שבוע פרשת תרומה

ב׳ - ח׳ אדר ראשון תשפ״ד (11 - 17 February 2024)

ספרי׳ — **אוצר החסידים** — ליובאוויטש

קובץ
שלשלת האור

היכל תשיעי | **שער שלישי**

דבר מלכות

מאמרי דא״ח, שיחות ואגרות קודש

מאת

כבוד קדושת

אדמו״ר מנחם מענדל שליט״א

שניאורסאהן

מליובאוויטש

•

יוצא לאור על ידי מערכת

„אוצר החסידים״

770 איסטערן פאַרקוויי | סניף אה״ק כפר חב״ד | ברוקלין, נ.י.

שנת חמשת אלפים שבע מאות חמשים ושתיים לבריאה

הי׳ תהא שנת נפלאות בכל

צדי״ק שנה להולדת כ״ק אדמו״ר שליט״א

הוספות כמפורט בתוכן עניינים

סדר הנחת תפילין

אף על פי שיכולים להניח תפילין במשך כל היום כולו (מנץ החמה או עלות השחר, עד צאת הכוכבים או שקיעת החמה), הרי הזמן המובחר להנחת תפילין הוא בזמן תפילת שחרית, כמנהג ישראל שמניחים תפילין ומתפללים בהם.

משיחת י"א שבט תשכ"ח

טוב להרגיל עצמו לומר . . . נוסח זה מודה וכו' ועל ידי זה יזכור את ה' הניצב עליו:

מוֹדֶה אֲנִי לְפָנֶיךָ מֶלֶךְ חַי וְקַיָּם, שֶׁהֶחֱזַרְתָּ בִּי נִשְׁמָתִי בְּחֶמְלָה. רַבָּה אֱמוּנָתֶךָ:

ברכות הנחת תפילין

הברכה הראשונה (באמירתה מכוונים הן על התפילין של יד והן על התפילין של ראש) נאמרת לפני הידוק הרצועה על שריר הקיבורת של היד השמאלית (איטר, הכותב ביד שמאל מניח את התפילין על יד ימין) באופן שהתפילין נוטות לעבר הגוף!

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו, וְצִוָּנוּ לְהָנִיחַ תְּפִלִּין:

הברכה השניה נאמרת (רק אם דיבר בין הנחת תפילין של יד לשל ראש) לפני הידוק הרצועה על הראש.

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו, וְצִוָּנוּ עַל מִצְוַת תְּפִלִּין:

ברכת התורה

צריך ליזהר בה מאוד ואסור לדבר ולהוציא דברי תורה מפיו עד שיברך.

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר בָּחַר בָּנוּ מִכָּל הָעַמִּים וְנָתַן לָנוּ אֶת תּוֹרָתוֹ. בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, נוֹתֵן הַתּוֹרָה:

קריאת שמע

שְׁמַע יִשְׂרָאֵל, יְיָ אֱלֹהֵינוּ, יְיָ אֶחָד:

בָּרוּךְ שֵׁם כְּבוֹד מַלְכוּתוֹ לְעוֹלָם וָעֶד:

וְאָהַבְתָּ אֵת יְיָ אֱלֹהֶיךָ, בְּכָל לְבָבְךָ, וּבְכָל נַפְשְׁךָ, וּבְכָל מְאֹדֶךָ: וְהָיוּ הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוְּךָ הַיּוֹם, עַל לְבָבֶךָ: וְשִׁנַּנְתָּם לְבָנֶיךָ וְדִבַּרְתָּ בָּם, בְּשִׁבְתְּךָ בְּבֵיתֶךָ, וּבְלֶכְתְּךָ בַדֶּרֶךְ, וּבְשָׁכְבְּךָ, וּבְקוּמֶךָ: וּקְשַׁרְתָּם לְאוֹת עַל יָדֶךָ, וְהָיוּ לְטֹטָפֹת בֵּין עֵינֶיךָ: וּכְתַבְתָּם עַל מְזֻזוֹת בֵּיתֶךָ, וּבִשְׁעָרֶיךָ:

וְהָיָה אִם שָׁמֹעַ תִּשְׁמְעוּ אֶל מִצְוֹתַי אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוֶּה אֶתְכֶם הַיּוֹם, לְאַהֲבָה אֶת יְיָ אֱלֹהֵיכֶם וּלְעָבְדוֹ, בְּכָל לְבַבְכֶם וּבְכָל נַפְשְׁכֶם: וְנָתַתִּי מְטַר אַרְצְכֶם בְּעִתּוֹ יוֹרֶה וּמַלְקוֹשׁ, וְאָסַפְתָּ דְגָנֶךָ וְתִירֹשְׁךָ וְיִצְהָרֶךָ: וְנָתַתִּי עֵשֶׂב בְּשָׂדְךָ לִבְהֶמְתֶּךָ, וְאָכַלְתָּ וְשָׂבָעְתָּ: הִשָּׁמְרוּ לָכֶם פֶּן יִפְתֶּה לְבַבְכֶם, וְסַרְתֶּם וַעֲבַדְתֶּם אֱלֹהִים אֲחֵרִים וְהִשְׁתַּחֲוִיתֶם לָהֶם: וְחָרָה אַף יְיָ בָּכֶם וְעָצַר אֶת הַשָּׁמַיִם וְלֹא יִהְיֶה מָטָר וְהָאֲדָמָה לֹא תִתֵּן אֶת־יְבוּלָהּ, וַאֲבַדְתֶּם מְהֵרָה מֵעַל הָאָרֶץ הַטֹּבָה אֲשֶׁר יְיָ נֹתֵן לָכֶם: וְשַׂמְתֶּם אֶת דְּבָרַי אֵלֶּה עַל לְבַבְכֶם וְעַל נַפְשְׁכֶם, וּקְשַׁרְתֶּם אֹתָם לְאוֹת עַל יֶדְכֶם וְהָיוּ לְטוֹטָפֹת בֵּין עֵינֵיכֶם: וְלִמַּדְתֶּם אֹתָם אֶת בְּנֵיכֶם לְדַבֵּר בָּם, בְּשִׁבְתְּךָ בְּבֵיתֶךָ, וּבְלֶכְתְּךָ בַדֶּרֶךְ, וּבְשָׁכְבְּךָ, וּבְקוּמֶךָ: וּכְתַבְתָּם עַל מְזוּזוֹת בֵּיתֶךָ, וּבִשְׁעָרֶיךָ: לְמַעַן יִרְבּוּ יְמֵיכֶם וִימֵי בְנֵיכֶם עַל הָאֲדָמָה אֲשֶׁר נִשְׁבַּע יְיָ לַאֲבֹתֵיכֶם לָתֵת לָהֶם, כִּימֵי הַשָּׁמַיִם עַל הָאָרֶץ:

וַיֹּאמֶר יְיָ אֶל מֹשֶׁה לֵּאמֹר: דַּבֵּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם וְעָשׂוּ לָהֶם צִיצִת עַל־כַּנְפֵי בִגְדֵיהֶם לְדֹרֹתָם, וְנָתְנוּ עַל־צִיצִת הַכָּנָף פְּתִיל תְּכֵלֶת: וְהָיָה לָכֶם לְצִיצִת, וּרְאִיתֶם אֹתוֹ, וּזְכַרְתֶּם אֶת כָּל מִצְוֹת יְיָ, וַעֲשִׂיתֶם אֹתָם, וְלֹא תָתוּרוּ אַחֲרֵי לְבַבְכֶם וְאַחֲרֵי עֵינֵיכֶם אֲשֶׁר אַתֶּם זֹנִים אַחֲרֵיהֶם: לְמַעַן תִּזְכְּרוּ וַעֲשִׂיתֶם אֶת כָּל מִצְוֹתָי, וִהְיִיתֶם קְדֹשִׁים לֵאלֹהֵיכֶם: אֲנִי יְיָ אֱלֹהֵיכֶם אֲשֶׁר הוֹצֵאתִי אֶתְכֶם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם לִהְיוֹת לָכֶם לֵאלֹהִים, אֲנִי יְיָ אֱלֹהֵיכֶם: אֱמֶת:

נכון לומר קודם התפילה:

הֲרֵינִי מְקַבֵּל עָלַי מִצְוַת עֲשֵׂה שֶׁל וְאָהַבְתָּ לְרֵעֲךָ כָּמוֹךָ:

מצוה להתפלל בתפילין את כל תפילת שחרית כולל שיעור תהלים כפי שמתחלק לימי החודש.

יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ יְיָ אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ, שֶׁיִּבָּנֶה בֵּית הַמִּקְדָּשׁ בִּמְהֵרָה בְיָמֵינוּ, וְתֵן חֶלְקֵנוּ בְּתוֹרָתֶךָ: אַךְ צַדִּיקִים יוֹדוּ לִשְׁמֶךָ, יֵשְׁבוּ יְשָׁרִים אֶת־פָּנֶיךָ:

כדאי שלכל ילד, בן או בת - גם קטני קטנים - וגם המבוגרים יהיה סידור (תפילה) פרטי משלו - לומר תפילה להשם, חומש - חמישה חומשי תורה (או ספר אחר של תורה) משלו ללמוד בו כל יום תורה, וכן להבדיל קופת צדקה משלו - שלתוכה נותן צדקה (לבד משבת ויום טוב), מכספו הפרטי (שניתן לו מהוריו או שקיבל כפרס . . שבן יכול היה לקנות חיי נפשו, ולהשתמש בו לצרכיו האישיים, ושיכתבו על זה "להשם הארץ ומלואה" (או בראשי תיבות "לה"ו") בצירוף שמם - ודברים אלו יהיו ברשותו ואחריותו וניחם בחדרו, במקום בולט - את הקופה יש לקבוע בחדר על ידי מסמר וכדומה, ועל ידי זה החדר כולו ייהפך ל"חדר ובית של צדקה".

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

מזמורי תהלים

קכב

מספר המשורר משבח ירושלים
והניסים שנעשו בירושלים:

א שִׁיר הַמַּעֲלוֹת לְדָוִד שָׂמַחְתִּי בְּאֹמְרִים לִי בֵּית יְיָ נֵלֵךְ:
ב עֹמְדוֹת הָיוּ רַגְלֵינוּ בִּשְׁעָרַיִךְ יְרוּשָׁלִָם: ג יְרוּשָׁלִַם
הַבְּנוּיָה כְּעִיר שֶׁחֻבְּרָה־לָּהּ יַחְדָּו: ד שֶׁשָּׁם עָלוּ שְׁבָטִים
שִׁבְטֵי־יָהּ עֵדוּת לְיִשְׂרָאֵל לְהֹדוֹת לְשֵׁם יְיָ: ה כִּי שָׁמָּה
יָשְׁבוּ כִסְאוֹת לְמִשְׁפָּט כִּסְאוֹת, לְבֵית דָּוִד: ו שַׁאֲלוּ
שְׁלוֹם יְרוּשָׁלִָם יִשְׁלָיוּ אֹהֲבָיִךְ: ז יְהִי־שָׁלוֹם בְּחֵילֵךְ
שַׁלְוָה בְּאַרְמְנוֹתָיִךְ: ח לְמַעַן אַחַי וְרֵעָי אֲדַבְּרָה־נָּא
שָׁלוֹם בָּךְ: ט לְמַעַן בֵּית־יְיָ אֱלֹהֵינוּ אֲבַקְשָׁה טוֹב לָךְ:

קכג

המשורר מקונן על זמן ארוך ורב שעברו כבר
בגלות:

א שִׁיר הַמַּעֲלוֹת אֵלֶיךָ נָשָׂאתִי אֶת
עֵינַי הַיֹּשְׁבִי בַּשָּׁמָיִם: ב הִנֵּה כְעֵינֵי
עֲבָדִים אֶל יַד אֲדוֹנֵיהֶם כְּעֵינֵי
שִׁפְחָה אֶל יַד גְּבִרְתָּהּ כֵּן עֵינֵינוּ אֶל
יְיָ אֱלֹהֵינוּ עַד שֶׁיְּחָנֵּנוּ: ג חָנֵּנוּ יְיָ חָנֵּנוּ
כִּי רַב שָׂבַעְנוּ בוּז: ד רַבַּת שָׂבְעָה לָּהּ
נַפְשֵׁנוּ הַלַּעַג הַשַּׁאֲנַנִּים הַבּוּז לְגֵאֵי
יוֹנִים:

תחילת זמן קידוש לבנה: **מוצאי שבת קודש, ח' אדר א'**

אגרות קודש

ב"ה, כ"ג שבט, תשט"ו
ברוקלין.

שלום וברכה!

... מ"ש שאחדים מהתימנים מפריעים בידם לערוך מסיבות שבת לילדים וילדות, כי לדעתם זהו אסור בשבת, ואינו מבאר טעמם בזה. ואפשר הטעם הוא מפני השירה והרקוד אז, ע"פ שו"ע או"ח סי' שלט ס"ג. ואם כן הוא - הי' עליו להתדבר עם הרבנים דהתימנים ולבאר להם, שזה **מכבר** התירו פרושים את הדבר בשמחה של מצוה. ומנהג ישראל תורה היא. ותא חזי מאי עמא דבר. ואפילו הספרדים עצמם, בטח נוהגים כן בשמחת תורה, וכמדומה לי גם בפסח בשעת הסדר, והרי טעם הנמנעים בכל הנ"ל אחד הוא בשבת ויו"ט כו' [ושאני שמחת בית השואבה במקדש, וכמ"ש בתוס' ד"ה רבנן (סוכה נ' ע"ב)]. ויסביר להם שהענין דמסיבת שבת נתייסד ע"י כ"ק מו"ח אדמו"ר זצוקללה"ה נבג"מ זי"ע נשיא ישראל. והאריך בההיתר בזה בשו"ת מנחת אלעזר חלק א' סי' כ"ט ובסוף חלק השני לו ואפילו לדעת הב"י. וכשיתירו הרבנים שלהם את הענין הרי בטח יתוסף עי"ז בהמסיבות שבת ובזמ"ז אין לעשות פלוגתא בין הבית יוסף והרמ"א, (יעויין בשו"ע ובנ"כ או"ח סי' של"ט סעיף ג') ובמילא אין גם חילוק בין אשכנזים לספרדים.

ותקותי שיסדר הדבר בהקדם, כדי שלא יחשדו אותם שרוצים לכוף את בני התימנים הספרדים במנהגי האשכנזים...

בברכת הצלחה בעבודתו הק'.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

תוכן עניינים

מאמרי ושיחות הרבי

מאמר דא"ח

ד"ה השמים כסאי והארץ הדום רגלי,
שבת פרשת תרומה, ב' דראש חודש אדר ראשון, ה'תשד"מ.. 5

התוועדויות

שיחת שבת פרשת תרומה,
ב' דראש חודש אדר ראשון, ה'תשד"מ..... 12

לקוטי שיחות

פרשת תרומה, כרך כא, ב..... 35
פרשת תרומה, כרך כא, ג..... 41

שיעורים יומיים ע"פ תקנת רבותינו נשיאינו

חומש יומי - פרשת תרומה 51
לוח לתהלים היומי..... 76
תניא יומי..... 77
לוח 'היום יום' 85

רמב"ם

הלכה יומית לעיון ברמב"ם..... 88
שלושה פרקים ליום..... 92
פרק אחד ליום..... 151
ספר המצוות..... 181

לימוד מחולק לפי ימים

משניות עם ביאור קהתי - מסכת כתובות 186
גמרא עם ביאור - מסכת בבא קמא 194
שולחן ערוך הרב - לפי לוח 'רב יומי'..... 224

מתורת רבותינו נשיאי חב"ד

אדמו"ר הזקן

שולחן ערוך עם הערות וציונים..... 223
שולחן ערוך לפי לוח 'רב יומי' 224
תורה אור 227

אדמו"ר האמצעי

תורת חיים..... 234

אדמו"ר ה'צמח צדק'

דרך מצוותיך..... 234

אדמו"ר מוהר"ש

תורת שמואל תרל"ג 236

אדמו"ר מוהרש"ב

ספר המאמרים - המשך תער"ב..... 237

אדמו"ר מוהריי"צ

ספר המאמרים - תרפ"ט..... 238
לקוטי דיבורים - בלה"ק..... 239
רשימת המאסר..... 241
אגרות קודש - כ"ק אדמו"ר מוהריי"צ 243

הוספות

ילקוט לוי יצחק על התורה 46
נקודות משיחות קודש בעניני גאולה ומשיח..... 49
נביאים וכתובים..... 184
עין יעקב - מסכת ברכות 193
נקודה משיחת קודש מעובדת 244
חומש לקריאה בציבור..... 245
קריאת התורה למנחה בשבת קודש..... 252
לוח זמנים 254
סדר מצות הדלקת נרות לערב שבת קודש..... 255

דברי התורה שאנו מקבלים באדיבות המוציאים לאור,
שייכים אליהם ואסור בהחלט לעשות בהם שימוש מסחרי

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

מאמר דא"ח

בס"ד. שבת פרשת תרומה, ב' דראש־חודש אדר־ראשון, ה'תשד"מ.

(הנחה בלתי מוגה)

הַשָּׁמַיִם כִּסְאִי וְהָאָרֶץ הֲדֹם רַגְלָי אֵיזֶה בַּיִת אֲשֶׁר תִּבְנוּ לִי וְאֵיזֶה מְקוֹם מְנוּחָתִי[1], וּמְדַיֵּק בָּזֶה רַבֵּנוּ הַזָּקֵן בְּ'תּוֹרָה אוֹר' בְּתְחִלָּתוֹ[2], דְּצָרִיךְ לְהָבִין מַהוּ כִּסְאִי וַהֲדוֹם רַגְלָי וַהֲלֹא אֵין לוֹ דְּמוּת הַגּוּף וְאֵין לוֹ גּוּף[3]. וְהִנֵּה בְּסִיּוּם הַהַפְטָרָה (דְּשַׁבָּת רֹאשׁ חֹדֶשׁ) כְּתִיב[4] כִּי כַּאֲשֶׁר הַשָּׁמַיִם הַחֲדָשִׁים וְהָאָרֶץ הַחֲדָשָׁה אֲשֶׁר אֲנִי עוֹשֶׂה עוֹמְדִים לְפָנַי כֵּן יַעֲמֹד זַרְעֲכֶם וְשִׁמְכֶם, וּבְ'לִקּוּטֵי תּוֹרָה' בְּסוֹפוֹ[5] מְקַשֵּׁר זֶה עִם עִנְיַן הַשָּׁמַיִם כִּסְאִי כוּ'. וְהִנֵּה בְּפָסוּק זֶה מְדַיֵּק כ"ק אַדְמו"ר נִשְׁמָתוֹ־עֵדֶן בְּ'דִבּוּר־הַמַּתְחִיל' כִּי כַּאֲשֶׁר הַשָּׁמַיִם הַחֲדָשִׁים תרע"ח[6], מַהוּ עִנְיַן הַשָּׁמַיִם הַחֲדָשִׁים וְהָאָרֶץ הַחֲדָשָׁה כוּ' וּמַהוּ עִנְיַן זַרְעֲכֶם וְשִׁמְכֶם. וְגַם מֵבִיא הַפָּסוּק שֶׁבִּתְחִלַּת הַהַפְטָרָה, הַשָּׁמַיִם כִּסְאִי וְהָאָרֶץ הֲדֹם רַגְלָי, וּמְדַיֵּק גַּם אֶת הַדִּיּוּק הַנַּ"ל (שֶׁבְּ'תּוֹרָה אוֹר') וַהֲלֹא אֵין לוֹ דְּמוּת הַגּוּף וְאֵין לוֹ גּוּף.

וּנְקֻדַּת הַבֵּאוּר בָּזֶה הִיא, דְּהִנֵּה כְּתִיב[7] בְּרֵאשִׁית בָּרָא אֱלֹקִים אֵת הַשָּׁמַיִם וְאֵת הָאָרֶץ, דְּשָׁמַיִם וָאָרֶץ הֵם ב' סוּגִים כְּלָלִיִּים בִּכְלָלוּת הַבְּרִיאָה, שָׁמַיִם וְכָל צְבָאֵיהֶם וָאָרֶץ וְכָל צְבָאֶיהָ. וְעִנְיָן זֶה הוּא בְּכָל סֵדֶר הַהִשְׁתַּלְשְׁלוּת, כִּדְאִיתָא בַּזֹּהַר[8] דְּקָאֵי עַל עֶשֶׂר סְפִירוֹת דַּאֲצִילוּת, וּמוּבָן דְּקָאֵי

ביאור בדרך אפשר

המאמר שלפנינו מיוסד על הפסוק (בהפטרת שבת ראש חודש) "השמים כסאי והארץ הדום רגלי וגו'". ויבאר כי קיימת ברוחניות חלוקה כללית בין 'שמים' (עניינים הקשורים עם ה'מעלה') ל'ארץ' (עניינים הקשורים עם ה'מטה'). ויתבאר שחלוקה זו נמצאת הן בספירות העליונות. הן בתורה (לימוד תורה - שמים, קיום מצוות - ארץ) הן בישראל (בעלי תורה - שמים, בעלי מעשים טובים - ארץ). וכן בקריאת שמע: פרשה ראשונה (שמים) ופרשה שניה (ארץ). ולעתיד לבוא יהיו השמים והארץ באופן נעלה ביותר, כדברי הנבואה: "כאשר השמים החדשים והארץ החדשה אשר אני עושה".

"כה אמר ה' **הַשָּׁמַיִם כִּסְאִי וְהָאָרֶץ הֲדֹם רַגְלָי** [=שרפרף] **אֵיזֶה בַּיִת אֲשֶׁר תִּבְנוּ לִי וְאֵיזֶה מְקוֹם מְנוּחָתִי"**[1], **וּמְדַיֵּק בָּזֶה רַבֵּנוּ הַזָּקֵן** בְּספרו **'תּוֹרָה אוֹר' בְּתְחִלָּתוֹ**[2], **דְּצָרִיךְ לְהָבִין מַהוּ כִּסְאִי וַהֲדוֹם רַגְלָי וַהֲלֹא אֵין לוֹ דְּמוּת הַגּוּף וְאֵין לוֹ גּוּף**[3]**? וְהִנֵּה בְּסִיּוּם הַהַפְטָרָה (דְּשַׁבָּת רֹאשׁ חֹדֶשׁ) כְּתִיב** [=כתובה] הנבואה על זמן הגאולה העתידה[4]: **כִּי כַּאֲשֶׁר הַשָּׁמַיִם הַחֲדָשִׁים וְהָאָרֶץ הַחֲדָשָׁה אֲשֶׁר אֲנִי עוֹשֶׂה** [=בימים ההם. (מצודת דוד]) **עוֹמְדִים לְפָנַי כֵּן יַעֲמֹד זַרְעֲכֶם וְשִׁמְכֶם, וּבְ**ספרו **'לִקּוּטֵי תּוֹרָה' בְּסוֹפוֹ**[5] **מְקַשֵּׁר** פסוק **זֶה עִם עִנְיַן הַשָּׁמַיִם כִּסְאִי כוּ'. וְהִנֵּה בְּפָסוּק זֶה מְדַיֵּק כ"ק אַדְמו"ר** מוהרש"ב **נִשְׁמָתוֹ־עֵדֶן** בְּמאמרו **'דִבּוּר־הַמַּתְחִיל' כִּי כַּאֲשֶׁר הַשָּׁמַיִם הַחֲדָשִׁים** שנאמר בשבת ר"ח אייר **תרע"ח**[6], **מַהוּ עִנְיַן הַשָּׁמַיִם הַחֲדָשִׁים וְהָאָרֶץ הַחֲדָשָׁה כוּ' וּמַהוּ עִנְיַן זַרְעֲכֶם וְשִׁמְכֶם? וְגַם מֵבִיא הַפָּסוּק שֶׁבִּתְחִלַּת הַהַפְטָרָה, הַשָּׁמַיִם כִּסְאִי וְהָאָרֶץ הֲדֹם רַגְלָי, וּמְדַיֵּק גַּם אֶת הַדִּיּוּק הַנַּ"ל (שֶׁבְּ'תּוֹרָה אוֹר') וַהֲלֹא אֵין לוֹ דְּמוּת הַגּוּף וְאֵין לוֹ גּוּף!**

וּנְקֻדַּת הַבֵּאוּר בָּזֶה הִיא, דְּהִנֵּה כְּתִיב[7] **בְּרֵאשִׁית בָּרָא אֱלֹקִים אֵת הַשָּׁמַיִם וְאֵת הָאָרֶץ, דְּשָׁמַיִם וָאָרֶץ הֵם ב' סוּגִים כְּלָלִיִּים בִּכְלָלוּת הַבְּרִיאָה, שָׁמַיִם וְכָל צְבָאֵיהֶם וָאָרֶץ וְכָל צְבָאֶיהָ** (הברואים שבארץ) - כל 'צבא השמים' נקראו 'שמים' וכן כל 'צבא הארץ' נקראו 'ארץ'. **וְעִנְיָן זֶה הוּא בְּכָל סֵדֶר הַהִשְׁתַּלְשְׁלוּת** כשם שיש שמים וארץ גשמיים בעולם הזה הגשמי, כך בכל עולם ועולם רוחני, עד רום המעלות ('סדר השתלשלות' מלשון 'שלשלת' שכל טבעת קשורה לטבעת עליונה ממנה), ישנן בחינות שמים וארץ (רוחניים), **כִּדְאִיתָא** [=מובא] **בַּזֹּהַר**[8] **דְּקָאֵי** [=מוסב פסוק זה: "בראשית.. שמים וארץ"] **עַל עֶשֶׂר סְפִירוֹת דַּאֲצִילוּת** 'אצילות' הוא העולם העליון ביותר. כל עולם מורכב מעשר ספירות - אורות - חכמה, בינה, דעת [-מוחין], חסד, גבורה, תפארת, נצח, הוד, יסוד ומלכות [-מידות] (מידות שבאצילות נקראים 'שמים עליונים' וספירת המלכות נקראת 'ארץ העליונה'), **וּמוּבָן דְּקָאֵי** חלוקה זו

1) ישעי' סו, א. 2) א, א. 3) פיוט יגדל. 4) ישעי' שם, כב. 5) שה"ש מח, ד. 6) סה"מ תרע"ח ע' רעו. 7) בראשית א, א. 8) ח"א רנו, ב.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

ביאור בדרך אפשר

בין ׳שמים׳ ל׳ארץ׳ **גַּם עַל** שרש ומקור הספירות קודם שנהיו ׳ספירות׳ גלויות, דרגה זו נקראת: **עֶשֶׂר סְפִירוֹת הַגְּנוּזוֹת וְכוּ׳, דְּכָל עִנְיָנִים אֵלֶּה נֶחְלָקִים לְב׳ הַדְּרָגוֹת הַכְּלָלִיּוֹת דְּשָׁמַיִם וָאָרֶץ. וְהִנֵּה אָמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ ז״ל**[9] **עַל הַפָּסוּק בְּרֵאשִׁית בָּרָא אֱלֹקִים אֵת הַשָּׁמַיִם וְאֵת הָאָרֶץ,** חז״ל לומדים מהמילה ״בראשית״ המורכבת מב׳ מילים ״ב׳ ראשית׳; בעבור ב׳ דברים (הנקראים ׳ראשית׳) נבראו שמים וארץ: **שֶׁבְּרִיאַת הַשָּׁמַיִם וְהָאָרֶץ וְכָל צְבָאֵיהֶם הָיְתָה בִּשְׁבִיל הַתּוֹרָה שֶׁנִּקְרֵאת רֵאשִׁית וּבִשְׁבִיל יִשְׂרָאֵל שֶׁנִּקְרְאוּ רֵאשִׁית. דְּמִזֶּה מוּבָן, שֶׁגַּם בַּתּוֹרָה וּבְיִשְׂרָאֵל יֶשְׁנוֹ עִנְיַן הַשָּׁמַיִם וְהָאָרֶץ. דְּכֵיוָן שֶׁכָּל הַבְּרִיאָה הִיא בִּשְׁבִיל הַתּוֹרָה וּבִשְׁבִיל יִשְׂרָאֵל, הַיְינוּ כְּדֵי שֶׁיִּשְׂרָאֵל יִפְעֲלוּ בְּהַבְּרִיאָה עַל־יְדֵי הַתּוֹרָה שֶׁיִּהְיֶה לְתַקֵּן עוֹלָם בְּמַלְכוּת ש־ד־י**[10]**, בעולם עד אשר ״כל בני בשר יקראו בשמך״, חֲרֵי מוּבָן שֶׁגַּם בָּהֶם (בַּתּוֹרָה וְיִשְׂרָאֵל) צְרִיכִים לִהְיוֹת הָעִנְיָנִים דְּשָׁמַיִם וָאָרֶץ. וְחִלּוּק זֶה דְּשָׁמַיִם וָאָרֶץ שֶׁיֶּשְׁנוֹ בַּתּוֹרָה וּבְיִשְׂרָאֵל הוּא חִלּוּק כְּלָלִי. כִּי הֲגַם שֶׁיֵּשׁ רִבּוּי אוֹפַנֵּי עֲבוֹדָה בְּיִשְׂרָאֵל, וְכֵן בַּתּוֹרָה יֵשׁ כַּמָּה וְכַמָּה חֲלָקִים, כְּמוֹ הַהֶפְרֵשׁ בֵּין תּוֹרָה שֶׁבִּכְתָב לְתוֹרָה שֶׁבְּעַל־פֶּה, וּבַתּוֹרָה שֶׁבִּכְתָב גּוּפָא בְּרֵאשִׁית נִקְרָא סֵפֶר הַיָּשָׁר**[11]** כו׳, וְכֵן בַּתּוֹרָה שֶׁבְּעַל־פֶּה הִנֵּה סֵדֶר זְרָעִים עוֹסֵק בְּעִנְיְנֵי זְרָעִים דַּוְקָא וּשְׁאָר הַסְּדָרִים הִנֵּה כָּל אֶחָד מֵהֶם עוֹסֵק בְּעִנְיָנוֹ, מִכָּל־מָקוֹם יֵשׁ בֵּינֵיהֶם אַחְדוּת, דְּמִמַּסֶּכְתָּא אַחַת וּמִסֵּדֶר אֶחָד לוֹמְדִים עִנְיָן בְּמַסֶּכְתָּא אוֹ סֵדֶר אֲחֵרִים. וְהַיְנוּ, דְּחִלּוּק זֶה שֶׁבֵּינֵיהֶם הוּא רַק חִלּוּק פְּרָטִי. מַה־שֶּׁאֵין־כֵּן ב׳ הָעִנְיָנִים הַכְּלָלִיִּים דְּשָׁמַיִם וָאָרֶץ, הוּא חִלּוּק כְּלָלִי. **וְהִנֵּה** כְּלָלוּת ב׳ הָעִנְיָנִים דְּשָׁמַיִם וָאָרֶץ בַּתּוֹרָה הוּא הַהֶפְרֵשׁ בֵּין לִמּוּד הַתּוֹרָה לְקִיּוּם הַמִּצְוֹת. דְּתוֹרָה עִנְיָנָהּ הוּא שָׁמַיִם, הַיְינוּ שֶׁגַּם כְּפִי שֶׁהִיא לְמַטָּה בָּאָרֶץ הִיא בִּבְחִינַת שָׁמַיִם, וְעַד שֶׁגַּם כַּאֲשֶׁר אָדָם בִּלְתִּי טָהוֹר (חַס־וְשָׁלוֹם) לוֹמֵד אֶת הַתּוֹרָה אֵין זֶה נוֹגֵעַ לְהַתּוֹרָה, וְאֵין דִּבְרֵי תּוֹרָה מְקַבְּלִין טֻמְאָה כו׳**[12]**. וְעִנְיַן הַמִּצְוֹת (דְּגָדוֹל לִמּוּד שֶׁמֵּבִיא לִידֵי מַעֲשֶׂה**[13]**) הוּא לְמַטָּה בָּאָרֶץ דַּוְקָא,

ביאור בדרך אפשר

אַחְדוּת, דְּמִמַּסֶּכְתָּא אַחַת וּמִסֵּדֶר אֶחָד לוֹמְדִים עִנְיָן בְּמַסֶּכְתָּא אוֹ סֵדֶר אֲחֵרִים. וְהַיְנוּ, דְּחִלּוּק זֶה שֶׁבֵּינֵיהֶם הוּא רַק חִלּוּק פְּרָטִי. מַה־שֶּׁאֵין־כֵּן ב׳ הָעִנְיָנִים הַכְּלָלִיִּים דְּשָׁמַיִם וָאָרֶץ, הוּא חִלּוּק כְּלָלִי וכמו שיתבאר בהמשך, באופן כללי, התורה נקראת ׳שמים׳. לסיכום, כשם שישנם שמים וארץ גשמיים כן ישנם ברוחניות, החילוק בין ששת המידות - שמים, ל׳מלכות׳ - ארץ, וכן קיימים חילוקים אלו בתורה ובישראל שעניינם לתקן העולם המחולק ל׳שמים׳ ו׳ארץ׳. להלן מתחיל לבאר עניין שמים וארץ שבתורה.

וְהִנֵּה כְּלָלוּת ב׳ הָעִנְיָנִים דְּשָׁמַיִם וָאָרֶץ בַּתּוֹרָה הוּא הַהֶפְרֵשׁ בֵּין לִמּוּד הַתּוֹרָה לְקִיּוּם הַמִּצְוֹת. דְּתוֹרָה עִנְיָנָהּ הוּא שָׁמַיִם, הַיְינוּ שֶׁגַּם כְּפִי שֶׁהִיא לְמַטָּה בִּבְחִינַת שָׁמַיִם, וְעַד שֶׁגַּם כַּאֲשֶׁר אָדָם בִּלְתִּי טָהוֹר (חַס־וְשָׁלוֹם) לוֹמֵד אֶת הַתּוֹרָה אֵין זֶה נוֹגֵעַ לְהַתּוֹרָה, וְאֵין דִּבְרֵי תּוֹרָה מְקַבְּלִין טֻמְאָה כו׳. וְעִנְיַן הַמִּצְוֹת (דְּגָדוֹל לִמּוּד שֶׁמֵּבִיא לִידֵי מַעֲשֶׂה) הוּא לְמַטָּה בָּאָרֶץ דַּוְקָא,

- כאשר אדם לומד תורה, לומד הוא חכמתו ורצונו של הקדוש־ברוך־הוא (-שמים) כפי שהיא יורדת ו׳מתלבשת׳ בעניינים גשמיים, אך נשארת היא חכמתו יתברך.
- בקיום המצוות צריך האדם לקחת חפצים גשמיים שאין נרגשת בהם שום קדושה (-ארץ) ולהשתמש בהם לקיום המצוות. עד כאן נתבאר עניין ׳שמים׳

9) רש״י ורמב״ן ר״פ בראשית. 10) נוסח עלינו. 11) ראה ע״ז כה, א. 12) ברכות כב, א. 13) קדושין מ, ב.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

ביאור בדרך אפשר

ו'ארץ' שבתורה (לימוד התורה וקיום המצוות). **וב' הָעִנְיָנִים דְּשָׁמַיִם וָאָרֶץ בְּיִשְׂרָאֵל (הַיְינוּ בַּעֲבוֹדַת יִשְׂרָאֵל) הֵם ב' הָעִנְיָנִים דְּמָארֵי תּוֹרָה וּמָארֵי עוּבְדִין טָבִין** [=בעלי תורה ובעלי מעשים טובים][14], **וּבִלְשׁוֹן הַגִּמְלָה יִשָּׁשְׂכָר וּזְבוּלוּן, דְּיִשָּׁשְׂכָר הָיָה עִקַּר עִנְיָנוֹ בְּעֵסֶק הַתּוֹרָה, וּזְבוּלוּן עִקַּר עִנְיָנוֹ בְּקִיּוּם הַמִּצְוֹות**[15] ["שהיה זבולון עוסק בפרקמטיא [=מסחר] וממציא מזון לשבט יששכר והם עוסקים בתורה, הוא שאמר משה: "שמח זבולון בצאתך ויששכר באהליך" זבולון יוצא בפרקמטיא ויששכר עוסק בתורה באהלים (רש"י פרשת ויחי מט, יג).

ביאור בדרך אפשר

בִּדְבָרִים גַּשְׁמִיִּים. וּב' הָעִנְיָנִים דְּשָׁמַיִם וָאָרֶץ בְּיִשְׂרָאֵל (הַיְינוּ בַּעֲבוֹדַת יִשְׂרָאֵל) הֵם ב' הָעִנְיָנִים דְּמָארֵי תּוֹרָה וּמָארֵי עוּבְדִין טָבִין[14], וּבִלְשׁוֹן הַגִּמְלָה יִשָּׁשְׂכָר וּזְבוּלוּן, דְּיִשָּׁשְׂכָר הָיָה עִקַּר עִנְיָנוֹ בְּעֵסֶק הַתּוֹרָה, וּזְבוּלוּן עִקַּר עִנְיָנוֹ בְּקִיּוּם הַמִּצְוֹות[15]. וְהִנֵּה ב' עִנְיָנִים אֵלּוּ יֶשְׁנָם בִּפְרָטִיּוּת יוֹתֵר גַּם לִפְנֵי עֲבוֹדַת הָאָדָם בְּעֵסֶק הַתּוֹרָה וּמִצְוֹת. וְכַיָּדוּעַ[16], שֶׁלִּפְנֵי הַהֲלִיכָה לְבֵית הַמִּדְרָשׁ וְהַהַנְהָגָה בְּמִנְהַג דֶּרֶךְ אֶרֶץ, הִנֵּה הַתְחָלַת עֲבוֹדַת הַיּוֹם הִיא בַּהֲלִיכָה לְבֵית הַכְּנֶסֶת, עִנְיַן הַתְּפִלָּה. דְּעִקַּר הַתְּפִלָּה הִיא קְרִיאַת שְׁמַע[17], וּבִקְרִיאַת שְׁמַע יֶשְׁנָם ב' הָעִנְיָנִים דְּקַבָּלַת עֹל מַלְכוּת שָׁמַיִם, בְּחִינַת שָׁמַיִם, וְקַבָּלַת עֹל מִצְוֹות, בְּחִינַת אֶרֶץ, כִּדְלִקַּמָּן.

וּבְאוּר עִנְיַן שָׁמַיִם וָאָרֶץ בַּעֲבוֹדַת הַתְּפִלָּה, יוּבָן זֶה עַל־פִּי הַמְּבֹאָר בְּ'דִּבּוּר הַמַּתְחִיל' וְיִקְחוּ לִי תְּרוּמָה עטר"ת[18] בְּעִנְיַן ב' בְּחִינוֹת תְּרוּמָה, מִלְּשׁוֹן הֲרָמָה[19] וּמִלְּשׁוֹן הַפְרָשָׁה[20]. דְּהִנֵּה גַּם בְּעִנְיַן הַתְּרוּמָה יֶשְׁנוֹ עִנְיַן שֶׁבּוֹ כָּל יִשְׂרָאֵל שָׁוִין, וְכַנּוֹדָע דִּבְגִ' תְּרוּמוֹת הַכָּתוּב מְדַבֵּר[21] וְאַחַת מֵהֶן הִיא תְּרוּמַת הָאֲדָנִים שֶׁהִיא מַחֲצִית הַשֶּׁקֶל, בֶּקַע לַגֻּלְגֹּלֶת[22], לְכָל אֶחָד וְאֶחָד

ביאור בדרך אפשר

את הפסוק: "ויקחו לי תרומה" מתרגם בזוהר: 'ארמותא' - רוממות. ובתרגום אונקלוס מתרגם: 'אפרשותא'. מבאר אדמו"ר הרש"ב נ"ע ש'ארמותא' מורה על רוממות והבדלה - העלם. ו'אפרשותא' מורה על דבר הנמשך ומתגלה. והן הם שתי התנועות הנדרשות בקריאת־שמע, כמבואר להלן במאמר, תנועת התנשאות והגבהה - בפרשה ראשונה (-'שמים', רצוא) ותנועת המשכה וירידה - בפרשה שניה (- 'ארץ', שוב). **רצוא ושוב** - נאמר במרכבת יחזקאל אופן עבודת המלאכים: "והחיות רצוא ושוב". 'רצוא' - מלשון מרוצה - תשוקה להיכלל במקור, צמאון עצום להתקרב לאלוקות. 'שוב' - המלאכים שבים למקומם לעמוד מרחוק. גם בעבודת האדם צריכות להיות שתי תנועות אלו: 'רצוא' אהבה ותשוקה לצאת מרצונות הגוף החומריים ולהימשך לשורשו. 'שוב' - לקבל על־עצמו עול מצוות לקיים מצוות למטה דוקא, שהרי תכלית הכוונה בבריאת האדם הוא לקיים מצוות בעולם הזה.

וּבְאוּר עִנְיַן שָׁמַיִם וָאָרֶץ בַּעֲבוֹדַת הַתְּפִלָּה, יוּבָן זֶה עַל־פִּי הַמְּבֹאָר בְּמאמרו של אדמו"ר הרש"ב נ"ע **'דִּבּוּר הַמַּתְחִיל' וְיִקְחוּ לִי תְּרוּמָה** שנאמר בשנת **עטר"ת**[18] **בְּעִנְיַן ב' בְּחִינוֹת תְּרוּמָה, מִלְּשׁוֹן הֲרָמָה**[19] **וּמִלְּשׁוֹן הַפְרָשָׁה**[20]. **דְּהִנֵּה גַּם בְּעִנְיַן הַתְּרוּמָה יֶשְׁנוֹ עִנְיַן שֶׁבּוֹ כָּל יִשְׂרָאֵל שָׁוִין, וְכַנּוֹדָע דִּבְגִ' תְּרוּמוֹת הַכָּתוּב** [=הפסוק] **מְדַבֵּר**[21] - שלוש פעמים 'תרומה' נאמרו בפסוק: אחת תרומת אדנים (- עבור האדנים לקרשי המשכן), אחת תרומת המזבח (- לקנות מהן קרבנות ציבור), ואחת תרומת המשכן (- לבדק הבית). **וְאַחַת מֵהֶן הִיא תְּרוּמַת הָאֲדָנִים שֶׁהִיא מַחֲצִית הַשֶּׁקֶל, בֶּקַע לַגֻּלְגֹּלֶת** [=בקע - משקלו של מטבע מחצית השקל][22], **לְכָל אֶחָד וְאֶחָד מִיִּשְׂרָאֵל** - תרומה קבועה לכולם בסכום 'מחצית השקל' (בשונה משאר התרומות שלא נקבע סכום קבוע לתרומה). **אֲבָל**

לסיכום, שמים וארץ בתורה הוא לימוד התורה ('שמים') וקיום המצוות ('ארץ') ובעבודת האדם הוא החילוק בין אנשי תורה ('שמים') לאנשי מעשה ('ארץ'). להלן יתבאר החילוק בין שמים לארץ הנמצא גם בקריאת שמע (שהיא עיקר התפילה המהווה הכנה ללימוד התורה וקיום מצוותיה), חילוק זה יתבאר בהקדים ביאור שני אופנים בביאור לשון 'תרומה'.

---

14) ראה זח"א קפב, רע"א. אגה"ק סימן ה (קט, א). ביאוה"ז כה, א־ב. ביאוה"ז להצ"צ כרך א' ע' קלד. 15) ראה ב"ר פצ"ט, ט. ויק"ר פכ"ה, ב. פרש"י ויחי מט, יג. ברכה לג, יח. 16) ראה ברכות בסופה. שו"ע אדה"ז סקנ"ה־קנו. 17) ד"ה הקול קול יעקב בסידור אדה"ז. לקו"ת במדבר כ, א. ובכ"מ. 18) סה"מ עטר"ת ע' רלו ואילך. וראה אוה"ת תרומה ע' א'שנה ואילך. 19) זהר תרומה קמז, א. 20) פרש"י - ריש פרשתנו ובכ"מ. 21) ראה מגילה כט, ב. פרש"י ריש פרשתנו. 22) תשא ל, יג. פקודי לח, כו.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

ביאור בדרך אפשר

(למרות שכל ישראל שווים בתרומה זו) **אַף־עַל־פִּי־כֵן גַּם בָּהֶם יֶשְׁנָם ב׳ הָאוֹפַנִּים דְּהֲרָמָה וְהַפְּרָשָׁה. וּמְבֹאָר בָּזֶה בְּ׳דִבּוּר הַמַּתְחִיל׳ הַנַּ״ל שָׁם**[18]**, דְּזֶהוּ מַה שֶּׁאָמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ ז״ל בְּמַסֶּכֶת בְּרָכוֹת**[23] **לָמָּה קָדְמָה שְׁמַע לִוְהָיָה אִם שָׁמוֹעַ כְּדֵי שֶׁיְּקַבֵּל עָלָיו עֹל מַלְכוּת שָׁמַיִם תְּחִלָּה וְאַחַר־כָּךְ יְקַבֵּל עָלָיו עֹל מִצְוֹת. דְּעִנְיַן פָּרָשָׁה רִאשׁוֹנָה שֶׁל קְרִיאַת שְׁמַע הוּא בִּבְחִינַת רָצוֹא** [=מרוצה. תשוקה לעלות מעלה] **וּמְסִירוּת־נֶפֶשׁ, כַּמְּפֹרָשׁ**[24] **שֶׁזּוֹהִי הַכַּוָּנָה בַּאֲמִירַת שְׁמַע יִשְׂרָאֵל גו׳**[25] - כמו רבי עקיבא שהאריך באמירת פסוק ראשון של קריאת־שמע עד שיצאה נשמתו באמירת ׳אחד׳. ומבאר אדמו״ר מוהרש״ב שענין ה׳מסירות־נפש׳ אצל כל יהודי אינו רק למות על קידוש־השם, אלא ׳נפש׳ פירוש ׳רצון׳ (כלשון הפסוק ״אין נפשי אל העם הזה״ שפירושו ״אין רצוני״) ו׳מסירות־נפש׳ עניינה למסור ולבטל כל רצונו השקוע בענייני העולם, עד שישאר לו רק רצון להתקרב לאלקות, כדברי הפסוק ״צמאה נפשי לאלוקים לא־ל חי מתי אבוא וארא פני אלוקים״, **וְזֶהוּ גַּם הַפִּרוּשׁ הַפָּשׁוּט בְּפָסוּק זֶה - ״ה׳ אלוקינו ה׳ אחד״, קַבָּלַת מַלְכוּתוֹ יִתְבָּרֵךְ בְּאֹפֶן שֶׁל תַּכְלִית הַבִּטּוּל וּמְסִירוּת־נֶפֶשׁ, וְכֵן בַּהֶמְשֵׁךְ כְּתִיב**[26] **וְאָהַבְתָּ אֵת הֲוָיָ׳ אֱלֹקֶיךָ בְּכָל לְבָבְךָ וּבְכָל נַפְשְׁךָ וּבְכָל מְאֹדֶךָ, דְּכָל זֶה הוּא עִנְיָן שֶׁל רָצוֹא וְהַעֲלָאָה, בְּחִינַת שָׁמַיִם, וְלָכֵן נֶאֱמַר בָּהּ וְדִבַּרְתָּ בָּם**[27]**, בְּדִבְרֵי תּוֹרָה הַכָּתוּב מְדַבֵּר**[28]**, בְּחִינַת שָׁמַיִם, הֲרָמָה**[29]**. מַה־שֶּׁאֵין־כֵּן בְּפָרָשָׁה שְׁנִיָּה קָאֵי בְּקַבָּלַת עֹל מִצְוֹת, בְּחִינַת אֶרֶץ, וְלָכֵן נֶאֱמַר בָּהּ וְאָסַפְתָּ דְגָנֶךָ גו׳ עַד לָאֹפֶן שֶׁל וְאָכַלְתָּ וְשָׂבָעְתָּ**[30]**, בְּחִינַת שׁוּב**[31]**, אַפְרָשׁוּתָא. וְיֵשׁ לוֹמַר שֶׁעִנְיָן זֶה קָשׁוּר עִם מַה שֶּׁמֵּהַתְּרוּמוֹת נִבְנָה הַמִּשְׁכָּן, דְּגַם בַּמִּשְׁכָּן הָיוּ ב׳ הָעִנְיָנִים דְּשָׁמַיִם וָאָרֶץ, יְרִיעוֹת הֵם בְּחִינַת מַקִּיף, בְּחִינַת שָׁמַיִם, תּוֹרָה, וְנוֹסָף לְזֶה הָיוּ בּוֹ הַקְּרָשִׁים וְהַכֵּלִים וְכוּ׳, מִצְוֹת**[32]**. וְיֵשׁ לְהוֹסִיף בָּזֶה, דְּנוֹסָף עַל הַמְּבֹאָר שָׁם שֶׁתּוֹרָה הִיא בְּחִינַת הֲרָמָה וּמִצְוֹת הֵם אַפְרָשׁוּתָא, הִנֵּה בִּפְרָטִיּוּת יוֹתֵר יֵשׁ בְּמִצְוֹת גַּם בְּחִינַת הֲרָמָה. וְכַמְּבֹאָר בְּ׳תּוֹרָה אוֹר׳ שָׁם**[33] **דְּעִנְיַן וְהָאָרֶץ הֲדֹם רַגְלָי הוּא כְּמוֹ שְׁרַפְרַף שֶׁעִנְיָנוֹ הוּא לְהַגְבִּיהַּ אֶת הָרֶגֶל מֵעַל הָאָרֶץ. וְכֵן הַמִּצְוֹת עִנְיָנָן גַּם הַהֲרָמָה, לְהַעֲלוֹת אֶת הַדְּבָרִים הַגַּשְׁמִיִּים לְמַעְלָה.**

ביאור בדרך אפשר

מִישְׂרָאֵל. אֲבָל אַף־עַל־פִּי־כֵן גַּם בָּהֶם יֶשְׁנָם ב׳ הָאוֹפַנִּים דְּהֲרָמָה וְהַפְּרָשָׁה. וּמְבֹאָר בָּזֶה בְּ׳דִבּוּר הַמַּתְחִיל׳ הַנַּ״ל שָׁם[18], דְּזֶהוּ מַה שֶּׁאָמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ ז״ל בְּמַסֶּכֶת בְּרָכוֹת[23] לָמָּה קָדְמָה שְׁמַע לִוְהָיָה אִם שָׁמוֹעַ כְּדֵי שֶׁיְּקַבֵּל עָלָיו עֹל מַלְכוּת שָׁמַיִם תְּחִלָּה וְאַחַר־כָּךְ יְקַבֵּל עָלָיו עֹל מִצְוֹת. דְּעִנְיַן פָּרָשָׁה רִאשׁוֹנָה שֶׁל קְרִיאַת שְׁמַע הוּא בִּבְחִינַת רָצוֹא וּמְסִירוּת־נֶפֶשׁ, כַּמְּפֹרָשׁ[24] שֶׁזּוֹהִי הַכַּוָּנָה בַּאֲמִירַת שְׁמַע יִשְׂרָאֵל גו׳[25], וְזֶהוּ גַּם הַפִּרוּשׁ הַפָּשׁוּט בְּפָסוּק זֶה, קַבָּלַת מַלְכוּתוֹ יִתְבָּרֵךְ בְּאֹפֶן שֶׁל תַּכְלִית הַבִּטּוּל וּמְסִירוּת־נֶפֶשׁ, וְכֵן בַּהֶמְשֵׁךְ כְּתִיב[26] וְאָהַבְתָּ אֵת הֲוָיָ׳ אֱלֹקֶיךָ בְּכָל לְבָבְךָ וּבְכָל נַפְשְׁךָ וּבְכָל מְאֹדֶךָ, דְּכָל זֶה הוּא עִנְיָן שֶׁל רָצוֹא וְהַעֲלָאָה, בְּחִינַת שָׁמַיִם, וְלָכֵן נֶאֱמַר בָּהּ וְדִבַּרְתָּ בָּם[27], בְּדִבְרֵי תּוֹרָה הַכָּתוּב מְדַבֵּר[28], בְּחִינַת שָׁמַיִם, הֲרָמָה[29]. מַה־שֶּׁאֵין־כֵּן בְּפָרָשָׁה שְׁנִיָּה קָאֵי בְּקַבָּלַת עֹל מִצְוֹת, בְּחִינַת אֶרֶץ, וְלָכֵן נֶאֱמַר בָּהּ וְאָסַפְתָּ דְגָנֶךָ גו׳ עַד לָאֹפֶן שֶׁל וְאָכַלְתָּ וְשָׂבָעְתָּ[30], בְּחִינַת אֶרֶץ, בְּחִינַת שׁוּב[31], אַפְרָשׁוּתָא. וְיֵשׁ לוֹמַר שֶׁעִנְיָן זֶה קָשׁוּר עִם מַה שֶּׁמֵּהַתְּרוּמוֹת נִבְנָה הַמִּשְׁכָּן, דְּגַם בַּמִּשְׁכָּן הָיוּ ב׳ הָעִנְיָנִים דְּשָׁמַיִם וָאָרֶץ, יְרִיעוֹת הֵם בְּחִינַת מַקִּיף, בְּחִינַת שָׁמַיִם, תּוֹרָה, וְנוֹסָף לְזֶה הָיוּ בּוֹ הַקְּרָשִׁים וְהַכֵּלִים וְכוּ׳, בְּחִינַת אֶרֶץ, מִצְוֹת[32]. וְיֵשׁ לְהוֹסִיף בָּזֶה, דְּנוֹסָף עַל הַמְּבֹאָר שָׁם שֶׁתּוֹרָה הִיא בְּחִינַת הֲרָמָה וּמִצְוֹת הֵם אַפְרָשׁוּתָא, הִנֵּה בִּפְרָטִיּוּת יוֹתֵר יֵשׁ בְּמִצְוֹת גַּם בְּחִינַת הֲרָמָה. וְכַמְּבֹאָר בְּ׳תּוֹרָה אוֹר׳ שָׁם[33] דְּעִנְיַן וְהָאָרֶץ הֲדֹם רַגְלָי הוּא כְּמוֹ שְׁרַפְרַף שֶׁעִנְיָנוֹ הוּא לְהַגְבִּיהַּ אֶת הָרֶגֶל מֵעַל הָאָרֶץ. וְכֵן הַמִּצְוֹת עִנְיָנָן גַּם הַהֲרָמָה, לְהַעֲלוֹת אֶת הַדְּבָרִים הַגַּשְׁמִיִּים לְמַעְלָה.

שֶׁאֵין־כֵּן בְּפָרָשָׁה שְׁנִיָּה - ״והיה אם שמוע תשמעו אל מצוותי״ **קָאֵי בְּקַבָּלַת עֹל מִצְוֹת** - אחר פרשה ראשונה שעניינה העלאה ו׳רצוא׳ לצאת ממציאותו האנוכית, בפרשה שניה מקבל על־עצמו לקיים מצוות בגופו כמו שהוא נמצא בעולם הגשמי, **בְּחִינַת אֶרֶץ, וְלָכֵן נֶאֱמַר בָּהּ וְאָסַפְתָּ דְגָנֶךָ גו׳ עַד לָאֹפֶן שֶׁל וְאָכַלְתָּ וְשָׂבָעְתָּ, בְּחִינַת אֶרֶץ, בְּחִינַת שׁוּב**[31]**, אַפְרָשׁוּתָא. וְיֵשׁ לוֹמַר שֶׁעִנְיָן זֶה קָשׁוּר עִם מַה שֶּׁמֵּהַתְּרוּמוֹת נִבְנָה הַמִּשְׁכָּן, דְּגַם בַּמִּשְׁכָּן הָיוּ ב׳ הָעִנְיָנִים דְּשָׁמַיִם וָאָרֶץ, יְרִיעוֹת הֵם בְּחִינַת מַקִּיף, בְּחִינַת שָׁמַיִם, תּוֹרָה, וְנוֹסָף לְזֶה הָיוּ בּוֹ הַקְּרָשִׁים וְהַכֵּלִים וְכוּ׳, מִצְוֹת**[32]**. וְיֵשׁ לְהוֹסִיף בָּזֶה, דְּנוֹסָף עַל הַמְּבֹאָר שָׁם שֶׁתּוֹרָה הִיא בְּחִינַת הֲרָמָה וּמִצְוֹת הֵם אַפְרָשׁוּתָא, הִנֵּה בִּפְרָטִיּוּת יוֹתֵר יֵשׁ בְּמִצְוֹת גַּם בְּחִינַת הֲרָמָה. וְכַמְּבֹאָר בְּ׳תּוֹרָה אוֹר׳ שָׁם[33] דְּעִנְיַן וְהָאָרֶץ הֲדֹם רַגְלָי הוּא כְּמוֹ שְׁרַפְרַף שֶׁעִנְיָנוֹ הוּא לְהַגְבִּיהַּ אֶת הָרֶגֶל מֵעַל הָאָרֶץ. וְכֵן הַמִּצְוֹת עִנְיָנָן גַּם הַהֲרָמָה, לְהַעֲלוֹת אֶת הַדְּבָרִים הַגַּשְׁמִיִּים לְמַעְלָה.**

---

23) יג, א. 24) ראה סידור אדה״ז סוף תפילת נעילה בשם השל״ה. 25) ואתחנן ו, ד. 26) שם ד, ה. 27) שם ד, ז. 28) ראה ברכות יג, ב. 29) ראה לקו״ת שה״ש שם מט, ג. נ, א. ועוד. וראה סה״מ תרע״ח שם ע׳ רפב. 30) עקב יא, יד־טו. 31) ראה לקו״ת שם נ, א. וראה סה״מ תרע״ח שם. 32) ראה תו״א ר״פ ויקהל. סה״מ תקס״ה ח״א ע׳ שלט ואילך. תו״ח ויקהל תקעג, ב ואילך. אוה״ת ויקהל כרך ז׳ ע׳ ב׳תשצא ואילך. אוה״ת תרומה ע׳ א׳תלב ואילך. ובכ״מ. 33) א, ב.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

ביאור בדרך אפשר

אָמְנָם מַה שֶּׁנֶּאֱמַר הַשָּׁמַיִם הַחֲדָשִׁים וְהָאָרֶץ הַחֲדָשָׁה אֲשֶׁר אֲנִי עוֹשֶׂה עוֹמְדִים לְפָנַי כֵּן יַעֲמֹד זַרְעֲכֶם וְשִׁמְכֶם הוּא עִנְיָן חָדָשׁ לְגַמְרֵי בַּשָּׁמַיִם וּבָאָרֶץ. דְּנוֹסָף לְעִנְיָן שָׁמַיִם וָאָרֶץ (רָצוֹא וָשׁוֹב) כְּפִי שֶׁהֵם עַתָּה, יִהְיֶה גַּם עִנְיָן רָצוֹא וָשׁוֹב לֶעָתִיד־לָבֹא, וְיִהְיוּ בִּבְחִינַת חֲדָשִׁים, בְּאֹפֶן שֶׁל הִתְחַדְּשׁוּת לְגַמְרֵי. וְהָעִנְיָן הוּא[34], דְּהִנֵּה יָדוּעַ שֶׁיֵּשׁ הֶפְרֵשׁ בֵּין חִדּוּשׁ הַיְּשָׁנוֹת [-דבר ישן שחוזר ומתחדש] לַחֲדָשִׁים מַמָּשׁ [-דבר חדש שלא היה מעולם]. דְּחִדּוּשׁ הַיְּשָׁנוֹת בַּשָּׁמַיִם וּבָאָרֶץ הוּא תָּמִיד בְּכָל יוֹם וָיוֹם, כְּמוֹ שֶׁאוֹמְרִים[35] הַמְחַדֵּשׁ בְּטוּבוֹ בְּכָל יוֹם תָּמִיד מַעֲשֵׂה בְּרֵאשִׁית. אָמְנָם חִדּוּשׁ זֶה נִקְרָא חִדּוּשׁ הַיְּשָׁנוֹת בִּלְבַד, כַּמֻּדְגָּשׁ בְּזֶה שֶׁהוּא נִקְרָא חִדּוּשׁ מַעֲשֵׂה בְּרֵאשִׁית. מַה־שֶּׁאֵין־כֵּן עִנְיָן הַשָּׁמַיִם וְהָאָרֶץ הַחֲדָשָׁה הוּא שֶׁיִּהְיֶה חִדּוּשׁ גָּמוּר. וְזֶהוּ מַה שֶּׁיִּשְׂרָאֵל נַעֲשִׂים (עַל־יְדֵי הָעֲבוֹדָה) בִּבְחִינַת שֵׁתֶף לְהַקָּבָּ"ה בְּמַעֲשֵׂה בְּרֵאשִׁית[36] (לדוגמא, דברי הגמרא (שבהערה 36): "כל דיין שדן דין אמת לאמיתו.. כאילו נעשה שותף להקדוש־ברוך־הוא במעשה בראשית"), מִשּׁוּם שֶׁעַל־יְדֵי עֲבוֹדָתָם הֵם מְהַוִּים שָׁמַיִם וָאָרֶץ חֲדָשִׁים מַמָּשׁ. להבנת עניין "השמים החדשים והארץ החדשה", יקדים לבאר עניין ה'התחדשות' שבגילוי האור שלפני הצמצום.

צמצום - מאחר שאורו של הקדוש־ברוך־הוא הוא בלתי מוגבל ("אור אין סוף") אי־אפשר לאור זה להתלבש בתוך הנבראים להחיותם לקיימם, לזאת 'צמצם' הקדוש־ברוך־הוא אורו הגדול ועל־ידי צמצומים רבים ועצומים בא האור במדה וגבול להחיות הנבראים. אמנם על־ידי עבודת בני ישראל בקיום המצוות, שבזה מזככים ומרוממים את העולם, פועלים בעולם שיהי' כלי ראוי להתגלות בו אור זה הגדול שלפני הצמצום.

וּבֵאוּר הָעִנְיָן הוּא[37], דְּהִנֵּה יָדוּעַ מַה שֶּׁכָּתוּב בְּ'עֵץ חַיִּים'[38] דְּבִתְחִלַּת הַכֹּל הָיָה אוֹר־אֵין־סוֹף מְמַלֵּא כָּל מְקוֹם הֶחָלָל, וְאַחַר־כָּךְ כאשר עלה ברצונו לברוא העולמות (שאינם מסוגלים להתקיים כ'מציאות' בשעה שמאיר אור זה), לכן הָיָה הַצִּמְצוּם - צמצם את עצמו, וסילק אורו הגדול לבל יאיר, וְאַחַר־כָּךְ נִמְשַׁךְ מן האור הגדול קַו דַּק וְקָצָר (ומ'קו' זה נתהוו העולמות) כו'. וְלִכְאוֹרָה צָרִיךְ לְהָבִין, לָמָּה הָיָה צָרִיךְ לִהְיוֹת עִנְיָן הַצִּמְצוּם. דְּאַף שֶׁהַטַּעַם עַל הַצִּמְצוּם הוּא מִשּׁוּם שֶׁהָיָה אוֹר־אֵין־סוֹף מְמַלֵּא מְקוֹם הֶחָלָל וְלֹא הָיָה מָקוֹם לַעֲמִידַת הָעוֹלָמוֹת כו', וְלָכֵן הָיָה הַצִּמְצוּם וְאַחַר־כָּךְ נִמְשַׁךְ הַקַּו הַדַּק וְהַקָּצָר כו', מִכָּל־מָקוֹם עֲדַיִן אֵינוֹ מוּבָן לָמָּה הָיָה בַּתְּחִלָּה הַגִּלּוּי בִּבְחִינַת אֵין־סוֹף בִּמְקוֹם הֶחָלָל שֶׁיִּהְיֶה הַצִּמְצוּם וְאַחַר־כָּךְ הַקַּו, וַהֲרֵי בְּכֹחַ הָאֵין־סוֹף הָיָה יָכוֹל לִהְיוֹת לְכַתְּחִלָּה הַמְשָׁכַת הַקַּו בְּמִדָּה וּגְבוּל, וַהֲרֵי הַקַּו נִמְשַׁךְ מִן הָעַצְמוּת - ה'קו' הדק הנמשך לאחר הצמצום עניינו - גילוי אור באופן מדוד ומוגבל. ואור זה הוא נמשך מן האור שהיה קודם הצמצום. נשאלת השאלה, מדוע היה צריך להיות סדר זה, קודם גילוי ואחר־כך

1 אָמְנָם מַה שֶּׁנֶּאֱמַר הַשָּׁמַיִם הַחֲדָשִׁים וְהָאָרֶץ
2 הַחֲדָשָׁה אֲשֶׁר אֲנִי עוֹשֶׂה עוֹמְדִים לְפָנַי
3 כֵּן יַעֲמֹד זַרְעֲכֶם וְשִׁמְכֶם הוּא עִנְיָן חָדָשׁ לְגַמְרֵי
4 בַּשָּׁמַיִם וּבָאָרֶץ. דְּנוֹסָף לְעִנְיָן שָׁמַיִם וָאָרֶץ (רָצוֹא
5 וָשׁוֹב) כְּפִי שֶׁהֵם עַתָּה, יִהְיֶה גַּם עִנְיָן רָצוֹא וָשׁוֹב
6 לֶעָתִיד־לָבֹא, וְיִהְיוּ בִּבְחִינַת חֲדָשִׁים, בְּאֹפֶן שֶׁל
7 הִתְחַדְּשׁוּת לְגַמְרֵי. וְהָעִנְיָן הוּא[34], דְּהִנֵּה יָדוּעַ
8 שֶׁיֵּשׁ הֶפְרֵשׁ בֵּין חִדּוּשׁ הַיְּשָׁנוֹת לַחֲדָשִׁים מַמָּשׁ.
9 דְּחִדּוּשׁ הַיְּשָׁנוֹת בַּשָּׁמַיִם וּבָאָרֶץ הוּא תָּמִיד בְּכָל
10 יוֹם וָיוֹם, כְּמוֹ שֶׁאוֹמְרִים[35] הַמְחַדֵּשׁ בְּטוּבוֹ בְּכָל
11 יוֹם תָּמִיד מַעֲשֵׂה בְּרֵאשִׁית. אָמְנָם חִדּוּשׁ זֶה
12 נִקְרָא חִדּוּשׁ הַיְּשָׁנוֹת בִּלְבַד, כַּמֻּדְגָּשׁ בְּזֶה שֶׁהוּא
13 נִקְרָא חִדּוּשׁ מַעֲשֵׂה בְּרֵאשִׁית. מַה־שֶּׁאֵין־כֵּן עִנְיָן
14 הַשָּׁמַיִם הַחֲדָשִׁים וְהָאָרֶץ הַחֲדָשָׁה הוּא שֶׁיִּהְיֶה
15 חִדּוּשׁ גָּמוּר. וְזֶהוּ מַה שֶּׁיִּשְׂרָאֵל נַעֲשִׂים (עַל־יְדֵי
16 הָעֲבוֹדָה) בִּבְחִינַת שֵׁתֶף לְהַקָּבָּ"ה בְּמַעֲשֵׂה
17 בְּרֵאשִׁית[36], מִשּׁוּם שֶׁעַל־יְדֵי עֲבוֹדָתָם הֵם מְהַוִּים
18 שָׁמַיִם וָאָרֶץ חֲדָשִׁים מַמָּשׁ.
19 **וּבֵאוּר** הָעִנְיָן הוּא[37], דְּהִנֵּה יָדוּעַ מַה שֶּׁכָּתוּב
20 בְּ'עֵץ חַיִּים'[38] דְּבִתְחִלַּת הַכֹּל הָיָה אוֹר־
21 אֵין־סוֹף מְמַלֵּא כָּל מְקוֹם הֶחָלָל וְאַחַר־כָּךְ הָיָה
22 הַצִּמְצוּם וְאַחַר־כָּךְ נִמְשַׁךְ קַו דַּק וְקָצָר כו'.
23 וְלִכְאוֹרָה צָרִיךְ לְהָבִין, לָמָּה הָיָה צָרִיךְ לִהְיוֹת
24 עִנְיָן הַצִּמְצוּם. דְּאַף שֶׁהַטַּעַם עַל הַצִּמְצוּם הוּא
25 מִשּׁוּם שֶׁהָיָה אוֹר־אֵין־סוֹף מְמַלֵּא מְקוֹם הֶחָלָל
26 וְלֹא הָיָה מָקוֹם לַעֲמִידַת הָעוֹלָמוֹת כו', וְלָכֵן הָיָה
27 הַצִּמְצוּם וְאַחַר־כָּךְ נִמְשַׁךְ הַקַּו הַדַּק וְהַקָּצָר כו',
28 מִכָּל־מָקוֹם עֲדַיִן אֵינוֹ מוּבָן לָמָּה הָיָה בַּתְּחִלָּה
29 הַגִּלּוּי בִּבְחִינַת אֵין־סוֹף בִּמְקוֹם הֶחָלָל שֶׁיִּהְיֶה
30 הַצִּמְצוּם וְאַחַר־כָּךְ הַמְשָׁכַת הַקַּו, וַהֲרֵי בְּכֹחַ הָאֵין־סוֹף הָיָה יָכוֹל לִהְיוֹת
31 לְכַתְּחִלָּה הַמְשָׁכַת הַקַּו בְּמִדָּה וּגְבוּל, וַהֲרֵי הַקַּו נִמְשַׁךְ מִן הָעַצְמוּת. וּמְבֹאָר

34) ראה סה"מ תרע"ח שם ואילך. 35) נוסח המאיר לארץ. 36) ראה שבת י, א. קיט, ב. 37) ראה סה"מ תרע"ח שם ע' רפג. 38) בתחלתו.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

ביאור בדרך אפשר

צמצום, ורק לאחר־מכן גילוי אור הקו, מדוע לא היה מלכתחילה גילוי אור מדוד ומוגבל בהתאם לכוח הנבראים? **וּמְבֹאָר בָּזֶה בְּסוֹף ׳דִּבּוּר הַמַּתְחִיל׳ כִּי כַּאֲשֶׁר הַשָּׁמַיִם הַחֲדָשִׁים תרע״ח[39], שֶׁזֶּה שֶׁהָיָה בִּתְחִלָּה הָאוֹר מְמַלֵּא מְקוֹם הֶחָלָל הוּא כְּדֵי שֶׁיִּשְׂרָאֵל עַל־יְדֵי עֲבוֹדָתָם יוּכְלוּ לְהַמְשִׁיךְ גַּם בְּחִינַת אוֹר־אֵין־סוֹף שֶׁלְּפְנֵי הַצִּמְצוּם, דְּמִכֵּיוָן שֶׁאוֹר זֶה הָיָה מְמַלֵּא מְקוֹם הֶחָלָל לִפְנֵי הַצִּמְצוּם חֲרֵי זֶה מֵעֵין הַכְשָׁרָה וּרְגִילוּת כִּבְיָכוֹל, שֶׁגַּם מְקוֹם הֶחָלָל יָכוֹל לְקַבֵּל גִּלּוּי אוֹר זֶה. אָמְנָם[40] עֲבוֹדָה זוֹ דְּיִשְׂרָאֵל, גַּם הַמְשָׁכַת גִּלּוּי הַקַּו, וַאֲפִלּוּ הַמְשָׁכַת הָאוֹר שֶׁהָיָה מְמַלֵּא מְקוֹם הֶחָלָל, הִיא בִּבְחִינַת חִדּוּשׁ הַיְּשָׁנוֹת בִּלְבַד, שֶׁחֲרֵי כְּבָר הָיָה עִנְיָן זֶה לִפְנֵי כֵן. וְהַחִדּוּשׁ דְּשָׁמַיִם חֲדָשִׁים וְאֶרֶץ חֲדָשָׁה הוּא בְּחִינַת חִדּוּשׁ גָּמוּר. וְהוּא מַה שֶׁלְּעָתִיד יִהְיֶה גִּלּוּי עַצְמוּת אֵין־סוֹף שֶׁלְּמַעְלָה מֵאוֹר הַקַּו וְגַם לְמַעְלָה מֵהָאוֹר שֶׁהָיָה מְמַלֵּא אֶת מְקוֹם הֶחָלָל, שֶׁזֶּהוּ עִנְיָן שֶׁל חִדּוּשׁ גָּמוּר, וְעַל־דֶּרֶךְ־זֶה בַּתּוֹרָה דְּתוֹרָה חֲדָשָׁה מֵאִתִּי תֵּצֵא כו׳[41]. וְעַל־פִּי הַמְּבֹאָר בְּתַנְיָא[42] שֶׁכָּל הַגִּלּוּיִים דְּלְעָתִיד תְּלוּיִים בְּמַעֲשֵׂינוּ וַעֲבוֹדָתֵנוּ, יֵשׁ לְהוֹסִיף, דִּכְשֵׁם שֶׁגִּלּוּי אוֹר־אֵין־סוֹף בִּמְקוֹם הֶחָלָל פָּעַל אֶת הַפְּתִיחָה וְהַהַכְשָׁרָה וְהָרְגִילוּת שֶׁיּוּכְלוּ לְהַמְשִׁיכוֹ, עַל־דֶּרֶךְ־זֶה יֵשׁ לוֹמַר שֶׁעֲבוֹדַת יִשְׂרָאֵל עַתָּה פּוֹעֶלֶת פְּתִיחָה וּרְגִילוּת, לְהַרְגִּיל אֶת הָעוֹלָם בִּיסְלְעֶכְוַוייז [=לאט לאט ובהדרגה] וְעַד שֶׁזֶּה גּוֹרֵם לְהַמְשָׁכַת הָעַצְמוּת דְּלְעָתִיד לָבֹא.**

וּמַמְשִׁיךְ אַחַר־כָּךְ כֵּן יַעֲמֹד זַרְעֲכֶם וְשִׁמְכֶם. דְּזַרְעֲכֶם וְשִׁמְכֶם הִיא עֲבוֹדָתָם שֶׁל יִשְׂרָאֵל בְּב׳ אוֹפַנִּים אֵלֶּה דְּרָצוֹא וָשׁוּב[43]. זַרְעֲכֶם קָאֵי עַל עִנְיַן הָעֲבוֹדָה בִּבְחִינַת אֶרֶץ, כִּי עִנְיַן הַזְּרִיעָה הוּא בְּמִצְוֹת, וּכְמַאֲמַר רַבּוֹתֵינוּ ז״ל[44] מַאי פֵּירֵי מִצְוֹת, כְּמַאֲמַר פֵּרוֹתֵיהֶם שֶׁל צַדִּיקִים (וְעַמֶּךָ כֻּלָּם צַדִּיקִים[45]) מַעֲשִׂים טוֹבִים[46], דְּעַל־יְדֵי זְרִיעַת הַמִּצְוֹת בְּאֶרֶץ חֵפֶץ שֶׁהֵם יִשְׂרָאֵל[47]

ביאור בדרך אפשר

פָּעַל אֶת הַפְּתִיחָה וְהַהַכְשָׁרָה וְהָרְגִילוּת שֶׁיּוּכְלוּ לְהַמְשִׁיכוֹ, עַל־דֶּרֶךְ־זֶה יֵשׁ לוֹמַר שֶׁעֲבוֹדַת יִשְׂרָאֵל עַתָּה פּוֹעֶלֶת פְּתִיחָה וּרְגִילוּת, לְהַרְגִּיל אֶת הָעוֹלָם בִּיסְלְעֶכְוַוייז [=לאט לאט ובהדרגה] **וְעַד שֶׁזֶּה גּוֹרֵם לְהַמְשָׁכַת הָעַצְמוּת דְּלְעָתִיד לָבֹא.**

לסיכום, ״שמים החדשים והארץ החדשה״ מורה על גילוי אור שלמעלה מהאור שהאיר קודם הצמצום, שהוא גילוי חדש ממש שלא היה מעולם.

וּמַמְשִׁיךְ אַחַר־כָּךְ בפסוק: **כֵּן יַעֲמֹד זַרְעֲכֶם וְשִׁמְכֶם. דְּזַרְעֲכֶם וְשִׁמְכֶם הִיא עֲבוֹדָתָם שֶׁל יִשְׂרָאֵל בְּב׳ אוֹפַנִּים אֵלֶּה דְּרָצוֹא וָשׁוּב[43]. זַרְעֲכֶם קָאֵי עַל עִנְיַן הָעֲבוֹדָה בִּבְחִינַת אֶרֶץ - ׳שוב׳, כִּי עִנְיַן הַזְּרִיעָה הוּא בְּמִצְוֹת, וּכְמַאֲמַר רַבּוֹתֵינוּ ז״ל[44]** (על אדם שנהרג אמרו: ׳לא הניחוהו לעשות פירות׳ ופירשו בגמרא): **מַאי פֵּירֵי מִצְוֹת** [=מה הם פירות? מצוות. שלא הניחוהו לקיים עוד מצוות], **כְּמַאֲמַר פֵּרוֹתֵיהֶם שֶׁל צַדִּיקִים (וְעַמֶּךָ כֻּלָּם צַדִּיקִים[45]) מַעֲשִׂים טוֹבִים[46], דְּעַל־יְדֵי זְרִיעַת הַמִּצְוֹת בְּאֶרֶץ חֵפֶץ שֶׁהֵם יִשְׂרָאֵל[47]** (כדברי הבעל־שם־טוב על הפסוק ״כי תהיו לי אתם ארץ חפץ״ שבני ישראל נמשלו לארץ, שכשם שבארץ טמונים אוצרות רבים, כן הוא גם בנוגע למעלות שישנם בבני־ישראל). קיום המצוות נמשל ל׳זריעה׳ המצמיחה פירות, כיון שעל־ידי קיום המצוות ממשיכים גילוי אור (- אור הקו והוא שלפני הצמצום, כנ״ל): **עַל־יְדֵי־זֶה** קיום המצוות, זריעה והשרשה, הרי,

39) שם. 40) סה״מ תרע״ח שם ע׳ רפד. 41) ראה ויק״ר פי״ג, ג. הובא בסה״מ תרע״ח שם. 42) רפל״ז. 43) ראה סה״מ תרע״ח שם. לקו״ת שה״ש נ, א ואילך. ועוד. 44) סוטה מו, א. 45) ישעי׳ ס, כא. 46) ראה ב״ר פ״ל, ו. 47) מלאכי ג, יב.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

ביאור בדרך אפשר

גו'[48] (כַּמְבֹאָר בְּמָקוֹם אַחֵר[49]). וְעִנְיַן וְשִׁמְכֶם, כִּי נוֹסָף לְזֶה שֶׁהַתּוֹרָה כֻּלָּה הִיא שְׁמוֹתָיו שֶׁל הַקָּבָּ"ה (כִּדְאִיתָא בְּרַמְבַּ"ן[50] וְכֵן בַּזֹּהַר[51] וּבְכַמָּה מְקוֹמוֹת), נִקְרֵאת הַתּוֹרָה גַּם בְּשֵׁם שִׁמְכֶם, שְׁמָם שֶׁל יִשְׂרָאֵל, כְּמַאֲמַר רַבּוֹתֵינוּ ז"ל[52] על הפסוק "ובתורתו (של היהודי!) יהגה יומם ולילה" שֶׁכאשר לומד תורה, תּוֹרָתוֹ נִקְרֵאת עַל שְׁמוֹ, כִּי אֹפֶן הָעֲבוֹדָה בִּבְחִינַת שָׁמַיִם הִיא בְּתַכְלִית הַמְּסִירוּת־נֶפֶשׁ, עַד שֶׁתּוֹרָתוֹ נִקְרֵאת עַל שְׁמוֹ, שֶׁכָּל מְציאוּתוֹ הִיא מְציאוּת שֶׁל תּוֹרָה. וּבָזֶה מְחַדֵּשׁ בַּכָּתוּב דְּגַם לֶעָתִיד־לָבֹא יַעַמְדוּ זַרְעֲכֶם וְשִׁמְכֶם (עבודת התורה ומצוות שאנו מקיימים בזמן הזה) בְּאוֹתָהּ הַדַּרְגָּה דְּשָׁמַיִם הַחֲדָשִׁים וְאֶרֶץ הַחֲדָשָׁה. דַּהֲגַם שֶׁאָז יִהְיֶה הַגִּלּוּי דִּבְחִינַת עַצְמוּת אֵין־סוֹף שֶׁלְּמַעְלָה גַּם מֵהָאוֹר שֶׁהָיָה מְמַלֵּא מְקוֹם הֶחָלָל, וְאִלּוּ הָעֲבוֹדָה דְּיִשְׂרָאֵל, זַרְעֲכֶם וְשִׁמְכֶם, נַעֲשֵׂית בַּזְּמַן הַזֶּה, אַחֲרֵי הַצִּמְצוּם, עַל־יְדֵי הַקַּו וְגִלּוּי הָאוֹר שֶׁהָיָה מְמַלֵּא מְקוֹם הֶחָלָל, דְּלְכְאוֹרָה אֶפְשָׁר לוֹמַר דִּשְׁרָגָא בְּטִיהֲרָא מַאי אַהֲנֵי[53] [=נר בצהרים מה מועיל?], כיון שיהיה גילוי ה'עצמות' שלמעלה מגילוי האור שלפני הצמצום, איזה ערך יהיה לקיום המצוות שלנו בזמן הזה? בְּכָל־זֹאת כֵּן יַעֲמֹד זַרְעֲכֶם וְשִׁמְכֶם, דְּגַם בְּגִלּוּי זֶה יִהְיֶה מָקוֹם לַעֲבוֹדַת יִשְׂרָאֵל. וְטַעַם הַדָּבָר הוּא, מִשּׁוּם שֶׁעֲבוֹדָתָם הִיא הַגּוֹרֶמֶת וְהַמְּבִיאָה לְגִלּוּי זֶה, וְכֵיוָן שֶׁהֵם הַסִּבָּה וְהַגּוֹרֵם, בְּהֶכְרֵחַ שֶׁהַדָּבָר נִמְצָא גַּם בָּהֶם, כִּי גַּם בְּיִשְׂרָאֵל יֵשׁ הַמְּשָׁכַת הָעַצְמוּת.

ביאור בדרך אפשר

וְזֶהוּ הַשָּׁמַיִם כִּסְאִי גו' וְאַחַר־כָּךְ הַשָּׁמַיִם הַחֲדָשִׁים גו', דְּמִכֵּיוָן שֶׁלְּבַד זֶה שֶׁיֶּשְׁנוֹ עִנְיַן הַשָּׁמַיִם כִּסְאִי כו' כְּמוֹ שֶׁהוּא מִצַּד הַבְּרִיאָה, יֶשְׁנוֹ גַּם עִנְיַן הַשָּׁמַיִם כִּסְאִי כו' כְּמוֹ שֶׁהוּא מִצַּד עֲבוֹדַת יִשְׂרָאֵל, וְלָכֵן גַּם הַשָּׁמַיִם חֲדָשִׁים וְאֶרֶץ חֲדָשָׁה דִּלְעָתִיד־לָבֹא נַעֲשִׂים עַל־יְדֵי עֲבוֹדַת יִשְׂרָאֵל.

וְיִהְיוּ־רָצוֹן שֶׁיְּקַיֵּם יִעוּד זֶה בְּקָרוֹב מַמָּשׁ, כַּמְּפֹרָשׁ בְּהַפְטָרַת הַפָּרָשָׁה, כִּי כַּאֲשֶׁר הַשָּׁמַיִם הַחֲדָשִׁים גו' כֵּן יַעֲמֹד זַרְעֲכֶם וְשִׁמְכֶם, וְיִהְיֶה הָעִנְיָן דִּכְשֶׁאֲנִי נִכְתָּב אֲנִי נִקְרָא[54], מִשּׁוּם שֶׁיִּהְיֶה גִּלּוּי הָעַצְמוּת שֶׁלְּמַעְלָה מִנִּכְתָּב וְנִקְרָא, בִּמְהֵרָה בְיָמֵינוּ מַמָּשׁ.

וראה תו"א בתחלתו. 48) ישעי' כז, ו. 49) ראה תו"א ר"פ שמות. ועוד. 50) בהקדמת פירושו על התורה. 51) ח"ב פז, א. 52) ראה קידושין לב, ריש ע"ב. 53) חולין ס, ב. 54) פסחים נ, א.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

התוועדויות

בס"ד. שיחת ש"פ תרומה, בדר"ח אדר ראשון ה'תשד"מ.

בלתי מוגה

א. בשבת זו – כמה ענינים: (א) יום השבת, (ב) ראש חודש, (ג) ר"ח אדר, (ד) ר"ח אדר ראשון – שבזה מודגש שזוהי שנת העיבור, שנה שיש בה ריבוי ימים, ובזה גופא – שנה שלימה [כידוע שבשנת העיבור ישנם ג' אופנים: חסרה – חשון וכסלו חסרים, כסדרה – אחד מלא ואחד חסר, ושלימה – שניהם מלאים], מספר ימים הכי גדול.

ומובן, שבכל פרט ופרט מענינים הנ"ל ישנה הוראה ולימוד בעבודת ה' – שהרי אפילו בנוגע לעניני העולם מבאר רש"י בהתחלת פירושו על התורה שבריאתם היא "בשביל התורה ובשביל ישראל", ולכן, בכל פרט ופרט מעניני העולם ישנו לימוד והוראה ליהודי בעבודתו לקונו, ועאכו"כ כאשר מדובר אודות ענינים השייכים לתורה – שבת ור"ח וכו' – הרי בודאי שבכל א' מהם ישנו לימוד והוראה בעבודת ה'.

ונוסף על ההוראה הנלמדת מכל ענין פרטי בפ"ע, ישנה הוראה נוספת הנלמדת מצירוף כל ענינים אלו יחדיו – כידוע שע"י צירוף כמה ענינים יחדיו נמשך אור חדש, ובלשון הידוע (שעהיוה"א רפי"ב): אור העולה על כולנה,

[וע"ד שמצינו בגמרא (סוטה לד, א. הובא בפרש"י שלח יג, כג) "טעונא דמידלי איניש לכתפי' תילתא דטעונא הוי", "שליש משאוי ממשאוי שמסייעין אותו להרים", היינו, שכאשר שנים מצטרפים לשאת משא יחדיו, בכחם לשאת יותר מכפליים, מפני שע"י צירופם יחד נתוסף אצלם כח מיוחד כו']

וככל עניני התורה שהיא נצחית ולא תהא מוחלפת – הרי גם הוראות אלו הם הוראות נצחיים, בכל זמן ובכל מקום, ועד כדי כך, שבכל יום ויום הם "חדשים" ממש, "כאילו היום ניתנו" (פרש"י יתרו יט, א).

ב. ובהקדמה:

בענינים הנ"ל ישנם ריבוי הוראות, ובהם כו"כ חילוקי דרגות בהתאם לדרגת העבודה [כלומר, אצל יהודי שעבודתו בדרגא נעלית יותר מתבטאת ההוראה בענינים נעלים יותר וכו'] – אבל, לכל לראש, יש לבאר את ההוראה השייכת למעשה בפועל, שהרי: (א) "המעשה הוא העיקר" [מה טוב שיש גם כוונה, אבל העיקר הוא המעשה], (ב) בענין המעשה שהם כל בנ"י, מ"ראשיכם שבטיכם" עד לפשוט שבפשוטים,

– בנוגע לכוונת המצוה, ישנם חילוקי דרגות בהתאם לחילוקי הדרגות שבבנ"י, מ"ראשיכם שבטיכם" עד "חוטב עציך ושואב מימיך", אבל בנוגע למעשה בפועל – שהם כל בנ"י. ולדוגמא – במצות תפילין: אופן הנחת תפילין בפועל ממש – ד' בתים מרובעות, רצועות שחורות וכו' – אצל יהודי פשוט שבפשוטים בסוף כל הדורות הוא באותו אופן כפי שמשה רבינו קיים מצות תפילין כשניתנה מסיני! ומזה מובן בנוגע לכל המצוות – שכן "הוקשה כל התורה כולה לתפילין" – שבענין המעשה שוים כל בנ"י.

ליתר ביאור:

לאמיתתו של דבר – הרי כאו"א מישראל שייך לכל אופני העבודה (גם הנעלים ביותר), כשם ששייך לכל חלקי ועניני התורה.

דהנה, נתינת כל התורה כולה היתה לכאו"א מישראל – גם ליהודי ש"לא ידע מאי דקאמר", כפי שמצינו במדרז"ל (יל"ש יתרו רמז רפו) בביאור הענין ש"עשרת הדברות" נאמרו בלשון יחיד ("אנכי ה' אלקיך") דוקא – שכאו"א מישראל הי' אומר עמי הדיבור מדבר.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

ומכיון שהתורה היא "תורה אחת" – מתבטא ענין זה גם בהלכה: גוי – אסור בלימוד התורה, משום גזל או משום עריות, כב' הפירושים שלמדים ממ"ש "מורשה קהלת יעקב" – "מורשה" מלשון ירושה, או "מורשה" מלשון "מאורסה" (סנהדרין נט, רע"א); אבל יהודי – אפילו פשוט שבפשוטים, שלא ידע מאי דקאמר – הנה לא זו בלבד שמותר לו ללמוד תורה, אלא עוד זאת – הוא חייב בלימוד כל חלקי התורה, מכיון שניתנו לו – "מורשה קהלת יעקב" – כל חלקי ועניני התורה כולה.

ועד כדי כך – ש"אפילו לא קרא אדם אלא קריית שמע שחרית וערבית קיים לא ימוש" (מנחות צט, סע"ב), היינו, שאפילו כאשר מדובר אודות יהודי שיוצא י"ח לימוד התורה ע"י קריאת שמע שחרית וערבית, שמזה מובן שאינו שייך להבנת התורה – הנה גם הוא מקיים מצות "לא ימוש ספר התורה הזה מפיך גו'", קיום מצות תלמוד תורה בשלימות. וכמודגש עוד יותר – שענין זה נאמר ע"י רשב"י, שענינו – "תורתו אומנתו", תכלית השלימות דלימוד התורה, הנה רשב"י עצמו אומר שיהודי פשוט שבפשוטים הקורא ק"ש שחרית וערבית, מקיים בכך "לא ימוש ספר התורה הזה מפיך גו'".

ומכל זה מובן, שכשם שכל עניני התורה שייכים לכאו"א מישראל, גם לפשוט שבפשוטים, כן הוא גם בנוגע לכל ההוראות מענינים הנ"ל (שבת ור"ח וכו'), כולל ההוראות השייכים לאופני עבודה נעלים ביותר – שמצד אמיתית ופנימיות הענינים שייכות הן לכאו"א מישראל, אפילו לפשוט שבפשוטים.

אמנם, כל זה הוא מצד אמיתית ופנימיות הענינים, אבל בחיצוניות ובגלוי – הנה לעת־עתה אינו יכול לעסוק באופני העבודה הנעלים, כשם שאינו שייך עדיין להבנה והשגה בענינים עמוקים שבתורה, ועד שבפועל ובגלוי נמצא הוא במעמד ומצב שלא ידע מאי דקאמר.

ומטעם זה ישנו חילוק באופן החיוב דלימוד התורה – מן הקצה אל הקצה: יש מי שקיים מצות "לא ימוש ספר התורה הזה מפיך גו'" ע"י ק"ש שחרית וערבית; ולאידך, יש מי שלומד תורה כל היום כולו, ואעפ"כ, אם עבר רגע אחד שהי' אפשר לו לעסוק בתורה ולא עסק – הרי זה היפך הענין דכבוד השם כו', וענשו חמור ומבהיל ביותר, בזה ובבא כו' [כמבואר בדברי חז"ל במסכת סנהדרין (צט, סע"א), והביאו אדמו"ר הזקן בהתחלת ספר התניא]. והטעם לחילוק זה (אף שהתורה כולה שייכת לשניהם) – מפני שהפשוט שבפשוטים אינו שייך (לע"ע) להבנת עניני התורה, ולכן יוצא י"ח לימוד התורה באמירת ק"ש בלבד, משא"כ זה ששייך להבנת והשגת התורה, חייב לקיים את הציווי "והגית בו יומם ולילה" כפשוטו.

ועד"ז מובן בנוגע ללימוד והוראה מענינים הנ"ל (שבת ור"ח וכו') – שבפועל ובגלוי ישנם חילוקי דרגות בדבר, בהתאם לחילוקי הדרגות באופני העבודה, וזאת – למרות שמצד עצם ופנימיות הענינים שייכים כל עניני התורה (גם הענינים הכי נעלים) לכאו"א מישראל.

אבל כאשר מדובר אודות ענין של מעשה בפועל – בזה שוים כל בנ"י, מ"ראשיכם שבטיכם" עד ליהודי פשוט שבפשוטים, כנ"ל.

ולכן: לכל לראש יש לבאר את ההוראה השייכת למעשה בפועל – מכיון שענין זה שייך לכאו"א מישראל, הן ל"ראשיכם שבטיכם", שגם אצלם "המעשה הוא העיקר", והן ליהודי פשוט שבפשוטים, שאינו שייך – בחיצוניות ובגלוי – לעניני הבנה והשגה כו', כי אם לעניני מעשה בפועל; ועד שהמעשה בפועל הוא אצל כל בנ"י בשוה.

ועתה נבוא לבאר את ההוראה מכל הפרטים המוזכרים לעיל – באותיות פשוטות, המובנות גם לפשוט שבפשוטים, בנוגע לענין של מעשה בפועל.

ג. ענין השבת:

גם יהודי פשוט שבפשוטים יודע שענין השבת הוא – כמ"ש "ששת ימים עשה הוי' את השמים ואת הארץ וביום השביעי שבת וינפש", ורצונו של הקב"ה שגם יהודי יתנהג באופן כזה [ובלשון חז"ל: "מה הוא כו' אף אתה כו'"], שביום השבת יהי' אצלו הענין ד"שבת וינפש" מכל מלאכתו בששת ימי המעשה.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

והנה, מובן בפשטות שהכוונה ד"שבת וינפש" אינה להעדר החידוש והיצירה שבעבודת האדם, היינו, שבמשך ששת ימי המעשה פועל האדם ומחדש כמה ענינים, ואילו ביום השבת אינו עושה מאומה – שכן, ענין זה הוא חסרון ולא מעלה!

ואם מפני העדר העמל והיגיעה – אין כל מעלה בדבר, כי כאשר מדובר אודות עמל המביא לידי תועלת – הנה לא זו בלבד שאין כל חסרון בדבר, אלא אדרבה – זוהי תכלית ומטרת בריאת האדם: "אדם לעמל יולד"! ולכן, לא יתכן לומר שהעילוי דיום השבת הוא – מה שהאדם אינו עמל ואינו עושה מאומה!...

אלא בהכרח לומר שגם ביום השבת פועל יהודי ע"י עבודתו, ואדרבה – פעולתו של יהודי ביום השבת היא באופן נעלה יותר מאשר הפעולה בימי החול. שכן, העבודה דיום השבת היא בענינים נעלים יותר – עבודה הקשורה עם כח הדיבור וכח המחשבה, בעניני תורה ותפלה.

ובפשטות: במשך ששת ימי המעשה עסוק הוא בענינים של מעשה – כמ"ש "וברכך ה' אלקיך בכל אשר תעשה", "ששת ימים תעבוד ועשית כל מלאכתך", וכדאיתא במכילתא (עה"פ יתרו כ, ט) שזוהי מצות עשה, והתעסקותו היא ב"עובדין דחול" – עניני מסחר, משא ומתן וכו'; אבל כאשר מגיע יום השבת – מתפנה הוא מכל עסקיו, "כל מלאכתך עשוי", ועוסק אך ורק בענינים נעלים, עניני קדושה, כגון: אמירת תהלים, תפלה באריכות יותר, קריאת פרשת השבוע "שנים מקרא ואחד תרגום", לימוד פרשת השבוע עם מפרשים, וכן הלאה – כאו"א לפי ערכו.

ובדוגמת הענין ד"שבת וינפש" אצל הקב"ה – "מה הוא כו' אף אתה כו'" (כנ"ל):

מובן ופשוט שלא יתכן לומר ששביתת הקב"ה ביום השביעי היא ירידה ח"ו לגבי עשיית שמים וארץ בששת הימים – שהרי מקרא מלא דיבר הכתוב "ויברך אלקים את יום השביעי ויקדש אותו", היינו, שמפני ש"ביום השביעי שבת וינפש", לכן, יום זה הוא נעלה יותר מששת הימים שלפניו,

אלא אדרבה – עשיית שמים וארץ בששת ימי המעשה היא ענין של ירידה (כביכול) אצל הקב"ה, ובלשון הזהר (ח"ג קמט, ב) – שההתעסקות לברוא שמים וארץ היא בבחי' "מילי דהדיוטא" לגבי הקב"ה,

[מדובר אמנם אודות יהודי פשוט שבפשוטים שלא למד מאמר הזהר הנ"ל, אבל אעפ"כ, גם ללא לימוד מאמר הזהר מבין הוא בפשטות שההתעסקות לברוא עץ ואבן אינה בערך כלל וכלל – במה נחשב הוא – ביחס לגדולתו של הקב"ה!],

ובזה מתבטא העילוי ד"שבת וינפש" – שהקב"ה אינו צריך "לרדת" לעסוק בבריאת שמים וארץ, דומם צומח חי ומדבר, אלא הוא "עוסק" (כביכול) בענינים שלפי ערכו כו'.

וכמו כן מובן בנוגע לעבודתו של יהודי – שבמשך ששת ימי החול עסוק הוא ב"עובדין דחול", משא"כ ביום השבת – "כל מלאכתך עשוי", והתעסקותו אינה אלא בענינים שבערכו של יהודי, עניני קדושה, תפלה ותורה.

ובענינים אלו – עובד את עבודתו ביום השבת, ובאופן שפועל ומחדש כו' ("ער טוט אויף"), ואפילו אם אינו שייך לדרגא כזו שעבודתו תפעל – גם בגלוי – בכללות הבריאה, הרי בודאי פועלת עבודתו – בגלוי – בנוגע לעניניו הפרטיים, עד לעיקר ענינו – "אני נבראתי לשמש את קוני", שענין זה שייך בכל רגע ורגע שקיימת מציאותו בתור "נברא", שהכוונה בזה אינה אלא "לשמש את קוני".

וזוהי ההוראה הפשוטה הנלמדת מכללות ענין השבת – שיהודי צריך לנצל זמן מיוחד זה כדי להוסיף בכל עניני קדושה, תורה ומצוותי', ביתר שאת וביתר עוז.

ד. ראש חודש:

ענינו של "ראש חודש" מודגש ב"שמו אשר יקראו לו בלשון הקודש" [שהרי אפילו "שם הסכמי",

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

ובפרט שם שנתקבל ונתפשט אצל בנ"י, הוא בודאי בהשגחה פרטית, ועאכו"כ "שמו אשר יקראו לו בלשון הקודש"] – "ראש חודש" – ע"ד ובדוגמת ענין ה"ראש" שבגוף האדם.

וכפי שמבואר בדרושי אדמו"ר הזקן ואדמו"ר האמצעי וכו', בנוגע לדיוק הלשון "ראש השנה", "ראש" ולא תחילה, שבדוגמת ה"ראש" שבגוף האדם, שהוא כולל את החיות דכל אברי הגוף ומנהיגם כרצונו – כן הוא "ראש השנה" ביחס לכל ימי השנה, שהוא כולל את כל ימי השנה ומנהיגם כו', היינו, שההנהגה במשך כל ימי השנה היא בהתאם להחלטות שמקבל האדם ב"ראש השנה". ועד"ז בנוגע ל"ראש חודש" – שהוא ה"ראש" הכולל את כל ימי החודש, היינו, שההנהגה בכל ימי החודש היא בהתאם להחלטות שמקבל האדם ב"ראש חודש".

ואף שלכאורה תמוה כיצד יתכן שיהי' בכחו של יום פרטי (ולכאורה – יום ככל הימים) לכלול ולהנהיג כו"כ ימים – הרי הביאור בזה, מכיון שכך קבע הקב"ה, בורא הזמן [כידוע שגם זמן הוא נברא], שיום מסויים זה יהי' "ראש" לכו"כ ימים: ראש חודש – בנוגע לכל ימי החודש, וראש השנה – בנוגע לכל ימי השנה.

ובפרטיות יותר – הנה כל "ראש חודש" הוא "ראש" ביחס לעבודה מיוחדת השייכת במיוחד לחודש זה, כידוע שלכל חודש ישנו צירוף שם הוי' בפ"ע, מזל בפ"ע, שבט בפ"ע וכו', ובהתאם לזה – עבודה פרטית המיוחדת לחודש זה, וממנו נמשכת העבודה הפרטית לכל יום ויום דימי החודש – בלשון הזהר (ח"ג צד, ב): "כל יומא ויומא עביד עבידתי'", וכמ"ש בהוספות לזהר ח"א (רסג, ב): "ללמדך שכל יום יש לו כח כו'".

וזוהי ההוראה הפשוטה מכללות הענין ד"ראש חודש" – שמכיון שיהודי יודע שביום זה ניתנו כחות מיוחדים ונעלים ביותר, עד שהוא בבחינת "ראש" לכל ימי החודש, הרי בודאי שהעבודה דיום זה צריכה להיות באופן נעלה ביותר, כולל – קבלת החלטות טובות בנוגע לכל ימי החודש. ובודאי בכחו וביכלתו למלא עבודה זו בשלימותה – שהרי "איני מבקש כו' אלא לפי כחן".

ולא זו בלבד שיכול וצריך הוא לנצל כחות מיוחדים אלו, ואם לא עשה זאת (מפני אונס, וכיו"ב) חסר לו ענין זה, אלא עוד זאת, שהעדר ניצול כחות אלו גורם לבלבול בכל סדרי הבריאה, דמכיון ש"לא ברא הקב"ה בעולמו דבר אחד לבטלה" – ענין המובן גם לפשוט שבפשוטים, נמצא, שכאשר אינו מנצל כחות אלו – גורם שיהיו לבטלה כביכול, ובכך מבלבל הוא את כל סדרי הבריאה.

ה. ראש חודש אדר:

גם יהודי פשוט שבפשוטים יודע שלחודש אדר מעלה מיוחדת – שיש לו מזל מוצלח ("א מזל'דיקער חודש"). וענין זה קשור עם ימי הפורים – הפועלים בכל ימי החודש, כמ"ש "והחודש אשר נהפך". ולכן, "משנכנס אדר מרבים בשמחה" (תענית כט, סע"א) – תיכף בהתחלת החודש.

מדובר אמנם אודות יהודי פשוט שלא למד מ"ש בגמרא (שם, רע"ב) שחודש אדר "בריא מזלי'", אבל הוא יודע את הלשון המורגל אפילו בפי עמי־הארצים נשים ותינוקות של בית רבן – שחודש אדר מזלו מוצלח, "א מזל'דיקער חודש".

ואף שבודאי לא למד עדיין מ"ש בירושלמי (מגילה פ"א ה"א) [ומובא גם להלכה (שו"ע או"ח סתרפ"ח ס"ז)] שכל החודש כשר לקריאת המגילה, שנאמר והחודש אשר נהפך – הוא לא שייך עדיין להבנה והשגה בתורה, ובודאי שאינו שייך ללימוד הירושלמי – אבל הוא יודע שבמגילה נאמר "והחודש אשר נהפך", היינו, שימי הפורים פועלים על החודש כולו, שמזלו מוצלח,

ואם הדברים אמורים בנוגע לעניניו הגשמיים של יהודי, שבחודש אדר "בריא מזלי'" – הרי עאכו"כ שכן הוא בנוגע לעניניו הרוחניים, עד לעיקר תפקידו, "אני נבראתי לשמש את קוני", שבחודש זה יש לו הצלחה יתירה ומזל מיוחד בכל הקשור לעבודתו בעניני התורה ומצוותי'.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

ובזה גופא – מעלה מיוחדת בשנת העיבור, שיש בה אדר ראשון ואדר שני

בשנה פשוטה – העילוי דחודש אדר אינו אלא במשך כ"ט ימים בלבד, ואילו בשנת העיבור – העילוי דחודש אדר הוא במשך חמישים ותשע ימים, ל' יום דאדר ראשון וכ"ט יום דאדר שני, שכל ימים אלו הם ימים שיש להם מזל מוצלח – כפי שבודאי יאמרו "עמא דבר" שעילוי זה ("א מזל'דיקער חודש") הוא בשני החדשים, אדר ראשון ואדר שני.

וזוהי ההוראה הפשוטה מר"ח אדר ראשון – שיש לנצל את הנתינת־כח המיוחדת דר"ח אדר, "בריא מזלי", בנוגע לכל עניני התורה ומצוותי', ובפרט בשנת העיבור – שעילוי מיוחד זה הוא במשך נ"ט ימים!

ובזה גופא – עילוי מיוחד בשנת העיבור שלימה, שבה מספר ימים הכי גדול, שתוכנו – הוספה בהמשכת הכחות כו'.

ו. ונוסף להוראה הנלמדת מכל ענין פרטי – שבת, ר"ח, ר"ח אדר, ור"ח אדר דשנת העיבור – ישנה הוראה נוספת הנלמדת מצירוף כל ענינים אלו, שהיא בבחינת "אור העולה על כולנה":

כאשר יהודי מתבונן בגודל העילוי דכל א' מענינים פרטיים הנ"ל,

יום השבת – "שבת וינפש" מעובדין דחול, והתעסקות בעניני קדושה, תורה ותפלה; ראש חודש – נתינת כח לעבודה דכל ימי החודש; ראש חודש אדר – "בריא מזלי", ור"ח אדר בשנת העיבור – מספר גדול ביותר של ימים שבהם "בריא מזלי",

וממשיך להתבונן שבשבת זו מצטרפים כל עילויים אלו יחדיו –

הרי הוא מבין בפשטות את גודל מעלתו של יום זה, ועד כמה עליו להשתדל לנצל את כל מה שנותנים לו ביום זה – בתכלית השלימות.

ז. ענין נוסף בקשר שבין הוראה הנלמדת משנת העיבור (אדר ראשון) – עם הוראה הנלמדת מכללות הענין דשבת ור"ח:

יום השבת שייך לימי השבוע – הקשורים עם מהלך השמש, וראש חודש שייך לימי החודש – הקשורים עם מהלך הלבנה.

והענין דשנת העיבור הוא – להשוות את החילוק שבין השנה שנקבעת ע"פ מהלך הלבנה לשנה שנקבעת ע"פ מהלך החמה, כדלקמן.

ובהקדים:

כללות החילוק שבין אור השמש לאור הלבנה [שזוהי תכלית בריאתם – כפי שיודע גם איש פשוט שנבראו "להאיר על הארץ"] הוא – שאור השמש אין בו שינויים. שכן, מידי יום ביומו מאיר אור השמש בשוה; משא"כ אור הלבנה שכל ענינו אינו אלא שינוי וחידוש, ועד שאין יום א' דומה לחבירו, שהרי בערב ר"ח אין אור הלבנה נראה כלל, ובר"ח נפעל מולד הלבנה, ומיום ליום הולכת ומאירה יותר ויותר, וחוזר חלילה, כך שכל ענינה אינה אלא שינוי וחידוש [ומשום זה דומים ישראל ללבנה – "שהם עתידים להתחדש כמותה"].

וענינו בעבודת האדם – ב' אופני עבודה: (א) עבודה תמידית שאין בה שינויים – בדוגמת אור השמש, (ב) עבודה שכל ענינה הוא שינוי וחידוש – בדוגמת אור הלבנה.

דוגמא לדבר בעבודת התפלה – כללות ענין העבודה, כמארז"ל (תענית בתחלתה) "ולעבדו בכל לבבכם, איזו היא עבודה שבלב . . זו תפלה":

הנוסח דג' ראשונות וג' אחרונות הוא בשוה בכל ימי השנה – ימי החול, שבתות וימים טובים, ראש השנה ויוהכ"פ, היינו, עבודה תמידית ללא כל שינויים. ולעומת זאת – הנוסח דברכה אמצעית הוא באופן

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

של שינוי, שהרי אינה דומה ברכה אמצעית דתפלת השבת לברכה אמצעית דתפלת יום טוב, ר"ה ויוהכ"פ, שבזה מודגש ענין של שינוי וחידוש.

זאת ועוד: המ"ע דתפלה היא "שיהא אדם . . שואל צרכיו שהוא צריך להם" (רמב"ם הל' תפלה פ"א ה"ב), ומזה מובן, שגם בימי החול יש ענין החידוש בתפלה, כי למרות שנוסח התפלה ע"ד הרגיל הוא בשוה, עבודה תמידית באופן של העדר השינוי, הרי כאשר האדם זקוק לדבר נוסף – יש חיוב מן התורה להוסיף בבקשת התפלה [בברכת "שמע קולנו", ואכ"מ], ענין של שינוי וחידוש.

ח. והנה, ב' אופני עבודה אלו – עבודה תמידית באופן של העדר השינוי, ועבודה באופן של שינוי וחידוש – יש בזה מה שאין בזה:

המעלה דעבודה תמידית שאין בה שינויים היא – ענין הקביעות, היינו, שענין זה נעשה באופן של קביעות בנפש. ובמכ"ש וק"ו: אם דבר שהורגל לעשותו מאה פעמים הופך להיות "טבע שני", או "טבע" סתם [כלשון המובא ברוב המקומות: הרגל נעשה טבע], הרי עאכו"כ שכן הוא בדבר תמידי. ומובן שבזה ישנו ענין התוקף, ובאופן ד"קבוע אינו בטל", וזאת – גם כאשר הוא "מיעוטא דמיעוטא" בלבד, וענינו בעבודה – שאפילו כל רוחות שבעולם אינן מזיזות אותו מעבודה זו.

ולעומת זאת, יש מעלה בעבודה שהיא באופן של שינוי וחידוש – שעבודה זו נעשית באופן של חיות והתלהבות ורעש, כפי שרואים במוחש שדבר חדש נעשה מתוך חיות והתלהבות מיוחדת, משא"כ כאשר מדובר אודות דבר קבוע החוזר ונשנה תמיד. ובלשון המובא בפרש"י על התורה (ואתחנן ו, ו): לא יהיו בעיניך כדיוטגמא ישנה שאין אדם סופנה, אלא כחדשה שהכל רצין לקראתה.

וכמודגש גם במארז"ל (שבת קיח, ב) שאמירת הלל בכל יום היא היפך הרצוי – מכיון שאמירת הלל קשורה עם חידוש היוצא מדרך הרגיל, ענין של נס וכיו"ב, ואין זה שייך להנהגה הרגילה והקבועה.

ט. והנה, שלימות העבודה היא – כאשר ב' אופני עבודה אלו מסייעים א' לחבירו, היינו, שגם בעניני העבודה שהם באופן של שינוי וחידוש יהי' העילוי דתוקף וקביעות בנפש, וגם בעניני העבודה הקבועים (שאין בהם שינוי) יהי' העילוי דחיות והתלהבות ורעש כמו בדבר חדש.

דוגמא לדבר – בענין התפילה:

אע"פ שהנוסח דג' ראשונות וג' אחרונות הוא בשוה בכל ימי השנה, ימי החול, שבתות וימים טובים, ר"ה ויוהכ"פ (דבר קבוע שאין בו שינויים) – הרי רואים במוחש שאינה דומה אמירת ג' ראשונות וג' אחרונות בכל ימי השנה לאמירתם בר"ה ויוהכ"פ, שאז משתדל יהודי לכוון יותר. וענין זה ניכר גם אצל איש פשוט – שמתנועע בתפלתו יותר ("ער שאלקט זיך גאר אנדערש"), וכיו"ב, בידעו שהעילוי ד"ראש השנה" – תקיעת שופר וכו' – הוא במ"ח שעות אלו בלבד, וכאשר יעברו שעות אלו – שוב לא יהי' לו עילוי זה.

ונמצא, שמעלת החיות וההתלהבות שבעבודה חדשה – חודרת גם בעבודה הקבועה, ובלשון הגמרא (זבחים צא, רע"א): "אהנאי לתמידין", היינו, שהקדושה המיוחדת דיום זה (עבודה דשינוי וחידוש) פועלת עילוי והוספה גם ב"תמידין" (עבודה קבועה). ופעולה זו נמשכת בכל ימי השנה – שגם בעבודה הקבועה ("תמידין", ג' ראשונות וג' אחרונות) דכל ימי השנה, יהי' העילוי שבענין החידוש – חיות והתלהבות כו'.

ומכיון שענין החידוש נמשך גם בעבודה הקבועה – הרי זה פועל גם לאידך, שגם בענינים שהם באופן של שינוי וחידוש יהי' העילוי דדבר קבוע, ענין התוקף והקביעות כו'.

י. אמנם, ישנו אופן עבודה נעלה עוד יותר – המרומז בתוכן הענין דשנת העיבור:

לא זו בלבד שב' אופני עבודה אלו (קביעות וחידוש) מסייעים זה לזה, אלא עוד זאת, שנעשים דבר אחד ממש, ע"ד ובדוגמת שנת העיבור, שענינה – להשוות את החילוק שבין מהלך השמש (קביעות ותמידיות) למהלך הירח (שינוי וחידוש), כך שלא יהי' חילוק ביניהם.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

והענין בזה:

כאשר ב' אופני העבודה (קביעות וחידוש) מסייעים זה לזה, הרי פירוש הדברים הוא שישנם ב' אופני עבודה בפ"ע, אלא שכל א' מסייע לחבירו.

אמנם, ישנו אופן עבודה שבו משתווים ב' אופני עבודה אלו – להיותו למעלה משניהם גם יחד, היינו, למעלה מכללות החילוק שבין קביעות ותמידיות לשינוי וחידוש – שזהו אופן העבודה דמסירת נפש, "בכל מאדך", עבודה שלמעלה מכל מדידה והגבלה, שעבודה זו היא למעלה מענין של ציור כו', ללא כל נפק"מ אם מדובר אודות ענין של קביעות או ענין של חידוש.

ואין הכוונה לומר שבעבודה זו אינם קיימים הפרטים דקביעות וחידוש – גם אז ישנם ב' פרטים אלו, אלא ששניהם בשוה.

וההסברה בזה:

גם כאשר עבודתו אינה מצד העילוי והסגולה שבמצוות, כי אם מצד קבלת עול מלכות שמים בלבד, לקיים רצון הבורא, ובלשון הידוע: "אילו נצטווינו לחטוב עצים" (אף שבחטיבת עצים אין כל עילוי) – הרי מכיון שבכל מצוה ישנה גם הכוונה הפרטית דמצוה זו, וציווי הבורא הוא שתהי' גם כוונה פרטית זו – בודאי ישנה אצלו גם הכוונה הפרטית שבמצוה, אלא שענין זה גופא הוא מצד התנועה דקבלת עול ומסירת נפש.

וכאמור – ענין זה מודגש בשנת העיבור, שענינה – להשוות את החילוק שבין מהלך השמש למהלך הירח, היינו, שגם אז ישנו הענין דשנת החמה ושנת הלבנה, אלא ששניהם בהשוואה, וענינו בעבודת האדם – שישנם ב' אופני העבודה דתמידיות וחידוש, אלא ששניהם בהשוואה – מצד ענין הקב"ע ומס"נ.

יא. וכאמור – כל הוראות אלו צריכות להתבטא בענינים של מעשה בפועל, "המעשה הוא העיקר", ותיכף ומיד – בנוגע ליום זה עצמו, יום השבת.

ובפשטות: כאשר הולכים להתפלל תפלת מנחה ביום השבת לאחרי חצות, רעוא דרעוין,

– תכלית העילוי בעבודה דיום השבת, כידוע שעיקר העבודה דיום השבת היא עבודת התפלה, כמבואר בתו"א (קיג, א) ע"פ מ"ש בירושלמי (שבת פט"ו ה"ג) בקושי התירו לדבר דברי תורה בשבת, מכיון שעיקר העבודה דיום השבת היא עבודת התפלה, ובזה גופא – הדרגא הכי נעלית היא בזמן המנחה, "רעוא דרעוין", "ואני תפלתי לך ה' עת רצון", ומעלה נוספת: פעולתה על כל ימי השבוע שלאח"ז עד לתפלת מנחה דשבת הבאה. שכן, בהקדמה לתפלת מנחה קורין בתורה בפרשת השבוע הבא –

הנה נוסף על ההתבוננות שלפני כל תפלה, כמארז"ל "אין עומדין להתפלל אלא מתוך כובד ראש" – צריכה להיות התבוננות מיוחדת בנוגע למעלות המיוחדות דשבת זו, כמבואר לעיל בארוכה, שכל זה מוסיף ומסייע [ובלשון הגמרא: "אהנאי"] בענין התפלה, וכן בפעולתה על כל הימים שלאח"ז, באופן נעלה יותר.

וכמו כן בנוגע לקבלת החלטות טובות בכל עניני העבודה – בהתאם להמדובר לעיל אודות ההוראות שלמדים מכל א' מהענינים הפרטיים דשבת זו, וכן צירופם יחד, כנ"ל בארוכה.

ויה"ר שכל א' יתרגם את כל הענינים המדוברים לעיל – לשפת המעשה, כל אחד ואחד לפי ענינו, ובפשטות – להחליט החלטות טובות בנוגע למעשה בפועל, והעיקר – לקיימן בפועל ממש,

ועל זה הובטחנו ש"מחשבה טובה הקב"ה מצרפה למעשה", וכידוע הפירוש בזה – שהקב"ה מזמין לו ענין של מעשה בפועל שיצטרף למחשבה הטובה, ועי"ז ישנו דבר שלם – מעשה טוב ביחד עם מחשבה טובה.

ומענין השלימות במעשינו ועבודתנו – באים בקרוב ממש לשלימות הגאולה, גאולה האמיתית והשלימה ע"י משיח צדקנו,

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

שאז יקויים היעוד המובא בהפטרה דשבת זו: "והי' מדי חודש בחדשו ומדי שבת בשבתו יבוא כל בשר להשתחוות לפני" (ישעי' סו, כג), וכדאיתא בילקוט (עה"פ) שלעתיד לבוא יעלו לרגל בכל שבת ור"ח, "מידי חודש בחדשו ומדי שבת בשבתו", וכפי שממשיך בילקוט שם: "והיאך אפשר שיבוא כל בשר בירושלים בכל שבת ובכל חודש . . אלא העבים באים וטוענים אותם ומביאים אותם לירושלים . . הוא שהנביא מקלסן מי אלה כעב תעופינה וכיונים אל ארובותיהם".

וכשם שהעלי' לרגל תהי' באופן ד"כעב תעופינה גו'", הרי גם הגאולה עצמה תהי' באופן כזה – "ארו עם ענני שמיא", באופן ד"אחישנה", במהרה בימינו ממש.

* * *

יב. ישנו עוד ענין עיקרי בשבת זו, הקשור עם פרשת השבוע [שכן, הקריאה בפרשיות התורה היא ע"פ סדר שבתות השנה, פרשה אחת בכל שבת] – שבה קורין בתורה פרשת תרומה.

וע"פ תורת אדמו"ר הזקן הידועה שצריכים "לחיות" עם פרשת השבוע, ועאכו"כ ביום השבת שאז קורין בתורה את כל הפרשה כולה – מובן, שיש להתעכב על ההוראות המיוחדות שלמדים מפרשת השבוע, פרשת תרומה.

ובהקדים:

בפרשת תרומה ישנם ריבוי ענינים עד אין סוף – שהרי כשם שכללות התורה כולה היא באופן דאין סוף, כמ"ש "ארוכה מארץ מדה ורחבה מני ים", "ששים המה מלכות גו' ועלמות אין מספר", כך הוא גם בנוגע לכל ענין פרטי שבתורה, ובפרט – פרשה שלימה בתורה, שיש בה ריבוי ענינים עד אין קץ.

דהנה, כאו"א מישראל חייב בלימוד התורה, כפס"ד הרמב"ם (הל' ת"ת פ"א ה"ח) "כל איש מישראל חייב בתלמוד תורה בין עני בין עשיר, בין שלם בגופו בין בעל יסורין כו'", ועד שחייב לחדש בתורה, כפס"ד אדמו"ר הזקן (הל' ת"ת פ"ב ה"ב) שצריך "לחדש חידושי הלכות רבות לפי רוחב שיש בלבו . . וכן בדרשות ההגדות כו'", היינו, לחדש בכל חלקי התורה (ראה גם אגה"ק סכ"ו), ובלשון הזהר (ח"א יב, ב): "לאפשה לה". וכידוע בענין "ותן חלקנו בתורתך" – שלכאו"א מישראל יש חלק מיוחד בתורה, שזהו מה שהוא מחדש בתורה, מה שתלמיד ותיק עתיד לחדש. וכל זה – כאמור – בכל חלקי התורה, ועד שבכחו לחדש בכל ענין פרטי שבתורה,

ועפ"ז: מכיון שנאמר "והי' מספר בני ישראל אשר לא ימד ולא יספר מרוב", באופן של בלי גבול, נמצא, שגם החידושים שיכול "תלמיד ותיק" לחדש בכל ענין פרטי שבתורה הם באופן דבלי גבול – בהתאם למספרם של בנ"י שבכחם וביכלתם לחדש בענין פרטי זה.

אמנם, מובן ופשוט שאי־אפשר ללמוד ולבאר ריבוי ענינים בבת אחת. כדי להבין דבר בשכלו [שרק באופן כזה יוצא י"ח לימוד התורה בנוגע ללימוד תושבע"פ, משא"כ אם אינו מבין כו'] – בהכרח להתעכב על כל ענין פרטי בפ"ע, ללבנו ולבררו על כל פרטיו, עד שמשיג ותופס את הדבר בשכלו. – אמנם, אין זה שולל את הצורך שיש בידיעה כללית, אבל ביחד עם זה, בהכרח ללמוד ולהתעכב על כל פרט ופרט בפ"ע.

ועד"ז מובן בנוגע לריבוי הענינים שבפרשת תרומה – שאין אפשרות ללמוד ולבאר את כל הענינים בבת אחת, אלא בהכרח להתעכב על ענין פרטי מסויים.

ולכל לראש – יש להתעכב על ההוראה הנלמדת משמה של הפרשה, ובענינו – פרשת "תרומה", מכיון ששם הפרשה הוא ענין כללי השייך לכל עניני הפרשה, שכן, כולם מופיעים בפרשה זו.

ובענין זה גופא, שבו כמה אופני ביאורים, ע"ד הפשט, ע"ד הרמז, ע"ד הדרוש וע"ד הסוד – יש להקדים את ביאור הענין ע"ד הפשט, כי:

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

הלימוד ע"ד הפשט שייך לכל חלקי התורה – שהרי גם בלימוד ע"ד הרמז הדרוש והסוד קיים הכלל ש"אין מקרא יוצא מידי פשוטו", וכן לכל לומדי התורה – ל"בן ארבעים לבינה", "בן חמש עשרה לגמרא", "בן עשר למשנה" ו"בן חמש למקרא", ועוד לפנ"ז – "משהתינוק מתחיל לדבר אביו מלמדו תורה", "מלמדו" דייקא, היינו, שענין זה נקרא בשם "לימוד", ובודאי הכוונה אינה אלא ללימוד ע"ד הפשט.

וגם ענין זה צריך להתבטא בהוראה למעשה בפועל – מכיון ש"המעשה הוא העיקר", וכאמור לעיל (ס"ב) שבענין המעשה שוים כל בנ"י.

יג. בפירוש תיבת "תרומה" – ע"ד הפשט – שני פירושים: (א) לשון הפרשה (פרש"י עה"פ), וכ"ה בתרגום: "אפרשותא", (ב) מלשון הרמה – כפי' הזהר (פרשתנו קמז, א), אבל פירוש זה מובן גם ע"ד הפשט, כמו "ארים נסי", "תרום ידי", וכיו"ב.

והענין בזה:

כאשר יהודי הפריש חלק מממונו [כסף זהב ונחושת, ושאר י"ג וט"ו דברים האמורים בפרשה] עבור עשיית המשכן, הרי ע"י הפרשה זו נפעלת קדושה בדבר, שכן, הדבר נעשה ממון של הקדש. כלומר: למרות שלפני ההפרשה הי' זה חלק משאר ממונו – הנה ההפרשה עצמה פועלת קדושה בדבר. וע"ד הפרשת חטה א' מהכרי לשם תרומה, שעי"ז נפעלת קדושה בחטה זו, שתמורת היותה חולין (כשאר החטים שבכרי) – נפעל בה הקדושה דתרומה.

וענין זה נפעל ע"י פעולת האדם – שהרי ע"י דיבורו או מחשבתו [כב' הדעות בנוגע להקדש ותרומה כו' – אם צריך להיות דיבור דוקא, או שמספיק גם במחשבה (ראה שבועות כו, סע"ב. וראה לקוטי לוי"צ אגרות ע' שא־ד)] נפעלת קדושה בדבר שהי' חולין.

ואף שלכאורה אינו מובן כיצד ביכלתו של האדם לשנות את מהות הדבר מחולין לקודש?! – בעלותו של האדם על החפץ יכולה להתבטא בכך שביכלתו למכרו או לתתו במתנה, שעי"ז מעבירו מרשות לרשות, אבל כיצד ביכלתו לשנות את מהות הדבר מחולין לקודש?!

בשלמא קדושת בכור וכיו"ב, היא קדושה הנקבעת ע"י הקב"ה מצד עצם בריאתו, היינו, שמבטן קדוש הוא לה'; אבל כאן מדובר אודות דבר של חולין שהאדם מקדישו, ולכאורה תמוה, כיצד ביכלתו של האדם לשנות את מהות הדבר מחולין לקדושה?!

הנה הביאור בזה – שענין זה נפעל בכחו של הקב"ה, היינו, שהקב"ה נתן כח ליהודי להמשיך קדושה בדבר שמצ"ע אין בו קדושה (חולין), כמ"ש "והתקדשתם והייתם קדושים כי קדוש אני", היינו, שמצד קדושתו של הקב"ה נפעל ענין הקדושה גם אצל בנ"י, ועי"ז יש בכחם לפעול קדושה בדבר גשמי, לשנות את מהותו מחולין לקודש.

וזהו תוכן הענין המבואר בדרושי חסידות ש"הפרשה" ענינה המשכה מלמעלה למטה – מכיון שבכחו של הקב"ה לוקח האדם דבר גשמי שאין בו קדושה (חולין), וממשיך בו קדושה (תרומה או הקדש, וכיו"ב).

אמנם, ישנו ענין נעלה עוד יותר – תרומה מלשון הרמה:

הרמה פירושה – שמציאות הדבר מתעלה ומתרומם למעלה, ולא רק שממשיכים ענין של קדושה במציאות המטה.

ליתר ביאור: הפרשה פירושה – שהדבר נשאר באותו גדר ועולם שהי' לפני כן, ורק מפני שהמשיכו בו קדושה ממקום אחר (מלמעלה), לכן נעשה מופרש (תרומה מלשון הפרשה) משאר הדברים שבגדר ועולם זה. אבל הרמה פירושה – שהדבר נעשה מורם למעלה, העלאה מלמטה למעלה – לגדר ועולם אחר לגמרי, שאינו בערך כלל.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

ושני ענינים אלו – ישנם בתרומת המשכן:

לכל לראש – "ויקחו לי תרומה", היינו, שיהודי מפריש חלק מממונו עבור עשיית המשכן, היינו, שפועל וממשיך קדושה בחלק מסויים שהפריש מממונו (המשכה מלמעלה למטה), אבל גם לאח"ז נשאר הדבר בגדרי המטה.

ולאחרי זה – "ועשו לי מקדש", היינו, שלקחו את הזהב וכסף ונחושת ועשו מהם את המשכן וכליו, ענין של הרמה לגדר ועולם שבאין־ערוך כלל. שכן, דבר זה נעשה חלק מהמשכן וכליו.

[וכפי שיתבארו לקמן (סכ"ט) ב' ענינים אלו – "ויקחו לי תרומה", "ועשו לי מקדש" – בנוגע לפירוש רש"י על התורה].

יד. ביאור ב' ענינים אלו בעבודת האדם – באותיות פשוטות:

לכל לראש – צריך יהודי להפריש מעניניו לקדושה, ואח"כ עליו להוסיף בזה ולפעול גם ענין של הרמה.

ובזה ריבוי פרטים – בכל דבר לפי ענינו: ישנם ענינים שבהם צריכים לפעול הפרשה והרמה, ויש ענינים שבהם צריכים לפעול ענין של הרמה בלבד, מכיון שהם מופרשים ועומדים, וכיו"ב.

ולדוגמא – בענין הזמן:

כאשר יהודי מפריש חלק מסויים מזמן היום עבור עניני קדושה, תפלה, לימוד התורה או קיום המצוות – הרי הפרשה זו עצמה פועלת עילוי בזמן מסויים זה (המופרש), בכך שנעשה "זמן מסוגל", "זמן זכאי" ו"עת רצון" עבור עניני קדושה.

אמנם, זהו ענין של הפרשה בלבד, היינו, שזמן זה נשאר בגדר וסוג הקודם, אלא שע"י פעולת ההפרשה נעשה בו עילוי מיוחד – שנעשה "זמן מסוגל" ו"עת רצון" כו'.

ולאחרי זה בא הענין ד"הרמה" – כאשר היהודי עוסק בעניני קדושה בפועל, שאז נפעלת הרמה במציאות הזמן שמתעלה לדרגא שבאין־ערוך – מצד ענין המצוה (לא רק הפרשה ע"י פעולתו של האדם), היינו, שמתעלה מלמטה למעלה ונעשה מציאות של קדושה.

ובפשטות: לפני שהיהודי עוסק בתפלה, בלימוד התורה או בקיום המצוות – הרי זמן זה הוא באותו גדר כשאר זמני היום, אלא שמפני שהאדם הפרישו לעניני קדושה נפעל בו עילוי מיוחד שיהי' "עת רצון", אבל הוא עדיין בערך וסוג שאר זמני היום; אמנם, כאשר עוסק בעניני תומ"צ בפועל ממש – מתרומם ומתעלה זמן זה לגדר וסוג אחר לגמרי מצד קדושת התורה והמצוה,

הן בנוגע לענין התפלה – עלי' נאמר "וזה שער השמים", מקום מכוון כנגד ביהמ"ק של מעלה כו', ומובן, שע"י התפלה נפעל עילוי גם בחלק הזמן שבו מתפלל היהודי – עילוי באופן של הרמה, לדרגא שבאין ערוך לגמרי,

הן בנוגע ללימוד התורה – עלי' נאמר "הלא כה דברי כאש", ובפרט ע"פ מארז"ל "כל הקורא ושונה הקב"ה קורא ושונה כנגדו", היינו, שע"י לימודו בתורה פועל שזמן זה נעשה בדוגמת הענין דמ"ת ממש,

[כפי שמבאר אדמו"ר הזקן (תו"א יתרו סז, א) בפירוש מארז"ל (ברכות כב, א) "מה להלן באימה וביראה וברתת ובזיע אף כאן באימה וביראה וברתת ובזיע", ש"לכאורה אינו מובן דמיון זה, מה להלן אף כאן, שהרי במעמד הר סיני וכל העם רואים את הקולות, ופנים בפנים דבר ה', משא"כ בעסק התורה של כל אדם שלומד בפ"ע"? כיצד יכולה "תורת אמת" לדרוש "מה להלן כו' אף כאן", היינו, שיהודי ירגיש באמת [לא שיעשה את עצמו כאילו מרגיש...] "אימה ויראה ורתת וזיע" כמו במעמד הר סיני ממש – הרי במעמד הר סיני היו קולות ולפידים, ראיית מעשה מרכבה וכו' וכו', וא"כ, מהו איפוא הדמיון "מה להלן כו' אף כאן"?! – אלא ביאור הדברים, ש"גם עסק התורה שבכ"א ובכל זמן הוא דבר ה' ממש שנאמר למשה מסיני", ומכיון שישנו הענין העיקרי דמ"ת – "דבר ה' ממש" – הרי זה בדוגמת

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

הענין דמ"ת ממש, שהרי למאי נפק"מ הענין ד"מעשה מרכבה" כאשר ישנו "דבר ה' ממש", ולכן "תפול עליו אימה ויראה כאילו קבלה היום מהר סיני",

ובפרט ע"פ המבואר בכתבי האריז"ל (לקוטי הש"ס למו"ק) שד' הלשונות "אימה ויראה ורתת וזיע" הם כנגד ד' אותיות שם הוי', ששייכותם למתן תורה – הן "להלן" והן "כאן" – היא, מכיון שמ"ת ענינו "אנכי הוי' אלקיך", שפירושו ש"הוי'" נעשה "אלקיך" – כחך וחיותך (כמובן ממ"ש בשו"ע (או"ח ס"ה) בכוונת השמות כו')],

והן בנוגע לקיום המצוות – שעי"ז נעשים אברי גופו (המקיימים המצוה) בבחי' "מרכבה" לקדושה, "כגון היד המחלקת צדקה לעניים או עושה מצוה אחרת" (תניא פכ"ג), ומובן, שקיום המצוה פועל עילוי – באופן של הרמה – גם במציאות הזמן שבו מקיימים את המצוה.

אמנם, כל זה הוא בנוגע לימי החול, שבהם זקוקים גם לענין של הפרשה, היינו, שהאדם יפריש זמן מסויים לעניני קדושה, שכן, לולי זאת, הרי זמן הוא ענין של חול סתם;

אבל בנוגע ליום השבת – אין צורך בפעולת ההפרשה, מכיון שיום השבת מופרש ומובדל משאר ימי החול גם ללא עבודת האדם, ובלשון חז"ל: "מקדשא וקיימא". ועבודתו של היהודי היא – לפעול בזה ענין של הרמה, ע"י קיום המצוה ד"וקראת לשבת עונג", שעי"ז מוסיף בענין התענוג דקדושת השבת, כמדובר כמ"פ אודות דיוק לשון חז"ל (שבת קיח, א) "כל המענג את השבת", ולא "כל המתענג בשבת" – שיהודי פועל תוספת תענוג ביום השבת [ולהעיר מהשייכות דענין זה לסעודה שלישית בזמן ד"רעוא דרעוין", שכן, סעודה זו קשורה עם "נחלת יעקב אביך", "נחלה בלי מצרים"].

טו. והנה, כשם שנתבארו ב' הענינים דהפרשה והרמה ביחס לענין הזמן, כן הוא גם ביחס לכל פרטי עבודת האדם, ועד לענין העיקרי והכללי שאודותיו מדובר בפ' תרומה – "ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם", בנוגע לחייו הפרטיים של כאו"א מישראל:

עבודתו של יהודי היא – "ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם", בתוכם – לשון רבים, בתוך כל אחד ואחד, היינו, לעורר ולגלות את המקדש שבלבו פנימה, ועד שפועל – בכח זה – שגם ביתו נעשה מקדש ומשכן לו ית'.

ובעבודה זו – דעשיית מקדש מביתו הפרטי – ישנם ב' הענינים דהפרשה והרמה:

לכל לראש – צריך לפעול שהבית וכל אשר בו יהיו מופרשים ומובדלים מכל שאר הבתים שבשכונה זו, בעיר זו, במדינה זו ובכל העולם כולו. שכן, בית זה הוא "בית יהודי", וכלי הבית נועדו עבור עניני יהדות וקדושה.

ולאחרי כן נפעל ענין של הרמה – כאשר ביתו של היהודי וכל אשר בו חדור ומאיר באור התורה ומצוותי' בפועל ממש, שעי"ז מרימים ומעלים את הבית וכל אשר בו שיהי' בדוגמת המשכן וכליו, הן קרשי הבית, הכתלים והגג – בדוגמת הקרשים והיריעות, הן השולחן והמנורה שבבית – בדוגמת השולחן והמנורה שבמשכן, וכיו"ב בנוגע לכל שאר הפרטים שבבית, שבכולם נפעלת קדושה ע"ד ובדוגמת קדושת המשכן.

ועז"נ "וכן תעשו – לדורות", היינו, שכשם שבמעשה המשכן היו ב' הענינים דהפרשה והרמה, לכל לראש "ויקחו לי תרומה", ואח"כ "ועשו לי מקדש" (כנ"ל סי"ג), כן הוא גם בנוגע לעשיית המשכן "לדורות" – בעבודתו הפרטית של כאו"א מישראל עד סוף כל הדורות – שצריכים להיות בה ב' הענינים דהפרשה והרמה. ומובן, שענין זה – "וכן תעשו לדורות" – הוא גם לשון ציווי וגם לשון הבטחה, כשאר ענינים כיו"ב.

טז. והנה, ע"י כללות מעשינו ועבודתנו בענין ד"ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם" בביתו הפרטי של כאו"א מישראל – זוכים בקרוב ממש לבנין ביהמ"ק השלישי, "מקדש אדנ־י כוננו ידיך".

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

דהנה, אף שביהמ"ק השלישי בנוי ומשוכלל ויתגלה מן השמים (ראה תנחומא ס"פ פקודי. זח"א כח, א. רש"י ותוס' סוכה מא, סע"א), שלכן יכול לבוא תמיד, ביום או בלילה, וכיו"ב, וא"כ, מה שייך בזה הענין דמעשינו ועבודתנו – הרי ידוע שביחד עם זה שיבוא משמים יהי' בו גם פעולת ידי אדם:

עה"פ "טבעו בארץ שערי" (איכה ב, ט), איתא במדרז"ל (איכ"ר עה"פ. במדב"ר פט"ו, יג) ששערי ביהמ"ק טבעו ונגנזו במקומן, וכאשר ירד ביהמ"ק השלישי מן השמים, יעלו ויתגלו שערי ביהמ"ק, ויעמידום במקומם.

ולכאורה אינו מובן: מהו הצורך להשתמש בשערי ביהמ"ק ש"טבעו בארץ" – כשם שביהמ"ק עצמו ירד מן השמים, יכולים לרדת גם שערי המקדש מן השמים?!

והביאור בזה:

מכיון שהקב"ה הוא תכלית שלימות הטוב, וטבע הטוב להטיב – בודאי רוצה למלא את רצונו של האדם ש"רוצה בקב שלו מתשעה קבין של חבירו", ולכן רוצה הקב"ה שגם בביהמ"ק השלישי (שירד מוכן מן השמים) יהי' העילוי דפעולת האדם, "קב שלו", בהתאם לרצונו של אדם ש"רוצה בקב שלו מתשעה קבין של חבירו" [כולל הפירוש ד"חבירו" דקאי על הקב"ה, כמובא בפרש"י (שבת לא, א) "רעך ורע אביך אל תעזוב, זה הקב"ה"]. וענין זה נפעל עי"ז שיעמידו את שערי ביהמ"ק ש"טבעו בארץ" – מכיון ששערים אלו הם מעשה ידי אדם, ועל ידם נעשה כל ביהמ"ק באופן ד"קב שלו" – שהרי המעמיד את הדלתות נחשב כאילו בנאו כולו (ראה ב"ב נג, ב).

ומזה מובן שגם בביהמ"ק השלישי ישנו הענין דמעשינו ועבודתנו – הן בנוגע להעמדת השערים כנ"ל, והן בנוגע להכנה שנפעלת ע"י מעשינו ועבודתנו בעשיית מקדש לו ית' מביתו הפרטי של כאו"א מישראל.

יז. ויה"ר שמהדיבור בענינים אלו כפי שהם בתורה – נזכה בקרוב ממש לראות זאת בפועל ובגלוי בעוה"ז הגשמי,

ובפרט – שתורה "לא בשמים היא", ועיקרה – בעוה"ז הגשמי, כמבואר במדרז"ל (מדרש תהלים (באבער) פא, ו) שהקב"ה וב"ד של מעלה הולכים לשמוע מה פסקו בב"ד של מטה בנוגע לקידוש החודש, ולא רק בנוגע לקידוש החודש, אלא גם בשאר עניני התורה, כדאיתא בגמרא (ב"מ פו, א) שכאשר היתה פלוגתא ב"מתיבתא דרקיע", אמרו "מאן נוכח, נוכח רבה בר נחמני", נשמה בגוף, בעוה"ז הגשמי דוקא,

ובפשטות – שבקרוב ממש נזכה לראות את ביהמ"ק השלישי, "מקדש אדנ־י כוננו ידיך",

בארצנו הקדושה, בירושלים עיר הקודש – שלא נתחלקה לשבטים (מגילה כו, א), "עיר שחוברה לה יחדיו – עיר שהיא עושה כל ישראל לחברים" (ירושלמי חגיגה פ"ג ה"ו), שזהו כללות הענין דאהבת ישראל ואחדות ישראל,

במהרה בימינו ממש, ושמחת עולם על ראשם.

* * *

יח. מאמר (כעין שיחה) ד"ה השמים כסאי.

* * *

יט. נהוג בכל שבת ללמוד פסוק בפרשת השבוע עם פירוש רש"י, וכן לבאר ענין בהערות אאמו"ר על הזהר דפרשת השבוע.

על הפסוק "ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם" (פרשתנו כה, ח) – מעתיק רש"י את התיבות "ועשו לי

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

מקדש", ומפרש: "ועשו לשמי בית קדושה". כלומר, רש"י מפרש ש"לי" פירושו "לשמי", ו"מקדש" פירושו "בית קדושה". וצריך להבין:

א) מהו הקושי בפשוטו של מקרא שלכן זקוק רש"י לומר פירוש בפסוק זה. לכאורה, פירוש הפסוק מובן בפשטות גם לולי פירוש רש"י?

ב) מדוע מפרש רש"י "לי – לשמי", ולא כפירוש חז"ל (תמורה לא, ב) "לי – משלי", היינו, ששכר האומנין העושים את המשכן וכליו צריך להיות משל הקדש ("משלי"), שפירוש זה מתאים גם בפשוטו של מקרא – כמובן מפרש"י בנוגע לדברי רבקה ליעקב "לך נא אל הצאן וקח לי משם שני גדיי עזים" (תולדות כז, ט), "וקח לי, משלי הם . . שכך כתב לה יצחק בכתובתה ליטול שני גדיי עזים בכל יום", שמזה מובן שהפירוש "לי – משלי" מתאים גם בפשוטו של מקרא, וא"כ, גם בפסוק דילן הי' צריך רש"י לפרש "לי – משלי" (כפירוש חז"ל), ומדוע מפרש "לי – לשמי"?

ג) מהו תוכן הפירוש ד"מקדש" – "בית קדושה", הרי מצינו כבר תיבת "מקדש" בפסוקים שלפנ"ז – "מקדש אדנ־י כוננו ידיך", ומדוע דוקא כאן זקוק רש"י לפרש תיבת "מקדש"?

ד) דובר כמ"פ שגם התיבות שמעתיק רש"י מהפסוק הם בדיוק, ועפ"ז – מדוע מעתיק מהפסוק תיבת "ועשו", הרי החידוש בפירושו אינו אלא בתיבות "לי (לשמי) מקדש (בית קדושה)", וא"כ, לא הי' צריך להעתיק אלא תיבות אלו בלבד – "לי מקדש", ומדוע מעתיק גם תיבת "ועשו", ולא זו בלבד, אלא שמוסיפה גם בפירושו: "ועשו לי מקדש – ועשו לשמי בית קדושה"?!

כ. לאידך – ישנם ענינים הדורשים ביאור בפשוטו של מקרא, שלכאורה, לא מצינו שרש"י יבארם. ובהקדמה:

מכיון שענינו של רש"י הוא לבאר פשוטו של מקרא, מובן, שכאשר לומדים חומש עם פירוש רש"י, מבינים את כל הענינים הדורשים ביאור בפשוטו של מקרא. – ישנם מקומות שבהם כותב רש"י "לא ידעתי", היינו, שאין ביכלתו לפרש ענין זה ע"ד הפשט, אבל בכל שאר המקומות שבהם לא כתב רש"י "לא ידעתי" – בהכרח לומר שכל הפרטים צריכים להיות מובנים בפשוטו של מקרא, ע"פ דברי רש"י לפנ"ז, או שהדבר מובן בפשטות בשכלו של בן חמש למקרא.

ובענינו – ישנם כמה פרטים הדורשים ביאור בפשוטו של מקרא, והראי' – שכמה "פשטני המקרא" מבארים זאת, ורש"י אינו מתעכב לבאר זאת:

א) בפסוק נאמר "ועשו לי מקדש", ותיכף בפסוק שלאח"ז – "ככל אשר אני מראה אותך את תבנית המשכן"?!

ואין לתרץ שלשון הפסוק "את תבנית המשכן" הוא בהמשך ללשון "ושכנתי בתוכם" – מכיון שרש"י בעצמו שולל זאת בפירושו עה"פ "ככל אשר אני מראה אותך", בכתבו "המקרא הזה מחובר למקרא שלמעלה הימנו, ועשו לי מקדש ככל אשר אני מראה אותך", וא"כ, הפסוק "ככל אשר אני מראה אותך את תבנית המשכן" – לא קאי על "ושכנתי בתוכם", אלא על "ועשו לי מקדש"!

יתירה מזה: הקושיא אינה מצד שינוי הלשון בלבד, כי אם שינוי הקשור עם תוכן הענין – שהרי הבן חמש למקרא למד תיבת "מקדש" בפ' בשלח (טו, יז): "מכון לשבתך" – "מקדש של מטה כו'", "מקדש אדנ־י כוננו ידיך", דקאי על בית המקדש שבארץ ישראל [אלא שבזה גופא ישנו בית המקדש שיבנה בשתי ידים ("כוננו ידיך") – לעתיד לבוא, וישנו בית המקדש ד"מכון לשבתך" וכו']. ולא על המשכן שבמדבר, אודותיו מדובר בפרשתנו! וא"כ, יוקשה ביותר מדוע נאמר "ועשו לי מקדש" כאשר מדובר על ה"משכן" שעשו בנ"י במדבר?!

ואין לתרץ שתבנית המקדש היתה כתבנית המשכן, והציווי "ועשו לי מקדש" קאי הן על המשכן והן על המקדש ["מצות עשה כוללת כל הזמנים, בין במדבר בין בכניסתן לארץ" (כפי' האוה"ח הקדוש)] –

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

כי: מפורש בפרש"י "וכן תעשו – לדורות, אם יאבד אחד מן הכלים או כשתעשו לי כלי בית עולמים, כגון שולחנות ומנורות כו' כתבנית אלו תעשו אותם", היינו, שרק כלי המקדש היו כתבנית כלי המשכן, אבל בית המקדש עצמו הי' בתבנית אחרת. ומכיון שנאמר "ועשו לי מקדש . . ככל אשר אני מראה אותך את תבנית המשכן", בהכרח לומר ש"ועשו לי מקדש" קאי רק על המשכן, ולא על בית המקדש שהי' בתבנית אחרת.

ב) מדוע נאמר "ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם", לשון רבים – לכאורה, מתאים יותר הלשון "ושכנתי בתוכו", דקאי על המקדש, לשון יחיד?!

וכאמור – כל פרטים אלו צריכים להיות מובנים בפשטות לבן חמש למקרא, ללא צורך בחיפוש ועיון במפרשי רש"י, ובפרט – שמפרשי רש"י אינם מתעכבים על זה.

וכפי שיתבאר לקמן.

כא. בהערות אאמו"ר על הזהר דפרשתנו (לקוטי לוי"צ ע' קיג) מובא סיפור הזהר (קסג, ב) "רבי יוסי ורבי יהודה ורבי חייא הוו אזלי בארחא, פגע בהו ר' אלעזר . . אמר ר' אלעזר ודאי אנפי שכינתא חמינא כו'". ובהמשך הענין (קסד, א): "פתח ואמר שיר המעלות לשלמה אם ה' לא יבנה בית גו' . . משכנא דעבד משה, יהושע הוה קאים תדיר ונטיר לי' . . דכתיב ומשרתו יהושע בן נון נער לא ימיש מתוך האוהל, לבתר האי משכנא לא הוה נטיר אלא בגין נער אחרא, דכתיב והנער שמואל משרת . . ומאן איהו שומר דא ההוא דנטיר משכנא דאקרי הכי נער מטטרו"ן. אבל אתון קדישי עליונין לאו נטירו דלכון כנטירו דמשכנא, אלא נטירו דלכון כנטירו דבי מקדשא, קב"ה בלחודוי, דכתיב אם ה' לא ישמר עיר שוא שקד שומר, דהא בכל זמנא דצדיקייא אזלי בארחא, קב"ה נטיר לון תדיר, דכתיב ה' ישמר צאתך ובואך".

ומבאר אאמו"ר (לקוטי לוי"צ ע' קכב־ג) שהשמירה דמשכן היא מבחי' יסוד דז"א, השומר את המלכות, ואילו השמירה דביהמ"ק היא מ"הקב"ה בלחודוי", שזוהי השמירה שמבחי' בינה, "וכן עליהם, על ר"י ר"ח ור' יוסי . . הוא השמירה מבינה", ומבאר שם בארוכה פרטי הענינים שבזה – באותיות הקבלה.

וכמדובר כמ"פ – לא ביאר אאמו"ר את ההוראה שיש ללמוד מסיפור הזהר בנוגע לעבודת האדם, וכפי שיתבאר לקמן.

כב. החידוש בסיפור הזהר דלעיל הוא – שלמרות שהשמירה ד"קב"ה בלחודוי" היתה רק במקדש שבירושלים, ולא במשכן שבמדבר, משכן שילה וכו', מ"מ, ע"י ענין התורה נפעלת השמירה ד"קב"ה בלחודוי" גם כאשר נמצאים מחוץ לירושלים, כמ"ש בזהר "אבל אתון קדישי עליונין (שעוסקים בלימוד התורה כו') לאו נטירו דלכון כנטירו דמשכנא, אלא . . כנטירו דבי מקדשא, קב"ה בלחודוי".

ובהמשך לזה – הרי כאן המקום להזכיר אודות היהודים הנמצאים "מאחורי מסך הברזל", המקיימים את התורה "מתוך עוני", ויתירה מזו – מתוך מסירת נפש ממש על כל צעד וצעד, הרי בודאי שאצלם נפעלת השמירה ע"י "קב"ה בלחודוי", "ה' ישמר צאתך ובואך".

דהנה, תנאים אלו – שאודותם מדובר בזהר – לא היו בזמן הגזירות כו', כך שיכלו לקיים תומ"צ מתוך מנוחה, ללא כל מניעות ועיכובים, הם יכלו ללכת בדרך ולדבר דברי תורה מבלי לפחד מאף א' – ואעפ"כ היתה אצלם השמירה ד"קב"ה בלחודוי"; ועאכו"כ שכן הוא כאשר מדובר אודות מצב שזקוקים למסירת נפש ממש כדי ללמוד תורה ולקיים מצוות!...

יתירה מזו: מצב זה נמשך כבר למעלה מיובל שנים, משך זמן שנקרא – ע"פ תורה – "עד עולם" (מכילתא עה"פ משפטים כא, ו), ואעפ"כ, עומדים בנסיון מתוך מסירת נפש! – אודות חנני' מישאל ועזרי' אמרו חז"ל (כתובות לג, רע"ב) "אלמלי נגדוה כו'", שאילו היו מייסרים אותם משך זמן כו' –

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

לא היו עומדים בנסיון, ואילו "מאחורי מסך הברזל" – נמצאים יהודים במצב כזה למעלה מיובל שנים, ועומדים בנסיון!...

וזאת – למרות שבדרך הטבע לא נראה שום מוצא למצב זה, אין להם שום תקוה – ע"פ דרך הטבע – שמחר בבוקר יצאו משם, והראי' – שמצב זה הולך ונמשך כבר למעלה מיובל שנים...

ואעפ"כ, עומדים הם בנסיון ומקיימים תומ"צ מתוך מס"נ, ובאופן כזה מחנכים הם את בניהם ובנותיהם שגם הם ימסרו את נפשם על קיום התומ"צ,

וזאת – למרות שאינם מבטיחים לילדיהם שכאשר יעמדו בנסיון פעם אחת – יתבטל הנסיון, ויוכלו לקיים תומ"צ מתוך מנוחה, ויזכו להמשכת הברכות בכל עניני טוב – "ונתתי גשמיכם בעתם", עד להבטחה ד"ונתתי שלום בארץ" – כאשר יבואו לארץ ישראל,

ומדוע לא מבטיחים להם זאת – מכיון שאינם יכולים להבטיח להם זאת, מפני שהם בעצמם אינם יודעים אם אכן יקרה דבר כזה... והראי' שמצב זה נמשך למעלה מיובל שנים, ואדרבה – מזמן לזמן הולך ומחמיר המצב... ובדרך הטבע – לא נראה לעין שום מוצא!...

מצב כזה צריך לעורר את השאלה והטענה "עד מתי"... אבל, יהודים אלו לא שואלים "עד מתי", הם ממשיכים לקיים תומ"צ מתוך תמימות, ומשאלתם היחידה – שיצליחו לעמוד בנסיון ולקיים תומ"צ...

כג. מובן ופשוט שאין הכוונה לעשות השוואה ולמדוד את גדלותם של יהודים אלו ביחס לגדולתם של תנאים וכו', אבל לאידך – מפורש בתורה "והאיש משה עניו מאד מכל האדם אשר על פני האדמה", וידוע ביאור אדמו"ר הזקן שעיקר ענוותנותו של משה רבינו היתה כלפי הדור האחרון, בעקבתא דמשיחא, בראותו שמקיימים תומ"צ מתוך תנועה של מסירת נפש!

בודאי ידע משה רבינו את מעלותיו – ש"קבל תורה מסיני", ולפנ"ז – הוציא את בנ"י ממצרים, "קרע לנו את הים והוריד לנו את המן והגיז לנו את השליו" (פרש"י שלח יג, ל), והכיר את גודל העילוי שבמעלות אלו, ובמכ"ש וק"ו: אם יהודי פשוט מבין שישנו עילוי גדול ביותר בכך ש"משה קבל תורה מסיני", הרי יכולים לתאר את השגתו של משה רבינו בגודל והפלאת העילוי דקבלת התורה!

ואעפ"כ, אומרת "תורת אמת" ש"האיש משה עניו מאד מכל האדם אשר על פני האדמה", היינו, שלמרות גודל מעלתו הי' עניו באמת – "משה אמת ותורתו אמת" – ביחס ל"כל האדם אשר על פני האדמה", ובפרט ביחס לדרא דעקבתא דמשיחא, שמקיימים תומ"צ מתוך מסירת נפש!...

כד. והקשר המיוחד לשבת זו – מכיון שבמוצאי שבת זו מתקיימת מסיבת "מלוה מלכה" לטובת המוסד העוסק בפעולות של עזר וסיוע ליהודים הנמצאים "מאחורי מסך הברזל", והרי סעודת "מלוה מלכה" קשורה עם יום השבת, כי למרות היותה לאחרי השבת, הרי עדיין נמצאים ביחד עם שבת המלכה ומלווים אותה "כדרך שמלווין את המלך" (שו"ע אדה"ז או"ח ס"ש ס"ב).

ולהעיר מהשייכות המיוחדת דמסיבה זו (הקשורה עם היהודים הנמצאים "מאחורי מסך הברזל") לסעודת "מלוה מלכה" – מכיון שסעודת "מלוה מלכה" היא "סעודתא דדוד מלכא משיחא", ומסיבה זו (שבה ידברו אודות מצבם של יהודים הנ"ל) מעוררת את השאלה והטענה "עד מתי" (כנ"ל) – הן בנוגע ליהודים הנ"ל בפרט, והן בנוגע לכללות ענין הגלות.

וכמדובר בהתוועדות שלפנ"ז (שיחת ש"פ משפטים סי"ח) שהטענה "עד מתי" היא טענה שיהודי צריך לטעון. שכן, טענה זו הובאה בכו"כ פסוקים בתנ"ך, ובכמה פיוטים וכו',

ותוכן זה בא לידי ביטוי בתפלתו של יהודי ג"פ בכל יום (בימי החול): "את צמח דוד עבדך מהרה תצמיח . . כי לישועתך קוינו כל היום", ובשבתות וימים טובים: "ותחזינה עינינו בשובך לציון", ומובן, שאין הכוונה לתקווה בעלמא, שהוא מקווה שבשלב מסויים תבוא הגאולה, אלא הכוונה לצפי' תמידית – "כי לישועתך קוינו כל היום"! ומכיון שמדובר אודות תפלת העמידה – הרי בודאי שכל תיבה ותיבה

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

נאמרת (לא באופן ד"בשפתיו כבדוני", אלא) באמת לאמיתו ממש, כי לולי זאת – מתעוררת שאלה בנוגע לתפלה כולה כו'.

כה. וכדי לקשר את מסיבת ה"מלוה מלכה" עם התוועדות זו ועם כל המשתתפים בה, ע"י דבר גשמי,

– כמובן העילוי שבדבר ע"פ המבואר בדרשות הר"ן שאפילו בנוגע לדברי נבואה שנאמרו לנביא מפי הקב"ה, הי' ציווי לקשר זאת עם דבר גשמי, כדי להבטיח את קיום הנבואה בפועל –

אתן בקבוק משקה מהתוועדות זו – לא רק דבר גשמי סתם, אלא בקבוק משקה מהתוועדות שנערכת במקום קדוש, שמגדלין בו תפלה ומגדלין בו תורה – עבור מסיבת ה"מלוה מלכה", למארגנים ולנואמים וכו', על מנת לחלק בין המשתתפים בעת ה"מלוה מלכה", לאחרי שיחלקו חלק מהמשקה כבר בהתוועדות זו, מפני קדושת השבת.

ויה"ר שכל ענינים אלו יהיו בהצלחה רבה ומופלגה – הן בנוגע לקבלת החלטות טובות להוסיף ביתר שאת וביתר עוז – הולך ומוסיף ואור – בכל פעולות של עזר וסיוע ליהודים ש"מאחורי מסך הברזל",

– ולהעיר, שלאמיתתו של דבר הם אלו שעוזרים לנו בקיום התומ"צ: כדי שקיום התומ"צ יהי' בשלימות – זקוקים לענין דמס"נ, דמכיון שהתורה היא תורתו של הקב"ה, והמצוות הם מצוותיו של הקב"ה, הרי שייכותו של יהודי לתומ"צ אינה יכולה לבוא כי אם ע"י מסירת נפשו להקב"ה. ונמצא, שעי"ז שיהודים הנ"ל מוסרים נפשם בפועל על קיום התומ"צ, פועלים הם שאנו נוכל להסתפק בתנועת המס"נ בכח בלבד! –

והן בנוגע להצלחה כפשוטם של דברים – בנוגע ל"מגבית" שתתקיים במסיבה זו.

כו. בהמשך להמדובר אודות מסיבת "מלוה מלכה" – הרי כאן המקום להזכיר גם אודות מסיבת "מלוה מלכה" לטובת "קרן גמילות חסדים" – הקשורה גם עם ענין הגאולה, כמארז"ל "גדולה צדקה שמקרבת את הגאולה" – שתתקיים במוצאי ש"ק פ' תצוה הבעל"ט.

ובתור השתתפות בזה – אתן בקבוק משקה עבור מסיבה זו, כדי לחלק בעת ה"מלוה מלכה", וכאמור – מפני קדושת השבת, יחלקו חלק מהמשקה בעת ההתוועדות.

[כ"ק אדמו"ר שליט"א נתן בקבוק משקה לפרופ' ירמי' שי' ברנובר (לאחרי שחילק מהמשקה למתעסקים בזה) – עבור ה"מלוה מלכה" ד"שמי"ר" ו"עזרת אחים", וכן בקבוק משקה להרב שמואל צבי שי' פוקס – עבור ה"מלוה מלכה" ד"קרן ישראל ארי' ליב"].

* * *

כז. הביאור בפירוש רש"י:

הקושי בפשוטם של כתובים כאן הוא – מדוע בהתחלת הענין נאמר "ועשו לי מקדש", ומיד לאחרי־זה נאמר "ככל אשר אני מראה אותך את תבנית המשכן" (כנ"ל).

ועל זה מתרץ רש"י ש"מקדש" כאן לא קאי על בית המקדש ("בית עולמים"), שהרי בפרשתנו מדובר אודות הציווי דעשיית המשכן בהיות בני ישראל במדבר, אלא "מקדש" פירושו – מלשון קדושה, דבר מקודש.

והכרחו של רש"י לפרש שהכוונה ל"בית קדושה" הוא – ממה שנאמר "ועשו לי מקדש ככל אשר אני מראה אותך את תבנית גו'", שמזה מוכח שהכוונה ב"מקדש" כאן – ל"בית", כי דוקא בית דורש בניה – תבנית כפשוטה, מה־שאין־כן כלים[1].

1) ומה שכתוב "תבנית כל כליו" [ובהלכה - בנין בכלים (שו"ע אדה"ז או"ח סשי"ג סי"ט), בגבינה (רמב"ם הל' שבת פ"י הי"ג)] – הרי זה שם המושאל בפשוטו של מקרא, כי מה בנין שייך בארון וכו'. ובתחילה צריכה להיות המציאות שממנה נשאל השם, וזהו - בית (ולא כלים או גבינה).

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

ומה שכתוב "בית קדושה" ולא "בית קדוש" – הנה: "בית" הוא גם כן לשון נקבה[2], ואם היה כותב כאן בלשון זכר ("בית קדוש"), הרי זה ממש השם בית המקדש (המקודש) – ובמילא היינו הך, ולכן שינה כו'. ועוד יש לומר שפירושו בית לקדושה, שממנו תצא קדושה – בסגנון פירוש רש"י (ויגש מו, כח) בית תלמוד (ועל־דרך־זה בכמה מקומות)[3].

כח. ומפרש רש"י "ועשו לי – לשמי"[4], ולא "לי – משלי", כפירוש הגמרא (המובא גם בפשוטו של מקרא – בנוגע לרבקה, כנ"ל) – מכיון שבפסוק שבפרשתנו ישנו הכרח – בפשטות הכתובים – לפרש "לי לשמי", ולא "לי משלי":

בהתחלת הפרשה נאמר "ויקחו לי תרומה", ומפרש רש"י: "לי – לשמי". ובפסוק זה – אי־אפשר לפרש "לי – משלי", שהרי פשטות הציווי הוא שבני ישראל יפרישו לתרומת המשכן מממונם, מהזהב וכסף כו' שלהם, ואם כן, בוודאי שאי־אפשר לפרש שמה שכתוב "ויקחו לי" היינו שיקחו "משלי" (משל הקדש) – היפך פשטות הכתובים!

ומטעם זה מעתיק רש"י גם את התיבות "ויקחו (לי) תרומה", אף שאינו מפרש אלא תיבת "לי" – מכיון שתיבות אלו ("ויקחו . . תרומה") הם המכריחות שאין לפרש "לי משלי", שהרי הציווי הוא שבני ישראל צריכים לקחת ולתת תרומה – שאין זה שייך אלא כאשר נותנים מממונם דוקא.

ומכיון שבפסוק "ויקחו לי תרומה" בהכרח לפרש "לי לשמי", מסתבר לומר שכן הוא הפירוש בפסוק "ועשו לי מקדש" – שבהמשך הענין – שגם בפסוק זה הפירוש הוא "לי לשמי", כבהתחלת הענין.

כט. אמנם, על־פי־זה מתעוררת שאלה אחרת: מכיון שכבר נאמר בהתחלת הפרשה "לי לשמי" – לשם מה חוזרים על זה פעם נוספת?!

וכדי לתרץ שאלה זו – מוכרח רש"י להעתיק גם תיבת "ועשו", כדי להדגיש שבפסוק זה מדובר אודות פרט נוסף שצריך להיות "לי לשמי" – עשיית המשכן וכליו ("ועשו"):

בהתחלת הפרשה נאמר שנתינת תרומת המשכן צריכה להיות "לי לשמי", ואילו בפסוק זה נאמר שעשיית המשכן וכליו (על־ידי בצלאל ואהליאב ועושי המלאכה – לאחרי נתינת כל התרומות) צריכה להיות "לי לשמי".

וכדי להדגיש זאת יותר – כותב רש"י תיבת "ועשו" גם בפירושו: "ועשו לשמי בית קדושה", שבזה מודגשת יותר ההוספה שבפסוק זה על הפסוק "ויקחו לי (לשמי) תרומה", שכאן מדובר אודות הכוונה "לשמי" שצריכה להיות בעשיית המשכן וכליו.

ל. הביאור במה שכתוב "ושכנתי בתוכם", לשון רבים, ולא "ושכנתי בתוכו" – מבאר רש"י בדרך אגב בפירושו על הפסוק "ככל אשר אני מראה אותך", "המקרא הזה מחובר למקרא שלמעלה הימנו, ועשו לי מקדש ככל אשר אני מראה אותך":

כוונת רש"י במה שכתב "המקרא הזה מחובר למקרא שלמעלה הימנו" היא – לא רק לשלול שאינו מחובר ל"וכן תעשו" ("אם לא היה המקרא מחובר למעלה הימנו לא היה לו לכתוב וכן תעשו, אלא כן תעשו"), אלא גם להדגיש שמחובר ל"ועשו לי מקדש" ולא ל"ושכנתי בתוכם", כהדגשת רש"י "ועשו לי מקדש ככל אשר אני מראה אותך", בהשמטת התיבות "ושכנתי בתוכם", היינו, שהתיבות "ושכנתי בתוכם" הם מאמר המוסגר.

---

2) ראה פירוש רש"י וישלח לב, ט. וראב"ע שם ומפרשיו.

3) וראה פירוש רש"י (נחמי' י, לה) - בנוגע לבית המקדש: "לבית אלקינו לבית אבותינו - שהיא* בית קדושת אבותינו".

4) ומה שמפרש זאת ב'דיבור המתחיל' אחד, אף שלכאורה מפרש ב' ענינים שונים ("לי" - לשמי, ו"מקדש" - בית קדושה) - הרי: (1) בכמה וכמה מקומות כן הוא, ובפרט בפירוש קצר בתכלית, (2) "לשמי" יש לומר שכולל גם לשם משכן. ועוד יש להאריך. וראה דברי דוד כאן.

*) כן הוא בכמה דפוסים. אבל בדפוס ווניציא רפ"ד – "שהוא".

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

והכרחו של רש"י הוא – מה שכתוב "ושכנתי בתוכם" לשון רבים:

אם התיבות "ושכנתי בתוכם" אינם מאמר המוסגר, היינו, שהכוונה בזה היא להשראת השכינה ב"מקדש" – מדוע נאמר "ושכנתי בתוכם" לשון רבים, הרי "מקדש" הוא לשון יחיד?! אלא ודאי תיבות אלו הם מאמר המוסגר, שאינו קאי על המקדש, כי־אם על בני ישראל, שאליהם נאמר הציווי "ועשו לי מקדש".

ופירוש הדברים – שעל־ידי עשיית "מקדש" ("בית קדושה") שיוקם בין המחנות דבני ישראל, אזי תהיה השראת השכינה בין בני ישראל – "ושכנתי בתוכם", בתוך בני ישראל.

ומכאן רואים את גודל הדיוק שבפירוש רש"י – שמבאר בדרך־אגב ענין שלם. וכן כמה דיוקים נוספים המובנים על־פי המדובר לעיל.

לא. אודות כללות ענין המשכן ומקדש – אמרו חכמינו ז"ל (ברכות ח, א) "מיום שחרב בית המקדש אין לו להקב"ה בעולמו אלא ד' אמות של הלכה בלבד", ובלשון אדמו"ר הזקן בספר התניא (פרק לד): "משחרב בית המקדש אין להקב"ה בעולמו משכן ומכון לשבתו הוא יחודו יתברך אלא ארבע אמות של הלכה, שהוא רצונו יתברך וחכמתו המלובשים בהלכות הערוכות לפנינו".

דהנה, כללות ענין המשכן והמקדש הוא – שבו היו מקריבים קרבנות, וענינו בעבודת האדם – עבודת התפילה, "תפילות כנגד קרבנות תקנום", וכן ענין התורה – שכן, מקומם של ה"סנהדרין" (פוסקי הלכות התורה) הוא "אצל המזבח" (פירוש רש"י ריש פרשת משפטים), וכמו כן בנוגע למשכן – שבסמיכות אליו היה מקום חנייתם של משה אהרן ובניו, שזה היה המקום דלימוד התורה – "כל מבקש ה' יצא אל אוהל מועד" (תשא לג, ז), ועל־דרך־זה בנוגע לאהרן ובניו, כמובן ממאמר רבותינו ז"ל (עירובין נד, ב. הובא בפירוש רש"י סוף פרשת תשא) "כיצד סדר המשנה . . נכנס אהרן . . נכנסו בניו וכו'".

ולהוסיף – שגם הלשון "בית" ("בית קדושה") שייך לתורה, כמובן ממאמר רבותינו ז"ל (פסחים פז, א) "אני חומה זו תורה".

ונמצא, שכאשר עוסקים בהפצת התורה בכל מקום ומקום, עד שעושים ממציאות העולם "א תורה וועלט" – הנה על־ידי־זה פועלים שהעולם כולו יהיה משכן ומכון לשבתו יתברך.

ובפרט על־ידי הפצת פנימיות התורה – שכן, ענין זה מהווה הכנה לגאולה העתידה [כידוע מענה המשיח להבעל־שם־טוב על שאלתו "אימתי קא אתי מר", שיבוא כאשר "יפוצו מעינותיך חוצה"], שאז יקויים היעוד "והיתה לה' המלוכה" בכל העולם כולו.

לב. ובהמשך לזה – הרי כאן המקום להזכיר עוד הפעם אודות ההצעה ובקשה־נפשית להדפיס את ספר התניא, תורה שבכתב דתורת החסידות, בכל מקום ומקום שיש בו יהודים, אפילו יהודי אחד בלבד. ובהקדים:

דובר כמה פעמים שהגאולה העתידה תהיה באופן שאפילו יהודי אחד בלבד לא ישאר בגלות – "כימי צאתך מארץ מצרים", שאף אחד לא נשאר בגלות מצרים, ודלא כגלות בבל, מדי ופרס כו', שגם לאחרי הגאולה נשארו יהודים בגלויות אלו.

ומזה מובן, שגאולתו של כל אחד ואחד מישראל נוגעת לגאולה דכלל ישראל, וכן לגאולה ד"שכינתא בגלותא" – שהרי כל זמן שיהודי אחד בלבד נמצא בגלות, מעכב הדבר את הגאולה דכלל ישראל והגאולה ד"שכינתא בגלותא", ולכן, צריכים להשתדל לפעול אצל כל אחד ואחד מישראל שיהיה מוכן לגאולה.

וענין זה נפעל על־ידי הפצת התורה בכל מקום שנמצאים יהודים, ועד למקום שלא נמצא בו אלא יהודי אחד בלבד, ובפרט על־ידי הפצת פנימיות התורה ("יפוצו מעינותיך חוצה") בכל מקום ומקום,

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

שעל־ידי־זה פועלים ש(מקום זה, ובעיקר) כל היהודים שנמצאים במקום זה יהיו מוכנים לגאולה העתידה — שנפעלת ובאה על־ידי הפצת המעיינות חוצה.

וכדי שיהיה הענין ד"יפוצו מעינותיך חוצה", היינו, שה"מעיין" עצמו יבוא "חוצה" (ולא רק ההתפשטות של מי המעיין) — לא מספיק להביא ספרי תניא (תורה שבכתב דתורת החסידות) לכל מקום ומקום, אלא צריכים להדפיס את ספר התניא בכל מקום ומקום, שמשמעות הדבר — שבמקום זה נמצא ה"מעיין" (מקור המים) עצמו. שכן, במקום זה נדפס ספר התניא.

ולא זו בלבד שה"מעיין" נמצא במקום זה, אלא גם באופן ד"יפוצו" — שהרי אין להסתפק בהדפסת ספרי התניא שישארו בתוך כריכתם... ("צווישן די טאוולען"), אלא הכוונה היא שילמדו בספרי התניא (כמדובר בארוכה בהתוועדות שלפני־זה (שיחת שבת פרשת בא ג' שבט)) — היינו, שה"מעיין" הוא באופן של הפצה, "יפוצו מעינותיך", גם במקום שעד־עתה לא נדפס שם ספר התניא — "חוצה".

וכאמור — על־ידי־זה ממהרים את הגאולה האמיתית והשלימה בביאת משיח צדקנו, שאז יצאו כל בני ישראל מהגלות, "וכספם וזהבם אתם", כולל — ספרי התניא שנדפסו בכל מקום ומקום, שנשארו אצל תושבי המקום עד ביאת גואל צדק.

לג. וכדי שהדבר יהיה באופן המתאים — הובהר (בשיחה הנ"ל) שהדפסת ספרי התניא בכל מקום ומקום תהיה אך ורק על־ידי הנהלת קה"ת ובאי־כוחה, שלהם ניתנה הרשות — על־ידי כ"ק מורי וחמי אדמו"ר נשיא דורנו, ממלא מקומו של אדמו"ר הזקן, בעל התניא — להדפיס את ספר התניא, וכן שאר ספרי חסידות, וכן ספרי נגלה שנדפסים על־ידי הנהלת קה"ת, ולכן, יש להתדבר עם הנהלת קה"ת אודות כל פרטי הדברים, ולקבל רשות וכו'.

וכדי שהדבר יהיה בסדר מסודר* — כידוע פתגם כ"ק מו"ח אדמו"ר שכל עניני קדושה צריכים להיות בסדר מסודר דוקא — יש להתדבר עם הנהלת קה"ת בקשר למספר הטופסים שיודפסו בכל מקום ומקום, וכן בקשר להדפסת רשימת דפוסי התניא — שכל מקום ומקום שבו מדפיסים את ספר התניא יכלל ברשימת הדפוסים, ויירשם באות בפני־עצמה וכו'.

ולאחרי כל זה — גדול אי־הסדר והבלבול בכל זה, הן בנוגע להודעה אודות מספר הטופסים שנדפסו בכל מקום ומקום, והן בנוגע לרשימת דפוסי התניא. — קבלתי בימים אלו שני ספרי תניא שנדפסו במקומות שונים, והחילוק שביניהם — בנוגע לרשימת דפוסי התניא — בחמישים אותיות!...

ידוע הכלל ש"אין צועקין על העבר", אבל על־כל־פנים — בנוגע להודעה אודות מספר הטופסים שנדפסו בכל מקום ומקום, יכולים עדיין להודיע מהנעשה בזה גם בעבר, ובנוגע לרשימת דפוסי התניא — יש לקוות שמכאן ולהבא יהיה הדבר בסדר מסודר.

ומה שצריכים גם עבודה שלמעלה ממדידה והגבלה — אין זה בסתירה לכך שלכל לראש** צריך להיות ענין של סדר, היינו, שכל פרטי הדברים צריכים להתנהל בסדר מסודר דוקא, ובזה גופא נעשית העבודה באופן שלמעלה ממדידה והגבלה.

ועל־דרך שמצינו בענין ד"פרזות תשב ירושלים" לעתיד לבוא — שאין הכוונה שלא תהיה חומה כלל, אלא שהחומה עצמה היא באופן שלמעלה ממדידה והגבלה, מכיון ש"אני אהיה לה גו' חומת אש סביב".

לד. בהמשך להמדובר אודות הפצת המעיינות חוצה על־ידי הדפסת ספרי התניא — הרי כאן המקום להזכיר גם אודות לימוד התניא על גלי הרדיו, כמדובר בהתוועדות שלפני־זה (שיחת שבת פרשת

---

*) להעיר מריבוי ההלכות דקודם ואיחור. ולהעיר מהמשנה בתחלת תורה שבעל־פה: מאימתי קורין את שמע כו' ובהמשנה למה קדמה פרשת שמע כו'.

**) בהעבודה בפועל — מה־שאין־כן בכללות העבודה, ההתחלה היא, אדרבא: קבלת עול מלכות שמים, הנני מוכן ומזומן, הקדמת נעשה לנשמע.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

משפטים בסופה) אודות גודל העילוי שבדבר – שברגע כמימרא שומעים ענינים דפנימיות התורה בכל העולם כולו.

אמנם, לדאבוננו, הנה בנוגע לכל הוספת דבר טוב וקדושה, ישנם "מהרסיך ומחריביך ממך יצאו", שכל ענינם הוא לנגד ולהפריע לכל דבר שבקדושה, וכן בענין זה – שטענו וכתבו: היתכן לנצל "רדיו" עבור עניני קדושה – הרי "רדיו" הוא מ"סטרא־אחרא"!...

חס־ושלום לומר ש"סיטרא־אחרא" בכוחה לברוא דבר מסויים – רחמנא־ליצלן מהאי דעתא, דבר כזה הוא היפך התורה והיפך האמונה לגמרי:

לא יתכן שתהיה מציאות שבכוחה לברוא אפילו דבר הכי קטן, כגמלא וכיתוש (סנהדרין סז, א.). ירושלמי סנהדרין סוף פרק ו*), וזאת – אפילו בנוגע ל"מכשפים" [שהיו בזמן הגמרא, מה־שאין־כן בזמנו של הרמב"ם כו', כידוע], ש"תורת אמת" קוראת להם בשם זה משום ש"מכחישין פמליא של מעלה" (סנהדרין שם), גם הם אין בכוחם לברוא דבר הכי קטן, כי ענין הבריאה אינה אלא בכוחו של הבורא.

ומקרא מלא דבר הכתוב: "בראשית ברא אלקים את השמים ואת הארץ", "את השמים – לרבות תולדותיהם, ואת הארץ – לרבות תולדותיה" (פירוש רש"י בראשית א, יד). – ענין הבריאה אינו אלא בכח ה'עצמות', "מהותו ועצמותו של המאציל ברוך־הוא, שמציאותו הוא מעצמותו . . הוא לבדו בכחו ויכלתו לברוא כו'" (אגרת הקודש סימן כ).

ואם הדברים אמורים בנוגע לבריאת דבר הכי קטן (שאינה אלא בכוחו של הבורא יתברך) – הרי על־אחת־כמה־וכמה שכן הוא בנוגע ל"רדיו", כח אדיר שהכניס הקב"ה בטבע, שעל־ידי כלי המתאים, נשמע קולו של המדבר מסוף העולם ועד סופו, וברגע כמימרא!

ומכיון שכל עניני העולם נבראו "בשביל התורה ובשביל ישראל" (פירוש רש"י ריש פרשת בראשית) – הרי פשיטא שגם כח אדיר זה ("רדיו") לא נברא אלא "בשביל התורה ובשביל ישראל", כדי לנצלו לעניני קדושה, הפצת התורה – נגלה דתורה ופנימיות התורה, וכיוצא בזה.

אלא שגם ענין זה – ככל עניני העולם – ניתן לבחירתו של האדם, כמו שכתוב (נצבים ל, טו) "נתתי לפניך גו' את החיים ואת הטוב וגו'", ביחד עם הבקשה ונתינת כח – "ובחרת בחיים" (שם, יט), ומצד ענין הבחירה קיימת אפשרות לנצל כח זה עבור עניני העולם, ואפילו – עבור ענינים שהם היפך הקדושה.

ומכיון שכן, הרי עובדה זו שישנם כאלו שמנצלים כח זה עבור ענינים שהם היפך הקדושה – בוודאי אינה צריכה למנוע להשתמש בכח זה לתכלית ומטרת בריאתו, "בשביל ישראל ובשביל התורה".

דוגמא לדבר – מעשה רב בתורה שבכתב – מענין רכיבה על חמור:

הכח שברא הקב"ה בחמור שאפשר לרכב עליו – תכליתו ומטרתו (ככל עניני הבריאה) "בשביל ישראל", כדי לנצלו לעניני קדושה. ועל־דרך לשון הכתוב "יששכר חמור גרם". ולכן, אף שיכולים לנצלו עבור ענין שהוא היפך רצון ה', וכפי שמצינו אצל בלעם – "ויחבוש את אתונו גו'", מכל־מקום, אין זה מונע מלהשתמש בו לתכלית ומטרת בריאתו, עבור עניני קדושה:

---

*) והנה יש מקשים בהירושלמי שם דאפילו יתוש אינן יכולין לבראות, מהמשנה דסוגיא זו עצמה – העושה "מעשה" חייב, ומהמשך הסוגיא שם "אין אכלת מיניה מעשה הוא", דמשמע דאפשר שיברא עגל.

והביאור פשוט על אתר: בכל הנעשיות שהובאו בהירושלמי שם מודגש: נסיב קריין כו' צרור כו' גולגלא – ונעשה איילין וטביין כו' עגל – אבל לא יש מאין –

אלא שלר"י בן זמרא גם שינוי יש מיש כזה – אין ביכולת כל באי העולם,

אבל בבריאת יש מאין – הרי בלשון רבינו הזקן (אגה"ק ס"כ (קל, סע"א)) – אפילו "מלאכים דאצילות" וכו' אין יכולים לברוא יש מאין ורק "הוא לבדו (המאציל ברוך־הוא כו') בכחו ויכלתו" לעשות זה, ומבאר גם הטעם "שמציאותו הוא מעצמותו ואינו עלול כו'" ואין כאן מקומו.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

אברהם אבינו – רכב על חמור בלכתו לעקידת יצחק, כמו שכתוב "ויחבוש את חמורו"; משה רבינו – רכב על חמור בלכתו להוציא את בני ישראל ממצרים, כמו שכתוב "ויקח משה את אשתו ואת בניו וירכיבם על החמור"; וכן משיח צדקנו ירכב על חמור כדי לגאול את בני ישראל – "עני ורוכב על החמור" (וראה פירוש רש"י שמות ד, כ),

[אלא שהענין ד"עני ורוכב על החמור" שנאמר בנוגע למשיח – הוא רק אילו הגאולה היתה באופן ד"לא זכו", מה־שאין־כן לאחרי שבני ישראל עברו את כל הגזירות והשמדות רחמנא־ליצלן – "לא תקום פעמיים צרה" – שבוודאי נמצאים כבר במעמד ומצב ד"זכו", שאז יבוא משיח צדקנו "עם עננֵי שמיא"].

ומובן, שאין סתירה לדבר (שתכלית בריאתו "בשביל ישראל", לרכב עליו וללכת לעסוק בעניני קדושה) מהעובדה שחמור אסור באכילה – כי: בנוגע לענין של אכילה – דבר האסור שבו, מתבטאת תכלית בריאתו בכך ששוללים את ענין האכילה. אבל בנוגע לדבר הטוב שבו, ענין הרכיבה – תכלית בריאתו היא כדי שישתמשו בו לצורך עניני קדושה. ומה שישנם כאלו שמשתמשים בו לצורך בלתי־רצוי, אין זה מונע מלהשתמש בו לתכלית ומטרת בריאתו, כפשוט.

ועל־דרך־זה מובן בענינו – שהעובדה שמשתמשים בדבר מסויים עבור ענין בלתי־רצוי, אין בה כדי למנוע להשתמש בדבר לתכלית ומטרת בריאתו.

ובלשון המשנה (עבודה זרה פרק ד משנה ז): "שאלו את הזקנים ברומי, אם אין רצונו בעבודת כוכבים למה אינו מבטלה" – יבטל הקב"ה את מציאותה של ה'עבודה זרה', וחסל כל העסק... "אמרו להן, אילו לדבר שאין צורך לעולם בו היו עובדין, היה מבטלו, הרי הן עובדין לחמה וללבנה ולכוכבים ולמזלות, יאבד עולמו מפני השוטים" (בתמיה).

ועל־דרך־זה בענינו: וכי מפני שישנם "שוטים" שמנצלים כח זה עבור ענינים בלתי־רצויים "יאבד עולמו" – זוהי סיבה למנוע את השימוש בכח זה לתכלית ומטרת בריאתו?!

וכאמור – ענין זה הוא "דבר משנה", שיודע כל אחד שהגיע ללימוד המשניות, "בן עשר שנים למשנה", וזאת – אם רק לומד תורה כדבעי, ולא "על מנת לקנתר"!...

לה. אמנם, עדיין יש להם "שאלה":

בשלמא כאשר מדובר אודות שמש וירח כו' – הרי בריאתם "להאיר על הארץ" היתה לפני שבאו ה"שוטים" והתחילו לעבוד להם, ולכן מובנת הסברא "יאבד עולמו מפני השוטים" (בתמיה); אבל בנידון דידן – הרי התחלת השימוש ב"רדיו" היתה עבור עניני העולם, עד לענינים שהם היפך הקדושה, ומכיון שכן – שואלים הם – כיצד יכולים לומר שענין זה לא נברא אלא "בשביל ישראל ובשביל התורה"?!

הנה שאלה כזו נובעת מ"עם־הארצות":

בנוגע לבריאת הזהב – מפורש במדרש (בראשית רבה פרשה טז, ב. שמות רבה ריש פרשה לה) "לא היה העולם ראוי להשתמש בזהב, ולמה נברא – בשביל המשכן כו'", ואף־על־פי־כן, מאז שנברא הזהב בששת ימי בראשית ונתגלה בעולם [כמפורש בפרשת בראשית (ב, יב) "וזהב הארץ ההיא טוב"] עד שהתחילו להשתמש בו לתכלית בריאתו – עברו 26 דורות! ולפני זה – השתמשו בזהב עבור ענינים שהם היפך הקדושה, "וזהב עשו לבעל" (הושע ב, י. פירוש רש"י ריש פרשת דברים), וכמסופר במדרשי חכמינו ז"ל שבזמנו של אברהם אבינו היו אלילים של כסף וזהב, ואף־על־פי־כן, השתמשו אחר כך בזהב לתכלית ומטרת בריאתו – "בשביל המשכן".

ועל־דרך־זה מובן בענינו – שהשימוש המוקדם בכח הרדיו עבור ענינים בלתי־רצויים, אינו מהווה מניעה חס־ושלום להשתמש בכח זה לתכלית ומטרת בריאתו!

לו. מניין נובעת הנהגה כזו שיהודי יבוא ויכריז, ובדפוס, ש"סיטרא־אחרא" בכוחה לברוא דבר מסויים – דבר שלא היה לעולמים, היפך התורה והיפך האמונה לגמרי?!

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

יתירה מזו: הוא בעצמו משתמש ב"רדיו" וב"טלגרף" – שמופעל בכח הרדיו – עבור עניני העולם, להרוויח כסף וזהב [וזאת – גם בדרכים בלתי כשרות, איסור של השגת גבול, וכיוצא בזה] כדי שיוכל לקנות לאשתו "תכשיטים", ולפעמים מסוגל הוא להשתמש בכח זה עבור ענינים בלתי־רצויים ממש... ולפתע, בשמעו שמשתמשים במכשיר זה עבור הפצת המעיינות חוצה, מתעורר הוא ומתחיל להתריע על... שימוש במכשיר של "סיטרא־אחרא"... הרי אתה בעצמך משתמש במכשיר זה – אבל לצרכים אחרים... ומדוע אסור להשתמש בזה עבור הפצת התורה?!

הנה התשובה לשאלות אלו – פשוטה ביותר: לא השימוש במכשיר הרדיו מפריע לו, כי־אם הפצת המעיינות חוצה, היא הדבר שאינו יכול לסבול... ולכן, מחפש למצוא דרכים כיצד להסביר שזהו ענין בלתי־רצוי, ועד שנופל ברעיונו לטעון טענות שהם היפך התורה והיפך האמונה לגמרי!...

בשום ספר שבעולם, אפילו ספר של מה בכך... לא מצא המחבר לנכון לשלול סברא כזו ש"סטרא־אחרא" בכוחה לברוא דבר מסויים, דבר המופרך מכל וכל, וכאמור – היפך כל ענין האמונה לגמרי, והוא טוען טענה כזו, ומפרסמה ברבים ובדפוס!...

אביו וסבו היו יהודים מאמינים, והוא... הגיע למצב ירוד כל כך עד שכותב דברים שהם היפך האמונה לגמרי, רחמנא־ליצלן!

הציקה לי תמיד שאלה: ידוע שלפני ביאת משיח צדקנו "יתבררו ויתלבנו ויצרפו וגו'", היכן, איפוא, רואים זאת בימינו?! – הנה בענינו רואים ענין זה במוחש, שכן, סוף־כל־סוף מתגלה פרצופו האמיתי של כל אחד ואחד – לאן הוא שייך!... באופן ש"תוכו כברו"!... ועל־דרך הפתגם בענין "חכם מה הוא אומר", שעל־ידי אמירתו ("אומר") מגלה את מציאותו ("מה הוא") – כן הוא גם בנוגע לשאר הבנים שב"הגדה"!.. ובענינו – סוף־כל־סוף מתגלה לכל, פרצופו האמיתי של יהודי זה, שכן, הכל רואים שכותב דברים שהם היפך האמונה לגמרי!

לז. כתב אלי מישהו שעל יהודי פלוני אפשר לומר "אין פחד אלקים לנגד עיניו".

אמנם, לאמיתתו של דבר, אי־אפשר לומר עליו דבר זה, כי: כאשר אומרים "אין פחד אלקים לנגד עיניו", משמע, ש"יש אלקים לנגד עיניו", אלא שחסר "פחד אלקים גו'", אבל אצלו – "אין אלקים לנגד עיניו", רחמנא־ליצלן!

בקומו משנתו אומר הוא אמנם "מודה אני לפניך" – אבל בה בשעה חושב הוא אודות "תפקידו" במשך היום כולו, לעשות את כל האפשרי כדי להרבות היפך הענין דאהבת ישראל!... ולכל היותר – אפילו אם נלמד עליו זכות שבאמירת "מודה אני לפניך" הוא שומע את פירוש המילות, הרי במשך כל היום כולו – "אין אלקים לנגד עיניו", וכל עיסוקו אינו אלא להרבות היפך אהבת ישראל, להכאיב לכל יהודי שנקרה בדרכו, גם אם אינו מכירו ומעולם לא ראהו, להצר ולהציק לו ולמצוץ את דמו – כאותה "עלוקה" ("פייאווקע") המוצצת את דמו של האדם!... ויתירה מזה – "עלוקה יהודית" ("א אידישע פייאווקע"), הצמאה לדם יהודי דוקא...

הוא נולד ב"מזל מאדים", ולכן יש לו משיכה טבעית ל"דם" (ראה שבת קנו, א). – זוהי האפשרות היחידה ללמד עליו זכות!... – אבל יש לו ברירה: או להשתמש בזה לקדושה – להיות "מוהל", ולהכניס יהודים בבריתו של אברהם אבינו, או להיפך – רחמנא־ליצלן – למצוץ דמו של יהודי!...

לח. ואין כאן המקום להאריך בדבר זה – מכיון שנמצאים במקום קדוש, שמגדלין בו תורה ותפילה, אלא מפני ההכרח שבדבר – להזהיר שלא להתבייש מפני המלעיגים כו', ואדרבה – להוסיף ביתר שאת וביתר עוז בכל הפעולות דהפצת המעיינות חוצה, כולל – על־ידי רדיו וכיוצא בזה.

בנוגע אליו – הרי אדרבה: כל־שכן דפקר טפי (ראה סנהדרין לח, ב), אבל אלו שנמצאים מסביבו, כולל – אשתו ובני ביתו, עליהם להזהר שלא להגרר אחריו, ולהשתדל שיהיה פחד אלקים לנגד עיניהם. וגם, כאשר סוף־כל־סוף יערה עליו רוח ממרום – ישתדלו הם לעזור לו כו'.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

ובוודאי אין צורך להזהיר שלא להשיב להם כו' – כידוע פתגם כ"ק מו"ח אדמו"ר (שאמר באחד ה"סדרים") בפירוש הפסוק "וירעו אותנו המצרים", שלכאורה תמוה: מדוע נאמר "וירעו אותנו המצרים", ולא "וירעו לנו המצרים"?! – וביאר, שהמצריים רצו לעשות שהיהודים יהיו רעים כמותם, ולכן נאמר "וירעו אותנו המצרים". ועל־דרך־זה מובן בנוגע לגלותנו זה – שהגאולה ממנה תהיה "כימי צאתך מארץ מצרים" – שרצונם של אלו הוא שגם אנחנו נהיה כמותם חס־ושלום, ומכיון שכן, צריכים להזהר מהם בתכלית.

ולכן: הבדלו מהם, ועיסקו בלימוד התורה וקיום מצוותיה, בהפצת התורה והיהדות והפצת המעיינות חוצה – ביתר שאת וביתר עוז,

ובנוגע למה שמגיע להם – אין זה עניננו, זהו כרמו של הקב"ה, ויבוא בעל הכרם כו'!

תפקידנו אינו אלא להאיר את העולם, כידוע הפתגם של אדמו"ר ה'צמח צדק' (שנתגלה ונתפרסם על־ידי כ"ק מו"ח אדמו"ר): אנן פועלי דיממא אנן – להאיר את העולם כולו באור התורה והיהדות, עד לאור דפנימיות התורה, בכל קצוי תבל.

ויהי־רצון שכל ענינים אלו יהיו בדרכי נועם ודרכי שלום, ומתוך מנוחה אמיתית ושלימה, כפי שהולכים לומר בתפלת מנחה: "מנוחה שלימה שאתה רוצה בה", ובאופן ש"ה' ישמר צאתך ובואך מעתה ועד עולם".

לט. ומזה באים לביאור דברי אאמו"ר אודות ב' אופני שמירה כו' – בעבודת האדם:

מבואר ב'לקוטי תורה' על שיר השירים (בתחלתו) שיש ב' בחינות ב"כלה", מלכות ובינה, שענינם בעבודה – ביטול היש וביטול במציאות.

והנה, כאשר העבודה היא באופן דביטול היש – אזי נמשכת השמירה מבחינת יסוד זעיר־אנפין השומר את ספירת המלכות, אבל כאשר העבודה היא באופן דביטול במציאות – אזי נמשכת השמירה מ"קודשא־בריך־הוא בלחודוי", באופן ד"לכתחילה אריבער", היינו, שאין מקום כלל למציאות של מנגד, העלמות והסתרים כו', ואז העבודה היא מתוך מנוחה שלימה, כנ"ל.

מ. ויהי־רצון – כאמור – שבימי הגלות האחרונים תהיה כללות העבודה מתוך מנוחה שלימה, ללא כל מניעות ועיכובים כו', ואדרבה – "מלכים אומניך ושרותיהם מניקותיך",

ובקרוב ממש נזכה לקיום היעוד המובא בהפטרה דשבת זו (שבת ראש חודש): "והביאו את כל אחיכם מכל הגוים . . על הר קדשי ירושלים . . כאשר יביאו בני ישראל את המנחה בכלי טהור בית ה'",

לבית המקדש השלישי – "מקדש אדנ־י כוננו ידיך", בירושלים עיר הקודש – "קרית מלך רב", בארצנו הקדושה – "ארץ אשר גו' תמיד עיני ה' אלקיך בה מרשית השנה ועד אחרית שנה", שלימות הארץ, ביחד עם שלימות התורה ושלימות העם,

ושם נזכה לראות את הדלקת המנורה – כפי שהולכים לקרוא בפרשת תצוה: "להעלות נר תמיד",

ותחזינה עינינו בשובך לציון ברחמים – בביאת משיח צדקנו, יבוא ויגאלנו ויוליכנו קוממיות לארצנו, במהרה בימינו ממש.

כ"ק אדמו"ר שליט"א התחיל לנגן "שיבנה בית המקדש".

אחר כך הזכיר אודות אמירת ברכה אחרונה.

לאחרי תפילת מנחה התחיל כ"ק אדמו"ר שליט"א לנגן "שיבנה בית המקדש".

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

לקוטי שיחות

פרשת תרומה

כרך כא, שיחה ב

מתורגם ללשון הקודש

א.
דברי הרמב"ם על גניזת הארון

בתחילת פרק ד' של הלכות בית הבחירה, לאחר שכותב הרמב"ם על הדברים שהיו ב"קדש הקדשים", ש"אבן היתה בקדש הקדשים במערבו שעליה היה הארון מונח...", הוא ממשיך ואומר:

"ובעת שבנה שלמה את הבית וידע שסופו ליחרב בנה בו מקום לגנוז בו הארון למטה במטמוניות עמוקות ועקלקלות, ויאשיהו[1] המלך צוה וגנזו במקום שבנה שלמה, שנאמר*[1]: ויאמר ללוים המבינים לכל ישראל הקדושים לה' תנו את ארון הקודש בבית אשר בנה שלמה בן דוד מלך ישראל, אין לכם משא בכתף עתה עבדו את ה' אלקיכם וגו' ונגנז עמו מטה אהרן... וכל אלו לא חזרו בבית שני. ואף אורים ותומים שהיו בבית שני לא היו משיבין ברוח הקודש...".

יש להבין, כשאלת המפרשים[2]: מהי המשמעות להלכה מכל הדברים הללו המסופרים בהרחבה רבה, ומהי החשיבות למעשה היכן וכיצד ועל ידי מי נגנז הארון. והלא דברי הרמב"ם בספרו היד החזקה הם "להלכה אמורים .. ודברים שאין יוצא מהן דין מהדינים ולא מוסר והנהגה וידיעה הצריכה אין מדרכו ז"ל להטפל בהם בחיבור זה"?

יותר מכך: ענין זה, אודות גניזת הארון הוא "במחלוקת שנוי"[3]. ואם כך, מדוע מכריע הרמב"ם לפי דעה אחת[4] כאשר אין חשיבות לכך, לכאורה, לגבי ההלכה?

ב.
הדיוקים בלשון הרמב"ם

יש מפרשים[2], ש"צורך גדול יש לרבינו בדבר זה לפי שיטתו שתפס לו לקמן בפרק ו' מהלכות הללו[5] .. שקדושת הבית לא בטלה .. דסבר רבינו דהך מילתא (=שדבר זה) דקדושת הבית לא בטלה אזלא כמאן דסבירא ליה (=מתאים לדעה האומרת) ארון במקומו נגנז .. ועל־כל־פנים לענין ביאת מקדש מסתברא דבהכי תליא דהא כתיב[6] (ל)מבית לפרוכת (ו)אל פני הכפורת...".

אך תירוץ זה טעון הסבר, כי

בנוסף לכך שהרמב"ם עצמו מסביר שהסיבה[7], לדעתו, לכך ש"קדשה לשעתה וקדשה לעתיד לבא" היא "לפי שקדושת המקדש וירושלים מפני השכינה ושכינה אינה בטלה"[8]. ואין חשיבות למקום הארון, הרי בנוסף לכך אין מובן:

לפי תירוץ זה צריך היה הרמב"ם לומר בקצרה ובמפורש, ש"ארון במקומו נגנז". ואילו הרמב"ם –

א) מתבטא באופן סתמי "בנה בו מקום לגנוז בו הארון", כאשר ניתן להבין שהמילה "בו" אמורה לגבי ה"בית", הנזכר בדיוק לפני כן, ולא ל"קדש הקדשים". ויוצא, שהעיקר חסר מן הספר – העובדה ש"ארון במקומו נגנז" אינה מודגשת בדברי הרמב"ם.

ב) אין הוא מצטט לענין זה את הפסוק המובא בגמרא[9] "ויהי שם עד היום הזה"[10], המדגיש שהארון נמצא גם עתה[11] במקומו.

---

1) יומא נב, ב. וש"נ.

*1) דה"ב לה, ג. וראה רד"ק שם, שהעתיק לשון דומה ללשון הרמב"ם בשם רז"ל.

2) חידושים וביאורים להיעב"ץ על אתר. וראה חת"ס לחולין ז, א ד"ה קדושה ראשונה.

3) יומא נג, סע"ב. ברייתא דמלאכת המשכן פ"ז. ובכ"מ.

4) ראה לקמן הערה 12.

5) בסופו (הט"ו).

6) אחרי טז, ב.

7) שם הט"ז.

8) ומפורש ברמב"ם (שם הי"ד) דקדושה זו נעשית (א) ע"י מעשה הקידוש "שקדשה שלמה", (ב) ביחד עם זה ש"קידש (שלמה) העזרה וירושלים" - ולא מפני שהארון הוא במקומו.

9) יומא שם. ברייתא דמלאכת המשכן שם.

10) מלכים א ח, ח.

11) שהרי זה נוגע בעיקר לדברי היעב"ץ, שלכן הנכנס לשם בזמן הזה חייב. עיי"ש.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

ג) ועיקר: תירוץ זה אינו מבהיר מדוע מביא הרמב"ם בכל זאת את הדעה שיאשיהו גנז את הארון, שאינה חשובה כלל לגבי הפרט אם הארון נגנז במקומו[12] או בלשכת העצים[13].

ד) יותר מכך: בשתי הנקודות הללו, מקום גניזת הארון ועל ידי מי נגנז, מאריך הרמב"ם בלשונו, ומפרט פרטים רבים:

(א) ששלמה המלך בנה את המקום לגניזת הארון.

(ב) שהמקום היה "למטה במטמוניות עמוקות ועקלקלות".

(ג) שיאשיהו המלך צוה וגנזו, ולא גנזו באופן סתמי[14].

(ד) אין הוא אומר "וגנזו שם", אלא "וגנזו במקום שבנה שלמה".

(ה) הרמב"ם אף מביא לכך ראיה מן הפסוק.

(ו) הוא מצטט מן הפסוק גם את המילים "ללוים המבינים בכל ישראל הקדושים לה' .. בן דויד מלך ישראל אין לכם משא בכתף עתה עבדו את ה' אלקיכם וגו'", שאינן חשובים, לכאורה, לצורך ההוכחה ש"יאשיהו המלך צוה וגנזו במקום שבנה שלמה" —

מהי ההשלכה הנלמדת להלכה מכל הפרטים הללו?

ג.
יש קשר מהותי בין הארון לבין האורים ותומים

כן יש להבין:

א) מפשטות לשון הרמב"ם — "וידע שסופו ליחרב בנה בו מקום" — מובן, ששלמה בנה "מקום" זה בבית המקדש על דעת עצמו, כי "ידע שסופו ליחרב". ותמוה: כל חלקי בית המקדש ופרטיו נבנו לפי ציווי ה' — "הכל בכתב מיד ה' עלי השכיל"[15] — וכיצד ייתכן ששלמה יבנה ויוסיף "מקום" בבית המקדש על דעת עצמו?

ב) סיום דברי הרמב"ם הנ"ל בענין האורים ותומים בבית שני אינו מובן. שהרי, לכאורה: אמנם, יש פרט משותף בין הענין המדובר לבין האורים ותומים בכך ש"לא חזרו בבית שני"[16]. אך כל ענין האורים ותומים אינו קשור להלכות בית הבחירה, אלא לבגדי כהונה, שמקומם ב"הלכות כלי המקדש והעובדים בו", ואכן הרמב"ם מציין זאת שם[17]. מדוע, אפוא, מביא הרמב"ם ענין זה, כאן בהלכות בית הבחירה?

הכרחי לומר, שהקשר בין האורים ותומים לבין הארון אינו רק בכך ש"לא חזרו בבית שני", אלא הם קשורים לעצם ענין הארון, ולכן הם מוזכרים בהלכות בית הבחירה ביחד עם דיני הארון.

ד.
הארון — חלק מבנין הבית, ולא רק כלי

כדי להבין זאת יש להקדים הסבר לגבי המקום, שבו כתובה הלכה זו ברמב"ם:

בתחילת הלכות בית הבחירה אומר הרמב"ם[18] "אלו הן הדברים שהן עיקר בבנין הבית, עושין בו קדש וקדש הקדשים .. אולם...", ולאחר מכן[19] הוא אומר "ועושין במקדש כלים..." ומפרט את כלי המקדש ומקומם.

בפרקים הבאים — פרק ב' ופרק ג' — מפרט הרמב"ם את צורת הכלים ופרטיהם, ובפרק רביעי — את צורת הבית (הכתלים, ההיכל, השערים וכדומה).

ומתעוררת השאלה: הארון שייך לכלי המקדש, ומדוע נכתבה הלכה זו אודות גניזת הארון, בהרחבה בפרק רביעי הדן בצורת הבית?

המסקנה הנלמדת מכך היא, שהימצאות הארון בקדש הקדשים היא, לדעת הרמב"ם, פרט בצורת הבית. הארון איננו רק כלי, הנמצא בקדש הקדשים, כשאר כלי המקדש הנמצאים בהיכל וכדומה, אלא הוא חלק של מבנה קדש

---

12) ובפרט דהא דיאשיהו גנזו אין מכריח לומר שלא גלה לבבל, כמ"ש בכמה מפרשים (גבורת ארי ליומא (מילואים) נג, ב ד"ה תנן. שער יוסף (להחיד"א) להוריות יב, א ד"ה צוה וגנזום) שי"ל דכו"ע מודו דארון נגנז בימי יאשיהו גם למ"ד דגלה לבבל (אלא שלמ"ד זה נתגלה למחריבים מקום גניזתו ונטלוהו).

ואף שמזה שהרמב"ם מסיים כאן (לאחרי שכותב "וגנזו") "וכל אלו לא חזרו בבית שני" לא משמע כ"כ שס"ל שגלה לבבל (וראה מאירי יומא נב, ב שמ"ד שבמקומו נגנז גנזו יאשיהו), הרי סו"ס לא מודגש בלשון זה (דיאשיהו גנזו) עיקר המכוון בדבריו דבמקומו נגנז ונמצא שם עד היום. וראה חסדי דוד לתוספתא סוטה (פי"ג, ב) דמ"ד הארון במקומו נגנז פליג אתנא קמא, דסבר שלא גנזו יאשיהו כלל אלא נגנז מעצמו.

13) ולהיעב"ץ שם נוגע רק הא דבמקומו נגנז (אף שהביא זה רק בניגוד לדעה שגלה לבבל, ולא הביא הדיעה דנגנז בלשכת העצים), לפי שרק אז שייך האיסור דביאת מקדש מצד "מבית לפרוכת אל פני הכפורת".

14) כביומא (נב, ב. נג, סע"ב). ברייתא הנ"ל שם [משא"כ בהוריות יב, רע"א (ועד"ז בתוספתא סוטה פי"ג, ב): יאשיהו מלך יהודה .. צוה וגנזום].

15) דה"א כח, יט — הובא בהקדמת הרמב"ם לפיה"מ (בנוגע למס' מדות). וראה עירובין קד, א. סוכה נא, סע"ב.

16) ראה יומא (כא, ב) שהאו"ת והארון הם מה"חמשה דברים שהיו בין מקדש ראשון למקדש שני". ראה כס"מ כאן.

17) פ"י ה"י.

18) פ"א ה"ה.

19) ה"ו ואילך.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

הקדשים עצמו[20], כי הארון הופך את בית המקדש ל"בית לה'"[21], כנאמר[22] "ונועדתי לך שם".

בכך מובן מדוע אין הרמב"ם מונה את הארון בין כלי המקדש שהוא מפרט בתחילת הלכות בית הבחירה[23]: "ועושין במקדש כלים..." — כי הארון איננו כלי כשלעצמו, אלא חלק מקדש הקדשים[24].

אך לפי זה מתעוררת תמיהה גדולה: אם כך יוצא, שבבית שני, ששם לא היה הארון במקומו, הרי קדש הקדשים, שהארון הוא חלק ממנו, לא היה מושלם. כלומר, בבית שני חסר אחד מהדברים שהם "עיקר בבנין הבית", ולא פרט בלבד?!

וכדי להשיב לתמיהה זו, מרחיב הרמב"ם בענין גניזת הארון, ובכך מובן שגם בבית שני לא היה פגם "בבנין הבית"[25].

ה.
מקום הגניזה נבנה ונתקדש מלכתחילה

ההסבר לכך הוא:

כוונת הרמב"ם באמרו "ובעת שבנה שלמה את הבית... בנה בו מקום לגנוז בו הארון..." איננה להכריע לגבי מקום גניזת הארון, שהרי מה שהיה היה, אלא בכוונתו לחדש בכך דין לגבי בנין הבית.

גניזת הארון אינה רק "בדיעבד" ומחוסר ברירה[26], אלא במבנה הבית נקבע מלכתחילה, שיהיו לארון, כביכול, שני מקומות בבית המקדש: א) מקום גלוי, על אבן השתיה בקדש הקדשים. ב) מקום לגנזו, "למטה" מקדש הקדשים, "במטמוניות עמוקות ועקלקלות" — גם מקום זה הוא מלכתחילה חלק של הבנין[27].

כלומר: גניזת הארון אינה תוספת מחוץ לבית המקדש, שנעשתה, בשעת הצורך, כדי להחביא את הארון, אלא זוהי הלכה במבנה הבית: כשם שלצורך שלימות המקדש חייבים לבנות מקום בקדש הקדשים, שבו יעמוד הארון בגלוי, כך צריך להיות בבית המקדש, בקדש הקדשים[28], מקום לגניזת הארון, ובכך מבטיחים את נצחיות קדש הקדשים, כי הארון הוא חלק עיקרי בו.

וזוהי משמעות דברי הרמב"ם "ובעת שבנה שלמה... וידע שסופו ליחרב בנה בו מקום...": שלמה לא בנה את המקום על דעת עצמו ח"ו, אלא, שבעת בניית הבית היה עליו לדעת שייחרב, והוא נצטווה, ובנה את מקום הגניזה:

הארון צריך להימצא בקדש הקדשים. ואילו היה שלמה חופר מקום למטה בהתאם לציווי, בלי לדעת את מטרתו, היה יוצא, שבשעת הבניה[29] לא היה המקום מתקדש כמקום לקדושת הארון[30] בקדש הקדשים.

לכן מדגיש הרמב"ם, ש"שלמה... ידע שסופו ליחרב (ולפיכך) בנה בו מקום לגנוז בו הארון" — הוא מלכתחילה בנה מקום גניזה עבור הארון, וכפי שמדגיש הרמב"ם היה זה מקום המתאים לגניזה — "למטה במטמוניות עמוקות ועקלקלות". ובמילא מובן שהוא קידש זאת[31] כמקום לארון, כחלק מקדש הקדשים[32].

ו.
הגניזה — המשך עבודת בית המקדש

לפי זה ניתן להבין מדוע ממשיך הרמב"ם ומוסיף, ש"יאשיהו המלך צוה וגנזו במקום שבנה שלמה":

כדי להוכיח באופן ברור יותר שגניזת הארון במקום זה אינה "בדיעבד", אלא מקום זה נקבע מלכתחילה כמקום גניזת הארון, כחלק מקדש הקדשים —

מבאר הרמב"ם, שלא גנזו את הארון רק מתוך הכרח, בעת החורבן[26], אלא גם כאשר בית המקדש לא היה בסכנה כלל, כפי שידועה עוצמת ישראל בתקופת יאשיהו — ואף

---

20) משא"כ שאר הכלים, דאף שלדעת הרמב"ם גם הם נכללים בכלל מצות בנין ביהמ"ק, כמ"ש בסהמ"צ מ"ע כ ושם שרש יב — הרי זה רק שהם בכלל המ"ע דועשו לי מקדש באופן שיהי' בית לה' מוכן להיות מקריבים בו הקרבנות (רמב"ם ריש הל' בית הבחירה. וראה בארוכה לקו"ש חי"א ע' 120 ואילך), אבל סו"ס הם כלי המקדש (כלשונו שם ריש הלכה ו)*, משא"כ הארון שהוא (היינו מציאותו בבית קדה"ק) חלק "בבנין הבית".

21) ל' הרמב"ם ריש הל' ביהב"ח.

22) פרשתנו כה, כב. וראה לקו"ש [המתורגם] ח"ד ע' 330 ובהערות שם.

23) ועד"ז בסהמ"צ שם, כשמפרט הכלים שהם מכלל המ"ע דבנין המקדש.

24) לכללות ענין זה — ראה גם לקו"ש ח"ד שם. חי"א ע' 118 הערה 24. וש"נ.

25) והרי לימוד צורת בית שני נוגע למ"ע לדורות של בנין ביהב"ח (ראה פיהמ"ש להרמב"ם בהקדמתו בנוגע למס' מדות. תויו"ט בפתיחתו למס' מדות. לקו"ש [המתורגם] חי"ח ע' 450 ואילך).

26) להעיר מחסדי דוד לתוספתא שם דלמ"ד ארון במקומו נגנז — "בשעה שבאו האויבים למקדש, מעצמו נגנז במקומו".

*) וראה לקו"ש [המתורגם] חכ"א ע' 281 ואילך.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

יותר מכך, הכנסת הארון למקום גניזתו היתה דומה להכנסת הארון לקדש הקדשים על ידי שלמה:

(א) יאשיהו המלך הוא אשר "צוה" לגנזו, בדומה להכנסת הארון לקדש הקדשים על ידי שלמה המלך[33], (ב) ההכנסה התבצעה על ידי "הלוים המבינים לכל ישראל הקדושים לה'", בדומה לתקופת שלמה, שבה "ויביאו[34] הכהנים את ארון ברית ה' אל מקומו"[35].

ולכן מדייק הפסוק בלשונו, ואומר "תנו את ארון הקודש בבית אשר בנה שלמה..." – אין זו פעולה של סילוק ולקיחת הארון ממקומו, אלא להיפך, זוהי נתינת הארון בבית[36]. ולפיכך מביא הרמב"ם גם את סיום הפסוק "אין לכם משא בכתף עתה עבדו את ה' אלקיכם...". אמנם, הארון הוא במצב של גניזה עתה, ו"אין לכם (אפשרות של) משא בכתף", אך העבודה של בית המקדש אינה פגומה, אלא "עבדו את ה' אלקיכם..." בבית המקדש, כי אין זה פגם בבנין הבית.

ז.
האורים ותומים כמו הארון, היו בבית שני בשלימות, אך לא בגלוי

לפי כל האמור לעיל ניתן גם להבין מדוע כל כך מרחיב הרמב"ם בסיום הלכה זו אודות האורים ותומים בתקופת בית שני:

הרמב"ם מביא דוגמא לדבריו בתחילת ההלכה אודות הארון – שגם בבית שני היה הארון בשלימותו, במקומו, אם כי היה שינוי בולט בגלוי, שלא ראו אותו בבית המקדש,

ואומר הרמב"ם, שכך מוצאים גם לגבי האורים ותומים בבית שני: האורים ותומים היו בשלימותם, לדעת הרמב"ם, גם בבית שני[37]. אם כי בגלוי חל בהם שינוי גדול, "לא היו משיבין..." – לא שמעו אותם, חסר היה הגילוי שלהם כאורים ותומים, אשר היה בבית ראשון. אך הם היו בשלימותם, ולכן, כפי שמסיים הרמב"ם, הם השלימו את מנין הבגדים של הכהן הגדול.

ח.
בית ראשון הוא נצחי

מכל האמור לעיל נלמד חידוש והפלאה לא רק לגבי שלימות הקדושה של בית שני – שגם אז היה קדש הקדשים בשלימותו והארון היה במקומו – אלא נובעת מכך מעלה מיוחדת גם לגבי קדושת בית ראשון:

למרות שבחיצוניות לא היה בית ראשון בנין נצחי, והוא נחרב, בכל זאת בפנימיותו ובמהותו יש בו "נצחיות" – יש בבית ראשון מקום גניזה שבו לא פגע החורבן, והארון נשאר במקומו "עד היום הזה".

הנאמר "קדושה ראשונה קדשה לעתיד לבא" אמור מצד קדושת המקום, "מפני השכינה", אך כאן מחדש הרמב"ם ענין עמוק יותר, שגם בבנין עצמו יש משהו, חלק, שהוא "לשעתו ולעתיד לבא" – קדש הקדשים נבנה מלכתחילה לשעתו ולעתיד לבא, ויש בו גם מקום גניזה.

ט.
המקדש נבנה מחדש על ידי העיקר שבו

לפי האמור לעיל יובן ביתר עומק הקשר שבין שלושת בתי המקדש:

---

27) ראה תוס' הרא"ש להוריות יב, א. צפע"נ עה"ת בהפטרת פ' פקודי – שזהו מה שאמר שלמה (מלכים א ח, כא) ואשים שם מקום לארון.

28) וע"פ הנ"ל ס"ד – שתוכן פרק זה ברמב"ם הוא ע"ד צורת הבית, ובהלכה א' מפרש ע"ד קדש הקדשים (ושהארון הוא פרט וחלק ממנו) – מובן בפשטות שכוונת הרמב"ם ב"בנה בו מקום כו'" היא לקדה"ק.

29) דבענין קידוש בשעת בנין – ראה שבועות טו, ב.

30) ראה מנחות כז, סע"ב – דמקום הארון יש לו קדושת ארון "מקום המקודש לקודש".

31) כי אף שדוד קידש עד התהום (זבחים כד, א), הרי גם שלמה קידש (הוסיף בקידוש) כל' הרמב"ם הל' ביהב"ח פ"ו הי"ז (ובפרט ע"י הקרבנות שלו וכו'). ואכ"מ.

32) עפ"ז יש לבאר מה שכייל הרמב"ם בהלכה זה ע"ד צנצנת המן ומטה אהרן – הן בתחלת ההלכה "ולפניו צנצנת המן ומטה אהרן", והן בסופה "ונגנז עמו מטה אהרן והצנצנת ושמן המשחה וכל אלו לא חזרו כו'" – כי מזה מוכח עוד יותר שגם במקום שנגנז הארון הוי מקום ארון, שלכן בענינים אלה שדינם הוא להיות במקום הארון, נגנזו עמו (וראה גבורת ארי יומא נב, ב. וש"נ).

33) עפ"ד תומתק הדגשת הרמב"ם "ויאשיהו המלך", וכן בלשון הפסוק שהביא "שלמה בן דויד מלך ישראל", כי הקידוש וכו' קשור עם המלך – ראה רמב"ם שם פ"ו הי"א.

34) מלכים א ח, ו.

35) כדמוכח מסיום הפסוק שהביא כאן "אין לכם משא בכתף", שלדעת הרמב"ם (סהמ"צ מ"ע לד) שהיא מצות הכהנים, שישאו הארון בכתף. וגם לדעת הרמב"ן שם (שורש ג) שהיא מצות הלויים, בנדו"ד מוכרח שהכוונה כאן הוא לכהנים כיון שהוצרכו ליכנס לקדה"ק, וכמו שפירש הרמב"ן שם בהפסוק דמלכים הנ"ל "ויביאו הכהנים גו'".

36) להעיר מרש"י יומא נב, ב ד"ה תנו. תוס' הרא"ש להוריות שם.

37) כמ"ש המפרשים (באר שבע סוטה מח, א. ועוד) שלדעת הרמב"ם (הל' ביהב"ח כאן. הל' כלי המקדש פ"י ה"י) אבני החושן הם האורים ותומים (ולא שם המפורש שהי' חסר בבית שני). וראה לקו"ש חי"א ע' 136 הערה 16. וש"נ.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

אין אלו שלושה בתי מקדש נפרדים שיש ביניהם קשר, אלא[38] זהו, בעיקר, בית אחד[39]: בית המקדש השני וכן השלישי אינם בית חדש, אלא הבית הראשון נבנה מחדש.

כבר בבית הראשון נקבע חלק שהוא לשעתו ולעתיד לבא – נצחי, לבית השני והשלישי.

ויש לומר, שדומה לכך תחיית המתים[40]: לא יבראו אז גופים חדשים לגמרי, אלא הגופים יחודשו מ"עצם הלוז"[41] – עצם של הגוף מלפני כן, שבו לא חלה פגיעה – "חורבן".

וזוהי המשמעות של "בנה בו מקום לגנוז בו הארון" – מקום הארון הוא ה"עצם" – העיקר, כדלעיל – של בית המקדש, ובו לא חל חורבן ופגם[42], וממנו נבנה המקדש השני והשלישי.

י.

החורבן מתאפשר עקב קביעתו בבניה עצמה

הלכה זו ברמב"ם מביעה גם ענינים נפלאים בנושא החורבן והגלות בכלל:

בבית המקדש כשלעצמו לא ייתכן חורבן – הגויים בכחות עצמם אינם יכולים לשלוט ח"ו בבית המקדש, הבית לה'.

האפשרות לחורבן הבית בפועל נבעה מכך שבשעת בנייתו של בית המקדש עצמו, ניתנה האפשרות לחורבנו.

כשם שלגבי יהודי בכלל, הרי הגוי כשלעצמו אין בכוחו לשלוט על יהודי, אלא אם כן היהודי מאפשר זאת על ידי מעשיו ופעולותיו,

ויותר מכך: לא זו בלבד שגוי אינו יכול לשלוט על יהודי, אלא אף, להבדיל וכו' בית־דין ופמליא של מעלה אינם יכולים לשלוט על יהודי, ו"פסק דין" שניתן ליהודי דורש "הסכמה" של היהודי[43].

ועל כך אומר הרמב"ם, שהאפשרות לחורבן הבית נוצרה כאשר שלמה, בעת בנייתו, ידע שסופו ליחרב, ולא זו בלבד, אלא אף "הכניס" אפשרות לחורבן בתוך הבנין עצמו – "בנה בו מקום לגנוז בו הארון".

יא.

החורבן לצורך עליה

אך מעצם העובדה שבעת בניית בית המקדש, עם כל השמחה וההתלהבות הכרוכה בכך, זכר שלמה המלך דוקא את חורבן הבית, ואף פעל בהתאם לכך, מובן, שגם החורבן קשור ואכן מביא למטרת בנין הבית.

ההסבר לכך הוא:

חורבן הבית לא היה לצורך החורבן עצמו ח"ו, אלא כדי שעל ידי כך תהיה התעלות גבוהה יותר – ירידה צורך עליה – עד לבנין הבית השלישי שיהיה בית נצחי, ואז תהיה שלימות בבנין בית המקדש, כי זה יהיה "בנינא דקודשא בריך הוא"[44] – "מקדש א־ד־נ־י כוננו ידיך"[45].

וזהו ההסבר לדברי הרמב"ם "בעת שבנה שלמה את הבית וידע (ממילא) שסופו ליחרב" – כיון שזהו "בנינא דבר נש"[46] – ולכן "בנה בו מקום לגנוז בו...", הוא קבע בבנין מלכתחילה את האפשרות לחורבן כדי שניתן יהיה להגיע לאחר מכן, באמצעות ההדרדרות של החורבן, להתעלות גבוהה יותר של בית שלישי.

והענין ש"סופו ליחרב" דוקא לשם ההתעלות שלאחר מכן, מודגש בעצם מעשהו של שלמה – "בנה בו מקום לגנוז בו את הארון", אשר כולל את שני הצדדים:

מצד אחד מצביע המעשה על כך שהבית הוא בעל אפשרות של "סופו ליחרב", אך מצד שני מטרתה של בניית מקום הגניזה היא להבטיח את נצחיות הארון ובית המקדש: ע"י כך הובטח שגם בבית שני לא יפגם "בנין הבית", ויותר מכך – כך הובטח שארון עצמו שלם וממנו יבנה מחדש הבית השלישי, כדלעיל.

יב.

לדרגה של "במטמוניות עמוקות" מגיעים דוקא על ידי "עקלקלות"

לפי זה ניתן לבאר, בפנימיות הענינים, את שלושת הביטויים שמשתמש בהם הרמב"ם בקשר למקום שבו נגנז הארון – "במטמוניות עמוקות ועקלקלות":

---

38) ובפרט לדעת הרמב"ן (ריש פרשתנו): עיקר החפץ במשכן הוא מקום מנוחת השכינה שהוא הארון.

39) ראה לעיל ע' 166 ואילך. לקמן ע' 290 ואילך.

40) ראה בכ"ז לקו"ש ח"ו [המתורגם] ע' 89 ואילך. חי"ח [המתורגם] ע' 267. וש"נ.

41) ב"ר פכ"ח, ג. וש"נ.

42) ראה בארוכה לקו"ש [המתורגם] חט"ז (ע' 506 ואילך) לענין הארון. וראה לעיל הערה 30.

43) ראה לקו"ש [המתורגם] ח"ד ע' 186.

44) זח"ג רכא, א. ועד"ז שם ח"א כח, א.

45) בשלח טו, יז.

46) כמ"ש בזח"ג שם "ושלמה הוה ידע דבגין דהאי עובדא דבר נש לא יתקיים".

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

בכך רומז הרמב"ם למעלה שנקבעה בתוך המקדש על ידי ש"בנה בו מקום לגנוז בו הארון": למרות שבחיצוניות נראה שמעשה זה קשור לחורבן, "סופו ליחרב", הרי דוקא על ידי הירידה ניתן להגיע, באמצעות תיקון ותשובה, לעליה: על ידי כך מתגלה הדרגה של "מטמוניות עמוקות" — הדרגות הנעלות ביותר באלקות שכשלעצמן הן "מטמוניות עמוקות", בלשון רבים, "עמוק עמוק מי ימצאנו"[47], ועל ידי עבודה רגילה, באופן ישר, אי אפשר לגלותן,

רק באמצעות עבודת התשובה, הנעשית כאשר האדם אינו מתנהג באופן שהאלקים עשה את האדם ישר[48], אלא בדרך של "עקלקלות" — נוצרות אז "עקלקלות" באופן החיובי, גילוי ה"מטמוניות עמוקות" שאינן מתגלות בדרך של אור ישר, אלא בדרך של אור חוזר — "עקלקלות".

וזה יהיה בגלוי בבית המקדש השלישי, הבנין הנצחי, שיבנה ויתגלה במהרה בימינו ממש, בגאולה האמיתית והשלימה על ידי משיח צדקנו.

(משיחת ש"פ דברים תשמ"א)

47) קהלת ז, כד. ובפרש"י שם: אין לו רשות להרהר בהן מה למעלה כו' ומה לאחור — וראה חגיגה רפ"ב, תקו"ז ת"ע (קכז, סע"א) חו"ב ובשל"ה (ו, ב. ח, א) קוצו של יו"ד. וראה לקו"ת ר"פ מסעי ואכ"מ.

48) קהלת שם, כט.

המשך ביאור למס' בבא קמא ליום שני עמ' א

אומר, מלוה בשטר אין נפרעין מהן, שכיון שיש לישראל שטר על הגוי, הרי הגוי חושש מן החוב המוטל עליו, וממילא כשפורע הגוי את חובו, שמח הוא בכך וילך ויודה לעבודת כוכבים שלו, אמנם מלוה על פה – שאין עליו שטר נפרעין מהן, מפני שהוא כמציל את החוב מידם, כלומר, אין לגוי שמחה בכך שפורע חוב זה, כיון שהוא סבור בדעתו שיכפור ולא ישלם לו את החוב כלל מאחר ואין לישראל שטר עליו, ועתה שהישראל נפרע ממנו אין זה אלא כמציל ממונו מידו. ועל דין זה אמר רב הונא שהלכה כרבי יהושע בן קרחה.

הגמרא מסיימת את תמיהת רב יוסף על דברי רב הונא: אלא הלכה כרבי יהודה למה לי – לשם מה הוצרך רב הונא להשמיענו שהלכה כרבי יהודה במשנתינו, הרי מחלוקת ואחר כך סתם היא – לאחר שנחלקו רבי מאיר ורבי יהודה במשנתינו, סתם רבי במשנה אחרת כדעת רבי יהודה, וכלל הוא שמחלוקת ואחר כך סתם, הלכה כסתם, שהרי לולי שהכריע רבי כדעה זו, לא היה סותם במשנה כמותה, ואם כן פשוט הוא שהלכה כרבי יהודה.

ומבארת הגמרא היכן סתם רבי אחרי המחלוקת כרבי יהודה: הלא מחלוקת רבי מאיר ורבי יהודה שנה רבי כאן בְּמסכת בבא קמא, ששנינו במשנתינו, הנותן צמר לצבע לִצְבּוֹעַ לוֹ את הצמר בְּאָדוֹם וּצְבָעוֹ שָׁחוֹר, או לצבוע שָׁחוֹר וּצְבָעוֹ אָדוֹם. רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר, נוֹתֵן לוֹ דְּמֵי צַמְרוֹ. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר, אִם הֶשֵּׂבַח יָתֵר עַל הַיְּצִיאָה נוֹתֵן לוֹ אֶת הַיְּצִיאָה. וְאִם הַיְּצִיאָה יְתֵרָה עַל הַשֶּׂבַח, נוֹתֵן לוֹ אֶת הַשֶּׂבַח. ולאחר מכן שנה רבי סתם משנה בְּמסכת בבא מציעא (עו.) כדעת רבי יהודה, דִּתְנַן, כָּל הַמְשַׁנֶּה מדעת בעל הבית, והיינו בבגון שנתן צמר לצבע לצבוע אדום וצבעו שחור, יָדוֹ של האומן עַל הַתַּחְתּוֹנָה, שמקבל את ההוצאות או את השבח, דהיינו הפחות מביניהם. ועוד שנינו שם בסיפא, וְכָל הַחוֹזֵר בּוֹ באמצע היום, כגון פועל שחזר בו ואינו חפץ להמשיך במלאכתו, יָדוֹ עַל הַתַּחְתּוֹנָה.

מתרצת הגמרא: וְרַב הוּנָא יאמר לך, אִצְטְרִיךְ - צריך לומר שהלכה כאן כרבי יהודה, כיון שאם משום מחלוקת ואחר כך סתם, סַלְקָא דַּעְתָּךְ אֲמִינָא - היינו סבורים לומר שאין סֵדֶר לַמִּשְׁנָה – אין הכרח שרבי שנה משניות אלו בבית המדרש על הסדר, אלא שמא שנה בבא מציעא לפני בבא קמא, ורק לאחר מיכן בשסידר המשניות קבע את סדרן כך, ואם אכן כך הרי נמצא שסָתָם וְאַחַר כָּךְ מַחֲלוֹקֶת הִיא – ששנה רבי קודם את המשנה הסותמת כרבי יהודה, ולאחר מכן שנה את משנתינו שרבי מאיר חולק בה על רבי יהודה, ונמצא שלא הכריע הלכה כמי.

וְרַב יוֹסֵף יאמר לך, אִי הָכִי – אם כן שאנו אומרים אין סדר למשנה, אם כן כָּל מַחֲלוֹקֶת וְאַחַר כָּךְ סְתָמָא נַיְמָא – נאמר אֵין סֵדֶר לַמִּשְׁנָה וממילא סָתָם וְאַחַר כָּךְ מַחֲלוֹקֶת הִיא. ואם כן מתי נאמר כלל זה ש'סתם ואחר כך מחלוקת הלכה כסתם'. אלא בהכרח שיש סדר למשנה.

הגמרא מבארת מה רב הונא יענה על טענת רב יוסף: וְרַב הוּנָא יאמר לך, כִּי לֹא אַמְרִינַן אֵין סֵדֶר לַמִּשְׁנָה, בַּחֲדָא מַסֶּכְתָּא – במסכת אחת, כיון שאת המשניות של אותה המסכת ודאי שנה רבי על הסדר, ואכן במסכת אחת נאמר הכלל ש'מחלוקת ואחר סתם הלכה כסתם', אֲבָל בִּתְרֵי מַסֶּכְתּוֹת - בשתי מסכתות אַמְרִינַן אין סדר למשנה, ואם כן הרי זה סתם ואחר כך מחלוקת.

הגמרא חוזרת לבאר מדוע אם כן הקשה רב יוסף על רב הונא: וְרַב יוֹסֵף יאמר לך, אכן יש לומר בשתי מסכתות אין סדר למשנה, אבל כּוּלָּהּ גְּזֵיקִין - כל סדר נזיקין [– בבא קמא, בבא מציעא, ובבא בתרא] חֲדָא מַסֶּכְתָּא הִיא - נחשבת מסכת אחת, ובמסכת אחת ודאי שנה רבי את המשניות על הסדר, ואם כן הרי זו מחלוקת ואחר כך סתם, שהלכה כסתם.

תירוץ נוסף משום מה היה פשוט לרב יוסף שהלכה כרבי יהודה: וְאִיבָּעֵית אֵימָא יש לומר, שאף אם אין זו מחלוקת ואחר כך סתם, מכל מקום מסתבר שהלכה כאותה משנה בבבא מציעא הסותמת כרבי יהודה, מִשּׁוּם דְּקָתָנֵי לָהּ גַּבֵּי הִלְכְתָא פְּסִיקְתָא – שהתנא שנה הלכה זו במשנה שם יחד עם הלכה פסוקה אחרת. שכך שנינו שם במשנה, כָּל הַמְשַׁנֶּה יָדוֹ עַל הַתַּחְתּוֹנָה, וְכָל הַחוֹזֵר בּוֹ יָדוֹ עַל הַתַּחְתּוֹנָה, והרי הלכה זו ש'כל המשנה ידו על התחתונה' אינה מעניין המשנה שם ולא היה לו לתנא לשנות אותה שם, אלא רצה התנא להשמיענו שכשם שההלכה השניה ש'כל החוזר בו ידו על התחתונה' הלכה פסוקה היא שהרי אין חולק עליה, כמו כן ההלכה הראשונה ש'כל המשנה ידו על התחתונה' הלכה פסוקה היא. ומכאן היה פשוט לרב יוסף שהלכה כרבי יהודה.

הגמרא מביאה נידון בשליח ששינה מדעת משלחו, ודנה הגמרא לדמות זאת למחלוקת רבי מאיר ורבי יהודה במשנתינו גבי אומן ששינה מדעת בעל הבית: תְּנוּ רַבָּנָן, הַנּוֹתֵן מָעוֹת לִשְׁלוּחוֹ,

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

לקוטי שיחות

פרשת תרומה

כרך כא, שיחה ג

מתורגם ללשון הקודש

א.
גביעי המנורה – ככוסות אלכסנדריים

על צורתם של גביעי המנורה אומרים חז"ל[1]: "למה הן דומין כמין כוסות אלכסנדריים". ומפרש על כך הרמב"ם בפירושו למשניות[2], שהכוונה היא לכוס אשר "שולים שלו קצרים"[3]. וכך פוסק הרמב"ם להלכה, בספר היד החזקה[4]: "הגביעין דומין לכוסות אלכסנדריאה שפיהן רחב ושוליהן קצר".

בכך אנו מוצאים דבר תמוה: נמצא בידינו ציור המנורה אשר צייר הרמב"ם בגוף כתב יד קדשו, בפירוש למשניות[5], ושם הוא מצייר את הגביעים הפוך – החלק הרחב של הגביע – "פיהן" – כלפי מטה, והחלק הצר – "שוליהן" – למעלה. כלומר – צורה של כוס (של אלכסנדריאה) הפוכה!

אמנם, הרמב"ם עצמו מבהיר[6], שבציור זה בכוונתו להראות רק "כללותה היאך היתה" – "ידיעת מנין הגביעים... ומקומותם...", ולא "שתדע ממנו תבנית הגביע בדקדוק",

ואשר על כן הוא מצייר את הגביעים ב"תבנית משולש", למרות שכוס אלכסנדרית אינה כמשולש ממש[7] – כפי שמובן בפשטות שאת שולי הכוס אין עושים חדים ממש, כי אז אי אפשר להעמיד את הכוס[8] – אלא הם רק "צרים" ובמיוחד לעומת הרוחב של "פיהם".

אך לא זוהי הסיבה לציירם הפוך – השוליים למעלה ופיהן – למטה[9].

ובמיוחד כיון שהרמב"ם היה דייקן בכל ענין ובכל פרט, ואין סביר לומר, שהרמב"ם יצייר את הגביעים הפוך, (ובכל גביע) – עשרים ושתים פעמים!

ב.
הגביעים היו ככוסות הפוכים

לכן נראה לומר בפשטות, שהרמב"ם צייר כך את הגביעים[10], כי לדעתו הם היו קבועים כך במנורה, או לפי הקבלה ממלמד למלמד מדור לדור[11], או מפני שכך מצא במדרש חז"ל שלא הגיע לידינו, בדומה למה שמצאנו במספר מקומות ברמב"ם, ובדברי הראשונים האחרים, ענינים אשר מקורם במדרש, וכדומה, שלא הגיע לידינו.

והרמב"ם אינו מביא זאת בספרו היד*[11] – בדיוק כשם שאין הוא מביא בספרו את הציורים שבפירושו למשניות; אם כי חלק מן הפרטים שרואים בציור אינם מופיעים ממילא בספרו.

ויש לומר, שכמה סיבות לכך. ומהם: א) מלכתחילה לא היו ציורים בתכנית ספרו משנה תורה. ב) לפי הידוע[12] עד כמה ממעט הרמב"ם לחלוטין מלהביא בספרו דברים שאינם מפורשים בגמרא וכדומה. ג) חלק מן הפרטים הללו אינם, לדעתו, לעיכובא כלל. וסיבות נוספות.

---

1) מנחות כח, ב. ברייתא דמלאכת המשכן פרק יו"ד.

2) מנחות ספ"ג. אבל ברש"י מנחות שם (וכן בפי' עה"ת פרשתנו כה, לא) פי' באו"א. וראה ס' הזכרון לפרש"י פרשתנו שם.

3) כ"ה הלשון בהעתקת קאפח (וכן שאר העתקות ל' הרמב"ם בפיה"מ דלקמן הן מהעתקה זו. ובפיה"מ לפנינו הוא בשינוי לשון אבל בתוכן דומה).

4) הל' בית הבחירה פ"ג ה"ט.

5) צילום ממנו נדפס בפיה"מ הוצאת קאפח. ולתועלת המעניינים – נדפס לקמן ע' 192.

6) בפיה"מ שם.

7) כמפורש בפיה"מ שם לפנ"ז (ושם: ואם תרצה אמור .. שנחתך מלמעלה מעט כו').

8) ראה פסחים (סד, א): ולא היו לבזיכין שוליים כו'.

9) וראה רלב"ג עה"ת פרשתנו: שוליהם לצד יציאתו מקנה המנורה. וכן מוכח בחזקוני ובבכור שור עה"ת פרשתנו, שהגביעים היו מתמלאים מן השמן כשהנר מתמלא יותר מדאי. וראה לקמן סעיף ה והערה 26.

10) וצע"ק בפי' ר' אברהם בן הרמב"ם (לונדון תשי"ח) פרשתנו שם (בערבית – עם תרגום): בדמיון הכוס רחב מלמעלה וקצר מלמטה, דמשמע קצת כבמפרשים שבהערה הקודמת. ויש לומר שתיבות אלו קאי על צורת כוס זה (אלכסנדרי) בכלל, אבל לא נחית לפרט אם במנורה היו כתבנית כוס העומדת ביושר או הפוכה – דבזה מובן דס"ל כאביו. – ראה לקמן בפנים ס"ח בפי' הראב"מ בזה.

11) עדמש"כ בהקדמת פיה"מ (ד"ה וכאשר מת יהושע) דאין שייך ספק מהו פרי עץ הדר כיון שנלקח בכל שנה.

*11) הערה לאחר זמן: שוב נתפרסם כת"י דס' היד, ושם בהל' ביהב"ח פ"ג סה"י (איתא "וזו היא צורתה", ו)יש ציור המנורה (כמו בפיה"מ) – וגם שם הגביעים מצויירים פיהם למטה ושוליהם למעלה (כציור המנורה שבגוף כי"ק הרמב"ם). וכן הקנים עולים באלכסון (ראה לקמן סעי' ח).

12) ראה יד מלאכי כללי הרמב"ם אות ב' וד'.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

ויש להאריך בכל זה וביותר. ואין כאן מקומו.

ג.
המנורה – "עדות... לכל באי עולם"

הדברים האמורים לעיל מתרצים ומבארים את הרמב"ם. אבל עדיין קיימת השאלה: מדוע היו גביעי המנורה הפוכים, כשפיהם למטה?

ובמיוחד כאשר אנו מוצאים שקרשי המשכן היו צריכים להיות "עומדים דרך גדילתן"[13] דוקא – "התחתון למטה והעליון למעלה"[14], ומכך לומדים[15] כלל ש"כל המצות כולן אין אדם יוצא בהן אלא דרך גדילתן" – מדוע יהיו הגביעים להיפך מ"דרך גדילתן"?

ויש לומר, שהדבר יובן לפי ענין כללי שאנו מוצאים במנורה, מעין ובדומה לאמור לעיל:

על אור המנורה אומרים חז"ל[16]: "לא לאורה אני צריך .. עדות הוא לכל באי עולם שהשכינה שורה בישראל" – אור המנורה לא היה כדי להאיר את המקום שבו עמדה – המשכן והמקדש, ולהיפך – שם "אינו צריך לאורה", אלא היא היתה "עדות .. לכל באי עולם שהשכינה שורה בישראל".

ומסיבה זו[17] היו חלונות בית המקדש עשויים באופן הפוך מחלונות אחרים, הם היו "שקופים אטומים"[18] – "שקופים מבחוץ[19] ואטומים מבפנים"[19] – רחבים בחוץ וצרים בפנים, כפי שמבארים המפרשים[20]:

בדרך כלל בונים חלון באופן, שפתחו רחב יותר בפנים מאשר בחוץ, כדי שהאור הבא מן החוץ יתפשט גם לצדדי החדר. ואילו חלונות בית המקדש היו להיפך – "קצר מבפנים ומרחיב והולך לצד חוץ כדי שתהא אורה יוצא מהיכל שתאיר לעולם"[21], כי תפקידו של אור המנורה הוא "עדות הוא לכל באי עולם..."

ד.
הרמז בגביעים – להשפיע בעולם

כך ניתן לבאר גם לגבי הגביעים:

רבינו בחיי[22] מבאר את הרמז שבגביעי המנורה: גביע הוא "כלי שיש לו בית קיבול והוא משקה ומרוה", זהו רמז ל"גלגלים שהם מקבלים כחות העליונים ומשפיעים כח בעולם השפל".

הדגש בכך הוא על ההשפעה[23] מהעליון לשפל, "משקה ומרוה".

התפקיד העיקרי של כוס אינו בהיותה כלי קיבול[24]

– זהו תפקידה של "חבית" וכדומה, כלים שמאכסנים בהם מים, יין וכו'.

ואילו ה"כוס" היא כלי שבאמצעותו מגיעים המים והדומה להם מן ה"חבית", או המעין וכדומה, והם "משקים ומרוים" את האדם והשותה[25].

יוצא מכך, שהסבר זה של רבינו בחיי מתאים לדברי חז"ל שהובאו לעיל על ענין המנורה בכלל "לא לאורה אני צריך .. (אלא) עדות הוא לכל באי עולם..." – שתפקידו של אור המנורה איננו לצורך "קיבול" – "אני צריך" – אלא כדי להאיר את העולם שמבחוץ, כלשון רבינו בחיי: להשפיע "בעולם השפל".

---

13) סוכה מה, ב.

14) רש"י שם ד"ה דרך גדילתן.

15) סוכה שם. וראה הנסמן בגליוני הש"ס (להר"י ענגל) שם.

16) מנחות פו, ב.

17) מנחות שם. וראה גם ויק"ר פל"א, ז. תנחומא תצוה ו. בהעלותך ב).

18) מ"א ו, ד.

19) כ"ה הגירסא ברש"י כת"י מנחות שם. שטמ"ק שם. וגם לפי הגירסא שלפנינו (וכ"ה גירסת רש"י שם) "שקופין מבפנים ואטומים מבחוץ" – הכוונה בזה צר מבפנים ורחב מבחוץ (ראה רש"י שם. וראה חדא"ג מהרש"א שם).

20) רש"י כת"י מנחות שם. וכ"ה במדרשים שצויינו בהערה 17.

21) ל' רש"י כת"י מנחות שם.

22) פרשתנו כה, לא (הועתק בס' תורת העולה ח"א פ"כ). ועד"ז בפי' הרקאנטי עה"ת פרשתנו שם. לג.

23) וכמודגש בל' הרקאנטי שם "הם מקבלים .. להשפיע כו'" (ולא "מקבלים .. ומשפיעים" כבבחיי שם) – משא"כ לפי' העקידה (פרשתנו שער מט) שענינם (רק) קבלה. וראה הערה הבאה.

24) וצע"ק לתוך עם המבואר במקומות שבהערה הבאה בהחילוק בין גביע לכוס, דכוס היא כנגד ספי' המלכות שענינה מקבל. אבל להעיר שגם במל' יש ב' ענינים (כידוע): א) מקבלת מהספירות שלמעלה ממנה, ב) משפיעה בעולמות שלמטה ממנה. וראה לקו"ש [המתורגם] חט"ז ע' 479 (וש"נ) בנוגע לב' הענינים שב"דלת" ומהו העיקר.

25) ראה מקץ (מד, ב־ה) "גביע הכסף .. אשר ישתה אדוני בו". וראה ערכי הכינויים (לבעל סה"ד) מע' גביע.

– בכ"מ מבואר (ראה ס' הליקוטים (ממאמרי כו' דהצ"צ) מע' גביע. וש"נ) שגביעים הם גדולים מכוס ובהם מביאים היין. ומהגביע מוזגין לתוך הכוס (וא"כ הוא דלא כפשוטו של מקרא הנ"ל).

אבל גם עפ"ז הרי ענינו של הגביע הוא שממנו מוזגין ("משקה ומרווה") לתוך הכוס (ולא כחבית וכיו"ב שבה אוצרין יין). וראה ס' הליקוטים שם (מאוה"ת מקץ שמא, ב. וראה ד"ה גביע הכסף לאדהא"מ): שהגביע הוא ביסוד ז"א אשר הוא מקור המשפיע לבחי' הכוס שהוא המל'. כמו שמהגביע שופכים להכוס. ושם (מאוה"ת במדבר ע' א'תפה) מפורש כן בנוגע לגביעי המנורה.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

ה.
גביעי המנורה – "משקה ומרוה"

לפי זה ניתן להבין מדוע היו הגביעים במנורה באופן שפיהם למטה ושוליהם למעלה:

כאשר משמשים הגביעים, באופן זמני, לצורך "קיבול", בשעה ש"אומר קידוש על הכוס", הרי אז מצבם הוא שפיהם למעלה ושוליהם למטה – ואז הם מכילים בתוכם את המשקה[26];

אך כיון שגביעי המנורה רומזים על הענין של "משקה ומרוה", הרי, להיפך: מצבם הוא הפוך – פיו למטה ושוליו למעלה, שהופכים את הכוס כדי שהמשקה ישפך ממנו.

וכך בענינו: כיון שאור המנורה צריך להאיר "באי עולם" שהם, ברוחניות, למטה מהמקדש (או כלשון רבינו בחיי: ומשפיעים בעולם השפל), לכן, מצב גביע המנורה הוא שפיהם למטה ושוליהם למעלה, בדומה לחלונות המקדש שהיו "שקופים אטומים", להיפך מחלונות הבית.

ו.
השפעה לאחרים – כלי הגבלה

לפי האמור לעיל ניתן להסביר גם בעבודה הרוחנית של האדם את הרמז והלימוד מכך שהגביעים היו "פיהן רחב ושוליהן קצר":

כיון שהגביעים רומזים לענין של "משקה ומרוה", מובן, שדרוש לשם כך "פה רחב".

כאשר משפיעים על יהודי אחר, או, באופן כללי, עוסקים בעבודה הרוחנית של "לעשות לו יתברך דירה בתחתונים" – "עדות הוא לכל באי עולם" – צריך לעשות זאת בהרחבה גדולה ביותר, עד למעלה ממדידה והגבלה. לכן צריך היהודי למלא את עצמו (לקבל) בכחות הגדולים ביותר, ופיו – שבאמצעותו הוא מקבל לתוכו – הוא רחב.

כאשר מדובר אודות עצמו, שהוא עדיין בתחילת העבודה, ואפילו לאחר מכן, אך (מסיבה כלשהי) עבודתו היא מוגבלת[27] – הרי אז מצבו הוא: פיו למעלה.

אך כאשר מגיעים לעבודה של השפעה על יהודי אחר, ובמיוחד – לעבודה של עשיית העולם לדירה לו יתברך – חייבים לדעת, שעבודה זו צריכה להיעשות ללא הגבלה, אז נעשה הצד הרחב כלפי מטה – כלפי המקבל ממנו.

כפי שהוסבר במקום אחר בהרחבה[28] לגבי ההבדל שבין תרומת האדנים ותרומת השקלים לבין תרומת המשכן:

תרומת האדנים והשקלים היתה מוגבלת לדבר מסויים (כסף ומחצית השקל), ואילו תרומת המשכן כללה בתוכה את כל סוגי הבריאה – דומם צומח וחי, ובצירוף "איש .. ידבנו לבו"[29] – מדבר –

כי תרומת האדנים והשקלים רומזת על הנחת האדנים ועל תחילת עבודתו של היהודי, שזוהי עבודת התמידים כסדרם, עבודה מסודרת – התחלה ב"מודה אני" והליכה מדרגה אחת לשניה וכו'.

ואילו תרומת המשכן רומזת לעבודה הכללית של עשיית מקדש, ושכנתי בתוכם – דירה בתחתונים, שבכך אין כלל הגבלות[30], היא כוללת את כל עניני העולם.

ז.
הגביעים – להיפך מ"דרך גדילתן"

וזהו הרמז בכך שלמרות שאת "כל המצות" צריך לקיים דוקא "דרך גדילתן" – כמובא לגבי לולב ומיניו[13], ולמדים מהם – בכל זאת הגביעים שבמנורה הם להיפך מ"דרך גדילתן":

כל מצוה[31], ובמיוחד הלולב ומיניו, הם בדומה לסדר ההשתלשלות כולו – ולכן צריך לקיימן ב"סדר" וב"השתלשלות", "דרך גדילתן".

ולכן סדר קיומה של מצוה[32] הוא "דרך גדילתן".

גם הגביעים עצמם – "שוליהם קצר ופיהם רחב". אך בהיותם חלק מן המנורה, "מקשה", והתפקיד שלהם במנורה הוא להשקות ולהרוות לשפל, להאיר בחוץ – הרי זה כרוך בשינוי הטבע וההרגל – צריך לצאת מ"עצמו". ולכן חלונות ביתו הם באופן של "שקופים אטומים", והגביעים פיהם למטה ושוליהם למעלה – להיפך מ"דרך גדילתן",

ועבודתו הרוחנית והשפעתו למטה הם באופן של פה "רחב" – מעל למדידה והגבלה.

---

26) כמ"ש בחזקוני ובבכור שור שבהערה 9. וראה הערה 24.

27) בערך ה"רחב" ובל"ג שבהעבודה עם הזולת, כי סו"ס גם בהעבודה עם עצמו צ"ל בכל מאדך. וראה הערה 30.

28) לקו"ש חי"א ע' 113 ואילך (ובהערה 51 שם).

29) פרשתנו כה, ב.

30) וראה אוה"ת פרשתנו (ע' א'שנא) דתרומת המשכן (דפרשתנו) הו"ע בכל מאדך.

31) להעיר ש"מצוה" אותיות "הוי'" (בחילוף י"ה באתב"ש) – לקו"ת ויקרא ב, א. ועוד. – וכל מצוה כלולה מכל המצוות (המשך תרס"ו ע' סח. ע' תקכב. ובכ"מ).

32) וכן קרשי המשכן, שהם כותל המפסיק בין המשכן וה"חוץ" (עולם).

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

ח.
קני המנורה "באלכסון..."

יש פרט נוסף בציור זה של המנורה שבגוף כתב יד הרמב"ם, אשר שונה מן הציורים הרגילים של המנורה – ששת קני המנורה נמשכים מן הקנה האמצעי כלפי מעלה בקו ישר אלכסוני, בשונה מציורים אחרים של המנורה, אשר בהם יוצאים הקנים מן הקנה האמצעי בצורת חצאי קשת.

אמנם, לגבי פרט זה, אפשר היה לומר בדוחק רב ביותר, שהרמב"ם צייר זאת כך כדי "להקל על הציור". אבל רבי אברהם בן הרמב"ם אומר במפורש בפירושו[33], ש"ששה קנים .. נמשכים מגופה של מנורה לצד ראשה ביושר כמו שצייר אותה אבא מרי ז"ל, לא בעיגול כמו שצייר אותה זולתו".

וכך נאמר גם בפירוש רש"י על התורה[34] ששת הקנים "באלכסון נמשכים ועולים".

יוצא אפוא, שהציורים הרגילים של המנורה אינם כדעת רש"י, ואינם כפי שצייר הרמב"ם.

ט.
דעה אחרת – "נמשכים בעיגול"

בעל משנת חסידים כותב בספרו "מעשה חושב"[35], על מלאכת המשכן, בפשטות, ששת הקנים היו "נמשכין בעיגול".

והוא מבאר, שלמרות שמפירוש רש"י[34] מוכח ש"לא היו בעיגול" – "אבל הרמב"ם בחיבורו[36] לא הזכיר תיבת אלכסון אלא כתב[37] ונמשכים ועולים", והוא מצטט את דבריו של בעל "חכמת המשכן"[38], שמכך "נראה .. שהיו עולים הקנים כמעט בעיגול". ומסיים בעל "מעשה חושב": "והכי מסתברא דבהכי הם דומים לגלגלי הרקיע[39]... שכנגדם הם השבעה[40] נרות".

אבל לפי עניות דעתי: כיון שבעל "מעשה חושב" מציין במפורש, שהבסיס למסקנתו "נמשכים בעיגול" הוא מכך שלשון הרמב"ם בחיבורו סתומה – "לא הזכיר תיבת אלכסון" – ואשר מכך "נראה .. שהיו עולים .. כמעט בעיגול", ו"הכי מסתברא..."

– הרי לאחר שהתגלה גוף כתב יד קדשו של הרמב"ם בציור המנורה*[40] ועדותו של בן הרמב"ם על כך, כאשר הוא מדגיש שאביו צייר את הקנים "ביושר" בכוונה ברורה – דוקא כך ו"לא בעיגול..." – הרי בטל היסוד ובטל הבנין[41].

ובמחילת כבוד תורתו ולפי עניות דעתי נראה ברור, שאילו היו בעל ה"מעשה חושב" ובעל "חכמת המשכן" רואים את ציור הרמב"ם ואת דברי רבי אברהם בן הרמב"ם, בודאי היו גם הם כותבים שאין כאן מחלוקת כלל, ולפי כל הדעות היו הקנים ב"יושר",

כפי שכותב אדמו"ר הזקן בשולחן ערוך שלו[42], ש"הרבה מספרים הראשונים ז"ל לא יצאו לאור הדפוס עדיין בימי האחרונים ז"ל .. ולזאת ודאי אין לסמוך...".

י.
לצייר את הקנים באלכסון!

ואם אכן כך הם הדברים, הרי מן הראוי להחזיר עטרה ליושנה – שכל המציירים את המנורה, כדי ללמוד כיצד נראתה המנורה שבמשכן ובמקדש, יציירו את קני המנורה באלכסון, כדעת רש"י – פשוטו של מקרא, וכציור הרמב"ם, ולפי האמור לעיל יש לומר שאין חולק על כך[43].

---

33) פרשתנו כה, לב.
34) פרשתנו שם.
35) פ"ז.
36) הל' בית הבחירה פ"ג ה"י.
37) "וכן הוא בברייתא דמלאכת המשכן (פ"י) וכן בש"ס (מנחות כח, ב)" – מעשה חושב שם.
38) להר"י ריקיטי (מנטובה, תל"ו).
39) ולהעיר שהגלגלים שייכים לבחי' עיגולים (ע"ח ש' עיגולים ויושר ענף ג. ש' ציור עולמות אבי"ע פ"ב. ועוד).
40) וצע"ג האם מפרש שגם הנר האמצעי יהי' "כמעט בעיגול"!
*40) הערה לאחר זמן: וראה הערה *11 שכ"ה גם בכת"י של ספר היד, היינו שנתגלה שגם "בחבורו" לא סתם הרמב"ם.

41) ובכלל לא זכיתי לפענ"ד להבין כלל הראי' דמדסתים בכהנ"ל נראה שהי' "כמעט בעיגול" – שהרי תיבת "קנה" מובאה בכו"כ מקומות בתושב"כ, ובכ"מ מוכרח שהוא קו ישר. ולא מצאתי ע"ע אף פ"א שמוכרח שזהו באופן אחר.
42) ריש הל' מכירת חמץ (נדפסו לאחרי הל' פסח – בהוצאות קה"ת תקס, ב). וראה גם בשו"ע חיו"ד שלו סקפ"ט סי"ג סקמ"ג.
43) בזית רענן (לבעל מג"א) ר"פ בהעלותך מפרש מ"ש בספרי זוטא (והובא ביל"ש) ר"פ בהעלותך "שהן חוזרין חלילה כמין עטרה" – "שהקנים בעצמן היו עגולה כמין עטרה". אבל מסיים שפי' זה "דוחק" [ושם לפנ"ז: הלשון משמע דס"ל שהקנה האמצעי הי' באמצע וששה קנים מקיפין אותו סביב כמין עטרה. וא"כ ה"ז פי' שלישי. וראה בזה בתו"ש מילואים לכרך כב ע' לב*].

---

*) ושם, שזוהי גם כוונת הראב"ע (תצוה כז, כא. וכן בפי' הקצר פרשתנו כה, לז) אשר ששה הנרות היו כחצאי עיגול, והיינו שהקנים הקיפו קנה האמצעי כמין עטרה. אבל תמוה, כי בספרי זוטא סתם "חוזרין חלילה כמין עטרה", שמשמעו "מקיפים אותו **סביב** (מכל הצדדים)", ולא "**כחצי** עיגול", ואולי הכוונה שהקיפו רק מלפנים – כדוגמת חצי גורן עגולה בסנהדרין. וכמדומה שישנם עטרות המקיפות הראש רק מלפנים.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

וכן מוסדות החינוך וכדומה, המציירים על "גליונותיהם" וסמליהם את צורת המנורה ומתארים את קני המנורה כחצאי קשת –

הרי כיון שמטרת הציור היא כמזכרת למנורה שבמשכן ובמקדש, כדאי ביותר שישנו את הציור ויציירו את הקנים באלכסון[44].

יא.
המנורה בשער טיטוס – להשפלת ישראל

ונוסף על כך עוד ענין:

הציור הנפוץ של המנורה, שבו מופיעים ששת הקנים בחצאי קשת, מועתק, כנראה, מציור המנורה, אשר ציירו לא־יהודים ברומי, ועל "שער הנצחון" של טיטוס ימ"ש[45]!

כאשר החריב טיטוס הרשע את בית המקדש הוא הורה ליטול את כל כלי המקדש ולהביאם לרומא. ו"לכבודו" של הרשע בנו ברומא את "שער הנצחון" הנושא את שמו: שער טיטוס. על שער זה חרטו כיצד הובילו את כלי המקדש השבויים ובתוכם את המנורה – ובציור זה של המנורה, אשר על שער טיטוס, מופיעים ששת הקנים כחצאי קשת.

ובנוסף לכך שציור המנורה על שער טיטוס אינו מדוייק כלל[46] – הרי שהוא נעשה, כמובן, כדי לבטא את שליטה ונצחונה של רומא על ישראל ר"ל, עד אשר אף חרטו שם במספר מקומות את המילים "יודעאַ קאַפּטאַ" (= "יהודה (יהודים) נשבה"). והיו תקופות, שבהן היו מכריחים את היהודים לבוא אל השער כדי לראות את החרוט שם וכדי לבזותם ולהשפילם וכו' וכו'.

יוצא אפוא שציור קני המנורה בחצאי קשת, כפי שהם מופיעים בשער טיטוס, צריך לעורר זעקה ומחאה – בנוסף לכך, וגם זה עיקר, שזהו ההיפך מדברי רש"י והרמב"ם וכו' – גם מפני שזוהי כהסכמה מסויימת ח"ו ור"ל לציור אשר על שער טיטוס, אשר נעשה כדי לצער ולהשפיל את ישראל!

במקום שציור המנורה יזכיר ויעורר את ישראל אודות תפקידם להיות "לאור גויים"[47] – "עדות הוא לכל באי עולם שהשכינה שורה בישראל"[48] – נעשית צורת המנורה באופן המזכיר את ההיפך ממש – את נצחון רומי על ישראל, ר"ל!

יב.
"ותחזינה עינינו" במנורה ממש

ויהי רצון, שבקרוב ממש תבוא הגאולה האמיתית והשלימה ותהיה לנו המנורה כפשוטה ובשלימותה[49] בבית המקדש השלישי, וכולם יראו כיצד נראית המנורה.

ומשה ואהרן עמהם[50], ויראו בעיני בשר, ותחזינה עינינו – את קיום הציווי "דבר אל אהרן... בהעלתך את הנרות", הדלקת המנורה,

כפשוטה ממש ובמהרה בימינו ממש.

(משיחת ש"פ מטו"מ, ש"פ דברים
וא' דר"ח אלול, תשמ"ב)

---

44) ועפ"ז מקום לומר שגם החנוכיות (לימי חנוכה) כדאי לעשות קניהן באלכסון – ובלאה"כ צ"ל שאין בזה חשש איסור ד"מנורה תבנית מנורה" (ע"ז מג, סע"א. רמב"ם הל' ביהב"ח פ"ז ה"י. שו"ע יו"ד סו"ס קמא), כי משנים מספר הקנים (ראה ע"ז ורמב"ם ושו"ע שם), ולמה לשנות בגוף צורת המנורה שקני' היו ביושר ולא כחצי עיגול.

45) כהערת הר"י קאפח בפיה"מ דהרמב"ם שהו"ל. וכן בתו"ש שם.

46) כמו שהעירו כו"כ – שאין בה רגלים וכו', אף שבמנחות (כח, ב) מפורש שהיו בה רגלים.

– י"א אשר המנורות שנשבו ע"י טיטוס היו מהעשר מנורות שעשה שלמה (ראה יוסיפון פצ"ה – הוצאת הומינר). אבל [נוסף לזה שמסתבר לומר שהמנורות דשלמה לא היו בבית שני*, הרי גם אם נאמר שצורת המנורה שעל שער טיטוס היא ע"פ צורת מנורות דשלמה] – בפשטות. נ"ל שמנורות שלמה נעשו כצורת מנורת משה**, כי [נוסף לזה שכן מפורש בפי' רש"י עה"ת פרשתנו (כה, ט), הנה גם ע"ד ההלכה מסתבר לומר כן. כי]: א) למה ישנה ויחדש צורה אחרת?! ב) מפורש (ברייתא דמלאכת המשכן פ"י. וראה ירושלמי שקלים פ"ו ה"ג. תוספתא מנחות פי"א, ו) שגם מנורות שלמה היו כשרים לעבודה (וכן מוכח במנחות צח, ב: מצינו מנורה בצפון); ולפרש"י (ד"ה על כולן מנחות צט, א)*** – לדיעה אחת (מנחות שם. וכן ברייתא דמלאכת המשכן, ירושלמי שקלים ותוספתא מנחות שם) היתה הדלקת המנורה (לפעמים) רק בשל שלמה. וכן סתם במדרש הגדול פרשתנו כה, כג***.

ובכל אופן: גם את"ל דמנורות שלמה לא היו כצורת מנורת משה (וע"פ זה ציירו המנורה שעל שער טיטוס) – למה לצייר עתה המנורה בצורת מנורת שלמה ולא כמנורת משה, דלכו"ע הוא העיקר!

וראה גם לקו"ש חכ"ו ע' 201.

47) ישעי' מב, ו. שם מט, ו.

48) להעיר מיל"ש מלכים (רמז קפה): מנורה .. כנגד שבעים אומות שכל זמן שהנרות דולקות היו מתכבשים.

49) דכל מעשי משה נצחיים (ראה סוטה ט, א. צפע"נ עה"ת ריש פרשתנו. ועוד).

50) תוד"ה אחד פסחים קיד, ב. וראה יומא ה, ב.

---

*) ראה ר"ה כ"ד, ב (וש"נ) בזמן החשמונאים. אבל ראה תוס' רי"ד לימא (נא, ב) בנוגע לשולחנות שנעשה שלמה. אלא שגם הוא מסיים שמסתבר שלא היו בבית שני. ע"ש.

**) וכן מוכח במדרש הגדול פרשתנו (כה, כג) שהוצרך לשלול שאין בענשיית שולחנות (ומנורות) דשלמה משום "לא תוסיף עליו" (ואתחנן יג, א), כי "כך היתה בידם מסורת מפי משה .. יהו בו עשר שולחנות עשר מנורות .. הכל בכתב מאת ה'". ועד"ז הוא בבחיי פרשתנו (כה, י).

***) בנוגע לשולחנות דשלמה, שמזה מובן גם בנוגע למנורות שלמה.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

ילקוט לוי יצחק על התורה

טז - והיה לאות על ידכה ולטוטפת בין עיניך כי בחזק יד הוציאנו ה' ממצרים

קכ

ביאור המשנה [מדות פ"ה מ"ג] "לשכת הפרוה שם מולחין עורות קדשים", ומחדש דמעורות הקדשים עשו ממנו תפילין וכו'.

שש לשכות היו בעזרה, שלש בדרום ושלש בצפון, שבדרום . . . לשכת הפרוה[1] שָׁם מולחין עורות[2] קדשים.

מדות פרק ה משנה ג

לשכת הפרוה הוא בחי' תפארת[3], כי מלח פירושו[4]

---

1) בדרך אפשר י"ל, דעפ"י סימן זה יבואר כמה שאלות, דהרי כל דבר בתורה הוא בדיוק, והם:

א) מהו ביאור שם "פרוה"? (וראה ברטנורא ותוס' יו"ט).

ב) לשכת הפרוה הי' בצד "דרום", מה הקשר לצד דרום דוקא?

ג) היו שלשה לשכות בצד דרום, 1) לשכת המלח, 2) לשכת הפרוה, 3) לשכת המדיחין, מה הטעם דלשכת הפרוה הי' "באמצע" דוקא?

ד) מהו הענין דבלשכת ה"פרוה" דוקא "מלחו" עורות קדשים, מהו הקשר בין "פרוה" ו"מלח"?

ה) במשנה כתוב "מולחין עורות קדשים", איזה קדשים עסקינן דהרי עורות קדשים קלים הרי הם לבעלי הקרבנות ישראלים וכו' (זבחים פרק יב משנה ג', רמב"ם הלכות מעשה הקרבנות פרק ה' הלכה יט), ולמה ימלחו עורותיהם בבית המקדש בעזרה?

ו) בהמשך לשאלה ה' אפי' עורות קדשי קדשים שהם לכהנים, למה מלחו דוקא ב"עזרה", הרי העורות הם רכושו הפרטי של הכהן ויכול לעשות בו כטוב בעיניו, ואפי' למכרו לחולין, וא"כ למה ישתמשו בלשכה של בית המקדש ובעזרה בשביל ענינם הפרטיים של הכהנים?

ז) בהמשך לשאלה ו', הנה הרמב"ם פוסק בהל' איסורי מזבח פ"ה הל' יג וז"ל: "המלח שמולחין בו כל הקרבנות משל ציבור", ואח"כ כותב באותו הל' "בלשכת המלח היו מולחין עורות הקדשים", ויש לשאול למה ישתמשו הכהנים במלח השייך לה"ציבור" בשביל ענינים הפרטיים, מהו הקשר לעבודת הכהנים מליחת העורות?

ח) בגג בית הפרוה הי' הכה"ג טובל ארבעה טבילות, לעבודת יום הכיפורים, מה הרמז ד' טבילות דוקא?

ט) הגירסא בהמשנה היא "שם מולחין עורות קדשים", וברמב"ם הלכות בית הבחירה פ"ה הי"ז וז"ל: "לשכת הפרוה שם מולחין עורות הקדשים" בתוספות אות ה.

י) מבואר בזבחים דף יט, א, דהכהן גדול והכהנים לבשו רק תפילין של ראש, ולא תפילין של יד כיון שהוא חוצץ בין בשרם ובגדי כהונה. מהו הטעם (הפנימי) דכהנים בעבודתם לבשו רק תפילין של ראש, ושאר בנ"י לבשו גם תפילין של יד?

יא) מהו הקשר בין "עורות" דוקא ללשכת הפרווה?

2) גירסת השיטה מקובצת: "הקדשים". וראה לקמן הערה 9.

3) מבאר ומרמז, דלשכת הפרוה הוא כנגד בחי' "תפארת", והביאור: בתורת לוי יצחק שבפנים כאן מבאר באריכות, דהששה לשכות שהיו בעזרה הם כנגד הששה מדות, השלשה מצד "דרום" הם בקו "ימין" כנגד חסד תפארת נצח, והיינו, לשכת המלח בחי' נצח, לשכת הפרוה בחי' תפארת, לשכת המדיחין מים בחי' חסד, והשלשה בצד צפון הם כנגד גבורה הוד יסוד עי"ש.

ומבאר כאן דלשכת ה"פרוה" הוא בחי' תפארת מצד כמה טעמים, והם:

א) שָׁם "מולחין" עורות, ומלח הוא תערובות אש (גבורה) ומים (חסד), וכן "תפארת" הוא שילוב ומורכב בין חסד וגבורה.

ב) התורת לוי יצחק מחדש דמעורות הקדשים עשו "תפילין" של ראש בשביל עבודת הכהנים (יומא יט, א), ותפילין של ראש נקרא פאר – תפארת.

ג) לשכת הפרווה הי' באמצע, וכן "תפארת" קו האמצעי.

ד) "פרוה" מלשון פאר – תפארת.

ה) ד' טבילות של כהן גדול ביום הכיפורים בגג בית הפרווה, רמז לציור אות ד' קשר של תפילין של ראש.

ו) ראה בפנים בתורת לוי יצחק כאן, דבעבודת הכהן גדול ביום הכיפורים היו ד' שלבים, א) בתחלה הי' בלשכת העץ הנק' לשכת כה"ג בחי' "יסוד", ב) מִשָּׁם הלך ללשכת המדיחין – מים בחי' "חסד", ג) מִשָּׁם עלה לגג בית הפרוה, פרווה עצמה בחי' "תפארת", ד) גג בית הפרוה בחי' "דעת", נמצא הלך מדרגא לדרגא מלמטה למעלה מיסוד, תפארת, דעת עי"ש.

ז) ראה הביאור בפנים בתורת לוי יצחק כאן דלשכת ה"מלח" הוא בחי' נצח, וא"כ לשכת הפרוה הסמוכה לו הוא בחי' תפארת הסמוכה לנצח עי"ש.

4) ראה לקוטי תורה ויקרא ו, ד וז"ל: יש להקדים מ"ש באו"ת פ' קרח בשם הה"מ נ"ע וז"ל והנה נאמר באהרן ברית מלח עולם הוא. והנה ידוע שאהרן שושבינא דמטרוניתא והוא המקשר עולמות ע"י עבודת הקרבנות והקטורת שהוא לשון קשר. כי תרגום ותקשור על ידו בפ' וישב וקטרת על ידיה. וזהו פי' ברית מלח לשון עירוב כמו המלחים. היינו כדפרש"י בחומש פ' כי תשא ע"פ ממולח טהור קדש מעורב

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

תערובות, כי מלח עצמו הוא ממים חסד, ויש בו התגברות כח האש, והיינו תפארת המחבר חסד וגבורה, ועיין בקהלת יעקב מע' מלח[5] בשם הבחיי, ובלקוטי תורה[6] בהביאור דולא תשבית מלח.

והמליחה בלשכת הפרוה הי' לעיבוד עורות הקדשים, זה שייך לתפארת. והוא, כי עורות הקדשים מובן שהוא עורות דקדשי קדשים, שהם לכהנים, משא"כ עורות קדשים קלים הם לבעלים, כדאיתא בזבחים[7] פי"ב מ"ב ע"ש. ואיך שייך שימלחום בעזרה.

והנה מבואר אצלי בס"ד באיזה רשימה, שמעורות קדשים קלים היו עושים תפילין של יד דמלכות[8], ומעורות קדשי קדשים[9] תפילין של ראש, והכהנים בעבודתן[10] היו מניחים רק תש"ר[11] כדאיתא בזבחים, ותפילין של

שיערב יפה יפה ואומר אני שדומה לו ויראו המלחים כו' שמהפכין כו' ע"ש. ופי' ברית מלח שכרת לו ברית שע"י עבודת הקרבנות יקשר ויערב העולם שהם כלל העולמות בא"ס שהוא יהיה הממוצע והמחבר והמקשר העולמות זה בזה כו' וזהו עלה בכבש כו'. עד מערבית שהוא מדת אהרן ברית מלח שמערב העולמות כו', עי"ש.

5) קהלת יעקב אות מ ערך מלח וז"ל: מלח, יש בו שני כוחות, כוח מים וכוח אש הם דין ורחמים, בחיי פרשת ויקרא. עכ"ל. ראה הערה 6.

6) לקוטי תורה פ' ויקרא ו, ב וז"ל: הרמב"ן בפי' החומש כאן כתב שהמלח הוא מים ובכח השמש הבא בהם יעשה מלח כו' והמים והאש באים בה כו' ולכן תקיים הדבר וגם תכרית כמ"ש גפרית ומלח שרפה כל ארצה לא תזרע ולא תצמיח כו'. ועיין ברבינו בחיי שביאר דבריו דהיינו שכלול משני המדות חו"ג שבהם הנהגת העולם וקיומו כי מלך במשפט יעמיד ארץ וכו'.

לכן יש במלח ג"כ ב' הכחות דהיינו כמ"ש במ"א שהתורה נקרא עוז ותושיה פי' שנותן עוז כח וגבורה בנפש האלקית ומתשת כח נפש הבהמית. והיינו על ידי כי בחכמה אתברירו הוא מברר נפש הבהמית ומפריד הרע ממנו כו' וז"ש כי שמים כעשן נמלחו (בישעיה סי' נ"א ו'). והיינו כי שמים אש ומים והיינו המדות חו"ג ויש בהן זה לעומת זה שמים דקדושה כמ"ש השמים כסאי שהם המדות כשר פסול כו'. עי"ש.

7) עורות קדשים קלים לבעלים, ועורות קדשי קדשים לכהנים. ופי' הרע"ב, עורות קדשים קלים לבעלים. דכתיב (ויקרא ז, ח) "עור העולה וגו' לכהן יהי' לו, מה עולה קדשי קדשים אף כל קדשי קדשים. (לאפוקי קדשים קלים דהם לבעלים).

8) ראה אור התורה ואתחנן ע' שמה וז"ל: תש"י שהם מוחי' דמל' הם נק' החב"ד שיש בזה לעולמות כו' ותש"ר הם המשכות חכמתו כו' להעולמות. . ., ההפרש בין ד' מוחי' דתש"י שהם בבחי' מל' לד' מוחי' דתש"ר שהם בבחי' ז"א כי בחי' מל' היא מקור דבי"ע דהיינו שהיא בחי' ממכ"ע כנ"ל והחב"ד הוא ענין כמ"ש כולם בחכ' עשית ומזה נמשך ג"כ חכ' בכל נפש המשכלת, והנה בחי' זו שהוא ית' ממכ"ע מורגש בשכל אנושי כנ"ל רק שהציווי הראת לדעת היינו להתבונן בזה וזהו"ע ד' מוחי' דתש"י שהוא הדעת איך הוא ית' ממכ"ע שברא כל העולמות מאין ליש ואתה מחי' את כולם ולפי שדבר זה נרגש ונודע ולכן נק' המל' עלמא דאתגליא ע"כ נק' בחי' מוחי' אלו החב"ד שיש בזה העולם וכן שרשן למעלה הם חב"ד הנמשך ומתפשט ממנו ית' להעולמות היינו בחי' מלכותך כו' ונק' חכ' תתאה אבל תש"ר הם המשכות כחב"ד ממנו ית' להעולמות שיהי' להם ידיעה בבחי' סוכ"ע שלמעלה מבחי' מל' וזהו"ע מוחי' דז"א והוא מבחי' ח"ע. עי"ש.

וראה תורת מנחם – ספר המאמרים מלוקט חלק ד עמוד קח ואילך.

9) י"ל דעפ"י ביאור התורת לוי יצחק כאן, יומתק דיוק לשון הרמב"ם, דהלשון במשנה הוא "שֶׁם מולחין עורות קדשים", והרמב"ם מדייק בלשונו הזהב, דתמיד כשמביא דיני מתנת כהונה של עורות קדשים – בלשכת הפרווה – מדייק לכתוב "הקדשים" בתוספות אות ה', והם:

א) הלכות בית הבחירה פ"ה הלכה טז וז"ל: לשכת הפרוה שם מולחין עורות הקדשים.

ב) הלכות מעשה הקרבנות פ"ה הי"ט "כל עורות קדשי הקדשים לכהנים . . אבל עורות קדשים קלים לבעלים עי"ש. דרק בעורות של הכהנים מדייק "הקדשים".

ג) הלכה כ' שם: "כל קדשי הקדשים שאירע בהן פסול קודם הפשטן אין עורותיהם לכהנים.

ד) הל' ביכורים פ"א ה"ח וז"ל: "והמתנה שזוכין בה מן המקדש הוא עורות העולות, והוא הדין לשאר עורות קדשים הקדשים כולן לכהנים. ובהלכה י' "וכן עורות קדשי הקדשים . . אין זוכין בהן אלא אנשי משמר כמו שיתבאר".

ובהל' י"ב וי"ד כתב וז"ל: "מנו חכמים מתנות אלו על דרך אחרת . . ארבע בירושלים הבכור והביכורים ומורם מתודה ואיל נזיר ועורות קדשים עי"ש. הרי במקדש מדייק "הקדשים", ובירושלים "קדשים". (עי"ש במפרשים).

ה) הל' איסורי מזבח פ"ה הי"ג: . . ובשלשה מקומות היו נותנין המלח בלשכת המלח . . היו מולחין עורות הקדשים עי"ש.

ולפי ביאור התורת לוי יצחק כאן, י"ל דתוספות אות ה' "הקדשים" הוא לרמז דכל הדין שמולחין במלח של ציבור ובלשכת הפרווה במקדש הוא רק עורות קדשי קדשים ולא קדשים קלים, וזהו הדיוק "הקדשים" באות ה' הידיעה וד"ל.

10) והכהנים בעבודתם היו מניחים רק תפילין של ראש: י"ל דעפי"ז יובן שאלת ה, ו, ז, ט דכיון שעשו תפילין בשביל עבודתם, ולא בשביל עניני חולין שלהם, הנה עי"ז מליחת העורות כבר נכלל בשביל עבודת הכהנים בביהמ"ק. וראה המצויין בהערה 11.

11) זבחים יט, א. שם איתא: "כהנים בעבודתם פטורין מן התפילין ואם הניחן חוצצת, והתניא אם הניחן אינן חוצצת, לא קשיא הא דיד הא דראש (רש"י. דיד חוצצת, דהוא בין בגד לבשר), מאי שנא דיד

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

ראש נקראים פאר, כמ"ש[12] פארך חבוש עליך. והקב"ה תפארת[13] מניחן, זהו שהיו מולחין עורות קדשים לעשות מהם תפילין של ראש בלשכת הפרוה תפארת. (ואולי י"ל פרוה הוא ג"כ מלשון פאר).

ואולי י"ל[14] הד' טבילות שהי' הכה"ג טובל בבית הפרוה, (כי הטבילה הראשונה היתה על גבי שער המים, כדאיתא ביומא), הוא לנגד הד' רבתי דאחד, הד' דקשר דתפילין של ראש[15].

תורת לוי יצחק, חידושים וביאורים בש"ס ע' רפז

דכתיב (ויקרא ו, ג) ילבש על בשרו שלא יהא דבר חוצץ בינו לבשרו, דראש נמי כתיב (שמות כט, ו) ושמת המצנפת על ראשו, תנא שערו הי' נראה בין ציץ שׁשָׁם מניח תפילין. (הלכך ליכא חציצה)," עי"ש.

ראה ערכין ג, ב "הכל חייבים בתפילין כהנים לוים וישראלים", והמפרשים שם. ובתוס' סוכה דף ה' ע"א ד"ה ואל כתוב בדברי הריב"א וז"ל: "וכהן הדיוט אע"ג דהוה לי' נמי תפילין" עי"ש.

12) ראה שו"ע אדמו"ר הזקן הלכות תפילין סימן כה סעיף ט וז"ל: הרא"ש ז"ל הי' מברך ברכת השחר עד עוטר ישראל בתפארה, והי' מניח תפילין ואח"כ מברך עוטר ישראל בתפארה כדי ליתן שבח והודי' בברכה זו גם על התפילין שהם נקראים פאר שנא' (יחזקאל כד, יז) פארך חבוש עליך.

13) ראה תורת מנחם – ספר המאמרים מלוקט חלק ד ע' רנז וז"ל: תפילין נק' פאר כמ"ש (יחזקאל כד, יז. ברכות יא, א) פארך חבוש עליך, שהתפילין מביאים תפארת ושבח להאדם החובש אותם, וכמו"כ הוא גם בתפילין דמארי עלמא שהם מביאים בו תפארת ושבח כביכול, ומזה מובן, דומי כעמך ישראל גו' שכתוב בתפילין דמארי עלמא (ברכות ו, א), זהו תפארתו ושבחו של הקב"ה. עי"ש.

ובהערה 12 שם וז"ל: ראה חדא"ג מהרש"א לברכות (שם) "נקראים התפילין פאר והוא שהקב"ה מניח תפילין כו' ולהתפאר בנחלתו ישראל".

14) יומא פ"ג מ"ג "חמש טבילות ועשרה קידושין טובל כהן גדול ומקדש בו ביום, וכלן בקדש על בית הפרווה חוץ מזו בלבד. ופירושו: וכלן. כל הטבילות שטובל כהן גדול ביום הכיפורים משום החלפת הבגדים, בקדש, צריך להיות במקווה שבעזרה, ואיפה הוא? על בית הפרווה, ועל גגה היה בית הטבילה לכהן גדול. חוץ מזו בלבד, חוץ מן הטבילה הראשונה, שאינה שייכת ליום הכיפורים במיוחד, כיון שחייב בא הכה"ג כל יום, וע"כ טבילה זו היתה בחול, היינו במקוה על גבי שער המים שהיתה בצד לשכתו. עי"ש.

15) "שזהו בחי' לאה* שעומדת לנגד דעת דז"א שבלשכת הפרווה היו מולחין עורות קדשים, עורות דוקא, עור הוא בחי' לאה** כידוע. (תורת לוי יצחק כאן)

*) ראה לעיל סי' קיח. לקמן סי' קכח הערה 4.

**) ראה ספר החקירה להצמח צדק סח, ב. תורת לוי יצחק, חידושים וביאורים בש"ס עמוד רס.

המשך ביאור למס' בבא קמא ליום ראשון עמ' א

1 **סַמְנִין עַל גַּבֵּי צֶמֶר, וְאָמַר לֵיהּ לֵית לָךְ גַּבָּאי כְּלוּם** – ואומר לו בעל
2 הצמר לבעל הסממנים, אין לך ברשותי כלום, ואין לך שום תביעה
3 עלי, שהרי לא גזלתיך.
4 הגמרא סבורה לפשוט את הספק ממשנה העוסקת בדיני ערלה:
5 פירות האילן אסורים באכילה ובהנאה בשלושת השנים
6 הראשונות לנטיעתם, שנאמר (ויקרא יט כג) 'וַעֲרַלְתֶּם עָרְלָתוֹ אֶת
7 פִּרְיוֹ, שָׁלֹשׁ שָׁנִים יִהְיֶה לָכֶם עֲרֵלִים לֹא יֵאָכֵל'.
8 **תָּא שְׁמַע** ממה ששנינו במשנה (ערלה פ"ג מ"א), **כֵּגֶד שֶׁצִּבְעוֹ**
9 **בִּכְלִיפֵי** פירות עָרְלָה האסורים בהנאה, יִדְלֵק – צריך לשרפו.
10 מדייקת הגמרא, **אַלְמָא חֲזוּתָא מִילְּתָא הִיא** – הרי מוכח שמראה
11 הצבע נחשב כדבר שבעין, שאם לא כן, מפני מה אסור הבגד
12 בהנאה, הרי אין זה נחשב כנהנה מפירות ערלה. ומכאן ניתן
13 לפשוט שיש שבח סממנים על גבי הצמר.
14 דוחה הגמרא: **אָמַר רָבָא**, לגבי ערלה **הֲנָאָה הַנְּרְאָה לְעֵינַיִם אָסְרָה**
15 **תּוֹרָה** אף שאין בו ממש, אלא מראה עינים בלבד. וכִּדְתַנְיָא, נאמר
16 בתורה (ויקרא יט כג) 'עֲרֵלִים לֹא יֵאָכֵל', אֵין לִי אֶלָּא אִיסּוּר אֲכִילָה,
17 מִנַּיִן שֶׁלֹּא יֵהָנֶה מִמֶּנּוּ, וְכֵן שֶׁלֹּא יִצְבַּע [בּוֹ] בקליפי פירות ערלה, וְכֵן
18 שֶׁלֹּא יַדְלִיק בּוֹ אֶת הַנֵּר בשמן ערלה, תַּלְמוּד לוֹמַר – לכך נאמר
19 'וַעֲרַלְתֶּם עָרְלָתוֹ אֶת פִּרְיוֹ עֲרֵלִים לֹא יֵאָכֵל', שכל לשונות אלו
20 מיותרים הם, ולא נאמרו אלא לְרַבּוֹת אֶת כּוּלָּם – שאסורים
21 בהנאה, ולא רק הנאה מהפרי עצמו שיש בו ממש, אלא אף לא מן
22 הצבע והאור אף על פי שאין בהנאות אלו ממש, אלא מראה
23 עינים בלבד.
24 הגמרא מביאה ראיה מברייתא העוסקת בדיני שביעית: **תָּא שְׁמַע**
25 ממה ששנינו בברייתא, **כֵּגֶד שֶׁצִּבְעוֹ בִּכְלִיפֵי** פירות הקדושים
26 בקדושת **שְׁבִיעִית, יִדְלֵק** – צריך לשרפו. הרי שמראה הצבע נחשב
27 כדבר בעין, שאם לא כן מפני מה ישרף הבגד, הרי אין בבגד
28 קדושת שביעית מחמת הצבע כלל.
29 דוחה הגמרא: **שַׁאנִי הָתָם**, כיון **דְּאָמַר קְרָא** לגבי פירות שביעית
30 (ויקרא כה יב), 'כִּי יוֹבֵל הוּא קֹדֶשׁ תִּהְיֶה לָכֶם', ותיבת 'תהיה'
31 משמעותה **בַּהֲוָיָתָהּ תְּהֵא**, כלומר, שפירות שביעית לעולם קדושת
32 שביעית עליהם אף לאחר שצבעו בגד בקליפיהם.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

נקודות משיחות קודש בעניני גאולה ומשיח

הַגָּלוּת מַחְסִירָה בְּאֵיכוּת לִמּוּד הַתּוֹרָה

יֶשְׁנָם יְהוּדִים שֶׁלֹּא אִכְפַּת לָהֶם שֶׁנִּמְצָאִים עֲדַיִן בַּגָּלוּת, בְּאָמְרָם שֶׁהָעִקָּר הוּא שֶׁנִּתֶּנֶת לָהֶם הָאֶפְשָׁרוּת לִלְמֹד תּוֹרָה וּלְקַיֵּם מִצְוֹות, וְלָכֵן לֹא אִכְפַּת לָהֶם לְהִמָּצֵא בַּגָּלוּת עוֹד מֶשֶׁךְ זְמַן חַס וְשָׁלוֹם!...

יְהוּדִי צָרִיךְ לָדַעַת שֶׁהַגָּלוּת אֵינָהּ מְקוֹמוֹ הָאֲמִתִּי, וְכַיָּדוּעַ מַה שֶּׁכָּתַב הַמַּהַר"ל שֶׁמֵּאָז שֶׁבְּנֵי יִשְׂרָאֵל יָצְאוּ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם נִשְׁלַל אֶצְלָם כָּל מְציאוּת הָעֲבָדוּת לְגַמְרֵי, הַיְנוּ, שֶׁלֹּא יִתָּכֵן שֶׁבְּנֵי יִשְׂרָאֵל יִהְיוּ בְּמַעֲמָד וּמַצָּב שֶׁל עֲבָדוּת חַס וְשָׁלוֹם, וּכְמוֹ שֶׁכָּתוּב "כִּי לִי בְנֵי יִשְׂרָאֵל עֲבָדִים" - "עֲבָדַי הֵם וְלֹא עֲבָדִים לַעֲבָדִים"!...

וּמַה שֶּׁטּוֹעֵן שֶׁהָעִקָּר הוּא לִמּוּד הַתּוֹרָה, וְלָכֵן לֹא אִכְפַּת לוֹ לִהְיוֹת בַּגָּלוּת - הֲרֵי כַּאֲשֶׁר נִמְצָאִים בַּגָּלוּת יֶשְׁנוֹ חִסָּרוֹן בִּכְלָלוּת הָעִנְיָן שֶׁל לִמּוּד הַתּוֹרָה.

(התוועדויות תשמ"ב ח"ג ע' 1383. מתוך "לקראת שבת")

"מֵעֵין" שֶׁל הֲפִיכַת הַגָּלוּת

בַּגְּאֻלָּה הָעֲתִידָה יִתְהַפֵּךְ חֹשֶׁךְ הַגָּלוּת לְאוֹר, הַגָּלוּת עַצְמָהּ תִּתְהַפֵּךְ לִגְאֻלָּה. וְיֵשׁ מֵעֵין וְדֻגְמָה שֶׁל הֲפִיכָה זוֹ גַּם בְּתוֹךְ זְמַן הַגָּלוּת - כַּאֲשֶׁר גַּם בִּזְמַן הַגָּלוּת נַעֲשֶׂה יְהוּדִי "בַּעַל הַבַּיִת" עַל הָעוֹלָם, וְהוּא מְקַבֵּל עֵזֶר וְסִיּוּעַ מִמַּלְכוּת הַמְּדִינָה.

עִנְיָן זֶה מְדֻגָּשׁ בְּיוֹתֵר בְּדוֹרֵנוּ זֶה, גַּם בִּמְדִינָה זוֹ, שֶׁהִיא מַלְכוּת שֶׁל חֶסֶד, וְגַם בַּמְּדִינָה הַהִיא, שֶׁעָזְרָה וְסִיָּעָה לַיְּהוּדִים לָצֵאת מִן הַמֵּצַר אֶל הַמֶּרְחָב.

טַעַם הַדָּבָר הוּא, שֶׁכֵּן דּוֹרֵנוּ הוּא דּוֹר הָאַחֲרוֹן שֶׁל הַגָּלוּת וְדוֹר רִאשׁוֹן שֶׁל הַגְּאֻלָּה, וּכְכָל שֶׁמִּתְקָרְבִים אֶל הַגְּאֻלָּה מֻדְגֶּשֶׁת יוֹתֵר וְיוֹתֵר הַהֲכָנָה לַהֲפִיכַת הַגָּלוּת בַּגְּאֻלָּה הָעֲתִידָה, עַל יְדֵי "טְעִימָה" מֵעֵין זֶה בִּזְמַן הַגָּלוּת.

(ש"פ ויגש תנש"א)

אֵיךְ מְבַטְּלִים אֶת פִּתּוּיֵי הַיֵּצֶר?

רִבּוּי הַדִּבּוּר אוֹדוֹת הַגְּאֻלָּה הוּא מִפְּנֵי שֶׁעֶצֶם הַדִּבּוּר בַּדָּבָר מְבַטֵּל אֶת פִּתּוּיֵי הַיֵּצֶר הָרַע שֶׁבָּא וְטוֹעֵן שֶׁעֲדַיִן חֲסֵרִים לוֹ עִנְיָנִים אֲחֵרִים וְלָמָּה לוֹ לִדְאֹג אוֹדוֹת מְשִׁיחַ צִדְקֵנוּ וְהַגְּאֻלָּה... בְּנֵי יִשְׂרָאֵל כְּבָר הָיוּ בַּגָּלוּת כָּל כָּךְ הַרְבֵּה שָׁנִים, וּבְמֵילָא מֵהֵיכִי תֵּיתֵי, שֶׁיִּשְׁהוּ בְּגָלוּת עוֹד כַּמָּה שָׁנִים, וַאֲפִלּוּ אִם הַגָּלוּת תִּמְשֹׁךְ עוֹד אֶלֶף וּתְשַׁע מֵאוֹת שָׁנָה – גַּם לֹא אִכְפַּת לוֹ!!! הוּא עָסוּק בְּעִנְיָנִים חֲשׁוּבִים!

וְלָכֵן חוֹזְרִים וּמְדַבְּרִים עַל כָּךְ פַּעַם אַחַר פַּעַם כְּדֵי לְעוֹרֵר וּלְהַזְכִּיר שֶׁאֵין שׁוּם הֶבְדֵּל אִם הוּא אָדָם שֶׁעָסוּק בְּעִנְיָנִים גְּדוֹלִים וְטוֹבִים אוֹ שֶׁאֵינֶנּוּ עָסוּק, מְדֻבָּר עַל כָּךְ שֶׁ"שְׁכִינְתָּא בְּגָלוּתָא", בְּנֵי יִשְׂרָאֵל הֵם בַּגָּלוּת, וְגַם הוּא עַצְמוֹ נִמְצָא בַּגָּלוּת, וְאִי לָאו חֹשֶׁךְ הַגָּלוּת לֹא הָיָה אוֹמֵר דָּבָר שֶׁכָּזֶה! וְאַדְּרַבָּה - הָא גּוּפָא רְאָיָה שֶׁנִּמְצָא בְּעֹמְקֵי הַגָּלוּת!

(תורת מנחם תשמ"ז ח"ב ע' 625. מתוך "לקראת שבת")

לְעוֹרֵר אֶת רְצוֹן ה' לַהֲבָאַת הַגְּאֻלָּה

נֶאֱמַר בְּפִרְקֵי אָבוֹת (פֶּרֶק ב מִשְׁנָה ד) "עֲשֵׂה רְצוֹנוֹ כִּרְצוֹנְךָ", וְיֵשׁ לְבָאֵר הַדְּבָרִים בְּקֶשֶׁר לַהֲבָאַת הַגְּאֻלָּה:

יְהוּדִי יָכוֹל לַחְשֹׁב שֶׁנִּמְצָאִים עֲדַיִן בַּגָּלוּת, הֲרֵי בְּהֶכְרֵחַ לוֹמַר שֶׁכֵּן הוּא רְצוֹנוֹ שֶׁל הַקָּבָּ"ה, וְאִם כֵּן מַה יָּכוֹל הוּא לַעֲשׂוֹת!... הִנֵּה עַל זֶה בָּאָה הוֹרָאַת הַמִּשְׁנָה - "עֲשֵׂה רְצוֹנוֹ כִּרְצוֹנְךָ": הִנְּךָ יָכוֹל וְצָרִיךְ לַעֲשׂוֹת אֶת רְצוֹנוֹ שֶׁל הַקָּבָּ"ה שֶׁיִּהְיֶה כִּרְצוֹנְךָ, כְּלוֹמַר, לִפְעֹל לְמַעְלָה רָצוֹן חָדָשׁ שֶׁהַגְּאֻלָּה תִּהְיֶה תֵּכֶף וּמִיָּד מַמָּשׁ.

וְעַל הַתְּמִיהָה כֵּיצַד יוּכַל לַעֲשׂוֹת רָצוֹן חָדָשׁ לְמַעְלָה - וַהֲלֹא עָלָיו לְקַיֵּם אֶת רְצוֹן קוֹנוֹ, וְלֹא לְחַפֵּשׂ לַעֲשׂוֹת רָצוֹן חָדָשׁ?!

הִנֵּה עַל זֶה אוֹמֶרֶת הַמִּשְׁנָה "כְּדֵי שֶׁיַּעֲשֶׂה רְצוֹנְךָ כִּרְצוֹנוֹ": הָרָצוֹן הֶחָדָשׁ שֶׁעוֹשֶׂה יְהוּדִי לְמַעְלָה - הוּא "רְצוֹנוֹ", רְצוֹן הַקָּבָּ"ה, אֶלָּא שֶׁזּוֹהִי דַּרְגָּא נַעֲלִית יוֹתֵר בָּרָצוֹן, בְּחִינַת 'רַעֲוָא דְּרַעֲוִין'.

וּמִכֵּיוָן שֶׁכֵּן, בִּמְקוֹם לְשַׁמֵּשׁ אֶת קוֹנוֹ כְּפִי שֶׁ'רְצוֹנוֹ' בָּא לְאַחַר כַּמָּה וְכַמָּה צִמְצוּמִים וּפְרָסָאוֹת וְהִשְׁתַּלְשְׁלוּת כוּ' - מוּטָב לְשַׁמֵּשׁ אֶת קוֹנוֹ כְּפִי שֶׁרְצוֹנוֹ הוּא לַאֲמִתָּתוֹ!

(ע"פ תורת מנחם התוועדויות תשד"מ, ח"ד ע' 2292. מתוך "לקראת שבת")

מְחַיֵּי הַמֵּתִים

כְּבוֹד קְדֻשַּׁת אַדְמוֹ"ר מַהַר"ש נָהַג לוֹמַר "מְקֻבָּל לַחְשֹׁב כִּי אִם אֵינְךָ מְסֻגָּל לָלֶכֶת לְמַטָּה, לֵךְ לְמַעְלָה, וַאֲנִי אוֹמֵר 'מִלְּכַתְּחִלָּה מִלְּמַעְלָה' ("לְכַתְּחִלָּה אַרִיבֶּער").

מהדורה להדפסה ושימוש-א.ש. בלבד

אֶת הָאִמְרָה זוֹ נִתָּן לְהַשְׁלִיךְ עַל כָּל תְּחוּמֵי הַחַיִּים. לְמָשָׁל, בְּנוֹגֵעַ לִתְחִיַּת הַמֵּתִים בְּרוּחָנִיּוּת. אֲנָשִׁים הָרְחוֹקִים מִתּוֹרָה וּמִצְוֹות מְשׁוּלִים לְמֵתִים, כִּי הֵם מְנֻתָּקִים מִמְּקוֹר הַחַיִּים הָרוּחָנִי - מִן הַתּוֹרָה. מִי שֶׁמִּקָּרֵב אֲנָשִׁים כָּאֵלֶּה אֶל הַתּוֹרָה כָּמוֹהוּ כִּמְחַיֵּה מֵתִים. וְאֵין לַחְשֹׁשׁ מִפְּנֵי הַמִּכְשׁוֹלִים הַבֵּין-אִישִׁיִּים אוֹ הַחֲבָרְתִּיִּים שֶׁעֲשׁוּיִים לְהִתְעוֹרֵר בַּדֶּרֶךְ. יֵשׁ לְדַלֵּג מֵעֲלֵיהֶם וְלִפְעֹל בֶּאֱמוּנָה וּבִנְחִישׁוּת - וּמֻבְטָחִים אָנוּ שֶׁהַפְּעִילוּת תַּצְלִיחַ וְהַ'מֵּתִים' יִתְעוֹרְרוּ לִתְחִיָּה. כָּךְ נִזְכֶּה לְקָרֵב בִּמְהֵרָה אֶת תְּחִיַּת הַמֵּתִים כִּפְשׁוּטָהּ, שֶׁתִּתְגַּשֵּׁם בַּגְּאֻלָּה הַשְּׁלֵמָה שֶׁתָּבוֹא תֵּכֶף וּמִיָּד.

(ע"פ התוועדות ש"פ אחרי-קדושים תשמ"ו. מתוך "לקראת שבת")

גּוֹלָה וּגְאֻלָּה

יֵשׁ הַחוֹשְׁשִׁים מִכָּךְ שֶׁהַגְּאֻלָּה תָּבוֹא תֵּכֶף וּמִיָּד, בְּאָמְרָם: כַּאֲשֶׁר מָשִׁיחַ יָבוֹא, מַה יִּהְיֶה עִם כָּל הָעֲסָקִים שֶׁהוּקְמוּ, הָרְכוּשׁ וְהַנְּכָסִים שֶׁנִּצְבְּרוּ, הַחֲבֵרִים וְהַקְּשָׁרִים שֶׁנִּרְקְמוּ, וְכוּ' וְכוּ'?

הַמַּעֲנֶה עַל כָּךְ הוּא: אֵין מַה לַּחְשֹׁשׁ. הַגְּאֻלָּה אֵין פֵּרוּשָׁהּ בִּטּוּל מִנְהָגוֹ שֶׁל עוֹלָם וְאִבּוּד הַדְּבָרִים הַטּוֹבִים שֶׁנוֹצְרוּ (עַל פִּי הַתּוֹרָה) בַּגָּלוּת. אַדְּרַבָּה: גַּם דְּבָרִים אֵלֶּה עַצְמָם יִכָּלְלוּ בַּגְּאֻלָּה, הֵם יִתְעַלּוּ לְמַצָּב שֶׁל גְּאֻלָּה, לְמַעֲלָתָם וּשְׁלֵמוּתָם הָאֲמִתִּית.

דָּבָר זֶה נִרְמָז בְּכָךְ שֶׁ"גּוֹלָה" בְּתוֹסֶפֶת אָלֶ"ף הִיא "גְּאוּלָה". כְּלוֹמַר: הַ"גּוֹלָה", הַדְּבָרִים הַטּוֹבִים שֶׁבַּגָּלוּת, אֵינָם מִתְבַּטְּלִים אֶלָּא נִשְׁאָרִים בִּמְקוֹמָם; אֶלָּא שֶׁמְּגַלִּים בָּהֶם אֶת הָאָלֶ"ף, אַלּוּפוֹ שֶׁל עוֹלָם, גִּלּוּי הָאֱמֶת וְהַפְּנִימִיּוּת שֶׁבְּתוֹכָם.

(ש"פ אחרי קדושים תנש"א)

יִהְיֶה שִׁנּוּי לֶעָתִיד לָבֹא?

מֵהַגְּאֱמָר כִּי "אֵין בֵּין עוֹלָם הַזֶּה לִימוֹת הַמָּשִׁיחַ אֶלָּא שִׁעְבּוּד מַלְכֻיּוֹת בִּלְבַד" מַשְׁמָע שֶׁבִּימוֹת הַמָּשִׁיחַ לֹא יִהְיֶה חִדּוּשׁ בְּמַעֲשֵׂה בְּרֵאשִׁית וּלְאִידָךְ יָדוּעַ שֶׁיִּהְיֶה אָז "וְגָר זְאֵב עִם כֶּבֶשׂ" וְכַדּוֹמֶה.

שְׁנֵי בֵּאוּרִים יֵשׁ לוֹמַר בָּזֶה:

א. הַגְּדָרָה זוֹ נֶאֱמְרָה עַל הַשָּׁלָב הָרִאשׁוֹן בַּגְּאֻלָּה (הַתְּקוּפָה הָרִאשׁוֹנָה), וְאִלּוּ בִּתְחִיַּת הַמֵּתִים וְהַתְּקוּפָה הַשְּׁנִיָּה יִתְחוֹלְלוּ שִׁנּוּיִים בְּטֶבַע הָעוֹלָם "וְגָר זְאֵב עִם כֶּבֶשׂ".

ב. בְּרַעְיָא מְהֵימְנָא (זֹהַר חֵלֶק ג' קכה, א. הוּבָא בְּאִגֶּרֶת הַקֹּדֶשׁ סִימָן כו) נֶאֱמַר שֶׁלְּתַלְמִידֵי חֲכָמִים יִהְיֶה שִׁנּוּי מִנְהָגוֹ שֶׁל עוֹלָם, וְרַק אֵצֶל עַמֵּי הָאָרֶץ לֹא יִהְיֶה שִׁנּוּי בְּמִנְהָגוֹ שֶׁל עוֹלָם בֵּין הַגָּלוּת לִימוֹת הַמָּשִׁיחַ אֶלָּא רַק יוֹסֵר שִׁעְבּוּד מַלְכֻיּוֹת.

(ע"פ קונטרס 'ענינה של תורה החסידות' סעיף ד. מתוך "לקראת שבת")

המשך ביאור למס' בבא קמא ליום שלישי עמ' ב

לשקר (ויקרא ה כד) 'לַאֲשֶׁר הוּא לוֹ יִתְּנֶנּוּ בְּיוֹם אַשְׁמָתוֹ', וכיון שנשבע אינו נפטר עד שישיב את הגזילה ליד הנגזל. ומבארת הגמרא את טעמו של רבי עקיבא לפי אוקימתא זו, וְרַבִּי עֲקִיבָא (דאמר), אַף עַל גַּב דְּלֹא מִישְׁתַּבַּע לשקר, קָנִים, כיון שעשה איסור בגזילתו, וחייב לשלם לכל אחד ואחד, וזהו שלא כמבואר במשנתינו שרק אם נשבע לשקר חייב להוליכה אחריו למדי.

הגמרא דוחה אף אוקימתא זו. מקשה הגמרא: וְרַבִּי טַרְפוֹן – אם משנתינו כרבי טרפון, מִכְּדֵי הֵיכָא דְּמִישְׁתַּבַּע – הלא באופן שנשבע לשקר לֹא סָגְיָא דְּלֹא הוֹדָה – אינו מתחייב בכפרה על שבועתו והשבון לידי הנגזל אלא באופן שהודה, שנאמר בפרשה זו (במדבר ה ז) 'וְהִתְוַדּוּ אֶת חַטָּאתָם אֲשֶׁר עָשׂוּ', וצריך לומר שמשנתינו מדברת באופן שהודה ובא לצאת ידי שמים, ואם כן מַאי אִירְיָא – מדוע אמרה המשנה שחיובו ללכת אחרי הנגזל למדי הוא רק כשגזל 'וְנִשְׁבַּע', והרי בבא לצאת ידי שמים אֲפִילּוּ בְּלֹא שְׁבוּעָה נַמִּי עליו להוליכו אחריו למדי, וכִּדְתַנְיָא בברייתא לגבי הגוזל אחד מחמשה בני אדם, שמוֹדֶה רַבִּי טַרְפוֹן לרבי עקיבא בְּאוֹמֵר לִשְׁנַיִם 'גָּזַלְתִּי אֶחָד מִכֶּם מָנֶה, וְאֵינִי יוֹדֵעַ אֵיזֶה מִכֶּם', שנוֹתֵן לָזֶה מָנֶה וְלָזֶה מָנֶה, כיון

המשך ביאור למס' בבא קמא ליום שבת קודש עמ' ב

עדים וגם הודה, חייב רק חומש ולא כפל. מסתפקת הגמרא: בָּעֵי רָמִי בַּר חָמָא, האם 'מָמוֹן הַמְּחַיֵּבוֹ כֶּפֶל', כלומר חיוב הכפל על ממון זה הוא הפּוֹטְרוֹ מִן הַחוֹמֶשׁ, שאין מתחייבים על ממון אחד כפל וחומש. אוֹ דִּלְמָא, שְׁבוּעָה הַמְּחַיֶּבְתּוֹ כֶּפֶל היא הפּוֹטַרְתּוֹ מִן הַחוֹמֶשׁ, כיון שאין מתחייבים על שבועה אחת כפל וחומש.

מבררת הגמרא: הֵיכִי דָּמֵי – מה הנפקא מינה משאלה זו. מבארת הגמרא: כְּגוֹן שֶׁטָּעַן השומר טַעֲנַת גְּנֵב, וְנִשְׁבַּע שנגנב, ולאחר זמן חָזַר בו השומר מטענתו הראשונה והודה שלא נגנב, וְטָעַן טַעֲנַת 'אָבַד' – שאבד קודם לכן, לפני שטען שנגנב, והיה לו להשבע שנאבד, וְנִשְׁבַּע שאכן אבד ממנו הפקדון,

חומש יומי

פרשת תרומה

~ יום ראשון ב' אדר־א' ~

כה (א) **וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר:**

(ב) **דַּבֵּר אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְיִקְחוּ־לִי תְּרוּמָה מֵאֵת כָּל־אִישׁ אֲשֶׁר יִדְּבֶנּוּ לִבּוֹ תִּקְחוּ אֶת־תְּרוּמָתִי:**

א וּמַלִּיל יְיָ עִם מֹשֶׁה לְמֵימָר:

ב מַלֵּיל עִם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְיַפְרְשׁוּן קֳדָמַי אַפְרָשׁוּתָא מִן כָּל גְּבַר דִּיתְרְעֵה לִבֵּהּ תִּסְבּוּן יָת אַפְרָשׁוּתִי:

רש"י ◄ **וְיִקְחוּ־לִי תְּרוּמָה •** "לִי", לִשְׁמִי. **תְּרוּמָה •** הַפְרָשָׁה. יַפְרִישׁוּ לִי מְמֻמוֹנָם נְדָבָה. **יִדְּבֶנּוּ לִבּוֹ •** לְשׁוֹן נְדָבָה, וְהוּא לְשׁוֹן רָצוֹן טוֹב, פיישנ"ט בְּלַעַ"ז. **תִּקְחוּ אֶת־תְּרוּמָתִי •** אָמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ: שָׁלֹשׁ תְּרוּמוֹת אֲמוּרוֹת כָּאן: אַחַת, תְּרוּמַת בֶּקַע לַגֻּלְגֹּלֶת, שֶׁנַּעֲשׂוּ מֵהֶם הָאֲדָנִים, כְּמוֹ שֶׁמְּפֹרָשׁ בְּ"אֵלֶּה פְקוּדֵי". וְאַחַת, תְּרוּמַת הַמִּזְבֵּחַ בֶּקַע לַגֻּלְגֹּלֶת לַקַּפּוֹת, לְקִנּוֹת מֵהֶן קָרְבְּנוֹת צִבּוּר. וְאַחַת, תְּרוּמַת הַמִּשְׁכָּן, נִדְבַת כָּל אֶחָד וְאֶחָד. י"ג דְּבָרִים הָאֲמוּרִים בָּעִנְיָן, כֻּלָּם הוּצְרְכוּ לִמְלֶאכֶת הַמִּשְׁכָּן אוֹ לְבִגְדֵי כְּהֻנָּה, כְּשֶׁתְּדַקְדֵּק בָּהֶם.

~ נקודות משיחות קודש ~

וְיִקְחוּ לִי תְּרוּמָה (כה, ב)

שְׁנֵי פֵּירוּשִׁים בְּתִיבַת "תְּרוּמָה": הַפְרָשָׁה וַהֲרָמָה. וּשְׁנֵיהֶם עוֹלִים בְּקֶנֶה אֶחָד: כְּשֶׁאָדָם מַפְרִישׁ מִכַּסְפּוֹ וּזְהָבוֹ לְדָבָר שֶׁל קְדֻשָּׁה, הוּא מֵרִים אוֹתָם מֵחָמְרִיּוּתָם וְגַשְׁמִיּוּתָם — וּמַעֲלֶה אוֹתָם לְגָבוֹהַּ, לְרוּחָנִיּוּת וְלִקְדֻשָּׁה.

כַּפִּתְגָּם הַיָּדוּעַ שֶׁל רַבֵּנוּ הַזָּקֵן: הַשֵּׁם־יִתְבָּרֵךְ מַשְׁפִּיעַ לְאָדָם גַּשְׁמִיּוּת, וְהָאָדָם עוֹשֶׂה מֵהַגַּשְׁמִיּוּת — רוּחָנִיּוּת.

(לקוטי שיחות, כרך יא, עמ' 315)

(ג) **וְזֹאת הַתְּרוּמָה אֲשֶׁר תִּקְחוּ מֵאִתָּם זָהָב וָכֶסֶף וּנְחֹשֶׁת:**

ג וְדָא אַפְרָשׁוּתָא דִּתְסְבּוּן מִנְּהוֹן דַּהֲבָא וְכַסְפָּא וּנְחָשָׁא:

דעת זקנים מבעלי התוספות - עוז והדר

(ב) **וְיִקְחוּ לִי תְּרוּמָה.** פָּרָשָׁה זוֹ נֶאֱמְרָה בְּתוֹךְ אַרְבָּעִים יוֹם שֶׁהָיָה מִמַּתַּן תּוֹרָה, וְצִוָּהוּ הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא לְהֵיכָן מַנִּיחָהּ, שֶׁיַּעֲשׂוּ מִשְׁכָּן וּבֵית קָדְשֵׁי הַקָּדָשִׁים וּבְתוֹכוֹ אָרוֹן, וּבְתוֹךְ הָאָרוֹן לוּחוֹת וְשָׁם תִּשְׁרֶה שְׁכִינָה, וְיִשְׂרָאֵל סָבִיב כְּמוֹ הַמַּלְאָכִים סְבִיב כִּסֵּא הַכָּבוֹד, וּשְׁכִינָה בֵּינֵיהֶם, וְכֵן כָּתוּב (פסוק ח) **וְשָׁכַנְתִּי בְּתוֹכָם,** כְּמוֹ בְּתוֹךְ הַמַּלְאָכִים, וְעַל זֶה נֶאֱמַר (תהלים פב ו) אָמַרְתִּי אֱלֹהִים אַתֶּם וּבְנֵי עֶלְיוֹן כֻּלְּכֶם, לִהְיוֹת שְׁכִינָתִי (ביניהם) [בֵּינֵיכֶם]: תורה ג

(ג־ו) **וְזֹאת הַתְּרוּמָה וגו'.** שְׁלֹשָׁה עָשָׂר נְדָבוֹת מוֹנֶה כָּאן שֶׁנָּדְבוּ יִשְׂרָאֵל בַּמִּשְׁכָּן, וּכְנֶגְדָּן מָנָה יְחֶזְקֵאל (טז י"ג) שְׁלֹשָׁה עָשָׂר בְּגָדִים שֶׁעָתִיד הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא לְהַלְבִּישׁ יִשְׂרָאֵל לֶעָתִיד (תנחומא ח): **זָהָב וָכֶסֶף וּנְחֹשֶׁת.** וּכְנֶגְדָּן יֵשׁ צְדָקוֹת בָּעוֹלָם, אוֹתָהּ שֶׁאָדָם עוֹשֶׂה כְּשֶׁהוּא בְּרִיא נֶחְשֶׁבֶת לוֹ כְּזָהָב, כְּשֶׁהוּא חוֹלֶה וְנוֹתֵן מֵעַכְשָׁיו נֶחְשֶׁבֶת לוֹ כְּכֶסֶף, כְּשֶׁהוּא נוֹתֵן לְאַחַר הַמִּיתָה נֶחְשֶׁבֶת לוֹ כִּנְחֹשֶׁת:

דָּבָר אַחֵר, **זָהָב** כְּנֶגֶד מַלְכוּת בָּבֶל, דִּכְתִיב (דניאל ב לח) אַנְתְּ הוּא רֵאשָׁה דִּי דַהֲבָא. **כֶּסֶף** כְּנֶגֶד מַלְכוּת פָּרַס, דִּכְתִיב בְּאוֹתָהּ מַלְכוּת (אסתר ג ט) וַעֲשָׂרֶת אֲלָפִים כִּכַּר כֶּסֶף. **נְחוֹשֶׁת** כְּנֶגֶד מַלְכוּת יָוָן הַפּוּחוּתָה מִכֻּלָּן. **עוֹרוֹת אֵלִים מְאָדָּמִים** כְּנֶגֶד מַלְכוּת אֱדוֹם. וְאַחַר־כָּךְ **שֶׁמֶן לַמָּאוֹר** כְּנֶגֶד מָשִׁיחַ, דִּכְתִיב בֵּיהּ (תהלים קלב יז) עָרַכְתִּי נֵר לִמְשִׁיחִי (תנחומא ז): תורה ד

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

רש"י◄ **זָהָב וָכֶסֶף וּנְחֹשֶׁת וְגוֹ'•** כֻּלָּם בָּאוּ בִּנְדָבָה, אִישׁ אִישׁ מַה שֶּׁנִּדְבוֹ לִבּוֹ, חוּץ מִן הַכֶּסֶף שֶׁבָּא בְּשָׁוֶה, מַחֲצִית הַשֶּׁקֶל לְכָל אֶחָד. וְלֹא מָצִינוּ בְּכָל מְלֶאכֶת הַמִּשְׁכָּן שֶׁהֵצְרַךְ שָׁם כֶּסֶף יוֹתֵר, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְכֶסֶף פְּקוּדֵי הָעֵדָה וְגוֹ' בֶּקַע לַגֻּלְגֹּלֶת וְגוֹ'". וּשְׁאָר הַכֶּסֶף הַבָּא שָׁם בִּנְדָבָה, עֲשָׂאוּהָ לִכְלֵי שָׁרֵת. (לקמן לח)

~ נקודות משיחות קודש ~

זָהָב וָכֶסֶף וּנְחֹשֶׁת (כה, ג)

נֶאֱמַר בִּסְפָרִים שֶׁיֵּשׁ כָּאן שָׁלוֹשׁ דְּרָגוֹת בְּנוֹתְנֵי צְדָקָה, כַּמְרֻמָּז בְּרָאשֵׁי־הַתֵּיבוֹת: 'זָהָב' — זֶה הַנּוֹתֵן בְּרִיא. 'כֶּסֶף' — (הַנּוֹתֵן רַק) כְּשֶׁיֵּשׁ סַכָּנַת פַּחַד. 'נְחֹשֶׁת' — (הַנּוֹתֵן צְדָקָה רַק כְּשֶׁהוּא שְׁכִיב־מֵרַע, וְזוֹ הִיא) 'נְתִינַת חוֹלֶה שֶׁאָמַר תְּנוּ'. וּמֵאַחַר שֶׁצְּדָקָה שְׁקוּלָה כְּנֶגֶד כָּל הַמִּצְוֹת, יֵשׁ לוֹמַר שֶׁשֶּׁלֹּשׁ הַדְּרָגוֹת הַלָּלוּ, הֵן בְּעֶצֶם שָׁלֹשׁ דְּרָגוֹת בַּשְּׁלִיחוּת הַכְּלָלִית שֶׁל "וְעָשׂוּ לִי מִקְדָּשׁ", לַעֲשׂוֹת אֶת הָעוֹלָם דִּירָה לַקָּבָּ"ה: "זֶה הַנּוֹתֵן בְּרִיא" — עֲבוֹדַת הַצַּדִּיקִים שֶׁהִיא עֲבוֹדָה מֻשְׁלֶמֶת.

"כְּשֶׁיֵּשׁ סַכָּנַת פַּחַד" — כְּשֶׁהָאָדָם מֵשִׁפְּע מֵהַהֶעְלֵם וְהַהֶסְתֵּר שֶׁבָּעוֹלָם, וְרַק עַל־יְדֵי עֲבוֹדַת הַצְּדָקָה פּוֹדֶה אֶת עַצְמוֹ וּמִשְׁתַּחְרֵר מֵהַהַשְׁפָּעָה הַשְּׁלִילִית. "נְתִינַת חוֹלֶה שֶׁאָמַר תְּנוּ" — מַצָּב שֶׁבּוֹ הַנּוֹתֵן מֵשִׁפְּע מֵהָעוֹלָם עַד כְּדֵי כָּךְ שֶׁהוּא כְּבָר 'חוֹלֶה'.

לָמַדְנוּ כָּאן, שֶׁגַּם חוֹלֶה יָכוֹל לָתֵת צְדָקָה, וְכָל אָדָם מִיִּשְׂרָאֵל, יִהְיֶה מִי שֶׁיִּהְיֶה, יָכוֹל לְהִשְׁתַּתֵּף בִּמְלֶאכֶת הַמִּשְׁכָּן, הִיא הַמְלָאכָה שֶׁל הֲפִיכַת הָעוֹלָם לְמָכוֹן לִשְׁבִתּוֹ יִתְבָּרֵךְ.

(התוועדויות תשמ"ט כרך ב, עמ' 330 ואילך)

(ד) **וּתְכֵלֶת וְאַרְגָּמָן וְתוֹלַעַת שָׁנִי וְשֵׁשׁ וְעִזִּים:**

ד וְתִכְלָא וְאַרְגְּוָנָא וּצְבַע זְהוֹרִי וּבוּץ וּמְעַזֵּי:

רש"י◄ **וּתְכֵלֶת•** צֶמֶר צָבוּעַ בְּדַם חִלָּזוֹן, וְצִבְעוֹ יָרֹק (יבמות ד. מנחות מד). **וְאַרְגָּמָן•** צֶמֶר צָבוּעַ מִמִּין צֶבַע שֶׁשְּׁמוֹ אַרְגָּמָן. **וְשֵׁשׁ•** הוּא פִּשְׁתָּן. **וְעִזִּים•** נוֹצָה שֶׁל עִזִּים, לָכֵן תִּרְגֵּם אונְקְלוֹס: "וּמְעַזֵּי", הַבָּא מִן הָעִזִּים וְלֹא עִזִּים עַצְמָן, שֶׁתַּרְגּוּם שֶׁל "עִזִּים" — עִזָּיָא.

(ה) **וְעֹרֹת אֵילִם מְאָדָּמִים וְעֹרֹת תְּחָשִׁים וַעֲצֵי שִׁטִּים:**

ה וּמַשְׁכֵּי דְּדִכְרֵי מְסַמְּקֵי וּמַשְׁכֵּי סַסְגּוֹנָא וְאָעֵי שִׁטִּין:

~ נקודות משיחות קודש ~

נֶחְמַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּמִצְרַיִם

וַעֲצֵי שִׁטִּים:

וּמֵאַיִן הָיָה לָהֶם בַּמִּדְבָּר? פֵּרֵשׁ רַבִּי תַּנְחוּמָא: יַעֲקֹב אָבִינוּ צָפָה בְּרוּחַ הַקֹּדֶשׁ שֶׁעֲתִידִין יִשְׂרָאֵל לִבְנוֹת מִשְׁכָּן בַּמִּדְבָּר, וְהֵבִיא אֲרָזִים לְמִצְרַיִם וּנְטָעָם, וְצִוָּה לְבָנָיו לִטְּלָם עִמָּהֶם כְּשֶׁיֵּצְאוּ מִמִּצְרַיִם (כה, ה. ובפרש"י).

יֵשׁ לְעַיֵּן, הֲרֵי כְּדֵי לְהַשִּׂיג אֲרָזִים לִבְנִיַּת הַמִּשְׁכָּן הָיוּ יְכוֹלִים בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לִקְנוֹתָם מִתַּגְּרֵי הָאֻמּוֹת אוֹ לְקַחְתָּם מִיְּעָרוֹת סְמוּכִים, וְאִם־כֵּן מַדּוּעַ הֵצְרַךְ יַעֲקֹב אָבִינוּ לְהָבִיא אִתּוֹ אֲרָזִים מֵאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל וְלִנְטֹעַ אוֹתָם בְּמִצְרַיִם?

וְיֵשׁ לוֹמַר עַל דֶּרֶךְ הַדְּרוּשׁ, דְּעִנְיָן זֶה פֵּרְשׁוּ "רַבִּי תַּנְחוּמָא" — מִלְּשׁוֹן "נֶחָמָה". שֶׁעָשָׂה כֵּן יַעֲקֹב אָבִינוּ כְּדֵי לְנַחֵם אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מִצָּרַת גָּלוּתָם.

דְּכַאֲשֶׁר הָיוּ יִשְׂרָאֵל בְּמִצְרַיִם, בְּגָלוּת קָשָׁה בְּיוֹתֵר, עִם גְּזֵרוֹת כְּ"כָל הַבֵּן הַיִּלּוֹד הַיְאוֹרָה תַּשְׁלִיכוּהוּ" וְכַיּוֹצֵא בָּזֶה, הִנֵּה זוּ הָיְתָה נֶחָמָתָם כְּשֶׁרָאוּ אֶת הָאֲרָזִים שֶׁנָּטַע יַעֲקֹב.

דְּאַף שֶׁיָּדְעוּ שֶׁהִבְטִיחַ לָהֶם הַקָּבָּ"ה — "אָנֹכִי אַעֲלֶךָ גַּם עָלֶה" (ויגש מו, ד), אֵין זֶה דּוֹמֶה לָזֶה שֶׁרָאוּ בְּעֵינֵיהֶם שֶׁהִנֵּה יֵשׁ אֲרָזִים שֶׁנָּטַע יַעֲקֹב בְּמִצְרַיִם רַק עַל־מְנָת שֶׁיֵּצְאוּ מִמִּצְרַיִם וְיִקְחוּ אֲרָזִים אֵלּוּ עִמָּהֶם, וְיִבְנוּ בָּהֶם אֶת הַמִּשְׁכָּן.

(על־פי לקוטי־שיחות חלק לא עמוד 146 ואילך) – מתוך 'לקראת שבת'

דעת זקנים מבעלי התוספות - עוז והדר

(ה) **וַעֲצֵי שִׁטִּים. [שִׁטִּים]** נוֹטְרִיקוֹן שָׁלוֹם טוֹבָה יְשׁוּעָה מְחִילָה (תנחומא י). וּבַמִּדְבָּר הָיוּ שָׁם יְעָרִים גְּדוֹלִים שֶׁנִּטְּלוּ מִשָּׁם אוֹתָן עֵצִים הַקְּרוּיִם שִׁטִּים, דִּכְתִיב (במדבר כה א) **וַיֵּשֶׁב יִשְׂרָאֵל בַּשִּׁטִּים, וְכֵן וַיִּשְׁלַח יְהוֹשֻׁעַ בֶּן נוּן מִן הַשִּׁטִּים** (יהושע ב א), וְעַל שֵׁם הַיַּעַר נִקְרָא הַמָּקוֹם שִׁטִּים, וְזֶהוּ שֶׁאָמַר הַכָּתוּב (ישעיה מא יט) אֶתֵּן בַּמִּדְבָּר אֶרֶז שִׁטָּה וַהֲדַס. וְהוּא עֵץ קַל

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

רש"י ◄ **מְאָדָמִים** • צְבוּעוֹת הָיוּ אָדֹם לְאַחַר עִבּוּדָן. **תְּחָשִׁים** • (שבת כח) מִין חַיָּה, וְלֹא הָיְתָה אֶלָּא לְשָׁעָה, וְהַרְבֵּה גְּוָנִים הָיוּ לָהּ, לְכָךְ מְתַרְגֵּם "סַסְגּוֹנָא", שֶׁשֵּׁשׁ וּמִתְפָּאֵר בִּגְוָנִים שֶׁלּוֹ. **וַעֲצֵי שִׁטִּים** • וּמֵאַיִן הָיוּ לָהֶם בַּמִּדְבָּר? פֵּרֵשׁ רַבִּי תַּנְחוּמָא: יַעֲקֹב אָבִינוּ צָפָה בְּרוּחַ הַקֹּדֶשׁ שֶׁעֲתִידִין יִשְׂרָאֵל לִבְנוֹת מִשְׁכָּן בַּמִּדְבָּר, וְהֵבִיא אֲרָזִים לְמִצְרַיִם וּנְטָעָם, וְצִוָּה לְבָנָיו לִטְּלָם עִמָּהֶם כְּשֶׁיֵּצְאוּ מִמִּצְרַיִם.

(ו) שֶׁמֶן לַמָּאֹר בְּשָׂמִים לְשֶׁמֶן הַמִּשְׁחָה וְלִקְטֹרֶת הַסַּמִּים:

ו מִשְׁחָא לְאַנְהָרוּתָא בּוּסְמַיָּא לְמִשְׁחָא דִּרְבוּתָא וְלִקְטֹרֶת בּוּסְמַיָּא:

רש"י ◄ **שֶׁמֶן לַמָּאֹר** • שֶׁמֶן זַיִת זָךְ לְהַעֲלוֹת נֵר תָּמִיד. **בְּשָׂמִים לְשֶׁמֶן הַמִּשְׁחָה** • שֶׁנַּעֲשָׂה לִמְשֹׁחַ כְּלֵי הַמִּשְׁכָּן וְהַמִּשְׁכָּן לְקַדְּשׁוֹ, וְהוּצְרְכוּ לוֹ בְּשָׂמִים, כְּמוֹ שֶׁמְּפֹרָשׁ בְּ"כִי תִשָּׂא". **וְלִקְטֹרֶת הַסַּמִּים** • שֶׁהָיוּ מַקְטִירִין בְּכָל עֶרֶב וּבֹקֶר, כְּמוֹ שֶׁמְּפֹרָשׁ בְּ"וְאַתָּה תְּצַוֶּה". וּלְשׁוֹן "קְטֹרֶת", הַעֲלָאַת קִיטוֹר וְתִמְרוֹת עָשָׁן.

(ז) אַבְנֵי־שֹׁהַם וְאַבְנֵי מִלֻּאִים לָאֵפֹד וְלַחֹשֶׁן:

ז אַבְנֵי בּוּרְלָא וְאַבְנֵי אַשְׁלְמוּתָא לְשַׁקָּעָא בְּאֵפוֹדָא וּבְחוּשְׁנָא:

רש"י ◄ **אַבְנֵי־שֹׁהַם** • שְׁתַּיִם הוּצְרְכוּ שָׁם לְצֹרֶךְ הָאֵפוֹד, הָאָמוּר בְּ"וְאַתָּה תְּצַוֶּה". **מִלֻּאִים** • עַל שֵׁם שֶׁעוֹשִׂין לָהֶם בַּזָּהָב מוֹשָׁב כְּמִין גֻּמָּא, וְנוֹתְנִין הָאֶבֶן שָׁם לְמַלְּאוֹת הַגֻּמָּא, קְרוּיִים אַבְנֵי מִלֻּאִים, וּמְקוֹם הַמּוֹשָׁב קָרוּי מִשְׁבְּצוֹת. **לָאֵפֹד וְלַחֹשֶׁן** • אַבְנֵי הַשֹּׁהַם לָאֵפֹד וְאַבְנֵי הַמִּלֻּאִים לַחֹשֶׁן. וְחֹשֶׁן וְאֵפוֹד מְפֹרָשִׁים בְּ"וְאַתָּה תְּצַוֶּה", וְהֵם מִינֵי תַּכְשִׁיט.

(ח) וְעָשׂוּ לִי מִקְדָּשׁ וְשָׁכַנְתִּי בְּתוֹכָם:

ח וַיַּעְבְּדוּן קֳדָמַי מִקְדָּשָׁא וְאַשְׁרֵי שְׁכִינָתִי בֵּינֵיהוֹן:

רש"י ◄ **וְעָשׂוּ לִי מִקְדָּשׁ** • וְעָשׂוּ לִשְׁמִי בֵּית קְדֻשָּׁה.

(ט) כְּכֹל אֲשֶׁר אֲנִי מַרְאֶה אֹתְךָ אֶת תַּבְנִית הַמִּשְׁכָּן וְאֶת תַּבְנִית כָּל־כֵּלָיו וְכֵן תַּעֲשׂוּ: ס

ט כְּכֹל דִּי אֲנָא מַחֲזֵי יָתָךְ יָת דְּמוּת מַשְׁכְּנָא וְיָת דְּמוּת כָּל מָנוֹהִי וְכֵן תַּעְבְּדוּן:

דעת זקנים מבעלי התוספות - עוז והדר

מְאֹד וְחָלָק, וְתֵדַע שֶׁהוּא קַל, שֶׁהֲרֵי אַרְבָּעִים וּשְׁמוֹנֶה קְרָשִׁים, וְאַדְנֵיהֶם תִּשְׁעִים וְשִׁשָּׁה, וַעֲמוּדִים וְאַדְנֵי הֶחָצֵר, וְתֵשַׁע עַמּוּדֵי הַמִּשְׁכָּן, וְחָמֵשׁ שֶׁל מָסָךְ, וְאַרְבַּע שֶׁל פָּרוֹכֶת, וִיתֵדוֹתָם וְאַדְנֵיהֶם, כָּל זֶה מוֹשְׁכִין שְׁמוֹנָה בָּקָר שֶׁנָּתְנוּ לִבְנֵי מְרָרִי כְּמוֹ שֶׁמְּפוֹרָשׁ בְּפָרָשַׁת נָשֹׂא (במדבר ד לא־לב), וְאַף עַל פִּי שֶׁהַקְּרָשִׁים גָּבְהָן עֶשֶׂר וְרָחְבָּן אַמָּה וָחֲצִי וְעָבְיָין אַמָּה, אֶלָּא שְׁמַע־מִינָּהּ כִּי עֵץ קַל מְאֹד, וְדוֹמֶה לְעֵץ שֶׁקּוֹרִין מדר"א בְּלַעַ"ז. וְרַשִׁ"י זַ"ל פֵּרֵשׁ שֶׁהַקְּרָשִׁים הָיוּ מִנְּטִיעוֹת שֶׁנָּטַע יַעֲקֹב בְּבוֹאוֹ לְמִצְרַיִם, וּכְשֶׁיָּצְאוּ נְשָׂאוּם עִמָּהֶם וְעָשׂוּ מֵהֶם קְרָשִׁים, זֶהוּ שֶׁיִּסֵּד הַפַּיָּט וכו'. וְעוֹד אִיתָא בַּמִּדְרָשׁ שֶׁהַבְּרִיחַ הַתִּיכוֹן הָיָה מִמַּקְלוֹ שֶׁל יַעֲקֹב, כְּמָא דְּאָמַר (בראשית לב י) כִּי בְמַקְלִי עָבַרְתִּי אֶת הַיַּרְדֵּן הַזֶּה, וְהֵבִיאוּ לְמִצְרַיִם וּכְשֶׁיָּצְאוּ הֶעֱלוּהוּ (עמו) [עִמָּהֶם]:

תורה ו

(ו) **שֶׁמֶן לַמָּאֹר.** תֵּימַהּ, שֶׁכָּל הַפָּרָשָׁה בְּצָרְכֵי בִנְיָן חוּץ מִפָּסוּק זֶה שֶׁהוּא צוֹרֶךְ שֻׁלְחַן גָּבוֹהַּ, וְאֵינוֹ אוֹמֵר חִטִּים לְלֶחֶם הַפָּנִים וּכְבָשִׂים לַתָּמִידִין וְעֵצִים לַמַּעֲרָכָה. וְיֵשׁ לוֹמַר שֶׁשְּׁלָשְׁתָּן צוֹרֶךְ בִּנְיָן הֵן, שֶׁמֶן הַמִּשְׁחָה שֶׁבּוֹ נִמְשְׁחוּ וְנִתְקַדְּשׁוּ כָּל כְּלֵי הַמִּשְׁכָּן, וּקְטֹרֶת נַמִּי שֶׁכֵּן דֶּרֶךְ מְלָכִים שֶׁמְּבַשְּׂמִין לָהֶם הַבַּיִת קוֹדֶם שֶׁיִּכָּנְסוּ לְתוֹכָהּ, וְכָל־שֶׁכֵּן לִפְנֵי מֶלֶךְ מַלְכֵי הַמְּלָכִים הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא, וְכֵן מָצִינוּ שֶׁעַל יְדֵי הַקְּטֹרֶת שְׁכִינָה נִרְאֵית דִּכְתִיב (ויקרא טז יג) וְכִסָּה עֲנַן הַקְּטֹרֶת, וּכְתִיב (שם פסוק ב) כִּי בֶּעָנָן אֵרָאֶה, וְשֶׁמֶן לַמָּאוֹר שֶׁכֵּן דֶּרֶךְ הַמְּלָכִים לְהַדְלִיק נֵר לִפְנֵיהֶם קוֹדֶם שֶׁיִּכָּנְסוּ לַבַּיִת. וְאַף עַל גַּב דְּלָאו לְאוֹרָה הוּא צָרִיךְ, מִכָּל־מָקוֹם הוּא כָּבוֹד שֶׁל מַעְלָה: תורה ז

(ז) **אַבְנֵי שֹׁהַם וגו'.** לְצוֹרֶךְ **אֵפוֹד וְחוֹשֶׁן.** כֵּיצַד, **אַבְנֵי שֹׁהַם לָאֵפוֹד,** וְלָקַחְתָּ אֶת שְׁתֵּי אַבְנֵי שֹׁהַם (להלן כח ט), וּכְתִיב (שם פסוק יב) וְשַׂמְתָּ אֶת שְׁתֵּי הָאֲבָנִים עַל כִּתְפֹת הָאֵפֹד. **וְאַבְנֵי מִלּוּאִים לַחוֹשֶׁן** כְּדִכְתִיב (שם פסוק יז) וּמִלֵּאתָ בוֹ מִלֻּאַת אֶבֶן וגו'. וְכִי הַאי גַּוְונָא מָצִינוּ הַרְבֵּה מִקְרָאוֹת מִתְפָּרְשִׁים, הַמַּגְבִּיהִי לָשֶׁבֶת הַמַּשְׁפִּילִי לִרְאוֹת בַּשָּׁמַיִם וּבָאָרֶץ (תהלים קיג ה־ו). וְעוֹד אַתָּה מוֹצֵא אַבְנֵי שׁוֹהַם לְצוֹרֶךְ הַחוֹשֶׁן, דִּכְתִיב (להלן כח ב) וְהַטּוּר הָרְבִיעִי תַּרְשִׁישׁ וְשֹׁהַם: תורה ח

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

רש"י◄ **כְּכֹל אֲשֶׁר אֲנִי מַרְאֶה אוֹתְךָ•** (מנחות כט) כָּאן. **אֵת תַּבְנִית הַמִּשְׁכָּן.** הַמִּקְרָא הַזֶּה מְחֻבָּר לַמִּקְרָא שֶׁלְּמַעְלָה הֵימֶנּוּ: "וְעָשׂוּ לִי מִקְדָּשׁ כְּכֹל אֲשֶׁר אֲנִי מַרְאֶה אוֹתְךָ". **וְכֵן תַּעֲשׂוּ•** (סנהדרין טז. שבועות יד) לְדוֹרוֹת, אִם יֹאבַד אֶחָד מִן הַכֵּלִים, אוֹ כְּשֶׁתַּעֲשׂוּ לִי כְּלֵי בֵּית עוֹלָמִים, כְּגוֹן שֻׁלְחָנוֹת וּמְנוֹרוֹת וְכִיּוֹרוֹת וּמְכוֹנוֹת שֶׁעָשָׂה שְׁלֹמֹה, כְּתַבְנִית אֵלּוּ תַּעֲשׂוּ אוֹתָם. (תוספתא. שבת צח) וְאִם לֹא הָיָה הַמִּקְרָא מְחֻבָּר לַמִּקְרָא שֶׁלְּמַעְלָה הֵימֶנּוּ, לֹא הָיָה לוֹ לִכְתֹּב "וְכֵן תַּעֲשׂוּ", אֶלָּא 'כֵּן תַּעֲשׂוּ', וְהָיָה מְדַבֵּר עַל עֲשִׂיַּת אֹהֶל מוֹעֵד וְכֵלָיו.

(י) **וְעָשׂוּ אֲרוֹן עֲצֵי שִׁטִּים אַמָּתַיִם וָחֵצִי אָרְכּוֹ וְאַמָּה וָחֵצִי רָחְבּוֹ וְאַמָּה וָחֵצִי קֹמָתוֹ:**

י וַיַּעַבְדוּן אֲרוֹנָא דְּאָעֵי שִׁטִּין תַּרְתֵּין אַמִּין וּפַלְגָּא אֲרִכֵּה וְאַמְתָּא וּפַלְגָּא פְּתֵיהּ וְאַמְתָּא וּפַלְגָּא רוּמֵהּ:

רש"י◄ **וְעָשׂוּ אֲרוֹן•** כְּמִין אֲרוֹנוֹת שֶׁעוֹשִׂים בְּלֹא רַגְלַיִם, עֲשׂוּיִים כְּמִין אַרְגָּז, שֶׁקּוֹרִין אישקרי"ן, יוֹשֵׁב עַל שׁוּלָיו.

(יא) **וְצִפִּיתָ אֹתוֹ זָהָב טָהוֹר מִבַּיִת וּמֵחוּץ תְּצַפֶּנּוּ וְעָשִׂיתָ עָלָיו זֵר זָהָב סָבִיב:**

יא וְתֶחֱפֵי יָתֵהּ דְּהַב דְּכִי מִגָּוֹ וּמִבָּרָא תַּחְפִּנֵּהּ וְתַעְבֵּד עֲלוֹהִי זֵיר דְּדְהַב סְחוֹר סְחוֹר:

רש"י◄ **מִבַּיִת וּמֵחוּץ תְּצַפֶּנּוּ•** (יומא עב) שְׁלֹשָׁה אֲרוֹנוֹת עָשָׂה בְּצַלְאֵל: ב' שֶׁל זָהָב וְא' שֶׁל עֵץ, וְד' כְּתָלִים וְשׁוּלַיִם לְכָל אֶחָד, וּפְתוּחִים מִלְּמַעְלָה. נָתַן שֶׁל עֵץ בְּתוֹךְ שֶׁל זָהָב וְשֶׁל זָהָב בְּתוֹךְ שֶׁל עֵץ, וְחִפָּה שְׂפָתוֹ הָעֶלְיוֹנָה בְּזָהָב. נִמְצָא מְצַפֶּה מִבַּיִת וּמֵחוּץ (שם תנחומא. שמות רבה)• **זֵר זָהָב•** כְּמִין כֶּתֶר מֵקֶף לוֹ סָבִיב לְמַעְלָה מִשְּׂפָתוֹ, שֶׁעָשָׂה הָאָרוֹן הַחִיצוֹן גָּבֹהַּ מִן הַפְּנִימִי, עַד שֶׁעָלָה לְמוּל עֲבִי הַכַּפֹּרֶת וּלְמַעְלָה הֵימֶנּוּ מַשֶּׁהוּ. וּכְשֶׁהַכַּפֹּרֶת שׁוֹכֶב עַל עֲבִי הַכְּתָלִים, עוֹלֶה הַזֵּר לְמַעְלָה מִכָּל עֲבִי הַכַּפֹּרֶת כָּל שֶׁהוּא, וְהוּא סִימָן לְכֶתֶר תּוֹרָה.

(יב) **וְיָצַקְתָּ לּוֹ אַרְבַּע טַבְּעֹת זָהָב וְנָתַתָּה עַל אַרְבַּע פַּעֲמֹתָיו וּשְׁתֵּי טַבָּעֹת עַל־צַלְעוֹ הָאֶחָת וּשְׁתֵּי טַבָּעֹת עַל־צַלְעוֹ הַשֵּׁנִית:**

יב וְתַתִּיךְ לֵהּ אַרְבַּע עִזְקָן דְּדְהַב וְתִתֵּן עַל אַרְבַּע זְוִיתֵהּ וְתַרְתֵּין עִזְקָן עַל סִטְרֵהּ חַד וְתַרְתֵּין עִזְקָן עַל סִטְרֵהּ תִּנְיָנָא:

רש"י◄ **וְיָצַקְתָּ•** לְשׁוֹן הַתָּכָה, כְּתַרְגּוּמוֹ. **פַּעֲמֹתָיו•** כְּתַרְגּוּמוֹ: זְוִיתֵהּ, וּבַזְּוִיּוֹת הָעֶלְיוֹנוֹת סָמוּךְ לַכַּפֹּרֶת, הָיוּ נְתוּנִים שְׁתַּיִם מִכָּאן וּשְׁתַּיִם מִכָּאן לְרָחְבּוֹ שֶׁל אָרוֹן, וְהַבַּדִּים נְתוּנִים בָּהֶם, וְאָרְכּוֹ שֶׁל אָרוֹן מַפְסִיק בֵּין הַבַּדִּים אַמָּתַיִם וָחֵצִי בֵּין בַּד לְבַד, שֶׁיִּהְיוּ שְׁנֵי בְּנֵי אָדָם הַנּוֹשְׂאִים אֶת הָאָרוֹן מְהַלְּכִין בֵּינֵיהֶם, וְכֵן מִפֹּרֶשׁ בִּ'מְנָחוֹת' בְּפֶרֶק "שְׁתֵּי הַלֶּחֶם". **וּשְׁתֵּי טַבָּעֹת עַל צַלְעוֹ הָאֶחָת•** הֵן הֵן הָאַרְבַּע טַבָּעוֹת שֶׁבִּתְחִלַּת הַמִּקְרָא, וּפֵרַשׁ לְךָ הֵיכָן הָיוּ, וְהַוְיָ"ו זוֹ יְתֵרָה הִיא, וּפִתְרוֹנוֹ כְּמוֹ "שְׁתֵּי טַבָּעוֹת", וְיֵשׁ לְךָ לְיַשְּׁבָהּ כֵּן: וּשְׁתֵּי מִן הַטַּבָּעוֹת הָאֵלּוּ עַל צַלְעוֹ הָאֶחָת. **צַלְעוֹ•** צִדּוֹ.

דעת זקנים מבעלי התוספות - עוז והדר

(י) **וְעָשׂוּ אָרוֹן.** בְּכוּלְּהוּ כְּתִיב **וְעָשִׂיתָ** וְכָאן כְּתִיב **וְעָשׂוּ,** לְפִי שֶׁהַכֹּל חַיָּבִין לְהִתְעַסֵּק בּוֹ מִפְּנֵי כְּבוֹד הַתּוֹרָה שֶׁבְּתוֹכוֹ, וְקַל־וָחוֹמֶר לְתַלְמִידֵי חֲכָמִים שֶׁבְּנֵי עִירָם מְצוּוִים לַעֲשׂוֹת מְלַאכְתָּן כְּדֵי לְכַבְּדָם. וְהָכִי אִיתָא בְּיוֹמָא פֶּרֶק בָּא לוֹ (עב.), **וְעָשׂוּ אָרוֹן,** מִכָּאן לְתַלְמִיד חָכָם וכו'. **מִבַּיִת וּמֵחוּץ תְּצַפֶּנּוּ,** אָמַר רָבָא כָּל תַּלְמִיד חָכָם שֶׁאֵין תּוֹכוֹ כְּבָרוֹ אֵינוֹ תַּלְמִיד חָכָם. וְעוֹד צִיָּוָה הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא לְכָל יִשְׂרָאֵל לְהִתְעַסֵּק בּוֹ, כְּדֵי שֶׁיִּהְיוּ כֻּלָּן מְקַבְּלִין שְׂכַר הַתּוֹרָה הַמּוּנַּחַת בּוֹ שָׁם (ראה שמו"ר לד ב): תורה יא

(יא) **וְצִפִּיתָ.** רָאוּי הָיָה הָאָרוֹן לִהְיוֹת זָהָב כֻּלּוֹ, אֶלָּא לְפִי שֶׁיִּהְיֶה נִישָּׂא בַּכָּתֵף וְיַכְבִּיד יוֹתֵר מִדַּאי. וְאַף־עַל־גַּב דְּאָמְרִינַן (סוטה לה.) נוֹשְׂאָיו נוֹשֵׂא, לְפִי שָׁעָה הָיָה. וְקַשְׁיָא לִי, אִם כֵּן לָמָּה נֶעֱנַשׁ עוּזָּא, וְצָרִיךְ עִיּוּן. וְכֵן מָצִינוּ בְּמִזְבַּח הַזָּהָב שֶׁצִּיְּוָה הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא לַעֲשׂוֹת מֶצַע שִׁטִּים וּלְחַפּוֹת זָהָב (להלן ל א, ג), וְכֵן מִזְבַּח הַנְּחֹשֶׁת (להלן כז א־ב), לְפִי שֶׁהָיוּ נוֹשְׂאִין בַּכָּתֵף וְלֹא יַכְבִּיד עַל הַנּוֹשְׂאִים:

וְעָשִׂיתָ עָלָיו זֵר זָהָב. נִרְאֶה שֶׁאֵינוֹ אֶלָּא לְנוֹי כְּמִין כֶּתֶר, וְהוּא רֶמֶז לְכֶתֶר הַתּוֹרָה. וְכֵן מַשְׁמַע בְּיוֹמָא פֶּרֶק בָּא לוֹ (עב.), שָׁלֹשׁ זֵרִין הֵן, זֵר הָאָרוֹן שֶׁהוּא סִימָן לְכֶתֶר הַתּוֹרָה, וְזֵר הַשֻּׁלְחָן סִימָן לְכֶתֶר מַלְכוּת, וְזֵר הַמִּזְבֵּחַ רֶמֶז לְכֶתֶר כְּהוּנָּה, כֶּתֶר כְּהוּנָּה בָּא אַהֲרֹן וּנְטָלָהּ, כֶּתֶר מַלְכוּת בָּא דָּוִד וּנְטָלָהּ, כֶּתֶר תּוֹרָה מוּנָּח וְעוֹמֵד וְכָל שֶׁרוֹצֶה לִיטּוֹל יָבוֹא וְיִטּוֹל: תורה יב

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

(יג) וְעָשִׂיתָ בַדֵּי עֲצֵי שִׁטִּים וְצִפִּיתָ אֹתָם זָהָב:

יג וְתַעְבֵּד אֲרִיחֵי דְּאָעֵי שִׁטִּין וְתַחֲפֵי יָתְהוֹן דַּהֲבָא:

רש״י ◄ בַּדֵּי • מוֹטוֹת.

(יד) וְהֵבֵאתָ אֶת־הַבַּדִּים בַּטַּבָּעֹת עַל צַלְעֹת הָאָרֹן לָשֵׂאת אֶת־הָאָרֹן בָּהֶם:

יד וְתָעֵל יָת אֲרִיחַיָּא בְּעִזְקָתָא עַל סִטְרֵי אֲרוֹנָא לְמִטַּל יָת אֲרוֹנָא בְּהוֹן:

(טו) בְּטַבְּעֹת הָאָרֹן יִהְיוּ הַבַּדִּים לֹא יָסֵרוּ מִמֶּנּוּ:

טו בְּעִזְקָתָא דַּאֲרוֹנָא יְהוֹן אֲרִיחַיָּא לָא יְעִדּוּן מִנֵּהּ:

רש״י ◄ לֹא יָסֵרוּ מִמֶּנּוּ • (יומא שם) לְעוֹלָם.

(טז) וְנָתַתָּ אֶל־הָאָרֹן אֵת הָעֵדֻת אֲשֶׁר אֶתֵּן אֵלֶיךָ:

טז וְתִתֵּן בַּאֲרוֹנָא יָת סַהֲדוּתָא דִּי אֶתֵּן לָךְ:

רש״י ◄ וְנָתַתָּ אֶל־הָאָרֹן • כְּמוֹ: בָּאָרוֹן. הָעֵדֻת • הַתּוֹרָה, שֶׁהִיא לְעֵדוּת בֵּינִי וּבֵינֵיכֶם, שֶׁצִּוִּיתִי אֶתְכֶם מִצְוֹת הַכְּתוּבוֹת בָּהּ.

~ יום שני ג׳ אדר־א׳ ~

(יז) וְעָשִׂיתָ כַפֹּרֶת זָהָב טָהוֹר אַמָּתַיִם וָחֵצִי אָרְכָּהּ וְאַמָּה וָחֵצִי רָחְבָּהּ:

יז וְתַעְבֵּד כַּפֻּרְתָּא דְּדַהַב דְּכִי תַּרְתֵּין אַמִּין וּפַלְגָּא אֶרְכַּהּ וְאַמְּתָא וּפַלְגָּא פְּתָיַהּ:

רש״י ◄ כַּפֹּרֶת • כִּסּוּי עַל הָאָרוֹן, שֶׁהָיָה פָּתוּחַ מִלְּמַעְלָה, וּמַנִּיחוֹ עָלָיו כְּמִין דַּף. אַמָּתַיִם וָחֵצִי אָרְכָּהּ • כְּאָרְכּוֹ שֶׁל אָרוֹן, וְרָחְבָּהּ כְּרָחְבּוֹ שֶׁל אָרוֹן, וּמֻנַּחַת עַל עָבִי הַכְּתָלִים אַרְבַּעְתָּם. וְאַף־עַל־פִּי שֶׁלֹּא נָתַן שִׁעוּר לְעָבְיָהּ, פֵּרְשׁוּ רַבּוֹתֵינוּ שֶׁהָיָה עָבְיָהּ טֶפַח (סוכה ה).

(יח) וְעָשִׂיתָ שְׁנַיִם כְּרֻבִים זָהָב מִקְשָׁה תַּעֲשֶׂה אֹתָם מִשְׁנֵי קְצוֹת הַכַּפֹּרֶת:

יח וְתַעְבֵּד תְּרֵין כְּרוּבִין דְּדָהָב נְגִיד תַּעְבֵּד יָתְהוֹן מִתְּרֵין סִטְרֵי כַּפֻּרְתָּא:

רש״י ◄ כְּרֻבִים • דְּמוּת פַּרְצוּף תִּינוֹק לָהֶם. מִקְשָׁה תַּעֲשֶׂה • שֶׁלֹּא תַּעֲשֵׂם בִּפְנֵי עַצְמָם וּתְחַבְּרֵם בְּרָאשֵׁי הַכַּפֹּרֶת לְאַחַר עֲשִׂיָּתָם כְּמַעֲשֵׂה צוֹרְפִים, שֶׁקּוֹרִין שוֹלדרי״ץ, אֶלָּא הַטֵּל זָהָב הַרְבֵּה בִּתְחִלַּת עֲשִׂיַּת הַכַּפֹּרֶת וְהַכֵּה בְּפַטִּישׁ וּבְקַרְנָס בָּאֶמְצַע, וְרָאשִׁין בּוֹלְטִין לְמַעְלָה, וְצַיֵּר הַכְּרוּבִים בִּבְלִיטַת קְצוֹתָיו. מִקְשָׁה • בטדי״ץ בְּלַעַ״ז, כְּמוֹ (דניאל ה׳ ו׳) ״דָּא לְדָא נָקְשָׁן״. קְצוֹת הַכַּפֹּרֶת • רָאשֵׁי הַכַּפֹּרֶת.

יח וְתַעְבֵּד תְּרֵין כְּרוּבִין דְּדָהָב נְגִיד תַּעְבֵּד יָתְהוֹן מִתְּרֵין סִטְרֵי כַּפֻּרְתָּא:

דעת זקנים מבעלי התוספות - עוז והדר

(טו) לֹא יָסֵרוּ מִמֶּנּוּ. מִפְּנֵי קְדוּשַׁת הָאָרוֹן לֹא רָצָה הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא שֶׁיְּמַשְׁמְשׁוּ בּוֹ לְהָסִיר הַבַּדִּים וּלְהַכְנִיסָם בַּטַּבָּעוֹת, אֲבָל כְּשֶׁבָּאִין לְנָשְׂאוֹ מַחֲזִיקִין בְּרָאשֵׁי הַבַּדִּים וְנוֹשְׂאִין, וּכְשֶׁמַּנִּיחִין אוֹתוֹ הוֹלְכִין לָהֶם מִיַּד מֵחֲמַת אֵימַת הַקְּדוּשָׁה. וְהָכִי פֵּירוּשָׁא דִּקְרָא, **בְּטַבְּעוֹת הָאָרוֹן יִהְיוּ הַבַּדִּים**, שֶׁיְּשִׂימֵם מֹשֶׁה וְיִקְבְּעֵם שָׁם, כִּדְכְתִיב בְּפָרָשַׁת וַתֵּכֶל (להלן מ ב), **וּכְשֶׁיּוֹשְׁמוּ שָׁם לֹא יְסוּרוּ מִמֶּנּוּ:** תורה טז

(טז) וְנָתַתָּ אֶל הָאָרֹן. אֵין זֶה עִיקַּר הַצִּיּוּוּי, דְּהָא כְּתִיב לְמַטָּה (פסוק כא) וְאֶל הָאָרֹן תִּתֵּן אֶת הָעֵדֻת, אֶלָּא לִיתֵּן טַעַם מִפְּנֵי מָה **לֹא יְסוּרוּ מִמֶּנּוּ**, כְּדֵי שֶׁלֹּא יְמַשְׁמְשׁוּ בּוֹ כִּי צָרִיךְ לִיתֵּן בּוֹ אֶת הָעֵדוּת וְיִהְיֶה קָדוֹשׁ: תורה יז

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

(יט) **וְעֲשֵׂה כְּרוּב אֶחָד מִקָּצָהּ מִזֶּה וּכְרוּב־אֶחָד מִקָּצָה מִזֶּה מִן־הַכַּפֹּרֶת תַּעֲשׂוּ אֶת־הַכְּרֻבִים עַל־שְׁנֵי קְצוֹתָיו:**

יט וְעִבֵּד כְּרוּבָא חַד מִסִּטְרָא מִכָּא וּכְרוּבָא חַד מִסִּטְרָא מִכָּא מִן כַּפֻּרְתָּא תַּעְבְּדוּן יָת כְּרוּבַיָּא עַל תְּרֵין סִטְרוֹהִי:

רש"י ◄ **וַעֲשֵׂה כְּרוּב אֶחָד מִקָּצָה•** שֶׁלֹּא תֹּאמַר שְׁנֵי כְּרוּבִים לְכָל קָצֶה וְקָצֶה. לָכֵן הוּצְרַךְ לְפָרֵשׁ: "כְּרוּב אֶחָד מִקָּצָה מִזֶּה". **מִן הַכַּפֹּרֶת•** עַצְמָהּ **תַּעֲשֶׂה אֶת** הַכְּרוּבִים, זֶהוּ פֵּרוּשׁוֹ שֶׁל "מִקְשָׁה תַּעֲשֶׂה אוֹתָם", שֶׁלֹּא תַּעֲשֵׂם בִּפְנֵי עַצְמָם וּתְחַבְּרֵם לַכַּפֹּרֶת.

(כ) **וְהָיוּ הַכְּרֻבִים פֹּרְשֵׂי כְנָפַיִם לְמַעְלָה סֹכְכִים בְּכַנְפֵיהֶם עַל־הַכַּפֹּרֶת וּפְנֵיהֶם אִישׁ אֶל־אָחִיו אֶל־הַכַּפֹּרֶת יִהְיוּ פְּנֵי הַכְּרֻבִים:**

כ וִיהוֹן כְּרוּבַיָּא פְּרִיסָן גַּדְפֵיהוֹן לְעֵלָּא מְטַלִּין בְּגַדְפֵיהוֹן עַל כַּפֻּרְתָּא וְאַפֵּיהוֹן חַד לְקֳבֵל חַד לְקֳבֵל כַּפֻּרְתָּא יְהוֹן אַפֵּי כְּרוּבַיָּא:

רש"י ◄ **פֹּרְשֵׂי כְנָפַיִם•** שֶׁלֹּא תַּעֲשֶׂה כַּנְפֵיהֶם שׁוֹכְבִים, אֶלָּא פְּרוּשִׂים וּגְבֹהִים לְמַעְלָה אֵצֶל רָאשֵׁיהֶם, שֶׁיִּהְיֶא עֲשָׂרָה טְפָחִים בֶּחָלָל שֶׁבֵּין הַכְּנָפַיִם לַכַּפֹּרֶת, כִּדְאִיתָא בְּ"סֵכָה" (דף ה).

(כא) **וְנָתַתָּ אֶת־הַכַּפֹּרֶת עַל־הָאָרֹן מִלְּמַעְלָה וְאֶל־הָאָרֹן תִּתֵּן אֶת־הָעֵדֻת אֲשֶׁר אֶתֵּן אֵלֶיךָ:**

כא וְתִתֵּן יָת כַּפֻּרְתָּא עַל אֲרוֹנָא מִלְּעֵלָּא וּבַאֲרוֹנָא תִּתֵּן יָת סַהֲדוּתָא דִּי אֶתֵּן לָךְ:

רש"י ◄ **וְאֶל הָאָרֹן תִּתֵּן אֶת הָעֵדֻת•** לֹא יָדַעְתִּי לָמָּה נִכְפַּל, שֶׁהֲרֵי כְּבָר נֶאֱמַר: "וְנָתַתָּ אֶל הָאָרֹן אֵת הָעֵדֻת"? וְיֵשׁ לוֹמַר שֶׁבָּא לְלַמֵּד שֶׁבְּעוֹדוֹ אָרוֹן לְבַדּוֹ בְּלֹא כַּפֹּרֶת, יִתֵּן תְּחִלָּה הָעֵדוּת לְתוֹכוֹ וְאַחַר־כָּךְ יִתֵּן אֶת הַכַּפֹּרֶת עָלָיו. וְכֵן מָצִינוּ, כְּשֶׁהֵקִים אֶת הַמִּשְׁכָּן נֶאֱמַר: (לקמן מ) "וַיִּתֵּן אֶת הָעֵדוּת אֶל הָאָרוֹן", וְאַחַר־כָּךְ: "וַיִּתֵּן אֶת הַכַּפֹּרֶת עַל הָאָרוֹן מִלְּמַעְלָה".

~ נקודות משיחות קודש ~

הַקֶּשֶׁר בֵּין יִשְׂרָאֵל לְהַקָּבָּ"ה

וְנָתַתָּ אֶת־הַכַּפֹּרֶת עַל־הָאָרֹן מִלְּמַעְלָה וְאֶל־הָאָרֹן תִּתֵּן אֶת־הָעֵדֻת אֲשֶׁר אֶתֵּן אֵלֶיךָ: (כה, כא)

נֶחְלְקוּ רַשִׁ"י וְהָרַמְבַּ"ן בְּגֶדֶר הַכַּפֹּרֶת, דִּלְרַשִׁ"י הַכַּפֹּרֶת הִיא כְּלִי בִּפְנֵי־עַצְמוֹ, וְלָכֵן מְפָרֵשׁ פָּסוּק זֶה "שֶׁבְּעוֹדוֹ אָרוֹן לְבַדּוֹ בְּלֹא כַּפֹּרֶת, יִתֵּן תְּחִלָּה הָעֵדוּת לְתוֹכוֹ וְאַחַר־כָּךְ יִתֵּן אֶת הַכַּפֹּרֶת עָלָיו", אֲבָל לְהָרַמְבַּ"ן הַכַּפֹּרֶת הִיא חֵלֶק מֵהָאָרוֹן, וְכִלְשׁוֹנוֹ "אָרוֹן יִקָּרֵא גַּם בִּהְיוֹת הַכַּפֹּרֶת עָלָיו" (ועיין שם איך מפרש הפסוק).

וְנִפְקָא־מִינָהּ הַאִם בִּשְׁעַת עֲשִׂיַּת הַכַּפֹּרֶת הָיוּ צְרִיכִים לְכַוֵּן לְשֵׁם עֲשִׂיַּת הָאָרוֹן אוֹ לְשֵׁם עֲשִׂיַּת כַּפֹּרֶת.

וְיֵשׁ לְבָאֵר זֶה עַל פִּי פְּנִימִיּוּת הָעִנְיָנִים:

תַּכְלִית הַמִּשְׁכָּן וְהָאָרוֹן שֶׁבּוֹ, הָיָה כְּדֵי שֶׁיִּהְיֶה "וְשָׁכַנְתִּי בְּתוֹכָם" שֶׁה'־יִתְבָּרֵךְ יִשְׁכֹּן בְּתוֹכֵכִי בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל, וְהַמָּקוֹם שֶׁבּוֹ שָׁרְתָה שְׁכִינָה הָיָה כִּלְשׁוֹן הַכָּתוּב "וְנוֹעַדְתִּי לְךָ שָׁם וְדִבַּרְתִּי אִתְּךָ מֵעַל הַכַּפֹּרֶת מִבֵּין שְׁנֵי הַכְּרֻבִים", מֵעַל הַכַּפֹּרֶת.

אָמְנָם כְּדֵי שֶׁבְּנֵי יִשְׂרָאֵל יַרְגִּישׁוּ אֶת הַשְׁרָאַת הַשְׁכִינָה שֶׁבֵּינֵיהֶם זֶהוּ רַק עַל יְדֵי הַתּוֹרָה, וְלָכֵן מְפָרֵשׁ הָרַמְבַּ"ן שֶׁהַכַּפֹּרֶת שֶׁשָּׁם שָׁרְתָה שְׁכִינָה, הָיְתָה חֵלֶק מֵהָאָרוֹן שֶׁשָּׁם הָיוּ שְׁנֵי לוּחוֹת הַבְּרִית, הַתּוֹרָה. כִּי רַק עַל יְדֵי הַתּוֹרָה מַרְגִּישִׁים אֶת הַשְׁרָאַת הַשְׁכִינָה.

אַךְ בֶּאֱמֶת הַקָּבָּ"ה שׁוֹרֶה בִּבְנֵי יִשְׂרָאֵל גַּם אִם אֵינָם לוֹמְדִים תּוֹרָה (אַף שֶׁאָז אֵינָם מַרְגִּישִׁים אֶת הַשְׁרָאַת הַשְׁכִינָה), כִּי הַקֶּשֶׁר הַפְּנִימִי שֶׁל יִשְׂרָאֵל וְקוּב"ה הוּא לְמַעְלָה מֵהַתּוֹרָה, כְּמַאֲמַר חז"ל "יִשְׂרָאֵל קָדְמוּ לַתּוֹרָה", וְלָכֵן מְפָרֵשׁ רַשִׁ"י שֶׁהַכַּפֹּרֶת שֶׁשָּׁם שָׁרְתָה הַשְׁכִינָה הִיא כְּלִי בִּפְנֵי־עַצְמוֹ, וְהִיא לְמַעְלָה מֵהָאָרוֹן שֶׁשָּׁם הָיוּ הַלּוּחוֹת — הַתּוֹרָה.

(יעויין בארוכה לקו"ש ח"ד עמ' 1346 ואילך – מתוך 'לקראת שבת')

דעת זקנים מבעלי התוספות - עוז והדר

(כ) **פֹּרְשֵׂי כְנָפַיִם לְמַעְלָה.** מֵרָאשֵׁיהֶם, דֶּרֶךְ עֲנָוָה וְיִרְאָה: **אֶל הַכַּפֹּרֶת.** שֶׁפְּנֵיהֶם הָיוּ כְּפוּפִין לְמַטָּה לְצַד הַכַּפֹּרֶת: תורה כא

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

(כב) וְנוֹעַדְתִּי לְךָ שָׁם וְדִבַּרְתִּי אִתְּךָ מֵעַל הַכַּפֹּרֶת מִבֵּין שְׁנֵי הַכְּרֻבִים אֲשֶׁר עַל־אֲרֹן הָעֵדֻת אֵת כָּל־אֲשֶׁר אֲצַוֶּה אוֹתְךָ אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל: פ

כב וְאֶזְדַּמַּן מֵימְרִי לָךְ תַּמָּן וַאֲמַלֵּל עִמָּךְ מֵעִלְּוֵי כַּפֻּרְתָּא מִבֵּין תְּרֵין כְּרוּבַיָּא דִּי עַל אֲרוֹנָא דְּסַהֲדוּתָא יָת כָּל דִּי אֶפְקֵד יָתָךְ לְוָת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל:

רש"י◄ **וְנוֹעַדְתִּי** • כְּשֶׁאֶקְבַּע מוֹעֵד לְךָ לְדַבֵּר עִמְּךָ, אוֹתוֹ מָקוֹם אֶקְבַּע לְמוֹעֵד שֶׁאֶבָּא שָׁם לְדַבֵּר אֵלֶיךָ. **וְדִבַּרְתִּי אִתְּךָ מֵעַל הַכַּפֹּרֶת** • וּבְמָקוֹם אַחֵר הוּא אוֹמֵר: (ויקרא א) "וַיְדַבֵּר ה' אֵלָיו מֵאֹהֶל מוֹעֵד לֵאמֹר", זֶה הַמִּשְׁכָּן מְחוּץ לַפָּרֹכֶת. נִמְצְאוּ שְׁנֵי כְּתוּבִים מַכְחִישִׁים זֶה אֶת זֶה. בָּא הַכָּתוּב הַשְּׁלִישִׁי וְהִכְרִיעַ בֵּינֵיהֶם: (במדבר ז) "וּבְבֹא מֹשֶׁה אֶל אֹהֶל מוֹעֵד וַיִּשְׁמַע אֶת הַקּוֹל מִדַּבֵּר אֵלָיו מֵעַל הַכַּפֹּרֶת וְגוֹ'", מֹשֶׁה הָיָה נִכְנָס לַמִּשְׁכָּן, וְכֵיוָן שֶׁבָּא בְּתוֹךְ הַפֶּתַח, קוֹל יוֹרֵד מִן הַשָּׁמַיִם לְבֵין הַכְּרוּבִים, וּמִשָּׁם יוֹצֵא וְנִשְׁמָע לְמֹשֶׁה בְּאֹהֶל מוֹעֵד. **וְאֵת כָּל־אֲשֶׁר אֲצַוֶּה אוֹתְךָ אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל** • חֲרֵי רָי"ו זוֹ יִתְרָה וּטְפֵלָה, וְכָמוֹהוּ הַרְבֵּה בַּמִּקְרָא, וְכֹה תִּפְתּוֹר: "וְאֵת אֲשֶׁר אֲדַבֵּר עִמְּךָ שָׁם", אֵת כָּל אֲשֶׁר אֲצַוֶּה אוֹתְךָ אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, הוּא.

(כג) וְעָשִׂיתָ שֻׁלְחָן עֲצֵי שִׁטִּים אַמָּתַיִם אָרְכּוֹ וְאַמָּה רָחְבּוֹ וְאַמָּה וָחֵצִי קֹמָתוֹ:

כג וְתַעְבֵּד פָּתוֹרָא דְּאָעֵי שִׁטִּין תַּרְתֵּין אַמִּין אֶרְכֵּהּ וְאַמְּתָא פְּתֵיהּ וְאַמְּתָא וּפַלְגָּא רוּמֵהּ:

רש"י◄ **קֹמָתוֹ** • גֹּבַהּ רַגְלָיו עִם עֲבִי הַשֻּׁלְחָן (פסחים קט)◆

(כד) וְצִפִּיתָ אֹתוֹ זָהָב טָהוֹר וְעָשִׂיתָ לּוֹ זֵר זָהָב סָבִיב:

כד וְתַחֲפֵי יָתֵהּ דְּהַב דְּכִי וְתַעְבֵּד לֵהּ זֵיר דְּדְהַב סְחוֹר סְחוֹר:

רש"י◄ **זֵר זָהָב** • סִימָן לְכֶתֶר מַלְכוּת, שֶׁהַשֻּׁלְחָן שֵׁם עֹשֶׁר וּגְדוּלָּה, כְּמוֹ שֶׁאוֹמְרִים: 'שֻׁלְחַן מְלָכִים'◆

(כה) וְעָשִׂיתָ לּוֹ מִסְגֶּרֶת טֹפַח סָבִיב וְעָשִׂיתָ זֵר־זָהָב לְמִסְגַּרְתּוֹ סָבִיב:

כה וְתַעְבֵּד לֵהּ גְּדַנְפָּא רוּמֵהּ פֵּשְׁפָּא סְחוֹר סְחוֹר וְתַעְבֵּד זֵיר דְּדְהַב לִגְדַנְפֵּהּ סְחוֹר סְחוֹר:

רש"י◄ **מִסְגֶּרֶת** • כְּתַרְגּוּמוֹ: "גְּדַנְפָּא", וְנֶחְלְקוּ חַכְמֵי יִשְׂרָאֵל בַּדָּבָר. יֵשׁ אוֹמְרִים: לְמַעְלָה הָיְתָה, סָבִיב לַשֻּׁלְחָן, כְּמוֹ לְבַזְבַּזִּין שֶׁבִּשְׂפַת שֻׁלְחַן שָׁרִים. וְיֵשׁ אוֹמְרִים לְמַטָּה הָיְתָה תְּקוּעָה מֵרֶגֶל לְרֶגֶל, בְּאַרְבַּע רוּחוֹת הַשֻּׁלְחָן, וְדֶרֶךְ הַשֻּׁלְחָן שׁוֹכֵב עַל אוֹתָהּ מִסְגֶּרֶת. **וְעָשִׂיתָ זֵר־זָהָב לְמִסְגַּרְתּוֹ** • הוּא זֵר הָאָמוּר לְמַעְלָה, וּפֵרֵשׁ לְךָ כָּאן שֶׁעַל הַמִּסְגֶּרֶת הָיְתָה.

(כו) וְעָשִׂיתָ לּוֹ אַרְבַּע טַבְּעֹת זָהָב וְנָתַתָּ אֶת־הַטַּבָּעֹת עַל אַרְבַּע הַפֵּאֹת אֲשֶׁר לְאַרְבַּע רַגְלָיו:

כו וְתַעְבֵּד לֵהּ אַרְבַּע עִזְקָן דְּדְהַב וְתִתֵּן יָת עִזְקָתָא עַל אַרְבַּע זְוִיָתָא דִּי לְאַרְבַּע רַגְלוֹהִי:

(כז) לְעֻמַּת הַמִּסְגֶּרֶת תִּהְיֶיךָ הַטַּבָּעֹת לְבָתִּים לְבַדִּים לָשֵׂאת אֶת־הַשֻּׁלְחָן:

כז לְקֳבֵל גְּדַנְפָּא יְהֵוְיָן עִזְקָתָא לְאַתְרָא לַאֲרִיחַיָּא לְמִטַּל יָת פָּתוֹרָא:

רש"י◄ **לְעֻמַּת הַמִּסְגֶּרֶת תִּהְיֶיךָ הַטַּבָּעֹת** • בְּרַגְלַיִם תְּקוּעוֹת כְּנֶגֶד רָאשֵׁי הַמִּסְגֶּרֶת. **לְבָתִּים לְבַדִּים** • אוֹתָן טַבָּעוֹת יִהְיוּ בָּתִּים לְהַכְנִיס בָּהֶן הַבַּדִּים. **לְבָתִּים** • לְצֹרֶךְ בָּתִּים. **לְבַדִּים** • כְּתַרְגּוּמוֹ: לְאַתְרָא לַאֲרִיחַיָּא.

(כח) וְעָשִׂיתָ אֶת־הַבַּדִּים עֲצֵי שִׁטִּים וְצִפִּיתָ אֹתָם זָהָב וְנִשָּׂא־בָם אֶת־הַשֻּׁלְחָן:

כח וְתַעְבֵּד יָת אֲרִיחַיָּא דְּאָעֵי שִׁטִּין וְתַחֲפֵי יָתְהוֹן דַּהֲבָא וִיהוֹן נָטְלִין בְּהוֹן יָת פָּתוֹרָא:

רש"י◄ **וְנִשָּׂא־בָם** • לְשׁוֹן נִפְעַל, יִהְיֶה נִשָּׂא בָּם אֶת הַשֻּׁלְחָן◆

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

(כט) **וְעָשִׂיתָ קְעָרֹתָיו וְכַפֹּתָיו וּקְשׂוֹתָיו וּמְנַקִּיֹּתָיו אֲשֶׁר יֻסַּךְ בָּהֶן זָהָב טָהוֹר תַּעֲשֶׂה אֹתָם:**

כט **וְתַעְבֵּד מָגִיסוֹהִי וּבָזִכּוֹהִי וְקַסְוָתֵהּ וּמְכִילָתֵהּ דִּיתְנַסַּךְ בְּהֵן דְּהַב דְּכִי תַּעְבֵּד יָתְהוֹן:**

רש"י◄ **וְעָשִׂיתָ קְעָרֹתָיו וְכַפֹּתָיו** • קְעָרוֹתָיו, זֶה הַדְּפוּס, שֶׁהָיָה עָשׂוּי כִּדְפוּס הַלֶּחֶם, וְהַלֶּחֶם הָיָה עָשׂוּי כְּמִין תֵּבָה פְּרוּצָה מִשְּׁתֵּי רוּחוֹתֶיהָ. שׁוּלַיִם לוֹ לְמַטָּה וְקוֹפֵל מִכָּאן וּמִכָּאן כְּלַפֵּי מַעֲלָה כְּמִין כְּתָלִים, וּלְכָךְ קָרוּי לֶחֶם הַפָּנִים, שֶׁיֵּשׁ לוֹ פָּנִים רוֹאִין לְכָאן וּלְכָאן, לְצִדֵּי הַבַּיִת מִזֶּה וּמִזֶּה, נוֹתֵן אָרְכּוֹ לְרָחְבּוֹ שֶׁל שֻׁלְחָן וּכְתָלָיו זְקוּפִים כְּנֶגֶד שְׂפַת הַשֻּׁלְחָן, וְהָיָה עָשׂוּי לוֹ דְּפוּס זָהָב וּדְפוּס בַּרְזֶל. בְּשֶׁל בַּרְזֶל הוּא נֶאֱפֶה, וּכְשֶׁמּוֹצִיאוֹ מִן הַתַּנּוּר, נוֹתְנוֹ בְּשֶׁל זָהָב עַד לְמָחָר בְּשַׁבָּת שֶׁמְּסַדְּרוֹ עַל הַשֻּׁלְחָן, וְאוֹתוֹ דְּפוּס קָרוּי קְעָרָה. **וְכַפֹּתָיו** • הֵן בָּזִיכִין שֶׁנּוֹתְנִין בָּהֶם לְבוֹנָה. וּשְׁתַּיִם הָיוּ לִשְׁנֵי קוֹמְצֵי לְבוֹנָה שֶׁנּוֹתְנִין עַל שְׁתֵּי הַמַּעֲרָכוֹת, שֶׁנֶּאֱמַר: (ויקרא כה) "וְנָתַתָּ עַל הַמַּעֲרֶכֶת לְבוֹנָה זַכָּה". **וּקְשׂוֹתָיו** • הֵן כְּמִין חֲצָאֵי קָנִים חֲלוּלִים הַנִּסְדָּקִין לְאָרְכָּן. דּוּגְמָתָן עָשָׂה שֶׁל זָהָב וּמְסַדֵּר שְׁלֹשָׁה עַל רֹאשׁ כָּל לֶחֶם שֶׁיֵּשֵׁב לֶחֶם הָאֶחָד עַל גַּבֵּי אוֹתָן הַקָּנִים, וּמַבְדִּילִין בֵּין לֶחֶם לְלֶחֶם, כְּדֵי שֶׁתִּכָּנֵס הָרוּחַ בֵּינֵיהֶם וְלֹא יִתְעַפְּשׁוּ. וּבְלָשׁוֹן עַרְבִּי, כָּל דָּבָר חָלוּל קָרוּי קסו"א.

(ל) **וְנָתַתָּ עַל־הַשֻּׁלְחָן לֶחֶם פָּנִים לְפָנַי תָּמִיד: פ**

ל **וְתִתֵּן עַל פָּתוֹרָא לְחֵם אַפָּיָא קֳדָמַי תְּדִירָא:**

רש"י◄ **לֶחֶם פָּנִים** • שֶׁיֵּשׁ לוֹ פָּנִים כְּמוֹ שֶׁפֵּרַשְׁתִּי, וּמִנְּיַן הַלֶּחֶם וְסֵדֶר מַעַרְכוֹתָיו מְפֹרָשִׁים בְּ"אֱמֹר אֶל הַכֹּהֲנִים".

~ יום שלישי ד' אדר־א' ~

(לא) **וְעָשִׂיתָ מְנֹרַת זָהָב טָהוֹר מִקְשָׁה תֵּעָשֶׂה הַמְּנוֹרָה יְרֵכָהּ וְקָנָהּ גְּבִיעֶיהָ כַּפְתֹּרֶיהָ וּפְרָחֶיהָ מִמֶּנָּה יִהְיוּ:**

לא **וְתַעְבֵּד מְנַרְתָּא דְּדַהַב דְּכִי נְגִיד תִּתְעֲבֵד מְנַרְתָּא שַׁדָּהּ וּקְנַהּ כַּלִּידָהָא חֵזוּרָהָא וְשׁוּשַׁנָּהָא מִנַּהּ יְהוֹן:**

רש"י◄ **מִקְשָׁה תֵּעָשֶׂה הַמְּנוֹרָה** • שֶׁלֹּא יַעֲשֶׂנָּה חוּלִיּוֹת וְלֹא יַעֲשֶׂה קָנֶיהָ וְגַרְוֹתֶיהָ אֲבָרִים אֲבָרִים, וְאַחַר־כָּךְ יַדְבִּיקֵם כְּדֶרֶךְ הַצּוֹרְפִין שֶׁקּוֹרִין שוֹלדרי"ץ, אֶלָּא כֻּלָּהּ בָּאָה מֵחֲתִיכָה אַחַת, וּמַקִּישׁ בְּקֶרְנָס וְחוֹתֵךְ בִּכְלֵי הָאֻמָּנוּת וּמַפְרִיד הַקָּנִים אֵילָךְ וָאֵילָךְ. **מִקְשָׁה** • תַּרְגּוּמוֹ "נְגִיד", לְשׁוֹן הַמְשָׁכָה, שֶׁמַּמְשִׁיךְ אֶת הָאֲבָרִים

דעת זקנים מבעלי התוספות - עוז והדר

(לא) **תֵּעָשֶׂה הַמְּנוֹרָה.** מָלֵא יו"ד, רֶמֶז לְעֲשֶׂר מְנוֹרוֹת שֶׁעָתִיד שְׁלֹמֹה לַעֲשׂוֹת (דברי הימים ב' ד ז): **יְרֵכָהּ.** זֶהוּ יָרֵךְ שֶׁלְּמַטָּה שֶׁהוּא עָשׂוּי כְּמִין סַדָּן שֶׁל עֵץ טבונ"ק בְּלַע"ז, אָרוֹךְ וְרָחָב קְצָת וְעָב, וְיוֹצְאִין מִמֶּנּוּ שָׁלֹשׁ רַגְלַיִם. וְאָמְרוּ זַ"ל (מנחות כח:) גָּבְהָהּ שֶׁל מְנוֹרָה שְׁמוֹנָה עָשָׂר טְפָחִים, וְרֶמֶז לַדָּבָר מִדִּכְתִיב בְּפָרָשַׁת בְּהַעֲלוֹתְךָ (במדבר ח ד) וְזֶה מַעֲשֵׂה הַמְּנוֹרָה, וְזֶה (מעשה) בְּגִימַטְרִיָּא שְׁמוֹנֶה עָשָׂר: תורה לב

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

ציור מעשה המנורה לפי שיטת רש"י בפירושו כאן ובמסכת מנחות וכפי שביארו הגאון המקובל רבי עמנואל חי ריקי בספרו "מעשה חושב" וכן הוא לפי ביאור הרמב"ם בפירושו למסכת מנחות

וזה לשון הרמב"ם ז"ל במסכת מנחות פרק ג' משנה ז',

ראיתי לצייר בכאן צורת המנורה שלימה. וקודם הציור אני אומר שמסורה בידינו שגובהה שמונה עשר טפחים. ועמוד המנורה עצמה היו בו ארבעה גביעים ושני כפתורים ושלשה פרחים. ונאמר בתורה ובמנורה ארבעה גביעים משוקדים כפתוריה ופרחיה, ומיעוט רבים שנים, לפיכך התבאר שיש בה שני כפתורים ושני פרחים. והפרח השלישי הוא סמוך לשולי המנורה, והוא מה שנאמר עד יריכה עד פרחה, רצה לומר היסוד שקרא אותו ירך והפרח הסמוך לו[1]. והיו לה שלש רגלים.

והגביע הוא צורת כוס עשוי מקשה שהוא מלמטה צר, ואם תרצה לומר שהוא מחודד כאסטונא הוא כראש אסטונא שניטל ממנו דבר מועט מלמעלה, הכפתור היא דמות כדור שאינו עגול מכל וכל רק שיש בה אורך מעט קרוב לצורת ביצת העוף[2]. ופרח צורת שושן.

ואני מצייר עכשיו הצורה הזאת שהגביעים צורת דבר משולש, והכפתור עגולה, והפרח חצי עגולה, כדי שיהיה קל להצטייר, שאין הכוונה בצורה הזאת להודיע בה צורת הגביע על אמתתו לפי שכבר בארתי אותו לך, אבל הכוונה להודיע בה מספר הגביעים והכפתורים והפרחים ומקומותם והשיעור הנשאר מעמוד המנורה שאין בו שום דבר והמקומות שהיו בהן הפרחים והכפתורים, וכולה איך היתה.

וזו היא צורת כל זה, (ראה הציור ...) ודע שכל הכפתורים שיעור אחד לכולן. וכן הגביעים כולן שוין. והפרחים גם כן.

ונתבאר לך מהצורה הזאת שמספר הגביעים עשרים ושנים, ומספר הפרחים תשעה. ומספר הכפתורים אחד עשר. אמרו, גביעים עשרים ושתים כפתורים אחד עשר פרחים תשעה מעכבין זה את זה.

ואמרו בשיעור גובהה, גובהה של מנורה שמונה עשר טפחים, הרגלים והפרח שלשה, וטפחיים חלק, וטפח שבו[3] גביע כפתור ופרח, וטפחיים חלק, וטפח כפתור ושני קנים יוצאים ממנו אחד לכאן ואחד לכאן[4] ונמשכים ועולים כנגד גובהה של מנורה[5], טפח חלק, וטפח כפתור ושני קנים נמשכים ממנו ויוצאים ועולים כנגד גובהה של מנורה, וטפח חלק, וטפח כפתור ושני קנים יוצאים ממנו נמשכים ועולים כנגד גובהה של מנורה. וטפחיים חלק, נשתיירו שם ג' טפחים שבהן גביעים כפתורים ופרחים[6]. ומאשר ציירנו התבאר לך כל הענין הזה. ומה שנאמר בתורה משוקדים פירושו מעשה שקדים והוא מלאכה ידועה אצל אומני הנחושת שהן מכין בפטיש העשת עד שיהיה כולו שקדים שקדים והוא מעשה מפורסם אין צריך לבאר. (עד כאן לשון הרמב"ם).

(וראה בטור וב"שלחן ערוך יורה דעה" סימן קמ"א ובקש"ע סימן קס"ח ה-ו על דבר איסור עשיית מנורה של שבעה קנים).

---

1) ולשון רש"י, ירכה הוא הרגל של מטה העשוי כמין תיבה, ושלשה רגלים יוצאין הימנה ולמטה.

2) ובפרק ג' מהלכות בית הבחירה כתב הרמב"ם, כביצה ששני ראשיה כדין. (עד כאן). ולפירוש מלת "כד", כתב רש"י במסכת חולין דף ס"ד, פלוט"א בלע"ז, שאינו חד אלא ככדור.

3) וזה לשון רש"י במנחות דף כח, ב, וטפח שבו מצד אחד של מנורה גביע, ומצד שני כפתור (פומ"ל בלע"ז), ומצד שלישי פרח. (עד כאן). וכתב עליו ב"מעשה חושב" וזה לשונו, ולדבריו אלו אומר אני, שאף הגביע העליון מהשלושה גביעים והכפתור והפרח היו בטפח העליון בענין זה, והשני-גביעים האחרים היו בשני הטפחים האחרים זה למעלה מזה וכל אחד מהם מקיף את הקנה סביב.

וכאן מקום להעיר שלפי שיטת רש"י מתאים מה שכתב הרמב"ם שכל הכפתורים וכו' שיעור אחד לכולם. ולא יקשה איך יתכן שהכפתור היה טפח, ולעומת זאת היו בטפח אחד גביע וכפתור ופרח.

4) כתב בספר "מעשה חושב" (הוצאת יפה נוף ירושלים תשכ"ה עמוד 123) וזה לשונו, מוכח שהקנים יוצאים על הכפתורים ולא באמצע (כמו שציירו המציירים) וכו', ומקרא נמי מסייענו דכתיב (שמות כה, לה) וכפתור תחת שני הקנים וגו', ולא כתב נגד שני הקנים וכו'.

5) ב"מעשה חושב" כתב, "ונמשכים בעיגול", אבל הרמב"ם צייר הציור בשיפועים, וכן כתב רש"י כאן בפסוק ל"ב "באלכסון נמשכים ועולין עד כנגד גובהה של מנורה".

6) וב"חנוכת הבית" (לרבי משה חפץ) הוכיח שהגביעים שבששת הקנים לא היו מפוזרים באורך הקנים, אלא היו זה אצל זה למעלה, כולם בשוה עם האמצעי.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

מִן הָעֶשֶׂת לְכָאן וּלְכָאן בְּהַקָּשַׁת הַקַּרְנָס. וּלְשׁוֹן "מִקְשָׁה", מַכַּת קַרְנָס, בטדי"ץ בְּלַעַ"ז, כְּמוֹ: (דניאל ה) "דָּא לְדָא נָקְשָׁן". **תֵּיעָשֶׂה הַמְּנוֹרָה** • (תנחומא) מֵאֵלֶיהָ, לְפִי שֶׁהָיָה מֹשֶׁה מִתְקַשֵּׁשׁ בָּהּ, אָמַר לוֹ הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא: הַשְׁלֵךְ אֶת הַכִּכָּר לָאוּר, וְהִיא נַעֲשֵׂית מֵאֵלֶיהָ. לָכֵן לֹא נִכְתַּב 'תַּעֲשֶׂה' (מנחות כט). **יֶרְכָּהּ** • הוּא הָרֶגֶל שֶׁל מַטָּה הֶעָשׂוּי כְּמִין תֵּבָה, וּשְׁלֹשָׁה הָרַגְלַיִם יוֹצְאִין הֵימֶנָּה וּלְמַטָּה. **וְקָנָהּ** • הַקָּנֶה הָאֶמְצָעִי שֶׁלָּהּ הָעוֹלֶה בְּאֶמְצַע הַיֶּרֶךְ, זָקוּף כְּלַפֵּי מַעְלָה וְעָלָיו נֵר הָאֶמְצָעִי עָשׂוּי כְּמִין בָּזָךְ, לָצוּק הַשֶּׁמֶן לְתוֹכוֹ וְלָתֵת הַפְּתִילָה. **גְּבִיעֶיהָ** • הֵן כְּמִין כּוֹסוֹת שֶׁעוֹשִׂין מִזְּכוּכִית, אֲרֻכִּים וּקְצָרִים, וְקוֹרִין לָהֶם מדירנ"ס, וְאֵלּוּ עֲשׂוּיִין מִזָּהָב וּבוֹלְטִין וְיוֹצְאִין מִכָּל קָנֶה וְקָנֶה כַּמִּנְיָן שֶׁנָּתַן בָּהֶם הַכָּתוּב, וְלֹא הָיוּ בָהּ אֶלָּא לְנוֹי. **כַּפְתֹּרֶיהָ** • כְּמִין תַּפּוּחִים, עֲגֻלִּים סָבִיב, בּוֹלְטִין סְבִיבוֹת הַקָּנֶה הָאֶמְצָעִי כְּדֶרֶךְ שֶׁעוֹשִׂין לַמְּנוֹרוֹת שֶׁלְּפָנֵי הַשָּׂרִים, וְקוֹרִין לָהֶם פימל"ש, וּמִנְיָן שֶׁלָּהֶם כָּתוּב בַּפָּרָשָׁה: כַּמָּה כַּפְתּוֹרִים בּוֹלְטִין מִמֶּנָּה, וְכַמָּה חֶלֶק שֶׁבֵּין כַּפְתּוֹר לְכַפְתּוֹר. **וּפְרָחֶיהָ** • צִיּוּרִין עֲשׂוּיִין בָּהּ כְּמִין פְּרָחִים. **מִמֶּנָּה יִהְיוּ** • הַכֹּל מִקְשָׁה, יוֹצֵא מִתּוֹךְ חֲתִיכַת הָעֶשֶׂת, וְלֹא יַעֲשֵׂם לְבַדָּם וְיַדְבִּיקֵם.

~ נקודות משיחות קודש ~

תֵּיעָשֶׂה הַמְּנוֹרָה (כה, לא)

תֵּיעָשֶׂה הַמְּנוֹרָה: מֵאֵלֶיהָ, לְפִי שֶׁהָיָה מֹשֶׁה מִתְקַשֵּׁשׁ בָּהּ, אָמַר לוֹ הַקָּבָּ"ה: הַשְׁלֵךְ אֶת הַכִּכָּר לָאוּר וְהִיא נַעֲשֵׂית מֵאֵלֶיהָ (רש"י)

מַדּוּעַ נִתְקַשֶּׁה מֹשֶׁה בַּעֲשִׂיַּת הַמְּנוֹרָה דַּוְקָא וְלֹא בַּעֲשִׂיַּת שְׁאָר הַכֵּלִים?

אֶלָּא כִּי הַמְּנוֹרָה הָיְתָה צְרִיכָה לְהָאִיר אֶת חֹשֶׁךְ הָעוֹלָם, וּכְמַאֲמַר רַז"ל (שבת כב) "עֵדוּת הִיא לְבָאֵי עוֹלָם שֶׁהַשְּׁכִינָה שׁוֹרָה בְּיִשְׂרָאֵל". וְלָכֵן הוּקְשָׁה לְמֹשֶׁה: אֵיךְ אֶפְשָׁר לְהָאִיר אֶת חֹשֶׁךְ הָעוֹלָם עַל־יְדֵי מְנוֹרָה גַּשְׁמִית? אָמַר לוֹ הַקָּבָּ"ה: אֱמֶת שֶׁאֵין הַדָּבָר בְּכֹחוֹ שֶׁל בֶּן־אָדָם, אַךְ הַשְׁלֵךְ אֶת הַכִּכָּר לְתוֹךְ הָאֵשׁ, וַאֲנִי אֶעֱשֶׂה מִזֶּה מְנוֹרָה.

הַקָּבָּ"ה אוֹמֵר לָאָדָם: אֵינֶנִּי מִסְתַּפֵּק בָּרוּחָנִיּוּת שֶׁלְּךָ, בְּלִמּוּד הַתּוֹרָה שֶׁלְּךָ, בִּתְפִלָּתְךָ, וּבְקִיּוּם הַמִּצְוֹת שֶׁלְּךָ. אֲנִי דּוֹרֵשׁ מִמְּךָ שֶׁגַּם מֵהַגַּשְׁמִיּוּת שֶׁלְּךָ — תַּעֲשֶׂה לִי מִקְדָּשׁ. אוּלָם לֹא תוּכַל לַעֲשׂוֹתוֹ לְבַדְּךָ; אֲנִי אֶעֱשֶׂה אֶת זֶה. עָלֶיךָ רַק לְהַשְׁלִיךְ אֶת הַזָּהָב שֶׁלְּךָ לְתוֹךְ הָאֵשׁ שֶׁבְּלִבְּךָ, הַיְנוּ — רִשְׁפֵּי אֵשׁ הָאַהֲבָה לַה'.

(לִקּוּטֵי שִׂיחוֹת, כְּרַךְ א, עמ' 174)

(לב) וְשִׁשָּׁה קָנִים יֹצְאִים מִצִּדֶּיהָ שְׁלֹשָׁה קְנֵי מְנֹרָה מִצִּדָּהּ הָאֶחָד וּשְׁלֹשָׁה קְנֵי מְנֹרָה מִצִּדָּהּ הַשֵּׁנִי:

לב וְשִׁתָּא קְנִין נָפְקִין מִסְּטָרָהָא תְּלָתָא קְנֵי מְנָרְתָּא מִסְּטָרָהּ חַד וּתְלָתָא קְנֵי מְנָרְתָּא מִסְּטָרָהּ תִּנְיָנָא:

רש"י◄ **יֹצְאִים מִצִּדֶּיהָ** • לְכָאן וּלְכָאן, בַּאֲלַכְסוֹן נִמְשָׁכִים וְעוֹלִין עַד כְּנֶגֶד גָּבְהָהּ שֶׁל מְנוֹרָה, שֶׁהוּא קָנֶה הָאֶמְצָעִי, וְיוֹצְאִין מִתּוֹךְ קָנֶה הָאֶמְצָעִי, זֶה לְמַעְלָה מִזֶּה: הַתַּחְתּוֹן אָרֹךְ וְשֶׁל מַעְלָה קָצָר הֵימֶנּוּ וְהָעֶלְיוֹן קָצָר הֵימֶנּוּ, לְפִי שֶׁהָיָה גּוֹבַהּ רָאשֵׁיהֶן שָׁוֶה לְגָבְהוֹ שֶׁל קָנֶה הָאֶמְצָעִי הַשְּׁבִיעִי, שֶׁמִּמֶּנּוּ יוֹצְאִים הַשִּׁשָּׁה קָנִים.

(לג) שְׁלֹשָׁה גְבִעִים מְשֻׁקָּדִים בַּקָּנֶה הָאֶחָד כַּפְתֹּר וָפֶרַח וּשְׁלֹשָׁה גְבִעִים מְשֻׁקָּדִים בַּקָּנֶה הָאֶחָד כַּפְתֹּר וָפָרַח כֵּן לְשִׁשֶּׁת הַקָּנִים הַיֹּצְאִים מִן־הַמְּנֹרָה:

לג תְּלָתָא כַּלִּידִין מְצַיְּרִין בְּקַנְיָא חַד חֵזוּר וְשׁוֹשַׁן וּתְלָתָא כַּלִּידִין מְצַיְּרִין בְּקַנְיָא חַד חֵזוּר וְשׁוֹשָׁן כֵּן לְשִׁתָּא קְנִין דְּנָפְקִין מִן מְנָרְתָּא:

רש"י◄ **מְשֻׁקָּדִים** • כְּתַרְגּוּמוֹ: מְצַיָּרִים הָיוּ, כְּדֶרֶךְ שֶׁעוֹשִׂין לִכְלֵי כֶּסֶף וְזָהָב, שֶׁקּוֹרִין ניאל"ר. **וּשְׁלֹשָׁה גְבִעִים** • בּוֹלְטִין מִכָּל קָנֶה וְקָנֶה. **כַּפְתֹּר וָפָרַח** • הָיָה לְכָל קָנֶה וְקָנֶה.

(לד) וּבַמְּנֹרָה אַרְבָּעָה גְבִעִים מְשֻׁקָּדִים כַּפְתֹּרֶיהָ וּפְרָחֶיהָ:

לד וּבִמְנָרְתָּא אַרְבְּעָא כַּלִּידִין מְצַיְּרִין חֵזוּרָהָא וְשׁוֹשַׁנָּהָא:

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

רש"י◄ **וּבַמְּנֹרָה אַרְבָּעָה גְבִעִים •** בְּגוּפָהּ שֶׁל מְנוֹרָה הָיוּ אַרְבָּעָה גְּבִיעִים: אֶחָד בּוֹלֵט בָּהּ לְמַטָּה מִן הַקָּנִים, וְהַשְּׁלִשָּׁה לְמַעְלָה מִן יְצִיאַת הַקָּנִים הַיּוֹצְאִים מִצִּדֶּיהָ.

מְשֻׁקָּדִים כַּפְתֹּרֶיהָ וּפְרָחֶיהָ • (יומא נב) זֶה אֶחָד מֵחֲמִשָּׁה מִקְרָאוֹת שֶׁאֵין לָהֶם הֶכְרֵעַ: אֵין יָדוּעַ אִם גְּבִיעִים מְשֻׁקָּדִים, אוֹ מְשֻׁקָּדִים כַּפְתֹּרֶיהָ וּפְרָחֶיהָ.

~ נקודות משיחות קודש ~

"מְשֻׁקָּדִים" – מַה הַסְּפֵק?

וּבַמְּנֹרָה אַרְבָּעָה גְבִעִים מְשֻׁקָּדִים כַּפְתֹּרֶיהָ וּפְרָחֶיהָ: (כה, לד)

זֶה אֶחָד מֵחֲמִשָּׁה מִקְרָאוֹת שֶׁאֵין לָהֶם הֶכְרֵעַ, אֵין יָדוּעַ אִם גְּבִיעִים מְשֻׁקָּדִים, אוֹ מְשֻׁקָּדִים כַּפְתֹּרֶיהָ וּפְרָחֶיהָ (בפרש"י).

וּפָסַק הָרַמְבַּ"ם (הל' בית הבחירה פ"ג ה"ב): "וְהַכֹּל מְשֻׁקָּדִים כְּמוֹ שְׁקֵדִים בַּעֲשִׂיָּתָן". וּבְטַעַם הַדָּבָר כָּתַב הַ'כֶּסֶף מִשְׁנֶה' שֶׁהוּא מִצַּד סָפֵק הַנַּ"ל.

וְתָמוּהַּ, אֵיךְ יִתָּכֵן שֶׁהַתּוֹרָה מְצַוָּה לַעֲשׂוֹת דָּבָר שֶׁאִי־אֶפְשָׁר לָדַעַת אֵיךְ לְקַיְּמוֹ, וְהָיָה צָרִיךְ לִהְיוֹת עַל זֶה בֵּאוּר בְּתוֹרָה שֶׁבְּעַל־פֶּה אוֹ קַבָּלָה?

(וְסָפֵק זֶה אֵינוֹ דּוֹמֶה לִשְׁאָר הַ"מִּקְרָאוֹת שֶׁאֵין לָהֶם הֶכְרֵעַ" שֶׁאֵינָם צְווּי לְמַעֲשֶׂה אֶלָּא סָפֵק בְּבֵאוּר הַכְּתוּבִים).

וְיֵשׁ לוֹמַר הַבֵּאוּר בָּזֶה:

הַגְּבִיעִים כַּפְתּוֹרִים וּפְרָחִים לֹא הָיוּ אֶלָּא לְנוֹי הַמְּנוֹרָה (רש"י פרשתנו כ"ה ל"א), וְכַוָּנַת הֶיּוֹתָם "מְשֻׁקָּדִים" הִיא בִּכְדֵי לְהַבְלִיט אֶת יָפְיָם, (וּכְבַעֲלֵי הָאֲמָנִיּוֹת שֶׁדַּרְכָּם לַעֲשׂוֹת כָּךְ (פיה"מ להרמב"ם מנחות ספ"ג)). וְאִם־כֵּן מוּבָן דְּאַף שֶׁהַתּוֹרָה כָּתְבָה "מְשֻׁקָּדִים" רַק בְּאֶחָד מֵהֶם (= גְּבִיעִים אוֹ כַּפְתּוֹרִים וּפְרָחִים), מִכָּל־מָקוֹם יֵשׁ לַעֲשׂוֹת כֵּן בְּכֻלָּם, כִּי 'מַאי שְׁנָא'. וְעַל־פִּי־זֶה נִמְצָא מוּבָן דְּהַסְּפֵק עַל מַה נֶּאֱמַר "מְשֻׁקָּדִים" אֵינוֹ סָפֵק בַּצִּווּי אֶלָּא סָפֵק בְּפֵרוּשׁ הַכְּתוּבִים, כְּלוֹמַר, בְּמַה צִוְּתָה הַתּוֹרָה בְּפֵרוּשׁ לַעֲשׂוֹת "מְשֻׁקָּדִים".

(ע"פ לקו"ש חכ"ו עמ' 183 ואילך – מתוך 'לקראת שבת')

(לה) **וְכַפְּתֹּר תַּחַת שְׁנֵי הַקָּנִים מִמֶּנָּה וְכַפְתֹּר תַּחַת שְׁנֵי הַקָּנִים מִמֶּנָּה וְכַפְתֹּר תַּחַת־שְׁנֵי הַקָּנִים מִמֶּנָּה לְשִׁשֶּׁת הַקָּנִים הַיֹּצְאִים מִן־הַמְּנֹרָה:**

לה וְחֵזוּר תְּחוֹת תְּרֵין קְנִין מִנַּהּ וְחֵזוּר תְּחוֹת תְּרֵין קְנִין מִנַּהּ וְחֵזוּר תְּחוֹת תְּרֵין קְנִין מִנַּהּ לְשִׁתָּא קְנִין דְּנָפְקִין מִן מְנָרְתָּא:

רש"י◄ **וְכַפְתֹּר תַּחַת שְׁנֵי הַקָּנִים •** מִתּוֹךְ הַכַּפְתּוֹר הָיוּ הַקָּנִים נִמְשָׁכִים מִשְּׁנֵי צִדֶּיהָ אֵילָךְ וְאֵילָךְ, כָּךְ שָׁנִינוּ בִּמְלֶאכֶת הַמִּשְׁכָּן: גָּבְהָהּ שֶׁל מְנוֹרָה י"ח טְפָחִים, הָרַגְלַיִם וְהַפֶּרַח שְׁלֹשָׁה טְפָחִים, הוּא הַפֶּרַח הָאָמוּר בֵּינֶיךָ, שֶׁנֶּאֱמַר: (במדבר ח) "עַד יְרֵכָהּ עַד פִּרְחָהּ", וּטְפָחַיִם חָלָק, וְטֶפַח שֶׁבּוֹ גְּבִיעַ מֵהָאַרְבָּעָה גְּבִיעִים, וְכַפְתּוֹר וָפֶרַח מִשְּׁנֵי כַּפְתּוֹרִים וּשְׁנֵי פְּרָחִים הָאֲמוּרִים בַּמְּנוֹרָה עַצְמָהּ, שֶׁנֶּאֱמַר: "מְשֻׁקָּדִים כַּפְתֹּרֶיהָ וּפְרָחֶיהָ". לָמַדְנוּ, שֶׁהָיוּ בַּקָּנֶה שְׁנֵי כַּפְתּוֹרִים וּשְׁנֵי פְּרָחִים, לְבַד מִן הַשְּׁלִשָּׁה כַּפְתּוֹרִים שֶׁהַקָּנִים נִמְשָׁכִין מִתּוֹכָן, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְכַפְתֹּר תַּחַת שְׁנֵי הַקָּנִים וְגוֹ'", וּטְפָחַיִם חָלָק, וְטֶפַח כַּפְתּוֹר וּשְׁנֵי קָנִים יוֹצְאִים מִמֶּנּוּ אֵילָךְ וְאֵילָךְ, נִמְשָׁכִים וְעוֹלִים כְּנֶגֶד גָּבְהָהּ שֶׁל מְנוֹרָה, טֶפַח חָלָק וְטֶפַח כַּפְתּוֹר וּשְׁנֵי קָנִים יוֹצְאִים מִמֶּנּוּ, וְטֶפַח חָלָק וְטֶפַח כַּפְתּוֹר וּשְׁנֵי קָנִים יוֹצְאִים מִמֶּנּוּ, וְנִמְשָׁכִים וְעוֹלִין כְּנֶגֶד גָּבְהָהּ שֶׁל מְנוֹרָה, וּטְפָחַיִם חָלָק. נִשְׁתַּיְּרוּ שָׁם ג' טְפָחִים שֶׁבָּהֶם ג' גְּבִיעִים וְכַפְתּוֹר וָפֶרַח. נִמְצְאוּ גְּבִיעִים כ"ב: י"ח לְשִׁשָּׁה קָנִים, ג' לְכָל אֶחָד וְאֶחָד, וְאַרְבָּעָה בְּגוּפָהּ שֶׁל מְנוֹרָה, הֲרֵי כ"ב, וְאַחַד עָשָׂר כַּפְתּוֹרִים: שִׁשָּׁה בְּשֵׁשֶׁת הַקָּנִים וּשְׁלֹשָׁה בְּגוּפָהּ שֶׁל מְנוֹרָה שֶׁהַקָּנִים יוֹצְאִים מֵהֶם, וּשְׁנַיִם עוֹד נֶאֱמְרוּ בַּמְּנוֹרָה, שֶׁנֶּאֱמַר: "מְשֻׁקָּדִים כַּפְתֹּרֶיהָ", וּמִעוּט כַּפְתֹּרִים, שְׁנַיִם: הָאֶחָד, לְמַטָּה אֵצֶל הַיָּרֵךְ, וְהָאֶחָד, בְּג' טְפָחִים הָעֶלְיוֹנִים עִם ג' הַגְּבִיעִים. וְתִשְׁעָה פְּרָחִים הָיוּ לָהּ: שִׁשָּׁה לְשֵׁשֶׁת הַקָּנִים, שֶׁנֶּאֱמַר: "בַּקָּנֶה הָאֶחָד כַּפְתֹּר וָפֶרַח", וּשְׁלֹשָׁה לַמְּנוֹרָה, שֶׁנֶּאֱמַר: "מְשֻׁקָּדִים כַּפְתֹּרֶיהָ וּפְרָחֶיהָ", וּמִעוּט פְּרָחִים, שְׁנַיִם, וְאֶחָד הָאָמוּר בְּפָרָשַׁת "בְּהַעֲלוֹתְךָ": "עַד יְרֵכָהּ עַד פִּרְחָהּ". וְאִם תְּדַקְדֵּק בְּמִשְׁנָה זוֹ הַכְּתוּבָה לְמַעְלָה, תִּמְצָאֵם כְּמִנְיָנָם אִישׁ אִישׁ בִּמְקוֹמוֹ.

(לו) **כַּפְתֹּרֵיהֶם וּקְנֹתָם מִמֶּנָּה יִהְיוּ כֻּלָּהּ מִקְשָׁה אַחַת זָהָב טָהוֹר:**

לו חֵזוּרֵיהוֹן וּקְנֵיהוֹן מִנַּהּ יְהוֹן כֻּלַּהּ גְּגִידָא חֲדָא דְּדַהַב דְּכִי:

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

(לז) **וְעָשִׂיתָ אֶת־נֵרֹתֶיהָ שִׁבְעָה וְהֶעֱלָה אֶת־נֵרֹתֶיהָ וְהֵאִיר עַל־עֵבֶר פָּנֶיהָ:**

לז וְתַעְבֵּד יָת בּוּצִינָהָא שִׁבְעָא וְתַדְלֵק יָת בּוּצִינָהָא וִיהוֹן מְנַהֲרִין עַל קֳבֵל אַפָּהָא:

רש"י◄ **אֶת־נֵרֹתֶיהָ** • כְּמִין בָּזִיכִין שֶׁנּוֹתְנִין בְּתוֹכָן הַשֶּׁמֶן וְהַפְּתִילוֹת. **וְהֵאִיר עַל־עֵבֶר פָּנֶיהָ** • עֲשֵׂה פִּי שִׁשֶּׁת הַנֵּרוֹת שֶׁבְּרָאשֵׁי הַקָּנִים הַיּוֹצְאִים מִצִּדֶּיהָ, מוּסַבִּים כְּלַפֵּי הָאֶמְצָעִי, כְּדֵי שֶׁיִּהְיוּ הַנֵּרוֹת כְּשֶׁתַּדְלִיקֵם מְאִירִים "אֶל עֵבֶר פָּנֶיהָ", מוּסָב אוֹרָם אֶל צַד פְּנֵי הַקָּנֶה הָאֶמְצָעִי, שֶׁהוּא גּוּף הַמְּנוֹרָה.

(לח) **וּמַלְקָחֶיהָ וּמַחְתֹּתֶיהָ זָהָב טָהוֹר:**

לח וְצִבְתָהָא וּמַחְתְּיָתָהָא דְּדַהַב דְּכִי:

רש"י◄ **וּמַלְקָחֶיהָ** • הֵם הַצְּבָתִים הָעֲשׂוּיִין לִיקַּח בָּהֶם הַפְּתִילָה מִתּוֹךְ הַשֶּׁמֶן, לְיַשְּׁבָן וּלְמָשְׁכָן בְּפִי הַנֵּרוֹת, וְעַל שֵׁם שֶׁלּוֹקְחִים בָּהֶם קְרוּיִים מֶלְקָחַיִם. "וְצִבְתָהָא" שֶׁתִּרְגֵּם אוּנְקְלוֹס, לְשׁוֹן צְבָת, טוּלַייִשׁ בְּלַעַ"ז. **וּמַחְתֹּתֶיהָ** • הֵם כְּמִין בָּזִיכִין קְטַנִּים שֶׁחוֹתָה בָּהֶן אֶת הָאֵפֶר שֶׁבַּנֵּר בַּבֹּקֶר, כְּשֶׁהוּא מֵטִיב אֶת הַנֵּרוֹת מֵאֵפֶר הַפְּתִילוֹת שֶׁדָּלְקוּ הַלַּיְלָה וְכָבוּ. וּלְשׁוֹן מַחְתָּה, פוּישְׁדִי"א בְּלַעַ"ז, כְּמוֹ: (ישעיה ל) "לַחְתּוֹת אֵשׁ מִיָּקוּד".

(לט) **כִּכַּר זָהָב טָהוֹר יַעֲשֶׂה אֹתָהּ אֵת כָּל־הַכֵּלִים הָאֵלֶּה:**

לט כִּכְּרָא דְּדַהַב דְּכִי יַעְבֵּד יָתַהּ יָת כָּל מָנַיָּא הָאִלֵּין:

רש"י◄ **כִּכַּר זָהָב טָהוֹר** • שֶׁלֹּא יִהְיֶה מִשְׁקָלָהּ עִם כָּל כֵּלֶיהָ אֶלָּא כִּכָּר, לֹא פָּחוֹת וְלֹא יוֹתֵר, וְהַכִּכָּר שֶׁל חוֹל שִׁשִּׁים מָנֶה, וְשֶׁל קֹדֶשׁ הָיָה כָּפוּל, ק"ך מָנֶה, וְהַמָּנֶה הוּא לִיטְרָא שֶׁשּׁוֹקְלִין בָּהּ כֶּסֶף לְמִשְׁקָל קוֹלוֹנְיָ"א, וְהֵם מֵאָה זְהוּבִים. כ"ה סְלָעִים, וְהַסֶּלַע אַרְבָּעָה זְהוּבִים.

~ נקודות משיחות קודש ~

כִּכַּר זָהָב טָהוֹר יַעֲשֶׂה אֹתָהּ (כה, לט)

'כִּכָּר' בְּגִימַטְרִיָּא 'רָם' אוֹ 'מַר'.

לְלַמֶּדְךָ: בְּכָל מַצָּב שֶׁהָאָדָם נִמְצָא, אִם בְּמַצַּב־רוּחַ שֶׁל הִתְנַשְּׂאוּת וְהַגְּבָהָה מֵעִנְיְנֵי הָעוֹלָם (רָם), אוֹ שֶׁהוּא שָׁבוּר וְנִדְכֶּה מֵעִנְיְנֵי הָעוֹלָם (מַר) – עָלָיו לַעֲשׂוֹת מִזֶּה 'מְנוֹרָה' לְהַשֵּׁם־יִתְבָּרֵךְ.

(ספר המאמרים קונטרסים כרך א, עמ' 334)

(מ) **וּרְאֵה וַעֲשֵׂה בְּתַבְנִיתָם אֲשֶׁר־אַתָּה מָרְאֶה בָּהָר: ס**

מ וַחֲזֵי וְעַבֵּד כִּדְמוּתְהוֹן דְּאַתְּ מִתְחַזֵּי בְּטוּרָא:

רש"י◄ **וּרְאֵה וַעֲשֵׂה** • רְאֵה כָּאן בָּהָר תַּבְנִית שֶׁאֲנִי מַרְאֶה אוֹתְךָ. מַגִּיד שֶׁנִּתְקַשָּׁה מֹשֶׁה בְּמַעֲשֵׂה הַמְּנוֹרָה, עַד שֶׁהֶרְאָה לוֹ הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא מְנוֹרָה שֶׁל אֵשׁ. **אֲשֶׁר־אַתָּה מָרְאֶה** • כְּתַרְגּוּמוֹ: 'דְּאַתְּ מִתְחַזֵּי בְּטוּרָא'. אִלּוּ הָיָה נָקוּד מַרְאֶה בְּפַתָּ"ח, הָיָה פִּתְרוֹנוֹ: אַתָּה מַרְאֶה לַאֲחֵרִים. עַכְשָׁו שֶׁנָּקוּד חֲטָף קָמֵץ, פִּתְרוֹנוֹ 'דְּאַתְּ מִתְחַזֵּי', שֶׁאֲחֵרִים מַרְאִים לְךָ (שֶׁהַנִּקּוּד מַפְרִיד בֵּין עוֹשֶׂה לְנַעֲשֶׂה).

דעת זקנים מבעלי התוספות - עוז והדר

(לז) **וְהֵאִיר.** פֵּירוּשׁ וְהֵאִירָה הַמְּנוֹרָה אֶל הַשּׁוּלְחָן שֶׁכְּנֶגֶד פָּנֶיהָ שֶׁל מְנוֹרָה, כִּדְכְתִיב בְּפָרָשַׁת וַתִּכֶל (להלן מ כד) וַיָּשֶׂם הַמְּנֹרָה בְּאֹהֶל מוֹעֵד נֹכַח הַשֻּׁלְחָן, מִכְּלָל דְּלְהָאִיר עַל הַשֻּׁלְחָן הָיְתָה הַמְּנוֹרָה. וְכֵן כְּתִיב בְּפָרָשַׁת בְּהַעֲלוֹתְךָ (במדבר ח ב) אֶל מוּל פְּנֵי הַמְּנוֹרָה, דְּהַיְינוּ שׁוּלְחָן, יָאִירוּ שִׁבְעַת הַנֵּרוֹת. וְהַפִּשְׁטָ הוֹלֵךְ כְּמַאן דְּאָמַר (מנחות צח:) מִמִּזְרָח לְמַעֲרָב הָיְתָה מוּנַּחַת, דְּאָז יָכוֹל לְהִיוֹת דְּכָל פִּיּוֹת שֶׁל נֵרוֹת פּוֹנוֹת לְצַד הַשֻּׁלְחָן. אֲבָל לְמַאן דְּאָמַר שֶׁמִּצָּפוֹן לְדָרוֹם הָיְתָה מוּנַּחַת אָז צָרִיךְ לוֹמַר שֶׁהָאֶמְצָעִי פּוֹנֶה לַמַּעֲרָב וְהָאֲחֵרִים פּוֹנִים לָאֶמְצָעִי, לֹא נִרְאֶה כָּל כָּךְ שֶׁלְּהָאִיר עַל הַשֻּׁלְחָן הָיְתָה נַעֲשֵׂית, (ולא) [אֶלָּא] תּוֹכֵל לְפָרֵשׁ **וְהֵאִיר** כִּפְשָׁטֵיהּ דְּפֵירַשׁ רַשִּׁ"י: תורה לח

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

כו (א) **וְאֶת־הַמִּשְׁכָּן תַּעֲשֶׂה עֶשֶׂר יְרִיעֹת שֵׁשׁ מָשְׁזָר וּתְכֵלֶת וְאַרְגָּמָן וְתֹלַעַת שָׁנִי כְּרֻבִים מַעֲשֵׂה חֹשֵׁב תַּעֲשֶׂה אֹתָם:**

רש״י◄ **וְאֶת־הַמִּשְׁכָּן תַּעֲשֶׂה עֶשֶׂר יְרִיעֹת.** לִהְיוֹת לוֹ לְגַג וְלִמְחִצּוֹת מִחוּץ לַקְּרָשִׁים, שֶׁהַיְרִיעוֹת תְּלוּיוֹת מֵאַחוֹרֵיהֶן לְכַסּוֹתָן. **שֵׁשׁ מָשְׁזָר וּתְכֵלֶת וְאַרְגָּמָן וְתֹלַעַת שָׁנִי.** חֲרֵי אַרְבָּעָה מִינִין יַחַד בְּכָל חוּט וְחוּט, אֶחָד שֶׁל פִּשְׁתִּים וְשִׁלְשָׁה שֶׁל צֶמֶר, וְכָל חוּט וְחוּט כָּפוּל שִׁשָּׁה, חֲרֵי ד׳ מִינִין כְּשֶׁהֵן שְׁזוּרִין יַחַד, כ״ד כְּפָלִים לְחוּט (ברייתא דמלאכת המשכן). **כְּרֻבִים מַעֲשֵׂה חֹשֵׁב.** כְּרוּבִים הָיוּ מְצֻיָּרִין בָּהֶם בַּאֲרִיגָתָן, וְלֹא בִּרְקִימָה שֶׁהוּא מַעֲשֵׂה מַחַט, אֶלָּא בַּאֲרִיגָה בִּשְׁנֵי כְּתָלִים, פַּרְצוּף אֶחָד מִכָּאן וּפַרְצוּף אֶחָד מִכָּאן: אֲרִי מִצַּד זֶה וְנֶשֶׁר מִצַּד זֶה, כְּמוֹ שֶׁאוֹרְגִין חֲגוֹרוֹת שֶׁל מֶשִׁי, שֶׁקּוֹרִין בְּלַע״ז פיישיש״א.

א וְיָת מַשְׁכְּנָא תַּעְבֵּד עַשַׂר יְרִיעָן דְּבוּץ שְׁזִיר וְתִכְלָא וְאַרְגְּוָנָא וּצְבַע זְהוֹרִי צוּרַת כְּרוּבִין עוֹבַד אֻמָּן תַּעְבֵּד יָתְהוֹן:

(ב) **אֹרֶךְ הַיְרִיעָה הָאַחַת שְׁמֹנֶה וְעֶשְׂרִים בָּאַמָּה וְרֹחַב אַרְבַּע בָּאַמָּה הַיְרִיעָה הָאֶחָת מִדָּה אַחַת לְכָל־הַיְרִיעֹת:**

ב אָרְכָּא דִּירִיעָתָא חֲדָא עַשְׂרִין וְתַמְנֵי אַמִּין וּפוּתְיָא אַרְבַּע אַמִּין דִּירִיעָתָא חֲדָא מְשַׁחְתָּא חֲדָא לְכָל יְרִיעָתָא:

(ג) **חָמֵשׁ הַיְרִיעֹת תִּהְיֶיךְן חֻבָּרֹת אִשָּׁה אֶל־אֲחֹתָהּ וְחָמֵשׁ יְרִיעֹת חֻבָּרֹת אִשָּׁה אֶל־אֲחֹתָהּ:**

ג חֲמֵשׁ יְרִיעָן יְהֵוִין מְלַפְּפָן חֲדָא עִם חֲדָא וַחֲמֵשׁ יְרִיעָן מְלַפְּפָן חֲדָא עִם חֲדָא:

רש״י◄ **תִּהְיֶיךְן חֻבָּרֹת.** תּוֹפְרָן בְּמַחַט זוֹ בְּצַד זוֹ, חָמֵשׁ לְבַד וְחָמֵשׁ לְבַד. **אִשָּׁה אֶל־אֲחֹתָהּ.** כָּךְ דֶּרֶךְ הַמִּקְרָא לְדַבֵּר בְּדָבָר שֶׁהוּא לְשׁוֹן נְקֵבָה. וּבְדָבָר שֶׁהוּא לְשׁוֹן זָכָר, אוֹמֵר: ״אִישׁ אֶל אָחִיו״, כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר בַּכְּרוּבִים: (לעיל כה) ״וּפְנֵיהֶם אִישׁ אֶל אָחִיו״.

(ד) **וְעָשִׂיתָ לֻלְאֹת תְּכֵלֶת עַל שְׂפַת הַיְרִיעָה הָאֶחָת מִקָּצָה בַּחֹבָרֶת וְכֵן תַּעֲשֶׂה בִּשְׂפַת הַיְרִיעָה הַקִּיצוֹנָה בַּמַּחְבֶּרֶת הַשֵּׁנִית:**

ד וְתַעְבֵּד עֲנוּבִין דְּתִכְלָא עַל שִׂפְתָא חֲדָא מִסְטָרָא בֵּית לוּפֵי וְכֵן תַּעְבֵּד בִּשְׂפְתָא דִּירִיעָתָא בְּסִטְרָא דְּבֵית לוּפֵי תִּנְיָתָא:

רש״י◄ **לֻלְאֹת.** לצול״ש בְּלַע״ז, וְכֵן תִּרְגֵּם אוּנְקְלוֹס: ״עֲנוּבִין״, לְשׁוֹן עֲנִיבָה. **מִקָּצָה בַּחֹבָרֶת.** בְּאוֹתָהּ יְרִיעָה שֶׁבְּסוֹף הַחִבּוּר. קְבוּצַת חֲמֵשֶׁת הַיְרִיעוֹת קְרוּיָה חוֹבֶרֶת. **וְכֵן תַּעֲשֶׂה בִּשְׂפַת הַיְרִיעָה הַקִּיצוֹנָה בַּמַּחְבֶּרֶת הַשֵּׁנִית.** בְּאוֹתָהּ יְרִיעָה שֶׁהִיא קִיצוֹנָה, לְשׁוֹן קָצָה, כְּלוֹמַר: לְסוֹף הַחוֹבֶרֶת.

(ה) **חֲמִשִּׁים לֻלְאֹת תַּעֲשֶׂה בַיְרִיעָה הָאֶחָת וַחֲמִשִּׁים לֻלָאֹת תַּעֲשֶׂה בִּקְצֵה הַיְרִיעָה אֲשֶׁר בַּמַּחְבֶּרֶת הַשֵּׁנִית מַקְבִּילֹת הַלֻּלָאֹת אִשָּׁה אֶל־אֲחֹתָהּ:**

ה חַמְשִׁין עֲנוּבִין תַּעְבֵּד בִּירִיעָתָא חֲדָא וְחַמְשִׁין עֲנוּבִין תַּעְבֵּד בְּסִטְרָא דִּירִיעָתָא דְּבֵית לוּפֵי תִּנְיָנָא מְכַוְּנָן עֲנוּבַיָּא חֲדָא לְקֳבֵל חֲדָא:

רש״י◄ **מַקְבִּילֹת הַלֻּלָאֹת אִשָּׁה אֶל אֲחוֹתָהּ.** שְׁמוֹר שֶׁתַּעֲשֶׂה הַלֻּלָאוֹת בְּמִדָּה אַחַת, מְכֻוָּנֶת הַבְּדָלָתָן זוֹ מִזּוֹ, וּכְמִדָּתָן בִּירִיעָה זוֹ כֵּן יְהִא בַּחֲבָרְתָּהּ, כְּשֶׁתִּפְרֹשׂ חוֹבֶרֶת אֵצֶל חוֹבֶרֶת, יִהְיוּ הַלֻּלָאוֹת שֶׁל יְרִיעָה זוֹ מְכֻוָּנוֹת כְּנֶגֶד לוּלָאוֹת שֶׁל זוֹ, וְזֶהוּ לְשׁוֹן ״מַקְבִּילוֹת״, זוֹ כְּנֶגֶד זוֹ, תַּרְגּוּמוֹ שֶׁל ״כְּנֶגֶד״ ״לָקֳבֵל״. הַיְרִיעוֹת אָרְכָּן כ״ח וְרָחְבָּן אַרְבַּע, וּכְשֶׁחִבֵּר חָמֵשׁ יְרִיעוֹת יַחַד, נִמְצָא רָחְבָּן כ׳ וְכֵן הַחוֹבֶרֶת הַשֵּׁנִית. וְהַמִּשְׁכָּן, אָרְכּוֹ שְׁלֹשִׁים מִן הַמִּזְרָח לַמַּעֲרָב, שֶׁנֶּאֱמַר: ״עֶשְׂרִים קְרָשִׁים לִפְאַת נֶגֶב תֵּימָנָה״ וְכֵן לַצָּפוֹן. וְכָל קֶרֶשׁ אַמָּה וַחֲצִי הָאַמָּה, חֲרֵי שְׁלֹשִׁים מִן הַמִּזְרָח לַמַּעֲרָב. רֹחַב הַמִּשְׁכָּן מִן הַצָּפוֹן לַדָּרוֹם עֶשֶׂר אַמּוֹת, שֶׁנֶּאֱמַר: ״וּלְיַרְכְּתֵי הַמִּשְׁכָּן יָמָּה וְגוֹ׳״ וּשְׁנֵי קְרָשִׁים לַמְּקֻצָעוֹת, חֲרֵי עֶשֶׂר. וּבִמְקוֹמָם אֲפָרְשֵׁם לַמִּקְרָאוֹת הַלָּלוּ. נוֹתֵן הַיְרִיעוֹת,

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

אָרְכָּן לְרָחְבוֹ שֶׁל מִשְׁכָּן: עֶשֶׂר אַמּוֹת אֶמְצָעִיּוֹת לְגַג חֲלַל רֹחַב הַמִּשְׁכָּן, וְאַמָּה מִכָּאן וְאַמָּה מִכָּאן לְעֻבִּי רָאשֵׁי הַקְּרָשִׁים, שֶׁעֻבְּיָם אַמָּה. נִשְׁתַּיְּרוּ ט״ז אַמָּה: ח׳ לַצָּפוֹן וְח׳ לַדָּרוֹם מְכַסּוֹת קוֹמַת הַקְּרָשִׁים שֶׁגָּבְהָן עֶשֶׂר. נִמְצְאוּ שְׁתֵּי אַמּוֹת הַתַּחְתּוֹנוֹת מְגֻלּוֹת. רָחְבָּן שֶׁל יְרִיעוֹת אַרְבָּעִים אַמָּה, כְּשֶׁהֵן מְחֻבָּרוֹת עֶשְׂרִים אַמָּה לַחוֹבֶרֶת. שְׁלֹשִׁים מֵהֶן לְגַג חֲלַל הַמִּשְׁכָּן לְאָרְכּוֹ, וְאַמָּה כְּנֶגֶד עֻבֵּי רָאשֵׁי הַקְּרָשִׁים שֶׁבַּמַּעֲרָב, וְאַמָּה לְכַסּוֹת עֻבֵּי הָעַמּוּדִים שֶׁבַּמִּזְרָח, שֶׁלֹּא הָיוּ קְרָשִׁים בַּמִּזְרָח אֶלָּא אַרְבָּעָה (בְּרַשׁ״י יָשָׁן: חֲמִשָּׁה) עַמּוּדִים, שֶׁהַמָּסָךְ פָּרוּשׂ וְתָלוּי בְּזָוִין שֶׁבָּהֶן כְּמִין וִילוֹן. נִשְׁתַּיְּרוּ ח׳ אַמּוֹת הַתְּלוּיִין עַל אֲחוֹרֵי הַמִּשְׁכָּן שֶׁבַּמַּעֲרָב וּשְׁתֵּי אַמּוֹת הַתַּחְתּוֹנוֹת מְגֻלּוֹת. זוֹ מָצָאתִי בִּבְרֵיתָא דְּמַסֶּכֶת מִדּוֹת. אֲבָל בְּמַסֶּכֶת שַׁבָּת (פרק הזורק): אֵין הַיְרִיעוֹת מְכַסּוֹת אֶת עַמּוּדֵי הַמִּזְרָח וְט׳ אַמּוֹת תְּלוּיוֹת אֲחוֹרֵי הַמִּשְׁכָּן. וְהַכָּתוּב בְּפָרָשָׁה זוֹ מְסַיְּעֵנוּ: ״וְנָתַתָּ אֶת הַפָּרֹכֶת תַּחַת הַקְּרָסִים״ — וְאִם כִּדְבְרֵי הַבְּרַיְתָא הַזֹּאת, נִמְצֵאת פָּרֹכֶת מְשׁוּכָה מִן הַקְּרָסִים וְלַמַּעֲרָב אַמָּה.

(ו) וְעָשִׂיתָ חֲמִשִּׁים קַרְסֵי זָהָב וְחִבַּרְתָּ אֶת־הַיְרִיעֹת אִשָּׁה אֶל־אֲחֹתָהּ בַּקְּרָסִים וְהָיָה הַמִּשְׁכָּן אֶחָד:

ו וְתַעְבֵּד חַמְשִׁין פּוּרְפִּין דִּדְהָב וּתְלָפֵף יָת יְרִיעָתָא חֲדָא עִם חֲדָא בְּפוּרְפַּיָּא וִיהֵי מַשְׁכְּנָא חָד:

רש״י ◄ קַרְסֵי זָהָב • פירמיל״ש בְּלַעַ״ז, וּמַכְנִיסִין רֹאשָׁן אֶחָד בַּלּוּלָאוֹת שֶׁבְּחוֹבֶרֶת זוֹ וְרֹאשָׁן אֶחָד בַּלּוּלָאוֹת שֶׁבְּחוֹבֶרֶת זוֹ, וּמְחַבְּרָן בָּהֶן.

(ז) וְעָשִׂיתָ יְרִיעֹת עִזִּים לְאֹהֶל עַל־הַמִּשְׁכָּן עַשְׁתֵּי־עֶשְׂרֵה יְרִיעֹת תַּעֲשֶׂה אֹתָם:

ז וְתַעְבֵּד יְרִיעָן מְעַזֵּי לִפְרָסָא עַל מַשְׁכְּנָא חֲדָא עֲסָרֵי יְרִיעָן תַּעְבֵּד יָתְהוֹן:

רש״י ◄ יְרִיעֹת עִזִּים • מִנּוּצָה שֶׁל עִזִּים. לְאֹהֶל עַל־הַמִּשְׁכָּן • לִפְרֹשׂ אוֹתָן עַל הַיְרִיעוֹת הַתַּחְתּוֹנוֹת.

(ח) אֹרֶךְ הַיְרִיעָה הָאַחַת שְׁלֹשִׁים בָּאַמָּה וְרֹחַב אַרְבַּע בָּאַמָּה הַיְרִיעָה הָאֶחָת מִדָּה אַחַת לְעַשְׁתֵּי עֶשְׂרֵה יְרִיעֹת:

ח אֹרְכָּא דִּירִיעָתָא חֲדָא תְּלָתִין אַמִּין וּפוּתְיָא אַרְבַּע אַמִּין דִּירִיעָתָא חֲדָא מִשַּׁחְתָּא חֲדָא לַחֲדָא עֲסָרֵי יְרִיעָן:

רש״י ◄ שְׁלֹשִׁים בָּאַמָּה • שֶׁכְּשֶׁנּוֹתֵן אָרְכָּן לְרֹחַב הַמִּשְׁכָּן כְּמוֹ שֶׁנָּתַן אֶת הָרִאשׁוֹנוֹת, נִמְצְאוּ אֵלּוּ עוֹדְפוֹת אַמָּה מִכָּאן וְאַמָּה מִכָּאן, לְכַסּוֹת אַחַת מֵהַשְּׁתֵּי אַמּוֹת שֶׁנִּשְׁאֲרוּ מְגֻלּוֹת מִן הַקְּרָשִׁים. וְהָאַמָּה הַתַּחְתּוֹנָה שֶׁל קֶרֶשׁ, שֶׁאֵין הַיְרִיעָה מְכַסָּה אוֹתָהּ, הִיא הָאַמָּה הַתְּחוּבָה בְּנֶקֶב הָאֶדֶן, שֶׁהָאֲדָנִים גָּבְהָן אַמָּה.

(ט) וְחִבַּרְתָּ אֶת־חֲמֵשׁ הַיְרִיעֹת לְבָד וְאֶת־שֵׁשׁ הַיְרִיעֹת לְבָד וְכָפַלְתָּ אֶת־הַיְרִיעָה הַשִּׁשִּׁית אֶל־מוּל פְּנֵי הָאֹהֶל:

ט וּתְלָפֵף יָת חֲמֵשׁ יְרִיעָן לְחוֹד וְיָת שִׁית יְרִיעָן לְחוֹד וְתִיעוּף יָת יְרִיעָתָא שְׁתִיתָיָתָא לְקֳבֵל אַפֵּי מַשְׁכְּנָא:

רש״י ◄ וְכָפַלְתָּ אֶת־הַיְרִיעָה הַשִּׁשִּׁית • הָעוֹדֶפֶת בְּאֵלּוּ הָעֶלְיוֹנוֹת יוֹתֵר מִן הַתַּחְתּוֹנוֹת. אֶל־מוּל פְּנֵי הָאֹהֶל • חֲצִי רָחְבָּהּ הָיָה תָּלוּי וְכָפוּל עַל הַמָּסָךְ שֶׁבַּמִּזְרָח כְּנֶגֶד הַפֶּתַח, דּוֹמֶה לְכַלָּה צְנוּעָה הַמְכַסָּה בְּצָעִיף עַל פָּנֶיהָ.

(י) וְעָשִׂיתָ חֲמִשִּׁים לֻלָאֹת עַל שְׂפַת הַיְרִיעָה הָאֶחָת הַקִּיצֹנָה בַּחֹבֶרֶת וַחֲמִשִּׁים לֻלָאֹת עַל שְׂפַת הַיְרִיעָה הַחֹבֶרֶת הַשֵּׁנִית:

י וְתַעְבֵּד חַמְשִׁין עֲנוּבִין עַל שִׂפְתָא דִּירִיעָתָא חֲדָא בְּסִטְרָא בֵּית לוּפֵי וְחַמְשִׁין עֲנוּבִין עַל שִׂפְתָא דִּירִיעָתָא דְּבֵית לוּפֵי תִּנְיָתָא:

(יא) וְעָשִׂיתָ קַרְסֵי נְחֹשֶׁת חֲמִשִּׁים וְהֵבֵאתָ אֶת־הַקְּרָסִים בַּלֻּלָאֹת וְחִבַּרְתָּ אֶת־הָאֹהֶל וְהָיָה אֶחָד:

יא וְתַעְבֵּד פּוּרְפִּין דִּנְחָשָׁא חַמְשִׁין וְתָעֵיל יָת פּוּרְפַּיָּא בַּעֲנוּבַיָּא וּתְלָפֵף יָת מַשְׁכְּנָא וִיהֵי חָד:

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

(יב) **וְסָרַח הָעֹדֵף בִּיְרִיעֹת הָאֹהֶל חֲצִי הַיְרִיעָה הָעֹדֶפֶת תִּסְרַח עַל אֲחֹרֵי הַמִּשְׁכָּן:**

יב וְסִרְחָא דְּיַתִּירָא בִּירִיעַת מַשְׁכְּנָא פַּלְגוּת יְרִיעָתָא דְּיַתִּירָא תִּסְרַח עַל אֲחֹרֵי מַשְׁכְּנָא:

רש"י ◄ **וְסָרַח הָעֹדֵף בִּיְרִיעֹת הָאֹהֶל.** עַל יְרִיעוֹת הַמִּשְׁכָּן. יְרִיעוֹת הָאֹהֶל הֵן הָעֶלְיוֹנוֹת שֶׁל עִזִּים, שֶׁקְּרוּיִים אֹהֶל, כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר בָּהֶן: "לְאֹהֶל עַל הַמִּשְׁכָּן". וְכָל "אֹהֶל" הָאָמוּר כָּאן אֵינוֹ אֶלָּא לְשׁוֹן גַּג, שֶׁמַּאֲהִילוֹת וּמְסַכְּכוֹת עַל הַתַּחְתּוֹנוֹת, וְהֵן הָיוּ עוֹדְפוֹת עַל הַתַּחְתּוֹנוֹת חֲצִי הַיְרִיעָה לַמַּעֲרָב, שֶׁהַחֲצִי שֶׁל יְרִיעָה אַחַת־עֶשְׂרֵה הַיְתֵרָה, הָיָה נִכְפָּל אֶל מוּל פְּנֵי הָאֹהֶל. נִשְׁאֲרוּ שְׁתֵּי אַמּוֹת רֹחַב חֲצִיָּהּ עוֹדֵף עַל רֹחַב הַתַּחְתּוֹנוֹת. **תִּסְרַח עַל אֲחֹרֵי הַמִּשְׁכָּן** • לְכַסּוֹת שְׁתֵּי אַמּוֹת שֶׁהָיוּ מְגֻלּוֹת בַּקְּרָשִׁים. **אֲחֹרֵי הַמִּשְׁכָּן** • הוּא צַד מַעֲרָבִי, לְפִי שֶׁהַפֶּתַח בַּמִּזְרָח שֶׁהֵן פָּנָיו, וְצָפוֹן וְדָרוֹם קְרוּיִין צְדָדִין לְיָמִין וְלִשְׂמֹאל.

(יג) **וְהָאַמָּה מִזֶּה וְהָאַמָּה מִזֶּה בָּעֹדֵף בְּאֹרֶךְ יְרִיעֹת הָאֹהֶל יִהְיֶה סָרוּחַ עַל־צִדֵּי הַמִּשְׁכָּן מִזֶּה וּמִזֶּה לְכַסֹּתוֹ:**

יג וְאַמְּתָא מִכָּא וְאַמְּתָא מִכָּא בִּדְיַתִּירָא בְּאָרְכָּא יְרִיעָתָא דְּמַשְׁכְּנָא יְהֵי סְרִיחַ עַל סִטְרֵי מַשְׁכְּנָא מִכָּא וּמִכָּא לְכַסָּיוּתֵהּ:

רש"י ◄ **וְהָאַמָּה מִזֶּה וְהָאַמָּה מִזֶּה.** לְצָפוֹן וּלְדָרוֹם. **בָּעֹדֵף בְּאֹרֶךְ יְרִיעֹת הָאֹהֶל** • שֶׁהֵן עוֹדְפוֹת עַל אֹרֶךְ יְרִיעוֹת הַמִּשְׁכָּן שְׁתֵּי אַמּוֹת. **יִהְיֶה סָרוּחַ עַל־צִדֵּי הַמִּשְׁכָּן** • לְצָפוֹן וּלְדָרוֹם, כְּמוֹ שֶׁפֵּרַשְׁתִּי לְמַעְלָה. לִמְּדָה תּוֹרָה 'דֶּרֶךְ אֶרֶץ': שֶׁיְּהֵא אָדָם חָס עַל הַיָּפֶה.

(יד) **וְעָשִׂיתָ מִכְסֶה לָאֹהֶל עֹרֹת אֵילִם מְאָדָּמִים וּמִכְסֵה עֹרֹת תְּחָשִׁים מִלְּמָעְלָה: פ**

יד וְתַעְבֵּד חוּפָּאָה לְפִרְסָא מַשְׁכֵּי דְּדִכְרֵי מְסַמְּקֵי וְחוּפָּאָה מַשְׁכֵּי דְּסַסְגּוֹנָא מִלְּעֵלָא:

רש"י ◄ **מִכְסֶה לָאֹהֶל** • לְאוֹתוֹ גַּג שֶׁל יְרִיעוֹת עִזִּים, עֲשֵׂה עוֹד מִכְסֶה אֶחָד שֶׁל עוֹרוֹת אֵילִים מְאָדָּמִים, וְעוֹד לְמַעְלָה מִמֶּנּוּ מִכְסֵה עוֹרוֹת תְּחָשִׁים, וְאוֹתָן מִכְסָאוֹת לֹא הָיוּ מְכַסִּין אֶלָּא אֶת הַגַּג: אָרְכָּן שְׁלֹשִׁים וְרָחְבָּן עֶשֶׂר, אֵלּוּ דִּבְרֵי רַבִּי רַבִּי נְחֶמְיָה. וּלְדִבְרֵי רַבִּי יְהוּדָה: מִכְסֶה אֶחָד הָיָה. חֲצִיוֹ שֶׁל עוֹרוֹת אֵילִים מְאָדָּמִים וְחֲצִיוֹ שֶׁל עוֹרוֹת תְּחָשִׁים.

~ יום רביעי ה' אדר־א' ~

(טו) **וְעָשִׂיתָ אֶת־הַקְּרָשִׁים לַמִּשְׁכָּן עֲצֵי שִׁטִּים עֹמְדִים:**

טו וְתַעְבֵּד יָת דַּפַּיָּא לְמַשְׁכְּנָא דְּאָעֵי שִׁטִּין קָיְמִין:

רש"י ◄ **וְעָשִׂיתָ אֶת־הַקְּרָשִׁים** • הָיָה לוֹ לוֹמַר: 'וְעָשִׂיתָ קְרָשִׁים', כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר בְּכָל דָּבָר וְדָבָר. מַהוּ "הַקְּרָשִׁים"? מֵאוֹתָן הָעוֹמְדִין וּמְיֻחָדִין לְכָךְ. יַעֲקֹב אָבִינוּ נָטַע אֲרָזִים בְּמִצְרַיִם, וּכְשֶׁמֵּת צִוָּה לְבָנָיו לְהַעֲלוֹתָם עִמָּהֶם כְּשֶׁיֵּצְאוּ מִמִּצְרַיִם, וְאָמַר לָהֶם, שֶׁעָתִיד הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא לְצַוּוֹת אוֹתָן לַעֲשׂוֹת מִשְׁכָּן בַּמִּדְבָּר מֵעֲצֵי שִׁטִּים: רְאוּ, שֶׁיִּהְיוּ מְזֻמָּנִים בְּיֶדְכֶם! הוּא שֶׁיִּסֵּד הַבַּבְלִי בַּפִּיּוּט שֶׁלּוֹ: טָס מַטָּע מִזֹּרָזִים, קוֹרוֹת בָּתֵּינוּ אֲרָזִים, שֶׁנִּזְדָּרְזוּ לִהְיוֹת מוּכָנִים בְּיָדָם מִקֹּדֶם לָכֵן. **עֲצֵי שִׁטִּים עֹמְדִים** • אִישְׁטַנְבִי"ש בְּלַע"ז, שֶׁיְּהֵא אֹרֶךְ הַקְּרָשִׁים זָקוּף לְמַעְלָה בְּקִירוֹת הַמִּשְׁכָּן, וְלֹא תַּעֲשֶׂה הַכְּתָלִים בִּקְרָשִׁים שׁוֹכְבִים, לִהְיוֹת רֹחַב הַקְּרָשִׁים לְגֹבַהּ הַכְּתָלִים, קֶרֶשׁ עַל קֶרֶשׁ.

דעת זקנים מבעלי התוספות - עוז והדר

(טו) **עֲצֵי שִׁטִּים עֹמְדִים.** פְּשָׁטֵיהּ, שֶׁלֹּא תִּקַּח מִן הַנִּפּוּלִים וְהַנִּקְצָצִין מִיָּמִים רַבִּים שֶׁכְּבָר נִרְקְבוּ, אֶלָּא מִן הָעוֹמְדִים בְּקוֹמָתָם. דָּבָר אַחֵר, **עוֹמְדִים,** שֶׁהֵן עוֹמְדִים לְעוֹלָם וַעֲדַיִן הֵם קַיָּמִים וְנִגְנָזִים (יומא עב.): תורה טז

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

~ נקודות משיחות קודש ~

וְעָשִׂיתָ אֶת הַקְּרָשִׁים לַמִּשְׁכָּן עֲצֵי שִׁטִּים עֹמְדִים (כו, טו) שֹׁרֶשׁ הַמִּלָּה "שִׁטִּים" הוּא 'שִׁטָּה', שֶׁמַּשְׁמָעוּתָהּ נְטִיָּה (כִּי עֵץ הַשִּׁיטָה נוֹטֶה הַצִּידָה בְּדֶרֶךְ כְּלָל). דְּהַיְנוּ, יֵשׁ דָּבָר שֶׁהוּא אֶמְצָעִי, וְהַהַטָּיָה לְאֵיזֶה צַד, לְמַעְלָה אוֹ לְמַטָּה, נִקְרֵאת שִׁיטָה.

אַף תֵּיבַת 'שִׁטּוּת' הִיא מֵאוֹתוֹ שֹׁרֶשׁ. נִמְצָא כִּי "שִׁטִּים" וּשִׁטּוּת — כֻּלָּם מִשֹּׁרֶשׁ אֶחָד.

וְהִנֵּה דֶּרֶךְ הַמִּצּוּעַ הִיא — דֶּרֶךְ הַהִגָּיוֹן וְהַשֵּׂכֶל. הַהַטָּיָה מִדֶּרֶךְ זוֹ לְמַטָּה — הִיא 'שִׁטּוּת דִּלְעוּמַּת־זֶה' (דִּקְלִיפָּה), וְהַהַטָּיָה כְּלַפֵּי מַעְלָה — הִיא 'שִׁטּוּת דִּקְדוּשָׁה'.

'שִׁטּוּת דִּלְעוּמַּת־זֶה' הִיא אוֹתָהּ רוּחַ שִׁטּוּת הַגּוֹרֶמֶת לְאָדָם לַחֲטוֹא, וּכְמַאֲמַר רַז"ל (סוטה ג) "אֵין אָדָם עוֹבֵר עֲבֵרָה אֶלָּא־אִם־כֵּן נִכְנַס בּוֹ רוּחַ שִׁטּוּת". 'שִׁטּוּת דִּקְדוּשָׁה' הִיא כַּאֲשֶׁר יְהוּדִי עוֹבֵד אֶת ה' בְּאוֹפֶן שֶׁלְּמַעְלָה מִטַּעַם וָדַעַת, וְעַל־דֶּרֶךְ מַה שֶּׁאָמְרוּ רַז"ל (כתובות יז), "אַהֲנֵי לֵיהּ שִׁטּוּתֵיהּ לְסַבָּא".

עֲבוֹדַת הָאָדָם הִיא אֵפוֹא לַהֲפוֹךְ אֶת הַ'שִׁטּוּת דִּלְעוּמַּת־זֶה' לַ'עֲצֵי שִׁטִּים עוֹמְדִים' — 'שִׁטּוּת דִּקְדוּשָׁה'.

(ספר המאמרים תש"י, עמ' 114)

(טז) **עֶשֶׂר אַמּוֹת אֹרֶךְ הַקֶּרֶשׁ וְאַמָּה וָחֵצִי הָאַמָּה רֹחַב הַקֶּרֶשׁ הָאֶחָד:**

טז עֲשַׂר אַמִּין אֲרֻכָּא דְּדַפָּא וְאַמְּתָא וּפַלְגוּת אַמְּתָא פּוּתְיָא דְּדַפָּא חָד:

רש"י◄ **עֶשֶׂר אַמּוֹת אֹרֶךְ הַקֶּרֶשׁ•** לְמַדְנוּ: גָּבְהוֹ שֶׁל מִשְׁכָּן עֶשֶׂר אַמּוֹת. **וְאַמָּה וָחֵצִי הָאַמָּה רֹחַב•** לְמַדְנוּ: אָרְכּוֹ שֶׁל מִשְׁכָּן לְעֶשְׂרִים קְרָשִׁים, שֶׁהָיוּ בַּצָּפוֹן וּבַדָּרוֹם, מִן הַמִּזְרָח לַמַּעֲרָב, שְׁלֹשִׁים אַמָּה.

(יז) **שְׁתֵּי יָדוֹת לַקֶּרֶשׁ הָאֶחָד מְשֻׁלָּבֹת אִשָּׁה אֶל־אֲחֹתָהּ כֵּן תַּעֲשֶׂה לְכָל קַרְשֵׁי הַמִּשְׁכָּן:**

יז תַּרְתֵּין צִירִין לְדַפָּא חַד מְשַׁלְּבִין חֲדָא לְקֳבֵל חֲדָא כֵּן תַּעְבֵּד לְכֹל דַּפֵּי מַשְׁכְּנָא:

רש"י◄ **שְׁתֵּי יָדוֹת לַקֶּרֶשׁ הָאֶחָד•** הָיָה חוֹרֵץ אֶת הַקֶּרֶשׁ מִלְּמַטָּה בְּאֶמְצָעוֹ בְּגֹבַהּ אַמָּה, וּמַנִּיחַ רְבִיעַ רָחְבּוֹ מִכָּאן וּרְבִיעַ רָחְבּוֹ מִכָּאן, וְהֵן הֵן הַיָּדוֹת. וְהֶחָרִיץ, חֲצִי רֹחַב הַקֶּרֶשׁ בָּאֶמְצַע, (רוֹצֶה לוֹמַר: קֶרֶשׁ, נִקְרָא מַה שֶּׁנִּשְׁאַר לְאַחַר שֶׁחָרַץ מִכָּאן וּמִכָּאן, וְאָז נִשְׁאַר רֹחַב אַמָּה. נִמְצָא, חֲצִי רֹחַב הַקֶּרֶשׁ שֶׁבָּאֶמְצַע הוּא חֲצִי אַמָּה. וְכֵן פֵּרַשׁ רַשִׁ"י בְּהֶדְיָא בְּפֶרֶק "הַזּוֹרֵק", דַּף צ"ח, שֶׁהֶחָרִיץ בָּאֶמְצַע רָחָב חֲצִי אַמָּה, וְהָיָה חוֹרֵץ רְבִיעִית אַמָּה מִכָּל צַד, וְכָל יָד הָיָה רֹחַב רְבִיעִית אַמָּה, וְכֵן כָּל שְׁפַת אֶדֶן הָיָה רֹחַב רְבִיעִית אַמָּה, וְדוֹק הֵיטֵב. וְאָז סָרָה תְּלוּנַת הָרַמְבַּ"ן, וּתְמִיהָתוֹ מְסֻלֶּקֶת). וְאוֹתָן הַיָּדוֹת, מַכְנִיס בָּאֲדָנִים שֶׁהָיוּ חֲלוּלִים, וְהָאֲדָנִים גָּבְהָן אַמָּה וְיוֹשְׁבִים רְצוּפִים אַרְבָּעִים זֶה אֵצֶל זֶה, וְיָדוֹת הַקֶּרֶשׁ הַנִּכְנָסוֹת בַּחֲלַל הָאֲדָנִים, חֲרוּצוֹת מִשְׁלוֹשָׁה צִדֵּיהֶן, רֹחַב הֶחָרִיץ כָּעֳבִי שְׁפַת הָאֶדֶן, שֶׁיְּכַסֶּה הַקֶּרֶשׁ אֶת כָּל רֹאשׁ הָאֶדֶן. שֶׁאִם לֹא כֵּן, נִמְצָא רֶוַח בֵּין קֶרֶשׁ לְקֶרֶשׁ כָּעֳבִי שְׁפַת שְׁנֵי הָאֲדָנִים שֶׁיִּפְסִיקוּ בֵּינֵיהֶם, וְזֶהוּ שֶׁנֶּאֱמַר: "וְיִהְיוּ תוֹאֲמִים מִלְּמַטָּה" שֶׁיַּחֲרֹץ אֶת צִדֵּי הַיָּדוֹת, כְּדֵי שֶׁיִּתְחַבְּרוּ הַקְּרָשִׁים זֶה אֵצֶל זֶה. **מְשֻׁלָּבֹת•** עֲשׂוּיוֹת כְּמִין שְׁלִיבוֹת סֻלָּם, מֻבְדָּלוֹת זוֹ מִזּוֹ וּמְשֻׁפִּין רָאשֵׁיהֶם לְהִכָּנֵס בְּתוֹךְ חֲלַל הָאֶדֶן, כִּשְׁלִיבָה הַנִּכְנֶסֶת בְּנֶקֶב עַמּוּדֵי הַסֻּלָּם. **אִשָּׁה אֶל־אֲחֹתָהּ•** מְכֻוָּנוֹת זוֹ כְּנֶגֶד זוֹ, שֶׁיִּהְיוּ חֲרִיצֵיהֶם שָׁוִים זוֹ כְּמִדַּת זוֹ, כְּדֵי שֶׁלֹּא יִהְיוּ שְׁתֵּי יָדוֹת זוֹ מְשׁוּכָה לְצַד פָּנִים וְזוֹ מְשׁוּכָה לְצַד חוּץ בָּעֲבֵי הַקֶּרֶשׁ שֶׁהוּא אַמָּה. וְתַרְגּוּם שֶׁל "יָדוֹת" צִירִין, לְפִי שֶׁדּוֹמוֹת לְצִירֵי הַדֶּלֶת הַנִּכְנָסִים בְּחוֹרֵי הַמִּפְתָּן.

(יח) **וְעָשִׂיתָ אֶת־הַקְּרָשִׁים לַמִּשְׁכָּן עֶשְׂרִים קֶרֶשׁ לִפְאַת נֶגְבָּה תֵּימָנָה:**

יח וְתַעְבֵּד יָת דַּפַּיָּא לְמַשְׁכְּנָא עֶסְרִין דַּפִּין לְרוּחַ עֵבֶר דָּרוֹמָא:

רש"י◄ **לִפְאַת נֶגְבָּה תֵּימָנָה•** אֵין "פֵּאָה" זוֹ לְשׁוֹן מִקְצוֹעַ, אֶלָּא כָּל הָרוּחַ קְרוּיָה פֵּאָה, כְּתַרְגּוּמוֹ: 'לְרוּחַ עֵבֶר דָּרוֹמָא'.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

(יט) וְאַרְבָּעִים אַדְנֵי־כֶסֶף תַּעֲשֶׂה תַּחַת עֶשְׂרִים הַקֶּרֶשׁ שְׁנֵי אֲדָנִים תַּחַת־הַקֶּרֶשׁ הָאֶחָד לִשְׁתֵּי יְדֹתָיו וּשְׁנֵי אֲדָנִים תַּחַת־הַקֶּרֶשׁ הָאֶחָד לִשְׁתֵּי יְדֹתָיו:

יט וְאַרְבְּעִין סַמְכִין דִּכְסַף תַּעְבֵּד תְּחוֹת עֶסְרִין דַּפִּין תְּרֵין סַמְכִין תְּחוֹת דַּפָּא חַד לִתְרֵין צִידּוֹהִי וּתְרֵין סַמְכִין תְּחוֹת דַּפָּא חַד לִתְרֵין צִידּוֹהִי:

(כ) וּלְצֶלַע הַמִּשְׁכָּן הַשֵּׁנִית לִפְאַת צָפוֹן עֶשְׂרִים קָרֶשׁ:

כ וְלִסְטַר מַשְׁכְּנָא תִּנְיָתָא לְרוּחַ צִפּוּנָא עֶסְרִין דַּפִּין:

(כא) וְאַרְבָּעִים אַדְנֵיהֶם כֶּסֶף שְׁנֵי אֲדָנִים תַּחַת הַקֶּרֶשׁ הָאֶחָד וּשְׁנֵי אֲדָנִים תַּחַת הַקֶּרֶשׁ הָאֶחָד:

כא וְאַרְבְּעִין סַמְכֵיהוֹן דִּכְסַף תְּרֵין סַמְכִין תְּחוֹת דַּפָּא חַד וּתְרֵין סַמְכִין תְּחוֹת דַּפָּא חָד:

(כב) וּלְיַרְכְּתֵי הַמִּשְׁכָּן יָמָּה תַּעֲשֶׂה שִׁשָּׁה קְרָשִׁים:

כב וְלִסְיָפֵי מַשְׁכְּנָא מַעַרְבָּא תַּעְבֵּד שִׁתָּא דַּפִּין:

רש"י◄ **וּלְיַרְכְּתֵי**• לְשׁוֹן סוֹף, כְּתַרְגּוּמוֹ: 'וְלִסְיָפֵי'. וּלְפִי שֶׁהַפֶּתַח בַּמִּזְרָח, קָרוּי מִזְרָח 'פָּנִים' וְהַמַּעֲרָב 'אֲחוֹרַיִם'. וְזֶהוּ 'סוֹף', שֶׁהַפָּנִים הוּא הָרֹאשׁ. **תַּעֲשֶׂה שִׁשָּׁה קְרָשִׁים**• חֲרֵי תֵּשַׁע אַמּוֹת רֹחַב.

(כג) וּשְׁנֵי קְרָשִׁים תַּעֲשֶׂה לִמְקֻצֹעֹת הַמִּשְׁכָּן בַּיַּרְכָתָיִם:

כג וּתְרֵין דַּפִּין תַּעְבֵּד לְזָוִיַת מַשְׁכְּנָא בְּסוֹפֵיהוֹן:

רש"י◄ **וּשְׁנֵי קְרָשִׁים תַּעֲשֶׂה לִמְקֻצֹעֹת**• אֶחָד לְמִקְצוֹעַ צְפוֹנִית מַעֲרָבִית, וְאֶחָד לְמַעֲרָבִית דְּרוֹמִית. כָּל שְׁמוֹנָה קְרָשִׁים בְּסֵדֶר אֶחָד הֵן, אֶלָּא שֶׁאֵלּוּ הַשְּׁתַּיִם אֵינָן בַּחֲלַל הַמִּשְׁכָּן אֶלָּא חֲצִי אַמָּה מִזּוּ וַחֲצִי אַמָּה מִזּוּ נִרְאוֹת בֶּחָלָל לְהַשְׁלִים רָחְבּוֹ לְעֶשֶׂר, וְהָאַמָּה מִזֶּה וְהָאַמָּה מִזֶּה בָּאוֹת כְּנֶגֶד אַמּוֹת עֲבִי קַרְשֵׁי הַמִּשְׁכָּן הַצָּפוֹן וְהַדָּרוֹם, כְּדֵי שֶׁיְּהֵא הַמִּקְצוֹעַ מִבַּחוּץ שָׁוֶה.

(כד) וְיִהְיוּ תֹאֲמִם מִלְּמַטָּה וְיַחְדָּו יִהְיוּ תַמִּים עַל־רֹאשׁוֹ אֶל־הַטַּבַּעַת הָאֶחָת כֵּן יִהְיֶה לִשְׁנֵיהֶם לִשְׁנֵי הַמִּקְצֹעֹת יִהְיוּ:

כד וִיהוֹן מְכַוְּנִין מִלְּרַע וְכַחֲדָא יְהוֹן מְכַוְּנִין עַל רֵישֵׁהּ לְעִזְקְתָא חֲדָא כֵּן יְהֵי לְתַרְוֵיהוֹן לִתְרֵין זָוְיָן יְהוֹן:

רש"י◄ **וְיִהְיוּ תֹאֲמִם מִלְּמַטָּה**• כָּל הַקְּרָשִׁים תּוֹאֲמִים זֶה לָזֶה מִלְּמַטָּה, שֶׁלֹּא יַפְסִיק עָבִי שְׁפַת שְׁנֵי הָאֲדָנִים בֵּינֵיהֶם, לְהַרְחִיקָן זוֹ מִזּוֹ, כְּמוֹ שֶׁפֵּרַשְׁתִּי, שֶׁיִּהְיוּ צִירֵי הַיָּדוֹת חֲרוּצִים מִצִּדֵּיהֶן, שֶׁיְּהֵא רֹחַב הַקֶּרֶשׁ בּוֹלֵט לְצַדָּיו, חוּץ לִידֵי הַקֶּרֶשׁ, לְכַסּוֹת אֶת שְׁפַת הָאֶדֶן, וְכֵן הַקֶּרֶשׁ שֶׁאֵצְלוֹ, וְנִמְצְאוּ תוֹאֲמִים זֶה לָזֶה, וְקֶרֶשׁ הַמִּקְצוֹעַ שֶׁבְּסֵדֶר הַמַּעֲרָב חָרוּץ לְרָחְבּוֹ בְּעָבְיוֹ, כְּנֶגֶד חָרִיץ שֶׁל צַד קֶרֶשׁ הַצָּפוֹנִי וְהַדְּרוֹמִי, כְּדֵי שֶׁלֹּא יַפְרִידוּ הָאֲדָנִים בֵּינֵיהֶם. **וְיַחְדָּו יִהְיוּ תַמִּים**• כְּמוֹ תְּאוֹמִים. **עַל רֹאשׁוֹ**• שֶׁל קֶרֶשׁ. **אֶל הַטַּבַּעַת הָאֶחָת**• כָּל קֶרֶשׁ וְקֶרֶשׁ הָיָה חָרוּץ מִלְּמַעְלָה בְּרָחְבּוֹ שְׁנֵי חֲרִיצִין בִּשְׁנֵי צִדָּיו כְּדֵי עָבְי טַבַּעַת, וּמַכְנִיסוֹ בְּטַבַּעַת אַחַת. נִמְצָא, מַתְאִים לַקֶּרֶשׁ שֶׁאֵצְלוֹ, אֲבָל אוֹתָן טַבָּעוֹת, לֹא יָדַעְתִּי אִם קְבוּעוֹת הֵן, אִם מְטֻלְטָלוֹת. וּבַקֶּרֶשׁ שֶׁבַּמִּקְצוֹעַ הָיְתָה טַבַּעַת בָּעָבְי הַקֶּרֶשׁ (נִרְאֶה, כִּי מִלּוֹת 'הַדְּרוֹמִי וְהַצָּפוֹנִי' אַלְמַטָּה קָאֵי, וְרוֹצֶה לוֹמַר שֶׁהַדְּרוֹמִי וְהַצָּפוֹנִי וְרֹאשׁ קֶרֶשׁ וְכוּ' נִכְנָס לְתוֹכוֹ, וּמַה שֶׁכָּתַב הָיְתָה טַבַּעַת בָּעָבְי קֶרֶשׁ, רוֹצֶה לוֹמַר בָּעָבְי קֶרֶשׁ הַמַּעֲרָבִי. וְדוּ"ק) הַדְּרוֹמִי וְהַצָּפוֹנִי, וְרֹאשׁ קֶרֶשׁ הַמִּקְצוֹעַ שֶׁבְּסֵדֶר מַעֲרָב נִכְנָס לְתוֹכוֹ. נִמְצְאוּ, שְׁנֵי הַכְּתָלִים מְחֻבָּרִים. **כֵּן יִהְיֶה לִשְׁנֵיהֶם**• לִשְׁנֵי הַקְּרָשִׁים שֶׁבַּמִּקְצוֹעַ, לַקֶּרֶשׁ שֶׁבְּסוֹף צָפוֹן וְלַקֶּרֶשׁ הַמַּעֲרָבִי וְכֵן לִשְׁנֵי הַמִּקְצֹעוֹת.

(כה) וְהָיוּ שְׁמֹנֶה קְרָשִׁים וְאַדְנֵיהֶם כֶּסֶף שִׁשָּׁה עָשָׂר אֲדָנִים שְׁנֵי אֲדָנִים תַּחַת הַקֶּרֶשׁ הָאֶחָד וּשְׁנֵי אֲדָנִים תַּחַת הַקֶּרֶשׁ הָאֶחָד:

כה וִיהוֹן תְּמַנְיָא דַּפִּין וְסַמְכֵיהוֹן דִּכְסַף שִׁתָּא עַשַׂר סַמְכִין תְּרֵין סַמְכִין תְּחוֹת דַּפָּא חַד וּתְרֵין סַמְכִין תְּחוֹת דַּפָּא חָד:

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

רש"י◄ **וְהָיוּ שְׁמֹנֶה קְרָשִׁים** • הֵן הָאֲמוּרוֹת לְמַעְלָה: "תַּעֲשֶׂה שִׁשָּׁה קְרָשִׁים, וּשְׁנֵי קְרָשִׁים תַּעֲשֶׂה לִמְקֻצֹעֹת". נִמְצְאוּ, שְׁמוֹנָה קְרָשִׁים בְּסֵדֶר מַעֲרָבִי. כָּךְ שְׁנוּיָה בַּמִּשְׁנָה 'מַעֲשֶׂה סֵדֶר הַקְּרָשִׁים' בִּ'מְלֶאכֶת הַמִּשְׁכָּן': הָיָה עוֹשֶׂה אֶת הָאֲדָנִים חֲלוּלִים וְחוֹרֵץ אֶת הַקֶּרֶשׁ מִלְּמַטָּה, רָבִיעַ מִכָּאן וְרָבִיעַ מִכָּאן, וְהֶחָרִיץ חֶצְיוֹ בָּאֶמְצַע, וְעָשָׂה לוֹ שְׁתֵּי יָדוֹת כְּמִין שְׁנֵי חֲמוּקִין (וְלֵי נִרְאָה שֶׁהַגִּרְסָא 'כְּמִין שְׁנֵי חֲוָקִין'), כְּמִין שְׁנֵי שְׁלִיבוֹת סֻלָּם הַמֻּבְדָּלוֹת זוֹ מִזּוֹ וּמְשֻׁפּוֹת לְהִכָּנֵס בַּחֲלַל הָאֶדֶן כִּשְׁלִיבָה הַנִּכְנֶסֶת בְּנֶקֶב עַמּוּדֵי הַסֻּלָּם, וְהוּא לְשׁוֹן "מְשֻׁלָּבוֹת", עֲשׂוּיוֹת כְּמִין שְׁלִיבָה, וּמַכְנִיסָן לְתוֹךְ שְׁנֵי אֲדָנִים, שֶׁנֶּאֱמַר: "שְׁנֵי אֲדָנִים, שְׁנֵי אֲדָנִים", וְחוֹרֵץ אֶת הַקֶּרֶשׁ מִלְּמַעְלָה, אֶצְבַּע מִכָּאן וְאֶצְבַּע מִכָּאן, וְנוֹתְנָן לְתוֹךְ טַבַּעַת אַחַת שֶׁל זָהָב, כְּדֵי שֶׁלֹּא יִהְיוּ נִפְרָדִין זֶה מִזֶּה, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְיִהְיוּ תֹאֲמִם מִלְּמַטָּה וְגוֹ'". כָּךְ הִיא הַמִּשְׁנָה, וְהַפֵּרוּשׁ שֶׁלָּהּ הִצַּעְתִּי לְמַעְלָה, בְּסֵדֶר הַמִּקְרָאוֹת.

(כו) **וְעָשִׂיתָ בְרִיחִם עֲצֵי שִׁטִּים חֲמִשָּׁה לְקַרְשֵׁי צֶלַע־הַמִּשְׁכָּן הָאֶחָד:**

כו וְתַעֲבֵד עַבְרֵי דְּאָעֵי שִׁטִּין חַמְשָׂא לְדַפֵּי סְטַר מַשְׁכְּנָא חָד:

רש"י◄ **בְּרִיחִם** • כְּתַרְגּוּמוֹ: עַבְרִין, וּבְלַעַ"ז אשפריש. **חֲמִשָּׁה לְקַרְשֵׁי צֶלַע־הַמִּשְׁכָּן** • אֵלּוּ ה', ג' הֵן, אֶלָּא שֶׁהַבְּרִיחַ הָעֶלְיוֹן וְהַתַּחְתּוֹן עָשׂוּי מִשְּׁתֵּי חֲתִיכוֹת: זֶה מַבְרִיחַ עַד חֲצִי הַכֹּתֶל, וְזֶה מַבְרִיחַ עַד חֲצִי הַכֹּתֶל, זֶה נִכְנָס בַּטַּבַּעַת מִצַּד זֶה, וְזֶה נִכְנָס בַּטַּבַּעַת מִצַּד זֶה, עַד שֶׁמַּגִּיעִין זֶה לָזֶה. נִמְצָא, שֶׁעֶלְיוֹן וְתַחְתּוֹן, שְׁנַיִם שֶׁהֵן אַרְבַּע, אֲבָל הָאֶמְצָעִי אָרְכּוֹ כְּנֶגֶד כָּל הַכֹּתֶל וּמַבְרִיחַ מִקְּצֵה הַכֹּתֶל וְעַד קָצֵהוּ, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְהַבְּרִיחַ הַתִּיכֹן וְגוֹ' מַבְרֵחַ מִן־הַקָּצֶה אֶל־הַקָּצֶה". שֶׁהָעֶלְיוֹנִים וְהַתַּחְתּוֹנִים הָיוּ לָהֶן טַבָּעוֹת בַּקְּרָשִׁים לְהִכָּנֵס לְתוֹכָן, שְׁתֵּי טַבָּעוֹת לְכָל קֶרֶשׁ, מְשֻׁלָּשִׁים בְּתוֹךְ עֶשֶׂר אַמּוֹת שֶׁל גֹּבַהּ הַקֶּרֶשׁ, חֵלֶק אֶחָד מִן הַטַּבַּעַת הָעֶלְיוֹנָה וּלְמַעְלָה, וְחֵלֶק אֶחָד מִן הַתַּחְתּוֹנָה וּלְמַטָּה, וְכָל חֵלֶק הוּא רְבִיעַ אֹרֶךְ הַקֶּרֶשׁ, וּשְׁנֵי חֲלָקִים בֵּין טַבַּעַת לְטַבַּעַת, כְּדֵי שֶׁיִּהְיוּ כָּל הַטַּבָּעוֹת מְכֻוָּנוֹת זוֹ כְּנֶגֶד זוֹ, אֲבָל לַבְּרִיחַ הַתִּיכוֹן אֵין טַבָּעוֹת, אֶלָּא הַקְּרָשִׁים נְקוּבִין בְּעָבְיָן, וְהוּא נִכְנָס בָּהֶם דֶּרֶךְ הַנְּקָבִים שֶׁהֵם מְכֻוָּנִין זֶה מוּל זֶה, וְזֶהוּ שֶׁנֶּאֱמַר: "בְּתוֹךְ הַקְּרָשִׁים". הַבְּרִיחִים הָעֶלְיוֹנִים וְהַתַּחְתּוֹנִים שֶׁבַּצָּפוֹן וּבַדָּרוֹם, אֹרֶךְ כָּל אֶחָד ט"ו אַמָּה, וְהַתִּיכוֹן אָרְכּוֹ שְׁלֹשִׁים אַמָּה, וְזֶהוּ: "מִן הַקָּצֶה אֶל הַקָּצֶה", מִן הַמִּזְרָח וְעַד הַמַּעֲרָב, וַחֲמִשָּׁה בְּרִיחִים שֶׁבַּמַּעֲרָב, אֹרֶךְ הָעֶלְיוֹנִים וְהַתַּחְתּוֹנִים שֵׁשׁ אַמּוֹת, וְהַתִּיכוֹן אָרְכּוֹ י"ב כְּנֶגֶד רֹחַב ח' קְרָשִׁים. כָּךְ הִיא מְפֹרֶשֶׁת בִּ'מְלֶאכֶת הַמִּשְׁכָּן' (שבת צח).

(כז) **וַחֲמִשָּׁה בְרִיחִם לְקַרְשֵׁי צֶלַע־הַמִּשְׁכָּן הַשֵּׁנִית וַחֲמִשָּׁה בְרִיחִם לְקַרְשֵׁי צֶלַע הַמִּשְׁכָּן לַיַּרְכָתַיִם יָמָּה:**

כז וְחַמְשָׂא עַבְרִין לְדַפֵּי סְטַר מַשְׁכְּנָא תִּנְיָתָא וְחַמְשָׂא עַבְרִין לְדַפֵּי סְטַר מַשְׁכְּנָא לְסוֹפֵיהוֹן מַעַרְבָּא:

(כח) **וְהַבְּרִיחַ הַתִּיכֹן בְּתוֹךְ הַקְּרָשִׁים מַבְרֵחַ מִן־הַקָּצֶה אֶל־הַקָּצֶה:**

כח וְעַבְרָא מְצִיעָאָה בְּגוֹ דַּפָּיָא מַעְבַּר מִן סְיָפֵי לִסְיָפֵי:

(כט) **וְאֶת־הַקְּרָשִׁים תְּצַפֶּה זָהָב וְאֶת־טַבְּעֹתֵיהֶם תַּעֲשֶׂה זָהָב בָּתִּים לַבְּרִיחִם וְצִפִּיתָ אֶת־הַבְּרִיחִם זָהָב:**

כט וְיָת דַּפָּיָא תִּחְפֵּי דַּהֲבָא וְיָת עִזְקָתְהוֹן תַּעְבֵּד דַּהֲבָא אַתְרָא לְעַבְרַיָּא וְתַחְפֵּי יָת עַבְרַיָּא דַּהֲבָא:

רש"י◄ **בָּתִּים לַבְּרִיחִם** • הַטַּבָּעוֹת שֶׁתַּעֲשֶׂה בָּהֶן, יִהְיוּ בָּתִּים לְהַכְנִיס בָּהֶן הַבְּרִיחִים. **וְצִפִּיתָ אֶת הַבְּרִיחִם זָהָב** • לֹא שֶׁהָיָה הַזָּהָב מְדֻבָּק עַל הַבְּרִיחִים, שֶׁאֵין עֲלֵיהֶם שׁוּם צִפּוּי, אֶלָּא בַּקֶּרֶשׁ הָיָה קוֹבֵעַ כְּמִין שְׁתֵּי פִּיפִיּוֹת שֶׁל זָהָב, כְּמִין שְׁנֵי סִדְקֵי קָנֶה חָלוּל, וְקוֹבְעָן אֵצֶל הַטַּבָּעוֹת לְכָאן וּלְכָאן, אָרְכָּן מְמַלֵּא אֶת רֹחַב הַקֶּרֶשׁ מִן הַטַּבַּעַת לְכָאן וּמִמֶּנָּה לְכָאן, וְהַבְּרִיחַ נִכְנָס לְתוֹכוֹ, וּמִמֶּנּוּ לַטַּבַּעַת, וּמִן הַטַּבַּעַת לַפֶּה הַשֵּׁנִי. נִמְצְאוּ הַבְּרִיחִים, מְצֻפִּים זָהָב כְּשֶׁהֵן תְּחוּבִין בַּקְּרָשִׁים, וְהַבְּרִיחִים הַלָּלוּ מִבַּחוּץ הָיוּ בוֹלְטוֹת, וְהַטַּבָּעוֹת וְהַפִּיפִיּוֹת לֹא הָיוּ נִרְאוֹת בְּתוֹךְ הַמִּשְׁכָּן, אֶלָּא כָּל הַכֹּתֶל חָלָק מִבִּפְנִים.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

(ל) **וְהֲקִמֹתָ אֶת־הַמִּשְׁכָּן כְּמִשְׁפָּטוֹ אֲשֶׁר הָרְאִיתָ בָּהָר׃ ס**

ל וּתְקִים יָת מַשְׁכְּנָא כְּהִלְכְתֵּהּ דִּי אִתְחֲזֵיתָא בְּטוּרָא׃

רש"י◄ **וַהֲקִמֹתָ אֶת הַמִּשְׁכָּן** • לְאַחַר שֶׁיִּגָּמֵר, הֲקִימֵהוּ. **הָרְאִיתָ בָּהָר** • קֹדֶם לָכֵן, שֶׁאֲנִי עָתִיד לְלַמֶּדְךָ וּלְהַרְאוֹתְךָ סֵדֶר הֲקָמָתוֹ.

~ יום חמישי ו' אדר־א' ~

(לא) **וְעָשִׂיתָ פָּרֹכֶת תְּכֵלֶת וְאַרְגָּמָן וְתוֹלַעַת שָׁנִי וְשֵׁשׁ מָשְׁזָר מַעֲשֵׂה חֹשֵׁב יַעֲשֶׂה אֹתָהּ כְּרֻבִים׃**

לא וְתַעְבֵּד פָּרֻכְתָּא תְּכֵלָא וְאַרְגְּוָנָא וּצְבַע זְהוֹרִי וּבוּץ שְׁזִיר עוֹבַד אֻמָּן יַעְבֵּד יָתַהּ צוּרַת כְּרוּבִין׃

רש"י◄ **פָּרֹכֶת** • לְשׁוֹן מְחִצָּה הוּא, וּבִלְשׁוֹן חֲכָמִים: 'פַּרְגּוֹד', דָּבָר הַמַּבְדִּיל בֵּין הַמֶּלֶךְ וּבֵין הָעָם. **תְּכֵלֶת וְאַרְגָּמָן** • כָּל מִין וּמִין הָיָה כָּפוּל, בְּכָל חוּט וְחוּט שִׁשָּׁה חוּטִין. **מַעֲשֵׂה חֹשֵׁב** • כְּבָר פֵּרַשְׁתִּי שֶׁזּוֹ הִיא אֲרִיגָה שֶׁל שְׁתֵּי קִירוֹת, וְהַצִּיּוּרִין שֶׁמִּשְׁנֵי עֲבָרֶיהָ אֵינָן דּוֹמִין זֶה לָזֶה. **כְּרֻבִים** • צִיּוּרִין שֶׁל בְּרִיּוֹת יֵעָשֶׂה בָּהּ: אַרְבָּעָה עַמּוּדִים תְּקוּעִים בְּתוֹךְ אַרְבָּעָה אֲדָנִים, וְאוּנְקְלִיּוֹת קְבוּעִין בָּהֶן עֲקֵמִין לְמַעְלָה, לְהוֹשִׁיב עֲלֵיהֶן כְּלוֹנָס, שֶׁרֹאשׁ הַפָּרֹכֶת כָּרוּךְ בָּהּ, וְהָאוּנְקְלִיּוֹת הֵן הַוִּוִין, שֶׁהֲרֵי כְּמִין וָוִין הֵן עֲשׂוּיִים, וְהַפָּרֹכֶת אָרְכָּהּ עֶשֶׂר אַמּוֹת לָרָחְבוֹ שֶׁל מִשְׁכָּן, וְרָחְבָּהּ עֶשֶׂר אַמּוֹת כְּנֶגְבָּהָן שֶׁל קְרָשִׁים, פְּרוּסָה בִּשְׁלִישׁ שֶׁל מִשְׁכָּן, שֶׁיְּהֵא הֵימֶנָּה וְלִפְנִים עֶשֶׂר אַמּוֹת, וְהֵימֶנָּה וּלְחוּץ עֶשְׂרִים אַמָּה. נִמְצָא, בֵּית קָדְשֵׁי הַקָּדָשִׁים עֶשֶׂר עַל עֶשֶׂר, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְנָתַתָּ אֶת הַפָּרֹכֶת תַּחַת הַקְּרָסִים" הַמְחַבְּרִים אֶת שְׁתֵּי חוֹבְרוֹת שֶׁל יְרִיעוֹת הַמִּשְׁכָּן וְרֹחַב הַחוֹבְרוֹת עֶשְׂרִים אַמָּה, וּכְשֶׁפְּרָשָׂם עַל גַּג הַמִּשְׁכָּן מִן הַפֶּתַח לַמַּעֲרָב, כָּלְתָה בִּשְׁנֵי שְׁלִישֵׁי הַמִּשְׁכָּן, וְהַחוֹבֶרֶת הַשֵּׁנִית כִּסְתָה שְׁלִישׁוֹ שֶׁל מִשְׁכָּן, וְהַמּוֹתָר תָּלוּי לַאֲחוֹרָיו, לְכַסּוֹת אֶת הַקְּרָשִׁים.

~ נקודות משיחות קודש ~

לְשׁוֹן מְחִצָּה . . דָּבָר הַמַּבְדִּיל (רש"י כו, לא) יֵשׁ לִשְׁאֹל, הֲרֵי מְפֹרָשׁ בְּסָמוּךְ "וְהִבְדִּילָה הַפָּרֹכֶת לָכֶם". וְיֵשׁ לוֹמַר, דְּהִנֵּה כְּתִיב "וְסַכֹּתָ עַל הָאָרוֹן אֶת הַפָּרֹכֶת" (פקודי מ, ג). וְרַשִׁ"י מְחַדֵּשׁ, שֶׁלֹּא נֶאֱמַר שֶׁיֵּשׁ בַּפָּרֹכֶת שְׁנֵי דְּבָרִים, מְחִצָּה הַמַּבְדֶּלֶת וּמָסָךְ עַל הָאָרוֹן, אֶלָּא שֶׁהַחֻפְצָא שֶׁלָּהּ הִיא מְחִצָּה (כְּפַשְׁטוּת הַכְּתוּבִים "וְהִבְדִּילָה הַפָּרֹכֶת"), וְרַק שֶׁפּוֹעֶלֶת גַּם לִהְיוֹת מָסָךְ. וּלְהָעִיר מֵרַשִׁ"י שָׁם: "וְסַכֹּתָ עַל הָאָרוֹן, לְשׁוֹן הֲגָנָה, שֶׁהֲרֵי מְחִצָּה הָיְתָה".

(לִקוּטֵי שִׂיחוֹת, כְּרַךְ לוֹ עמ' 140)

(לב) **וְנָתַתָּה אֹתָהּ עַל־אַרְבָּעָה עַמּוּדֵי שִׁטִּים מְצֻפִּים זָהָב וָוֵיהֶם זָהָב עַל־אַרְבָּעָה אַדְנֵי־כָסֶף׃**

לב וְתִתֵּן יָתַהּ עַל אַרְבָּעָא עַמּוּדֵי שִׁטִּין מְחַפְּיָן דַּהֲבָא וָוֵיהוֹן דַּהֲבָא עַל אַרְבָּעָא סַמְכֵי דִכְסָף׃

(לג) **וְנָתַתָּה אֶת־הַפָּרֹכֶת תַּחַת הַקְּרָסִים וְהֵבֵאתָ שָׁמָּה מִבֵּית לַפָּרֹכֶת אֶת אֲרוֹן הָעֵדֻת וְהִבְדִּילָה הַפָּרֹכֶת לָכֶם בֵּין הַקֹּדֶשׁ וּבֵין קֹדֶשׁ הַקָּדָשִׁים׃**

לג וְתִתֵּן יָת פָּרֻכְתָּא תְּחוֹת פּוּרְכָּיָא וְתָעֵל תַּמָּן מִגּוֹ לְפָרֻכְתָּא יָת אֲרוֹנָא דְּסַהֲדוּתָא וְתַפְרֵשׁ פָּרֻכְתָּא לְכוֹן בֵּין קוּדְשָׁא וּבֵין קֹדֶשׁ קוּדְשַׁיָּא׃

(לד) **וְנָתַתָּ אֶת־הַכַּפֹּרֶת עַל אֲרוֹן הָעֵדֻת בְּקֹדֶשׁ הַקָּדָשִׁים׃**

לד וְתִתֵּן יָת כַּפֻּרְתָּא עַל אֲרוֹנָא דְּסַהֲדוּתָא בְּקֹדֶשׁ קוּדְשַׁיָּא׃

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

(לה) וְשַׂמְתָּ אֶת־הַשֻּׁלְחָן מִחוּץ לַפָּרֹכֶת וְאֶת־הַמְּנֹרָה נֹכַח הַשֻּׁלְחָן עַל צֶלַע הַמִּשְׁכָּן תֵּימָנָה וְהַשֻּׁלְחָן תִּתֵּן עַל־צֶלַע צָפוֹן:

לה וּתְשַׁוִּי יָת פָּתוֹרָא מִבָּרָא לְפָרֻכְתָּא וְיָת מְנָרְתָּא לְקֳבֵל פָּתוֹרָא עַל צִדָּא דְמַשְׁכְּנָא דָּרוֹמָא וּפָתוֹרָא תִּתֵּן עַל סְטַר צִפּוּנָא:

רש"י◄ וְשַׂמְתָּ אֶת הַשֻּׁלְחָן • שֶׁלְּחָן בַּצָּפוֹן, מָשׁוּךְ מִן הַכֹּתֶל הַצָּפוֹנִי שְׁתֵּי אַמּוֹת וּמֶחֱצָה, וּמְנוֹרָה בַּדָּרוֹם, מְשׁוּכָה מִן הַכֹּתֶל הַדָּרוֹמִי שְׁתֵּי אַמּוֹת וּמֶחֱצָה, וּמִזְבַּח הַזָּהָב נָתוּן כְּנֶגֶד אֲוִיר שֶׁבֵּין שֻׁלְחָן לַמְּנוֹרָה, מָשׁוּךְ קִמְעָא כְּלַפֵּי הַמִּזְרָח, וְכֻלָּם נְתוּנִים מִן חֲצִי הַמִּשְׁכָּן וְלִפְנִים, כֵּיצַד? אֹרֶךְ הַמִּשְׁכָּן מִן הַפֶּתַח לַפָּרֹכֶת עֶשְׂרִים אַמָּה. הַמִּזְבֵּחַ וְהַשֻּׁלְחָן וְהַמְּנוֹרָה מְשׁוּכִים מִן הַפֶּתַח לְצַד מַעֲרָב עֶשֶׂר אַמּוֹת.

(לו) וְעָשִׂיתָ מָסָךְ לְפֶתַח הָאֹהֶל תְּכֵלֶת וְאַרְגָּמָן וְתוֹלַעַת שָׁנִי וְשֵׁשׁ מָשְׁזָר מַעֲשֵׂה רֹקֵם:

לו וְתַעְבֵּד פְּרָסָא לִתְרַע מַשְׁכְּנָא תְּכֵלָא וְאַרְגְּוָנָא וּצְבַע זְהוֹרִי וּבוּץ שְׁזִיר עוֹבַד צַיָּר:

רש"י◄ וְעָשִׂיתָ מָסָךְ • וִילוֹן, שֶׁהוּא מָסָךְ כְּנֶגֶד הַפֶּתַח, כְּמוֹ: (איוב א) "שַׂכְתָּ בַּעֲדוֹ", לְשׁוֹן מֵגִין. מַעֲשֵׂה רֹקֵם • הַצּוּרוֹת עֲשׂוּיוֹת בּוֹ מַעֲשֵׂה מַחַט, כְּפַרְצוּף שֶׁל עֵבֶר זֶה, כָּךְ פַּרְצוּף שֶׁל עֵבֶר זֶה. רֹקֵם • שֵׁם הָאֻמָּן וְלֹא שֵׁם הָאֻמָּנוּת, וְתַרְגּוּמוֹ: "עוֹבַד צַיָּר", וְלֹא עוֹבַד צִיּוּר. מִדַּת הַמָּסָךְ כְּמִדַּת הַפָּרֹכֶת: עֶשֶׂר אַמּוֹת עַל עֶשֶׂר אַמּוֹת.

(לז) וְעָשִׂיתָ לַמָּסָךְ חֲמִשָּׁה עַמּוּדֵי שִׁטִּים וְצִפִּיתָ אֹתָם זָהָב וָוֵיהֶם זָהָב וְיָצַקְתָּ לָהֶם חֲמִשָּׁה אַדְנֵי נְחֹשֶׁת:

לז וְתַעְבֵּד לִפְרָסָא חַמְשָׁא עַמּוּדֵי שִׁטִּין וְתַחְפֵּי יָתְהוֹן דַּהֲבָא וְוֵיהוֹן דַּהֲבָא וְתַתִּיךְ לְהוֹן חַמְשָׁא סַמְכֵי נְחָשָׁא:

~ יום שישי ז' אדר־א' ~

כז (א) וְעָשִׂיתָ אֶת־הַמִּזְבֵּחַ עֲצֵי שִׁטִּים חָמֵשׁ אַמּוֹת אֹרֶךְ וְחָמֵשׁ אַמּוֹת רֹחַב רָבוּעַ יִהְיֶה הַמִּזְבֵּחַ וְשָׁלֹשׁ אַמּוֹת קֹמָתוֹ:

א וְתַעְבֵּד יָת מַדְבְּחָא דְאָעֵי שִׁטִּין חֲמֵשׁ אַמִּין אֲרָכָא וַחֲמֵשׁ אַמִּין פּוּתְיָא מְרַבַּע יְהֵי מַדְבְּחָא וּתְלַת אַמִּין רוּמֵהּ:

רש"י◄ וְעָשִׂיתָ אֶת הַמִּזְבֵּחַ וְגוֹ' וְשָׁלֹשׁ אַמּוֹת קֹמָתוֹ • (זבחים נט) דְּבָרִים כִּכְתָבָן, דִּבְרֵי רַבִּי יְהוּדָה. רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר: נֶאֱמַר כָּאן "רָבוּעַ", וְנֶאֱמַר בַּפְּנִימִי "רָבוּעַ". מַה לְּהַלָּן גָּבְהוֹ פִּי שְׁנַיִם כְּאָרְכּוֹ, אַף כָּאן גָּבְהוֹ פִּי שְׁנַיִם כְּאָרְכּוֹ, וּמָה אֲנִי מְקַיֵּם: "שָׁלֹשׁ אַמּוֹת קֹמָתוֹ"? מִשְּׁפַת סוֹבֵב וּלְמַעְלָה.

דעת זקנים מבעלי התוספות - עוז והדר

(א) **וְעָשִׂיתָ. מִזְבֵּחַ** נוֹטְרִיקוֹן מִחִילָה זְכוּת בְּרָכָה חַיִּים (תנחומא י): **חָמֵשׁ אַמּוֹת.** (ארכו) כְּנֶגֶד הַלּוּחוֹת, חָמֵשׁ דִּבְרוֹת עַל לוּחַ זֶה וְחָמֵשׁ עַל לוּחַ זֶה. **וְשָׁלֹשׁ אַמּוֹת קֹמָתוֹ,** כְּנֶגֶד שְׁלֹשָׁה גּוֹאֲלִים שֶׁעָמְדוּ לָהֶן לְיִשְׂרָאֵל, מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן וּמִרְיָם (תנחומא י). יֵשׁ אוֹמְרִים (זבחים ס.) **שָׁלֹשׁ אַמּוֹת קֹמָתוֹ** מִשְּׁפַת סוֹבֵב וּלְמַעְלָה. וְאוֹתוֹ הַסּוֹבֵב הוּא הַכַּרְכּוֹב שֶׁלְּמַעְלָה מִן הָרֶשֶׁת, וְהָרֶשֶׁת כְּעֵין מַלְבּוּשׁ לַמִּזְבֵּחַ עָשׂוּי חוּרִין חוּרִין כְּמִין רֶשֶׁת וְהוּא לְנוֹי, וּמַתְחִיל מִן הָאָרֶץ וּבָא לְמַעְלָה עַד חֲצִי הַמִּזְבֵּחַ חָמֵשׁ אַמּוֹת, וּמִיַּד מַתְחִיל הַכַּרְכּוֹב וּבָא לְמַעְלָה מִמֶּנּוּ עַד אַמָּה וְהוּא קָרוּי סוֹבֵב, וּמֵאוֹתוֹ סוֹבֵב וּלְמַעְלָה הָיָה שָׁלֹשׁ אַמּוֹת עַד הַקְּרָנוֹת לְדִבְרֵי הָאוֹמֵר שָׁלֹשׁ אַמּוֹת מִשְּׁפַת סוֹבֵב וּלְמַעְלָה, וְהַקְּרָנוֹת גָּבְהָן אַמָּה, הֵילְכָּךְ בֵּין הַכֹּל עֶשֶׂר אַמּוֹת גּוֹבַהּ. וְגַם יֵשׁ לַקְּרָנוֹת אַמָּה בָּרִיבּוּעַ, וְגַם הַמִּזְבֵּחַ הָיָה חָמֵשׁ אַמּוֹת אוֹרֶךְ וְחָמֵשׁ אַמּוֹת רֹחַב, וְהַקְּרָנוֹת שֶׁהָיוּ עָבְיָין אַמָּה הָיוּ מְמַעֲטִין אַמָּה לְכָל רוּחַ, וְאִם כֵּן לֹא הָיָה בֵּין קֶרֶן לְקֶרֶן אֶלָּא שָׁלֹשׁ אַמּוֹת, וְלִפְנִים מִן הַקְּרָנוֹת הָיָה אַמָּה לְהִילּוּף רַגְלֵי הַכֹּהֲנִים לְכָל רוּחַ וְנִשְׁאַר אַמָּה

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

(ב) **וְעָשִׂיתָ קַרְנֹתָיו עַל אַרְבַּע פִּנֹּתָיו מִמֶּנּוּ תִּהְיֶיוָ קַרְנֹתָיו וְצִפִּיתָ אֹתוֹ נְחֹשֶׁת:**

ב וְתַעְבֵּד קַרְנוֹהִי עַל אַרְבַּע זְוָיָתֵהּ מִנֵּהּ תְּהֶוְיָן קַרְנוֹהִי וְתַחְפֵּי יָתֵהּ נְחָשָׁא:

רש"י◄ **מִמֶּנּוּ תִּהְיֶיוָ קַרְנֹתָיו.** שֶׁלֹּא יַעֲשֵׂם לְבַדָּם וְיַחַבְּרֵם בּוֹ. **וְצִפִּיתָ אֹתוֹ נְחֹשֶׁת.** לְכַפֵּר עַל עַזּוּת מֵצַח, שֶׁנֶּאֱמַר: (ישעיה מח) "וּמִצְחֵךְ נְחוּשָׁה".

(ג) **וְעָשִׂיתָ סִירֹתָיו לְדַשְׁנוֹ וְיָעָיו וּמִזְרְקֹתָיו וּמִזְלְגֹתָיו וּמַחְתֹּתָיו לְכָל־כֵּלָיו תַּעֲשֶׂה נְחֹשֶׁת:**

ג וְתַעְבֵּד פְּסַכְתְּרָוָתֵהּ לְמִסְפֵּי קִטְמֵהּ וּמַגְרוּפָיָתֵהּ וּמִזְרָקָתֵהּ וְצִנּוּרָיָתֵהּ וּמַחְתָּיָתֵהּ לְכָל מָנוֹהִי תַּעְבֵּד נְחָשָׁא:

רש"י◄ **סִירֹתָיו.** כְּמִין יוֹרוֹת. **לְדַשְׁנוֹ.** לְהָסִיר דִּשְׁנוֹ לְתוֹכָהּ, וְהוּא שֶׁתִּרְגֵּם אונְקְלוֹס: "לְמִסְפֵּי קִטְמֵהּ", לִסְפּוֹת הַדֶּשֶׁן לְתוֹכָם, כִּי יֵשׁ מִלּוֹת בְּלָשׁוֹן עִבְרִית — מִלָּה אַחַת מִתְחַלֶּפֶת בַּפִּתְרוֹן לְשַׁמֵּשׁ בִּנְיָן וּסְתִירָה, כְּמוֹ: (תהלים פ) "וַתְּשָׁרֵשׁ שָׁרָשֶׁיהָ", (איוב ה) "אֱוִיל מַשְׁרִישׁ", וְחִלּוּפוֹ: (שם לא) "וּבְכָל־תְּבוּאָתִי תַּשְׁרֵשׁ". וְכָמוֹהוּ: (ישעיה יז) "בִּסְעִפָּיהָ פֹּרִיָּה", וְחִלּוּפוֹ: (שם י) "מְסָעֵף פֵּאֹרָה", מְפַשֵּׁחַ סְעִיפֶיהָ. וְכָמוֹהוּ: (ירמיה נ) "וְזֶה הָאַחֲרוֹן עִצְּמוֹ", שִׁבֵּר עַצְמוֹתָיו. וְכָמוֹהוּ: (מלכים א כא) "וַיִּסְקְלֵהוּ בָאֲבָנִים", וְחִלּוּפוֹ: (ישעיה סב) "סַקְּלוּ מֵאֶבֶן", הָסִירוּ אֲבָנָיהָ, וְכֵן: (שם ה) "וַיְעַזְּקֵהוּ וַיְסַקְּלֵהוּ". אַף כָּאן "לְדַשְׁנוֹ", לְהָסִיר דִּשְׁנוֹ, וּבְלַעַ"ז אדשצנדר"יר. **וְיָעָיו.** כְּתַרְגּוּמוֹ: מַגְרֵפוֹת שֶׁנּוֹטֵל בָּהֶם אֶת הַדֶּשֶׁן, וְהֵן כְּמִין כִּסּוּי הַקְּדֵרָה שֶׁל מַתֶּכֶת דַּק, וְלוֹ בֵּית יָד, וּבְלַעַ"ז וודי"ל. **וּמִזְרְקֹתָיו.** לְקַבֵּל בָּהֶם דַּם הַזְּבָחִים. **וּמִזְלְגֹתָיו.** כְּמִין אונְקְלִיּוֹת כְּפוּפִים, וּמַכֶּה בָּהֶם בַּבָּשָׂר וְנִתְחָבִים בָּם, וּמִתְהַפְּכִין בָּהֶן עַל גַּחֲלֵי הַמַּעֲרָכָה שֶׁיְּהֵא מְמַהֵר שְׂרָפָתָן, וּבְלַעַ"ז קרוצינ"ש, וּבִלְשׁוֹן חֲכָמִים צִנּוֹרִיּוֹת. **וּמַחְתֹּתָיו.** בֵּית קִבּוּל יֵשׁ לָהֶם לִטֹּל בָּהֶן גֶּחָלִים מִן הַמִּזְבֵּחַ לְשֵׂאתָם עַל מִזְבַּח הַפְּנִימִי לַקְּטֹרֶת, וְעַל שֵׁם חֲתִיָּתָן קְרוּיִים 'מַחְתּוֹת', כְּמוֹ: (ישעיה ל) "לַחְתּוֹת אֵשׁ מִיָּקוּד", לְשׁוֹן שְׁאִיבַת אֵשׁ מִמְּקוֹמָהּ, וְכֵן: (משלי ו) "הַיַּחְתֶּה אִישׁ אֵשׁ בְּחֵיקוֹ?!". **לְכָל כֵּלָיו.** כְּמוֹ: כָּל כֵּלָיו.

(ד) **וְעָשִׂיתָ לוֹ מִכְבָּר מַעֲשֵׂה רֶשֶׁת נְחֹשֶׁת וְעָשִׂיתָ עַל־הָרֶשֶׁת אַרְבַּע טַבְּעֹת נְחֹשֶׁת עַל אַרְבַּע קְצוֹתָיו:**

ד וְתַעְבֵּד לֵהּ סְרָדָא עוֹבַד מְצַדְתָּא דִּנְחָשָׁא וְתַעְבֵּד עַל מְצַדְתָּא אַרְבַּע עִזְקָן דִּנְחָשָׁא עַל אַרְבַּע סִטְרוֹהִי:

רש"י◄ **מִכְבָּר.** לְשׁוֹן כְּבָרָה, שֶׁקּוֹרִין קריבל"ש, כְּמִין לְבוּשׁ עָשׂוּי לוֹ לַמִּזְבֵּחַ, עָשׂוּי חוֹרִין חוֹרִין כְּמִין רֶשֶׁת. וּמִקְּרָא זֶה מְסֹרָס, וְכֹה פִּתְרוֹנוֹ: 'וְעָשִׂיתָ לוֹ מִכְבָּר נְחֹשֶׁת מַעֲשֵׂה רֶשֶׁת'.

דעת זקנים מבעלי התוספות - עוז והדר

עַל אַמָּה בֵּינְתַּיִים, וְאוֹתָהּ אַמָּה עַל אַמָּה הָיָה מְקוֹם הַמַּעֲרָכָה. וְאַף־עַל־פִּי שֶׁאֵין כֶּבֶשׁ מְפוֹרָשׁ בִּקְרָא, מִכָּל־מָקוֹם קִים לָן שֶׁהָיָה לוֹ כֶּבֶשׁ דְּהָא כְּתִיב (לעיל כ כג) לֹא תַעֲלֶה בְמַעֲלֹת (מכילתא מס' דבחודש יא). וְהוּא הָיָה בִּדְרוֹמוֹ שֶׁל מִזְבֵּחַ, אֲבָל לְרוּחַ אַחֶרֶת אֵינוֹ יָכוֹל לִהְיוֹת כִּדְמוּכָח תַּלְמוּדָא (זבחים סב): תורה ב

(ד־ה) **וְעָשִׂיתָ עַל הָרֶשֶׁת וגו'.** פֵּירוּשׁ לָשֵׂאת אוֹתוֹ. וְהִקְשָׁה הָרַב רַבִּי יְחִיאֵל זַ"ל מֵהָא דְּאָמְרִינַן בְּמַסֶּכֶת שַׁבָּת (צב.) הַמּוֹצִיא מִשּׁוֹ לְמַעְלָה מֵעֲשָׂרָה טְפָחִים חַיָּיב, שֶׁכֵּן מַשָּׂא בְּנֵי קְהָת שֶׁהָיוּ נוֹשְׂאִין הַמִּזְבֵּחַ וְהָיָה כֻּלּוֹ לְמַעְלָה מֵעֲשָׂרָה טְפָחִים. וּמַיְּיתִי הָתָם רְאָיָה הָכִי, דִּגְמִירִי דְּכָל מִידֵּי דְּמִידְּלֵי בְּמוֹטוֹת תִּילְתָּא מִלְּעֵיל וּתְרֵי תִּילְתֵּי מִלְּתַחַת, וְגָבְהָן שֶׁל לְוִיִּים עֶשֶׂר אַמּוֹת עִם הָרֹאשׁ, וְאִם כֵּן לְכָל הַפָּחוֹת מִן הַכָּתֵף וּלְמַטָּה הָיוּ תֵּשַׁע אַמּוֹת, וְגוֹבַהּ הַמִּזְבֵּחַ הָיָה תֵּשַׁע אַמּוֹת בְּלֹא הַקְּרָנוֹת, וְכִי הָוֵי תְּרֵי תִּילְתֵּי מִלְּתַחַת דְּהַיְינוּ שֵׁשׁ אַמּוֹת, אַכַּתִּי אֵיכָא מִשָּׁם עַד הָאָרֶץ שָׁלֹשׁ אַמּוֹת דְּהָוֵי שְׁמוֹנָה עָשָׂר טְפָחִים, אַלְמָא הָוֵי נִישָׂא כֻּלּוֹ לְמַעְלָה מֵעֲשָׂרָה טְפָחִים. וְהָשְׁתָּא קָשֶׁה הֵיכִי מָצֵי מַיְּיתִי מִמִּזְבֵּחַ דְּהָוֵי תְּרֵי תִּילְתֵּי מִלְּתַחַת, וְהָכְתִיב **וְהָיְתָה הָרֶשֶׁת עַד חֲצִי הַמִּזְבֵּחַ, וְעָשִׂיתָ עַל הָרֶשֶׁת אַרְבַּע טַבְּעוֹת נְחֹשֶׁת,** שֶׁבָּהֶן הָיָה נִישָׂא, מִכְּלָל דְּלָא הָוֵי הַמִּזְבֵּחַ מִלְּתַחַת כִּי־אִם חֶצְיוֹ. וְיֵשׁ לוֹמַר דְּהַגְּמָרָא מַיְּיתִי רְאָיָה דִּגְמִירִי דְּלָא הָוֵי אֶלָּא תִּילְתָּא מִלְּעֵיל, וְכָל־שֶׁכֵּן זֶה שֶׁהָיָה חֶצְיוֹ מִלְּעֵיל. וּמִיהוּ בְּלֹא הַאי גְּמִירִי הָיָה יָכוֹל לְהוֹכִיחַ דְּהַמּוֹצִיא מִשּׁוֹ לְמַעְלָה מֵעֲשָׂרָה חַיָּיב, מִדִּכְתִיב **וְעָשִׂיתָ עַל הָרֶשֶׁת** וגו'. אִי נַמִי שֶׁהָיָה אֶפְשָׁר לוֹמַר שֶׁהַטַּבָּעוֹת הָיוּ רְחָבִין הַרְבֵּה עַד שֶׁלֹּא נִשְׁאַר לְמַעְלָה הַשְּׁלִישׁ, וְעַל זֶה הֵבִיא הַאי גְּמִירִי וכו': תורה ו

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

(ה) וְנָתַתָּה אֹתָהּ תַּחַת כַּרְכֹּב הַמִּזְבֵּחַ מִלְּמַטָּה וְהָיְתָה הָרֶשֶׁת עַד חֲצִי הַמִּזְבֵּחַ:

ה וּתְתֵּן יָתַהּ תְּחוֹת סוֹבְבֵי מַדְבְּחָא מִלְּרַע וּתְהֵי מְצַדְתָּא עַד פַּלְגוּת מַדְבְּחָא:

רש"י◄ **כַּרְכֹּב הַמִּזְבֵּחַ** • סוֹבֵב. כָּל דָּבָר הַמַּקִּיף סָבִיב בְּעִגּוּל קָרוּי כַּרְכֹּב, כְּמוֹ שֶׁשָּׁנִינוּ בְּ"הַכֹּל שׁוֹחֲטִין": 'אֵלּוּ הֵן גָּלְמֵי כְּלֵי עֵץ: כָּל שֶׁעָתִיד לָשׁוּף... וּלְכַרְכֵּב', וְהוּא כְּמוֹ שֶׁעוֹשִׂין חֲרִיצִין עֲגֻלִּין בְּקַרְשֵׁי דָּפְנֵי הַתֵּבוֹת וְסַפְסְלֵי הָעֵץ. אַף לַמִּזְבֵּחַ עָשָׂה חָרִיץ סְבִיבוֹ, וְהָיָה רָחְבוֹ אַמָּה בְּדָפְנוֹ לְנוֹי, וְהוּא לְסוֹף שָׁלֹשׁ (ספרים אחרים שש) אַמּוֹת שֶׁל גָּבְהוֹ, כִּדְבְרֵי הָאוֹמֵר: 'גָּבְהוֹ פִּי שְׁנַיִם כְּאָרְכּוֹ'. הָא, מָה אֲנִי מְקַיֵּם: "וְשָׁלֹשׁ אַמּוֹת קֹמָתוֹ"? מִשְּׁפַת סוֹבֵב וּלְמַעְלָה, אֲבָל סוֹבֵב לְהִלּוּךְ הַכֹּהֲנִים לֹא הָיָה לְמִזְבֵּחַ הַנְּחֹשֶׁת, אֶלָּא עַל רֹאשׁוֹ לִפְנִים מִקַּרְנוֹתָיו. וְכֵן שָׁנִינוּ בְּ'זְבָחִים': 'אֵיזֶהוּ כַּרְכּוֹב? בֵּין קֶרֶן לְקֶרֶן', וְהָיָה רֹחַב אַמָּה, וְלִפְנִים מֵהֶן אַמָּה שֶׁל הִלּוּךְ רַגְלֵי הַכֹּהֲנִים, וּשְׁתֵּי אַמּוֹת הַלָּלוּ קְרוּיִים כַּרְכֹּב. וְדִקְדַּקְנוּ שָׁם, וְהָכְתִּיב: "תַּחַת כַּרְכֹּב הַמִּזְבֵּחַ מִלְּמָטָּה" לָמַדְנוּ, שֶׁהַכַּרְכֹּב בְּדָפְנוֹ הוּא וּלְבוּשׁ הַמִּכְבָּר תַּחְתָּיו? וְתֵרֵץ הַמְתָרֵץ: 'תְּרֵי הָווּ, חַד לְנוֹי וְחַד לְכֹהֲנִים דְּלָא יִשְׁתָּרְגוּ'. זֶה שֶׁבַּדֹּפֶן לְנוֹי הָיָה, וּמִתַּחְתָּיו הִלְבִּישׁוּ הַמִּכְבָּר וְהִגִּיעַ רָחְבוֹ עַד חֲצִי הַמִּזְבֵּחַ. נִמְצָא, שֶׁהַמִּכְבָּר רָחָב אַמָּה, וְהוּא הָיָה סִימָן לַחֲצִי גָּבְהוֹ, לְהַבְדִּיל בֵּין דָּמִים הָעֶלְיוֹנִים לְדָמִים הַתַּחְתּוֹנִים, וּכְנֶגְדּוֹ עָשׂוּי לְמִזְבַּח בֵּית־עוֹלָמִים דֵּגְמַת חוּט הַסִּקְרָא בְּאֶמְצָעוֹ. וְכֶבֶשׁ שֶׁהָיוּ עוֹלִין בּוֹ, אַף־עַל־פִּי שֶׁלֹּא פֵּרְשׁוּ בְּעִנְיָן זֶה, כְּבָר שָׁמַעְנוּ בְּפָרָשַׁת "מִזְבַּח אֲדָמָה תַּעֲשֶׂה־לִּי" "וְלֹא תַעֲלֶה בְמַעֲלוֹת", לֹא תַּעֲשֶׂה לוֹ מַעֲלוֹת בַּכֶּבֶשׁ שֶׁלּוֹ, אֶלָּא כֶּבֶשׁ חָלָק. לָמַדְנוּ, שֶׁהָיָה לוֹ כֶּבֶשׁ, כָּךְ שָׁנִינוּ בַּ'מְכִילְתָּא'. וּמִזְבַּח אֲדָמָה, הוּא מִזְבַּח הַנְּחֹשֶׁת שֶׁהָיוּ מְמַלְּאִין חֲלָלוֹ אֲדָמָה בִּמְקוֹם חֲנִיָּתָן, וְהַכֶּבֶשׁ הָיָה בִּדְרוֹם הַמִּזְבֵּחַ, מֵבְדָּל מִן הַמִּזְבֵּחַ מִלֹּא חוּט הַשְּׁעָרָה, וְרַגְלָיו מַגִּיעִין עַד אַמָּה סָמוּךְ לְקַלְעֵי הֶחָצֵר שֶׁבַּדָּרוֹם, כְּדִבְרֵי הָאוֹמֵר עֶשֶׂר אַמּוֹת קוֹמָתוֹ. וּלְדִבְרֵי הָאוֹמֵר: דְּבָרִים כִּכְתָבָן: "וְשָׁלֹשׁ אַמּוֹת קוֹמָתוֹ", לֹא הָיָה אֹרֶךְ הַכֶּבֶשׁ אֶלָּא עֶשֶׂר אַמּוֹת, כָּךְ מָצָאתִי בְּמִשְׁנַת 'אַרְבָּעִים וְתִשַּׁע מִדּוֹת', וְזֶה שֶׁהָיָה מֵבְדָּל מִן הַמִּזְבֵּחַ מִלֹּא הַחוּט, בְּמַסֶּכֶת זְבָחִים לָמַדְנוּהָ מִן הַמִּקְרָא.

(ו) וְעָשִׂיתָ בַדִּים לַמִּזְבֵּחַ בַּדֵּי עֲצֵי שִׁטִּים וְצִפִּיתָ אֹתָם נְחֹשֶׁת:

ו וְתַעְבֵּד אֲרֵיחֵיָא לְמִדְבְּחָא אֲרֵיחֵי דְּאָעֵי שִׁטִּין וְתַחֲפֵי יָתְהוֹן נְחָשָׁא:

(ז) וְהוּבָא אֶת־בַּדָּיו בַּטַּבָּעֹת וְהָיוּ הַבַּדִּים עַל־שְׁתֵּי צַלְעֹת הַמִּזְבֵּחַ בִּשְׂאֵת אֹתוֹ:

ז וְיַעֵל יָת אֲרֵיחוֹהִי בְּעִזְקָתָא וִיהוֹן אֲרֵיחֵיָא עַל תְּרֵין סְטְרֵי מַדְבְּחָא בְּמִטַּל יָתֵהּ:

רש"י◄ **בַּטַּבָּעֹת** • בְּאַרְבַּע טַבָּעוֹת שֶׁנַּעֲשׂוּ לַמִּכְבָּר.

(ח) נְבוּב לֻחֹת תַּעֲשֶׂה אֹתוֹ כַּאֲשֶׁר הֶרְאָה אֹתְךָ בָּהָר כֵּן יַעֲשׂוּ: ס

ח חֲלִיל לוּחֵי תַּעְבֵּד יָתֵהּ כְּמָא די אַחֲזִי יָתָךְ בְּטוּרָא כֵּן יַעְבְּדוּן:

רש"י◄ **נְבוּב לֻחֹת** • כְּתַרְגּוּמוֹ: "חֲלִיל לוּחֵי". לוּחוֹת עֲצֵי שִׁטִּים מִכָּל צַד, וְהֶחָלָל בָּאֶמְצַע, וְלֹא יְהֵא כֻּלּוֹ עֵץ אֶחָד, שֶׁיְּהֵא עָבְיוֹ חָמֵשׁ אַמּוֹת עַל חָמֵשׁ אַמּוֹת כְּמִין סַדָּן.

~ יום שבת־קודש ח' אדר־א' ~

(ט) וְעָשִׂיתָ אֶת חֲצַר הַמִּשְׁכָּן לִפְאַת נֶגֶב־תֵּימָנָה קְלָעִים לֶחָצֵר שֵׁשׁ מָשְׁזָר מֵאָה בָאַמָּה אֹרֶךְ לַפֵּאָה הָאֶחָת:

ט וְתַעְבֵּד יָת דָּרַת מַשְׁכְּנָא לְרוּחַ עֵבֶר דָּרוֹמָא סָדִין לְדָרְתָּא דְּבוּץ שְׁזִיר מְאָה בְּאַמִּין אֲרָכָא לְעֵבֶר חָד:

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

רש"י◄ **קְלָעִים** • עֲשׂוּיִין כְּמִין קַלְעֵי סְפִינָה, נְקָבִים נְקָבִים, מַעֲשֵׂה קְלִיעָה וְלֹא מַעֲשֵׂה אוֹרֵג, וְתַרְגּוּמוֹ "סְרָדִין" כְּתַרְגּוּם שֶׁל מִכְבָּר, הַמְתֻרְגָּם "סְרָדָא", לְפִי שֶׁהֵן מְנֻקָּבִין כִּכְבָרָה. **לַפֵּאָה הָאֶחָת** • כָּל הָרוּחַ קָרוּי 'פֵּאָה'.

(י) **וְעַמֻּדָיו עֶשְׂרִים וְאַדְנֵיהֶם עֶשְׂרִים נְחֹשֶׁת וָוֵי הָעַמֻּדִים וַחֲשֻׁקֵיהֶם כָּסֶף:**

י וְעַמּוּדוֹהִי עֶשְׂרִין וְסַמְכֵיהוֹן עֶשְׂרִין נְחָשָׁא וָוֵי עַמּוּדַיָּא וְכַבּוּשֵׁיהוֹן כְּסַף:

רש"י◄ **וְעַמֻּדָיו עֶשְׂרִים** • חָמֵשׁ אַמּוֹת בֵּין עַמּוּד לְעַמּוּד. **וְאַדְנֵיהֶם** • שֶׁל הָעַמּוּדִים "נְחֹשֶׁת". הָאֲדָנִים יוֹשְׁבִים עַל הָאָרֶץ וְהָעַמּוּדִים תְּקוּעִין לְתוֹכָן. הָיָה עוֹשֶׂה כְּמִין קֻנְדָּסִין שֶׁקּוֹרִין פלא"ש, אָרְכָּן שִׁשָּׁה טְפָחִים וְרָחְבָּן שְׁלֹשָׁה, וְטַבַּעַת נְחֹשֶׁת קְבוּעָה בּוֹ בְּאֶמְצָעוֹ, וְכוֹרֵךְ שְׂפַת הַקֶּלַע סְבִיבָיו בְּמֵיתָרִים כְּנֶגֶד כָּל עַמּוּד וְעַמּוּד, וְתוֹלֶה הַקֻּנְדָּס דֶּרֶךְ טַבַּעְתּוֹ בְּאוּנְקְלִיּוֹת שֶׁבָּעַמּוּד הֶעָשׂוּי כְּמִין יָ"ו, רֹאשׁוֹ זָקוּף לְמַעְלָה וְרֹאשׁוֹ אֶחָד תָּקוּעַ בָּעַמּוּד, כְּאוֹתָן שֶׁעוֹשִׂין לְהַצִּיב דְּלָתוֹת, שֶׁקּוֹרִין גונזי"ש, וְרֹחַב הַקֶּלַע תָּלוּי מִלְּמַטָּה וְהִיא קוֹמַת מְחִצּוֹת הֶחָצֵר. **וָוֵי הָעַמֻּדִים** • הֵם הָאוּנְקְלִיּוֹת. **וַחֲשֻׁקֵיהֶם** • מֻקָּפִין הָיוּ הָעַמּוּדִים בְּחוּטֵי כֶּסֶף סָבִיב, וְאֵינִי יוֹדֵעַ, אִם עַל פְּנֵי כֻּלָּן, אִם בְּרֹאשָׁם וְאִם בְּאֶמְצָעָם, אַךְ יוֹדֵעַ אֲנִי שֶׁחִשּׁוּק לְשׁוֹן חֲגוֹרָה, שֶׁכָּךְ מָצִינוּ בְּפִלֶּגֶשׁ בַּגִּבְעָה: (שופטים יט) "וְעִמּוֹ צֶמֶד חֲמוֹרִים חֲבוּשִׁים", תַּרְגּוּמוֹ: "חֲשׁוּקִים".

(יא) **וְכֵן לִפְאַת צָפוֹן בָּאֹרֶךְ קְלָעִים מֵאָה אֹרֶךְ וְעַמּוּדָיו עֶשְׂרִים וְאַדְנֵיהֶם עֶשְׂרִים נְחֹשֶׁת וָוֵי הָעַמֻּדִים וַחֲשֻׁקֵיהֶם כָּסֶף:**

יא וְכֵן לְרוּחַ צִפּוּנָא בְּאֹרְכָּא סְרָדִין מְאָה אֹרְכָּא וְעַמּוּדוֹהִי עֶשְׂרִין וְסַמְכֵיהוֹן עֶשְׂרִין נְחָשָׁא וָוֵי עַמּוּדַיָּא וְכַבּוּשֵׁיהוֹן דִּכְסַף:

(יב) **וְרֹחַב הֶחָצֵר לִפְאַת־יָם קְלָעִים חֲמִשִּׁים אַמָּה עַמֻּדֵיהֶם עֲשָׂרָה וְאַדְנֵיהֶם עֲשָׂרָה:**

יב וּפוּתְיָא דְּדַרְתָּא לְרוּחַ מַעֲרְבָּא סְרָדִין חַמְשִׁין אַמִּין עַמּוּדֵיהוֹן עַשְׂרָא וְסַמְכֵיהוֹן עַשְׂרָא:

(יג) **וְרֹחַב הֶחָצֵר לִפְאַת קֵדְמָה מִזְרָחָה חֲמִשִּׁים אַמָּה:**

יג וּפוּתְיָא דְּדַרְתָּא לְרוּחַ קִדּוּמָא מַדִּינְחָא חַמְשִׁין אַמִּין:

רש"י◄ **לִפְאַת קֵדְמָה מִזְרָחָה** • פְּנֵי הַמִּזְרָח קָרוּי 'קֶדֶם', לְשׁוֹן פָּנִים. 'אָחוֹר', לְשׁוֹן אֲחוֹרִים. לְפִיכָךְ, הַמִּזְרָח קָרוּי 'קֶדֶם' שֶׁהוּא פָּנִים, וּמַעֲרָב קָרוּי 'אָחוֹר', כְּמָה דְּאַתְּ אָמַר: (דברים יא) "הַיָּם הָאַחֲרוֹן", יַמָּא מַעַרְבָּא. **חֲמִשִּׁים אַמָּה** • אוֹתָן חֲמִשִּׁים אַמָּה לֹא הָיוּ סְתוּמִים כֻּלָּם בִּקְלָעִים, לְפִי שֶׁשָּׁם הַפֶּתַח, אֶלָּא ט"ו אַמָּה קְלָעִים לְכֶתֶף הַפֶּתַח מִכָּאן וְכֵן לַכָּתֵף הַשֵּׁנִית. נִשְׁאַר רֹחַב חֲלַל הַפֶּתַח בֵּינְתַּיִם עֶשְׂרִים אַמָּה, וְזֶהוּ שֶׁנֶּאֱמַר: "וּלְשַׁעַר הֶחָצֵר מָסָךְ עֶשְׂרִים אַמָּה", וּילוֹן לְמָסָךְ כְּנֶגֶד הַפֶּתַח עֶשְׂרִים אַמָּה אֹרֶךְ, כְּרֹחַב הַפֶּתַח.

(יד) **וַחֲמֵשׁ עֶשְׂרֵה אַמָּה קְלָעִים לַכָּתֵף עַמֻּדֵיהֶם שְׁלֹשָׁה וְאַדְנֵיהֶם שְׁלֹשָׁה:**

יד וַחֲמֵשׁ עֶשְׂרֵי אַמִּין סְרָדִין לְעִבְרָא עַמּוּדֵיהוֹן תְּלָתָא וְסַמְכֵיהוֹן תְּלָתָא:

רש"י◄ **עַמֻּדֵיהֶם שְׁלֹשָׁה** • חָמֵשׁ אַמּוֹת בֵּין עַמּוּד לְעַמּוּד, בֵּין עַמּוּד שֶׁבְּרֹאשׁ הַדָּרוֹם הָעוֹמֵד בְּמִקְצוֹעַ דְּרוֹמִית מִזְרָחִית עַד עַמּוּד שֶׁהוּא מִן הַג' שֶׁבַּמִּזְרָח ה' אַמּוֹת, וּמִמֶּנּוּ לַשֵּׁנִי חָמֵשׁ אַמּוֹת, וּמִן הַשֵּׁנִי לַשְּׁלִישִׁי חָמֵשׁ אַמּוֹת, וְכֵן לַכָּתֵף הַשֵּׁנִית, וְאַרְבָּעָה עַמּוּדִים לַמָּסָךְ, הֲרֵי י' עַמּוּדִים לַמִּזְרָח כְּנֶגֶד י' לַמַּעֲרָב.

(טו) **וְלַכָּתֵף הַשֵּׁנִית חֲמֵשׁ עֶשְׂרֵה קְלָעִים עַמֻּדֵיהֶם שְׁלֹשָׁה וְאַדְנֵיהֶם שְׁלֹשָׁה:**

טו וּלְעִבְרָא תִּנְיָנָא חֲמֵשׁ עֶשְׂרֵי סְרָדִין עַמּוּדֵיהוֹן תְּלָתָא וְסַמְכֵיהוֹן תְּלָתָא:

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

(טז) וּלְשֵׁעַר הֶחָצֵר מָסָךְ ׀ עֶשְׂרִים אַמָּה תְּכֵלֶת וְאַרְגָּמָן וְתוֹלַעַת שָׁנִי וְשֵׁשׁ מָשְׁזָר מַעֲשֵׂה רֹקֵם עַמֻּדֵיהֶם אַרְבָּעָה וַאֲדָנֵיהֶם אַרְבָּעָה:

טז וְלִתְרַע דַּרְתָּא פְּרָסָא עֶשְׂרִין אַמִּין תִּכְלָא וְאַרְגְּוָנָא וּצְבַע זְהוֹרִי וּבוּץ שְׁזִיר עוֹבַד צַיָּר עַמּוּדֵיהוֹן אַרְבְּעָא וְסַמְכֵיהוֹן אַרְבְּעָא:

(יז) כָּל־עַמּוּדֵי הֶחָצֵר סָבִיב מְחֻשָּׁקִים כֶּסֶף וָוֵיהֶם כֶּסֶף וַאֲדָנֵיהֶם נְחֹשֶׁת:

יז כָּל עַמּוּדֵי דַּרְתָּא סְחוֹר סְחוֹר מְכַבְּשִׁין כְּסַף וָוֵיהוֹן כְּסַף וְסַמְכֵיהוֹן נְחָשָׁא:

רש"י◄ כָּל עַמּוּדֵי הֶחָצֵר סָבִיב וְגוֹ' • לְפִי שֶׁלֹּא פֵּרַשׁ וָוִין וְחִשּׁוּקִים וְאַדְנֵי נְחֹשֶׁת אֶלָּא לַצָּפוֹן וְלַדָּרוֹם, אֲבָל לַמִּזְרָח וְלַמַּעֲרָב לֹא נֶאֱמַר וָוִין, וְחִשּׁוּקִים וְאַדְנֵי נְחֹשֶׁת. לָכֵן, בָּא וְלִמֵּד כָּאן.

(יח) אֹרֶךְ הֶחָצֵר מֵאָה בָאַמָּה וְרֹחַב ׀ חֲמִשִּׁים בַּחֲמִשִּׁים וְקֹמָה חָמֵשׁ אַמּוֹת שֵׁשׁ מָשְׁזָר וַאֲדָנֵיהֶם נְחֹשֶׁת:

יח אֲרָכָא דְּדַרְתָּא מְאָה בְּאַמִּין וּפוּתְיָא חַמְשִׁין בְּחַמְשִׁין וְרוּמָא חֲמֵשׁ אַמִּין דְּבוּץ שְׁזִיר וְסַמְכֵיהוֹן נְחָשָׁא:

רש"י◄ אֹרֶךְ הֶחָצֵר • הַצָּפוֹן וְהַדָּרוֹם, שֶׁמִּן הַמִּזְרָח לַמַּעֲרָב מֵאָה בָּאַמָּה. **וְרֹחַב חֲמִשִּׁים בַּחֲמִשִּׁים** • חָצֵר שֶׁבַּמִּזְרָח הָיְתָה מְרֻבַּעַת חֲמִשִּׁים עַל חֲמִשִּׁים, שֶׁהַמִּשְׁכָּן אָרְכּוֹ שְׁלֹשִׁים וְרָחְבּוֹ עֶשֶׂר. הֶעֱמִיד מִזְרַח פִּתְחוֹ בִּשְׂפַת חֲמִשִּׁים הַחִיצוֹנִים שֶׁל אֹרֶךְ הֶחָצֵר. נִמְצָא, כָּלוּ בַּחֲמִשִּׁים הַפְּנִמִיִּים, וְכָלֶה אָרְכּוֹ לְסוֹף שְׁלֹשִׁים. נִמְצְאוּ, עֶשְׂרִים אַמָּה רֶוַח לַאֲחוֹרָיו בֵּין הַקְּלָעִים שֶׁבַּמַּעֲרָב לַיְרִיעוֹת שֶׁל אֲחוֹרֵי הַמִּשְׁכָּן, וְרֹחַב הַמִּשְׁכָּן עֶשֶׂר אַמּוֹת בְּאֶמְצַע רֹחַב הֶחָצֵר. נִמְצְאוּ לוֹ, עֶשְׂרִים אַמָּה רֶוַח לְצָפוֹן וּלְדָרוֹם מִן קַלְעֵי הֶחָצֵר לִיְרִיעוֹת הַמִּשְׁכָּן, וְכֵן לְמַעֲרָב, וַחֲמִשִּׁים עַל חֲמִשִּׁים, חָצֵר לְפָנָיו (עירובין כג). **וְקֹמָה חָמֵשׁ אַמּוֹת** • גֹּבַהּ מְחִצּוֹת הֶחָצֵר, וְהוּא רֹחַב הַקְּלָעִים. **וַאֲדָנֵיהֶם נְחֹשֶׁת** • לְהָבִיא אַדְנֵי הַמָּסָךְ, שֶׁלֹּא תֹּאמַר: לֹא נֶאֱמְרוּ אַדְנֵי נְחֹשֶׁת אֶלָּא לְעַמּוּדֵי הַקְּלָעִים, אֲבָל אַדְנֵי הַמָּסָךְ שֶׁל מִין אַחֵר הָיוּ, כָּךְ נִרְאֶה בְּעֵינַי, שֶׁלְּכָךְ חָזַר וּשְׁנָאָן.

(יט) לְכָל כְּלֵי הַמִּשְׁכָּן בְּכָל עֲבֹדָתוֹ וְכָל־יְתֵדֹתָיו וְכָל־יִתְדֹת הֶחָצֵר נְחֹשֶׁת: ססס

יט לְכָל מָאנֵי מַשְׁכְּנָא בְּכֹל פָּלְחָנֵהּ וְכָל סִפּוֹהִי וְכָל סִפֵּי דְּדַרְתָּא נְחָשָׁא: ס ס ס

רש"י◄ לְכָל כְּלֵי הַמִּשְׁכָּן • שֶׁהָיוּ צְרִיכִין לַהֲקָמָתוֹ וּלְהוֹרָדָתוֹ, כְּגוֹן: מַקָּבוֹת לִתְקֹעַ יְתֵדוֹת וְעַמּוּדִים. **יִתְדֹת** • כְּמִין נִגְרֵי נְחֹשֶׁת עֲשׂוּיִין לִיְרִיעוֹת הָאֹהֶל וּלְקַלְעֵי הֶחָצֵר, קְשׁוּרִים בְּמֵיתָרִים סָבִיב סָבִיב בְּשִׁפּוּלֵיהֶן, כְּדֵי שֶׁלֹּא תְּהֵא הָרוּחַ מַגְּבִיהָתָן. וְאֵינִי יוֹדֵעַ אִם תְּחוּבִין בָּאָרֶץ, אוֹ קְשׁוּרִין וּתְלוּיִין, וְכָבְדָן מַכְבִּיד שִׁפּוּלֵי הַיְרִיעוֹת שֶׁלֹּא יָנוּעוּ בָּרוּחַ. וְאוֹמֵר אֲנִי, שֶׁשְּׁמָן מוֹכִיחַ עֲלֵיהֶם שֶׁהֵם תְּקוּעִין בָּאָרֶץ, לְכָךְ נִקְרְאוּ יְתֵדוֹת, וּמִקְרָא זֶה מְסַיְּעֵנִי (ישעיה לג) "אֹהֶל בַּל־יִצָּעֶן בַּל־יִסַּע יְתֵדוֹתָיו לָנֶצַח":

דעת זקנים מבעלי התוספות - עוז והדר

(יח) **וְקוֹמָה חָמֵשׁ.** מַשְׁמַע שֶׁזֶּהוּ קוֹמַת הַקְּלָעִים. וְאִם תֹּאמַר לְמַאן דְּאָמַר (זבחים נט:) הַמִּזְבֵּחַ הָיָה גָּבוֹהַּ עֶשֶׂר אַמּוֹת, אִם כֵּן מִתְּחֵזִי כֹּהֵן וַעֲבוֹדָה בְּיָדוֹ. וְיֵשׁ לוֹמַר **דְּקוֹמָה** מִשְּׁפַת מִזְבֵּחַ וּלְמַעְלָה, וְהָווּ לְהוּ חֲמֵשׁ עֶשְׂרֵה אַמּוֹת. וְהָרַב רַבִּי יִצְחָק בַּר אַבְרָהָם הִקְשָׁה קוּשְׁיָא אַחֶרֶת, אִם לֹא הָיוּ גְּבוֹהִים אֶלָּא חָמֵשׁ אַמּוֹת, אִם כֵּן לֹא הָיָה פֶּתַח הַשַּׁעַר גְּבוֹהָה כְּמוֹ פֶּתַח הֵיכָל שֶׁל בֵּית עוֹלָמִים. וּלְכָךְ הָיָה מְפָרֵשׁ דְּוַדַּאי קְלָעִים שֶׁל צָפוֹן וְדָרוֹם וּמַעֲרָב הָיוּ גְּבוֹהִין חֲמֵשׁ עֶשְׂרֵה אַמּוֹת, וְהַאי **וְקוֹמָה** מַיְרֵי בִּקְלָעִים שֶׁבַּמִּזְרָח, וְהָיָה לָהֶם גֹּובַהּ חָמֵשׁ אַמּוֹת יוֹתֵר מִקְּלָעִים [שֶׁל] שְׁאָר רוּחוֹת, וְאִם כֵּן גָּבְהָן עֶשְׂרִים, וְהַפֶּתַח גָּבְהוֹ עֶשְׂרִים כְּמוֹ כֵן: תורה יט

חסלת פרשת תרומה

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

~ נקודות משיחות קודש ~

וְאִינִי יוֹדֵעַ אִם תְּחוּבִּין בָּאָרֶץ אוֹ קְשׁוּרִין וּתְלוּיִין (רש״י כז, יט) לְסָפֵק זֶה יֵשׁ גַּם נַפְקָא־מִינָהּ לַהֲלָכָה. דְּהִנֵּה, מְלֶאכֶת בִּנְיָן אֲסוּרָה בְּשַׁבָּת מִן הַתּוֹרָה רַק בְּבִנְיָן שֶׁל קֶבַע, וּמֵאַחַר שֶׁכָּל מְלָאכוֹת שַׁבָּת נִלְמָדוֹת מִמְּלֶאכֶת הַמִּשְׁכָּן, נִקְבַּע הַגֶּדֶר שֶׁל ׳בִּנְיָן קֶבַע׳ עַל פִּי בִּנְיַן הַמִּשְׁכָּן. וּלְפִי זֶה: לְפִי הַצַּד הָרִאשׁוֹן, הָאִסּוּר שֶׁל בְּנִיַּת אֹהֶל בְּשַׁבָּת מִן הַתּוֹרָה חָל דַּוְקָא עַל בְּנִיַּת אֹהֶל בְּאֹפֶן שֶׁל ׳תְּחוּבִּין׳; וְאִלּוּ לְפִי הַצַּד הַשֵּׁנִי, דַּי בְּכָךְ שֶׁהָאֹהֶל חָזָק וְאֵינוֹ מִתְנַעְנֵעַ בָּרוּחַ.

(לקוטי שיחות, כרך ו עמ׳ 166).

צ״ו פסוקים, יעי״ו סימן. חסלת פרשת תרומה

ההפטרה לציבור ולשמו״ת לקמן עמודים רמט - רנא

המשך ביאור למס׳ בבא קמא ליום שישי עמ׳ ב

יִתֵּן אִישׁ אֶל רֵעֵהוּ כֶּסֶף אוֹ כֵלִים לִשְׁמֹר׳, ויש ללמוד מלשון ׳איש׳ שאין נִתִּינַת קָטָן נחשבת כְּלוּם, והמקבל ממנו פקדון אינו מתחייב בשבועה מחמת טענתו, וממילא אם טען טענת גנב אינו חייב כפל. ממשיכה הברייתא, וְאֵין לִי ללמוד מפסוק זה אֶלָּא שֶׁאִם נְתָנוֹ המפקיד כְּשֶׁהוּא קָטָן וְגם תְּבָעוֹ כְּשֶׁהוּא קָטָן פטור השומר, ושמא נאמר שכוונת התורה ב׳כי יתן איש׳ למי שהוא עתה, בעת התביעה ׳איש׳, אבל אם רק נְתָנוֹ כְּשֶׁהוּא קָטָן, וּתְבָעוֹ כְּשֶׁהוּא כבר גָּדוֹל, מִנַּיִן שגם בזה פטור השומר משבועה ומכפל, תַּלְמוּד לוֹמַר ׳עַד הָאֱלֹהִים יָבֹא דְּבַר שְׁנֵיהֶם׳ (שם כב ח), כלומר שתובעו בדין, ויש להקיש פסוק זה העוסק בתביעה לפסוק ׳כִּי יִתֵּן אִישׁ׳ העוסק בנתינה, ולדרוש שאין השומר חייב שבועה וכפל עַד שֶׁתְּהֵא נְתִינָה וּתְבִיעָה שָׁוִין כְּאֶחָד, וצריך שיהיה גדול גם בשעת הנתינה וגם בשעת התביעה. מסיים רבי אבא בר ממל את קושייתו, וְאִם אִיתָא – אם נכונים דברי רבי יוחנן ששומר אבידה הטוען טענת גנב חייב כפל, מדוע פטור השומר כשהיה המפקיד קטן בעת הנתינה, תֵּיהֲוֵי נַמִּי – תחשב גם הפקדת הקטן כַּאֲבִידָה, שהרי גם אבידה לא באה ליד השומר על ידי נתינה כלל, אלא מצאה מעצמו, ובכל זאת חייבתו התורה כפל כיון שהתביעה היא על ידי גדול, וממילא אף אם הפקדת הקטן אינה נחשבת הפקדה, יתחייב השומר בכפל מחמת תביעתו עתה, כשהוא גדול.

מתרצת הגמרא: אָמַר לֵיהּ רבי חייא, הָכָא – בברייתא בְּמַאי עָסְקִינָן, כְּגוֹן שֶׁאָבְלוּ השומר כְּשֶׁהוּא – המפקיד עדיין קָטָן, ונמצא שמעולם לא היה הפקדון ראוי להתבע, מה שאין כן באבידה שמשעה שמצאה התחייב בה, שהרי בעליה גדול ויכול לתובעה, ולכך חייב בשבועה וכפל.

דוחה רבי אבא בר ממל: לדבריך נמצא שהפטור של השומר משבועה וכפל בפקדון של קטן הוא רק כשאכלו בקטנותו, אֲבָל אם אכלו כְּשֶׁהוּא – המפקיד כבר גָּדוֹל, מַאי, האם הָכִי נַמִּי דִּמְשַׁלֵּם השומר כפל, אִי הָכִי, כשבא התנא בברייתא לומר מתי חייב השומר בכפל, אַדְּתָנָא – עד שהוא שנה ׳עַד שֶׁתְּהֵא נְתִינָה וּתְבִיעָה שָׁוִין כְּאֶחָד׳, ומשמע שרק אם הנתינה עצמה היתה בגדלות יש חיוב כפל, לִיתְנֵי – היה לו לשנות ׳עַד שֶׁתְּהֵא אֲכִילָה וּתְבִיעָה שָׁוִין כְּאֶחָד׳, ויחדש בזה שאפילו אם הנתינה היתה כשהוא קטן יתכן שיתחייב השומר, והיינו כשאכלו בגדלותו של המפקיד. מתרצת הגמרא: אָמַר לֵיהּ רבי חייא, תְּנֵי – אכן יש לגרוס בברייתא, ׳עַד שֶׁתְּהֵא אֲכִילָה וּתְבִיעָה שָׁוִין כְּאֶחָד׳, ואם אכלו אחר שהגדיל, חייב שבועה וכפל. מביאה הגמרא תירוץ נוסף על קושיית רבי אבא בר ממל: רַב אַשִׁי אָמַר, לֹא דָּמֵי – אין לדמות דין שומר אבידה לשומר פקדון של קטן, שהרי אֲבִידָה, קָא אָתְיָא – באה מִכֹּחַ בֶּן דַּעַת שאיבדה, ואף שהמאבד לא הפקידה ממש, מכל מקום כיון שהאבידה שייכת לגדול חייבתו התורה שבועה וכפל, וְאילו הָא – פקדון זה של הקטן, לֹא אָתְיָא מִכֹּחַ בֶּן דַּעַת אלא מכח קטן, ולכן אף אם אכל את הפקדון לאחר שגדל הבעלים פטור משבועה וכפל.

הגמרא מבררת באילו אופנים חייבה התורה שבועה את השומר: וְאָמַר רַבִּי חִיָּיא בַּר אַבָּא, אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, שומר הַטּוֹעֵן טַעֲנַת ׳גַּנָּב׳ בְּפִקָּדוֹן, אֵינוֹ חַיָּיב להשבע כדי להפטר מתשלום עַד שֶׁמלבד החלק שהוא טוען שנגנב, גם יִכָּפֵר לגמרי בְּמִקְצָת הפקדון, וְגם יוֹדֶה שהוא חייב בְּמִקְצָת ממנו. מבאר רבי יוחנן, מַאי טַעְמָא, דְּאָמַר קְרָא לגבי חיוב שבועה בשומר הטוען שנגנב ממנו הפקדון (שמות כב ח), ׳אֲשֶׁר יֹאמַר כִּי הוּא זֶה עַד הָאֱלֹהִים יָבֹא דְּבַר שְׁנֵיהֶם׳, ומשמע שמדובר באופן שהמפקיד טוען שהפקיד ביד השומר יותר ממה שהוא משיב לו, והשומר טוען על חלק מסויים מהפקדון ׳כי הוא זה׳, כלומר זהו בלבד שהפקדת אצלי ולא יותר, הרי שלא חייבה תורה לישבע שבועת שומרים אלא עד שיכפור במקצת ויודה במקצת.

מביאה הגמרא מי שחולק על דין זה: וּפְלִיגָא – חלוק רבי יוחנן בענין זה על דבריו דְּרַבִּי חִיָּיא בַּר יוֹסֵף, דְּאָמַר רַבִּי חִיָּיא בַּר יוֹסֵף,

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

לוח תהלים

יום ראשון, ב' אדר א' > מפרק י עד סוף פרק יז

יום שני, ג' אדר א' > מפרק יח עד סוף פרק כב

יום שלישי, ד' אדר א' > מפרק כג עד סוף פרק כח

יום רביעי, ה' אדר א' > מפרק כט עד סוף פרק לד

יום חמישי, ו' אדר א' > מפרק לה עד סוף פרק לח

יום שישי, ז' אדר א' > מפרק לט עד סוף פרק מג

שבת קודש, ח' אדר א' > פרק כ. מפרק מד עד סוף פרק מח

ממכתבי כ"ק אדמו"ר מוהריי"צ

...בראשית שנת תרפ"ז באתי בבקשה לכללות אנ"ש שי' אשר יקבעו, שבבתי־הכנסת אחר תפילת שחרית בכל מנין מתפללים יאמרו שיעורי תהלים (כמו שנחלק לימי החודש), ולאמר אחר זה קדיש כנהוג. ובקשתי זאת **בתקפה עומדת**, לזכות הרבים, (וראוי הי' לעשות כן בכל בית כנסת, כי איננו ענין פרטי של מפלגת החסידים יחיו בפרט), ובגלל זאת יתברכו ממקור הברכות בכל מילי דמיטב מנפש ועד בשר...

(ט"ו סיון, תרפ"ח)

שמעתי מזקני ארץ שבימיהם היה המנהג שכל אחד היה אומר בכל יום את הקאפיטל [פרק] תהילים לפי שנות חייו. למשל אם מלאו לו כ' שנה ונכנס לשנת הכ"א היה אומר פרק כ"א בתהילים וכן היו אומרים גם את התהילים לפי שנות בניו ובנותיו שזוהי סגולה שלא ייצאו לתרבות רעה...

(תמוז תרס"ו)

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

תניא יומי

יום ראשון ב' אדר־א'

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' 66, פרק כז. ואם העצבות... עד עמ' לד, עשה ממש.

פֶּרֶק כז. בפרק הקודם, הסביר רבנו הזקן ש"עצבות" יש בה משום הפרעה לעבודת ה', ושאין ביכלתו של האדם לנצח את היצר־הרע בהיותו שקוע בעצבות. בהתאם לזה באות בפרק האמור, עצות כיצד להיפטר מהעצבות הנובעת מקשיים גשמיים, גם ביחס לעצבות הנובעת ממצבו הרוחני שאינו כמו שצריך להיות – כמו הדאגה מעוונות – הרי אם העצבות שורה עליו בשעה שהוא עובד את ה', כשהוא לומד או מתפלל, עליו בוודאי להשתדל להיפטר ממנה, שהרי היא מפריעה לעבודת ה' הצריכה להיות בשמחה – וגם אם העצבות שורה עליו שלא בשעת העבודה, אלא כשהוא עסוק בענינים גשמיים – עליו להתבונן, שאין זה הזמן המתאים לעצבות. שכן, לכך נדרשת שעה קבועה ומתאימה. בפרק זה, שאנו מתחילים ללמוד, באה שורה של עצות לעצבות הנובעת מסיבות אחרות:

וְאִם הָעֲצֻבוּת אֵינָהּ מִדְּאָגַת עֲוֹנוֹת, אֶלָּא מֵהִרְהוּרִים רָעִים וְתַאֲוֹת רָעוֹת שֶׁנּוֹפְלוֹת בְּמַחֲשַׁבְתּוֹ, – ומאחר שלא מדובר כאן בעצבות שמחמת עבירות ממש – שעל כך נדרשת, כאמור לעיל, שעה מיוחדת ומתאימה לעורר בתוכו מרירות אמיתית – אלא שבאותה שעה נופלים במחשבתו רעיונות רעים, הרי העצה לכך היא אחרת: **הִנֵּה אִם נוֹפְלוֹת לוֹ** – אותן מחשבות רעות, **שֶׁלֹּא בִּשְׁעַת הָעֲבוֹדָה,** – לא בשעה שהוא לומד או מתפלל, **אֶלָּא בְּעֵת עֶסְקוֹ בַּעֲסָקָיו וְדַרְכּוֹ־אֶרֶץ וּכְהַאי גַּוְנָא** – וכדומה, הרי **אֲדַרְבָּה** – לא זו בלבד שאין הוא צריך להיות עצוב, אלא להיפך: **יֵשׁ לוֹ לִשְׂמֹחַ בְּחֶלְקוֹ,** – במצבו הרוחני, וכל כך למה? – **שֶׁאַף שֶׁנּוֹפְלוֹת לוֹ בְּמַחֲשַׁבְתּוֹ** – המחשבות הרעות, **הוּא מַסִּיחַ דַּעְתּוֹ מֵהֶן,** – שכן, אם אין הוא מסיח דעתו מהמחשבות הרעות, אלא ממשיך להגות בהן, זה נכלל אז בסוג של "דאגת עוונות" – כי גם המחשבה בהרהורים רעים ברצון היא עבירה – ועל דאגת עוונות, כבר למדנו בפרק הקודם. כאן מדובר על מי שמסיח דעתו מהמחשבות הרעות, ועצבותו נובעת מעצם העובדה שנופלים במחשבתו הרהורים כאלה – ובמקרה כזה, עליו להיות שמח על שהוא מצליח לשלוט בהרהורים אלה – **לְקַיֵּם מַה שֶּׁנֶּאֱמַר:** [1] **"וְלֹא תָתוּרוּ אַחֲרֵי לְבַבְכֶם וְאַחֲרֵי עֵינֵיכֶם אֲשֶׁר אַתֶּם זוֹנִים אַחֲרֵיהֶם",** – הרי, דוקא על־ידי־זה שנופלים במחשבתו הרהורים כאלה, והוא דוחה אותם – הוא מקיים את ה"לא־תעשה" שבפסוק האמור. שכן, מדריגה כזו, שלא יעלו במחשבתו מלכתחילה הרהורים רעים, שייכת בצדיקים בלבד, שאין "רע" בנפשם שממנו ינבעו ההרהורים הרעים – והפסוק האמור הרי אינו דן בצדיקים. הפסוק מדבר במי שעולים במחשבתו הרהורים כאלה – אלא שהתורה מצוה עליו, לדחות מעליו מיד את ההרהורים; ועל־ידי שהוא מבצע צו זה – הוא מקיים את ה"לאו" האמור. ובלשון ה"תניא": **וְאֵין הַכָּתוּב מְדַבֵּר בְּצַדִּיקִים לְקָרְאָם "זוֹנִים" חַס־וְשָׁלוֹם,** – כמו שנאמר: "אשר אתם זונים אחריהם", **אֶלָּא בְּ'בֵינוֹנִים' כַּיּוֹצֵא בוֹ, שֶׁנּוֹפְלִים לוֹ הִרְהוּרֵי נְאוּף בְּמַחֲשַׁבְתּוֹ, בֵּין בְּהֶתֵּר** – גם אם ההרהורים הם באופן של היתר, **כו'**, – וגם אם הם באופנים של איסור, **וּכְשֶׁמַּסִּיחַ דַּעְתּוֹ** – מאותם ההרהורים, **מְקַיֵּם לָאו זֶה,** – של "ולא תתורו". **וְאָמְרוּ רַז"ל:** [2] **"יָשַׁב וְלֹא עָבַר עֲבֵרָה – נוֹתְנִים לוֹ שָׂכָר כְּאִלּוּ עָשָׂה מִצְוָה", וְעַל כֵּן צָרִיךְ** – עליו, **לִשְׂמֹחַ בְּקִיּוּם הַלָּאו כְּמוֹ בְּקִיּוּם מִצְוַת־עֲשֵׂה מַמָּשׁ.** – כך, שלא זו בלבד שאין דבר זה צריך לעורר בו עצבות – כי־אם להיפך: זה צריך לעורר בו שמחה.

ליקוטי אמרים

פרק כז ואם העצבות אינה מדאגת עונות אלא מהרהורים רעים ותאוות רעות שנופלות במחשבתו. הנה אם נופלות לו שלא בשעת העבודה אלא בעת עסקו בעסקיו ודרך ארץ וכהאי גוונא אדרבה יש לו לשמוח בחלקו שאף שנופלות לו במחשבתו הוא מסיח דעתו מהן לקיים מה שנאמר ולא תתורו אחרי לבבכם ואחרי עיניכם אשר אתם זונים אחריהם. ואין הכתוב מדבר בצדיקי' לקראם זונים ח"ו אלא בבינונים כיוצא בו שנופלים לו הרהורי ניאוף במחשבתו בין בהיתר כו' וכשמסיח דעתו מקיים לאו זה ואמרו רז"ל ישב ולא עבר עבירה נותנים לו שכר כאלו עשה מצוה ועל כן צריך לשמוח בקיום הלאו כמו בקיום מצות עשה ממש

---

1. במדבר טו, לא. 2. קדושין לט, ב.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

~ יום שני ג' אדר־א' ~

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' לד, ואדרבה העצבות... עד עמ' לד, ידים כנ"ל.

וְאַדְרַבָּה, הָעַצְבוּת – הבאה ממה שנופלים בו הרהורים כאלה, **הִיא מְגַסּוּת הָרוּחַ, שֶׁאֵינוֹ מַכִּיר מְקוֹמוֹ,** – הוא לא מכיר את מדריגתו, **וְעַל כֵּן יֵרֵעַ לְבָבוֹ עַל שֶׁאֵינוֹ בְּמַדְרֵגַת צַדִּיק, שֶׁלְּצַדִּיקִים בְּוַדַּאי אֵין נוֹפְלִים לָהֶם הִרְהוּרֵי שְׁטוּת כָּאֵלּוּ.** – ומאחר שבמחשבתו נופלים הרהורים כאלה – חורה לו על שאין הוא כמו הצדיקים; **כִּי אִלּוּ הָיָה מַכִּיר מְקוֹמוֹ, שֶׁהוּא רָחוֹק מְאֹד מִמַּדְרֵגַת צַדִּיק, וְהַלְוַאי הָיָה בֵּינוֹנִי, וְלֹא רָשָׁע כָּל יָמָיו אֲפִלּוּ שָׁעָה אַחַת** – ואילו ידע את דרגתו, שהוא עדיין רחוק מאד מלהיות צדיק, הלואי שיהיה "בינוני" ש"לזה צריך להשתוקק עתה" – **חֲרֵי זֹאת הִיא מִדַּת הַ'בֵּינוֹנִים' וַעֲבוֹדָתָם, לִכְבֹּשׁ הַיֵּצֶר וְהַהִרְהוּר הָעוֹלֶה מֵהַלֵּב לַמּוֹחַ, וּלְהַסִּיחַ דַּעְתּוֹ לְגַמְרֵי מִמֶּנּוּ,** – מאותו הרהור, **וְלִדְחוֹתוֹ בִּשְׁתֵּי יָדַיִם,** – שלא לרצות לחשוב בהם, **כַּנִּזְכָּר לְעֵיל.** – בפרק י"ב, שהרע של הנפש הבהמית ב"בינוני" הוא עדיין בתוקף אצלו, אלא שאינו נותן ל"רע" לבוא לידי ביטוי, לחשוב ברצון בהרהורים הרעים, או לחטוא בדיבור ובמעשה – אך ה"רע" שבו, עדיין די חזק כדי להעלות במחשבתו הרהורים רעים, שעליו לדחותם ממחשבתו. ברם, אין הוא עדיין אדון על עצמו, שמלכתחילה לא יעלו במחשבתו הרהורים רעים אלה. דבר זה אמור בצדיקים בלבד, שאין בהם "רע" כלל, שממנו באים הרהורים אלו.

ליקוטי אמרים

ואדרבה

העצבות היא מגסות הרוח שאינו מכיר מקומו ועל כן ירע לבבו על שאינו במדרגת צדיק שלצדיקים בודאי אין נופלים להם הרהורי שטות כאלו כי אילו היה מכיר מקומו שהוא רחוק מאד ממדרגת צדיק והלואי היה בינוני ולא רשע כל ימיו אפי' שעה אחת הרי זאת היא מדת הבינונים ועבודתם לכבוש היצר וההרהור העולה מהלב למוח ולהסיח דעתו לגמרי ממנו ולדחותו בשתי ידים כנ"ל

~ יום שלישי ד' אדר־א' ~

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' לד, ובכל דחי' ודחי'... עד עמ' לד, ע"י צדיקים.

וּבְכָל דְּחִיָּה וּדְחִיָּה שֶׁמַּדְחֵהוּ מִמַּחֲשַׁבְתּוֹ – שלא לחשוב בהם, **אִתְכַּפְיָא סִטְרָא־אָחֳרָא לְתַתָּא,** – כופים את ה"סטרא אחרא" למטה, **וּבְאִתְעָרוּתָא דִּלְתַתָּא – אִתְעָרוּתָא דִּלְעֵילָא,** – על־ידי ההתעוררות למטה (שהאדם משפיע למטה לכפות את ה"סטרא אחרא") נעשה התעוררות למעלה, בעולמות העליונים, **וְאִתְכַּפְיָא סִטְרָא־אָחֳרָא דִּלְעֵילָא** – כופים את ה"סטרא אחרא" שלמעלה, את ה"שורש" של ה"סטרא אחרא", **הַמַּגְבִּיהַּ עַצְמָהּ כַּנֶּשֶׁר, לְקַיֵּם מַה שֶּׁנֶּאֱמַר[3]: "אִם תַּגְבִּיהַּ כַּנֶּשֶׁר וְגוֹ' מִשָּׁם אוֹרִידְךָ, נְאֻם ה'". וּכְמוֹ שֶׁהִפְלִיג בַּזֹּהַר פָּרָשַׁת תְּרוּמָה [דַּף קכח], בְּגֹדֶל נַחַת רוּחַ לְפָנָיו יִתְבָּרֵךְ, כַּד אִתְכַּפְיָא סִטְרָא־אָחֳרָא לְתַתָּא,** – כשכופים את ה"סטרא אחרא" למטה, לקדושה, **דְּאִסְתַּלֵּק יְקָרָא דְּקֻדְשָׁא־בְּרִיךְ־הוּא לְעֵילָא עַל כֻּלָּא,** – על־ידי־זה מתעלה כבודו של הקב"ה על הכל, **יָתִיר מִשְּׁבָחָא אָחֳרָא,** – יותר מאשר על־ידי שבח אחר, **וְאִסְתַּלְקוּתָא דָּא יָתִיר מִכֻּלָּא וְכוּ'.** – והתעלות זו היא למעלה מכל ההתעלויות האחרות.

ליקוטי אמרים

ובכל דחיה ודחיה שמדחהו ממחשבתו אתכפיא ס"א לתתא ובאתערותא דלתתא אתערותא דלעילא ואתכפיא ס"א דלעילא המגביה עצמה כנשר לקיים מ"ש אם תגביה כנשר וגו' משם אורידך נאם ה' וכמו שהפליג בזהר פ' תרומה [דף קכח] בגודל נחת רוח לפניו ית' כד אתכפיא ס"א לתתא דאסתלק יקרא דקב"ה לעילא על כולא יתיר משבח' אחרא ואסתלקות' דא יתיר מכולא וכו'. ולכן אל יפול לב אדם עליו ולא ירע לבבו מאד גם אם יהיה כן כל ימיו במלחמה זו כי וְלָכֵן אַל יִפֹּל לֵב אָדָם עָלָיו, וְלֹא יֵרַע לְבָבוֹ מְאֹד, – מכך שנופלים במחשבתו הרהורים כאלה. אמנם צריך להיות איכפת על כל פנים, הרי על־ידי שנופלים במחשבתו הרהורים רעים, והוא מסיח דעתו מהם, הוא מקיים את ה"לאו" (של "ולא תתורו"), ובכך טמונה מעלת העבודה של "אתכפיא", של כפיה, על־ידי התעלות האחרות.

3. עובדיה א, ד.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

לו קצת, כי אם לא יהיה איכפת לו כלל ויהיה אדיש כלפיהם, הדבר עלול להשפיע עליו חלילה לחדול מלהילחם בהרהורים ולדחותם — אלא ש"לא ירע לבבו מאד" מזה, **גַּם אִם יִהְיֶה כֵּן כָּל יָמָיו בְּמִלְחָמָה זוֹ,** — שתמיד יעלו במחשבתו הרהורים רעים, ותמיד יהיה עליו להילחם בהם, מבלי שיוכל להתעלות לאותה מדריגה, שמלכתחילה לא יהיו להרהורים הרעים דריסת רגל אליו — ובכל זאת, אל "יקח" דבר זה ללבו, **כִּי אוּלַי לְבָדוֹ נִבְרָא, וְזֹאת עֲבוֹדָתוֹ לְאַכַּפְיָא לְסִטְרָא־אָחֳרָא תָּמִיד.** — לכפות את ה"סטרא אחרא" תמיד. **וְעַל זֶה אָמַר אִיּוֹב:** — להקב"ה, **"בָּרָאתָ רְשָׁעִים"[4];** — על כך שאל בפרק הראשון: "והא צדיק ורשע לא קאמר?" (והרי צדיק ורשע לא נאמר) — כשמכריזים למעלה, לפני הלידה, מה יהיה תכונתו של הילוד: חכם או טיפש, גיבור או חלוש וכדומה, אין מזכירים אם יהיה צדיק או רשע. שכן, אם יכריזו גם על כך — תתבטל הרי הבחירה החופשית של האדם; כיצד, איפוא, אמר איוב "בראת רשעים"? — אלא, בהתאם לאמור יוסבר הדבר: לא מדובר על כאלה שנבראים לכתחילה כרשעים אמיתיים לעתיד, אלא הקב"ה ברא אנשים כאלה, שבמובן מסויים הם נשארים במצב דומה לרשעים, ואלה הם ה"בינונים" שתמיד נופלים במחשבתם הרהורי עבירה, כמו ברשעים — והכוונה היא, שהם ידחו מחשבות אלו, ויבצעו את העבודה של "אתכפיא סטרא־אחרא", לכפות את הסטרא־אחרא. ובלשון ה"תניא": **וְלֹא** — שהם נבראים לכתחילה, **שֶׁיִּהְיוּ רְשָׁעִים בֶּאֱמֶת חַס־וְשָׁלוֹם,** — ולחטוא ממש במחשבה, או בדיבור או במעשה, **אֶלָּא שֶׁיִּגִּיעַ אֲלֵיהֶם** — שיארע בהם, **כְּמַעֲשֵׂה הָרְשָׁעִים[5] כְּמַחֲשַׁבְתָּם וְהִרְהוּרָם לְבַד,** — שבמחשבתם יוכלו לעלות הרהורי עבירה כמו שזה אצל רשעים, **וְהֵם יִהְיוּ נִלְחָמִים תָּמִיד לְהַסִּיחַ דַּעְתָּם מֵהֶם,** — מהרהורי העבירה, **כְּדֵי לְאַכַּפְיָא לְסִטְרָא־אָחֳרָא,** — לכפות את ה"סטרא אחרא" — הם נבראו בצורה כזו, שזה יהיה אופן עבודתם, **וְלֹא יוּכְלוּ לְבַטְּלָהּ מִכֹּל וָכֹל,** — שלא יוכלו לבטל לגמרי את ה"סטרא אחרא" של נפשם הבהמית. כלומר: הם לא יוכלו להגיע לכך, שלא תתעוררנה בהם תאוות, שהן הסיבה להעלאתם של ההרהורים הרעים, **כִּי זֶה נַעֲשֶׂה עַל־יְדֵי צַדִּיקִים.** — ה"קליפה" וה"רע" של הנפש הבהמית בצדיקים, בטלים לגמרי ל"טוב", שאין מקום כלל לתאוות שתוכלנה לעורר הרהורים רעים. ואילו המדריגות אודותן אנו לומדים כאן, אין ביכולתן להתעלות לכך מצד ה"בריאה" שלהן, וממילא אפשר שתעלינה בבעלי מדריגות אלו מזמן לזמן, מחשבות רעות, ועבודתם היא ללחום נגד מחשבות אלו.

ליקוטי אמרים

אולי לכך נברא וזאת עבודתו לאכפיא לס"א תמיד. ועל זה אמר איוב בראת רשעים ולא שיהיו רשעים באמת ח"ו אלא שיגיע אליהם כמעשה הרשעים במחשבתם והרהורם לבד והם יהיו נלחמים תמיד להסיח דעתם מהם כדי לאכפי' לס"א ולא יוכלו לבטלה מכל וכל כי זה נעשה ע"י צדיקים.

~ יום רביעי ה' אדר־א' ~

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' לד, ושני מיני נחת... עד עמ' 68, דקב"ה לעילא.

וּשְׁנֵי מִינֵי נַחַת רוּחַ — בעבודתם של בני ישראל, **לְפָנָיו יִתְבָּרֵךְ לְמַעְלָה: אֶחָד — מִבִּטּוּל הַסִּטְרָא־אָחֳרָא לְגַמְרֵי, וְאִתְהַפְּכָא מִמְּרִירוּ לְמִתְקָא** — ומהפיכת המריר למתוק, **וּמֵחֲשׁוֹכָא לִנְהוֹרָא,** — ומחושך לאור, וזה נעשה **עַל־יְדֵי הַצַּדִּיקִים;** — המבטלים את ה"סטרא אחרא" לגמרי, ואת ה"מריר", ה"רע" של המדות שמנפשם הבהמית, הם הופכים ל"טוב", ואת "חושך" המוחין וה"שכל" של נפשם הבהמית, הם הופכים ל"אור" ולקדושה — כל זה גורם למעלה אופן אחד של נחת רוח; **וְהַשֵּׁנִית** — האופן השני של נחת רוח, הוא: **כַּד**

ליקוטי אמרים

ושני מיני נחת רוח לפניו ית' למעלה. א' מבטול הס"א לגמרי ואתהפכא ממרירו למתקא ומחשוכא לנהורא ע"י הצדיקים. והשנית כד אתכפיא הס"א בעודה בתקפה וגבורתה

---

4. בבא בתרא טז, א. 5. "על פי קהלת ח, יד" — הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א. כלומר: דברי רבנו הזקן: "שיגיע אליהם כמעשה הרשעים" הם בהתאם לפסוק בקהלת, בו נאמר: "אשר מגיע אליהם כמעשה הרשעים". לשם מה נוגע לנו לדעת מקור הלשון? — משמע, שכ"ק אדמו"ר שליט"א מתכוון לכך, שרבנו הזקן משתמש כאן — בגלל טעם מסויים — בלשון הפסוק ובכך מוסבר לנו שהביטוי "כמעשה הרשעים" אינו כפי פירושה הפשוט של המלה "כמעשה" (שכן, הרי מדובר כאן על מדריגה כזו של יהודי, שמבחינת "מעשה" הוא מופרש לגמרי מה"רע" ואין הוא דומה לחלוטין בכך לרשעים, הדמיון שבינו לבין ה"רשע" הוא רק ביחס לכך, שיכולים לעלות במוחו הרהורים רעים), אלא זהו לשון הפסוק, המתאים כאן לפי הביטוי הכללי.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

אִתְכַּפְיָא הַסִּטְרָא־אָחֳרָא — כשכופים את ה"סטרא אחרא", **בְּעוֹדָהּ בְּתָקְפָּהּ וּגְבוּרָתָהּ** — כשה"סטרא אחרא" היא עדיין בכל תוקפה וגבורתה, **וּמִגְּבִיהַּ עַצְמָהּ כְּנֶשֶׁר, וּמִשָּׁם** — ממקום הגבהתה, **מוֹרִידָהּ ה' בְּאִתְעָרוּתָא דִּלְתַתָּא** — ע"י התעוררותו של יהודי למטה, לשבור את ה"סטרא אחרא". אופן זה של נחת רוח למעלה, נגרם **עַל־יְדֵי הַ'בֵּינוֹנִים'.** — על־ידי עבודת ה"בינונים", הלוחמים להכניע את הקליפה בנפש הבהמית. הרי, שקיים "נחת רוח" למעלה מעבודת הבינונים, במאבקם במחשבות ובהרהורים הרעים. לכך רומזים שני הסוגים: "בראת צדיקים" ו"בראת רשעים" — כאלה שעומדים במלחמה תמידית. **וְזֶהוּ שֶׁאָמַר הַכָּתוּב**[6]**: "וַעֲשֵׂה לִי מַטְעַמִּים כַּאֲשֶׁר אָהַבְתִּי"** — **"מַטְעַמִּים"** לְשׁוֹן רַבִּים, — שמשמעותה ברוחניות, בעבודת ה' היא: **שְׁנֵי מִינֵי נַחַת רוּחַ,** — למעלה, מעבודתם של בני ישראל, **וְהוּא** — "ועשה לי מטעמים וגו'", **מַאֲמַר הַשְּׁכִינָה לְבָנֶיהָ כְּלָלוּת יִשְׂרָאֵל כְּדִפְרַשׁ בַּ'תִּקּוּנִים',** כמו שמפרש ב"תיקוני זוהר", שמלים אלו אומרת השכינה לבני ישראל, המבקשת שבעבודתם יגרמו ל"מטעמים" — נחת רוח. **וּכְמוֹ שֶׁבְּמַטְעַמִּים נִשְׁמִיִּים, דֶּרֶךְ־מָשָׁל, יֵשׁ שְׁנֵי מִינֵי מַעֲדַנִּים: אֶחָד מִמַּאֲכָלִים עֲרֵכִים וּמְתֻקִּים, וְהַשֵּׁנִי מִדְּבָרִים חֲרִיפִים אוֹ חֲמוּצִים,** — שלפני שעורכים אותם למאכל ערב, אין הם טובים למאכל מפאת חריפותם או חמיצותם, **רַק שֶׁהֵם מִתְבַּלִּים וּמִתְקָנִים הֵיטֵב עַד שֶׁנַּעֲשׂוּ מַעֲדַנִּים לְהָשִׁיב הַנֶּפֶשׁ.** — כך ישנם גם למעלה שני סוגי נחת רוח: א) "נחת רוח" הנגרם מדברים "טובים" ו"מתוקים" — עבודת הצדיקים, שאינם צריכים יותר להילחם עם ה"סטרא אחרא", וכל עבודתם היא ל"המשיך" מהקדושה יותר אור; ב) "נחת רוח" הנגרם למעלה, מעבודתם של ה"בינונים", שעדיין יש להם "עסק" עם הדברים ה"מרים", הלא־טובים, להיאבק עם ה"רע" שבנפשם הבהמית ולדחות את המחשבות וההרהורים הרעים. **וְזֶהוּ שֶׁאָמַר הַכָּתוּב**[7]**: "כֹּל פֹּעַל ה' לְמַעֲנֵהוּ, וְגַם רָשָׁע לְיוֹם רָעָה";** — הכל עשה הקב"ה למענו, וכן גם את הרשע "ליום רעה". כיצד, לכאורה, נברא גם הרשע למען הקב"ה? — אלא, **פֵּרוּשׁ, שֶׁיָּשׁוּב מֵרִשְׁעוֹ וְיַעֲשֶׂה הָרַע שֶׁלּוֹ יוֹם וְאוֹר לְמַעְלָה,** — כדי שיהפוך ל"יום" את ה"רעה", שזו משמעות "וגם רשע, ליום־רעה". וזאת על־ידי, **כַּד אִתְכַּפְיָא סִטְרָא־אָחֳרָא** — כשיכוף את ה"סטרא אחרא", **וְאִסְתַּלֵּק יְקָרָא דְּקֻדְשָׁא־בְּרִיךְ־הוּא לְעֵילָא.** — ויתעלה כבודו של הקב"ה למעלה. זהו פירוש הכתוב "וגם רשע **ליום רעה**" — שגם הרשע יהפוך את ה"רעה" ל"יום", כלומר — לאור. למדנו עד כאן, שעל־ידי שנופלות מחשבות רעות במוחו של יהודי, והוא משתלט עליהן — הוא כופה בכך את ה"סטרא אחרא" וגורם נחת רוח למעלה.

ליקוטי אמרים

ומגביה עצמה כנשר ומשם מורידה ה' באתערותא דלתתא ע"י הבינונים. וז"ש הכתוב ועשה לי מטעמים כאשר אהבתי מטעמים לשון רבים שני מיני נחת רוח והוא מאמר השכינה לבניה כללות ישראל כדפי' בתיקונים. וכמו שבמטעמים גשמיים ד"מ יש שני מיני מעדנים אחד ממאכלים ערבים ומתוקים. והשני מדברים חריפים או חמוצי' רק שהם מתובלים ומתוקני' היטב עד שנעשו מעדנים להשיב הנפש. וז"ש הכתו' כל פעל ה' למענהו וגם רשע ליום רעה פי' שישוב מרשעו ויעשה הרע שלו יום ואור למעלה כד אתכפיא ס"א ואסתלק יקרא דקב"ה לעילא.

~ יום חמישי ו' אדר־א' ~

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' 68, ולא עוד אלא... עד עמ' 68, לעילא הרבה.

להלן יסביר רבנו הזקן, שמדובר לא רק ביחס למחשבות רעות — שאילולא היה דוחה אותן היה עובר על חטא — אלא גם ביחס לדיבורים ומעשים של היתר, שאין בהם איסור כלל: שכן, מאחר שאם מדברים או עושים ענינים גשמיים אלה שלא בכוונה לשם שמים — מקבלים דברים אלה וכן לבושי הנפש הקשורים בהם, את חיותם מה"סטרא אחרא", כי "צד הקדושה" הוא רק כשעושים את הדבר לשם שמים (למשל: לאכול — כדי לאגור כוח ללמוד ולהתפלל או לקיים מצות עונג שבת; להשמיע מילתא דבדיחותא (דברי בדיחה) כדי ללמוד מתוך שמחה, וכדומה) — ולכן, כשיהודי נמנע מלעשות דברים מותרים אלה, כשאינם לשם שמים, וכוונתו לכפות בכך את ה"סטרא אחרא" — הוא גורם על־ידי־זה נחת רוח למעלה — וכדלהלן: **וְלֹא עוֹד,** — לא זו בלבד שעל־ידי ההשתלטות על המחשבות הרעות, גורמים לנחת רוח למעלה, כי על־ידי־זה

6. בראשית כז, ז. 7. משלי טז, ד.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

כופים את ה„סטרא אחרא" **אֶלָּא אֲפִלּוּ בִּדְבָרִים הַמֻּתָּרִים לְגַמְרֵי, כָּל מַה שֶּׁהָאָדָם זוֹבֵחַ יִצְרוֹ** – "מקריב" ושולט ביצרו הרע, **אֲפִלּוּ שָׁעָה קַלָּה,** – מדובר כאן בדבר שמותר לעשותו, והוא יצטרך לעשותו, אלא שהוא דוחה אותו לזמן מאוחר יותר, **וּמִתְכַּוֵּן לְאַכְפְּיָא לְסִטְרָא־אָחֳרָא שֶׁבֶּחָלָל הַשְּׁמָאלִי,** – שבלב, כְּגוֹן שֶׁחָפֵץ לֶאֱכֹל, **וּמְאַחֵר סְעוּדָתוֹ עַד לְאַחַר שָׁעָה אוֹ פָּחוֹת, וְעוֹסֵק בַּתּוֹרָה בְּאוֹתָהּ שָׁעָה,** – שכן, אם באותה שעה, הוא עוסק בענינים גשמיים אחרים שהנפש הבהמית רוצה בהם, אין בכך משום "אתכפיא" (כפיה), כי הרי בין כך הוא נוהג לפי רצון הנפש הבהמית. רק, אם באותה שעה, הוא עוסק בתורה – ואף שאין הוא מרוויח בכך זמן של לימוד תורה, כי גם אחרי האכילה ימשיך ללמוד. זאת ועוד, גם את האכילה עצמה אין הוא דוחה לגמרי, כי אחרי אותה "שעה" – אכן יאכל, מכל־מקום עצם העובדה שהוא מאחר את סעודתו – יש בה משום כפיית ה"סטרא אחרא", דבר הגורם נחת רוח למעלה. **כִּדְאִיתָא** – כמו שאנו מוצאים, **בַּגְּמָרָא**[8]: **"שָׁעָה רְבִיעִית** – משעות הבוקר, **מַאֲכַל כָּל אָדָם, שָׁעָה שִׁשִּׁית מַאֲכַל תַּלְמִידֵי חֲכָמִים"**, – מדוע, באמת, איחרו תלמידי החכמים את סעודתם בשעתיים? **וְהָיוּ** – תלמידי החכמים, **מַרְעִיבִים עַצְמָם שְׁתֵּי שָׁעוֹת לְכַוְּנָה זוֹ,** – כדי לכפות את ה"סטרא אחרא", **אַף שֶׁגַּם אַחַר הַסְּעוּדָה הָיוּ לוֹמְדִים כָּל הַיּוֹם,** – הרי הם לא עשו זאת כדי להרוויח זמן ללימוד, אלא אך ורק כדי לכפות את ה"סטרא אחרא". וכך גם בשאר לבושי הנפש: דיבור ומחשבה, **וְכֵן אִם בּוֹלֵם פִּיו מִלְּדַבֵּר דְּבָרִים שֶׁלִּבּוֹ מִתְאַוֶּה מְאֹד לְדַבְּרָם מֵעִנְיְנֵי הָעוֹלָם,** – גם אם בדיבור עצמו אין משום איסור כלל – רק מחמת שהוא מתאווה כל כך לומר דיבורים אלה – הוא מתאפק, כדי לשבור את יצרו הרע. **וְכֵן בְּהַרְהוּרֵי מַחֲשַׁבְתּוֹ,** – שהוא מתאווה להרהר בענין גשמי, ונמנע מכך, **אֲפִלּוּ בִּמְעַט מִזְּעֵיר דְּאִתְכַּפְיָא סִטְרָא־אָחֳרָא לְתַתָּא** – גם בכפיה מועטה של ה"סטרא אחרא" למטה, **אִסְתַּלֵּק יְקָרָא דְּקֻדְשָׁא־בְּרִיךְ־הוּא וּקְדֻשָּׁתוֹ לְעֵילָא הַרְבֵּה.** – מתעלה בהרבה כבודו של הקב"ה וקדושתו למעלה.

ליקוטי אמרים

ולא עוד אלא אפי' בדברים המותרים לגמרי כל מה שהאדם זובח יצרו אפי' שעה קלה ומתכוין לאכפיא לס"א שבחלל השמאלי כגון שחפץ לאכול ומאחר סעודתו עד לאחר שעה או פחות ועוסק בתורה באותה שעה. כדאיתא בגמ' שעה רביעית מאכל כל אדם שעה ששית מאכל ת"ח. והיו מרעיבים עצמם שתי שעות לכוונה זו אף שגם אחר הסעודה היו לומדים כל היום. וכן אם בולם פיו מלדבר דברים שלבו מתאוה מאד לדברם מענייני העולם וכן בהרהורי מחשבתו אפי' במעט מזעיר דאתכפיא ס"א לתתא אסתלק יקרא דקב"ה וקדושתו לעילא הרבה

~ יום שישי ז' אדר־א' ~

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' 68, ומקדושה זו נמשכת... עד עמ' לה, מעט מעט:

וּמִקְדֻּשָּׁה זוֹ – שלמעלה, **נִמְשֶׁכֶת קְדֻשָּׁה עֶלְיוֹנָה עַל הָאָדָם לְמַטָּה, לְסִיעוֹ סִיּוּעַ רַב וְעָצוּם לַעֲבוֹדָתוֹ יִתְבָּרֵךְ.** – בעבודת ה' שלו. **וְזֶהוּ שֶׁאָמְרוּ רַז"ל**[9]: **"אָדָם מְקַדֵּשׁ עַצְמוֹ מְעַט לְמַטָּה – מְקַדְּשִׁין אוֹתוֹ הַרְבֵּה מִלְּמַעְלָה", לְבַד מַה שֶּׁמְּקַיֵּם** – בכך, **מִצְוַת־עֲשֵׂה שֶׁל תּוֹרָה**[10]: **"וְהִתְקַדִּשְׁתֶּם וְכוּ'"**, – שהוא מקיים, **כְּשֶׁמְּקַדֵּשׁ עַצְמוֹ בַּמֻּתָּר לוֹ.** – בדברים המותרים לו. מצות "והתקדשתם" היא, שגם בדברים המותרים, ימנע יהודי מלעשותם לשם תאוותו הגופנית, אלא אך ורק לשם שמים. מצוה זו של "והתקדשתם" הרי לא נאמרה לצדיקים בלבד, שאין להם שום שייכות ל"רע", אלא דוקא לאותם אנשים שיש להם עסק עם ה"רע", כפי שיוסבר להלן: **וּפֵרוּשׁ "וְהִתְקַדִּשְׁתֶּם"** – **שֶׁתַּעֲשׂוּ עַצְמְכֶם קְדוֹשִׁים; כְּלוֹמַר, אַף שֶׁבֶּאֱמֶת אֵינוֹ קָדוֹשׁ וּמֻבְדָּל מִסִּטְרָא־אָחֳרָא,**

ליקוטי אמרים

ומקדושה זו נמשכת קדושה עליונה על האדם למטה לסייעו סיוע רב ועצום לעבודתו ית'. וז"ש רז"ל אדם מקדש עצמו מעט למטה מקדשין אותו הרבה מלמעלה לבד מה שמקיים מצות עשה של תורה והתקדשתם וכו' כשמקדש עצמו במותר לו ופי' והתקדשתם שתעשו עצמכם קדושים כלומר אף

---

8. שבת י, א. 9. יומא לט, ב. 10. כ"ק אדמו"ר שליט"א העיר כאן: "ע"כ (עד כאן) נתבאר שלא ירע לבבו כו' מפני שיש בעבודתו נח"ר (נחת רוח) מה שאין בצדיקים, אבל הרי היתרון צ"ל (צריך להיות) גם בקו דועש"ט (ד־ועשה טוב–) ולזה מוסיף שהנ"ל הוא

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

— "קדושה" משמעה — פרישה והתבדלות מה"קליפה" ומה"רע". הרי, אף שמבחינת מדריגתו, עליו עדיין לקדש את עצמו ולהתרחק מה"סטרא אחרא", כלומר: אין הוא בדרגה שאין בלבו שום תאוה לדברים המקבלים חיותם מה"סטרא אחרא", **כִּי הִיא** — ה"סטרא אחרא" שמנפשו הבהמית, **בְּתָקְפָּהּ וּבִגְבוּרָתָהּ כְּתוֹלַדְתָּהּ בֶּחָלָל הַשְּׂמָאלִי,** — שבלב, שבו מיקומה של הנפש הבהמית והיצר הרע, **רַק שֶׁכּוֹבֵשׁ יִצְרוֹ וּמְקַדֵּשׁ עַצְמוֹ.** — ומנתק את עצמו מה"סטרא אחרא", הרי אם הוא עושה כן ומקיים בכך את "והתקדשתם" הוא מגיע לקיום האמור אחרי "והתקדשתם", ככתוב בהמשך: **"וְהְיִיתֶם קְדוֹשִׁים"** — נוסף על הפירוש הפשוט, בלשון ציווי, **שתהיו** קדושים, אפשר גם לפרש "והייתם קדושים" בלשון של הבטחה, על־ידי "והתקדשתם" פעילות כפויה של התקדשות, ישנה הבטחה שאכן "תהיו קדושים", **כְּלוֹמַר, סוֹפוֹ לִהְיוֹת קָדוֹשׁ וּמֻבְדָּל בֶּאֱמֶת מֵהַסִּטְרָא־אָחֳרָא, עַל־יְדֵי שֶׁמְּקַדְּשִׁים אוֹתוֹ הַרְבֵּה מִלְּמַעְלָה,** — כפי שלמדנו, שעל־ידי שאדם מקדש עצמו מעט למטה — מקדשים אותו הרבה מלמעלה, **וּמְסַיְּעִים אוֹתוֹ לְגָרְשָׁהּ** — את ה"סטרא אחרא" **מִלִּבּוֹ מְעַט מְעַט:** — שגם מלבו, יהיה בידו, לגרש את ה"סטרא אחרא", שגם בלבו לא תהיה שום תאווה לענינים ש"חיותם" היא מה"סטרא אחרא".

ליקוטי אמרים

שבאמת אינו קדוש ומובדל מס"א כי היא בתקפה ובגבורתה כתולדתה בחלל השמאלי רק שכובש יצרו ומקדש עצמו. והייתם קדושים כלומר סופו להיות קדוש ומובדל באמת מהס"א ע"י שמקדשים אותו הרבה מלמעלה ומסייעים אותו לגרשה מלבו מעט מעט:

~ שבת קודש ח' אדר־א' ~

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' לה, פרק כח. ואפילו... עד עמ' 70, ממש עמו:

פֶּרֶק כח. בפרק הקודם הסביר רבנו הזקן, שאם נופלים במחשבתו של אדם הרהורי עבירה ותאוות — בשעה שהוא עסוק בעניניו הגשמיים — אל יפול רוחו מכך; אדרבה — עליו לשמוח, שהרי על־ידי השתלטותו על אותן מחשבות והסחת דעתו מהן, הוא מקיים מצות "ולא תתורו אחרי לבבכם ואחרי עיניכם", כופה את ה"סטרא אחרא" תחת שלטון ה"קדושה", וגורם נחת רוח רב למעלה.

וַאֲפִלּוּ אִם נוֹפְלִים לוֹ הִרְהוּרֵי תַּאֲוֹת וּשְׁאָר מַחֲשָׁבוֹת זָרוֹת בִּשְׁעַת הָעֲבוֹדָה — בשעה שהוא עסוק בעבודת ה' **בַּתּוֹרָה אוֹ בִּתְפִלָּה בְּכַוָּנָה** — וכאן הרי אין מקום ל"חשבון" שבפרק הקודם, שעליו להיות שמח על שהוא מקיים מצות לא־תעשה וכופה את ה"סטרא אחרא" — שהרי ההרהורים והמחשבות הרעות מפריעות לו, בשעה זו, לעבודת ה', **אַל יָשִׁית לֵב אֲלֵיהֶן,** — למחשבות ולהרהורים הרעים, **אֶלָּא יַסִּיחַ דַּעְתּוֹ מֵהֶן כָּרֶגַע,** — מיד, **וְגַם אַל יְהִי שׁוֹטֶה לַעֲסֹק בְּהַעֲלָאַת הַמִּדּוֹת שֶׁל הַ'מַּחֲשָׁבָה זָרָה', כַּנּוֹדַע,** — קיימת צורת עבודה של "העלאת המדה" מהמחשבה הזרה. שכן, כל מחשבה זרה, מקורה במדה מסויימת בנפש הבהמית. למשל: מדת החסד מתבטאת במחשבה של תאוה; מדת היראה מעוררת יראה זרה שאין ליהודי להיות נזקק לה, וכדומה — וישנו סוג "עבודה" שבשעה שנופלת לו מחשבה זרה, יברר מאיזו מדה רעה נובעת אותה מחשבה, ויגביר בנפשו אותה מדה כפי שהיא בנפש האלקית, שעל־ידי־זה יעלה את המדה הרעה של הנפש הבהמית שהיא הסיבה לאותה מחשבה זרה, ובכך יעלה את המחשבה הזרה. למשל: אם המחשבה הזרה נובעת מתאוה — יגביר בנפשו את האהבה להקב"ה, דבר המשפיע על תאות הנפש הבהמית, וכדומה — רבנו הזקן אומר כאן שלא יהיה ה"בינוני" — אודותו מדובר כאן — שוטה, להתעסק בעבודה זו, **כִּי לֹא נֶאֱמְרוּ דְּבָרִים הָהֵם** — להעלות את המחשבות הזרות, **אֶלָּא לְצַדִּיקִים, שֶׁאֵין נוֹפְלִים לָהֶם מַחֲשָׁבוֹת זָרוֹת שֶׁלָּהֶם** — מחשבות זרות הנובעות ממדותיהם הם, **כִּי־אִם מִשֶּׁל אֲחֵרִים,** — שכן, לצדיק אין מחשבות זרות עצמיות, מאחר שמדות נפשו

ליקוטי אמרים

פרק כח ואפילו אם נופלים לו הרהורי תאוות ושאר מחשבות זרות בשעת העבודה בתורה או בתפלה בכוונה אל ישית לב אליהן אלא יסיח דעתו מהן כרגע. וגם אל יהי שוטה לעסוק בהעלאת המדות של המחשבה זרה כנודע כי לא נאמרו דברים ההם אלא לצדיקים שאין נופלים להם מחשבות זרות שלהם כ"א משל אחרים. אבל מי

— לבד מה שמקיים מ"ע (מצות עשה) וכו'". **1.** כתר שם טוב סי' קעא, ועוד.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

הבהמית כבר נהפכו לקדושה. המחשבות הזרות, העלולות לעלות, אי פעם, במוחו, מקורן מהזולת, שנשמתו שייכת לאותו צדיק. ומחמת שלא כל אחד יכול לייעץ לעצמו ולמצוא בתוכו כוחות להתגבר על המדה הרעה — עליו להזדקק לעזרתו של הצדיק, אליו הוא מקושר. מתעוררות אז מחשבות זרות במחשבתו של הצדיק, שאצלו אלו הן רק אותיות של מחשבה, בלי כל זיקה למדה רעה מוחשית. ועל־ידי שהצדיק מכיר את המדה ממנה נובעת אותה מחשבה, ומגביר בתוכו אותה מדה כפי שהיא ב"קדושה" — הוא משפיע בכך על אותו יהודי, שיוכל להתגבר על המדה הרעה שלו, ואותה מדה שמן הנפש הבהמית — של הזולת — מתעלה, על־ידי הצדיק, ל"קדושה". הרי כל זה שייך לצדיק בלבד שאין בו מדות רעות כלל. **אֲבָל מִי שֶׁנּוֹפֵל לוֹ** — מחשבות זרות, **מִשֶּׁלּוֹ,** — מה"רע" שלו, **מִבְּחִינַת הָרַע שֶׁבְּלִבּוֹ בֶּחָלָל הַשְּׂמֹאלִי** — ממדותיו הרעות שמנפשו הבהמית — **אֵיךְ יַעֲלֵהוּ** — את ה"רע", **לְמַעְלָה, וְהוּא עַצְמוֹ מְקֻשָּׁר לְמַטָּה:** — לכן שטות היא ל"בינוני" להתעסק ב"עבודה" שאין לו כל שייכות אליה. **אַךְ אַף־עַל־פִּי־כֵן, אַל יִפֹּל לִבּוֹ בְּקִרְבּוֹ לִהְיוֹת מִזֶּה עֶצֶב נִבְזֶה בִּשְׁעַת הָעֲבוֹדָה, שֶׁצָּרִיךְ לִהְיוֹת בְּשִׂמְחָה רַבָּה,** — בשעה שהוא עובד את ה', **אֶלָּא אַדְּרַבָּה יִתְחַזֵּק יוֹתֵר וְיוֹסִיף אֹמֶץ בְּכָל כֹּחוֹ בְּכַוָּנַת הַתְּפִלָּה בְּחֶדְוָה וְשִׂמְחָה יְתֵרָה, בְּשׂוּמוֹ אֶל לִבּוֹ, כִּי נְפִילַת הַ'מַּחֲשָׁבָה זָרָה' הִיא מֵהַקְּלִפָּה שֶׁבְּחָלָל הַשְּׂמֹאלִי,** — מהנפש הבהמית שמן הקליפה, שמיקומה בחלל השמאלי שבלב, וממנה נובעות המחשבות הזרות, **הָעוֹשָׂה** — המנהלת, **מִלְחָמָה בַּ'בֵּינוֹנִי' עִם נֶפֶשׁ אֱלֹהִית שֶׁבּוֹ, וְנוֹדֵעַ דֶּרֶךְ הַנִּלְחָמִים** — שמטרתו של כל לוחם, לנצח ואפילו להרוג את הנלחם נגדו, **וְכֵן הַנֶּאֱבָקִים יַחַד,** — שכל אחד מתכוון להפיל את השני — הרי הנוהג הוא: **כְּשֶׁאֶחָד מִתְגַּבֵּר,** — ומראה את גבורתו, **אֲזַי הַשֵּׁנִי מִתְאַמֵּץ לְהִתְגַּבֵּר גַּם־כֵּן בְּכָל מַאֲמַצֵּי כֹּחוֹ, וְלָכֵן** — כך גם במלחמה שבין הנפש האלקית לבין הנפש הבהמית, **כְּשֶׁנֶּפֶשׁ הָאֱלֹהִית מִתְאַמֶּצֶת וּמִתְגַּבֶּרֶת לְהִתְפַּלֵּל,** — שעל־ידי התפילה בכוונה, ברצונו להחליש ולנצח את הנפש הבהמית, **אֲזַי גַּם הַקְּלִפָּה** — של הנפש הבהמית, **מִתְגַּבֶּרֶת כְּנֶגְדָּהּ,** — כנגד הנפש האלקית, **לְבַלְבְּלָהּ וּלְהַפִּילָהּ בְּ'מַחֲשָׁבָה זָרָה' שֶׁלָּהּ.** — בראות הנפש הבהמית את הנפש האלקית, מתגברת להתפלל בכוונה, היא משתדלת להפריע לנפש האלקית על־ידי מחשבות זרות, בכך היא רוצה לבלבל את כוונת המתפלל בתפילה. לפי זה, המחשבה הזרה מוכיחה, שהוא אכן מתפלל בכוונה; סימן יש בכך שהנפש הבהמית חשה שבתפילתו יש משום סכנה למעמדה, ולכן היא משתדלת להפר כוונה זו. — הרי, אדרבה — עובדה זו צריכה להוסיף בו אומץ בתפילתו בכוונה. **וְלֹא כְּטָעוּת הָעוֹלָם, שֶׁטּוֹעִים לְהוֹכִיחַ מִנְּפִילַת הַ'מַּחֲשָׁבָה זָרָה' — מִכְּלָל שֶׁאֵין תְּפִלָּתָם כְּלוּם,** — החושבים בטעות שנפילת המחשבה הזרה במוחו, מוכיחה שאין תפילתם שווה כלום, משום **שֶׁאִלּוּ הִתְפַּלֵּל כָּרָאוּי וְנָכוֹן — לֹא הָיוּ נוֹפְלִים לוֹ מַחֲשָׁבוֹת זָרוֹת.** — ומאחר שאכן נופלות במוחו מחשבות זרות, הם מסיקים מכך, שתפילתם איננה מתוך כוונה, **וְהָאֱמֶת הָיָה כִּדְבָרֵיהֶם, אִם הָיְתָה נֶפֶשׁ אַחַת לְבַדָּהּ, הִיא הַמִּתְפַּלֶּלֶת וְהִיא הַמְחַשֶּׁבֶת וּמְהַרְהֶרֶת הַ'מַּחֲשָׁבוֹת זָרוֹת'.** — הדבר היה נכון, אילו היתה זו נפש אחת שעושה את כל האמור, אז היה במחשבות הזרות משום הוכחה, שה"מתפלל" אינו כפי שצריך להיות. שכן, אם הנפש היחידה הזו שקועה כל כולה בתפילה — אין מקום אז לשום מחשבות זרות, **אֲבָל בֶּאֱמֶת לַאֲמִתּוֹ הֵן שְׁתֵּי נְפָשׁוֹת, הַנִּלְחָמוֹת זוֹ עִם זוֹ בְּמוֹחוֹ שֶׁל אָדָם,** — הרי האמת היא שקיימות שתי נפשות שונות והן נלחמות ביניהן על השליטה במוחו של האדם, שיהיה ממולא בעניניה היא בלבד, **כָּל אַחַת חֶפְצָהּ וּרְצוֹנָהּ לִמְשֹׁל בּוֹ** — במוח, **וְלִהְיוֹת הַמֹּחַ מְמֻלָּא מִמֶּנָּה לְבַדָּהּ, וְכָל הִרְהוּרֵי תּוֹרָה וְיִרְאַת שָׁמַיִם** — נובעים, **מִנֶּפֶשׁ הָאֱלֹהִית,** — ומאידך **וְכָל מִלֵּי דְּעָלְמָא** — כל המחשבות וההרהורים בעניני העולם נובעים **מִנֶּפֶשׁ הַבְּהֵמִית,** — הרי, שכוונת התפילה היא מהנפש האלקית, ואילו המחשבות

ליקוטי אמרים

שנופל לו משלו מבחי' הרע שבלבו בחלל השמאלי איך יעלהו למעלה והוא עצמו מקושר למטה: אך אעפ"כ אל יפול לבו בקרבו להיות מזה עצב נבזה בשעת העבודה שצריך להיות בשמחה רבה אלא אדרבה יתחזק יותר ויוסיף אומץ בכל כחו בכוונת התפלה בחדוה ושמחה יתירה בשומו אל לבו כי נפילת המחשבה זרה היא מהקליפה שבחלל השמאלי העושה מלחמה בבינוני עם נפש אלהית שבו. ונודע דרך הנלחמים וכן הנאבקים יחד כשאחד מתגבר אזי השני מתאמץ להתגבר ג"כ בכל מאמצי כחו. ולכן כשנפש האלהית מתאמצת ומתגברת להתפלל אזי גם הקליפה מתגברת כנגדה לבלבלה ולהפילה במחשב' זרה שלה ולא כטעות העולם שטועים להוכיח מנפילת המחשבה זרה מכלל שאין תפלתם כלום שאילו התפלל כראוי ונכון לא היו נופלים לו מחשבות זרות. והאמת היה כדבריהם אם היתה נפש אחת לבדה היא המתפללת והיא המחשבת ומהרהרת המחשבות זרות. אבל באמת לאמיתו הן שתי נפשות הנלחמו' זו עם זו במוחו של אדם כל אחת חפצה ורצונה למשול בו ולהיות המוח ממולא ממנה לבדה. וכל הרהורי תורה ויראת שמים מנפש האלהית וכל מילי דעלמא מנפש הבהמית

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

הזרות הן מהנפש הבהמית, מכאן — שאין במחשבות הזרות משום הוכחה שאין התפילה כמו שצריכה להיות. ברם, אם כך, שהנפש האלקית היא היא העסוקה בכוונות התפילה — מה מפריע לה, מה שהנפש הבהמית מהרהרת במחשבות זרות?!

— אומר על כך רבנו הזקן: **רַק שֶׁהָאֱלֹהִית מְלֻבֶּשֶׁת בָּהּ.** — הנפש האלקית מלובשת בנפש הבהמית, ולכן מבלבלות המחשבות הזרות של הנפש הבהמית, לנפש האלקית בכוונות התפילה[2]. **וְהוּא כְּמָשָׁל אָדָם הַמִּתְפַּלֵּל בְּכַוָּנָה, וְעוֹמֵד לְנֶגְדּוֹ עֶרֶל** — גוי, **רָשָׁע, וּמְשִׂיחַ וּמְדַבֵּר עִמּוֹ כְּדֵי לְבַלְבְּלוֹ,** — ולהפריע לו בתפילתו. לולא היה בדעתו של הגוי לבלבל את היהודי, אלא רק לשאול אותו שאלה מסוימת — קיימת אז העצה, לענות לו על שאלתו, והוא יפסיק מלבלבלו בתפילתו. אך, מאחר שכוונתו של הרשע היא לבלבל את תפילתו, לא תועיל ההתדיינות אתו, **שֶׁזֹּאת עֲצָתוֹ בְּוַדַּאי,** — העצה הטובה למתפלל, היא, **שֶׁלֹּא לְהָשִׁיב לוֹ מִטּוֹב וְעַד רָע,** — שלא לענות לרשע מטוב עד רע, **וְלַעֲשׂוֹת עֶצְמוֹ כְּחֵרֵשׁ לֹא יִשְׁמָע, וּלְקַיֵּם מַה שֶּׁכָּתוּב:**[3] **"אַל תַּעַן כְּסִיל כְּאִוַּלְתּוֹ, פֶּן תִּשְׁוֶה לּוֹ גַּם אָתָּה".** כָּךְ — כשנופלות במוחו מחשבות זרות, **אַל יָשִׁיב מְאוּמָה וְשׁוּם טַעֲנָה וּמַעֲנֶה נֶגֶד הַ'מַּחֲשָׁבָה זָרָה',** — אל יכנס לשום ויכוח עם המחשבות והרהורים כיצד לנצח את המחשבה הזרה, **כִּי הַמִּתְאַבֵּק עִם מְנֻוָּל** — **מִתְנַוֵּל גַּם־כֵּן;** — ולכן, אל יתעסק כלל עם המחשבה הזרה, **רַק יַעֲשֶׂה עֶצְמוֹ כְּלֹא יוֹדֵעַ וְלֹא שׁוֹמֵעַ הַהִרְהוּרִים שֶׁנָּפְלוּ לוֹ, וִיסִירֵם מִדַּעְתּוֹ, וְיוֹסִיף אֹמֶץ בְּכֹחַ כַּוָּנָתוֹ.** — בתפילתו. **וְאִם יִקְשֶׁה לוֹ לַהֲסִירָם** — את המחשבות הזרות, **מִפְּנֵי שֶׁטּוֹרְדִים דַּעְתּוֹ מְאֹד בְּחָזְקָה — אַזַּי יַשְׁפִּיל נַפְשׁוֹ לַה' וְיִתְחַנֵּן לוֹ יִתְבָּרֵךְ בְּמַחֲשַׁבְתּוֹ,** — אם הוא עוסק אז בקטעי התפילה שאסור להפסיק בהם בדיבור, אלא יתפלל במחשבתו להשי"ת, **לְרַחֵם עָלָיו בְּרַחֲמָיו הַמְּרֻבִּים, כְּרַחֵם אָב עַל בָּנִים הַנִּמְשָׁכִים מִמֹּחוֹ, וְכָכָה יְרַחֵם ה' עַל נַפְשׁוֹ הַנִּמְשֶׁכֶת מֵאִתּוֹ יִתְבָּרֵךְ, לְהַצִּילָהּ מִ"מַּיִם הַזֵּדוֹנִים",** — מהמחשבות הזרות שמן הנפש הבהמית, **וּלְמַעֲנוֹ יַעֲשֶׂה,** — הקב"ה יעשה למען עצמו כביכול, **כִּי**[4] **חֵלֶק ה' מַמָּשׁ עַמּוֹ:** — שכן, אם יתפלל שירחמו עליו — הוא עלול, לפעמים, לעורר על עצמו דינים, חלילה: ישפטו אותו אם הוא זכאי שירחמו עליו, ואילו אם בקשתו היא "למענו", למען הקב"ה — מובן הדבר, שאין אז מקום לשפוט את ה"מתפלל" אם הוא זכאי לרחמנות. פירוש נוסף יש בכך: רבנו הזקן מבטיח, שהקב"ה אכן יעשה זאת למענו, וירחם עליו, שהרי הנשמה היא חלק מה'.

ליקוטי אמרים

רק שהאלהית מלובשת בה. והוא כמשל אדם המתפלל בכוונ' ועומד לנגדו עו"ג רשע ומשיח ומדבר עמו כדי לבלבלו שזאת עצתו בודאי שלא להשיב לו מטוב ועד רע ולעשות עצמו כחרש לא ישמע ולקיים מה שכתו' אל תען כסיל באולתו פן תשוה לו גם אתה כך אל ישיב מאומה ושום טענה ומענה נגד המחשבה זרה כי המתאבק עם מנוול מתנוול ג"כ רק יעשה עצמו כלא יודע ולא שומע ההרהורי' שנפלו לו ויסירם מדעתו ויוסיף אומץ בכח כוונתו ואם יקשה לו להסירם מדעתו מפני שטורדים דעתו מאד בחזקה אזי ישפיל נפשו לה' ויתחנן לו ית' במחשבתו לרחם עליו ברחמיו המרובים כרחם אב על בנים הנמשכים ממוחו וככה ירחם ה' על נפשו הנמשכת מאתו ית' להצילה ממים הזדונים ולמענו יעשה כי חלק ה' ממש עמו:

---

2. אלא, אף על פי כן, כתוב, שכל זה מדובר בהכנה ובהתחלת ההתבוננות העמוקה בענין האלקי שבתפילה — אז אין במחשבה הזרה משום הוכחה שאין ה"מתפלל" כמו שצריך להיות. אך בעיצומה של ההתבוננות, כשהוא נתון בעומק הענין — יש בכך משום הוכחה על אי־ההצלחה המלאה של ההתבוננות; שכן, אכן פועלות כאן שתי נפשות, אך המוח הוא הרי אותו אחד. לו היה המוח כולו שקוע באותה התבוננות שבתפילה — אין כל מקום אז במוח שתעלה בו מחשבה זרה. **3.** משלי כו, ד. **4.** דברים לב, ט.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

לוח היום יום ...

יום ראשון

יום ראשון — ב אדר א — ה'תש"ג

שיעורים. חומש: תרומה, פרשה ראשונה עם פירש"י.
תהלים: י־יז.
תניא: פרק כז. ואם . . . לד עשה ממש.

רבינו הגדול – הזקן – סידר לפני אנ"ש העבודה במוח ולחפש את האמת, לבקר כל תנועה, שתהי' רק כפי האמת ובאה ע"י עבודה.

ועבודה זו אינה כמו שטועים בזה טעות גמור לחשוב שצריך לפרק הרים ולשבר סלעים, איבערקערען די וועלט . האמת הגמור הוא, אשר כל עבודה ופועל, איזה שיהיו, בכוונה אמיתית די ומספיק: א ברכה בכוונה, דעם ווארט אין דאוונען כדבעי בהכנת הלב ובידיעה לפני מי אתה עומד, א פסוק חומש בידיעה שהוא דבר ה', א פסוק תהלים, ומדה טובה לקרב לבו של חברו באהבה וחבה.

אמת הדבר, אשר בכדי להגיע לזה צריכים יגיעת רבה ועצומה, פשוט לערנען א ריבוי און פארשטיין – כל אחד לפי ערכו – ואז ה' בעזרו שיהי' כפי האמת.

תרגום

רַבֵּנוּ הַגָּדוֹל – הַזָּקֵן – סִדֵּר לִפְנֵי אַנ"ש [=אַנְשֵׁי שְׁלוֹמֵנוּ, חֲסִידֵי חַבַּ"ד] הָעֲבוֹדָה בַּמֹּחַ וּלְחַפֵּשׂ אֶת הָאֱמֶת, לְבַקֵּר כָּל תְּנוּעָה שֶׁתִּהְיֶה רַק כְּפִי הָאֱמֶת וּבָאָה עַל־יְדֵי עֲבוֹדָה.

וַעֲבוֹדָה זוֹ אֵינָהּ כְּמוֹ שֶׁטּוֹעִים בָּזֶה טָעוּת גָּמוּר, לַחֲשֹׁב שֶׁצָּרִיךְ לְפָרֵק הָרִים וּלְשַׁבֵּר סְלָעִים, 'לַהֲפֹךְ אֶת הָעוֹלָם'. הָאֱמֶת הַגָּמוּר הוּא, אֲשֶׁר כָּל עֲבוֹדָה וּפֹעַל, אֵיזֶה שֶׁיִּהְיוּ, בְּכַוָּנָה אֲמִתִּית – דַּי וּמַסְפִּיק: בְּרָכָה בְּכַוָּנָה, מִלָּה בַּתְּפִלָּה כָּרָאוּי בַּהֲכָנַת הַלֵּב וּבִידִיעָה לִפְנֵי מִי אַתָּה עוֹמֵד, פָּסוּק חֻמָּשׁ בִּידִיעָה שֶׁהוּא דְּבַר ה', פָּסוּק תְּהִלִּים, וּמִדָּה טוֹבָה לְקָרֵב לִבּוֹ שֶׁל חֲבֵרוֹ בְּאַהֲבָה וְחִבָּה.

אֱמֶת הַדָּבָר, אֲשֶׁר בִּכְדֵי לְהַגִּיעַ לָזֶה צְרִיכִים יְגִיעָה רַבָּה וַעֲצוּמָה, פָּשׁוּט לִלְמֹד הַרְבֵּה וּלְהָבִין – כָּל אֶחָד לְפִי עֶרְכּוֹ – וְאָז ה' בְּעֶזְרוֹ שֶׁיִּהְיֶה כְּפִי הָאֱמֶת.

יום שני

יום שני — ג אדר א — ה'תש"ג

שיעורים. חומש: תרומה, שני עם פירש"י.
תהלים: יח־כב.
תניא: ואדרבה . . . לד ידים כנ"ל.

רַבֵּנוּ הַזָּקֵן אָמַר: מִצְוַת אַהֲבַת יִשְׂרָאֵל הוּא לִיליד עַם יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר מֵעוֹלָם לֹא רָאָה אוֹתוֹ, וּמִכָּל־שֶׁכֵּן לְחָבֵר עֲדַת יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר בִּמְקוֹם מְגוּרוֹ, שֶׁהוּא בֶּן אוֹ בַּת עֲדָתוֹ.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

יום שלישי

יום שלישי — ד אדר א — ה׳תש״ג

שיעורים. חומש: תרומה, שלישי עם פירש״י.
תהלים: כג־כח.
תניא: ובכל דחי׳ . . . לד צדיקים.

רֵאשִׁית הַהֲכָנָה לְהִתְעַסְּקוּת בִּשְׁכָלִים עִיּוּנִיִּים, וּבְשֵׂכֶל אֱלֹקִי בִּפְרָט, הוּא: א) יְגִיעַת בָּשָׂר לְהָסִיר הַטּוּב טַעַם מֵעִנְיְנֵי עוֹלָם, ב) יְגִיעַת נֶפֶשׁ לְעוֹרֵר הַטּוּב טַעַם בְּמַשְׂכָּלוֹת בִּכְלָל, וּבְעִנְיְנֵי אֱלֹקוּת בִּפְרָט.

יום רביעי

יום רביעי — ה אדר א — ה׳תש״ג

שיעורים. חומש: תרומה, רביעי עם פירש״י.
תהלים: כט־לד.
תניא: ושני . . . 68 דקב״ה לעילא.

בְּלִי שׂוּם צֵל סָפֵק וּסְפֵק סְפֵקָא, הִנֵּה בְּכָל מְקוֹם מִדְּרַךְ כַּף רַגְלֵינוּ, הַכֹּל הוּא לְזַכּוֹת וּלְטַהֵר אֶת הָאָרֶץ בְּאוֹתִיּוֹת הַתּוֹרָה וְהַתְּפִלָּה, וַאֲנַחְנוּ כָּל יִשְׂרָאֵל שְׁלוּחֵי דְּרַחֲמָנָא אָנוּ, אִישׁ אִישׁ כַּאֲשֶׁר גָּזְרָה עָלָיו הַשְּׁגָחָה הָעֶלְיוֹנָה, אֵין חָפְשִׁי מֵעֲבוֹדַת הַקֹּדֶשׁ, אֲשֶׁר הָעֲמִסָה עַל שִׁכְמֵנוּ.

יום חמישי

יום חמישי — ו אדר א — ה׳תש״ג

שיעורים. חומש: תרומה, חמישי עם פירש״י.
תהלים: לה־לח.
תניא: ולא עוד . . . 68 לעילא הרבה.

משיחות אאמו״ר: עס איז א מעלה נפלאה, וואָס דער אויבערשטער ב״ה איז מזכה און מען קריגט א חוש מיט א געשמאַק א אידען אַ טובה טאָן, ביז אז יענער ווערט בא אים טייערער ווי ער בא זיך, ווארום אויף זיך קען ער געפינען כמה טעמים פאר וואָס עס קומט איהם זאָל, ח״ו, זיין ניט גוט, אָבער אויף דעם אַנדערען איז דאָס ניט שייך כלל.

תרגום

מִשִּׂיחוֹת אֲדֹנִי אָבִי מוֹרִי וְרַבִּי [הָרַשַׁ״בַּ]: זוֹ מַעֲלָה נִפְלָאָה, שֶׁהַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא מְזַכֶּה, וּמַשִּׂיגִים חוּשׁ וְעֹנֶג בַּעֲשִׂיַּת טוֹבָה לִיהוּדִי, עַד שֶׁהַזּוּלַת בְּעֵינָיו יָקָר יוֹתֵר מִשֶּׁהוּא בְּעֵינֵי עַצְמוֹ. שֶׁכֵּן עַל עַצְמוֹ יָכוֹל הוּא לִמְצֹא כַּמָּה נִמּוּקִים מַדּוּעַ מַגִּיעַ שֶׁיִּהְיֶה לוֹ, חַס־וְשָׁלוֹם, לֹא טוֹב, אַךְ עַל הַזּוּלַת זֶה כְּלָל לֹא שַׁיָּךְ.

יום שישי

יום ששי — ז אדר א — ה׳תש״ג

שיעורים. חומש: תרומה, ששי עם פירש״י.
תהלים: לט־מג.
תניא: ומקדושה זו . . . מעט מעט.

כָּל אִישׁ בְּיִשְׂרָאֵל עָלָיו לָדַעַת, כִּי הוּא שְׁלִיחַ אֲדוֹן כֹּל, לְמַעַן הָבִיא לְפֹעַל – בְּכָל מָקוֹם שֶׁהוּא – רְצוֹנוֹ יִתְבָּרֵךְ וְכַוָּנָתוֹ בִּבְרִיאַת הָעוֹלָם, שֶׁהֵם לְהָאִיר אֶת

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

הָעוֹלָם בְּאוֹר תּוֹרָה וַעֲבוֹדָה, וְהוּא עַל יְדֵי קִיּוּם מִצְוֹת מַעֲשִׂיּוֹת וְהַשְׁרָשַׁת מִדּוֹת טוֹבוֹת.

שבת קודש

שבת — ח אדר א — ה'תש"ג

שיעורים. חומש: תרומה, שביעי עם פירש"י.
תהלים: מד־מח.
תניא: פרק כח. ואפילו . . . ממש עמו.

דער אלטער רבי האָט אַמאָל אריינגערופען א יונגערמאַן פון דעם מגיד'ס תלמידים, און האָט איהם געזאָגט – מיט א ניגון, כדרכו – : "איך האָב א מצוה פון ולמדתם אותם את בניכם, דו האָסט א מצוה פון זן ומפרסם בני ביתו, לאָמיר זיך בייטען: איך וועל דיר געבען דו זאָלסט קענען מקיים זיין דיין מצוה, און דו לערען מיט מיין זון – דאָס איז געווען דער מיטעלער רבי – און האָט איהם מבאר געווען סדר הלימוד: דאָס ערשטע לערענט מען אותיות א. ב . . . וואָס איז אן אלף – א פינטעלע פון אויבען, א פינטעלע פון אונטען, א קו באמצע – דאָס איז אן אלף. א קינד מוז וויסען, אז דער אלף פון תורה איז דער יוד פון אויבען דער יוד פון אונטען מיט דעם קו פון אמונה וואָס באהעפט זיי. נאָך א נוסחא איז דאָ: "א יוד למעלה דאָס איז די נשמה, א איד למטה דאָס איז דער גוף און א קו של יראת שמים באמצע".

תרגום

רַבֵּנוּ הַזָּקֵן זִמֵּן אֵלָיו פַּעַם אַבְרֵךְ מִתַּלְמִידֵי הַמַּגִּיד, וְאָמַר לוֹ – בְּנִגּוּן, כְּדַרְכּוֹ – "עָלַי יֵשׁ מִצְוַת "וְלִמַּדְתֶּם אֹתָם אֶת בְּנֵיכֶם", עָלֶיךָ יֵשׁ מִצְוַת לָזוּן וּלְפַרְנֵס בְּנֵי בֵּיתוֹ, הָבָה נִתְחַלֵּף: אֲנִי אֶתֵּן לְךָ כְּדֵי שֶׁתּוּכַל לְקַיֵּם אֶת הַמִּצְוָה שֶׁלְּךָ, וְאַתָּה לְמַד עִם בְּנִי – הָיָה זֶה אַדְמוֹ"ר הָאֶמְצָעִי, – וּבֵאַר לוֹ סֵדֶר הַלִּמּוּד: רֵאשִׁית לוֹמְדִים אוֹתִיּוֹת א־ב... מַהִי "אָלֶף"? – נְקֻדָּה מִמַּעַל, נְקֻדָּה מִתַּחַת, קַו בָּאֶמְצַע – זוֹהִי "אָלֶף". יֶלֶד חַיָּב לָדַעַת, שֶׁהָ"אָלֶף" שֶׁל תּוֹרָה הוּא הַ"יּוּד" שֶׁמִּמַּעַל, הַ"יּוּד" שֶׁמִּתַּחַת, עִם קַו הָאֱמוּנָה שֶׁמְּחַבְּרָם".

יֻשְׁנָהּ גִּרְסָה נוֹסֶפֶת: ""יּוּד" לְמַעְלָה זוֹהִי הַנְּשָׁמָה, "יְהוּדִי" לְמַטָּה – זֶהוּ הַגּוּף, וְקַו שֶׁל יִרְאַת שָׁמַיִם בָּאֶמְצַע".

המשך ביאור למס' בבא קמא ליום שלישי עמ' א

1 הנגזל, כיון שאינו מקיים חיוב השבה עד שתבוא הגזילה ליד
2 הנגזל, ואם תאבד בדרך לא יפטר. אֲבָל כדי שלא ימנעו הגזלנים
3 מלעשות תשובה תקנו חכמים שנוֹתֵן הגזלן את הגזילה לִשְׁלִיחַ בֵּית
4 דִּין ונפטר בכך מחיובו, ומביא את אשמו אף קודם שהגיעה הגזלה
5 ליד הנגזל. אומרת המשנה דין נוסף: וְאִם מֵת הנגזל, יַחֲזִיר הגזלן
6 את הגזילה לְיוֹרְשָׁיו, ואף אחריהם חייב ללכת אפילו למדי, ועד
7 שיחזירה להם אינו יכול להביא את אשמו.
8 המשנה מבארת שחיוב ההולכה למדי נאמר רק לגבי הקרן.
9 אומרת המשנה: נָתַן לוֹ הגזלן אֶת הַקֶּרֶן, וְלֹא נָתַן לוֹ אֶת הַחוֹמֶשׁ,
10 או שמָחַל לוֹ הנגזל עַל הַקֶּרֶן וְלֹא מָחַל לוֹ עַל הַחוֹמֶשׁ, או שמָחַל לוֹ
11 עַל זֶה וְעַל זֶה, חוּץ מִפְּחוֹת מִשָּׁוֶה פְּרוּטָה בְּקֶרֶן, בכל אלו, כיון שלא
12 נשאר על הגזלן חיוב שוה פרוטה בקרן, אֵינוֹ צָרִיךְ לֵילֵךְ אַחֲרָיו
13 בשביל החומש, אלא יניחנו בידו עד שיבא הנגזל ליטלו ממנו. אך
14 אם נָתַן לוֹ הגזלן אֶת הַחוֹמֶשׁ, וְלֹא נָתַן לוֹ אֶת הַקֶּרֶן, או שמָחַל לוֹ
15 הנגזל עַל הַחוֹמֶשׁ וְלֹא מָחַל לוֹ עַל הַקֶּרֶן, או שמָחַל לוֹ עַל זֶה וְעַל זֶה
16 חוּץ מִשָּׁוֶה פְּרוּטָה בְּקֶרֶן, בכל אלו, כיון שיש עליו חיוב שוה פרוטה
17 בקרן צָרִיךְ לֵילֵךְ אַחֲרָיו.
18 המשנה מבארת שאפשר להתחייב בכמה חומשים על גזילה אחת.
19 אומרת המשנה: אם נָתַן לוֹ הגזלן אֶת הַקֶּרֶן, וְנִשְׁבַּע לוֹ לשקר עַל
20 חיוב הַחוֹמֶשׁ, שאמר שכבר נתנו לו, וחזר והודה שלא נתנו,

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

הלכה יומית לעיון ברמב"ם

~ יום ראשון ב' אדר־א' ~

מתי 'לאו' ניתק ל'עשה'?

הלכות מלוה ולוה פרק ג, הלכה ד: עָבַר בַּעַל חוֹב, וְנִכְנַס לְבֵית הַלֹּוֶה וּמִשְׁכָּנוֹ... אֵינוֹ לוֹקֶה, שֶׁהֲרֵי נִתַּק לַעֲשֵׂה, שֶׁנֶּאֱמַר: "הָשֵׁב תָּשִׁיב לוֹ אֶת הָעֲבוֹט".

והקשה ה'משנה למלך':

משמעות לשון הרמב"ם היא שה'לאו' ("לא תבא אל ביתו לעבוט עבוטו") ניתק ל'עשה' ("השב תשיב...") בין אם הלווה עני ובין אם הוא עשיר. והרי אם הלווה עשיר אין 'עשה' שינתקו, כי רק אם הלווה עני "מצוה להחזיר לו העבוט" (להלן ה"ה)!

ויתירה מזו: גם אם הלווה עני והמלווה מחוייב ב'עשה', הרי כאשר ה'עשה' אינו שווה בכל (ואינו מוטל על כולם) אין הוא מנתק את ה'לאו' ולכן הממיר קרבן לוקה כי אין הלאו ("ולא ימיר") ניתק לעשה ("ותמורתו יהיה קודש") כיון שציבור או שותפים שהמירו קרבנם אין תמורתם תמורה. וגם כאן, כיון שבלוה עשיר אין מצוה להשיב לו את העבוט, נמצא אין ה'לאו' ("לא תבא אל ביתו") ניתק ל'עשה'!

ומבאר ה'תומים' (סי' צז סק"ז):

א. כאשר ישנה אפשרות שה'עשה' יהיה שווה בכל, אף שעתה אינו שווה בכל, אזי ה'עשה' נחשב 'שווה בכל' ומנתק את הלאו. ולכן גם אם הלווה עשיר וכעת אין המלוה מצווה לקיים בו את ה'עשה', כיון שאם הלווה ירד מנכסיו יחול על המלווה ה'עשה' להשיב את העבוט, גם עתה ה'עשה' מנתק את הלאו. ואינו דומה לתמורה שאם הציבור המיר אין תמורתם תמורה לעולם ונמצא שה'עשה' אינו שווה בכל כי בהמרת ציבור לא יחול ה'עשה' לעולם.

ב. יש שני סוגים ב'לאו הניתק לעשה': א. כאשר ה'עשה' מתקיים מאליו, כמו בתמורה שקדושה מאליה ("והיה הוא ותמורתו יהיה קודש") ובזה נאמר כי היות וה'עשה' לא קיים בציבור, גם ביחיד אין בכח ה'עשה' לנתק את הלאו. ב. 'עשה' שצריך לעשותו בידים, כהשבת העבוט, מנתק את ה'לאו' אף אם אינו שווה בכל, כי אי אפשר לומר למלוה 'קום ועשה' ("השב את העבוט") ובו בזמן גם להלקותו וכיון ש"אין לחלק הלאו לחצאין, אלא או כולו מלקות או כולו פטור", הרי כאשר אומרים לו קום והחזר את העבוט (כשהלווה עני) אין להלקותו, גם כשאינו מחוייב ב'עשה' (כשהלווה עשיר) אין להלקותו על הלאו.

~ יום שני ג' אדר־א' ~

'לפני עור' בלקיחת ריבית

הלכות מלוה ולוה פרק ד, הלכה ב: וְהַלֹּוֶה עוֹבֵר בִּשְׁנַיִם - "לֹא תַשִּׂיךְ לְאָחִיךָ", "וְלִפְנֵי עִוֵּר לֹא תִתֵּן מִכְשֹׁל".

האיסור 'לפני עור לא תתן מכשול' הוא דווקא כאשר העובר את העבירה לא היה יכול לעשות זאת ללא הסיוע של המכשיל, כדברי הגמרא (ע"ז, ו, ב) שהמושיט כוס יין לנזיר עובר על 'לפני עור' דווקא במקרה שהם עומדים בשני עברי הנהר ואם לא היה מושיט לו לא היה הנזיר יכול לקחת את הכוס בעצמו.

ולפי זה, כתב ה'משנה למלך' בשם ה'פני משה' שאם הלוה יודע שהמלוה היה מלוה את אותם מעות לאדם אחר בריבית, אין הלוה עובר על 'לפני עור' שהרי המלוה היה עובר על האיסור גם בלעדיו.

אך ה'משנה למלך' עצמו כתב לחלק שתנאי זה בדין 'לפני עור', שהמכשול צריך להיות מועיל למעשה העבירה – נאמר רק כאשר הוא מחדש את האיסור 'לפני עור' ואם אינו מועיל אינו עובר. אבל כאשר האיסור של 'לפני עור' קיים בלעדיו ומה שאינו מועיל הוא רק כלפי אדם אחר, כגון שעמד אדם נוסף מעבר הנהר והושיט לנזיר כוס יין והיה עובר על 'לפני עור ובא הוא והושיט במקומו – פשוט שעובר על 'לפני עור'. וכן בנדון־דידן כיון שגם בלעדיו היה הלוה האחר עובר על 'לפני עור', הרי גם הוא לא נפטר מ'לפני עור'.

וכתב ה'פתחי תשובה' (יו"ד סי' קס סק"א) שגם לדעת ה'משנה למלך' אם הלוה האחר היה לוה לצורך מצוה או מפני פקוח נפש, שאז מותר ללוות בריבית (יו"ד שם סכ"ב) – אין על הלוה איסור של 'לפני עור', כי כאן הוא המחדש את האיסור שהרי ללוה האחר הדבר מותר. וכאן נאמר התנאי שמעשהו צריך להועיל, וכיון שהמלוה היה מלוה בריבית גם בלעדיו, נמצא שאין מעשהו מועיל לעבירה ואינו עובר על 'לפני עור'.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

~ יום שלישי ד' אדר־א' ~

הטבות תמורת הקדמת שכר

הלכות מלוה ולוה פרק ז, הלכה יב: הַשּׁוֹכֵר אֶת הַפּוֹעֵל בִּימֵי הַחֹרֶף לַעֲשׂוֹת עִמּוֹ בִּימֵי הַקַּיִץ בְּדִינָר בְּכָל יוֹם, וְנָתַן לוֹ הַשָּׂכָר... הֲרֵי זֶה אָסוּר, מִפְּנֵי שֶׁנִּרְאֶה כְּמַלְוֶה אוֹתוֹ הַיּוֹם כְּדֵי שֶׁיַּזִּיל לוֹ בִּשְׂכָרוֹ. אֲבָל אִם אָמַר: 'תַּעֲשֶׂה עִמִּי מֵהַיּוֹם... הֲרֵי זֶה מֻתָּר; הוֹאִיל וְהוּא מַתְחִיל לַעֲשׂוֹת מֵעַתָּה, אֵינוֹ נִרְאֶה כְּנוֹטֵל שְׂכַר מְעוֹתָיו שֶׁהִקְדִּים.

כאשר בעל הבית נותן לפועל את משכורתו לפני תחילת העבודה ותמורת זאת משלם מחיר נמוך, הרי זה אסור משום שנראה כריבית, אך אם משלם לו עם תחילת העבודה, אף שנותן לו את כולה מראש – מותר, כי מעיקר הדין אין איסור ריבית גם במקרה הראשון והרי זה כתשלום עבור השכירות. ואף שהפועל עדיין אינו מתחיל בעבודה, העסקה נעשית כבר עתה, והרי זה כמוכר סחורה ומקבל את התשלום מראש וסוכם שיספק את הסחורה לאחר זמן, שאין המעות נחשבות כהלוואה אלא כדמי המקח שחל כבר מעתה.

ומכל־מקום מדרבנן הדבר אסור כי כל עוד לא התחיל הפועל בעבודה, נתינת המעות נתפסת בעיני בני אדם כהלוואה, וכאשר התחיל לעבוד הרי זה נראה כתשלום ומותר (ראה ב"ב פז, א. שטמ"ק שם).

והנה, לעיל (ה"ח) פסק הרמב"ם שמותר להוזיל דמי שכירות קרקע כאשר מקדים ונותן אותם מראש עבור כל תקופת השכירות. ולכאורה, הרי גם כאן קיים אותו חשש, כי מאחר שעדיין לא החלה השכירות בפועל, נראית נתינת המעות כהלוואה והרי זה כריבית!

ומטעם זה יש מהראשונים שכתבו שאכן גם בדין זה מותר רק כאשר השוכר נכנס מיד לבית ולא כשמשלם קודם תחילת השכירות (תוספות ב"ב פו, ב).

אך ה'מגיד משנה' מביא את דברי הרשב"א שרק בפועל אסרו כשאינו מתחיל בעבודה מיד כי פועל יכול לחזור בו אף לאחר שסיכמו ביניהם, ולכן כל עוד לא התחיל בעבודה התשלום נתפס כהלוואה שמא יחזור בו, ובעל הבית לא יתחייב כלל לשלם אך השוכר קרקע שכבר זכה בה בזכייה גמורה ואינו יכול לחזור בו מותר, אף כאשר אינו דר בה מעתה.

ולפי זה, יש לחלק גם בין פועל המושכר לימי עבודה לקבלן: קבלן שעשה קנין גמור אינו יכול לחזור בו, ואם־כן דינו כשכירות קרקע שמותר לשלם מראש מחיר מופחת אף כשאינו מתחיל במלאכה מיד (חלקת יעקב ח"ג סי' רד).

~ יום רביעי ה' אדר־א' ~

הלוואת פירות תמורת פירות

הלכות מלוה ולוה פרק י, הלכה ב: הָיָה לוֹ מֵאוֹתוֹ הַמִּין שֶׁלָּוָה - הֲרֵי זֶה מֻתָּר לִלְווֹת סְתָם בְּלֹא קְבִיעַת זְמַן, וּפוֹרֵעַ סְתָם, אַף עַל פִּי שֶׁעֲדַיִן לֹא יָצָא הַשַּׁעַר.

החידוש בהלכה זו הוא כי כאשר הלווה משלם למלווה את אותה כמות פירות שלווה, אע"פ שבשעת הפירעון שווים יותר משהיה בשעת ההלוואה, אין בכך איסור ריבית.

וההיתר הוא כאשר בשעת ההלוואה יש ברשות הלווה מן המוכן מאותו המין שלווה (אלא שאין לו גישה אליו וכדומה, ולכן נזקק ללוות), ורואים זאת כאילו כבר בשעת ההלוואה זכה המלווה בפירות שברשות הלווה והתייקרו בבעלותו.

אולם הרמב"ם קובע תנאי נוסף להיתר – שההלוואה תהא "בלא קביעת זמן", אך אם נקבע תאריך לפירעון הרי זה אסור.

והראב"ד משיג על הרמב"ם וכותב "חידוש זה לא שמענו מעולם", אלא כל שיש לו מאותו מין בשעת ההלוואה הרי זה מותר, בין אם קבע זמן לפירעון ובין אם לא קבע.

ובטעמו של הרמב"ם יש שפירשו: מאחר שדרכם של פירות להתייקר, הרי כאשר המלווה קובע זמן לפירעון נראה שכוונתו כדי שיפרע הלווה בשעת היוקר והוא ירוויח, ואסור משום שנראה כריבית (מגיד משנה, שו"ת מהרי"ט ח"ב יו"ד סי' מ).

ויש שהסבירו: יסוד ההיתר הוא, כאמור, משום שרואים כאילו בשעת ההלוואה נקנו הפירות למלווה, אך כאשר קבעו שיפרע לו רק לאחר זמן, גילו בכך את דעתם שהלווה אינו מקנה למלווה את הפירות כעת, ושוב אין זה נראה כמכר אלא כהלוואה ולכן אסור (פרישה יו"ד סי' קסב, טו, אג"מ יו"ד ח"ג בסופו הערה לד).

ולמעשה, ב'שלחן ערוך' (יו"ד סי' קסב ס"ג) נפסק שמותר ללוות פירות תמורת פירות, ללא אזכור דעת הרמב"ם שמדובר דווקא ללא קביעות זמן פירעון, אך יש סוברים שאם הפירות יתייקרו לא יוכל המלווה להוציא מהלווה את סך כל הפירות שלווה, מאחר ולדעת הרמב"ם יש בכך איסור ריבית, אלא רק בהתאם לשווים בשעת ההלוואה (שו"ת מהרי"ט שם, בשם מהר"י בסאן), ויש חולקים וסוברים שעליו לפרוע את מלוא הכמות שלווה לפי השער הנוכחי (מהרי"ט שם).

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

~ יום חמישי ו' אדר־א' ~

פריעת חוב קודם זמנו

הלכות מלוה ולוה פרק יג, הלכה ה: הַמַּלְוֶה אֶת חֲבֵרוֹ, וְקָבַע לוֹ זְמַן לְפָרְעוֹ - אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא קָנוּ מִיָּדוֹ, אֵינוֹ יָכוֹל לִתְבְּעוֹ עַד סוֹף הַזְּמַן.

וכתב ב'ספר התרומות' (שער ל ס"ב) שאם קבע המלווה ללווה זמן לפרעון ורוצה הלווה לפרוע תוך זמנו, כדי שלא יעמוד הממון באחריותו - אין המלווה יכול לעכב מלקבל חובו בטענה שאינו רוצה שיהא הממון באחריותו כיון שקביעת הזמן היא לטובת הלווה (שלא יוכל המלווה להכריח את הלווה לפרוע קודם זמן הפירעון שנקבע). שאם לא כן, נמצא שקביעת הזמן שהיא לטובתו - תקנתו היא קלקלתו, כי כמה קלקלות יכולות להיות אם לא יחזיר את הממון אלא יוציאו וכשיגיע הזמן לא יהיה לו ממון לפרוע את החוב.

אמנם, אם נשקפת סכנת הפסד עתידי, כגון מחילוף המטבע או גזירת מיסים, והלווה רוצה להוציא את עצמו מן הסכנה (ומסיבה זו רוצה הלווה להחזיר חובו קודם הזמן) אינו יכול להכריח את המלווה לקבל את החזר חובו קודם זמנו, כי הדבר דומה לדין המבואר להלן (ה"ח) שאם הלווה רוצה להחזיר חובו במדבר (שאינו מקום שמור), הרשות ביד המלוה לומר "איני נפרע אלא בישוב".

אך אם הגיע זמן הפרעון והלווה רוצה לפרוע את חובו, אע"פ שממהר לעשות זאת כדי להציל את עצמו מסכנת הפסד בעתיד (כמו חילוף המטבע או גזירת מיסים) - הדין עמו ועל המלווה לקבל את החזר החוב כיון שאין הסכנה גלויה כעת (אף שעתידה לבוא) ואין לחייב את המלוה להשגיח על תקלת חברו הלוה, ואינו דומה לפריעת חוב במדבר שאין המלווה חייב לקבל את החזר החוב, כי שם הסכנה גלויה וניכרת כעת בשעת הפירעון (ראה שלחן ערוך חו"מ סי' עד ס"ב וסמ"ע שם).

~ יום שישי ז' אדר־א' ~

שעבוד על דבר שאינו בעולם

הלכות מלוה ולוה פרק יח, הלכה א: הַמַּלְוֶה אֶת חֲבֵרוֹ סְתָם, חֲרֵי כָּל נְכָסָיו אַחֲרָאִין וְעֲרֻבָּאִין לְחוֹב זֶה... בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּקַרְקָעוֹת שֶׁהָיוּ לוֹ בְּעֵת שֶׁלָּוָה. אֲבָל נְכָסִים הַבָּאִין לוֹ לְאַחַר שֶׁלָּוָה - לֹא נִשְׁתַּעְבְּדוּ לְבַעַל חוֹב, וְאֵינוֹ טוֹרֵף. וְאִם הִתְנָה עָלָיו שֶׁכָּל נְכָסִים שֶׁיִּקְנֶה יִהְיוּ מְשֻׁעְבָּדִין לְהִפָּרַע מֵהֶן... חֲרֵי בַּעַל חוֹב טוֹרֵף מֵהֶן.

כלל הוא 'אין אדם מקנה דבר שלא בא לעולם' והמוכר לחברו דבר שעדיין אינו בעולם או שעדיין אינו בבעלותו – אין הקניין חל וכל אחד מהצדדים יכול לחזור בו.

שונה הדבר בהלכה זו שהלווה כסף מחברו ומתחייב כי גם הנכסים שעדיין לא באו לידו ישתעבדו לתשלום החוב – השעבוד חל עליהם כאשר יקנה אותם.

ובטעם הדבר נאמרו כמה ביאורים:

א. זוהי תקנה מיוחדת מדרבנן, כדי לעודד את המלווים להלוות על ידי הרחבת אפשרות הגבייה בהגיע זמן הפירעון (רשב"ם ב"ב קנז, א).

ב. בשונה ממכירה, בה חלה ההתחייבות על ידי המוכר ומדעתו, בהלוואה משתעבדים נכסי הלווה גם אם אינו חפץ בכך ולכן תוקף השעבוד בהלוואה גדול יותר והוא חל גם על דבר שעדיין לא בא לרשותו (תוספות ב"ב שם).

ג. במכירה הקניין חל על החפץ, ואילו שעבוד נכסים חל על גוף האדם המתחייב וכתוצאה מכך משתעבדים נכסיו, ומאחר והאדם קיים בשעת ההלוואה, חל עליו השעבוד וממילא משתעבדים אחר כך כל הנכסים שיקנה (מחנה אפרים גביית חוב סי' א, בדעת הרמב"ן ובעל התרומות).

ו'נפקא מינה' בין הטעמים: האם הכותב שטר מתנה לחברו יכול לשעבד לכך את נכסיו העתידיים.

לדעת הסוברים שזו תקנה מיוחדת מדרבנן בהלוואה כדי שלא ימנעו מלהלוות, אין זה שייך במתנה. וגם אם בהלוואה השעבוד חל כי הוא בעל־כרחו של הלווה, אין זה שייך במתנה הניתנת מרצונו.

אך לפי הטעם השלישי ששעבוד הגוף חל גם על דבר שלא בא לעולם, אין חילוק בין אם השעבוד הוא מחמת הלוואה או מחמת מתנה (מחנה אפרים שם).

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

~ שבת קודש ח' אדר־א' ~

גביית בעל חוב משדה משועבדת שהשביחה

הלכות מלוה ולוה פרק כא, הלכה א: בַּעַל חוֹב גּוֹבֶה אֶת הַשֶּׁבַח שֶׁהִשְׁבִּיחַ הַלּוֹקֵחַ - בֵּין שֶׁהִשְׁבִּיחַ מֵחֲמַת הוֹצָאָה, בֵּין שֶׁשָּׁבְחוּ נְכָסִים מֵאֲלֵיהֶם; אֶלָּא שֶׁאִם הִשְׁבִּיחוּ מֵאֲלֵיהֶן, טוֹרֵף כָּל הַשֶּׁבַח; וְאִם הִשְׁבִּיחוּ מֵחֲמַת הוֹצָאָה, גּוֹבֶה חֲצִי הַשֶּׁבַח.

כתב ה'מגיד משנה':

למסקנת הגמרא (בבא בתרא קנז, ב), אם הלווה מכר את שדהו המשועבדת למלווה, גובה המלווה מהקונה את השדה ואת מה שהשביחה, רק אם הלווה כתב בשטר 'משעבד אני לך גם נכסים שאקנה בעתיד' ("דאקני"). ולכן כתב הרמב"ם בהמשך ההלכה - "לפיכך ראובן שלוה משמעון מנה וכתב לו מה שאני עתיד לקנות משועבד לך... ", כי רק באופן זה המלווה גובה גם את השבח.

וכאשר השבח הוא 'מחמת הוצאה', היינו שהקונה הוציא הוצאות והשקיע כדי להשביח את השדה, המלווה גובה רק את חצי השבח והחצי השני נשאר לקונה, בהתאם לדין שאם הלווה שיעבד את הקרקע לשני מלווים, שניהם חולקים את הקרקע ביניהם, וגם מהשבח כל אחד מהם גובה חצי. וגם הקונה שהשקיע מכספו בהשבחת השדה הוא כ'בעל חוב' של הלווה־המוכר בכסף ששילם לו עבור השדה והשדה משועבד לו ולמלווה בשווה.

ומדוע אם השביחה השדה "מחמת עצמה, כגון שהוקרה בדמים או עלו בה אילנות - גובה את כולה"?

מבאר הסמ"ע (חו"מ סי' קטו סק"ב):

כאשר השדה השביחה מעצמה, ללא עבודה והשקעה של הקונה, יכול המלווה לומר לקונה: 'קנית שדה שהיתה משועבדת אלי, וגם אם לא היית קונה אותה היתה משתבחת מעצמה ביד הלווה והייתי גובה את השדה עם השבח'.

וה'מגיד משנה' הביא בשם הרשב"א שלדעת הגאונים גם בשבח שהשביחה השדה ללא עבודה והשקעה של הקונה, המלווה גובה רק חצי שבח. וכן פסק הרמ"א (חו"מ שם, בשם הטור והרא"ש) וסיים: "וכן נראה לי עיקר".

אגרות קודש

ב"ה, ג' אדר, תשט"ו
ברוקלין.

שלום וברכה!

במענה על מכתבו מיום ההילולא של כ"ק מו"ח אדמו"ר זצוקללה"ה נבג"מ זי"ע, אשר קראתיו על הציון שלו הק'.

נהניתי לקרות בו אשר שוקד בלימודים בלימוד תורת הנגלה ובלימוד תורת החסידות, ובודאי יקיים בזה פסק רז"ל דמעלין בקדש.

כן בטח ידוע לו ממה שכתבתי להנהלת תורת אמת, אשר על האברכים (וגם חלק מהבחורים) לנצל כשרונותיהם בהשפעה על הזולת ע"י הוראה והנהגה, ומלבד שמוכרח הדבר בשביל סייעתא דשמיא שכל אחד זקוק לזה, וכידוע מ"ש רבנו הזקן בתחלת ספרו תורה אור עה"פ וצדקה תרומם גוי, הרי בימינו אלה לפעמים תכופות יועיל זה גם לפרנסה במשך הזמן, ובודאי עושה בזה בחפץ לב ומשפיע גם על חבריו בכגון דא.

בברכה לבשו"ט בכל הנ"ל וגם במ"ש בהפ"נ שלו.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

שיעורי רמב"ם - ג' פרקים ליום

~ יום ראשון ב' אדר־א' ~

הִלְכוֹת מַלְוֶה וְלוֶה

יֵשׁ בִּכְלָלָן שְׁתַּיִם עֶשְׂרֵה מִצְוֹת. אַרְבַּע מִצְוֹת עֲשֵׂה, וּשְׁמוֹנֶה מִצְוֹת לֹא תַעֲשֶׂה, וְזֶהוּ פֵּרָטָן: א) לְהַלְווֹת לְעָנִי וָמָךְ. ב) שֶׁלֹּא יִגֹּשׁ[1] אוֹתוֹ. ג) לִגֹּשׁ[2] אֶת הָעוֹבֵד כּוֹכָבִים. ד) שֶׁלֹּא יִמַּשְׁכֵּן בַּעַל חוֹב בִּזְרוֹעַ. ה) לְהַחֲזִיר הַמַּשְׁכּוֹן לִבְעָלָיו בַּזְּמַן שֶׁהוּא צָרִיךְ לוֹ[3]. ו) שֶׁלֹּא יְאַחֵר הַמַּשְׁכּוֹן מִבְּעָלָיו הֶעָנִי בָּעֵת שֶׁהוּא צָרִיךְ לוֹ. ז) שֶׁלֹּא יַחֲבֹל אַלְמָנָה. ח) שֶׁלֹּא יַחֲבֹל כֵּלִים שֶׁעוֹשִׂין בָּהֶן אֹכֶל נֶפֶשׁ. ט) שֶׁלֹּא יִתֵּן הַמַּלְוֶה בְּרִבִּית. י) שֶׁלֹּא יִלְוֶה הַלּוֶה בְּרִבִּית. יא) שֶׁלֹּא יִתְעַסֵּק[4] אָדָם בֵּין מַלְוֶה וְלוֶה בְּרִבִּית: שֶׁלֹּא יָעִיד בֵּינֵיהֶן, וְלֹא יִכְתֹּב שְׁטָר, וְלֹא יַעֲרֹב. יב) לִלְווֹת מִן הָעוֹבֵד כּוֹכָבִים וּלְהַלְווֹת[5] לוֹ בְּרִבִּית.

וּבֵאוּר מִצְוֹת אֵלּוּ בִּפְרָקִים אֵלּוּ:

1) ילחוץ, יתבע בתקיפות "והוא יודע שאין לו מה יחזיר" (רבינו לקמן פרק א הלכה ב). 2) לדעת הרמב"ן אין זאת מצוה (ראה ביאורנו שם הלכה ה). 3) כסות יום ביום, כסות לילה בלילה (לקמן פרק ג הלכה ה). 4) שלא ייתן יד. 5) לדעת הרמב"ן אין זאת מצוה. ראה ביאורנו פרק ה הלכה א.

פֶּרֶק רִאשׁוֹן[1]

1) מבאר שמצוה להלוות לעני, ושהלווה חייב לפרוע ואין מרחמים בדין ומסדרין לבעל חוב.

א. מִצְוַת עֲשֵׂה לְהַלְווֹת לַעֲנִיֵּי יִשְׂרָאֵל[2], שֶׁנֶּאֱמַר: אִם כֶּסֶף תַּלְוֶה אֶת עַמִּי אֶת הֶעָנִי עִמָּךְ. יָכוֹל רְשׁוּת[3]? תַּלְמוּד לוֹמַר: הַעֲבֵט תַּעֲבִיטֶנּוּ וְגוֹ'. וּמִצְוָה זוֹ גְּדוֹלָה מִן הַצְּדָקָה[4] אֶל הֶעָנִי הַשּׁוֹאֵל[5]; שֶׁזֶּה כְּבָר נִצְרַךְ לִשְׁאֹל, וְזֶה עֲדַיִן לֹא הִגִּיעַ לְמִדָּה זוֹ[6]. וְהַתּוֹרָה הִקְפִּידָה עַל מִי שֶׁיִּמָּנַע מִלְּהַלְווֹת לֶעָנִי, שֶׁנֶּאֱמַר: וְרָעָה עֵינְךָ בְּאָחִיךָ הָאֶבְיוֹן וְגוֹ'[7].

~ נקודות משיחות קודש ~

"מִצְוַת עֲשֵׂה לְהַלְווֹת לַעֲנִיֵּי יִשְׂרָאֵל"

וצריך להבין מדוע לא כתב הרמב"ם גם החיוב להלוות לעשיר הצריך להלוואה בזמן מסוים הגם שבדרך כלל הוא עשיר, והלא מפורש בגמרא ש"גמילות חסד בין לעניים ובין לעשירים" ומדוע לא פסק הרמב"ם כהגמרא הנ"ל.

בשו"ע אדמו"ר הזקן הביא לשון הרמב"ם "מצות־עשה להלוות לעניי ישראל" אבל הוסיף אח"כ "אין לי אלא עני, עשיר מניין שמצוה להלוותו לפי שעה, תלמוד לומר "את עמי"" ומכאן לימוד נוסף שמצות הלוואה היא גם לעשיר.

את חיוב ההלוואה לעשירים, אפשר לפרש בשני אופנים: א. שעשיר הזקוק להלוואה הוא כעני באותה שעה, וממילא נכלל בחיוב ההלוואה לעניים. ב. עני האמור בתורה מדבר על עני ממש ולא על עשיר, ולכן יש צורך בלימוד נוסף מיוחד: אין לי אלא עני, עשיר מנין כו'".

מזה שהאדמו"ר הזקן העתיק את לשון הרמב"ם, משמע שדבריו הם בהתאם לשיטתו, ואם־כן חוזרת השאלה מדוע לא כתב הרמב"ם מצות הלוואה לעשירים בפירוש.

והביאור בזה: בספר המצוות, שורש ב' כתב, שאין למנות במניין המצוות כל מה שלמדו חכמים בי"ג מדות שהתורה נדרשת בהם או מריבוי דקרא (אלא אם כן פירשו בעצמם שדין זה הוא מהתורה). ומכיון שכך, הרי שמה שנתפרש בתורה הוא ההלוואה לעניי ישראל, מה־שאין־כן את ההלוואה לעשירים למדו חכמים מריבוי דקרא ("את עמי") ולכן אין למנותה בתור מצות־עשה מהתורה.

ובנוגע לעצם עניין ההלוואה לעשירים, סומך הרמב"ם על מה שכתב בהלכות דעות (פ"ו ה"ג) "מצות־עשה על כל אדם לאהוב את כל אחד ואחד מישראל כגופו, שנאמר ואהבת לרעך כמוך, לפיכך צריך לספר בשבחו ולחוס על ממונו כו'" ובזה כלל גם את מצוות ההלוואה לעשירים.

(על פי "יין מלכות" ספר משפטים סימן ז
מתוך רמב"ם "פרדס המלך")

2) ואפילו עשיר מצוה להלוותו בשעה שאין מעות מצויות בידו (רבינו יונה אבות פרק א משנה א. טור ושולחן ערוך סימן צג סעיף א, על פי סוכה מט: גמילות חסד נוהג בין לעניים בין לעשירים. (ובמכילתא דרשב"י: "העני עימך: אין לי אלא עני, עשיר מניין? תלמוד לומר עימך וכו'. אם כן למה נאמר עני? ממהרני ליפרע על ידי עני יתר מן העשיר"). ומה שכתב רבינו "לעניי ישראל" לאו דווקא, אלא כל מי שצריך וזקוק להלוואה, כי עשיר הזקוק להלוואה בכלל עני הוא (השווה ספר החינוך מצוה תמח הוצאת מוסד הרב קוק). 3) מכילתא משפטים פרשה יט: "רבי ישמעאל אומר כל אם ואם שבתורה – רשות, חוץ מזה ועוד שניים (שאם משמש בלשון כאשר), וכו'. "אם כסף

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

תלוה" – חובה ולא רשות, אתה אומר חובה או אינו אלא רשות? כשהוא אומר (בלשון ציווי): העבט תעביטנו – חובה ולא רשות". 4) מצות נתינת צדקה (שבת סג "גדול המלוה יותר מן הנותן צדקה") 5) המבקש. 6) "כי מי שנתבזה וגילה פניו לשאול מידי האנשים אין צרת עניינו (מצבו) כמו המכוסה שירצה להיעזר עד שלא יתגלה עניינו ולא יתבזה" (רבינו בספר המצוות עשין קצז). 7) "ולא תיתן לו וקרא עליך אל ה' והיה בך חטא".

ב. כָּל הַנּוֹגֵשׁ[8] הֶעָנִי, וְהוּא יוֹדֵעַ שֶׁאֵין לוֹ מַה יַּחֲזִיר לוֹ - עוֹבֵר בְּלֹא תַעֲשֶׂה, שֶׁנֶּאֱמַר: לֹא תִהְיֶה לוֹ כְּנֹשֶׁה[9]. וּמִצְוַת עֲשֵׂה לְנַגֵּשׁ אֶת הָעוֹבֵד כּוֹכָבִים וּלְהַצֵּר לוֹ[10], שֶׁנֶּאֱמַר: לַנָּכְרִי[11] תִּגֹּשׁ. מִפִּי הַשְּׁמוּעָה לָמְדוּ[12], שֶׁזּוֹ מִצְוַת עֲשֵׂה[13].

8) לוחץ, תובע בחזקה. 9) כמלוה דוחק ותובע (ראה בבא מציעא עה:). 10) לאלצו לפרוע החוב בזמן, ולא להרוויח לו זמן הפירעון (השווה חינוך תמז). 11) צריך להיות: את הנכרי. 12) ספרי דברים ראה – קיג. 13) ודעת הרמב"ן (בהשגותיו על ספר המצוות לרבינו בשורש השישי ובפירוש התורה דברים טו), שאין נגישת הגוי מצוה, ומה שאמרו בספרי שזו מצוות עשה, הכוונה שכתוב זה משמיענו מצוות עשה באחיך. וכך הוא נדרש: לנכרי את רשאי ליגוש ולא לאחיך, והוא לאו הבא מכלל עשה שהוא נקרא עשה, ולומר לך שהנוגש את הישראל עובר בעשה ולא תעשה.

ג. אָסוּר לְאָדָם לְהַרְאוֹת[14] עַצְמוֹ לְבַעַל חוֹבוֹ בִּזְמַן שֶׁיּוֹדֵעַ שֶׁאֵין לוֹ, אֲפִלּוּ לַעֲבֹר לְפָנָיו, שֶׁלֹּא יַפְחִידוֹ אוֹ יַכְלִימוֹ, אַף עַל פִּי שֶׁאֵינוֹ תּוֹבְעוֹ, וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר אִם תְּבָעוֹ[15]. וּכְשֵׁם שֶׁאָסוּר לָזֶה לִתְבֹּעַ, כָּךְ אָסוּר לַלָּוֶה לִכְבֹּשׁ[16] מָמוֹן חֲבֵרוֹ שֶׁבְּיָדוֹ וְלוֹמַר לוֹ: לֵךְ וָשׁוּב. וְהוּא שֶׁיֵּשׁ לוֹ. שֶׁנֶּאֱמַר: אַל תֹּאמַר לְרֵעֲךָ לֵךְ וָשׁוּב. וְכֵן אָסוּר לַלָּוֶה לִקַּח הַלְוָאָה וּלְהוֹצִיאָהּ שֶׁלֹּא לְצֹרֶךְ וּלְאַבְּדָהּ[17], עַד שֶׁלֹּא יִמְצָא בַּעַל חוֹב מֵאַיִן יִגְבֶּה. אַף עַל פִּי שֶׁהַמַּלְוֶה עָשִׁיר גָּדוֹל. וְעוֹשֶׂה זֶה - רָשָׁע הוּא; שֶׁנֶּאֱמַר: לֹוֶה רָשָׁע וְלֹא יְשַׁלֵּם[18]. וְצִוּוּ חֲכָמִים[19]: יְהִי מָמוֹן חֲבֵרְךָ חָבִיב עָלֶיךָ כְּשֶׁלְּךָ.

14) מכילתא משפטים יט: "לא תהיה לו כנושה": – "לא תראה לו בכל זמן". בבבא מציעא עה: אמרו: מניין לנושה בחבירו וכו' שאסור לעבור לפניו? תלמוד לומר "לא תהיה לו כנושה (ברש"י שם "לא תראה בעיניו כנושה בו שיראה וייבוש"). 15) רוצה לומר, אם כבר תבעו, כגון, שלא ידע שאין לו ותבעו, שאסור לו לעבור לפניו מכאן ואילך (אבן האזל). 16) לעכב, להשהות. 17) וגורם לאבדה מן המלווה. 18) ראה אבות פרק ב משנה ט. שמות רבה לא, טו. 19) אבות שם, משנה יב.

ד. כְּשֶׁיִּתְבַּע הַמַּלְוֶה הַלְוָאָתוֹ[20], אַף עַל פִּי שֶׁהוּא עָשִׁיר וְהַלָּוֶה דָּחוּק וְטָרוּד בְּמִזּוֹנוֹת[21] - אֵין מְרַחֲמִין בַּדִּין[22], אֶלָּא גּוֹבִין לוֹ חוֹבוֹ עַד פְּרוּטָה אַחֲרוֹנָה מִכָּל מִטַּלְטְלִין שֶׁיִּמְצְאוּ לוֹ. וְאִם לֹא הִסְפִּיקוּ הַמִּטַּלְטְלִין - גּוֹבִין לוֹ מִן הַקַּרְקַע[23], אַחַר שֶׁמַּחֲרִימִין[24] עַל מִי שֶׁיֵּשׁ לוֹ מִטַּלְטְלִין אוֹ מִי שֶׁיֵּדַע לוֹ[25] מִטַּלְטְלִין וְלֹא יְבִיאֵם לְבֵית דִּין[26]. וְגוֹבִין מִכָּל קַרְקַע שֶׁיֵּשׁ לוֹ. אַף עַל פִּי שֶׁהִיא מְשֻׁעְבֶּדֶת לְכְתֻבַּת אִשְׁתּוֹ אוֹ לְבַעַל חוֹבוֹ שֶׁקָּדַם[27] - גּוֹבִין לָזֶה[28], וְאִם יָבוֹא[29] הָרִאשׁוֹן וְיִטְרַף - יִטְרַף[30]. טָעַן הַלָּוֶה: שֶׁמִּטַּלְטְלִין אֵלּוּ שֶׁבְּיָדִי אֵינָן שֶׁלִּי, אֶלָּא פִּקָּדוֹן הֵם בְּיָדִי אוֹ שְׁכוּרִין אוֹ שְׁאוּלִין - אֵין שׁוֹמְעִין לוֹ[31], אוֹ יָבִיא[32] רְאָיָה[33] אוֹ יַגְבֶּה מֵהֶן בַּעַל חוֹבוֹ.

20) בבית דין. 21) טורח הוא הרבה כדי להתפרנס. בפרק כ מסנהדרין הלכה ד כותב רבינו: "אל תאמר עני הוא זה ובעל דינו עשיר, הואיל ואני (הדיין) והעשיר חייבין לפרנסו אזכנו בדין ונמצא מתפרנס בכבוד". 22) כתובות פד. "ועל זה הזהירה התורה "ודל לא תהדר בריבו" ונאמר (ויקרא יט, טו) "לא תשא פני דל" (רבינו שם על פי תורת כוהנים קדושים פרק ד). 23) שהמטלטלין קודמים לגבייה מן הקרקע, שכשם שהמלוה בממון היה – כך תחילת גבייתו מממון או ממטלטלים (שדינם כממון. בבא קמא יד.). מלשון רבינו נראה שמעמיד מטלטלין וממון בדרגה אחת, היינו שאם יש לו ממון ויש לו מטלטלין – רצה משלם ממון, רצה מגבהו מטלטלין (השווה רבינו פרק י מהלכות נזקי ממון). ברם דעת הרי"ף בבבא בתרא בתחילת פרק שישי שהממון קודמים לגבייה מן המטלטלין (וכן כתב רשב"ם בבא בתרא צב: בשם רבינו חננאל) וכן הרא"ש בבא קמא פרק א סימן ד בשם רבינו תם. 24) "הטלת חרם לדברים אלו לא מצאנו בגמרא אבל כן נמצא בכל ספרי הגאונים ז"ל. ונראה שהדבר בקבלה אצלם" (מגיד משנה להלן פרק י"א הלכה ז). 25) שיש לו ללווה. 26) או לא הודיע לבית דין. 27) לווה ממנו לפני שלווה מזה הבא עכשיו לגבות, אבל עדיין לא הגיע זמן פרעונו, וכן הכתובה אינה נגבית מחיים כמבואר בפרק י"ט מהלכות אישות הלכה ג. 28) מיד, ואין ביד הבעל חוב והאשה למנוע גבייתו. 29) כלומר, ולכשיבוא. 30) זה נימוק למה אין מונעים גביית הקרקע אף על פי שהיא משועבדת לאחרים, לפי שהגביה אינה גורמת כל הפסד לבעל השיעבוד, שהרי כשיגיע זמן פירעון חובו – יטרוף מה שגבה ראשון, שכל הקודם בחובו זכה (על פי תשובת הרי"ף סימן קיד, רט ועיין ירושלמי כתובות פרק י הלכה ו). 31) "חזקה כל מה שביד אדם הוא שלו" (מגיד משנה). והמקור להלכה זו מצא רבינו בכתובות יט בסוגיית שטר אמנה. 32) פירוש, אלא או יביא. 33) עדים, שכן הוא כדבריו.

ה. אֵין בַּעַל חוֹב גּוֹבֶה לֹא מִכְּסוּת אִשְׁתּוֹ וּבָנָיו שֶׁל לֹוֶה, וְלֹא מִבְּגָדִים צְבוּעִים שֶׁצָּבְעָן לִשְׁמָן[34], אַף עַל פִּי שֶׁעֲדַיִן לֹא לָבְשׁוּ אוֹתָן, וְלֹא מִסַּנְדָּלִים חֲדָשִׁים שֶׁלָּקְחָן לִשְׁמָן, אֶלָּא הֲרֵי אֵלּוּ שֶׁלָּהֶן[35]. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בִּכְלֵי הַחֹל; אֲבָל בִּגְדֵי שַׁבָּת וַהֲמוּעֵד - גּוֹבֶה אוֹתָן בַּעַל חוֹב[36]. וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר, אִם הָיוּ בָּהֶן טַבָּעוֹת וּכְלֵי זָהָב אוֹ כֶּסֶף[37], שֶׁהַכֹּל לְבַעַל חוֹבוֹ.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

34) לשם אשתו ובניו. 35) שמשעה שנתנם או לקחם לשמן יצאו מרשותו וזכו בהם והרי הם שלהם (רי"ף בתשובה סימן ריט, על פי ערכין כד.). 36) מתוך שהם בגדים מכובדים, ואינם לשימוש יום יום, אין הבעל נותנם במתנה גמורה על דעת שלא יוכל למכרם אם יצטרך להם (רי"ף בתשובה סימן רנה על פי ירושלמי קידושין פרק א הלכה ד). 37) "שאדם קונה על מנת שתתקשט, ואם הוצרך יתפרנס מהם" (כלומר, ימכור לשם פרנסתו. רי"ף שם סימן רט).

ו. הָיוּ לוֹ מִטַּלְטְלִין אוֹ קַרְקַע, וַהֲרֵי עָלָיו שִׁטְרֵי חוֹבוֹת לְעוֹבְדֵי כּוֹכָבִים, וְאָמַר: הֲרֵי כָּל נְכָסַי מְשֻׁעְבָּדִין לְעוֹבְדֵי כּוֹכָבִים, וְאִם יִטְּלוּ אוֹתָן הַיִּשְׂרְאֵלִים בְּחוֹבָם, יֵאָסְרוּ אוֹתִי הָעוֹבְדֵי כּוֹכָבִים בְּחוֹבָן וְאֶהְיֶה בַּשְּׁבִיָּה - הוֹרוּ רַבּוֹתַי[38], שֶׁאֵין שׁוֹמְעִין לוֹ, וְיִגְבּוּ הַיִּשְׂרְאֵלִים; וּכְשֶׁיָּבוֹאוּ הָעוֹבְדֵי כּוֹכָבִים וַיַּאַסְרוּהוּ - הֲרֵי כָּל יִשְׂרָאֵל מְצֻוִּין לִפְדּוֹתוֹ[39].

38) הרי"ף שם. 39) המצוה להצילו אינה מוטלת על התובע יותר מאשר על כל אחד ואחד מישראל.

ז. מְסַדְּרִין[40] לְבַעַל חוֹב[41], כְּדֶרֶךְ שֶׁמְּסַדְּרִין בַּעֲרָכִין[42]. כֵּיצַד? אוֹמְרִין לַלֹּוֶה: הָבֵא[43] כָּל הַמִּטַּלְטְלִין שֶׁיֵּשׁ לְךָ, וְלֹא תְּנִיחַ אֲפִלּוּ מַחַט אַחַת. וְנוֹתְנִין לוֹ מִן הַכֹּל מְזוֹן[44] שְׁלֹשִׁים יוֹם וּכְסוּת שְׁנַיִם עָשָׂר חֹדֶשׁ מִכְסוּת הָרְאוּיָה לוֹ. וְלֹא שֶׁיִּלְבַּשׁ בִּגְדֵי מֶשִׁי אוֹ מִצְנֶפֶת זְהוּבָה[45], אֶלָּא מַעֲבִירִין אוֹתָהּ מִמֶּנּוּ[46], וְנוֹתְנִין לוֹ כְּסוּת הָרְאוּיָה לוֹ[47] לִשְׁנֵים עָשָׂר חֹדֶשׁ. וּמִטָּה[48] לִישֵׁב עָלֶיהָ, וּמִטָּה וּמַצָּע הָרְאוּיִין לוֹ לִישֹׁן עֲלֵיהֶם. וְאִם הָיָה עָנִי - מִטָּה וּמַפָּץ[49] לִישֹׁן עָלָיו. וְאֵין נוֹתְנִין כֵּלִים כָּאֵלּוּ[50] לְאִשְׁתּוֹ וּבָנָיו[51], אַף עַל פִּי שֶׁהוּא חַיָּב בְּמְזוֹנוֹתֵיהֶם[52]. וְנוֹתְנִין לוֹ סַנְדָּלָיו וּתְפִלָּיו[53]. הָיָה אֻמָּן[54] - נוֹתְנִין לוֹ שְׁנֵי כְּלֵי אֻמָּנוּת מִכָּל מִין וָמִין. כְּגוֹן שֶׁהָיָה חָרָשׁ[55] - נוֹתְנִין לוֹ שְׁנֵי מַעֲצָדִין וּשְׁתֵּי מְגֵרוֹת[56]. הָיָה לוֹ מִין אֶחָד מְרֻבֶּה וּמִין אֶחָד מוּעָט[57] - נוֹתְנִין לוֹ שְׁנַיִם מִן הַמְרֻבֶּה, וְכָל שֶׁיֵּשׁ לוֹ מִן הַמּוּעָט, וְאֵין לוֹקְחִין לוֹ כֵּלִים מִדְּמֵי הַמְרֻבֶּה[58]. הָיָה אִכָּר אוֹ חַמָּר - אֵין נוֹתְנִין לוֹ לֹא צִמְדוֹ[59] וְלֹא חֲמוֹרוֹ[60]. וְכֵן אִם הָיָה סַפָּן - אֵין נוֹתְנִים לוֹ סְפִינָתוֹ[61]. אַף עַל פִּי שֶׁאֵין לוֹ מְזוֹנוֹת אֶלָּא מֵאֵלּוּ - אֵין אֵלּוּ כֵּלִים[62], אֶלָּא נְכָסִים[63], וְיִמָּכְרוּ עִם שְׁאָר הַמִּטַּלְטְלִין בְּבֵית דִּין, וְיִנָּתְנוּ לְבַעַל חוֹבוֹ.

40) "מעריכין נכסי הלווה, ואם הוא עני אף על פי שאינו נשלם החוב כולו, אין נוטלין כל מה שיש לו, אלא משיירין לו לפי כבודו" (ערוך ערך סדר) וכמו שמבאר רבינו והולך. 41) כשיגיע זמן הפירעון ויבוא המלוה לבית דין לגבות חובו (שולחן ערוך סימן צז, כג). 42) מי שהתחייב לתת להקדש ערך עצמו או ערך אחרים, בית דין לוקח כל רכושו ומוכרו ונותן הדמים להקדש, ושנינו (ערכין כג:) שמשאירים לו כל המפורט כאן בדברי רבינו (בבא מציעא קיג:). 43) ראה לקמן פרק ב הלכה י"ב. 44) שם כד. דרשו זה מן הכתוב (ויקרא כז, ח): "ואם מך הוא מערכך" – החייהו מערכך. 45) רקומה זהב. 46) בבא מציעא שם. 47) לאיש כמותו לצורך ימי החול, אבל לא לשבתות וימים טובים (רבינו בפרק ג מהלכות ערכין הלכה טו. ומקורו נראה שהוא מהמבואר למעלה הלכה ה על פי ירושלמי קידושין הובא בביאורנו שם). 48) כיסא. 49) מצע גס ארוג מקנים שעניים רגילים להשתמש בהם ואינו יכול לדרוש מצע של לבד. 50) לא כסות וגם לא מזון. 51) אפילו הקטנים. 52) כמבואר בפרק י"ב מהלכות אישות הלכה ב, יד. שלא הוטל על המלוה להחיות את אשתו ובניו. ערכין שם: "הוא (החייהו) מערכך, ולא אשתו ובניו מערכך". 53) של ראש ושל יד (שם) – כשם שנותנין לו כסות (והשווה פסחים קיג). 54) שם. 55) נגר. 56) משורים. 57) כגון, שיש לו שלושה מעצדים והמגירה האחת. 58) אין מוכרים המעצד השלישי לקנות מגירה בדמיה, כדי שיהיו לו שתי מגירות, שהרי גם קודם לא היו לו כי אם אחת (ערכין שם). 59) צמד בקר לאיכר. 60) אם היה חמר (שם). 61) שם יח. 62) כלי אומנות. 63) שם בגמרא לדעת תנא קמא.

ח. מַלְוֶה[64] שֶׁבָּא לְהִפָּרַע שֶׁלֹּא בִּפְנֵי הַלּוֶה, כְּגוֹן שֶׁהָיָה הַלּוֶה בִּמְדִינָה רְחוֹקָה, וְתָפְסָה הָאִשָּׁה מִטַּלְטְלִין מִנְּכְסֵי הַבַּעַל כְּדֵי שֶׁתְּזוֹן מֵהֶן - מוֹצִיאִין אוֹתָן מִיָּדָהּ[65] וְנוֹתְנִין לְבַעַל חוֹב; שֶׁאֲפִלּוּ הָיָה בַּעְלָהּ עִמָּהּ - לֹא הָיָה יָכוֹל לָזוּן אֶת אִשְׁתּוֹ וּבָנָיו עַד שֶׁיִּפָּרַע לוֹ כָּל חוֹבוֹ[66].

64) תשובת הרי"ף הובאה בטור סימן צז. 65) ואף על פי שחוב האשה למזונות קדם לחובו "שכשם שבערכין מיעט מזון אשתו ובניו (כמבואר בערכין כג:) אף על פי שקדמו לחוב המעריך – הוא הדין גם לבעל חוב" (כסף משנה בשם בעל התרומות). 66) כמבואר למעלה הלכה ז.

פֶּרֶק שֵׁנִי[1]

1) מבאר תקנת הגאונים להשביע ללווה הטוען שאין לו, ודין מלווה שאמר שטר אמנה הוא זה במקום שחב לאחרים, וכלל שם שאסור להלוות מעותיו בלא עדים, ודין לווה מעבדו ושחררו.

א. דִּין תּוֹרָה, שֶׁבִּזְמַן שֶׁיִּתְבַּע הַמַּלְוֶה אֶת חוֹבוֹ: אִם נִמְצְאוּ לַלּוֶה נְכָסִים - מְסַדְּרִין לוֹ, וְנוֹתְנִין לְבַעַל חוֹבוֹ אֶת הַשְּׁאָר, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[2]; וְאִם לֹא נִמְצָא לַלּוֶה כְּלוּם, אוֹ נִמְצְאוּ לוֹ דְּבָרִים שֶׁמְּסַדְּרִין לוֹ בִּלְבַד - יֵלֵךְ הַלּוֶה לְדַרְכּוֹ. וְאֵין אוֹסְרִין אוֹתוֹ[3], וְאֵין אוֹמְרִים לוֹ: הָבֵא רְאָיָה שֶׁאַתָּה עָנִי, וְלֹא מַשְׁבִּיעִין אוֹתוֹ[4], כְּדֶרֶךְ שֶׁדָּנִין הָעוֹבְדֵי כּוֹכָבִים; שֶׁנֶּאֱמַר: לֹא תִהְיֶה לוֹ כְּנֹשֶׁה[5]. אֶלָּא אוֹמְרִים לַמַּלְוֶה: אִם אַתָּה יוֹדֵעַ נְכָסִים לָזֶה הַמְחֻיָּב לְךָ - לֵךְ וּתְפֹס אוֹתָן.

2) למעלה פ"א הלכה ז. 3) בבית־הסוהר, כי "לא מצאנו

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

בשום מקום (בתלמוד) חיוב הגוף (היינו מאסר או עונש מלקות וכיוצא בזה) מחמת ממון" (מגיד־משנה). 4) שאין לו כלום. 5) ודרכים אלו – אמצעי נגישה הם.

ב. טָעַן[6] שֶׁיֵּשׁ לוֹ וְהֶחְבִּיא אוֹתָן וַחֲרֵי הֵן בְּתוֹךְ בֵּיתוֹ - אֵין מִן הַדִּין שֶׁיִּכָּנֵס לְבֵיתוֹ, לֹא הוּא וְלֹא שְׁלִיחַ בֵּית דִּין[7]; שֶׁהַתּוֹרָה הִקְפִּידָה עַל זֶה, שֶׁנֶּאֱמַר: בַּחוּץ תַּעֲמֹד. אֲבָל מַחֲרִימִין עַל מִי שֶׁיֵּשׁ לוֹ וְלֹא יִתֵּן לְבַעַל חוֹבוֹ. כְּשֶׁרָאוּ הַגְּאוֹנִים הָרִאשׁוֹנִים[8] שֶׁעָמְדוּ אַחַר חִבּוּר הַגְּמָרָא, שֶׁרַבּוּ הָרַמָּאִים[9], וְנִנְעֲלָה דֶּלֶת בִּפְנֵי לוֹיִן[10], הִתְקִינוּ שֶׁמַּשְׁבִּיעִין אֶת הַלָּוֶה שְׁבוּעָה חֲמוּרָה כְּעֵין שֶׁל תּוֹרָה בִּנְקִיטַת חֵפֶץ[11]: שֶׁאֵין לוֹ כְּלוּם יָתֵר עַל דְּבָרִים שֶׁמְּסַדְּרִין לוֹ, וְשֶׁלֹּא הֶחְבִּיאָן בְּיַד אֲחֵרִים, וְשֶׁלֹּא נָתַן מַתָּנָה עַל מְנָת לְהַחֲזִיר[12]. וְכוֹלֵל בִּשְׁבוּעָה זוֹ: שֶׁכָּל שֶׁיַּרְוִיחַ וְכָל שֶׁיָּבוֹא לְיָדוֹ אוֹ לִרְשׁוּתוֹ מֵאֲשֶׁר תַּשִּׂיג יָדוֹ - לֹא יַאֲכִיל מִמֶּנּוּ כְּלוּם לֹא לְאִשְׁתּוֹ וְלֹא לְבָנָיו[13], וְלֹא יַלְבִּישׁ אוֹתָן, וְלֹא יִטַּפֵּל בָּהֶן, וְלֹא יִתֵּן מַתָּנָה לְאָדָם בָּעוֹלָם, אֶלָּא יוֹצִיא מִכָּל אֲשֶׁר תַּשִּׂיג יָדוֹ מְזוֹן שְׁלֹשִׁים יוֹם וּכְסוּת שְׁנֵים עָשָׂר חֹדֶשׁ, מָזוֹן הָרָאוּי לוֹ וּכְסוּת הָרָאוּי לוֹ[14], לֹא אֲכִילַת הַזּוֹלְלִים וְהַסּוֹבְאִין אוֹ בְּנֵי מְלָכִים וְלֹא מַלְבּוּשֵׁי הַפַּחוֹת וְהַסְּגָנִים[15], אֶלָּא כְּדַרְכּוֹ, וְכָל הַיָּתֵר עַל צָרְכּוֹ יִתֵּן לְבַעַל חוֹבוֹ רִאשׁוֹן רִאשׁוֹן, עַד שֶׁיַּגִּבֶּנּוּ כָּל חוֹבוֹ. וּמַחֲרִימִין תְּחִלָּה עַל מִי שֶׁיֵּדַע לִפְלוֹנִי נְכָסִים, גְּלוּיִין אוֹ טְמוּנִין, וְלֹא יוֹדִיעַ לְבֵית דִּין. גַּם אַחַר הַתַּקָּנָה הַזֹּאת, אֵין בַּעַל חוֹב יָכוֹל לְהִכָּנֵס לְתוֹךְ בֵּיתוֹ שֶׁל לֹוֶה, לֹא הוּא וְלֹא שְׁלִיחַ בֵּית דִּין; שֶׁלֹּא תִּקְּנוּ לַעֲקֹר גּוּף הַתּוֹרָה[16]. אֶלָּא הַלֹּוֶה עַצְמוֹ יוֹצִיא כֵּלָיו, אוֹ יֹאמַר: כָּךְ וְכָךְ הוּא שֶׁיֵּשׁ לִי; מַנִּיחִין הָרָאוּי לוֹ, וְיוֹצִיא הַשְּׁאָר, וְיִשָּׁבַע בְּתַקָּנָה זוֹ. וְכָזֶה דָּנִין יִשְׂרָאֵל בְּכָל מְקוֹמוֹתָן. נִרְאָה לוֹ מָמוֹן אַחַר שֶׁנִּשְׁבַּע שְׁבוּעָה זוֹ, וְאָמַר: שֶׁל אֲחֵרִים הוּא, אוֹ עֵסֶק הוּא בְּיָדִי - אֵין שׁוֹמְעִין לוֹ[17], עַד שֶׁיָּבִיא רְאָיָה. וְכֵן הוֹרוּ רַבּוֹתַי[18].

6) המלוה. 7) בבא־מציעא קיג. ראה לקמן פ"ג הל' ג. 8) רבנן סבוראי (הגהות מיימוניות). 9) המסתירים ממונם, ואומרים אין לי. 10) שנמנעו מלהלוות ממון לאחרים מפני החשש, שמא יחביאו כל אשר להם ויטענו: אין לי. 11) היינו כשס"ת בידו, כדוגמת השבועה שאינו ברשותו שתיקנו חכמים על השומר האומר הריני משלם, מפני החשש שמא עיניו נתן בחפץ שנמסר לשמירתו, כמבואר בפ"ו מהל' שאלה ופקדון הל' א (הגר"א סי' צט ס"ק א. עיין שם). 12) ואע"פ שמתנה על־מנת להחזיר, דינה כמתנה – כאן אין מתנתו מתנה, כי רגלים לדבר שלא נתנו אלא כדי להבריח מן הבעל־חוב, ומן הדין בעל־חוב גובה אותה, והראשונים קראו לשבועה זו: "שבועת החשד" (כסף־משנה שם). 13) השווה למעלה פ"א הל' ז. 14) השווה שם. 15) פקידי מלוכה גבוהים. 16) דבר תורה שהקפידה על הכניסה לבית הלווה. ולא באו חכמים אלא לעשות סייג וגדר שלא תנעול דלת בפני לווים. 17) חזקה – כל מה שביד אדם שהוא שלו (השווה למעלה פ"א הל' ד). 18) הר"י מיגאש, בתשובה סי' קסט.

ג. מִי שֶׁנִּשְׁבַּע שְׁבוּעָה זוֹ, שֶׁאֵין לוֹ כְּלוּם וְכָל מַה שֶׁיַּרְוִיחַ יִתֵּן לְבַעַל חוֹבוֹ - אֵין כָּל אֶחָד מִבַּעֲלֵי חוֹבוֹת בָּא וּמַשְׁבִּיעוֹ[19], שֶׁשְּׁבוּעָה אַחַת כּוֹלֶלֶת כָּל בַּעֲלֵי חוֹבוֹת. וְתַקָּנַת אַחֲרוֹנִים[20] הִיא, וְאֵין מְדַקְדְּקִין בָּהּ לְהַחְמִיר[21] אֶלָּא לְהָקֵל.

19) שנית אותה שבועה. 20) כלומר, הואיל ותקנת הגאונים היא. 21) לחייבו שבועה לכל אחד מבעלי־חובות, שכל שירוויח יתן גם להם (לחם־משנה ומשנה־למלך).

ד. מִי שֶׁהֶחְזַק שֶׁהוּא עָנִי וְכָשֵׁר[22] וְהוֹלֵךְ בַּתֹּם, וְהַדָּבָר גָּלוּי וְיָדוּעַ לַדַּיָּן וּלְרֹב הָעָם, וּבָא בַּעַל חוֹבוֹ לְהַשְׁבִּיעוֹ בְּתַקָּנָה זוֹ, וְהֶחְזַק הַתּוֹבֵעַ[23] שֶׁאֵינוֹ מִסְתַּפֵּק בַּעֲנִיּוּת זֶה[24], אֶלָּא רוֹצֶה לְצַעֲרוֹ בִּשְׁבוּעָה זוֹ, לְהָצֵר לוֹ וּלְבַיְּשׁוֹ בָּרַבִּים, כְּדֵי לְהִנָּקֵם מִמֶּנּוּ, אוֹ כְּדֵי שֶׁיֵּלֵךְ וְיִלְוֶה מִן הָעוֹבְדֵי כּוֹכָבִים[25], אוֹ יִקַּח נִכְסֵי אִשְׁתּוֹ[26] וְיִתֵּן לָזֶה, עַד שֶׁיִּנָּצֵל מִשְּׁבוּעָה זוֹ - יֵרָאֶה לִי, שֶׁאָסוּר לְדַיָּן יְרֵא שָׁמַיִם לְהַשְׁבִּיעוֹ שְׁבוּעָה זוֹ; וְאִם הִשְׁבִּיעוֹ - בִּטֵּל לֹא תַּעֲשֶׂה שֶׁל תּוֹרָה: לֹא תִהְיֶה לוֹ כְּנֹשֶׁה. וְלֹא עוֹד, אֶלָּא רָאוּי לַדַּיָּן לִגְעֹר בַּתּוֹבֵעַ וּלְטָרְדוֹ[27], מִפְּנֵי שֶׁהוּא נוֹטֵר וְהוֹלֵךְ בִּשְׂרִירוּת לִבּוֹ. שֶׁלֹּא תִּקְּנוּ הַגְּאוֹנִים תַּקָּנָה זוֹ אֶלָּא מִפְּנֵי הָרַמָּאִין[28], וַחֲרֵי נֶאֱמַר[29]: עַד דְּרֹשׁ אָחִיךָ אֹתוֹ - דָּרְשֵׁהוּ אִם רַמַּאי הוּא אוֹ אֵינוֹ רַמַּאי, וּמֵאַחַר שֶׁהֶחְזַק זֶה שֶׁהוּא עָנִי וְשֶׁאֵינוֹ רַמַּאי - אָסוּר לְהַשְׁבִּיעוֹ. וְכֵן אֲנִי אוֹמֵר: שֶׁמִּי שֶׁהֶחְזַק רַמַּאי, וּדְרָכָיו מְקֻלְקָלִין בְּמַשָּׂאוֹ וּמַתָּנוֹ, וַחֲרֵי הוּא אָמוּד שֶׁיֵּשׁ לוֹ מָמוֹן, וְטָעַן שֶׁאֵין לוֹ כְּלוּם, וַחֲרֵי הוּא רָץ לְהִשָּׁבַע בְּתַקָּנָה זוֹ - שֶׁאֵין רָאוּי לְהַשְׁבִּיעוֹ[30]. אֶלָּא אִם יֵשׁ כֹּחַ בַּדַּיָּן לְעַשּׂוֹתוֹ[31] עַד שֶׁיִּפְרַע בַּעַל חוֹבוֹ, אוֹ לְנַדּוֹתוֹ עַד שֶׁיִּתֵּן - יַעֲשֶׂה, מֵאַחַר שֶׁהוּא אָמוּד, שֶׁפְּרִיעַת בַּעַל חוֹב מִצְוָה[32]. כְּלָלוֹ שֶׁל דָּבָר: כֹּל שֶׁיַּעֲשֶׂה הַדַּיָּן מִדְּבָרִים אֵלּוּ, וְכַוָּנָתוֹ לִרְדֹּף הַצֶּדֶק בִּלְבַד, שֶׁנִּצְטַוִּינוּ לִרְדְּפוֹ[33], וְלֹא לַעֲבֹר[34] הַדִּין עַל אֶחָד מִבַּעֲלֵי דִינִין - הֲרֵי זֶה מֵרְשָׁה לַעֲשׂוֹת, וּמְקֻבָּל שָׁכָר. וְהוּא שֶׁיִּהְיוּ מַעֲשָׂיו לְשֵׁם שָׁמַיִם[35].

22) אדם ישר. 23) יודעים בו רבים. 24) אין לו ספק, שכן הוא עני. ויש גורסים: "בענין של זה", כלומר באופיו ובמצבו של הנתבע (עיין 'פרישה' סי' צט). 25) בריבית. 26) שהכניסה לו בין נכסי מלוג ובין נכסי צאן ברזל, שאינם משועבדים לבעל־חוב ואינו גובה מהם (השווה שו"ע סי' צז סעיף כו). 27) לגרשו מעל פניו. 28) כמבואר לעיל הל' ב. 29) בבבא־מציעא כח, בענין מוצא אבידה. 30) ויקרא רבה פ"ו, ג: "אין נותנין את השבועה למי שהוא רץ אחר השבועה" (הגר"א סימן פז ס"ק קיב). 31) לכופו.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

32) כתובות פו. ושם נתבאר שמכין אותו עד שתצא נפשו או יקיים מצוה זו. 33) כמו שנאמר (דברים טז, כ): צדק צדק תרדוף. ובסנהדרין לו: פירשו שהמדובר בדין מרומה (עיין רדב"ז פכ"ב מהל' סנהדרין הל' ג). 34) להטות. 35) כמו שאמרו (אבות פ"ב משנה יב "וכל מעשיך יהיו לשם שמים". וכתב המגיד־משנה בשם המפרשים האחרונים ז"ל: "שלא כל ב"ד מורשה בכך אלא־אם־כן הוא ב"ד חשוב ומוחזק בחכמה וחסידות. ומשרבו הדיינין שאינן מומחין – יש לחוש שלא יהא כל אחד פורץ לעשות לו דרך לעצמו". ובפכ"ד מהל' סנהדרין הל' ב, כתב רבינו עצמו: "משרבו בתי דינים שאינם הגונים וכו' אינם חכמים כראוי ובעלי בינה, הסכימו רוב בתי דיני ישראל וכו' ולא ידון הדיין בסמיכות דעתו, כדי שלא יאמר כל הדיוט לבי מאמין לדברי זה, ודעתי סומכת על זה". ונראה שכאן כתב דין לפי הגמרא, וסמך על מה שכתב שם (לחם־משנה).

ה. מִי שֶׁנִּתְחַיֵּב בִּשְׁבוּעָה זוֹ מִפְּנֵי שְׁטַר חוֹב שֶׁעָלָיו, וְהוֹדָה[36] לַאֲחֵרִים בְּחוֹבוֹת אֲחֵרִים[37], וְהִשִּׁיגָה יָדוֹ יָתֵר עַל הָרָאוּי לוֹ - לֹא יִטְּלוּ הַיָּתֵר אֶלָּא בַּעֲלֵי שְׁטָרוֹת בִּלְבַד[38], שֶׁמָּא קְנוּנְיָא[39] עוֹשֶׂה בְּהוֹדָאָתוֹ עַל נְכָסָיו שֶׁל זֶה.

36) מעצמו, ואין כאן עדי הלוואה או אפילו יש עדי הלוואה, אלא שהלווה יכול לטעון פרעתי, והוא מודה שלא פרע (ראה ש"ך סי' צט, ג). 37) הקודמים – לדבריו – להלוואה שבשטר. 38) אבל אם יש עדי הלוואה והם מעידים שהותנה בין המלוה והלוה שלא יפרע אלא בעדים – המלוה בלי שטר קודמת לגביה (מגיד־משנה, וראה ה"ו). 39) תחבולה בין הלווה והאחרים, להבריח נכסיו מן המלוה.

ו. רְאוּבֵן שֶׁהָיָה חַיָּב לְשִׁמְעוֹן[40] מֵאָה, וְלֵוִי חַיָּב לִרְאוּבֵן מֵאָה - מוֹצִיאִין מִלֵּוִי וְנוֹתְנִין לְשִׁמְעוֹן. לְפִיכָךְ, אִם אֵין לִרְאוּבֵן נְכָסִים[41], וְהָיוּ לוֹ שְׁטָרֵי חוֹב עַל לֵוִי, וְאָמַר לֵוִי: שְׁטַר אֲמָנָה הוּא[42], פָּרוּעַ הוּא[43], וְהוֹדָה לוֹ רְאוּבֵן[44] - אֵין מַשְׁגִּיחִין עַל הוֹדָאָתוֹ[45], שֶׁמָּא קְנוּנְיָא הֵם עוֹשִׂין לְאַבֵּד זְכוּתוֹ שֶׁל שִׁמְעוֹן;[46] אֶלָּא יִשָּׁבַע שִׁמְעוֹן[47] וְיִטֹּל מִלֵּוִי, כְּדִין כָּל טוֹרֵף[48] שֶׁאֵינוֹ נִפְרָע אֶלָּא בִּשְׁבוּעָה[49]. וְכֵן כָּל מִי שֶׁיֵּשׁ עָלָיו שְׁטַר חוֹב, וְהוֹדָה לְאַחֵר מֵעַצְמוֹ בְּחוֹב אַחֵר[50], אִם אֵין לוֹ נְכָסִים כְּדֵי שֶׁיִּגְבּוּ שְׁנֵיהֶם - גּוֹבֶה בַּעַל הַשְּׁטָר בִּלְבַד, שֶׁלֹּא יַעֲשׂוּ קְנוּנְיָא עַל שְׁטָרוֹ שֶׁל זֶה[51].

40) כתובות יט. כרבי נתן: "מנין לנושה בחבירו מנה וחבירו בחבירו, מנין שמוציאין מזה ונותנין לזה? תלמוד־לומר (במדבר ח, ז): "ונתן לאשר אשם לו" (כלומר, לאשר הלוהו אין כתוב כאן, אלא לאשר האשם שלו, דהיינו למי שהקרן שלו – רש"י). 41) כי אם יש לו נכסים – אין שמעון גובה מלוי מדרשתו של רבי נתן, לפי שלא נאמרה אלא כשאין ללוה נכסים אחרים, כמבואר בבבא־קמא מ. (מגיד־משנה). 42) לא לוה כלום, אלא מסרו לו מתוך אימון שלא יתבענו אלא אם ילווהו. 43) ונשאר השטר בידי ראובן. 44) שהשטר פרוע או אמנה. 45) של ראובן. 46) כתובות שם, וכפירושו של אביי. 47) בנקיטת חפץ, שלא נפרע חוב זה ולא מחלו או מכרו לאחר (ע"פ רבינו להלן פכ"ב הל' י). 48) מנכסים המכורים או משועבדים לאחרים. 49) כמבואר לקמן (פכ"ב שם ע"פ שבועות מה). 50) שקדם, לדבריו, להלוואה בשטר – ואין כאן עדי הלוואה (ראה למעלה ה"ה הערה לו). 51) כבר לימדנו רבינו (למעלה הל' ה') שחוששים לקנוניא, ואין מקבלים הודאתו בחובות אחרים. וחזר רבינו וכתב דין זה שנית, לפי שאין רקע החשד לקנוניא של הנידון כאן דומה להמבואר בהל' ה, כי בהל' ה המדובר, כשנשבע כבר שבועת הסידור, והגורם לקנוניא הוא דאגתו לפרנסת אשתו ובניו, שאינו רשאי להאכיל אותם אלא פורע ראשון ראשון לבעל־חובו כמבואר שם, ובכן החשד מבוסס על זה שאדם עשוי להורות היתר לעצמו בגלל פרנסת אשתו ובניו, ואפשר שגם האחרים רואים בזה מצוה לפרנס אשה וילדים קטנים. ובנידון שלפנינו, שמודה לפני שבועת הסידור, הגורם לקנוניא האפשרית הוא, כדי שלא ישאר ערום מנכסיו, ולכן מלמדנו רבינו, שחוששים לקנוניא גם בגלל סיבה זו (ולצד שני, אין הנידון בהל' ה נלמד מהמבואר כאן, לפי שבנידון הל' ה כבר התחייב בשבועה שלא יעשה שום קנוניא, ולכך מלמדנו רבינו שאין שבועה זו מסייעתו לאמת הודאתו – כסף־משנה. עיין ש"ך סי' צט ס"ק ג).

ז. אָסוּר לְאָדָם לְהַלְווֹת מְעוֹתָיו בְּלֹא עֵדִים[52], וַאֲפִלּוּ לְתַלְמִיד חָכָם[53], אֶלָּא אִם כֵּן הִלְוָהוּ עַל הַמַּשְׁכּוֹן[54]. וְהַמַּלְוֶה בִּשְׁטָר - מְשֻׁבָּח יוֹתֵר[55]. וְכָל הַמַּלְוֶה בְּלֹא עֵדִים - עוֹבֵר מִשּׁוּם וְלִפְנֵי עִוֵּר לֹא תִתֵּן מִכְשׁוֹל[56], וְגוֹרֵם קְלָלָה לְעַצְמוֹ[57].

52) שמתוך כך עולה על דעתו של הלווה להכחיש (ב"מ עה: וברש"י שם). 53) שאין לחשוד בו שיכחיש, והטעם – שמא מתוך טרדת משנתו ישכח (שם, מעשה שהיה). 54) שהמלוה נאמן בשבועה, כמו שיתבאר להלן פרק יג הל' ג. 55) לפי שבשטר סכום המלוה רשום בו, אבל במלוה על המשכון אין הסכום ידוע, ואפשר ללווה לטעון שלוה פחות מהסכום שהמלוה תובע (סמ"ע סי' ע, ס"ק ד). 56) שגורם מכשול ללווה שמביאהו לידי כפירה. 57) שבני אדם מקללים אותו על שתובע מחבירו מה שאינו חייב לו.

ח. הָרַב[58] שֶׁלָּוָה מֵעַבְדּוֹ וְאַחַר כָּךְ שִׁחְרְרוֹ, אוֹ לָוָה מֵאִשְׁתּוֹ וְאַחַר כָּךְ גֵּרְשָׁהּ - אֵין לָהֶן עָלָיו כְּלוּם; שֶׁכָּל מַה שֶּׁקָּנָה עֶבֶד - קָנָה רַבּוֹ, וְכָל הַמָּעוֹת שֶׁבְּיַד הָאִשָּׁה - בְּחֶזְקַת בַּעְלָהּ[59], אֶלָּא אִם הֵבִיאָה רְאָיָה שֶׁהֵן מִנְּדוּנְיָתָהּ[60].

58) בעלו של העבד (בבא־בתרא נא). 59) כלומר, משל בעלה הם, ולקחם באמתלא בתור הלוואה כדי להוציא מהם ממונו (עיין גמ' ב"ב שם. והשווה רבינו פכ"ב מהל' אישות הל' כט, ובמגיד־משנה ולחם־משנה שם). 60) נכסים שהכניסה לו בשעה שנישאו (עיין כתובות כח. "לוה הימנו מנכסי אביה וכו'").

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

פֶּרֶק שְׁלִישִׁי[1]

1) מבאר שלא לחבול אלמנה, ולא כלים שעושים בהם אוכל נפש, ושמצוה להחזיר המשכון, ודין שליח בית דין שבא למשכן.

א. אַלְמָנָה, בֵּין שֶׁהִיא עֲנִיָּה בֵּין שֶׁהִיא עֲשִׁירָה - אֵין מְמַשְׁכְּנִין אוֹתָהּ[2], לֹא בִּשְׁעַת הַלְוָאָה[3] וְלֹא שֶׁלֹּא בִּשְׁעַת הַלְוָאָה, וְלֹא עַל פִּי בֵּית דִּין; שֶׁנֶּאֱמַר: וְלֹא תַחְבֹּל בֶּגֶד אַלְמָנָה[4]. וְאִם חָבַל - מַחֲזִירִין מִמֶּנּוּ בְּעַל כָּרְחוֹ[5]. וְאִם תּוֹדֶה לוֹ - תְּשַׁלֵּם[6], וְאִם תִּכְפֹּר[7] - תִּשָּׁבַע[8]. אָבַד הַמַּשְׁכּוֹן אוֹ נִשְׂרַף קֹדֶם שֶׁיַּחֲזִיר - לוֹקֶה[9].

2) כסתם משנה, ב"מ קטו. 3) מרצונה ומדעתה. זה למד רבינו מסתימת לשון המשנה: "אין ממשכנין אותה", ומשמע בין בשעת הלוואה ובין שלא בשעת הלוואה (מגיד־משנה). והראב"ד משיג וכותב: "בשעת הלוואה אין זה חובל", כלומר: ואין אני קורא בזה "ולא תחבול בגד אלמנה" מאחר שבעצמה וברצונה מביאה לו. 4) ובפירושו שם, מסביר רבינו ואומר: "ואסור לחבול האלמנה משום חשד כשתתעכב אצל הממשכן בשביל המשכון שלה, או שיארע ביניהם קלקול (שיבואו לידי דבר איסור), ולפיכך השווה בדבר העניה והעשירה" (עיין לחם־משנה). 5) כדברי רבא (תמורה ד): "כל מילתא דאמר רחמנא לא תעביד – אי עביד לא מהני". בעברית: כל דבר שאסרה התורה לעשות – אין עשייתו מועילה, וכאילו לא עשה (ריב"ש סי' תפח). 6) כלומר, בית־דין גובה ממנה בעל־כרחה, שלא אמרה תורה אלא שלא למשכן את האלמנה, אבל לא אמרה תורה שלא להגבות ממנה. וגובים מאלמנה כדרך שגובים מכל אדם (מגיד־משנה, ריב"ש סי' תפח). 7) כגון, שלא היתה ההלוואה בשטר. 8) כשאר כל טוען ונטען. 9) אבל כל עוד שהמשכון בעין – אינו לוקה, "שכל לאו שניתק לעשה – אין לוקין עליו", כל זמן שבידו לקיים ה'עשה', ולאו זה ניתק ל'עשה' של השבת המשכון, הוא שנאמר (דברים כד, יג) "השב תשיב לו את העבוט כבוא השמש" (ראה בסמוך הל' ד).

ב. וְכֵן הַמַּלְוֶה אֶת חֲבֵרוֹ, בֵּין שֶׁהִלְוָהוּ עַל הַמַּשְׁכּוֹן[10] בֵּין שֶׁמִּשְׁכְּנוֹ אַחַר הַלְוָאָה, בְּיָדוֹ אוֹ עַל פִּי בֵּית דִּין - לֹא יַחְבֹּל כֵּלִים שֶׁעוֹשִׂין בָּהֶם אֹכֶל נֶפֶשׁ, כְּגוֹן הָרֵחַיִם[11], וְהָעֲרֻבּוֹת שֶׁל עֵץ[12], וְיוֹרוֹת שֶׁמְּבַשְּׁלִין בָּהֶם, וְסַכִּין שֶׁל שְׁחִיטָה[13] וְכַיּוֹצֵא בָהֶן; שֶׁנֶּאֱמַר: כִּי נֶפֶשׁ הוּא חֹבֵל[14]. וְאִם חָבַל - מַחֲזִיר בְּעַל כָּרְחוֹ[15]. וְאִם אָבַד הַמַּשְׁכּוֹן אוֹ נִשְׂרַף קֹדֶם שֶׁיַּחֲזִיר - לוֹקֶה[16].

10) בשעת הלוואה (השווה למעלה הל' א. והראב"ד החולק על רבינו שם, השיג עליו גם בהלכה זו). 11) של יד, המיטלטלים. אבל הקבועים בקרקע, כגון ריחיים של מים אינם בגדר משכון כלל (שו"ע סי' צז, סעיף ו). 12) המשמשות ללישה. 13) שם קטז. 14) שנינו שם קטו. "ולא רחיים ורכב בלבד אמרו, אלא כל דבר שעושין בו אוכל נפש, שנאמר: כי נפש הוא חובל". 15) כדברי רבא, בתמורה ד. (השווה למעלה הערה ד). 16) אבל כל זמן שהמשכון קיים – אינו לוקה, כמבואר למעלה (סוף ה"א) גבי חובל אלמנה.

ג. חָבַל כֵּלִים הַרְבֵּה שֶׁל אֹכֶל נֶפֶשׁ, כְּגוֹן שֶׁחָבַל עֲרֻבָּה וְיוֹרָה וְסַכִּין - חַיָּב עַל כָּל כְּלִי וּכְלִי בִּפְנֵי עַצְמוֹ[17]. אֲפִלּוּ שְׁנֵי כֵּלִים שֶׁהֵן עוֹשִׂין מְלָאכָה אַחַת[18] - חַיָּב עֲלֵיהֶן מִשּׁוּם שְׁנֵי כֵּלִים, וְלוֹקֶה שְׁתַּיִם עַל שְׁנֵיהֶם[19]. שֶׁנֶּאֱמַר: לֹא יַחְבֹל רֵחַיִם וָרָכֶב[20] - לְחַיֵּב עַל הָרֵחַיִם בִּפְנֵי עַצְמוֹ וְעַל הָרֶכֶב בִּפְנֵי עַצְמוֹ. כְּשֵׁם[21] שֶׁהָרֶכֶב וְהָרֵחַיִם מְיֻחָדִין, שֶׁהֵן שְׁנֵי כֵּלִים וּמְשַׁמְּשִׁין מְלָאכָה אַחַת, וְחַיָּב עַל זֶה בִּפְנֵי עַצְמוֹ וְעַל זֶה בִּפְנֵי עַצְמוֹ; כָּךְ כָּל שְׁנֵי כֵּלִים, אַף עַל פִּי שֶׁמְּשַׁמְּשִׁין מְלָאכָה אַחַת - חַיָּב עַל זֶה בִּפְנֵי עַצְמוֹ וְעַל זֶה בִּפְנֵי עַצְמוֹ. וְכֵן אִם חָבַל צֶמֶד בָּקָר[22] הַחוֹרֵשׁ[23] - לוֹקֶה שְׁתַּיִם.

17) גמרא שם. 18) כשמרכיבים אותם יחד – לא תיעשה המלאכה באחד משניהם בלתי האחר. 19) כרב יהודה, האומר (שם קטו:): "חבל ריחיים לוקה אחת, רכב לוקה אחת, ריחיים ורכב לוקה שתיים". 20) הטל "לא" על ריחיים ועל רכב, כלומר לא יחבול ריחיים, ולא רכב (רבינו הלל בפירושו ל'ספרי' דברים כי־תצא פיסקא רעב). [ריחיים של יד, מורכבים משתי אבנים מונחות זו על זו, העליונה נקראת "רכב" וכשמסובבים אותה נטחנים הגרעינים הנופלים בינה ובין האבן התחתונה הנקראת "ריחיים"]. 21) שם קטז. 22) הצמד הם כלי חרישה מורכב משני חלקים, ולפיכך חייב שתיים (מגיד־משנה). [באבן־האזל מפרש שהכוונה לפרות, וקשה מאוד לקבל פירושו. וראייתו מזה שרבינו כתב "החורש" ולא "החורשת" – ג"כ קשה להבינה, שהרי בקר הוא לשון יחיד. ראה 'תוספות' שם ד"ה צמד, וגם סיום דברי רש"י שם ד"ה חייב שתים, משמע שהמדובר בכלי. וראה 'בית יוסף' חו"מ סי' צז, שכתב שפרות אינן ככלי ואינן בכלל איסור חבלה. ויש לתמוה למה העדיף בעל אבן־האזל את דעת המגדל־עוז על דעתו של המגיד־משנה]. 23) רבינו משמיענו כאן, שהתורה אסרה לחבול גם כלים שמלאכתם אינה באוכל נפש ממש, להוציא מדעת האומרים, שלא אסרה תורה כלים כאלה (ראה 'טור' ח"מ סי' צז).

ד. הַמַּלְוֶה אֶת חֲבֵרוֹ, אֶחָד עָנִי וְאֶחָד עָשִׁיר - לֹא יְמַשְׁכְּנֶנּוּ אֶלָּא בְּבֵית דִּין[24]. וַאֲפִלּוּ שְׁלִיחַ בֵּית דִּין שֶׁבָּא לְמַשְׁכֵּן - לֹא יִכְנַס לְבֵיתוֹ וִימַשְׁכְּנֶנּוּ, אֶלָּא עוֹמֵד בַּחוּץ, וְהַלּוֶה נִכְנָס לְבֵיתוֹ וּמוֹצִיא לוֹ הַמַּשְׁכּוֹן; שֶׁנֶּאֱמַר: בַּחוּץ תַּעֲמֹד[25]. אִם כֵּן[26], מַה בֵּין בַּעַל חוֹב לִשְׁלִיחַ בֵּית דִּין? שֶׁשְּׁלִיחַ בֵּית דִּין[27] - יֵשׁ לוֹ לִקַּח הַמַּשְׁכּוֹן מִיַּד הַלּוֶה[28] בִּזְרוֹעַ[29] וְנוֹתְנוֹ לַמַּלְוֶה, וּבַעַל חוֹב - אֵין לוֹ לִקַּח הַמַּשְׁכּוֹן עַד שֶׁיִּתֵּן לוֹ הַלּוֶה מִדַּעְתּוֹ[30]. עָבַר בַּעַל חוֹב וְנִכְנַס לְבֵית הַלּוֶה

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

וּמִשְׁכָּנוֹ, אוֹ שֶׁחָטַף הַמַּשְׁכּוֹן מִיָּדוֹ בִּזְרוֹעַ - אֵינוֹ לוֹקֶה; שֶׁהֲרֵי נִתַּק לַעֲשֵׂה, שֶׁנֶּאֱמַר: הָשֵׁב תָּשִׁיב[31] לוֹ אֶת הָעֲבוֹט כְּבוֹא הַשֶּׁמֶשׁ. וְאִם לֹא קִיֵּם עֲשֵׂה שֶׁבָּהּ, כְּגוֹן שֶׁאָבַד הַמַּשְׁכּוֹן אוֹ נִשְׂרַף - לוֹקֶה[32]. וּמְחַשֵּׁב דְּמֵי הַמַּשְׁכּוֹן[33], וְתוֹבֵעַ הַשְּׁאָר בַּדִּין.

24) במצוות הדיין וע"י שליח. 25) וגומר: "והאיש אשר אתה נושה בו יוציא אליך את העבוט החוצה". בגמרא (שם קיג.) אמרו: ממשמע שנאמר "בחוץ תעמוד" איני יודע שהאיש אשר אתה נושה בו יוציא, אלא מה תלמוד־לומר והאיש? לרבות שליח ב"ד כמלוה (כלומר, "בחוץ תעמוד" אתה (המלוה) והאיש (שהוא שליח ב"ד) – ואשר אתה נושה בו, יוציא אליך העבוט החוצה (רש"י שם). 26) מאחר שהכניסה לבית הלווה לשניהם אסורה, גם לשליח ב"ד. 27) הרי אמרנו: "לא ימשכננו אלא בב"ד", משמע ששליח ב"ד רשאי למשכן, והמלוה אסור. 28) במצאו חוץ לביתו, בשוק (כשמואל, שם). 29) בחזקה. 30) 'ספרי' דברים, כי־תצא פיסקא רעו: "לא תבוא אל ביתו, יכול לא ימשכננו מבפנים (כלומר בבית) אבל ימשכננו מבחוץ, ת"ל לעבוט עבוטו" (אפילו מבחוץ). 31) בבבא־מציעא לא: דרשו: "השב תשיב (כלומר כפל לשון למה), אין לי אלא שמשכנו ברשות ב"ד, משכנו שלא ברשות ב"ד – מנין? ת"ל השב תשיב, מכל־מקום". 32) השווה למעלה הערה טו. 33) מנכה דמי המשכון שאחריותו עליו, מסכום החוב (כמבואר בפ"י מהל' שכירות הל' א. ולדעת הרב המגיד – חייב, במשכנו שלא ברשות, אפילו באחריות אונסין). [הראב"ד משיג ומקשה: מאחר שהוא חייב בתשלומין, למה לוקה? הרי לאו שניתן לתשלומין אין לוקים עליו (מכות טז.)? והמגיד־משנה מבאר שיטת רבינו, שאינו נקרא ניתן לתשלומין אלא במקום שהתשלומין – כלומר, הממון – הם תיקון הלאו וסיבתו, כגון גזילה, שהלאו הוא על הפקעת ממון חבירו, וכשמשלם – מתקנו, אבל במשכון אין לתשלומין קשר עם הלאו, כי הלאו אינו על הפקעת־ממון – שהרי אין כוונתו לגוזלו, אלא על עצם נטילת החפץ בתור משכון הקפידה תורה – וחיוב התשלומין הוא מפני שנתחייב באחריותו, ומשום כך אין זה לאו שניתן לתשלומין אלא לאו שניתק ל'עשה' של השבת המשכון, ומאחר שנאבד ולא קיים ה'עשה' – לוקה. ובסברא זו מיישב המגיד־משנה גם מה שהקשו למה לוקה, והרי אין אדם לוקה ומשלם? (ראה פ"ג מהל' גניבה הל' א), שלפי המבואר המלקות והתשלומין אינם באים כאחת, שהלאו הוא על נטילת המשכון, והתשלומין הם על שעת אבידתו, וכבר נתבאר בהל' גניבה שם, שאם המלקות והתשלומין אינם באים כאחת – לוקה ומשלם].

ה. אֶחָד הַמְמַשְׁכֵּן אֶת חֲבֵרוֹ בְּבֵית דִּין אוֹ שֶׁמִּשְׁכָּנוֹ בְּיָדוֹ, בִּזְרוֹעַ אוֹ מִדַּעַת הַלִּוֶּה, אִם אִישׁ עָנִי הוּא[34] וּמִשְׁכָּנוֹ דָּבָר שֶׁהוּא צָרִיךְ לוֹ[35] - הֲרֵי זֶה מְצַוֶּה לְהַחֲזִיר לוֹ הָעֲבוֹט בָּעֵת שֶׁהוּא צָרִיךְ לוֹ: מַחֲזִיר לוֹ אֶת הַכַּר בַּלַּיְלָה כְּדֵי לִישֹׁן עָלָיו, וְאֶת הַמַּחֲרֵשָׁה בַּיּוֹם כְּדֵי לַעֲשׂוֹת בָּהּ מְלַאכְתּוֹ[36]; שֶׁנֶּאֱמַר: הָשֵׁב תָּשִׁיב לוֹ אֶת הָעֲבוֹט[37]. עָבַר וְלֹא הֵשִׁיב לוֹ כְּלִי הַיּוֹם בַּיּוֹם וּכְלִי הַלַּיְלָה בַּלַּיְלָה - עוֹבֵר בְּלֹא תַעֲשֶׂה[38], שֶׁנֶּאֱמַר: לֹא תִשְׁכַּב בַּעֲבֹטוֹ - לֹא תִשְׁכַּב וַעֲבוֹטוֹ אֶצְלְךָ. זוֹ כְּסוּת לַיְלָה. וּבְכֵלִים שֶׁהוּא עוֹשֶׂה בָּהֶן מְלַאכְתּוֹ בַּיּוֹם אוֹ לוֹבְשָׁן הוּא אוֹמֵר: עַד בֹּא הַשֶּׁמֶשׁ תְּשִׁיבֶנּוּ לוֹ. מְלַמֵּד, שֶׁיַּחֲזִירוֹ כָּל הַיּוֹם[39]. אִם כֵּן הוּא, שֶׁמַּחֲזִיר לוֹ הַמַּשְׁכּוֹן[40] בָּעֵת שֶׁהוּא צָרִיךְ לוֹ וְלוֹקֵחַ אוֹתוֹ בָּעֵת שֶׁאֵינוֹ צָרִיךְ לוֹ, מַה יּוֹעִיל הַמַּשְׁכּוֹן? כְּדֵי שֶׁלֹּא יִשְׁמֵט הַחוֹב בַּשְּׁבִיעִית[41], וְלֹא יַעֲשֶׂה מִטַּלְטְלִין אֵצֶל בָּנָיו[42], אֶלָּא יִפָּרַע מִן הַמַּשְׁכּוֹן[43] אַחַר שֶׁמֵּת הַלֹּוֶה. הָא לָמַדְתָּ, שֶׁהַמְמַשְׁכֵּן אֶת הֶעָנִי דָּבָר שֶׁהוּא צָרִיךְ לוֹ וְלֹא הֶחֱזִירוֹ לוֹ בִּזְמַנּוֹ - עוֹבֵר מִשּׁוּם שְׁלֹשָׁה שֵׁמוֹת[44]: מִשּׁוּם לֹא תָבֹא אֶל בֵּיתוֹ, וּמִשּׁוּם הָשֵׁב תָּשִׁיב לוֹ אֶת הָעֲבוֹט, וּמִשּׁוּם לֹא תִשְׁכַּב בַּעֲבֹטוֹ. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? שֶׁמִּשְׁכָּנוֹ שֶׁלֹּא בִּשְׁעַת הַלְוָאָתוֹ; אֲבָל אִם מִשְׁכָּנוֹ בִּשְׁעַת הַלְוָאָתוֹ[45] - אֵינוֹ חַיָּב לְהַחֲזִיר כְּלָל[46], וְאֵינוֹ עוֹבֵר בְּשֵׁם מִן הַשְּׁמוֹת הָאֵלּוּ.

34) הלוה. שם קיד: "אם איש עני הוא, לא תשכב ועבוטו אצלך. הא עשיר (כלומר, משכנו דבר שאינו צריך לו, ויש לו להחליף במקומו) שכב ועבוטו אצלך". 35) "ואינו יכול לעמוד בלתו, ואין אצלו מה שיחליף במקומו, כמו שביאר השם יתברך (שמות כב, כו) כי היא כסותה לבדה היא שמלתו לעורו, במה ישכב" (רבינו בפירוש המשנה שם, וב'ספר המצוות' לאוין רמ. ומקור הדברים במכילתא דרשב"י, ראה להלן הערה נה). 36) מלאכה שאינה של אוכל נפש, כי כלי של אוכל נפש אסור למשכנו בכלל, כמבואר למעלה הל' ב (ראה להלן הערה מח). 37) שם קיד: וב'ספרי' דברים, כי־תצא פיסקא רעז, דרשו: "השב תשיב העבוט: מלמד שמחזיר לו כלי היום ביום וכלי הלילה בלילה, סגוס (כר) בלילה ומחרישה ביום וכו'". 38) ואינו לוקה עליו, לפי שאין בו מעשה (מגיד־משנה). 39) שם קיד:, מכילתא משפטים פרשה יט. רש"י שמות כב, כה מפרש: "עד בוא השמש" כלומר, וכבוא השמש תחזור ותטלנו עד שיבוא בוקר של מחר. 40) להבטחת המלוה, הרי הוא מחזירו ללווה כשהוא צריך לו? 41) בשנת השמיטה שהיא משמטת (מפקיעה) כל ההלוואות חוץ ממלוה על המשכון, כמו ששנינו בשביעית פ"י, מ"ב. [רבינו (בפירושו שם) מנמק: "והעיקר אצלנו, בעל־חוב (המלוה) קונה משכון, לפיכך כשילוה אותו על המשכון – יהיה כאילו הקנהו המשכון בממון ההוא שהלוהו לזמן ידוע ואינו משמט". ברור, שקיבל כאן דעתו של רבי יצחק (בפסחים לא:), שבעל־חוב קונה משכון. אולם ביד החזקה פ"י מהלכות שכירות ה"א פסק שהמלווה על המשכון דינו כשומר שכר, ואם נאנס המשכון – גובה כל חובו (ראה השגת הראב"ד שם), ויוצא מזה שחזר בו כאן מפירושו הנ"ל שכתב בצעירותו, וקיבל דעתו של הרי"ף (מפרשי יד־החזקה האחרונים, העירו על כמה חזרות כאלו). ונראה

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

שרבינו מקבל כאן דרשתו של שמואל בירושלמי (שביעית שם) על הכתוב (דברים טו, ג) "ואשר יהיה לך את אחיך תשמט ידיך" – פרט לזה שיש לאחיך בידך. ואע"פ שלא קיבל דעתו של שמואל, שאפילו משכונו מחט אינו משמט כלום, ופסק (בפ"ט משמיטה ויובל הי"ד) שמשמט את חלק החוב היתר על דמי המשכון – קיבל את דרשתו לגבי דמי המשכון. גם הרע"ב במשנה שם מנמק ע"פ דרשה זו]. 42) ולא יוכל לגבות ממנו, מפני שאמרו (כתובות צב.): "מטלטלי דיתמי – לבעל חוב לא משתעבדי" (מטלטלין של יתומים – אינם משועבדים לבעל־חוב של אביהם). 43) בבא־מציעא קטו. והטעם, שבשעה שמשכנו – החוב כגבוי. 44) שלוש מקראות שבתורה – שני לאוין ועשה. [שם = מקרא (רש"י מכות ד:)]. 45) מרצונו של הלוה. 46) ברייתא שם קיד: כפי דעת רבא. [במגיד־משנה ולחם־משנה למעלה ה"א וה"ב מקשים, למה בחובל אלמנה וכן בחובל כלי אוכל נפש, פסק שגם בשעת הלוואתו אסור. וכאן, בדין חזרה, הוא מחלק בין בשעת הלוואתו לשלא בשעת הלוואתו? והרי כל שלוש המצוות האלו נאמרו בלשון חבלה? והראב"ד בהל' א משיג בדין אלמנה (וכמו כן בהל' ב באוכל נפש): "בשעת הלוואה אין זה חובל". ונראה שרבינו מודה להראב"ד שסתם חבלה משמעותו שלא בשעת הלוואה, ומשום כך פסק שאינו חייב להחזיר במשכנו בשעת הלוואתו, אולם בכלי אוכל נפש גילתה התורה טעם האיסור, ואמרה: "כי נפש הוא חובל", ונימוק זה כוחו יפה גם בשעת הלוואתו. ובדומה לזה יש להסביר גם שיטת רבינו בחובל בגד אלמנה, כי ב'ספר החינוך' (מצוה תקצח – ע"פ הוצאת מוסד הרב קוק תשי"ד) מנמק איסור זה באמרו: וציונו לרחם על האלמנה, שלבבה שבור ודואג, שלא למשכנה. ומסתבר שגם רבינו מסתמך על נימוק זה (הטעם של הוצאת שם רע לא קיבל, שהרי אינו מחלק בין עניה לעשירה – ראה גמרא שם) ומשום כך לא מצא כל טעם לחלק בין שעת הלוואתו ללא בשעת הלוואתו, אבל במצוות החזרה לא מצא נימוק להוציא את המונח חבלה ממשמעותו הרגילה].

ו. שְׁלִיחַ בֵּית דִּין שֶׁבָּא לְמַשְׁכֵּן[47] - לֹא יְמַשְׁכֵּן דְּבָרִים שֶׁאִי אֶפְשָׁר לְאָדָם לִתֵּן אוֹתָם מַשְׁכּוֹן[48], כְּגוֹן בֶּגֶד שֶׁעָלָיו וּכְלִי שֶׁאוֹכֵל בּוֹ[49] וְכַיּוֹצֵא בָּאֵלּוּ. וּמַנִּיחַ מִטָּה וּמַצָּע[50] לְעָשִׁיר, וּמִטָּה וּמַפָּץ[51] לְעָנִי[52]. וְכָל הַנִּמְצָא בְּיָדוֹ חוּץ מֵאֵלּוּ[53] - יֵשׁ לוֹ לְמַשְׁכְּנוֹ[54]. וְיַחֲזִיר לוֹ כְּלִי הַיּוֹם בַּיּוֹם, וּכְלִי הַלַּיְלָה בַּלַּיְלָה. הָיוּ לְפָנָיו שְׁנֵי כֵּלִים[55] - נוֹטֵל אֶחָד[56] וּמַחֲזִיר אֶחָד[57]. עַד מָתַי[58] הוּא חַיָּב לְהַחֲזִיר וְלִקַּח?[59] עַד לְעוֹלָם[60]. וְאִם הָיָה הַמַּשְׁכּוֹן מִדְּבָרִים שֶׁאֵינוֹ צָרִיךְ לָהֶם[61] וְאֵין מַנִּיחִין אוֹתָן לַלִּוֶה[62] - הֲרֵי זֶה מַנִּיחוֹ אֶצְלוֹ עַד שְׁלֹשִׁים יוֹם[63], וּמִשְּׁלֹשִׁים יוֹם וְאֵילַךְ מוֹכֵר[64] הַמַּשְׁכּוֹן בְּבֵית דִּין[65]. מֵת הַלּוֶה - אֵינוֹ מַחֲזִיר לְבָנָיו[66]. מֵת הַלּוֶה אַחַר שֶׁהֵשִׁיב לוֹ הַמַּשְׁכּוֹן - שׁוֹמְטוֹ[67] הַמַّלְוֶה מֵעַל בָּנָיו[68], וְאֵינוֹ מַחֲזִיר.

47) לביתו של לוה – כשהוא מוציא את המשכון, או בשוק – אפילו בזרוע. 48) שצריך להם בין ביום ובין בלילה. 49) כגון קדירה קערה וכוס (השווה פרק יג מה' אישות הל' ג, וראה ראב"ד כאן), והמקור לזה מציין הגר"א (בסי' צז ס"ק נו) מכל־שכן ממיטה ומצע, שמניחים לו, כמבואר בסמוך. וה'דרישה' שם בסוף אות יז אומר שכן היתה גירסת רבינו בברייתא (שם קיג:) "וכלי שאוכל בו". ויותר נראה שגירסת רבינו היא: "ולא ימשכנו דברים שהן חיי נפש" (השווה דק"ס שם, והנוסחא שלפנינו היא: "ולא ימשכנו דברים שעושין בהן אוכל נפש"), כלומר דברים שהוא צריך להם לחייו, שאי־אפשר לו בלעדם ביום ובלילה. 50) וכן מניח לו כסא לישב עליו – ולא חש רבינו לכותבו, מפני שסמך על מה שכתב למעלה פ"א הל' ז לענין סידור (כסף־משנה). 51) מצע גס – ארוגה מקנים. 52) שם קיג: 53) כגון כלי אומנותו או כר, אע"פ שהם דברים הנחוצים לו לכדי חייו – אינו זקוק להם ביום ובלילה. 54) שלא אמרו מניחים לו כלי אומנותו אלא גבי סידור (ראה למעלה שם) כשהגיע זמן הפרעון, אבל למשכן – ממשכנים, שהרי מחזירו בעת שהוא צריך לו. וכן אמרו במשנה (קיג.) "ואת המחרישה ביום" (וראה למעלה הל' ה, ובהערה לו. ועיין מגיד־משנה שם, ובלחם־משנה בהלכה שלפנינו). 55) כגון שני כרים או שתי מחרישות, והוא צריך רק לאחד. 56) תוספתא בבא־מציעא פ"י ה"ג (משנה שם קיג, וכפירוש הרשב"א הובא ב'שיטה מקובצת' בפירוש המשנה) ואינו מחזירו, כמבואר למעלה הל' ד, שאינו מחזיר אלא כלי הצריך לו. וכן אמרו במכילתא דרשב"י שמות כב, כו "יכול אפילו היו לו שני כלים ואין צריך לאחד מהם (=מחזיר), תלמוד־לומר היא כסותה, והיא (=משמשת) שמלתו והיא לעורו, במה ישכב. בן עזאי אומר 'לעורו' את שעורו משתמש בה, פרט למקופלת ומונחת בתיבה". 57) זה שצריך לו. 58) שם כחכמים. 59) ואינו מחליטו אצלו בתורת גבייה. 60) מאחר שבא לידו בתורת משכון – הרי הוא במצוות השבת העבוט לעולם. "וכיצד הוא עושה, אם רוצה לגבות חובו? מחזיר את הכר ומשאירו גם ביום ואת המחרישה גם בלילה, ובא לב"ד ומגבים לו חובו" (מגיד־משנה). 61) שאין על המלוה מצות השבת העבוט. 62) אבל דברים שמניחים לו, כגון מיטה ומצע, אעפ"י שאינם נלקחים במשכון ולא נתחייב עליהם המלוה במצות השבת העבוט, אינו מוכרם לעולם – כי דברים אלו הם מהדברים שמסדרים לבעל־חוב ואינם בתורת גבייה, כמבואר למעלה פ"א הל' ז (עיין סמ"ע סי' צ"ז ס"ק מא). 63) כי נטילת המשכון אפילו לאחר שהלוהו – כהלוואה מחודשת היא, והרי זה כאילו מלוהו עתה על המשכון בסתם, שאינו רשאי לתובעו בפחות משלושים יום, כמו שיתבאר להלן פי"ג הל' ה. 64) שם ועיין הגר"א סי' צז, סא. 65) כלומר, על־פי שומת ב"ד. 66) אלא מוכר המשכון בבית־דין שנאמר "תשיבנו לו: לו אתה מחזיר, ואי אתה מחזיר ליורשיו" (מכילתא דרשב"י שמות כב, כה, והובאה ברש"י במשנה שם. חמש המלים: "מת הלוה אינו מחזיר לבניו" אינן בדפוס רומי (ר"מ) ולא בכת"י תימן, כנראה נמחקו מפני שדין זה נכלל בבבא

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

אחרונה). 67) שם קיד: מאמר של רבי יוחנן. 68) אמנם אין גובים מטלטלין של יתומים לשלם חוב אביהם, כמבואר להלן פי"א הל' ז, – משכון גובין.

ז. הֶעָרֵב[69] מֵתָּר[70] לְמַשְׁכְּנוֹ בִּזְרוֹעַ וּלְהַכְנֵס לְבֵיתוֹ וְלִטֹּל הַמַּשְׁכּוֹן; שֶׁנֶּאֱמַר: לְקַח בִּגְדוֹ כִּי עָרַב זָר[71]. וְכֵן מִי שֶׁיֵּשׁ לוֹ שָׂכָר[72] אֵצֶל חֲבֵרוֹ, בֵּין שְׂכַר מְלַאכְתּוֹ[73] בֵּין שְׂכַר בְּהֶמְתּוֹ וְכֵלָיו בֵּין שְׂכַר בֵּיתוֹ - הֲרֵי זֶה מֻתָּר לְמַשְׁכְּנוֹ שֶׁלֹּא עַל פִּי בֵּית דִּין, וְנִכְנַס לְבֵיתוֹ[74] וְנוֹטֵל הַמַּשְׁכּוֹן בִּשְׂכָרוֹ. וְאִם זָקַף[75] עָלָיו הַשָּׂכָר בְּמִלְוָה[76] - אָסוּר; שֶׁנֶּאֱמַר: כִּי תַשֶּׂה בְרֵעֲךָ מַשַּׁאת מְאוּמָה וְגו'[77].

69) את הערב. 70) אפילו שלא ע"פ ב"ד. 71) למלוה אומר הכתוב קח בגדו של ערב, כי ערב בשביל זר (שם קטו.). וכן למדוהו בגמרא שם ממה שנאמר "לא תבא אל ביתו לעבוט" – לביתו (של לוה) אי אתה נכנס, אבל אתה נכנס לביתו של ערב" (והביא רבינו הפסוק ממשלי, ולא הביא את הדרש על הפסוק של תורה. וטעמו נראה לפי שמהפסוק של משלי אנו למדים גם כי חובתו של הערב כלפי המלוה הוא אפילו באמירה בלבד (עיין ב"ב קעג:). 72) חוב של שכירות. 73) שהשכיר את עצמו למלאכה. 74) שם, לביתו (של לוה) אי אתה נכנס, אבל אתה נכנס למשכנו חוב אחר שאינו מלוה, אלא שכר פעולה. 75) רשם (עיין שו"ע חו"מ סי' סז, יד, ובב"י שם). 76) השאיר השכר אצלו בתור הלוואה. 77) כל סוג מלוה שהוא (שם).

ח. מִי שֶׁהָיָה בְּיָדוֹ מַשְׁכּוֹנוֹ שֶׁל עָנִי, אִם הָיָה שְׂכָרוֹ[78] יָתֵר עַל פְּחָתוֹ[79], כְּגוֹן קַרְדֹּם[80] וּמַסָּר [הַגָּדוֹל] וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן - הֲרֵי זֶה מֻתָּר לְהַשְׁכִּירוֹ, וּמְנַכֶּה שְׂכָרוֹ תָּמִיד בְּחוֹבוֹ; מִפְּנֵי שֶׁזֶּה כְּמֵשִׁיב אֲבֵדָה, וְאֵין צָרִיךְ רְשׁוּת בְּעָלִים[81].

78) שכר השימוש בו. 79) מה שהכלי נפחת מחמת השימוש. 80) את, מעדר. 81) שם פ: פב:

~ יום שני ג' אדר־א' ~

פֶּרֶק רְבִיעִי[1]

1) מבאר דין איסור נשך ותרבית ודין המלווה לחבירו ומצא הלווה יותר מכדי שהדעת טועה, ודין מלווה על המטבע, ודין שמותר להלוות נכסים של יתומים קרוב לשכר ורחוק להפסד.

א. נֶשֶׁךְ וּמַרְבִּית אֶחָד הוּא[2]. שֶׁנֶּאֱמַר: אֶת כַּסְפְּךָ לֹא תִתֵּן לוֹ בְּנֶשֶׁךְ, וּבְמַרְבִּית לֹא תִתֵּן אָכְלֶךָ; וּלְהַלָּן הוּא אוֹמֵר: נֶשֶׁךְ כֶּסֶף נֶשֶׁךְ אֹכֶל נֶשֶׁךְ כָּל דָּבָר אֲשֶׁר יִשָּׁךְ. וְלָמָּה נִקְרָא שְׁמוֹ[3] נֶשֶׁךְ? מִפְּנֵי שֶׁהוּא נוֹשֵׁךְ, שֶׁמְּצַעֵר אֶת חֲבֵרוֹ וְאוֹכֵל אֶת בְּשָׂרוֹ[4]. וְלָמָּה[5] חִלְקָן הַכָּתוּב[6]? לַעֲבֹר עָלָיו בִּשְׁנֵי לָאוִין[7].

> ~ **נקודות משיחות קודש** ~
>
> **"נֶשֶׁךְ וּמַרְבִּית אֶחָד הוּא כו'"**
>
> האיסור "את כספך לא תתן לו בנשך ובמרבית לא תתן אכלך" אינו איסור נפרד על כסף, ואיסור נוסף על אוכל, אלא על כללות ההלוואה בריבית (שלא כמו האיסור "לא תוכל לאכול בשעריך גו'" שאינו על כללות הפעולה של אכילת מעשר שני חוץ לחומה אלא על דגן לחוד, מעשר תירוש לחוד, ומעשר יצהר לחוד).
>
> ועל־פי־זה תתורץ קושיית ה'לחם משנה' "איך למד רבינו מדברים אלו (שיש איסור נשך באוכל וריבית בכסף) דנשך ומרבית אחד הוא" כי אם נשך היה איסור בכסף ומרבית איסור באוכל, היה אפשר ללמוד שהם שני לאוין שונים, אלא שעל פי הנ"ל האיסור בשניהם אחד הוא – הלוואה בריבית.
>
> וי"ל שזו גם הסיבה שאחרי שכתב "שנאמר את כספך... כל דבר אשר ישך כו'" הוסיף, "ולמה נקרא שמו נשך מפני שהוא נושך כו'", ורק אח"כ מסיים כללות העניין שנשך ומרבית אחד הוא "ולמה חילקן הכתוב כו'". כי אף ששני האיסורים הם בכל דבר, היה מקום לומר שהם שני לאוין שונים מצד הנשך והמרבית, ולכן הוסיף שהסיבה שנקרא שמו נשך "מפני שהוא נושך ומצער את חבירו ואוכל את בשרו" שמזה מובן שאי אפשר לנשך בלא תרבית ולתרבית בלא נשך.
>
> (על פי לקו"ש חלק ו' ע' 184 הע' 32
> מתוך רמב"ם "פרדס המלך")

2) הוראה אחת ובעניין אחד הם כלומר, הלוואה על מנת לשלם יותר ממה שלווה, והם נמנים למצוות לא תעשה אחת, כי הנשך הוא גם מרבית והמרבית הוא גם נשך, שכן, המלווה בריבית, הן כסף הן אוכל הן כל דבר, יש בו נשך ללווה ומרבית למלווה (עיין בבא מציעא ס: ושיעור דברי רבינו כך הוא: נשך ומרבית שאסרתם תורה בכמה אזהרות, שנאמר את כספך לא תיתן לו בנשך ובמרבית וכו' וכן להלן הוא מזהיר ואומר "נשך כסף וגו'" – אחד הוא, כלומר, מצוות לא תעשה אחת היא (לחם משנה). 3) של התוספת. 4) ובשמות רבה פרשה ל"א אמרו: "לְמַה הריבית דומה? למי שנשכו נחש ולא הרגיש ולא ידע עד שנתבטבט (מבעבע מבצבץ) – כך הריבית אין אדם מרגיש בו עד שתתבטבט עליו". 5) כלומר, אם כן שהנשך והמרבית מצוות לא־תעשה אחת היא. 6) בשתי אזהרות – את כספך לא תיתן וכו', ובמרבית לא תיתן וכו', ולא כתבן כאחד: את כספך ואת אכלך לא תיתן לו בנשך. 7) להרבות באזהרות על הלוואה בריבית, כדי לחזק האיסור, אבל במניין המצוות הן כאחת, "שאין ראוי למנות (בחשבון המצוות) הלאווין והעשה (=הנכפלים בתורה – לחיזוק), אלא הדברים המוזהר מהם והמצווה בהם" (רבינו בספר המצוות בשורש התשיעי עיין שם ובלאווין רלה).

ב. כְּדֶרֶךְ שֶׁאָסוּר לְהַלְווֹת, כָּךְ אָסוּר לִלְווֹת בְּרִבִּית[8];

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

שֶׁנֶּאֱמַר: לֹא תַשִּׁיךְ לְאָחִיךָ. מִפִּי הַשְּׁמוּעָה לָמְדוּ[9], שֶׁזּוֹ אַזְהָרָה לַלּוֶה. כְּלוֹמַר: לֹא תִּנָּשֵׁךְ לְאָחִיךָ[10]. וְכֵן אָסוּר לְהִתְעַסֵּק[11] בֵּין לוֶה וּמַלְוֶה בְּרִבִּית. וְכָל מִי שֶׁהָיָה עָרֵב אוֹ סוֹפֵר אוֹ עֵד בֵּינֵיהֶן - הֲרֵי זֶה עוֹבֵר בְּלֹא תַעֲשֶׂה, שֶׁנֶּאֱמַר: לֹא תְשִׂימוּן[12] עָלָיו נֶשֶׁךְ. זוֹ אַזְהָרָה אַף[13] לָעֵדִים וְלֶעָרֵב וְלַסּוֹפֵר[14]. הָא לָמַדְתָּ, שֶׁהַמַּלְוֶה בְּרִבִּית - עוֹבֵר עַל שִׁשָּׁה[15] לָאוִין: לֹא תִהְיֶה לוֹ כְּנֹשֶׁה[16]; אֶת כַּסְפְּךָ לֹא תִתֵּן לוֹ בְּנֶשֶׁךְ; וּבְמַרְבִּית לֹא תִתֵּן אָכְלֶךָ; אַל תִּקַּח מֵאִתּוֹ נֶשֶׁךְ וְתַרְבִּית; לֹא תְשִׂימוּן עָלָיו נֶשֶׁךְ; וְלִפְנֵי עִוֵּר לֹא תִתֵּן מִכְשֹׁל[17]. וְהַלּוֶה עוֹבֵר בִּשְׁנַיִם[18]: לֹא תַשִּׁיךְ לְאָחִיךָ; וְלִפְנֵי עִוֵּר לֹא תִתֵּן מִכְשֹׁל. עָרֵב וְעֵדִים וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן - אֵין עוֹבְרִין אֶלָּא מִשּׁוּם לֹא תְשִׂימוּן[19] עָלָיו נֶשֶׁךְ. וְכָל מִי שֶׁהָיָה סַרְסוּר[20] בֵּין שְׁנֵיהֶם, אוֹ שֶׁסִּיַּע אֶחָד מֵהֶן, אוֹ הוֹרָהוּ - עוֹבֵר מִשּׁוּם לִפְנֵי עִוֵּר לֹא תִתֵּן מִכְשֹׁל.

8) "ואין זה דומה לאונאה שיעבור עושה האונאה (כלומר האונה) ולא מי שנעשית לו האונאה" (רבינו בספר המצוות לאווין רלו). 9) בבא מציעא עה: 10) כלומר, לא תינשך הימנו, לא תגרום שאחיך ישיך (עיין בבא מציעא ע:). 11) לתת יד, כגון להיות סופר או עד או לסרסר ביניהם. 12) כל הפרשה כתובה בלשון יחיד "אם כסף תלווה", "לא תהיה לו כנושה" וכאן שינה וכתב בלשון רבים: "לא תשימון" (עיין מדרש שמות רבה פרשה לא, ו, ובמדרש הגדול משפטים כד, עמוד תקכז). 13) נוסף על המלווה והלווה. 14) (שם, ובבבא מציעא עה: – כחכמים). 15) שם. 16) שהלוואה בריבית היא דרכו של נושה, שאינו מלווה מעותיו בחינם. ובכלל לאו זה גם הנוגש העני אפילו במלווה שלא בריבית והוא יודע שאין לו מה יחזיר, כמבואר למעלה פרק א הלכה ב, שגם זה מדרך הנושים הוא (מגיד משנה). 17) שמכשיל את הלווה. 18) שם וכנוסחת הרי"ף וכן העתיק רבינו בספר המצוות לאווין רלז "לווה עובר משום לא תשיך ומשום לפני עיוור לא תיתן מכשול". ולפי הנוסחה שלפנינו מבואר, שהלווה עובר בשלושה, גם על "ולאחיך לא תשיך". 19) אבל על לפני עיוור אינם עוברים. המדובר כשהעדים אינם מהווים גורם לביצוע ההלוואה, כגון שהמלווה היה מלווה גם בלעדיהם (ראה בתוספות שם בדיבור המתחיל העדים). 20) מתווך המהווה גורם לביצוע ההלוואה אבל אינו מתעסק בשימת הריבית (עיין לחם משנה).

ג. אַף עַל פִּי שֶׁהַמַּלְוֶה וְהַלּוֶה עוֹבְרִין עַל כָּל אֵלּוּ הַלָּאוִין - אֵין לוֹקִין עָלָיו, מִפְּנֵי שֶׁנִּתַּן לְהִשָּׁבוֹן[21]. שֶׁכָּל הַמַּלְוֶה בְּרִבִּית, אִם הָיְתָה רִבִּית קְצוּצָה[22], שֶׁהִיא אֲסוּרָה מִן הַתּוֹרָה[23] - הֲרֵי זוֹ יוֹצְאָה בַּדִּינִין[24], וּמוֹצִיאִין אוֹתָהּ מִן הַמַּלְוֶה[25] וּמַחֲזִירִין לַלּוֶה. וְאִם מֵת הַמַּלְוֶה - אֵין מוֹצִיאִין מִיַּד הַבָּנִים[26].

21) שם סב: שנאמר "וחי אחיך עימך" (בסיום הפסוק הפותח באזהרת ריבית אל תיקח מאיתו נשך) – "אהדר ליה כי היכי דניחי בהדך" (כלומר, אל תיקח. ואם לקחת – השב לו, כדי שיחיה עימך), וכל לאו שניתן להישבון אין לוקים עליו. כמבואר בפרק א מהלכות גזילה הלכה א – ובנוגע לעדים, לערב ולסופר לא ביאר רבינו אם לוקים, ברם מתוך זה שלא פירטם רבינו בפרק י"ט מהלכות סנהדרין הלכה ד בין הלוקים, נראה דעתו שאין לוקים. ובטעם הדבר אומר החינוך (מצוה עג): "אבל אין לוקין עליו (אף על פי שהם עוברים על הלאו במעשה, בכתיבת השטר וחתימת עדות) שאפילו המלווה אינו במלקות, שהרי ניתן להישבון ואינו בדין דהני דאתו מחמתיה (שאלו הבאים בסיבתו) יתחייבו במלקות". 22) קצובה, שקצץ התוספת בשעת הלוואה, כגון שהלווהו סלע על מנת שישלם לו חמישה דינרים. 23) להבדיל מאבק ריבית, כגון, שלא קצץ התוספת בשעת ההלוואה, שהוא אסור מדבריהם, ואינה יוצאה בדיינים (ראה רבינו להלן פרק א הלכה א, ב, ג). 24) על־פי בית דין, כלומר, בית דין נזקקים לכך להוציאה מידי המלוה. 25) בעל כורחו (שם סא:). 26) שהתורה לא הטילה עליהם חיוב השבה (בבא קמא קיב.) "לדידיה (=למלווה) קא מזהר ליה רחמנא (אל תיקח ואם לקחת – השב) – לבריה לא מזהר רחמנא".

ד. הִנִּיחַ[27] לָהֶם אֲבִיהֶם מָעוֹת שֶׁל רִבִּית, אַף עַל פִּי שֶׁהֵן יוֹדְעִין שֶׁהֵן שֶׁל רִבִּית - אֵינָן חַיָּבִים לְהַחֲזִיר. הִנִּיחַ לָהֶם פֵּרָה וְטַלִּית שֶׁל רִבִּית וְכָל דָּבָר הַמְסֻיָּם[28] - חַיָּבִים לְהַחֲזִיר, מִפְּנֵי כְּבוֹד אֲבִיהֶן. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? כְּשֶׁעָשָׂה תְּשׁוּבָה וְלֹא הִסְפִּיק לְהַחֲזִיר עַד שֶׁמֵּת; אֲבָל אִם לֹא עָשָׂה תְּשׁוּבָה - אֵין חוֹשְׁשִׁין לִכְבוֹדוֹ[29], וַאֲפִלּוּ דָּבָר הַמְסֻיָּם אֵין מַחֲזִירִין.

27) ברייתא בבא מציעא סב. 28) דבר ששם בעליו עליו, דהיינו שיש בו סימן, וניכר לרבים שזה הוא שלקח אביהם בתור ריבית ושמו נזכר על ידי זה לקלון. 29) מפני שאין הבן מחוייב לכבד אב רשע (שם). במה דברים אמורים שאין הבן חייב בכבוד אב רשע? כשמת ולא עשה תשובה, אבל בחייו, מחוייב הבן לכבדו (רבינו פרק ו מהלכות ממרים הלכה יא). והטעם מפרש הרב"ז שם, שמא יעשה תשובה ונמצא הבן מבזה אב עושה מעשה עמך (ראה כסף משנה ולחם משנה שם).

ה. הַגַּזְלָנִין וּמַלְוֵי בְּרִבִּית שֶׁהֶחֱזִירוּ[30] - אֵין מְקַבְּלִין מֵהֶן[31], כְּדֵי לִפְתֹּחַ לָהֶן דֶּרֶךְ לִתְשׁוּבָה[32]. וְכָל הַמְקַבֵּל מֵהֶן - אֵין רוּחַ חֲכָמִים נוֹחָה הֵימֶנּוּ[33]. אִם הָיְתָה גְּזֵלָה קַיֶּמֶת וְהָרִבִּית דָּבָר הַמְסֻיָּם[34] וַהֲרֵי הוּא בְּעַצְמוֹ[35] - מְקַבְּלִין מֵהֶן[36].

30) שבאו מעצמם ומביעים רצונם להחזיר. 31) אלא מוחלים להם (בבא קמא צד:). 32) להקל עליהם לחזור בתשובה ולא לנעול דלת בפניהם, כאותו מעשה (שהובא בברייתא שם): "מעשה באדם אחד שביקש לעשות תשובה, אמרה לו אשתו: ריקה (אדם ריק מבינה) אם אתה עושה תשובה אפילו אבנט אינו שלך (שאתה צריך למוכרו, כדי להחזיר את כל הגזילות) ונמנע ולא עשה תשובה". ומסיימת

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

הברייתא: "באותה שעה אמרו: הגזלנין ומלווי בריבית שהחזירו אין מקבלים מהם". 33) אין מעשיו נוחים וישרים בעיני החכמים (השווה רבינו בפירוש המשנה סוף שביעית, וראה תוספות יום טוב אבות פרק ג משנה י). 34) ונזכר בה לקלון. 35) בעין כמו שהיה (עיין משנה למלך ונקודות הכסף יורה דעה קסא). 36) רבינו דייק בלשונו וכתב גבי גזלנים: "אם הייתה גזילה קיימת" ומשמע אפילו דבר שאינו מסויים, ואילו בריבית כתב "דבר המסויים" אבל כשאינו מסויים אינו מחזיר. ראה משנה למלך בזה, ונימק את ההבדל: גזילה לא קנה הגזלן – בין שהוא בעין בין שאינה בעין, אבל ריבית קנה (ראה נקודות הכסף יורה דעה קסא, ז).

ו. שֶׁטָּר שֶׁכָּתוּב בּוֹ רִבִּית[37], בֵּין קְצוּצָה בֵּין שֶׁל דִּבְרֵיהֶם - גּוֹבֶה אֶת הַקֶּרֶן, וְאֵינוֹ גּוֹבֶה אֶת הָרִבִּית[38]. קָדַם וְגָבָה הַכֹּל[39] - מוֹצִיאִין מִמֶּנּוּ הָרִבִּית קְצוּצָה[40]; אֲבָל אֲבַק[41] רִבִּית, שֶׁהוּא מִדִּבְרֵיהֶם - אֵינוֹ גּוֹבֶה[42] מִן הַלּוֶה לַמַּלְוֶה, וְאֵין מַחֲזִירִין אוֹתוֹ מִן הַמַּלְוֶה לַלּוֶה[43].

37) "פלוני לווה מפלוני מנה בריבית כך וכך לזמן פלוני" (רש"י בבא מציעא עב.). 38) ואין קונסין את המלוה, שיפסיד את הקרן משום הריבית (שם כחכמים ולא כרבי מאיר האומר קנסינן היתרא משום איסורא ואינו גובה לא את הקרן ולא את הריבית). 39) אף את הריבית. 40) שיוצאה בדיינין, כמבואר למעלה הלכה ג. 41) כעין ריבית ולא ריבית ממש – כאבק שהוא כעין עפר ולא עפר ממש. 42) בית דין. 43) אם קדם וגבה, שאין אבק ריבית יוצאה בדיינים, כמו שיתבאר להלן פרק ו הלכה א.

ז. כָּל הַכּוֹתֵב שְׁטַר רִבִּית - הֲרֵי זֶה כְּכוֹתֵב וּמֵעִיד עָלָיו[44] עֵדִים שֶׁכָּפַר בַּשֵּׁם אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל[45]. וְכֵן כָּל הַלּוֶה וּמַלְוֶה בְּרִבִּית בֵּינָן לְבֵין עַצְמָן - הֲרֵי הֵן כְּכוֹפְרִים בַּשֵּׁם אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל, וְכָפְרוּ בִּיצִיאַת מִצְרַיִם[46]; שֶׁנֶּאֱמַר: אֶת כַּסְפְּךָ לֹא תִתֵּן לוֹ בְּנֶשֶׁךְ וְגוֹ', אֲנִי יְיָ אֱלֹהֵיכֶם אֲשֶׁר הוֹצֵאתִי אֶתְכֶם מֵאֶרֶץ מִצְרָיִם[47].

44) על עצמו. 45) בבא מציעא עא: "תניא אמר רבי יוסי בוא וראה סמיות עיניהם של מלווי בריבית, אדם קורא לחבירו רשע – יורד עימו לחייו, והם מביאים עדים ולבלר וקולמוס ודיו וכותבין וחותמין פלוני זה (שהלווה לישראל בריבית) כפר באלוקי ישראל". 46) כלומר, בהשגחת ה' על העולם שבאה לידי גילוי במופתי יציאת מצרים, שכן ההלוואה בריבית מורה על הכפירה בהשגחת ה' על העולם שבאה לידי גילוי במופתי יציאת מצרים, שכן ההלוואה בריבית מורה על הכפירה בהשגחת ה' על ברואיו להמציא לכל אחד פרנסתו בדרך הכשרה. 47) בתורת כהנים פרשת בהר פרשה ה שנינו: "על תנאי כך הוצאתי אתכם מארץ מצרים, על תנאי שתקבלו את מצוות ריבית, שכל המודה במצוות ריבית – מודה ביציאת מצרים, וכל הכופר במצוות ריבית – כופר ביציאת מצרים".

ח. אָסוּר לְאָדָם[48] לְהַלְווֹת[49] בָּנָיו וּבְנֵי בֵיתוֹ בְּרִבִּית[50]. אַף עַל פִּי שֶׁאֵינוֹ מַקְפִּיד[51] וּמַתָּנָה הוּא שֶׁנּוֹתֵן לָהֶן[52] - הֲרֵי זֶה אָסוּר, שֶׁמָּא יַרְגִּילֵם בְּדָבָר זֶה[53].

48) בבא מציעא עה. 49) לעשות הלוואה אצל בניו, כלומר, ללוות מבניו. 50) מתוך כוונה להטעימן טעם ריבית, כלומר, הנאת ריבית, – כדי שיהיה שכרם גדול, בהימנעם מלהלוות לאחרים בריבית, לאחר שכבר טעמו הנאת ריבית כפירוש רבינו חננאל והרי"ף מובא בשיטה מקובצת. ודברי הר"ח והרי"ף לא היו לפני הלחם־משנה והמשנה־למלך והטורי־זהב, עיין עליהם). 51) נוהג בוותרנות בממונו ביחסיו עם הבנים. 52) ולא בתור ריבית. 53) בקבלת ריבית ויבואו להלוות גם לאחרים בריבית.

ט. תַּלְמִידֵי חֲכָמִים שֶׁהִלְוּוּ זֶה אֶת זֶה, וְנָתַן לוֹ[54] יָתֵר עַל מַה שֶׁלָּוָה מִמֶּנּוּ - הֲרֵי זֶה מֻתָּר; שֶׁהַדָּבָר יָדוּעַ שֶׁלֹּא נָתַן לוֹ אֶלָּא מַתָּנָה, שֶׁהֲרֵי הֵן יוֹדְעִין חֹמֶר אִסּוּר הָרִבִּית[55].

54) בשעת הפירעון מעצמו מבלי שהתנו על כך בשעת ההלוואה (כי אם קצץ בשעת ההלוואה הרי זה ריבית קצוצה (ראה להלן פרק ו הלכה ג). ולא התירו לתלמיד חכם אלא בכעין ריבית מאוחרת האסורה מדבריהם – מגיד משנה). 55) ואינו נותנם בתור ריבית, אבל למי שאינו תלמיד חכם, שאינו יודע חומר איסור ריבית – אסור, משום שנותן בתור ריבית (גמרא שם). ובהגהות מיימוניות כתוב: "ואף על פי כן אין נכון לתלמידי חכמים להיות רגילין בדבר, שלא ירגילו המון העם בדבר זה. והר"י מיגא"ש בתשובותיו (סימן קפ"ב) דעתו "שאין לסמוך על זה אלא היחידים הכשרים לא זולתם".

י. הַמַּלְוֶה אֶת חֲבֵרוֹ[56] וּמָצָא הַלּוֶה יוֹתֵר, [אוֹ שֶׁהֶחֱזִיר לוֹ חוֹבוֹ וּמָצָא הַמַּלְוֶה יוֹתֵר[57]]: אִם בִּכְדֵי שֶׁהַדַּעַת טוֹעָה[58] - חַיָּב לְהַחֲזִיר; וְאִם לָאו[59] - מַתָּנָה הוּא שֶׁנָּתַן לוֹ[60], אוֹ גְּזֵלָה[61] הָיְתָה לוֹ בְּיָדוֹ[62] וְהִבְלִיעַ לוֹ בַּחֶשְׁבּוֹן[63], אוֹ אַחֵר[64] צִוָּה לְהַבְלִיעַ לוֹ. כְּמָה הַדַּעַת טוֹעָה? בְּאֶחָד[65] וּבִשְׁנַיִם[66] אוֹ בַּחֲמִשָּׁה[67] אוֹ בַּעֲשָׂרָה; שֶׁמָּא מָנֶה[68] חֲמִשָּׁה חֲמִשָּׁה אוֹ עֲשָׂרָה עֲשָׂרָה. וְכֵן אִם מָצָא יָתֵר מִנִּין הַחֲמִישִׁיּוֹת[69] אוֹ מִנִּין הָעֲשִׂירִיּוֹת אֶחָד אֶחָד[70] - חַיָּב לְהַחֲזִיר לוֹ; שֶׁמָּא הָאֶחָדִים[71] שֶׁהָיָה מוֹנֶה בָּהֶן הַחֲמִישִׁיּוֹת אוֹ הָעֲשִׂירִיּוֹת נִתְעָרְבוּ עִמָּהֶם[72].

56) שם סג: 57) בדפוסים הראשונים (רומא, ונציא) בקטע המוסגר אינו, אך מלשון המגיד משנה כאן נראה שגרסו. וכמקור לדין זה, שגם במצא המלווה יותר בכדי שאין הדעת טועה אינו חייב להחזיר, הוא אומר שנראה שגירסת רבינו בגמרא שם הייתה "האי מאן דאוזיף פשיטי לחבריה ואשכח בהו (מצא בכסף שהחזיר לו הלווה) טופיאתא (יותר)". 58) כלומר, עלולה לטעות במניין המעות (בסמוך מבאר רבינו בכמה הדעת טועה) – ויש להניח שהמלווה, או הלווה, טעה בחשבון. 59) שמצא – בכדי שאין הדעת

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

טועה. 60) ואף על פי שאמרנו למעלה (בהלכה ט) שתוספת סתם מותרת לתלמידי חכמים בלבד, מכל מקום כשהגיעה ליד המלווה בלי ידיעתו – אינו חייב להחזיר אפילו למי שאינו תלמיד חכם (חוות דעת יורה דעה סימן קס סעיף קטן ב). 61) כלומר, ובמקום שאין לתלות במתנה, כגון, שהלווה אדם קשה לב שאינו נותן מתנת חינם – אנו תולים שגזילה וכו' הואיל שאין להניח שטעה בחשבון (גמרא שם). 62) זה ימים רבים, ועתה חוזר בתשובה. 63) ויוצא בזה ידי מצוות השבת הגזילה כמבואר בפרק א מהלכות גזילה ואבידה הלכה ח. 64) במקום שאין לתלות בגזילה, כגון, שלא היה ביניהם מעולם שום משא ומתן – תולים שאדם אחר גזל ממנו וכו' (שם בגמרא). 65) מטבע אחד – כשהוא מונה המעות בספירה יחידית היינו אחד אחד ומצא מטבע אחד יותר, תולים שטעה במניין. 66) כשהוא מונה ספירה זוגית היינו בשניים, כי אין הדעת טועה במניין יותר מפעם אחת. 67) כלומר, וכן אם מצא יתירים חמישה או עשרה יש לתלות בטעות. 68) מנהגו של מלווה או לווה זה למנות לא אחד אחד או שנים שניים, אלא בחמישיות או עשיריות (עיין לחם משנה). 69) לפי החישוב של ספירה לפי חמישיות. 70) כגון, שמצא שישה או אחד עשר. 71) דרך המונים בחמישיות או עשיריות להניח בצד מטבע אחד לכל חמישייה או עשירייה ואחר גמר המניין סופרים את המטבעות האלה וקובעים מספר החמישיות או העשיריות. 72) שם וכפירוש הרי"ף.

יא. הַמַּלְוֶה[73] אֶת חֲבֵרוֹ עַל הַמַּטְבֵּעַ[74], וְכֵן הַכּוֹתֵב לְאִשְׁתּוֹ בִּכְתֻבָּתָהּ מַטְבֵּעַ יָדוּעַ, וּפֵרֵשׁ מִשְׁקָלוֹ[75], וְהוֹסִיפוּ[76] עַל מִשְׁקָלוֹ: אִם הוּזְלוּ הַפֵּרוֹת מֵחֲמַת הַתּוֹסֶפֶת[77] - מְנַכֶּה לוֹ שִׁעוּר הַתּוֹסֶפֶת, וְאַפִּלּוּ הוֹסִיפוּ עָלָיו כָּל שֶׁהוּא; וְאִם לֹא הוּזְלוּ מֵחֲמַת הַתּוֹסֶפֶת - אֵינוֹ מְנַכֶּה לוֹ, אֶלָּא נוֹתֵן לוֹ מִמַּטְבֵּעַ הַיּוֹצֵא בְּאוֹתָהּ שָׁעָה[78]. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים[79]? בְּשֶׁהוֹסִיפוּ עָלָיו עַד חֲמִישִׁיתוֹ, כְּגוֹן שֶׁהָיָה מִשְׁקָלוֹ אַרְבָּעָה וְעָשׂוּהוּ חֲמִשָּׁה; אֲבָל אִם הוֹסִיפוּ לוֹ יוֹתֵר עַל חֲמִישִׁיתוֹ[80] - מְנַכֶּה לוֹ כָּל הַתּוֹסֶפֶת[81], אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא הוּזְלוּ הַפֵּרוֹת. וְהוּא הַדִּין לְמַלְוֶה עַל הַמַּטְבֵּעַ וּפִחֲתוּ מִמֶּנּוּ[82].

73) בבא קמא צז: 74) התנה בפירוש – בשטר או בעל פה שיפרענו באותו מטבע, כגון דינר, זוז וכדומה. 75) בתקופתם התאימו ערכי המטבעות למספר יחידות משקלם: מטבע שמשקלו כפול ממשקל המטבע הקטן – ערכו כפול. 76) מטעם המלכות. 77) שער המטבע עלה ונמצא המלווה משתכר כשנפרע באותו מטבע עם התוספת, והרי זה ריבית. 78) בשעת הפירעון, שהרי המלווה אינו מרוויח כלום על ידי תוספת המשקל, כי אינו יכול לקנות במטבע שהוא מקבל יותר ממה שהיה יכול לקנות בשעת ההלוואה. ראה רש"י ותוספות שם. 79) שאינו מנכה. 80) שכתוצאה מהתוספת הושבחה המטבע לעניין המתכת שבו, ואם יתיכו לגוש של כסף יקבל יותר. אבל עד חמישיתו, בהתחשב עם הוצאות ההתכה, השבח מועט, ואין דרך בני אדם להקפיד על זה ונותנם בתור מתנה (עיין שיטה מקובצת שם). 81) אפילו את ההפרש של התוספת שלמטה מחמישיתו. 82) אם הוקרו הפירות מחמת הפחת מוסיף לו, למלווה, ההפרש. ואם לא הוקרו נותן לו ממטבע היוצא באותה שעה. במה דברים אמורים, שפחתו עד חמישיתו אבל אם פחתו יתר על כך משלים כל הפחת (רי"ף שם).

יב. הַמַּלְוֶה אֶת חֲבֵרוֹ עַל הַמַּטְבֵּעַ, וְנִפְסַל[83]: אִם יָכוֹל לְהוֹצִיאוֹ בִּמְדִינָה אַחֶרֶת, וְיֵשׁ לוֹ דֶּרֶךְ לְאוֹתָהּ מְדִינָה - נוֹתֵן לוֹ מִמַּטְבֵּעַ שֶׁהִלְוָהוּ, וְאוֹמֵר לוֹ: לֵךְ וְהוֹצִיאוֹ בְּמָקוֹם פְּלוֹנִי; וְאִם אֵין לוֹ דֶּרֶךְ לְשָׁם - נוֹתֵן לוֹ מִמַّטְבֵּעַ הַיּוֹצֵא בְּאוֹתָהּ שָׁעָה[84]. וְכֵן בִּכְתֻבָּה[85].

83) הוצאה מהמחזור מטעם המלכות. 84) שם צח. 85) ביארו בפרק ט"ז מהלכות אישות הלכה י.

יג. הוֹרוּ מִקְצָת הַגְּאוֹנִים[86]: שֶׁהַלְוָה שֶׁמָּחַל לַמַּלְוֶה בְּרִבִּית שֶׁלָּקַח מִמֶּנּוּ אוֹ שֶׁעָתִיד לִקַּח, אַף עַל פִּי שֶׁקָּנוּ מִיָּדוֹ שֶׁמָּחַל אוֹ נָתַן מַתָּנָה - אֵינוֹ מוֹעִיל כְּלוּם[87]; שֶׁכָּל רִבִּית שֶׁבָּעוֹלָם מְחִילָה[88] הִיא, אֲבָל הַתּוֹרָה לֹא מָחֲלָה וְאָסְרָה מְחִילָה זוֹ, וּלְפִיכָךְ אֵין הַמְּחִילָה מוֹעֶלֶת בְּרִבִּית, אֲפִלּוּ בְּרִבִּית שֶׁל דִּבְרֵיהֶם. יָרֵאָה לִי, שֶׁאֵין הוֹרָאָה זוֹ נְכוֹנָה. אֶלָּא מֵאַחַר שֶׁאוֹמְרִים לַמַּלְוֶה לְהַחֲזִיר לוֹ, וְיָדַע הַמַּלְוֶה[89] שֶׁדְּבַר אִסּוּר עָשָׂה וְיֵשׁ לוֹ[90] לִטֹּל מִמֶּנּוּ[91], אִם רָצָה לִמְחֹל - מוֹחֵל, כְּדֶרֶךְ שֶׁמּוֹחֵל הַגָּזֵל. וּבְפֵרוּשׁ אָמְרוּ חֲכָמִים[92], שֶׁהַגַּזְלָנִין וּמַלְוֵי בְּרִבִּית שֶׁהֶחֱזִירוּ - אֵין מְקַבְּלִין מֵהֶן. מִכֹּל שֶׁהַמְּחִילָה מוֹעֶלֶת[93].

86) על פי בבא מציעא סא. ועיין בראש שם סימן ב. 87) להתיר נתינתו או לתיקון הלאו אם כבר גבהו. 88) הלווה מדעתו נותנו. 89) בספרים אחרים הנוסחה: הלווה – והיינו הך. 90) ללווה. 91) יכול הוא להוציא מהמלווה בבית דין. 92) בבא קמא צב: (השווה למעלה פרק ד הלכה ה). 93) לשון רבינו מורה שאינו חולק על הגאונים אלא בריבית שגבה כבר, משום שהמחילה מועילה כחשבון, אבל על ריבית העתיד לגבות דעתו מסכמת, שאין המחילה והבעת רצונו שנותנו במתנה מועילה להתיר נתינת ריבית, שכן כל נתינת ריבית מחילה היא (מגיד משנה, והשווה למעלה הלכה י).

יד. נִכְסֵי יְתוֹמִים - מֻתָּר לִתֵּן אוֹתָם[94] לְאָדָם נֶאֱמָן, שֶׁיֵּשׁ לוֹ נְכָסִים טוֹבִים[95], קָרוֹב לְשָׁכָר וְרָחוֹק לְהֶפְסֵד. כֵּיצַד? אוֹמְרִים לוֹ: תִּהְיֶה נוֹשֵׂא וְנוֹתֵן בָּהֶן; אִם יֵשׁ שָׁם רֶוַח - תֵּן לָהֶם חֶלְקָן מִן הָרֶוַח; וְאִם יֵשׁ שָׁם הֶפְסֵד - תַּפְסִיד אַתָּה לְבַדְּךָ. שֶׁזֶּה[96] אֲבַק רִבִּית הוּא[97], וְכָל אֲבַק רִבִּית אֵינָהּ אֲסוּרָה אֶלָּא מִדִּבְרֵיהֶם, וּבְנִכְסֵי יְתוֹמִים לֹא גָּזְרוּ[98].

94) בתור עיסקא (בבא מציעא ע.). 95) היינו, קרקעות, ויהיו עידית (קרקע משובח) (רבינו פרק י"א מהלכות נחלות הלכה א) – וכפי הנראה נוסחת רבינו בגמרא שם "דמשפר ניכסיה", ולפנינו "דמשפו" ועיין רש"י שם. ושם – בהלכות נחלות – יתבארו התנאים הנוספים למינוי אפוטרופוס: "ושומע דיני התורה, ומעולם לא קיבל נידוי" – ולא פרטם רבינו כאן וסמך על מה שיתבאר בהלכות נחלות – ששם עיקר מקום ביאור הדינים הנוגעים לנכסי יתומים (לחם משנה). 96) היינו, נתינת העסק לפי תנאים אלו. 97) כמבואר להלן פרק ה הלכה ח, – ואין זה ריבית קצוצה, מאחר שאין הריווח קצוץ ובטוח, כי הרי ייתכן שיהיה שם הפסד. 98) לתקנת היתומים "שלא יכלו מעותיהם להאכילם פרוטה פרוטה" (שם, וראה רש"י שם).

פֶּרֶק חֲמִישִׁי[1]

1) מבאר שמותר ללוות מן הגוי בריבית, ודין ישראל שלווה מן הגוי וביקש להחזיר לו, ושאסור לו להיות ערב לגוי שהלווה לישראל בריבית, ודין לווה מעות מן הגוי ונתגייר, ושאסור ליתן מעותיו קרוב לשכר ורחוק להפסד, ואין מושיבין חנווני למחצית שכר, ודין משתתף עם חבירו שלא יצרף השכר עם הקרן, ודין ריבית מוקדמת או מאוחרת, ודין דברים שהם כמו ריבית – ומותרים, ודין שכר אמירה שמותר, ודין דברים האסורים משום הערמת ריבית, ודין משכיר דינרים.

א. הָעוֹבֵד כּוֹכָבִים וְגֵר תּוֹשָׁב - לוֹין מֵהֶן וּמַלְוִין אוֹתָן בְּרִבִּית[2]; שֶׁנֶּאֱמַר: לֹא תַשִּׁיךְ לְאָחִיךָ[3] - לְאָחִיךָ אָסוּר, וְלִשְׁאָר הָעוֹלָם[4] מֻתָּר. וּמִצְוַת עֲשֵׂה לְהַשִּׁיךְ לְעוֹבֵד כּוֹכָבִים; שֶׁנֶּאֱמַר: לַנָּכְרִי תַּשִּׁיךְ[5]. מִפִּי הַשְּׁמוּעָה[6] לָמְדוּ שֶׁזּוֹ מִצְוַת עֲשֵׂה[7]. וְזֶהוּ דִּין תּוֹרָה.

2) ב"מ ע: 3) הסתמכות רבינו על פסוק זה מורה, שכוונת רבינו להוכיח היתר ההלוואה מן הגוי וגר תושב – בריבית, בהתאם למבואר למעלה פ"ד הל' ב, שפסוק זה אזהרה ללווה הוא. וזה תימה, שלהתיר ההלוואה מן הגוי דבר פשוט הוא שמותר (עיין גמרא ורש"י שם). ולהתיר הלוואה לגוי בריבית אין ללמוד מפסוק זה, וכבר התעורר בזה הלחם־משנה. והמשנה־למלך מציע לגרוס בדברי רבינו "ולאחיך לא תשיך" הנאמר בפסוק אחד עם "לנכרי תשיך", וכשם ש"לנכרי תשיך" הכוונה: תישוך (ראה בסמוך הערה ד), כך "לאחיך לא תשיך" הכוונה: לא תישוך, כלומר לא תלווהו בריבית (ויותר נראה לגרוס בדברי רבינו רק "לאחיך", וכוונתו: שבפרשת ריבית נאמר "אחיך" (כי ימוך אחיך וגו' אל תקח מאתו נשך) משמע שלשאר העולם מותר בין ללוות ובין להלוות (השווה 'טור' יורה־דעה סי' קנט). 4) שאינם נקראים אחיך, כגון גוי וגר תושב (עיין משנה־למלך). 5) כלומר, תישוך, היינו הלווהו בריבית (כסף־משנה). 6) 'ספרי' דברים, פרשת כי־תצא פיסקא רסג. 7) לקבל מהם ריבית כשנלוה להם "כמו שהוזהרנו בלאו על "לא תחנם", לומר שלא ליתן להם מתנת חנם (כמבואר בפ"י מהל' ע"ז הל' א) הוזהרנו ב'עשה'. אף כשנלוה אותם, שלא נלוה אותם חנם אלא בריבית" (מגדל־עוז, והשווה רבינו 'ספר המצוות' עשין קצח). ודעת הראב"ד שאין זאת מצוה, ומה שאמרו ב'סיפרי' "זו מצות־עשה" הכוונה, שזה לאו הבא מכלל עשה – שנקרא 'עשה' – אצל אחיך, כלומר, לנכרי אתה רשאי להשיך ולא לאחיך, ולומר לך שהמשיך את הישראל עובר אף על 'עשה' (וכן הוא דעת הרמב"ן בפירוש התורה, והשווה למעלה פ"א הל' ב).

ב. אָסְרוּ חֲכָמִים[8] שֶׁיִּהְיֶה יִשְׂרָאֵל מַלְוֶה אֶת הָעוֹבֵד כּוֹכָבִים בְּרִבִּית קְצוּצָה[9], אֶלָּא בִּכְדֵי חַיָּיו[10]. גָּזְרוּ שֶׁמָּא יִלְמַד מִמַּעֲשָׂיו בְּרֹב יְשִׁיבָתוֹ עִמּוֹ[11]. לְפִיכָךְ מֻתָּר לִלְוּוֹת מִן הָעוֹבֵד כּוֹכָבִים בְּרִבִּית, שֶׁהֲרֵי הוּא בּוֹרֵחַ מִלְּפָנָיו[12] וְאֵינוֹ רָגִיל אֶצְלוֹ. וְתַלְמִיד חָכָם, שֶׁאֵינוֹ רָגִיל בּוֹ[13] לִלְמֹד מִמַּעֲשָׂיו - מֻתָּר לְהַלְוּוֹת לְעוֹבֵד כּוֹכָבִים בְּרִבִּית אֲפִלּוּ לְהַרְוִיחַ[14]. וְכָל אֲבַק רִבִּית עִם הָעוֹבֵד כּוֹכָבִים - מֻתֶּרֶת לַכֹּל[15].

8) ב"מ ע: 9) אבל אבק ריבית – מותר, כמו שמבאר רבינו בסוף ההלכה. 10) לצורך מחייתו – לא להרווחה. 11) ועל כדי חייו – לא גזרו (שם). 12) מונע עצמו מלהראות אצל הגוי – שלא יתבענו. 13) עם הגוי, שמדרך תלמיד־חכם להתרחק מישיבת עמי הארץ וכ"ש מישיבת גוים (השווה פ"ה מהל' יסודי התורה הל' יא, ופ"ו מהל' דעות הל' א) ואין לחוש שמא ילמוד ממעשיו (עיין 'מקור חיים' על יורה־דעה סי' קנט). 14) שם כרבינא. "ועכשיו בארצותינו" – אומר המגיד־משנה – "עשו כל אדם עצמם כתלמידי־חכמים. וכתב הרשב"א, שמעתי משם רש"י – מפני שרבו מיסים וארנונות ואין שיעור לכדי חייו". וכן נפסקה הלכה בשו"ע סי' קנט: "והאידנא (עכשיו) מותר בכל ענין". 15) לכל אדם ואפי' להרויח, לפי שאבק ריבית אינו אסורה אלא מדבריהם, וכן ההלוואה לגוי בריבית איסור מדבריהם הוא, והרי זו גזירה לגזירה, וגזירה לגזירה לא גזרו בה רבנן (בעל ה'תרומות' שער מו חלק ג, אות ג).

ג. יִשְׂרָאֵל שֶׁלָּוָה מָעוֹת מִן הָעוֹבֵד כּוֹכָבִים בְּרִבִּית[16], וּבִקֵּשׁ לְהַחֲזִירָם לוֹ, מְצָאוֹ יִשְׂרָאֵל אַחֵר וְאָמַר לוֹ: תֵּנֵם לִי, וַאֲנִי מַעֲלֶה לְךָ[17] כְּדֶרֶךְ שֶׁאַתָּה מַעֲלֶה לָעוֹבֵד כּוֹכָבִים - הֲרֵי זוֹ רִבִּית קְצוּצָה. אֲפִלּוּ הֶעֱמִידוֹ אֵצֶל הָעוֹבֵד כּוֹכָבִים[18]. עַד שֶׁיִּטֹּל הָעוֹבֵד כּוֹכָבִים מְעוֹתָיו[19], וְיַחֲזֹר וְיִתְּנֵם בְּיַד יִשְׂרָאֵל הָאַחֵר.

16) ב"מ עא: 17) את הריבית, "לך" לאו דוקא, אלא כלומר תחתיך (במקומך), כי גם במעלה הריבית ישר ליד הגוי – אסור, כי הרי זה כהאומר לחבירו אלוה לך על־מנת שתתן הריבית לגוי שהוא אסור ('טור' שם סי' קסח). 18) הביא המעות אצל הגוי על דעת לפרוע חובו – ובמצות הגוי ובשליחותו נתנם לישראל חבירו – אסור, לפי שאין תורת שליחות ביחסי ישראל עם הגוי, ומאחר שמישראל הוא מקבל הכסף – נמצא שהישראל הוא המלווהו בריבית (שם). 19) מיד הישראל, – ולאו דוקא כשנוטלם ונותנם ביד, אלא הוא־הדין אם אמר הגוי לישראל הניחם על גבי קרקע והפטר, ונטלם (משם) הישראל השני – מותר, מאחר שלא באו לידו באמצעות הישראל (גמרא שם).

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

ד. עוֹבֵד כּוֹכָבִים שֶׁלָּוָה מָעוֹת מִיִּשְׂרָאֵל בְּרִבִּית, וּבִקֵּשׁ לְהַחֲזִירָם לוֹ, מְצָאוֹ יִשְׂרָאֵל אַחֵר וְאָמַר לוֹ: תֵּנֵם לִי, וַאֲנִי מַעֲלֶה לְךָ[20] כְּדֶרֶךְ שֶׁאַתָּה מַעֲלֶה לְיִשְׂרָאֵל - הֲרֵי זֶה מֻתָּר[21]. וְאִם הֶעֱמִידוֹ אֵצֶל יִשְׂרָאֵל, אַף עַל פִּי שֶׁנָּתַן הָעוֹבֵד כּוֹכָבִים הַמָּעוֹת בְּיָדוֹ[22], הוֹאִיל וּמִדַּעַת[23] יִשְׂרָאֵל נָתַן - הֲרֵי זוֹ רִבִּית קְצוּצָה[24].

20) והוא־הדין באומר "ואני אעלה לו" (לישראל במישרין. 'טור' שם). 21) שמן הגוי הוא לוה (שם). ובשביל הגוי הוא נותנם. 22) של הישראל השני. 23) במצוותו, בשליחותו. 24) והרי זה כאילו הישראל מלווהו, כי לחומרא אמרו חכמים יש שליחות לגוי אצל ישראל, ועשאום כחומר ריבית קצוצה שיוצאת בדיינים (כסף־משנה בשם תלמידי הרשב"א בדעת רבינו). והרמב"ן והרשב"א חולקים על רבינו, ולדעתם אין זה אלא אבק ריבית ואינה יוצאת בדיינים (עיין מגיד־משנה).

ה. אָסוּר לְיִשְׂרָאֵל לִתְּלוֹת מְעוֹתָיו בְּיַד עוֹבֵד כּוֹכָבִים[25], כְּדֵי לְהַלְווֹתָן בְּרִבִּית לְיִשְׂרָאֵל. וְעוֹבֵד כּוֹכָבִים שֶׁהִלְוָה אֶת יִשְׂרָאֵל בְּרִבִּית - אָסוּר לְיִשְׂרָאֵל[26] אַחֵר לִהְיוֹת לוֹ עָרֵב; שֶׁכֵּיוָן שֶׁבְּדִינֵיהֶם שֶׁתּוֹבֵעַ הֶעָרֵב תְּחִלָּה[27], נִמְצָא הֶעָרֵב תּוֹבֵעַ אֶת יִשְׂרָאֵל בָּרִבִּית שֶׁהֶעָרֵב חַיָּב בָּהּ לָעוֹבֵד כּוֹכָבִים. לְפִיכָךְ, אִם קִבֵּל עָלָיו הָעוֹבֵד כּוֹכָבִים שֶׁלֹּא יִתְבַּע אֶת הֶעָרֵב תְּחִלָּה - הֲרֵי זֶה מֻתָּר[28].

25) כלומר, להפקיד ביד גוי, והגוי ילוה אותם בריבית לישראל (כ"מ ע"פ ב"מ סא: וכנוסחת הרי"ף, וכן הוא בתוספתא שם פרק ה הל' ח). 26) שם. 27) ורואים את הערב כלפי המלוה – כלווה (בניגוד לדיני ישראל, שתובעים את הלווה תחילה, ואם לא נתן לו אז חוזר אצל הערב ונפרע ממנו, כמו שיתבאר להלן פכ"ה הל' ג) והרי זה, כאילו הערב לוה מן הגוי וחזר והלווה לישראל. 28) כי בשעה שחוזר הגוי אצל הערב, ונפרע ממנו חובו של הלווה הקרן והריבית, הרי זה כאילו באותה שעה הוא מלוה לישראל חבירו – ומה שהלווהו (היינו הקרן והריבית) חוזר ותובע ממנו.

ו. יִשְׂרָאֵל שֶׁלָּוָה[29] מָעוֹת מִן הָעוֹבֵד כּוֹכָבִים בְּרִבִּית, וּזְקָקָן עָלָיו בְּמִלְוָה[30], וְנִתְגַּיֵּר: אִם עַד שֶׁלֹּא נִתְגַּיֵּר זְקָקָן עָלָיו בְּמִלְוָה - גּוֹבֶה אֶת הַקֶּרֶן[31] וְהָרִבִּית; וְאִם מִשֶּׁנִּתְגַּיֵּר זְקָקָן עָלָיו בְּמִלְוָה - גּוֹבֶה אֶת הַקֶּרֶן וְלֹא הָרִבִּית[32]. אֲבָל עוֹבֵד כּוֹכָבִים[33] שֶׁלָּוָה מִיִּשְׂרָאֵל בְּרִבִּית, וְזָקַף עָלָיו אֶת הָרִבִּית בְּמִלְוָה, אַף עַל פִּי שֶׁזְּקָקָן עָלָיו אַחַר שֶׁנִּתְגַּיֵּר - גּוֹבֶה אֶת הַקֶּרֶן וְאֶת הָרִבִּית; שֶׁלֹּא יֹאמְרוּ: בִּשְׁבִיל מְעוֹתָיו[34] נִתְגַּיֵּר זֶה. וְגוֹבֶה הַיִּשְׂרָאֵל מִמֶּנּוּ אַחַר שֶׁנִּתְגַּיֵּר כָּל מְעוֹת הָרִבִּית שֶׁנִּתְחַיֵּב בָּהֶן כְּשֶׁהָיָה עוֹבֵד כּוֹכָבִים[35].

29) שם עב. 30) לאחר זמן צירף הריבית והקרן לחשבון אחד, וכתב לו שטר עליהם: כך וכך אני חייב לפלוני. 31) שמשעה שזקפו חשוב כגבוי, וכקרן הוא (רש"י שם). 32) ואפילו לא את הריבית שהצטבר קודם שהתגייר, מכיון שזוקפו לאחר שנתגייר – נראה הדבר כזקיפת ריבית של ישראל לישראל (מגיד־משנה, 'טור' ושו"ע סי' קעא). 33) שם. 34) לפטור עצמו מחוב של ריבית. 35) אבל אינו גובה את הריבית שעלה לאחר שנתגייר (וכן דעת הרמ"ה ב'טור' שם, ולא כרא"ש).

ז. מִצְוָה[36] לְהַקְדִּים[37] הַלְוָאַת יִשְׂרָאֵל בְּחִנָּם לְהַלְוָאַת עוֹבֵד כּוֹכָבִים בְּרִבִּית[38].

36) שם עא. 37) ישראל וגוי הבאים ללוות. 38) כלומר, מצות הלוואת ישראל בחנם קודמת למצות הלואת הגוי בריבית, אע"פ שהמלוה מפסיד את הריבית (שם "עמי ונכרי – עמי קודם").

ח. אָסוּר לְאָדָם שֶׁיִּתֵּן מְעוֹתָיו[39] קָרוֹב לְשָׁכָר וְרָחוֹק לְהֶפְסֵד[40], שֶׁזֶּה אַבַּק רִבִּית הוּא. וְהָעוֹשֶׂה כֵּן - נִקְרָא רָשָׁע[41]. וְאִם נָתַן[42] - חוֹלְקִין בַּשָּׂכָר וּבַהֶפְסֵד כְּדִין הָעֵסֶק[43]. וְהַנּוֹתֵן מְעוֹתָיו קָרוֹב לְהֶפְסֵד וְרָחוֹק לְשָׂכָר[44] - הֲרֵי זֶה נִקְרָא חָסִיד[45].

39) בתור עיסקא, דהיינו שמקבל המעות לבדו יהיה נושא ונותן, ובעל הממון יקבל חלק מהרווח (ראה פ"ו מהל' שלוחין ושותפין הל' א וה"ב, ולהלן הערה מב). 40) שם ע. דהיינו אם העסק ישא רווח – יקבל בעל המעות חלקו כפי שהתנו, ואם יהיה הפסד, אחריות ההפסד על המתעסק בלבד (השווה למעלה פ"ד הל' יד). ומה שכתב "קרוב לשכר ורחוק להפסד" לאו דוקא, כי הוא־הדין אפילו נותן למחצית שכר, דהיינו על יסוד חלוקה שווה של הרווח וההפסד – אסור, אלא־אם־כן נותן לו שכר עמלו של כל יום, כמבואר לקמן הל' ט (ועיין ריטב"א ב'שיטה מקובצת' שם). 41) שעובר על דברי חכמים (רבינו יהונתן ב'שיטה מקובצת' שם). ונראה שהכוונה שזה הוא ממדת הרשעים, וכן הוא הנוסחא בתוספתא (ב"מ פרק ד): "זו מדת רשעים", על־דרך שאמרו באבות (פ"ה משנה י) שלי שלי, ושלך שלי – רשע. 42) בסתם, ולא התנו ביניהם שום תנאי חלוקה. 43) שנתבאר בפ"ו מהל' שלוחין ושותפין הל' א, ב, שבעל הממון צריך ליתן למתעסק שכר עמלו של כל יום מימי השותפות כפועל בטל (ראה הלכות שכירות פ"ד ה"ט). ואם לא רצה ליתן שכר עמלו, תיקנו חכמים שיהיה חלקו ברווח של המתעסק יותר מאשר חלקו באחריות ההפסד, היינו אם יש שם רווח יטול המתעסק שני שלישי הרווח ובעל המעות שליש, ובמקרה של הפסד – נושא המתעסק בשליש ובעל המעות בשני שלישים. וטעם הדבר, לפי ש"תיקנו חכמים שכל הנותן מעות לחבירו להתעסק בהם, יהיה חצי הממון בתורת הלוואה, והחצי האחר בתורת פקדון, ולפי תקנה זו אי־אפשר שיהיה השכר או ההפסד של כל הממון לאמצע בשוה, שאם אתה אומר כן, נמצא בעל הממון נוטל שכר חצי מעותיו שהם פקדון ואינו עושה כלום, אלא זה המתעסק טורח לו בחצי של פקדון מפני מעותיו שהלווהו ונמצא באים לידי אבק ריבית" (רבינו שם הל' ב). 44) היינו שחלקו ברווח פחות משליש שתיקנו חכמים (עיין

ריטב"א ב'שיטה מקובצת' שם). 45) שם, והשווה למעלה הערה מ.

ט. אֵין מוֹשִׁיבִין[46] חֲנֻנִּי[47] לְמַחֲצִית שָׂכָר[48], וְלֹא יִתֵּן מָעוֹת לִקַּח בָּהֶן פֵּרוֹת[49] לְמַחֲצִית שָׂכָר, וְלֹא בֵּיצִים לְהוֹשִׁיב תַּחַת הַתַּרְנְגוֹלִין שֶׁלּוֹ[50] לְמַחֲצִית שָׂכָר[51], וְאֵין שָׁמִין[52] עֲגָלִים וּסְיָחִין[53] לְפַטְּמָן לְמַחֲצִית שָׂכָר[54], אֶלָּא אִם כֵּן נָתַן לוֹ שְׂכַר עֲמָלוֹ וּמְזוֹנוֹ[55]. אוֹ יִהְיֶה רֶוַח הַמִּתְעַסֵּק יוֹתֵר עַל הֶפְסֵדוֹ, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[56] בְּעִנְיַן הַשֻּׁתָּפוּת[57].

46) שם סח. 47) למכור פירותיו. 48) על יסוד חלוקה שווה של הרווח וההפסד. 49) במקום הזול (שם). 50) של מקבל הביצים, ועליו יהיה לטפל בגידול האפרוחים. 51) של רווח האפרוחים, מה שיהיו שווין יותר על דמי הביצים. 52) כמה הם שווים עתה, וימסרם לרועה לפטמם. 53) חמורים צעירים (רבינו בפירושו ב"ב עח:). 54) של שבח הפיטום. 55) כלומר, עמלו של חנווני ולוקח פירות, ושכר עמלו ומזונו של בעל התרנגולים והרועה, שמוציאים למזון האפרוחים והעגלים נוסף על עמלו. 56) בהל' שלוחין ושותפין שם (וראה ביאורנו למעלה הערה מב). 57) על יסוד עיסקא.

י. הַמִּשְׁתַּתֵּף[58] עִם חֲבֵרוֹ בְּמָעוֹת אוֹ בְּקַרְקַע, אוֹ הַנּוֹתֵן לוֹ עֵסֶק[59] - לֹא יְצָרֵף הַשָּׂכָר[60] עִם הַקֶּרֶן[61]; שֶׁמָּא לֹא יִהְיֶה שָׁם שָׂכָר[62], וְנִמְצָאוּ בָּאִין לִידֵי רִבִּית. וְכֵן לֹא יִתֵּן לוֹ מָעוֹת[63] בְּתוֹרַת עֵסֶק אוֹ שֻׁתָּפוּת וְיִכְתֹּב אוֹתָן[64] מִלְּוָה; שֶׁמָּא יָמוּת, וְנִמְצָא הַשְּׁטָר בְּיַד הַיּוֹרֵשׁ, וְגוֹבֶה בּוֹ אֶת הָרִבִּית[65].

58) בקרקע על יסוד שותפות, דהיינו ששניהם נושאים ונותנים בממון השיתוף (רבינו בהל' שלוחין ושותפין שם). 59) על יסוד עיסקא, דהיינו שאחד בלבד (מקבל המעות) נושא ונותן בממון השיתוף (שם), בדרך שהתירו חכמים כמבואר בה"ח. 60) אומדן הרווח. 61) כחלקו בעסק או בשותפות. 62) ובעל המעות לא יאמין לו, ויגבה ע"פ שטרו, כפי הנקוב בו (שם סח.). 63) או קרקע (כסף־משנה). 64) אפילו הקרן בלבד. 65) שם, כלומר שמא יהיה הפסד ועל בעל המעות לישא חלקו בהפסד של הקרן, והיורש – שאינו יודע את התנאי שביניהם שהמוריש ישא חלק בהפסד, יגבה כל הקרן ללא ניכוי ההפסד ונמצא בא לידי גביית ריבית.

יא. אָסוּר לְהַקְדִּים הָרִבִּית אוֹ לְאַחֵר אוֹתוֹ[66]. כֵּיצַד? נָתַן עֵינָיו לִלְוּוֹת מִמֶּנּוּ, וְהָיָה מְשַׁלֵּחַ לוֹ סִבְלוֹנוֹת[67] בִּשְׁבִיל שֶׁיַּלְוֵהוּ[68] - זוֹ הִיא רִבִּית מֻקְדֶּמֶת. לָוָה מִמֶּנּוּ וְהֶחֱזִיר לוֹ מְעוֹתָיו[69], וְהָיָה מְשַׁלֵּחַ לוֹ סִבְלוֹנוֹת בִּשְׁבִיל מְעוֹתָיו שֶׁהָיוּ בְּטֵלִין אֶצְלוֹ - זוֹ הִיא רִבִּית מְאֻחֶרֶת. וְאִם עָבַר וְעָשָׂה כֵּן - הֲרֵי זֶה אֲבַק רִבִּית[70].

66) שם עה: 67) דורונות, מתנות. 68) רבינו כתב בלשון נסתר (כנוסחת המשנה בירושלמי, שלא כנוסחת המשנה בבבלי "בשביל שתלווני" – בלשון נוכח) ומשמע שאפילו לא פירש את כוונתו בשליחות הסבלונות, אלא משלחו סתם – אסור ('טור' ו'בית יוסף' יורה־דעה סי' קס). 69) כנוסחת הירושלמי, ונוסחת הבבלי: "ואומר לו בשביל מעותיך" (ראה הערה הקודמת). 70) ואינה יוצאה בדיינים (שם סב:).

יב. מִי שֶׁלָּוָה[71] מֵחֲבֵרוֹ, וְלֹא הָיָה רָגִיל מִקֹּדֶם לְהַקְדִּים לוֹ שָׁלוֹם - אָסוּר לְהַקְדִּים לוֹ שָׁלוֹם, וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר שֶׁיְּקַלְּסוֹ בִּדְבָרִים אוֹ יַשְׁכִּים לְפִתְחוֹ[72]; שֶׁנֶּאֱמַר: נֶשֶׁךְ כָּל דָּבָר - אַפִּלּוּ דְּבָרִים אֲסוּרִים[73]. וְכֵן אָסוּר לוֹ לְלַמֵּד אֶת הַמַּלְוֶה מִקְרָא[74] אוֹ גְּמָרָא[75] כָּל זְמַן שֶׁמְּעוֹתָיו בְּיָדוֹ, אִם לֹא הָיָה רָגִיל בָּזֶה מִקֹּדֶם; שֶׁנֶּאֱמַר: נֶשֶׁךְ כָּל דָּבָר[76].

71) שם עה: 72) לשאול בשלומו (השווה ברכות יד.). 73) כלומר, אפילו דיבור בלבד. 74) בחנם – אפילו במקום שהחמירו על עצמם, שלא ליקח שכר על לימוד מקרא (ראה פ"א מהל' תלמוד תורה הל' ז). 75) אע"פ שמצד הדין אסור ללמד בשכר כמבואר (בהל' ת"ת שם). 76) כלומר, אפי' הנאת דיבור בלבד – אסור.

יג. הַמַּלְוֶה אֶת חֲבֵרוֹ - לֹא יֹאמַר לוֹ: דַּע[77] אִם בָּא אִישׁ פְּלוֹנִי מִמָּקוֹם פְּלוֹנִי. כְּלוֹמַר[78], שֶׁתְּכַבְּדוֹ וְתַאֲכִילוֹ וְתַשְׁקֵהוּ כָּרָאוּי[79]. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

77) תתוודע (שם עה: וכנוסחת המשנה שבירושלמי). 78) כך כוונת המלוה באומרו: "דע וכו'". 79) דברי רבינו תמוהים לכאורה. אם כן, שכוונתו להאכילו ולהשקותו – הרי זה ריבית ממון גמור, ולמה כללו רבינו בקבוצת ההלכות האסורות משום ריבית דברים? וכבר תמה על כך ב'בית יוסף' יורה־דעה סי' קס. ראה מה שכתב בזה הט"ז בסי' קס ס"ק ה. ברם, איני רואה כל הכרח לפרש דברי רבינו שהמדובר על אכילה ושתיה בחנם, אלא כוונתו כשהוא מארחו תמורת כסף, ואעפ"כ אסור משום ריבית דברים, שהוא מארחו ע"פ הוראת ובקשת המלוה (השווה 'ספרי' דברים רסב, "לך לשאול בשלום פלוני").

יד. יֵשׁ דְּבָרִים שֶׁהֵן כְּמוֹ רִבִּית[80], וּמֻתָּרִין. כֵּיצַד? לוֹקֵחַ אָדָם[81] שְׁטָרוֹתָיו שֶׁל חֲבֵרוֹ[82] בְּפָחוֹת[83] וְאֵינוֹ חוֹשֵׁשׁ[84]. וּמֻתָּר לְאָדָם לִתֵּן לַחֲבֵרוֹ דִּינָר, כְּדֵי שֶׁיְּלַוֶּהוּ לְפִלּוֹנִי מֵאָה דִּינָרִין; שֶׁלֹּא אָסְרָה תּוֹרָה אֶלָּא רִבִּית הַבָּאָה מִן הַלְּוָה לַמַּלְוֶה[85]. וְכֵן אוֹמֵר אָדָם לַחֲבֵרוֹ: הֵא לְךָ דִּינָר זֶה וַאֲמֹר לְפִלּוֹנִי שֶׁיַּלְוֵנִי; שֶׁלֹּא נָתַן אֶלָּא שְׂכַר אֲמִירָה[86].

80) נראין כריבית – שממונו מתרבה. 81) תוספתא ב"מ פ"ד ה"ב. 82) שיש לו על אחרים. 83) מהסכום הנקוב בשטר. ודוקא כשהלוקח מקבל עליו אחריות השטר והמלוה, כגון שאם יעני הלוה ולא יהיה לו ממה לפרוע ההפסד ללוקח, אבל אם האחריות היא על המוכר – אין זה מכר אלא הלוואה ואסור, לפי שהוא קרוב לשכר ורחוק

להפסד (מגיד־משנה בשם רמב"ן, שו"ע יורה־דעה סי' קעג סעיף ד). 84) משום ריבית – שלא אסרה תורה אלא ריבית הבאה מלווה למלווה, כמו שמבאר רבינו בסמוך (חסדי דוד על התוספתא שם). 85) ב"מ סט: 86) שם.

טו. יֵשׁ דְּבָרִים שֶׁהֵן מֻתָּרִין, וְאָסוּר לַעֲשׂוֹתָן מִפְּנֵי הַעֲרָמַת רִבִּית[87]. כֵּיצַד? אָמַר לוֹ: הַלְוֵנִי מָנֶה[88]; אָמַר לוֹ: מָנֶה אֵין לִי, חִטִּים יֵשׁ לִי בְּמָנֶה; וְנָתַן לוֹ חִטִּים בְּמָנֶה[89], וְחָזַר וּלְקָחָן[90] מִמֶּנּוּ בְּתִשְׁעִים[91] - הֲרֵי זֶה מֻתָּר[92], אֲבָל אֲסָרוּהוּ מִפְּנֵי הַעֲרָמַת רִבִּית, שֶׁהֲרֵי נָתַן לוֹ תִּשְׁעִים וְלוֹקֵחַ מָנֶה. וְאִם עָבַר וְעָשָׂה כָּזֶה - הֲרֵי הוּא מוֹצִיא מִמֶּנּוּ[93] מֵאָה[94] בַּדִּין[95], שֶׁאֲפִלּוּ אֲבַק רִבִּית אֵין כָּאן[96]. וְכֵן מִי שֶׁהָיְתָה שָׂדֶה מְמֻשְׁכֶּנֶת בְּיָדוֹ[97] - לֹא יַחֲזֹר וַיַּשְׁכִּיר אוֹתָהּ לְבַעַל הַשָּׂדֶה, מִפְּנֵי הַעֲרָמַת רִבִּית[98]; שֶׁהֲרֵי זֶה עוֹמֵד בְּשָׂדֵהוּ כְּשֶׁהָיָה, וְנוֹתֵן לָזֶה שָׂכָר בְּכָל חֹדֶשׁ בִּשְׁבִיל מְעוֹתָיו שֶׁהִלְוָהוּ.

87) שם סב: 88) מנה = מאה זוז. 89) כמחיר השער בשוק, והלוקח התחייב לשלם לו מנה. 90) חזר המלוה וקנאן. 91) זוז, ועל הלוה להחזיר לו מנה – דמי ההלוואה. 92) מתורת ריבית, שאין זה אלא כחוזר ומוכר במחיר נמוך משער השוק. 93) המלוה מוציא מן הלוה. 94) היינו, כל דמי ההלואה. 95) כלומר, בית־דין נזקקין להוציא מן הלוה למלוה, שלא כאבק ריבית, שאינה יוצאה בדיינים – לא מלוה למלוה ולא ממלוה ללוה, כמו שיתבאר לקמן פ"ו הל' א. 96) למדו רבינו מלשון הברייתא שאמרו "שהן מותרין", משמע שאין בזה אפילו אבק ריבית. במה דברים אמורים? כשלא התנה מתחילה שימכור לו את החטים בתשעים, אבל כשהתנה – אסור (מגיד־משנה). 97) על־מנת שיאכל פירותיה כל זמן שלא יפרע הלוה חובו, ודעת רבינו שאין זה ריבית קצוצה אלא אבק ריבית שאינה יוצאה בדיינים (לקמן פ"ו ה"ז). 98) מצד הדין משכנתא כשכירות היא, והרי זה כשוכר וחוזר ומשכיר להמשכיר ביותר – שמותר (שם סח. "ולא כחכירי נרשאי", ומפרש רבינו שאיסורו מפני הערמה, אבל דעת רש"י שזהו ריבית גמור (עיין מגיד־משנה).

טז. אָסוּר[99] לְהַשְׁכִּיר[100] הַדִּינָרִין. שֶׁאֵין זֶה דּוֹמֶה לְמַשְׁכִּיר אֶת הַכְּלִי, שֶׁהַכְּלִי חוֹזֵר בְּעַצְמוֹ[101], וְזֶה מוֹצִיא אֵלּוּ וּמֵבִיא דִּינָרִין אֲחֵרִים, וְנִמְצָא זֶה אֲבַק רִבִּית[102].

99) שם סט: 100) שאינו אומר בלשון הלוואה אלא בלשון שכירות. 101) ואין השוכר נושא באחריות הפחת, מחמת מלאכה. 102) מדברי רבינו נראה, שאינו אסור אלא במשכירם על דעת הוצאה, אבל אם משכירם על דעת שיעמדו אצלו ויחזירם בעין, כגון ששכרם להתנאות בהם – הרי זה כמשכיר כלי ומותר, וכן שנינו בתוספתא ב"ד פ"ד (מגיד־משנה).

יז. מֶלֶךְ[103] שֶׁהָיוּ דִינָיו, שֶׁכָּל מִי שֶׁיִּתֵּן הַמַּס[104] הַקָּצוּב עַל כָּל אִישׁ וָאִישׁ עַל יְדֵי[105] זֶה שֶׁלֹּא נָתַן יִשְׁתַּעְבֵּד בּוֹ, וְנָתַן עַל יָדוֹ דִּינָר, אַף עַל פִּי שֶׁמִּשְׁתַּעְבֵּד בּוֹ יָתֵר מִדִּינָר - הֲרֵי זֶה מֻתָּר[106]. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

103) "שמטבעו יוצא באותן הארצות, שהרי הסכימו בני אותה הארץ וסמכה דעתם שהוא אדוניהם והם לו עבדים" (רבינו פ"ה מהל' גזילה הל' יח). 104) מס גולגולת. 105) בעד, עבור. 106) שאין זה הלוואה אלא כמכר – שדין המלך דין הוא (דינא דמלכותא דינא. עיין ב"מ עג:). ומפרש רבינו שהשאלה בגמ' שם נוגעת באיסור ריבית ובאיסור ההשתעבדות בישראל יותר מדאי – ופשטוה להיתר בשניהם (השווה רבינו הל' גזילה שם, ובפ"א מהל' עבדים הל' ח. וראה השגת הראב"ד בהל' עבדים שם – 'מרכבת המשנה').

פֶּרֶק שִׁשִּׁי[1]

1) מבאר דין מלווה סלע בחמישה דינרין, או סאתיים בשלוש, ודין מלווה והתנה לדור בחצירו, ודין מוכר באסמכתא שהפירות שאכל ריבית הם, ודין מלווה חבירו שלא ימשוך עבדו שיעבוד אצלו. ולא ידור בחצירו חינם, ודין מלווה על השדה ואמר לו אם לא תחזיר לי עד זמן ידוע הרי היא שלי, ודין מוכר בית או שדה ואמר כשיהיו לי מעות תחזירם לי, ודין משכונה בניכוי או בלא ניכוי.

א. הַמַּלְוֶה אֶת חֲבֵרוֹ סֶלַע[2] בַּחֲמִשָּׁה דִינָרִים, אוֹ סָאתַיִם חִטִּים בְּשָׁלֹשׁ, אוֹ סֶלַע בְּסֶלַע וּסְאָה, אוֹ שָׁלֹשׁ סְאִין בְּשָׁלֹשׁ סְאִין וְדִינָר, כְּלָלוֹ שֶׁל דָּבָר: כָּל הַלְוָאָה בְּתוֹסֶפֶת כָּל שֶׁהוּא[3] - הֲרֵי זוֹ רִבִּית שֶׁל תּוֹרָה, וְיוֹצְאָה בַּדַּיָּנִין[4]. וְכֵן הַמַּלְוֶה אֶת חֲבֵרוֹ, וְהִתְנָה עִמּוֹ[5] שֶׁיָּדוּר בַּחֲצֵרוֹ חִנָּם[6] עַד שֶׁיַּחֲזִיר לוֹ הַלְוָאָתוֹ, אוֹ שֶׁשָּׂכַר מִמֶּנּוּ בִּפְחוֹת[7], וְקָצַב הַדָּבָר, שֶׁפּוֹחֵת לוֹ מִן הַשָּׂכָר עַד שֶׁיַּחֲזִיר לוֹ הַלְוָאָתוֹ, אוֹ שֶׁמִּשְׁכֵּן בְּיָדוֹ מָקוֹם שֶׁפֵּרוֹתָיו מְצוּיִין בְּעֵת הַהַלְוָאָה, כְּגוֹן שֶׁמִּשְׁכֵּן חֲצֵרוֹ[8] עַל מְנָת שֶׁיָּדוּר בּוֹ בְּחִנָּם - הֲרֵי זוֹ רִבִּית שֶׁל תּוֹרָה, וְיוֹצְאָה בַּדַּיָּנִין. וְכֵן הַמּוֹכֵר שָׂדֶה[9] אוֹ חָצֵר בְּאַסְמַכְתָּא[10], הוֹאִיל וְלֹא קָנָה הַגּוּף - הֲרֵי כָּל הַפֵּרוֹת שֶׁאָכַל רִבִּית, וּמַחֲזִיר אוֹתָן. וְהוּא הַדִּין לְכָל מִי [שֶׁלֹּא] קָנָה קִנְיָן גָּמוּר מִתְּחִלָּה[11], שֶׁהוּא מַחֲזִיר אֶת הַפֵּרוֹת; מִפְּנֵי שֶׁאִם אָכַל אֶת הַפֵּרוֹת - הֲרֵי זוֹ רִבִּית[12] שֶׁל תּוֹרָה. וְכָל דָּבָר שֶׁהוּא אָסוּר מִשּׁוּם רִבִּית חוּץ מֵאֵלּוּ - הֲרֵי הוּא אָסוּר מִדִּבְרֵיהֶם, גְּזֵרָה שֶׁמָּא יָבוֹא לְרִבִּית שֶׁל תּוֹרָה. וְהוּא הַנִּקְרָא אֲבַק רִבִּית[13]. וְאֵינוֹ מוֹצִיא בַּדַּיָּנִין[14].

2) בבא־מציעא ס: 3) כלומר, באיזו תוספת שהיא – הן של כסף על הלוואת אוכל הן של אוכל על הלוואת כסף, הן תוספת כל דבר שהוא (ראה סמ"ג קצג, ו'טור' יורה־דעה סי' קסא). וזה לא כהבנת הלחם־משנה בדעת רבינו. 4) שם סא: (ראה למעלה פ"ד הל' ג). 5) בשעת ההלוואה (ראה לקמן הל' ג). 6) שם סד: אע"פ שאין החצר עשויה

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

לשכר (עומדת להשכרה) ואין דרך בעל החצר להשכיר (ראה להלן הל' ב, ובהערה כא). 7) מאשר השער המקובל בשוק. 8) תפס רבינו חצר, בהתאם לדעתו לחלק בין משכנתא של חצר, שהיא ריבית של תורה, ובין שדה וכרם שאינה ריבית אלא מדבריהם, וכמו שיתבאר להלן הל' ז. 9) ראה להלן הל' ז הערה נז. 10) יתבאר להלן הל' ד. 11) יתבאר להלן הל' ה. 12) המתבארים והולכים בהמשך הפרקים הבאים. 13) כלומר, כריבית ולא ריבית ממש, כעין האבק שהוא עפר ואינו עפר ממש. 14) שם סא:

ב. הַמַּלְוֶה אֶת חֲבֵרוֹ - לֹא יִמְשֹׁךְ[15] אֶת עַבְדּוֹ כְּדֵי שֶׁיַּעֲשֶׂה בּוֹ מְלָאכָה, אַף עַל פִּי שֶׁהָעֶבֶד יוֹשֵׁב וּבָטֵל[16]. וְלֹא יָדוּר בַּחֲצֵרוֹ חִנָּם, אַף עַל פִּי שֶׁאֵין הֶחָצֵר עֲשׂוּיָה לְשָׂכָר[17], וְאֵין דֶּרֶךְ בַּעַל הֶחָצֵר לְהַשְׂכִּיר[18]. וְאִם דָּר[19] - צָרִיךְ לְהַעֲלוֹת לוֹ שָׂכָר[20]. וְאִם לֹא הֶעֱלָה לוֹ - הֲרֵי זֶה אֲבַק רִבִּית[21], לְפִי שֶׁלֹּא הִתְנָה עִמּוֹ[22] שֶׁיַּלְוֵהוּ וְיָדוּר בַּחֲצֵרוֹ. לְפִיכָךְ[23], אִם עֲדַיִן לֹא הֶחֱזִיר לוֹ חוֹבוֹ, וּבָא לְנַכּוֹת שְׂכַר הֶחָצֵר שֶׁדָּר בָּהּ מִן הַחוֹב, אִם הָיָה הַשָּׂכָר כְּנֶגֶד הַחוֹב - אֵינוֹ מְנַכֶּה לוֹ הַכֹּל, אֶלָּא כְּמוֹ שֶׁיִּרְאוּ הַדַּיָּנִים[24]. שֶׁאִם תְּסַלֵּק אוֹתוֹ בְּלֹא כְּלוּם - הֲרֵי זֶה כְּמוֹ שֶׁהוֹצִיא אוֹתוֹ בַּדַּיָּנִין[25], וַאֲבַק רִבִּית אֵינָהּ יוֹצְאָה בַּדַּיָּנִין.

15) תוקף ומושך לרשותו (שם סד:). 16) ומצד הדין, המעביד עבד של אחר כשהוא יושב ובטל פטור מלשלם (כמבואר בפ"ג מהל' גזילה הל' ז) – כאן אסור, שנראה שמעבידו בתור ריבית. 17) אינה עומדת להשכרה. 18) שאדם אחר הדר בה, פטור מלהעלות שכר (כמבואר בהל' גזילה שם) – למלוה אסור, לפי שנראה שדר בו בתור ריבית (שם). 19) ואם עבר ודר. 20) כדי שלא יעבור על איסור ריבית. 21) ואינה יוצאת בדיינין. 22) משום כך אין כאן ריבית קצוצה. ומכאן, שאם התנה עמו בשעת ההלוואה שידור בחצרו (ראה לעיל הל' א) אע"פ שאין החצר עשויה לשכר, ואין דרך בעל החצר להשכיר – הרי זה כשוכרו וריבית של תורה היא ויוצאה בדיינים ('בית יוסף' יורה־דעה סי' קסו). 23) הואיל ואבק ריבית הוא, אין צריך לומר אם כבר החזיר ההלוואה שאין ב"ד מוציאים השכר, אלא אפילו אם עדיין לא החזיר החוב ובא לנכות את השכר – אינו מנכה הכל, וכמו שמבאר רבינו בסמוך (השווה להלן פרק ז הל' א). 24) ע"פ שער השכירות הנהוג באותו מקום – ובתנאי שלא יגיע סכום הניכוי כשיעור לכל החוב, וכמו שמבאר רבינו והולך. 25) דעת רבינו המחלק בין ניכוי חלקי לניכוי מלא צ"ע, שהרי כל מה שאתה מנכה ממנו, אפילו זוז אחד, הרי זה כהוצאה. וכבר תמה בכך הרשב"א (בב"מ דף סז) ועיין 'אבן האזל' מה שכתב בזה. [נראה, שהראב"ד המשיג כאן, פירש נכונה כוונת רבינו, שמנכה לפי מנהג המקום לנכות בממשכן חצירו ואע"פ שהלווה אין דרכו להשכיר חצירו, מפני שזה אבק ריבית, ואעפ"כ אינו מנכה לו כל חובו בהתאם לדברי רב אשי (שם סז.) גבי משכנתא: "אכל שיעור זוזי וכו' לא מסלקינן ליה בלא זוזי" ולכן אין כאן אפילו אבק ריבית. והשגתו של הראב"ד נדחתה ע"י הרב המגיד].

ג. הוֹרוּ רַבּוֹתַי: שֶׁהַמַּלְוֶה אֶת חֲבֵרוֹ, וּלְאַחַר זְמַן תָּבַע חוֹבוֹ, וְאָמַר לוֹ הַלּוֶה: דּוּר בַּחֲצֵרִי[26] עַד שֶׁאַחֲזִיר לְךָ חוֹבְךָ - הֲרֵי זֶה אֲבַק רִבִּית, לְפִי שֶׁלֹּא קָצַץ בִּשְׁעַת הַלְוָאָה; שֶׁנֶּאֱמַר: לֹא תִתֵּן[27] לוֹ בְּנֶשֶׁךְ.

26) והוא־הדין כל ריבית שהוא (הרמ"א בהגהותיו סי' קסז, ב). 27) כלומר, בשעה שאתה נותן את כספך בהלוואה, לא תתן לו בנשך, הרי שלא הקפידה תורה אלא על הנשך בעד ההלוואה, ולא בעד הרווחת זמן הפרעון (דרשה זו אינה במקורות שלפנינו, וכנראה שרבותיו של רבינו דרשוה מעצמם. ולגוף ההוראה, יש סמוכין מסוגיית הגמרא ב"מ סד: עיי"ש, אולם יש חולקים על הוראה זו, וסוברים שגם בעד הרווחת זמן – ריבית קצוצה היא (עיין ראב"ד בהשגותיו, ולחם־משנה כאן).

ד. הַמַּלְוֶה אֶת חֲבֵרוֹ עַל הַשָּׂדֶה, וְאָמַר לוֹ[28]: אִם לֹא תַחֲזִיר לִי מִכָּאן עַד שָׁלֹשׁ שָׁנִים, הֲרֵי הִיא שֶׁלִּי - הֲרֵי זֶה לֹא קָנָה[29], מִפְּנֵי שֶׁהִיא אַסְמַכְתָּא[30]. לְפִיכָךְ מְנַכֶּה כָּל הַפֵּרוֹת שֶׁאָכַל[31], מִפְּנֵי שֶׁהוּא רִבִּית שֶׁל תּוֹרָה[32]. אֲבָל אִם אָמַר לוֹ הַמּוֹכֵר[33]: אִם לֹא אַחֲזִיר לְךָ עַד שָׁלֹשׁ שָׁנִים, קְנֵה אוֹתָהּ מֵעַכְשָׁו[34], וְהֵבִיא לוֹ בְּתוֹךְ שָׁלֹשׁ - אֵין לוֹ פֵּרוֹת[35]; הֵבִיא לוֹ לְאַחַר שָׁלֹשׁ - הֲרֵי כָּל הַפֵּרוֹת לַלּוֹקֵחַ[36].

28) המלוה, בשעת מתן מעות. 29) אע"פ שלא החזיר תוך שלוש שנים. 30) שהרי לא גמר בלבו להקנותו, לפי שדעתו עדיין סומכת שמא יהיו לו מעות לשלם בזמן הקבוע (ראה הל' מכירה פי"א הל' ב, ו). 31) בינתיים על סמך המכר. 32) הואיל ולא גמר והקנהו, נמצא שמעות המכר הלוואה הם, והמלוה (הלוקח) אוכל פירות בשביל המעות שהלווהו (ב"מ סז. כרבינא, וכן דעת הרי"ף ראה לקמן ה"ז). 33) הלווה. והוא־הדין אמר הלוקח (המלוה) אם לא תחזיר וכו' (לחם־משנה). 34) שאין זה אסמכתא – וקנה, שאילו לא גמר להקנותו, לא הקנהו מעכשיו (רבינו הל' מכירה שם). 35) להלוקח, ומנכה כל הפירות שאכל. 36) שם. הואיל ולא קיים התנאי – נמצא שהשדה מכור מלמפרע, לפיכך כל הפירות אפי' של תוך ג' שנים – שלו.

ה. הַמּוֹכֵר בַּיִת אוֹ שָׂדֶה, וְאָמַר הַמּוֹכֵר לַלּוֹקֵחַ: לְכְשֶׁיִּהְיוּ לִי מָעוֹת תַּחֲזִיר לִי קַרְקָעִי - לֹא קָנָה[37]; וְכָל הַפֵּרוֹת שֶׁאָכַל - רִבִּית קְצוּצָה[38], וּמוֹצִיאִין אוֹתָם בַּדַּיָּנִין. אֲבָל אִם אָמַר לוֹ הַלּוֹקֵחַ מִדַּעְתּוֹ[39]: כְּשֶׁיִּהְיוּ לְךָ מָעוֹת אֲנִי אַחֲזִיר לְךָ קַרְקַע זֶה - מֻתָּר, וְהַלּוֹקֵחַ אוֹכֵל פֵּרוֹת[40] עַד שֶׁיַּחֲזִיר לוֹ מְעוֹתָיו.

37) השווה למעלה הל' ד. 38) שם סה: 39) שם. (השווה רבינו הל' מכירה שם הל' יא. ועיין בכסף־משנה שם). 40) "ואין בזה אבק ריבית, שהרי הלוקח מדעתו

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

חייב עצמו בתנאי זה", והמוכר הסכים למכור גם בלי התנאי (רבינו שם).

ו. מָכַר לוֹ אֶת הַשָּׂדֶה, וְנָתַן לוֹ מִקְצָת הַדָּמִים[41]: אִם אָמַר לוֹ הַמּוֹכֵר לַלּוֹקֵחַ: קְנֵה כְּשִׁעוּר מְעוֹתֶיךָ[42] - כָּל אֶחָד מִשְּׁנֵיהֶם אוֹכֵל פֵּרוֹת כְּשִׁעוּר מְעוֹתָיו. אָמַר הַמּוֹכֵר לַלּוֹקֵחַ: לִכְשֶׁתָּבִיא שְׁאָר הַמָּעוֹת תִּקְנֶה[43] מֵעַכְשָׁו - שְׁנֵיהֶם אֲסוּרִים לֶאֱכֹל הַפֵּרוֹת מִיָּד: הַמּוֹכֵר אָסוּר - שֶׁמָּא יָבִיא הַלּוֹקֵחַ שְׁאָר הַמָּעוֹת, וְנִמְצֵאת הַשָּׂדֶה שֶׁלּוֹ[44], וְנִמְצָא הַמּוֹכֵר אוֹכֵל פֵּרוֹת[45] בִּשְׁבִיל הַמָּעוֹת שֶׁנִּשְׁאֲרוּ לוֹ אֵצֶל הַלּוֹקֵחַ[46]; וְכֵן הַלּוֹקֵחַ אָסוּר - שֶׁמָּא לֹא יָבִיא, וְנִמְצָא שֶׁאָכַל בִּשְׁבִיל מִקְצַת הַמָּעוֹת שֶׁיֵּשׁ לוֹ אֵצֶל הַמּוֹכֵר[47]. לְפִיכָךְ מַנִּיחִין אֶת הַפֵּרוֹת עַל יְדֵי שָׁלִישׁ עַד שֶׁיִּנָּתְנוּ לְאֶחָד מֵהֶן. אָמַר לוֹ הַמּוֹכֵר: לִכְשֶׁתָּבִיא שְׁאָר הַמָּעוֹת תִּקְנֶה[48] - הֲרֵי הַמּוֹכֵר אוֹכֵל פֵּרוֹת עַד שֶׁיָּבִיא הַלּוֹקֵחַ; וְאִם אָכַל הַלּוֹקֵחַ - מוֹצִיאִין מִמֶּנּוּ[49]. אָמַר לוֹ הַמּוֹכֵר: קְנֵה מֵעַכְשָׁו[50], וּשְׁאָר הַמָּעוֹת הֲרֵי הֵן חוֹב אֶצְלְךָ - הֲרֵי הַלּוֹקֵחַ אוֹכֵל פֵּרוֹת; וְאִם אָכַל הַמּוֹכֵר - מוֹצִיאִין מִמֶּנּוּ[51] כָּל מַה שֶׁאָכַל.

41) מקור ההלכה – בבבא־מציעא שם. 42) מעכשיו, ושאר הקרקע תקנה כשתביא מותר המעות. 43) כל השדה, וקודם שיביא המעות אינו מקנה לו כלום. 44) למפרע, שהרי אמר לו מעכשיו. 45) בינתיים. 46) בהלוואה. 47) בהלוואה. 48) משעת הבאת שאר המעות. 49) שנמצא שאכל בשביל מקצת המעות שיש לו אצל המוכר. 50) קנה כל השדה, מעכשיו. 51) משום שאוכל בשביל המתנת מעותיו.

ז. הוֹרוּ רַבּוֹתַי: שֶׁהַמַּלְוֶה אֶת חֲבֵרוֹ, וּמִשְׁכֵּן לוֹ שָׂדֶהוּ עַל מְנָת שֶׁיֹּאכַל פֵּרוֹתֶיהָ כָּל יְמֵי הַמַּשְׁכּוֹנָא, אַף עַל פִּי שֶׁאֵינוֹ מְנַכֶּה לוֹ כְּלוּם - הֲרֵי זוֹ אֲבַק רִבִּית, וְאֵינָהּ יוֹצְאָה בַּדִּינִין. שֶׁאֵין הַמְמַשְׁכֵּן אֶת הַשָּׂדֶה דּוֹמֶה לִמְמַשְׁכֵּן בַּיִת[52], שֶׁהֲרֵי אֵין בַּשָּׂדֶה פֵּרוֹת מְצוּיִין בְּעֵת הַהַלְוָאָה, וְאֶפְשָׁר שֶׁיִּרְוִיחַ וְיִהְיוּ שָׁם פֵּרוֹת, וְאֶפְשָׁר שֶׁיַּפְסִיד בִּזְרִיעָתָהּ וַעֲבוֹדָתָהּ, וּלְפִיכָךְ[53] הִיא אֲבַק רִבִּית. וְכֵן אֵין הַמַּשְׁכּוֹנָא דּוֹמֶה לְמִי שֶׁמָּכַר בְּאַסְמַכְתָּא[54]; שֶׁהַמּוֹכֵר בְּאַסְמַכְתָּא לֹא גָמַר וְהִקְנָהוּ[55], וְהַמְמַשְׁכֵּן גָּמַר וְהִקְנָהוּ גּוּף זֶה לְפֵרוֹתָיו[56]. וְכָזֶה יֵרָאֶה מִן הַגְּמָרָא[57], שֶׁהַמַּשְׁכּוֹנָא אֲבַק רִבִּית, וְאֵין לְךָ לְהַעֲמִידָהּ[58] אֶלָּא בִּמְמַשְׁכֵּן שָׂדֵהוּ, כְּמוֹ שֶׁהוֹרוּ רַבּוֹתַי[59]. נִמְצֵאתָ לָמֵד, שֶׁשָּׁלֹשׁ מַשְׁכּוֹנוֹת הֵן: מַשְׁכּוֹנָא שֶׁהִיא רִבִּית קְצוּצָה, וּמַשְׁכּוֹנָא שֶׁהִיא אֲבַק רִבִּית, וּמַשְׁכּוֹנָא שֶׁהִיא מֻתֶּרֶת. כֵּיצַד? מִשְׁכֵּן לוֹ מָקוֹם שֶׁפֵּרוֹתָיו מְצוּיִין תָּדִיר, כְּגוֹן חָצֵר אוֹ מֶרְחָץ אוֹ חֲנוּת, וְאָכַל פֵּרוֹתֵיהֶן - הֲרֵי זוֹ רִבִּית קְצוּצָה. מִשְׁכֵּן לוֹ שָׂדֶה וְכֵיוֹצֵא בָהּ, וּבָאוּ שָׁם פֵּרוֹת וַאֲכָלָן - הֲרֵי זוֹ אֲבַק רִבִּית. וְכֵן אִם מִשְׁכֵּן חֲצֵרוֹ וְכֵיוֹצֵא בָהּ וּבְנִכּוּי - הֲרֵי זֶה אֲבַק רִבִּית. מִשְׁכֵּן שָׂדֵהוּ בְּנִכּוּי - הֲרֵי זֶה מֻתָּר. כֵּיצַד הוּא הַנִּכּוּי? כְּגוֹן שֶׁהִלְוָהוּ מֵאָה דִינָרִין, וּמִשְׁכֵּן לוֹ בָּהֶן חֲצֵרוֹ אוֹ שָׂדֵהוּ, וְאָמַר לוֹ הַמַּלְוֶה: הֲרֵינִי מְנַכֶּה לְךָ מָעָה כֶּסֶף בְּכָל שָׁנָה בִּשְׁכַר קַרְקַע זוֹ, כְּדֵי שֶׁיִּהְיוּ כָּל פֵּרוֹתָיו שֶׁלִּי, בְּחָצֵר וְכֵיוֹצֵא בָהּ - אָסוּר[60], וּבְשָׂדֶה וְכֵיוֹצֵא בָהּ - מֻתָּר[61].

52) שנתבאר לעיל הל' א שהוא ריבית של תורה. 53) הואיל והקציצה היא על דבר שאין הרווח ברור. 54) שנתבאר לעיל הל' ד – ו. 55) נמצא שאוכל פירות של המוכר, בשביל המעות שאצל המוכר בהלוואה. 56) וברשות המלוה הם גדלים. ועצם ההקנאה של השדה לפירותיו אינה ריבית קצוצה, שהרי לא קצץ עמו על רווח ברור כמו שנתבאר (עיין חידושי רבינו חיים הלוי, וב'אבן האזל'). 57) ב"מ סב. אמר ליה רבינא לרב אשי, והרי משכנתא בלא נכייתא וכו', ובדינינו (בדיני ישראל) אין מחזיקין ממלוה ללוה (שאבק ריבית הוא). 58) לכאורה דבריו הנ"ל נוגדים מה שמסופר בשמו בדין מכר באסמכתא (שם סז.): עבד רבינא עובדא וחשיב ואפיק (עשה רבינא מעשה וחישב והוציא הפירות מיד הלוקח), וכן למה ששנינו (שם סד:): המלוה את חבירו לא ידור בחצרו חנם וכו' מפני שהוא ריבית, כלומר ריבית של תורה (ועיין ערכין לא). ואין לסלק סתירות אלו אלא אם נפרש את דברי רבינא בדף סב. במשכנתא של שדה, ונפרש שאין דומה משכנתא של שדה לשל בית, וכן אין המשכנתא דומה לאסמכתא, כמו שנתבאר. 59) כן הוא דעת רבותיו, אבל אצל הראשונים אנו מוצאים ישובים אחרים לסתירות הנ"ל, וכתוצאה מזה – גם דעות שונות בענין משכנתא, ומנאם הגר"א ביור"ד סי' קעב, וראה להלן הל' ח. 60) משום אבק ריבית, ואין זה רבית קצוצה אע"פ שהוא מנכה פחות מהמקובל בשכירות. והטעם, לפי שלא קצץ בפירוש שמנכה פחות כתשלום בעד ההלוואה. 61) לפי שהרווח אינו ברור, הרי זה כקונה הפירות בזול מפני שאין הרווח בטוח. אבל בחצר שהרווח ברור, נמצא שהוזלת הניכוי למטה ממחיר המקובל, כאילו השכירה בפחות, בשכר מותר המעות שהם בהלוואה (ע"פ רש"י שם סד: השווה למעלה הל' א).

ח. הוֹרוּ מִקְצָת גְּאוֹנִים[62]: שֶׁכָּל מַשְׁכּוֹנָא[63] שֶׁאֵין בָּהּ נִכּוּי כְּלָל - הֲרֵי הִיא רִבִּית קְצוּצָה. וְלֹא יָרְדוּ לְעֹמֶק הַדָּבָר לְהַפְרִישׁ בֵּין שָׂדֶה לְחָצֵר, וּלְפִיכָךְ נִתְקַשּׁוּ לָהֶן דִּבְרֵי חַכְמֵי הַגְּמָרָא[64]. וְכֵן הוֹרוּ: שֶׁכָּל מַשְׁכּוֹנָא, אֲפִלּוּ בְּנִכּוּי - אָסוּר[65] בֵּין בְּחָצֵר בֵּין בְּשָׂדֶה. וְאֵין לָהֶם מַשְׁכּוֹנָא מֻתֶּרֶת אֶלָּא בַּדֶּרֶךְ הַזֹּאת: כֵּיצַד?[66] כְּגוֹן שֶׁהִלְוָהוּ מֵאָה דִינָרִין, וּמִשְׁכֵּן לוֹ בָּהֶן בַּיִת אוֹ שָׂדֶה, וְהִתְנָה עִמּוֹ שֶׁאַחַר עֶשֶׂר שָׁנִים תַּחֲזֹר קַרְקַע זוֹ לִבְעָלֶיהָ חִנָּם - הֲרֵי זֶה מֻתָּר לֶאֱכֹל פֵּרוֹתֶיהָ כָּל עֶשֶׂר שָׁנִים, אֲפִלּוּ הָיָה שְׂכָרָהּ שָׁוֶה אֶלֶף דִּינָרִים בְּכָל שָׁנָה, שֶׁאֵין זֶה אֶלָּא כְּמִי שֶׁשָּׂכַר בְּפָחוֹת[67]. וְכֵן אִם הִתְנָה

בַּעַל הַשָּׂדֶה עִמּוֹ: שֶׁכָּל זְמַן שֶׁיָּבִיא לוֹ מָעוֹת, יְחַשֵּׁב לוֹ עֶשֶׂר בְּכָל שָׁנָה[68] וִיסַלְּקוֹ מִמֶּנָּה[69] - הֲרֵי זֶה מֻתָּר[70]. וְכֵן אִם הִתְנָה הַלְוֶה[71]: שֶׁכָּל זְמַן שֶׁיִּרְצֶה, מְחַשֵּׁב לוֹ מַה שֶּׁדָּר בּוֹ, וַיַּחֲזִיר לוֹ שְׁאָר הַדָּמִים וְיִסְתַּלֵּק - הֲרֵי זֶה מֻתָּר. שֶׁאֵין זֶה אֶלָּא כִּשְׂכִירוּת, וְכָל תְּנַאי שֶׁבִּשְׂכִירוּת - מֻתָּר, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ.

62) כן הוא דעת הרי״ף שם. 63) גם של שדה, לפי שגם בשדה הרי זה כשוכרה בפחות בשכר ההלוואה. 64) ראה למעלה הערה נו. ולדעת הרי״ף אין לך להעמיד דברי רבינא (בדף סב.) אלא במשכנתא בדרך שיתבאר לקמן. 65) כרב כהנא ורב פפא ורב אשי (שם סז:). 66) ומשכנתא זו היא המוזכרת בגמרא בשם ״משכנתא דסורא״. 67) ומותר אפילו בחצר (עיין ב״י סי׳ קעב), כמו שיתבאר להלן פ״ח הל׳ ח: שמותר להרבות בשכר הקרקע. 68) ינכה מן ההלוואה עשר עשר דינרים לשנה בעד פירות שאכל. 69) אבל המלוה, אם רצה להחזיר השדה ולגבות מותר המעות – אין שומעים לו, ואפילו אם שטף נהר את השדה ואינה מוציאה פירות – אינו יכול לגבות מנכסים אחרים של הלוה. 70) שאין זה אלא כשכירות – מה־שאין־כן בשאר משכנתות, שאם רצה המלוה להחזיר השדה – מחזיר וגובה הלוואתו מכל נכסי הלוה – נמצא שהוא שוכרו בפחות, מחמת מותר המעות שהם בהלוואה (מגיד־משנה). 71) פיסקא זו כפי שהיא לפנינו צ״ע, שהרי הם הם הדברים שכתב רבינו לפני־זה ״וכן אם התנה בעל השדה וכו׳״. ויש נוסחאות שכתוב בהם ״התנה המלוה״ (וראה פירושו במשנה־למלך ובאור־שמח). בפיסקא זו משמיענו רבינו שזה מותר אפילו בבית, אם כי הרווח ברור. וזה שדקדק רבינו וכתב בבבא הראשונה ״בעל השדה״, וכאן אומר ״מה שדר בו״ (כסף־משנה, ועיין ש״ך יורה־דעה סי׳ קעב, ס״ק ד).

~ יום שלישי ד׳ אדר־א׳ ~

פֶּרֶק שְׁבִיעִי[1]

1) מבאר דין משכונה על קרקע, וסידור משכנתא במקום שמסלקים לזמן ידוע. ודין מרבים על השכר.

א. הַמַּלְוֶה אֶת חֲבֵרוֹ, וּמִשְׁכֵּן לוֹ אֶת הַשָּׂדֶה עַד זְמַן קָצוּב[2] אוֹ עַד שֶׁיָּבִיא לוֹ מָעוֹת[3] וְיִסְתַּלֵּק[4], וְהָיָה הַמַּלְוֶה אוֹכֵל כָּל פֵּרוֹתֶיהָ[5], אֲפִלּוּ אָכַל כְּשִׁעוּר חוֹבוֹ - אֵין מְסַלְּקִין אוֹתוֹ בְּלֹא כְּלוּם[6]; שֶׁאִם תְּסַלֵּק אוֹתוֹ בְּלֹא מָעוֹת - הֲרֵי זֶה כְּמִי שֶׁהוֹצִיא מִמֶּנּוּ בַּדַּיָּנִין. וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר, שֶׁאִם אָכַל יָתֵר עַל מְעוֹתָיו[7] - אֵין מוֹצִיאִין מִמֶּנּוּ. וְכֵן אֵין מְחַשְּׁבִין מִשְׁטָר לִשְׁטָר[8] בְּמַשְׁכּוֹנָא. הָיְתָה הַקַּרְקַע הַמְמֻשְׁכֶּנֶת בְּיָדוֹ שֶׁל יְתוֹמִים, וְאָכַל שִׁעוּר חוֹבוֹ - מְסַלְּקִין אוֹתוֹ בְּלֹא כְּלוּם; אָכַל יָתֵר עַל חוֹבוֹ - אֵין מוֹצִיאִין מִמֶּנּוּ הַיָּתֵר[9]. וּמְחַשְּׁבִין לוֹ מִשְׁטָר לִשְׁטָר. כֵּיצַד מְחַשְּׁבִין מִשְׁטָר לִשְׁטָר? הֲרֵי שֶׁהָיְתָה שָׂדֶה זוֹ מְמֻשְׁכֶּנֶת לוֹ בְּמֵאָה דִינָר, וְשָׂדֶה אַחֶרֶת מְמֻשְׁכֶּנֶת לוֹ בִּשְׁטָר אַחֵר בְּמֵאָה דִינָר, וּשְׁתֵּי הַשָּׂדוֹת לְאָדָם אֶחָד, וְאָכַל מִפֵּרוֹת הַשָּׂדֶה הָאַחַת בַּחֲמִשִּׁים, וּמִפֵּרוֹת הַשֵּׁנִיָּה בְּמֵאָה וַחֲמִשִּׁים - אוֹמְרִים לוֹ[10]: הֲרֵי אֲכַלְתָּ מִן הַפֵּרוֹת בְּמֵאתַיִם, וְאֵין לְךָ כְּלוּם. וּכְאִלּוּ הַשְּׁנֵי שִׁטְרוֹת שִׁטָּר אֶחָד וּמַשְׁכּוֹנָא אַחַת[11].

2) שהמלווה לא יוכל לדרוש פירעון החוב לפני הזמן הקצוב. 3) אפילו בתוך הזמן הקצוב. 4) המלווה מן השדה ויחזירו ללווה. 5) באיסור, כמו שנתבאר בפרק הקודם הלכה ז. ודע, שדעת רבינו שאין הבדל בין מקום שמסלקים (שנהגו שהלווה יכול לפרוע את החוב לפני הזמן הקצוב מראש ולסלק את המלוה) ובין מקום שאין מסלקים, ובשניהם אסורה המשכונא משום אבק ריבית (ועיין בגמרא סז:) אבל כמה מן הראשונים דעתם שיש הבדל בין שני המקומות ועיין בלחם משנה בפרק הקודם הלכה ב. 6) בבא מציעא סז. אלא מנכים כפי שיראו הדיינים (ראה שם הלכה ב). 7) מעות החוב. 8) רבינו מבאר בסמוך כיצד. 9) שם ״ובדיתמי אכל שיעור זוזי – מסלקין ליה; אכל טפי (יותר מדמי ההלוואה) – לא מפקינן מיניה״ (כנוסחת הרי״ף), שלעניין סילוק – יפה כוח היתומים. 10) למלווה. 11) אם הייתה הקרקע של יתומים. אבל בשאר אדם דנים על כל שטר בנפרד ונמצא הלווה מחוייב לשלם לו חמישים דינרים בעד השטר שאכל רק בחמישים, ומההלוואה שבשטר השני מנכים לפי ראות עיני הדיינים וגובה את המותר.

ב. מָקוֹם שֶׁנָּהֲגוּ[12] לְסַלֵּק הַמַּלְוֶה כָּל זְמַן שֶׁיָּבִיא לוֹ מָעוֹת - הֲרֵי זֶה כְּמוֹ שֶׁפֵּרֵשׁ, וְאֵין צָרִיךְ לְפָרֵשׁ[13] דָּבָר זֶה. וְכֵן מָקוֹם שֶׁנָּהֲגוּ שֶׁלֹּא יְסַתֵּלֵק הַמַּלְוֶה עַד סוֹף זְמַן הַמַּשְׁכּוֹנָא - הֲרֵי זֶה כְּמוֹ שֶׁפֵּרֵשׁ. וְכָל הַמְמַשְׁכֵּן סְתָם[14] - אֵינוֹ יָכוֹל לְסַלְּקוֹ עַד שְׁנֵים עָשָׂר חֹדֶשׁ.

12) שם. 13) שמן הסתם על דעת המנהג נעשה. ואם תשאל איך ייתכן שיהיה דבר זה במנהג והרי משכנתא כזו אסורה? שאלה זו שואל רבינו עצמו לקמן (הלכה ה) ומשיב: אפשר שיהיה מנהג זה בטעות וכו׳. 14) במקום שנהגו שלא לסלק, ולא התנה עימו על זמן הפירעון (לחם משנה וכפירוש הריטב״א שם) והמגיד משנה והכסף משנה מפרשים, שהמדובר במקום שאין מנהג מקובל וידוע בעניין סילוק המלוה).

ג. מָקוֹם שֶׁדַּרְכָּן לְסַלֵּק הַמַּלְוֶה כָּל זְמַן שֶׁיִּרְצֶה הַלְוֶה, וְהִתְנָה עִמּוֹ הַמַּלְוֶה[15] שֶׁלֹּא יִסְתַּלֵּק עַד סוֹף זְמַן הַמַּשְׁכּוֹנָא - הֲרֵי זֶה אֵינוֹ יָכוֹל לְסַלְּקוֹ[16]. הָיָה הַמִּנְהָג שֶׁאֵין הַמַּלְוֶה מִסְתַּלֵּק עַד סוֹף זְמַנּוֹ, וְקִבֵּל הַמַּלְוֶה עָלָיו[17] שֶׁיִּסְתַּלֵּק בְּכָל עֵת שֶׁיָּבִיא לוֹ מְעוֹתָיו - הֲרֵי זֶה צָרִיךְ לִקְנוֹת[18] מִיָּדוֹ עַל כָּךְ.

15) בשעת מתן מעות (שם, וכרש״י). 16) שכשם שאדם מתנה תנאי בשכירות כך מתנה במשכונא. 17) מדעת

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

עצמו. 18) שם, בקניין סודר, שאם לא קנה ממנו, כיוון שמנהג המקום שלא לסלק, והלווה הוא המעוניין להתנות על כך – אין זה לטובת עצמו. ואם המלווה התנה, אלה דברים בעלמא, ויכול לחזור בו (בית יוסף יורה דעה סימן קעב. השווה פרק י"א מהלכות מכירה הלכה ו ובכמה מקומות שם).

ד. הַמַּשְׁכּוֹנָא[19], בְּמָקוֹם שֶׁמִּנְהָגָם לְסַלֵּק הַמַּלְוֶה בְּכָל עֵת שֶׁיָּבִיא[20] מְעוֹתָיו - אֵין בַּעַל חוֹב שֶׁל מַלְוֶה[21] גוֹבֶה מִמֶּנָּה[22] כְּדֶרֶךְ שֶׁגּוֹבֶה מִן הַקַּרְקַע[23]; וְאֵין הַבְּכוֹר נוֹטֵל בָּהּ פִּי שְׁנַיִם[24]; וּשְׁבִיעִית מְשַׁמַּטְתָּהּ[25]. וּכְשֶׁמְּסַלֵּק אוֹתוֹ - אֵינוֹ נוֹטֵל אֲפִלּוּ פֵּרוֹת שֶׁבָּשְׁלוּ וְנָפְלוּ לָאָרֶץ[26]. וְאִם הִגְבִּיהַּ אוֹתָן קֹדֶם שֶׁיְּסַלְּקוֹ - קָנָה אוֹתָן. וּמָקוֹם שֶׁאֵינוֹ יָכוֹל לְסַלְּקוֹ עַד סוֹף זְמַנּוֹ[27] - בַּעַל חוֹב גּוֹבֶה הֵימֶנּוּ[28]; וְהַבְּכוֹר נוֹטֵל בָּהּ פִּי שְׁנַיִם; וְאֵין הַשְּׁבִיעִית מְשַׁמַּטְתָּהּ[29].

19) שם סז: 20) הלווה. 21) שהמלווה הזה לווה ממנו. 22) מיורשי המלווה. 23) הואיל והלווה יכול לסלקו בכל עת, אין לאביהם קניין בגוף הקרקע אלא לשיעבוד הפירות ודינו כדין מטלטלין. ומטלטלין של יתומים אינם משועבדים לבעל חוב של אביהם כמו שיתבאר (פרק יא הלכה ז). 24) אמרה תורה (דברים כא, ז.) שהבן הבכור יורש חלק כפול בנכסי אביו מחלק הבנים האחרים ומשמיענו כאן שאינו נוטל אלא בנכסים המוחזקים – שהם ברשות אביהם, ולא במלווה שיש לו על אחרים (כמבואר להלן פרק ג מהלכות נחלות הלכה א, ה). והקרקע הממושכן בידו אינו קנוי לו שהרי הלווה יכול לסלקו בכל עת שירצה. 25) שאין דינה כדין כל משכון שאינה משמטת (כמבואר למעלה פרק ג הלכה ה), לפי שלא אמרו המלווה על המשכון אין שביעית משמטת אלא במשכון שאין הלווה יכול לסלקו, אבל בנידון שאם רצה מסלקו בכל עת – הרי הוא ככל מִלוה שבשטר. [הרשב"א הקשה: למה משמטת כשהלווה יכול לסלקו? הלא המלווה אינו יכול לדרוש פירעון החוב לפני זמנו והרי זה כמלווה לעשר שנים שאין שביעית משמטת? ותירץ, שהמדובר כאן כשהלווה לא פרע בזמנו והגיעה שביעית אחר זמן הפירעון. ומתוך כך יצא לנו שאם אינו יכול לסלקו – אין שביעית שלאחר זמן הפירעון משמטת, משום שהמשכון קנוי למלווה עד פירעון החוב (מגיד משנה). 26) כי בשדה של לווה נפלו ולא זכה בהם המלווה. 27) כדעת רבו הר"י מיגאש בחידושיו בבא בתרא קכה. 28) שם, כדרך שגובה מן הקרקע – לפי שהיא קנויה למלוה עד סוף המשכונא. 29) עיין פרק ט מהלכות שמיטה ויובל הלכה ו, ובכסף משנה שם.

ה. אַף עַל פִּי שֶׁמַּשְׁכּוֹנָא זוֹ[30] אֲסוּרָה הִיא וַאֲבַק רִבִּית, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[31], אֶפְשָׁר שֶׁיִּהְיֶה מִנְהָג זֶה בְּטָעוּת, אוֹ לְעוֹבְדֵי כּוֹכָבִים[32], אוֹ דֶּרֶךְ כָּל מִי שֶׁחוֹטֵא וּמִשְׁכֵּן בְּאוֹתָהּ מְדִינָה, הוֹאִיל וַאֲבַק רִבִּית הוֹלְכִין אַחַר הַמִּנְהָג[33]. וְיֵשׁ מִי שֶׁהוֹרָה, שֶׁזֹּאת הַמַּשְׁכּוֹנָא בְּנִכּוּי[34].

30) בלי ניכוי בעד הפירות שהמלווה אוכל. 31) בפרק הקודם הלכה ז. 32) כלומר, במשכנתא של הישראל עם העובד כוכבים ואין לפרש שכן נהוג אצל העובדי כוכבים שבאותו מקום, לפי שמנהגי הגויים אינם קובעים בדיני ישראל. 33) רי"ף שם. ואין בית דין נזקקין להוציא. 34) שהיא מותרת – לדעת רבינו, שם.

ו. עוֹבֵד כּוֹכָבִים שֶׁמִּשְׁכֵּן חֲצֵרוֹ לְיִשְׂרָאֵל, וְחָזַר הָעוֹבֵד כּוֹכָבִים וּמְכָרָהּ לְיִשְׂרָאֵל אַחֵר - אֵין הַמְמַשְׁכֵּן חַיָּב לְהַעֲלוֹת שָׂכָר לַיִּשְׂרָאֵל מֵעֵת שֶׁקָּנָה הַיִּשְׂרָאֵל, אֶלָּא דָּר בֶּחָצֵר בְּלֹא שָׂכָר[35] עַד שֶׁיַּחֲזִיר לוֹ הָעוֹבֵד כּוֹכָבִים אֶת הַמָּעוֹת שֶׁיֵּשׁ לוֹ עַל חָצֵר זוֹ; שֶׁהֲרֵי הוּא בִּרְשׁוּת הַמְמַשְׁכֵּן בִּדְיָנֵיהֶם[36] עַד שֶׁיִּתֵּן לוֹ מְעוֹתָיו וְיִסְתַּלֵּק.

35) שם עג: רש"י שם מפרש, שהמדובר, כשהקונה לא קיבל עליו לפרוע את החוב. ומשמע, שאם קיבל עליו – אסור למלווה לדור בלי שכר, שהרי זה כאילו נוטל שכר הדיור בעד הרחבת זמן הפירעון. וכתב המגיד משנה, שכן גם דעת רבינו, והוא מוסיף, שהרמב"ן והרשב"א סוברים, שאפילו קיבל עליו הקונה – מותר. ראה שם. 36) בדיני הגויים, שדנים את המשכנתא כמכר לזמן.

ז. הַמְמַשְׁכֵּן בַּיִת אוֹ שָׂדֶה בְּיַד חֲבֵרוֹ, וְהָיָה בַּעַל הַקַּרְקַע אוֹכֵל פֵּרוֹתֶיהָ[37], וְאָמַר לוֹ הַמַّלְוֶה: לְכְשֶׁתִּמְכֹּר קַרְקַע זוֹ לֹא תִּמְכְּרֶנָּה אֶלָּא לִי בְּדָמִים אֵלּוּ[38] - הֲרֵי זֶה אָסוּר[39]. וְאִם אָמַר לוֹ: אַל תִּמְכְּרֶנָּה אֶלָּא לִי בְּשָׁוְיָהּ, וְעַל מְנָת כֵּן אֲנִי מַלְוֶה אוֹתְךָ - הֲרֵי זֶה מֻתָּר[40].

37) שם סה: "משכן לו בית משכן לו שדה וכו'". ולדעת רבינו שאין במשכנתא של בית צד היתר אפילו בנכייתא – בהכרח אין לך לפרש הברייתא שנזכר בה "בית" אלא כשהלווה אוכל פירות (מגיד משנה). 38) בסכום כך וכך, וסכום זה פחות משווייה (רש"י שם). 39) שמוכרו בפחות מחמת ההלוואה. 40) שם. ואם תשאל היאך קונה השדה והרי אסמכתא היא – בהכרח המדובר פה, באמר מעכשיו וקנו מידו וכמו שמבואר בדברי רבינו בפרק ח מהלכות מכירה הלכה ז, כ. ואמנם לא ביאר רבינו בכאן תנאים אלו, לפי שאינו דן כאן אלא במה שנוגע לאיסור ריבית והיתרו (עיין ראב"ד, מגיד משנה).

ח. מֻתָּר לְהַרְבּוֹת בִּשְׂכַר הַקַּרְקַע[41]. כֵּיצַד? הִשְׂכִּיר לוֹ אֶת הֶחָצֵר וְאָמַר לוֹ: אִם מַעֲכִשָּׁו אַתָּה נוֹתֵן לִי, הֲרֵי הִיא לְךָ בְּעֶשֶׂר סְלָעִים בְּכָל שָׁנָה; וְאִם תִּתֵּן שְׂכַר חֹדֶשׁ בְּחֹדֶשׁ, הֲרֵי הִיא בְּסֶלַע בְּכָל חֹדֶשׁ - הֲרֵי זֶה מֻתָּר[42].

41) שם סה. 42) והטעם בזה אמרו בגמרא (שם) על פי הכלל ששכירות אינה משתלמת אלא לבסוף (בסוף זמן השכירות). נמצא, כשאומר לו: "אם חודש בחודש הרי הוא בסלע", אין זה תוספת בשביל המתנת דמי השכירות – כי

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

הרי עדיין לא הגיע זמן גבייתו – אלא שכך הוא שער השכירות בשוק. וזה שאומר לו "אם מעכשיו הרי היא בעשר סלעים" מוזיל הוא אצלו מפני הקדמת המעות ומשכירו בפחות. ודווקא בשכירות, אבל על המכר אסור להוסיף כמו שיתבאר לקמן פרק ח הלכה א.

ט. הַמַּשְׁכִּיר[43] שָׂדֶה לַחֲבֵרוֹ בַּעֲשָׂרָה כּוֹרִים לְשָׁנָה, וְאָמַר לוֹ: תֵּן לִי[44] מָאתַיִם זוּז שֶׁאַפְרִנֵּס בָּהֶן אֶת הַשָּׂדֶה[45], וַאֲנִי אֶתֵּן לְךָ שְׁנֵים עָשָׂר כּוֹר בְּכָל שָׁנָה - הֲרֵי זֶה מֻתָּר; מִפְּנֵי שֶׁאִם יְפַרְנֵס אֶת הַשָּׂדֶה בְּדִינָרִין אֵלּוּ, יִהְיֶה שִׂכָּרָהּ[46] יוֹתֵר[47]. וְכֵן אִם הִשְׁכִּיר לוֹ חֲנוּת אוֹ סְפִינָה בַּעֲשָׂרָה דִינָרִין בְּשָׁנָה, וְאָמַר לוֹ: תֵּן לִי מָאתַיִם זוּז שֶׁאִבְנֶה בָּהֶן חֲנוּת[48] זוֹ וַאֲצַיְּרֶנָּה וַאֲכַיְּרֶנָּה[49], אוֹ אֲתַקֵּן בָּהֶן סְפִינָה זוֹ וּכְלֵי תַּשְׁמִישֶׁיהָ, וַאֲנִי אַעֲלֶה לְךָ שְׁנֵים עָשָׂר דִּינָר בְּכָל שָׁנָה - הֲרֵי זֶה מֻתָּר[50]. אֲבָל אִם אָמַר לוֹ: תֵּן לִי מָאתַיִם זוּז כְּדֵי לְהִתְעַסֵּק בָּהֶן בַּחֲנוּת, אוֹ אוֹצִיאֵם בִּסְחוֹרָה[51] שֶׁל סְפִינָה, אוֹ אֶשְׂכֹּר בָּהֶן מַלָּחִין, וַאֲנִי אַעֲלֶה לְךָ בַּשָּׂכָר - הֲרֵי זֶה אָסוּר[52].

43) שם סט: 44) כלומר, הלוויני. 45) בזיבול, ניכוש וחרישה וכו'. 46) הריווח (הפירות) שתוציא השדה. 47) והרי, שער חכירת שדה משובחת, גבוה מאשר שדה זיבורית. 48) נראה שצריך להיות "החנות". 49) כדי למשוך את עין הקונה. 50) שם, מפני שאם ישפץ את החנות או יתקן את צרכי הספינה – יהיה שכרה יותר. 51) לשם הובלתה בספינה ממקום למקום. 52) שם, מאחר שאינו משקיע המעות בגוף החנות או הספינה – הרי תוספת השכר בשביל המתנת המעות.

י. אָסוּר לְהַרְבּוֹת בִּשְׂכַר הָאָדָם[53]. כֵּיצַד? לֹא יֹאמַר לוֹ: עַשֶּׂה עִמִּי הַיּוֹם מְלָאכָה זוֹ שֶׁהִיא שָׁוָה כֶּסֶף, וַאֲנִי אֶעֱשֶׂה עִמְּךָ בְּשָׁבוּעַ אַחֵר מְלָאכָה שֶׁהִיא שָׁוָה שְׁתַּיִם[54].

53) וכדוגמא שמבאר רבינו והולך. אמנם בדרך שנתבאר למעלה בהלכה ח בהיתר החצר – מותר גם באדם, כיצד? שכר פועל לשנה, ואמר לו הפועל: אם תשלם מעכשיו – הרי שכרי עשר סלעים, ואם של חודש בחודש – הרי שכרי סלע בכל חודש, כי כלל זה ששכירות אינה משתלמת אלא לבסוף, גם באדם אמור (מגיד משנה). 54) יוצא מתוך מה שיתבאר בסמוך (הלכה יא) "לא יאמר לו נכש עימי, ואעדור עימך".

יא. מֻתָּר[55] לְאָדָם לוֹמַר לַחֲבֵרוֹ: נַכֵּשׁ עִמִּי הַיּוֹם וַאֲנַכֵּשׁ עִמְּךָ לְמָחָר, עְדֹר עִמִּי הַיּוֹם וְאֶעְדֹּר עִמְּךָ לְמָחָר. אֲבָל לֹא יֹאמַר לוֹ: נַכֵּשׁ עִמִּי וְאֶעְדֹּר עִמָּךְ[56], עְדֹר עִמִּי וַאֲנַכֵּשׁ עִמָּךְ. כָּל יְמֵי גְרִיד[57] - אַחַת[58], וְכָל יְמֵי רְבִיעָה[59] - אַחַת. וְלֹא יֹאמַר לוֹ: חָרֹשׁ עִמִּי בַּגְּרִיד, וַאֲנִי אֶחֱרֹשׁ עִמְּךָ בָּרְבִיעָה; שֶׁהֲרֵי טֹרַח הַחֲרִישָׁה בִּימוֹת הַגְּשָׁמִים[60] יָתֵר[61]. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

55) שם עה. 56) לזמן פלוני, מפני שפעמים מלאכה זו קשה מזו ונמצא שבשביל המתנת שכר עבודתו מקבל עליו לפרוע במלאכה קשה. 57) ימות החמה. גריד, לשון יובש כמו שאמרו בבראשית רבה (סוף פרק לז) על הפסוק "יבשה הארץ" (בראשית ח, יד): נעשית כגריד. 58) דין אחד להם כלומר ואומר אדם לחבירו נכש עימי ביום זה של גריד ואנכש עימך ביום פלוני של גריד – ואין לחוש שמא יום אחד ארוך מחבירו, שאין דרך בני אדם להקפיד בכך. 59) ימות הגשמים. רביעה, מלשון ובהמתך לא תרביע (ויקרא יט, יט) שהגשם רובע (מפרה) את הקרקע (תענית ו:). 60) כשהשדה לחה. 61) מאשר ימי הגריד.

יב. הַשּׂוֹכֵר אֶת הַפּוֹעֵל[62] בִּימֵי הַחֹרֶף לַעֲשׂוֹת עִמּוֹ בִּימֵי הַקַּיִץ[63] בְּדִינָר בְּכָל יוֹם, וְנָתַן לוֹ הַשָּׂכָר[64], וְהֲרֵי שִׂכָּרוֹ שָׁוֶה בִּימֵי הַחֹרֶף סֶלַע בְּכָל יוֹם - הֲרֵי זֶה אָסוּר, מִפְּנֵי שֶׁנִּרְאֶה כְּמַלְוֶה אוֹתוֹ הַיּוֹם כְּדֵי שֶׁיּוּזִיל לוֹ בִּשְׂכָרוֹ. אֲבָל אִם אָמַר לוֹ: עֲשֵׂה עִמִּי מֵהַיּוֹם[65] וְעַד זְמַן פְּלוֹנִי בְּדִינָר בְּכָל יוֹם, אַף עַל פִּי שֶׁשָּׁוֶה שִׂכָּרוֹ סֶלַע בְּכָל יוֹם - הֲרֵי זֶה מֻתָּר; הוֹאִיל וְהוּא מַתְחִיל לַעֲשׂוֹת מֵעַתָּה - אֵינוֹ נִרְאֶה כְּנוֹטֵל שְׂכַר מְעוֹתָיו, שֶׁהִקְדִּים וּנְתָנָן לוֹ בִּשְׂכָרוֹ[66].

62) בבא בתרא פו. 63) ואינו מתחיל תיכף לעבוד. 64) בשעה ששכרו ולפני התחלת העבודה. 65) והוא מתחיל לעבוד בו ביום. 66) אלא כמי ששכר בפחות, והרי זה דומה לדין שנתבאר למעלה בהלכה ח.

פֶּרֶק שְׁמִינִי[1]

1) מבאר שאין מרבין על המכר, ודין מכירת פירות בזול לפני הבשלתם, ודין קוני זמורות ודין שומרי השדות, ודין שמותר לאדם לומר הא לך מאתיים זוז דמי חביות יין ואם יחמיצו תפסיד, ודין קונים בתשרי ואין נוטלים עד טבת, ודין משכיר ספינה ונשברה, ודין קבלת נכסי צאן ברזל, ודין השכרת תרנגולת להושיבה על ביצים.

א. אָסוּר לְהַרְבּוֹת עַל הַמֶּכֶר[2]. כֵּיצַד? הַמּוֹכֵר לַחֲבֵרוֹ קַרְקַע אוֹ מִטַּלְטְלִין, וְאָמַר לוֹ: אִם מְעַכְשָׁו תִּתֵּן לִי הַדָּמִים, הֲרֵי הֵן שֶׁלְּךָ בְּמֵאָה[3]; וְאִם עַד זְמַן פְּלוֹנִי, הֲרֵי הֵם שֶׁלְּךָ בְּעֶשְׂרִים וּמֵאָה - הֲרֵי זֶה אֲבַק רִבִּית[4], שֶׁזֶּה דּוֹמֶה כְּמִי שֶׁנּוֹטֵל עֶשְׂרִים בִּשְׁבִיל שֶׁנָּתַן לוֹ מֵאָה לְהִשְׁתַּמֵּשׁ בָּהּ עַד זְמַן פְּלוֹנִי[5]. וּכְשֶׁיִּתְבָּעֶנּוּ[6] בַּדִּין - אֵינוֹ חַיָּב לִתֵּן אֶלָּא מַה שֶּׁהָיָה שָׁוֶה בִּשְׁעַת הַמֶּכֶר[7], אוֹ יַחֲזִיר[8] מִמְּכָרוֹ מִיָּדוֹ, אִם הָיָה קַיָּם. וְכֵן אִם מָכַר לוֹ מִטַּלְטְלִין עַד זְמַן פְּלוֹנִי[9] בְּמֵאָה, וְהָיוּ שָׁוִין בַּשּׁוּק לְמִי שֶׁקּוֹנֶה בְּמִעוֹתָיו מִיָּד תִּשְׁעִים[10] - הֲרֵי זֶה אָסוּר[11]; וְאֵינוֹ נוֹתֵן לוֹ אֶלָּא תִּשְׁעִים, אוֹ מַחֲזִיר מִיָּדוֹ סְחוֹרָתוֹ, אִם הָיְתָה קַיֶּמֶת.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

2) ב"מ סה. 3) וכך הוא השער בשוק. 4) שהלוקח מתחייב בנתינת המעות מיד כשעבר המקח לרשותו, נמצא, שמרבה על המכר בשביל המתנת מעותיו, מה־שאין־כן בשכירות – שאינה משתלמת אלא לבסוף, מותר להרבות על השכר כמבואר בפרק הקודם הל' ח. 5) כלומר, שהמתין לו בפרעון המקח עד זמן פלוני. 6) המוכר, ויתבע מאה ועשרים. 7) שאבק ריבית אינו יוצא בדיינים, כמו שנתבאר למעלה בפרק ו הל' א. 8) כלומר, או אם רצה המוכר לחזור בו – חוזר ונוטל חזרה את הדבר שמכר, אבל הלוקח אינו חוזר, שכן הלוקח גמר לקנותו, אפילו על דעת מאה ועשרים (לחם־משנה, ועיין משנה־למלך). 9) שישלם לו לאחר זמן מסוים. 10) אפילו אם מכרו בסתם, ולא פירש אם עד זמן פלוני מאה, ואם מעכשיו תשעים. 11) לפי שנראה כריבית. [רב נחמן שם מתיר בסתם, ורבינו לא פסק כמותו, מפני שבגמרא שם אמרו: הלכתא כרב חמא, והלכתא כרבי אלעזר, ולא אמרו הלכתא כרב נחמן]. כתב רבינו "מכר לו מטלטלין", לפי שבקרקע שאין לו אונאה (כמבואר בפי"ג מהל' מכירה הל' ח) – כל שהוא דרך מקח וממכר, וגם לא אמר אם מעכשיו כך וכך ואם לזמן פלוני כך וכך – אינו נראה כריבית – ומותר (מגיד־משנה).

ב. הַלּוֹקֵחַ[12] מֵחֲבֵרוֹ חֵפֶץ בְּשָׁוֵהוּ[13] עַל מְנָת שֶׁיִּתֵּן לוֹ מִכָּאן וְעַד שְׁנֵים עָשָׂר חֹדֶשׁ - הֲרֵי זֶה רַשַּׁאי לוֹמַר לוֹ: תֵּן [לִי] מִיָּד בְּפָחוֹת, וְאֵינוֹ חוֹשֵׁשׁ מִשּׁוּם רִבִּית.

12) תוספתא ב"מ פ"ו ה"ד. 13) אבל ביותר משויו אסור, כמו שנתבאר בהלכה הקודמת. וב'בית יוסף' יו"ד קעג מבאר שהתירו רק כשהלוקח קנה את החפץ תחילה ואח"כ אמר המוכר שיקח פחות אם ישלם לו מיד. ראה 'חסדי דוד' על התוספתא.

ג. חָבִית שֶׁל יַיִן[14] שֶׁהִיא שָׁוָה עַתָּה דִּינָר, וּמְכָרָהּ לוֹ בִּשְׁנֵים עַד הַקַּיִץ[15], עַל מְנָת[16] שֶׁאִם תֶּאֱרַע בָּהּ תַּקָּלָה[17] הֲרֵי הִיא בִּרְשׁוּת הַמּוֹכֵר עַד שֶׁיִּמְכְּרֶנָּה הַלּוֹקֵחַ[18] - הֲרֵי זֶה מֻתָּר; שֶׁאִם אָבְדָה אוֹ נִשְׁבְּרָה - אֵינוֹ מְשַׁלֵּם כְּלוּם, וְאִם לֹא מָצָא לְמָכְרָהּ וּלְהַרְוִיחַ בָּהּ - הָיָה לוֹ לְהַחֲזִירָהּ לַבְּעָלִים[19]. וְכֵן אִם מְכָרָהּ לוֹ בִּשְׁנַיִם[20], וְאָמַר לוֹ: הַיָּתֵר עַל שְׁנַיִם יִהְיֶה שְׁכָרְךָ בִּשְׁבִיל שֶׁאַתָּה מִטַּפֵּל לְמָכְרָהּ, וְאִם לֹא תִּמְצָא לְמָכְרָהּ כְּמוֹ שֶׁתִּרְצֶה הַחֲזִירֶהָ לִי - הֲרֵי זֶה מֻתָּר, אַף עַל פִּי שֶׁאִם אָבְדָה אוֹ נִגְנְבָה אוֹ הֶחְמִיצָה תִּהְיֶה בִּרְשׁוּת הַלּוֹקֵחַ[21].

14) שם סה. "טרשא דרב חמא" (מגיד־משנה, בלשון "אולי", ועיין 'ספר התרומות' שער מו חלק ד, לג). 15) ממתין לו בפרעון המעות עד הקיץ, כששער היין עולה, שהיין מתייקר בקיץ. 16) כלומר, והתנו ביניהם. 17) כגון אם תאבד או תשבר. 18) נמצא שדמי היין אינם בהלוואה אצלו כל זמן שלא מכרה, ואם רצה הלוקח ממתין עד הקיץ ומוכרה בשנים או ביותר, ואם הוא מוכרה בשער הזול – הרי הוא עצמו אשם בהפסדו. 19) קטע זה "ואם לא מצא למכרה ולהרויח בה, היה לו להחזירה לבעלים" נשתרבב כאן בטעות, ומקומו לקמן בסוף ההלכה (ראה הערה כ). 20) והיא שוה עתה דינר. 21) כאן צריך לגרוס הקטע שלמעלה "שאם לא מצא למכרה ולהרויח בה, היה לו להחזירה לבעלים" והוא נתינת טעם למה מותר אפילו כשהאחריות על הלוקח, ומסביר רבינו לפי שהיה לו להחזירו לבעלים, ואם כן דינו ככל סרסור שנתבאר בפ"ז מהל' שותפין. ובבבא הראשונה המדובר, כשאינו יכול להחזירה ולכן התירו רק שהאחריות על המוכר (ש"ך יו"ד סי' קעג ס"ק כט, ועיין בלחם־משנה כאן, ובב"ח ו'פרישה' שם, וראה השלמות).

ד. הָיוּ לוֹ פֵּרוֹת, שֶׁאִם יִרְצֶה[22] לְמָכְרָן בַּשּׁוּק וְלִקַּח דְּמֵיהֶן מִיָּד, מוֹכְרָן בַּעֲשָׂרָה[23]; וְאִם תָּבַע[24] אוֹתָן הַלּוֹקֵחַ לִקְנוֹתָן וְיִתֵּן הַמָּעוֹת מִיָּד, יִקְנֶה אוֹתָן בִּשְׁנֵים עָשָׂר[25] - הֲרֵי זֶה מֻתָּר לְמָכְרָן בִּשְׁנֵים עָשָׂר עַד שְׁנֵים עָשָׂר חֹדֶשׁ[26]; שֶׁאֲפִלּוּ הֵבִיא זֶה[27] מְעוֹתָיו עַתָּה, בִּשְׁנֵים עָשָׂר הָיָה קוֹנֶה אוֹתָן[28]. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

22) יציע המוכר. 23) כשהצעת המכר בשוק תבוא מצד המוכר, צריך יהיה להוזיל אותו כדי שיקפצו עליהם קונים. 24) יבקש. 25) כשער הפירות, כאשר ההצעה באה מצד הלוקח. 26) ואין בזה משום ריבית (ע"פ הירושלמי ב"מ, פ"ה הל' ו גבי כיתנא דר"ח – מגיד־משנה). 27) הלוקח המבקש לקנותן. 28) הרי ששווי הפירות כך הוא – וזה שהוא מוכרן בעשר, אין זה אלא מפני שמוזיל המקח ומוכר בפחות, מסיבת דוחקו למעות (ב"י יו"ד, סי' קעג).

ה. אָסוּר לִקְנוֹת[29] פְּרִי הַפַּרְדֵּס קֹדֶם שֶׁיִּגָּמֵר וְיִתְבַּשֵּׁל[30]; מִפְּנֵי שֶׁזֶּה שֶׁמּוֹכֵר בְּזוֹל עַתָּה, בְּעֶשֶׂר, הוּא פְּרִי שֶׁשָּׁוֶה עֶשְׂרִים כְּשֶׁיִּגָּמֵר, נִמְצֵאת הַתּוֹסֶפֶת בִּשְׁבִיל הַהַקָּפָה[31]. אֲבָל אִם קָנָה עֵגֶל בְּזוֹל[32], וְיִהְיֶה אֵצֶל הַבְּעָלִים עַד שֶׁיִּגְדַּל - הֲרֵי זֶה מֻתָּר; שֶׁהֲרֵי אִם מֵת אוֹ כָּחַשׁ - בִּרְשׁוּת הַלּוֹקֵחַ הוּא, וְהַכָּחֹשׁ וְהַמִּיתָה דָּבָר מָצוּי תָּמִיד[33].

29) ולשלם תיכף. כרב בב"מ עג. 30) היינו, כשהוא עודנו בוסר – ולכשיבשל יתנו לו. ובינתיים מטפל המוכר בעיבוד הפרדס (מגיד־משנה לקמן פ"ט הל' י). 31) ואע"פ שאם תארע תקלה, כגון ברד או קרה, יהיה הלוקח נושא בהפסד – לפי שאין גורמי הפסד זה מצויים. "אמנם יש תקנה לזה – שיקנה אילנות הפרדס לפירותיהן של אותה שנה, ויחזיק בהם מיד לקנותן" (כסף־משנה). וזה שדקדק רבינו בתחילת ההלכה ואמר: "פרי הפרדס" (השווה לקמן הל' ו). 32) שם, "מודה רב בתוורי", פירוש, בקונה עגל מן הבוקר (תוורי=בוקרים). "דנפיש פסידא" (מקרי ההפסד רבים הם – כנוסחת הר"ח, עיי"ש ב'תוספות'). 33) נמצא שאין התוספת בשביל ההקפה, אלא בעד אחריות ההפסד שהלוקח נושא בו.

ו. הַנּוֹתֵן מָעוֹת לְבַעַל הַכֶּרֶם עַל הַשָּׁרִיגִים וְעַל

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

הַזְּמוֹרוֹת[34] לִכְשֶׁיִּכָּרְתוּ, שֶׁהֵם בִּיקֵר, וְהוּא קוֹנֶה אוֹתָן בְּזוֹל עַד שֶׁיִּיבְּשׁוּ וְיִכָּרְתוּ - הֲרֵי זֶה צָרִיךְ לְהַפִּיחַ בָּהֶן[35] כְּשֶׁהֵם מְחֻבָּרִים, שֶׁנִּמְצָא כְּקוֹנֶה[36] אֵילָן לִזְמוֹרוֹתָיו. וְאִם לֹא הִפִּיחַ - נִמְצְאוּ הַמָּעוֹת הַלְוָאָה[37], וְהֵן לוֹקְחִין בְּזוֹל מִפְּנֵי הַהַקָּפָה, וְאָסוּר.

34) לפני עונת הזימור, כשעודם קטנים (שם: "אמר להו שמואל להנהו דשבשי שיבשא וכו'" וכפירוש הר"ח הובא ב'ערוך' ערך שיבשא, וב'תוספות' שם). 35) בקרקע שתחת הגפנים – בעידור וניכוש (עיין 'ספר התרומות' שער מ, חלק ד, ועיין ב'בית יוסף' סי' קעג). 36) עכשיו, בשעת מתן מעות. 37) עד עונת הזמירה.

ז. שׁוֹמְרֵי הַשָּׂדוֹת[38] שֶׁנּוֹתְנִין לָהֶם חִטִּים בִּשְׂכָרָן[39] בְּזוֹל[40] מִן הַגֹּרֶן - כְּשֶׁיָּבוֹאוּ לַגֹּרֶן, צְרִיכִין לְהִתְעַסֵּק עִמָּהֶן בְּמְלָאכָה בַּגֹּרֶן[41], כְּדֵי שֶׁיִּהְיוּ הַחִטִּים הָאֲלוּ שֶׁנִּטְּלוּ בְּסוֹף זְמַן הַשְּׂכִירוּת[42]. וְאִם לֹא עָשׂוּ כָּךְ - נִמְצֵאת הַשְּׂכִירוּת[43] אֵצֶל הַבְּעָלִים כְּמִלְוָה, וְזֶה שֶׁלָּקְחוּ בְּזוֹל מִפְּנֵי שֶׁאֵחֲרוּ שְׂכָרָן עַד הַגֹּרֶן.

38) שם. 39) בעד שמירת הקמה עד הקציר. 40) מאשר השער בשוק. 41) בדישת התבואה, ובירורה. 42) כי כאשר הם מסייעים במלאכה בגורן, הרי זה כאילו מלאכתם נמשכת עד הגורן, נמצא שעתה הגיע זמן תשלום השכירות, כי השכירות אינה משתלמת אלא לבסוף, ולפיכך אין בזה כשנותן להם בזול אלא כמי שמוזיל ומוכר בפחות מאשר השער בשוק. 43) שזמן פרעונה תיכף אחר הקציר.

ח. אֲרִיסִין[44] שֶׁהָיוּ בַּעֲלֵי הַשָּׂדוֹת מְסַלְּקִין[45] אוֹתָן מִן הַשָּׂדֶה בְּנִיסָן, וְנוֹתְנִין לָהֶם הָאֲרִיסִין בְּכָל זֶרַע חֹמֶר[46] אַרְבַּע סְאִין[47], וְהִנִּיחַ זֶה אֲרִיסִין בְּתוֹךְ שָׂדֵהוּ עַד אִיָּר, וְנָטַל מֵהֶן שֵׁשׁ סְאִין - הֲרֵי זֶה מֻתָּר, וְאֵין שָׁם רִבִּית[48].

44) שם. 45) מאלצים את האריסים לקצור התבואה בניסן ולהסתלק. 46) שטח של בית כור. 47) שכר החכירות. 48) כי אין התוספת, בשביל המתנת הארבע סאין, אלא מפני שמשאיר את התבואה בשדהו עד אייר, ובמשך זמן זה מתבשלת התבואה כל צרכה והיבול גדל ומרוויח האריס.

ט. הַלּוֹקֵחַ חִטִּים[49] אַרְבַּע סְאִין בְּסֶלַע, וְכֵן הַשַּׂעַר, וְנָתַן לוֹ אֶת הַמָּעוֹת, וּכְשֶׁבָּא לִגְבּוֹת אֶת הַחִטִּים לְאַחַר זְמַן הוֹסִיף לוֹ בַּמִּדָּה[50] וְנָתַן לוֹ יָתֵר - הֲרֵי זֶה מֻתָּר; שֶׁהֲרֵי בִּרְצוֹנוֹ הוֹסִיף לוֹ, וְאִלּוּ רָצָה - לֹא הוֹסִיף, שֶׁהֲרֵי לֹא הָיָה שָׁם תְּנַאי[51].

49) שם עג: 50) מרצונו – לשם מתנה. 51) על התוספת (ועיין לעיל פ"ד הל' י; פ"ה הל' יא, ובלחם־משנה ובביאורנו שם)

י. מֻתָּר[52] לְאָדָם לִתֵּן דְּמֵי חָבִית שֶׁל יַיִן[53] לַחֲבֵרוֹ וְלוֹמַר לוֹ: אִם הֶחְמִיצָה מִכָּאן עַד יוֹם פְּלוֹנִי - בִּרְשׁוּתְךָ, אֲבָל אִם הוֹזִילָה אוֹ הוֹקִירָה - הֲרֵי הִיא שֶׁלִּי; שֶׁכֵּיוָן שֶׁקִּבֵּל עָלָיו הַזּוֹל, הֲרֵי זֶה קָרוֹב לְשָׁכָר וּלְהֶפְסֵד[54]. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה. וְכֵן מֻתָּר לְאָדָם[55] לִקְנוֹת מֵחֲבֵרוֹ בְּתִשְׁרֵי מֵאָה כַּדִּין שֶׁל יַיִן[56] בְּדִינָר, וְאֵינוֹ נוֹטְלָן עַד טֵבֵת, וּכְשֶׁנּוֹטְלָן בּוֹדֵק, וּמַחֲזִיר הַחֹמֶץ וְלוֹקֵחַ הַיַּיִן הַטּוֹב; שֶׁלֹּא קָנָה מִמֶּנּוּ אֶלָּא יַיִן טוֹב, וְאִלּוּ שֶׁהֶחְמִיצוּ - מִתְּחִלָּה הָיוּ רְאוּיִין לְהַחְמִיץ[57], אֲבָל לֹא נוֹדַע הַדָּבָר עַד אַחַר הַזְּמַן[58].

52) שם סד. 53) וציין את החבית שקנה (מגיד־משנה). 54) אולם אם לא קיבל עליו סיכון הזול – הרי זה קרוב לשכר (אם הוקירה) ורחוק להפסד – שהרי אם החמיצה או הוזלה יפסיד המוכר – ואסור, כי המוכר הסכים לתנאי שכזה מפני הקדמת המעות (עיין רמב"ן שם). 55) שם עג: 56) ואינו בורר את הכדים שהוא קונה, וגם אינו מתנה עם המוכר "אם החמיצה – ברשותך" ('בית יוסף' סי' קעג; וראה במפרשי השו"ע שם). 57) היה בהם כבר קלקול בלתי ניכר. 58) אבל לאחר טבת – לא היו ראויים להחמיץ, וברשות הלוקח החמיצו, ואם יבדוק אותם כשנוטלם ויחזיר החומץ, נמצא שבשביל הקדמת המעות הסכים המוכר להחליף לו את החומץ ביין טוב (עיין 'בית יוסף' ובמפרשי השו"ע שם).

יא. מָקוֹם שֶׁנָּהֲגוּ[59] לִשְׁכֹּר הַסְּפִינָה וְלִטֹּל שְׂכָרָהּ, וְאִם נִשְׁבְּרָה, שָׁמִין לוֹ מַה שֶּׁפָּחֲתָה[60] וּמְשַׁלֵּם[61] יָתֵר עַל שְׂכָרָהּ - הֲרֵי זֶה מֻתָּר. וְכֵן מֻתָּר[62] לְהַשְׁכִּיר סִיר שֶׁל נְחֹשֶׁת וְכַיּוֹצֵא בּוֹ, וְנוֹטֵל הַשָּׂכָר וּדְמֵי מַה שֶּׁפָּחַת מִמִּשְׁקָלוֹ[63]. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

59) שם סט: 60) בהקבלה למה שהיתה שווה בשעת שכירה (השווה להלן הל' יג, ובמגיד־משנה). 61) את הפחת. 62) ואין אנו אומרים: מכיון שקיבל עליו את הפחת, הרי דמי הספינה הם אצלו בהלוואה, ואם־כן השכר שהוא משלם הוא תוספת, וכשהשוכר מחזיר לו הספינה ודמי הפחת מוסיף את השכר – הרי זה כריבית. וטעמו של דבר אמרו בגמרא (שם), לפי "שלא עשאה דמים מחיים אלא לאחר מיתה (=שבירה)", כלומר לא עשאה דמים – לשלם את הפחת אלא של שבירה, אבל לא קיבל על עצמו אחריות הפחת הבא מחמת שימוש כשהוא מחזירה בחיים (=בעין) ומחזירה כמות שהיא, והואיל וכך – שאין כל הפחת באחריות השוכר – אין זה כמלוה אלא כשכירות, ודבר זה – לקבל עליו אחריות אונסין – מותר בשכירות, כמבואר בפ"ב מהל' שכירות, הל' ט: "מתנה בעל הפקדון על נושא שכר ושוכר להיות חייבים בכל כשואל" (עיין חידושי הרשב"א, שם. והשווה לקמן הל' יג). 63) אם כי הרי הוא מחזירו בעין (ראה הערה הקודמת) – נוטל שכרו, ובטעם הדבר אמרו בגמרא (שם) "דהא מקבלי עלייהו (הבעלים) חוסכא דנחשא (פחת דמי הנחושת) דכל כמה דמיקלי בצרי דמיה" (שהנחושת דמיה נפחתים מחמת השימוש באש ששורפת את הנחושת. רשב"א שם).

יב. אֵין מְקַבְּלִין צֹאן בַּרְזֶל[64] מִישְׂרָאֵל[65], מִפְּנֵי שֶׁהוּא אֲבַק רִבִּית[66]. וְכֵיצַד הֵן צֹאן בַּרְזֶל? הֲרֵי שֶׁהָיָה לוֹ

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

מֵאָה צֹאן, וְקִבְּלָם מִמֶּנּוּ לְהִטַּפֵּל בָּהֶן, וְיִהְיוּ הַגִּזּוֹת וְהַוְּלָדוֹת וְהֶחָלָב לָאֶמְצַע, לִשְׁלִישׁ אוֹ לִרְבִיעַ, עַד שָׁנָה אוֹ עַד שְׁנָתַיִם, כְּמוֹ שֶׁהִתְנוּ בֵּינֵיהֶם; וְאִם מֵתוּ הַצֹּאן, חֲרֵי הַמְקַבֵּל מְשַׁלֵּם דְּמֵיהֶם[67] - חֲרֵי זֶה אָסוּר, שֶׁחֲרֵי בַּעַל הַצֹּאן קָרוֹב לְשָׂכָר וְרָחוֹק לְהֶפְסֵד[68]. לְפִיכָךְ, אִם קִבֵּל עָלָיו בַּעַל הַצֹּאן, שֶׁאִם הוּקְרוּ אוֹ הוּזְלוּ אוֹ אִם נִטְרְפוּ[69] חֲרֵי הֵן בִּרְשׁוּתוֹ - חֲרֵי זֶה מֻתָּר[70]. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

64) שם ע: עיסקא, שהמקבל מקבל עליו האחריות אם מתו. ובסמוך מבאר רבינו צאן ברזל מהו. 65) אבל מן הגוי או לגוי מותר, שאבק ריבית מותר עם הגוי אפילו מדבריהם, כמבואר למעלה פ"ה הל' ב. 66) כל עיסקא שהיא קרובה לשכר ורחוקה להפסד לבעל הממון – דינה כאבק ריבית. 67) על שם כך נקראו "צאן ברזל", שהקרן קיים ובטוח לבעליו ואינו פוחת כברזל. ולפי שבדרך כלל היו המקבלים נוהגים לקבל בהמה דקה, נקראת כל עיסקא – בכל סחורה שהיא – בתנאים אלו, בשם "צאן ברזל" (ע"פ רש"י שם). 68) וכל קרוב לשכר ורחוק להפסד – אבק ריבית הוא ואסור (כמבואר שם, הל' ח). 69) כלומר, שמקבל עליו הנותן כל האחריות, בין של הוזלה ובין של אונסין. 70) משמע, שאם קיבל אחריות הוזלה בלבד – אסור (ב"י; הגר"א סי' קעז, ס"ק ג. ובכת"י תימן הנוסחא: שאם הוקרו או הוזלו, הרי הן ברשותו. או אם נטרפו הרי הן ברשותו. ולנוסחא זו משמע דדעת רבינו שגם אם מקבל עליו אחריות הזול בלבד – מותר, כדעת הריב"ן הובא ב'טור', שם).

יג. הַשָּׁם[71] פָּרָה מֵחֲבֵרוֹ, וְאָמַר לוֹ: אִם מֵתָה, חֲרֵי הִיא עַתָּה עָלַי בִּשְׁלִשִׁים[72] דִּינָרִים, וַאֲנִי אַעֲלֶה לְךָ[73] סֶלַע בְּכָל חֹדֶשׁ - מֻתָּר; לְפִי שֶׁלֹּא עֲשָׂאָהּ מֵחַיִּים דָּמִים, אֶלָּא לְאַחַר מִיתָה[74].

71) ברייתא שם. 72) ואפילו לא יהיה שוויה כך בשעת מיתה. 73) בשכר מלאכתה, כל זמן שהיא חיה. 74) אם תמות, אבל כל עוד שהיא בחיים – מחזירה כמות שהיא, אע"פ שהכחישה מחמת מלאכה. והואיל שאין כל האחריות על המקבל – אין זה קרוב לשכר ורחוק להפסד, ומותר להעלות לו שכר (מגיד־משנה, והשווה למעלה הל' יא, הערה סא). [תמוה הדבר, שרבינו הקדים דין ספינה (הי"א) לדין שם פרה, והרי בגמרא שם מבסס רב ששת דין ספינה על הברייתא "השם פרה"].

יד. מַשְׁכֶּרֶת[75] אִשָּׁה לַחֲבֶרְתָּהּ תַּרְנְגֹלֶת לֵישֵׁב עַל הַבֵּיצִים בִּשְׁנֵי אֶפְרוֹחִים[76], וְאֵין חוֹשְׁשִׁין מִשּׁוּם רִבִּית.

75) שם סח: 76) בשכר התרנגולת, אם כי אין הפחת מצוי בתרנגולת כאשר בבהמה שנכחשת מחמת מלאכה (כך פירש הראב"ד, הובא ב'שיטה מקובצת' שם. וכך מורה לשון רבינו, וכן משמע מזה שסידרו רבינו בתוך קבוצת ההלכות של שכר ופחת. ועיין רש"י שם שמפרש אחרת – 'חסדי דוד' על התוספתא, פרק ד. והשווה למעלה פ"ה הל' טז.

טו. מִי שֶׁהָיָה נוֹשֶׁה בַּחֲבֵרוֹ אַרְבָּעָה דִּינָרִים שֶׁל רִבִּית[77], וְנָתַן לוֹ בָּהֶן[78] חֵפֶץ[79] שֶׁשָּׁוֶה חֲמִשָּׁה[80], כְּשֶׁמּוֹצִיאִין מִמֶּנּוּ[81] - מוֹצִיאִין מִמֶּנּוּ חֲמִשָּׁה[82], הוֹאִיל וּבְתוֹרַת רִבִּית בָּא לְיָדוֹ. וְכֵן אִם נָתַן לוֹ בָּהֶן כְּסוּת אוֹ כְּלִי[83] - מוֹצִיאִין מִמֶּנּוּ אֶת הַכְּלִי עַצְמוֹ[84] וְאוֹתוֹ הַכְּסוּת עַצְמוֹ. הִשְׁכִּיר לוֹ בָּהֶן[85] מָקוֹם שֶׁשָּׁוֶה שְׁכָרוֹ שְׁלֹשָׁה דִינָרִין, כְּשֶׁמּוֹצִיאִין מִמֶּנּוּ - מוֹצִיאִין מִמֶּנּוּ אַרְבָּעָה; שֶׁהֲרֵי בְּאַרְבָּעָה שָׁכַר מִמֶּנּוּ מָקוֹם זֶה, שֶׁקִּבֵּל עָלָיו[86].

77) קצוצה. 78) תמורתם. 79) שאינו מסוים, כלומר, שאין שם הבעלים עליהם כגון פירות וכיוצא בהם, שאינו ניכר שהוא של ריבית (ראה בסמוך). 80) כגון שהשער בשוק ארבע סאים בארבעה דינרים, ונתן לו חמש סאים. 81) כמו שנתבאר (למעלה פ"ה הל' א), שריבית קצוצה יוצאה בדיינים. 82) שם סה. בשם רבא. כשווי של החפץ בשוק, אבל החפץ עצמו – אפילו הוא עדיין בעין – אין מוציאים אותו, שכל שאינו מסוים, המקח קיים אע"פ שבא לידו מחמת איסור. למעלה בפ"ג ה"א גבי משכון של אלמנה, פסק רבינו שאם משכן מוציאים ממנו. וכתבנו בשם הריב"ש הטעם, לפי שפסק כרבא (תמורה ד:) שכל דבר שאסרה התורה לעשות ועבר ועשה – אין עשייתו מועילה, ולמה כאן הקנין קיים? מפני שבנידון כאן אין כל איסור בהקנאת החפץ, אלא בזה שאינו משלם ללווה בעדו ומעכב בידו תמורתו בשביל הרבית. 83) וכן כל דבר המסויים, שניכר בו שהוא של ריבית (מגיד־משנה בשם הרמב"ן והרשב"א). 84) ובטעם הדבר, אמרו בגמרא (שם) "כי היכי דלא לימרו גלימא דמכסי וקאי – גלימתא דרביתא היא" (= שלא יאמרו הבריות: הלבוש שהוא מתלבש בו תדיר – לבוש של ריבית הוא). 85) שם, תמורת ארבעת הדינרים. 86) המלוה קיבל עליו לשלם ארבעה (בכת"י תימן: והרי קיבל עליו).

פֶּרֶק תְּשִׁיעִי[1]

1) מבאר דין פוסק על הפירות או על הכלים, וכולל שם דין חמרים המעלים ממקום היוקר למקום הזול, ודין מוליך פירות ממקום למקום, ודין קונה פירות בזול כשהם קטנים, ומתנה שיישארו בשדה עד שיגדלו.

א. אֵין פּוֹסְקִין[2] עַל הַפֵּרוֹת[3] עַד שֶׁיֵּצֵא הַשַּׁעַר[4]. יָצָא הַשַּׁעַר - פּוֹסְקִין; אַף עַל פִּי שֶׁאֵין לָזֶה[5] - יֵשׁ לָזֶה[6]. כֵּיצַד? הָיָה הַשַּׁעַר לְחִטִּים קָבוּעַ לַשּׁוּק אַרְבַּע סְאִין בְּסֶלַע - חֲרֵי זֶה פּוֹסֵק עִמּוֹ עַל מֵאָה סְאִין, וְנוֹתֵן לוֹ חָמֵשׁ וְעֶשְׂרִים סְלָעִים; וְאִם יִתֵּן לוֹ מֵאָה סְאָה שֶׁל חִטִּים אַחַר זְמַן, בְּעֵת שֶׁיִּהְיוּ הַחִטִּים סְאָה בְּסֶלַע - אֵין בָּזֶה רִבִּית כְּלָל, אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא הָיָה לַמּוֹכֵר חִטִּים כְּלָל בְּעֵת שֶׁפָּסַק[7]. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים?[8] בְּשֶׁלֹּא הָיָה לוֹ כְּלוּם[9] מֵאוֹתוֹ הַמִּין בָּעֵת שֶׁפָּסַק עָלָיו[10]; אֲבָל אִם הָיָה לַמּוֹכֵר מֵאוֹתוֹ הַמִּין כְּלוּם[11], אַף עַל פִּי שֶׁעֲדַיִן לֹא נִגְמְרָה מְלַאכְתּוֹ[12] - חֲרֵי זֶה

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

מֵתֶר לִפְסֹק עָלָיו אַף עַל פִּי שֶׁעֲדַיִן לֹא יָצָא הַשַּׁעַר[13]. כֵּיצַד? הָיָה הוּא תְּחִלָּה לַקּוֹצְרִים - הֲרֵי זֶה פּוֹסֵק עַל הַחִטִּים אַף עַל פִּי שֶׁעֲדַיִן הֵן גָּדִישׁ[14]. וּפוֹסֵק עַל הַיַּיִן מִשֶּׁיִּבְצֹר הָעֲנָבִים וְיִתְּנֵם בָּעָבִיט[15]; וְעַל הַשֶּׁמֶן - מִשֶּׁנְּתַן זֵיתִים בַּמַּעֲטָן[16]; וְעַל הַסִּיד - מִשֶּׁיְּשַׁקְּעֶנָּה בַּכִּבְשָׁן. וְכֵן פּוֹסֵק עַל כְּלֵי חֶרֶשׂ מִשֶּׁיַּעֲשֶׂה הַיּוֹצֵר בֵּיצִים[17] שֶׁלָּהֶן. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים?[18] בְּשֶׁהָיָה עֲפָרָן[19] לָבָן[20]; אֲבָל עָפָר שָׁחֹר - פּוֹסֵק עַל הַכֵּלִים הַנַּעֲשִׂין מִמֶּנּוּ אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא נַעֲשׂוּ, מִפְּנֵי שֶׁהוּא מָצוּי לַכֹּל, וְאַף עַל פִּי שֶׁאֵין לָזֶה[21] - יֵשׁ לָזֶה. וְכֵן פּוֹסֵק עִמּוֹ עַל הַזֶּבֶל[22] כָּל יְמוֹת הַשָּׁנָה אַף עַל פִּי שֶׁאֵין לוֹ זֶבֶל, מִפְּנֵי שֶׁהוּא מָצוּי תָּמִיד.

2) משנה בבא־מציעא עב: 3) ליתנם לו לאחר זמן בכך וכך, ואפילו אם יתייקרו בינתיים – ומקדים לו המעות. 4) ראה לקמן הל' ד. 5) ללווה אין פירות כאלה. 6) לאחר, ויכולים הם – הן המוכר והן הלוקח – לקנותם במעות הללו בשוק, והרי זה כמו שיש לו, וחל המקח מעכשיו, וכשיתייקרו – ברשות לוקח נתייקרו (עיין בגמרא שם סג: עב: וברש"י שם סב: וראה מה שכתב בזה הריטב"א בשם הראב"ד. 7) והרי הוא יכול לחזור בו – מכיון שאם חוזר בו, הרי הוא ב"מי שפרע" (רבינו בפכ"ב מהל' מכירה, הל' ג) מניחים אנו שאין רצונו לקבל על עצמו קללת ביה"ד הזו, ומשום כך רואים אנו כאילו הפירות ברשות הלווה ('תוספות' שם סב: ד"ה אע"פ. נוסח קללת "מי שפרע" מבוארת בהלכות מכירה פ"ז ה"ב). 8) שם סב: שאין פוסקים עד שיצא השער. 9) לאו דוקא. אלא התכוון לומר, שלא היתה בידו כמות פירות כנגד סך המעות שמקדים לו. 10) ולא באו לרשות לוקח לפי שאין לו למקח על מה לחול, מאחר שאין לו עתה למוכר מאותו המין, ועדיין לא יצא השער, ואם יתייקרו והוא יתנם לו כשער הפסיקה – נמצא שנותנם לו בזול מפני הקדמת המעות. 11) כלומר, כשיעור מעותיו (מגיד־משנה). 12) יתבאר בהלכה הבאה. 13) מכיון שיש לו – אין כאן ריבית, שמעכשיו הוא קנוי לו ואם נתייקרו ברשותו נתייקרו, ואע"פ שלא משך, כי גם כשאין לו אין איסורו אלא מדרבנן, וכשיש לו לא גזור (רש"י שם עב:, וראה הרי"ף בתשובה הובא ב'שיטה מקובצת' שם). 14) שם, הגרעינים עודם בשבלים, והם מחוסרים עדיין שתי מלאכות (=פעולות) – דישה וזרייה, כמו שמבאר רבינו בהל' ב. 15) "שם (=כינוי) לחפירה אשר יקובצו בו הענבים (לשם ריכוכם), כמו שיקראו חפירות הזיתים מעטן" (רבינו בפירוש המשנה, טהרות פ"י משנה ד). 16) "שם המקום שמקבצים שם הזיתים עד שיתרככו ויהיו ראויים להוציא שמנם" (רבינו בפיה"מ מעשרות פ"ד משנה ג). – והוא מלשון הכתוב (איוב כא, כד): עטיניו מלאו חלב (הערוך, בערכו). 17) גושי חמר גולמים (רש"י שם מפרש שהוא מלשון בצה (בית חרוקה), כלשון הכתוב (שם ח, יא) "היגאה גומא בלא בצה" – על שם שהעפר מגובל במים. וה'ערוך' (ערך ביצה) אומר: . . . עושה החמר עגול כצורת ביצה, משמע שהבית צרויה, ונקראו כך על שם תבניתן (ועיין 'שיטה מקובצת' שם בשם הראב"ד). 18) שם עד. שאינו פוסק עד שיעשה היוצר ביצים שלהם. 19) של כל החרש, הנעשים ממנו. 20) שאינו מצוי. 21) ביצים (עיין 'תוספות' וב'שיטה מקובצת' שם). 22) שם במשנה עב:

ב. כָּל דָּבָר שֶׁהוּא מְחֻסָּר מְלָאכָה אַחַת אוֹ שְׁתַּיִם - פּוֹסֵק עִמּוֹ עָלָיו. הָיָה מְחֻסָּר שָׁלֹשׁ מְלָאכוֹת - אֵינוֹ פּוֹסֵק[23] אֶלָּא אִם כֵּן יָצָא הַשַּׁעַר; שֶׁכֵּיוָן שֶׁהוּא מְחֻסָּר שָׁלֹשׁ מְלָאכוֹת - הֲרֵי זֶה כְּמִי שֶׁאֵין לוֹ מֵאוֹתוֹ הַמִּין כְּלוּם[24], וּכְמוֹ לֹא בָּא לָעוֹלָם עֲדַיִן. כֵּיצַד?[25] גָּדִישׁ שֶׁהָיָה מְחֻסָּר הַנָּחָה בַּשֶּׁמֶשׁ[26] שֶׁיִּיבַשׁ[27] וְדִישָׁה וּזְרִיָּה - אֵינוֹ פּוֹסֵק עָלָיו אֶלָּא אִם כֵּן יָצָא הַשַּׁעַר; הָיָה יָבֵשׁ, וְאֵינוֹ מְחֻסָּר אֶלָּא דִּישָׁה וּזְרִיָּה - פּוֹסֵק עָלָיו. בֵּיצִים שֶׁל יוֹצֵר שֶׁהָיוּ מְחֻסָּרִין לְכִיפָּה[28] וְיִבּוּשׁ וְהוֹלָכָה לַכִּבְשָׁן וּשְׂרֵפָה[29] וְהוֹצָאָה - אֵינוֹ פּוֹסֵק עֲלֵיהֶן; הָיוּ יְבֵשִׁין, וְאֵינָן מְחֻסָּרִין אֶלָּא הוֹלָכָה לַכִּבְשָׁן וּשְׂרֵפָה - פּוֹסֵק עֲלֵיהֶן. וְהוּא[30] שֶׁיִּהְיֶה דֶּרֶךְ הַלּוֹקֵחַ לְהוֹצִיא אוֹתוֹ מִן הַכִּבְשָׁן; אֲבָל אִם הָיָה הַמּוֹכֵר הוּא שֶׁמּוֹצִיא - הֲרֵי אֵלּוּ מְחֻסָּרִין שָׁלֹשׁ, וְאֵינוֹ פּוֹסֵק[31] עֲלֵיהֶן עַד שֶׁיֵּצֵא הַשַּׁעַר. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

23) כרב, האומר (שם עד.): "מחוסר שתים פוסק – שלש אינו פוסק". 24) שאין פוסקים עד שיצא השער. 25) דוגמאות אלו מובאות בשקלא־וטריא בגמרא שם. 26) שטוח העומרין בחמה. 27) שיתיבש. 28) "לשון מלפפין את התינוק" (שבת קכט:) – "שמגלגלן לפי מדתן, אם גדולות אם קטנות, ועושה להן בית קיבול" (רש"י ב"מ שם. וראה רבינו בפירוש המשנה טהרות פ"ד משנה ו). 29) צירוף בכבשן. 30) ובלבד. 31) שם.

ג. הַהוֹלֵךְ[32] לַחֲלֹב אֶת עִזָּיו וְלִגְזֹז אֶת רְחֵלָיו וְלִרְדּוֹת[33] אֶת כַּוַּרְתּוֹ, וּמְצָאוֹ חֲבֵרוֹ וְאָמַר לוֹ: מַה שֶּׁעִזַּי חוֹלְבוֹת מָכוּר לְךָ[34], מַה שֶּׁרְחֵלַי גוֹזְזוֹת מָכוּר לְךָ, מַה שֶּׁכַּוַּרְתִּי רוֹדָה מָכוּר לְךָ - הֲרֵי זֶה מֵתֶר[35]. אֲבָל אָמַר לוֹ: מַה שֶּׁעִזַּי חוֹלְבוֹת כָּךְ וְכָךְ[36] מָכוּר לְךָ בְּכָךְ וְכָךְ, מַה שֶּׁרְחֵלַי גוֹזְזוֹת כָּךְ וְכָךְ מָכוּר לְךָ בְּכָךְ וְכָךְ, מַה שֶּׁכַּוַּרְתִּי רוֹדָה כָּךְ וְכָךְ מָכוּר לְךָ בְּכָךְ וְכָךְ - אָסוּר[37], אֶלָּא אִם כֵּן פָּסַק עִמּוֹ כַּשַּׁעַר שֶׁבַּשּׁוּק. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

32) שם סד. 33) "על שם שעשויות חלות חלות ודבוקות מדופן אל דופן – נקרא רדייה, לשון הבדלה של כל דבר הנדבק, כרדיית פת מדובקת בתנור" (רש"י שם; ראה שופטים יד, ט). 34) וקבע את המחיר הכללי, והלוקח שילם את הדמים. 35) כיון שקיבל עליו ההפסד אם תניב פחות מכדי הדמים שנתן – הרי זה קרוב לשכר ולהפסד. ולא אסרו אלא קרוב לשכר ורחוק להפסד, כמו שנתבאר

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

למעלה. 36) ועדיין לא יצא השער. 37) שמוזיל לו מפני מעותיו שהקדים לו.

ד. אֵין פּוֹסְקִין עַל שַׁעַר שֶׁל עֲיָרוֹת, מִפְּנֵי שֶׁאֵין הַשַּׁעַר קָבוּעַ[38], אֶלָּא עַל שַׁעַר שֶׁבַּמְּדִינָה[39]. הָיוּ הַחִטִּים הַחֲדָשׁוֹת בַּמְּדִינָה אַרְבַּע סְאִין בְּסֶלַע, וּישָׁנוֹת שָׁלֹשׁ בְּסֶלַע - אֵין פּוֹסְקִין[40] עַד שֶׁיֵּצֵא הַשַּׁעַר[41] לֶחָדָשׁ וְלַיָּשָׁן[42]. הָיוּ חִטִּין שֶׁל לָקוּטוֹת[43] אַרְבַּע סְאִין בְּסֶלַע[44], וְשֶׁל בַּעַל הַבַּיִת שָׁלֹשׁ - פּוֹסֵק לַלָּקוּטוֹת כְּשַׁעַר לָקוּטוֹת[45], וְלֹא יִפְסֹק לְבַעַל הַבַּיִת[46] עַד שֶׁיִּקָּבַע הַשַּׁעַר לְבַעַל הַבַּיִת[47].

38) שם עב: 39) שהשער קבוע ומתמיד שנים ושלשה חדשים (רי"ף בתשובה, הובא ב'שיטה מקובצת' שם). 40) בין על החדשות בין על הישנות (שם, וכן גירסת הרי"ף). 41) שער אחיד. 42) שכל עוד שיש הפרשי שער לחדש ולישן – אין השער מתמיד, ועתיד הוא להשתנות תוך זמן קצר ולעמוד בשער אחד הן על חדש והן על ישן, והרי זה כשער של עיירות שאין פוסקים עליו מפני שאינו קבוע (מגיד־משנה). 43) שם, "עני המלקט לקט שכחה ופאה – נקרא: לקוט, כלומר לא חרש ולא זרע ולא קצר וכו' לא זכה בפירות אלא בלקיטה" (רבינו חננאל, הובא ב'שיטה מקובצת' שם). 44) כי "סתם תבואות לקוטות אינן יפין מתוך שלוקטין מכמה שדות, ומערבין שיבלי שיפון עם שיבלי חיטין" (רש"י שם). 45) ששער הלקוטות שער קבוע הוא, שמן הסתם לא ישתווה השער של תבואות הלקוטות שאינן יפות לשער תבואות בעל הבית (עיין ט"ז יו"ד סי' קעה ס"ק ג). 46) ארבע סאים בסלע כשער הלקוטות, לפי שמן הסתם הפוסק עם בעל הבית – על דעת פירות יפים נותן מעותיו (גמרא שם, עיי"ש ובט"ז וש"ך, שם), אבל על שלש – פוסק, שקבוע הוא ואינו עתיד להשתוות עם שער הלקוטות (מגיד־משנה, ט"ז, שם). 47) כלומר, אלא אם אירע כך שנקבע השער של בעל הבית בארבע, כשל לקוטות (עיין 'גידולי תרומה' שער מו, חלק ד, אות ס).

ה. כֵּיצַד הַשַּׁעַר מֻתָּר לִפְסֹק[48] עַל הַשַּׁעַר הַגָּבוֹהַּ[49]. כֵּיצַד? הָיוּ הַחִטִּים נִמְכָּרוֹת אַרְבַּע סְאִין בְּסֶלַע, וּפָסַק עִמּוֹ שֶׁיִּתֵּן לוֹ הַחִטִּים[50] כַּשַּׁעַר הַזּוֹל, אִם עָמְדוּ אַחַר כֵּן עֶשֶׂר סְאִין בְּסֶלַע - נוֹתֵן לוֹ עֶשֶׂר סְאִין, כַּשַּׁעַר שֶׁהָיָה בַּשּׁוּק, שֶׁהֲרֵי פָּסַק עִמּוֹ בְּשַׁעַר גָּבוֹהַּ[51]. נָתַן לוֹ הַמָּעוֹת סְתָם, וְלֹא פָּסַק עִמּוֹ בַּשַּׁעַר הַגָּבוֹהַּ, וְהוּזְלוּ - נוֹתֵן כַּשַּׁעַר שֶׁהָיוּ שָׁוִין כְּשֶׁנָּתַן לוֹ הַמָּעוֹת; וּמִי שֶׁחָזַר[52] - מְקַבֵּל מִי שֶׁפָּרַע[53]. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים?[54] בְּפוֹסֵק עַל דַּעַת עַצְמוֹ; אֲבָל אִם הָיָה שָׁלִיחַ לַאֲחֵרִים, בֵּין הַמּוֹכֵר בֵּין הַלּוֹקֵחַ - אֵינוֹ נוֹטֵל אֶלָּא כַּשַּׁעַר הַזּוֹל אוֹ מַחֲזִיר אֶת הַדָּמִים; וְאֵינוֹ מְקַבֵּל מִי שֶׁפָּרַע בְּשָׁלִיחַ[55], שֶׁהֲרֵי הַמְשַׁלֵּחַ אוֹמֵר: לְתַקֵּן שְׁלַחְתִּיךָ וְלֹא לְעַוֵּת[56], כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[57].

48) שם במשנה. 49) של פירות, היינו במחיר זול, "שפירות הרבה נמכרים בדמים מועטים" (רש"י שם), וכמו שמבאר רבינו בסמוך. 50) לזמן פלוני, אם יוזלו. 51) ואין בזה משום רבית – שהרי יכול לקנות עכשיו גם מאחרים בשער הגבוה במעות שבידו. 52) בין שחזר המוכר ובין שחזר הלוקח. 53) שם עד: אם כי מצד הדין יכול לחזור בו, לפי שמתקנת חכמים אין המטלטלין נקנים במעות, אלא בהגבהה או במשיכה. ברם כל החוזר בו – לא עשה מעשה ישראל וחייב לקבל עליו "מי שפרע" (אוררין אותו בבית־דין ואומרים: "מי שפרע מאנשי דור המבול ומאנשי דור הפלגה ומאנשי סדום ועמורה וממצרים שטבעו בים, הוא יפרע ממי שאינו עומד בדיבורו" (רבינו בהל' מכירה פ"ג, הל' א; פ"ז הל' א, ב). 54) שם, שאם לא פסק עמו בשער הגבוה – נותן כשער שהיו שווים בעת הפסיקה וכו'. 55) אם עיוות השליח שליחותו (עיין מגיד־משנה). 56) והיה לך לפרש ולפסוק על השער הגבוה. ואם לא שינה השליח ממה שאמר לו, וחזר בו המשלח – הרי הוא – המשלח – ב"מי שפרע". 57) בפ"א מהל' שלוחין ושותפין הל' ב, שהשליח שטעה בכל שהוא – בין בקרקע בין במטלטלין – חוזר.

ו. הָיוּ הַחִטִּים[58] נִמְכָּרוֹת אַרְבַּע סְאִין בְּסֶלַע, וְנָטַל אֶת הַדָּמִים, וְנָתַן[59] לוֹ חָמֵשׁ בְּסֶלַע, אִם יֵשׁ לוֹ חִטִּים[60] - מֻתָּר[61]. הָיוּ לוֹ חִטִּים חוֹב אֵצֶל אֲחֵרִים[62], וְנָטַל הַמָּעוֹת עַד שֶׁיִּגְבֶּה חִטָּיו וְיִתֵּן לוֹ - אָסוּר; שֶׁהֲרֵי הֵן מְחֻסָּרִין גְּבִיָּה, וּכְאִלּוּ אֵינָם, וַהֲרֵי זֶה כְּקוֹבֵעַ לוֹ זְמַן וְהוּזִיל לוֹ מִפְּנֵי שֶׁמַּקִּיפוֹ.

58) שם סג: 59) צ"ל: ויתן (כן הוא בדפוס רומא ובס"א; ובכת"י תימן: שיתן), כלומר על־מנת שיתן לזמן פלוני. 60) אלא שהם במקום אחר או אבד המפתח של מחסנו והוא דחוק למעות. 61) כיון שיש לו – הרי זה כמוכרו בפחות. 62) שם.

ז. הָיוּ הַחִטִּים בַּמְּדִינָה אַרְבַּע סְאִין בְּסֶלַע, וּבַכְּפָרִים[63] שֵׁשׁ בְּסֶלַע - הֲרֵי זֶה מֻתָּר לִתֵּן סֶלַע לַתַּגָּר כְּדֵי שֶׁיָּבִיא[64] שֵׁשׁ סְאִין מִן הַכְּפָר. וְהוּא שֶׁיִּהְיוּ בִּרְשׁוּת הַלּוֹקֵחַ, אִם אָבְדוּ בַּדֶּרֶךְ אוֹ נִגְנְבוּ - אָבְדוּ לוֹ. וְאָדָם חָשׁוּב[65] אָסוּר לַעֲשׂוֹת זֶה[66]. וּבְמִינֵי סְחוֹרָה - אָסוּר לְכָל אָדָם, לְפִי שֶׁאֵין מִינֵי סְחוֹרָה מְצוּיִין כְּפָרוֹת[67].

63) שם עג. "בסורא אזלי ארבעה ארבעה, בכפרי אזלן חמשא חמשא" (ומפרש רבינו בכפרי, ר"ל בכפרים. ורש"י שם מפרש בכפרי: שם מקום). 64) "לזמן פלוני" (שו"ע סי' קעג ס"ק טז, ועיי"ש בש"ך). ואין חוששים משום ריבית שמוזיל לו מפני שנתן לו הכסף למפרע (השווה הל' ו), לפי שהפירות מצויים בכפרים וכבר יצא השער, והרי זה כמוכר לו במקום הזול, ולפיכך על הלוקח לקבל עליו אחריות הדרך, כמו שמבאר רבינו (שם בגמ', ועיין שם ברש"י ו'תוספות', ועיין ט"ז סי' קעג). 65) שעליו להזהר ביותר ולהתנהג לפנים משורת הדין. 66) אבל אם נוטל מהתגר חמש – מותר אפילו לאדם חשוב, שהרי בעד שכר הסאה

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

הוא – התגר – טורח (שם, בגמרא). 67) בכת"י תימן: מצויין תמיד כפירות. כלומר, ולא התירו אלא בפירות, לפי שהם מצויים תמיד (עיין בגמ' שם, וראה ב'גידולי תרומה' שער מו, חלק ד, מא).

ח. הַמַּרִין[68] שֶׁנִּכְנְסוּ לָעִיר, וַהֲרֵי הַחִטִּים אַרְבַּע סְאִין בְּסֶלַע, הוֹזִילוּ וּמָכְרוּ לְמַכִּירֵיהֶן[69] אוֹ לְסַפְּרֵיהֶן חָמֵשׁ בְּסֶלַע, בְּמָעוֹת שֶׁנָּתְנוּ לָהֶן תְּחִלָּה כְּשֶׁיִּכָּנְסוּ[70] לָעִיר[71] עַד שֶׁיִּפְתְּחוּ שַׁקֵּיהֶן וְיִמְכְּרוּ לְכָל אָדָם - הֲרֵי זֶה מֵתָּר; שֶׁאֵין אֵלּוּ מוֹכְרִין לָהֶם בְּזוֹל מִפְּנֵי שֶׁנָּתְנוּ מָעוֹת עַתָּה וְלֹא יִקְחוּ אֶלָּא לְאַחַר זְמַן, אֶלָּא מִפְּנֵי שֶׁמּוֹדִיעִין לָהֶם אֶת הַשַּׁעַר וּמְסַעֲדִין אוֹתָם[72].

68) המביאים תבואה לעיר למכור (שם עג: והשווה הנוסחא בתוספתא שם פ"ד הלכה ה). 69) בדפוס רומא ובכת"י, הנוסחא: למוכריהן, כלומר לבעלי החנויות המוכרים להם צרכי סעודתם. 70) בכת"י תימן: כשנכנסו. 71) בפרעון המעות שנתנו להם בשעת כניסתם לעיר בתורת הלוואה עד שיפתחו שקיהם וימכרו החיטים, כי אם נתנו להם בדרך מכר – מותר אפילו בלי הטעמים שמבאר רבינו בסמוך – שמודיעים להם השכר ומסעדים אותו – כמו שנתבאר למעלה בהל' ו: "היו החיטים נמכרות ד' סאין וכו' שיתן לו ה' בסלע אם יש לו חיטים מותר", הרי כאן יש להם חטים (משנה־למלך. וראה מגיד־משנה). 72) שמספקים להם במחיר מוזל צרכי סעודתם ומזון לחמוריהם (ריטב"א. ועיין בגמרא שם).

ט. הַמּוֹלִיךְ פֵּרוֹתָיו מִמָּקוֹם לְמָקוֹם[73], מְצָאוֹ חֲבֵרוֹ וְאָמַר לוֹ: תְּנֵם לִי[74], וַאֲנִי אַעֲלֶה לְךָ פֵּרוֹת שֶׁיֵּשׁ לִי בְּמָקוֹם פְּלוֹנִי בְּאוֹתוֹ מָקוֹם: אִם יֵשׁ לוֹ שָׁם - מֵתָּר[75], וְאִם לָאו - אָסוּר[76]. הָיָה מוֹלִיךְ סְחוֹרָה[77] מִמָּקוֹם לְמָקוֹם, אָמַר לוֹ: תְּנֵם לִי, וַאֲנִי אַעֲלֶה לְךָ דָּמֶיהָ כְּמוֹ שֶׁשָּׁוָה בְּאוֹתוֹ מָקוֹם: אִם הָיְתָה בִּרְשׁוּת הַמּוֹכֵר[78] עַד שֶׁהִגִּיעַ לְשָׁם - מֵתָּר[79], וְאִם הָיְתָה בִּרְשׁוּת לוֹקֵחַ - אָסוּר[80].

73) שם, ממקום הזול למקום היוקר. 74) בהלוואה. 75) כיון שיש לו פירות במקום היוקר, מעכשיו העמידם ברשותו ואע"פ שלא משך, ומחזיר לו סאה בסאה – אין כאן ריבית קצוצה אלא אבק ריבית, ואם יש לו – לא גזרו (רש"י שם, וראה לקמן פ"י הלכה ב). 76) "שבשכר המתנתו, נותן לו זה במקום היוקר" (רש"י, שם). 77) שם. 78) היינו, אם אחריות הסחורה על המוכר, שאם אבדו או נגנבו – הוא מפסיד. 79) "שאין כאן מלוה עד שתמכר, וכל מה שנמכר ביוקר – של בעלים הראשונים הוא" (רש"י שם). השווה למעלה פ"ח, הלכה ג. 80) שהרי מעכשיו הסחורה היא כמלוה אצלו, וכשנותן לו אח"כ דמיה ביוקר – ריבית הוא.

י. הַנּוֹתֵן[81] לְבַעַל הַגִּנָּה דְּמֵי עֲשָׂרָה קִשּׁוּאִין אֵלּוּ, דְּמֵי עֲשָׂרָה אֲבַטִּיחִים אֵלּוּ, וַהֲרֵי הֵן קְטַנִּים, וְהִתְנָה עִמּוֹ שֶׁיִּתְּנֵם לוֹ לְכְשֶׁיַּגְדִּילוּ - הֲרֵי זֶה מֵתָּר[82]; שֶׁהֲרֵי הוּא מַנִּיחָן וְהֵם גְּדֵלִים מֵאֲלֵיהֶן[83], וְאֵלּוּ קְצָצָן עַתָּה כְּשֶׁהֵן קְטַנִּים - לֹא הָיוּ בָּאִים אֲחֵרִים תַּחְתֵּיהֶן[84]. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה מִדָּבָר שֶׁאֵין בּוֹ הֶפְסֵד וְלֹא חִסָּרוֹן עַל הַמּוֹכֵר.

81) שם סד. כרבא. 82) ואין זה דומה למה שנתבאר למעלה פ"ח הלכה ה, בכגון זה בפירות פרדס, וכן למה שנתבאר למעלה הלכה ג בדין מה שעזי חולבות – לאסור, כמו שמבאר רבינו והולך. 83) ללא טיפול נוסף וברשות הלוקח גדלו – מה־שאין־כן בפירות פרדס שעדיין הן מחוסרים טיפול, והמוכר מטפל חנם ומפסיד. (מגיד־משנה). 84) מה־שאין־כן בחלב, אם כי מאליו הוא מתרבה, כי החלב "לאו מיניה קא רבו" הרי החלב הבא לאחר זמן אינו גדל מכח החלב שהיה בבהמה בשעת מכר, (ואם תחלוב הבהמה עתה יבוא אחר במקומו). אבל קישואים גדלים מכח הקטנים שכבר היו בשעת מכר, והם עצמם גדלים והולכים (גמרא שם, וע"פ פירוש רש"י).

~ יום רביעי ה' אדר־א' ~

פֶּרֶק עֲשִׂירִי[1]

1) מבאר דין שמותר לשאול סתם ולפרוע סתם לפי השער שבשוק, ודין משאיל פירות לזמן קבוע, ודין מלווה את אריסיו, ודין מעמיד הלוואה על פירות אחרים.

א. כְּשֵׁם שֶׁמֻּתָּר לַמּוֹכֵר[2] לִפְסֹק עַל שַׁעַר שֶׁבַּשּׁוּק[3], כָּךְ מֻתָּר לִלְווֹת הַפֵּרוֹת[4] סְתָם[5] וּפוֹרְעִין סְתָם בְּלֹא קְבִיעַת זְמַן עַל שַׁעַר שֶׁבַּשּׁוּק[6]. כֵּיצַד? הָיָה הַשַּׁעַר קָבוּעַ וְיָדוּעַ לִשְׁנֵיהֶם[7], וְלָוָה מֵחֲבֵרוֹ עֶשֶׂר סְאִין - חַיָּב לְהַחֲזִיר לוֹ עֶשֶׂר סְאִין, אַף עַל פִּי שֶׁהוּקְרוּ הַחִטִּים; שֶׁהֲרֵי כְּשֶׁלָּוָה מִמֶּנּוּ הָיָה הַשַּׁעַר יָדוּעַ, וְאֵלּוּ רָצָה הָיָה קוֹנֶה וּמַחֲזִיר לוֹ[8], שֶׁהֲרֵי לֹא קָבַע לוֹ זְמַן.

2) בכתב יד: ללוקח. 3) כמבואר בפרק ט הלכה א. 4) שאסרו חכמים ללוות סאה בסאה, שמא יתייקרו – ונמצא פורע לו יותר ממה שהלווהו, אם לא שיעשה אותן דמים כמבואר להלן הלכה ב. 5) מבלי שיעשה אותם דמים, ודווקא בלא קביעת זמן כמו שמבאר רבינו בסמוך (בבא מציעא עה. כחכמים שאמרו "לווין סתם ופורעין סתם", ומפרש רבינו דהיינו בלא קביעת זמן – ראה פירושו של רש"י שם ועיין ריטב"א. ומרכבת המשנה). ודעת רבינו, שכל שקובע זמן, אף על פי שיש לו מאותו המין או שהיה השער קבוע – אסור כמו שמבאר לקמן הלכה ב. ובטעם הדבר אומר המגיד משנה שכל הקובע זמן, על דבר שמחירו נד והוא מתייקר ומוזיל כגון פירות, נראה, שקבע זמן פלוני, משום שלדעתו יתייקרו אז הפירות ומפני כך אסור. 6) בהסתמך על השער שבשוק שאפשר לקנות בו פירות (שם עב: וכפירוש הבה"ג הובא ברש"י שם). 7) שיצא השער (בית יוסף סימן קסב עיין שם). 8) פורעו מייד –

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

והרי זה כאילו יש לו ללווה מאותו המין שמותר ללוות סאה בסאה כמבואר בסמוך הלכה ב.

ב. הָיָה לוֹ[9] מֵאוֹתוֹ הַמִּין שֶׁלָּוָה - הֲרֵי זֶה מֻתָּר לִלְוּוֹת[10] סְתָם בְּלֹא קְבִיעַת זְמַן וּפוֹרֵעַ סְתָם, אַף עַל פִּי שֶׁעֲדַיִן לֹא יָצָא הַשַּׁעַר[11]. וַאֲפִלּוּ הָיְתָה לוֹ סְאָה בִּלְבַד - לוֹוֶה עָלֶיהָ כַּמָּה סְאִין[12]. הָיְתָה לוֹ טִפָּה אַחַת שֶׁל שֶׁמֶן אוֹ שֶׁל יַיִן - לוֹוֶה עָלֶיהָ כַּמָּה גַרְבֵּי[13] יַיִן וְשֶׁמֶן. לֹא הָיָה לוֹ מֵאוֹתוֹ הַמִּין כְּלוּם, וְלֹא נִקְבַּע שַׁעַר הַשּׁוּק עֲדַיִן אוֹ שֶׁלֹּא יָדְעוּ שַׁעַר הַשּׁוּק - הֲרֵי זֶה אָסוּר[14] לִלְוּוֹת סְאָה בִּסְאָה[15]. וְכֵן בִּשְׁאָר הַפֵּרוֹת[16] - לֹא יִלְוֶה אוֹתָן עַד שֶׁיַּעֲשֶׂה אוֹתָן דָּמִים[17]. וְאִם לָוָה וְלֹא עָשָׂה אוֹתָן [דָּמִים], וְהוּזְלוּ - מַחֲזִיר לוֹ פֵּרוֹת כַּמִּדָּה שֶׁלָּוָה אוֹ כַּמִּשְׁקָל; וְאִם הוּקְרוּ[18] - נוֹטֵל דָּמִים שֶׁהָיוּ שָׁוִין בִּשְׁעַת הַלְוָאָה. אַף עַל פִּי שֶׁיֵּשׁ לוֹ מֵאוֹתוֹ הַמִּין אוֹ שֶׁהָיָה הַשַּׁעַר קָבוּעַ בַּשּׁוּק - הֲרֵי זֶה אָסוּר לִלְוּוֹת פֵּרוֹת בְּפֵרוֹת עַד זְמַן קָבוּעַ[19]; אֶלָּא לוֹוֶה סְתָם, וּפוֹרֵעַ בְּאֵיזֶה זְמַן שֶׁיִּפְרַע.

9) שם עה. 10) שבשעת ההלוואה נקנים פירותיו למלווה וברשותו הוקרו, ואף על פי, שאין זה קניין ממש התירו חכמים, משום שהלוואת סאה בסאה אין בה משום נשך דאורייתא, וכשיש לו לא גזרו (על פי רש"י מד:). 11) שם עה. וכדרך שאמרו בפסיקת פירות (כמבואר בפרק ט הלכה א). 12) שם, לפי שאנו רואים כאילו לווה סאה כנגד סאה שיש לו – ונמצא שיש לו שתיים, ושוב אנו רואים – כלווה שתיים כנגד שתיים, וכן לעולם, לפי שהלוואה סאה בסאה, אין בה איסור מן התורה – הקלו בה (מגיד משנה). 13) חביות (הערוך בערכו עיין שם). 14) שם עד: 15) שמא יתייקרו ונמצא פורע לו יותר ממה שהלווהו. 16) שדרכם להתייקר וליזול (עיין בבא מציעא מד:). 17) היינו קוצץ עימו דמי החיטים כפי השער בשוק וזוקף המלוה בדמים, בסכום שקבעו עכשיו – פורע לו בין הוקרו הפירות בין הוזלו, שהרי זה כאילו הלווהו מעות (שם). 18) שם. 19) כמו שביארנו, שכל שקובע זמן נראה שהוא סומך שלאותו זמן יתייקרו (מקור דין זה נלמד ממה שאמרו שם (עה. ומביאו רבינו בסמוך הלכה ג) "לא יאמר אדם לחבירו הלווני כור חיטין ואני אתן לך לגורן". ורבינו מפרש, שהמדובר הוא אפילו ביש לו, ואסרו מפני שקבע לו זמן לגורן – בדומה למה שאמרו בסיפא (שם) בצד ההיתר: "עד שיבוא בני", שהמדובר הוא ביש לו (מגיד משנה).

ג. לֹא יֹאמַר אָדָם לַחֲבֵרוֹ: הַלְוֵנִי כּוֹר חִטִּים וַאֲנִי אַחֲזִיר לְךָ כּוֹר לַגֹּרֶן[20]; אֶלָּא אוֹמֵר לוֹ: הַלְוֵנִי עַד שֶׁיָּבוֹא בְּנִי[21] אוֹ עַד שֶׁאֶמְצָא הַמַּפְתֵּחַ[22].

20) כלומר, לזמן הגורן, דהיינו קובע לו זמן לפירעון (ולדעת רבינו מדובר כאן אפילו ביש לו). 21) שבידו המפתח למחסנו. 22) שאבד לי (שם, במשנה).

ד. לָוָה פֵּרוֹת עַד זְמַן קָבוּעַ: אִם הוּזְלוּ - מַחֲזִיר לוֹ פֵּרוֹת בַּזְּמַן שֶׁקָּבַע; וְאִם הוּקְרוּ - נוֹתֵן לוֹ דָּמִים שֶׁהָיוּ שָׁוִין בִּשְׁעַת הַלְוָאָה[23].

23) כמבואר למעלה בסוף הלכה ב.

ה. מַלְוֶה אָדָם אֶת אֲרִיסָיו חִטִּים בְּחִטִּים[24] לְזָרֵע[25], בֵּין קֹדֶם שֶׁיָּרַד הָאָרִיס לַשָּׂדֶה[26] בֵּין אַחַר שֶׁיָּרַד[27]. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים[28]? בְּמָקוֹם שֶׁנָּהֲגוּ שֶׁיִּתֵּן הָאָרִיס אֶת הַזֶּרַע, שֶׁהֲרֵי בְּיַד בַּעַל הַקַּרְקַע לְסַלְּקוֹ כָּל זְמַן שֶׁלֹּא נָתַן[29]. אֲבָל בְּמָקוֹם שֶׁדֶּרֶךְ בַּעַל הַקַּרְקַע לִתֵּן אֶת הַזֶּרַע[30]: אִם עֲדַיִן לֹא יָרַד הָאָרִיס - הֲרֵי זֶה מֻתָּר לְהַלְווֹת חִטִּים בְּחִטִּים; שֶׁעֲדַיִן יֵשׁ לוֹ לְסַלְּקוֹ, נִמְצָא בָּעֵת שֶׁיָּרַד לַשָּׂדֶה יָרַד עַל דַּעַת שֶׁיַּחֲזִיר לוֹ חִטִּים שֶׁהִלְוָהוּ[31]. אֲבָל אַחַר שֶׁיָּרַד לַשָּׂדֶה[32], הוֹאִיל וְאֵינוֹ יָכוֹל לְסַלְּקוֹ - הֲרֵי הוּא כְּכָל אָדָם, וְאָסוּר לְהַלְווֹתוֹ חִטִּים בְּחִטִּים לְזָרֵע, אֲבָל מַלְוֵהוּ סְתָם[33] עַל שַׁעַר שֶׁבַּשּׁוּק[34].

24) סאה בסאה. 25) לשם זריעתם בשדה שקיבל באריסות – ועל האריס לפורעם לגורן (שם עד:). 26) לעבדה בשום עבודה ועדיין לא זכה בו. 27) שכבר זכה בו. 28) שאף אם ירד – מלווהו. 29) הואיל וביד בעל הקרקע לסלקו בשעה שלווה ממנו הזרע על מנת להחזירו כשיאסוף היבול – אין זו הלוואה, אלא הסכים ליטול מתבואת השדה פחות משנוטלים שאר אריסים – כשיעור הזרע שקיבל. (שם וברש"י). 30) ושינה בעל הקרקע ממנהג המקום והטיל על האריס הבאת הזרע. 31) וינכה לו מחלקו כשיעור הזרע. 32) וכבר זכה בה האריס – ונתחייב בעל הקרקע בנתינת הזרע, אלא שהאריס הסכים אחרי כן – מאיזה נימוק שהוא – לקבל על עצמו הוצאה זו. 33) בלא קביעת זמן. 34) כדרך שהתירו בכל אדם.

ו. מִי שֶׁהָיָה נוֹשֶׁה[35] בַּחֲבֵרוֹ מָעוֹת, וְאָמַר לוֹ: תֵּן לִי מְעוֹתַי, שֶׁאֲנִי רוֹצֶה לִקַּח בָּהֶן חִטִּים; אָמַר לוֹ: צֵא וַעֲשֵׂה אוֹתָן עָלַי כְּשַׁעַר שֶׁל עַכְשָׁו, וְיִהְיֶה לְךָ אֶצְלִי חִטִּים בְּהַלְוָאָה: אִם יֵשׁ לוֹ חִטִּים כְּשִׁעוּר מְעוֹתָיו[36] - מֻתָּר[37]; וְאִם אֵין לוֹ אוֹתוֹ הַמִּין - הֲרֵי זֶה אָסוּר[38]. שֶׁלֹּא אָמְרוּ חֲכָמִים[39] שֶׁמֻּתָּר לִפְסֹק עַל שַׁעַר שֶׁבַּשּׁוּק אַף עַל פִּי שֶׁאֵין לוֹ כְּלוּם מֵאוֹתוֹ הַמִּין, אֶלָּא בְּנוֹתֵן מְעוֹתָיו לִקְנוֹת בָּהֶן פֵּרוֹת[40]; אֲבָל הָרוֹצֶה לְהַעֲמִיד הַלְוָאָתוֹ עַל גַּב הַפֵּרוֹת - אָסוּר[41], עַד שֶׁיִּהְיוּ לוֹ פֵּרוֹת. הָיָה לַלּוֶה חִטִּים, וְעָשָׂה הַלְוָאָתוֹ עָלָיו חִטִּים, וּבָא אַחַר זְמַן וְאָמַר לוֹ: תֵּן לִי חִטִּים, שֶׁאֲנִי רוֹצֶה לְמָכְרָן וְלִקַּח בִּדְמֵיהֶן יַיִן; אָמַר לוֹ: צֵא וַעֲשֵׂה אוֹתָן עָלַי יַיִן כַּשַּׁעַר שֶׁבַּשּׁוּק עַתָּה: אִם יֵשׁ לוֹ יַיִן - הֲרֵי זֶה מֻתָּר, וְנַעֲשִׂית הַלְוָאָתוֹ אֶצְלוֹ יַיִן; וְאִם אֵין לוֹ יַיִן - אָסוּר. הֲרֵי שֶׁלֹּא הָיָה לוֹ[42], וְעָבַר וְהֶחֱזִיר[43] הַהַלְוָאָה פֵּרוֹת, אַף עַל פִּי שֶׁקָּנָה פֵּרוֹת אַחַר כָּךְ - אֵינוֹ חַיָּב לִתֵּן לוֹ פֵּרוֹת, אֶלָּא נוֹתֵן לוֹ מָעוֹת שֶׁהִלְוָהוּ[44].

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

35) שם סג. 36) כלומר, אם יש לו סאה פוסק עימו על סאה ולא על יותר שאין המוכר כלווה, שנתבאר (בהלכה ב) "יש לו סאה לווה עליה כמה סאין", שלא אמרו כן אלא מתוך הטעם שאנו רואים כאילו לווה סאה כנגד סאה ונמצא שיש לו שתיים, וטעם זה אינו שייך במוכר, מפני שמשעה שפסק עליה הרי היא יוצאת לגמרי מרשות המוכר (הלווה) לרשות הלוקח (המלווה) – מגיד משנה בשם הרשב"א. וראה למעלה פרק ט הלכה א. 37) וכדרך שאמרו בפוסק ונותן מעותיו כמבואר למעלה פרק ט, א. 38) אף על פי שיצא השער. 39) כמבואר למעלה. 40) משום שאף על פי שאין לזה יש לזה ויכול לקנותם במעות שקיבל (ראה פרק ט שם בביאורנו). 41) מאחר שאין בידו מעות – במה יקנה, והרי זה כאילו לא יצא השער – ואסור, כמבואר בפרק ט שם (שם סג. על פי רש"י). 42) זה נמשך לבבא הראשונה. 43) זקף ההלוואה על פירות באיסור. 44) כדין אבק ריבית שאמרנו בו (למעלה פרק ד, ו) שאין מוציאים מִלּוֶה למלווה.

פֶּרֶק אַחַד עָשָׂר[1]

1) מבאר דין מלווה את חבירו בעדים, ודין מוציא כתב ידו שהוא חייב לו, ודין מלווה בשטר שגובה מן היורשים ומהלקוחות, ודין מִלוה על פה אם נגבית מהיורשים, ודין לווה שאין לו מטלטלין ויש לו קרקע, ודין מצוה על היתומים לפרוע חוב אביהם, ודין טוען שמחיים תפס, ודין יתומים שגבו קרקע בחוב אביהם, ודין מוכר שדה באחריות וזקף עליו דמי השדה במִלוה.

א. הַמַּלְוֶה אֶת חֲבֵרוֹ בִּפְנֵי עֵדִים[2], אוֹ שֶׁאָמַר לְעֵדִים[3]: הֱיוּ עָלַי עֵדִים שֶׁאֲנִי חַיָּב לָזֶה מָנֶה, אוֹ: אַתֶּם עֵדַי[4] שֶׁאֲנִי חַיָּב לָזֶה מָנֶה - זוֹ נִקְרֵאת מִלְוָה עַל פֶּה[5], וְאֵין צָרִיךְ לְפָרְעוֹ בְּעֵדִים[6]. לְפִיכָךְ, אִם טָעַן וְאָמַר אַחַר כָּךְ: פָּרַעְתִּי - נִשְׁבָּע הֶסֵּת[7] וְנִפְטָר. אֲבָל הַמַּלְוֶה אֶת חֲבֵרוֹ בִּשְׁטָר - צָרִיךְ לְפָרְעוֹ בְּעֵדִים. לְפִיכָךְ, אִם טָעַן וְאָמַר: פָּרַעְתִּי שְׁטָר זֶה - אֵינוֹ נֶאֱמָן[8], אֶלָּא אוֹמְרִים[9] לוֹ: אוֹ הָבֵא עֵדִים[10] אוֹ עֲמֹד וְשַׁלֵּם[11] לוֹ חוֹבוֹ. לְפִיכָךְ, הָאוֹמֵר לְעֵדִים: הֱיוּ עָלַי עֵדִים שֶׁאֲנִי חַיָּב לָזֶה מָנֶה - אֵין כּוֹתְבִין עֵדוּתָן וְנוֹתְנִין לַמַּלְוֶה, שֶׁלֹּא יַחֲזִירוּ לְמִלְוֶה עַל פֶּה עֵדוּת בִּשְׁטָר[12], עַד שֶׁיֹּאמַר לָהֶן הַלּוֶה: כִּתְבוּ שְׁטָר[13] וְחִתְמוּ וּתְנוּ לוֹ. אַף עַל פִּי שֶׁאָמַר לָהֶן כָּךְ[14], צְרִיכִין לְהִמָּלֵךְ בּוֹ[15] אֲחַר שֶׁחָתְמוּ בַּשְּׁטָר, וְאַחַר כָּךְ נוֹתְנִין הַשְּׁטָר בְּיַד הַמַּלְוֶה. קָנוּ מִיָּדוֹ[16] שֶׁהוּא חַיָּב לוֹ מָנֶה - הֲרֵי אֵלּוּ כּוֹתְבִין וְנוֹתְנִין, אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא אָמַר לָהֶן כְּתֹבוּ, שֶׁסְּתָם קִנְיָן לִכְתִיבָה עוֹמֵד[17], וְאֵינָן צְרִיכִין לְהִמָּלֵךְ בּוֹ[18].

2) בבא־בתרא קעה. 3) הודה בפני עדים (סנהדרין כט.). 4) כלומר, או בלשון: אתם עדי. 5) להבדיל ממלוה בשטר, שחלוקים בדיניהם כמו שיתבאר לקמן. 6) שבועות מא: "המלוה את חבירו בעדים – אינו צריך לפורעו בעדים". 7) מתקנת חכמי הגמרא (שם מ:). 8) שהרי המלוה אומר: אם פרעת, למה השארת בידי את השטר? 9) בית־דין. 10) שפרעת. 11) שם מא. אולם, אם טען הלוה: השבע לי שלא פרעתיך, נשבע ואח"כ נוטל – כמו שיתבאר להלן פי"ד הל' ב. 12) לחובתו של לוה, שיצטרך לפורעו בעדים (בכת"י תימן: עדות על־פה, מלוה בשטר). 13) ב"ב מ. סנהדרין כט: 14) כתבו ותנו. 15) אם עדיין עומד בדיבורו. 16) בקנין חליפין (עיין פרק ה מהלכות מכירה הל' ה) על שעבוד נכסיו לפרעון ההלוואה, וגובה מן הלקוחות אפילו לא נכתב השטר (עיין שו"ע חו"מ סימן לט, א. וב'בית יוסף' שם על ה'טור'). 17) שכשם שמייפה כוחו בקנין – כך, מן הסתם, ייפה כוחו לענין כתיבה (ב"ב מ. וברשב"ם). 18) לפני הנתינה, לפי ש"אין לאחר קנין כלום" (כתובות נה.).

ב. לֹוֶה שֶׁכָּתַב שְׁטָר[19] בִּכְתַב יָדוֹ[20], וְהֵעִיד בּוֹ עֵדִים[21], וּנְתָנוֹ לַמַּלְוֶה - הֲרֵי זֶה שְׁטָר כָּשֵׁר[22]. וְכֵן אִם כָּתַב שְׁטָר אַף עַל פִּי שֶׁאֵין בּוֹ עֵדִים[23], וּנְתָנוֹ לַמַּלְוֶה בִּפְנֵי עֵדִים[24] - הֲרֵי זוֹ מִלְוָה בִּשְׁטָר[25]. וְהוּא שֶׁיִּהְיֶה כְּתָב שֶׁאֵינוֹ יָכוֹל לְהַזְדַּיֵּף[26], וְיִקְרְאוּ אוֹתוֹ הָעֵדִים שֶׁנִּמְסַר בִּפְנֵיהֶם[27]. וְיֵשׁ מִן הַגְּאוֹנִים[28] שֶׁהוֹרָה, שֶׁצָּרִיךְ לוֹמַר לָעֵדִים שֶׁמְּסָרוֹ בִּפְנֵיהֶם: חִתְמוּ וְהָעִידוּ[29] שֶׁנִּמְסַר בִּפְנֵיכֶם[30].

19) הודאה. 20) כגון: אני פלוני בן פלוני הבא על החתום מודה שאני חייב . . . (ראה 'טור' ושו"ע סי' סט, א). 21) על תוכנו – לא לקיום החתימה, שכתב־ידו הוא (ש"ך סי' ס"ק ח). 22) גיטין פו. (עיין הגר"א סי' מ ס"ק ו, ו'בית יוסף' וסמ"ע סי' סט ס"ק טו). 23) עדי חתימה. 24) עדי מסירה. 25) גיטין פ: כשמואל, האומר: הלכה כרבי אלעזר (עדי מסירה כרתי) אף בשטרות. 26) שם כב: "לא הכשיר ר"א (כתב המזדייף) אלא בגיטין, אבל בשאר שטרות לא, דכתיב (ירמיה לב, יד) ונתתם בכלי חרש למען יעמדו ימים רבים" ("גזירת הכתוב הוא בשטרות שאינם כשרים אלא אם הם ראויים לעמוד ימים רבים" – ר"י ב'תוספות' שם, ד"ה אבל). 27) שאם לא יקראוהו בפניהם, על מה הם מעידים לאחר זמן (שם יא:). 28) רב שרירא ורב האי (מגיד־משנה) ע"פ ב"ב קעו. (הגר"א סימן מ, ס"ק יב). 29) חתמו או העידו. כלומר, כתבו העדתכם בשטר נפרד, לא על של ההודאה וחתמו, או – אם אינם יודעים לחתום – העידו על כך בעל־פה בפני ב"ד (תשב"ץ, הובא בכסף־משנה, וכהבנת הלחם־משנה). 30) כדי שיצא לזה קול (שיתפרסם הדבר), וכשאינו אומר להם – אינם מעידים וכותבים אם כי רשאים הם, ואין לו קול (מגיד־משנה).

ג. הוֹצִיא עָלָיו כְּתַב יָדוֹ[31] שֶׁהוּא חַיָּב לוֹ, וְאֵין שָׁם עֵדִים, אַף עַל פִּי שֶׁהֶחְזַק[32] כְּתַב יָדוֹ בְּבֵית דִּין - הֲרֵי זֶה כְּמִלְוָה עַל פֶּה[33] לְכָל דָּבָר. וְאִם טָעַן שֶׁפָּרַע - נִשְׁבָּע הֶסֵּת וְנִפְטָר[34]. וְאֵינוֹ גּוֹבֶה בִּכְתָב זֶה לֹא מִן הַיּוֹרְשִׁין[35] וְלֹא מִן הַלָּקוֹחוֹת[36].

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

31) ב"ב קעה: במשנה. 32) נתקיים בב"ד שכתב־ידו הוא. 33) שאין הקיום של ב"ד – אישור על תוכנו, אלא על הכתיבה שכתב־ידו הוא (שם קעו. בגמ'). 34) אם כי השטר ביד המלוה – אין המלוה יכול לטעון: "שטרך בידי מאי בעי" (למה שטרך אצלי) מפני שאין הלוה נזהר מלהשאירו ביד מלוה אחר הפרעון, הואיל ואין השטר כשר לגבות בו מן הנכסים המשועבדים, כמבואר בסמוך (שם ברי"ף, ובמלחמות ה' להרמב"ן). 35) שמא פרעו אביהם. אבל אם ברי שלא פרע, כגון ע"פ אחד משלשה דברים שיתבאר (לקמן הלכה ו) – גובה כמלוה על־פה (כסף־משנה). 36) כמלוה על־פה, כמבואר להלן הלכה ד.

ד. כָּל מִלְוָה בִּשְׁטָר[37] - גּוֹבֶה אוֹתָהּ מִן הַיּוֹרְשִׁין וּמִן הַלָּקוֹחוֹת[38], כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר[39]; וּמִלְוָה עַל פֶּה - גּוֹבֶה אוֹתָהּ מִן הַיּוֹרְשִׁין[40], וְאֵינוֹ גּוֹבֶה אוֹתָהּ מִן הַלָּקוֹחוֹת[41]. לְפִי שֶׁאֵין לָהּ[42] קוֹל, לְפִיכָךְ לֹא יִטְרֹף בָּהּ[43]. אֲבָל מִלְוָה שֶׁבִּשְׁטָר - קוֹל יֵשׁ לָהּ, וְהַלּוֹקֵחַ הִפְסִיד עַל עַצְמוֹ שֶׁלֹּא[44] שָׁאַל עַד שֶׁיֵּדַע שֶׁגְּבָסָיו שֶׁל זֶה מְשֻׁעְבָּדִין בְּמִלְוָה שֶׁעָלָיו; שֶׁכָּל נִכְסֵי הַלְוֶה תַּחַת שִׁעְבּוּד הַמַּלְוֶה מִן הַתּוֹרָה[45].

37) לרבות גם שאין אחריות נכסים מפורשת בו. כמבואר בפי"ח מהלכות גזילה ואבידה הל' א, "שאחריות שלא נתפרשה בשטר – טעות־סופר היא, בין בשטרי הלוואה בין בשטרי מקח וממכר". 38) שקנו מן הלוה לאחר שלווה, ונשתעבדו נכסיו למלוה. 39) להלן פרק יח. 40) שכבר נשתעבדו הנכסים בחיי אביהם (קידושין יג: ועיין ב"ב קעו. וברי"ף שם). 41) מתקנת חכמים. 42) למלוה על־פה קול, שכל הלווה – בצינעא לווה. 43) משום הפסד לקוחות, שאין יכולים להזהר בדבר, שאין ידוע לכל. 44) חקר בדבר. 45) שנאמר (דברים כד, יא) "והאיש אשר אתה נושה בו יוציא אליך את העבוט החוצה" – והוא־הדין מקרקעין (רשב"ם ב"ב שם) אלא משום הפסד לקוחות, אמרו חכמים מלוה על־פה אינו גובה מן הלקוחות כמבואר למעלה – ובשטר העמידוהו על של תורה, כעולא בבבא־בתרא קעה: "דברי תורה, אחד מלוה בשטר ואחד מלוה על־פה גובה מנכסים משועבדים, מאי טעמא שיעבודא דאורייתא, ואלא מה טעם אמרו: מלוה על־פה אינו גובה אלא מנכסים בני חורין, משום פסידא דלקוחות וכו'".

ה. הַמּוֹכֵר שָׂדֵהוּ בְּעֵדִים[46], וְיָצָאת מִתַּחַת יְדֵי הַלּוֹקֵחַ[47], אַף עַל פִּי שֶׁאֵין שָׁם שְׁטָר[48] בְּיַד הַלּוֹקֵחַ - הֲרֵי זֶה חוֹזֵר וְטוֹרֵף מִנִּכְסִים מְשֻׁעְבָּדִים[49], כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר[50]; שֶׁכָּל הַמּוֹכֵר - בְּפַרְהֶסְיָא מוֹכֵר[51], וְקוֹל יֵשׁ לוֹ[52].

46) שם מא: 47) בעל־חוב של מוכר הוציא אותה מידו. 48) שטר מכר. 49) שמכרם או שעבדם אחר מכירת שדה זו. 50) להלן פרק כא, הלכה א. 51) כדי שיקפצו עליו קונים – ויוסיפו במקח. 52) והלוקח השני שלא נזהר – הפסיד על עצמו (שם).

ו. אֵין הַהַלְוָאָה שֶׁעַל פֶּה נִגְבֵּית מִן הַיּוֹרְשִׁין אֶלָּא בְּאֶחָד מִשְּׁלֹשָׁה דְּבָרִים אֵלּוּ: כְּשֶׁחַיָּב מוֹדֶה בָּהּ, וְצִוָּה בְּחָלְיוֹ[53] שֶׁיֵּשׁ לִפְלוֹנִי עָלָיו חוֹב עֲדַיִן. אוֹ שֶׁהָיְתָה הַהַלְוָאָה לִזְמַן, וְלֹא הִגִּיעַ זְמַן לְפָרְעָהּ, וַחֲזָקָה הִיא שֶׁאֵין אָדָם פּוֹרֵעַ בְּתוֹךְ זְמַנּוֹ[54]. אוֹ שֶׁנִּדּוּהוּ[55] עַד שֶׁיִּתֵּן וּמֵת בְּנִדּוּיוֹ. כָּל אֵלּוּ גּוֹבִין מִן הַיּוֹרְשִׁין[56] בְּלֹא שְׁבוּעָה[57]. אֲבָל אִם בָּאוּ עֵדִים שֶׁהָיָה חַיָּב לָזֶה מָנֶה, אוֹ בְּפָנֵינוּ הִלְוָהוּ - אֵינוֹ גּוֹבֶה מִן הַיּוֹרֵשׁ כְּלוּם, שֶׁמָּא פְּרָעוֹ[58]; שֶׁהַמַּלְוֶה אֶת חֲבֵרוֹ בְּעֵדִים[59] - אֵין צָרִיךְ לְפָרְעוֹ בְּעֵדִים. וְכֵן אִם מוֹצִיא כְּתַב יַד אֲבִיהֶן שֶׁהוּא חַיָּב לוֹ - אֵינוֹ גּוֹבֶה בּוֹ כְּלוּם, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[60].

~ נקודות משיחות קודש ~

"חֲזָקָה הִיא שֶׁאֵין אָדָם פּוֹרֵעַ בְּתוֹךְ זְמַנּוֹ".

והוא דעת ריש לקיש, אבל אביי ורבא סוברים שלפעמים מזדמנים לאדם מעות קודם זמן הפירעון ורוצה לשלם כדי שלא יטרידו אותו.

ומודים אביי ורבא לריש לקיש שבמקום שעדיין לא הגיע זמן החיוב, יש חזקה ש"אין אדם פורע תוך זמנו" כגון אם השכיר בית שאינו נאמן לומר פרעתיך תוך זמנך, כי השוכר חושש שלא יבוא לידי חיוב כלל אם יפול הבית או ביתו של המשכיר עצמו ויוציאנו מבית זה ולא יבוא לידי חיוב כלל.

ועל־דרך־זה בפדיון הבן, שאם מת האב הרי בנו בחזקת שלא נפדה, שמאחר ולא נתחייב עדיין חושש שמא ימות הבן ולא יבוא לידי חיוב כלל, וממילא אינו פורע קודם זמן החיוב.

מה־שאין־כן במלווה, כיון שנתחייב בשעת ההלוואה ונשתעבדו נכסיו מיד, סוברים אביי ורבא שאדם עשוי לפרוע תוך זמנו.

החזקה שאין אדם פורע תוך זמנו, קשורה גם למלווה. שהרי הדין בצדקה הוא שצריך ליתן לעני בסבר פנים יפות, והלא הלוואה גם היא גמ"ח ואין המלווה יכול לדרוש ההלוואה תוך זמנו היפך ההנהגה של סבר פנים יפות. ובנוסף, הרי גם לאחר זמנו אם יודע שאין לו לפרוע אסור לנוגשו, ולא עוד אלא ש"אסור לאדם להראות עצמו לבעל חובו בזמן שיודע שאין לו, אפילו לעבור לפניו שלא יפחידו או יכלימו אע"פ שאינו תובעו" ומובן שגם המלווה אינו תובע חובו תוך זמנו.

בנוגע ל"חיוב" של הקב"ה לפדות את בנו בכורו ישראל מהגלות, הנה נאמר "זכו אחישנה", ולכאורה הרי "מה שהקב"ה עושה, הוא מצוה לישראל לעשות" ומדוע יפרע הקב"ה "חובו" תוך זמנו.

והביאור בזה: כיון שבנוגע לפדיון הבן, הסיבה שאין

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

לחשוש שמא פדאו אביו היא מפני שיש מקום לחשוש שמא לא יגיע לזמן החיוב, הרי כאן לא שייך סיבה זו ובוודאי שהקב"ה "חייב" כביכול לפדות את בנו ישראל מהגלות. וגם לריש לקיש, הסיבה שאין אדם פורע תוך זמנו היא כיון שגילה דעתו שלא יוכל לפרוע תוך זמנו, דבר שבוודאי אינו שייך אצל הקב"ה, וממילא אין כל סיבה לדחות ח"ו את הפדיה מהגלות, ובפרט שגם "שכינתא בגלותא" ולשם מה לעכב את הגאולה?

(על פי "יין מלכות' ספר משפטים סימן י
מתוך רמב"ם "פרדס המלך")

53) קודם מיתתו (שם קעד:). 54) שם ה: כריש לקיש שאמר: ואפילו מיתמי. 55) על סירובו לפרוע (שם קעד:). 56) בין גדולים בין קטנים (עיין להלן פי"ד, א ובמגיד־משנה). 57) שהרי הוברר שעדיין לא נפרע (שם ה:). 58) אביהם בהיותו בחיים, ואילו היה בחיים היה טוען פרעתי – והיה נאמן. 59) ואנו טוענים בשביל יתומים – כל טענה שאביהם היה נאמן בה. 60) למעלה הלכה ג.

ז. לֹוֶה שֶׁאֵין לוֹ מִטַּלְטְלִין[61] וְיֵשׁ לוֹ קַרְקַע: אִם נוֹדַע לְבֵית דִּין שֶׁתּוֹלֶה מְעוֹתָיו בְּיַד אֲחֵרִים[62] - כּוֹפִין אוֹתוֹ לִמְכֹּר[63] וְלִתֵּן לְבַעַל חוֹבוֹ; וְאִם לֹא נוֹדַע לָהֶם דָּבָר זֶה - מַחֲרִימִין[64] עַל מִי שֶׁיֵּדַע לוֹ מִטַּלְטְלִין וְלֹא יְבִיאֵם, וְאַחַר כָּךְ יוֹרְדִין לַבֵּינוֹנִית שֶׁבְּנִכְסָיו וּמַגְבִּין לְבַעַל חוֹבוֹ, כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר[65]. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים?[66] בִּזְמַן שֶׁנִּפְרָעִין מִן הַלֹּוֶה עַצְמוֹ; אֲבָל הַבָּא לִפְרַע מִן הַיּוֹרֵשׁ, בֵּין קָטָן בֵּין גָּדוֹל - לֹא יִפְרַע מִן הַמִּטַּלְטְלִין, אֲפִלּוּ הָיוּ מֻפְקָדִין אוֹ מִלְּוֶה אֵצֶל אֲחֵרִים[67]; שֶׁהַמִּטַּלְטְלִין[68] אֵינָן תַּחַת שִׁעְבּוּד בַּעַל חוֹב מִן הַתּוֹרָה[69].

61) האומר: שאין לו ממון או מטלטלין ורוצה להגבות לבעל־חובו מן הקרקע – ומצד הדין מטלטלין קודמים לגבייה מן הקרקע כמבואר (למעלה ס"א, הל' ד. וראה בביאורנו שם). 62) להבריח מן המלוה. 63) לטרוח ולמכור הקרקע – ופורע לבעל־חובו במעות. 64) מתקנת הגאונים (ראה ביאורנו למעלה פ"א הערה כג). 65) להלן פי"ט, א. שמתקנת חכמים – בעל־חוב דינו כבינונית. 66) שגובה מן המטלטלין. 67) ועדיין לא באו לרשות היתומים (כתובות פד: כרבי עקיבא). 68) של יתומים. 69) שם, כי בעוד הלווה קיים – גובה אפי' מגלימא דעל כתפיה (מהמעיל שעל כתפיו) שהרי לו הלוה מעותיו ונשתעבד, והתורה אמרה: יבוא שליח ב"ד ויטול משכונו, שנאמר (דברים כד, יא) "והאיש אשר אתה נושה בו יוציא אליך את העבוט החוצה". אבל כשמת הלוה, מה לו עם היתומים? הרי לא לוו ממנו ולא נשתעבדו לו. אבל קרקעות שירשו – כבר נשתעבדו למלוה מחיים מדין ערב, שנכסיו של אדם הם ערביו, ועליהם סמך המלוה כשהלוהו, אבל מטלטלין – אפילו דין ערב אין להם, שהרי לא עליהם סמך המלוה, הואיל וביד הלוה להצניעם ולאבדם (ע"פ רש"י ב"מ סז:). ומתקנת הגאונים שבעל־חוב גובה מן המטלטלין, כמו שיתבאר לקמן הלכה יא.

ח. מִצְוָה[70] עַל הַיְתוֹמִין לִפְרַע חוֹב אֲבִיהֶן מִן הַמִּטַּלְטְלִין שֶׁהִנִּיחַ[71]. וְאִם לֹא רָצָה הַיּוֹרֵשׁ לִתֵּן - אֵין כּוֹפִין אוֹתוֹ[72]. וְאִם תָּפַס בַּעַל חוֹב מֵחַיִּים[73] - גּוֹבֶה מֵהֶן. טָעַן שֶׁמֵּחַיִּים תְּפָסָן, וְהַיּוֹרֵשׁ טָעַן שֶׁאַחַר מִיתָה תָּפַס - עַל הַיּוֹרֵשׁ לְהָבִיא רְאָיָה[74]; אוֹ[75] יִשָּׁבַע הַמַּלְוֶה[76] שֶׁכָּךְ וְכָךְ הוּא חַיָּב לוֹ, וְיָכוֹל לִטְעֹן עַד כְּדֵי דְּמֵיהֶן[77], וְכוֹלֵל בִּשְׁבוּעָתוֹ שֶׁמֵּחַיִּים תָּפַס. הָיוּ הַדְּבָרִים שֶׁתָּפַס שְׁטָרוֹת[78], וְטָעַן שֶׁהֵן מַשְׁכּוֹן[79] בְּיָדוֹ[80] עַל חוֹבוֹ וְשֶׁמֵּחַיִּים תָּפַס - עַל הַמַּלְוֶה לְהָבִיא רְאָיָה שֶׁמֵּחַיִּים תָּפַס. וְאִם לֹא הֵבִיא רְאָיָה - יַחֲזִיר לַיּוֹרְשִׁים; מִפְּנֵי שֶׁאֵינוֹ טוֹעֵן לִקְנוֹת גּוּפָם[81], אֶלָּא לָרְאָיָה שֶׁבָּהֶן[82].

70) כלומר, אם כי מן הדין המטלטלין אינם תחת שיעבוד – מצוה על היתומים, משום כבוד אביהם, לפרוע (בבא־בתרא קנז.). 71) שהורישם, אבל משלהם – אין עליהם מצוה, כמבואר בקידושין (לב.) כיבוד (מצות כיבוד אב) – משל אב (ע"פ בבא־בתרא שם, מגיד־משנה. "הגהות אשר"י" כתובות, פרק הכותב). 72) כדי לקיים מצות כיבוד, ש"כל מצוה שמתן שכרה בצדה (שהתורה מודיעה שכר המצוה, כגון בכיבוד אב שנאמר בה "למען יאריכון ימיך") אין בית־דין של מטה מוזהרים עליה" להכריח את המסרבים, כמבואר בחולין קי: ('טור' סי' קז). 73) בהיות אביהם בחיים, ועדיין לא זכו בהם היתומים (כתובות פד:). 74) שמתוך שיכול לטעון: לקוחה היא בידי – נאמן גם לטעון: מחיים תפסתי, ועל היורש להביא ראיה שלאחר מיתה תפסם (גמרא שם). 75) אם אין עדים – ליורש. 76) בנקיטת חפץ – כדרך כל הנשבעים ונוטלים (ראה לקמן פי"ג הלכה ג). 77) של החפץ שתפס, שאילו רצה אומר לקוח הוא בידי. 78) שטרי חוב על אחרים (שם פה. בעובדא ד"ההיא איתתא"). 79) רי"ף שם. 80) ונתבאר למעלה (פ"ג הלכה ה), שאין המשכון נעשה מטלטלין אצל בניו. 81) וגם אם טען כך – אינו נאמן, שהרי ב"ד אומרים לו: הבא שטר מכר, כמבואר (בפ"ו מהלכות מכירה הל' י־יא) "שאין שטר חוב נקנה במסירת השטר לידו, שלא מסר לו אלא הראיה שבו, ואין הראיה נתפסת ביד. וכיצד יקנה השטר? שיכתוב לו המקנה: קנה שטר פלוני . . . וימסור לו השטר (=שטר החוב) – ונמצא שנקנה בכתיבה ומסירה" (רי"ף שם, ועיין מגיד־משנה, ולקמן פט"ז הל' ז). 82) ואין הראיה נתפסת ביד (ועיין לחם־משנה, וצ"ע).

ט. יְתוֹמִים שֶׁגָּבוּ קַרְקַע בְּחוֹב שֶׁהָיָה לַאֲבִיהֶן אֵצֶל אֲחֵרִים - יֵשׁ לְבַעַל חוֹב שֶׁל אֲבִיהֶם לַחֲזֹר וְלִגְבּוֹת אוֹתָהּ מֵהֶן[83]; שֶׁהֲרֵי קַרְקַע זוֹ שֶׁל אֲבִיהֶם הִיא[84].

83) אם כי החוב עצמו אינו תחת שיעבודו של בעל־חוב (פסחים לא.). 84) כלומר, מנכסים שהיו תחת שיעבוד של אביהם, וכשם שהיא תחת שיעבוד של אביהם – כך היא

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

תחת שיעבוד של בעל־חוב של אביהם, כמבואר למעלה (פ"ב הלכה ו): "ראובן שהיה חייב לשמעון מאה, ולוי חייב לראובן מאה, מוציאין מלוי ונותנין לשמעון" (ב'תוספות' שם שאלו: למה אין אומרים כן בחוב שיש לאביהם על אחרים ולא גבו קרקע? והלא גם החוב עצמו משועבד לבעל־חוב של אביהם? ותירצו, שקרקע הוא תחת שעבוד מלא, שאם ימכור אותו יבוא בעל־חוב ויטרוף מן הלוקח, אבל מטלטלין שאם ימכרם המלוה אין בעל־חוב גובה אותם, אין שעבודם שעבוד גמור, וחוב שהניח להם אביהם – דינו כמטלטלין).

י. רְאוּבֵן[85] שֶׁמָּכַר שָׂדֶה לְשִׁמְעוֹן בְּאַחֲרָיוּת[86], וְזָקַף שִׁמְעוֹן דְּמֵי הַשָּׂדֶה עָלָיו מִלְּוָה לִרְאוּבֵן, וּמֵת רְאוּבֵן[87], וּבָא בַּעַל חוֹב שֶׁל רְאוּבֵן לִטְרֹף מִשִּׁמְעוֹן הַשָּׂדֶה, וּפִיְּסוֹ שִׁמְעוֹן בְּמָעוֹת[88] וְהָלַךְ לוֹ - הַדִּין נוֹתֵן, שֶׁיָּבוֹאוּ יוֹרְשֵׁי רְאוּבֵן וְיִתְבְּעוּ שִׁמְעוֹן בַּמִּלְוָה שֶׁזָּקַף עָלָיו, שֶׁהֲרֵי[89] אֵינָהּ מְשֻׁעְבֶּדֶת לְבַעַל חוֹב שֶׁל רְאוּבֵן[90]. לְפִיכָךְ[91], אִם הָיָה שִׁמְעוֹן פִּקֵּחַ - נוֹתֵן לָהֶן הַקַּרְקַע שֶׁלָּקַח מֵרְאוּבֵן[92] בַּמִּלְוָה[93] שֶׁזָּקַף עַל עַצְמוֹ, וְחוֹזֵר וְטוֹרֵף אוֹתָהּ מֵהֶן[94] מִפְּנֵי הַמָּעוֹת שֶׁנָּתַן לְבַעַל חוֹב שֶׁל רְאוּבֵן כְּדֵי שֶׁלֹּא יִטְרֹף אוֹתָהּ מִמֶּנּוּ, שֶׁהֲרֵי בְּאַחֲרָיוּת לְקָחָהּ מֵרְאוּבֵן[95].

85) כתובות צב. 86) שאם יטרוף אותו בעל־חוב בדין – יחזיר לו מעותיו. 87) ולא הניח נכסי דלא ניידי בני חורין (קרקעות שלא נמכרו ולא נשתעבדו). 88) בחוב של דמי השדה שחייב ליתומים. 89) חוב זה של דמי הקרקע. 90) כמבואר למעלה (הלכה ז) – כלומר, ולא היה לך לפייס בעל־חוב של אבינו בדמי השדה, שהרי מעות אלו שירשנו מאבינו, אינן משועבדות לבעל־חוב. 91) שם. 92) לאו דוקא – והוא־הדין כל קרקע שהוא, ואע"פ שאין מגבים מן הקרקע כשיש ללווה מטלטלין – כאן מגבים, כדי שלא יפסיד שמעון (מגיד־משנה, וכן כתוב בהגהות מיימוניות). 93) בתור פרעון החוב. 94) כמבואר למעלה (הלכה ט) שבעל־חוב גובה מן הקרקע שגבו יתומים (ועיין מגיד־משנה והגהות מיימוניות). 95) אביהם, ובדין חוזר על היתומים.

יא. כְּבָר תִּקְּנוּ גְּאוֹנִים הָאַחֲרוֹנִים[96] כֻּלָּם, שֶׁיִּהְיֶה בַּעַל חוֹב גּוֹבֶה מִטַּלְטְלִין מִן הַיּוֹרְשִׁין[97]. וְכֵן דָּנִין יִשְׂרָאֵל בְּכָל בֵּית דִּין שֶׁבָּעוֹלָם. אֲבָל בַּמַּעֲרָב[98] הָיוּ כּוֹתְבִין בְּשִׁטְרֵי חוֹבוֹת: שֶׁיֵּשׁ לִגְבּוֹת מִן הַקַּרְקַע וּמִן הַמִּטַּלְטְלִין בֵּין בְּחַיָּיו בֵּין אַחַר מוֹתוֹ; וְנִמְצָא גּוֹבֶה עַל[99] תְּנַאי זֶה[100] יוֹתֵר מִן הַתַּקָּנָה[101]. וּסְיָג גָּדוֹל עָשׂוּ[102] בַּדָּבָר. שֶׁמָּא לֹא יָדַע הַלּוֶה בְּתַקָּנָה זוֹ[103], וְנִמְצָא מָמוֹן יְתוֹמִים יוֹצֵא שֶׁלֹּא כַּדִּין[104]. שֶׁאֵין כֹּחַ בְּתַקָּנַת אַחֲרוֹנִים[105] לְחַיֵּב בָּהּ יְתוֹמִים[106].

96) בימי רב הונא הלוי גאון בר מר בר יצחק (ראה אוצר הגאונים כתובות, מעמוד 210 ואילך). 97) שכיום, רוב בני אדם, עיקר מסחרם במטלטלין, ובעל־חוב סומך עליהם (ראה מגיד־משנה, פרק טז מהלכות אישות הלכה ח). 98) צפון אפריקה. 99) בכת"י תימן: לפי. 100) שכל תנאי, בדבר שבממון, אפילו על מה שכתוב בתורה – קיים, כמבואר בפ"ב מהלכות שכירות הלכה ט. 101) שעל־פי התקנה, אינו גובה מטלטלין של יתומים אלא כשאין להם קרקע, אבל לפי התנאי גובה אפילו כשיש להם קרקע (מגיד־משנה). 102) כלומר, שיש עוד תועלת חשובה בתנאי זה, נוסף על התקנה (מגיד־משנה. והשווה הלכות אישות שם: "ודבר זה תיקון גדול הוא, ואנשים גדולים ונבונים הנהיגו דבר זה כו' ונמצא האלמנה גובה מן המטלטלין בתנאי זה ולא בתקנת אחרונים"). 103) של הגאונים. 104) מכיון שלא ידע בתקנה זו – לא שיעבד מטלטליו על־מנת שיגבו מהם לאחר מותו. ומה שקרא לזה "סייג", ומשמעו שזה כעין לפנים משורת הדין, מפני שמצד הדין – בעל־חוב (אפילו במלוה על־פה) גובה מן המטלטלין על יסוד תקנת הגאונים (וכן המנהג) אפילו לא כתב, מתוך ההנחה שכל אדם יודע תקנה זו ושיעבד כל נכסיו אפילו המטלטלין. ואף־על־פי־כן ראו גאוני המערב לתקן, מתוך החשש שמא לא ידע – אם כי רחוק הוא – שיתנה על כך בפירוש (ע"פ דברי הריב"ש המובאים בכסף־משנה כאן). 105) שעמדו לאחר חתימת התלמוד. 106) ולדון בה אף במקומות שלא פשטה – כאילו פשטה, כדרך שאנו אומרים בתקנת הסנהדרין הגדולה (ע"פ דברי רבינו בהל' אישות שם ה"ט. והשווה דברי רבינו בהקדמה (ל'משנה תורה'): "והיות ב"ד של אותה מדינה (שעמד אחר התלמוד) יחידים, ובית־דין הגדול של שבעים ואחד בטל מכמה שנים . . . לפיכך אין כופין מדינה זו לנהוג כמנהג מדינה אחרת . . .").

פֶּרֶק שְׁנֵים עָשָׂר[1]

1) מבאר דין כיצד נפרעים מן היתומים ומתי נזקקים לנכסיהם, ודין קטן שתקף בעבדיו או בשדה של חבירו, ודין קרקע שהוא בחזקת יתומים ובא אחד וטען שלקחה מאביהם, ודין שום היתומים והכרזה שעושים בית דין.

א. אֵין נִפְרָעִין[2] מִן הַיּוֹרְשִׁין אֶלָּא אִם כֵּן הָיוּ גְּדוֹלִים, אֲבָל יוֹרְשִׁין קְטַנִּים[3] - אֵין נִפְרָעִין מֵהֶן שְׁטַר חוֹב.

2) ע"פ בבא־בתרא קעד, וערכין כב. דברי רבינו בהלכה זו הם בשטר חוב, וכשאין בו אחד משלושת הדברים שהזכירם רבינו למעלה פרק יא הלכה ו. ובמקרה זה שונה דין יתומים גדולים מקטנים. אבל במקום שיש בו אחד מהדברים הנ"ל – גובה אף מיורשים קטנים, לא יהיה גרוע מלוה בשטר ממלוה בעל־פה (מגיד־משנה וכסף־משנה, וכן יוצא מדברי רבינו בפירושו לערכין פרק ששי). 3) "בעודם קטנים, שאינם בני שלוש עשרה שנה" (שו"ע חו"מ סי' קח סעיף ג).

ב. וַאֲפִלּוּ[4] הָיָה בּוֹ כָּל תְּנַאי[5] שֶׁבָּעוֹלָם - לֹא יִפָּרַע בּוֹ הַמַּלְוֶה כְּלוּם עַד שֶׁיַּגְדִּילוּ הַיְתוֹמִים; שֶׁמָּא יֵשׁ לָהֶן רְאָיָה שֶׁשּׁוּבְרִין בּוֹ אֶת הַשְּׁטָר.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

4) משפט זה מקושר עם סופה של ההלכה הקודמת, וציון ההלכה "ב" אינו במקומו. וכבר העיר על כך בעל 'מרכבת המשנה'. 5) כגון נאמנות (ראה להלן פרק טו), לפי שאפשר לבטל התנאים, וחוששים אנו שמא בוטלו, וקטנים אינם יכולים להוכיח את הביטול (מגיד־משנה).

ג. הָיְתָה הַמִּלְוָה רִבִּית[6] שֶׁל עוֹבֵד כּוֹכָבִים[7], שֶׁהֲרֵי הָרִבִּית אוֹכֶלֶת בְּנִכְסֵיהֶן - מַעֲמִידִין לָהֶם אַפּוֹטְרוֹפּוֹס, וְנִזְקָקִין לְנִכְסֵיהֶן וּמוֹכְרִין וּפוֹרְעִין הַחוֹב. וְכֵן אִשָּׁה שֶׁתָּבְעָה כְּתֻבָּתָהּ[8], בֵּין אַלְמָנָה בֵּין גְּרוּשָׁה - מַעֲמִידִים לָהֶם אַפּוֹטְרוֹפּוֹס וְנִזְקָקִין, מִשּׁוּם חֵן הָאִשָּׁה, כְּדֵי שֶׁיִּהְיֶה לָהּ כְּלוּם שֶׁתְּנַשֵּׂא בּוֹ הָאִשָּׁה לְאַחַר. לְפִיכָךְ, אִם קָפְצָה הָאִשָּׁה וְנִשֵּׂאת, וְאַחַר כָּךְ בָּאת לִתְבֹּעַ כְּתֻבָּתָהּ מִנִּכְסֵי יְתוֹמִים - אֵין נִזְקָקִין לָהּ עַד שֶׁיִּגְדְּלוּ הַיְתוֹמִים; שֶׁהֲרֵי אֵין לָהּ מְזוֹנוֹת[9], וַהֲרֵי נִשֵּׂאת[10].

6) הלוואה שנושאת ריבית. 7) מן הגוי, וקיבל עליו לדון בדיני ישראל שלא יתבע מן היתומים עד שיגדלו (ערכין כב.). 8) שם, כרבי יוחנן. ובטעם הדבר – נאמרו בגמרא שתי לשונות. ללשון אחד, הטעם הוא משום מזונות (שכל זמן שאינה גובה כתובתה ניזונת מנכסי היתומים, כמבואר בריש פרק יח מהלכות אישות, ונמצא היתומים מפסידים). וללשון שני, הטעם הוא משום חינא (=חן), כלומר כדי שיהיו לה מעות ותמצא חן בעיני גברים לישא אותה (כפירוש הרי"ף בכתובות, פרק אלמנה ניזונת). וההבדל שבין הלשונות הוא: ללשון ראשון, אין נזקקים אלא לאלמנה. אבל לגרושה, מכיון שאינה ניזונת מנכסי יתומים – אין נזקקים לפרעון כתובתה. ואילו ללשון שני, אף לגרושה נזקקים. ורבינו מביא שני הטעמים בהמשך ההלכה. נראה שהוא מפרש, שלשון שני אינו חולק על הטעם של מזונות אלא שהוא מוסיף, שאף חן האשה מהווה סיבה להזקק לגביית כתובתה (כסף־משנה). 9) כמבואר בהל' אישות הנ"ל: ומשתתארס האלמנה – אבדה מזונותיה. 10) כלומר, ואין גם הטעם של חן.

ד. הוֹרוּ מִקְצָת הַגְּאוֹנִים: שֶׁאִם הָיוּ הַנְּכָסִים כְּנֶגֶד הַכְּתֻבָּה בִּלְבַד אוֹ פְּחוּתִים מִמֶּנָּה - אֵין נִזְקָקִין לָהּ, שֶׁהֲרֵי אֵין כָּאן זְכוּת[11] לַיְתוֹמִים. שֶׁלֹּא אָמְרוּ: נִזְקָקִין לְנִכְסֵי יְתוֹמִים לְהַפְרַע מֵהֶן הַכְּתֻבָּה, אֶלָּא כְּדֵי שֶׁלֹּא יִפְּחֲתוּ הַנְּכָסִים מֵחֲמַת הַמְּזוֹנוֹת[12]; וְזֹאת, הוֹאִיל וְהִיא נוֹטֶלֶת הַכֹּל - מַה זְּכוּת יֵשׁ לַיְתוֹמִים הַקְּטַנִּים בְּדָבָר זֶה עַד שֶׁנִּזְקָקִין לָהֶן? וְלֹא חָשׁוּ לְחֵן הָאִשָּׁה[13].

11) טובה, רווח. 12) כלשון ראשון שהבאנו למעלה (ראה הערה ז). 13) משפט זה "ולא חשו לחן האשה", הוא לשון הסתייגות מהוראה הנ"ל, כלומר – ולא כיוונו יפה הגאונים בהוראתם, שכן לא חשו לטעם של לשון שני "משום חינא". ולדעת רבינו יש לפסוק בלשון זה ונזקקים לפרעון כתובתה, אף כשאין הנכסים עודפים על הכתובה (מגיד־משנה).

ה. צָוָה הַמּוֹרִישָׁן[14] וְאָמַר: תְּנוּ מָנֶה[15] לִפְלוֹנִי - נִזְקָקִין, אַחַר שֶׁמַּעֲמִידִין לָהֶן אַפּוֹטְרוֹפּוֹס[16] לִטְעֹן טַעֲנָתָם. אָמַר: תְּנוּ מָנֶה זֶה לִפְלוֹנִי אוֹ שָׂדֶה זוֹ לִפְלוֹנִי - נוֹתְנִין, וְאֵין צְרִיכִים לְהַעֲמִיד לָהֶן אַפּוֹטְרוֹפּוֹס[17].

14) ערכין שם. 15) ולא פירש אם כוונתו למנה צורי (מטבע של מדינת צור) שהוא מאה זוז, או למנה של מדינה שהוא שנים עשר זוז וחצי. 16) שיתדיין עם התובע ויטעון: שהמוריש התכוון למנה של מדינה, ובשדה סתם – יברר ליתומים חלק יפה. 17) כי לא יהיה לו לאפוטרופוס מה לטעון או להשתדל לטובת היתומים, שהרי פירש ואמר: זו (כמסקנה של רב אשי שם, ראה סמ"ע סי' ק"י ס"ק ט).

ו. נִמְצֵאת קַרְקַע שֶׁאֵינָהּ שֶׁלָּהֶן[18], אֶלָּא טָעַן הַטּוֹעֵן שֶׁהִיא גָּזֵל בְּיַד מוֹרִישָׁן - נִזְקָקִין לָהֶן, וּמַעֲמִידִים לָהֶן אַפּוֹטְרוֹפּוֹס לִטְעֹן וְלָדוּן[19]; אִם נִמְצֵאת גְּזוּלָה[20] - מַחֲזִירִים אוֹתָהּ לִבְעָלֶיהָ. וְכֵן קָטָן שֶׁתָּקַף בַּעֲבָדָיו[21] וְיָרַד לְתוֹךְ שְׂדֵה חֲבֵרוֹ וּכְבָשָׁהּ - אֵין אוֹמְרִין: נַמְתִּין לוֹ עַד שֶׁיִּגְדַּל[22], אֶלָּא מוֹצִיאִין אוֹתָהּ מִיָּדוֹ, וְלִכְשֶׁיַּגְדִּיל, אִם יֵשׁ לוֹ עֵדִים, יָבִיא עֵדָיו[23].

18) ערכין שם, יצא ערעור על הקרקע שברשות היתומים שאינו שלהם, כלומר: של מורישם, שהיתה בידו בגזל. 19) להתדיין עם המערער. 20) כגון שהביא המערער עדים שהיא שלו, ובמקרה זה אין מעמידים להם אפוטרופוס, שכיון שיש עדים מצטמצמת טענת האפוטרופוס רק לאמיתות העדות "ואחזוקי סהדי בשיקרא, לא מחזיקינן" (אין אנו חושדים שהעדים משקרים), לפיכך מחזירים אותה לבעליה מיד (ע"פ נוסחת הגמרא שלפנינו, ולהרשב"א נוסחא אחרת בגמרא שם. מגיד־משנה). 21) בסיוע עבדיו (בבא־קמא קיב:). 22) שמא יש לו עדים שהקרקע שלו. 23) ויוציא את השדה ע"י בית־דין.

ז. קַרְקַע שֶׁהָיְתָה בְּחֶזְקַת קְטַנִּים[24], וּבָא אַחֵר וְטָעַן שֶׁהִיא לְקוּחָה[25] מִמּוֹרִישָׁן, וְיֵשׁ לוֹ עֵדִים שֶׁהֶחֱזִיק בָּהּ וַאֲכָלָהּ שְׁנֵי חֲזָקָה[26] בְּחַיֵּי אֲבִיהֶן - אֵין מוֹצִיאִין אוֹתָהּ מִיָּדָן עַד שֶׁיַּגְדִּילוּ[27]; שֶׁאֵין מְקַבְּלִין[28] עֵדִים שֶׁלֹּא בִּפְנֵי בַּעַל דִּין, וְהַקָּטָן כְּאִלּוּ אֵינוֹ עוֹמֵד כָּאן הוּא חָשׁוּב. אֲבָל אִם הוֹצִיא שְׁטָר שֶׁהִיא לְקוּחָה בְּיָדוֹ - הֲרֵי זֶה מְקַיֵּם אֶת הַשְּׁטָר[29], וּמוֹצִיאִין אוֹתָהּ מִיָּדָן, אַחַר שֶׁמַּעֲמִידִים לָהֶם אַפּוֹטְרוֹפּוֹס.

24) וידוע הדבר שהיתה של אביהם, ואין מקום לטענת גזילה בידי המוריש (מגיד־משנה). 25) קנויה היא לו. 26) היינו, שאכל פירות הקרקע שלש שנים רצופות, ואביהם לא מחה בו (עיין להלן הלכות טוען ונטען מפי"א ואילך). 27) ב"ק שם. 28) שם. 29) כשם שמקיימים כל שטר אף שלא בפני בעל־דין, כמבואר להלן פ"ג מהלכות עדות הלכה יא. ודרך קיום (=אישור) שטרות, ביאר רבינו בהלכות עדות פרק ו הלכה ב.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

ח. כְּשֶׁנִּזְקָקִין בֵּית דִּין לִנְכְסֵי יְתוֹמִים לִמְכֹּר - שָׁמִין[30] אֶת הַקַּרְקַע, וְאַחַר כָּךְ מַכְרִיזִין עָלֶיהָ שְׁלֹשִׁים יוֹם רְצוּפִין, אוֹ שִׁשִּׁים יוֹם שֵׁנִי וַחֲמִישִׁי[31]. וּמַכְרִיזִים בַּבֹּקֶר וּבָעֶרֶב, בִּשְׁעַת הַכְנָסַת פּוֹעֲלִים וּבִשְׁעַת הוֹצָאַת פּוֹעֲלִין, וְכָל מִי שֶׁרוֹצֶה לִקְנוֹת - יוֹלִיךְ הַפּוֹעֲלִין לְבַקֵּר לוֹ[32]. וּבְשָׁעָה שֶׁמַּכְרִיזִין - מְסַיְּמִים אֶת הַשָּׂדֶה בִּמְצָרֶיהָ[33], וּמוֹדִיעִין כַּמָּה יָפָה[34], וּבְכַמָּה הִיא שׁוּמָה[35], וּמִפְּנֵי מָה רוֹצִים לְמָכְרָהּ, אִם לְהַגְבּוֹת בַּעַל חוֹב[36] אוֹ לִכְתֻּבַּת אִשָּׁה; לְפִי שֶׁיֵּשׁ מִי שֶׁרוֹצֶה לִתֵּן לְבַעַל חוֹב, וְיֵשׁ מִי שֶׁרוֹצֶה לְהַגְבּוֹת לְאִשָּׁה[37].

30) ערכין כא: 31) כלומר, או כל ימי שני וחמישי במשך ששים יום, שהם שמונה עשרה ימי הכרזה, כי ההכרזה בימי שני וחמישי שהם ימי ישיבת בית־דין, ורבים באים לפניהם לדון – שקולה כהכרזת שלושים יום רצופים. 32) לבדוק את השדה, טיבה וערכה. 33) מודיעים את גבולותיה המדויקים. 34) כך וכך פירות היא עושה. 35) בכך וכך שמו אותה בית־דין. 36) לפי שאינו מקפיד על טיב המעות, והוא נוטל אפילו מעות שבורות וחסרות (גמרא ורש"י שם). 37) לפי שהיא מסכימה לקבל את מחיר השדה אף בתשלומים (שם).

ט. וּכְשֶׁכּוֹתְבִין הָאַדְרַכְתָּא[38] עַל נִכְסֵי יְתוֹמִים, בֵּין גְּדוֹלִים בֵּין קְטַנִּים - כּוֹתְבִין בָּהּ: וְהִכַּרְנוּ שֶׁהַנְּכָסִים הָאֵלּוּ[39] הֵן שֶׁל פְּלוֹנִי הַמֵּת. וְאִם לֹא כָּתְבוּ כָּךְ - הֲרֵי אַדְרַכְתָּא זוֹ פְּסוּלָה[40], וְאֵין אוֹכְלִין בָּהּ פֵּרוֹת אֲפִלּוּ לְאַחַר שֶׁשָּׁלְמוּ הַהַכְרָזוֹת[41].

38) פסק דין המרשה את התובע לגבות מנכסי הנתבע בכל אשר ימצאו (רש"י כתובות קד: וראה להלן פכ"ב). 39) שעליהם אנו נותנים אדרכתא זו. 40) שם. 41) שמשעה זו התובע אוכל פירות השדה, כמבואר לקמן פכ"ב הלכה יב. אולם כאן שהאדרכתא פסולה, הרי ההכרזות שנעשו על יסוד האדרכתא בטעות היו, ולפיכך לא זכה עדיין התובע בפירותיה – עד שירד לתוך השדה (רש"י שם).

י. בֵּית דִּין שֶׁמָּכְרוּ שֶׁלֹּא בְּהַכְרָזָה - נַעֲשׂוּ כְּמִי שֶׁטָּעוּ בִּדְבַר מִשְׁנָה[42], וְחוֹזְרִים וּמוֹכְרִין בְּהַכְרָזָה[43]. וּבֵית דִּין שֶׁמָּכְרוּ - הָאַחֲרָיוּת[44] עַל הַיְתוֹמִים[45].

42) בניגוד לדבר המפורש במשנה, והרי שנינו בערכין ריש פרק ו: "שום היתומים שלושים יום ומכריזין בוקר וערב", והטועה בדבר משנה – חוזר (כתובות פד: עיי"ש). 43) כמו שיתבאר (בפ"ו מהלכות סנהדרין הל"א) "שכל דיין שדן וטעה בדבר משנה – חוזר הדין ומחזירין הדבר כשהיה, ודנים בו כהלכה". 44) על השדה, אם תמצא שאינה שלהם. 45) חוזר הלוקח וגובה מהם (שם ק:).

יא. וּבֵית דִּין שֶׁהִכְרִיזוּ כָּרָאוּי, וּבָדְקוּ יָפֶה יָפֶה, וְדִקְדְּקוּ בַּשּׁוּמָא, אַף עַל פִּי שֶׁטָּעוּ וּמָכְרוּ שָׁוֶה מָנֶה בְּמָאתַיִם אוֹ מָאתַיִם בְּמָנֶה - הֲרֵי מִכְרָן קַיָּם[46]. אֲבָל אִם לֹא בָּדְקוּ בַּשּׁוּמָא[47], וְלֹא כָּתְבוּ אִגֶּרֶת בִּקֹּרֶת[48], שֶׁהִיא דִּקְדּוּק הַשּׁוּמָא וְהַהַכְרָזָה, וְטָעוּ, וְהוֹתִירוּ שְׁתוּת[49] אוֹ פִּחֲתוּ שְׁתוּת[50] - מִכְרָן בָּטֵל; פָּחוֹת מִשְׁתוּת - מִכְרָן קַיָּם[51]. וְכֵן אִם מָכְרוּ קַרְקַע בְּעֵת שֶׁאֵינָן צְרִיכִין לְהַכְרִיז[52] עָלֶיהָ, וְטָעוּ שְׁתוּת אוֹ הוֹתִירוּ שְׁתוּת - מִכְרָן בָּטֵל, אַף עַל פִּי שֶׁהִכְרִיזוּ[53]; פָּחוֹת מִשְׁתוּת - מִכְרָן קַיָּם, אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא הִכְרִיזוּ, שֶׁאֵינָן צְרִיכִין הַכְרָזָה בְּאוֹתוֹ הָעֵת. אֵיזֶהוּ הָעֵת שֶׁאֵינָן צְרִיכִין הַכְרָזָה? בְּעֵת שֶׁיִּמְכְּרוּ קַרְקַע לִקְבוּרָה[54], אוֹ לִמְזוֹן הָאִשָּׁה וְהַבָּנוֹת, אוֹ לִתֵּן מְנָת[55] הַמֶּלֶךְ - אֵין צְרִיכִין הַכְרָזָה, לְפִי שֶׁהַדָּבָר נָחוּץ[56]. וְכֵן בֵּית דִּין שֶׁמָּכְרוּ דְּבָרִים שֶׁאֵינָן טְעוּנִין הַכְרָזָה[57], וְטָעוּ בִּשְׁתוּת - מִכְרָן בָּטֵל; פָּחוֹת מִשְׁתוּת - מִכְרָן קַיָּם. וְאֵלּוּ הֵן הַדְּבָרִים שֶׁאֵין מַכְרִיזִין עֲלֵיהֶם: הָעֲבָדִים וְהַשְּׁטָרוֹת וְהַמִּטַּלְטְלִין[58]. הָעֲבָדִים - שֶׁמָּא יִשְׁמְעוּ וְיִבְרְחוּ; וְהַשְּׁטָרוֹת וְהַמִּטַּלְטְלִין - שֶׁמָּא יִגְנְבוּ[59]. לְפִיכָךְ שָׁמִין אוֹתָן בְּבֵית דִּין וּמוֹכְרִין אוֹתָן מִיָּד. וְאִם הַשּׁוּק קָרוֹב לַמְּדִינָה[60] - מוֹלִיכִין אוֹתָן לַשּׁוּק.

46) כתובות צט: "הואיל והכריזו כמשפט, אין כאן טעות בפשיעה אלא שמכרו לפי מה שנזדמנו הקופצים" (מאירי שם עמ' 456). ודוקא שוה מאתים במנה, אבל אם מכרו בפחות ממנה – בטל המכר (מגיד־משנה בשם הרמב"ן). ובכסף־משנה מוסיף, שזה אפשר רק לדעת הסוברים שביותר ממחצה יש אונאה גם לקרקעות. 47) רבינו מבחין בין אם לא הכריזו כלל לבין אם הכריזו אבל לא בדקו בשומא כמשפט: בלא הכריזו כלל – מכרם בטל, כלמעלה הלכה י. אבל כשהכריזו אלא לא בדקו השומא כראוי – מכרם קיים אם טעו בפחות משתות (ע"פ הבנת הכסף־משנה. ולמגיד־משנה דרך אחרת בזה, ועיין בלחם־משנה). 48) היינו, שטר חקירה ועיון ותוכנו: בית־הדין מאשר שנכסים אלו נמכרו לאחר שדקדקו בשומא והכרזה כמשפט (ראה פיהמ"ש לרבינו שם). 49) כגון שמכרו שוה חמש מאות – בשש, או שוה שש מאות – בשבע (השווה רבינו פי"ב מהלכות מכירה ה"ב, וראה מגיד־משנה שם). 50) שוה שש מאות – בחמש, או שבע מאות – בשש. 51) שכל פחות משתות – דרך הכל למחול. ואף שהשליח שטעה אפילו בכל שהוא מכרו בטל (כמבואר בפי"ג מהלכות מכירה הלכה ט) – כח ב"ד יפה (ב"מ שם). 52) כגון לצרכי קבורה, כמו שמבאר רבינו בסמוך. 53) כיון שמצד הדין אין צריך הכרזה, אין הכרזה זו מייפה כח ב"ד, כשטעו בשתות (כדעת הרי"ף, כתובות שם, ע"פ נוסחתו בגמ' "רישא וסיפא בדאכרוז" – מגיד־משנה). 54) לצרכי קבורה (כתובות שם). 55) מס גולגולת. 56) דחוף, ואין שהות להמתין עד שיכריזו. 57) כגון עבדים, וכמו שמבאר רבינו והולך. 58) שם, ואף שהמטלטלין של יתומים אינם משועבדים לבעל־חוב (כמבואר למעלה פי"א) – יש לפרש במקרה שתפסם בעוד

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

אביהם חי, שגובה מהם (כמבואר שם). וכבר נתבאר (שם) שמתקנת הגאונים גובים אף מן המטלטלין של יתומים. 59) בשעה שיציגו אותם להראות ללקוחות. 60) כלומר, לעיר שבה נמצאים דברים אלו. אבל אם השוק רחוק, אף שניתן להשיג שם מחיר גבוה יותר – אין מוליכים, משום חשש אונס בדרך. וזה נאמר, כשאין חשש הפסד אם יניח את המטלטלין במקומם, אבל כשיש לחוש שיתקלקלו, כגון שכר או יין שיחמיצו אם לא יימכרו מהר – מוליכים אפילו למקום רחוק (גמ' שם ק: ועיין רבינו פי"א מהלכות נחלות הל' ב־ג ובמגיד־משנה שם).

~ יום חמישי ו' אדר־א' ~

פֶּרֶק שְׁלִשָׁה עָשָׂר[1]

1) מבאר דין הבא ליפרע שלא בפני חבירו, ודין מלווה על המשכון ואבד ומתדיינים כמה היה שווה, ודין מלווה את חבירו וקבע לו זמן פירעון, אם יכול לתבוע לפני הזמן, ודין מלווה חבירו ביישוב יכול לתובעו במדבר.

א. מַלְוֶה שֶׁבָּא לְהִפָּרַע בִּשְׁטָר שֶׁבְּיָדוֹ שֶׁלֹּא בִּפְנֵי לוֶה[2]: אִם יְכוֹלִין בֵּית דִּין לִשְׁלֹחַ אֵלָיו וּלְהוֹדִיעוֹ[3] עַד שֶׁיֵּעָמֵד עִמּוֹ בַּדִּין - שׁוֹלְחִין וּמוֹדִיעִין לוֹ[4]; וְאִם אִי אֶפְשָׁר לְהוֹדִיעוֹ בִּמְהֵרָה[5] - אוֹמְרִים לַמַּלְוֶה שֶׁיִּשָּׁבַע וְיִטֹּל[6] מִנְּכָסָיו, בֵּין מִן הַקַּרְקַע בֵּין מִן הַמִּטַּלְטְלִים, וְאֵין חוֹשְׁשִׁין לְשׁוֹבָר[7]. וְדִין זֶה תַּקָּנַת חֲכָמִים[8] הוּא, כְּדֵי שֶׁלֹּא יִהְיֶה כָּל אֶחָד וְאֶחָד נוֹטֵל מְעוֹתָיו שֶׁל חֲבֵרוֹ וְהוֹלֵךְ וְיוֹשֵׁב לוֹ בִּמְדִינָה אַחֶרֶת, וְנִמְצָא נוֹעֵל דֶּלֶת בִּפְנֵי לוִין[9].

2) כרב נחמן בכתובות פח. 3) כגון שהיה במקום קרוב. 4) שאין יורדין לנכסיו של לווה אם הוא במקום קרוב, עד שיודיעוהו תחילה (רי"ף שם, ומקורו בבא בתרא קעד.). שנכסיו של אדם הם ערביו (כלומר, מדין ערב גובה מהם). והמלווה את חבירו לא יתבע את הערב תחילה אלא תובע את הלווה (וראה להלן פרק כ"ב, הלכה א). 5) כגון, שהיה במקום רחוק שטורח להודיעו (השווה פרק ט"ז מהלכות אישות הלכה טז). ומה הוא המרחק? נחלקו בו הרשב"א והרא"ש, לדעת הרא"ש מהלך שלושים יום, דהיינו: אם בכדי שילך השליח ויחזור תוך שלושים יום – מודיעים, ואם יותר על כך – אין מודיעים. ולדעת הרשב"א המרחק הוא: בכדי מהלך יום אחד (עיין כסף משנה ולחם משנה, ובשולחן ערוך סימן קו, א הובאה דעת הרא"ש בלי חולק. 6) שכן אילו היה הלווה בפנינו והיה טוען: יישבע לי שלא פרעתי – משביעים אותו ואחר כך ייטול, כמבואר לקמן פרק י"ד הלכה ב, עתה – שאין הלווה בפנינו, טוענים במקומו (כתובות פח. על פי רש"י שם פז.). 7) שמא יש לו ללווה שובר – שטר פירעון – על השטר שביד המלווה (ערכין כב:). ודווקא לשובר אין חוששים, אבל אם היה הלווה נאמן בלא שובר, כגון, מלווה על פה, שנאמן לטעון פרעתי בלא כל ראייה, אין גובין שלא בפניו, שמא אילו היה בפנינו היה טוען פרעתי (מגיד משנה להלן הלכה ב).

8) כתובות שם. 9) יימנעו מלהלוות כסף לנצרכים, שמא יצאו למרחקים ולא יוכלו לגבות.

ב. שָׁלֹשׁ רְאָיוֹת צָרִיךְ לְהָבִיא לְבֵית דִּין וְאַחַר כָּךְ יִפָּרַע שֶׁלֹּא בִּפְנָיו: רְאָיָה רִאשׁוֹנָה - לְקַיֵּם הַשְּׁטָר שֶׁבְּיָדוֹ[10]. רְאָיָה שְׁנִיָּה - שֶׁבַּעַל חוֹבוֹ בִּמְדִינָה אַחֶרֶת, וְאֵינוֹ מָצוּי בְּכָאן[11] לַעֲמֹד עִמּוֹ בַּדִּין. רְאָיָה שְׁלִישִׁית - שֶׁאֵלּוּ נְכָסִים שֶׁל פְּלוֹנִי[12] הַלּוֶה הֵם.

10) שמא מזוייף הוא, בדומה למה שאמרו (כתובות יט:) גבי תנאי: קיימו שטרייכו וחותו לדינא (ובואו לדין). בפרק ו מהלכות עדות הלכה א יתבאר דרך קיום השטר. 11) במקום קרוב היינו, תוך מהלך שלושים יום (כסף משנה בשם הרא"ש, ולדעת הרשב"א תוך מהלך יום אחד). 12) שהיו מוחזקים בידי הלווה (כסף משנה).

ג. מַלְוֶה[13] שֶׁבָּא לְבֵית דִּין, וְהֵבִיא מַשְׁכּוֹן בְּיָדוֹ, וְאָמַר: זֶה מַשְׁכּוֹנוֹ שֶׁל פְּלוֹנִי הוּא[14], וַאֲנִי רוֹצֶה לְמָכְרוֹ וּלְהִפָּרַע חוֹבִי - אֵין בֵּית דִּין נִזְקָקִין לוֹמַר לוֹ: הַמְתֵּן עַד שֶׁיָּבוֹא לוֶה[15] וְיִטְעַן; שֶׁאִם רוֹצֶה לוֹמַר: לָקוּחַ[16] הוּא בְּיָדִי - אוֹמֵר[17]. וּמַשִּׁיאִין לוֹ עֵצָה לְמָכְרוֹ בִּפְנֵי עֵדִים, כְּדֵי שֶׁיֵּדַע לוֶה בְּכַמָּה נִמְכַּר[18]. וְכֵן הַמַּלְוֶה אֶת חֲבֵרוֹ עַל הַמַּשְׁכּוֹן, וּמֵת הַלּוֶה וְהַמַּלְוֶה[19], בֵּין שֶׁמֵּת הַלּוֶה תְּחִלָּה[20] בֵּין שֶׁמֵּת מַלְוֶה תְּחִלָּה, הוֹאִיל וְהוּא[21] נִפְרָע מִמַּה שֶׁתַּחַת יָדוֹ, וְאֵלּוּ רָצָה לוֹמַר: לָקוּחַ הוּא בְּיָדִי - אוֹמֵר, הֲרֵי זֶה נִשְׁבָּע[22] בִּנְקִיטַת חֵפֶץ וְנוֹטֵל, כְּדַרְכּוֹ כָּל הַנִּשְׁבָּעִין וְנוֹטְלִין[23]. וּמִפְּנֵי מָה אֵינוֹ נִשְׁבָּע הֶסֵּת[24]? לְפִי שֶׁאֵינוֹ נִשְׁבָּע עַל עַצְמוֹ שֶׁל מַשְׁכּוֹן[25], אֶלָּא עַל הַמָּמוֹן שֶׁלּוֹקֵחַ[26]. שֶׁאִלּוּ[27] אָמַר עַל עַצְמוֹ שֶׁל חֵפֶץ זֶה: אַתָּה מְכַרְתּוֹ לִי, אַתָּה נְתַתּוֹ לִי - הָיָה נִשְׁבָּע הֶסֵּת וְנִפְטָר; אֲבָל[28] אִם הָיוּ שָׁם עֵדִים שֶׁחֵפֶץ זֶה מַשְׁכּוֹן בְּיָדוֹ, וְלֹא יָדְעוּ עַל כַּמָּה וְכַמָּה - אֵינוֹ יָכוֹל לִטֹּל אֶלָּא בִּשְׁבוּעָה[29]; וְהוֹאִיל[30] וְאֵין שָׁם עֵדִים, וְיָכוֹל לוֹמַר: שֶׁלִּי הוּא - נֶאֱמָן לוֹמַר: יֵשׁ לִי עָלָיו כָּךְ וְכָךְ, בַּשְּׁבוּעָה עַצְמָהּ[31] שֶׁהָיָה נִשְׁבָּע אִם הָיוּ שָׁם עֵדִים שֶׁהוּא מַשְׁכּוֹן. שֶׁאֵין אוֹמְרִין 'מִגּוֹ' לְפָטְרוֹ מִשְּׁבוּעָה, אֶלָּא לְפָטְרוֹ מִמָּמוֹן[32], שֶׁלֹּא יַחֲזִיר הַמַּשְׁכּוֹן עַד שֶׁיִּטֹּל מַה שֶׁטָּעַן.

13) עיין ספר המקח לרב האי גאון, שער ו. 14) וכבר עברו שלושים יום מעת שמשכנו, כמבואר למעלה פרק ג הלכה ו, שהמשכון מניחו אצלו עד שלושים יום – ומשלושים יום ואילך מוכרו בבית דין (כסף משנה בשם הריב"ש). 15) פירוש, עד שנודיע ללווה – שמא יש לו טענה נגדית. 16) וכגון, שהוא מדברים שאינם עשויים להשאיל או אפילו עשויים להשאיל אלא שאין הדבר ידוע שכלי זה הוא של הנתבע וכן אין עדים שבא לידו בתורת משכון כמו שיתבאר להלן פרק ח ופרק ט מהלכות טוען ונטען. 17) לפיכך, יש להאמינו ובשבועה, כמו שמבאר רבינו בסמוך. 18) ולא יבוא לערער, שמכרו ביותר מן

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

השומא ששמוהו בית דין (כסף משנה בשם הריב"ש, שולחן ערוך סימן עג, סעיף טו, ועיין ש"ך סעיף קטן מ). 19) ובא היורש ואמר: זה משכונו של פלוני אצל אבא. 20) כלומר, לא שָׁנָא מת לווה תחילה הרי היורש נשבע ונוטל אף על פי שלגבי שטר חוב יתבאר לקמן (פרק י"ז ג), שאם "מת הלווה תחילה, אין יורשי מלווה נוטלין מיורשי לווה כלום – שבשעה שמת הלווה נתחייב המלווה להישבע, ואין אדם מוריש שבועה לבניו" – משכון שאַני וכמו שמבאר רבינו והולך: (כלומר, מזה שכבר היה כגבוי תחת יד אביהם). 21) היורש של המלווה על המשכון. 22) המלווה: שלא פקדני אבא שמשכון זה פרוע (כנוסחת שבועת היורשים כמבואר להלן פרק י"ז ב). 23) כן היא דעת הגאונים. 24) הרי המשכון כבר בידו והוא נשבע לא כדי ליטול אלא כדי להיפטר מלהחזירו. 25) אינו טוען על גופו של משכון שהוא שלו אלא רוצה למוכרו וליטול את דמיו לפירעון החוב, לפיכך, הרי זה ככל הנשבעים ונוטלים שנשבעים בנקיטת חפץ כמבואר (להלן פרק א מהלכות טוען ונטען הלכה ב – מגיד משנה). 26) היינו, שפלוני חב לו – והוא רוצה להיפרע מן המשכון. 27) הגירסה משובשת, אבל כוונתו ברורה (מגיד משנה). 28) זה הוא המשך הטעם למה נשבע בנקיטת חפץ. 29) ובנקיטת חפץ – מאחר שיש שם עדים שראוהו בידו, ומעידים שבתורת משכון בא לידו – אין כאן מיגו דלקוח (מגיד משנה ועיין בעה"ת שער מט הלכה ב, ש"ך סימן עב סעיף קטן סח). 30) כלומר, והואיל וכן, שאם היו עדים נשבע בנקיטת חפץ – מעתה אפילו אין שם עדים וכו' (על פי מגיד משנה, ש"ך שם). 31) כלומר, נאמן לומר יש לו עליו כך וכך אבל באותה שבועה עצמה שהיה נשבע אם היו שם עדים היינו בנקיטת חפץ. מה תאמר? הרי אין שם עדים, אם רצה היה אומר לקוח הוא בידי, על זה משיב רבינו, שאין אומרים מיגו לפטור משבועה וכדעת הר"י מיגאש. ראה פרק ב מהלכות שכירות הלכה ח, ובביאורנו שם (כן נראה הצעת דברי רבינו על פי המגיד משנה). 32) כלומר, לא אמרו גבי משכון שהוא נאמן במיגו דלקוח הוא בידי (ראה בבא מציעא קטז.) אלא לפוטרו ממון, דהיינו שלא יחזיר המשכון עד שייטול מה שטען – שאם היו הלווה והמלווה מחולקים על סכום המִלוה שעל המשכון, נאמן המלווה לטעון, ובשבועה, עד כדי דמיו של משכון, מתוך שאם רצה הוא אומר לקוח הוא בידי (בבא מציעא שם, ולהלן פרק ח מהלכות טוען ונטען הלכה ב. ועיין ש"ך סימן עב סעיף קטן קט וצריך עיון).

ד. הַמַּלְוֶה[33] אֶת חֲבֵרוֹ עַל הַמַּשְׁכּוֹן, וְאָבַד אוֹ נִגְנַב בְּלֹא אֹנֶס, שֶׁהֲרֵי הַמַּלְוֶה חַיָּב בִּדְמֵי הַמַּשְׁכּוֹן, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[34], וְאָמַר הַמַّלְוֶה: סֶלַע[35] הִלְוִיתִיךָ עָלַיו וּשְׁנֵי דִינָרִין הָיָה שָׁוֶה, וְלֹוֶה אוֹמֵר: סֶלַע הִלְוִיתַנִי עָלַיו וְסֶלַע[36] הָיָה שָׁוֶה - הֲרֵי הַמַּלְוֶה נִשְׁבָּע תְּחִלָּה[37] שְׁבוּעַת הַשּׁוֹמְרִין[38] שֶׁאֵינוֹ בִּרְשׁוּתוֹ, וְהַלֹּוֶה נִשְׁבָּע הֶסֵּת[39] שֶׁהָיָה שָׁוֶה כְּנֶגֶד הַחוֹב, וְנִפְטָר. אָמַר הַמַּלְוֶה[40]: סֶלַע הִלְוִיתִיךָ עָלַיו וְשֶׁקֶל[41] הָיָה שָׁוֶה[42], וְהַלֹּוֶה אוֹמֵר: סֶלַע הִלְוִיתַנִי עָלַיו וּשְׁלֹשָׁה דִינָרִין הָיָה שָׁוֶה[43] - יִשָּׁבַע הַמַּלְוֶה תְּחִלָּה שֶׁאֵינוֹ בִּרְשׁוּתוֹ, וְאַחַר כָּךְ יִשָּׁבַע הַלֹּוֶה[44] כַּמָּה הָיָה שָׁוֶה, שֶׁהֲרֵי הוֹדָה בְּמִקְצָת, וִישַׁלֵּם הַדִּינָר. אָמַר הַלֹּוֶה[45]: סֶלַע הִלְוִיתַנִי עָלַיו וּשְׁתַּיִם הָיָה שָׁוֶה, וְהַמַּלְוֶה אוֹמֵר: סֶלַע הִלְוִיתִיךָ עָלַיו וְסֶלַע הָיָה שָׁוֶה - יִשָּׁבַע הַמַּלְוֶה שֶׁאֵינוֹ בִּרְשׁוּתוֹ, וְכוֹלֵל בִּשְׁבוּעָתוֹ[47] שֶׁהָיָה הַמַּשְׁכּוֹן כְּנֶגֶד הַחוֹב. אָמַר הַלֹּוֶה[48]: סֶלַע הִלְוִיתַנִי עָלַיו וּשְׁתַּיִם הָיָה שָׁוֶה, וְהַמַּלְוֶה אוֹמֵר: סֶלַע הִלְוִיתִיךָ עָלַיו וַחֲמִשָּׁה דִינָרִין הָיָה שָׁוֶה - יִשָּׁבַע הַמַּלְוֶה שֶׁאֵינוֹ בִּרְשׁוּתוֹ, וְיִכְלֹל[49] שֶׁלֹּא הָיָה שָׁוֶה יָתֵר עַל חֲמִשָּׁה דִינָרִים, וִישַׁלֵּם הַדִּינָר. סֶלַע הִלְוִיתִיךָ עָלַיו וּשְׁנֵי דִינָרִין הָיָה שָׁוֶה, וְהַלֹּוֶה אוֹמֵר: אֵינִי יוֹדֵעַ דָּמָיו - יִשָּׁבַע מַלְוֶה[50] שֶׁאֵינוֹ בִּרְשׁוּתוֹ, וְכוֹלֵל בִּשְׁבוּעָתוֹ שֶׁשְּׁנֵי דִינָרִין הָיָה שָׁוֶה, וִישַׁלֵּם הַלֹּוֶה שְׁאָר הַחוֹב; שֶׁהֲרֵי הוּא יוֹדֵעַ בְּוַדַּאי שֶׁהוּא חַיָּב לוֹ, וְאֵינוֹ יוֹדֵעַ אִם פְּרָעוֹ[51] אִם לֹא פְּרָעוֹ[52]. סֶלַע הִלְוִיתַנִי עָלַיו וּשְׁתַּיִם הָיָה שָׁוֶה, וְהַמַּלְוֶה אוֹמֵר: אֵינִי יוֹדֵעַ דָּמָיו - יִשָּׁבַע הַמַּלְוֶה שֶׁאֵינוֹ בִּרְשׁוּתוֹ, וְיִכְלֹל שֶׁאֵינוֹ יוֹדֵעַ שֶׁדָּמָיו יָתֵר עַל הַחוֹב אֲפִלּוּ פְּרוּטָה אַחַת, וְיִפָּטֵר; שֶׁהֲרֵי לֹא חַיָּב עַצְמוֹ בִּכְלוּם[53]. אֲבָל אִם אָמַר הַמַּלְוֶה: אֲנִי יוֹדֵעַ שֶׁהָיָה שָׁוֶה יָתֵר עַל הַחוֹב, אֲבָל אֵינִי יוֹדֵעַ כַּמָּה[54] - הֲרֵי זֶה מְשַׁלֵּם כָּל מַה שֶּׁטָּעַן הַלֹּוֶה בְּלֹא שְׁבוּעָה[55]; כְּמִי שֶׁאָמַר: חֲמִשִּׁים יֵשׁ לְךָ בְּיָדִי וַחֲמִשִּׁים אֵינִי יוֹדֵעַ, שֶׁהוּא מְחַיָּב שְׁבוּעָה וְאֵינוֹ יָכוֹל לְהִשָּׁבַע[56], כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר[57]. וְיֵשׁ לוֹ לְהַחֲרִים[58] עַל מִי שֶׁטּוֹעֵן שֶׁקֶר[59].

33) משנה שבועות מג. 34) בפרק י מהלכות שכירות הלכה א, שהמלווה על המשכון – שומר שכר. 35) ארבעה דינרים. 36) וכן הוא בכתב־יד. 37) בראשונה, ואחרי כן נשבע הלווה (כמבואר בסמוך), שאם אתה אומר יישבע הלווה תחילה, "שמא יישבע זה (הלווה) ויוציא הלה (המלווה) את המשכון", ונמצאת שבועת הלווה – לבטלה (על פי הר"ח בבבא מציעא לד:). 38) שהטילו חכמים על השומר, אפילו כשהוא משלם, שבועה בנקיטת חפץ שאינו ברשותו, מפני החשש שמא עיניו נתן בו, כמבואר בפרק ו מהלכות שאלה ופיקדון הלכה א (בבא מציעא לד.). 39) כדין כופר בכול. 40) שם. 41) חצי סלע = שני דינרין. 42) ותובע שני דינרים. 43) ומגיע לך דינר אחד. 44) שבועה מן התורה, ככל מודה במקצת. 45) שם. 46) שני סלעים. 47) גם השבועה שעליו להישבע מדין כופר בכול, שהרי הלווה תובעו סלע. 48) שם. 49) בשבועתו גם השבועה שעליו להישבע מדין מודה במקצת, ולמה אינו נשבע תחילה השבועה של מודה במקצת שהיא מן התורה, כדין מי שנתחייב שתי שבועות שמשביעים אותו על החמורה תחילה, כמבואר להלן בפרק א מהלכות טוען ונטען הלכה יד? לפי שכל עוד שקיים החשש שעדיין הוא ברשותו וניתן לעמוד על שוויו בלא

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

שבועה – אין להשביעו על שוויו (דרישה על הטור סימן עב. והטור (שם) מקדים שבועת השווי לשבועת אינו ברשותו. ועיין ש"ך שם סעיף קטן מה). 50) הלכה זו לא נתבארה בגמרא (שם) בדיני משכון, אבל כן יצא לו לרבינו על פי המבואר במשנה בבא קמא קיח. שהאומר הלוויתני ואיני יודע אם החזרתי חייב (ראה לקמן פרק א מהלכות טוען ונטען הלכה ט). 51) באבידת המשכון. 52) וכל האומר איני יודע אם החזרתי – חייב. ומצד הדין יש לו למלווה ליטול בלא שבועה כמבואר (בהלכות טוען ונטען שם) אלא מתוך שעליו להישבע שאינו ברשותו יש לו להישבע, מדין גלגול, ששני דינרים היה שווה (מגיד משנה). 53) וכל האומר מנה לי בידך והלה אומר איני יודע – פטור. ואלמלא שבועה שאינו ברשותו היה נשבע היסת שאינו יודע ונפטר (כמבואר שם הלכה ח) אבל מדין גלגול חייב הוא להישבע בנקיטת חפץ. 54) הרי חייב עצמו בתשלומים אלא אינו יודע כמה הוא חייב. 55) מצד הלווה. 56) שמשלם. 57) להלן פרק ד מהלכות טוען ונטען הלכה ז: "הרי זה (האומר חמישים יש לך בידי וחמישים איני יודע) מחוייב שבועה, מפני שמודה במקצת ואינו יכול להישבע במקצת שכפר בו, שהרי אינו יודע, לפיכך משלם המנה בלא שבועה" (לשון רבינו שם), והשווה פרק ה מהלכות שאלה ופיקדון הלכה ו: "בעל הפיקדון אומר כך וכך הוא והשומר אומר איני יודע ישלם בלא שבועה ... וכזה הורו רבותי הרב רבי יוסף הלוי (ראה ר"י מיגאש בחידושיו שבועות מג:) ורבו ז"ל". והראב"ד שם השיג על רבינו בשם רבותיו ואומר: שאינו דומה לחמישים יש לך בידי וחמישים איני יודע, ששם היה לו לידע ואין בטענת איני יודע אלא הערמה (עיין ראב"ד שאלה ופיקדון שם, וכן השיגו כאן). 58) ר"י מיגאש, שם.
59) ומוציא ממנו ממון שלא כדין.

ה. הַמַּלְוֶה אֶת חֲבֵרוֹ, וְקָבַע לוֹ זְמַן לְפָרְעוֹ, אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא קָנוּ מִיָּדוֹ - אֵינוֹ יָכוֹל לְתָבְעוֹ[60] עַד סוֹף הַזְּמַן; בֵּין בְּמִלְוָה עַל פֶּה בֵּין בְּמִלְוָה בִּשְׁטָר בֵּין שֶׁהִלְוָהוּ עַל הַמַּשְׁכּוֹן, [61] בֵּין שֶׁמֵּת לוֶה[62] בֵּין שֶׁמֵּת מַלְוֶה. וּסְתָם מִלְוָה[63] - שְׁלֹשִׁים יוֹם[64], בֵּין בִּשְׁטָר בֵּין עַל פֶּה בֵּין עַל הַמַּשְׁכּוֹן. וְאִם הִתְנָה שֶׁיִּתְבַּע בְּכָל זְמַן שֶׁיִּרְצֶה - יֵשׁ לוֹ לְתָבְעוֹ בְּיוֹמוֹ, שֶׁתְּנַאי מָמוֹן הוּא[65].

60) מכות ג: "המלווה את חבירו לעשר שנים אין השביעית משמטתו", מפני שאינו "בלא יגוש" שאינו יכול לתובעו תוך הזמן. 61) שם "הכא במאי עסקינן במלווה על המשכון ובמוסר שטרותיו לבית דין" – וכל שכן מלווה על פה. 62) השווה פרק א מהלכות שאלה ופיקדון הלכה ה.
63) בלא קביעת זמן ובמקום שאין להם מנהג קבוע.
64) אינו יכול לתובעו בפחות משלושים יום (מכות שם).
65) וכל תנאי בממון קיים.

ו. טָעַן הַמַּלְוֶה וְאָמַר: הַיּוֹם סוֹף הַזְּמַן שֶׁקָּבַעְתִּי, וְהַלּוֶה אוֹמֵר: עַד עֲשָׂרָה יָמִים קָבַעְתָּ - הַלּוֶה נִשְׁבָּע הֶסֵּת[66]. וְאִם הָיָה שָׁם עֵד אֶחָד שֶׁהַיּוֹם סוֹף זְמַנּוֹ - הֲרֵי זֶה נִשְׁבָּע שְׁבוּעַת הַתּוֹרָה[67], כִּשְׁאָר הַטְּעָנוֹת.

66) כדין כופר בכל בממון, שהטוען את חבירו תביעה של זמן (זמן הפירעון) כתובעו ממון הוא, שרווח הזמן ערך ממון לו (ראה מכות ג: "מעידים אנו באיש פלוני שהוא חייב לחבירו אלף זוז ... מכאן ועד שלושים יום והוא אומר מכאן ועד עשר שנים (ונמצאו זוממים) אומדים כמה אדם רוצה ליתן ויהיו בידו אלף זוז – בין נותנן מכאן ועד ל' יום בין נותנן מכאן ועד עשר שנים (וכך משלמים)".
67) להכחיש העד, שכן למדו מפי השמועה "שכל מקום ששני עדים מחייבין אותו ממון – עד אחד מחייבו שבועה" (מדברי רבינו להלן פרק א מהלכות טוען ונטען הלכה א).

זֶה אוֹמֵר: חֲמִשָּׁה יָמִים נִשְׁאַר מִן הַזְּמַן, וְזֶה אוֹמֵר: עֲשָׂרָה - אוֹמְרִים לַמַּלְוֶה: הַמְתֵּן עוֹד עַד סוֹף הַחֲמִשָּׁה[68], וְיִשָּׁבַע הֶסֵּת שֶׁנִּשְׁאַר עוֹד חֲמִשָּׁה יָמִים.

68) כי אף לדברי המלווה, לא הגיע עדיין הזמן, ושמא יודה בינתיים ונמצאה השבועה מיותרת (כסף משנה).

ז. הָיְתָה הַמִּלְוָה בִּשְׁטָר[69], וְטָעַן הַלּוֶה: שֶׁזְּמַן קָבַעְתָּ לִי - יֵרָאֶה לִי, שֶׁיִּשָּׁבַע בַּעַל חוֹב הֶסֵּת שֶׁלֹּא קָבַע לוֹ זְמַן, וְיִטֹּל הַמִּלְוָה מִיָּד[70].

69) ואין בו זמן. 70) בכתב יד תימן: וייטול מייד.

ח. הַמִּלְוָה[71] נִתְּנָה לִתְבַע בְּכָל מָקוֹם. כֵּיצַד? הַמַּלְוֶה אֶת חֲבֵרוֹ בַּיְּשׁוּב, וּתְבָעוֹ בַּמִּדְבָּר - אֵינוֹ יָכוֹל לִדְחוֹתוֹ, אֶלָּא חַיָּב לִפְרֹעַ לוֹ בְּכָל מָקוֹם שֶׁיִּתְבָּעֶנּוּ. בָּא הַלּוֶה לְפָרְעוֹ בַּמִּדְבָּר[72] - הָרְשׁוּת בְּיַד הַמַּלְוֶה: אִם רָצָה - מְקַבֵּל, וְאִם רָצָה - אוֹמֵר לוֹ: אֵינִי נִפְרָע אֶלָּא בַּיְּשׁוּב, כְּדֶרֶךְ שֶׁנָּתַתִּי לְךָ בַּיְּשׁוּב. וַהֲרֵי הֵן בִּרְשׁוּתוֹ עַד שֶׁיִּפְרָעֶנּוּ בַּיְּשׁוּב.

71) בבא קמא קיח. 72) המדובר כשהלווהו ביישוב (הרמב"ן בתשובה, מובא במגיד משנה), וכן נראה מלשון רבינו להלן.

פֶּרֶק אַרְבָּעָה עָשָׂר[1]

1) מבאר דין פוגם שטרו או עד מעידו שפרעו, ודין מוציא שטר על חבירו ואומר פרוע הוא כולו או פרעתי מחצה ועדים מעידים שפרעו כולו, ודין לווה שאמר שטר מזוייף הוא, ודין מוציא שטר מקויים וטען הלווה פרעתיך בפני פלוני ופלוני, ודין שטר שאבד, ודין מלווה ולווה אוחזים בשטר, ומלווה אומר שלי הוא. ודין אומר מנה לי בידך והלווה אומר אין לך בידי כלום ויודע אני שיש בידך שטר עלי והוא פרוע.

א. הַפּוֹגֵם[2] אֶת שְׁטָרוֹ[3], אוֹ שֶׁעֵד אֶחָד מֵעִיד עַל שְׁטָרוֹ שֶׁהוּא פָּרוּעַ[4], וְהַבָּא לִפְרַע שֶׁלֹּא בִּפְנֵי הַלּוֶה[5], וְהַטּוֹרֵף מִיַּד הַלּוֹקֵחַ, וְהַנִּפְרָע מִן הַיּוֹרֵשׁ[6], בֵּין קָטָן[7] בֵּין גָּדוֹל[8] - לֹא יִפְרַע אֶלָּא בִּשְׁבוּעָה[9] כְּעֵין שֶׁל תּוֹרָה[10]. וְאוֹמֵר לוֹ[11] כְּשֶׁיִּתְבַּע: הִשָּׁבַע וְאַחַר כָּךְ תִּטֹּל. וְאִם הָיָה הַחוֹב לִזְמַן, וְתָבַע בִּזְמַנּוֹ[12] - יִפְרַע שֶׁלֹּא בִּשְׁבוּעָה[13]; עָבַר זְמַנּוֹ - לֹא יִגְבֶּה אֶלָּא בִּשְׁבוּעָה.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

2) מחסר, מגרע. 3) כיצד? היה השטר על סך אלף זוז, וטען הלוה: נפרעת כולו, ובעל השטר אומר: לא נפרעתי אלא כך וכך – לא יפרע השאר אלא בשבועה (כתובות פז. במשנה). והטעם אמרו בגמרא (שם:) "דפרע דייק, דמיפרע לא דייק" (הפורע לחבירו מדייק וזוכר כמה שפרע, והנפרע אינו מדייק כל־כך, ויתכן שכבר נפרע הכל ושכח), ולפיכך הטילו עליו חכמים שבועה כדי שידייק. 4) והמלוה טוען: לא נפרעתי כלום – לא יפרע אלא בשבועה (שם). ושבועה זו אינה שבועת התורה כדי להכחיש העד, שהרי כל הנשבעים מן התורה נשבעים ולא משלמים, וזה הלא נשבע ונוטל, אלא תקנת חכמים היא כדי להפיס דעתו של הנתבע. 5) הנמצא במקום רחוק, שטורח הדבר להודיעו, כמבואר למעלה (פי"ג הלכה א). 6) אלו שנתבארו למעלה בפי"ב הל' א־ג. 7) כלומר: בין כשהיורש קטן, ובכתובת אשה מדובר כאן, שנזקקים לגבותה אפילו מנכסי קטנים, כמבואר למעלה שם (לחם־משנה). 8) גיטין נ: 9) משום שאילו היה הלוה בפנינו, והיה טוען: ישבע לי שלא פרעתי, משביעים אותו ואח"כ נוטל, כמבואר בסמוך (הלכה ב). עתה שאין הלוה בפנינו, אנו טוענים במקומו, וכן ליורשים וללקוחות (כתובות שם, וברש"י). 10) ירושלמי שבועות פ"ז הל' א. 11) צ"ל: ואומרים לו, וכן הוא בכת"י (וכן הגיה המשנה־למלך מדעתו), כלומר, כשיתבע – ב"ד אומרים לו השבע ואח"כ תטול, אף אם הנתבעים לא טענו כך, מפני שבי"ד טוענים להם, כמו שביארנו לעיל הערה ח. 12) תוך זמנו, או ביום שנקבע לפרעון החוב (הגהות מיימוניות). וראה פ"ח מהל' שכירות. 13) בבא־בתרא ה: כריש לקיש: "ואפילו מיתמי", וסובר רבינו שהוא־הדין לכל שאר הנפרעים בשבועה (מגיד־משנה).

ב. הַתּוֹבֵעַ אֶת חֲבֵרוֹ לְפָרְעוֹ, וְטָעַן הַלּוֶה שֶׁפָּרַע שְׁטָר זֶה אוֹ מִקְצָתוֹ, וּבַעַל הַשְּׁטָר אוֹמֵר: לֹא פָּרַעְתָּ כְּלוּם - אוֹמְרִים לוֹ[14]: שַׁלֵּם לוֹ[15]. טָעַן הַלּוֶה וְאָמַר: יִשָּׁבַע לִי שֶׁלֹּא פְּרַעְתִּיו וְיִטֹּל - מַשְׁבִּיעִין אוֹתוֹ בִּנְקִיטַת חֵפֶץ[16] שֶׁלֹּא פְּרָעוֹ כְּלוּם אוֹ שֶׁלֹּא פְּרָעוֹ אֶלָּא כָּךְ וְכָךְ[17], וְאַחַר כָּךְ יִטֹּל. וְאִם הָיָה הַמַּלְוֶה תַּלְמִיד חָכָם - אֵין נִזְקָקִין לִשְׁבוּעָתוֹ[18].

14) ב"ד ללווה. 15) כשהלווה בפנינו אין בי"ד משביעים את המלוה אלא כשהלווה דורש זאת. וזהו ההבדל שבין פוגם שטרו לבין אינו פוגם, שבפוגם: אף אם הלוה בפנינו ולא טען הלוה "ישבע לי" – טוענים לו ומשביעים את המלוה, ובאינו פוגם: טען לוה – משביעים אותו, לא טען – אומרים ללוה: "שלם" (שבועות מא.). 16) רי"ף שם, כדרך שאמרו בפוגם. 17) בהכרח צריך לפרש שטענתו הקודמת, לפני שהטילו עליו שבועה, היתה: "לא פרעת כלום", וכמו שאומר רבינו למעלה בפירוש, וכשבא לישבע חוזר וטוען שפרעו מקצת, שאם גם בתחילה טען שפרעו מקצת – הרי זה פוגם שטרו, ובלא טען הלוה – גם כן נשבע. ומלמדנו רבינו, שאין זה חוזר מטענה לטענה ונאמן בשבועה הואיל וטענתו הראשונה לא הוכחשה ע"י עדים (ראה להלן פ"ז מהל' טוען ונטען ה"ח, וראה גם 'גידולי תרומה' שער כא, חלק א בישוב הקושיא שנתקשה בה גם הלחם־משנה). 18) להשביעו לפי בקשת הלווה, שנראה כאילו חשוד הוא בעינינו לגבות בשטר פרוע, וגם אין מגבים בו (שבועות מא.) "אלא אם תפס אין מוציאים מידו, וכן אם הוא מעצמו רוצה לישבע כדי לגבות – שומעים לו" (שו"ע סי' פב סעיף ו).

ג. הוֹצִיא עָלָיו שְׁטָר מְקֻיָּם[19], וְהַלּוֶה טוֹעֵן וְאוֹמֵר: שְׁטָר מְזֻיָּף הוּא וּמֵעוֹלָם לֹא כָּתַבְתִּי שְׁטָר זֶה, אוֹ שֶׁטָּעַן שֶׁחוֹב זֶה רִבִּית הוּא אוֹ אֲבַק רִבִּית[20], אוֹ שֶׁטָּעַן שֶׁהוּא שְׁטַר אֲמָנָה[21], אוֹ שֶׁאָמַר: כָּתַבְתִּי לִלְווֹת וְלֹא לָוִיתִי[22], כְּלָלוֹ שֶׁל דָּבָר: טוֹעֵן טַעֲנָה, שֶׁאִם הוֹדָה בַּעַל הַשְּׁטָר הָיָה הַשְּׁטָר בָּטֵל, וְהַמַּלְוֶה עוֹמֵד בִּשְׁטָרוֹ, וְאוֹמֵר שֶׁזֶּה שֶׁקֶר טוֹעֵן, וְאָמַר הַלּוֶה: יִשָּׁבַע לִי וְיִטֹּל - הֲרֵי זוֹ מַחְלֹקֶת בֵּין הַגְּאוֹנִים: יֵשׁ מִי שֶׁהוֹרָה, שֶׁחַיָּב בַּעַל הַשְּׁטָר לְהִשָּׁבַע כְּעֵין שֶׁל תּוֹרָה[23], כְּמִי שֶׁטָּעַן עָלָיו שֶׁפָּרָעוֹ[24]; וְרַבּוֹתַי[25] הוֹרוּ, שֶׁלֹּא יִשָּׁבַע הַמַּלְוֶה אֶלָּא אִם טָעַן עָלָיו הַלּוֶה שֶׁפָּרָעוֹ בִּלְבַד, שֶׁהֲרֵי הוֹדָה בַּשְּׁטָר[26] וּלְפָרָעוֹן הוּא עוֹמֵד; אֲבָל כָּל אֵלּוּ הַטְּעָנוֹת[27] - לֹא כֹּל הֵימֶנּוּ לְבַטֵּל שְׁטָר מְקֻיָּם, אֶלָּא יְשַׁלֵּם, וְאַחַר כָּךְ יִטְעַן עַל הַמַּלְוֶה בַּמֶּה שֶׁיִּרְצֶה[28], שֶׁאִם יוֹדֶה - יַחֲזִיר לוֹ, וְאִם כָּפַר - יִשָּׁבַע הֶסֵּת. וְלָזֶה דַּעְתִּי נוֹטָה.

19) שחתימת עדיו אושרו בב"ד. 20) שאין ב"ד נזקקים להוציאו – לא מלווה למלווה ולא ממלווה ללווה, כמבואר למעלה פ"ו הל' א. 21) שכתבו ומסרו על יסוד אימון שלא יתבענו אלא אם ילוונו – וטוען שלא לוה. 22) אלא ממני נפל, ומצאו זה ('בית יוסף' סי' פב). 23) בנקיטת חפץ. 24) ישבע לי שלא פרעתיו, כמבואר למעלה הלכה א. 25) הרי"ף בתשובה, והר"י מיגאש בחידושיו שבועות מא. 26) בכשרות השטר מעיקרו, אלא שטוען טענה העשויה להתהוות במשך הזמן, שהרי השטר לפרעון עומד, ולפיכך משביעים את המלוה. 27) שנפרטו למעלה – טענות לעקירת כשרות השטר מעיקרו הם. 28) טענה בפני עצמה על הדמים שנתן לו, שלדבריו לא כדין הוציא ממנו.

ד. הַמּוֹצִיא שְׁטַר חוֹב[29] עַל חֲבֵרוֹ, מַלְוֶה אוֹמֵר: לֹא נִפְרַעְתִּי כְּלוּם, וְלוֶה אוֹמֵר: פָּרַעְתִּי מֶחֱצָה, וְהָעֵדִים מְעִידִים[30] שֶׁפָּרָעוֹ כֻּלּוֹ - נִשְׁבָּע הַלּוֶה[31] וְנוֹתֵן מֶחֱצָה, שֶׁהֲרֵי הוֹדָה בְּמִקְצָת[32]. וְאֵינוֹ כְּמִשִּׁיב אֲבֵדָה[33], מִפְּנֵי שֶׁאֵימַת הַשְּׁטָר עָלָיו[34]. וְאֵין הַמַּלְוֶה גּוֹבֶה הַמֶּחֱצָה אֶלָּא מִבְּנֵי חוֹרִין[35]; שֶׁהֲרֵי הַלָּקוֹחוֹת אוֹמְרִים: אָנוּ עַל הָעֵדִים נִסְמָךְ[36], וַהֲרֵי בִּטְלוּ שְׁטָר זֶה.

29) בבא־בתרא קכח: 30) לאחר שכבר הודה הלוה על מחצה (רש"י שם, ועיין ש"ך סי' פב ס"ק לז). 31) שפרע מחצה. 32) והודאת בעל־דין כמאה עדים היא. 33) שפטרוהו חכמים מן השבועה, כמו ששנינו (גיטין מח:) "המוצא מציאה – לא ישבע מפני תיקון העולם". ובגמרא

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

שם (נא:) אמרו, שכל דבר שאפשר לו לנתבע לשתוק או לטעון טענה אחרת ויהיה פטור, והוא מודה ומחייב את עצמו במקצת – דינו כמשיב אבידה – וכאן אם אמר פרעתי הכל, היה נאמן, שהרי יש עדים שפרעו. 34) בעת ההודאה, קודם שהעדים העידו, וחושש שמא יעידו לחובתו, ולפיכך הודה במחצה (שם כנוסחת הרי"ף, ועיין ב'נמוקי יוסף'). 35) מנכסים שהם תחת רשותו של לוה – ואינו גובה מן הלקוחות. 36) שם.

ה. הוֹצִיא עָלָיו שְׁטַר חוֹב שֶׁאֵינוֹ יָכוֹל[37] לְקַיְּמוֹ, וְאָמַר הַלּוֶה: אֱמֶת שֶׁאֲנִי כָּתַבְתִּי שְׁטָר זֶה, אֲבָל פְּרַעְתִּיו, אוֹ אֲמָנָה הוּא, אוֹ כָּתַבְתִּי לִלְווֹת וַעֲדַיִן לֹא לָוִיתִי, וְכֹל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה, הוֹאִיל וְאִם רָצָה אָמַר: לֹא הָיוּ דְּבָרִים מֵעוֹלָם, וַהֲרֵי מִפִּיו נִתְקַיֵּם - הֲרֵי זֶה נֶאֱמָן[38], וְיִשָּׁבַע הֶסֵּת וְיִפָּטֵר. וְאִם קִיְּמוֹ הַמַּלְוֶה אַחַר כָּךְ בְּבֵית דִּין - הֲרֵי הוּא כִּשְׁאָר הַשְּׁטָרוֹת[39].

37) שאינו מוצא עתה עדים לקיימו. 38) כדברי האומר (כתובות יט.) "מודה בשטר שכתבו – צריך לקיימו", ואם אינו מקיימו – יכול הלוה לטעון: פרעתי. 39) וגובה בו. כרב נחמן (ב"ק קו.) ולא כרב, האומר: כיון שקיבלו הבעלים שבועת הנתבע, שוב אינו משלם ממון. (ראה לקמן פ"ב מהל' טוען ונטען הל' יא, והגר"א סי' מו ס"ק ד).

ו. הוֹצִיא עָלָיו[40] שְׁטָר מְקַיָּם[41], וְאָמַר הַלּוֶה: מְזֻיָּף הוּא וּמֵעוֹלָם לֹא כְּתַבְתִּיו, אוֹ שְׁטַר אֲמָנָה הוּא, וְאָמַר הַמַּלְוֶה: כֵּן הַדְּבָרִים, אֲבָל שְׁטָר כָּשֵׁר הָיָה לִי וְאָבַד[42]; אַף עַל פִּי שֶׁהַמַּלְוֶה הוּא שֶׁשִּׁבֵּר אֶת שְׁטָרוֹ, וְאִלּוּ רָצָה אָמַר: אֵינוֹ מְזֻיָּף, שֶׁהֲרֵי נִתְקַיֵּם בְּבֵית דִּין - אֵינוֹ גּוֹבֶה בּוֹ כְּלוּם[43], אֶלָּא נִשְׁבָּע הַלּוֶה הֶסֵּת וְנִפְטָר, שֶׁהֲרֵי זֶה הַשְּׁטָר[44] כְּחֶרֶס הוּא חָשׁוּב[45].

40) מעשה בב"ב לב. ופסק כרב יוסף. 41) רבינו מפרש הגמרא שם בשטר מקוים, והרמב"ן והרשב"א חולקים עליו, ולדעתם המדובר באינו מקוים בשעה שהודה שהוא מזויף ואח"כ קיימו (מגיד־משנה). 42) ולכן זייפתי שטר, כדי לאלצו שיודה. 43) לא ממשועבדים ולא מבני חורין. 44) שהציג לפנינו לגבות על פיו. 45) מה תאמר? נאמינהו על־כל־פנים שחוב יש לו אצלו ויגבה מנכסים בני חורין ב'מיגו' שאילו רצה היה אומר אינו מזויף – 'מיגו' להוציא לא אמרינן ("אין לנו לומר 'מיגו' אלא לפטור את האדם מחוב, לא שיגבה מאחרים בטענתו כשיזדמן לטעון מיגו" – לשון רבינו בפירוש המשנה שביעית פ"י משנה ה. – ועיין ש"ך סי' פג ס"ק ז, ט).

ז. שְׁטָר שֶׁלָּוָה בּוֹ וּפְרָעוֹ - אֵינוֹ חוֹזֵר וְלוֶה בּוֹ[46]; שֶׁכְּבָר נִמְחַל שֶׁעִבּוּדוֹ וְנַעֲשָׂה כְּחֶרֶס.

46) ואפילו פרע ביום שלוה – אינו חוזר ולוה בשטר זה בו ביום, ואם לוה הרי זה כמלוה על־פה (ב"מ יז.).

ח. הַמּוֹצִיא שְׁטַר חוֹב מְקַיָּם עַל חֲבֵרוֹ, וְאָמַר הַלּוֶה: הֲלֹא פְּרַעְתִּיךָ, וְאָמַר לוֹ הַמַّלְוֶה: כֵּן הָיָה, אֲבָל חָזַרְתִּי וְהֶחֱזַרְתִּי[47] לְךָ הַמָּעוֹת וְהִלְוֵיתִי אוֹתְךָ פַּעַם שְׁנִיָּה - הֲרֵי בָּטֵל הַשְּׁטָר; שֶׁנִּפְרַע[48], וַהֲרֵי הוּא כְּחֶרֶס[49]. אֲבָל אִם אָמַר לוֹ: הֶחֱזַרְתִּי לְךָ הַמָּעוֹת מִפְּנֵי שֶׁלֹּא הָיוּ טוֹבוֹת עַד שֶׁתַּחֲלִיפֵם - לֹא בָּטֵל הַשְּׁטָר[50], וַעֲדַיִן שִׁעְבּוּדוֹ קַיָּם[51].

47) ב"ב לב: 48) וכבר נמחל שעבודו, כמבואר בהלכה ח. 49) ונשבע הלווה היסת, על טענת המלוה שחזר והלוהו, ונפטר. 50) שם. 51) מכיון שאילו הכיר בהן בתחילה שאינן טובות, לא היה מקבלן – אין זה פרעון (ראה מגיד־משנה).

ט. הוֹצִיא עָלָיו שְׁטָר מְקַיָּם שֶׁיֵּשׁ לוֹ עָלָיו מָנֶה, וְאָמַר לוֹ הַלּוֶה: הֲלֹא פְּרַעְתִּיךָ בִּפְנֵי פְּלוֹנִי וּפְלוֹנִי; וּבָאוּ אֵלּוּ וְהֵעִידוּ שֶׁפְּרָעוֹ, אֲבָל לֹא הִזְכִּיר לוֹ אֶת הַשְּׁטָר; וְאָמַר לוֹ הַמַّלְוֶה: כֵּן הוּא שֶׁפְּרַעְתָּ, אֲבָל חוֹב אַחֵר פָּרַעְתָּ שֶׁהָיָה לִי אֶצְלְךָ - הֲרֵי בָּטֵל הַשְּׁטָר[52]. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים?[53] כְּשֶׁהֵעִידוּ שֶׁנָּתַן לוֹ בְּתוֹרַת פֵּרָעוֹן; אֲבָל אִם רָאוּהוּ נוֹתֵן לוֹ מָעוֹת, וְלֹא יָדְעוּ[54] אִם הוּא בְּתוֹרַת פֵּרָעוֹן אוֹ בְּתוֹרַת פִּקָּדוֹן אוֹ בְּתוֹרַת מַתָּנָה: אִם אָמַר בַּעַל הַשְּׁטָר[55]: לֹא הָיוּ דְּבָרִים מֵעוֹלָם - הֲרֵי הֶחְזַק כַּפְרָן[56], וּבָטֵל הַשְּׁטָר; וְאִם אָמַר: פֵּרָעוֹן שֶׁל חוֹב אַחֵר הוּא - הֲרֵי זֶה נֶאֱמָן, וְנִשְׁבָּע וְנוֹטֵל מַה שֶּׁבַּשְּׁטָר; שֶׁהֲרֵי לֹא פֵּרְעוּ בְּעֵדִים[57], מִתּוֹךְ שֶׁיָּכוֹל[58] לוֹמַר: מַתָּנָה נְתָנָם לִי, נֶאֱמָן לוֹמַר: פֵּרָעוֹן שֶׁל חוֹב אַחֵר הֵן. אָמַר לוֹ הַלּוֶה: וַהֲלֹא שְׁטַר חוֹב זֶה דְּמֵי שׁוֹר[59] שֶׁלָּקַחְתִּי מִמְּךָ הוּא, וְאַתָּה גָּבִיתָ דְּמֵי בְּשָׂרוֹ[60], וְאָמַר לוֹ בַּעַל הַשְּׁטָר: כֵּן, אֲנִי גָּבִיתִי אֶת דָּמָיו מֵחוֹב אַחֵר שֶׁהָיָה לִי אֶצְלְךָ[61]; הוֹאִיל וְהוֹדָה מֵעַצְמוֹ שֶׁדְּמֵי הַשּׁוֹר הוּא הַחוֹב וּמִדָּמָיו נִפְרַע - בָּטֵל הַשְּׁטָר. וְאַף עַל פִּי שֶׁאֵין עָלָיו עֵדִים שֶׁפָּרַע מִדָּמָיו[62], יִשָּׁבַע הַלּוֶה הֶסֵּת שֶׁפְּרָעוֹ. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

52) מאחר שעדים מעידים שפרעו סתם – לא כל הימנו לטעון: חוב אחר פרעת (שבועות מב. "איתרע שטרא", וכפירוש הגאונים והביאם הרי"ף שם, שהכוונה – בטל השטר). ובגמרא שם: וזה דוקא כשפרעו בפני עדים ולא הזכיר לו את השטר, אבל פרעו בינו לבינו, מתוך שיכול לומר לא היו דברים מעולם, נאמן לומר חוב אחר פרעת. וכן מתבאר מדברי רבינו בסמוך. 53) שבטל השטר. 54) ר"י מיגאש שם, ע"פ דברי הגמרא שם לד: ורבינו הביאם לקמן פ"ו מהלכות טוען ונטען הלכה ב. 55) קודם שבאו עדים. 56) ראה הל' טוען ונטען שם. 57) שהרי העדים אינם יודעים אם נתן הכסף לפרעון החוב. 58) המלוה. 59) שור לקחתי ממך, וזקפת עלי דמיו במלוה (שם). 60) ישבת באיטליז שלי, וגבית דמי הבשר של אותו השור והעדים מעידים על זה (הר"י מיגאש שם). 61) מודה הוא שגבה דמי הבשר, אבל טוען שגבה על

חשבון חוב אחר. 62) שכשנתן דמי השור, לשם פרעון אותו השטר נתנם. הואיל והודה המלוה שמדמי בשר השור גבה, רגלים לדבר שקיבלתם לשם פרעון החוב שזקף בעד דמי השור שמכר (ע"פ הש"ך סי' נח ס"ק לא).

י. הוֹצִיא עָלָיו שְׁטַר חוֹב בְּעֵד אֶחָד[63], וְלִוֶּה טָעַן פָּרַעְתִּי - הֲרֵי זֶה מְחֻיָּב שְׁבוּעָה[64] וְאֵינוֹ יָכוֹל לִשָּׁבַע[65], וּמְשַׁלֵּם. טָעַן וְאָמַר: יִשָּׁבַע לִי שֶׁלֹּא פְּרַעְתִּיו - הֲרֵי זֶה נִשְׁבָּע; שֶׁאֲפִלּוּ הָיוּ בַּשְּׁטָר שְׁנֵי עֵדִים, וְאָמַר: יִשָּׁבַע לִי שֶׁלֹּא פְּרַעְתִּיו - הֲרֵי זֶה נִשְׁבָּע, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[66].

63) שחתום בו עד אחד בלבד. וסובר רבינו (וכן הוא דעת 'בעל הלכות גדולות' הובא במגיד־משנה, ועיין רא"ש בבא־בתרא פרק גט פשוט אות ז) שאע"פ שאין השטר כשר לגבות על פיו – זוקק הוא לשבועה כדרך ששנים מחייבים אותן ממון, שכל מקום ששנים מחייבים אותו ממון – עד אחד מחייבו שבועה, כמו שיתבאר להלן פ"א מהל' טוען ונטען הלכה א. 64) להכחיש העד, וכל עוד שאינו נשבע – הרי השטר בחזקתו שלא נפרע. 65) "שהרי הוא מודה במה שהעיד בו העד (היינו על עיקר ההלוואה, אלא שטוען פרעתי) ואין הנשבע בהעדאת עד אחד נשבע, עד שיכחיש את העד ויכפור בעדותו וישבע על כפירתו" (מדברי רבינו להלן פ"ד מהל' טוען ונטען הלכה ח), וכל המחויב שבועה ואינו יכול לישבע – משלם (ע"פ בבא־בתרא לב. ועיין הל' טוען ונטען שם). [במגיד־משנה תמה על דין זה, ושאל: הרי אם לוה בשני עדים על־פה, נאמן לומר פרעתי, וכיצד נחייבהו ממון ע"פ עד אחד דהשטר אין לו כל ערך. ובכסף־משנה מבאר דברי רבינו ע"פ תשובת הרשב"א, שהמדובר, כשכפר בתחילה בבי"ד ואמר לא לויתי, ואח"כ חזר בו ואמר: לויתי ופרעתי, ואם כן הוחזק כפרן ואין מאמינים לו ב'מיגו'. ראה השגת הראב"ד שם, וראה ההלכה הבאה ופירושו של הראב"ד]. 66) למעלה ה"ב.

יא. וְכֵן הוֹרוּ רַבּוֹתַי: שֶׁהַכּוֹפֵר בְּמִלְוָה עַל פֶּה בְּבֵית דִּין, וּבָא עֵד אֶחָד שֶׁלָּוָה - הֲרֵי זֶה[67] יִשָּׁבַע שְׁבוּעַת הַתּוֹרָה. חָזַר וְאָמַר: כֵּן הָיָה, לָוִיתִי וּפָרַעְתִּי, אוֹ מָחַל לִי, אוֹ נִתְחַיֵּב לִי מִמָּקוֹם אַחֵר - הֲרֵי זֶה מְחֻיָּב שְׁבוּעָה וְאֵינוֹ יָכוֹל לִשָּׁבַע, וּמְשַׁלֵּם[68].

67) כלומר, שהרי זה הכופר חייב שבועת התורה, כמו שיתבאר בפ"א מהלכות טוען הלכה א. 68) הראב"ד מבאר כאן דברי רבינו: מכיון שטען לא לויתי, הרי זה כאילו הודה שלא פרע, וכשחזר והודה שלוה – אינו יכול לחזור בו מהודאתו הראשונה שלא פרע. ואם לא הוכחש ע"י עד אחד, יכול לחזור בו ולטען לויתי ופרעתי, ונאמינו ב'מיגו' שהיה יכול לעמוד בטענתו הראשונה שלא לוה כלל. ואין זה דומה להלכה הקודמת, שהרי שם הוכחשה טענתו הראשונה ע"י העד.

יב. מִי שֶׁטָּעַן שֶׁפָּרַע הַשְּׁטָר, וְאָמַר: יִשָּׁבַע הַמַּלְוֶה וְיִטֹּל - אוֹמְרִים לוֹ: הָבֵא מְעוּתֶיךָ וְאַחַר כָּךְ יִשָּׁבַע וְיִטֹּל[69]. אִם אֵין לוֹ כְּלוּם[70] לְשַׁלֵּם - מַשְׁבִּיעִין אוֹתוֹ כְּתַקָּנַת הַגְּאוֹנִים[71]: שֶׁאֵין לוֹ וְלִכְשֶׁתַּשִּׂיג יָדוֹ יִתֵּן לְבַעַל חוֹבוֹ, וַיַּשְׁבִּיעוּהוּ[72] שֶׁלֹּא פָּרַע וְאַחַר כָּךְ יִתֵּן לוֹ.

69) כי למה נשבע המלוה תחילה, ושמא אין לו ללוה ממה לפרוע (ע"פ כתובות פה. מגיד־משנה). 70) צ"ל: אמר אין לי כלום (וכן הוא בכת"י תימן, וכן העתיק הסמ"ג עשין צד). כלומר, טען הלוה: אין לי כלום. 71) שנתבאר למעלה פ"ב הל' ב, שתיקנו הגאונים להשביע את הטוען אין לי: "שאין לו כלום . . . וכולל בשבועתו שכל שירוויח, וכל שיבא לידו או לרשותו מאשר תשיג ידו . . . יתן לבעל חובו ראשון ראשון". 72) כלומר: ואז, כשתשיג ידו, ישביע את המלוה שלא פרעו ואח"כ יתן לו (כן נראה הצעת דברי רבינו, ע"פ העתקת הסמ"ג (עשין צד): משביעין אותו תחילה מתקנת הגאונים שאין לו, ולכשתגיע ידו יתן לבעל־חוב – ואז ישביענו שלא פרעו ואח"כ יתן לו, שפיסקא ולכשתשיג ידו וכו' קשורה עם האמור לפניה, והיא חלק מנוסחת השבועה שמשביעין אותו, וכמו שביארנו. אולם מהעתקת 'בעל התרומות' שער ב, ח"א: "וכשתשיג ידו ליתן לבעל־חובו ישביעו שאין שטרו פרוע ואח"כ יתן לו", וכן מהעתקת ה'טור' (סי' פב, ומשם בשו"ע): "וכשתשיג ידו ויתן לב"ח" וכו', נראה שאין פיסקת "ולכשתשיג" שייכת לנוסחת השבועה אלא שהיא קשורה עם האמור לאחריה, וכך הצעת דברי רבינו: משביעין אותו בתקנת הגאונים שאין לו, ולכשתשיג ידו כדי ליתן לבעל־חובו, ישביעו שלא פרעו ואח"כ יתן לו).

יג. מִי שֶׁהָיָה לוֹ חוֹב עַל חֲבֵרוֹ בִּשְׁטָר, וְאָבַד[73] הַשְּׁטָר, וַהֲרֵי הָעֵדִים קַיָּמִין, אַף עַל פִּי שֶׁקָּנוּ מִיָּדוֹ[74], וְטָעַן[75] שֶׁפָּרַע - הֲרֵי זֶה נִשְׁבָּע הֶסֵּת[76]. וְהוֹרוּ רַבּוֹתַי: שֶׁאֲפִלּוּ הָיָה הַחוֹב לִזְמַן[77], וַעֲדַיִן לֹא הִגִּיעַ זְמַנּוֹ לְהִפָּרַע[78], הוֹאִיל וְכָתְבוּ לוֹ הַשְּׁטָר וְאֵין בְּיָדוֹ שְׁטָר, וְהַלְוֶה טוֹעֵן פָּרַעְתִּי - נֶאֱמָן, וְנִשְׁבָּע הֶסֵּת שֶׁפָּרָעוֹ; שֶׁאָנוּ חוֹשְׁשִׁין שֶׁמָּא פְּרָעוֹ[79], וּלְפִיכָךְ קָרַע הַשְּׁטָר אוֹ שִׁרְפוֹ. וְכֵן הוֹרוּ רַבּוֹתַי: שֶׁאֲפִלּוּ הָיָה הַשְּׁטָר יוֹצֵא מִתַּחַת יְדֵי אַחֵר, וְהַלְוֶה טוֹעֵן: מִמֶּנִּי נָפַל אַחַר שֶׁפָּרַעְתִּי, אַף עַל פִּי שֶׁהוּא בְּתוֹךְ זְמַנּוֹ - נִשְׁבָּע הֶסֵּת וְנִפְטָר; שֶׁכֵּיוָן שֶׁאֵין הַשְּׁטָר בְּיַד הַמַּלְוֶה - אֵין שָׁם חֲזָקָה[80].

73) אמר המלוה: שטר שהיה לי – אבד. 74) והקנין כשלעצמו חשוב כשטר, שסתם קנין לכתיבה עומד כמבואר (למעלה פי"א הלכה א, ועיין שו"ע סי' לט, א, ה). 75) הלווה. 76) הואיל והשטר אינו ביד המלוה, חוששין שמא פרעו, וכמו שמבאר רבינו בסמוך (ע"פ בבא־בתרא קמח. והשווה להלן פכ"ג הל' יא: "בשטרי החובות . . . אע"פ שעדיו קיימים וקנו מידו . . . ואמר שטר שכתבתם לי אבד, אין כותבין לו שטר שני – שמא פרעו או מחלו"). 77) כגון שהלווה מודה שלא הגיע עדיין זמן הפרעון או שהעדים מעידים על כך. 78) וחזקה שאין אדם פורע תוך זמנו (כמבואר למעלה פי"א הל' ו). 79) אע"פ שהוא תוך

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

הזמן (ע"פ בבא־מציעא ז: מגיד־משנה). 80) שאין אדם פורע תוך זמנו (ראה מגיד־משנה וכסף־משנה).

יד. שְׁנַיִם שֶׁהֵן אוֹחֲזִין בִּשְׂטָר[81], הַמַּלְוֶה אוֹמֵר: שֶׁלִּי הוּא וְהוֹצָאתִיו לְהִפָּרַע בּוֹ מִמְּךָ[82], וְהַלּוֶה אוֹמֵר: פְּרַעְתִּיו וּמִמֶּנִּי נָפַל: אִם הָיָה הַשְּׂטָר שֶׁיָּכוֹל לְקַיְּמוֹ[83] - זֶה נִשְׁבָּע[84] שֶׁאֵין לוֹ בְּדָמִים אֵלּוּ פָּחוֹת מֵחֶצְיָן[85], וְזֶה יִשָּׁבַע שֶׁאֵין לוֹ בַּדָּמִים פָּחוֹת מֵחֶצְיָן, וִישַׁלֵּם הַלּוֶה מֶחֱצָה[86]; וְאִם אֵינוֹ יָכוֹל לְקַיְּמוֹ - יִשָּׁבַע הַלּוֶה הֶסֵּת שֶׁפְּרָעוֹ[87], וְיֵלֵךְ לוֹ.

81) בבא־מציעא ז. 82) וממני נפל. 83) בעדים. 84) מתקנת חכמים, כדי שלא יהא כל אחד ואחד הולך ותוקף בטליתו של חבירו ואומר שלי הוא (שם ה:, ולקמן פ"ט מהל' טוען ונטען הלכה ז.). 85) כלומר: יש לי בזה השטר, ולא פחות מחציו (ראה שם ב: ה: ועיין סמ"ע קלח ס"ק ה, ורבינו בפירושו למשנה שם מבאר (ע"פ גמרא שם ה:): "כי מעיקרנו שהנשבע הנוטל שום דבר בשבועתו, לא ישבע על יותר ממה שראוי ליטול באותה שבועה, ולפיכך ישבע שאין לו בה פחות מחצייה, ולא ישבע שהיא כולה שלי, מאחר שאינו נוטל אלא חציה". 86) כרבי יוחנן שם ז: שאין כל הבדל באיזה חלק מן השטר אוחזים, ובכל האופנים – חולקים (ועיין מגיד־משנה וש"ך סי' סה ס"ק מ). 87) כדין טוען פרעתי בכל שטר שאינו מקוים, ואפילו כולו ביד המלוה (כמבואר למעלה הלכה ה).

טו. הָאוֹמֵר לַחֲבֵרוֹ: מָנֶה יֵשׁ לִי בְּיָדְךָ, וְהַלָּה אוֹמֵר: אֵין לְךָ בְּיָדִי כְּלוּם, אוֹ שֶׁאוֹמֵר: פְּרַעְתִּיךָ; אָמַר לוֹ הַתּוֹבֵעַ: הִשָּׁבַע לִי הֶסֵּת[88]; אָמַר לוֹ הַנִּתְבָּע: וַהֲלֹא שְׁטָר יֵשׁ לְךָ עָלַי, וְאַתָּה רוֹצֶה לְהַשְׁבִּיעַ אוֹתִי תְּחִלָּה[89], וְאַחַר כָּךְ תּוֹצִיא הַשְּׁטָר הַפָּרוּעַ[90] וְתִגְבֶּה בּוֹ - אוֹמְרִים לוֹ: הָבֵא הַשְּׁטָר[91]. אָמַר הַמַּלְוֶה: אֵין לִי שְׁטָר עָלָיו מֵעוֹלָם, אוֹ שְׁטָר הָיָה לִי וְאָבַד - הוֹרוּ רַבּוֹתַי, שֶׁאוֹמְרִים לַמַּלְוֶה: בַּטֵּל כָּל שְׁטָר שֶׁיֵּשׁ לְךָ קֹדֶם זְמַן זֶה, וְאַחַר כָּךְ תַּשְׁבִּיעֵהוּ הֶסֵּת; אוֹ הַחֵרֵם[92] חֵרֶם סְתָם, וְלֵךְ וּבַקֵּשׁ[93] עַד שֶׁתִּמְצָא הַשְּׁטָר.

88) כדין כופר הכל. 89) על חנם. 90) אינו סותר טענתו הקודמת "אין לך בידי כלום", אלא מבאר דבריו שכוונתו: עתה אין לך בידי כלום – שפרעתיך, שלשון "אין לך בידי כלום" הוא דו־משמעי: כפירה בהלוואה ופרעון (לחם־משנה, והשווה לקמן פ"ו מהלכות טוען ונטען הלכה א). 91) כדרך שאמרו במלוה על המשכון, שהמלוה נשבע תחילה, שמא ישבע הלוה ויוציא הלה את המשכון ונמצא שבועתו לבטלה כמבואר למעלה פי"ג הל' ד, ובביאורנו (מגיד־משנה). 92) כלומר, ואם אינו רוצה לבטל – אומרים לו: אין לך אלא להחרים על הלווה חרם סתם. 93) חפש.

פֶּרֶק חֲמִשָּׁה עָשָׂר[1]

1) מבאר דין אומר אל תפרעני אלא בעדים או בפני ראובן ושמעון, ודין מלווה שהתנה שיהיה נאמן בכל עת שיאמר שלא נפרע, ודין לווה שהתנה שיהיה נאמן בכל עת שיאמר פרעתי, ודין היתנה המלווה שיהיה גובה בלא שבועה, אינו גובה מיתומים בלא שבועה.

א. הַמַּלְוֶה[2] אֶת חֲבֵרוֹ בְּעֵדִים, וְאָמַר: אַל תִּפְרָעֵנִי אֶלָּא בְּעֵדִים, בֵּין שֶׁאָמַר לוֹ בִּשְׁעַת הַלְוָאָה בֵּין שֶׁאָמַר לוֹ אַחַר שֶׁהִלְוָהוּ[3] - הֲרֵי זֶה צָרִיךְ לְפָרְעוֹ בְּעֵדִים[4], מִפְּנֵי הַתְּנָאי[5]. טָעַן הַלּוֶה וְאָמַר לוֹ: וְכֵן עָשִׂיתִי, וּפְרַעְתִּיךָ בִּפְנֵי פְּלוֹנִי וּפְלוֹנִי, וְהָלְכוּ לָהֶם לִמְדִינַת הַיָּם אוֹ מֵתוּ - הֲרֵי זֶה נֶאֱמָן[6], וְנִשְׁבָּע שְׁבוּעַת הֶסֵּת וְנִפְטָר. וְכֵן אִם אָמַר: אַל תִּפְרָעֵנִי אֶלָּא בִּפְנֵי תַּלְמִידֵי חֲכָמִים אוֹ בִּפְנֵי רוֹפְאִים, וְאָמַר לוֹ: בִּפְנֵיהֶם[7] פְּרַעְתִּיךָ, וְאוֹתָן הָעֵדִים שֶׁפְּרַעְתִּיךָ בִּפְנֵיהֶם מֵתוּ אוֹ הָלְכוּ לָהֶם לִמְדִינַת הַיָּם - הֲרֵי זֶה נֶאֱמָן, וְנִשְׁבָּע הֶסֵּת וְנִפְטָר. אֲבָל אִם אָמַר לוֹ: אַל תִּפְרָעֵנִי אֶלָּא בִּפְנֵי פְּלוֹנִי וּפְלוֹנִי, וְאָמַר לוֹ: פְּרַעְתִּיךָ בִּפְנֵי אֲחֵרִים, וּמֵתוּ אוֹ הָלְכוּ לָהֶם לִמְדִינַת הַיָּם - אֵינוֹ נֶאֱמָן[8]; שֶׁמִּפְּנֵי טַעֲנָה זוֹ הִתְנָה עָלָיו וְאָמַר לוֹ: אַל תִּפְרָעֵנִי אֶלָּא בִּפְנֵי רְאוּבֵן וְשִׁמְעוֹן, שֶׁהֵם עוֹמְדִים עִמּוֹ, כְּדֵי שֶׁלֹּא יִדְּחֶה אוֹתוֹ וְיֹאמַר: בִּפְנֵי אֲחֵרִים פָּרַעְתִּי וְהָלְכוּ לָהֶם.

2) משנה, שבועות לח: לפי הדפוסים שבידינו היום. אולם בכתבי־יד (וגם בכמה דפוסים) חולקה משנה ארוכה זו לשלש או לארבע משניות (וכן גם החלוקה במשנה שבמשניות), ומקומו של הדין שלפנינו הוא במשנה שניה בדף לט: 3) זה מוכח מלשון המשנה. 4) אפילו אם הלוה התנגד בפירוש לכך (ע"פ פירושם של הר"ן שם, והמגיד־משנה כאן). וכן פסק רבו רבינו יוסף מיגאש שם מא. וטעמו של דבר, מבואר בר"ן שם: אנן סהדי (ברור לנו, כאילו היינו עדים לזה) שהלוה הטוען: פרעתיך שלא בעדים – משקר, שאין זה מתקבל על הדעת שיעבור על התראת המלוה ויוציא על עצמו שם של כפרן. [בש"ך חו"מ סי' ע ס"ק ט, מביא דעת כמה פוסקים ראשונים שאם התנגד בפירוש לתנאי זה אינו צריך לפורעו בעדים, ודעת הרא"ש וה'טור' ורבינו ירוחם, שאם אמר המלוה אחר שהלוהו – אפילו כששתק הלוה אינו צריך לפורעו בעדים, ומכל־שכן כשהתנגד בפירוש. והש"ך עצמו מכריע: בשתק – צריך לפורעו בעדים, ובמוחה בפירוש – אינו צריך]. 5) אבל אם לא התנה בפירוש – אינו צריך לפרוע בעדים אע"פ שהלווהו בעדים. [בדין זה, וכן בדין "אל תפרעני אלא בפני פלוני ופלוני", ועדים אחרים מעידים שפרע בפניהם (ראה ה"ב) נטה רבינו מדרכו הסלולה לפסוק בכל מקום כרבותיו – רבי יוסף מיגא"ש ורבו הרי"ף – ובשתי הלכות אלו פסק בניגוד גמור לשיטתם. מחלוקתם זו מקורה בחילופי נוסחאות בגמרא, כמו שיתבאר בהלכה הבאה. והראב"ד בהשגותיו כאן נכנס לפשרה ואומר, שאם התנה בפני עדים אין הלוה נאמן, ואם שלא בעדים – נאמן ב'מיגו' שיכול לטעון: לא היה תנאי כזה (ראה מגיד־משנה וש"ך שם)]. 6) אפילו כשהתנה המלוה בפני עדים (ראה ראב"ד ומגיד־

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

משנה). ודוקא כשאמר "בפני פלוני ופלוני", אבל אם אמר "פרעתיך בפני עדים" סתם – אינו נאמן (רמ"ה ו'טור' שם), והש"ך (שם) מסביר כך גם דעת רבינו. 7) בפני תלמידי־חכמים, ופירש שמותיהם. 8) ואם באו עדים והעידו שבפניהם פרע – פטור (ראה ה"ב).

ב. יֵשׁ נַסְחָאוֹת מִן הַגְּמָרָא שֶׁכָּתוּב בָּהֶן, שֶׁהָאוֹמֵר לַחֲבֵרוֹ: אַל תִּפְרָעֵנִי אֶלָּא בְּעֵדִים, וְאָמַר לוֹ: פְּרַעְתִּיךָ בִּפְנֵי פְּלוֹנִי וּפְלוֹנִי וְהָלְכוּ לְמִדִינַת הַיָּם - אֵינוֹ נֶאֱמָן. וְטָעוּת סְפָרִים הוּא, וּלְפִיכָךְ טָעוּ הַמּוֹרִים[9] עַל פִּי אוֹתָן הַסְּפָרִים.

9) בהלכה הקודמת נתבאר, שזאת היא דעת הר"י מיגא"ש והרי"ף ע"פ נוסחתם בגמרא. [גדולה התמיהה, שרבינו משתמש בביטוי חריף כזה כלפי רבותיו, שדרכו להתייחס אליהם ביראת כבוד יתירה].

וּכְבָר חָקַרְתִּי עַל הַנַּסְחָאוֹת הַיְּשָׁנוֹת, וּמָצָאתִי בָּהֶן שֶׁהוּא נֶאֱמָן. וְהִגִּיעַ לְיָדִי בְּמִצְרַיִם מִקְצָת גְּמָרָא יְשָׁנָה, כָּתוּב עַל הַגְּוִילִים, כְּמוֹ שֶׁהָיוּ כּוֹתְבִין קֹדֶם לַזְּמַן הַזֶּה בְּקֵרוּב חֲמֵשׁ מֵאוֹת שָׁנָה. וּשְׁתֵּי נַסְחָאוֹת מָצָאתִי מִן הַגְּוִילִים בַּהֲלָכָה זוֹ, וּבִשְׁתֵּיהֶם כָּתוּב: וְאִם אָמַר פָּרַעְתִּי בִּפְנֵי פְּלוֹנִי וּפְלוֹנִי וְהָלְכוּ לָהֶן לְמִדִינַת הַיָּם - נֶאֱמָן. וּמִפְּנֵי טָעוּת זוֹ שֶׁאֵרַע לְמִקְצָת הַסְּפָרִים, הוֹרוּ מִקְצָת גְּאוֹנִים, שֶׁאִם אָמַר לוֹ: אַל תִּפְרָעֵנִי אֶלָּא בִּפְנֵי פְּלוֹנִי וּפְלוֹנִי, וּפְרָעוֹ בִּפְנֵי אֲחֵרִים - שֶׁאֵינוֹ נֶאֱמָן, אַף עַל פִּי שֶׁהֵבִיא עֵדִים שֶׁפְּרָעוֹ בִּפְנֵיהֶם. וְגַם זוֹ טָעוּת גְּדוֹלָה. וְהַדִּין הָאֱמֶת: שֶׁאִם בָּאוּ עֵדִים שֶׁפְּרָעוֹ בִּפְנֵיהֶם - נִפְטַר, וְאֵין כָּאן מִקּוֹם חֵשֶׁשׁ. גַּם הַהוֹרָאָה הַזֹּאת - עַל פִּי סִפְרֵיהֶן, שֶׁכָּתוּב בָּהֶן בְּאוֹתוֹ שֶׁאָמַר לַחֲבֵרוֹ פְּרָעֵנִי בִּפְנֵי עֵדִים שֶׁשָּׁנוּ הֲלָכוֹת[10]: וְהָלַךְ וּפְרָעוֹ בִּפְנֵי עֵדִים[11]. וְטָעוּת סְפָרִים הוּא. וּמָצָאתִי בַּגְּוִילִים כָּתוּב: אֲזַל פַּרְעֵהּ בֵּינֵהּ לְבֵין דִּילֵהּ[12]. אַף עַל פִּי שֶׁהַסְּפָרִים מְגֻהִין, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ, כָּךְ יֵרָאֶה מִדִּין הַגְּמָרָא. וָעוֹד, דְּבָרִים שֶׁל דַּעַת הֵן[13]: וְכִי מֶה הָיָה לוֹ לַעֲשׂוֹת? אָמַר לוֹ: אַל תִּפְרָעֵנִי אֶלָּא בְּעֵדִים - פְּרָעוֹ בְּעֵדִים! וְכִי יֵשׁ לוֹ לֶאֱסֹר אֶת הָעֵדִים בְּבֵית הַסֹּהַר כָּל יְמֵיהֶם שֶׁלֹּא יֵלְכוּ?! וָעוֹד: אִם מֵתוּ, מַה יַּעֲשֶׂה? נִמְצָא זֶה פּוֹרֵעַ פַּעַם אַחַר פַּעַם לְעוֹלָם, עַד שֶׁיָּבִיא עֵדִים[14]. אִם כֵּן, נַעֲשֵׂית עֵדוּת זוֹ עֵדוּת בִּשְׁטָר[15]. וְנִמְצָא זֶה, כֵּיוָן שֶׁאָמַר: אַל תִּפְרָעֵנִי אֶלָּא בְּעֵדִים, נַעֲשֵׂית מִלְוָה בִּשְׁטָר. וְאֵין מִי שֶׁעָלָה עַל לִבּוֹ זֶה. אֲבָל וַדַּאי, אִם אָמַר: בִּפְנֵי פְּלוֹנִי וּפְלוֹנִי - הוּא הִפְסִיד עַל עַצְמוֹ, שֶׁפָּרַע בִּפְנֵי אֲחֵרִים וְהָלְכוּ לָהֶם. אֲבָל אִם בָּאוּ[16] וְהֵעִידוּ שֶׁפְּרָעוֹ - אֵין כָּאן בֵּית מֵחוֹשׁ. וְכָזֶה רָאוּי לָדוּן וּלְהוֹרוֹת.

10) תלמידי־חכמים לומדי הלכות, ולא ייחד "פלוני ופלוני". 11) שאינם לומדי הלכות. 12) בינו לבין עצמו.

ביאור הדברים: בגמרא שם, מובא מעשה שבא לפני רב נחמן, שאמר המלוה אל תפרעני אלא בפני שוני הלכות, וטען הלווה שפרע בפני עדים שאינם שוני הלכות (לפי הנוסח שרבינו דוחה אותו), ופסק רב נחמן: מכיון שהודה המלוה – הרי זה פרעון גמור. ומזה למד הרי"ף, שאם לא הודה המלוה – אין הלוה נאמן, והוא־הדין אם אמר לו אל תפרעני אלא בפני פלוני ופלוני. ואומר רבינו כאן, שהנוסח הנכון הוא: "ביניה לבין דיליה", היינו הלוה טען שפרע שלא בעדים, ולפיכך כשהמלוה מכחיש – אין הלוה נאמן, אבל כשהוא מביא עדים אחרים שפרע – פטור. 13) השכל הישר מחייב זאת. 14) עד שימצא עדים אחרים ויביאם לבית־דין להעיד. 15) שהלווה אינו נאמן לטעון פרעתי. 16) העדים האחרים. והרי"ף והר"י מיגא"ש מקיימים הנוסחאות שדחה רבינו, וסוברים שנפסקה הלכה בגמרא בשני הדינים שלמעלה, שחייב לשלם. ונימוקם מבואר ברי"ף, שהרי זה כאילו פסל למפרע את עדותם של כל העדים לענין פרעון חוב זה, וכל תנאי שבממון – קיים. וביאר הראב"ד שאנו מאמינים לעדים שהלווה נתן למלוה כך וכך, אבל יכול לטעון הכסף שקבלתי הוא לפרעון חוב ישן – "סיטראי" בלשון הגמרא. [ב'מרדכי' שבועות סימן תשעא (מובא ברמ"א חו"מ שם סעיף ד, בשם 'יש מפרשים') כתב שהמלוה יכול לטעון "סיטראי". ומלשון הרמ"א משמע, שלדעת המחבר – שהיא גם שיטת רבינו – אמר זאת (ראה ש"ך שם ס"ק טו שפלפל בזה), ומזה יוצא שאין כל מחלוקת בדין זה בין רבינו לבין רבותיו, כי בטוען "סיטראי" מודה רבינו שהלוה חייב לשלם, וכשהעדים מעידים שאמר בפירוש שנותן המעות לפרעון אותו החוב – גם הרי"ף – לפי ביאורו של הראב"ד – מודה שפטור (ראה מגיד־משנה). ובש"ך שם ס"ק טז, פירש דעת הראב"ד, שגם אם מעידים שפרע בפירוש חוב זה, יכול המלוה לטעון "סיטראי" וצ"ע. אולם מלשונו של רבינו משמע ששיטתו נוגדת שיטת רבותיו. אגב, רש"י שם מפרש שהמלוה טוען עדי שקר הם, וזה לא כראב"ד].

ג. הִתְנָה[17] הַמַּלְוֶה עַל הַלִּוֶה, שֶׁיִּהְיֶה נֶאֱמָן בְּכָל עֵת שֶׁיֹּאמַר שֶׁלֹּא פְרָעוֹ - הֲרֵי זֶה נוֹטֵל בְּלֹא שְׁבוּעָה[18], אַף עַל פִּי שֶׁטָּעַן שֶׁפְּרָעוֹ. וְאִם הֵבִיא עֵדִים שֶׁפְּרָעוֹ - אֵינוֹ נוֹטֵל כְּלוּם[19].

17) שם מב. 18) סתם נאמנות פירושו בלא שבועה, ואפילו במלוה על־פה. הדעת נוטה, שאם המלוה דרש נאמנות וחשש שמא יטעון הלווה פרעתי, בוודאי התכוון בלי שבועה, כי למה לו להכניס עצמו לחיוב שבועה (סמ"ע סי' עא ס"ק ב). בהלכה א, כתב רבינו: "ואמר אל תפרעני אלא בעדים" וכאן שינה וכתב "התנה", שינוי זה מלמדנו, שכאן המדובר בשעת ההלוואה, כי שלא בשעת הלוואה אין מקום לתנאים, שהרי הכסף כבר ביד הלוה, ואף־על־פי־כן כשקנו מידו (עשו קבלת קנין) מועיל אפילו אחר ההלוואה (מגיד־משנה). 19) כרב פפא שם שאמר: הלווה קיבל נאמנות המלוה נגד עצמו, אבל לא נגד עדים.

ד. הִתְנָה עָלָיו שֶׁיִּהְיֶה הַמַּלְוֶה נֶאֱמָן כִּשְׁנֵי עֵדִים, אַף

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

עַל פִּי שֶׁהֵבִיא עֵדִים שֶׁפְּרָעוֹ - הֲרֵי זֶה גּוֹבֶה מִמֶּנּוּ[20] בְּלֹא שְׁבוּעָה[21], שֶׁהֲרֵי הֶאֱמִינוֹ כִּשְׁנֵי עֵדִים[22]. וַאֲפִלּוּ הֵבִיא מֵאָה עֵדִים (שֶׁפְּרָעוֹ - הֲרֵי גּוֹבֶה מִמֶּנּוּ בְּלֹא שְׁבוּעָה, וַאֲפִלּוּ הֵבִיא מֵאָה עֵדִים) שֶׁפְּרָעוֹ בִּפְנֵיהֶם; שֶׁהַשְּׁנַיִם כְּמֵאָה[23]. אֲבָל[24] אִם אָמַר לוֹ: הֲרֵי אַתָּה נֶאֱמָן עָלַי כִּשְׁלֹשָׁה, הוֹאִיל וְיָרַד[25] לְמִנְיָן[26], אִם פְּרָעוֹ בִּפְנֵי אַרְבָּעָה - הֲרֵי זֶה פָּרוּעַ[27]. זֶה שֶׁהֶאֱמִין הַמַּלְוֶה כִּשְׁנֵי עֵדִים, מַה תִּהְיֶה תַּקָּנָתוֹ[28] כְּשֶׁיִּפְרַע? יִקְרַע הַשְּׁטָר; אוֹ יָעִיד[29] זֶה הַמַּלְוֶה עַל עַצְמוֹ[30] שֶׁבִּטֵּל כָּל שְׁטָר שֶׁיֵּשׁ לוֹ עַל פְּלוֹנִי; אוֹ יָעִיד עַל עַצְמוֹ שֶׁלֹּא בִּפְנֵי הַלְוֶה[31] שֶׁקִּבֵּל כָּל חוֹב שֶׁיֵּשׁ לוֹ אֵצֶל פְּלוֹנִי[32].

20) שם מב. 21) נתבאר בהערה יז, שסתם נאמנות משמעותה בלא שבועה, ואפילו במלוה על־פה. [במלוה בשטר, הדבר פשוט שהכוונה ללא שבועה, שהרי גם בלי נאמנות נוטל בשבועה, כשהלוה טוען: פרעתי]. 22) ב'ספר התרומות' שער כו (מובא בש"ך שם ס"ק ב), שואל: למה אין אנו אומרים העמד ממון בחזקת בעלים, כמו בשתי כתי עדים המכחישות זו את זו? ומסביר, שאנו סומכים על הלוה עצמו שהאמין לו כשני עדים, וביטל לגמרי טענות עצמו נגדו, ולפיכך אין להגדיר טענת המלוה כמוכחשת, והרי זה כאילו פסל למפרע כל עדויות שבעולם לגבי פרעון חוב זה. 23) ראה הלכות עדות פי"ח ה"ג. 24) מסקנת הגמרא שם. 25) הלוה. 26) פירש מספר גדול משנים. 27) שאנו אומרים, כשלשה האמינו, אבל לא כארבעה. כשאמר "כשנים" לא קבע מספר העדים אלא התכוון לעדות רגילה, שאינה פחות משנים. 28) כיצד יבטיח עצמו, שהמלוה לא יחזור ויתבע. 29) יצהיר בפני עדים. 30) במלוה על־פה. 31) לא נתבארה כוונתו, מה הוא ההבדל בין בפני הלוה או שלא בפניו (ראה משנה־למלך). 32) וכשיתבע המלוה שנית – יביא עדי ההודאה לבית־דין. מכאן אתה למד, שהנאמנות לגבי טענת פרעתי אין כוחה יפה לגבי הודאת המלוה, שהודאה ענין אחר הוא שעליו לא התנה. [מחלוקת ראשונים היא אם פרעון והודאה נידונים כשני ענינים או לא. 'בעל התרומות' בשער כו מביא תשובת הרי"ף, ששני ענינים הם, כדברי רבינו כאן. אולם רבינו זרחיה הלוי בשבועות שם פוסק להלכה, שהמלוה נאמן גם נגד עדי הודאה, וכן דעת רבינו ישעיה (הובא ב'טור' שם), וכן כתב גם הרשב"א (מובא ב'דרישה' סי' עא סק"ח). והרמב"ן במלחמותיו שם מחלק בין נאמנות לבין "אל תפרעני אלא בעדים", אם האמינו לומר שלא נפרע, אין כל טעם לחלק בין עדים לבין הודאת עצמו, אבל כשאמר אל תפרעני אלא בפני פלוני ופלוני – הרי זה כאילו פסל אחרים להעיד שבפניהם פרע, אבל לא פסלם להעיד שהודה. למעלה בה"ב נתבארה שיטת רבינו, שבדין אל תפרעני וכו' נאמנים גם אחרים להעיד שבפניהם פרע].

ה. הֲרֵי שֶׁפְּרָעוֹ[33], וְטָעַן הַמַּלְוֶה שֶׁלֹּא נִפְרַע, וּפְרָעוֹ פַּעַם שְׁנִיָּה מִפְּנֵי הַתְּנַאי[34] - הֲרֵי הַלְוֶה חוֹזֵר וְתוֹבֵעַ אֶת הַמַּלְוֶה בַּדִּין, וְאוֹמֵר לוֹ: כָּךְ וְכָךְ אַתָּה חַיָּב לִי, מִפְּנֵי שֶׁפְּרַעְתִּיךָ שְׁתֵּי פְּעָמִים. אִם הוֹדָה - יְשַׁלֵּם; וְאִם כָּפַר - יִשָּׁבַע שְׁבוּעַת הֶסֵּת[35] עַל כָּךְ שֶׁלֹּא פְּרָעוֹ אֶלָּא פַּעַם אַחַת[36]. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה[37].

33) המדובר בהתנה שיפרענו בעדים, וטען הלווה שפרעו שלא בעדים. 34) שאם לא התנה – היה נשבע ונפטר. 35) כדין כל טוען מנה לי בידך, וזה כופר. 36) בר"ן שם מא: נושא ונותן בזה, כשהאמינו הלווה למלוה כשני עדים, ומביא דעת הראב"ד, שאחר הפרעון השני יכול הלווה לגבות מהמלוה החזרת הפרעון על־פי אותם העדים, משום שהאמינו למלוה רק על הפרעון בלבד, לא לענין טענת פרעון כפול (ה'טור' שם מביא שיטה זו בשם רב האי גאון) ומסיים שם הר"ן שדעת רבינו כאן אינה כן, כי הנאמנות נגד עדים כוחה יפה לכל הנוגע לפרעון זה. וכן כתב הר"י מיגא"ש בפירושו לשבועות שם (ראה 'טור' ו'בית יוסף' שם). 37) כגון שהאמינו כשני עדים (הר"י מיגא"ש שם). וצ"ע למה חייב שבועת היסת, הלא האמינו בלא שבועה? ואולי כוונתו, שהלווה פטרו משבועה כעין של תורה כדין נשבע ונוטל, אבל היסת שתיקנו חכמים לכל טענת כפירה – חלה גם בנידון.

ו. הִתְנָה הַלְוֶה[38] שֶׁיִּהְיֶה נֶאֱמָן בְּכָל עֵת שֶׁיֹּאמַר פָּרַעְתִּי - אֵינוֹ גּוֹבֶה בִּשְׁטָר זֶה לֹא מִן הַיּוֹרֵשׁ[39] וְלֹא מִן הַלּוֹקֵחַ[40]. וַאֲפִלּוּ אָמַר לְוֶה: לֹא פָּרַעְתִּי - אֵין הַמַּלְוֶה טוֹרֵף בִּשְׁטָר זֶה מִן הַלָּקוּחוֹת, שֶׁמָּא עָשׂוּ קְנוּנְיָא[41] עַל נְכָסָיו שֶׁל זֶה[42]. טָעַן הַלְוֶה בִּשְׁטָר זֶה וְאָמַר: פָּרַעְתִּי מִקְצָתוֹ, וְהַמַּלְוֶה אוֹמֵר: לֹא פָּרַע כְּלוּם - מְשַׁלֵּם הַמִּקְצָת שֶׁהוֹדָה בּוֹ, וְנִשְׁבָּע שְׁבוּעַת הֶסֵּת[43]; שֶׁהֲרֵי הֶאֱמִינוֹ[44]. וְאִם הִתְנָה עָלָיו שֶׁיִּהְיֶה נֶאֱמָן בְּלֹא שְׁבוּעַת הֶסֵּת - אֵינוֹ נִשְׁבָּע.

38) מקור דין זה ברי"ף כתובות פ"ט (אות שמו), והמדובר במלוה בשטר. 39) אם מת הלווה. 40) הקונה נכסי הלווה שהיו משועבדים למלוה, שבית־דין טוענים ליורש וכן ללוקח כל מה שהלווה יכול לטעון, והרי הלווה נאמן לומר פרעתי, ולפיכך טוען בית הדין: הלווה פרע. 41) הסכם למעשה תרמית. 42) ויחלקו ביניהם את הגזילה. 43) גם כשכופר הכל חייב שבועת היסת. ומשמיענו רבותא, שאפילו כשהודה במקצת אינו נשבע שבועת התורה אלא היסת. 44) נימוק למה פטור משבועת התורה. ולמה חייב שבועת היסת? מבואר ברי"ף שם באריכות. ותמצית דבריו: המלוה בשטר, אם הלווה טוען פרעתי – נשבע המלוה שלא נפרע ונוטל, ובמלוה על־פה – נשבע הלווה היסת ונפטר, ולפיכך אנו מפרשים את הנאמנות לביטול כוחו של השטר בלבד, ויהיה כמלוה על־פה שהטוען פרעתי נשבע היסת. [ב'בית חדש' חו"מ סי' עא אות לה מביא תמיהת רבים, שאם הועילה הנאמנות רק לבטל כוחו של השטר ונשאר מלוה על־פה, למה לא ישבע הלווה שבועת מודה במקצת? ותירץ, על־פי מה שנימקו (בבבא־מציעא ג.) שבועת מודה במקצת, מפני שהלווה

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

רוצה לכפור הכל, אלא שאין אדם מעיז פניו בפני בעל־חובו וכו׳, וכאן שהאמינו — מעיז ומעיז].

ז. הִתְנָה[45] הַמַּלְוֶה שֶׁיִּהְיֶה גּוֹבֶה בְּלֹא שְׁבוּעָה - הֲרֵי זֶה גּוֹבֶה מִמֶּנּוּ בְּלֹא שְׁבוּעָה. אֲבָל אִם בָּא לִגְבּוֹת מִיּוֹרְשָׁיו - יִשָּׁבַע[46] וְאַחַר כָּךְ יִגְבֶּה[47]. וְאִם הִתְנָה שֶׁיִּגְבֶּה אַף מִן הַיּוֹרֵשׁ בְּלֹא שְׁבוּעָה - גּוֹבֶה בְּלֹא שְׁבוּעָה. וְכֵן אִם הִתְנָה[48] שֶׁיִּגְבֶּה מִן הָעִדִּית[49] - גּוֹבֶה מִן הָעִדִּית אַף מִן הַיּוֹרְשִׁין[50]; שֶׁכָּל תְּנַאי שֶׁבְּמָמוֹן - קַיָּם. בָּא לִגְבּוֹת מִן הַלּוֹקֵחַ - לֹא יִטְרַף אֶלָּא בִּשְׁבוּעָה[51]; שֶׁאֵין זֶה מַתְּנֶה לְאַבֵּד מָמוֹן חֲבֵרוֹ.

45) גם זה ברי"ף שם. 46) כעין שבועת התורה, בנקיטת חפץ. 47) כדין כל הבא לגבות מנכסי יתומים. 48) מחלוקת אמוראים בגיטין נ. 49) השדה המעולה שבשדותיו. לפי דין התורה, מלוה גובה מהגרוע (זיבורית), וחכמים תיקנו שיגבה מבינונית. 50) כשהתנה בפירוש שיגבה עידית גם מן היורשים, אבל אם לא פירש "גם מן היורשים" גובה מזיבורית, כרב נחמן שם. והטעם, מפני שתיקנו חכמים לגבות מנכסי יתומים מן הזיבורית, אין לעקור תקנה זו אלא־אם־כן התנה בפירוש (על־פי פירושו של הרמב"ן, מובא במגיד־משנה כאן). 51) אפילו התנה בפירוש שיגבה מהלוקח בלי שבועה.

~ יום שישי ז' אדר־א' ~

פֶּרֶק שִׁשָּׁה עָשָׂר[1]

1) מבאר דין אומר זרוק לי חובי והיפטר, ודין אומר הולך מנה לפלוני, ודין אומר מנה לי בידך תנהו לפלוני במעמד שלושתם, ודין המחהו אצל חנווני, ודין חנווני המקיפו, ודין שטר שהיה ביד שליש, ודין שטר שנמצא בין שטרות פרועים.

א. הַחוֹב בְּאַחֲרָיוּת הַלּוָה[2] עַד שֶׁיִּפְרָעֶנּוּ לְיַד הַמַּלְוֶה אוֹ לְיַד שְׁלוּחוֹ[3]. אָמַר לוֹ הַמַּלְוֶה: זְרֹק לִי חוֹבִי וְהִפָּטֵר[4], וּזְרָקוֹ[5], וְאָבַד אוֹ נִשְׂרַף קֹדֶם שֶׁיַּגִּיעַ לְיַד הַמַּלְוֶה - פָּטוּר. אָמַר לוֹ: זְרֹק לִי חוֹבִי בְּתוֹרַת גִּטִּין[6], הָיוּ הַמָּעוֹת קְרוּבוֹת לַלּוָה[7] - הֲרֵי עֲדַיִן בְּאַחֲרָיוּתוֹ; הָיוּ קְרוּבוֹת לַמַּלְוֶה[8] - נִפְטַר הַלּוָה; מֻחֶצָּה עַל מֻחֶצָּה[9], אִם אָבְדוּ מִשָּׁם אוֹ נִגְנְבוּ - מְשַׁלֵּם הַלּוָה מֻחֶצָּה[10].

2) בקידושין מז: אמרו: "לאונסים — כולי עלמא לא פליגי (אין אדם חולק) דברשות לווה קיימי", כלומר, אם נגנבו או נאנסו מפסיד הלווה. 3) של המלווה, שעשהו שליח לקבל את הכסף מידי הלווה. ואפילו אמר זרוק לי חובי וזרקו קרוב למלווה, ונאבד — חייב, שהרי זה כאומר: זרוק ושמור עד שיגיע לידי (גיטין עח:). 4) גיטין שם. 5) אפילו רחוק מרשותו של מלווה (לחם משנה. והמגיד משנה גורס "וזרקו לו" (וכן הוא בכתב־יד תימן) ומפרש: "לו" הכוונה לרשותו ויצא לו, שאם לא זרקו לרשותו של המלווה הוא חייב באחריות, וזה כדעת הרשב"א בגיטין שם). 6) היו עומדים ברשות הרבים או בחצר שאינה של שניהם ואמר לו: זרוק לי חובי לפי מה שקבעו חכמים בדין גט אשה בהיותה עומדת במקום כזה וזרקו לה (ראה גיטין שם). 7) בתחום שמירתו — שהלווה יכול לשמור אותם והמלווה אינו יכול (השווה רבינו פרק ד מהלכות אישות הלכה כב ופרק ה מהלכות גירושין הלכה יד). 8) שהמלווה יכול לשמור אותם והלווה אינו יכול (שם). 9) שניהם יכולים, או שניהם אין יכולים — לשמור אותם (שם). 10) מפני שהמעות באחריות שניהם. בגט אשה אמרו: מגורשת ואינה מגורשת, פירוש, ספק מגורשת (גיטין שם).

ב. הָיָה רְאוּבֵן חַיָּב לְשִׁמְעוֹן מָנֶה, וְאָמַר לְלֵוִי: הוֹלֵךְ לְשִׁמְעוֹן מָנֶה זֶה שֶׁאֲנִי חַיָּב לוֹ, אִם בָּא לַחֲזֹר - אֵינוֹ חוֹזֵר[11], וְהוּא חַיָּב בְּאַחֲרָיוּתוֹ עַד שֶׁיַּגִּיעַ הַמָּנֶה לְשִׁמְעוֹן. הֶחֱזִיר לֵוִי אֶת הַמָּנֶה לִרְאוּבֵן - שְׁנֵיהֶן[12] חַיָּבִין בְּאַחֲרָיוּתוֹ[13] עַד שֶׁיַּגִּיעַ לְיַד שִׁמְעוֹן כָּל חוֹבוֹ.

11) אינו יכול לדרוש מהשליח שיחזיר לו מעותיו, משום שכבר זכה בהן המלווה, שהאומר הולך בפירעון חוב כאומר זכה לו (בפרק ד מהלכות זכייה ומתנה הלכה ד כותב רבינו, שבמתנה הולך אינו כזכי והסכים לו הראב"ד). ואף על פי כן עדיין הן באחריות הלווה, כמו שמבאר רבינו בסמוך, לפי שלא קיבל רשות מהמלווה לשלוח לו על ידי זה (גיטין יד: כרב). 12) השליח והלווה. 13) שאם העני ראובן ואין לו ממה לפרוע — גובה מהשליח, אבל אם אפשר לגבות מראובן אינו יכול לגבות מהשליח. וכן גם דעת הרי"ף בתשובה (הובאה במגיד משנה ועיין לחם משנה).

ג. רְאוּבֵן[14] שֶׁהָיָה חַיָּב לְשִׁמְעוֹן מָנֶה, וְאָמַר שִׁמְעוֹן לִרְאוּבֵן: מָנֶה שֶׁיֵּשׁ לִי בְּיָדְךָ תְּנֵהוּ לְלֵוִי, וְהָיוּ שְׁלָשְׁתָּן עוֹמְדִין[15], וְקִבֵּל לֵוִי[16], וְנִמְצָא רְאוּבֵן עָנִי וְאֵין לוֹ מַה שֶׁיִּגְבֶּה מִמֶּנּוּ - הֲרֵי לֵוִי חוֹזֵר בַּחוֹב שֶׁל שִׁמְעוֹן[17], שֶׁזֶּה[18] הִטְעָהוּ. וְאִם יָדַע לֵוִי שֶׁהוּא עָנִי, אוֹ שֶׁהָיָה עָשִׁיר בְּאוֹתָהּ שָׁעָה וְהֶעֱנִי - אֵינוֹ יָכוֹל לַחֲזֹר, שֶׁהֲרֵי קִבֵּל. טָעַן לֵוִי שֶׁהָיָה רְאוּבֵן עָנִי וְהִטְעָהוּ, וְשִׁמְעוֹן אוֹמֵר: עָשִׁיר הָיָה וְהֶעֱנִי - יֵרָאֶה לִי, שֶׁעַל שִׁמְעוֹן לְהָבִיא רְאָיָה[19] וְאַחַר כָּךְ יִפָּטֵר[20] מֵחוֹב לֵוִי; לֹא יִהְיֶה אֶלָּא שׁוֹבֵר[21] בְּיָדוֹ, אוֹמְרִים לוֹ[22]: קַיָּם שׁוֹבָרְךָ וְהִפָּטֵר.

14) ירושלמי קידושין פרק ג הלכה ד. ביאור הרי"ף בבא מציעא פרק המקבל, תקעט. 15) שנעשית ההמחאה בנוכחות שלושתם. בגמרא ובפוסקים: "במעמד שלושתן". 16) הסכים לכך, ובזה קנה לוי החוב של ראובן ואינו יכול לחזור בו ונפרע החוב שהיה לו על שמעון ואינו יכול לחזור בו (ראה רבינו פרק ו מהלכות מכירה הלכה ח). 17) בכתב יד תימן הנוסחה: בחובו של שמעון, והכוונה, שלוי חוזר ותובע חובו משמעון. 18) שמעון. 19) במגיד משנה מבאר, שהמדובר כשלוי מוציא שטר חוב על שמעון, ואם כן על שמעון להוכיח שהשטר נפרע, אבל במלוה על פה — חובת ההוכחה על לוי, שהרי שמעון יכול

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

לטעון פרעתי ויהיה נאמן בשבועת היסת, ולפיכך נאמן גם לומר עשיר היה והעני במיגו, שאם רצה לשקר היה יכול לטעון – פרעתי (ראה שולחן ערוך חושן משפט סימן קכו סעיף יא). 20) ואם לא הביא ראייה יישבע לוי וייטול (שולחן ערוך שם). 21) לא יהא כוחה של ההמחאה גדול מכוחו של שובר. 22) כלומר, היינו אומרים לו ללווה המוציא את השובר: קיים שוברך והיפטר, ואם לא קיימו אינו נאמן לומר פרעתי – כך בנידון שלפנינו על שמעון להביא ראייה שנפרע החוב. היינו, שראובן עשיר היה בשעה שהמחהו אצלו.

ד. כְּבָר בֵּאַרְנוּ בְּהִלְכוֹת מֶקָּח וּמִמְכָּר[23], שֶׁרְאוּבֵן שֶׁלֹּא הָיָה לוֹ אֵצֶל שִׁמְעוֹן [24]כְּלוּם, וְהָיָה רְאוּבֵן חַיָּב לְלֵוִי מָנֶה, וְהִמְחָהוּ אֵצֶל שִׁמְעוֹן, אַף עַל פִּי שֶׁהִמְחָהוּ בְּמַעֲמַד שְׁלָשְׁתָּן - לֹא קָנָה.[25] וְאִם רָצָה שִׁמְעוֹן שֶׁלֹּא יִתֵּן - לֹא יִתֵּן; וְאִם נָתַן[26] - חוֹזֵר וְגוֹבֶה מֵרְאוּבֵן, שֶׁהֲרֵי עַל פִּיו נָתַן. וְכֵן אִם רָצָה לֵוִי לַחֲזֹר וְלוֹמַר: אֵינִי רוֹצֶה לִגְבּוֹת מִשִּׁמְעוֹן - חוֹזֵר וְגוֹבֶה מֵרְאוּבֵן. וְאַף עַל פִּי שֶׁנִּפְרַע מִקְּצָת מִשִּׁמְעוֹן - חוֹזֵר וְגוֹבֶה הַשְּׁאָר מֵרְאוּבֵן.

23) בפרק ו מהלכות מכירה הלכה ט. 24) אמר ללוי שיגבה החוב משמעון. 25) הואיל ושמעון אינו חייב לו כלום – שלושתם יכולים לחזור בהם. 26) שמעון ללוי.

ה. חֶנְוָנִי[27] שֶׁהָיָה נוֹתֵן לְבַעַל הַבַּיִת מִן הַחֲנוּת כָּל מַה שֶּׁיִּרְצֶה[28] בְּתוֹרַת הַלְוָאָה, וּמַקִּיפוֹ עַד שֶׁיִּתְקַבֵּץ הַכֹּל[29] וּפוֹרֵעַ לוֹ[30], וְאָמַר לוֹ בַּעַל הַבַּיִת: תֵּן לַפּוֹעֲלִים סֶלַע, אוֹ לְבַעַל חוֹבִי מָנֶה שֶׁיֵּשׁ לוֹ אֶצְלִי, וַאֲנִי אֶתֵּן לְךָ, וַהֲרֵי הַחֶנְוָנִי אוֹמֵר: נָתַתִּי, וְהַפּוֹעֵל אוֹ בַּעַל חוֹבוֹ אוֹמֵר: לֹא לָקַחְתִּי - הֲרֵי הַפּוֹעֵל אוֹ בַּעַל חוֹב נִשְׁבָּע[31] וְנוֹטֵל מִבַּעַל הַבַּיִת חוֹבוֹ, וְכֵן הַחֶנְוָנִי נִשְׁבָּע[32] וְנוֹטֵל מִבַּעַל הַבַּיִת מַה שֶּׁטָּעַן שֶׁנָּתַן, שֶׁהֲרֵי הוּא אָמַר לוֹ לִתֵּן. וְהַפּוֹעֵל נִשְׁבָּע בְּמַעֲמַד הַחֶנְוָנִי, וְכֵן הַחֶנְוָנִי בְּמַעֲמַד הַפּוֹעֵל אוֹ בַּעַל חוֹב, כְּדֵי שֶׁיְּכָלְמוּ[33] זֶה מִזֶּה[34]. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה. וּשְׁבוּעָה זוֹ תַּקָּנַת חֲכָמִים הִיא[35] בִּנְקִיטַת חֵפֶץ[36], מִפְּנֵי שֶׁבָּאִין שְׁנֵיהֶן לִטֹּל. לְפִיכָךְ, אִם מֵת הַחֶנְוָנִי[37] - נוֹטֵל בַּעַל חוֹב בְּלֹא שְׁבוּעָה[38], וְכֵן אִם מֵת פּוֹעֵל אוֹ בַּעַל חוֹב - הַחֶנְוָנִי נוֹטֵל בְּלֹא שְׁבוּעָה[39]; שֶׁהֲרֵי אֵין בַּעַל הַבַּיִת מַפְסִיד כְּלוּם, וְאֵינוֹ מְשַׁלֵּם אֶלָּא תַּשְׁלוּם אֶחָד[40].

27) שבועות מה: 28) לרבות כסף מזומן. 29) לסכום מסויים. 30) בבת אחת (על פי ביאורו של הר"י מיגא"ש שם מז:). 31) לא לקחתי. 32) נתתי (שם) כתנא קמא: "הוא נשבע ונוטל והם נשבעין ונוטלים", ואף על פי שאחד מהם ודאי נשבע לשוא. ולא כבן ננס השואל: כיצד? אלו ואלו באים לידי שבועת שוא. 33) שבועות מז: ירושלמי שם פרק ז הלכה ה: רבי אומר: אומר אני – אלו נשבעין בפני אלו מפני הבושה. 34) ומפני בעל הבית אינם מתביישים, שהרי אינו יודע מי משקר ולפיכך אינם נשבעים בפניו. 35) ונקראת שבועת המשנה, מפני שחכמי המשנה תיקנוה. מן התורה שניהם נוטלים בלא שבועה, שאין נשבעים על טענת שמא (כמבואר בפרק א מהלכות טוען ונטען הלכה א) – והרי בעל הבית טענתו שמא – אלא משום הפסדו של בעל הבית המשלם פעמיים, אמרו חכמים: שניהם נשבעים ונוטלים (מגיד משנה). 36) כעין שבועת התורה (ירושלמי שבועות פרק ז הלכה ו: "כולהון כעין של תורה ירדו להם"). 37) ויורשיו אינם יודעים אם נתן או לא, נמצא שאין כאן טענת ברי אלא מצד בעל החוב. 38) כדין של תורה, כמבואר למעלה. 39) הרמב"ן והרמ"ה חולקים על רבינו בדין מתו פועלים. ודעתם, שהחנווני צריך להישבע. ומנמקים: הרי זה כאומר לחבירו מנה לי בידך והלה אומר איני יודע, (החנווני טוען מנה לי בידך ובעל הבית טוען: איני יודע, שהרי מתו הפועלים ולא אמרו שלקחו ממך) שאינו נוטל אפילו בשבועה, אלא שחכמים עשו תקנה לחנווני שייטול בשבועה ולפיכך לעולם אין נוטלים בלי שבועה, אפילו כשבעל הבית אינו מפסיד כלום (מגיד משנה). 40) ואינו מפסיד כלום, שהרי הוא מודה שחייב לשלם פעם אחת ולא תיקנו שבועה זו אלא משום הפסדו של בעל הבית (במגדל עוז מציין: "מתשובת גאון" וראה מגיד משנה).

ו. הַחֶנְוָנִי אוֹמֵר: אַתָּה אָמַרְתָּ לִתֵּן לָזֶה מָנֶה, אוֹ צִוִּיתָ וְאָמַרְתָּ לִי: אִם יָבוֹא פְּלוֹנִי תֵּן לוֹ, וּבַעַל הַבַּיִת אוֹמֵר: לֹא אָמַרְתִּי לְךָ - הֲרֵי בַּעַל הַבַּיִת נִשְׁבָּע הֶסֵּת[41] וְנִפְטָר, וְהַחֶנְוָנִי עוֹשֶׂה דִּין עִם זֶה[42] שֶׁנָּתַן לוֹ[43]. וְכֵן אִם אָמַר הַחֶנְוָנִי לְבַעַל הַבַּיִת הַמַּקִּיפוֹ: כָּתוּב בְּפִנְקָסִי שֶׁיֵּשׁ לִי אֶצְלְךָ מָנֶה, וּבַעַל הַבַּיִת אוֹמֵר: אֵינִי יוֹדֵעַ - נִשְׁבָּע בַּעַל הַבַּיִת הֶסֵּת[44] שֶׁאֵינוֹ יוֹדֵעַ וְנִפְטָר, כְּדִין כָּל טוֹעֵן עַל חֲבֵרוֹ לְכָל דָּבָר, וְאֵין בָּזֶה תַּקָּנַת חֲכָמִים[45].

41) תקנת חכמים שחנווני נשבע ונוטל, תוקנה רק כשבעל הבית מודה שציווה לחנווני ליתן לפועלים, אבל לא כשהוא מכחיש את טענת החנווני בעיקר השליחות. והרי זה ככל טוען על חבירו והלה כופר בכל, שנשבע היסת ונפטר (שבועות מה:). 42) שלפי דבריו, נתן לו. בש"ך חושן משפט סימן צא סעיף קטן כו מבואר, שאם הפועל מכחיש ואומר: לא לקחתי כלום מן החנווני – בעל הבית פטור אפילו משבועת היסת לדברי הכל, משום שאין כאן כפירת ממון, שהרי החנווני אינו יכול להוציא ממנו ממון בלי שבועה, אפילו אם היה מודה שציווה לתת (ראה סמ"ע שם). 43) ואם הוא כופר, נשבע היסת ונפטר. 44) בשבועות מה. שנינו: "חנווני על פנקסו כיצד? לא שיאמר לו כתוב בפנקסי שאתה חייב לי מאתיים זוז וכו'", כלומר, שבועה שתיקנו חכמים ביחסי חנווני עם בעל הבית אינה בכגון שיאמר לו כתוב בפנקסי ובעל הבית אומר – אינו יודע. 45) שיישבע החנווני וייטול, כי תקנה זו נאמרה רק בדין שנתבאר למעלה הלכה ה, אבל בטענת איני יודע נשבע בעל הבית היסת, כדין כופר בכל, ופטור.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

ז. רְאוּבֵן שֶׁהוֹצִיא שְׁטַר חוֹב שֶׁיֵּשׁ לְלֵוִי עַל שִׁמְעוֹן, וְטָעַן שֶׁלֵּוִי נְתָנוֹ לוֹ בִּכְתִיבָה וּמְסִירָה[46], וְאָבַד הַשְּׁטָר שֶׁהִקְנָהוּ בּוֹ, אוֹ שֶׁטָּעַן שֶׁהִקְנָהוּ לוֹ עַל גַּב הַקַּרְקַע[47] - הֲרֵי זֶה גּוֹבֶה אוֹתוֹ[48] מִשִּׁמְעוֹן[49], הוֹאִיל וְיוֹצֵא מִתַּחַת יָדוֹ. טָעַן שִׁמְעוֹן שֶׁפָּרַע לְלֵוִי, וְאָמַר: יְשָׁבַע לִי[50] - יְשָׁבַע לֵוִי לְשִׁמְעוֹן[51], וְאַחַר כָּךְ יִגְבֶּה רְאוּבֵן[52]. הוֹדָה לוֹ שֶׁפָּרַע[53] - יְשַׁלֵּם לֵוִי לִרְאוּבֵן[54]. טָעַן לֵוִי שֶׁלֹּא מָכַר וְלֹא נָתַן שְׁטָר[55] זֶה - נִשְׁבָּע[56] הֵסֵּת וְנִפְטָר[57].

46) וקנאו, כמבואר בפרק ו מהלכות מכירה הלכה יא: "וכיצד יקנה השטר? שיכתוב לו המקנה (בשטר אחר) קנה שטר פלוני ... וימסור לו השטר (שטר החוב) ונמצא שנקנה בכתיבה ומסירה" (מלשון רבינו שם, על פי בבא בתרא עז). 47) רבינו לשיטתו (בהלכות מכירה שם הלכה יד) שהשטר נקנה אגב קרקע בכל מקום שהוא בלא כתיבה ומסירה. 48) "ואין צריך עדים לעניין קנייתו" (רבינו שם) אפילו אם לוי (המלווה – המוכר) מכחישו (עיין בית יוסף שם סימן צה). 49) ואין לוי יכול לעכב, אבל שמעון יכול לטעון הבא ראייה, שהמלווה שלי כתב ומסר לך ובית דין מקבל טענתו ומחייבים את ראובן להביא ראייה, כמו שמבואר בדברי רבינו (שם): "אבל צריך עדים לעניין תביעה, שהרי הנתבע אומר מי יאמר לי שבעל דברים שלי כתב ומסר לך" (מגיד משנה, ועיין ראב"ד שם). 50) שלא פרעתי. 51) נתבאר למעלה (פרק י"ד הלכה ב) שעל פי דרישת הלווה משביעים את המלווה אף על פי שהשטר בידו. ואם לא רצה (לוי) להישבע, אף על פי שלא הודה שנפרע, חייב לשלם ללוקח (=לראובן, מגיד משנה בשם העיטור). 52) משמעון, ואינו יכול לגבות מלוי, שהרי מכר לו שטר טוב שלא נפרע. 53) ונאמן הוא בכך, אפילו אם יש עדים על הקנייה, שהרי אם רצה מוחל החוב לשמעון אף על פי שמכרו בינתיים לראובן, כמו שנתבאר בפרק ו מהלכות מכירה הלכה יב (מגיד משנה). 54) כל הסכום הנקוב בשטר ואפילו כשקנאו בפחות מסכום זה. כגון שהשטר היה על סך אלף זוז ומכרו במאה – משלם אלף. וכתב במגיד משנה שאפילו אם הוא טוען שנפרע כבר קודם המכירה והמקח בטל לגמרי ואין עליו לשלם יותר ממה שקיבל, אין אנו מאמינים לו וצריך לשלם כל הכתוב בשטר, והטעם: הואיל וכל נאמנותו שנפרע אינו אלא מדין מיגו, מתוך שאם רצה מוחלו ומכיוון שאילו מחלו היה מחוייב לשלם כל מה שבשטר (כמבואר בפרק ז מהלכות חובל ומזיק הלכה י) כך אם טען נפרעתי משלם כל מה שבשטר (ועיין ש"ך שם סימן סו סעיף קטן לו). 55) והשטר נפרע (מגיד משנה). 56) לוי. 57) אם אין לראובן עדים שקנה את השטר. ומה שאמרו למעלה (בהערה) שאינו צריך עדים לעניין קנייתו, היינו רק לעניין שלוי לא יוציא מידו את השטר, אבל לעניין גביית ממון מלוי (המלווה) צריך להביא ראייה ואם אינו מביא – נשבע לוי היסת ונפטר כדין כל תובע ממון מחבירו והוא מכחיש (מגיד משנה).

ח. שְׁטָר[58] שֶׁהָיָה בְּיַד שָׁלִישׁ, וְהוֹצִיאוֹ מִתַּחַת יָדוֹ בְּבֵית דִּין וְאָמַר[59]: פָּרוּעַ הוּא - נֶאֱמָן, אַף עַל פִּי שֶׁהַשְּׁטָר מְקֻיָּם; שֶׁאִלּוּ רָצָה, הָיָה שׁוֹרְפוֹ אוֹ קוֹרְעוֹ. וְכֵן אִם מֵת הַשָּׁלִישׁ וְנִמְצָא כְּתָב[60] יוֹצֵא מִתַּחַת יְדֵי הַשָּׁלִישׁ שֶׁשְּׁטָר זֶה הַמֻּנָּח אֶצְלוֹ פָּרוּעַ הוּא - הֲרֵי זֶה פָּרוּעַ, אַף עַל פִּי שֶׁאֵין עֵדִים עַל הַכְּתָב[61]. אֲבָל כְּתָב[62] שֶׁיָּצָא מִתַּחַת יְדֵי מַלְוֶה שֶׁשְּׁטָר פְּלוֹנִי פָּרוּעַ, אֲפִלּוּ הָיָה בִּכְתַב יְדֵי הַמַּלְוֶה - אֵינוֹ אֶלָּא כְּמִשַּׁחֵק[63].

58) סנהדרין לא. 59) השליש. 60) שם עמוד ב: בבא מציעא כא. 61) המשך הברייתא שם: "אין עליו עדים ויצא מתחת ידי שליש כשר" ומפרש רבינו שמת השליש ונמצא בין שטרותיו כתב ששטר זה פרוע ואין עליו עדים (ראה לחם משנה וש"ך שם סימן נו סעיף קטן יב). והטעם, שהרי המלווה שמסר שטרו לשליש – האמינו. 62) בכתב־יד תימן מתחילה כאן הלכה ט. 63) ופסול (בבא מציעא כ:).

ט. הָיוּ עֵדִים עַל הַכְּתָב[64]: אִם הָיוּ מְקֻיָּמִין - הֲרֵי הַשְּׁטָר פָּרוּעַ[65]; וְאִם אֵין עָלָיו קִיּוּם - יִשְׁאֲלוּ הָעֵדִים הַחֲתוּמִין עַל זֶה הַשּׁוֹבֵר. אִם לֹא יָדְעוּ אוֹ שֶׁאֵין הָעֵדִים מְצוּיִין, הוֹאִיל וּמִתַּחַת יְדֵי הַמַּלְוֶה אוֹ מִתַּחַת יְדֵי יוֹרְשָׁיו יָצָא - אֵין הַשּׁוֹבֵר כְּלוּם[66].

64) היוצא מתחת ידי המלווה. 65) שאין בית דין מקיימים חתימת עדי השובר, אלא אם בירור שהשטר פרוע (שם כא.). 66) אנו תולים שהמלווה הכינו, שמא יביא הלווה הכסף בערב שבת ולא יספיק לכתוב שובר ויעכב הלווה את הפירעון (שם כ:).

י. נִמְצָא[67] הַשְּׁטָר[68] בֵּין שְׁטָרוֹת פְּרוּעִין[69] - הֲרֵי זֶה פָּרוּעַ, וְאַף עַל פִּי שֶׁאֵין עֵדִים עַל הַכְּתָב הַנִּמְצָא. וְכֵן אִם נִמְצָא כָּתוּב בְּגוּפוֹ שֶׁל שְׁטָר, בֵּין מִפָּנָיו[70] בֵּין מֵאַחוֹרָיו[71], וַאֲפִלּוּ בְּמִקְצָתוֹ[72]: שְׁטָר זֶה פָּרוּעַ, אוֹ נִפְרַע מִמֶּנּוּ כָּךְ וְכָךְ - עוֹשִׂין עַל פִּי הַכְּתָב, וְאַף עַל פִּי שֶׁאֵין עַל הַכְּתָב עֵדִים, וְאַף עַל פִּי שֶׁיָּצָא מִתַּחַת יְדֵי הַמַּלְוֶה; שֶׁאִלּוּ לֹא נִפְרַע - לֹא הָיָה כּוֹתֵב עַל הַשְּׁטָר[73].

67) שם. 68) שטר חוב שהשובר משתייך אליו (ראה מגיד משנה לקמן פרק י"ז הלכה ב). 69) כגון, שמקומו של שטר החוב מערער את כוחו. 70) בין השורות. 71) בצידו החלק, בין כנגד הכתב בין שלא כנגדו. 72) בכתב יד תימן: בקצתו. וכן הגיה הש"ך סימן סה, סעיף קטן עא. ומפרש: בשולי השטר אחר חתימת העדים (ראה סמ"ע שם סעיף קטן ע). 73) ברייתא שם: "סמפון ... או שיוצא לאחר חיתום שטרות כשר" ובגמרא שם נימקו: "דאי לאו דפריע לא הווה מרע ליה לשטריה" (אלמלא נפרע לא היה המלווה מערער כוחו על ידי כתיבת השובר עליו).

יא. הַמּוֹצֵא[74] שְׁטָר[75] בֵּין שְׁטָרוֹתָיו וְאֵין יוֹדֵעַ מַה טִּיבוֹ[76] - יִהְיֶה מֻנָּח[77] עַד שֶׁיָּבוֹא אֵלָיו.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

74) משנה שם כ. 75) שאינו שלו. 76) אם הלווה הפקידו או המלווה. 77) אצלו, ולא יחזירו לא לזה ולא לזה (רש"י שם).

יב. הָאוֹמֵר לְבָנָיו[78]: שְׁטָר בֵּין שְׁטָרוֹתַי פָּרוּעַ וְאֵינִי יוֹדֵעַ אֵיזֶה הוּא - שְׁטָרוֹתָיו כֻּלָּן פְּרוּעִין[79]. נִמְצָא לְאֶחָד[80] שָׁם[81] שְׁנֵי שְׁטָרוֹת[82] - הַגָּדוֹל פָּרוּעַ[83], וְהַקָּטָן אֵינוֹ פָּרוּעַ. אָמַר לַחֲבֵרוֹ[84]: שְׁטָר לְךָ בְּיָדִי פָּרוּעַ - הַגָּדוֹל פָּרוּעַ, וְהַקָּטָן אֵינוֹ פָּרוּעַ. חוֹב לְךָ בְּיָדִי[85] פָּרוּעַ - כָּל שְׁטָרוֹת שֶׁיֵּשׁ לוֹ עָלָיו כֻּלָּן פְּרוּעִין.

78) מְצֻוֶּה בשעת מיתה. 79) כל לווה הטוען שטר שלי פרוע נאמן, מפני שכל שטר ושטר הוא ספק פרוע (משנה בבא בתרא קעג.). 80) ללווה אחד. 81) בין שטרותיו של המְצַוֶּה. 82) של שתי הלוואות על סכומים שונים ואם כן שטר אחד מהם אינו פרוע, שהרי רק על שטר אחד אמר שהוא פרוע. 83) הלווה יכול לטעון שהגדול פרוע, שהמוציא מחבירו עליו הראייה (מגיד משנה). 84) שם בגמרא ומאותו הטעם: שיד בעל השטר על התחתונה. 85) נוסח זה אינו ברור, אפשר לפרשו – שטר חוב אחד מן השטרות שלך הנמצאים בידי ומשמע גם החוב הכולל שלווית ממני, והואיל וניתן להתפרש לכאן ולכאן – יד בעל השטר על התחתונה וכולם בחזקת פרועים, ואם בא הלווה וטען שפרע את כולם – נאמן (מגיד משנה בשם הר"י מיגאש).

פֶּרֶק שִׁבְעָה עָשָׂר[1]

1) מבאר דין הבא ליפרע מן היורשים או יורש הבא ליפרע מן היורש, ושאין אדם מוריש שבועה לבניו, ודין שטרות של יתומים על יתומים. שאין מגבים בהם ואין קורעים אותם, ודין נשבעים שלא פקדנו אבינו, ודין אומר אמר לנו אבא לא לוויתי, ודין יורש שבא ליפרע בשטר שיש בו נאמנות, ודין יורש קטן שהיה שטר חוב לאביו ויצא עליו שובר אחר מיתת אביו, ודין מוציא שטר חוב כתוב בבבל שמגבהו ממעות בבל.

א. מַלְוֶה שֶׁמֵּת[2], וּבָא הַיּוֹרֵשׁ לִתְבֹּעַ אֶת הַלּוֶה בִּשְׁטָר שֶׁעָלָיו, וְאָמַר: פָּרַעְתִּי לְאָבִיךָ, וְהַיּוֹרֵשׁ אוֹמֵר: אֵינִי יוֹדֵעַ - אוֹמְרִים לוֹ[3]: עֲמֹד וְשַׁלֵּם לוֹ[4]. אָמַר: יִשָּׁבַע לִי - הֲרֵי זֶה נִשְׁבָּע בִּנְקִיטַת חֵפֶץ[5]: שֶׁלֹּא פִּקְּדָנוּ אַבָּא[6] עַל יְדֵי אַחֵר וְשֶׁלֹּא אָמַר לָנוּ אַבָּא בְּפִיו וְשֶׁלֹּא מָצִינוּ[7] בֵּין שְׁטָרוֹתָיו שֶׁל אַבָּא[8] שֶׁשְּׁטָר זֶה פָּרוּעַ[9], וְגוֹבֶה.

2) משנה, שבועות מה. וגמרא שם מח. 3) הדיינים אומרים ללווה. 4) ליורש, ואין משביעים אותו. דין זה מבואר בגמרא שם, ששאלו בלשון תמיהה: אבוהון שקיל בלא שבועה, ואינהו שקלי בשבועה (אביהם היה נוטל בלא שבועה, והם (היתומים) נוטלים רק בשבועה)? נתבאר למעלה פי"ד ה"ב שהלווה אינו נאמן לומר "שטר זה פרוע", ואין משביעים את המלוה אלא כשדורש הלווה מעצמו שישבע. 5) של מצוה. מכיון שאביו היה מחויב שבועה חמורה כזו כשהלווה טוען: ישבע לי שלא פרעתי – מחוייבים גם יורשיו בשבועה כזו. 6) שלא הודיע לנו לפני מותו. 7) מצאנו. 8) כל כתב שהוא. 9) נמשך לכל שלוש הטענות שלמעלה: שלא פקדנו, שלא אמר ושלא מצאנו וכו'. מתמיהת הגמרא שם, למדנו רק שלא הורע כוח היורשים מכוח המוריש, אבל לא שמענו שיהא כוחם יפה מכוחו, ולפיכך הם נשבעים בכל מקרה שמורישם היה מחויב להשבע, אלא שתוכן שבועתם הוא אחר. ושבועה זו נקראת בפי חכמים: שבועת יורשים. [במגיד־משנה (לקמן ה"ב) מבאר, שכדי לפסול את השטר – צריך שני תנאים: א. שהשטר נמצא בין שטרות פרועים, ב. שנמצא בין ניירותיו של המוריש כתב המאשר פרעון החוב. וכן משמע מלשונו של רבינו (למעלה פט"ז ה"י) שכתב: "נמצא השטר בין שטרות פרועים – הרי זה פרוע, אף־על־פי שאין עדים על הכתב הנמצא (אישור פרעון)". יוצא ברור, שרק שני הדברים – נמצא בין שטרות פרועים וגם שובר בידי מלוה – פוסלים את השטר. וכן פסקו להלכה ה'טור' וה'שולחן ערוך' חו"מ סי' קח, וראה ש"ך שם ס"ק יב].

ב. מֵת הַלּוֶה[10] אַחַר שֶׁמֵּת הַמַּלְוֶה, וּבָא הַיּוֹרֵשׁ לְהִפָּרַע מִן הַיּוֹרֵשׁ - לֹא יִפָּרַע אֶלָּא בִּשְׁבוּעָה, וְאוֹמְרִין[11] לוֹ[12]: תְּחִלָּה הִשָּׁבַע שֶׁלֹּא פִּקְּדָנוּ אַבָּא וְשֶׁלֹּא אָמַר לָנוּ אַבָּא וְלֹא מָצִינוּ בֵּין שְׁטָרוֹתָיו שֶׁל אַבָּא שֶׁשְּׁטָר זֶה פָּרוּעַ. וַאֲפִלּוּ הָיָה הַיּוֹרֵשׁ קָטָן הַמֻּטָּל בַּעֲרִיסָה כְּשֶׁמֵּת מוֹרִישׁוֹ[13] - הֲרֵי זֶה נִשְׁבָּע וְנוֹטֵל[14]. וְאִם צִוָּה הַמַּלְוֶה[15] בִּשְׁעַת מִיתָתוֹ שֶׁשְּׁטָר זֶה אֵינוֹ פָּרוּעַ - יִפָּרַע הַיּוֹרֵשׁ בְּלֹא שְׁבוּעָה אֲפִלּוּ מִן הַיּוֹרֵשׁ.

10) בגמרא שם. 11) בכת"י תימן: "ואומרין". פירוש, הדיינים אומרים ליורשי המלוה. 12) אף־על־פי שיורשי הלווה אינם דורשים. וזה הוא ההבדל בין לווה קיים ובין מת הלווה. ב'טור' שם מוסיף עוד הבדל, שביורש מן היורש צריך להישבע גם שהלווה לא פרע לו עצמו, וכשהלווה חי פטור יורש המלוה משבועה זו, אם הלווה אינו טוען זאת. ראה ב"ח שם. 13) במשנה שבידינו כתוב: "רבי יוחנן בן ברוקה אומר: אפילו נולד הבן אחר מיתת האב, הרי זה נשבע ונוטל". ומלשונו של רבינו שכתב: "ואפילו היה היורש קטן", משמע שאינו פוסק כמותו בנולד לאחר מיתת האב. ונראה דעתו שנוטל בלא שבועה, ורק קטן בשעת מיתת האב צריך להשבע. [הרי"ף והרא"ש גורסים במשנתנו: העיד רבי יוחנן בן ברוקה וכו' וכן ב'ספר התרומות' שער יד חלק ב. ונראה שנוסחת רבינו היא ככתוב בספרים שבידינו, שהרי כלל בידינו שכל העיד – הלכה. ראה מגיד־משנה]. 14) נשבע שלא מצא בין שטרותיו של אבא ששטר זה פרוע, אבל שלא פקדנו ושלא אמר לי – אינו נשבע, מפני שקטן אינו בר־צוואה ('טור' ושו"ע שם סעיף ו). 15) דברי רבן שמעון בן גמליאל במשנתנו.

ג. מֵת הַלּוֶה תְּחִלָּה[16], וְאַחַר כָּךְ מֵת הַמַּלְוֶה - אֵין יוֹרְשֵׁי מַלְוֶה נוֹטְלִין מִיּוֹרְשֵׁי לוֶה כְּלוּם[17]; שֶׁבַּשָּׁעָה

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

שֶׁמֵּת הַלּוֶה נִתְחַיֵּב הַמַּלְוֶה לְהִשָּׁבַע וְאַחַר כָּךְ יִטֹּל, כְּמוֹ שֶׁבַּאֲרָנוּ[18], וּכְבָר מֵת, וְאֵין אָדָם מוֹרִישׁ שְׁבוּעָה[19] לְבָנָיו[20], שֶׁאֵינָן יְכוֹלִין לְהִשָּׁבַע שֶׁלֹּא נִפְרַע אֲבִיהֶם כְּלוּם[21]. וְאִם עָבַר הַדַּיָּן וְהִשְׁבִּיעַ יוֹרְשֵׁי מַלְוֶה, וְגָבוּ אֶת חוֹבָן - אֵין מוֹצִיאִין מִיָּדָם[22]. לְפִיכָךְ[23], שְׁטַר חוֹב שֶׁל יְתוֹמִים הַבָּאִים לְהִפָּרַע מִן הַיְתוֹמִים שֶׁמֵּת אֲבִיהֶן הַלּוֶה תְּחִלָּה - אֵין קוֹרְעִין אוֹתוֹ וְאֵין מַגְבִּין בּוֹ; אֵין גּוֹבִין בּוֹ - שֶׁאֵין אָדָם מוֹרִישׁ שְׁבוּעָה לְבָנָיו, כְּמוֹ שֶׁבַּאֲרָנוּ, וְאֵין קוֹרְעִין אוֹתוֹ - שֶׁמָּא יָבוֹא דַּיָּן שֶׁיָּדוּן וְיוֹצִיא בּוֹ.

16) גמרא שם. 17) אפילו בשבועה, כרב ושמואל שם. וכן גם דעת הרי"ף. 18) למעלה ה"ב. 19) כסף שאין לגבותו בלי שבועה. 20) לאו דוקא בניו, והכוונה ליורשיו. רבא שם מח: אומר: מה לי שלא פקדנו אבא, ומה לי שלא פקדנו אחא. 21) אינם יודעים אם נפרע או לא. 22) בגמרא שם חולק רבי אלעזר על רב ושמואל, ואומר: יורשין נשבעין שבועת יורשין ונוטלין. ובמסקנא שם אמרו, שלא נקבעה הלכה כמי, ולפיכך דיין שפסק כרב ושמואל – דינו קיים. והפוסק כרבי אלעזר – דינו קיים. 23) מסקנתו של רב פפא, שם.

ד. אֲפִלּוּ[24] הָיָה שָׁם עָרֵב[25], וּמֵת הַלּוֶה תְּחִלָּה - לֹא יִפָּרְעוּ יוֹרְשֵׁי הַמַּלְוֶה מִן הָעָרֵב; שֶׁאִם תֹּאמַר יִפָּרְעוּ מִן הָעָרֵב[26], הֲרֵי הָעָרֵב חוֹזֵר וְנִפְרָע מִיּוֹרְשֵׁי לוֶה[27].

24) שם. 25) ויורשי המלוה באים לגבות מן הערב. 26) כרב הונא בר רב יהושע, שם. 27) נימוקו של רב הונא. ב"טור" שם סעיף לב, מביא מחלוקת ראשונים מה הדין כשהלווה לא השאיר נכסים, והיתומים אינם חייבים לפרוע חובות אביהם, וממילא גם הערב ששילם את החוב אינו יכול לגבות מהם כלום. ומבאר, שלדעת האומרים שמצוה על היתומים לפרוע חוב אביהם (אע"פ שאינם חייבים מן הדין) אינו גובה מן הערב, שהרי מצוה על היתומים להחזיר לו, ולדעת האומרים שאפילו מצוה אין כאן – גובה. ואם באו יורשי מלוה לגבות מלקוחות שקנו שדה מהלווה – הכל מודים שגובים מהם כשלא הניח הלווה נכסים אחרים, שאין לדמות לקוחות לערב, שערב עשה חסד עם אביהם, ויש על בניו חובה מוסרית כלפיו. אבל לוקח – טובת עצמו נגד עיניו, ואפשר שמרצון קיבל על עצמו את הסיכון שמא יגבו ממנו יורשי מלוה את השדה לאחר זמן (ראה רז"ה ורמב"ן ור"ן שם). ורבינו סתם ולא גילה דעתו בזה.

ה. אֵין דָּנִין[28] מִדִּין זֶה[29] לְכָל הַדּוֹמֶה לוֹ[30]. אֶלָּא הֲרֵי הַפּוֹגֵם אֶת שְׁטָרוֹ[31] וּמֵת, אַף עַל פִּי שֶׁאֵינוֹ גוֹבֶה[32] אֶלָּא בִּשְׁבוּעָה[33] - הֲרֵי בָּנָיו נִשְׁבָּעִין שֶׁלֹּא פִּקְדָנוּ אַבָּא וְלֹא צִוָּנוּ אַבָּא וְלֹא מָצִינוּ בֵּין שְׁטָרוֹתָיו שֶׁל אַבָּא שֶׁכָּל הַשְּׁטָר הַזֶּה פָּרוּעַ, וְגוֹבִין אֶת שְׁאָר הַשְּׁטָר בֵּין מִן הַלּוֶה בֵּין מִיּוֹרְשָׁיו[34].

28) שם. 29) שאין אדם מוריש שבועת יורשים לבניו. 30) בגמרא שם אמרו: "הבו דלא לוסיף עלה" (שימו לב שלא להוסיף על מה שאמרו רב ושמואל בפירוש). 31) מלוה שהודה בבית־דין שנפרע חלק מהחוב הכתוב בשטר. 32) המלוה עצמו. 33) כתובות פז: 34) רב ושמואל אמרו מה שאמרו בדין הבא ליפרע מנכסי יתומים – לא יפרע אלא בשבועה, ואין ללמוד מזה לדין שבועת פוגם את שטרו, ואף־על־פי שאחר־כך מת גם הלווה, ויורשים באו להיפרע מיורשים. ואם מת הלווה לפני שמת המלוה – אין יורשי המלוה שפגם שטרו גובים מיורשי הלווה, שהרי המלוה נתחייב כבר בשבועת הבא להיפרע מיתומים, ושבועה זו אינו מוריש. מה־שאין־כן כשמת המלוה קודם ולא חלה עליו כלל שבועה זו (כסף־משנה).

ו. יוֹרֵשׁ[35] שֶׁבָּא לִגְבּוֹת[36] מִן הַיּוֹרֵשׁ, וְאָמְרוּ יוֹרְשֵׁי לוֶה: אָמַר לָנוּ אַבָּא לֹא לָוִיתִי חוֹב זֶה - הֲרֵי יוֹרְשֵׁי הַמַّלְוֶה גוֹבִין שֶׁלֹּא בִּשְׁבוּעָה[37]; שֶׁכָּל הָאוֹמֵר לֹא לָוִיתִי - כְּאוֹמֵר לֹא פָּרַעְתִּי[38] דָּמֵי. וְכֵן מַלְוֶה שֶׁבָּא לְהִפָּרַע מִיּוֹרְשֵׁי לוֶה, וְאָמְרוּ: אָמַר לָנוּ אַבָּא לֹא לָוִיתִי חוֹב זֶה - הֲרֵי זֶה גוֹבֵהוּ בְּלֹא שְׁבוּעָה[39], אֲפִלּוּ הֶאֱמִינוּ בַּשְּׁטָר כָּל זְמַן שֶׁאָמַר[40] פָּרַעְתִּי; שֶׁכָּל הָאוֹמֵר לֹא לָוִיתִי - כְּאוֹמֵר לֹא פָּרַעְתִּי[41].

35) כתובות פח. 36) מלוה בשטר. 37) שבועת היורשים, שנאמרה בהלכה ב. 38) שאם לא לוה, הרי לא פרע. וטענת לא לוה, אינה מחייבת שבועה (ראה הלכות טוען ונטען פ"ו ה"ג). 39) זה למד רבינו מהדין הקודם, שאם המלוה עצמו היה מחויב שבועה – מחויבים גם יורשיו להישבע שבועת היורשים, כמו שנתבאר למעלה בהלכה א. 40) בכת"י תימן: שיאמר. 41) ומה בכך שהאמינו, הלא הוא עצמו אומר: לא פרעתי.

ז. יוֹרֵשׁ שֶׁבָּא[42] לְהִפָּרַע מִן הַלּוֶה בִּשְׁטָר שֶׁיֵּשׁ בּוֹ נֶאֱמָנוּת לַלּוֶה כָּל זְמַן שֶׁיֹּאמַר פָּרַעְתִּי - הֲרֵי הַלּוֶה נִשְׁבָּע הֶסֵּת[43] שֶׁפָּרַע לִשְׁטָר זֶה וְנִפְטָר, אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא כָּתַב לוֹ: וַהֲרֵי אַתָּה נֶאֱמָן עַל יוֹרְשַׁי; שֶׁעִקַּר הַשְּׁטָר עַל תְּנַאי זֶה הָיָה[44]. וְאִם הִתְנָה עָלָיו שֶׁיִּהְיֶה נֶאֱמָן בְּלֹא שׁוּם שְׁבוּעָה - אֵינוֹ נִשְׁבָּע אֲפִלּוּ לְיוֹרְשֵׁי מַלְוֶה.

42) רי"ף בהלכותיו, כתובות סי' שמו. 43) למעלה (פט"ו ה"ו) נתבאר שבועה זו למה. 44) ברי"ף כתוב: "דשטר מיעקר עקיר (נעקר כוחו), דלא מצי למימר ליה אי פרעתן הוה לך למיקרע שטרא, אי נמי מיכתב תברא עילויה, משום דאמר ליה אנא אהימנותא דכתבת לי סמכי (בעברית: פקע כוחו של השטר, שאין המלוה יכול לטעון: אילמלי פרעת לי, היית צריך לקרוע את השטר או לדרוש שאכתוב לך שובר (ולמה אינו יכול לטעון כך?), משום שהלווה יטען: הסתמכתי על הנאמנות הכתובה בשטר), הלכך לא־שנא גבי דידיה, לא־שנא גבי ירתיה, כי אמרה פרעתיה נאמן (לפיכך אין הבדל בין לגבי הלווה עצמו בין לגבי יורשו – נאמן לומר פרעתי)". ומתקבל על הדעת שגם רבינו התכוון לנימוק זה שבמקור ההלכה, וכאן שיבשו המעתיקים. ונראה

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

שהנוסחה הנכונה כאן צ"ל: שעקר (בלי "יוד" (ע' קמוצה), וכן הוא בדפוס רומא ר"מ) על־ידי תנאי זה.

ח. יוֹרֵשׁ קָטָן[45] שֶׁהָיָה שְׁטַר חוֹב לְאָבִיו, וְיָצָא עָלָיו שׁוֹבֵר אַחַר מִיתַת אָבִיו - אֵין קוֹרְעִין אֶת הַשְּׁטָר וְאֵין מַגְבִּין בּוֹ עַד שֶׁיִּגְדְּלוּ הַיְתוֹמִים; שֶׁמָּא שׁוֹבֵר זֶה מְזֻיָּף הוּא, וּלְפִיכָךְ לֹא הוֹצִיאוֹ הַלֹּוֶה בְּחַיֵּי אָבִיו[46].

45) בבא־בתרא ז: 46) כתב הטור (חו"מ סי' קח) בשם הר' יוסף מיג"ש, שאפילו לא הגיע זמן הפרעון בחייו, ואפשר לומר שמפני כך לא מיהר הלווה להוציא את השובר – חוששים שמא הוא מזויף, שאם אינו מזויף היה לו לתבוע את המלוה לבית־דין ולדרוש קריעת השטר. והר' מאיר הלוי אומר, שזה דוקא כשתבעו האב בבית־דין לפרוע ולא הוציא את השובר להוכיח שכבר פרע. [במגיד־משנה כאן מביא דעת רשב"א, שאפילו אם עדי השובר מעידים בפנינו שחתמו על השובר אין סומכים עליהם, מפני שאין מקבלים עדות שלא בפני בעל־דין, וקטן דומה לשלא בפניו. ומרן הר"י קארו ב'בדק הבית' שלו שם שואל, הרי בית־דין מקיימים שטרות שלא בפני בעל־דין? והוא משיב, במקרה זה, שיש רגליים לדבר שהשובר מזויף – אין מקיימים שלא בפני בעל־דין. ראה משנה־למלך כאן].

ט. הַמּוֹצִיא[47] שְׁטַר חוֹב עַל חֲבֵרוֹ, וְהָיָה כָּתוּב בְּבָבֶל[48] - מַגְבֵּהוּ מִמְּעוֹת בָּבֶל[49]; הָיָה כָּתוּב בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל - מַגְבֵּהוּ מִמְּעוֹת אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל[50]. מַה שֶּׁאֵין כֵּן בִּכְתֻבָּה[51]. לֹא הָיָה בַּשְּׁטָר שֵׁם מָקוֹם, וְהוֹצִיאוֹ בְּבָבֶל - מַגְבֵּהוּ מִמְּעוֹת בָּבֶל; הוֹצִיאוֹ בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל - מַגְבֵּהוּ מִמְּעוֹת אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל. בָּא לִגְבּוֹת מִמְּעוֹת הַמָּקוֹם שֶׁיָּצָא בּוֹ הַשְּׁטָר[52], וְטָעַן הַלֹּוֶה: שֶׁהַמְּעוֹת שֶׁאֲנִי חַיָּב לוֹ מִכֶּסֶף שֶׁהוּא פָּחוּת מִזֶּה הַמַּטְבֵּעַ[53] - יִשְׁבַּע הַמַּלְוֶה וְיִטֹּל[54]. הָיָה בּוֹ כֶּסֶף סְתָם[55] - מַה שֶּׁיִּרְצֶה לַוֶּה מַגְבֵּהוּ[56]. מִכָּאן[57] אַתָּה לָמֵד, שֶׁשְּׁטָר שֶׁאֵין בּוֹ שֵׁם מָקוֹם שֶׁנִּכְתַּב בּוֹ - כָּשֵׁר לְכָל דָּבָר. וְהוּא הַדִּין לִשְׁטָר שֶׁאֵין בּוֹ זְמַן כְּלָל[58] - שֶׁהוּא כָּשֵׁר, אַף עַל פִּי שֶׁעֵדוּת זוֹ אִי אַתָּה יָכוֹל לַהֲזַמָּה[59]; שֶׁאֵין מְדַקְדְּקִין בְּדִינֵי מָמוֹנוֹת בִּדְרִישָׁה וַחֲקִירָה[60], כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר[61], כְּדֵי שֶׁלֹּא תִּנָּעֵל דֶּלֶת בִּפְנֵי לוֹוִין[62]. וּלְפִיכָךְ, שְׁטָרֵי חוֹב הַמְאֻחָרִין[63] - כְּשֵׁרִין, אַף עַל פִּי שֶׁאֵין אַתָּה יָכוֹל לַהֲזַמָּן, כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר בִּמְקוֹמוֹ[64].

47) ברייתא, כתובות קי: 48) כותבים בשטרות שם המקום שבו נכתבו. 49) הדינרים שבבבל משקלם יותר מדינרי ארץ ישראל, ומתוך כך הם שוים יותר, לפי שערך המטבע נקבע לפי משקל הכסף או הזהב שבו. 50) צריך לשלם במטבע של המדינה שבה נשתעבד. 51) דיני כתובה, נתבארו בפט"ז מה' אישות ה"ו. 52) כדינו. 53) לויתי מטבע שמשקלו פחות ממטבע מקום זה. 54) ב'בית יוסף' שם סי' מב אות יט, מנמק: בסתם מתקבל על הדעת שלוה מטבע היוצאת במקום שנכתב השטר, ואם הלווה טוען שהוא חייב פחות מזה, דנים אותו כאילו אמר פרעתי את ההפרש. 55) ולא נקבע שם המטבע. 56) הפחות שבמטבעות כסף. 57) ממה שלמדנו כאן בדין שלא היה בשטר שם המקום. 58) שטר בלי תאריך. 59) "הזמה" פירושה: עדים מעידים על מה שנעשה בפניהם ביום מסוים ובמקום מסוים, ובאו עדים אחרים והעידו, שבאותו זמן היו עדים אלה אתם במקום אחר (מלשון הכתוב (דברים יט, יט): ועשיתם לו כאשר זמם). וכלל בידינו, שכל עדות שאין אתה יכול להזימה, כגון אם לא מסרו העדים את המקום והזמן – אינה עדות. 60) אין בית־דין חוקרים את העדים על כל פרטי עדותם, ואין מדקדקים בתאריכים אלא בעובדא שהם מעידים עליה. 61) בהלכות עדות פ"ג ה"א. 62) אם יכבידו על המלוים גביית החוב על ידי דרישה וחקירה מדוקדקת של העדים – יימנעו מלהלוות. 63) רשום בהם תאריך מאוחר מיום כתיבת השטר. 64) לקמן פכ"ג ה"א.

פֶּרֶק שְׁמוֹנֶה עָשָׂר[1]

1) מבאר שכל נכסי הלווה אחראים למלווה, ודין משעבד נכסים מקרקעי ומטלטלין "דקנה ודאיקני", ודין עושה שדהו ועבדו אפותקי ומכרו או שחררו, ודין הקדש שמפקיע מידי שעבוד, ודין טורף מן הלקוחות שהלוקח יכול לסלקו בכסף, ודין היו ללווה שתי שדות ומכר אחת ואחר־כך מכר השנייה (בגמרא: "תרי אפדני"), ודין המניח שדה שערכה פחות מהמלוה וגבה אותה המלווה וסילקוהו היתומים בכסף.

א. הַמַּלְוֶה אֶת חֲבֵרוֹ סְתָם - הֲרֵי כָּל נְכָסָיו[2] אַחֲרָאִין וְעַרְבָאִין[3] לְחוֹב זֶה. לְפִיכָךְ[4], כְּשֶׁיָּבוֹא לִגְבּוֹת - תּוֹבֵעַ אֶת בַּעַל חוֹבוֹ תְּחִלָּה[5]. אִם מָצָא עִמּוֹ נְכָסִים, בֵּין מִטַּלְטְלִין בֵּין קַרְקָעוֹת - גּוֹבֶה מֵהֶן בִּרְצוֹן הַלֹּוֶה[6]. וְאִם לֹא נָתַן הַלֹּוֶה מִדַּעְתּוֹ - מַגְבִּין אוֹתוֹ בֵּית דִּין. לֹא הִסְפִּיק לוֹ כָּל הַנִּמְצָא כְּנֶגֶד שְׁטַר חוֹבוֹ[7] - הֲרֵי זֶה גּוֹבֶה מִכָּל הַקַּרְקָעוֹת שֶׁהָיוּ לַלֹּוֶה, אַף עַל פִּי שֶׁהֵן עַתָּה מְכוּרִין לַאֲחֵרִים[8] אוֹ נְתוּנִים בְּמַתָּנָה[9]. הוֹאִיל וּמָכַר הַלֹּוֶה אוֹ נָתַן אַחַר שֶׁנִּשְׁתַּעְבֵּד בְּחוֹב זֶה, הֲרֵי זֶה מוֹצִיא מִיַּד הַלָּקוֹחוֹת אוֹ מִיַּד בַּעֲלֵי הַמַּתָּנוֹת. וְזֶהוּ הַנִּקְרָא טוֹרֵף. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּקַרְקָעוֹת שֶׁהָיוּ לוֹ בְּעֵת שֶׁלָּוָה; אֲבָל נְכָסִים הַבָּאִין לוֹ לְאַחַר שֶׁלָּוָה - לֹא נִשְׁתַּעְבְּדוּ לְבַעַל חוֹב[10] וְאֵינוֹ טוֹרְפָן[11]. וְאִם הִתְנָה עָלָיו: שֶׁכָּל נְכָסִים שֶׁיִּקְנֶה יִהְיוּ מְשֻׁעְבָּדִין לְהִפָּרַע מֵהֶן, וְקָנָה אַחַר שֶׁלָּוָה, וּמָכַר אוֹ נָתַן - הֲרֵי בַּעַל חוֹב טוֹרֵף מֵהֶן[12].

2) בין מטלטלין ובין קרקעות. 3) השעבוד לשלם את החוב, מוטל לא רק על גופו של הלווה אלא גם על הנכסים עצמם. 4) מפני ששעבודם של הנכסים הוא מדין ערב (כסף־משנה). 5) כדין אדם ערב, שצריך לתבוע את הלווה תחילה. 6) אבל אינו רשאי לגבות ממנו בדרך כפיה שלא בבית־דין. 7) בדין הקודם, המדובר בין במלוה בשטר ובין במלוה על־פה, ומכאן ואילך במלוה בשטר בלבד. 8) הקונה קרקע – צריך להזהר ולדעת אם אינו משועבד

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

לאחרים. 9) ואפילו לא כתב בשטר, שקרקעותיו אחראים לפרעון החוב. כרבנן בבבא־מציעא יד. שאמרו: אחריות (שאינה כתובה בשטר) טעות־סופר, ופירש"י שם: הסופר טעה ושכח לכותבה. [דייק רבינו, וכתב: "לא הספיק לו וכו'" ללמדך, שאם יש ביד הלוה נכסים שהם ברשותו (בלשון המשנה: בני חורין) אין גובים מן המשועבדים (שנמכרו או ניתנו לאחרים). משנה מפורשת היא (גיטין מח:): אין נפרעין מנכסים משועבדים במקום שיש נכסים בני חורין]. 10) למד זה ממה שאמרו בגמרא (בבא־בתרא מד:) "דילמא דאקני אמר ליה (שמא אמר לו מה שאקנה יהיה גם כן משועבד לך)", מכאן שאם לא אמר לו כך בפירוש – אין השעבוד חל עליהם. וכן כתב רבו הר"י מיגש בבבא־בתרא קנז: (ראה לקמן פכ"ג ה"ב, ובמגיד־משנה שם). 11) מיד הלקוחות, אבל מן הלווה עצמו גובה גם נכסים שקנה אחר ההלוואה. דייק רבינו, וכתב "טורפן", ולא כתב "גובה מהן", בהתאם להגדרתו למעלה: "זה הנקרא טורף". 12) מסקנת הגמרא שם.

ב. אֵין כָּל הַדְּבָרִים אֲמוּרִין אֶלָּא בְּקַרְקַע; אֲבָל הַמְּטַלְטְלִין - אֵין עֲלֵיהֶן אַחֲרָיוּת[13]. אֲפִלּוּ מְטַלְטְלִין שֶׁהָיוּ לוֹ בְּעֵת שֶׁלָּוָה שֶׁמְּכָרָן לְשַׁעְתּוֹ - אֵין בַּעַל חוֹב טוֹרֵף אוֹתָן. הִקְנָה לְבַעַל חוֹבוֹ כָּל הַמְּטַלְטְלִין עַל גַּב קַרְקַע שֶׁיֵּשׁ לוֹ לִהְיוֹתוֹ נִפְרָע מִן הַכֹּל[14] - הֲרֵי זֶה טוֹרֵף[15] מֵאוֹתָן הַמְּטַלְטְלִין. וְהוּא[16] שֶׁיִּכְתֹּב לוֹ בִּשְׁטַר חוֹבוֹ: שֶׁהִקְנֵיתִי לְךָ מְטַלְטְלִין שֶׁיֵּשׁ לִי עַל גַּב הַקַּרְקַע שֶׁיֵּשׁ לִי שֶׁלֹּא כְּאַסְמַכְתָּא[17] וְשֶׁלֹּא כְּטָפְסֵי הַשְּׁטָרוֹת[18]. וְכֵן אִם כָּתַב: שֶׁכָּל נְכָסִים שֶׁאֲנִי עָתִיד לִקְנוֹת, בֵּין קַרְקָעוֹת בֵּין מְטַלְטְלִין[19], הֲרֵי הֵן מְשֻׁעְבָּדִים לְךָ לְהִפָּרַע מֵהֶן, וְהַמְּטַלְטְלִין קְנוּיִין לְךָ עַל גַּב הַקַּרְקָעוֹת לְהִפָּרַע מֵהֶן שֶׁלֹּא כְּאַסְמַכְתָּא וְשֶׁלֹּא כְּטָפְסֵי הַשְּׁטָרוֹת - הֲרֵי זֶה טוֹרֵף אַף מִן הַמְּטַלְטְלִין שֶׁקָּנָה הַלּוֶה לְאַחַר שֶׁלָּוָה; שֶׁכָּל תְּנַאי שֶׁבְּמָמוֹן - קַיָּם.

13) משום כך אין גובים מהם משעה שיצאו מרשותו של לווה (שם מד:): מטלטלי לבעל־חוב – לא משתעבדי. 14) בין מן הקרקע ובין מן המטלטלין. 15) מן הלקוחות. נתבאר בהלכה הקודמת, שהמונח "טורף" משמעותו מן הלקוחות. 16) בתנאי (מאמר רב חסדא, שם). 17) הבטחה מופרזת שאדם נותן לחבירו כדי לחזק איזו שהיא התחייבות, מתוך שלבו סמוך ובטוח שלא יגיע המקרה המחייבו לקיים ההבטחה. ואמרו (בבבא־בתרא קסח.): "אסמכתא לא קניא", ואינו מחויב לקיים הבטחה כזו. 18) סופרי שטרות רגילים היו להכין להם טפסים ולהשאיר מקום פנוי לשמות המלוה, הלווה, הסכום והזמן, ונהגו לכתוב בטפסים גם הקנאת מטלטלין אגב קרקע, ולפעמים שוכחים ואינם מוחקים את הפיסקא הזאת, אע"פ שלא התנו כן בפירוש, ולפיכך צריכים להוסיף פיסקא אחרונה זו. [הרשב"ם בבא־בתרא שם מפרש "טופסי דשטרי" "היינו שטר עשוי להעתיק ממנו שטרות", אולם רבינו בגיטין כו פירש כדברינו]. 19) בהלכה הקודמת נתבאר, שאם התנה לשעבד גם הקרקעות שיקנה – חל השעבוד. וכאן מרחיב רבינו דין זה גם על מטלטלין אגב קרקע. ובמגיד־משנה מוסיף, שאפילו מכר הקרקע שאגבו שעבד את מטלטליו ואחר־כך קנה מטלטלין – חל עליהם השעבוד, משום שהשעבוד חל בשעה שהקרקע היה בידו.

ג. עָשָׂה[20] שָׁדֵהוּ אַפּוֹתִיקִי[21] לְבַעַל חוֹבוֹ אוֹ לְאִשָּׁה בִּכְתֻבָּתָהּ, וְהוּא[22] שֶׁיִּכְתֹּב לָהֶן: מִכָּאן תִּגְבּוּ, וּשְׁטָפוּ נָהָר[23] - הֲרֵי זֶה גּוֹבֶה מִשְּׁאָר נְכָסִים וְטוֹרֵף אוֹתָן. וְאִם הִתְנָה עִמּוֹ[24]: שֶׁלֹּא יִהְיֶה לוֹ פֵּרָעוֹן אֶלָּא מִזּוֹ - אֵינוֹ גּוֹבֶה מִשְּׁאָר נְכָסִים[25]. וְכֵן אִם לָוָה מִמֶּנּוּ וּפֵרַשׁ[26] שֶׁאֵין לוֹ אַחֲרָיוּת עָלָיו - הֲרֵי זֶה אֵינוֹ גּוֹבֶה מִן הַמְשֻׁעְבָּדִין[27] לְעוֹלָם.

20) גיטין מא. 21) רש"י בבבא־קמא נא: מפרש שזו מילה מורכבת משלוש מלים: אפה תהא קאי ("על זו תהא עומד"). כלומר, בשדה זו תגבה. [בפירוש המשניות לרבינו כתוב שהיא מורכבת מן המלים "פה תקנה", ונראה שטעה המעתיק או המתרגם, כי מה ענין קנין לכאן?]. 22) "אפותיקי" האמור כאן – משמעותו. 23) ואינו ראוי לזריעה, וירד מחירו. 24) שם. 25) שכל תנאי שבממון – קיים. 26) כתב בפירוש בשטר. 27) מה שאמרנו "אחריות טעות סופר", היינו כשלא כתב בשטר "כל נסכי אחראין", אבל כשכתב בפירוש "בלי אחריות" – תנאו קיים.

ד. עָשָׂה שָׂדֵהוּ[28] אַפּוֹתִיקִי[29] לְבַעַל חוֹבוֹ אוֹ לְאִשָּׁה בִּכְתֻבָּתָהּ, וּמְכָרָהּ - הֲרֵי זוֹ מְכוּרָה[30]; וּכְשֶׁיָּבוֹא בַּעַל חוֹב לִגְבּוֹת, אִם לֹא יִמְצָא נְכָסִים בְּנֵי חוֹרִין - יִטְרֹף אוֹתָהּ[31]. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּשֶׁמָּכַר לְשַׁעְתָּהּ[32]; אֲבָל מְכָרָהּ מִמְּכַר עוֹלָם[33] - אֵינָהּ מְכוּרָה[34].

28) בבלי גיטין מא. וירושלמי יבמות פ"ז ה"א. 29) אפותיקי סתם, היינו "מכאן תגבו" (ראה ההלכה הקודמת). 30) המכר קיים, והשעבוד האפותיקאי רובץ עליה. לקמן מבואר, במה יפה כוחו של שעבוד זה מסתם שעבוד. 31) אף־על־פי שישנם נכסים שמכר אחר מכירת שדה זו. כשלא עשה אפותיקי ומכר כל נכסיו – המלוה גובה הנכסים שנמכרו באחרונה, שהרי הלקוחות הקודמים אומרים לו: השארנו בשבילך נכסים בני חורין לגבות מהם, אבל שדה אפותיקי טורף אותה מן הלקוחות כשלא מצא בני חורין, ואף־על־פי שנמכרה ראשונה (ר"ן גיטין שם, ומגיד־משנה כאן). 32) הודיע ללוקח שהשדה היא אפותיקי, וכשימכור כל שדותיו יגבה אותה המלוה. 33) ככל מכר סתם, ולא העיר תשומת לב הלוקח לאפשרות שתילקח ממנו כשיגיע זמן פרעון החוב או הכתובה. 34) המכר בטל לגמרי, שאלמלי ידע הלוקח שהשדה אפותיקי – לא היה קונה אותה (ר"ן שם, ומגיד־משנה). [מקור דין זה בירושלמי יבמות פ"ז ה"א, מובא ברי"ף כאן: "העושה שדהו אפותיקי לאשה בכתובתה או לבעל־חוב בחובו ומכרה – מכורה, והלוקח יחוש לעצמו וכו' הוי

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

כשמכרו לשעה אנן קיימין (אנו עומדין), אבל אם לא מכרן לשעה – דברי הכול אינן מכורין". ודעת רבינא שברייתא זו עוסקת באפותיקי סתם, ופירושה כאמור למעלה. ומה שאמרו "והלוקח יחוש לעצמו" הכוונה, שהלוקח צריך לשים לב לאפשרות שהמלוה בעל האפותיקי יטרוף אותה. במגיד־משנה מעיר שפירושו של רבינו דחוק קצת, אבל הוא מיישב את כל התמיהות שבסוגיא זו (ראה ראב"ד כאן, ו'ספר הזכות' לרמב"ן גיטין שם)].

ה. עָשָׂה עַבְדּוֹ[35] אַפּוֹתֵיקִי וּמְכָרוֹ - הֲרֵי בַּעַל חוֹב גּוֹבֶה מִמֶּנּוּ, מִפְּנֵי שֶׁיֵּשׁ לוֹ קוֹל[36]. עָשָׂה שׁוֹרוֹ[37] אַפּוֹתֵיקִי וּמְכָרוֹ - אֵין בַּעַל חוֹב גּוֹבֶה מִמֶּנּוּ, וְכֵן שְׁאָר הַמִּטַּלְטְלִין, מִפְּנֵי שֶׁאֵין לָהֶן קוֹל.

35) בבא־בתרא מד: 36) כשאדם עושה עבדו אפותיקי, יש לזה פרסום והיה ללוקח להזהר, וכשלא נזהר – גרם הפסד לעצמו. במגיד־משנה מבאר, שבאפותיקי סתם, גובה רק במקרה שאין נכסים בני חורין. ובאפותיקי מפורש (ראה ה"ג) גובה אפילו יש נכסים כאלה כדין שדה אפותיקי. [הרא"ש בתשובותיו כלל יז מפרש, שהעבד עצמו מספר לכל אדם, שרבו עשהו אפותיקי, ומשום כך יש לדבר קול, והלוקח צריך להזהר. ומדבריו למד ה'בית חדש' בחושן־משפט סי' קיז שני דינים: א. כשלא עשהו רבו אפותיקי ומכרו – אין בעל־חוב טורפו אף־על־פי שבכל מקום עבד דינו כקרקע, שהרי אין פרסום לשעבוד זה; ב. כשעשהו אפותיקי טורף אפילו במלוה על־פה, משום שלענין גביה ממשועבדים מכריע הפרסום, וכאן יש פרסום. ולא כמגיד־משנה, שפסק כאן שהדברים במלוה בשטר, ורק עשיית האפותיקי אינה צריכה שטר]. 37) שם.

ו. עֶבֶד[38] שֶׁעָשָׂהוּ רַבּוֹ אַפּוֹתֵיקִי וְשִׁחְרְרוֹ, אַף עַל פִּי שֶׁכָּתַב לוֹ: לֹא יִהְיֶה לְךָ פַּרְעוֹן אֶלָּא מִזֶּה[39] - יָצָא לַחֵרוּת. וְכֵן אִם הִקְדִּישׁוֹ[40]. שֶׁהֶחָמֵץ[41] וְהַשִּׁחְרוּר וְהַהֶקְדֵּשׁ מַפְקִיעִין מִיַּד שִׁעְבּוּד[42]. וַהֲרֵי בַּעַל חוֹב גּוֹבֶה חוֹבוֹ מִן הַלְּוֶה[43], וְכוֹתֵב עָלָיו שְׁטָר בְּחוֹבוֹ[44], וְטוֹרֵף[45] מִזְּמַן זֶה הַשְּׁטָר[46]. וְלָמָּה הוּא חַיָּב לְשַׁלֵּם? מִפְּנֵי שֶׁגּוֹרֵם לְאַבֵּד מָמוֹן חֲבֵרוֹ, וְכָל הַגּוֹרֵם לְהַזִּיק - מְשַׁלֵּם, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ בִּמְקוֹמוֹ[47]. וְכוֹפִין[48] אֶת רַבּוֹ הַשֵּׁנִי[49] לְשַׁחְרְרוֹ[50], מִפְּנֵי תִּקּוּן הָעוֹלָם; שֶׁלֹּא יִמְצָאֶנּוּ[51] בַּשּׁוּק וְיֹאמַר לוֹ: עַבְדִּי אַתָּה[52].

38) משנה וגמרא גיטין מ:־מא. 39) ודומה לגבוי. 40) דעת רבינו – שגם קדושת דמים מפקיעה מידי שעבוד (ראה הלכה הבאה). 41) ישראל ששעבד חמצו לנכרי בחובו, ועבר עליו הפסח – נאסר בהנאה כחמצו של ישראל. 42) מימרא של רבא שם, ונכפלה כמה פעמים בגמרא ככלל מקובל על הכל. 43) שויו של העבד. 44) הלווה מחויב לתת למלוה שטר על החוב החדש של תשלום נזק. 45) המלוה טורף מהלקוחות. 46) ואינו טורף הנכסים שנמכרו לפני זמנו של השטר החדש, משום שהחוב הראשון כבר נפרע על־ידי שחרור העבד ('טור' חו"מ סי' קיז). 47) בפ"ז מהלכות חובל ומזיק הי"ג. 48) שם. 49) המלוה. 50) אף־על־פי שכבר יצא לחירות על־ידי שחרור רבו הראשון. 51) רבו השני. 52) מכוח האפותיקי.

ז. הַמַּקְדִּישׁ נְכָסָיו[53] - אֵין בַּעַל חוֹב יָכוֹל לִטְרֹף מִן הַהֶקְדֵּשׁ, שֶׁהַהֶקְדֵּשׁ מַפְקִיעַ הַשִּׁעְבּוּד[54]. וּכְשֶׁפּוֹדִין הַקַּרְקַע מִיַּד הַהֶקְדֵּשׁ, אוֹמְדִין כַּמָּה אָדָם רוֹצֶה לִתֵּן בְּשָׂדֶה זוֹ עַל מְנָת שֶׁיִּתֵּן לְבַעַל חוֹב אֶת חוֹבוֹ וּלְאִשָּׁה כִּתֻּבָּתָהּ[55]. לְפִיכָךְ, לְכִשֶּׁתִּפָּדֶה וְתֵצֵא לַחֵלִין בְּיַד הַלּוֹקֵחַ - יָבוֹא בַּעַל חוֹב וְיִטְרֹף אוֹתָהּ, אוֹ הָאִשָּׁה בִּכְתֻּבָּתָהּ, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ בַּעֲרָכִין[56].

53) משנה, ערכין כג: 54) אפילו נכסים שלא חלה עליהם קדושת הגוף אלא קדושת דמים (קדושת הגוף חלה על דברים הקרבים על המזבח. וקדושת דמים פירושה, דברים שהם ממונו של הקדש, והם עצמם אינם קרבים) מפקיעים השעבוד. [בפ"ז מהלכות ערכין הי"ד־טז מבאר רבינו דין זה באריכות, וראה פירוש "רמב"ם לעם" שם]. 55) בהלכות ערכין (שם) מבאר רבינו שהשעבוד נפקע רק לגבי הקדש בלבד אבל תלוי ועומד על הנכס, וכשיצא מרשות הקדש על־ידי פדיון – חוזר השעבוד למקומו, והמלוה או האשה יגבוהו, ולפיכך הבא לפדות את הנכס לא יסכים לשלם כל שויו אלא מה שהוא רוצה להוסיף על דמי החוב או הכתובה, ואת הסכום המועט הזה הוא נותן להקדש ופודה בו ומשלם את החוב או הכתובה. 56) שם. [רש"י בפירושו למשנה שם כותב, שקדושת דמים אינה מוציאה מידי שעבוד מפני שאין אדם מקדיש דבר שאינו שלו, ומן הדין המלוה והאשה טורפים מידי הקדש, אלא חכמים גזרו שיפדו בסכום מועט, כדי שלא יאמרו: הקדש יוצא בלי פדיון (כרבי אבהו שם). וכן גם דעת הראב"ד בהשגותיו (שם הי"ד) ורוב המפרשים. וסמוכין לשיטת רבינו, אנו מוצאים בירושלמי כתובות פ"ח ה"י: רבי אבוהו בשם רבי יוחנן – מועלין מעילה גמורה (בנכסים המשועבדים שהקדישם הלווה). ראה כסף־משנה ורדב"ז בהל' ערכין שם, ומשנה־למלך כאן].

ח. בַּעַל חוֹב[57] שֶׁבָּא לִטְרֹף[58], אִם יֵשׁ מָעוֹת לַלּוֹקֵחַ - יָכוֹל לְסַלְּקוֹ וְלִתֵּן לוֹ דְּמֵי מַה שֶּׁהוּא טוֹרֵף[59], וְחוֹזֵר הַלּוֹקֵחַ וְתוֹבֵעַ לַמּוֹכֵר[60]. וְאִם עָשָׂה אוֹתוֹ אַפּוֹתֵיקִי - אֵינוֹ יָכוֹל לְסַלְּקוֹ בְּדָמִים[61].

57) כתובות צא: 58) מן הלוקח. 59) הסכום שהוא בא לגבות משדה זו. 60) מן הלווה שמוכר לו שדה זו. כרבא, שם. 61) בבא־מציעא טו: המדובר באפותיקי מפורש, כשאמר לו: "לא יהיה לך פרעון אלא מזה", אבל באפותיקי סתם – יכול לסלקו (גמרא שם).

ט. רְאוּבֵן[62] שֶׁהָיָה חַיָּב לְשִׁמְעוֹן מָאתַיִם, וְהָיוּ לוֹ שְׁתֵּי שָׂדוֹת, וּמָכַר אַחַת מֵהֶן לְלֵוִי בְּמָנֶה, וְחָזַר וּמָכַר לוֹ הַשְּׁנִיָּה בְּמָנֶה, וּבָא שִׁמְעוֹן וְטָרַף אַחַת בְּמָנֶה, וְחָזַר לִטְרֹף הַשְּׁנִיָּה בַּמָּנֶה הַנִּשְׁאָר לוֹ[63], וְהֵבִיא לוֹ[64]

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

מָאתַיִם וְאָמַר לוֹ: אִם תִּרְצֶה לִהְיוֹת הַשָּׂדֶה שֶׁטָּרַפְתָּ שׁוּמָה לְךָ בְּכָל הַמָּאתַיִם שֶׁיֵּשׁ לְךָ[65], הֲרֵי מוּטָב; וְאִם לָאו, הֵילָךְ מָאתַיִם שֶׁל חוֹבְךָ וְהִסְתַּלֵּק[66] - הַדִּין עִם לֵוִי[67]. רָצָה שִׁמְעוֹן וְעָמַד בָּהּ[68], אַף עַל פִּי שֶׁקִּבְּלָהּ[69] בְּמָאתַיִם - אֵין לֵוִי חוֹזֵר וְתוֹבֵעַ[70] רְאוּבֵן אֶלָּא בְּמָנֶה[71].

62) כתובות שם, מעשה שהיה. 63) מותר החוב. 64) לוי – קונה השדות, הביא לשמעון – המלוה. 65) המגיע לך מראובן. 66) והחזר לי את השדה שכבר טרפת. 67) כרבא, שם. המדובר באפותיקי סתם, שהרי במפורש אינו יכול לסלקו בדמים. 68) השאיר בידו את השדה שטרף כתשלום מלא לכל החוב. 69) שמעון – המלוה. 70) כשלוי בא ותובע מראובן המוכר, דמי השדה שטרף בעל־חובו. 71) כמחירה ששילם לראובן. כרב עוירא, שם.

י. מֵת רְאוּבֵן[72], וְהִנִּיחַ שָׂדֶה אַחַת שָׁוָה מֵאָה, וּבָא שִׁמְעוֹן[73] וּטְרָפָהּ, וְנָתְנוּ לוֹ הַיְתוֹמִים מֵאָה מִן הַמַּטַּלְטְלִין שֶׁהִנִּיחַ אֲבִיהֶן וְסִלְּקוּהוּ[74] - הֲרֵי זֶה חוֹזֵר וְטוֹרֵף אוֹתָהּ בִּשְׁאָר חוֹבוֹ[75]; שֶׁמֵּאָה שֶׁנָּתְנוּ לוֹ - מִצְוָה עָשׂוּ[76], שֶׁמִּצְוָה עַל הַיְתוֹמִים לִפְרֹעַ חוֹבוֹת אֲבִיהֶם[77]. וְאִם אָמְרוּ לוֹ[78]: אֵלּוּ בְּמֵאָה דְּמֵי הַשָּׂדֶה שֶׁטָּרַפְתָּ - אֵינוֹ יָכוֹל לַחֲזוֹר וְלִטְרוֹף אוֹתָהּ[79] בַּעַם אַחֶרֶת בִּשְׁאָר חוֹבוֹ.

72) שם. 73) שהיה נושה בראובן מאתים. 74) ולקחו חזרה את השדה. 75) ואין היתומים יכולים לטעון: לא היינו מחויבים לשלם לך מן המטלטלין שהניח אבא (כאמור למעלה פי"א ה"ז), והיה לך שעבוד רק על השדה שמחירה מאה, ואם־כן סילקנו כל שעבודך. 76) המלוה יכול לטעון: המאה שלמתם כדי לקיים מצוה, ולא לסילוק השעבוד שיש לי על הקרקע. 77) רבינו (שם ה"ח) פסק, שמצוה על היתומים לפרוע חובות אביהם מהמטלטלין שירשו ממנו, אבל משלהם אפילו מצוה אין כאן, ומשום כך דייק וכתב כאן: "מן המטלטלין שהניח אביהם". [בגמרא שם נאמר סתם: אזול יתמי יהבי ליה וכו']. 78) מסקנת הגמרא שם. 79) שהרי זה כאילו קנו מהמלוה את השדה, ושילמו במטלטלין שלא היו משועבדים לו. ויצא מזה שגם בעל־חוב מאוחר, אינו טורף אותה שדה (מגיד־משנה בשם הרמב"ן והרשב"א).

~ שבת קודש ח' אדר־א' ~

פֶּרֶק תִּשְׁעָה עָשָׂר[1]

1) מבאר שבעל חוב גובה מן הבינונית, ושאין נפרעים ממשועבדים במקום שיש בני חורין אפילו הם זיבורית, ודין ניזקין וכתובת אשה ממה הם גובים, ודין מוכר נכסיו לאחרים שנכנסים במקום הבעלים, ודין מכר עידית ושייר בינונית, ודין כותב ללוקח שני דין ודברים אין לי עימך, ודין אשה בכתובתה, ודין לוקח שמכר ללוקח והמלווה כתב לראשון דין ודברים אין לי בנכסיך.

א. כְּשֶׁיּוֹרְדִין[2] בֵּית דִּין לְנִכְסֵי הַלּוֶה לִגְבּוֹת מֵהֶן - לֹא יַגְבּוּ לְבַעַל חוֹב אֶלָּא מִן הַבֵּינוֹנִית[3] שֶׁבְּקַרְקְעוֹתָיו[4]. וְדִין תּוֹרָה[5], שֶׁיִּגְבֶּה בַּעַל חוֹב מִן הַזִּבּוּרִית; שֶׁנֶּאֱמַר: בַּחוּץ תַּעֲמֹד וְהָאִישׁ אֲשֶׁר אַתָּה נֹשֶׁה בּוֹ יוֹצִיא וְגוֹ' - מַה דַּרְכּוֹ שֶׁל אָדָם לְהוֹצִיא? פָּחוּת שֶׁבְּכֶלְיוֹ. אֲבָל תִּקְּנוּ חֲכָמִים בְּבֵינוֹנִית, כְּדֵי שֶׁלֹּא תִּנָּעֵל דֶּלֶת בִּפְנֵי לוִין[6]. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּבָא לִפְרַע מִן הַלּוֶה עַצְמוֹ; אֲבָל הַבָּא לִפְרַע מִן הַיּוֹרְשִׁין, בֵּין קְטַנִּים בֵּין גְּדוֹלִים - לֹא יִפְרַע אֶלָּא מִן הַזִּבּוּרִית[7].

2) משנה גיטין מח. 3) נקבעו שלושה סוגים של קרקעות: עידית (משובחת), בינונית, זיבורית (גרועה). אדם מעדיף שטח מצומצם של קרקע יפה על שטח יותר גדול של קרקע גרועה. 4) בגמרא בבא קמא ז: שאלו: כשהן שמין, בשלו הן שמין או בשל עולם הן שמין? פירוש, גובים לפי סוגי הקרקעות של הלווה או לפי הסוגים המקובלים בעולם. למשל, כשהקרקעות הטובים ביותר של הלווה מוגדרים בדרך כלל כ"בינונים", והבינונים שלו מוגדרים בפי העולם כסוג "זיבורית", מה גובה המלווה? שדה בינונית שלו או של העולם שהיא עידית שלו. ומלשון רבינו שכתב "קרקעותיו" משמע שבשלו הם שמים (וכן פסק בפירוש לקמן פרק כ"ד הלכה י) כדעת רב נחמן (כתובות קט:), שהלכה כמותו בדיני ממונות (ראה לקמן הלכה ד). 5) מימרא של עולא גיטין נ. 6) מי שיש לו מעות במזומן יסרב להלוות על מנת לקבל זיבורית בעד כספו. 7) משנה שם מח: "אין נפרעין מנכסי יתומים אלא מן הזיבורית". ובגמרא שם נ. פירשו: יתומים שאמרו – גדולים ואין צריך לומר קטנים. ורבינו שינה לשון המשנה וכתב מן "היורשים" במקום מן "היתומים", לומר לך – אין דין זה מוגבל לבנים בלבד אלא לכל יורש שהוא. וטעמו של דבר, שהמלווה אינו חושש עד כדי כך, שמא ימות הלווה ויצטרך לגבות זיבורית מן היורשים.

ב. אֵין נִפְרָעִים[8] מִנְּכָסִים מְשֻׁעְבָּדִין[9] בְּמָקוֹם שֶׁיֵּשׁ נְכָסִים בְּנֵי חוֹרִין[10], וַאֲפִלּוּ הָיוּ בְּנֵי חוֹרִין זִבּוּרִית וְהַמְשֻׁעְבָּדִים בֵּינוֹנִית[11] אוֹ עִדִּית[12], בֵּין שֶׁמְּכָרָם בֵּין שֶׁנְּתָנָם[13]. נִשְׁתַּדְּפוּ[14] בְּנֵי חוֹרִין - הֲרֵי זֶה טוֹרֵף מִן הַמְשֻׁעְבָּדִין[15]; שֶׁכֵּיוָן שֶׁנִּשְׁחֲתוּ כְּאִלּוּ אֵינָם.

8) משנה שם. 9) אפילו אם נמכרו אחר ההלוואה. 10) הנמצאים ברשות הלווה ואין עליהם כל שעבוד אחר. 11) אין המלווה יכול לטעון: בינונית אני נוטל כתקנת חכמים, משום שחכמים לא תיקנו במקום שיש הפסד לאחרים. 12) המלים "או עידית" נוגעות לדין גבייה ממזיק, שדינו בעידית, אבל בעל חוב אינו גובה עידית אפילו מבני חורין, כשיש ללווה זיבורית, כמבואר לקמן בהלכה ד. ומכאן, שדין אין נפרעים ממשועבדים כשיש בני

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

חורין נאמר גם בניזקין. 13) שם נ: 14) כמו נשתטפו, פירוש, נהר עלה על גדותיו והציף את השדה ונשחתה ואינה ראויה לזריעה. 15) כתובות צה: בעייה שנפשטה, [במגיד משנה מביא דעת הרשב"א בתשובותיו, שאם גזלן לקח בזרוע נכסים בני חורין אין גובים ממשועבדים, שסופו של גזלן ליפול בידי שומרי החוק ויוכל בעל החוב לגבות את חובו].

ג. רְאוּבֵן שֶׁמָּכַר[16] כָּל שְׂדוֹתָיו לְשִׁמְעוֹן, וְחָזַר שִׁמְעוֹן וּמָכַר שָׂדֶה אַחַת מֵהֶן לְלֵוִי, וּבָא בַּעַל חוֹב שֶׁל רְאוּבֵן לִטְרֹף - רָצָה מִזֶּה גּוֹבֶה, רָצָה מִזֶּה גּוֹבֶה[17]. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? כְּשֶׁלָּקַח לֵוִי בֵּינוֹנִית[18]; אֲבָל אִם לָקַח עִדִּית אוֹ זִבּוּרִית - אֵינוֹ טוֹרֵף מִלֵּוִי; שֶׁהֲרֵי זֶה אוֹמֵר לוֹ: מִפְּנֵי זֶה טָרַחְתִּי וְלָקַחְתִּי שָׂדֶה שֶׁאֵין דִּינְךָ לִגְבּוֹת מִמֶּנּוּ. וְכֵן אִם לָקַח לֵוִי בֵּינוֹנִית, וְהִנִּיחַ אֵצֶל שִׁמְעוֹן בֵּינוֹנִית כְּמוֹ הַבֵּינוֹנִית שֶׁלָּקַח[19] - אֵינוֹ טוֹרֵף מִלֵּוִי; שֶׁהֲרֵי זֶה אוֹמֵר לוֹ: הִנַּחְתִּי לְךָ מָקוֹם לִגְבּוֹת מִמֶּנּוּ.

16) מימרא של רבה כתובות צב. (בבבא קמא ח. נאמר דין זה בשם רבא). 17) כדי להקל את ההבנה רצוי לבאר מתחילה את כל פרטי הדין ולפרש אחר כך כל פיסקא ופיסקא בפני עצמה. ובכן: ראובן לווה כסף מיהודה בשטר ונשתעבדו כל נכסיו ואחר כך מכר כל שדותיו לשמעון והיו ביניהן עידית, בינונית וזיבורית, הלך שמעון ומכר ללוי את כל הבינונית – הרשות ביד יהודה (בעל החוב) לגבות הבינונית מיד לוי או את הזיבורית שנשארו ביד שמעון (ואם נשארו ביד שמעון מאותם נכסים עידית בלבד – גובה אותם. רש"י כתובות שם). מלוי הוא יכול לגבות אף על פי שנשארו נכסים ביד שמעון, מפני שהוא לקח את השדה המשועבדת לו, שהרי בעל חוב דינו בבינונית. ואין זה דומה למה שאמרנו בהלכה הקודמת, שאין נפרעים מהלוקח במקום שיש בני חורין אפילו כשבני חורין הם זיבורית והנמכרים הם בינונית, משום שזה נאמר כשהמלווה בא לגבות מן הלווה עצמו – אפילו זיבורית – אין לטרוף מן הלקוחות, כדי שלא לגרום להם הפסד, אבל כאן גם שמעון הוא רק לוקח, ולא הוא לוה כסף, ואין כוחו גרוע מכוחו של לוי, ולפיכך אומר המלווה ללוי – אתה קנית את השדה שהייתה משועבדת לי, ואותה אני רוצה. ואם רצה גובה משמעון אפילו מעידית, אם לא נשארו בידו נכסים אחרים מאלה שקנה מראובן, שיכול הוא לומר לו: אתה קנית כל קרקעותיו של ראובן ונכנסת לכל השעבוד שהיה לי על ראובן, ולפיכך כל זמן שאני מוצא אצלך משהו שבא לידך מיד ראובן – אני גובה, ואין רצוני לתבוע מלוי שהניח לי אצלך שדה לגבות ממנה. [רש"י שם מבאר, שהמדובר, כשקנה שמעון כל השדות בשטר אחד או כשקנה לוי משמעון את השדה שקנה שמעון באחרונה, אבל אם קנה לוי שדה שקנה שמעון מראובן לפני האחרונה, יכול לוי לומר למלווה: כשקנה שמעון שדה זו הניח לך מקום אצל ראובן לגבות ופקע שעבודך ממנה, אף על פי שלא נשארה בינונית ביד ראובן, שהרי אין גובים מנכסים משועבדים במקום שיש בני חורין אפילו עידית או זיבורית. והר"י בתוספות שם דיבור המתחיל ראובן חולק על זה ואומר, שבמקרה זה יכול שמעון לטעון: הריני מוותר על תקנת חכמים שאין נפרעים ממשועבדים כשיש בני חורין, כדעת רבא (בבא קמא ז:) שהאומר אי אפשי בתקנת חכמים שתיקנוה לטובתו – שומעים לו, ומשום כך לא פקע השעבוד מהשדה שקנה לוי (ראה שם). ורבינו לא ביאר כלום בזה]. 18) שעליה רובץ עיקר השעבוד. בסמוך יבואר שהכוונה שלקח כל הבינונית שקנה שמעון מראובן. 19) כלשון רבה (רבא) שם: "בינונית דכוותה". ונראה שסגנון זה בא ללמדנו, שאם נשארה בידי שמעון שדה מעולה קצת מהזיבורית שבידו, ושיש להגדירה כזיבורית, ביחס לבינונית שמכר ללוי, אולם אחר שמכר ללוי הבינונית אפשר להכניסה לסוג בינונית של קרקעותיו (לפי שיטת "בשלו הן שמין", ראה למעלה הלכה א) – גובה מלוי, מפני שעל בינונית זו חל השעבוד כשהייתה ביד שמעון. ולפיכך דייק רבה (רבא) ואמר "דכוותה" (כמותה). וכן דייק רבינו וכתב: "כמו הבינונית שלקח".

ד. כְּבָר בֵּאַרְנוּ, שֶׁהַנִּזָּקִין - שָׁמִין לָהֶן בְּעִדִּית[20], וּבַעַל חוֹב - בְּבֵינוֹנִית[21], וּכְתֻבַּת אִשָּׁה - בְּזִבּוּרִית[22]. הָיוּ לוֹ[23] עִדִּית וְזִבּוּרִית - נִזָּקִין בְּעִדִּית, וּבַעַל חוֹב וּכְתֻבַּת אִשָּׁה בְּזִבּוּרִית. הָיוּ לוֹ עִדִּית וּבֵינוֹנִית - נִזָּקִין בְּעִדִּית, וּבַעַל חוֹב וּכְתֻבַּת אִשָּׁה בְּבֵינוֹנִית. הָיוּ לוֹ זִבּוּרִית וּבֵינוֹנִית בִּלְבַד[24] - נִזָּקִין וּבַעַל חוֹב בְּבֵינוֹנִית[25], וּכְתֻבַּת אִשָּׁה בְּזִבּוּרִית.

20) נתבאר בפרק א מהלכות נזקי ממון הלכה ז. 21) בפרק זה הלכה א. 22) בפרק ט"ז מהלכות אישות הלכה ג. 23) ברייתא בבא קמא ח. 24) שם. למעלה בהלכה א למדנו שבשלו שמין, ואם כן לכאורה קשה למה אנו מגדירים את הקרקע המעולה שבקרקעותיו כבינונית ולא כעידית? בגמרא שם (ח.) הקשו כך לשיטת האומר בשלו הן שמין. ותירצו, שהמדובר, כשהיו לו גם עידית ממש ומכרה וזו שנשארה בידו הייתה מוגדרת לפני מכירת העידית כבינונית וחל עליה עיקר שעבוד החוב. וכן יש להבין גם את דברי רבינו כאן וכן פסק הטור בחושן משפט סימן קכ (ראה לחם משנה). 25) בגמרא שם מובאות שתי ברייתות הסותרות זו את זו, אחת אומרת, בעל חוב בבינונית והשנייה אומרת בזיבורית. ומסקנת הגמרא שם שנחלקו בתקנה הנודעת בשם "תקנתא דעולא" (והביאה רבינו למעלה בהלכה א) ברייתא א קיבלה תקנה זו וברייתא ב לא קיבלה אותה ונשאר דין התורה שגובה מזיבורית. ורבינו פוסק כעולא. [והראב"ד ובעל העיטור מפרשים להיפך: ברייתא א לא קיבלה את התקנה וברייתא ב קיבלה. שיטתם תתבאר לקמן בפרק כ"ד הלכה י].

ה. מְכָרָן[26] לִשְׁלֹשָׁה בְּנֵי אָדָם בְּבַת אַחַת[27] - הֲרֵי כֻּלָּן נִכְנְסוּ תַּחַת הַבְּעָלִים, וְהַנִּזָּקִין טוֹרְפִין מִן הָעִדִּית[28], וּבַעַל חוֹב טוֹרֵף מִן הַבֵּינוֹנִית, וּכְתֻבַּת אִשָּׁה טוֹרֶפֶת מִן הַזִּבּוּרִית. מְכָרָן לָזֶה אַחַר זֶה - כֻּלָּן טוֹרְפִין מִן

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

הָאַחֲרוֹן[29]; לֹא הִסְפִּיק - טוֹרְפִין מִשֶּׁלְּפָנָיו; לֹא הִסְפִּיק - טוֹרְפִין מִשֶּׁלְּבָנֵי פָנָיו. אֲפִלּוּ הָיָה הָאַחֲרוֹן הוּא שֶׁלָּקַח הַזִּבּוּרִית[30]. שֶׁהֲרֵי הַלּוֹקֵחַ הַקּוֹדֵם אוֹמֵר לַטּוֹרֵף: הִנַּחְתִּי לְךָ מָקוֹם לִגְבּוֹת מִמֶּנּוּ[31].

26) ברייתא שם. 27) כל שלושת הסוגים מכר ביום אחד, לזה עידית, ולזה בינונית ולזה זיבורית. 28) בהגהות מיימוניות שואל למה ניזק טורף מהלוקח, הלא מִלוה על פה אינו טורף אלא מבני חורין? ותירץ שמזיק שעמד בדין וחייבוהו בית דין לשלם דינו כמִלוה בשטר, כמו שאמרו בקידושין יג: (ובכמה מקומות): "מִלוה הכתובה בתורה ככתובה בשטר דמיא" [קושייא זו וגם תירוצה כתבו התוספות בבא קמא שם דיבור המתחיל: כולן]. 29) ואין מתחשבין כלל בסוג השדות. 30) אינו יכול לטעון הבינונית משועבדת לי – אגבה אותה (כמו שאמרנו בהלכה ג) משום שהלוקח הבינונית השאיר מקום אצל הלווה עצמו, מה שאין כן בהלכה ג בדין לוקח מן הלוקח. 31) כמו שאמרנו בהלכה ב.

ו. מְכָרָן לְאֶחָד זוֹ אַחַר זוֹ - הֲרֵי הַלּוֹקֵחַ נִכְנָס תַּחַת הַבְּעָלִים. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? שֶׁלָּקַח עִדִּית בָּאַחֲרוֹנָה; אֲבָל לָקַח זִבּוּרִית בָּאַחֲרוֹנָה - כֻּלָּן גּוֹבִין מִן הַזִּבּוּרִית; שֶׁהֲרֵי אוֹמֵר לַטּוֹרֵף כְּשֶׁיָּבוֹא לִגְבּוֹת מִן הַשָּׂדֶה שֶׁלָּקַח תְּחִלָּה: הֲרֵי הִנַּחְתִּי לְךָ מָקוֹם לִגְבּוֹת מִמֶּנּוּ. וְלָמָּה אֵינוֹ אוֹמֵר לוֹ הַטּוֹרֵף כָּךְ אִם לָקַח עִדִּית בָּאַחֲרוֹנָה, וְתִגְבֶּה הָאִשָּׁה וּבַעַל חוֹב מִן הָעִדִּית שֶׁלָּקַח בָּאַחֲרוֹנָה[32]? שֶׁזּוֹ תַּקָּנָה הִיא לַלּוֹקֵחַ[33], וַהֲרֵי אוֹמֵר לוֹקֵחַ לָהֶן: אִי אֶפְשִׁי בְּתַקָּנָה זוֹ[34], אֶלָּא כָּל אֶחָד מִכֶּם יִגְבֶּה מִן הָרָאוּי לוֹ.

32) כלומר, אם אנו דוחים את הטורף אצל האחרונה אף על פי שהיא זיבורית, משום שהשעבוד נשאר עליה אחר מכירת העידית והבינונית, למה בלקח עידית באחרונה לא יגבו בעל חוב והאשה כתובתה ממנה? הרי השעבוד רובץ עליה? 33) דין זה, שהלוקח יכול לטעון: הנחתי לך מקום, תקנת חכמים היא לטובת הלוקח, שלא יגבו ממנו כשנשארו שדות ביד המוכר. 34) כדברי רבא שהבאנו למעלה בהלכה ג. נימוק זה אמרו בגמרא שם ח:

ז. מְכָרָן[35] לְאֶחָד זוֹ אַחַר זוֹ, וּמָכַר לוֹ עִדִּית בָּאַחֲרוֹנָה, וְחָזַר הַלּוֹקֵחַ וּמָכַר זִבּוּרִית וּבֵינוֹנִית וְשִׁיֵּר עִדִּית לְפָנָיו - כֻּלָּן גּוֹבִין מִן הָעִדִּית, שֶׁהֲרֵי אֵין לוֹ בַּמֶּה יִדְחֶה אוֹתָם[36]. מָכַר עִדִּית וְהִנִּיחַ בֵּינוֹנִית וְזִבּוּרִית - הַנִּזָּקִין טוֹרְפִין מִן הָעִדִּית שֶׁבְּיַד לוֹקֵחַ הַשֵּׁנִי[37], וּבַעַל חוֹב וּכְתֻבַּת אִשָּׁה גּוֹבִין מִבֵּינוֹנִית וְזִבּוּרִית שֶׁשִּׁיֵּר לְפָנָיו[38].

35) שם. 36) מכיוון שלקח זו באחרונה לא הניח מקום לגבות. 37) נתבאר למעלה בהלכה ג, שבמקרה כזה רצה מזה גובה רצה מזה גובה, ומובן שהניזק עדיף עידית. 38) בעל חוב מבינונית ואשה מזיבורית – כדינם.

ח. מִי שֶׁלָּוָה[39] מֵאֶחָד, וְאַחַר כָּךְ מָכַר הַלּוֹוֶה נְכָסָיו לִשְׁנַיִם[40], וְכָתַב בַּעַל חוֹב לְלוֹקֵחַ שֵׁנִי: דִּין וּדְבָרִים אֵין לִי עִמָּךְ, וְקָנוּ מִיָּדוֹ - אֵינוֹ יָכוֹל לִטְרֹף מִלּוֹקֵחַ רִאשׁוֹן; שֶׁהֲרֵי אוֹמֵר לוֹ: הִנַּחְתִּי לְךָ מָקוֹם לִגְבּוֹת מִמֶּנּוּ אֵצֶל בַּעַל חוֹבְךָ מִן הַנְּכָסִים שֶׁקָּנָה לוֹקֵחַ שֵׁנִי אַחֲרַי, וְאַתָּה הִפְסַדְתָּ עַל עַצְמְךָ, שֶׁהֲרֵי סִלַּקְתָּ עַצְמְךָ מֵהֶן[41]. וְהוּא הַדִּין לְאִשָּׁה בִּכְתֻבָּתָהּ[42], אִם כָּתְבָה לַשֵּׁנִי - אִבְּדָה כְּתֻבָּתָהּ, וְאֵינָהּ יְכוֹלָה לִטְרֹף. אֲבָל אִם כָּתְבוּ לָרִאשׁוֹן - טוֹרְפִין מִן הַשֵּׁנִי[43]. מָכַר הַלּוֹוֶה שָׂדֶה לְלוֹקֵחַ, וּמְכָרָהּ לוֹקֵחַ רִאשׁוֹן לְלוֹקֵחַ שֵׁנִי[44], וְכָתַב הַמַּלְוֶה לְלוֹקֵחַ רִאשׁוֹן: דִּין וּדְבָרִים אֵין לִי עִמָּךְ, וְקָנוּ מִיָּדוֹ - הֲרֵי בַּעַל חוֹב טוֹרֵף מִלּוֹקֵחַ שֵׁנִי אוֹתָהּ הַשָּׂדֶה[45], וְלוֹקֵחַ רִאשׁוֹן טוֹרֵף אוֹתָהּ מִבַּעַל חוֹב[46], שֶׁהֲרֵי כָּתַב לוֹ[47], וְלוֹקֵחַ שֵׁנִי טוֹרֵף אוֹתָהּ מִלּוֹקֵחַ רִאשׁוֹן[48], שֶׁהֲרֵי הוּא מְכָרָהּ לוֹ[49], וּבַעַל חוֹב חוֹזֵר וְטוֹרֵף מִשֵּׁנִי[50], וְחוֹזְרִין חֲלִילָה[51], עַד שֶׁיַּעֲשׂוּ פְּשָׁרָה בֵּינֵיהֶן. וְכֵן הָאִשָּׁה בִּכְתֻבָּתָהּ.

39) ברייתא כתובות צה. 40) בזה אחר זה. 41) בגמרא שם נימקו בסברה זו את ההבדל בין הנידון כאן לבין נשתדפו בני חורין שגובה ממשועבדים (ראה למעלה הלכה ב). 42) בגמרא שם השוו כתובת אשה לבעל חוב לעניין זה. [במגיד משנה מביא גירסא אחרת בהלכה זו והמדובר בה כשהחוב הוא כנגד שתי השדות כגון לווה מנה והשדות נמכרו בחמישים חמישים. ובכתב יד תימן נמצאות שתי הגירסאות בשתי הלכות נפרדות]. 43) זה פשוט. וקשה להבין מה משמיענו, הרי כשלא כתב לראשון גם כן טורפים מן השני? 44) כך מפרש רבינו את הברייתא (שם:), "וכן בעל חוב ושני לקוחות". 45) שהרי לא הסתלק אלא מזכותו כלפי לוקח ראשון בלבד. 46) פירוש, אחר שלוקח שני הוציא ממנו בחזרה את דמי השדה. 47) התחייב שלא יגבה חובו ממנו והרי גבה ממנו – אמנם בעקיפין. 48) ומחזיר לו מעותיו. 49) ומחוייב להחזירה לו אף על פי שבאה עכשיו לידו באמצעות בעל החוב. 50) שהרי לא הסתלק מזכותו כלפיו. 51) עד לבלי סוף.

פֶּרֶק עֲשִׂרִים[1]

1) מבאר דין בעל חוב מאוחר שקדם וגבה, ודין שטרות שזמנם ביום אחד, ודין שני שטרי חוב שבאחד כתוב בחמישה בניסן ובשני ניסן סתם.

א. מִי שֶׁיֵּשׁ לוֹ חוֹבוֹת הַרְבֵּה - כֹּל שֶׁקָּדַם חוֹבוֹ[2] גּוֹבֶה תְּחִלָּה[3], בֵּין מִן הַלָּוֶה עַצְמוֹ בֵּין מִן הַלְּקוּחוֹת. וְאִם קָדַם הָאַחֲרוֹן וְגָבָה - מוֹצִיאִים מִיָּדוֹ[4]; שֶׁכֹּל שֶׁקָּדַם חוֹבוֹ - זָכָה. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּקַרְקָעוֹת שֶׁהָיוּ לוֹ בְּעֵת שֶׁלָּוָה; אֲבָל הַקַּרְקָעוֹת שֶׁקָּנָה אַחַר שֶׁלָּוָה מִבַּעֲלֵי חוֹבוֹת הַרְבֵּה, אַף עַל פִּי שֶׁכָּתַב[5] לְכָל אֶחָד מֵהֶן: מַה שֶּׁאֲנִי עָתִיד לִקְנוֹת מְשֻׁעְבָּד לְךָ - אֵין

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

בָּהֶן דִּין קְדִימָה, אֶלָּא כֻּלָּן שָׁוִין[6], וְכֹל שֶׁקָּדַם וְגָבָה - זָכָה, אַף עַל פִּי שֶׁהוּא אַחֲרוֹן[7].

2) מי שהגיע לידו שטר החוב תחילה, או שקדם זמן קבלת הקנין שלו. 3) ואף־על־פי שזמן הפרעון של השני קודם לזה של הראשון (הרשב"א בתשובה אלף קטז, וכדבריו כתב ה'טור' בחו"מ סי' קד וראה 'בית יוסף' שם). ואם בא השני לגבות לפני שהגיע זמן הפרעון של הראשון – מגבים לו, וכשיגיע זמן הפרעון של הראשון יטרוף ממנו (רשב"א שם). ואין בזה הבדל בין מלוה בשטר לבין מלוה על־פה (מגיד־משנה). 4) בכתובות צד. אמר רב נחמן, הכל מודים בבעל־חוב מאוחר שקדם וגבה – מה שגבה לא גבה. ופסק הרי"ף שם כמותו, וכתב שכן גם דעת רב שרירא גאון. 5) ראה הערותינו בהלכה הבאה. 6) כלומר, יחלוקו (בבא־בתרא קנז: לוה ולוה וחזר וקנה. . . והילכתא יחלוקו). והטעם, מפני שהשעבוד חל על הקרקע בשעה שקנה אותה הלווה, ואז כל המלווים זכותם שוה. 7) סברת עצמו. ונימוקו: שלא אמרו (בגמרא, כתובות שם) "מה שגבה לא גבה" אלא בבעל־חוב מאוחר. ומשמע, שאם כולם שוים – מה שגבה גבה (מגיד־משנה בשם רשב"א).

ב. לָוָה וְכָתַב לוֹ: שֶׁאֲנִי עָתִיד לִקְנוֹת מְשֻׁעְבָּד לְךָ, וְאַחַר כָּךְ קָנָה שָׂדֶה, וְחָזַר וְלָוָה מֵאַחֵר[8] - הֲרֵי הַשָּׂדֶה מְשֻׁעְבָּד לָרִאשׁוֹן[9], וְהוּא קוֹדֵם לִגְבּוֹת[10]. וְכֵן אֲפִלּוּ הָיוּ מֵאָה. אֵין דִּין קְדִימָה בְּמִטַּלְטְלִין[11], אֶלָּא כֹּל שֶׁקָּדַם וְגָבָה מֵהֶן - זָכָה, אַף עַל פִּי שֶׁהוּא אַחֲרוֹן. קָדַם אֶחָד מִשְּׁאָר אָדָם וְתָפַס מִן הַמִּטַּלְטְלִין שֶׁל זֶה כְּדֵי לִזְכּוֹת לְאֶחָד מִבַּעֲלֵי חוֹבוֹת - לֹא זָכָה; שֶׁכָּל הַתּוֹפֵס לְבַעַל חוֹב בְּמָקוֹם שֶׁיֵּשׁ עָלָיו חוֹב לַאֲחֵרִים - לֹא קָנָה[12]. אֲבָל אֵין עָלָיו חוֹב לַאֲחֵרִים - קָנָה לוֹ[13]. וְכֵן אִם אָמַר לוֹ[14] הַלּוֶה: זְכֵה בְּחֵפֶץ זֶה לְפִלּוּגִי - זָכָה לוֹ; וְאֵין אֶחָד מִבַּעֲלֵי חוֹבוֹת יְכוֹלִין לִגְבּוֹת מֵאֵלּוּ הַמִּטַּלְטְלִין, שֶׁכְּבָר זָכָה בָּהֶן אַחֵר.

8) אחר קניית השדה. ולא אמרו (בבא־בתרא שם) "יחלוקו" אלא בלוה ולוה ואחר־כך קנה, שבשעת קנייתה חל עליה בבת אחת שעבוד כל ההלוואות, ולא קדם שעבוד לשעבוד, אבל כשהלוואה אחת קדמה לקניה – נשתעבדה השדה לאותה הלוואה ברגע שקנאה הלוה, לפני שלווה שנית. 9) לפני השעבוד השני. 10) בכסף־משנה כאן (וכן ב'בדק הבית' שלו בחו"מ סי' קד, ס"ק ח) כתב, שהוא־הדין אם כתב לראשון "דאקני" (השדות שאקנה מכאן ולהבא תהיינה משועבדות לך) – ולוה משני, ולא כתב לו "דאקני", ואחר־כך קנה שדה – הרי היא משועבדת לראשון ולא לשני. ומסתמך בזה על 'ספר התרומות' שער ארבעים. ובש"ך שם ס"ק טו הוכיח מדברי רבינו ירוחם בנתיב ו חלק ח, וכן מ'בעל התרומות' שער מג חלק ד, שאם באו לגבות מן הלווה עצמו – שניהם שוים. ומה שאמרו שאינה משועבדת לשני – הכוונה שאין השני מוציא מיד הלוקח מן הלווה, משום שלא כתב לו "דאקני", אבל כל זמן שהשדה ביד הלווה היא משועבדת גם לשני, כמו שאמרו: "אפילו מגלימא דעל כתפיה (בעל־חוב גובה אפילו מהגלימה שעל גבי הלווה)" שהרי כל זמן שהיא נמצאת בידו היא שלו, וכל בעל־חוב גובה ממנה בין אם כתב לו "דאקני", ובין לא כתב לו. והש"ך מוסיף, שב'שער התרומות' שער מ, לא מצא כלום בדין זה (ב'שער התרומות' שבידי עם "גידולי תרומה" דפוס ויניציאה תקסט, לא מצאתי גם כן מה שהביא הכסף־משנה בשמו). 11) רי"ף, כתובות, שם. 12) מימרא של רבי יוחנן בגיטין יא: ובכתובות פד: ומשם ראיה, שאפילו כשעשאו המלוה שליח – לא קנה. [ב'תוספות' גיטין שם ד"ה התופס, תמהו על רש"י שכתב בבבא־מציעא י. שאם עשאו שליח לתפוס – קנה. והוכיחו שלא קנה. וכן דעת הר"ן בגיטין שם, וכן פסק רבינו ירוחם בנתיב ח חלק ז. ראה 'בית יוסף' חו"מ סי' קד, וסמ"ע שם ס"ק א]. 13) והלווה אינו יכול להתנגד ולטעון: לאו בעל דברים דידי את (אינך בעל דברים שלי). והרי"ף בתשובה (מובא ברא"ש בבא־מציעא י.) מבאר, שדין זה נאמר רק במקום שנשקף הפסד למלוה אם לא יתפוס את המטלטלין, כגון שהלווה גוסס, וכשימות לא יוכל המלוה לגבות, כי אין גובים ממטלטלין של יתומים (ראה למעלה פי"א ה"ח והי"א) או כשהלווה מפסיד נכסיו, אבל כשאין חשש מבוסס להפסד – יכול הלווה לטעון: לאו בעל דברים דידי את. 14) גיטין יא: (ראה למעלה פט"ז ה"ב).

ג. שְׁטָרוֹת שֶׁזְּמַן כֻּלָּן יוֹם אֶחָד, אוֹ שָׁעָה אַחַת בְּמָקוֹם שֶׁכּוֹתְבִין שָׁעוֹת, כֹּל שֶׁקָּדַם מֵהֶן וְגָבָה, בֵּין קַרְקַע בֵּין מִטַּלְטְלִין - זָכָה[15].

15) שנינו בכתובות צג: "היו כולן יוצאות בשעה אחת וכו' חולקות בשוה", ורבינו לשיטתו בסוף הלכה א, שבמקום שאמרו יחלוקו, כל שקדם וגבה – זכה (ראה ראב"ד). בגמרא שם צד, נחלקו רב ושמואל בדין שני שטרות היוצאים ביום אחד. רב אמר יחלוקו, ושמואל אמר שודא דדייני (הדיינים יטילו הזכות לפי חוות דעתם – רש"י), ולכאורה קשה על רבינו למה פסק כרב, הלא כלל בידינו, שבדיני ממונות הלכה כשמואל נגד רב? אולם כבר העיר הרי"ף בכתובות (אות שמא), ששמואל אינו חולק על המשנה, ודבריו נאמרו במכירות ומתנות בלבד, אבל בהלוואות מודה לרב שיחלוקו. ומביא הוכחה לדבריו, ממה שהקשו בגמרא (שם עמוד ב) על שמואל מברייתא, ולא הקשו ממשנתנו. והרי"ף מוסיף וכותב: "ואף־על־גב דחזינן (שאנו רואים) בירושלמי (שם פ"י ה"ד) דאקשי בה על שמואל, וקאמר (ואמר) מתניתין פליגא (משנתנו חולקת) אדשמואל וכו' – אגמרא דילן סמכינן" (על הגמרא שלנו (הבבלית) אנו סומכים), ורבינו קיבל דעת הרי"ף, כדרכו כמעט בכל מקום.

ד. בָּאוּ כֻּלָּן בְּיַחַד לִגְבּוֹת[16], וְכֵן בַּעֲלֵי חוֹבוֹת שֶׁכָּל אֶחָד מֵהֶן קוֹדֵם לִזְמַן חֲבֵרוֹ שֶׁבָּאוּ לִגְבּוֹת מִן הַמִּטַּלְטְלִין, שֶׁהֲרֵי אֵין בָּהֶן דִּין קְדִימָה[17], אוֹ שֶׁבָּאוּ לִגְבּוֹת מִקַּרְקַע שֶׁקָּנָה הַלּוֶה לְאַחַר שֶׁלָּוָה מִן הָאַחֲרוֹן שֶׁבָּהֶן[18], וְאֵין בַּנְּכָסִים כְּדֵי שֶׁיִּגְבֶּה כָּל אֶחָד מֵהֶן אֶת

מוקדשת להדפסה ושימוש אישי בלבד

חוֹבוֹ - מְחַלְּקִין בֵּינֵיהֶן[19]. כֵּיצַד חוֹלְקִין?[20] אִם כְּשֶׁיִּתְחַלֵּק הַמָּמוֹן הַנִּמְצָא עַל מִנְיָנָם, יַגִּיעַ לַפָּחוּת שֶׁבָּהֶן כְּשִׁעוּר חוֹבוֹ אוֹ פָּחוֹת - חוֹלְקִים לְפִי מִנְיָנָם[21] בְּשָׁוֶה[22]; וְאִם יַגִּיעַ לַפָּחוּת שֶׁבָּהֶם יוֹתֵר עַל חוֹבוֹ[23] - חוֹלְקִין מִכָּל הַמָּמוֹן בֵּינֵיהֶם כְּדֵי שֶׁיַּגִּיעַ לַפָּחוּת שֶׁבָּהֶם כְּשִׁעוּר חוֹבוֹ[24], וְחוֹזְרִין הַנִּשְׁאָרִים מִבַּעֲלֵי חוֹבוֹת וְחוֹלְקִין הַיָּתֵר בֵּינֵיהֶן כַּדֶּרֶךְ הַזֹּאת. כֵּיצַד? הָיוּ שְׁלֹשָׁה חוֹבוֹת, שֶׁל זֶה מָנֶה, וְשֶׁל זֶה מָאתַיִם, וְשֶׁל זֶה שְׁלֹשׁ מֵאוֹת: אִם הָיָה כָּל הַנִּמְצָא שְׁלֹשׁ מֵאוֹת - נוֹטְלִין מֵאָה מֵאָה; וְכֵן אִם נִמְצָא שָׁם פָּחוֹת מִשְּׁלֹשׁ מֵאוֹת - חוֹלְקִין בְּשָׁוֶה. נִמְצָא שָׁם יָתֵר עַל שְׁלֹשׁ מֵאוֹת - חוֹלְקִין שְׁלֹשׁ מֵאוֹת בְּשָׁוֶה, וְיִסְתַּלֵּק בַּעַל הַמֵּאָה, וּשְׁאָר הַמָּמוֹן חוֹלְקִין אוֹתוֹ הַשְּׁנַיִם עַל אוֹתָהּ הַדֶּרֶךְ. כֵּיצַד? נִמְצָאוּ שָׁם חֲמֵשׁ מֵאוֹת אוֹ פָּחוֹת - חוֹלְקִין שְׁלֹשׁ מֵאוֹת בְּשָׁוֶה, וְיִסְתַּלֵּק הָאֶחָד, וְחוֹזְרִין וְחוֹלְקִין הַמָּאתַיִם אוֹ הַפָּחוֹת בְּשָׁוֶה, וְיִסְתַּלֵּק הַשֵּׁנִי[25]. נִמְצָא שָׁם שֵׁשׁ מֵאוֹת - חוֹלְקִין שְׁלֹשׁ מֵאוֹת בְּשָׁוֶה, וְיִסְתַּלֵּק בַּעַל הַמָּנֶה, וְחוֹזְרִין וְחוֹלְקִין הַמָּאתַיִם בֵּין הַשְּׁנַיִם בְּשָׁוֶה, וְיִסְתַּלֵּק בַּעַל הַמָּאתַיִם, וְנוֹתְנִין הַמֵּאָה הַנִּשְׁאָרִים לְבַעַל הַשְּׁלֹשׁ מֵאוֹת, וְנִמְצָא בְּיָדוֹ שְׁלֹשׁ מֵאוֹת בִּלְבַד[26]. וְעַל דֶּרֶךְ זוֹ חוֹלְקִין אֲפִלּוּ הֵן מֵאָה, כְּשֶׁיָּבוֹאוּ לִגְבוֹת כְּאַחַת. וְיֵשׁ מִן הַגְּאוֹנִים שֶׁהוֹרוּ, שֶׁחוֹלְקִין לְפִי מָמוֹנָם[27].

16) כגון שהיה זמני שטרותיהם שוים (ראה ה"א הערות א ו־ב). 17) כמבואר שם. 18) נתבאר למעלה, שאין דין קדימה בקרקעות אלה. 19) נתבאר בהלכה הקודמת, שכל מקום שאמרו יחלוקו, כל הקודם וגבה הכל – זכה, והוא־הדין להיפך: במקום שאמרו כל הקודם זכה, אם באו ביחד לגבות, יחלוקו. 20) מחלוקת רבי נתן ורבי שם צג. והאריך הרי"ף שם בפירוש שתי השיטות, ופסק כרבי שאמר: חולקות בשוה. וכך היא שיטת רבינו כאן. 21) לפי מספר בעלי החובות. 22) כל אחד מהם מקבל אותו הסכום, בלי הבדל בין חוב גדול לקטן. 23) כשנחלק לפי מספר הגובים. 24) חולקים בשוה חלק מן הנכסים שיש בו כדי לתת לכל מלוה כשיעור החוב הפחות. 25) גבה כל חובו, והשלישי מפסיד מאה. 26) המלה "בלבד" אין לה מקום בדוגמא שלמעלה, שהרי השלישי גבה כל המגיע לו, ואולי מרמזת לחוב יותר גדול משלוש מאות. 27) אם כל החובות עולים לאלף, ונכסי הלווה שוים חמש מאות – מקבל כל אחד מחצית חובו. ואם שוים ארבע מאות – מקבל כל בעל חוב ארבעים בעד כל מאה, וכן הלאה. ורבינו אינו מסכים לשיטתם. ונפסקה הלכה כמותו ב'שולחן ערוך' חו"מ סי' קד סעיף ה.

ה. רְאוּבֵן וְשִׁמְעוֹן[28], לְכָל אֶחָד מִשְּׁנֵיהֶם שְׁטַר חוֹב עַל לֵוִי, רְאוּבֵן שְׁטָרוֹ בַּחֲמִשָּׁה בְּנִיסָן, וְשִׁמְעוֹן שְׁטָרוֹ בְּנִיסָן סְתָם, וַהֲרֵי יֵשׁ לְלֵוִי שָׂדֶה שֵׁאֵינָהּ כְּדֵי חוֹב שֶׁל שְׁנֵיהֶם - מוֹרִידִין לְתוֹכָהּ רְאוּבֵן[29], שֶׁמָּא שְׁטָרוֹ שֶׁל שִׁמְעוֹן בְּסוֹף נִיסָן הָיָה. וְכֵן אֵין שִׁמְעוֹן יָכוֹל לִטְרֹף מֵאִיר וְאֵילָךְ[30], שֶׁהֲרֵי הַלּוֹקֵחַ אוֹמֵר לוֹ: שֶׁמָּא בְּאֶחָד בְּנִיסָן הוּא זְמַנּוֹ שֶׁל שִׁטָּרְךָ, וַהֲרֵי שָׂדֶה בַּת חוֹרִין בְּיַד רְאוּבֵן[31] שֶׁתִּגְבֶּה אוֹתָהּ, וְיָבוֹא רְאוּבֵן שֶׁהוּא אַחַר זְמַנְּךָ וְהוּא שֶׁיֵּשׁ לוֹ לִטְרֹף מִמֶּנִּי[32]. לְפִיכָךְ, אִם כָּתְבוּ הַרְשָׁאָה[33] זֶה לָזֶה[34] - טוֹרְפִין מֵאִיר וְאֵילָךְ מִכָּל צַד[35]. וְהוּא הַדִּין[36] בִּרְאוּבֵן וְשִׁמְעוֹן שֶׁמָּכַר לָהֶן לֵוִי שָׂדֶה אַחַת בִּשְׁנֵי שְׁטָרוֹת, שְׁטָרוֹ שֶׁל זֶה בַּחֲמִשָּׁה בְּנִיסָן וּשְׁטָרוֹ שֶׁל זֶה בְּנִיסָן סְתָם.

28) מעשה שהיה (שם צד:). 29) כן פסק רב יוסף, שם. 30) מהנכסים שמכר לוי מחודש אייר ואילך, שנשארו אחר שגבה ראובן חובו. 31) בשעה שלוה לוי מראובן, היתה לו שדה בת חורין – זו שגבה שמעון – ולא נשתעבדה השדה שנמכרה אחר שעה זו. 32) צ"ל "ממני". פירוש, לו יש הזכות לטרוף ממני, ולך אין זכות זו. 33) ייפוי כוח. 34) מלוה אחד לשני. 35) מכוחו של השטר שזמנו חמשה בניסן או מכוחו של זה שזמנו ניסן סתם. 36) רש"י מפרש את המעשה שבגמרא שם, בשטרי מכירה. רבינו פירש, כנראה, בשטרי חוב. ומסברא השווה לזה דין מכר.

פֶּרֶק אֶחָד וְעֶשְׂרִים[1]

1) מבאר שבעל חוב גובה את השבח, ואיזה שבח גובה ואיזה שבח אינו גובה.

א. בַּעַל חוֹב[2] גּוֹבֶה אֶת הַשֶּׁבַח[3] שֶׁהִשְׁבִּיחַ הַלּוֹקֵחַ[4], בֵּין שֶׁהִשְׁבִּיחוּ מֵחֲמַת הוֹצָאָה[5] בֵּין שֶׁשָּׁבְחוּ נְכָסִים מֵאֲלֵיהֶן. אֶלָּא שֶׁאִם שָׁבְחוּ מֵאֲלֵיהֶן - טוֹרֵף כָּל הַשֶּׁבַח, וְאִם הִשְׁבִּיחוּ מֵחֲמַת הוֹצָאָה - גּוֹבֶה חֲצִי הַשֶּׁבַח[6]. כֵּיצַד? רְאוּבֵן שֶׁהָיָה לוֹ חוֹב עַל שִׁמְעוֹן מָאתַיִם, וּמָכַר שִׁמְעוֹן לְלֵוִי שָׂדֶה בְּמָנֶה, וְהוֹצִיא עָלֶיהָ לֵוִי הוֹצָאוֹת, וְהִשְׁבִּיחָהּ וַהֲרֵי הִיא שָׁוָה מָאתַיִם, כְּשֶׁיָּבוֹא רְאוּבֵן לִטְרֹף מִלֵּוִי - טוֹרֵף מִמֶּנָּה בְּמֵאָה, וַחֲמִשִּׁים שֶׁל חֲצִי הַשֶּׁבַח. וְאִם הִשְׁבִּיחָהּ מֵחֲמַת עַצְמָהּ, כְּגוֹן שֶׁהוּקְרָה בְּדָמִים אוֹ עָלוּ בָהּ אִילָנוֹת - גּוֹבֶה אֶת כֻּלָּהּ. הוֹרוּ חֲכָמִים גְּדוֹלִים[7] וְאָמְרוּ: לֹא יְהֵא הַלּוֹקֵחַ רַע כֹּחוֹ מֵהַיּוֹרֵד לִשְׂדֵה חֲבֵרוֹ שֶׁלֹּא בִּרְשׁוּת[8], שֶׁשָּׁמִין לוֹ[9] וְיָדוֹ עַל הַתַּחְתּוֹנָה. לְפִיכָךְ, אִם הִשְׁבִּיחַ מֵאָה וְהוֹצִיא חֲמִשִּׁים[10] - נוֹטֵל[11] כָּל הַהוֹצָאָה וַחֲצִי הַשֶּׁבַח הַיָּתֵר עַל הַהוֹצָאָה, וְהַחֲצִי עִם הַקֶּרֶן טוֹרֵף בַּעַל חוֹב[12]. [וּדְבָרִים שֶׁל טַעַם הֵם, וְכָךְ רָאוּי לָדוּן[13].] וְחוֹזֵר הַלּוֹקֵחַ וְגוֹבֶה אֶת הַקֶּרֶן[14] מִנְּכְסֵי שִׁמְעוֹן, אַף מִן הַמִּשְׁעַבְּדִין שֶׁמָּכַר אוֹ נָתַן[15] מֵאַחַר זְמַן שֶׁמָּכַר בּוֹ לְלֵוִי[16]; אֲבָל הַשֶּׁבַח שֶׁטָּרַף מִמֶּנּוּ בַּעַל חוֹב, בֵּין בְּחֶצְיוֹ בֵּין בְּכֻלּוֹ - אֵין לֵוִי גּוֹבֵהוּ אֶלָּא מִנְּכָסִים בְּנֵי חוֹרִין[17] שֶׁל שִׁמְעוֹן. שֶׁתַּקָּנַת עוֹלָם הִיא[18]: שֶׁלֹּא יִגְבֶּה הַשֶּׁבַח, וְלֹא הַפֵּרוֹת שֶׁאָכַל הַגַּזְלָן[19], וְלֹא מְזוֹן הָאִשָּׁה וְהַבָּנוֹת[20], מִנְּכָסִים

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

מִשֶּׁעִבְּדִין; שֶׁאֵלּוּ דְּבָרִים שֶׁאֵין לָהֶן קִצְבָּה[21]. וּמִקֶּלֵי כְּתֻבָּה[22], שֶׁלֹּא תִּטְרֹף אִשָּׁה מִן הַשֶּׁבַח כְּתֻבָּתָהּ. וְלָמָּה יִטְרֹף בַּעַל חוֹב חֲצִי הַשֶּׁבַח בִּלְבַד הַבָּא מֵחֲמַת הוֹצָאָה עַצְמָהּ?[23] לְפִי שֶׁהַשֶּׁבַח בָּא לְאַחַר שֶׁלָּוָה מֵרְאוּבֵן וּלְאַחַר שֶׁמָּכַר לְלֵוִי, וְנִמְצָא רְאוּבֵן[24] וְלֵוִי[25] כְּשֻׁנֵּי בַּעֲלֵי חוֹבוֹת לְשִׁמְעוֹן, וְהַשֶּׁבַח כִּנְכָסִים[26] שֶׁבָּאוּ לוֹ אַחַר שֶׁלָּוָה מִשְּׁנֵיהֶם[27], שֶׁהֵן חוֹלְקִין כְּאֶחָד כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[28]. לְפִיכָךְ[29], רְאוּבֵן שֶׁלָּוָה מִשִּׁמְעוֹן מָנֶה, וְכָתַב לוֹ: שֶׁאֲנִי עָתִיד לִקְנוֹת[30], וְחָזַר וְלָוָה מִלֵּוִי מָאתַיִם, וְכָתַב לוֹ: שֶׁאֲנִי עָתִיד לִקְנוֹת, וְקָנָה אַחַר כָּךְ שָׂדֶה וּמְכָרָהּ לִיהוּדָה בְּמֵאָה וַחֲמִשִּׁים, וְהִשְׁבִּיחָהּ יְהוּדָה בְּהוֹצָאָתוֹ וַהֲרֵי הִיא שָׁוָה שְׁלֹשׁ מֵאוֹת - טוֹרֵף שִׁמְעוֹן וְלֵוִי הַקֶּרֶן[31] וְחוֹלְקִין אוֹתוֹ בְּשָׁוֶה[32], וְנִמְצָא בְּיַד זֶה חֲמִשָּׁה וְשִׁבְעִים וּבְיַד זֶה חֲמִשָּׁה וְשִׁבְעִים; וְחוֹזְרִין שִׁמְעוֹן וְלֵוִי וִיהוּדָה[33] שְׁלָשְׁתָּן וְחוֹלְקִין מֵאָה וַחֲמִשִּׁים שֶׁל שֶׁבַח עַל הַדֶּרֶךְ שֶׁפֵּרַשְׁנוּ[34]. נִמְצָא שִׁמְעוֹן טוֹרֵף מָנֶה שֶׁלּוֹ מִשָּׂדֶה זוֹ, וְלֵוִי טוֹרֵף מֵאָה וּשְׁלֹשִׁים וְשִׁבְעָה וּמֶחֱצָה, וִיהוּדָה נוֹטֵל מִן הַשֶּׁבַח[35] שְׁנַיִם וְשִׁשִּׁים וּמֶחֱצָה. וְכָזֶה הֵן חוֹלְקִין אֲפִלּוּ הֵן מֵאָה.

2) ברייתא בבא־מציעא טו. ובכמה מקומות. [במגיד־משנה ציין המקור: מימרא של שמואל שם, "בעל חוב גובה את השבח". העדפנו להסתמך על הברייתא משני טעמים, א. ברייתא עדיפה; ב. הרשב"ם בבבא־בתרא קנז: כותב שלדעת שמואל גובה כל השבח, ואין הלכה כמותו. 3) כשהחוב הוא כנגד ערך השדה אחר שהשביחה (ראה לקמן ה"ו בדין שדה אפותיקי). 4) כלומר, שהשביחה השדה ביד הלוקח. 5) שהלוקח השקיע כסף כדי להשביחה. 6) בבא־בתרא קנז: (רבים חלקו על רבינו, ודעתם שגם משבח בלי הוצאה אין בעל חוב גובה יותר ממחצה ('בית יוסף' חו"מ סימן קטו בשם רבינו זרחיה הלוי, הראב"ד והרשב"א. וכן פסק הרמ"א שם סעיף א. ראה ש"ך שם ס"ק א וס"ק ה). 7) שיטה זו מובאה ברי"ף בבא־מציעא פרק אלו מציאות, ודחה אותה מהלכה. נימוקו יתבאר לקמן. 8) שדינו כגזלן. 9) כמה הוא השבח וכמה הוציא, ואם השבח יותר על ההוצאה – נוטל את ההוצאה, ואם ההוצאה יתירה – נוטל רק השבח. 10) ואם־כן השבח גדול מההוצאה בשיעור חמשים. 11) הלוקח. 12) נמצא שמחשבים ומחלקים ביניהם רק את השבח העודף על ההוצאה. 13) למעלה הערה ו כתבנו שהרי"ף דוחה שיטה זו. ונימוקו – שאין זה דומה ליורד לתוך שדה חבירו שלא ברשות, שדעתו ליטול מבעל השדה כשיצטרך להחזיר לו את השדה, אבל בנידון שלפנינו הלוקח סומך על אחריותו של המוכר, וחשב שאם יגבה בעל־חוב את השדה – יחזור ויגבה הכל ממנו, ולכן נוטל בעל־חוב גם את ההוצאה, והלוקח יגבה כל הפסדו מהמוכר. [בש"ך שם סי' קטו ס"ק ט כתב, שבספר הרמב"ם עם מגדל־עוז הגירסא היא כשיטת הרי"ף, ומוסיף שגם רב האי גאון בספר 'מקח וממכר' שער כז דף כח פסק כשיטה זו. והכריע כן להלכה למעשה]. 14) הכסף ששילם בעד השדה. 15) כדין כל לוקח שבעל־חובו של המוכר טרף השדה שקנה. 16) ויש לשאול: אם ישנם נכסים שנמכרו אחר זמן המכירה ללוי, כיצד טרף בעל־חוב מלוי, הרי הוא יכול לטעון: הנחתי לך מקום לגבות? במגיד־משנה הרגיש בזה, ומבאר שהמדובר כשקנה שמעון אותם הקרקעות אחר שלוה מראובן, וחל עליהם השעבוד לפי שיטת רבינו (למעלה פי"ח ה"א) שהנכסים שקנה הלווה אחר ההלוואה אינם משועבדים לאותה ההלוואה, אם לא התנו בפירוש "דאקני". יתקיים איפוא הדין האמור כאן – כשלא התנו בהלוואה, והתנו במכירת הקרקע ללוי, או כשקנה הקרקעות אחר ההלוואה, ולפני שמכר אותה השדה ללוי ולא נשתעבדו לראובן ונשתעבדו ללוי. 17) משנה, גיטין מח: 18) חכמים תיקנו זאת מפני "תיקון העולם" (מונח מקובל בפי חכמי התלמוד להגדיר בו תקנות שמגמתן למנוע עוול בולט לאחד מבעלי הדינים כתוצאה מהחוק המקובל, שיגרום לשיבוש יחסי משא ומתן וכדומה). 19) במשנה: "אין מוציאים לאכילת פירות וכו' מנכסים משועבדים", ומפרש שם רבינו, כיון שגזל שדה מליאה פירות, ואכל פירות שהוציאה – גובה הנגזל דמי הפירות מנכסים בני חורין בלבד, וכן כתב כאן. ורש"י שם מפרש, כגון שגזל שדה ומכרה, והלוקח זרעה והוציאה פירות, ובאה הנגזל וטרפה עם הפירות אחר שהחזיר ללוקח הוצאותיו, וחוזר הלוקח ותובע מהגזלן את דמי השדה, וגם מותר דמי הפירות – מגבים לו דמי השדה גם מנכסים משועבדים של הגזלן, אבל דמי הפירות רק מבני חורין. 20) אלמנה ובנותיה מקבלות מזונות מנכסי המוריש. פרטי דיני המזונות – נתבארו במקומם בפרק טז מהלכות אישות. 21) הסכום אינו קצוב, ולא תיקנו שעבוד נכסים לתביעות שרמתן אינה ידועה וקצובה, שהרי הלוקח אינו יודע עד כמה עליו להזהר. נימוק זה אמרו רבי חנינא שם נ:. ועולא נתן שם טעם אחר: "מפני שאין כתובין" פירוש, לא נכתבו בשטר מכר ולא בכתובת אשה, ובמסקנא (שם נא.) אמרו שהנימוק שנוי במחלוקת בין תנא־קמא ורבי יוסי. וקיבל רבינו נימוקו של רבי יוסי, שהלכה כמותו בכל מקום אפילו נגד רבים (ראה עירובין מו:). 22) חכמים הקילו בכמה דברים את ההתחייבויות הנובעות מתנאי הכתובה, וזו אחת מהן (בכורות נב.). 23) תמיהה זו כוחה יפה לשתי השיטות שנאמרו למעלה, בדין ניכוי ההוצאה מן השבח. 24) שהלוה כסף לשמעון. 25) שקנה משמעון השדה באחריות. 26) צ"ל: כנכסים. 27) יש לדון את השבת כנכס חדש של שמעון שבא לו אחר שלוה משניהם. 28) למעלה בפ"כ ה"א. 29) מזה שאמרנו, שהלוקח דינו כבעל־חוב של המוכר, והשבח נידון כאילו הוא נכס של הלווה־המוכר שהגיע לידו אחר המכירה – יוצא. 30) רבינו לשיטתו (למעלה פי"ח ה"א) שהנכסים הבאים ללווה אחר ההלוואה לא נשתעבדו, אם לא הותנה בפירוש. 31) שוויה של השדה לפני שהשביחה, היינו 150. 32) בהתאם לשיטת רבינו שנתבארה למעלה (פ"כ ה"ד) בדין חלוקה (ראה שם). 33) הלוקח שנעשה בעל־חוב של

ראובן, אחר ששמעון ולוי טרפו השדה שקנה מראובן. מלשונו של רבינו כאן יש ללמוד, שלא קיבל דעתם של חכמים גדולים, שמנכים את כל ההוצאה מן השבח ונותנים ללוקח, ואת מותר השבח מחלקים ביניהם, שהרי לפי שיטה זו אין חולקים את כל השלש מאות, וזה כדעת הש"ך שהבאנו למעלה (הערה יב). ולגירסת המגיד־משנה שם, שרבינו קיבל דעתם – מוכרחים אנו לקבל פירושו הדחוק כאן, שהשדה שוה עכשיו שלוש מאות, אחר ניכוי ההוצאה שהשקיע יהודה. 34) שם, היינו שבתחילה מחלקים שלשתם 75 בשוה, ונוטל כל אחד 25 ונסתלק שמעון שגבה כבר כל חובו, וחוזרים לוי ויהודה ומחלקים ביניהם את 75 הנותרים, ונוטל זה 37 וחצי, וזה 37 וחצי. 35) ממאה וחמישים של הקרן אינו נוטל כלום, אלא גובה כל הקרן מן המוכר, ומשתתף רק בשתי חלוקות האחרונות, היינו מחלוקה ראשונה נוטל 25, ומהשניה נוטל 37 וחצי – ביחד 62 וחצי; ולוי קיבל נוסף על כך עוד 75 מחלוקה ראשונה, ויצא לו סכום של 137 וחצי כמו שמסכם רבינו בסמוך.

ב. כָּל הַפֵּרוֹת[36] שֶׁאָכַל הַלּוֹקֵחַ - אֵינָן נִטְרָפִין מִמֶּנּוּ. אֲבָל הַפֵּרוֹת הַמְחֻבָּרִין לַקַּרְקַע[37], אַף עַל פִּי שֶׁאֵינָן צְרִיכִין לַקַּרְקַע, כַּעֲנָבִים שֶׁהִגִּיעוּ לְהִבָּצֵר - הֲרֵי בַּעַל חוֹב גּוֹבֶה מֵהֶן כְּמוֹ שֶׁגּוֹבֶה מִן הַשֶּׁבַח.

36) בבא־מציעא יד: אמר שמואל, בעל־חוב גובה את השבח. ולמדו מדבריו: שבח אין (כן), פירי לא. ומבאר הרי"ף בהלכותיו שם, שהכוונה לפירות שאכל הלוקח או שנתלשו, אבל המחוברים לקרקע – גובה. 37) נראה, שרבינו למד זה מלשונו של הרי"ף, שכתב שם: "אבל פירי דאיתנהו האידנא מיחברי בארעא, גבי להו בעל־חוב (פירות שהם עכשיו מחוברים בקרקע – בעל־חוב גובה אותם)", ואינו מחלק בין צריכים לקרקע ובין אינם צריכים. [רבה המבוכה בדין פירות שאינם צריכים לקרקע. בהלכות טוען ונטען פ"ה ה"ד פסק רבינו, שאם אינם צריכים לקרקע דינם כמטלטלין, וכן פסק גם בהל' מכירה פ"א הי"ז לענין קנין ולענין אונאה. במגיד־משנה כאן ובהלכות מכירה פ"א הי"ז, ובלחם־משנה פ"ב מהל' שכירות ה"ד נדחקו ליישב את הסתירות הללו. אולם רבינו עצמו בפירושו לשבועות מב: מבאר שיטתו, וביאורו מסלק את כל הסתירות והקושיות. במשנה שם חולקים רבי מאיר וחכמים בדין שומר שקיבל פירות מחוברים לשמירה, ומודה במקצת התביעה. רבי מאיר אומר: דינם כמטלטלין ומחויב שבועה, וחכמים אומרים שהם כקרקע ואין נשבעים על הקרקעות. ובגמרא שם מג. פירשו שמחלוקתם בענבים העומדים ליבצר. וכתב שם רבינו: "מחלוקת חכמים ורבי מאיר היא בענבים העומדים להיבצר (שאינם צריכים לקרקע – המפרש) והלכה כחכמים, אבל כשימסרם לו בתורת שמירה ולענין מקח וממכר ודיני ההונאה (גירסת הש"ך חו"מ סי' צה ס"ק ט) והודייה במקצת כשהיה עיקר התביעה שלא בתורת שמירה, העיקר המכוון אליו שהם במטלטלין, שכל העומד ליבצר כבצור דמי, ושמור זה הלשון". וביאר הש"ך שם שהמלה "אבל" מתפרשת כאן כמו: במה דברים אמורים (אבל זה נאמר רק), ואומר רבינו, שלא אמרו שהם כקרקע אלא כשנמסרו הפירות בתורת שמירה, אבל בענינים אחרים שמנה שם, וביניהם גם הודאה במקצת במלוה – דינם כבצורות (כנראה כוונתו שגם חכמים מודים בזה). והש"ך ממשיך ומבאר, שדבריו הם לפי שיטת רבו רבי יהוסף הלוי, הובאה ב'טור' שם שמנמק את ההבדל בין שמירה ובין דין אונאה ושבועה וכיוצא בהן, ואומר: "כאן גבי שומר לאו כבצורות דמיין, כיון דלשמירה הן כשהן מחוברין לקרקע וכו' דהא לאו למיתלשינהו מסרינהו ניהליה (שהרי לא כדי לתלשם מסרם לידו, אלא לשמרם כמו שהם)". ומחדש הש"ך (שם בסי' קטו ס"ק יח), שבעל־חוב הבא לטרוף את השדה עם הפירות – יש לדונו כשומר, שהרי אינו בא לתלוש את הפירות אלא ליטלם כמו שהם, ויכול לומר ללוקח: אין זה ענינך מה אעשה עם הפירות אחר שיגיעו לידי, עכשיו אינני תולש אותם. ובהתאם לשיטה זו פסק רכינו כאן, שאפילו אינם צריכים לקרקע – דינם כקרקע. ובמכירה וכן באונאה, פסק שדינם כמטלטלין. על פירושו הנפלא הזה של הש"ך עלינו להוסיף עוד, שבהל' טוען ונטען שם התכוון רבינו להודאה במקצת במלוה ולוה, ולא בשומר]. והרמב"ן חולק על רבינו, ודעתו שאם אינם צריכים כלל לקרקע – הרי הם כמטלטלין, ולא אמרו "לאו כבצורות דמיין" אלא כשהקרקע תוסיף להשביחם קצת. וכן מפרש הרמב"ן גם דעת רש"י. ורבינו זרחיה הלוי והרשב"א מרחיקים לכת וסוברים, שאפילו הצריכים לקרקע אין בעל־חוב גובה אותם בחובו אלא נוטלם ומשלם דמיהם ללוקח (מגיד־משנה).

ג. מַתָּנָה[38] שֶׁשָּׁבְחָה מֵחֲמַת הוֹצָאָה - אֵין בַּעַל חוֹב גּוֹבֶה מִשִּׁבְחָהּ כְּלוּם, אֶלָּא רוֹאִין כַּמָּה הָיְתָה שָׁוָה בִּשְׁעַת מַתָּנָה וְגוֹבֶה. וְאִם שָׁבְחָה מֵאֵלֶיהָ - בַּעַל חוֹב גּוֹבֶה אֶת כֻּלָּהּ[39]. וְאִם קִבֵּל הַנּוֹתֵן אַחֲרָיוּת הַמַּתָּנָה - הֲרֵי בַּעַל חוֹב גּוֹבֶה מִמֶּנָּה אֶת הַשֶּׁבַח כְּדֶרֶךְ שֶׁגּוֹבִין מִן הַלָּקוֹחוֹת[40]. וְלָמָּה יִטְרֹף בַּעַל חוֹב חֲצִי הַשֶּׁבַח מִן הַלּוֹקֵחַ[41] וְלֹא יִטְרֹף מִמְּקַבֵּל מַתָּנָה כְּלוּם? מִפְּנֵי[42] שֶׁהַמּוֹכֵר כּוֹתֵב לַלּוֹקֵחַ בִּשְׁטַר מְכִירָה: שֶׁאֲנִי מְחַיֵּב לְךָ בַּקֶּרֶן וּבְעָמָל שֶׁתַּעֲמֹל וּבַשֶּׁבַח שֶׁתַּשְׁבִּיחַ, וְעָלַי אַחֲרָיוּת הַכֹּל; וְרָצָה הַלּוֹקֵחַ וְקִבֵּל דָּבָר זֶה[43], שֶׁהֲרֵי הַלּוֹקֵחַ יָרֵד עַל תְּנַאי זֶה, שֶׁאִם יִלָּקַח מִמֶּנּוּ הַשֶּׁבַח יַחֲזֹר עַל הַמּוֹכֵר. וַאֲפִלּוּ לֹא כָּתַב[44] - כְּבָר נוֹדָע שֶׁזֶּה דִּין הַמּוֹכֵר עִם הַלּוֹקֵחַ[45]. אֲבָל הַמַּתָּנָה, שֶׁאֵין שָׁם תְּנַאי זֶה - אֵינוֹ גּוֹבֶה מִשֶּׁבַח שֶׁהִשְׁבִּיחָהּ בְּהוֹצָאָתוֹ כְּלוּם.

38) ב"מ טו. 39) בגמרא שם, אמר רבא סתם שאין בעל־חוב גובה את השבח ממתנה, וכתב הרי"ף שם: "ומסתברא דהאי שבחא דלא גבי ממתנה – שבחא דאתי מחמת הוצאה הוא, אבל שבחא דאתי ממילא טריף (מתקבל על הדעת שהשבח שאינו גובה ממתנה – שבח הבא מחמת הוצאה הוא, אבל שבח הבא מאליו – טורף)". ורבינו קיבל סברתו. והראב"ד בהשגותיו כאן מסכים לדבריו. 40) שנתבאר למעלה בהלכה א, שגובה חצי השבח אחר

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

ניכוי ההוצאה. 41) כששבחה מחמת הוצאה. 42) נימוק זה נתבאר בגמרא, שם. 43) שבעל־חוב יקח גם השבח. 44) את התנאי הזה בשטר. 45) וכל דבר שבממון שנתקבל כמנהג קבוע – מחייב את שני הצדדים, אפילו כשלא התנו כן בפירוש. למעלה בהלכה א ביאר רבינו, למה אינו גובה את כל השבח.

ד. וְכֵן יְתוֹמִים[46] שֶׁהִשְׁבִּיחוּ הַנְּכָסִים - אֵין בַּעַל חוֹב גּוֹבֶה מִן הַשֶּׁבַח כְּלוּם. אֲבָל אִם שָׁבְחוּ נְכָסִים מֵאֵלֵּיהֶן - גּוֹבֶה אֶת הַשֶּׁבַח כֻּלּוֹ.

46) רבינו מדמה יתומים למקבל מתנה, מפני שאין להם על מי לחזור ולגבות מה שנטל, וגם לא קיבלו תנאי שכזה. ובהגהות מיימוניות כאן אות ה כתב, שרבינו למד זה מגמרא ב"מ קי. שאלו שם: יתומים אומרים: אנו השבחנו, ובעל־חוב אומר: אביכם השביח, על מי להביא ראיה? יוצא מזה, שאין גובים משבח שהשביחו יתומים. וה'תוספות' ב"מ שם ד"ה בעל חוב, ובבכורות נב. ד"ה והאמר, כתבו שבעל־חוב גובה השבח מן היתומים, מפני שהם "כרעי דאבוהון" (ירך אביהם) וחובותיו של האב עוברים אליהם, ודחו את הראיה שהבאנו בשם הגהות מיימוניות. [במגיד־משנה כתב, שדעת הרי"ף כרבינו, ולא גילה מקומו. ראה לחם־משנה כאן, וש"ך חו"מ סי' קטו ס"ק לא].

ה. בַּעַל חוֹב שֶׁטָּרַף בְּחוֹבוֹ מִיַּד הַלּוֹקֵחַ מַה שֶּׁרָאוּי לוֹ מִן הַקֶּרֶן וַחֲצִי הַשֶּׁבַח - רוֹאִין הַנִּשְׁאָר מִן הַקַּרְקַע: אִם יֵשׁ בּוֹ תְּעָלָה[47] לַלּוֹקֵחַ[48], כְּגוֹן שֶׁנִּשְׁאַר לוֹ בְּשָׂדֶה בֵּית תִּשְׁעָה קַבִּין[49], וּבְגִנָּה בֵּית חֲצִי קַב[50] - יִשְׁתַּתְּפוּ בָּהּ שְׁנֵיהֶם[51]; וְאִם לֹא נִשְׁאַר לוֹ דָּבָר שֶׁאִלּוּ יֵחָלֵק יִהְיֶה שֵׁם כֻּלּוֹ עָלָיו[52] - נוֹתֵן לוֹ בַּעַל חוֹב אֶת דָּמָיו[53].

47) תועלת. 48) חלק השדה שנשאר ביד הלוקח, ראוי לעיבוד להוציא פירות. 49) אפשר לזרוע בה תשעה קבים תבואה, שהם סאה וחצי. [הקב הוא ארבעה לוגים, והלוג שש ביצים בינוניות]. 50) חלקת קרקע קטנה כזו, מספיקה לגינה. 51) כלומר, ויחלוקו את השדה, ואין האחד מהם יכול לכוף את השני למכור לו את חלקו או לקנות ממנו. 52) משנה בבבא־בתרא יא: "זה הכלל, כל שאילו יחלק ושמו עליו – חולקין". פירוש, אם שנים שותפים בדבר אחד, וכשיחלקו את הדבר לשני חלקים, יקרא כל חלק כשם הדבר השלם – אז יכול כל שותף לדרוש חלוקה ממש. ומלמדנו רבינו, שקרקע קטן מבית תשעה קבים – אינו נקרא שדה. וגינה פחותה מבית חצי קב – אינה נקראת גינה. ולמד זה ממשנה הנ"ל. 53) מקור דין זה ברי"ף ב"מ טו: ושם נאמר: שקיל ליה לדמיה מבעל־חוב (לוקח דמיו מבעל־חוב). משמע שרצונו של הלוקח קובע, רצה לוקח קרקע, רצה לוקח כסף. וכן מבואר ב'טור' חו"מ סי' קטו. אולם רבינו שינה הלשון, וכתב: "נותן לו בעל־חוב את דמיו", ומשמע לכאורה שכופה את הלוקח לקבל מעות. וב'שולחן ערוך' שם ס"ב מביא דברי רבינו כלשונו כאן, והרמ"א מוסיף "אם ירצה הלוקח". ונראה שאינו חולק אלא מבאר, ומתקבל על הדעת שגם דברי רבינו יתבארו כך.

ו. הָיְתָה הַשָּׂדֶה[54] אַפּוֹתִיקִי[55] - בַּעַל חוֹב נוֹטֵל אֶת כֻּלָּהּ[56], וְרוֹאִין חֲצִי הַשֶּׁבַח הַנִּשְׁאָר לַלּוֹקֵחַ[57]: אִם הָיָה חֲצִי הַשֶּׁבַח יָתֵר עַל הַהוֹצָאָה - נוֹטֵל הַהוֹצָאָה[58] מִבַּעַל חוֹב[59], שֶׁהֲרֵי אוֹמֵר לוֹ בַּעַל חוֹב: שָׂדִי הִיא שֶׁהִשְׁבִּיחָהּ[60], וְהַנִּשְׁאָר לוֹ[61] מִן הַשֶּׁבַח[62] נוֹטֵל מִן הַמּוֹכֵר; וְאִם הָיָה חֲצִי הַשֶּׁבַח פָּחוֹת מִן הַהוֹצָאָה - אֵין לוֹ מִן הַטּוֹרֵף אֶלָּא דְּמֵי חֲצִי הַשֶּׁבַח[63], וְחוֹזֵר וְגוֹבֶה מִן הַמּוֹכֵר חֲצִי הַשֶּׁבַח שֶׁנִּטְרַף בִּלְבָד[64].

54) ב"מ טו. 55) כגון שאמר לוה למלוה: לא יהא לך פרעון אלא משדה זו (ראה למעלה פי"ח ה"ג). 56) עם השבח, שהרי היא כקנויה לו. והמדובר כשהשדה לפני שהשביחה אינה שוה יותר מהחוב. 57) המגיע ללוקח, כפי שנתבאר למעלה בתחילת ה"א. 58) על כל ההוצאה. משמע שבעל־חוב נוטל חצי השבח הראשון בלי ניכוי חלק ההוצאה, ובזה יפה כוח אפותיקי מכוח שעבוד רגיל. 59) ולא את חצי השבח. 60) ודינך כיורד לתוך שדה חבירו והשביחה – שמחזיר לו ההוצאה בלבד. 61) ללוקח. 62) מכל השבח, אחר ניכוי ההוצאה שנטל מבעל־חוב. 63) מאותו נימוק. 64) כלומר, החצי שלא החזיר לו בעל־חוב. ובכן קיבל כל השבח. [תמיהות רבות מצאו ראשונים ואחרונים בהלכה זו, ובראשם הראב"ד בהשגותיו, ולא עלה בידם ליישבה. ומעניין שהראב"ד נמנע כאן להשתמש בסגנון השגה חריף, אלא משער שטעות־סופר כאן. ונראה שבהסתמך על השערתו – השמיט מרן ב'שולחן ערוך' את ההלכה הזו].

ז. בַּעַל חוֹב[65] שֶׁבָּא לִטְרֹף מִן הַיְתוֹמִין, יְתוֹמִים אוֹמְרִים: אָנוּ הִשְׁבַּחְנוּ[66], וּבַעַל חוֹב אוֹמֵר: שֶׁמָּא אֲבִיכֶם הִשְׁבִּיחַ[67] - עַל הַיְתוֹמִים לְהָבִיא רְאָיָה[68]. הֵבִיאוּ רְאָיָה שֶׁהֵם הִשְׁבִּיחוּ - שָׁמִין לָהֶן אֶת הַשֶּׁבַח וְאֶת הַהוֹצָאָה, וְנוֹטְלִין הַפָּחוֹת שֶׁבִּשְׁנֵיהֶן[69], וּמַעֲלֶה אוֹתָן בְּדָמִים[70]. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים?[71] בְּשֶׁעָשָׂה שָׂדֶה זוֹ אַפּוֹתִיקִי; אֲבָל אִם לֹא עָשָׂה אַפּוֹתִיקִי, אִם רָצוּ הַיְתוֹמִין לְסַלֵּק בַּעַל חוֹב בְּדָמִים - מְסַלְּקִין אוֹתוֹ, וְאִם רָצוּ - נוֹטְלִין מִן הַקַּרְקַע שִׁעוּר שֶׁבַח שֶׁלָּהֶן[72].

65) ב"מ קי: 66) השקענו הוצאות והשביחה. 67) בגמרא שם אמרו: "אומר אביכם השביח", וכן כתב גם הרי"ף שם. כנראה מסברת עצמו אמר רבינו שאפילו בטוען טענת 'שמא' מחויבים היורשים להביא ראיה שהם השביחו. 68) ואם לא הביאו ראיה, גובה המלוה את השבח. וטעמו של דבר אמרו שם בשם רבי יוחנן: שדה המשועבדת ועומדת לגוביינא, הרי היא לענין זה כאילו נכנסה כבר לרשות המלוה, ואין להוציאה מידו בלי הוכחה ברורה. לקמן יבואר, שזה נאמר בשדה אפותיקי, אבל כשלא עשאה אפותיקי – הרי היא בחזקת היתומים, ולכן על בעל־חוב

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

להביא ראיה. 69) כשההוצאה יתירה על השבח, מובן מאליו שאינם נוטלים יותר מהשבח, וכשהשבח יתר על ההוצאה – יכול בעל־חוב לטעון: השבחתם שדה שלי ואני נוטל את השבח, ומחזיר את ההוצאה שגרמה לשבח. 70) משלם ליתומים דמים, ואינם יכולים לדרוש חלק השדה כשיעור הכסף המגיע להם. 71) נמשך גם לדין הבאת ראיה (כן משמע מלשונו של המגיד־משנה). וכן דעת הרמב"ן והרשב"א, מפני ששעבוד גרידא אינו מוציא את השדה מחזקת היתומים. 72) כלומר, כל השבח, כמבואר למעלה בה"ד, שבעל־חוב אינו גובה כלום מהשבח שהשביחו יתומים בהוצאותיהם. [במגיד־משנה מבאר, שלדעת רבינו לא אמרו נוטלים הפחות שבשניהם אלא כשהחוב הוא כנגד השדה ושבחה, אבל כשאינו גדול מן הקרן אין בעל־חוב נוטל בשבח כלום, אפילו מן שדה אפותיקי, בניגוד לשיטת הרי"ף ורב האי גאון, שגם במקרה זה נוטלים הפחות שבשניהם מפני שהוא טוען: שדה שלי השבחתם. ולשיטתם, יפה כוחו של המלוה בהשביחו יתומים מהשביח הלוה עצמו. ומובן, שאז יטענו יתומים: אבינו השביח, ואין לך יותר מערך החוב, והוא יטען: אתם השבחתם (ראה 'בית יוסף' חו"מ סי' קטו שהשיג על המגיד־משנה)].

שיעורי רמב"ם - פרק אחד ליום

~ יום ראשון ב' אדר־א' ~

הִלְכוֹת מַאֲכָלוֹת אֲסוּרוֹת

פֶּרֶק אַרְבָּעָה עָשָׂר[1]

1) יבאר שכל איסורי מאכלות אסורות בכזית; ושיעור אכילת פרס ושיעור השתייה; כל האיסורין אם חייב עליהן שלא כדרך הנאתן; ומי שאחזו בולמוס; עוברה שהריחה מאכל איסור; ואם איסור חל על איסור.

א. כָּל אִסּוּרֵי מַאֲכָלוֹת שֶׁבַּתּוֹרָה - שִׁעוּרָן[2] בִּכְזַיִת בֵּינוֹנִי, בֵּין לְמַלְקוּת בֵּין לְכָרֵת בֵּין לְמִיתָה בִּידֵי שָׁמַיִם[3]. וּכְבָר בֵּאַרְנוּ, שֶׁכָּל הַמְחַיֵּב כָּרֵת אוֹ מִיתָה בִּידֵי שָׁמַיִם עַל מַאֲכָל - לוֹקֶה[4].

2) כדי להתחייב בעונשי הגוף הנמנים למטה. 3) כגון האוכל טבל. ... לא מנה רבינו מיתת בית דין, מפני שלא מצאנו חיוב מיתה בבית דין על אכילה ושתייה אלא בבן סורר ומורה על זלילת בשר וסביאת יין, ואין שיעורו בכזית. 4) אם התרו בו למלקות.

ב. וְשִׁעוּר זֶה עִם כָּל הַשִּׁעוּרִין - הֲלָכָה לְמֹשֶׁה מִסִּינַי הֵם. וְאָסוּר מִן הַתּוֹרָה[5] לֶאֱכֹל כָּל שֶׁהוּא מִדָּבָר הָאָסוּר, אֲבָל אֵינוֹ לוֹקֶה[6] אֶלָּא עַל כְּזַיִת. וְאִם אָכַל כָּל שֶׁהוּא פָּחוֹת מִכַּשִּׁעוּר - מַכִּין אוֹתוֹ מַכַּת מַרְדּוּת[7].

5) כר' יוחנן דאמר חצי שיעור אסור מן התורה. 6) מן התורה. 7) מפני שזה כעובר על איסור מדברי סופרים שמכין אותו מכת מרדות.

ג. כְּזַיִת שֶׁאָמַרְנוּ - חוּץ מִשֶּׁל בֵּין הַשִּׁנַּיִם; אֲבָל מַה שֶּׁבֵּין הַחֲנִיכַיִם[8] - מִצְטָרֵף לְמַה שֶּׁבָּלַע, שֶׁהֲרֵי נֶהֱנָה גְּרוֹנוֹ[9] מִכְּזַיִת. אֲפִלּוּ אָכַל כַּחֲצִי זַיִת וְהֶקִּיאוֹ, וְחָזַר וְאָכַל אוֹתוֹ[10] חֲצִי זַיִת עַצְמוֹ שֶׁהֶקִּיא - חַיָּב; שֶׁאֵין הַחִיּוּב אֶלָּא עַל הֲנָאַת הַגָּרוֹן בְּכַזַּיִת מִדָּבָר הָאָסוּר.

8) המודבק בחכו ולא בלעו. 9) והרי טעם שיעור מלא, כיון שהיה כזית שלם סמוך לבית הבליעה, אבל מאוכל שבין השיניים אין גרונו נהנה. 10) שטעם גרונו כזית שלם ביחד.

ד. כְּזַיִת חֵלֶב אוֹ נְבֵלָה אוֹ פִּגּוּל אוֹ נוֹתָר וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן שֶׁהִנִּיחוֹ בַּחַמָּה וְנִתְמַעֵט - הָאוֹכְלוֹ פָּטוּר[11]. חָזַר וְהִנִּיחוֹ בַּגְּשָׁמִים וְנִתְפַּחַ[12] - חַיָּבִין עָלָיו[13] כָּרֵת[14] אוֹ מַלְקוּת[15]. הָיָה פָּחוֹת מִכְּזַיִת מִבַּתְּחִלָּה, וְנִתְפַּח וְעָמַד עַל כְּזַיִת - אָסוּר, וְאֵין לוֹקִין עָלָיו[16].

11) מכרת וממלקות, שמשערין כמות שהוא, ועכשיו הוא פחות מכשיעור. 12) ועמד על כזית כמו שהיה בתחילתו. 13) מפני שתחילתו וסופו כשיעור. 14) בחלב פיגול ונותר. 15) בנבלה או כשהתרו בו למלקות בפיגול, נותר וטמא. ואף על פי שבינתיים נתמעט שיעורן אין דיחוי אצל איסורים, כלומר, אין אומרים כיון שנדחה אינו חוזר למצבו הקודם. 16) כיון שמתחילתו, במצבו הטבעי, לא היה בו כזית.

ה. כְּבָר בֵּאַרְנוּ, שֶׁכָּל אִסּוּרִין שֶׁבַּתּוֹרָה אֵין מִצְטָרְפִין זֶה עִם זֶה לְכַזַּיִת, חוּץ מִבְּשַׂר נְבֵלָה עִם בְּשַׂר טְרֵפָה[17], וְאִסּוּרֵי נָזִיר שֶׁיִּתְבָּאֲרוּ בְּמְקוֹמָן. וַחֲמֵשֶׁת מִינֵי תְבוּאָה[18] וּקְמָחִין שֶׁלָּהֶן וְהַבְּצִקּוֹת שֶׁלָּהֶן - הַכֹּל מִצְטָרְפִים לְכַזַּיִת, בֵּין לְאִסּוּר חָמֵץ בְּפֶסַח[19], בֵּין לְאִסּוּר חָדָשׁ[20] מִלִּפְנֵי הָעֹמֶר, בֵּין לְאִסּוּרֵי מַעֲשֵׂר שֵׁנִי[21] וּתְרוּמוֹת.

17) שמצטרפין הואיל והטריפה תחילת נבילה היא. 18) חיטים, שעורים, כוסמים, שיבולת שועל, שיפון קודם טחינה. 19) שכולם מחמיצים. 20) לפני הקרבת העומר

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

בט"ז בניסן. שאם אכל מכולם ביחד כזית, לוקה. 21) שאם אכל מכולן כזית חוץ לחומת ירושלים, לוקה.

ו. יֵרָאֶה לִי, שֶׁכָּל הַחַיָּב[22] בִּתְרוּמָה וּמַעַשְׂרוֹת מִצְטָרֵף לְכַזַּיִת בְּטֶבֶל, מִפְּנֵי שֶׁהוּא שֵׁם אֶחָד. הָא לְמָה זֶה דּוֹמֶה? לְנִבְלַת הַשּׁוֹר וְנִבְלַת הַשֶּׂה וְנִבְלַת הַצְּבִי, שֶׁהֵן מִצְטָרְפִין לְכַזַּיִת, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[23].

22) אפילו מינים אחרים חוץ מחמשת מיני תבואה. 23) שכל שאיסורן בלאו אחד מצטרפין.

ז. הָאוֹכֵל אֲכִילָה גְּדוֹלָה[24] מִדָּבָר אָסוּר - אֵין מְחַיְּבִין אוֹתוֹ מַלְקוּת אוֹ כָּרֵת עַל כָּל כְּזַיִת וּכְזַיִת, אֶלָּא חִיּוּב אֶחָד לְכָל הָאֲכִילָה[25]. וְאִם הָיוּ הָעֵדִים מַתְרִים בּוֹ[26] בִּשְׁעַת אֲכִילָה עַל כָּל כְּזַיִת וּכְזַיִת - חַיָּב עַל כָּל הַתְּרָאָה וְהַתְּרָאָה, וְאַף עַל פִּי שֶׁהִיא אֲכִילָה אַחַת וְלֹא הִפְסִיק.

24) כזיתים הרבה בלי הפסק. 25) ונקט רבינו "אכילה גדולה" משום הבבא האחרונה, להשמיענו שאם התרו בו כמה התראות, חייב על כל התראה אף על פי שלא הפסיק אכילתו בין התראה להתראה, משום שהתראות מחלקות. 26) אמרו לו אל תשתה והוא שותה חייב על כל אחת ואחת.

ח. הָאוֹכֵל כִּשְׁעוֹרָה אוֹ כְּחַרְדָּל מֵאֶחָד מִכָּל מַאֲכָלוֹת הָאֲסוּרִים, וְשָׁהָה מְעַט וְחָזַר וְאָכַל כְּחַרְדָּל, וְכֵן עַד שֶׁהִשְׁלִים כַּזַּיִת, בֵּין בְּשׁוֹגֵג בֵּין בְּמֵזִיד: אִם שָׁהָה מִתְּחִלָּה וְעַד סוֹף כְּדֵי אֲכִילַת שָׁלֹשׁ בֵּיצִים[27] - יִצְטָרֵף הַכֹּל, וַהֲרֵי הוּא חַיָּב כָּרֵת אוֹ מַלְקוּת אוֹ קָרְבָּן כְּמוֹ שֶׁאָכַל כְּזַיִת בְּבַת אַחַת; וְאִם שָׁהָה יָתֵר מִזֶּה מִתְּחִלָּה וְעַד סוֹף, אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא שָׁהָה בֵּינֵיהֶן, אֶלָּא אָכַל כְּחַרְדָּל אַחַר כְּחַרְדָּל, הוֹאִיל וְלֹא הִשְׁלִים כְּזַיִת אֶלָּא בְּיָתֵר מִכְּדֵי אֲכִילַת פְּרָס - אֵינָן מִצְטָרְפִין וּפָטוּר.

27) כדי אכילת פרס, ואכילת פרס שיעור שלוש ביצים כר' יוחנן בן ברוקא. ורש"י סובר שיעור פרס הוא ארבע ביצים.

ט. וְכֵן הַשּׁוֹתֶה רְבִיעִית שֶׁל סְתָם יֵינָם מְעַט מְעַט, אוֹ שֶׁהִמְתָּה אֶת הֶחָמֵץ בְּפֶסַח אוֹ אֶת הַחֵלֶב וּגְמָעוֹ מְעַט מְעַט, אוֹ שֶׁשָּׁתָה מִן הַדָּם מְעַט מְעַט: אִם שָׁהָה מִתְּחִלָּה וְעַד סוֹף כְּדֵי שְׁתִּיַּת רְבִיעִית - מִצְטָרְפִין, וְאִם לַאו - אֵין מִצְטָרְפִין.

י. כָּל הָאֲכָלִין הָאֲסוּרִין[28] אֵינוֹ חַיָּב[29] עֲלֵיהֶם עַד שֶׁיֹּאכַל אוֹתָן דֶּרֶךְ הֲנָאָה[30], חוּץ מִבָּשָׂר בְּחָלָב וְכִלְאֵי הַכֶּרֶם. לְפִי שֶׁלֹּא נֶאֱמַר בָּהֶן אֲכִילָה, אֶלָּא הוֹצִיא אִסּוּר אֲכִילָתָן בְּלָשׁוֹן אַחֶרֶת, בְּלָשׁוֹן בִּשּׁוּל[31] וּבְלָשׁוֹן הֶקְדֵּשׁ[32], לֶאֱסֹר אוֹתָן וַאֲפִלּוּ שֶׁלֹּא כְּדֶרֶךְ הֲנָיָה.

28) באכילה או בהנאה. 29) כר' יוחנן. ובגמרא: אין לוקין, אבל מדרבנן אסור אפילו שלא בדרך הנאה. 30) וכל דבר מאכל האסור בהנאה אינו חייב על הנאתו שלא כדרך אכילה, מפני שדבר מאכל עומד לאכילה ואם נהנה באופן אחר הרי זה שלא כדרך הנאתו הרגילה. 31) לא תבשל גדי בחלב אמו ודרשו חכמים על איסור אכילה. 32) פן תקדש המלאה, שלא תהנה ממנו אלא תשרפנו.

יא. כֵּיצַד[33]? הֲרֵי שֶׁהִמְתָּה אֶת הַחֵלֶב וּגְמָעוֹ כְּשֶׁהוּא חַם עַד שֶׁנִּכְוָה גְּרוֹנוֹ מִמֶּנּוּ, אוֹ שֶׁאָכַל חֵלֶב חַי; אוֹ שֶׁעֵרֵב דְּבָרִים מָרִים, כְּגוֹן רֹאשׁ וְלַעֲנָה, לְתוֹךְ יֵין נֶסֶךְ אוֹ לְתוֹךְ קְדֵרָה שֶׁל נְבֵלָה, וַאֲכָלָן כְּשֶׁהֵן מָרִין; אוֹ שֶׁאָכַל אֹכֶל הָאָסוּר אַחַר שֶׁהִסְרִיחַ וְהִבְאִישׁ וּבָטַל מֵאֹכֶל אָדָם - הֲרֵי זֶה פָּטוּר. וְאִם עֵרֵב דָּבָר מַר בְּתוֹךְ קְדֵרָה שֶׁל בָּשָׂר בְּחָלָב אוֹ בְּיֵין כִּלְאֵי הַכֶּרֶם וַאֲכָלוֹ - חַיָּב.

33) מפרט סוגי אכילה שלא כדרך אכילה והנאה. ולפיכך אינו מונה רבינו הדוגמא שנאמרה בגמרא שם: הניח חלב של שור הנסקל על גבי מכתו פטור.

יב. הָאוֹכֵל מַאֲכָל מִמַּאֲכָלוֹת הָאֲסוּרוֹת דֶּרֶךְ שְׂחוֹק אוֹ כְּמִתְעַסֵּק[34], אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא נִתְכַּוֵּן לְגוּף הָאֲכִילָה, הוֹאִיל וְנֶהֱנָה - חַיָּב, כְּמִי שֶׁמִּתְכַּוֵּן לְעַצְמָהּ שֶׁל אֲכִילָה. וַהֲנָיָה הַבָּאָה לוֹ לָאָדָם בְּעַל כָּרְחוֹ בְּאִסּוּר מִכָּל הָאִסּוּרִין[35]: אִם נִתְכַּוֵּן - אָסוּר, וְאִם לֹא נִתְכַּוֵּן - מֻתָּר[36].

34) בלי כוונה לאכילה. 35) בין איסורי הנאה בין איסורי אכילה. 36) שהלכה כר' שמעון שדבר שאינו מתכוון מותר בכל האיסורים.

יג. הָאוֹכֵל מַאֲכָל אָסוּר לְתֵאָבוֹן אוֹ מִפְּנֵי הָרָעָב - חַיָּב[37]. וְאִם הָיָה תּוֹעֶה בַּמִּדְבָּר וְאֵין לוֹ מַה יֹּאכַל אֶלָּא דְּבַר אִסּוּר - הֲרֵי זֶה מֻתָּר, מִפְּנֵי סַכָּנַת נְפָשׁוֹת[38].

37) אם אין סכנת נפש. 38) מותר לכל אדם, שאין לך דבר העומד בפני פיקוח נפש.

יד. עֲבָרָה[39] שֶׁהֵרִיחָה מַאֲכָל אָסוּר, כְּגוֹן בְּשַׂר קֹדֶשׁ אוֹ בְּשַׂר חֲזִיר - מַאֲכִילִין אוֹתָהּ מִן הַמָּרָק. אִם נִתְיַשְּׁבָה דַּעְתָּהּ - מוּטָב, וְאִם לַאו - מַאֲכִילִין אוֹתָהּ פָּחוֹת מִכַּשִּׁעוּר. וְאִם לֹא נִתְיַשְּׁבָה דַּעְתָּהּ - מַאֲכִילִין אוֹתָהּ עַד שֶׁתִּתְיַשֵּׁב דַּעְתָּהּ.

39) אשה הרה כשהיא מריחה איזה מאכל ומתאווה לאוכלו, תסתכן אם ימנעו ממנה מאכל זה.

טו. וְכֵן הַחוֹלֶה שֶׁהֵרִיחַ דָּבָר שֶׁיֵּשׁ בּוֹ חֹמֶץ וְכַיּוֹצֵא בּוֹ מִדְּבָרִים שֶׁמְּעַרְעֲרִין אֶת הַנֶּפֶשׁ - דִּינוֹ כְּעֲבָרָה.

טז. מִי שֶׁאֲחָזוֹ בֻּלְמוּס[40] - מַאֲכִילִין אוֹתוֹ דְּבָרִים הָאֲסוּרִים מִיָּד[41] עַד שֶׁיֵּאוֹרוּ עֵינָיו[42]. וְאֵין מְחַזְּרִין עַל דָּבָר הַמֻּתָּר, אֶלָּא מְמַהֲרִין בַּנִּמְצָא[43]. וּמַאֲכִילִין אוֹתוֹ

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

הַקַּל הַקַּל תְּחִלָּה[44]. אִם הֵאִירוּ עֵינָיו - דַּיּוֹ[45]; וְאִם לַאו - מַאֲכִילִין אוֹתוֹ הֶחָמוּר.

40) מחלת הרעבון. 41) ואין מנסים מקודם במרק, ובפחות מכשיעור, אלא נותנים לו מיד דבר האסור. 42) בשלב מסוכן של המחלה עיני החולה כהות. 43) בדברים הנמצאים במקום. 44) אם אין לנו דברים מותרים כדי צורכו ויש לפנינו שני מיני איסורים מאכילין אותו הקל קל. 45) אין מאכילים אותו יותר.

יז. כֵּיצַד? הָיוּ לְפָנֵינוּ טֶבֶל וּנְבֵלָה - מַאֲכִילִין אוֹתוֹ נְבֵלָה תְּחִלָּה; שֶׁהַטֶּבֶל בְּמִיתָה[46]. נְבֵלָה וּסְפִיחֵי שְׁבִיעִית - מַאֲכִילִין אוֹתוֹ סְפִיחֵי שְׁבִיעִית; שֶׁאֲסוּרִין מִדִּבְרֵי סוֹפְרִים[47], כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר בְּהִלְכוֹת שְׁמִטָּה. טֶבֶל וּשְׁבִיעִית[48] - מַאֲכִילִין אוֹתוֹ שְׁבִיעִית[49]. טֶבֶל וּתְרוּמָה, אִם אִי אֶפְשָׁר לְתַקֵּן הַטֶּבֶל[50] - מַאֲכִילִין אוֹתוֹ טֶבֶל[51], שֶׁאֵינוֹ קָדוֹשׁ כִּתְרוּמָה[52]. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

46) בידי שמים, ונבלה בלאו. והמדובר בטבל שלא הופרשו ממנו תרומה גדולה ותרומת מעשר, אבל טבל שלא הפרישו ממנו מעשרות אינו במיתה. 47) שמאכילים אותו תחילה איסורי דרבנן. 48) לאחר זמן הביעור. 49) שהטבל במיתה בידי שמים והשביעית בעשה. 50) ולהאכילו את החולין שבו, כגון, שהחולה צריך לאכול כולו ואם יפריש ממנו התרומות לא יספיק לו. 51) אין מפרישים ממנו תרומה ותרומת מעשר, שיאכל החולה תרומה לעצמה וחולין לעצמם, אלא מאכילים אותו את הטבל כמו שהוא. והמדובר בזר שאסור בתרומה. 52) תרומה חמורה אבל טבל אפשר לתיקוני, ומפרש רבינו, שלא התכוונו לומר שיש לתקן, היינו להפריש תרומה, אלא שטבל מכיון שאפשר לתקנו אין בו קדושה חמורה, אבל תרומה קודש ממש היא.

יח. כְּבָר בֵּאַרְנוּ, שֶׁאֵין אִסּוּר חָל עַל אִסּוּר, אֶלָּא אִם הָיוּ שְׁנֵי הָאִסּוּרִין בָּאִין כְּאַחַת[53], אוֹ שֶׁהָיָה אִסּוּר מוֹסִיף אוֹ אִסּוּר כּוֹלֵל. לְפִיכָךְ יֵשׁ אוֹכֵל כְּזַיִת אֶחָד, וְלוֹקֶה עָלָיו חָמֵשׁ מַלְקִיּוֹת[54]. וְהוּא שֶׁהִתְרוּ בּוֹ בַּחֲמִשָּׁה אִסּוּרִין[55] שֶׁנִּתְקַבְּצוּ בּוֹ. כֵּיצַד? כְּגוֹן טָמֵא שֶׁאָכַל כְּזַיִת חֵלֶב שֶׁנּוֹתַר מִן הַמֻּקְדָּשִׁים בְּיוֹם הַכִּפּוּרִים - לוֹקֶה מִשּׁוּם אוֹכֵל חֵלֶב[56], וּמִשּׁוּם אוֹכֵל נוֹתָר, וּמִשּׁוּם אוֹכֵל בְּיוֹם הַכִּפּוּרִים, וּמִשּׁוּם טָמֵא שֶׁאָכַל קֹדֶשׁ, וּמִשּׁוּם שֶׁנֶּהֱנָה מִן הַקֹּדֶשׁ וּמָעַל.

53) שאי זה מהם תוציא, ולכן חייב על שניהם. 54) שנינו שבשוגג חייב ארבע חטאות ואשם אחד, ורבינו משמיענו שגם למלקות הדין כך. 55) צריך להתרות בו ולפרש כל איסור בפני עצמו, אבל אם התרו בו סתם ואפילו אמרו לו שהוא עובר על חמישה לאווין, אינו לוקה אלא אחת. 56) שכל המחוייב כרת או מיתה בידי שמים על מאכל, לוקה אם התרו בו למלקות.

יט. וְלָמָּה חָל כָּאן אִסּוּר עַל אִסּוּר? שֶׁבְּהֵמָה זוֹ הָיָה חֶלְבָּהּ אָסוּר בַּאֲכִילָה וּמֻתָּר בַּהֲנָיָה[57]. הִקְדִּישָׁהּ - נֶאֱסַר חֶלְבָּהּ בַּהֲנָיָה[58]. וּמִתּוֹךְ שֶׁנּוֹסַף בּוֹ אִסּוּר הֲנָיָה[59], נוֹסַף עָלָיו אִסּוּר קָדָשִׁים. וַעֲדַיִן הָיָה חֵלֶב זֶה מֻתָּר לַגְּבוֹהַּ[60] וְאָסוּר לְהֶדְיוֹט. נַעֲשָׂה נוֹתָר - מִתּוֹךְ שֶׁנּוֹסַף בּוֹ אִסּוּר לַגְּבוֹהַּ, נֶאֱסַר לְהֶדְיוֹט. וְהָאוֹכֵל הַזֶּה[61] הָיָה מֻתָּר בִּבְשַׂר הַבְּהֵמָה וְאָסוּר בְּחֶלְבָּהּ. נִטְמָא - נֶאֱסַר אַף בִּבְשָׂרָהּ. נוֹסַף לוֹ אִסּוּר עַל הַחֵלֶב. בָּא יוֹם הַכִּפּוּרִים - כָּלַל כָּל הָאֲכָלִין. וּמִתּוֹךְ שֶׁנֶּאֱסַר אַף בְּחֵלִין, נוֹסַף אִסּוּרוֹ בְּחֵלֶב זֶה. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

57) שהחלב אסור רק באכילה. 58) שהקדש אסור בהנאה. 59) הרי הוא איסור מוסיף או איסור חמור שחל על איסור. 60) להקריב למזבח. 61) כלומר, האדם שאכל. עד כאן מנה רבינו האיסורים שניתוספו על חתיכת החלב, מכאן ואילך מונה רבינו איסורים החלים על האדם, אבל על המאכל עצמו לא ניתוסף איסור, כגון יום הכיפורים וטומאת האוכל.

~ יום שני ג' אדר־א' ~

פֶּרֶק חֲמִשָּׁה עָשָׂר[1]

1) יבאר איסור שנתערב בהיתר מין במינו או בשאינו מינו; שיש איסור ששיעורו בששים ויש במאה ויש במאתים; כל דבר שיש לו מתירין אם הוא בטל; וביצה שיש בה אפרוח ששלקה; ודין נותן טעם לשבח או לפגם; וגדי שצלאו בחלבו; אם מבטלין איסור לכתחלה; ואם צולין בשר שחוטה ונבילה בתנור אחד; ודין בשר נבילה מליח שנבלל עמו בשר שחוטה.

א. דָּבָר אָסוּר שֶׁנִּתְעָרֵב בְּדָבָר מֻתָּר: מִין בְּשֶׁאֵינוֹ מִינוֹ - בְּנוֹתֵן טַעַם[2]; וּמִין בְּמִינוֹ, שֶׁאִי אֶפְשָׁר לַעֲמֹד עַל טַעְמוֹ - יִבָּטֵל בְּרֹב[3].

2) כמו שמבאר בהלכה ב. 3) כרבא, זבחים עט. בטל ברוב מן התורה, אבל אסור מדברי סופרים, כמו שיתבאר להלן בהלכות ד־ה.

ב. כֵּיצַד? חֵלֶב הַכִּלְיוֹת שֶׁנָּפַל לְתוֹךְ הַגְּרִיסִין וְנִמּוֹחַ הַכֹּל[4] - טוֹעֲמִין אֶת הַגְּרִיסִין: אִם לֹא נִמְצָא בָּהֶן טַעַם חֵלֶב - הֲרֵי אֵלּוּ מֻתָּרִין; וְאִם נִמְצָא בָּהֶם טַעַם חֵלֶב, וְהָיָה בָּהֶן מַמָּשׁוֹ[5] - הֲרֵי אֵלּוּ אֲסוּרִין מִן הַתּוֹרָה[6]; נִמְצָא בָּהֶן טַעְמוֹ, וְלֹא הָיָה בָּהֶן מַמָּשׁוֹ - הֲרֵי אֵלּוּ אֲסוּרִין מִדִּבְרֵי סוֹפְרִים[7].

4) ונתערב. 5) אע"פ שנמוח החלב ואינו בעין נקרא טעמו וממשו אם יש כזית איסור בתוך שלש ביצים של היתר. וזהו כפירוש רבינו אליהו בתוספות עבודה זרה סז. אבל רש"י סובר, שאם נמוח האיסור ואינו בעין, הוא טעמו ולא ממשו ואפילו אם יש כזית בכדי אכילת פרס. 6) עבודה זרה סז:

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

אמר ר' יוחנן כל שטעמו וממשו אסור ולוקין עליו וזהו כזית בכדי אכילת פרס, טעמו ולא ממשו אסור ואין לוקין, ומפרש רבינו שאסור מדברי סופרים בלבד. 7) שטעם כעיקר אינו מן התורה. וכן גם דעת רש"י בחולין צח.

ג. כֵּיצַד הוּא מַמָּשׁוֹ? כְּגוֹן שֶׁהָיָה מִן הַחֵלֶב כְּזַיִת בְּכָל שָׁלֹשׁ בֵּיצִים[8] מִן הַתַּעֲרֹבֶת. אִם אָכַל מִן הַגְּרִיסִין הָאֵלּוּ כְּשָׁלֹשׁ בֵּיצִים, הוֹאִיל וְיֵשׁ בָּהֶן כְּזַיִת מִן הַחֵלֶב - לוֹקֶה, שֶׁהֲרֵי טַעַם הָאִסּוּר וּמַמָּשׁוֹ קַיָּם; אָכַל פָּחוֹת מִשָּׁלֹשׁ בֵּיצִים[9] - מַכִּין אוֹתוֹ מַכַּת מַרְדּוּת[10] מִדִּבְרֵיהֶם[11]. וְכֵן אִם לֹא הָיָה בַּתַּעֲרֹבֶת כְּזַיִת בְּכָל שָׁלֹשׁ בֵּיצִים, אַף עַל פִּי שֶׁיֵּשׁ בָּהֶן טַעַם חֵלֶב וְאָכַל כָּל הַקְּדָרָה - אֵינוֹ לוֹקֶה אֶלָּא מַכַּת מַרְדּוּת.

8) זהו בכדי אכילת פרס שבדברי ר' יוחנן שם, ששיעורו שלש ביצים, כמו שכתב למעלה פרק יד הלכה ח. 9) אין בהן כזית של האיסור. 10) כדין חצי שיעור, שאסור מן התורה ואין לוקין עליו אלא מכת מרדות, כלמעלה בפרק ג הלכה ו. 11) שתערובת איסור פחות מכדי אכילת פרס, נקרא טעמו ולא ממשו.

ד. נָפַל חֵלֶב כְּלָיוֹת לְחֵלֶב הָאַלְיָה וְנִמּוֹחַ הַכֹּל, אִם הָיָה חֵלֶב הָאַלְיָה כִּשְׁנַיִם בְּחֵלֶב הַכְּלָיוֹת - חֲרֵי הַכֹּל מֻתָּר מִן הַתּוֹרָה[12]. אֲפִלּוּ חֲתִיכַת נְבֵלָה[13] שֶׁנִּתְעָרְבָה בִּשְׁתֵּי חֲתִיכוֹת שֶׁל שְׁחוּטָה - הַכֹּל מֻתָּר מִן הַתּוֹרָה. אֲבָל מִדִּבְרֵי סוֹפְרִים - הַכֹּל אָסוּר, עַד שֶׁיֹּאבַד דָּבָר הָאָסוּר מֵעֵצֶם מְעוּטוֹ, וְלֹא יִהְיֶה דָּבָר חָשׁוּב שֶׁעֵינוֹ עוֹמֶדֶת[14], כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר.

12) שמין במינו בטל ברוב, כמבואר בהלכה א. 13) שהחתיכה עומדת בעינה ולא נימוחה, אלא שאין אנו יודעים איזוהי החתיכה האסורה. 14) שנשאר בעין.

ה. וּבְכַמָּה יִתְעָרֵב דָּבָר הָאָסוּר וְיֹאבַד בְּעֵצֶם מְעוּטוֹ? כַּשְּׁעוּר שֶׁנָּתְנוּ בּוֹ חֲכָמִים: יֵשׁ דָּבָר שֶׁשְּׁעוּרוֹ בְּשִׁשִּׁים, וְיֵשׁ שֶׁשְּׁעוּרוֹ בְּמֵאָה[15], וְיֵשׁ שֶׁשְּׁעוּרוֹ בְּמָאתַיִם[16].

15) תרומה, כמבואר בהלכה יג. 16) ערלה וכלאי הכרם, כמבואר שם.

ו. נִמְצֵאתָ לָמֵד, שֶׁכָּל אִסּוּרִין שֶׁבַּתּוֹרָה, בֵּין אִסּוּרֵי מַלְקוּת בֵּין אִסּוּרֵי כָּרֵת בֵּין אִסּוּרֵי הֲנָיָה, שֶׁנִּתְעָרְבוּ בְּמַאֲכַל הַמֻּתָּר: מִין בְּשֶׁאֵינוֹ מִינוֹ - בְּנוֹתֵן טַעַם[17]; מִין בְּמִינוֹ, שֶׁאִי אֶפְשָׁר לַעֲמֹד עַל הַטַּעַם - שִׁעוּרוֹ בְּשִׁשִּׁים אוֹ בְּמֵאָה אוֹ בְּמָאתַיִם[18]. חוּץ מִיֵּין נֶסֶךְ, מִפְּנֵי חֲמָרַת עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים, וְחוּץ מִטֶּבֶל, שֶׁהֲרֵי אֶפְשָׁר לְתַקְּנוֹ[19]; וּמִפְּנֵי זֶה אוֹסְרִין בְּמִינָן - בְּכָל שֶׁהֵן, וְשֶׁלֹּא בְּמִינָן - בְּנוֹתֵן טַעַם[20], כִּשְׁאָר כָּל הָאִסּוּרִין.

17) חולין צז: וראה למעלה פרק ט הלכה ח. 18) כמבואר בהלכה הקודמת. 19) אפשר להפריש ממנו תרומות ומעשרות. וכלל הוא בידינו שכל דבר שיש לו מתירין אינו בטל ואוסר בכל שהוא. וטעם זה מביאים התוספות שם בשם הירושלמי. וכן מפורש גם בבבלי נדרים נח. (ובגמרא שם אמרו טעם אחר "כהיתרו כך איסורו". פירוש, שמן התורה חטה אחת פוטרת את כל הכרי ומתירה הכל, לפיכך גם באיסור כך, חטה אחת של טבל אוסרת כל הכרי. ורבינו העדיף את הנימוק של דבר שיש לו מתירים, כי הטעם השני מנמק טבל לתרומה בלבד, אבל טבל למעשרות ולתרומת מעשר אין לו היתר בכל שהוא ואם כן יבטלכלכל האיסורים, אבל הטעם של דבר שיש לו מתירים מנמק הכל). 20) שלא החמירו ביין נסך אלא מין במינו, שהרי יש כאן האיסור, אבל מין בשאינו מינו כשאין טעם האיסור בתערובת הרי הוא כאלו אינו לגמרי ולא החמירו. וכן בטבל ולא החמירו חכמים אלא במין במינו, ולהלן בהלכה יב פוסק רבינו שבכל דבר שיש לו מתירים הדין כך. ובר"ן נדרים נב. נותן טעם הגיוני לחילוק זה.

ז. כֵּיצַד? טִפַּת יֵין נֶסֶךְ שֶׁנָּפְלוּ עָלֶיהָ כַּמָּה חֲבִיּוֹת שֶׁל יַיִן - הַכֹּל אָסוּר, כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר. וְכֵן כּוֹס שֶׁל יֵין טֶבֶל שֶׁנִּתְעָרֵב בְּחָבִית - הַכֹּל טֶבֶל, עַד שֶׁיַּפְרִישׁ תְּרוּמוֹת וּמַעַשְׂרוֹת הָרְאוּיִין לַתַּעֲרֹבֶת[21], כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר בִּמְקוֹמוֹ.

21) לפי כמות הטבל הנמצא באותה תערובת. ומפריש מיניה וביה או מטבל דרבנן אחר, שגם כאן האיסור הוא דרבנן מפני שמן התורה בטל ברוב או בששים. וראה מנחות לא.

ח. פֵּרוֹת שְׁבִיעִית[22], אַף עַל פִּי שֶׁאִם נִתְעָרְבוּ בְּמִינָן - בְּכָל שֶׁהוּא[23], וְשֶׁלֹּא בְּמִינָן - בְּנוֹתֵן טַעַם, אֵינָן בִּכְלַל אִסּוּרֵי תּוֹרָה; שֶׁאֵין אוֹתָהּ הַתַּעֲרֹבֶת אֲסוּרָה, אֶלָּא חַיָּב לֶאֱכֹל כָּל הַתַּעֲרֹבֶת בִּקְדֻשַּׁת שְׁבִיעִית, כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר בִּמְקוֹמוֹ[24].

22) לפני שהגיע זמן ביעורם. 23) וצריל לאכול כל התערובת קודם זמן הביעור בקדושת שביעית, שדינה נתבאר בהלכות שביעית. 24) היינו שזו היא חובת האדם ולא איסור הפירות. רבינו מתכוון בהגדרתו זו לבאר, למה אמר ר' יוחנן בעבודה זרה עג: חוץ מטבל ויין נסך במינו במשהו, והלא גם פירות שביעית כך? ולפיכך הוא מבאר שיש הבדל מהותי בין שביעית ובין טבל ויין נסך. ובדומה לזה יש לפרש כוונת רבינו בהלכה הסמוכה לענין חמץ בפסח, שהא מבאר שחמץ בפסח הוא סוג מיוחד של איסור שזמן איסורו מוגבל ולכן לא מנאו ר' יוחנן. (הכסף משנה כבת שלא מנה דבר שיש לו מתירים. ונראה שנתכוון לומר שקערובת חמץ ניתרת מאליו לאחר שיעבור הזמן, אבל טבל צריך תיקון).

ט. חָמֵץ בְּפֶסַח[25], אַף עַל פִּי שֶׁהוּא מֵאִסּוּרֵי תּוֹרָה - אֵינוֹ בִּכְלָלוֹת אֵלּוּ[26]; לְפִי שֶׁאֵין הַתַּעֲרֹבֶת אֲסוּרָה לְעוֹלָם[27], שֶׁהֲרֵי לְאַחַר הַפֶּסַח תִּהְיֶה כָּל הַתַּעֲרֹבֶת מֻתֶּרֶת, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ. לְפִיכָךְ אוֹסֵר בְּכָל שֶׁהוּא בֵּין בְּמִינוֹ בֵּין שֶׁלֹּא בְּמִינוֹ[28].

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

25) שאוסר במשהו. 26) שאפילו שלא במינו ג"כ בכל שהו. 27) כלו', שהאיסור הוא זמני ואינו דומה לטבל הקדש, שהאיסור בעצמו הוא איסור עולם אא שיש לו תיקון ויכול להשתנות ע"י איזה מעשה שמתירו, משא"כ בחמץ בפסח שעצם האיסור הוא איסור לזמן, ולפיכך מנאו בפני עצמו. 28) פסחים ל. ושם כט: מפרש, שגזרו שלא משום מינו. ולהלן בהי"ב מפרש רבינו הטעם משום שנאמר כל מחמצת לא תאכלו.

י. וְהוּא הַדִּין לִתְבוּאָה חֲדָשָׁה[29] שֶׁנִּתְעָרְבָה בִּישָׁנָה מִלִּפְנֵי הָעֹמֶר - אוֹסֶרֶת בְּכָל שֶׁהוּא; שֶׁהֲרֵי יֵשׁ לָהּ מַתִּירִין[30], שֶׁלְּאַחַר הָעֹמֶר יֶתֵּר הַכֹּל. וְכֵן כָּל דָּבָר שֶׁיֵּשׁ לוֹ מַתִּירִין, וַאֲפִלּוּ הָיָה אִסּוּרוֹ מִדִּבְרֵיהֶם, כְּגוֹן אִסּוּר מֻקְצֶה וְנוֹלָד בְּיוֹם טוֹב - לֹא נָתְנוּ בּוֹ חֲכָמִים שִׁעוּר, אֶלָּא אֲפִלּוּ אֶחָד בְּכַמָּה אֲלָפִים אֵינוֹ בָּטֵל[31]; שֶׁהֲרֵי יֵשׁ דֶּרֶךְ שֶׁיֵּתֵּר בָּהּ. כְּגוֹן הֶקְדֵּשׁ וּמַעֲשֵׂר שֵׁנִי וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן[32].

29) פירוש, כמו טבל שבימנו אוסר בכל שהוא ושלא במינו בנותן טעם. 30) נדרים נח. גם תבואה חדשה ניתרת מאליה אחרי טז בניסן ולכן לא מנאה ר' יוחנן, כמו שכתבנו למעלה בחמץ בפסח. 31) מה שאמרו בגמרא אפילו באלף לא בטל, הכוונה אפילו אחד בכמה אלפים. 32) נדרים נח. הקדש יותר ע"פ פדיון, ומעשר שני, יעלוהו לירושלים או יחללוהו.

יא. אֲבָל הָעָרְלָה וְכִלְאֵי הַכֶּרֶם וְחֵלֶב וְדָם וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן, וְכֵן תְּרוּמוֹת - נָתְנוּ חֲכָמִים בָּהֶן שִׁעוּר; שֶׁאֵין בָּהֶן דֶּרֶךְ הֶתֵּר לְכָל אָדָם[33].

33) שתרומות מותרות לכהן בלבד, אבל לזרים אסורות לעולם ואין להן כל דרך היתר ולפיכך אינן כדבר שיש להן מתירין, כיון שאין דרך היתר לזר האסור בהן. סוגיה ביבמות פב.

יב. יֵרָאֶה לִי, שֶׁאֲפִלּוּ דָּבָר שֶׁיֵּשׁ לוֹ מַתִּירִין, אִם נִתְעָרֵב בְּשֶׁאֵינוֹ מִינוֹ וְלֹא נָתַן טַעַם - מֻתָּר[34]. לֹא יִהְיֶה זֶה שֶׁיֵּשׁ לוֹ מַתִּירִין חָמוּר מִטֶּבֶל; שֶׁהֲרֵי אֶפְשָׁר לְתַקְּנוֹ, וְאַף עַל פִּי כֵן, שֶׁלֹּא בְּמִינוֹ - בְּנוֹתֵן טַעַם, כְּמוֹ שֶׁבַּאַרְנוּ. וְאַל תִּתְמַהּ עַל חָמֵץ בְּפֶסַח; שֶׁהַתּוֹרָה אָמְרָה: כָּל מַחְמֶצֶת לֹא תֹאכֵלוּ, לְפִיכָךְ הֶחְמִירוּ בּוֹ, כְּמוֹ שֶׁבַּאַרְנוּ[35].

34) חולק על רב אלפס חולין פרק גיד הנשה, שפוסק בדבר שיש לו מתירין אפילו באינו מינו לא בטל. (כנראה הסתמך רבינו על הירושלמי נדרים פרק ו, כל דבר שיש לו מתירין, כגון טבל ומעשר שני והקדש וחדש וכו' מין במינו במשהו ושלא במינו בנותן טעם. 35) בה"ט, שאוסר בכל שהוא בין במינו בין שלא במינו. בפסחים כט: אמרו, שגזרו שלא במינם אטו מינם. ורבינו כאן מפרש למה גזרו בחמץ בפסח בלבד ולא בכל דבר שיש לו מתירין, וביאור משום שבחוץ בפסח נאמר כל מחמצת לא תאכלו.

יג. וְאֵלּוּ הֵן הַשִּׁעוּרִין שֶׁנָּתְנוּ חֲכָמִים: הַתְּרוּמָה וּתְרוּמַת מַעֲשֵׂר[36] וְהַחַלָּה וְהַבִּכּוּרִים - עוֹלִין[37] בְּאֶחָד וּמֵאָה. וְצָרִיךְ לְהָרִים[38]. וּמִצְטָרְפִין זֶה עִם זֶה[39]. וְכֵן פְּרוּסָה שֶׁל לֶחֶם הַפָּנִים[40] לְתוֹךְ פְּרוּסוֹת שֶׁל חֻלִּין - עוֹלִין בְּאֶחָד וּמֵאָה. כֵּיצַד? סְאָה קֶמַח מֵאֶחָד מֵאֵלּוּ, אוֹ סְאָה מִכֻּלָּם, שֶׁנָּפְלָה לְמֵאָה סְאָה קֶמַח שֶׁל חֻלִּין וְנִתְעָרֵב הַכֹּל - מֵרִים מִן הַכֹּל[41] סְאָה אַחַת כְּנֶגֶד סְאָה שֶׁנָּפְלָה, וְהַשְּׁאָר מֻתָּר לְכָל אָדָם; נָפְלָה לְפָחוֹת מִמֵּאָה - נַעֲשָׂה הַכֹּל מְדֻמָּע.

36) משנה ערלה פרק ב. בגירסתנו שם: ותרומת מעשר של דמאי (דמאי=פירות של עם הארץ שאינו נזהר בהפרשת מעשרות וחוששים שמא לא עישר ולכן מפרישים מעשר ותרומת מעשר מספק). ונראה שרבינו גורס כגירסת הר"ש שם: "ותרומת מעשר של ודאי ותרומת מעשר של דמאי" וכן במשנה מעילה טו: הגירסא תרומת מעשר ותרומת מעשר של דמאי. ולכן כתב תרומת מעשר סתם והתכוון לשני סוגי תרומת מעשר, היינו של ודאי ושל דמאי. ובפירוש המשנה לערלה שם כותב רבינו "ואין הפרש אצלנו בכל הדינים בין תרומת מעשר של דמאי או של ודאי וכבר נתבאר זה". 37) בטלים. 38) כשנפלה סאה תרומה למאה, מרים מהם סאה תרומה ונותנת לכהן כי אע"פ שהאיסור בטל במאה והוא, אבל ממונו של כהן לא בטל וצריך להרים מפני גזל השבט, כמו שיתבאר להלן בהלכ טו. 39) אם נפלה חצי סאה מאיסור זה וחצי סאה מאיסור אחר מן האיסורים הללו בפחות ממאה סאין חולין - הכל אסור. והטעם, משום שכל אלה נקראו בשם תרומה, ואפילו חלה ובכורים, וכל שהוא משם אחד מצטרפים. וראה למעלה פרק ד הלכה ז. 40) בכסף משנה מפרש, שהמדובר בלחם הפנים טמא, שאין בלחם הפנים טהור הרי פסק רבינו בפרק ו מהלכות פסולי המוקדשים, שאינו עולה ויאכל הכל לכהנים. רבינו למד דין זה מברייתא יבמות פא: וכן פרוסה של לחם הפנים טמאה שנתערבה במאה פרוסות של לחם הפנים טהורה תעלה, ר' יהודה אומר: לא תעלה. ופסק כחכמים. ומשמיענו כאן, שגם כשנתערבה בחולין - תעלה. 41) אפילו בלחם הפנים צריך להרים, מפני גזל השבט (להלן הלכה טו), שהרי הכהנים יכולים לאכלה בעזרה, כשיש להם אכילה מועטת של קדשים. ראה מנחות כא: שיאכלו עמה (עם המנחה) חולין ותרומה, ורבינו פ"י מה' מעשה הקרבנות הי"א. ומסולקת בזה קושית הרדב"ז כאן וראה תוספות בבא בתרא פא:

יד. הָעָרְלָה וְכִלְאֵי הַכֶּרֶם - עוֹלִין בְּאֶחָד וּמָאתַיִם[42]. וּמִצְטָרְפִין זֶה עִם זֶה[43]. וְאֵינוֹ צָרִיךְ לְהָרִים[44]. כֵּיצַד? רְבִיעִית שֶׁל יֵין עָרְלָה אוֹ כִלְאֵי הַכֶּרֶם, אוֹ שֶׁהָיְתָה הָרְבִיעִית מִצְטָרֶפֶת מִשְּׁנֵיהֶם, שֶׁנָּפְלָה לְתוֹךְ מָאתַיִם[45] רְבִיעִיּוֹת שֶׁל יַיִן - הַכֹּל מֻתָּר, וְאֵינוֹ צָרִיךְ לְהָרִים כְּלוּם; נָפְלָה לְפָחוֹת מִמָּאתַיִם - הַכֹּל אָסוּר בַּהֲנָיָה[46].

42) בירושלמי ערלה, הובא בר"ש ערלה פרק ב, א: מנין שהם עולים? למד מלאה ממלאה, בכלאי בכרם כתוב

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

המלאה ובבכורים כתוב מלאתך ודמעך לא תאחר, מה מלאתך עולה אף כאן עולה, אי מה כאן מאה אף כאן מאה? לפי שכפל הכתוב איסורו (שאסור בהנאה) שינו חכמים חיובו (הכמות הנחוצה כדי שיתבטלו. ראה לקמו הט"ז). עד כדון (פירוש, ידוע לנו עד כאן) כלאי הכרם, ערלה מניין? מה זו אסורה בהנאה אף זו אסורה בהנאה, ומה זו עולה אף זו עולה. 43) אע"פ ששני שמות הם, כיון ששוים הם בשיעור ביטולם, שלמדים זה מזה, מצטרפין. משנה ערלה פ"ב א. 44) שמותר לאכול הכל ואינו חייב להוציא הכמות שנפלה. משנה שם. וראה בהלכה הבאה הנימוק למה בתרומה והדומה לה צריך להרים ובאיסורים אחרים לא. 45) של היתר. 46) והראב"ד משיג ואומר: "אין לך דבר שאוסר עירובו בהנאה אלא אם כן הוא שבמנין חוץ מאיסורי עבודה זרה ויין נסך דוק ותשכח". ולכאורה משמע כדבריו בגמרא עבודה זרה עד. שאמרו: "למיעוטי - אי נמי איסורי הנאה ולאו דבר שבמנין". אולם נראה שרבינו סובר, שהדברים אמורים בדברים האוסרים בכל שהוא שלא נתנו בהם חכמים שיעור כלל. אבל בערלה וכלאי הכרם שנתנו בהם שיעור באחד ומאתים אם נפלו לפחות מן השיעור הרי זה כשאר איסורים שנפלו לפחות משששים וכיון שלא נתבטל - כל התערובת אסורה אפילו בהנאה.

טו. וְלָמָּה צָרִיךְ לְהָרִים הַתְּרוּמָה וְלֹא יָרִים עָרְלָה וְכִלְאֵי הַכֶּרֶם? שֶׁהַתְּרוּמָה מָמוֹן כֹּהֲנִים. לְפִיכָךְ, כָּל תְּרוּמָה שֶׁאֵין הַכֹּהֲנִים מַקְפִּידִין עָלֶיהָ, כְּגוֹן תְּרוּמַת הַכְּלִיסִין[47] וְהֶחָרוּבִין וּשְׁעוֹרִין שֶׁבְּאֶדוֹם - אֵינוֹ צָרִיךְ לְהָרִים.

47) מין תאנים גרועות (רבינו בפירוש המשניות תרומות פרק יא, ד).

טז. וְלָמָּה כָּפְלוּ שִׁעוּר עָרְלָה וְכִלְאֵי הַכֶּרֶם? מִפְּנֵי שֶׁהֵן אֲסוּרִין בַּהֲנָיָה[48]. וְלָמָּה סָמְכוּ עַל שִׁעוּר מֵאָה בִּתְרוּמוֹת? שֶׁהֲרֵי תְּרוּמַת מַעֲשֵׂר אֶחָד מִמֵּאָה[49] וּמְקַדֵּשׁ[50] הַכֹּל. שֶׁנֶּאֱמַר: אֶת מִקְדְּשׁוֹ מִמֶּנּוּ. אָמְרוּ חֲכָמִים: דָּבָר שֶׁאַתָּה מֵרִים מִמֶּנּוּ[51], אִם חָזַר לְתוֹכוֹ[52] - מְקַדְּשׁוֹ[53].

48) ירושלמי וכא למעלה בהלכה יד. 49) מעשר מן המעשר. 50) ואוסר. 51) תרומת מעשר. 52) אם יפול בחזרה לפירות שמהם הורם. 53) אוסרו.

יז. שְׁאָר אִסּוּרִין שֶׁבַּתּוֹרָה[54] כֻּלָּן, כְּגוֹן בְּשַׂר שְׁקָצִים וּרְמָשִׂים וְחֵלֶב וְדָם וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן - שִׁעוּרָן בְּשִׁשִּׁים. כֵּיצַד? כְּזַיִת חֵלֶב כְּלָיוֹת שֶׁנָּפַל לְתוֹךְ שִׁשִּׁים כְּזַיִת[55] מֵחֵלֶב הָאַלְיָה - הַכֹּל מֻתָּר; נָפַל לְפָחוֹת מִשִּׁשִּׁים[56] - הַכֹּל אָסוּר. וְכֵן אִם נָפַל כִּשְׁעוֹרָה[57] חֵלֶב - צָרִיךְ שֶׁיִּהְיֶה שָׁם כְּמוֹ שִׁשִּׁים שְׁעוֹרָה[58]. וְכֵן בִּשְׁאָר אִסּוּרִין. וְכֵן שֶׁמָּן שֶׁל גִּיד הַנָּשֶׁה[59] שֶׁנָּפַל לְקִדְרָה שֶׁל בָּשָׂר - מְשַׁעֲרִין אוֹתוֹ בְּשִׁשִּׁים, וְאֵין שֶׁמַּן הַגִּיד מִן הַמִּנְיָן[60]. וְאַף עַל פִּי שֶׁשֹּׁמֶן גִּיד הַנָּשֶׁה מִדִּבְרֵיהֶם, כְּמוֹ שֶׁבַּאֲרָנוּ - הוֹאִיל וְגִיד הַנָּשֶׁה בְּרִיָּה בִּפְנֵי עַצְמָהּ, הֶחְמִירוּ בּוֹ כְּאִסּוּרֵי תּוֹרָה[61]. וְהַגִּיד עַצְמוֹ - אֵין מְשַׁעֲרִין בּוֹ וְאֵינוֹ אוֹסֵר, שֶׁאֵין בְּגִידִים בְּנוֹתֵן טַעַם.

54) למעט איסורי דרבנן ששיעורם בחמשים ותשע. 55) ועמו יהיו ששים ואחד כזית. 56) אפילו נפל לחמשים ותשע כזית ועם האסור ביחד יהיו ששים. 57) משמיענו שגם בחצי שיעור שאין לוקים עליו לא די בחמשים ותשע. 58) מלבד השעורה שנפלה. 59) רי"ף שם צו: מין במינו שאינו יכול לעמוד על טעמו כגון שמנוניתו של גיד, אמר רב נחמן גיד בששים ואין גיד מן המנין. ע"כ. פירוש, שצריך ששים בלא הגיד. 60) אלא צריך שיהא ששים מלבדו. 61) לענין ביטול.

יח. אֲבָל כְּחָל[62] שֶׁנִּתְבַּשֵּׁל עִם הַבָּשָׂר - בְּשִׁשִּׁים, וּכְחָל מִן הַמִּנְיָן. הוֹאִיל וְהַכְּחָל מִדִּבְרֵיהֶם, כְּמוֹ שֶׁבַּאֲרָנוּ[63], הֵקֵלּוּ בְּשִׁעוּרוֹ[64].

62) שד הבהמה. 63) שם הלכה יב: שבשר שנתבשל בחלב שחוטה אינו אסור מן התורה. 64) שהוא מן המנין.

יט. בֵּיצָה שֶׁנִּמְצָא בָּהּ אֶפְרוֹחַ שֶׁנִּשְׁלְקָה[65] עִם בֵּיצִים הַמֻּתָּרוֹת: אִם הָיְתָה עִם שִׁשִּׁים וְאַחַת וְהִיא[66] - הֲרֵי הֵן מֻתָּרוֹת; הָיְתָה עִם שִׁשִּׁים בִּלְבַד[67] - נֶאֱסְרוּ הַכֹּל. מִפְּנֵי שֶׁהִיא בְּרִיָּה בִּפְנֵי עַצְמָהּ[68], עָשׂוּ הֶכֵּר בָּהּ וְהוֹסִיפוּ בְּשִׁעוּרָהּ.

65) שנתבשלה. 66) היינו שביחד הם ששים ושתים וכן פירש רש"י שם צח. 67) וביחד הם ששים ואחת. 68) שהאיסור עצמו, היינו האפרוח, הוא בריה בפני עצמה. מה שאין כן בשמנו של גיד הנשה שהצריכו רק ששים ואחת עם השומן ואע"פ שגיד בריה בפני עצמה היא, מפני ששומן הגיד אינו בריה בפני עצמה. והכסף משנה מפרש דברי רבינו "ששים ואחת והיא", היינו שביחד הם ששים ואחת כמו בגיד, ולא כפרש"י. וכן נראה מדברי רב נחמן שם, שאמר: ביצה בששים ואין ביצה מן המנין.

כ. אֲבָל בֵּיצַת עוֹף טָמֵא שֶׁנִּשְׁלְקָה עִם בֵּיצֵי עוֹף טָהוֹר - לֹא אָסְרָה אוֹתָם[69]. וְאִם טָרַף אֵלּוּ עִם אֵלּוּ, אוֹ שֶׁנִּתְעָרְבָה בֵּיצַת עוֹף טָמֵא אוֹ בֵּיצַת טְרֵפָה עִם בֵּיצִים אֲחֵרוֹת - שִׁעוּרָן בְּשִׁשִּׁים[70].

69) חולין צח. שאינה פולטת טעם, במה דברים אמורים בשאינה קלופה אבל בביצה קלופה נותנת טעם כמבואר בירושלמי. ובביצה שיש בה אפרוח אפילו באינה קלופה אוסרת שמחלחל דרך הקליפה. 70) דעת רבינו, שאפילו מין במינו יבש ביבש צריך ששים מדרבנן. וכן משמע מדברי רבינו למעלה בהלכה ד.

כא. וּמִנַּיִן סָמְכוּ חֲכָמִים עַל שִׁעוּר שִׁשִּׁים? שֶׁהֲרֵי הַמּוּרָם מֵאַיִל נָזִיר, וְהִיא הַזְּרוֹעַ[71], אֶחָד מִשִּׁשִּׁים[72] מִשְּׁאָר הָאַיִל[73], וְהִיא מִתְבַּשֶּׁלֶת עִמּוֹ וְאֵינָהּ אוֹסֶרֶת אוֹתוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר: וְלָקַח הַכֹּהֵן אֶת הַזְּרֹעַ בְּשֵׁלָה[74] מִן הָאַיִל.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

71) בר קפרא. חולין צח. נזיר אחרי שעברו ימי נזירותו מביא קרבנות וביניהם איל לשלמים והזרוע ניתנת לכהן ואסורה לזרים ושאר הבשר מותר להם. ולמדו שם מן המקרא שכל האיל מתבשל ביחד, ולמה אין הזרוע אוסרת את שאר הבשר? מפני שיש ששים בשאר חלקי האיל נגד הזרוע, כשמשערים בשר ועצמות נגד בשר ועצמות. 72) כך שיערו חכמים. 73) מבשר ועצמות של האיל. 74) שם. ר' שמעון אומר: אין בשילה אלא שנתבשל עם האיל.

כב. מִין בְּמִינוֹ וְדָבָר אַחֵר שֶׁנִּתְעָרְבוּ, כְּגוֹן קְדֵרָה שֶׁהָיָה בָּהּ חֵלֶב אַלְיָה[75] וּגְרִיסִין, וְנָפַל לְתוֹכָהּ חֵלֶב הַכִּלְיוֹת[76], וְנִמְחָה הַכֹּל וְנַעֲשָׂה גּוּף אֶחָד - רוֹאִין אֶת חֵלֶב הָאַלְיָה וְאֶת הַגְּרִיסִין כְּאִלּוּ הֵן גּוּף אֶחָד[77], וּמְשַׁעֲרִין חֵלֶב הַכִּלְיוֹת בַּגְּרִיסִין וּבָאַלְיָה, אִם הָיָה אֶחָד מִשִּׁשִּׁים - מֻתָּר; שֶׁהֲרֵי אִי אֶפְשָׁר כָּאן לַעֲמֹד עַל הַטַּעַם[78].

75) היתר. 76) איסור. 77) אע"פ שהם שני מינים של היתר. 78) של האיסור מכיון שטעמם של חלב אליה ושל חלב כליות שוה.

כג. וְהוּא הַדִּין לִתְרוּמוֹת שֶׁנִּתְעָרְבוּ[79] - לְשַׁעֲרָן בְּמֵאָה, וְכִלְאֵי הַכֶּרֶם אוֹ עָרְלָה - לְשַׁעֵר אוֹתָן בְּמָאתַיִם.

79) ראה מה שנתבאר בהלכה ל.

כד. כְּשֶׁמְּשַׁעֲרִין בְּכָל הָאִסּוּרִין, בֵּין בְּשִׁשִּׁים בֵּין בְּמֵאָה בֵּין בְּמָאתַיִם - מְשַׁעֲרִין בַּמָּרָק וּבַתַּבְלִין[80] וּבַכֹּל שֶׁיֵּשׁ בַּקְּדֵרָה[81] וּבְמַה שֶׁבָּלְעָה קְדֵרָה[82] מֵאַחַר שֶׁנָּפַל הָאִסּוּר[83] לְפִי אֹמֶד הַדַּעַת[84], שֶׁהֲרֵי אִי אֶפְשָׁר לַעֲמֹד עַל מַה שֶׁבָּלְעָה בְּצִמְצוּם.

80) בגמרא: ברוטב ובקיפה. 81) בגמרא: ובחתיכות. 82) בין מן האיסור בין מן ההיתר. בגמרא: ובקדירה. 83) כלומר, לא מצרפים מה שנבלע בקדירה לפני נפילת האיסור, שהוא כולו היתר, אלא מה שנבלע אחר נפילתו, היינו גם מן האיסור וגם מן ההיתר. 84) בקירוב. בדיוק אי אפשר לקבוע כמה בלעה הקדרה.

כה. אָסוּר לְבַטֵּל אִסּוּרִין שֶׁל תּוֹרָה לְכַתְּחִלָּה[85]. וְאִם בִּטֵּל - הֲרֵי זֶה מֻתָּר. וְאַף עַל פִּי כֵן קָנְסוּ אוֹתוֹ חֲכָמִים[86] וְאָסְרוּ הַכֹּל. וְיֵרָאֶה לִי, שֶׁכֵּיוָן שֶׁהוּא קְנָס - אֵין אוֹסְרִין תַּעֲרֹבֶת זוֹ אֶלָּא עַל זֶה הָעוֹבֵר שֶׁבִּטֵּל הָאִסּוּר[87]; אֲבָל לַאֲחֵרִים - הַכֹּל מֻתָּר.

85) להרבות ההיתר על האיסור כדי שיבטל, ביצה ד: וראה ר"ש בפרק ה תרומות משנה ט, והמקור מירושלמי שם. 86) אם עשה זה במזיד, אבל בשוגג לא קנסו, כר' יוסי ור' שמעון בגיטין נד. ובמשנה תרומות שם. 87) וכן על מי שנתבטל בשבילו כדי שלא יהנו לו מעשיו הרעים. כך כתב הרשב"א בכוונת רבינו.

כו. כֵּיצַד? הֲרֵי שֶׁנָּפְלָה סְאָה שֶׁל עָרְלָה לְתוֹךְ מֵאָה סְאָה, שֶׁהֲרֵי נֶאֱסַר הַכֹּל - לֹא יָבִיא מֵאָה סְאָה אֲחֵרוֹת וִיצָרֵף כְּדֵי שֶׁתַּעֲלֶה בְּאֶחָד וּמָאתַיִם. וְאִם עָבַר וְעָשָׂה כֵּן - הַכֹּל מֻתָּר[88]. אֲבָל בְּאִסּוּר שֶׁל דִּבְרֵיהֶם - מְבַטְּלִין הָאִסּוּר לְכַתְּחִלָּה.

88) לאחרים, אבל לא למבטל עצמו, כמו שנתבאר בהלכה הקודמת.

כז. כֵּיצַד? חָלָב שֶׁנָּפַל לִקְדֵרָה שֶׁיֵּשׁ בָּהּ בְּשַׂר עוֹף[89] וְנָתַן טַעַם בַּקְּדֵרָה - מַרְבֶּה עָלָיו בְּשַׂר עוֹף אַחֵר עַד שֶׁיִּבְטַל הַטַּעַם. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה[90].

89) ובשר עוף בחלב אסור מדברי סופרים בלבד, למעלה פרק ט הלכה ד. 90) אפילו איסורים מדברי סופרים שיש להם שורש ועיקר בתורה כמו בשר עוף בחלב. ורבו החולקים על רבינו וסוברים, שהתירו לבטל לכתחילה רק איסורי דרבנן שאין להם שורש מן התורה כגון מוקצה. אבל בשר עוף בחלב, שיש בשר שהתורה אסרה לבשלו בחלב, אסור לבטל.

כח. כְּבָר בֵּאַרְנוּ, שֶׁאִם נָתַן דָּבָר הָאָסוּר טַעְמוֹ בְּדָבָר הַמֻּתָּר - נֶאֱסַר הַכֹּל. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּשֶׁהִשְׁבִּיחוֹ; אֲבָל אִם פָּגַם[91] זֶה הָאָסוּר לַמֻּתָּר וְהִפְסִיד טַעְמוֹ - הֲרֵי זֶה מֻתָּר. וְהוּא שֶׁיִּהְיֶה פּוּגָם מִתְּחִלָּה וְעַד סוֹף; אֲבָל אִם פָּגַם בַּתְּחִלָּה וְסוֹפוֹ לְהַשְׁבִּיחַ, אוֹ הִשְׁבִּיחַ בַּתְּחִלָּה אַף עַל פִּי שֶׁסּוֹפוֹ לִפְגֹּם - הֲרֵי זֶה אָסוּר[92].

91) עבודה זרה סו. כר' שמעון. 92) בגמרא שם אמרו, שהשביח ולבסוף פגם אסר והטעם, מפני שנאסר בשעה שהיה לשבח אינו חוזר להיתרו. ורבינו מוסיף מדעת עצמו, שהוא הדין בפוגם ולבסוף השביח. וכן גם דעת הרשב"א. וראה לחם משנה.

כט. וּמִי יִטְעַם אֶת הַתַּעֲרֹבֶת? אִם הָיָה הַמְעֹרָב תְּרוּמוֹת עִם הַחֻלִּין - טוֹעֵם אוֹתָן הַכֹּהֵן[93]. אִם הָיָה טַעַם הַתְּרוּמָה נִכָּר - הַכֹּל מְדֻמָּע[94]. וּבְהִלְכוֹת תְּרוּמוֹת יִתְבָּאֵר דִּין הַמְדֻמָּע.

93) שמותר לאכול בתרומה, חולין צז: 94) תערובת תרומה עם חולין.

ל. וְאִם הָיָה בָּשָׂר בְּחָלָב, אוֹ יַיִן נֶסֶךְ וְיַיִן עָרְלָה וְכִלְאֵי הַכֶּרֶם שֶׁנָּפְלוּ לְדִבַשׁ[95], אוֹ בְּשַׂר שְׁקָצִים וּרְמָשִׁים שֶׁנִּתְבַּשֵּׁל עִם הַיָּרָק וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן - טוֹעֵם אוֹתָן הָעוֹבֵד כּוֹכָבִים, וְסוֹמְכִין עַל פִּיו[96]. אִם אָמַר: אֵין בּוֹ טַעַם, אוֹ שֶׁאָמַר: יֵשׁ בּוֹ טַעַם וּמִטַּעַם רַע הוּא וַהֲרֵי פִּגְּמוֹ - הַכֹּל מֻתָּר. וְהוּא שֶׁלֹּא יִהְיֶה סוֹפוֹ לְהַשְׁבִּיחַ, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[97]. וְאִם אֵין שָׁם עוֹבֵד כּוֹכָבִים[98] לִטְעֹם - מְשַׁעֲרִין אוֹתוֹ בִּשְׁעוּרוֹ: בְּשִׁשִּׁים אוֹ בְּמֵאָה[99] אוֹ בְּמָאתַיִם[100].

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

95) היינו באים מינו. נתבאר לעיל ה"ו, שיין נסך אוסר במשהו במינו בלבד ולא בשאינו מינו. 96) משמע, שכל גוי נאמן ואפילו אינו טבח מומחה (ראה למעלה פרק ט), ואפילו כשהגוי יודע לשם מה שואלים אותו. ושיטת רש"י, שגוי נאמן רק במסיח לפי תומו. והתוספות שם כתבו, שאין סומכים אלא על גוי מומחה בלבד. 97) בהלכה הקודמת. 98) הכוונה לאיסורים שנאמרו למעלה, אבל בתרומה טועם כהן, כנאמר בהלכה הקודמת. 99) בתרומה. 100) בערלה וכלאי הכרם. והמדובר במין במינו, שהרי בשאינו מינו בטלים בששים. ומה שאמר " ואם אין שם גוי לטעום" הכוונה, לקבוע אם הטעם לשבח או לפגם.

לא. עַכְבָּר שֶׁנָּפַל לְשֵׁכָר אוֹ לְחֹמֶץ[101] - מְשַׁעֲרִין אוֹתוֹ בְּשִׁשִּׁים; שֶׁאָנוּ חוֹשְׁשִׁין[102] שֶׁמָּא טַעְמוֹ בְּשֵׁכָר וּבְחֹמֶץ מַשְׁבִּיחַ. אֲבָל אִם נָפַל לְיַיִן אוֹ לְשֶׁמֶן אוֹ לִדְבַשׁ - מֵתָּר, וַאֲפִלּוּ נָתַן טַעַם, מִפְּנֵי שֶׁטַּעְמוֹ פּוּגֵם[103]. שֶׁכָּל אֵלּוּ צְרִיכִין לִהְיוֹתָן מְבֻשָּׂמִים, וְזֶה מַסְרִיחָן וּמַפְסִיד טַעְמָן.

101) שמתוך חריפות שבהם בולעים מהר והרי זה ככבוש וכבוש הרי הוא כמבושל. 102) בעיה שלא נפשטה, בגמרא עבודה זרה סח: 103) בגמרא שם שאלו רק בשכר וחומץ, אבל ביין, שמן או דבש ודאי פוגם.

לב. גְּדִי שֶׁצָּלָאוּ בְּחֶלְבּוֹ[104] - אָסוּר לֶאֱכֹל אֲפִלּוּ מִקְצָה אָזְנוֹ[105]; שֶׁהַחֵלֶב נִבְלָע[106] בְּאֵיבָרָיו וְהוּא מַשְׁבִּיחוֹ וְנוֹתֵן בּוֹ טַעַם. לְפִיכָךְ, אִם הָיָה כָּחוּשׁ וְלֹא הָיָה בּוֹ חֵלֶב כְּלָיוֹת וְלֹא חֵלֶב קֶרֶב[107] אֶלָּא מְעַט כְּאֶחָד מִשִּׁשִּׁים[108] - קוֹלֵף וְאוֹכֵל עַד שֶׁמַּגִּיעַ לַחֵלֶב[109]. וְכֵן יָרֵךְ שֶׁצָּלָאָהּ בְּגִיד הַנָּשֶׁה[110] שֶׁבָּהּ - קוֹלֵף וְאוֹכֵל[111] עַד שֶׁהוּא מַגִּיעַ לַגִּיד[112] וּמַשְׁלִיכוֹ. וְכֵן בְּהֵמָה שֶׁצָּלָאָהּ שְׁלֵמָה, וְלֹא הֵסִיר לֹא חוּטִין וְלֹא קְרוּמוֹת[113] הָאֲסוּרוֹת - קוֹלֵף וְאוֹכֵל[114], וְכֵיוָן שֶׁיַּגִּיעַ לְדָבָר אָסוּר - חוֹתְכוֹ וּמַשְׁלִיכוֹ. שֶׁאֵין בְּגִידִים בְּנוֹתֵן טַעַם כְּדֵי לְשַׁעֵר בָּהֶן[115].

104) עם החלב שבו, שלא נטל חלב הכליות והקרב. 105) שרחוק מן החלב. 106) בגמרא שם: שהחלב מפעפע. 107) האסורים מן התורה. 108) בגמרא אמרו שר' יוחנן התיר בגדי כחוש שצלאו בחלבו ומפרש רבינו, שכחוש היינו שיש ששים בבשר נגד החלב. כך מבאר הרשב"א דברי רבינו. 109) ואינו צריך לא נטילה ולא קליפה סמוך לחלב אלא משליך החלב ואוכל השאר. 110) ושומן הגיד אסור מדברי סופרים. 111) קולף את הבשר שעל הגיד ואוכלו, מפני ששמנונית הגיד רזה היא ואינה מפעפעת כחלב אלא נצמתת במקומה. ואפילו אם הוא מפעפע קצת אין זה מספיק כדי ליתן טעם. 112) או לשומנו, אבל אם נתבשל עם הגיד צריך ששים נגד שומנו. 113) האסורים מן התורה משום חלב. 114) הואיל וחלב זה כחוש ורזה, אינו מפעפע בבשר. 115) פירוש, אפילו שומנם אינו מפעפע בצליה כל כך עד כדי נתינת טעם, כמו שנתבאר למעלה בשם הכסף משנה, ולפיכך דייק רבינו וכתב: "כדי לער בהן" כלומר, שומנו של גיד או החוטין והקרומות נותנים אמנם קצת טעם, אבל לא כדי... פירוש זה, מסלק כל התמיהות של הלחם משנה.

לג. אֵין צוֹלִין בְּשַׂר שְׁחוּטָה עִם בְּשַׂר נְבֵלָה אוֹ בְּהֵמָה טְמֵאָה בְּתַנּוּר אֶחָד, וְאַף עַל פִּי שֶׁאֵין נוֹגְעִין[116] זֶה בָּזֶה. וְאִם צָלָאן - הֲרֵי זֶה מֻתָּר, וַאֲפִלּוּ הָיְתָה הָאֲסוּרָה שְׁמֻנָּה הַרְבֵּה וְהַמֻּתֶּרֶת רָזָה. שֶׁהֲרֵיחַ אֵינוֹ אוֹסֵר[117], וְאֵינוֹ אוֹסֵר אֶלָּא טַעְמוֹ שֶׁל אִסּוּר.

116) משום שריח האיסור נכנס בהיתר. 117) כלוי בפסחים עו: שאומר: "ריחא לאו מילתא היא", פירוש, ריח אין בו ממש, אבל לכתחילה אסור, שגם לוי לא התיר אלא בדיעבד. ומשמע שאפילו בבשר נבילה כחוש אסור לכתחילה לצלותו עם בשר שחוטה, שהרי רבינו סתם וכתב: אין צולין וכו'. ומה שכתב רבינו למעלה בפרק יג: מותר להריח בחבית של יין נסך ואין בזה שום איסור שאין הריח כלום לפי שאין בו ממש, כבר פירש 'שם הרדב"ז, שהמדובר כשהישראל אינו מתכוון ליהנות. וראה למעלה פרק ט הלכה כג.

לד. בְּשַׂר נְבֵלָה מָלִיחַ שֶׁנִּבְלַל עִמּוֹ[118] בְּשַׂר שְׁחוּטָה[119] - הֲרֵי זֶה נֶאֱסָר[120]; מִפְּנֵי שֶׁתַּמְצִית הַנְּבֵלָה נִבְלַעַת בְּגוּף בְּשַׂר הַשְּׁחוּטָה, וְאִי אֶפְשָׁר לַעֲמֹד כָּאן לֹא עַל הַטַּעַם וְלֹא עַל הַשִּׁעוּר[121]. וְכֵן בְּשַׂר דָּג טָמֵא מָלִיחַ שֶׁנִּבְלַל עִמּוֹ דָּג תָּפֵל טָהוֹר - נֶאֱסָר מִפְּנֵי צִירוֹ. אֲבָל אִם הָיָה הַמָּלִיחַ טָהוֹר, וְהַתָּפֵל דָּג טָמֵא - לֹא נֶאֱסָר[122] הַמָּלִיחַ. [אַף עַל פִּי] שֶׁהַתָּפֵל בּוֹלֵעַ מִן הַמָּלִיחַ[123] - [אֵינוֹ בּוֹלֵעַ כָּל כָּךְ שֶׁיַּחֲזֹר וְיִפְלֹט]. דָּג טָמֵא שֶׁכִּבְּשׁוֹ[124] עִם דָּג טָהוֹר - הַכֹּל אָסוּר[125]; אֶלָּא אִם כֵּן הָיָה הַטָּמֵא[126] אֶחָד מִמָּאתַיִם[127] מִן הַטָּהוֹר.

118) דוקא שנבלל אסור, אבל אם לא נבלל ונמלחו בפני עצמם זה אצל זה מותר שאינו בולע, ולכתחילה אסור למלוח בשר נבילה ובשר שחוטה זה אצל זה, שמא יגעו זה בזה בשעת מליחה. 119) משמע בשר שחוטה תפל. 120) אבל אם היו שניהם מולחים לא נאסר, הואיל והוא טרוד לפלוט מחמת מלחו אינו בולע. וסובר רבינו, שגם חלב וציר אינו בולע כשהוא טרוד לפלוט. 121) ומשום כך הכל נאסר ואינו ניתר לא בקליפה ולא בנטילת מקום ואינו בטל בשישים או על כל פנים במאתים, כציר דגים טמאים. 122) ואפילו קליפה אינו צריך, בין אם המליח למעלה והתפל תחתיו ובין אם המליח למטה, וחילוק זה נאמר בצלי בלבד ולא במליח. 123) ואינו פולט כלום שאינו חם כל כך, רשב"א לתירוץ אחד הובא בכסף משנה. ובדפוס ויניציה הגירסא: אע"פ שהתפל בולע מן המליח אינו בולע כל כך שיחזור ויפלוט והיינו כתירוץ השני של הרישב"א, דכל שהוא מליח פולט ומבליח בחבירו ואינו מחממו כל כך עד שיהא פולט הרבה, ומכיון שהמלוח טרוד לפלוט אינו בולע אותה פליטה מועטת שחברו פולט.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

124) במלח או בחומץ או בשאר משקה. 125) שהציר הטמא אוסר כולו. 126) כלומר, הציר היוצא מן הטמא. 127) כר' יהודה משנה תרומות פרק י, ח, ולפי חשבונו של ר' אבוהו בירושלמי שם. ומשערים במאתים ואע"פ שכל האיסורים בשישים, ציר דגים חריף מאוד ונותן טעם בדגים טהורים יותר משאר איסורים. וחזר בו רבינו כאן מפסק הלכה שלו בפירוש המשנה, שציר דגים טמאים אינו בכל בפחות מאלף.?

~ יום שלישי ד' אדר־א' ~

פֶּרֶק שִׁשָּׁה עָשָׂר[1]

1) יבאר דבר המחמץ או מתבל או דבר חשוב אם יש להם ביטול. שאור של כלאי הכרם או תרומה שנפל לתוך העיסה; ודין תבלין שהם שנים או שלושה שמות ממין אחד; בגד שצבעו בקליפי ערלה או קדרה שבשלה בקליפי ערלה ועצי היתר; דין המעמיד גבינה בפגי ערלה וכיוצא בו; חבית יין היתר שנתערבה בין החביות של איסור או איפכא; יין נסך שנפל על גבי ענבים.

א. כָּל הַשֵּׁעוּרִים הָאֵלּוּ שֶׁנָּתְנוּ חֲכָמִים לַדָּבָר הָאָסוּר שֶׁנִּתְעָרֵב בְּמִינוֹ[2] הַמֵּתָּר - בְּשֶׁלֹּא הָיָה הַדָּבָר הָאָסוּר מְחַמֵּץ אוֹ מְתַבֵּל אוֹ דָּבָר חָשׁוּב שֶׁהוּא עוֹמֵד כְּמוֹת שֶׁהוּא וְלֹא נִתְעָרֵב וְנִדְמַע[3] בַּדָּבָר הַמֵּתָּר; אֲבָל אִם הָיָה מְחַמֵּץ אוֹ מְתַבֵּל[4] אוֹ דָּבָר חָשׁוּב - אוֹסֵר בְּכָל שֶׁהוּא.

2) משנה, ערלה פ"ב, מ"ו. 3) שלא נתמזג עם חלקי ההיתר, אלא שאי־אפשר להכיר איזו חתיכה היא האסורה, מפני שכולן ממין אחד. 4) פירוש, ויש בו כדי לחמץ או לתבל את התערובות.

ב. כֵּיצַד? שְׁאוֹר שֶׁל חִטִּין שֶׁל תְּרוּמָה שֶׁנָּפַל לְתוֹךְ עִסַּת חִטִּין[5] שֶׁל חֵלִין, וְיֵשׁ בּוֹ כְּדֵי לְחַמֵּץ - הֲרֵי הָעִסָּה כֻּלָּהּ מְדֻמָּע[6]. וְכֵן תְּבָלִין שֶׁל תְּרוּמָה שֶׁנָּפְלוּ לְקִדְרַת חֵלִין, וְיֵשׁ בָּהֶן כְּדֵי לְתַבֵּל, וְהֵן מִמִּין הַחֵלִין[7] - הַכֹּל מְדֻמָּע. וְאַף עַל פִּי שֶׁהַשְּׁאוֹר אוֹ הַתְּבָלִין אֶחָד מֵאֶלֶף[8]. וְכֵן שְׁאוֹר שֶׁל כִּלְאֵי הַכֶּרֶם לְתוֹךְ הָעִסָּה, אוֹ תְּבָלִין שֶׁל עָרְלָה לְתוֹךְ הַקִּדְרָה - הַכֹּל אָסוּר בַּהֲנָיָה.

5) שהוא מין במינו עם השאור של תרומה. 6) תערובת תרומה וחולין בשיעור האוסר, נקרא: מדומע. 7) אבל בשאינו מינו, הכל תלוי בנתינת טעם, כמו שנתבאר שם במשנה ז. וכל השיעורים שנאמר, כגון ששים, מאה או מאתים - אינם קובעים כלל. ראה שם בפירוש המשנה לרבינו. 8) ואפילו בכמה אלפים, לא בטל. ולמעלה פט"ו ה"ו לענין דבר שיש לו מתירין, כתב בפירוש, שאפילו אחד בכמה אלפים, אינו בטל. וראה ברדב"ז שם. וראה להלן בה"ד.

ג. דָּבָר חָשׁוּב שֶׁהוּא אוֹסֵר בְּמִינוֹ בְּכָל שֶׁהוּא[9] - שִׁבְעָה דְּבָרִים[10]. וְאֵלּוּ הֵן: אֲגוּזֵי פֶּרֶךְ, וְרִמּוֹנֵי בָּדָן[11], וְחָבִיּוֹת סְתוּמוֹת[12], וְחִלְפּוֹת[13] תְּרָדִין[14], וְקִלְחֵי כְּרוּב[15], וּדְלַעַת יְוָנִית, וְכִבָּרוֹת שֶׁל בַּעַל הַבַּיִת[16].

9) אבל בשאינו מינו - לא, אלא בנותן טעם, כמו שכתב למעלה. 10) כרבי עקיבא, ערלה פ"ג, מ"ז. 11) פרך ובדן שמות מקומות הם, פירוש המשנה שם. 12) ב"ירושלמי" שם מפורש, שדווקא בנתערבו בסתומות של היתר, אבל אם נתערבו בפתוחות ואחר־כך נפתחו החביות האסורות - בטלות. 13) מה שמחליפות וצומחות (פירוש המשנה שם), כלומר, לא מה שטומנים בקרקע אלא מה שצומח וגדל. 14) נקראים בערבי סלק, פירוש המשנה כלאים פ"א, מ"ג. 15) רבינו, במשנה ערלה שם, גורס: וקולסי. ומפרש, עיקר הכרוב. וברש"י ביצה ג, ב - מפרש, קלחי כרובים גדולים עם עלים שלהם, וכרוב של ארץ ישראל היה גדל כאילן. 16) בזמנם היו ככרות של בעל הבית גדולים יותר משל נחתומים. כל שבעת הדברים הללו נמכרים במנין במחיר שקובעים לכל אחד ואחד, אבל שאר הפירות והירקות מאותם המינים לא היו חשובים כל־כך ונמכרים באומד הרבה ביחד (רבינו שם). מפירושו זה יוצא, ששבעת הדברים אינם בטלים, משום שהם דבר שבמנין.

ד. כֵּיצַד? רִמּוֹן אֶחָד מֵרִמּוֹנֵי בָּדָן שֶׁהָיָה עָרְלָה וְנִתְעָרֵב בְּכַמָּה אֲלָפִים רִמּוֹנִים[17] - הַכֹּל אָסוּר בַּהֲנָיָה. וְכֵן חָבִית סְתוּמָה שֶׁל יֵין עָרְלָה אוֹ שֶׁל כִּלְאֵי הַכֶּרֶם שֶׁנִּתְעָרְבָה בְּכַמָּה אֲלָפִים חָבִיּוֹת סְתוּמוֹת - הַכֹּל אֲסוּרִים בַּהֲנָיָה. וְכֵן שְׁאָר הַשִּׁבְעָה דְּבָרִים[18].

17) ראה למעלה הערה ז. 18) פירוש, שאר הדברים שנמנו בין השבעה.

ה. וְכֵן חֲתִיכָה שֶׁל נְבֵלָה אוֹ שֶׁל בְּשַׂר בְּהֵמָה אוֹ חַיָּה אוֹ עוֹף אוֹ דָּג הַטְּמֵאִין שֶׁנִּתְעָרְבָה בְּכַמָּה אֲלָפִים חֲתִיכוֹת - הַכֹּל אָסוּר[19] עַד שֶׁיַּגְבִּיהַּ[20] אוֹתָהּ חֲתִיכָה[21], וְאַחַר כָּךְ יְשַׁעֵר הַשְּׁאָר בְּשִׁשִּׁים[22]. שֶׁאִם לֹא הִגְבִּיהָהּ - הֲרֵי הַדָּבָר הָאָסוּר עוֹמֵד וְלֹא נִשְׁתַּנָּה[23], וְהַחֲתִיכָה חֲשׁוּבָה אֶצְלוֹ, שֶׁהֲרֵי מִתְכַּבֵּד בָּהּ[24] לִפְנֵי הָאוֹרְחִין.

19) משנה, חולין צו, ב. 20) שיוציאה מן התערובת. 21) כשמכירה. 22) משמע, שהמדובר כשנתבשלו, שאם לא נתבשלו - למה הצריך ששים כשהגביה את האיסור. במשנה שם מפורש: וכן חתיכה של נבילה וכו' שנתבשלו, ולא אמרו דין זה אלא כשהחתיכה אסורה מצד עצמה, אבל כשנאסרה מפני שבלעה איסור - בטלה, שהרי הבליעה אינה חשובה. 23) ראה לקמן הי"א. 24) שם ק, א. נותן אותה בפני אורחים חשובים ומתכבד בזה. ואף־על־פי שאינה ראויה לאורחים מפני שהיא אסורה, אם נתיר את התערובת תהיה ראויה ('תוספות' שם). ועוד טעם בדבר, שהרי ראויה לכבד בה גוי. ולא מנה רבינו דין זה וגם את הדינים שבהלכות הבאות בין שבעת הדברים שבה"ג ויגדל מספרם, מפני שדרכו להביא את המשנה כלשונה, ושם מדובר בגידולי קרקע בלבד שיש בהם רק שבעה דברים חשובים.

ו. וְהוּא הַדִּין בַּחֲתִיכָה שֶׁל בָּשָׂר בְּחָלָב[25] אוֹ שֶׁל

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

חֵלִין שֶׁנִּשְׁחֲטוּ בְּעַזָּרָה, שֶׁהֲרֵי הֵן[26] אֲסוּרִים מִדִּבְרֵיהֶן[27] בַּהֲנָיָה, כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר בְּהִלְכוֹת שְׁחִיטָה[28] - אוֹסְרִין בְּכָל שֶׁהֵן עַד שֶׁיַּגִּבְיהַּ אוֹתָן. וְכֵן גִּיד הַנָּשֶׁה[29] שֶׁנִּתְבַּשֵּׁל עִם הַגִּידִין אוֹ עִם הַבָּשָׂר: בִּזְמַן שֶׁמַּכִּירוֹ - מַגְבִּיהוֹ, וְהַשְּׁאָר מֻתָּר; שֶׁאֵין בַּגִּידִים בְּנוֹתֵן טַעַם[30]. וְאִם אֵינוֹ מַכִּירוֹ - הַכֹּל אָסוּר; מִפְּנֵי שֶׁהוּא בְּרִיָּה בִּפְנֵי עַצְמוֹ[31], הֲרֵי הוּא חָשׁוּב וְאוֹסֵר בְּכָל שֶׁהוּא.

25) אף־על־פי שהאיסור מחמת בליעה, שהחלב נבלע בבשר - אין דינה כחתיכה שבלעה איסור שבהלכה הקודמת, הואיל שבשר וחלב כל אחד בפני עצמו מותר, וכשנתבשלו נאסרה התערובת, הרי זה איסור מחמת עצמו (רדב"ז ו'הגהות מיימוניות' מ'ספר התרומה'). 26) כלומר, אף־על־פי שאין בהם איסור תורה, אינם בטלים כשהחתיכה האסורה ראויה להתכבד (כסף־משנה). 27) מוסב על חולין שנשחטו בעזרה ולא על בשר בחלב. 28) פ"ב ה"ג. 29) משנה, חולין צו, ב. 30) שם צט, ב. המדובר, כשנתבשל הגיד בלא שומנו, אבל אם לא ניטל שומנו, אוסר בנותן טעם (לחם־משנה). 31) שם ק, א.

ז. וְכֵן כָּל בַּעֲלֵי חַיִּים - חֲשׁוּבִין הֵן וְאֵינָם בְּטֵלִין[32]. לְפִיכָךְ, שׁוֹר הַנִּסְקָל[33] שֶׁנִּתְעָרֵב בְּאֶלֶף שְׁוָרִים, וְעֶגְלָה עֲרוּפָה בְּאֶלֶף עֲגָלוֹת, אוֹ צִפּוֹר מְצֹרָע הַשְּׁחוּטָה[34] בְּאֶלֶף צִפָּרִים, אוֹ פֶּטֶר חֲמוֹר[35] בְּאֶלֶף חֲמוֹרִים - כֻּלָּן אֲסוּרִין בַּהֲנָיָה[36]. אֲבָל שְׁאָר הַדְּבָרִים, אַף עַל פִּי שֶׁדַּרְכָּן לִמָּנוֹת[37] - הֲרֵי אֵלּוּ עוֹלִין בְּשִׁעוּרָן.

32) זבחים עג, א. 33) כל אלו מנויים במשנה, עבודה זרה עד, א. 34) המצורע שנתרפא מביא שתי צפרים, האחת נשחטת והשניה משתלחת לנפשה, והשחוטה אסורה בהנאה. 35) בכור לאמו. 36) שגם איסור הנאה שבהם אינו בטל. והראב"ד משיג, שהרי הלכה כרבי שמעון בן גמליאל שבאיסורי הנאה שנתערבו, יוליך דמי ההנאה לים המלח. ואם כן, למה אוסר רבינו בהנאה בדברים חשובים שנתערבו? וה'כסף משנה' מתרץ, שרבינו סמך על מה שכתב להלן בהכ"ט, שאם מוליך הנאה לים המלח, הכל מותר בהנאה. 37) כרבי יוחנן ביצה ג, ב. שלא אמרו אלא בדברים שכל בני אדם מקפידים למוכרם במנין בלבד, והם אלו הדברים שנמנו למעלה.

ח. כֵּיצַד? אֲגֻדָּה שֶׁל יָרָק מִכְּלֵאי הַכֶּרֶם שֶׁנִּתְעָרְבָה בְּמָאתַיִם אֲגֻדּוֹת, אוֹ אֶתְרוֹג שֶׁל עָרְלָה שֶׁנִּתְעָרֵב בְּמָאתַיִם אֶתְרוֹגִים - הַכֹּל מֻתָּר. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

ט. יֵרָאֶה לִי, שֶׁכָּל דָּבָר שֶׁהוּא חָשׁוּב אֵצֶל בְּנֵי מָקוֹם מִן הַמְּקוֹמוֹת כְּגוֹן[38] אֲגוּזֵי פֵּרֶךְ וְרִמּוֹנֵי בָּדָן בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל בְּאוֹתָן הַזְּמַנִּים, שֶׁהוּא אוֹסֵר בְּכָל שֶׁהוּא לְפִי חֲשִׁיבוּתוֹ בְּאוֹתוֹ מָקוֹם וּבְאוֹתוֹ זְמַן. וְלֹא הֵזְכִּרוּ אֵלּוּ אֶלָּא לְפִי שֶׁהֵן אוֹסְרִין כָּל שֶׁהֵן בְּכָל מָקוֹם, וְהוּא הַדִּין לְכֹל כַּיּוֹצֵא בָּהֶן בִּשְׁאָר מְקוֹמוֹת. וְדָבָר בָּרוּר הוּא, שֶׁכָּל אִסּוּרִין הָאֵלּוּ מִדִּבְרֵיהֶם[39].

38) כלומר: כמו. 39) שאוסרים בכל שהוא, או משום דבר שיש לו מתירין או משום דבר חשוב או משום בריה או בעלי־חיים.

י. נָפַל רִמּוֹן אֶחָד מִן הַתַּעֲרֹבֶת הַזֹּאת לִשְׁנֵי רִמּוֹנִים אֲחֵרִים מֵרִמּוֹנֵי בָּדָן, וְנָפַל מִן הַשְּׁלִשָׁה רִמּוֹן אֶחָד לְרִמּוֹנִים אֲחֵרִים - הֲרֵי אֵלּוּ הָאֲחֵרִים מֻתָּרִין[40]; שֶׁהֲרֵי הָרִמּוֹן שֶׁל תַּעֲרֹבֶת הָרִאשׁוֹנָה בָּטֵל בָּרֹב[41]. וְאִם נָפַל מִן הַתַּעֲרֹבֶת הָרִאשׁוֹנָה רִמּוֹן לְאֶלֶף - כֻּלָּן אֲסוּרִין. לֹא נֶאֱמַר בָּטֵל בְּרֹב אֶלָּא לְהַתִּיר סְפֵק סְפֵקָן[42], שֶׁאִם יִפֹּל מִן הַתַּעֲרֹבֶת הַשְּׁנִיָּה לְמָקוֹם אַחֵר - אֵינוֹ אוֹסֵר. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

40) תערובת שלישית מותרת בין לרבי יהודה בין לרבי שמעון, בזבחים עד, א. אבל תערובת שניה, אסורה - כרבי יהודה שם (כסף־משנה). 41) מן התורה, ואינו אסור אלא מדבריהם, כמו שנתבאר למעלה בה"ט. ולפיכך כשנפל בתערובת שלישית מותר, משום שיש כאן שני ספקות: א. שמא הרימון שפירש מן התערובת הראשונה ונפל לשניה, אינו הרימון של ערלה; ב. אם תמצא לומר שהראשון של ערלה נפל ונתערב בשניה, שמא זה שפירש מן השניה ונפל לשלישית, אינו זה שנפל מן הראשון לשניה. 42) והתערובת השניה אין בה שני ספקות, כי כל ספק איסור תורה שנתערב - דינו כספק אחד (רדב"ז). והרדב"ז מעיר, שדין זה עומד בסתירה לדברי רבינו בפ"ז מהל' עבודה זרה ה"י, ובא לידי מסקנה, שרבינו חזר בו כאן מדבריו בהל' עבודה זרה.

יא. נִתְפַּצְּעוּ[43] אֲגוּזִים אֵלּוּ[44] שֶׁנֶּאֱסְרוּ כֻּלָּן מִפְּנֵי אֱגוֹז עָרְלָה שֶׁבֵּינֵיהֶן, אוֹ נִתְפָּרְרוּ[45] הָרִמּוֹנִים[46] וְנִתְפַּתְּחוּ[47] הֶחָבִיּוֹת וְנִתְחַתְּכוּ הַדְּלוּעִין[48] וְנִתְפָּרְסוּ[49] הַכְּרֻּבִּים אַחַר שֶׁנֶּאֱסְרוּ - הֲרֵי אֵלּוּ יַעֲלוּ בְּאֶחָד וּמָאתַיִם[50]. וְהוּא הַדִּין לַחֲתִיכַת נְבֵלָה שֶׁנִּדּוֹכָה[51] בְּכָל הַחֲתִיכוֹת וְנַעֲשָׂה הַכֹּל כְּמוֹת שֶׁהִיא[52] - עוֹלָה בְּשִׁשִּׁים.

43) ערלה פ"ג, מ"ח. 44) אגוזי פרך. 45) במשנה שלפנינו כתוב: נתפרדו. 46) רמוני בדן. 47) רבינו דייק וכתב הכל בצורת בנין התפעל, כדי להדגיש, שמדובר שזה נעשה מאליו, אבל אם עשה זאת בכוונה - לא הותרה לו התערובת, כמו שיתבאר להלן בהי"ב. 48) דלעת יוונית. 49) נעשו פרוסות, כלומר, נתחתכו. 50) שפקעה חשיבותם. 51) שנתמעכה ונתכתתה. ובלשון התוספתא, תרומות פ"א: נימוחו. ולאו דוקא נימוחו, אלא אפילו נחתכו לחתיכות קטנות, הלכה חשיבותן ובטלה אם אינה נותנת טעם. 52) שכולן נידוכו. שאם לא כן, הרי ניכר האיסור ואינו בטל, וצריך להוציאו מן התערובת.

יב. וְאָסוּר לִפְצֹעַ הָאֲגוּזִים וּלְפָרֵר הָרִמּוֹנִים וְלִפְתֹּחַ הֶחָבִיּוֹת אַחַר שֶׁנֶּאֱסְרוּ כְּדֵי שֶׁיַּעֲלוּ בְּאֶחָד וּמָאתַיִם,

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

שֶׁאֵין מְבַטְּלִין אִסּוּר לְכַתְּחִלָּה[53]. וְאִם עָשָׂה כֵּן[54] - קוֹנְסִין אוֹתוֹ וְאוֹסְרִין עָלָיו[55], כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[56].

53) ואף־על־פי שמן התורה גם דבר חשוב בטל, ורבנן אסרו (ראה למעלה סוף ה"ט), ורבינו פסק למעלה בפט"ו הכ"ו, שמותר לבטל לכתחילה איסורי דרבנן, יש לומר, שכאן החמירו יותר מפני שעצם האיסור הוא מן התורה אלא שהביטול גורם ההיתר, לפיכך אין מבטלים לכתחילה, ואף־על־פי שמן התורה כבר נתבטלו, אסור להוסיף ולחזק הביטול של איסור תורה עד כדי שיהיה מותר אפילו מדבריהם. 54) במזיד, שקנס הוא במזיד בלבד. וראה 'כסף משנה' בפט"ו הכ"ה. 55) אבל לאחרים מותר. 56) שם.

יג. שְׁאוֹר שֶׁל כִּלְאֵי הַכֶּרֶם[57] וְשֶׁל תְּרוּמָה שֶׁנָּפְלוּ לְתוֹךְ הָעִסָּה, לֹא בָּזֶה כְּדֵי לְחַמֵּץ וְלֹא בָּזֶה כְּדֵי לְחַמֵּץ, וּבִשְׁנֵיהֶם כְּשֶׁיִּצְטָרְפוּ יֵשׁ בָּהֶם כְּדֵי לְחַמֵּץ - אוֹתָהּ עִסָּה אֲסוּרָה לְיִשְׂרָאֵל[58] וּמֻתֶּרֶת לַכֹּהֲנִים. וְכֵן תְּבָלִין[59] שֶׁל תְּרוּמָה וְשֶׁל כִּלְאֵי הַכֶּרֶם שֶׁנָּפְלוּ לְתוֹךְ הַקִּדְרָה, וְלֹא בְּאֶחָד מֵהֶן כְּדֵי לְתַבֵּל, וּבִשְׁנֵיהֶם כְּדֵי לְתַבֵּל - אוֹתָהּ קִדְרָה אֲסוּרָה לְיִשְׂרָאֵל, שֶׁהֲרֵי דָּבָר הָאָסוּר לָהֶם תִּבְּלָה, וּמֻתֶּרֶת לְכֹהֲנִים[60].

57) משנה ערלה פ"ב, מי"ד־טו. 58) כתנא־קמא שם, שהרי העיסה נתחמצה מדבר האסור לו. 59) שם, מט"ו. 60) שכלאי הכרם לבדם אין בהם כדי לחמץ, ותרומה מותרת להם.

יד. תְּבָלִין שֶׁהֵם שְׁנַיִם[61] אוֹ שְׁלֹשָׁה שֵׁמוֹת מִמִּין אֶחָד[62], אוֹ שְׁלֹשָׁה מִינִין מִשֵּׁם אֶחָד[63] - מִצְטָרְפִין לְתַבֵּל וְלֶאֱסֹר וְכֵן לְחַמֵּץ. כֵּיצַד?[64] שְׁאוֹר שֶׁל חִטִּין וּשְׂאוֹר שֶׁל שְׂעוֹרִים, הוּאִיל וְשֵׁם שְׂאוֹר אֶחָד הוּא[65] - אֵינָן כְּמִין וְשֶׁאֵינוֹ מִינוֹ, אֶלָּא הֲרֵי הֵן כְּמִין אֶחָד, וּמִצְטָרֵף לְשַׁעֵר בָּהֶן כְּדֵי לְחַמֵּץ בְּעִסָּה שֶׁל חִטִּין, אִם הָיָה טַעַם שְׁנֵיהֶם טַעַם חִטִּין[66], אוֹ כְּדֵי לְחַמֵּץ בְּעִסָּה שֶׁל שְׂעוֹרִין, אִם הָיָה טַעַם שְׁנֵיהֶם טַעַם שְׂעוֹרִים.

61) שם, מ"י. 62) מהמשך דברי רבינו נראה, שהוא מפרש שמות ממש, כפירוש רש"י עבודה זרה סו, א. ולא כ'תוספות' שם שפירשו בשם רבינו־תם, שלשה שמות, היינו שלשה איסורים. וגם רבינו בפי"ד ה"ו, קורא לאיסור אחד שם אחד. 63) כך מפרש רבינו, דברי המשנה, שם: ממין שלשה, ולא כרש"י שפירש שלשה שמות. 64) רבינו מפרש בתחילה את הבבא השניה, ולהלן בהלכה הסמוכה הוא חוזר ומפרש את הראשונה. 65) כרבא, בעבודה זרה שם, שהשם קובע. בלשון הגמרא: "בתר שמא אזלינן", ולא כאביי שהטעם קובע, שהלכה כרבא נגד אביי (וראה בכסף־משנה ובלחם־משנה). 66) שצריך שהדברים האוסרים ביחד יהיה טעמם שוה עם העיסה הנאסרת, כגון ששאור החיטים מרובה, ואין לעמוד על טעמו בעיסת חיטים, שאם אין טעמם שוה - אוסרים בנותן טעם בלבד. ראה למעלה ה"א ובהגהות שם.

טו. שְׁלֹשָׁה שֵׁמוֹת מִמִּין אֶחָד כֵּיצַד? כְּגוֹן כַּרְפַּס שֶׁל נְהָרוֹת וְכַרְפַּס שֶׁל אַפָּר וְכַרְפַּס שֶׁל גִּנָּה. אַף עַל פִּי שֶׁכָּל אֶחָד מֵהֶם שֵׁם בִּפְנֵי עַצְמוֹ[67], הוֹאִיל וְהֵם מִין אֶחָד - מִצְטָרְפִין לְתַבֵּל.

67) כיון שיש לכל כרפס שם לוי מיוחד לו, הרי אלו שלשה שמות ('מגדל עוז'). ובפירוש המשנה לערלה, פ"ב מ"י, כתב רבינו: ומיני הכרפס שהם מינים הרבה משונים ולהם שם אחד, רצה־לומר שכל מיני הכרפס נקראין כרפס סתם, ולפיכך זה נקרא: שלשה מינים ושם אחד. וזה מנוגד למה שכתב כאן.

טז. עִסָּה מְחֻמֶּצֶת שֶׁנָּפַל לְתוֹכָהּ שְׂאוֹר שֶׁל תְּרוּמָה אוֹ שְׂאוֹר שֶׁל כִּלְאֵי הַכֶּרֶם, וְכֵן קִדְרָה מְתֻבֶּלֶת שֶׁנָּפְלוּ לְתוֹכָהּ תְּבָלִין שֶׁל תְּרוּמָה אוֹ שֶׁל עָרְלָה וְשֶׁל כִּלְאֵי הַכֶּרֶם: אִם יֵשׁ בַּשְּׂאוֹר כְּדֵי לְחַמֵּץ אִלּוּ הָיְתָה הָעִסָּה מַצָּה[68], וּבַתְּבָלִין כְּדֵי לְתַבֵּל הַקִּדְרָה אִלּוּ הָיְתָה תְּפֵלָה[69] - הֲרֵי הַכֹּל אָסוּר[70]; וְאִם אֵין בָּהֶם כְּדֵי לְתַבֵּל וּלְחַמֵּץ - יַעֲלוּ בְּשִׁעוּרָן: תְּרוּמָה - בְּאֶחָד וּמֵאָה, וְעָרְלָה וְכִלְאֵי הַכֶּרֶם - בְּאֶחָד וּמָאתַיִם.

68) לא מחומצת. 69) לא מתובלת. 70) שם, יא, א. ואף־על־פי ששאור בעיסה מחומצת נותן טעם לפגם, הרי אפשר להשתמש בעיסה זו כדי לחמץ עיסות אחרות, עבודה זרה סח, א.

יז. הַתְּרוּמָה מַעֲלָה אֶת הָעָרְלָה[71] וְאֶת כִּלְאֵי הַכֶּרֶם. כֵּיצַד? סְאָה תְּרוּמָה שֶׁנָּפְלָה לְתִשְׁעָה וְתִשְׁעִים חֻלִּין[72], וְאַחַר כָּךְ נָפַל לַכֹּל[73] חֲצִי סְאָה[74] שֶׁל עָרְלָה אוֹ שֶׁל כִּלְאֵי הַכֶּרֶם - אֵין כָּאן אִסּוּר עָרְלָה[75] וְלֹא אִסּוּר כִּלְאֵי הַכֶּרֶם, שֶׁהֲרֵי עָלָה בְּאֶחָד וּמָאתַיִם, וְאַף עַל פִּי שֶׁמִּקְצָת הַמָּאתַיִם תְּרוּמָה.

71) משנה, ערלה פ"ב, מ"ב. 72) במשנה: "נפלה למאה", וב"ירושלמי' מפרש לתשעים ותשעה, כי אם היו מאה חולין, הרי יש מאתים בלי סאה התרומה שנפלה. 73) לכל התערובת. 74) במשנה שנינו: שלשה קבים. הסאה - ששה קבים, וחצי סאה - שלשה קבים. 75) אבל איסור תרומה לזרים יש, שהרי אין בין הכל מאה נגד הסאה של תרומה אלא תשעים ותשעה וחצי בלבד, אלא שהתערובת מותרת לכהנים.

יח. וְכֵן הָעָרְלָה וְכִלְאֵי הַכֶּרֶם מַעֲלִין אֶת הַתְּרוּמָה[76]. כֵּיצַד? מֵאָה סְאָה שֶׁל עָרְלָה אוֹ שֶׁל כִּלְאֵי הַכֶּרֶם שֶׁנָּפְלוּ לְתוֹךְ עֶשְׂרִים אֶלֶף שֶׁל חֻלִּין[77] - נַעֲשָׂת כָּל הַתַּעֲרֹבֶת עֶשְׂרִים אֶלֶף וּמֵאָה. וְאַחַר כָּךְ נָפַל לְכָל מֵאָה סְאָה סְאָה שֶׁל תְּרוּמָה - הֲרֵי הַכֹּל מֻתָּר, וְתַעֲלֶה הַתְּרוּמָה בְּאֶחָד וּמֵאָה, וְאַף עַל פִּי שֶׁמִּקְצָת הַמֵּאָה הַמַּעֲלִין אוֹתָהּ עָרְלָה אוֹ כִּלְאֵי הַכֶּרֶם.

76) משנה, שם. 77) היינו מאתים נגד המאה סאה ערלה שנפלו. [המשנה, אחרי הדוגמה של התרומה מעלה את

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

הערלה שמביא רבינו כאן, מסתיימת כך: זו היא שהתרומה מעלה את הערלה, והערלה מעלה את התרומה. אם נפרש את המשנה כלשונה ממש, עלינו ללמוד שדוגמה זו עולה לשני הדינים. אבל רבינו בפירוש המשנה דוחה פירוש זה, ונימוקו עמו, שהרי אין בין הכל, החולין והערלה, אלא 99 וחצי נגד התרומה. ולכן הוא מפרש, שמה שנאמר במשנה "והערלה מעלה את התרומה", זה כאילו נאמר: וכן הערלה וכו'. כלומר, באופן דומה, אבל לא באותה דוגמה ממש. ובהתאם לפירושו זה, נותן רבינו כאן דוגמה אחרת לערלה מעלה את התרומה. ובזה מסולקת תמיהתו של הרדב"ז, שהקשה הרי מן המשנה משמע, שמשל אחד עולה לכאן ולכאן, היינו לשני הדינים].

יט. וְכֵן הָעָרְלָה מַעֲלָה[78] אֶת כִּלְאֵי הַכֶּרֶם, וְכִלְאֵי הַכֶּרֶם אֶת הָעָרְלָה, וְכִלְאֵי הַכֶּרֶם אֶת כִּלְאֵי הַכֶּרֶם, וְהָעָרְלָה אֶת הָעָרְלָה. כֵּיצַד? מָאתַיִם סְאָה שֶׁל עָרְלָה אוֹ שֶׁל כִּלְאֵי הַכֶּרֶם שֶׁנָּפְלוּ לְאַרְבָּעִים אֶלֶף חֻלִּין[79], וְאַחַר כָּךְ נָפַל לְכָל מָאתַיִם סְאָה סְאָה שֶׁל עָרְלָה אוֹ שֶׁל כִּלְאֵי הַכֶּרֶם - הַכֹּל מֻתָּר. שֶׁכֵּיוָן שֶׁבָּטַל הָאִסּוּר שֶׁנָּפַל תְּחִלָּה - נַעֲשָׂה הַכֹּל כְּחֻלִּין הַמֻּתָּרִין[80].

78) שם, ג, א. 79) ונתבטלו המאתים סאה של ערלה, שהם חלק אחד ממאתים של החולין. 80) ולפיכך מעלה אפילו אם נפל עוד פעם אותו האיסור עצמו, כתוספתא שהביא רבינו בפירושו למשנה תרומות פ"ה מ"ח, שכשנודעה נפילה ראשונה נתבטל האיסור ואינו מצטרף עם הסאה של איסור שנפלה אחר־כך לאסור את התערובות, וכן פסק בפי"ג מהל' תרומות ה"ו. [ולפי פירוש זה אין אנו צריכים לפירושו הדחוק של הברטנורא במשנתנו ששנינו הערלה מעלה את הערלה, שפירש שהמדובר כשהאחת אינה ערלה ממש אלא נטע רבעי].

כ. בֶּגֶד שֶׁצְּבָעוֹ בִּקְלִפֵּי עָרְלָה[81] - יִשְׂרֵף[82]. נִתְעָרֵב בַּאֲחֵרִים - יַעֲלֶה בְּאֶחָד וּמָאתַיִם[83]. וְכֵן תַּבְשִׁיל שֶׁבִּשְׁלוֹ בִּקְלִפֵּי עָרְלָה וּפַת שֶׁאָפָאָהּ בִּקְלִפֵּי עָרְלָה אוֹ בִּכְלִאֵי הַכֶּרֶם - יִשְׂרֹף הַתַּבְשִׁיל וְהַפַּת, שֶׁהֲרֵי הֲנָיָתוֹ נִכֶּרֶת בָּהֶן[84]. נִתְעָרְבוּ בַּאֲחֵרִים - יַעֲלוּ בְּאֶחָד וּמָאתַיִם.

81) קליפי פירות ערלה, אסורים כפירות עצמם (משנה, ערלה פ"א, מ"א). וערלה אסורה בהנאה אף לצבוע בה (פסחים כב:). 82) במשנה: ידלק. ולמדו ב"ירושלמי", שקליפין אסורים כערלה, מן הכתוב: "את" פריו. 83) כחכמים במשנה נגד דעת רבי מאיר. [כתב רבינו בפירוש המשנה, שמותר לערב לכתחילה במאתים את התערובת שנאסרה, כנראה למד זאת ממה שאמרו "יעלה" ולא "עולה". והרדב"ז מנמק היתר זה, מפני שהתערובת אסורה מדרבנן, ואיסורי דרבנן מבטלין לכתחילה (למעלה פט"ו הכ"ו). ואין זה דומה לפציעת אגוזי פרך וכדומה שבהלכה יב, הואיל ושם הוא עושה מעשה בגוף האיסור עצמו האסור מן התורה. וראה למעלה בהי"ב ובהערות שם]. 84) מפני שיש שבח עצים בפת, פסחים כו, ב.

כא. וְכֵן בֶּגֶד שֶׁאָרַג בּוֹ מְלֹא הַסִּיט[85] שֶׁצְּבָעוֹ בְּעָרְלָה, וְאֵין יָדוּעַ אֵי זֶה הוּא - יַעֲלֶה בְּאֶחָד וּמָאתַיִם[86]. נִתְעָרְבוּ סַמְּנֵי עָרְלָה[87] בְּסַמְּנֵי הֶתֵּר - יַעֲלוּ בְּאֶחָד וּמָאתַיִם. מֵי צֶבַע בְּמֵי צֶבַע - יִבָּטֵל בְּרֹב[88].

85) שתות הזרת, פירוש המשנה לערלה פ"ג, מ"ב. 86) אם יש בבגד הצבוע כמאתים משיעור הסיט, כחכמים במשנה שם. 87) "ירושלמי" ערלה פ"ג. 88) הואיל ואין כאן ממשות של האיסור אלא מראהו בלבד, ואין זה דומה לבגד שצבעו בקליפי ערלה, מפני ששם נתפס הצבע בדבר שיש בו ממש (רדב"ז).

כב. תַּנּוּר שֶׁהִסִּיקוּ[89] בִּקְלִפֵּי עָרְלָה וּבְכִלְאֵי הַכֶּרֶם, בֵּין חָדָשׁ[90] בֵּין יָשָׁן[91] - יוּצַן[92], וְאַחַר כָּךְ יָחֵם אוֹתוֹ בַּעֲצֵי הֶתֵּר[93]. וְאִם בִּשֵּׁל בּוֹ קֹדֶם שֶׁיּוּצַן, בֵּין פַּת בֵּין תַּבְשִׁיל - הֲרֵי זֶה אָסוּר בַּהֲנָיָה[94]. יֵשׁ שֶׁבַח עֲצֵי אִסּוּר בַּפַּת אוֹ בַּתַּבְשִׁיל. גָּרַף אֶת כָּל הָאֵשׁ[95] וְאַחַר כָּךְ בִּשֵּׁל אוֹ אָפָה בְּחֵמוֹ שֶׁל תַּנּוּר - הֲרֵי זֶה מֻתָּר, שֶׁהֲרֵי עֲצֵי אִסּוּר הָלְכוּ לָהֶן[96].

89) פסחים, שם. 90) שלא הסיקוהו מעולם, התנור מתחסן בהסיקו. ונמצא שנגמרה מלאכתו על־ידי קליפי ערלה האסורים בהנאה. 91) ונתחמם על ידי האיסור. 92) יצננו את התנור, ולא יבשלו ולא יאפו בחום שבא מהיסק איסורי הנאה. 93) אף־על־פי שהתנור החדש נגמרה מלאכתו בקליפות איסור, אם ציננו אותו וחממו אותו אחר־כך בעצי היתר, מותר לבשל בו או לאפות בו פת, מכיון ששני דברים גורמים שיתבשל התבשיל או שתאפה הפת, התנור שנגמרה מלאכתו על־ידי איסור ועצי ההיתר, ונפסקה הלכה ש"זה וזה גורם - מותר", כלומר אם איסור והיתר גורמים ביחד - מותר, כחכמים שם. ואע"פ ש"זה וזה גורם - אסור לכתחילה", מותר לאפות ולבשל אחרי שציננו, כי אם לא תתיר - יפסיד את התנור וזה כדיעבד. 94) ואפילו בתנור ישן שלא ציננו, כיון שהחום בא מקליפת איסור. ואף־על־פי שהתרנו בתנור חדש שציננו והסיקוהו בעצי היתר, מפני ש"זה וזה גורם מותר", והלא גם כאן יש גורם אחד של היתר, היינו התנור הישן, ולמה אסור התבשיל? הטעם הוא, מפני שאין ניכר בפת או בתבשיל אלא הגורם של איסור, היינו קליפי הערלה שחממו התנור, לפיכך גרע מ"זה וזה גורם" והולכים אחריהם ואסור (רדב"ז). והיינו שמסיים רבינו: "יש שבח עצי איסור בפת או בתבשיל", כלומר, שניכר בהם. 95) ואין אבוקה כנגדו, שם. ואפילו אם השאיר גחלים בוערות מותר, כמו שיתבאר בהכ"ד. 96) ואפילו בתנור חדש שלא ציננו שנשאר התנור שנגמרה מלאכתו על ידי איסור, ואין שם כל גורם של היתר, מותרת הפה שנאפתה אחרי שגרף האש. והטעם, מכיון שהתנור אינו אסור מצד עצמו אלא שנגמר על ידי איסור, והפת נאפה בחום ההסקה, שאין בו איסור אחרי שגרף האש, הוא קל יותר (כסף־משנה).

כג. קְעָרוֹת[97] וְכוֹסוֹת וּקְדֵרוֹת וּצְלוֹחִיּוֹת שֶׁבִּשְׁלָן

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

הַיּוֹצֵר בִּקְלִפֵּי עָרְלָה - הֲרֵי אֵלּוּ אֲסוּרִין בַּהֲנָאָה[98]; שֶׁהֲרֵי דָּבָר הָאָסוּר בַּהֲנָאָה עָשָׂה אוֹתָן חָדָשׁ.

97) שם כז, א. 98) כיון שיש שבח עצים בהם, והנאתם בלא גורם שני, ועל ידי הגורם האסור הוא משתמש בהן הנאת גופו, מה־שאין־כן בתנור שאינו נהנה ממנו אלא אם יש גורם שני של היתר, היינו העצים - ולכן מותר (רש"י שם).

כד. פַּת שֶׁבִּשְׁלָהּ עַל גַּבֵּי גֶּחָלִים[99] שֶׁל עֲצֵי עָרְלָה[100] - מֻתֶּרֶת; כֵּיוָן שֶׁנַּעֲשׂוּ גֶּחָלִים הָלַךְ אִסּוּרָן, אַף עַל פִּי שֶׁהֵן בּוֹעֲרוֹת[101]. קִדְּרָה שֶׁבִּשֵּׁל אוֹתָהּ[102] בִּקְלִפֵּי עָרְלָה אוֹ בְּכִלְאֵי הַכֶּרֶם וּבַעֲצֵי הֶתֵּר - הֲרֵי הַתַּבְשִׁיל[103] אָסוּר, וְאַף עַל פִּי שֶׁזֶּה וָזֶה גּוֹרֵם; שֶׁבְּשָׁעָה שֶׁנִּתְבַּשְּׁלָה[104] מֵחֲמַת עֲצֵי אִסּוּר עֲדַיִן לֹא בָּאוּ עֲצֵי הַהֶתֵּר, וְנִמְצָא מִקְצָת הַבִּשּׁוּל בַּעֲצֵי הֶתֵּר וּמִקְצָתוֹ בְּאִסּוּר[105].

99) שם. 100) כלומר, קליפי הפרי של ערלה, אבל עצי ערלה מותרים (רדב"ז). 101) בגמרא: לוחשות. כלומר, בוערות ונראות כמתנענעות ולוחשות זו לזו (רש"י שם). 102) את הקדירה עצמה. 103) שנתבשל אחר־כך באותה קדירה בעצי היתר. 104) גוף הקדירה. 105) מפני שהקדירה שנעשתה בעצי איסור מקבלת את התבשיל לפני שהסיק עצי היתר, ונמצא נהנה מעצי האיסור בלי כל גורם היתר [וזה כפירוש רש"י שם, ונראה שגם הרי"ף מפרש כך דברי הגמרא כלשון אחרון. והוא גורס "דהא מקבלה בישולא מקמי דניתו עצים דהיתרא" (בגירסא שלנו: קיבלה). והכוונה ברורה, שהקדירה מקבלת תמיד את התבשיל לפני שמסיקים עצי היתר. וכן הגירסה בכת"י נירנברג. וגם הרדב"ז כותב שרבינו מפרש כרש"י].

כה. נְטִיעָה שֶׁל עָרְלָה שֶׁנִּתְעָרְבָה בִּנְטִיעוֹת, וְכֵן עֲרוּגָה שֶׁל כִּלְאֵי הַכֶּרֶם בְּעֲרוּגוֹת[106] - הֲרֵי זֶה לוֹקֵט לְכַתְּחִלָּה מִן הַכֹּל[107]. וְאִם הָיְתָה נְטִיעָה בְּמָאתַיִם נְטִיעוֹת וַעֲרוּגָה בְּמָאתַיִם עֲרוּגוֹת - הֲרֵי כָּל הַנִּלְקָט מֻתָּר[108]; וְאִם הָיוּ בְּפָחוֹת מִזֶּה - כָּל הַנִּלְקָט אָסוּר. וְלָמָּה הִתִּירוּ לוֹ לִלְקֹט לְכַתְּחִלָּה, וְהָיָה מִן הַדִּין שֶׁאוֹסְרִין לוֹ הַכֹּל[109] עַד שֶׁיִּטְרַח וְיוֹצִיא הַנְּטִיעָה וְהָעֲרוּגָה הָאֲסוּרָה? שֶׁהַדָּבָר חֲזָקָה[110] שֶׁאֵין אָדָם אוֹסֵר כַּרְמוֹ[111] בִּנְטִיעָה אַחַת, וְאִלּוּ הָיָה יוֹדֵעַ - הָיָה מוֹצִיאָהּ.

106) ואינו יודע איזו נטיעה וערוגה הן האסורות. 107) כרבי יוסי במס' ערלה פ"א, מ"ו. ואין כאן משום ביטול איסור לכתחילה, שנתבאר דינו למעלה בפט"ו הכ"ה, מפני שמעצמה נתערבה הנטיעה ועלתה במאתים, והחידוש הוא שאין גוזרים בזה שמא יבא להערים ולערב הנטיעה לכתחילה, כמו שמפרש רבינו בסמוך על־פי ה'ירושלמי' גיטין פ"ה, ולא כפירוש רש"י שם, שיש כאן איסור של מבטל לכתחילה, וראה ב'כסף משנה'. 108) שהרי עלתה הנטיעה במאתים. 109) וכמו שכתבנו שהוא משום גזירה שמא יבא להערים ולערב נטיעת ערלה לכתחילה. 110) ואין מקום לגזור שמא יערב בכוונה. 111) גיטין, שם.

כו. הַמַּעֲמִיד גְּבִינָה בִּשְׁרַף פַּגֵּי עָרְלָה[112], אוֹ בְּקֵבֶת תִּקְרֹבֶת עוֹבֵד כּוֹכָבִים[113], אוֹ בְּחֹמֶץ יַיִן[114] שֶׁל עוֹבֵד כּוֹכָבִים - הֲרֵי זוֹ אֲסוּרָה בַּהֲנָיָה[115], אַף עַל פִּי שֶׁהוּא מִין בְּשֶׁאֵינוֹ מִינוֹ וְאַף עַל פִּי שֶׁהוּא כָּל שֶׁהוּא[116]; שֶׁהֲרֵי הַדָּבָר הָאָסוּר הוּא הַנִּכָּר[117] וְהוּא שֶׁעָשָׂה אוֹתָהּ גְּבִינָה[118].

112) פגים הם הפירות שלא הבשילו, והרבה בני אדם מעמידים החלב בדבר לבן כמו החלב השותת ויוצא מעוקצי הגפנים קודם בישולם, פירוש המשנה לערלה פ"א, מ"ז. 113) משנה, עבודה זרה כט, ב. קיבת עגלי עבודה־זרה. 114) שנתנסך לפני שהחמיץ, שם לה, ב. אבל אחרי שנתחמץ אינו נעשה נסך. 115) שם. 116) לא בטל במיעוטו. 117) והוא כמו בעין, ואסור בהנאה, שם (כסף־משנה). 118) רבינו מבאר במלים אלו את ההבדל שבין המחמץ והמתבל, שאוסר במין בשאינו מינו בנותן טעם בלבד (למעלה ה"א) ובין דבר המעמיד שבהלכה שלפנינו. ואומר, שכאן המעמיד עשה את הגבינה, אבל שם השאור לא עשה את העיסה, והתבלין לא עשו את התבשיל אלא שיפר טעמו (רדב"ז).

כז. הָעָרְלָה וְכִלְאֵי הַכֶּרֶם - דִּין הַפֵּרוֹת שֶׁלָּהֶן שֶׁיִּשָּׂרְפוּ[119], וְהַמַּשְׁקִין שֶׁלָּהֶן יִקָּבְרוּ, מִפְּנֵי שֶׁאִי אֶפְשָׁר לִשְׂרֹף[120] הַמַּשְׁקִין.

119) משנה, תמורה ל, ב. כלאי הכרם בשריפה, שנאמר: "פן תקדש". ופירשו חז"ל "פן תוקד אש" (קידושין נו:) וכתבו רבינו למעלה בפ"י ה"ו. וערלה הוקשה לכלאי הכרם (רש"י תמורה שם). 120) במשנה, שם: את שדרכו לשרוף ישרוף, ואת שדרכו לקבור יקבר.

כח. יַיִן שֶׁנִּתְנַסֵּךְ לַעֲבוֹדַת כּוֹכָבִים שֶׁנִּתְעָרֵב עִם הַיַּיִן - הַכֹּל אָסוּר בַּהֲנָיָה בְּכָל שֶׁהוּא, כְּמוֹ שֶׁאָמַרְנוּ[121]. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּשֶׁהוּרַק הַיַּיִן הַמֻּתָּר עַל טִפָּה שֶׁל יַיִן נָסֵךְ[122]; אֲבָל אִם עֵרָה יַיִן נָסֵךְ מִצַּלְצוּל קָטָן[124] לְתוֹךְ הַבּוֹר שֶׁל יַיִן, אֲפִלּוּ עֵרָה כָּל הַיּוֹם כֻּלּוֹ - רִאשׁוֹן רִאשׁוֹן בָּטֵל[125]. עֵרָה מִן הֶחָבִית, בֵּין שֶׁעֵרָה מִן הַמֻּתָּר לָאָסוּר אוֹ מִן הָאָסוּר לַמֻּתָּר - הַכֹּל אָסוּר, מִפְּנֵי שֶׁהָעַמּוּד הַיּוֹרֵד מִפִּי הֶחָבִית גָּדוֹל.

121) למעלה פט"ו ה"ו־ז. 122) כרב יצחק בר יוסף בשם רבי יוחנן, עבודה זרה עג, א. 123) וכל טיפה מן ההיתר, ראשון ראשון נאסרה, ואסור הכל. 124) כלומר, כלי קטן. רבינו גורס בסוגיא שם "צלצול", אבל רש"י דוחה גירסא זו, וזה לשונו: "צרצור קטן גרסינן, והוא פך קטן. ובעירובין לגבי בגדים בפרק אחרון גרסינן: צלצול קטן, והוא קשר של משי". 125) שעמוד הקילוח מן הצלצול הוא דק.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

ומשמע מדבריו, שמותר גם בשתיה. ורש"י שם מפרש שרק בהנאה בלבד מותר, אבל לא בשתיה. וב'תוספות' שם ד"ה כי אתא, כתבו שמותר עד ששים, אבל כשהגיעה כמותו של יין הנסך ליותר מאחד בששים בהיתר - נאסר. ורבינו סתם ולא חילק, ומשמע שהתיר אפילו כשאין ששים בהיתר.

כט. נִתְעָרֵב סְתָם יֵינָם בְּיַיִן - הֲרֵי זֶה אָסוּר בְּכָל שֶׁהוּא בִּשְׁתִיָּה[126]; וְיִמָּכֵר כֻּלּוֹ לְעוֹבֵד כּוֹכָבִים, וְלוֹקֵחַ דְּמֵי הַיַּיִן[127] הָאָסוּר שֶׁבּוֹ וּמַשְׁלִיכוֹ לְיָם הַמֶּלַח[128], וְיֵהָנֶה בִּשְׁאָר הַמָּעוֹת. וְכֵן אִם נִתְעָרְבָה חָבִית שֶׁל יַיִן נֶסֶךְ[129] בֵּין הֶחָבִיּוֹת - הַכֹּל אֲסוּרִין בִּשְׁתִיָּה וּמֻתָּרִין בַּהֲנָיָה; וְיוֹלִיךְ דְּמֵי אוֹתָהּ חָבִית לְיָם הַמֶּלַח כְּשֶׁיִּמְכֹּר הַכֹּל לְעוֹבֵד כּוֹכָבִים[130]. וְכֵן בְּחָבִית שֶׁל סְתָם יֵינָם[131].

126) שם עד, א. אמר רב נחמן, הלכה למעשה: סתם יינם אפילו יין ביין - מותר. ומפרש רבינו - מותר בהנאה, אבל בשתיה אסור, וכן פירש רש"י שם. 127) מפני שמותר בהנאה חוץ מדמי היין האסור. 128) כרבי אליעזר, שם מט, ב. 129) שחבית בחבית מותר בהנאה חוץ מדמי אותה חבית, אפילו ביין נסך ממש, שם. 130) אבל אין לה תקנה בהולכת דמי הנאה לים המלח להתיר השאר בהנאה מגוף היין, כגון לכיבוס בגדים או להשקות לחמרים נכרים, כיון שיש האיסור בעין, ומגוף האיסור נהנה - אסור, אבל כשמוכר הכל חוץ מדמי יין נסך, אינו נהנה מן האיסור גופו ומותר. ולפיכך אומר רבן שמעון בן גמליאל שם, ימכר הכל לנכרים חוץ מדמי יין נסך שבו. וכן כתב רש"י שם. ותקנה זו מועילה ביין נסך רק בתערובת החביות, מפני שהחבית האסורה עומדת בפני עצמה אלא שאין אנו יודעים איזו היא, אבל כשנתערב יין נסך ביין שהוא לח בלח, הכל אסור בהנאה בכל שהוא ואין לו תקנה, כמו שכתב רבינו למעלה בהכ"ה. 131) שנתערבה בחביות של היתר, צריך להוליך דמי אותה הבית לים המלח (כסף־משנה).

ל. מַיִם[132] שֶׁנִּתְעָרְבוּ בְּיַיִן[133] אוֹ יַיִן[134] בְּמַיִם[135] - בְּנוֹתֵן טַעַם, מִפְּנֵי שֶׁהֵן מִין בְּשֶׁאֵינוֹ מִינוֹ[136]. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים?[137] בְּשֶׁנָּפַל הַמַּשְׁקֶה הַמֻּתָּר לְתוֹךְ הַמַּשְׁקֶה הָאָסוּר; אֲבָל אִם נָפַל הַמַּשְׁקֶה הָאָסוּר לְתוֹךְ הַמַּשְׁקֶה הַמֻּתָּר - רִאשׁוֹן רִאשׁוֹן בָּטֵל. וְהוּא שֶׁיּוּרַק מִצַּלְצוּל קָטָן, שֶׁהָיָה מֵרִיק וְיוֹרֵד מְעַט מְעַט. וְהֵיאַךְ יִהְיוּ הַמַּיִם אֲסוּרִים?[138] כְּגוֹן שֶׁהָיוּ נֶעֱבָדִין אוֹ תִּקְרֹבֶת עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים[139].

132) של היתר. 133) של יין נסך. 134) של היתר. 135) האסורים, כמו שמבאר רבינו בסוף ההלכה. 136) ובאינו מינו, אפילו ביין נסך בנותן טעם, כמו שנתבאר למעלה בפט"ו ה"ו. משנה, עבודה זרה עג, א. 137) כמו בהלכה הקודמת ביין. [קשה להבין למה מותר כשהאיסור נותן טעם]. 138) מבאר המלים: או יין במים. 139) שהקריבו אותם לעבודה־זרה.

לא. בּוֹר שֶׁל יַיִן[140] שֶׁנָּפַל לְתוֹכוֹ קִיתוֹן שֶׁל מַיִם תְּחִלָּה[141], וְאַחַר כָּךְ נָפַל לְתוֹכוֹ יֵין נֶסֶךְ - רוֹאִים אֶת יֵין הַהֶתֵּר כְּאִלּוּ אֵינוֹ[142], וְהַמַּיִם שֶׁנָּפְלוּ מְשַׁעֲרִין בָּהֶן עִם יֵין נֶסֶךְ, אִם רְאוּיִין לְבַטֵּל טַעַם אוֹתוֹ יֵין נֶסֶךְ - הֲרֵי הַמַּיִם רָבִין עָלָיו וּמְבַטְּלִין אוֹתוֹ, וְיִהְיֶה הַכֹּל מֻתָּר.

140) שם. 141) קודם שנפל יין הנסך, כלשון ראשון שם. 142) משמע שיין ההיתר אינו מצטרף לשיעור לבטל את יין הנסך, וצריך שיהיה במים לבדם כדי לבטלו. ואין זה דומה לדין שלמעלה בפט"ו הכ"ב, במין במינו ודבר אחר שנתערבו, שגם הדבר שבמינו מצטרף לאינו מינו לבטל האיסור, כי שם מדובר באיסורים שבטלים בששים במינם, דהיינו כשיעור נותן טעם באינו מינו, מה־שאין־כן בדין שלפנינו ביין נסך האוסר במינו במשהו, כאן אי־אפשר לצרף את מינו כדי לבטל, כי מין במינו אינו בטל.

לב. יֵין נֶסֶךְ שֶׁנָּפַל עַל הָעֲנָבִים[143] - יְדִיחֵם וְהֵן מֻתָּרוֹת[144] בַּאֲכִילָה. וְאִם הָיוּ מְבֻקָּעוֹת[145], בֵּין שֶׁהָיָה הַיַּיִן יָשָׁן[146] בֵּין שֶׁהָיָה חָדָשׁ: אִם נוֹתֵן טַעַם בָּעֲנָבִים - הֲרֵי אֵלּוּ אֲסוּרוֹת בַּהֲנָיָה, וְאִם לַאו - הֲרֵי אֵלּוּ מֻתָּרוֹת בַּאֲכִילָה.

143) משנה, שם סה, ב. 144) מכיון שהיין לא נבלע בענבים. 145) היין נכנס לתוכה. 146) כרבא, שם סו, א. שהולכים אחר השם, וזה נקרא יין וזה נקרא ענבים, הרי הם מין באינו מינו אפילו בחדש, שטעמו כטעם ענבים.

לג. נָפַל עַל גַּבֵּי תְּאֵנִים[147] - הֲרֵי אֵלּוּ מֻתָּרוֹת, מִפְּנֵי שֶׁהַיַּיִן פּוֹגֵם בְּטַעַם הַתְּאֵנִים.

147) רבינו אינו גורס במשנה שם: "נפל על גבי תאנים או על גבי תמרים, אם יש בהם בנותן טעם - אסור". אלא: ומעשה בביתוס בן זונן שהביא גרוגרות בספינה ונשתברה חבית של יין נסך ונפל על גביהן, ושאלו לחכמים והתירון וכו'. וכן גם גירסת ה'תוספות', ולפיכך הוא פוסק שיין בתאנים, נותן טעם לפגם. ואילו לפי הגירסא שלפנינו, היה על רבינו לכתוב כלשון הגמרא: "אם הוא נותן טעם לפגם - מותר", פירוש, שלא כל יין נותן טעם לפגם בכל מיני תאנים.

לד. יֵין נֶסֶךְ שֶׁנָּפַל עַל הַחִטִּים[148] - הֲרֵי אֵלּוּ אֲסוּרוֹת[149] בַּאֲכִילָה וּמֻתָּרוֹת בַּהֲנָיָה[150]. וְלֹא יִמְכְּרֵם לְעוֹבֵד כּוֹכָבִים, שֶׁמָּא יַחֲזֹר וְיִמְכְּרֵם לְיִשְׂרָאֵל[151]. אֶלָּא כֵּיצַד עוֹשֶׂה? טוֹחֵן אוֹתָן וְעוֹשֶׂה מֵהֶן פַּת וּמוֹכְרָהּ לְעוֹבֵד כּוֹכָבִים שֶׁלֹּא בִּפְנֵי יִשְׂרָאֵל[152], כְּדֵי שֶׁלֹּא יִקְחוּ אוֹתָהּ יִשְׂרָאֵל מִן הָעוֹבֵד כּוֹכָבִים, שֶׁהֲרֵי פַּת עוֹבְדֵי כּוֹכָבִים - אֲסוּרָה, כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר[153]. וְלָמָּה אֵין בּוֹדְקִין אֶת הַחִטִּים בְּנוֹתֵן טַעַם? מִפְּנֵי שֶׁהֵן שׁוֹאֲבוֹת, וְהַיַּיִן נִבְלָע בָּהֶן[154].

148) שם סה, ב. 149) כיון שיש בהם סדק בולעות. 150) מותר למוכרן לגוי שלא בפני ישראל לאחר טחינה ואפיה, מכיון שאינו נהנה מיין נסך כלל, שהרי לוקח רק

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

דמי החיטים, אבל ליהנות מגוף החיטים אסור, שהרי הוא נהנה גם מן היין. וראה למעלה בהכ"ט. 151) גמרא, שם. 152) שלא יראה שזו היא פת שאפאה ישראל, ויקח אותה ממנו. 153) בפי"ז ה"ט. 154) וטעמו מתמזג עם טעם החיטים, ואי אפשר לעמוד עליו (רדב"ז). ופירושו של ה'לחם משנה' קשה להולמו.

לה. יַיִן נֶסֶךְ שֶׁהֶחְמִיץ וְנָפַל לְתוֹךְ חֹמֶץ שֵׁכָר - אוֹסֵר בְּכָל שֶׁהוּא; מִפְּנֵי שֶׁהוּא בְּמִינוֹ, שֶׁשְּׁנֵיהֶן חֹמֶץ הֵן[155]. וְיַיִן שֶׁנִּתְעָרֵב עִם הַחֹמֶץ, בֵּין שֶׁנָּפַל חֹמֶץ לְיַיִן בֵּין שֶׁנָּפַל יַיִן לְחֹמֶץ[156] - מְשַׁעֲרִין אוֹתוֹ בְּנוֹתֵן טַעַם.

155) לשניהם שם חומץ, ואנו הולכים אחר השם, כרבא - שם סו, א. וכמו שכתבנו למעלה. 156) צריך עיון למה לא כתב רבינו כאן, שאם נפל איסור להיתר מצרצור קטן - ראשון ראשון בטל, כמו בהלכה ל?

~ יום רביעי ה' אדר־א' ~

פֶּרֶק שִׁבְעָה עָשָׂר[1]

1) יבאר דין קדירה בת יומה; הכשר כלי תשמיש הגויים; אשר לכסף לכסף ואשר לזהב לזהב; דברים שאסרו אותם חכמים אע"פ שאין להם עיקר מן התורה; איסור בישולי גויים; וקטן האוכל איסור אם בית־דין מצווין להפרישו; דברים שאסרו חכמים מפני שנפשו של אדם קצה בהם.

א. קִדֵּרָה שֶׁל חֶרֶס[2] שֶׁנִּתְבַּשֵּׁל בָּהּ בְּשַׂר נְבֵלָה אוֹ בְּשַׂר שְׁקָצִים וּרְמָשִׂים - לֹא יְבַשֵּׁל בָּהּ בְּשַׂר שְׁחוּטָה בְּאוֹתוֹ הַיּוֹם. וְאִם בִּשֵּׁל בָּהּ מִין בָּשָׂר - הַתַּבְשִׁיל אָסוּר[3]; בִּשֵּׁל בָּהּ מִין אַחֵר - בְּנוֹתֵן טַעַם[4].

2) שאין לה תקנה בהגעלה, מה שאין כן של מתכת אפשר להגעיל אותה באותו יום ולבשל בה היתר. ובפרק ט הלכה יא כתב רבינו, קדרה שבישל בה בשר לא יבשל בה חלב ולא כתב של חרס. שאפילו קדירה של מתכת אין להגעילה, על מנת להשתמש בה בחלב. 3) כי אי אפשר לעמוד על טעמו. 4) וטועמו גוי.

ב. וְלֹא אָסְרָה תּוֹרָה אֶלָּא קִדֵּרָה בַּת יוֹמָהּ[5] בִּלְבַד, הוֹאִיל וַעֲדַיִן לֹא נִפְגַּם הַשֵּׁמֶן[6] שֶׁנִּבְלַע בַּקְּדֵרָה. וּמִדִּבְרֵי סוֹפְרִים[7] לֹא יְבַשֵּׁל בָּהּ[8] לְעוֹלָם[9]. לְפִיכָךְ אֵין לוֹקְחִין כְּלֵי חֶרֶס יְשָׁנִים מִן הָעוֹבְדֵי כּוֹכָבִים שֶׁנִּשְׁתַּמְּשׁוּ בָּהֶן בְּחַמִּין, כְּגוֹן קְדֵרוֹת וּקְעָרוֹת, לְעוֹלָם. וַאֲפִלּוּ הָיוּ שׁוּעִין בַּאָבָר. וְאִם לָקַח וּבִשֵּׁל בָּהֶן מִיּוֹם שֵׁנִי וָהָלְאָה[10] - הַתַּבְשִׁיל מֻתָּר[11].

5) שלא עבר עליה לילה אחד. ולפירוש התוספות שלא עברו עליה כ"ד שעות. ורבינו סתם ולא ברורה לנו דעתו בזה. 6) אבל אינה בת יומה, נותן טעם לפגם הוא ומותר. 7) שגזרו קדירה שאינה בת יומה משום קדירה בת יומה. 8) ומכאן לומדים, שמה שאמרו חכמים נותן טעם לפגם מותר, זהו רק בדיעבד ולא לכתחילה. 9) אפילו עברו כמה ימים מיום שבישלו בהן איסור. 10) מיום שני לקנייתו שאז בוודאי אינן בני יומן, משמע מדבריו, שסתם כלים של גויים חוששים שהם בני יומם. 11) שנותן טעם לפגם הוא ומותר בדיעבד.

ג. הַלּוֹקֵחַ כְּלֵי תַּשְׁמִישׁ סְעֻדָּה[12] מִן הָעוֹבֵד כּוֹכָבִים מִכְּלֵי מַתָּכוֹת וּכְלֵי זְכוּכִית: דְּבָרִים שֶׁלֹּא נִשְׁתַּמֵּשׁ בָּהֶן כָּל עִקָּר - מַטְבִּילָן[13] בְּמֵי מִקְוֶה[14] וְאַחַר כָּךְ יִהְיוּ מֻתָּרִין לֶאֱכֹל בָּהֶן וְלִשְׁתּוֹת. וּדְבָרִים שֶׁנִּשְׁתַּמֵּשׁ בָּהֶן עַל יְדֵי צוֹנֵן, כְּגוֹן כּוֹסוֹת וּצְלוֹחִיּוֹת וְקִיתוֹנִיּוֹת - מִדִּיחָן[15] וּמַטְבִּילָן[16] וְהֵן מֻתָּרוֹת. וּדְבָרִים שֶׁנִּשְׁתַּמֵּשׁ בָּהֶן עַל יְדֵי חַמִּין, כְּגוֹן יוֹרוֹת וְקַמְקְמוֹסִין וּמְחַמְּמֵי חַמִּין - מַגְעִילָן[17] וּמַטְבִּילָן וְהֵן מֻתָּרִין. וּדְבָרִים שֶׁנִּשְׁתַּמֵּשׁ בָּהֶן עַל יְדֵי הָאוּר[18], כְּגוֹן שַׁפּוּדִין וְאַסְכְּלָאוֹת - מְלַבְּנָן בָּאוּר[19] עַד שֶׁתִּנָּשֵׁר קְלִפָּתָן וּמַטְבִּילָן וְהֵן מֻתָּרִין.

12) אבל כלי תשמיש אחרים כגון כלי חרישה אינם צריכים טבילה. 13) מדברי סופרים, שהקונה כלים חדשים מן הגוי צריך טבילה. 14) במים שיש בהם ארבעים סאה. ואפילו מי מעיין אינם מטהרים בפחות מארבעים סאה. 15) להעביר שיורי האיסור שנדבקו על פני דפנות הכלים. 16) בארבעים סאה אחר כך, כדין כלים חדשים שנקנו מן הגוי ולא נשתמש בהם. 17) להוציא מהן את האיסור שבלעו כשנשתמשו בהן בחמין. 18) ישר, בלי מים או נוזל אחר. 19) שכל דבר שנשתמש בו גוי על ידי האור טעון ליבון.

ד. כֵּיצַד מַגְעִילָן? נוֹתֵן יוֹרָה קְטַנָּה לְתוֹךְ יוֹרָה גְּדוֹלָה, וּמְמַלֵּא עָלֶיהָ מַיִם[20] עַד שֶׁיָּצוּפוּ עַל הַקְּטַנָּה, וּמַרְתִּיחָהּ יָפֶה יָפֶה[21]. וְאִם הָיְתָה יוֹרָה גְּדוֹלָה - מַזִּיחַ עַל שְׂפָתָהּ בָּצֵק אוֹ טִיט, וּמְמַלֵּא מַיִם עַד שֶׁיָּצוּפוּ הַמַּיִם עַל שְׂפָתָהּ, וּמַרְתִּיחַ. וְכֻלָּן שֶׁנִּשְׁתַּמֵּשׁ בָּהֶן עַד שֶׁלֹּא הִרְתִּיחַ אוֹ עַד שֶׁלֹּא הֵדִיחַ וְעַד שֶׁלֹּא הִלְבִּין וְעַד שֶׁלֹּא הִטְבִּיל - מֻתָּר; שֶׁכָּל הַשֵּׁמֶן[22] שֶׁבָּהֶן נוֹתֵן טַעַם לִפְגָם[23] הוּא, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ.

20) כלומר, על היורה הקטנה, אבל יותר נכון לגרוס "אותה" כלומר, את היורה הגדולה. 21) כנראה כוונת רבינו שישהנה במי ההגעלה עד שתפלוט. 22) שנבלעו בהן. 23) באינה בת יומה.

ה. טְבִילָה זוֹ שֶׁמַּטְבִּילִין כְּלֵי הַסְּעֻדָּה הַנִּלְקָחִין מִן הָעוֹבְדֵי כּוֹכָבִים וְאַחַר כָּךְ יַתִּירוּ לַאֲכִילָה וּשְׁתִיָּה - אֵינָן לְעִנְיַן טֻמְאָה וְטָהֳרָה[24], אֶלָּא מִדִּבְרֵי סוֹפְרִים[25]. וְרֶמֶז לָהּ: כָּל דָּבָר אֲשֶׁר יָבֹא בָאֵשׁ תַּעֲבִירוּ בָאֵשׁ וְטָהֵר. וּמִפִּי הַשְּׁמוּעָה לָמְדוּ, שֶׁאֵינוֹ מְדַבֵּר אֶלָּא בִּטְהָרָתָן מִידֵי גְעוּלֵי עוֹבְדֵי כּוֹכָבִים, לֹא מִידֵי טֻמְאָה. שֶׁאֵין לְךָ טֻמְאָה עוֹלָה עַל יְדֵי הָאֵשׁ[26]. וְכָל הַטְּמֵאִים - בִּטְבִילָה עוֹלִין מִטֻּמְאָתָן, וְטֻמְאַת מֵת - בְּהַזָּאָה וּטְבִילָה, וְאֵין שָׁם אֵשׁ כְּלָל, אֶלָּא לְעִנְיַן

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

גְּעוּלֵי עוֹבְדֵי כּוֹכָבִים. וְכֵיוָן שֶׁכָּתוּב וְטָהֵר, אָמְרוּ חֲכָמִים: הוֹסִיף לוֹ טָהֲרָה אַחַר עֲבִירָתוֹ בָּאֵשׁ לְהַתִּירוֹ מִגְּעוּלֵי עוֹבְדֵי כּוֹכָבִים[27].

24) שהכתוב אינו עוסק שם כלל בטהרת כלים שנטמאו, אלא בכלים שבלעו דברים אסורים. 25) תקנת חכמים היא כמבואר בירושלמי: מפני שהוא יוצא מטומאת גויים לקדושת ישראל. 26) שהאש באה רק לפליטת האיסור של גיעולי גויים. 27) פירוש. אחרי ההעברה באש שהתירה מאיסור גיעולי גויים, תוסיף עוד טהרה אחרת.

ו. לֹא חִיבּוּ בִּטְבִילָה זוֹ אֶלָּא כְּלֵי מַתָּכוֹת[28] שֶׁל סְעֵדָה הַנִּלְקָחִין מִן הָעוֹבְדֵי כּוֹכָבִים. אֲבָל הַשּׁוֹאֵל מִן הָעוֹבְדֵי כּוֹכָבִים, אוֹ שֶׁמִּשְׁכֵּן[29] הָעוֹבֵד כּוֹכָבִים אֶצְלוֹ כְּלֵי מַתָּכוֹת - מֵדִיחַ[30] אוֹ מַרְתִּיחַ[31] אוֹ מְלַבֵּן[32], וְאֵינוֹ צָרִיךְ לְהַטְבִּיל[33]. וְכֵן אִם לָקַח כְּלֵי עֵץ אוֹ כְּלֵי אֲבָנִים - מֵדִיחַ[34] אוֹ מַרְתִּיחַ[35], וְאֵינוֹ צָרִיךְ לְהַטְבִּיל[36]. וְכֵן כְּלֵי חָרָשִׂים[37] - אֵינוֹ צָרִיךְ לְהַטְבִּיל[38]. אֲבָל הַשּׁוּעִין בְּאָבָר[39] - הֲרֵי הֵן כִּכְלֵי מַתָּכוֹת וּצְרִיכִין טְבִילָה.

28) לא הזכיר רבינו כאן כלי זכוכית אף על פי שגם כלי זכוכית צריכים טבילה, ... מפני שהלכה זו לא באה להשמיענו איזה כלי טעון טבילה, אלא את הדין, שהשואל כלים או שמישכנם הגוי אצלו אינו צריך להטבילם. וסמך על שכתב בהלכה ג שכלי זכוכית צריכים טבילה. 29) בעייא היא שם ולא נפשטה. וכתב הר"ן שרבינו פסק להקל משום שסובר שטבילת כלים אינה אלא מדרבנן וספק דרבנן הולכין להקל. 30) אם הם דברים שנשתמש בהם בצונן. 31) מגעיל בדברים שנשתמש בהם על ידי חמין. 32) בדברים שנשתמש בהם על ידי האור. 33) שטבילת כלים שבאו מן הגויים אינה אלא בקנה ממנו ולא בשואל. 34) בדבר שנשתמש על ידי צונן. 35) בדבר שנשתמש על ידי חמין. 36) מפני שטבילה זו למדנו מכלי מדין, שנאמר בהם "וטהר" ושם מנה הכתוב כלי מתכות בלבד. 37) כלי חרס. 38) מכיון שאם נשברו אין להם תקנה, אינם דומים לכלי מתכות ואין צריכים טבילה. 39) כלי חרס המצופים עופרת או מתכת אחרת.

ז. הַלּוֹקֵחַ סַכִּין מִן הָעוֹבֵד כּוֹכָבִים - מְלַבְּנָהּ בָּאֵשׁ אוֹ מַשְׁחִיזָהּ בְּרֵיחַיִם שֶׁלָּהּ. וְאִם הָיְתָה סַכִּין יָפָה שֶׁאֵין בָּהּ פְּגִימוֹת - דַּי לוֹ אִם נְעָצָהּ בְּקַרְקַע קָשֶׁה[40] עֶשֶׂר פְּעָמִים, וְאוֹכֵל בָּהּ צוֹנֵן. וְאִם הָיוּ בָהּ פְּגִימוֹת, אוֹ שֶׁהָיְתָה יָפָה וְרָצָה לֶאֱכֹל בָּהּ חַמִּין אוֹ לִשְׁחֹט בָּהּ[41] - מְלַבְּנָהּ אוֹ מַשְׁחִיזָהּ כֻּלָּהּ. שָׁחַט בָּהּ קֹדֶם שֶׁיִּטְהַרְנָה - מֵדִיחַ מְקוֹם הַשְּׁחִיטָה[42]; וְאִם קָלַף - הֲרֵי זֶה מְשֻׁבָּח[43].

40) קרקע שאינה עבודה. 41) משמע שלשחוט בה הדין כמו רוצה לאכול בה חמין. 42) ומעביר שמנונית שבדפנות בית השחיטה. 43) מפני שהחמיר על עצמו כדעת רב, שעל ידי דוחק הסכין בבשר נבלעת בו השמנונית.

ח. סַכִּין שֶׁשָּׁחַט בָּהּ טְרֵפָה - לֹא יִשְׁחוֹט בָּהּ עַד שֶׁיִּדִיחָהּ אֲפִלּוּ בְּצוֹנֵן[44], אוֹ מְקַנְּחָהּ בִּבְלָיוֹת שֶׁל בְּגָדִים.

44) מספיק להדיחה במים צוננים ואין צריך להגעילה. הואיל ובית השחיטה צונן לא בלעה הסכין כלום.

ט. וְיֵשׁ שָׁם דְּבָרִים אֲחֵרִים אָסְרוּ אוֹתָן חֲכָמִים. וְאַף עַל פִּי שֶׁאֵין לְאִסּוּרָן עִקָּר מִן הַתּוֹרָה, גָּזְרוּ עֲלֵיהֶן כְּדֵי לְהִתְרַחֵק מִן הָעוֹבְדֵי כּוֹכָבִים, עַד שֶׁלֹּא יִתְעָרְבוּ בָּהֶן יִשְׂרָאֵל וְיָבֹאוּ לִידֵי חַתְנוּת. וְאֵלּוּ הֵן: אָסְרוּ לִשְׁתּוֹת עִמָּהֶן וַאֲפִלּוּ בְּמָקוֹם שֶׁאֵין לָחוּשׁ לְיַיִן נֶסֶךְ[45], וְאָסְרוּ לֶאֱכֹל פִּתָּן אוֹ בִּשּׁוּלֵיהֶן וַאֲפִלּוּ בְּמָקוֹם שֶׁאֵין לָחוּשׁ לְגִעוּלֵיהֶן[46].

45) כגון יין מבושל או משקין אחרים. ובמקום שיש לחוש ליין נסך אסור לשתותו אפילו לבדו לא בחברת גויים. וזאת היא גזירת "סתם יינם" שנאסר משום חומר עבודה זרה ואסור אפילו בהנאה. 46) לבליעת דברים אסורים.

י. כֵּיצַד? לֹא יִשְׁתֶּה אָדָם בְּמִסְבָּה שֶׁל עוֹבְדֵי כּוֹכָבִים, וְאַף עַל פִּי שֶׁהוּא יַיִן מְבֻשָּׁל שֶׁאֵינוֹ נֶאֱסָר[47], אוֹ שֶׁהָיָה שׁוֹתֶה מִכֶּלְיוֹ לְבַדּוֹ. וְאִם הָיָה רֹב הַמִּסְבָּה יִשְׂרָאֵל - מֻתָּר. וְאֵין שׁוֹתִין שֵׁכָר שֶׁלָּהֶן שֶׁעוֹשִׂין מִן הַתְּמָרִים וְהַתְּאֵנִים וְכַיּוֹצֵא בָהֶן[48]. וְאֵינוֹ אָסוּר אֶלָּא בִּמְקוֹם מְכִירָתוֹ, אֲבָל אִם הֵבִיא הַשֵּׁכָר לְבֵיתוֹ וְשָׁתָהוּ שָׁם - מֻתָּר; שֶׁעִקַּר הַגְּזֵרָה שֶׁמָּא יִסְעַד אֶצְלוֹ[49].

47) יין מבושל אין בו איסור יין נסך. 48) כגון מפירות אחרים ומן התבואה. 49) זה מקרב את הדעת ויבואו לידי חיתון.

יא. יֵין תַּפּוּחִים וְיֵין רִמּוֹנִים וְכַיּוֹצֵא בָהֶן - מֻתָּר לִשְׁתּוֹתָן בְּכָל מָקוֹם[50]. דָּבָר שֶׁאֵינוֹ מָצוּי לֹא גָּזְרוּ עָלָיו[51]. יֵין צִמּוּקִים[52] - הֲרֵי הוּא כְּיַיִן וּמִתְנַסֵּךְ.

50) בגמרא שם המדובר בשכר בלבד. 51) אבל שכר הוא דבר המצוי ואסור לשתותו במקום מכירתו. 52) תניא, יין צימוקים בדיעבד כשר למזבח וכל הראוי למזבח יש בו משום יין נסך.

יב. אַף עַל פִּי שֶׁאָסְרוּ פַּת עוֹבְדֵי כּוֹכָבִים, יֵשׁ מְקוֹמוֹת שֶׁמְּקִלִּין בַּדָּבָר וְלוֹקְחִין פַּת הַנַּחְתּוֹם הָעוֹבֵד כּוֹכָבִים בְּמָקוֹם שֶׁאֵין שָׁם נַחְתּוֹם יִשְׂרָאֵל וּבַשָּׂדֶה, מִפְּנֵי שֶׁהוּא שְׁעַת הַדְּחָק. אֲבָל פַּת בַּעֲלֵי בָּתִּים - אֵין שָׁם מִי שֶׁמּוֹרֶה בָּהּ לְהָקֵל. שֶׁעִקַּר הַגְּזֵרָה מִשּׁוּם חַתְנוּת, וְאִם יֹאכַל פַּת בַּעֲלֵי בָּתִּים - יָבוֹא לִסְעֹד אֶצְלָן.

יג. הִדְלִיק הָעוֹבֵד כּוֹכָבִים אֶת הַתַּנּוּר וְאָפָה בּוֹ יִשְׂרָאֵל, אוֹ שֶׁהִדְלִיק יִשְׂרָאֵל וְאָפָה עוֹבֵד כּוֹכָבִים, אוֹ שֶׁהִדְלִיק הָעוֹבֵד כּוֹכָבִים וְאָפָה הָעוֹבֵד כּוֹכָבִים וּבָא

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

יִשְׂרָאֵל וְנִעֵר[53] הָאֵשׁ מְעַט אוֹ כְּבָשׁוֹ לָאֵשׁ, הוֹאִיל וְנִשְׁתַּתֵּף בִּמְלֶאכֶת הַפַּת - הֲרֵי זוֹ מֻתֶּרֶת. וַאֲפִלּוּ לֹא זָרַק[54] אֶלָּא עֵץ לְתוֹךְ הַתַּנּוּר - הִתִּיר כָּל הַפַּת שֶׁבּוֹ. שֶׁאֵין הַדָּבָר אֶלָּא לִהְיוֹת הֶכֵּר[55] שֶׁהַפַּת שֶׁלָּהֶן אֲסוּרָה.

53) את העצים או הגחלים. 54) מהדברים שבין בני ארץ ישראל לבני בבל, בני בבל משליכים קיסם לתוך התנור, ובני ארץ ישראל אומרים: קיסם מה מעלה ומה מוריד? 55) משמע שרק בפת מועיל קיסם עץ ולא בבישול ממש.

יד. עוֹבֵד כּוֹכָבִים שֶׁבִּשֵּׁל לָנוּ יַיִן אוֹ חֶלֶב אוֹ דְּבַשׁ אוֹ פִּרִישִׁין[56] וְכִיּוֹצֵא בָּאֵלּוּ (מִכָּל) דָּבָר הַנֶּאֱכָל כְּמוֹת שֶׁהוּא חַי - הֲרֵי אֵלּוּ מֻתָּרִין. וְלֹא גָּזְרוּ אֶלָּא עַל דָּבָר שֶׁאֵינוֹ נֶאֱכָל כְּמוֹת שֶׁהוּא חַי, כְּגוֹן בָּשָׂר וְדָג תָּפֵל[57] וּבֵיצָה וִירָקוֹת. אִם בִּשְׁלָן הָעוֹבֵד כּוֹכָבִים מִתְּחִלָּה וְעַד סוֹף וְלֹא נִשְׁתַּתֵּף יִשְׂרָאֵל עִמּוֹ בְּבִשּׁוּלָן[58] - הֲרֵי אֵלּוּ אֲסוּרִין מִשּׁוּם בִּשּׁוּלֵי עוֹבְדֵי כּוֹכָבִים.

56) מין פרי. 57) לא מלוח. 58) רק אם נשתתף בבישולו מותר, אבל הוספת קיסם עץ אינו מועיל.

טו. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּדָבָר שֶׁהוּא עוֹלֶה עַל שֻׁלְחַן מְלָכִים לֶאֱכֹל בּוֹ אֶת הַפַּת, כְּגוֹן בָּשָׂר וּבֵיצִים וְדָגִים וְכִיּוֹצֵא בָהֶם; אֲבָל דָּבָר שֶׁאֵינוֹ עוֹלֶה עַל שֻׁלְחַן מְלָכִים לֶאֱכֹל בּוֹ אֶת הַפַּת, כְּגוֹן תּוּרְמוֹסִין[59] שֶׁשָּׁלְקוּ אוֹתָן עוֹבְדֵי כּוֹכָבִים, אַף עַל פִּי שֶׁאֵינָן נֶאֱכָלִין חַיִּין - הֲרֵי אֵלּוּ מֻתָּרִין. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָהֶן. שֶׁעִקַּר הַגְּזֵרָה מִשּׁוּם חֲתָנוּת, שֶׁלֹּא יְזַמְּנוּ הָעוֹבֵד כּוֹכָבִים אֶצְלוֹ בִּסְעֻדָּה; וְדָבָר שֶׁאֵינוֹ עוֹלֶה עַל שֻׁלְחַן מְלָכִים לֶאֱכֹל בּוֹ אֶת הַפַּת - אֵין אָדָם מְזַמֵּן אֶת חֲבֵרוֹ עָלָיו.

59) שאוכלים בקינוח סעודה.

טז. וְדָגִים קְטַנִּים שֶׁמְּלָחָן יִשְׂרָאֵל אוֹ עוֹבֵד כּוֹכָבִים - הֲרֵי הֵן כְּמוֹ שֶׁנִּתְבַּשְּׁלוּ מִקְצָת בִּשּׁוּל, וְאִם צָלָאָן עוֹבֵד כּוֹכָבִים אַחַר כֵּן - מֻתָּרִין[60]. וְכֹל שֶׁבִּשְּׁלוֹ יִשְׂרָאֵל מְעַט בִּשּׁוּלוֹ, בֵּין בַּתְּחִלָּה בֵּין בַּסּוֹף - מֻתָּר. לְפִיכָךְ, אִם הִנִּיחַ הָעוֹבֵד כּוֹכָבִים בָּשָׂר אוֹ קְדֵרָה עַל גַּבֵּי הָאֵשׁ וְהִפֵּךְ יִשְׂרָאֵל בַּבָּשָׂר וְהֵגִיס[61] בַּקְּדֵרָה, אוֹ שֶׁהִנִּיחַ יִשְׂרָאֵל וְגָמַר הָעוֹבֵד כּוֹכָבִים - הֲרֵי זֶה מֻתָּר[62].

60) ודווקא דגים קטנים, אבל דג מלוח גדול שצלאו אחר כן גוי אסור, שאכילתו בלא צלייה אכילה על ידי הדחק היא, ולפיכך הצלייה שאחרי המליחה בישול גוי הוא. 61) בחש. 62) וזה רק כשמעשה הגוי הועיל רק לקרב את גמר הבישול, אבל אם לולי פעולת הגוי לא היה הבישול נגמר, הרי זה אסור.

יז. דָּג שֶׁמְּלָחוֹ עוֹבֵד כּוֹכָבִים וּפִרוֹת שֶׁעִשְּׁנָן עַד שֶׁהִכְשִׁירָן לַאֲכִילָה - הֲרֵי אֵלּוּ מֻתָּרִין. מָלִיחַ אֵינוֹ כְּרוֹתֵחַ בִּגְזֵרָה זוֹ, וְהַמְעֻשָּׁן אֵינוֹ כִּמְבֻשָּׁל. וְכֵן קְלָיוֹת[63] שֶׁל עוֹבְדֵי כּוֹכָבִים - מֻתָּרִין, וְלֹא גָּזְרוּ עֲלֵיהֶם; שֶׁאֵין אָדָם מְזַמֵּן חֲבֵרוֹ עַל הַקְּלָיוֹת.

63) גרעיני תבואה או קטניות קלויים באש.

יח. פּוֹלִין וַאֲפוּנִין וַעֲדָשִׁים וְכַיּוֹצֵא בָהֶן שֶׁשּׁוֹלְקִין אוֹתָן הָעוֹבְדֵי כּוֹכָבִים וּמוֹכְרִין אוֹתָן - אֲסוּרִין מִשּׁוּם בִּשּׁוּלֵי עוֹבְדֵי כּוֹכָבִים בְּמָקוֹם שֶׁעוֹלִין עַל שֻׁלְחַן מְלָכִים[64] מִשּׁוּם פַּרְפֶּרֶת[65], וּמִשּׁוּם גְּעוּלֵי עוֹבְדֵי כּוֹכָבִים בְּכָל מָקוֹם; שֶׁמָּא יְבַשְּׁלוּ אוֹתָן עִם הַבָּשָׂר[66] אוֹ בִּקְדֵרָה שֶׁבִּשְּׁלוּ בָּהּ בָּשָׂר. וְכֵן הַסַּפְּגָנִין שֶׁקּוֹלִין אוֹתָן הָעוֹבְדֵי כּוֹכָבִים בְּשֶׁמֶן - אֲסוּרִין אַף מִשּׁוּם גְּעוּלֵי עוֹבְדֵי כּוֹכָבִים[67].

64) לפי דברי רבינו מנהג המקום קובע ואם עולה על שולחן מלכים במקום זה אסור. 65) לקינוח סעודה וזה נקרא "עולה על שולחן מלכים". 66) ומשום סתם כליהם של גויים אינם אסורים, שדרך המוכרים לבשל הפולין בקדירה מיוחדת לזה. 67) רבינו פוסק, שסתם כלי גויים הם בני יומן, פירוש, מניחים אנו שנתבשל בהם איסור בו ביום.

יט. עוֹבֵד כּוֹכָבִים שֶׁבִּשֵּׁל וְלֹא נִתְכַּוֵּן לְבִשּׁוּל - הֲרֵי זֶה מֻתָּר. כֵּיצַד? עוֹבֵד כּוֹכָבִים שֶׁהֵצִית אוּר בַּאֲגַם כְּדֵי לְהַעֲבִיר הֶחָצִיר[68], וְנִתְבַּשְּׁלוּ בָּהּ חֲגָבִים - הֲרֵי אֵלּוּ מֻתָּרִין, וַאֲפִלּוּ בְּמָקוֹם שֶׁהֵן עוֹלִין[69] עַל שֻׁלְחַן מְלָכִים מִשּׁוּם פַּרְפֶּרֶת. וְכֵן אִם חָרַךְ הָרֹאשׁ לְהַעֲבִיר הַשֵּׂעָר - מֻתָּר לֶאֱכֹל מִן הַדַּלְדּוּלִין[70] וּמִן רֹאשׁ אָזְנַיִם שֶׁנִּצְלוּ בִּשְׁעַת חֲרִיכָה.

68) עשבים רעים. 69) שאם אינו עולה על שולחן מלכים אין בו בכלל משום בישול גויים. 70) תלתלי בשר.

כ. תְּמָרִים שֶׁשָּׁלְקוּ אוֹתָן עוֹבְדֵי כּוֹכָבִים: אִם הָיוּ מְתוּקִין מִתְּחִלָּתָן[71] - הֲרֵי אֵלּוּ מֻתָּרִין; וְאִם הָיוּ מָרִין וּמִתַּקְּנָן הַבִּשּׁוּל - הֲרֵי אֵלּוּ אֲסוּרִין; הָיוּ בֵּינוֹנִיִּים - הֲרֵי אֵלּוּ אֲסוּרִין.

71) שהם נאכלים כשהם חיים.

כא. קְלִי שֶׁל עֲדָשִׁים שֶׁלָּשׁוּ בֵּין בְּמַיִם בֵּין בְּחֹמֶץ[72] - הֲרֵי זֶה אָסוּר. אֲבָל קְלִי שֶׁל חִטִּים וּשְׂעוֹרִים שֶׁלָּשִׁין אוֹתָן בְּמַיִם - הֲרֵי זֶה מֻתָּר[73].

72) כשנותנים בהם חומץ הרי זה כמו בישול ואסור כשלשו גויים משום בישוליהם. וחכמים גזרו אף כשלשו במים גזירה שמא יתירו כשעושה בחומץ. 73) חיטים ושעורים אין דרכם לעשותם אלא במים ולפיכך לא גזרו משום חומץ.

כב. שֶׁמֶן שֶׁל עוֹבְדֵי כּוֹכָבִים - מֻתָּר[74]. וּמִי שֶׁאוֹסְרוֹ - הֲרֵי זֶה עוֹמֵד בְּחֵטְא גָּדוֹל, מִפְּנֵי שֶׁמַּמְרֶה עַל פִּי בֵּית דִּין[75] שֶׁהִתִּירוּהוּ. וַאֲפִלּוּ נִתְבַּשֵּׁל הַשֶּׁמֶן[76] - הֲרֵי זֶה מֻתָּר. וְאֵינוֹ נֶאֱסָר לֹא מִפְּנֵי בִּשּׁוּלֵי עוֹבְדֵי כּוֹכָבִים, מִפְּנֵי שֶׁנֶּאֱכָל כְּמוֹת שֶׁהוּא חַי; וְלֹא מִפְּנֵי

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

גְּעוּלֵי עוֹבְדֵי כּוֹכָבִים, מִפְּנֵי שֶׁהַבָּשָׂר[77] פּוֹגֵם אֶת הַשֶּׁמֶן וּמַסְרִיחוֹ.

74) רבי ובית דינו התירו השמן. 75) שאמר שמואל לרב אכול, ואם לא אני כותב עליך זקן ממרא וכו'. 76) בכלי גויים. 77) הבלוע בתוך הכלי. ובגמרא: זליפתן של כלים, כלומר, פליטתן שפולטין שמנונית איסור שבלעו.

כג. וְכֵן דְּבַשׁ שֶׁל עוֹבְדֵי כּוֹכָבִים שֶׁנִּתְבַּשֵּׁל וְעָשׂוּ מִמֶּנּוּ מִינֵי מְתִיקָה - מֻתָּר מִטַּעַם זֶה[78].

78) אינו נאסר לא מפני בישולי גויים, מפני שנאכל כמות שהוא חי; ולא מפני גיעולי גויים, מפני שהבשר פוגם את הדבש ומסריחו.

כד. כֵּסְפָּן[79] שֶׁל עוֹבְדֵי כּוֹכָבִים שֶׁהוּחַמּוּ חַמִּין[80], בֵּין בְּיוֹרָה גְּדוֹלָה בֵּין בְּיוֹרָה קְטַנָּה - מֻתָּר, מִפְּנֵי שֶׁנּוֹתֵן טַעַם לִפְגָּם הוּא[81]. וְכֵן כְּבָשִׁין שֶׁאֵין דַּרְכָּן לָתֵת לְתוֹכָן חֹמֶץ אוֹ יַיִן, אוֹ זֵיתִים הַכְּבוּשִׁים וַחֲגָבִים הַכְּבוּשִׁין שֶׁבָּאִין מִן הָאוֹצָר - מֻתָּרִין[82]. אֲבָל חֲגָבִים וּכְבָשִׁים שֶׁמְּזַלְּפִין עֲלֵיהֶן יַיִן - אֲסוּרִין. וְכֵן אִם הָיוּ מְזַלְּפִין עֲלֵיהֶן חֹמֶץ[83], וַאֲפִלּוּ חֹמֶץ שֵׁכָר[84] - אֲסוּרִין.

79) פסולת של תמרים שעשו מהן שכר וחולטין אותן. 80) שחלטו אותן. 81) שמנונית האיסור שביורה. 82) שכבוש אינו כמבושל בגזירה זו. 83) שהחומץ של גויים אסור כיין. 84) של גויים גם כן אסור.

כה. וּמִפְּנֵי מָה אָסְרוּ חֹמֶץ שֵׁכָר שֶׁל עוֹבְדֵי כּוֹכָבִים? מִפְּנֵי שֶׁמַּשְׁלִיכִין לְתוֹכוֹ שְׁמָרֵי יַיִן. לְפִיכָךְ, הַנִּלְקָח מִן הָאוֹצָר[85] - מֻתָּר[86].

85) זיתים וחגבים כבושים שלקחו משם. 86) שאין דרכם לזלף יין או חומץ עליהם באוצר, אלא החנוונים לפני המכירה הקמעונית.

כו. הַמּוּרְיָס[87], בְּמָקוֹם שֶׁדַּרְכָּן לָתֵת לְתוֹכוֹ יַיִן[88] - אָסוּר. וְאִם הָיָה הַיַּיִן יָקָר מִן הַמּוּרְיָס - מֻתָּר. וְכָזֶה מוֹרִין בְּכָל דָּבָר שֶׁחוֹשְׁשִׁין לוֹ שֶׁמָּא עֵרְבוּ בּוֹ הָעוֹבְדֵי כּוֹכָבִים דָּבָר אָסוּר. שֶׁאֵין אָדָם מְעָרֵב דָּבָר הַיָּקָר בַּזּוֹל, שֶׁהֲרֵי מַפְסִיד; אֲבָל מְעָרֵב הַזּוֹל בַּיָּקָר, כְּדֵי לְהִשְׂתַּכֵּר.

87) שמן דגים. 88) במקום שהיין זול מן המוריס. המדובר במוריס של בעלי בתים, שאילו במוריס שהאומן מוכר אותו אין לחוש. מפני שהאומן אין דרכו לערב יין במוריס.

כז. קָטָן שֶׁאָכַל אֶחָד מִמַּאֲכָלוֹת אֲסוּרוֹת אוֹ שֶׁעָשָׂה מְלָאכָה בְּשַׁבָּת[89] - אֵין בֵּית דִּין מְצַוִּין עָלָיו לְהַפְרִישׁוֹ, לְפִי שֶׁאֵינוֹ בֶּן דַּעַת. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּשֶׁעָשָׂה מֵעַצְמוֹ; אֲבָל לְהַאֲכִילוֹ בַּיָּדַיִם - אָסוּר, וַאֲפִלּוּ דְּבָרִים שֶׁאִסּוּרָן מִדִּבְרֵי סוֹפְרִים. וְכֵן אָסוּר לְהַרְגִּילוֹ[90] בְּחִלּוּל שַׁבָּת וּמוֹעֵד, וַאֲפִלּוּ בִּדְבָרִים שֶׁהֵן מִשּׁוּם שְׁבוּת.

89) בהלכות שבת פרק כד הלכה יא כותב רבינו, קטן שעשה וכו' משום שבות, אין בית דין מצווים להפרישו, משמע מדבריו שבאיסורי תורה מצווים להפרישו. 90) "לא יאמר אדם לתינוק הבא לי מפתח, הבא לי חותם, מפני שהוא מרגילו בחילול שבת. אבל מניחו תולש, מניחו זורק".

כח. אַף עַל פִּי שֶׁאֵין בֵּית דִּין מְצַוִּין לְהַפְרִישׁ אֶת הַקָּטָן, מִצְוָה עַל אָבִיו לִגְעֹר בּוֹ וּלְהַפְרִישׁוֹ, כְּדֵי לְחַנְּכוֹ בִּקְדֻשָּׁה; שֶׁנֶּאֱמַר: חֲנֹךְ לַנַּעַר עַל פִּי דַרְכּוֹ וגומר.

כט. אָסְרוּ חֲכָמִים מַאֲכָלוֹת וּמַשְׁקִין שֶׁנֶּפֶשׁ רֹב בְּנֵי אָדָם קֵהָה[91] מֵהֶן, כְּגוֹן מַאֲכָלוֹת וּמַשְׁקִין שֶׁנִּתְעָרֵב בָּהֶן קִיא אוֹ צוֹאָה וְלֵחָה סְרוּחָה וְכַיּוֹצֵא בָהֶן. וְכֵן אָסְרוּ חֲכָמִים לֶאֱכֹל וְלִשְׁתּוֹת בְּכֵלִים הַצּוֹאִים שֶׁנַּפְשׁוֹ שֶׁל אָדָם מִתְאוֹנֶנֶת[92] מֵהֶם, כְּגוֹן כְּלֵי בֵית הַכִּסֵּא וּכְלֵי זְכוּכִית שֶׁל סַפָּרִין[93] שֶׁגּוֹרְעִין[94] בָּהֶם אֶת הַדָּם וְכַיּוֹצֵא בָהֶן.

91) בוחלת בהם ומתרחקת מהם. "והוא מאמרו תקהינה שיניו, ונקרא עניין הבוסר בזה השם להיותו מרחיק האדם מלעיסה". 92) אינה סובלת, מלשון אנינות הדעת. 93) מקיזי הדם. 94) מקיזים.

ל. וְכֵן אָסְרוּ לֶאֱכֹל בִּידַיִם מְסֹאָבוֹת מְזֹהָמוֹת, וְעַל גַּבֵּי כֵּלִים מְלֻכְלָכִים. שֶׁכָּל דְּבָרִים אֵלּוּ בִּכְלַל אַל תְּשַׁקְּצוּ אֶת נַפְשֹׁתֵיכֶם. וְהָאוֹכֵל מַאֲכָלוֹת אֵלּוּ - מַכִּין אוֹתוֹ מַכַּת מַרְדּוּת.

לא. וְכֵן אָסוּר לְאָדָם שֶׁיַּשְׁהֶה אֶת נְקָבָיו כְּלָל, בֵּין גְּדוֹלִים בֵּין קְטַנִּים. וְכָל הַמַּשְׁהֶה נְקָבָיו - הֲרֵי זֶה בִּכְלָל מְשַׁקֵּץ נַפְשׁוֹ, יֶתֶר עַל חֲלָאִים רָעִים שֶׁיָּבִיא עַל עַצְמוֹ וְיִתְחַיֵּב בְּנַפְשׁוֹ. אֶלָּא רָאוּי לוֹ לְהַרְגִּיל עַצְמוֹ בְּעִתִּים מְזֻמָּנִים[95], כְּדֵי שֶׁלֹּא יִתְרַחֵק[96] בִּפְנֵי בְּנֵי אָדָם וְלֹא יְשַׁקֵּץ נַפְשׁוֹ.

95) שעות קבועות, לפנות בוקר ובסוף היום. 96) בזמנם נמצאו בתי הכיסאות במקום רחוק מן העיר.

לב. וְכָל הַנִּזְהָר בִּדְבָרִים אֵלּוּ - מֵבִיא קְדֻשָּׁה וְטָהֳרָה יְתֵרָה לְנַפְשׁוֹ, וּמְמָרֵק נַפְשׁוֹ לְשֵׁם הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא; שֶׁנֶּאֱמַר: וְהִתְקַדִּשְׁתֶּם וִהְיִיתֶם קְדֹשִׁים כִּי קָדוֹשׁ אָנִי.

בְּרִיךְ רַחֲמָנָא דְּסִיעַן. מֵרֵישׁ וְעַד כְּעַן.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

~ יום חמישי ו' אדר־א' ~

הִלְכוֹת שְׁחִיטָה

יֵשׁ בִּכְלָלָן חָמֵשׁ מִצְוֹת: שָׁלֹשׁ מִצְוֹת עֲשֵׂה, שְׁתַּיִם מִצְוֹת לֹא תַעֲשֶׂה, וְזֶה הוּא פִּרְטָן: א) לִשְׁחֹט וְאַחַר כָּךְ יֹאכַל. ב) שֶׁלֹּא לִשְׁחֹט אוֹתוֹ וְאֶת בְּנוֹ בְּיוֹם אֶחָד. ג) לְכַסּוֹת דַּם חַיָּה וָעוֹף. ד) שֶׁלֹּא לִקַּח הָאֵם עַל הַבָּנִים. ה) לְשַׁלֵּחַ הָאֵם אִם לְקָחָהּ עַל הַבָּנִים. וּבֵאוּר מִצְוֹת אֵלּוּ בִּפְרָקִים אֵלּוּ:

פֶּרֶק רִאשׁוֹן[1]

1) יבאר שחיטת בהמה חיה ועוף; דגים וחגבים אם צריכים שחיטה; ומקום השחיטה; וכמה שיעור השחיטה; ובאי זה דבר שוחטין; ליבן סכין ושחט בה; בדיקת הסכין קודם שחיטה ואחריה; וטבח שלא בדק סכינו לפני חכם; ודין כמה אורך הסכין ומתי שוחטין.

א. מִצְוַת עֲשֵׂה[2] שֶׁיִּשְׁחוֹט מִי שֶׁיִּרְצֶה לֶאֱכֹל בְּשַׂר[3] בְּהֵמָה חַיָּה וָעוֹף וְאַחַר כָּךְ יֹאכַל. שֶׁנֶּאֱמַר: וְזָבַחְתָּ מִבְּקָרְךָ וּמִצֹּאנְךָ. וְנֶאֱמַר בִּבְכוֹר בַּעַל מוּם: אַךְ כַּאֲשֶׁר יֵאָכֵל אֶת הַצְּבִי וְאֶת הָאַיָּל[4]. הָא לָמַדְתָּ שֶׁחַיָּה כִּבְהֵמָה[5] לְעִנְיַן שְׁחִיטָה[6]. וּבְעוֹף הוּא אוֹמֵר: אֲשֶׁר יָצוּד צַיִד חַיָּה אוֹ עוֹף וְגוֹמֵר וְשָׁפַךְ אֶת דָּמוֹ. מְלַמֵּד, שֶׁשְּׁפִיכַת דַּם הָעוֹף כִּשְׁפִיכַת דַּם הַחַיָּה[7].

2) מן התורה 3) אע"פ ששחיטה אינה מצוה של קום ועשה שאנחנו מצווים לעשותה, ואם מוותרים על אכילת בשר אין חיוב שחיטה. דעת רבינו שהיתר והכשרת איסור גם כן מצות עשה מן התורה, ולפיכך תקנו בה ברכה "וצונו על השחיטה". כן כתב הרמב"ן בשורש ראשון בספר המצוות לדעת רבינו. ובפרק י"א מהלכות ברכות ה"ב כותב רבינו: ויש מצוה שאינה חובה אלא דומין לרשות, כגון מזוזה ומעקה שאין אדם חייב לשכון בבית ולעשות מזוזה או לבנות בית בשביל מעקה וכו', והרי מזוזה ומעקה נמנים בחשבון מצוות עשה מן התורה, אף שחיטה כך. 4) ובראש הפסוק כתוב: "תזבח ואכלת בשר". 5) שהרי צבי ואיל חיה הם 6) ואע"פ שחיה בכלל בהמה היא בכל מקום, שהרי נאמר "זאת הבהמה אשר תאכלו" ואחר כן מונה איל וצבי כמבואר שם עא. כאן צריך ללמוד להיקש שחיה בשחיטה, משום שבפסוק לא נאמר וזבחת מבהמתך אלא מבקרך וצאנך ואין חיה בכלל. 7) למדו מפסוק זה "בשפיכה בעלמא סגי" = דיו לעוף בכל שפיכות דמו שהיא, ולאו דוקא בשחיטה. לימוד זה הוא לדעת האומר אין שחיטה לעוף מן התורה. והאומרים יש שחיטה לעוף מן התורה, וכן פסק רבינו בראש הפרק - לומדים זאת מהיקש עוף לחיה, שכאן נאמר "חיה ועוף" - ששפיכת דמם אחת היא.

ב. וְהִלְכוֹת שְׁחִיטָה[8] בְּכֻלָּן אַחַת הֵן. לְפִיכָךְ, הַשּׁוֹחֵט בְּהֵמָה אוֹ חַיָּה אוֹ עוֹף[9] - מְבָרֵךְ תְּחִלָּה[10]: אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ עַל הַשְׁחִיטָה[11]. וְאִם לֹא בֵּרֵךְ, בֵּין בְּשׁוֹגֵג בֵּין בְּמֵזִיד - הַבָּשָׂר מֻתָּר[12]. וְאָסוּר לֶאֱכֹל מִן הַשְּׁחוּטָה כָּל זְמַן שֶׁהִיא מְפַרְכֶּסֶת[13]. וְהָאוֹכֵל מִמֶּנָּה קֹדֶם שֶׁתֵּצֵא נַפְשָׁהּ - עוֹבֵר בְּלֹא תַעֲשֶׂה, וַהֲרֵי הוּא בִּכְלַל לֹא תֹאכְלוּ עַל הַדָּם[14], וְאֵינוֹ לוֹקֶה[15]. וּמֻתָּר לַחְתּוֹךְ מִמֶּנָּה אַחַר שְׁחִיטָה קֹדֶם שֶׁתֵּצֵא נַפְשָׁהּ[16], וּמוֹלְחוֹ יָפֶה יָפֶה וּמְדִיחוֹ יָפֶה יָפֶה[17], וּמַנִּיחוֹ עַד שֶׁתָּמוּת[18] וְאַחַר כָּךְ יֹאכְלֶנּוּ.

8) כגון חמישה דברים הפוסלים בשחיטה: שהייה, דרסה, חלדה, הגרמה ועיקור, וכן בדיקת הסכין שלא תהיה פגומה. 9) מפני שהלכות שחיטה שוות בכולם, לכן ברכה אחת לכולם. 10) שכל הברכות מברכין "עובר לעשייתן". פירוש: לפני עשיית המצוה. 11) ולא לשחוט, מפני שלשחוט משמע שהוא מצווה לשחוט ואינו כן שאן הוא רוצה אינו שוחט ואינו אוכל. ובפסח וקדשים שהאכילה מצוה וגם השחיטה מצוה - מברך לשחוט. 12) לפי שברכות אינן מעכבות. 13) ולא משום אבר מן החי, שהרי אין איסור אבר מן החי במפרכסת שכבר הותרה לישראל בשחיטה, אלא משום איסור אחר, כמו שמסיים: והרי הוא בכלל לא תאכלו על הדם. 14) שיש עוד חיות בבמה 15) מפני שהוא לאו שבכללות". פירוש: לא תעשה זו כוללת הרבה איסורים וכולם מפורטים בברייתא. וכן כתב רבינו. בשורש תשיעי מספר המצות: וזהו לאו שבכללות שאין לוקין עליו כמו שנבאר עתה, וזה שאמרו יתעלה "לא תאכל על הדם" וכו'. נראה בדעת רבינו שהוא איסור מן התורה אלא שאין לוקין וכן לשון הברייתא שם "שהוא בלא תעשה", ובגמרא שם אמרו: על כולם אינו לוקה משום דהווה (שהוא) לאו שאין בו מעשה. אבל דעת רש"י שאינו אלא איסור מדרבנן וקרא אסמכתא בעלמא הוא. 16) וכמו שכתבנו שאין כאן משום אבר מן החי. 17) לשון הברייתא שם. וגם רבינו אינו מזכיר הדחה ראשונה קודם מליחה שזה נכלל בלשון "מולחו יפה". שכן לשונו: אין הבשר יוצא מידי דמו אלא אם כן מולחו יפה יפה וכו'. הרי שכתב מולחו תחילה וכונתו אחר הדחה ראשונה. 18) וממתין לה עד שתצא נפשה, ואחרי כן פקע האיסור של לא תאכלו על הדם.

ג. דָּגִים וַחֲגָבִים[19] - אֵינָן צְרִיכִים שְׁחִיטָה, אֶלָּא אֲסִיפָתָן הִיא הַמַּתֶּרֶת אוֹתָן. הֲרֵי הוּא אוֹמֵר: הֲצֹאן וּבָקָר יִשָּׁחֵט לָהֶם וּמָצָא לָהֶם, אִם אֶת כָּל דְּגֵי הַיָּם יֵאָסֵף לָהֶם - אֲסִיפַת דָּגִים כִּשְׁחִיטַת בָּקָר וָצֹאן[20]. וּבַחֲגָבִים נֶאֱמַר: אֹסֶף הֶחָסִיל - בַּאֲסִיפָה לְבַדָּהּ[21]. לְפִיכָךְ, אִם מֵתוּ מֵאֲלֵיהֶן בְּתוֹךְ הַמַּיִם - מֻתָּרִין[22]. וּמֻתָּר לְאָכְלָן חַיִּים[23].

19) יצא דם דגים ודם חגבים שכולו היתר. ומפרשים בגמרא שם מאי כולו היתר שאין צריך שחיטה מביאים כמה מקומות בש"ס שחגבים מותרים בלא שחיטה. 20) הפירוש כמו שאומר בסוגיא חולין כז: הכא כתיבה אסיפה במקום שחיטה דאחריני, כלומר, שבאותו הפסוק

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

בבקר וצאן נאמר שחיטה ובדגים שינה הלשון ואמר יאספו, שמע מינה שאסיפה בדגים היא בשחיטה בבקר ובצאן. 21) די, המגיד משנה מביא כאן בשם הרשב"א, שדחה ראיה זו של רבינו לחגבים שאין טעונים שחיטה, שהרי רק בדגים שכתוב בהם אסיפה במקום שחיטה, היינו שמשנה הפסוק בלשונו כמבואר למעלה, אנו אומרים שבאסיפה די, אבל אוסף החסיל הרי לא נאמר במקום שחיטה, שלא נזכר שחיטה בפסוק, מנין לנו שחגבים אין טעונים שחיטה? ויש ליישב דעת רבינו, שבדגים יש היקש לבהמה וחיה שנאמר בפסוק: וזאת תורה הבהמה וגו' וכל החיה הרומשת במים וצריכים היו שחיטה מן ההיקש, אלא כיון שכתוב בדגים אסיפה באותו פסוק שכתוב בו שחיטה בבהמה, אנו למדים מזה שדגים דים באסיפה, וזהו שכתב רבינו אסיפת דגים כשחיטת בקר וצאן, היינו כשם ששחיטה מתירה את הבהמה כך אסיפה מתרת את הדגים. אבל בחגבים שאין שום היקש ולא מצאנו בתורה שהם צריכים שחיטה, מפרשים הפסוק אסיפה כמשמעו ודיה אסיפה שלו אפילו אם לא נאמרו אסיפה במקום שחיטה. וכן כתבו הכסף משנה והלחם משנה. וחגבים הללו אין טעונין שחיטה, שהרי אחר דגים הזכירן הכתוב זאת תורת הבהמה כמשמעו וגו' וכל נפש החיה הרומשת במים אלו דגים וכל שרץ השורץ על הארץ אלו חגבים. 22) וכל שכן אם ניצודו בידי אדם ואחר כך מתו. ואיקא נו אומרים צידתם בחיים היא אסיפה המתרת, אבל כשמתים בתוך המים יהיו אסורים, אלא כל אסיפה שהיא דיה ואפילו לאחר מיתתם. 23) "אוכל אדם חגבים בין חיים בין מתים". מקשים על רבינו הרי חגבים חיים אסורים משום בל תשקצו, ומתרצים: א. רק חגב טמא אסור משום בל תשקצו, אבל לא חגב טהור. ב. כונת רבינו שמותר לחתוך אבר ממנו ולאכלו ואין בו משום איסור אבר מן החי, אבל לאוכלו כשהוא חי אסור משום בל תשקצו. וכן גם דעת התוספות שם.

ד. זְבִיחָה זוֹ הָאֲמוּרָה בַּתּוֹרָה סְתָם, צָרִיךְ לְפָרֵשׁ אוֹתָהּ וְלֵידַע: בְּאֵי זֶה מָקוֹם מִן הַבְּהֵמָה שׁוֹחֲטִין? וְכַמָּה שִׁעוּר הַשְּׁחִיטָה? וּבְאֵי זֶה דָּבָר שׁוֹחֲטִין? וּמָתַי שׁוֹחֲטִין? וְהֵיכָן שׁוֹחֲטִין? וְכֵיצַד שׁוֹחֲטִין? וּמָה הֵן הַדְּבָרִים הַמַּפְסִידִין אֶת הַשְּׁחִיטָה? וּמִי הוּא הַשּׁוֹחֵט? וְעַל כָּל הַדְּבָרִים הָאֵלּוּ צִוָּנוּ בַּתּוֹרָה וְאָמַר: וְזָבַחְתָּ מִבְּקָרְךָ וְגוֹמֵר כַּאֲשֶׁר צִוִּיתִךָ, וְאָכַלְתָּ בִּשְׁעָרֶיךָ וְגוֹמֵר. שֶׁכָּל הַדְּבָרִים הָאֵלּוּ עַל פֶּה צִוָּה בָּהֶן, כִּשְׁאָר תּוֹרָה שֶׁבְּעַל פֶּה, שֶׁהִיא הַנִּקְרֵאת מִצְוָה, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ בִּתְחִלַּת חִבּוּר זֶה[24].

24) בהקדמה לספר משנה תורה: והתורה והמצוה. תורה - זו תורה שבכתב, והמצוה - זו פרושה, וצונו לעשות התורה על פי המצוה, ומצוה זו היא הנקראת תורה שבעל פה.

ה. מָקוֹם הַשְּׁחִיטָה מִן הַחַי[25] הוּא הַצַּוָּאר. וְכָל הַצַّוָּאר כָּשֵׁר לִשְׁחִיטָה. כֵּיצַד בַּוֵּשֶׁט? מִתְּחִלַּת הַמָּקוֹם שֶׁכְּשֶׁחוֹתְכִין אוֹתוֹ מִתְּכַרִּיץ[26] עַד מָקוֹם שֶׁיַּשְׁעִיר וְיַתְחִיל לִהְיוֹת פְּרָצִין פְּרָצִין[27] כְּכָרֵס - זֶה הוּא מָקוֹם הַשְּׁחִיטָה בַּוֵּשֶׁט.

25) כל חי בין בהמה בין חיה ובין עוף, או התכוון לומר: מקום החיות. ובמגיד משנה מפרש, שרבינו מתכוון להוציא את שש הנבילות מחיים. שאף על פי שהבהמה עודנה חיה אין השחיטה מועילה לטהרה מידי נבילה. 26) נכפל הווושט בצד חללו ונסתם עוגל פי החלל. 27) ואינו חלק כפנים הווושט.

ו. שָׁחַט לְמַעְלָה מִמָּקוֹם זֶה, וְהוּא הַנִּקְרָא תַּרְבַּץ הַוֵּשֶׁט[28], אוֹ לְמַטָּה מִמָּקוֹם זֶה, וְהוּא מִתְּחִלַּת בְּנֵי מֵעַיִם - שְׁחִיטָתוֹ פְּסוּלָה[29]. וְשִׁעוּר תַּרְבַּץ הַוֵּשֶׁט שֶׁאֵינוֹ רָאוּי לִשְׁחִיטָה לְמַעְלָה[30]: בְּבְהֵמָה וְחַיָּה - כְּדֵי שֶׁיֵּאָחֵז בִּשְׁתֵּי אֶצְבְּעוֹתָיו[31]; וּבְעוֹף - הַכֹּל לְפִי גָּדְלוֹ וְקָטְנוֹ[32]. וּלְמַטָּה - עַד הַזְּפָק[33].

28) מקום דבוקו בלחי. 29) כרמי בר יחזקאל משמיה דרב. 30) לצד הראש 31) כדי תפיסת יד. ורש"י מפרש ארבע אצבעות. וכן דעת רבינו. 32) אולי מקור רבינו משם מג: יונא אמר זירא מבלעתא ופרש"י "מקום בית הבליעה קרוי תורבץ סמוך לראש הנקב מאוד". ורבינו מפרש "יונה" לא שם האמורא, אלא יונה ממש וכפוסקים שהביא הבית יוסף. ומזה משמע שמשערים כל עוף ועוף לפי גדלו וקטנו במקום בית הבליעה שלו. 33) גגו של זפק נידון כווושט.

ז. וְאֵי זֶה הוּא מָקוֹם שְׁחִיטָה בַּקָּנֶה? מִשִּׁפּוּי כּוֹבַע וּלְמַטָּה[34] עַד רֹאשׁ כְּנַף הָרֵאָה כְּשֶׁתִּמְשֹׁךְ הַבְּהֵמָה[35] צַוָּארָהּ[36] לִרְעוֹת[37] - זֶה הוּא מָקוֹם הַשְּׁחִיטָה בַּקָּנֶה. וְכֹל שֶׁכְּנֶגֶד הַמָּקוֹם הַזֶּה מִבַּחוּץ - נִקְרָא צַוָּאר[38].

34) הקנה עשוי טבעות טבעות והטבעת העליונה גדולה מכולן, ולמעלה ממנה משתפע הקנה כעין כובע. ופסק רבינו כר' חנינא בן אנטיגנוס, שכל הקנה למטה משפוי הכובע - ואפילו הטבעת הגדולה - כשר לשחיטה. 35) שהם נמתחים ופורשים כנפים למעלה אע"פ שהקנה יורד ביניהם עד מקום חיבורם. 36) כדרכה 37) ולא יותר. 38) ששנינו: כל הצואר כשר לשחיטה.

ח. אָנְסָה הַבְּהֵמָה עַצְמָהּ[39] וּמָשְׁכָה צַוָּארָהּ הַרְבֵּה, אוֹ שֶׁאֲנָסָהּ[40] הַשּׁוֹחֵט אֶת הַסִּימָנִין וּמְשָׁכָן לְמַעְלָה, וְשָׁחַט בִּמְקוֹם שְׁחִיטָה בַּצַּוָּאר וְנִמְצֵאת הַשְּׁחִיטָה בַּקָּנֶה אוֹ בַוֵּשֶׁט שֶׁלֹּא בִּמְקוֹם שְׁחִיטָה[41] - הֲרֵי זֶה סְפֵק נְבֵלָה[42].

39) הבהמה מתחה את הצואר יותר מן הרגיל, כדי להגיע לעשב המרוחק ממנה. 40) שדחק. 41) אף על פי שבשעת שחיטה במקום שחיטה שחט, מכיון שאחר השחיטה נתכווצו וחזרו למקומם נמצאת השחיטה שלא במקומה. 42) דין זה נשאר בתיקו. לכן פסק רבינו: ספק נבילה. יוצא מדברי שאין הבדל בין אנסה הבהמה עצמה ובין אינסה השוחט ושני המקרים נשארו בתיקו.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

ט. וְצָרִיךְ הַשּׁוֹחֵט שֶׁיִּשְׁחַט בְּאֶמְצַע הַצַּוָּאר. וְאִם שָׁחַט מִן הַצְּדָדִין - שְׁחִיטָתוֹ כְּשֵׁרָה[43]. וְכַמָּה הוּא שִׁעוּר הַשְּׁחִיטָה? שְׁנֵי הַסִּימָנִין, שֶׁהֵן הַקָּנֶה וְהַוֵּשֶׁט[44], הַשְּׁחִיטָה הַמְעֻלָּה שֶׁיַּחְתְּכוּ שְׁנֵיהֶן, בֵּין בִּבְהֵמָה בֵּין בְּעוֹף[45]. וְלָזֶה יִתְכַּוֵּן הַשּׁוֹחֵט[46]. וְאִם שָׁחַט רֹב אֶחָד מֵהֶן בְּעוֹף, וְרֹב הַשְּׁנַיִם בִּבְהֵמָה וּבְחַיָּה[47] - שְׁחִיטָתוֹ כְּשֵׁרָה.

43) ודוקא בדיעבד אבל לכתחילה צריך שישחוט באמצע הצואר, כפירוש התוספות שם ולא כדברי רש"י. 44) קנה, בגמרא - גרגרת. 45) גם כן צריך לחתוך לכתחילה שני סימנים ולא סימן אחד. 46) יאמן ידו לחתוך כל שני הסימנים, כמבואר בירושלמי. 47) שחיה היא כבהמה.

י. שָׁחַט הָאֶחָד כֻּלּוֹ וַחֲצִי הַשֵּׁנִי - בִּבְהֵמָה שְׁחִיטָתוֹ פְּסוּלָה[48]. רֻבּוֹ שֶׁל זֶה וְרֻבּוֹ שֶׁל זֶה, אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא שָׁחַט מִכָּל אֶחָד מֵהֶן אֶלָּא יָתֵר עַל חֶצְיוֹ כְּחוּט הַשַּׂעֲרָה[49] - הֲרֵי זוֹ כְּשֵׁרָה. כֵּיוָן שֶׁשָּׁחַט יָתֵר עַל חֶצְיוֹ כָּל שֶׁהוּא - רֻבּוֹ הוּא.

48) שצריך לשחוט רובו של סימן זה ורובו של הסימן השני. 49) ואם כן ביחד נשחט פחות מאחד וחצי אף על פי כן כשרה, מפני שנשחט רובו של כל סימן וסימן.

יא. שָׁחַט חֶצְיוֹ שֶׁל זֶה וְחֶצְיוֹ שֶׁל זֶה - אֲפִלּוּ בְּעוֹף שְׁחִיטָתוֹ פְּסוּלָה. קָנֶה שֶׁהָיָה חֶצְיוֹ פָּסוּק[50], וְשָׁחַט עַל מָקוֹם הֶחָתוּךְ מְעַט וְהִשְׁלִימוֹ לְרֹב, בֵּין שֶׁהִתְחִיל לִשְׁחֹט[51] בַּמָּקוֹם הַשָּׁלֵם וּפָגַע בַּחֲתָךְ בֵּין שֶׁהִכְנִיס אֶת הַסַּכִּין בַּחֲתָךְ וְהִשְׁלִימוֹ לְרֹב - שְׁחִיטָתוֹ כְּשֵׁרָה.

50) בגמרא: "פגום". 51) בין שפגע בנקב בין ששחט במקום נקב.

יב. כָּל הַשּׁוֹחֵט צָרִיךְ לִבְדֹּק הַסִּימָנִין[52] לְאַחַר שְׁחִיטָה. וְאִם לֹא בָּדַק, וְנָחְתַּךְ הָרֹאשׁ קֹדֶם שֶׁיִּבְדֹּק - הֲרֵי זוֹ נְבֵלָה[53], וַאֲפִלּוּ הָיָה הַשּׁוֹחֵט זָרִיז וּמָהִיר[54].

52) אם חתוכים הם. 53) כברייתא שם: נבלה ומטמאה במשא. 54) בגמרא: הטבח צריך שיבדוק וסתם טבח זריז ומהיר.

יג. כָּל בְּהֵמָה בְּחַיֶּיהָ[55] בְּחֶזְקַת אִסּוּר עוֹמֶדֶת[56], עַד שֶׁיִּוָּדַע בְּוַדַּאי שֶׁנִּשְׁחֲטָה[57] שְׁחִיטָה כְּשֵׁרָה.

55) גירסת המגיד משנה "שכל" בהמה ומוסב על הלכה הקודמת שאם לא בדק בסימנים הרי זו נבלה מפני ששכל בהמה בחייה וכו'. וכן דעת הכסף משנה שהוא טעם הדין שבהלכה הקודמת ואף על פי שהוא גורס: "כל בהמה". 56) ואנו אומרים שלא נשחטה כראוי ומכיון שהיא מתה, הרי היא בחזקת נבילה. יש מפרשים בחזקת איסור של אבר מן החי. שהרי בחייה אסורה באכילה משום אבר מן החי, וכן דעת רש"י. אבל אחרים מפרשים חזקת איסור שאינה זבוחה שהתורה אמרה "וזבחת ואכלת" שלא תאכל בשר בלא שחיטה ואם כן הבהמה בחייה אסורה באכילה בלאו הבא מכלל עשה של "וזבחת". וכן דעת התוספות והרשב"א. 57) "עד שיודע לך במה נשחטה". היינו אם הספק בסכין שמא פגום. ורבינו פוסק אף בשאר דיני שחיטה.

יד. וּבְאֵי זֶה דָּבָר שׁוֹחֲטִין? בְּכָל דָּבָר. בֵּין בְּסַכִּין שֶׁל מַתֶּכֶת בֵּין בְּצֹר[58], אוֹ בִּזְכוּכִית אוֹ בְּקִרּוּמִית[59] שֶׁל קָנֶה הָאֲגַם[60], וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן מִדְּבָרִים הַחוֹתְכִין. וְהוּא שֶׁיִּהְיֶה פִּיהָ חַד, וְלֹא יִהְיֶה בָּהּ פְּגָם[61]. אֲבָל אִם הָיָה כְּמוֹ תֻּלֶם בְּחֵדוּ שֶׁל דָּבָר שֶׁשּׁוֹחֲטִין בּוֹ, וַאֲפִלּוּ הָיָה הַתֻּלֶם קָטָן בְּיוֹתֵר[62] - שְׁחִיטָתוֹ פְּסוּלָה.

58) אבן שחדדה. 59) צלע. 60) שאין קסמים נבדלים ממנו ע"פ הגמרא. 61) שהפגימה נוקבת את הסימנים. 62) ואפילו אין הצפורן חוגרת (מתעכבת) בו. ואפשר לפרש שתלם קטן ביותר היינו שתחגור בו צפורן אבל פחות מזה אין הפגימה פוסלת.

טו. הָיָה הַתֻּלֶם הַזֶּה מְרוּחַ אַחַת[63] - לֹא יִשְׁחַט בָּהּ[64]. וְאִם שָׁחַט דֶּרֶךְ הָרוּחַ שֶׁאֵין הַפִּגִּימָה נִכֶּרֶת בָּהּ[65] - שְׁחִיטָתוֹ כְּשֵׁרָה.

63) שאין לפגימה אלא עוד אחד והשני הוחלק במשחזת. 64) לכתחילה. 65) כמו שמבואר בהלכה הסמוכה.

טז. כֵּיצַד? סַכִּין שֶׁתִּבְדֹּק בְּהוֹלָכָה וְלֹא תַּרְגִּישׁ שֶׁיֵּשׁ בָּהּ פְּגָם[66], וּכְשֶׁתַּחֲזִיר אוֹתָהּ בַּהֲבָאָה תַּרְגִּישׁ שֶׁיֵּשׁ בָּהּ פְּגָם: אִם שָׁחַט בָּהּ דֶּרֶךְ הוֹלָכָה וְלֹא הֵבִיא - שְׁחִיטָתוֹ כְּשֵׁרָה[67]; וְאִם הֵבִיא - שְׁחִיטָתוֹ פְּסוּלָה[68].

66) כגון שהוחלק עוקץ אחד של הפגימה במשחזת והוליך את הסכין ופגעה תחילה בעוקץ שלא הוחלק, ולא קרע את הסימן, מכיון שלא נאחז בעוקץ, והעוקץ השני בוודאי שלא קרע, שהרי הוחלק. 67) בין שהפגימה בראש הסכין בין שהיא באמצע. 68) מכיון שבהבאה נאחז הסימן בעוקץ שלא הוחלק.

יז. סַכִּין שֶׁהִיא עוֹלָה וְיוֹרֶדֶת כְּנָחָשׁ[69] וְאֵין בָּהּ פְּגָם - שׁוֹחֲטִין בָּהּ לְכַתְּחִלָּה. וְסַכִּין שֶׁפִּיהָ חָלָק וְאֵינָהּ חַדָּה[70], הוֹאִיל וְאֵין בָּהּ פְּגָם - שׁוֹחֲטִין בָּהּ. וְאַף עַל פִּי שֶׁהוֹלִיךְ וְהֵבִיא בָּהּ כָּל הַיּוֹם עַד שֶׁשְּׁחָטָהּ - שְׁחִיטָתוֹ כְּשֵׁרָה[71].

69) שנפגמה והוחלקו העוקצים במשחזת והסכין עמוקה שם כנחש, שהנחש כשהוא הולך על גחונו מגביה ראשו מלפניו, ושדרתו משוקעת וזנבו גבוה וביניהם כמו גומא. לפי הרדב"ז היתה גירסתו של רבינו בגמרא שם, עולה ויורד כנחש. אבל גירסתנו היא: עולה ויורד בסכין. 70) "סכין רעה". 71) כיון שלא הפסיק החתון ולא פסלה בשהייה.

יח. סַכִּין חַדָּה שֶׁהֻשְּׁחֲזָה, וַהֲרֵי אֵינָהּ חֲלָקָה, אֶלָּא מַגַּעְתָּהּ כְּמַגַּע רֹאשׁ הַשִּׁבֹּלֶת שֶׁהוּא מִסְתַּבֵּךְ בָּאֶצְבַּע, הוֹאִיל וְאֵין בָּהּ פְּגָם - שׁוֹחֲטִין בָּהּ.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

יט. הַתּוֹלֵשׁ קָנֶה אוֹ שֵׁן, אוֹ שֶׁקָּצַץ צֹר אוֹ צִפֹּרֶן, וַהֲרֵי הֵן חַדִּין וְאֵין בָּהֶן פְּגָם - שׁוֹחֲטִין בָּהֶן. וְאִם נְעָצָן בַּקַּרְקַע[72] - לֹא יִשְׁחוֹט בָּהֶן כְּשֶׁהֵן נְעוּצִים; וְאִם שָׁחַט - שְׁחִיטָתוֹ כְּשֵׁרָה[73].

72) תלוש ולבסוף חברו. 73) כרבי, שרק מחובר מעיקרו פסול לשחוט בו, אבל תלוש ואחר כך חברו - כשר, בברייתא שם: היה צור יוצא מן הכותל או קנה עולה מאליו, ופירשו בגמרא - בכותל מערה, ולא בכותל שנבנה בידי אדם.

כ. שָׁחַט בָּהֶן כְּשֶׁהֵן מְחֻבָּרִין מִתְּחִלַּת בְּרִיָּתָן קֹדֶם שֶׁיַּעֲקֹר אוֹתָן - שְׁחִיטָתוֹ פְּסוּלָה[74], וְאַף עַל פִּי שֶׁאֵין בָּהֶם פְּגָם.

74) ששחיטה צריכה להיות בדבר תלוש ולומדים זה ממה שנאמר "ויקח את המאכלת לשחוט וגו'",

כא. לָקַח לְחִי בְּהֵמָה שֶׁיֵּשׁ בּוֹ שִׁנַּיִם[75] חַדּוֹת וְשָׁחַט בָּהֶן - שְׁחִיטָתוֹ פְּסוּלָה[76], מִפְּנֵי שֶׁהֵן כְּמַגָּל[77]. אֲבָל בְּשֵׁן אַחַת[78] הַקְּבוּעָה בַּלֶּחִי[79] - שׁוֹחֵט בָּהּ לְכַתְּחִלָּה, וְאַף עַל פִּי שֶׁהִיא קְבוּעָה בּוֹ[80].

75) שתים ויותר. 76) שהיא כסכין פגומה שיש הפרש בין שן זו לזו 77) קציר שקוצרין בה התבואה. 78) ואע"ג שאין בה רוחב, הא קיימא לן הוליך והביא בסכין כל שהוא כשירה. 79) התלושה מן הגוף. 80) לא נקראת שחיטה במחובר כיון שאינה מחוברת לגוף בעלי חיים אלא בלחי, והלחי הוא כבית יד. וכן הדין בצפורן המחוברת ליד תלושה מן הגוף.

כב. לִבֵּן הַסַּכִּין בָּאוּר[81] וְשָׁחַט בָּהּ - שְׁחִיטָתוֹ כְּשֵׁרָה[82]. סַכִּין שֶׁצִּדָּהּ אֶחָד מַגָּל[83] וְצִדָּהּ הַשֵּׁנִי יָפֶה - לֹא יִשְׁחוֹט בַּצַּד הַיָּפֶה לְכַתְּחִלָּה. גְּזֵרָה שֶׁמָּא יִשְׁחוֹט בַּצַּד הָאַחֵר. וְאִם שָׁחַט, הוֹאִיל וּבַצַּד הַיָּפֶה שָׁחַט - שְׁחִיטָתוֹ כְּשֵׁרָה.

81) באש. 82) דברי ר' זירא בשם שמואל. והטעם: מפני ש"חידודה קודם לליבונה", שמקדים וממהר לחתוך לפני שהסימן נשרף מחום הסכין. וכמה מן הראשונים גורסים "שחיטתו פסולה" מפני הצדדים כדאמר בסוגיא שם, כלומר, מפני צדדי הסכין שורפים את הסימנים ונמצא שניקבו על ידי שריפה קודם שחיטה, ווושט שנקב כל שהוא - טריפה. 83) מגל יד בלשון המשנה

כג. הַשּׁוֹחֵט צָרִיךְ שֶׁיִּבְדֹּק הַסַּכִּין בְּחֻדָּהּ וּמִצַּד זֶה[84] וּמִצַּד זֶה. וְכֵיצַד בּוֹדְקָהּ? מוֹלִיכָהּ וּמְבִיאָהּ[85] עַל בְּשַׂר אֶצְבָּעוֹ[86] וּמוֹלִיכָהּ וּמְבִיאָהּ עַל צִפָּרְנוֹ[87] מִשָּׁלֹשׁ רוּחוֹתֶיהָ, שֶׁהֵן פִּיהָ וּשְׁנֵי צִדָּדָיו, כְּדֵי שֶׁלֹּא יִהְיֶה בָּהּ פְּגָם כְּלָל, וְאַחַר כָּךְ יִשְׁחוֹט בָּהּ.

84) שם: "אבישרא ואטופרא ואתלת רותחא". 85) כדרך מעשה השחיטה 86) ומעבירין את הסכין על הבשר ולא את האצבע על הסכין, מפני שהבדיקה צריכה להרגש גדול ואם האצבע הולכת ובאה אפשר שתבטל קצת מהרגשתו בהיותו עסוק בתנועה, ולכן צריך שהאצבע תהיה נחה עומדת במקומה בלתי מתנועעת ואז תהיה הרגשתו שלמה בלי מפריע כל שהוא. הבדיקה על בשר אצבעו בשביל הושט שהוא רך. 87) בשביל הקנה שהוא קשה. ולאחר בדיקות אחדות יבדוק על צפורן אחרת, שמא נפגמה הצפורן בחודו של סכין ומתוך כך לא ירגיש הבודק בפגימה קלה לפי שעוברת בתוך פגימות הצפורן.

כד. וְצָרִיךְ לִבְדֹּק כֵּן אַחַר הַשְּׁחִיטָה[88]. שֶׁאִם מָצָא בָּהּ פְּגָם אַחַר הַשְּׁחִיטָה - הֲרֵי זוֹ סְפֵק נְבֵלָה[89]; שֶׁמָּא בָּעוֹר[90] נִפְגְּמָה, וּכְשֶׁשָּׁחַט הַסִּימָנִים - בְּסַכִּין פְּגוּמָה שָׁחַט. לְפִיכָךְ, הַשּׁוֹחֵט בְּהֵמוֹת רַבּוֹת אוֹ עוֹפוֹת רַבִּים[91] - צָרִיךְ לִבְדֹּק בֵּין כָּל אַחַת וְאַחַת. שֶׁאִם לֹא בָּדַק, וּבָדַק בְּאַחֲרוֹנָה וְנִמְצֵאת סַכִּין פְּגוּמָה - הֲרֵי הַכֹּל סְפֵק נְבֵלוֹת, וַאֲפִלּוּ הָרִאשׁוֹנָה[92].

88) כמו הסימנים למעלה הלכה יב. וטעם בדיקה זו, שחוששים שמא נפגם הסכין בעור הצואר וחתך הסימנים בסכין פגומה, וכל שכן הוא, אם בסימנים, שרוב בני אדם נזהרים ושוחטים כראוי וגם דבר שעומד להגלות הוא הצריכו חכמינו בדיקה, בדיקת סכין מפני החשש שנפגמה בעור לפני חיתוך סימנים, שאינו ברשותו של אדם ואי אפשר לגלות אלא על ידי בדיקה וחיפוש בודאי הצריכו חכמים לבדוק אחר השחיטה. 89) אמר רב הונא פסולה, וכונתו ספק נבלה. 90) כשחתך את עור הצואר. 91) אע"פ שעור עור רך, חוששין שמא עור בעור נפגמה הסכין. 92) שמא בעור הצואר של ראשונה נפגמה שחיטתה לפני שחיטת הסימנים, שם:

כה. בָּדַק הַסַּכִּין וְשָׁחַט בָּהּ, וְלֹא בְּדָקָהּ אַחַר שְׁחִיטָה, וְשָׁבַר בָּהּ עֶצֶם אוֹ עֵץ וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן, וְאַחַר כָּךְ בָּדַק וּמְצָאָהּ פְּגוּמָה - שְׁחִיטָתוֹ כְּשֵׁרָה[93]; שֶׁחֶזְקַת הַסַּכִּין שֶׁנִּפְגְּמָה בַּדָּבָר הַקָּשֶׁה שֶׁשִּׁבֵּר בָּהּ[94]. וְכֵן אִם פָּשַׁע וְלֹא בָּדַק הַסַּכִּין, אוֹ שֶׁאָבְדָה הַסַּכִּין עַד שֶׁלֹּא יִבְדֹּק - שְׁחִיטָתוֹ כְּשֵׁרָה[95].

93) והלכתא כרב חסדא - החולק על רב הונא ומכשיר, כששיבר בה עצמות. 94) אבל אם שיבר דברים רכים ונמצאת פגומה אחר כך חוששים שמא בעור נפגם והשחיטה פסולה מספק. 95) כשבדק הסכין קודם השחיטה שהסכין בחזקת בדוקה. ואם תשאל מה בין סימנין, שאם לא בדקם אחר השחיטה ונחתך הראש שחיטתו נבלה? יש יש לאמר ששם, מכיוון שהריעותא (הפגם, החשש) היא בבהמה עצמה, מעמידין אותה בחזקת איסור כמ"ש שם, מה שאין כן בדין שלפנינו, שלא נולדה הריעותא בגוף הבהמה אלא בסכין, שאי אפשר לבדקה ואין ספק ריעותא בסכין מוציא מידי שחיטה ודאית, שהרי אנו יודעים "במה נשחטה" היינו בסכין שהיא בחזקת בדוקה.

כו. כָּל טַבָּח שֶׁלֹּא בָּדַק הַסַּכִּין שֶׁלּוֹ שֶׁשּׁוֹחֵט בָּהּ

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

לִפְנֵי חָכָם[96], וְשָׁחַט בָּהּ לְעַצְמוֹ - בּוֹדְקִין אוֹתָהּ: אִם נִמְצֵאת יָפָה וּבְדוּקָה - מְנַדִּין אוֹתוֹ, לְפִי שֶׁיִּסְמֹךְ עַל עַצְמוֹ פַּעַם אַחֶרֶת[97] וְתִהְיֶה פְּגוּמָה וְיִשְׁחוֹט בָּהּ; וְאִם נִמְצֵאת פְּגוּמָה - מַעֲבִירִין אוֹתוֹ, וּמְנַדִּין אוֹתוֹ[98], וּמַכְרִיזִין עַל כָּל בָּשָׂר שֶׁשָּׁחַט שֶׁהוּא טְרֵפָה[99].

96) מפני כבודו של חכם, ויש אסמכתא לזה מן הפסוק כמבואר שם. וכתב הראב"ד שהחכם צריך לבדוק את הסכין מפני שצריך לפנות המחשבה היטב בשעת הבדיקה כדי שירגיש בפגימה, שהרי אנו רואים שפעמים יבדוק האדם הסכין ולא ימצאנה פגומה ויחזור אחר כך ויבדוק וימצאנה פגומה, אין זה כי אם רוע לב שפנה לדברים אחרים. ומפני שצריך עיון גדול והרי זה כמו הוראה ראו בזה כבוד החכם. 97) מקשים על רבינו, שהטעם הזה אינו בגמרא. ושם: אמר ר' יוחנן: לא אמרו להראות סכין לחכם אלא מפני כבודו של חכם. ואפשר לאמר שפירוש הדברים ברבינו כגון ששחט לעצמו, כלומר, בשביל עצמו ולא למכירה, והרי אמרינן בעירובין סג. שבשוחט לעצמו שלא למכירה אין בזה זלזול בכבודו של חכם, ובכל זאת טבח מנדין אותו לפי שעסקו בכך ופעם אחרת גם כשישחוט למכירה יסמוך על עצמו ולא יראה לחכם. 98) רבינו מפרש בגמרא שם, מעבירים אותו נוסף על נדוי. 99) כלומר, ששחיטתו פסולה והבהמה נבלה.

כז. כַּמָּה הוּא אֹרֶךְ הַסַּכִּין שֶׁשּׁוֹחֵט? כָּל שֶׁהוּא. וְהוּא שֶׁלֹּא יִהְיֶה דָּבָר דַּק שֶׁנּוֹקֵב וְאֵינוֹ שׁוֹחֵט, כְּמוֹ רֹאשׁ הָאִזְמֵל הַקָּטָן[100] וְכַיּוֹצֵא בּוֹ[101].

100) שיש לו עוקץ 101) כגון "מחטא דאושכפי" (מרצע של הרצענים).

כח. וּמָתַי שׁוֹחֵטִין? בְּכָל זְמַן, בֵּין בַּיּוֹם בֵּין בַּלַּיְלָה. וְהוּא שֶׁתִּהְיֶה אֲבוּקָה עִמּוֹ, כְּדֵי שֶׁיִּרְאֶה מַה יַּעֲשֶׂה. וְאִם שָׁחַט בַּאֲפֵלָה - שְׁחִיטָתוֹ כְּשֵׁרָה.

כט. הַשּׁוֹחֵט בְּיוֹם הַכִּפּוּרִים אוֹ בְּשַׁבָּת בְּשׁוֹגֵג[102], אַף עַל פִּי שֶׁאִלּוּ הָיָה מֵזִיד הָיָה מִתְחַיֵּב בְּנַפְשׁוֹ[103] אוֹ מִתְחַיֵּב מַלְקוּת[104] עַל יוֹם הַכִּפּוּרִים - שְׁחִיטָתוֹ כְּשֵׁרָה[105].

102) אבל במזיד אסור לשוחט לעולם, כר' יהודה בדין מבשל בשבת. 103) בשבת שחייב סקילה. 104) שכל חייבי כריתות כשהתרו בהם למלקות - לוקין, כמו שכתב בפרק א. והעושה מלאכה ביום הכפורים חייב כרת. 105) ומותרת באכילה במוצאי שבת או יום הכיפורים, אבל בו ביום אסורה באכיל, מימרא של חייא בן רב בשם אביו.

~ יום שישי ז' אדר־א' ~

פֶּרֶק שֵׁנִי[1]

1) יבאר השוחט חולין בעזרה; או האומר בהמה זו שלמים וולדה חולין; ובאי זה מקום שוחטין; ודין שחיטה שאינה מכח אדם; ודין כיצד שוחטין; ושחיטת חולין אם צריכה כוונה; והשוחט לשם קדשים; והשוחט לזרוק דמה לעבודה זרה.

א. בְּכָל מָקוֹם מֻתָּר לִשְׁחֹט, חוּץ מִן הָעַזָּרָה. שֶׁאֵין שׁוֹחֲטִין בָּעַזָּרָה אֶלָּא קָדְשֵׁי מִזְבֵּחַ בִּלְבַד; אֲבָל הַחֻלִּין - אָסוּר לִשָּׁחֵטָן בָּעַזָּרָה[2], בֵּין בְּהֵמָה בֵּין חַיָּה בֵּין עוֹף[3]. וְכֵן הוּא אוֹמֵר בִּבְשַׂר תַּאֲוָה: כִּי יִרְחַק מִמְּךָ הַמָּקוֹם אֲשֶׁר יִבְחַר יְיָ וְגוֹמַר, וְזָבַחְתָּ מִבְּקָרְךָ וּמִצֹּאנְךָ וְגוֹמַר, וְאָכַלְתָּ בִּשְׁעָרֶיךָ. הָא לָמַדְתָּ, שֶׁאֵין שׁוֹחֲטִין בְּשַׂר תַּאֲוָה אֶלָּא חוּץ לַמָּקוֹם אֲשֶׁר בָּחַר ה'.

2) 'ספרי' פרשת ראה: כי ירחק ממך המקום וזבחת, בריחוק מקום אתה זובח, ואי אתה זובח בקירוב מקום. ובבשר תאוה שהם חולין - מדבר הכתוב, כמו שמסיים רבינו. 3) קידושין נז, ב. וב'תורת כהנים', שלשה פסוקים נאמרו בתורה הנדרשים למעט בעלי־חיים שלא יישחטו בעזרה: א. "ושחטו פתח אהל מועד". ב. "ושחט אותו לפני אהל מועד". ג. "ושחט אותו לפני אהל מועד". הוא"ו הסופית של "ושחטו" וגם המלים "אותו" שלושה מיעוטים הם, למעט בעלי מומים, חיה ועוף שאינם קדושי מזבח, שלא ישחטו אותם בעזרה.

ב. וְזֶה שֶׁנִּשְׁחַט[4] חוּץ לַמָּקוֹם הוּא שֶׁמֻּתָּר לְאָכְלוֹ בְּכָל הַשְּׁעָרִים; אֲבָל הַשּׁוֹחֵט חֻלִּין בָּעַזָּרָה - אוֹתוֹ הַבָּשָׂר טָהוֹר[5] וְאָסוּר בַּהֲנָיָה, כְּבָשָׂר בְּחֶלְבּוֹ[6] וְכַיּוֹצֵא בּוֹ. וְקוֹבְרִים אוֹתוֹ[7], וְאָפְרוֹ אָסוּר[8]. אֲפִלּוּ שָׁחַט לִרְפוּאָה[9] אוֹ לַאֲכִילַת עוֹבֵד כּוֹכָבִים אוֹ לְהַאֲכִיל לְכֶלְבִּים. אֲבָל הַנּוֹחֵר[10] בָּעַזָּרָה, וְהַמְעַקֵּר, וְעוֹבֵד כּוֹכָבִים שֶׁשָּׁחַט, וְהַשּׁוֹחֵט וְנִמְצָא טְרֵפָה[11], וְהַשּׁוֹחֵט בְּהֵמָה חַיָּה וָעוֹף הַטְּמֵאִים[12] בָּעַזָּרָה - חֲרֵי אֵלּוּ כֻּלָּן מֻתָּרִין בַּהֲנָיָה.

4) המשך הלכה א, כלומר, שלומדים גם־כן מהפסוק "וזבחת ואכלת", שרק זה שנשחט חוץ למקום הקודש מותר לאכלו, ולא שנשחטו בעזרה. וכן הוא בקידושין שם, "וזבחת ואכלת" מה שאתה זובח ברחוק מקום אתה אוכל, ואי אתה אוכל חולין שנשחטו בעזרה. 5) שהשחיטה מטהרת מידי נבלה. ואפילו לרבי שמעון שסובר שחיטה שאינה ראויה לאכילה - לא שמה שחיטה, חולין פה, ב. 6) משנה, תמורה לג, ב. 7) כחכמים שם, שדינו בקבורה ולא בשריפה. 8) כדין כל הנקברים, שם לד, א. 9) ולא לאכילה, תוספתא חולין פ"ב. 10) שלא אסרה התורה אלא שחיטת חולין בעזרה, דומה ל"וזבחת", וכל אלו לאו שחיטה הם. תוספתא שם, הובאה ב"ירושלמי' נזיר פ"ד. 11) ששחיטה שאינה ראויה, לא שמה שחיטה — כרבי שמעון. תוספתא שם פ"ה. 12) שם: חיה או עופות טמאים מותרים בהנאה.

ג. וְלֹא בְּהֵמָה וְחַיָּה בִּלְבַד[13], אֶלָּא כָּל הַחֻלִּין אָסוּר לְהַכְנִיסָן לָעַזָּרָה[14], אֲפִלּוּ בְּשַׂר שְׁחוּטָה אוֹ פְּרוֹת וָפַת. וְאִם עָבַר וְהִכְנִיסָן - מֻתָּרִין בַּאֲכִילָה[15] כְּשֶׁהָיוּ.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

וּדְבָרִים אֵלּוּ כֻּלָּן דִּבְרֵי קַבָּלָה הֵן. וְכָל הַשּׁוֹחֵט חֻלִּין בָּעֲזָרָה אוֹ הָאוֹכֵל כְּזַיִת מִבְּשַׂר חֻלִּין שֶׁנִּשְׁחֲטוּ בָּעֲזָרָה - מַכִּין אוֹתוֹ מַכַּת מַרְדּוּת[16].

13) שאותם למדנו מן הפסוק "וזבחת". 14) יש אומרים שזהו מן התורה, שלא רק זביחת חולין בעזרה אסור, אלא הוא־הדין לכל הבאת חולין בעזרה. ויש אומרים שאסור מדרבנן שמא יראו אחרים שנוהגים בהם מנהג חולין, כדינם, ויחשבו שקדשים הם ויבואו לזלזל בקדשים (מגיד־משנה מכת"י). 15) שרק חולין שנשחטו בעזרה אסורים באכילה ובהנאה, אבל לא חולין שהוכנסו לעזרה. 16) מפני שאיסורם נאמר בלאו הבא מכלל 'עשה' של "וזבחת", ולאו הבא מכלל 'עשה' - דינו כ'עשה', ואין לוקה עליו מן התורה, אבל לוקה מכת מרדות, שלא גרע העובר על 'עשה' מעובר על איסור דרבנן, וכמ"ש הרב המגיד בהל' איסורי ביאה פי"ז ה"ז, בענין ספק גרושה לכהן, ראה שם.

ד. הָאוֹמֵר: בְּהֵמָה זוֹ שְׁלָמִים וּוְלָדָהּ[17] חֻלִּין, אִם נִשְׁחֲטָה בָּעֲזָרָה - וְלָדָהּ מֻתָּר בַּאֲכִילָה[18], לְפִי שֶׁאֵינוֹ יָכוֹל לִשְׁחֹט אוֹתוֹ בְּרִחוּק מָקוֹם[19].

17) העובר שבה. 18) אף־על־פי שהוא חולין ונשחט בעזרה ששחיטת אמו מתירתו. 19) שאמו קדשים ואסור לשחטה בחוץ, ובפסוק נאמר רק "כי ירחק ממך המקום וזבחת", כשאתה יכול לזבוח בריחוק מקום, אסור לזבוח בקירוב מקום בעזרה. בעיא של אביי שנפשטה, תמורה יא, ב.

ה. אֵין שׁוֹחֲטִין[20] לְתוֹךְ יַמִּים וּנְהָרוֹת, שֶׁמָּא יֹאמְרוּ: עוֹבֵד מַיִם הוּא זֶה[21], וְנִרְאֶה כְּמַקְרִיב לַמַּיִם. וְלֹא יִשְׁחוֹט לִכְלִי מָלֵא מַיִם[22], שֶׁמָּא יֹאמְרוּ: לַצּוּרָה[23] שֶׁתִּרָאֶה בַּמַּיִם שָׁחַט. וְלֹא יִשְׁחוֹט בְּתוֹךְ הַכֵּלִים, וְלֹא לְתוֹךְ הַגֶּמָּא, שֶׁכֵּן דֶּרֶךְ עוֹבְדֵי עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים[24]. וְאִם שָׁחַט - שְׁחִיטָתוֹ כְּשֵׁרָה[25].

20) משנה, חולין מא, א. 21) בגמרא שם: "אימור לשרא דימא קא שחיט", פירוש: למלאך שהוא שרו של הים. והאמת, שאף אם חשב למים עצמם, גם כן שחיטתו פסולה מדרבנן, ואף־על־פי שהם מחוברים. ראה להלן הי"ד וי"ז, ובמגיד־משנה שם. 22) לאו דוקא מלא מים, אלא שיש בו מים. ובמשנה: לתוך אוגן של מים. 23) בגמרא: בבואה. 24) ונראה כאילו עובד עבודה־זרה. 25) ורק לכתחילה אמרו אין שוחטים.

ו. שׁוֹחֲטִין לִכְלִי מַיִם[26] עֲכוּרִין, שֶׁאֵין הַצּוּרָה נִרְאֵית בָּהֶן. וְכֵן שׁוֹחֵט חוּץ לַגֶּמָּא[27], וְהַדָּם שׁוֹתֵת וְיוֹרֵד לַגֶּמָּא. וּבַשּׁוּק[28] לֹא יַעֲשֶׂה כֵּן[29], שֶׁמָּא יְחַקֶּה אֶת הַמִּינִים[30]. וְאִם שָׁחַט[31] לַגֶּמָּא בַּשּׁוּק - אָסוּר לֶאֱכֹל מִשְׁחִיטָתוֹ עַד שֶׁיִּבְדְּקוּ אַחֲרָיו, שֶׁמָּא מִין הוּא. וּמֻתָּר לִשְׁחֹט עַל דֹּפֶן הַסְּפִינָה[32], וְהַדָּם שׁוֹתֵת עַל הַדֹּפֶן וְיוֹרֵד לַמַּיִם[33]. וּמֻתָּר לִשְׁחֹט עַל גַּבֵּי הַכֵּלִים[34].

26) לכלי מלא מים (גמרא שם מ עמוד ב). 27) משנה וגמרא שם. 28) בפרהסיא 29) משום "ובחוקותיהם לא תלכו" (גמרא שם). 30) עובדי עבודה־זרה, במשנה ובגמרא יש נוסחא: "את הצדוקים", והיא לא נכונה. 31) גמרא, שם. 32) כשהוא מהלך בה. 33) שאינו שוחט לא לתוך הים ולא לתוך הנהר. 34) ולא לתוכם.

ז. כֵּיצַד שׁוֹחֲטִין? מוֹתֵחַ אֶת הַצַּוָּאר[35] וּמוֹלִיךְ הַסַּכִּין וּמְבִיאָהּ[36] עַד שֶׁשּׁוֹחֵט. בֵּין שֶׁהָיְתָה הַבְּהֵמָה רְבוּצָה[37] בֵּין שֶׁהָיְתָה עוֹמֶדֶת וְאָחַז בְּעָרְפָּהּ וְהַסַּכִּין בְּיָדוֹ מִלְּמַטָּה[38] וְשָׁחַט - הֲרֵי זוֹ כְּשֵׁרָה.

35) ראה שם מה, א. 36) שם ל, ב. וכן יש בתוספתא: מצות שחיטה, מוליך ומביא (מגיד־משנה מכת"י). 37) והסכין מלמעלה. 38) שם יז, ב.

ח. נָעַץ אֶת הַסַּכִּין בַּכֹּתֶל[39] וְהֶעֱבִיר הַצַّוָּאר עָלֶיהָ עַד שֶׁנִּשְׁחַט - שְׁחִיטָתוֹ כְּשֵׁרָה. וְהוּא שֶׁיִּהְיֶה צַוָּאר הַבְּהֵמָה לְמַטָּה וְסַכִּין לְמַעְלָה[40]; שֶׁאִם הָיָה צַוָּאר בְּהֵמָה לְמַעְלָה מִן הַסַּכִּין - שֶׁמָּא תֵּרֵד הַבְּהֵמָה בְּכֹבֶד גּוּפָהּ וְתֵחָתֵךְ בְּלֹא הוֹלָכָה וַהֲבָאָה[41], וְאֵין זוֹ שְׁחִיטָה, כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר[42]. לְפִיכָךְ, אִם הָיָה עוֹף[43], בֵּין שֶׁהָיָה צַוָּארוֹ לְמַעְלָה מִן הַסַּכִּין הַנְּעוּצָה אוֹ לְמַטָּה מִמֶּנּוּ - שְׁחִיטָתוֹ כְּשֵׁרָה[44].

39) והיא מחוברת. 40) שם. 41) ושחיטה כזו דרסה היא, ופסולה. אבל אם הסכין תלושה, כמו בהלכה הקודמת, אם תכביד הבהמה תפול הסכין ולא תשחוט, ולפיכך אפילו צואר למעלה כשרה, מכיון ששחט ודאי לא דרס (מגיד־משנה מכת"י). 42) להלן פ"ג הי"א. 43) שהוא קל. ואפילו עופות גדולים, כגון אווזים (מגיד־משנה). 44) שם יז, ב.

ט. הַשּׁוֹחֵט וְהוֹלִיךְ אֶת הַסַּכִּין וְלֹא הֱבִיאָהּ[45] אוֹ הֱבִיאָהּ וְלֹא הוֹלִיכָהּ וְשָׁחַט - שְׁחִיטָתוֹ כְּשֵׁרָה. הוֹלִיךְ וְהֵבִיא עַד שֶׁחָתַךְ הָרֹאשׁ וְהִתִּיזוֹ - שְׁחִיטָתוֹ כְּשֵׁרָה[46]. הוֹלִיךְ וְלֹא הֵבִיא[47] אוֹ הֵבִיא וְלֹא הוֹלִיךְ וְהִתִּיז אֶת הָרֹאשׁ בְּהוֹלָכָה בִּלְבַד אוֹ בַּהֲבָאָה בִּלְבַד: אִם יֵשׁ בַּסַּכִּין כְּמִלֹּא שְׁנֵי צַוָּארִים[48] מִצַּוָּארֵי הַנִּשְׁחָט - שְׁחִיטָתוֹ כְּשֵׁרָה[49], וְאִם לַאו[50] - שְׁחִיטָתוֹ פְּסוּלָה[51]. שָׁחַט שְׁנֵי רָאשִׁים[52] כְּאֶחָד - שְׁחִיטָתוֹ כְּשֵׁרָה.

45) משנה, שם ל, ב. 46) משנה, שם. וראה מגיד־משנה. 47) במשנה, שם. 48) בגמרא, שם לא, א. 49) שיש בה כדי לשחוט ולהתיז את הראש בהולכה בלא הובאה, או בהובאה בלא הולכה, אפילו אם לא דרסה השוחט (רש"י). 50) שאורך הסכין כעובי הצואר או חוץ לצואר משהו (רש"י). 51) דרסה היא, שאין הסימנים והראש עמהם נחתכים במשיכה זו לבדה בלא דרסה. 52) משנה, שם. ואפילו אין אורך הסכין כמלא שני צוארי הנשחט (כסף־משנה).

י. שְׁנַיִם שֶׁאָחֲזוּ בְּסַכִּין[53], אֲפִלּוּ אֶחָד מִצַּד זֶה וְשֵׁנִי

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

מִצַּד אַחֵר כְּנֶגְדּוֹ, וְשָׁחֲטוּ - שְׁחִיטָתָן כְּשֵׁרָה. וְכֵן שְׁנַיִם שֶׁאָחֲזוּ שְׁנֵי סַכִּינִין וְשָׁחֲטוּ כְּאֶחָד בִּשְׁנֵי מְקוֹמוֹת בַּצַּוָּאר[54] - שְׁחִיטָתָן כְּשֵׁרָה[55]. וַאֲפִלּוּ שָׁחַט זֶה הַוֵּשֶׁט בִּלְבַד[56] אוֹ רֻבּוֹ, וְהַשֵּׁנִי שָׁחַט בְּמָקוֹם אַחֵר[57] הַקָּנֶה אוֹ רֻבּוֹ - הֲרֵי שְׁחִיטָה זוֹ כְּשֵׁרָה, וְאַף עַל פִּי שֶׁאֵין הַשְּׁחִיטָה כֻּלָּהּ בְּמָקוֹם אֶחָד. וְכֵן שְׁחִיטָה הָעֲשׂוּיָה כְּקֵלְמוֹס[58] וּשְׁחִיטָה הָעֲשׂוּיָה כְּמַסְרֵק[59] - כְּשֵׁרָה.

53) במשנה שם ל, ב. שנים אוחזים בסכין ושוחטין, מוכח, שאפילו לכתחילה מותר לשחוט בשנים. ורבינו כתב, לשון דיעבד "ואחזו בסכין שחיטתם כשרה". ונראה שרבינו מפרש במתניתין שנים אוחזין - שאוחזין, והסיום שחיטתו כשרה במשנה מוכיח, שרק בדיעבד מותר, אבל לכתחילה אסור לשחוט כך, שמא יעכב האחד על השני כשירצה להביא סכין אצלו. אבל זה רק כשאחד אוחז בקצה האחד והשני בקצה השני, אחד בראש הסכין ואחד בסופו, אבל אם שניהם אוחזים במקום אחד בקתו של סכין - אפילו לכתחילה מותר (מגיד־משנה). 54) בהיקפו של סימן, בין שאותן שחיטות הן זו כנגד זו, בין שאחת למעלה ואחת למטה, כיון שכולם בהיקפו של סימן, ואילו תצרפם במקום אחד יהא רוב בהיקפו של סימן - כשרה (כסף־משנה בשם הראשונים). ורב אחא משבחא פירש, כגון שכל אותם מקומות בהיקפו של סימן בטבעת אחת בקנה וכיוצא בו בושט, כגון בשעה ששחט ונהפך הסימן, נחתך כאן מעט וכאן מעט סביב סביב, ובין כולו יש רוב, אבל כשחתך אחד למעלה והשני למטה יותר סמוך לגוף, פסולה (מגיד־משנה). 55) שם. 56) כן מפרש רבינו חננאל שנים ושלשה מקומות בגמרא, כגון רוב הקנה למעלה ורוב הושט למטה (מגיד־משנה). 57) כרב, ולא כשמואל האומר שצריך שחיטה מפורעת וגלויה, חולין שם. 58) התחיל בקנה למעלה, וחתך ושיפע באלכסון כלפי מטה, ובמקום שנגמרה שחיטת הקנה התחילה שחיטת ושט, וכן מלמטה למעלה (רש"י שם). 59) שם יט, ב. כגון, שעיקם הסכין לכאן ולכאן כמה פעמים בשעת שחיטה, והואיל ונשחט רוב הסימן, כשרה.

יא. אֵין שְׁחִיטַת הַחֵלִין צְרִיכָה כַּוָּנָה[60], אֶלָּא אֲפִלּוּ שָׁחַט כְּמִתְעַסֵּק אוֹ דֶּרֶךְ שְׂחוֹק, אוֹ שֶׁדָּרַךְ סַכִּין לְנַעֲצָהּ בַּכֹּתֶל וּשְׁחָטָהּ בַּהֲלִיכָתָהּ[61], הוֹאִיל וְהַשְּׁחִיטָה כָּרָאוּי בִּמְקוֹמָהּ וְשֶׁעוּרָהּ - הֲרֵי זוֹ כְּשֵׁרָה.

60) ואפילו כוונה לחתוך את הסימנים - לא צריך. כרבי נתן, שם לא, א. 61) ובהוליך ולא הביא - השחיטה כשרה, כמו שכתב בה"ט. ובגמרא שם יב, ב - מציירים אפשרות של הולכה והובאה בזרק סכין, כגון שחתכה הסכין בהליכתה והכתה בכותל וחזרה וחתכה בחזירתה.

יב. לְפִיכָךְ[62], חֵרֵשׁ אוֹ שׁוֹטֶה אוֹ קָטָן אוֹ שִׁכּוֹר שֶׁנִּתְבַּלְבְּלָה דַּעְתּוֹ[63] וּמִי שֶׁאֲחָזָתוּ רוּחַ רָעָה שֶׁשָּׁחֲטוּ, וַאֲחֵרִים רוֹאִין אוֹתָם[64] שֶׁהַשְּׁחִיטָה כְּתִקְּנָהּ - הֲרֵי זוֹ כְּשֵׁרָה[65]. אֲבָל סַכִּין שֶׁנִּפְלָה[66] וְשָׁחֲטָה, אַף עַל פִּי שֶׁשָּׁחֲטָה כְּדַרְכָּהּ - הֲרֵי זוֹ פְּסוּלָה; שֶׁנֶּאֱמַר: וְזָבַחְתָּ - עַד שֶׁיִּהְיֶה הַזּוֹבֵחַ אָדָם[67] וְאַף עַל פִּי שֶׁאֵינוֹ מִתְכַּוֵּן לִשְׁחִיטָה.

62) הואיל ואין צריך כוונה, אף חרש שוטה וקטן שאינם בני דעת - כשרים לשחוט. 63) והרי הוא כשוטה. וכשהגיע לשכרותו של לוט (עירובין סה.). 'פרי חדש' ב'מים חיים'. 64) בשעת שחיטה שלא קלקלו שחיטתן. משנה, שם פ"א. 65) בדיעבד, אבל לכתחילה אין מוסרים לחרש שוטה וקטן לשחוט אפילו חולין. שם יב, ב. 66) מאליה. משנה, שם לא, א. מה־שאין־כן אם הפילה האדם בכוונה להפיל אף־על־פי שאין כוונה לשחיטה - כשרה, מכיון שהמעשה נעשה בידי אדם, כמו שמסיים רבינו. 67) במשנה שם, הלשון: מה שאתה זובח אתה אוכל.

יג. גַּלְגַּל שֶׁל אֶבֶן אוֹ שֶׁל עֵץ[68] שֶׁהָיְתָה הַסַּכִּין קְבוּעָה בּוֹ, וְסִבֵּב אָדָם אֶת הַגַּלְגַּל, וְשָׁם צַוָּאר הָעוֹף אוֹ הַבְּהֵמָה כְּנֶגְדּוֹ עַד שֶׁנִּשְׁחַט בִּסְבִיבַת הַגַּלְגַּל - הֲרֵי זוֹ כְּשֵׁרָה[69]. וְאִם הַמַּיִם הֵן הַמְסַבְּבִין אֶת הַגַּלְגַּל, וְשָׁם אֶת הַצַּוָּאר כְּנֶגְדּוֹ בְּשָׁעָה שֶׁסִּבֵּב וְנִשְׁחַט - הֲרֵי זוֹ פְּסוּלָה[70]. וְאִם פָּטַר[71] אָדָם אֶת הַמַּיִם עַד שֶׁבָּאוּ וְסִבְּבוּ אֶת הַגַּלְגַּל וְשָׁחַט בִּסְבִיבָתוֹ - הֲרֵי זוֹ כְּשֵׁרָה, שֶׁהֲרֵי מִכֹּחַ אָדָם בָּא. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בִּסְבִיבָה רִאשׁוֹנָה[72], שֶׁהִיא מִכֹּחַ הָאָדָם; אֲבָל מִסְּבִיבָה שְׁנִיָּה וּלְאַחֲרֶיהָ[73] - אֵינָהּ מִכֹּחַ הָאָדָם, אֶלָּא מִכֹּחַ הַמַּיִם בְּהִלּוּכָן.

68) שם טז, א. 69) שהאדם סיבב את הגלגל. 70) מפני שהבהמה נשחטה ע"י כוחם של המים. 71) פתח. 72) בגמרא: כח ראשון. 73) שם: כח שני.

יד. הַשּׁוֹחֵט לְשֵׁם הָרִים[74], לְשֵׁם גְּבָעוֹת, לְשֵׁם יַמִּים, לְשֵׁם נְהָרוֹת, לְשֵׁם מִדְבָּרוֹת, אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא נִתְכַּוֵּן לְעָבְדָן אֶלָּא לִרְפוּאָה, וְכֵיוֹצֵא בָּהּ מִדִּבְרֵי הֲבַאי שֶׁאוֹמְרִין הָעוֹבְדֵי כּוֹכָבִים - הֲרֵי שְׁחִיטָתוֹ פְּסוּלָה[75]. אֲבָל אִם שָׁחַט לְשֵׁם מַזַּל הַיָּם אוֹ מַזַּל הָהָר אוֹ לְכוֹכָבִים וּמַזָּלוֹת וְכֵיוֹצֵא בָּהֶן - הֲרֵי זוֹ אֲסוּרָה בַּהֲנָיָה[76] כְּכָל תִּקְרֹבֶת עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים[77].

74) משנה, שם מ, א. 75) אסורה באכילה מפני שנראה כמכוין לעבודה־זרה (כסף־משנה בשם הר"ן), אבל בהנאה מותר כשלא נתכוין לעבדן בשחיטה זו, ואין דרכם של גויים לעבוד הרים וגבעות. 76) בברייתא שם: הרי אלו זבחי מתים. 77) דבר הקרב לעבודה־זרה. ואפילו שחט לשם מזל הים או מזל ההר בשביל רפואה, אסורה בהנאה מדברי סופרים, שעשוהו חכמים כתקרובת עבודה־זרה, משום שדרך הגוים לעבדם (ר"ן).

טו. הַשּׁוֹחֵט אֶת הַבְּהֵמָה לִזְרֹק דָּמָהּ לַעֲבוֹדַת כּוֹכָבִים

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

אוֹ לְהַקְטִיר חֶלְבָּהּ[78] לַעֲבוֹדַת כּוֹכָבִים - הֲרֵי זוֹ אֲסוּרָה[79]. שֶׁלְּמֵדִין מַחֲשָׁבָה בַּחוּץ בְּחֻלִּין[80] מִמַּחֲשֶׁבֶת הַקֳּדָשִׁים בִּפְנִים, שֶׁמַּחֲשָׁבָה כָּזוֹ[81] פּוֹסֶלֶת בָּהֶן, כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר בְּהִלְכוֹת פְּסוּלֵי הַמֻּקְדָּשִׁין[82].

78) שחטה על־מנת שיעבוד העבודה־זרה בזריקת הדם או בהקטרת החלבים, אבל השחיטה עצמה לא היתה לשם עבודה־זרה. 79) בהנאה כזבחי מתים, שם לט, א. פלוגתא של רבי יוחנן וריש לקיש, ופסק כרבי יוחנן שמחשבין מעבודה לעבודה. 80) שמחשבה פוסלת ואוסרת. 81) השוחט קדשים לשמן על־מנת לזרוק דמן או להקטיר חלבן שלא לשמן. 82) פט"ו ה"י.

טז. שְׁחָטָהּ וְאַחַר כָּךְ חָשַׁב[83] לִזְרֹק דָּמָהּ לַעֲבוֹדַת כּוֹכָבִים אוֹ לְהַקְטִיר חֶלְבָּהּ לַעֲבוֹדַת כּוֹכָבִים - הֲרֵי זוֹ אֲסוּרָה מִסָּפֵק[84]; שֶׁמָּא סוֹפוֹ הוֹכִיחַ עַל תְּחִלָּתוֹ, וּבְמַחֲשָׁבָה כָּזוֹ שָׁחַט.

83) ששמעו שאמר כך. 84) שם: "זה היה מעשה בקיסרי, ולא אמרו (חכמים) בה לא איסור ולא היתר".

יז. הַשּׁוֹחֵט לְשֵׁם קָדָשִׁים[85] שֶׁמִּתְנַדְּבִין וְנִדָּרִים כְּמוֹתָן[86] - שְׁחִיטָתוֹ פְּסוּלָה[87], שֶׁזֶּה כְּשׁוֹחֵט קָדָשִׁים בַּחוּץ[88]. שָׁחַט לְשֵׁם קָדָשִׁים שֶׁאֵינָן בָּאִין בְּנֶדֶר וּנְדָבָה - שְׁחִיטָתוֹ כְּשֵׁרָה.

85) משנה, שם מא, ב. 86) באים בנדר ובנדבה, והרואה שהוא שוחטם לשם קדשים - יחשוב שהוא מקדישם ושוחטם לקרבן, וקדשים בחוץ מותרים. 87) מדרבנן גזרו עליה פסול (רש"י). 88) נראה כשוחט קדשים בחוץ, אבל אינם קדשים ממש, שהרי לא הקדישום לפני השחיטה. והמלים "לשם קדשים" אינן לשון הקדש, ופסלו חכמים את השחיטה משום מראית עין, שנראה כשוחט קדשים בחוץ (מגיד־משנה).

יח. כֵּיצַד? הַשּׁוֹחֵט לְשֵׁם עוֹלָה[89], לְשֵׁם שְׁלָמִים, לְשֵׁם תּוֹדָה, לְשֵׁם פֶּסַח[90] - שְׁחִיטָתוֹ פְּסוּלָה; הוֹאִיל וְהַפֶּסַח מַפְרִישׁ אוֹתוֹ בְּכָל הַשָּׁנָה בְּכָל עֵת שֶׁיִּרְצֶה[91], הֲרֵי הוּא דּוֹמֶה לְדָבָר הַנִּדָּר[92] וְהַנִּדָּב. שָׁחַט לְשֵׁם חַטָּאת, לְשֵׁם אָשָׁם וַדַּאי, לְשֵׁם אָשָׁם תָּלוּי[93], לְשֵׁם בְּכוֹר, לְשֵׁם מַעֲשֵׂר[94], לְשֵׁם תְּמוּרָה[95] - שְׁחִיטָתוֹ כְּשֵׁרָה[96].

89) משנה, שם. עולה ושלמים ושלמי תודה באים בנדר ובנדבה. 90) אף־על־פי שחובה היא להביא קרבן הפסח בערב פסח, שחיטתו פסולה, כמו שמפרש. 91) ולא רק בערב פסח, ודינו כשלמים. 92) שהרואה יחשוב שהפרישו לפסח, ועכשיו שוחטו שלא בזמנו והוא שלמים, ויאמר קדשים בחוץ מותרים (רש"י שם). 93) הבא על ספק חיוב כרת. "וזהו הנקרא אשם תלוי, מפני שהוא מכפר על הספק, ותולה לו עד שיוודע לו בוודאי שחטא בשגגה ויקריב חטאתו" (הל' שגגות פ"ח ה"א), והואיל ובא לכפרה - שחיטתו כשרה כשוחט לשם חטאת. 94) מעשר בהמה, שהשבט מקדישו, שנאמר: "וכל מעשר בקר וצאן כל אשר יעבור תחת השבט, העשירי יהיה קודש" (ויקרא כז, לב) ואינו בנדר ונדבה. 95) אינה בנדר ונדבה, וכשאין לו קרבן בתוך ביתו, ואין מקום לחשוב שהוא עושה עכשיו תמורה. ואין לחוש שיחשבו שיש לו זבח במקום אחר, מפני שאלו כן היו יודעים, שהרי יש פרסום לדבר זה, ואפילו כשיש לו זבח בתוך ביתו ולא אמר לשם תמורת זבחי - כשר, גמרא שם מא, ב. 96) כי אין מקום לחשוש, שהרואה יאמר שקדשים שחט. באשם תלוי פסק שלא כמשנה שלנו, מפני שבגמרא אמרו, שזו דעת רבי אלעזר, האומר שמותר לנדב אשם תלוי בכל יום, אבל חכמים חולקים עליו, ופסק רבינו כרבים. ואם שחט בעלי מומים, אף־על־פי שאסורים למזבח - שחיטתו פסולה, כי לפעמים מקום המום מכוסה, דעת רבי יוחנן.

יט. הָיָה מְחֻיָּב חַטָּאת[97], וְשָׁחַט וְאָמַר: לְחַטָּאתִי - שְׁחִיטָתוֹ פְּסוּלָה[98]. הָיָה לוֹ קָרְבָּן בְּתוֹךְ בֵּיתוֹ, וְשָׁחַט וְאָמַר: לְשֵׁם תְּמוּרַת זִבְחִי - שְׁחִיטָתוֹ פְּסוּלָה, שֶׁהֲרֵי הֵמִיר בּוֹ[99].

97) גמרא, שם. 98) כל מחויב חטאת נותן בעצמו פרסום לדבר, כדי שיתבייש ויתכפר מעוונו, לפיכך השומע שאמר לשם חטאתי בשעת שחיטה, אומר: עתה הוא מפרישה לשם חטאתו, וכששוחטה בחוץ יאמרו הרואים קדשים בחוץ מותרים. אבל אינו מחוייב חטאת, שחיטתו כשרה אף־על־פי שאמר לשם חטאתי, מכיון שהאנשים יודעים שאינו מחוייב חטאת (רש"י שם). 99) משנה, תמורה כו, ב. וכן פסק רבינו בהל' תמורה פ"ב ה"א: התמורה היא שיאמר הרי זו תחת זו, הרי זו חליפת זו, תחת חטאת זו, תחת חטאת שיש לי בתוך הבית - והוא שיש לו. מלשון רבינו משמע, שזו היא תמורה ממש, ואם כן חלה עליה קדושת הגוף ופסולה מן התורה, כקדשים שנשחטו בחוץ. רבינו פסק כאן שאם אמר תמורת זבחי, ולא אמר שיש לי בבית גם־כן תמורה. ובאמת בסוגיא שם: "והא לא קאמר לשם תמורת זבחי?" ראה שם ברש"י, משמע דלשון תמורת זבחי מועיל כתמורה ממש. לפי זה, הלשון פסולה בהלכות יז־יח ותחילת הי"ט, אינה דומה להלשון פסולה כאן, שם פסול מדרבנן, כמו שביארנו, מפני הרואים, ואסור רק באכילה ולא בהנאה, כמ"ש ה'מגיד משנה' בכת"י, וכאן נעשים קדשים פסולים מן התורה, שהרי המיר בה ושחטה בחוץ, ואסורה אף בהנאה כפסולי מוקדשים.

כ. הָאִשָּׁה שֶׁשָּׁחֲטָה[100] לְשֵׁם עוֹלַת יוֹלֶדֶת, וְאָמְרָה: זוֹ לְעוֹלָתִי - שְׁחִיטָתָהּ כְּשֵׁרָה; שֶׁאֵין עוֹלַת יוֹלֶדֶת בָּאָה בְּנֶדֶר וּנְדָבָה, וַהֲרֵי אֵינָהּ יוֹלֶדֶת[101] שֶׁנִּתְחַיְּבָה בָּעוֹלָה. וְאֵין חוֹשְׁשִׁין לָהּ שֶׁמָּא הִפִּילָה, שֶׁכָּל הַמַּפֶּלֶת - קוֹל יֵשׁ לָהּ[102]. אֲבָל הַשּׁוֹחֵט לְשֵׁם עוֹלַת נָזִיר[103], אַף עַל פִּי שֶׁאֵינוֹ נָזִיר - שְׁחִיטָתוֹ פְּסוּלָה; שֶׁעִקַּר הַנְּזִירוּת נֶדֶר מִן הַנְּדָרִים[104].

100) חולין מא, ב. גירסת רבינו שם: "לאתויי (לרבות) עולת

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

יולדת. פשיטא (מה בא להשמיענו)? מהו דתימא אפולי אפולא — קא־משמע־לן". פירוש, הגמרא מתרצת שהמשנה באה ללמדנו שאין חוששים שמא הפילה בצינעה, וחייבת להביא עולה ושוחטת אותה בחוץ, שהרי נשים שוחטות בקדשים לכתחילה, וראה להלן בפ"ד ה"ד, וב'מגיד משנה' שם. 101) וכל הרואה יודע שמשקרת. 102) לפי גירסת רבינו, שם מב, א. 'מגיד משנה'. 103) שם. 104) ואולי נדר בנזירות בצנעא, כמ"ש בסוגיא שם. ואם תאמר: מפני מה לא אמרו גם בתמורה, שמא יש לו זבח בתוך ביתו בצנעא. תירצו ב'תוספות', שאם יש לו זבח בתוך ביתו, הדבר יש לו קול, מפני שרגילים להודיע, כדי שלא יבואו לידי מעילה. ולפיכך בזבח אין חוששים שמא יש לו בתוך ביתו בצנעא. ודעת רבינו, שלא חילקו בכלל של נידר ונידב, ונזירות גם־כן נדר ככל הנדרים, ולכן חוששים שמא הוא נזיר בצנעא ושחיטתו פסולה. [מדברי רבינו נראה, שגם בזמן הזה שאין מקריבים קרבנות - שחיטתו פסולה, 'מגיד משנה'].

כא. שְׁנַיִם אוֹחֲזִין בַּסַּכִּין[105] וְשׁוֹחֲטִין, אֶחָד מִתְכַּוֵּן לְשֵׁם דָּבָר שֶׁהַשּׁוֹחֵט לוֹ שְׁחִיטָתוֹ אֲסוּרָה[106], וְהַשֵּׁנִי לֹא הָיְתָה לוֹ כַּוָּנָה כְּלָל, וַאֲפִלּוּ נִתְכַּוֵּן לְשֵׁם דָּבָר הַמֻּתָּר[107] לְהִתְכַּוֵּן לוֹ - הֲרֵי זוֹ פְּסוּלָה. וְכֵן אִם שָׁחַט זֶה אַחַר זֶה[108], וְהִתְכַּוֵּן הָאֶחָד מֵהֶן לְשֵׁם דָּבָר הַפָּסוּל - פּוֹסֵל. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? כְּשֶׁהָיָה לוֹ בָּהּ שֶׁתָּפוּת[109]; אֲבָל אִם אֵין לוֹ בָּהּ שֶׁתָּפוּת - אֵינָהּ אֲסוּרָה[110]; שֶׁאֵין אָדָם מִיִּשְׂרָאֵל אוֹסֵר דָּבָר שֶׁאֵינוֹ שֶׁלּוֹ, שֶׁאֵין כַּוָּנָתוֹ אֶלָּא לְצַעֲרוֹ[111].

105) אחד בראשה ואחד בסופה, או שניהם אוחזין בקת. 106) כגון שוחט לשם הרים או לשם עולה. משנה שם מ, א - ומא, ב. 107) שם. 108) בלא שהיה ביניהם. 109) שם מא, א. 110) אפילו באכילה (מגיד־משנה). 111) מפני שסתם ישראל חזקה שאינו עושה דבר האסור ולהזיק לחבירו. ואף־על־פי־כן אם יש לו שותפות אסור, שאין להניח שהוא רוצה להפסיד לעצמו כדי לצער לחבירו, ובוודאי לעבודה־זרה התכוון. וזהו כשיטת רש"י שם, אבל ה'תוספות' סוברים שאפילו כשהשוחט שותף בבהמה, אם אינו ישראל מומר, אומרים שכוונתו היתה לצער את שותפו. ויש לשאול למה השמיט רבינו ההלכה שבישראל מומר אין אומרים לצער היתה כוונתו, כמבואר בגמרא שם, שמתרצים המשנה של שנים אוחזים בסכין ושוחטין אחד לשום אחד וכו' שחיטתו פסולה, ואין אומרים שכוונתו היתה רק לצער את חבירו, הכא במאי עסקינן (כאן אנו עוסקים), בישראל מומר. ויש לומר שהסוגיא מתרצת את המשנה דף מ, א - בשוחט לשום הרים וכו' ובישראל מומר אנו אומרים שסתם מחשבתו לעבודה־זרה ולא לצער את חבירו, אבל רבינו מדבר באלו שתי המשניות, כמו שביארנו, וגם בשוחט לשום עולה וכו' ואין הבדל בין מומר ובין אינו מומר, דלא שייך כאן מחשבתו לעבודה־זרה. וההלכה שבמומר לעבודה־זרה אין אומרים לצער היתה הכוונה, ראה בפ"ז מהל' חובל ומזיק.

כב. יִשְׂרָאֵל שֶׁשָּׁחַט לְעוֹבֵד כּוֹכָבִים[112], אַף עַל פִּי שֶׁהָעוֹבֵד כּוֹכָבִים מִתְכַּוֵּן לְכָל מַה שֶּׁיִּרְצֶה[113] - שְׁחִיטָתוֹ כְּשֵׁרָה; שֶׁאֵין חוֹשְׁשִׁין אֶלָּא לְמַחֲשֶׁבֶת הַזּוֹבֵחַ[114], לֹא לְמַחֲשֶׁבֶת בַּעַל הַבְּהֵמָה. לְפִיכָךְ[115], עוֹבֵד כּוֹכָבִים שֶׁשָּׁחַט לְיִשְׂרָאֵל[116], אֲפִלּוּ הָיָה[117] קָטָן[118] - שְׁחִיטָתוֹ נְבֵלָה, כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר[119].

112) בשביל לא יהודי. 113) ואפילו לשם עבודה־זרה. 114) במשנה שם לח, ב - הכל הולך אחר השוחט. 115) מכאן יוצא שהכל תלוי במחשבת השוחט והוא בעל הזבח, ולפיכך בבהמת ישראל ששחטה גוי, יש לקרוא בה "וקרא לך ואכלת מזבחו" (שמות לד, טו), ומפסוק זה למדנו ששחיטת גוי נבילה. ראה לקמן פ"ד הי"א (לחם־משנה). 116) שהבהמה של ישראל. 117) הגוי. 118) שאינו יודע לעבוד עבודה־זרה. 119) להלן פ"ד הי"א, משום "וקרא לך ואכלת מזבחו". ובהלכה יב: וגדר גדול גדרו בדבר שאפילו גוי שאינו עובד עבודה־זרה, שחיטתו נבילה.

~ שבת קודש ח' אדר־א' ~

פֶּרֶק שְׁלִישִׁי[1]

1) יבאר שהייה, דרסה, חלדה, הגרמה ועיקור — כיצד; כל מקום שנאמר שחיטה פסולה, אם היא נבילה; שש נבילות מחיים; ובדיקת הוושט.

א. חֲמִשָּׁה דְּבָרִים מַפְסִידִין אֶת הַשְּׁחִיטָה, וְעִקַּר הִלְכוֹת שְׁחִיטָה לְהִזָּהֵר בְּכָל אַחַת מֵהֶן. וְאֵלּוּ הֵן: שְׁהִיָּה, דְּרָסָה, חֲלָדָה, הַגְרָמָה וְעִקּוּר.

ב. שְׁהִיָּה כֵּיצַד? הֲרֵי שֶׁהִתְחִיל לִשְׁחֹט וְהִגְבִּיהַּ יָדוֹ קֹדֶם שֶׁיִּגְמֹר הַשְּׁחִיטָה וְשָׁהָה, בֵּין בְּשׁוּגֵג[2] בֵּין בְּמֵזִיד בֵּין בְּאֹנֶס, וְחָזַר הוּא אוֹ אַחֵר וְגָמַר אֶת הַשְּׁחִיטָה: אִם שָׁהָה כְּדֵי שֶׁיַּגְבִּיהַּ אֶת הַבְּהֵמָה וְיַרְבִּיצֶנָּה וְיִשְׁחוֹט - שְׁחִיטָתוֹ פְּסוּלָה; וְאִם שָׁהָה פָּחוֹת מִכְּדֵי זֶה - שְׁחִיטָתוֹ כְּשֵׁרָה.

2) שאינו תלוי בכוונת ודעת השוחט.

ג. הָיְתָה בְּהֵמָה דַּקָּה - שִׁעוּר שְׁהִיָּתָהּ כְּדֵי שֶׁיַּגְבִּיהַּ בְּהֵמָה דַּקָּה וְיַרְבִּיצֶנָּה וְיִשְׁחוֹט. וְאִם הָיְתָה גַּסָּה - כְּדֵי שֶׁיַּגְבִּיהֶנָּה וְיַרְבִּיצֶנָּה וְיִשְׁחוֹט. וּבָעוֹף - כְּדֵי שֶׁיַּגְבִּיהַּ בְּהֵמָה דַּקָּה וְיַרְבִּיצֶנָּה וְיִשְׁחוֹט.

ד. שָׁחַט מְעַט וְשָׁהָה מְעַט, וְחָזַר וְשָׁחַט מְעַט וְשָׁהָה מְעַט, עַד שֶׁגָּמַר הַשְּׁחִיטָה, וְלֹא שָׁהָה בְּפַעַם אַחַת שִׁעוּר הַשְּׁהִיָּה, אֲבָל כְּשֶׁתַּחְשֹׁב כָּל זְמַן הַשְּׁהִיּוֹת יִצְטָרֵף מִכֹּלָּן שִׁעוּר שְׁהִיָּה - הֲרֵי זוֹ סֵפֵק נְבֵלָה[3]. וְכֵן אִם שָׁהָה כְּדֵי שֶׁיַּגְבִּיהֶנָּה וְיַרְבִּיצֶנָּה וּכְדֵי שֶׁיִּשְׁחַט כְּמוֹ מְעוּט הַסִּימָנִין בִּלְבַד, לֹא כְּדֵי שֶׁיִּשְׁחַט שְׁחִיטָה גְּמוּרָה[4] - הֲרֵי זוֹ סֵפֵק נְבֵלָה.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

3) שזו היא בעייא שלא נפשטה אם שהיות מצטרפות או לא, ולכן היא ספק נבילה. 4) היינו רוב הסימנים. ואם שהה כדי שישחוט מחצה גם כן ספק נבלה.

ה. שָׁחַט רֹב אֶחָד בְּעוֹף אוֹ רֹב שְׁנַיִם בִּבְהֵמָה, אַף עַל פִּי שֶׁשָּׁהָה חֲצִי הַיּוֹם וְחָזַר וְגָמַר חֲתִיכַת הַסִּימָנִין - הֲרֵי זוֹ מֻתֶּרֶת; מֵאַחַר שֶׁנִּשְׁחַט בָּהּ כַּשִּׁעוּר, הֲרֵי זֶה כִּמְחַתֵּךְ[5] בְּשַׂר הַשְּׁחוּטָה.

5) ואין זה גמר שחיטה, ולפיכך אפילו שהה כשר.

ו. שָׁחַט בַּקָּנֶה לְבַדּוֹ[6] חֶצְיוֹ[7] אוֹ מְעוּטוֹ, וְשָׁהָה זְמַן מְרֻבֶּה - הֲרֵי זֶה חוֹזֵר וְגוֹמֵר הַשְּׁחִיטָה וְאֵין בְּכָךְ כְּלוּם. אֲבָל אִם שָׁחַט רֹב הַקָּנֶה[8] אוֹ שֶׁנִּקַּב בַּוֵּשֶׁט[9] כָּל שֶׁהוּא וְשָׁהָה כַּשִּׁעוּר, בֵּין שֶׁחָזַר וְגָמַר הַשְּׁחִיטָה שֶׁהִתְחִיל בֵּין שֶׁשָּׁחַט שְׁחִיטָה גְּמוּרָה בְּמָקוֹם אַחֵר - הֲרֵי זוֹ פְּסוּלָה; מִפְּנֵי שֶׁהַבְּהֵמָה אוֹ הָעוֹף שֶׁנִּפְסַק רֹב הַקָּנֶה שֶׁלָּהּ אוֹ שֶׁנִּקַּב הַוֵּשֶׁט בְּמַשֶּׁהוּ - נְבֵלָה, וְאֵין הַשְּׁחִיטָה מוֹעֶלֶת בָּהּ, כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר.

6) שיודע בוודאי שלא נגע בוושט, כגון שתפס בידו הקנה לבדו ושחט בו. 7) חיתוך חצי הקנה אינה שחיטה. מכיון שקנה נטרף רק כשנפסק רובו ולפיכך הוא כמחתך בעור הצוואר. 8) בבהמה שצריכה שחיטת שני הסימנים.
9) בין בבהמה בין בעוף.

ז. הִנֵּה נִתְבָּאֵר לְךָ, שֶׁאֵין שְׁהִיָּה בַּקָּנֶה בְּעוֹף כְּלָל. שֶׁאִם שָׁחַט רֹב הַקָּנֶה וְשָׁהָה - כְּבָר נִגְמְרָה שְׁחִיטָתוֹ; כְּשֶׁחָזַר וְגָמַר - מְחַתֵּךְ בָּשָׂר הוּא. וְאִם שָׁחַט בְּמְעוּט הַקָּנֶה[10] וְשָׁהָה - הֲרֵי זֶה חוֹזֵר וְשׁוֹחֵט כָּל זְמַן שֶׁיִּרְצֶה; שֶׁאֵינָהּ נֶאֱסֶרֶת מִשּׁוּם נְבֵלָה עַד שֶׁיִּפְסֵק רֹב הַקָּנֶה.

10) או אפילו בחציו.

ח. שָׁחַט[11] הָעוֹף וְשָׁהָה בּוֹ[12], וְאֵינוֹ יוֹדֵעַ[13] אִם נִקַּב הַוֵּשֶׁט אוֹ לֹא נִקַּב - חוֹזֵר וְשׁוֹחֵט הַקָּנֶה לְבַדּוֹ בְּמָקוֹם אַחֵר[14], וּמַנִּיחוֹ עַד שֶׁיָּמוּת, וּבוֹדֵק הַוֵּשֶׁט מִבִּפְנִים[15]. אִם לֹא נִמְצֵאת בּוֹ טִפַּת דָּם - בְּיָדוּעַ שֶׁלֹּא נִקַּב, וּכְשֵׁרָה.

11) התחיל לשחוט בקנה. 12) בחציו הראשון.
13) לצאת ידי ספק עושין בדיקה. 14) אבל לא שוחטים את הקנה באותו מקום, כלומר, להוסיף עליו עד רובו. מפני שיש לחוש שמתוך שכבר התחיל לשחוט באותו מקום קל יותר לפגוע בוושט וכשימצא נקב יאמר שהוא נעשה עכשיו בשחיטה זו ולא היה מקודם, ויבוא להכשיר שלא כדין. או להיפך, עצה טובה היא פן יפגע עתה בוושט וינקבו ויבוא לפסול שלא כדין, שיחשוב שהוושט היה נקוב מקודם.
15) ומבחוץ אין בדיקה לוושט, שנקיבתו במשהו, מפני שאין טיפת הדם האדומה ניכרת בעור החיצון של הוושט שהוא אדום, אבל העור הפנימי של הוושט לבן ואפילו טיפת דם קטנה אדומה ניכרת בו.

ט. חֻלְּדָה[16] כֵּיצַד? כְּגוֹן שֶׁהִכְנִיס הַסַּכִּין בֵּין סִימָן לְסִימָן, בֵּין שֶׁפָּסַק הַסִּימָן הָעֶלְיוֹן לְמַעְלָה, בֵּין שֶׁשָּׁחַט הַתַּחְתּוֹן לְמַטָּה, שֶׁהִיא דֶּרֶךְ שְׁחִיטָה - הֲרֵי זוֹ פְּסוּלָה.

16) שהסכין מתחבאת ומתכסה.

י. הִכְנִיס אֶת הַסַּכִּין תַּחַת הָעוֹר וְשָׁחַט שְׁנֵי הַסִּימָנִים כְּדַרְכָּן, אוֹ שֶׁהֶחֱלִיד אֶת הַסַּכִּין תַּחַת צֶמֶר מְסֻבָּךְ, אוֹ שֶׁפָּרַס מַטְּלִית[17] עַל הַסַּכִּין וְעַל הַצַּוָּאר וְשָׁחַט תַּחַת הַמַּטְּלִית, הוֹאִיל וְאֵין הַסַּכִּין גְּלוּיָה - הֲרֵי זוֹ סְפֵק נְבֵלָה. וְכֵן אִם שָׁחַט מְעוּט הַסִּימָנִים בְּהַחְלָדָה, וְגָמַר הַשְּׁחִיטָה שֶׁלֹּא בְּהַחְלָדָה - הֲרֵי זוֹ סְפֵק נְבֵלָה.

17) בעיא שם, תחת מטלית מהו? והיינו שפרס מטלית על הסכין ועל הצוואר.

יא. דְּרָסָה[18] כֵּיצַד? כְּגוֹן שֶׁהִכָּה בְּסַכִּין עַל הַצַּוָּאר, כְּדֶרֶךְ שֶׁמַּכִּין בְּסַיִף, וְחָתַךְ הַסִּימָנִין בְּבַת אַחַת בְּלֹא הוֹלָכָה וְלֹא הוֹבָאָה[19]; אוֹ שֶׁהִנִּיחַ הַסַּכִּין עַל הַצַּוָּאר וְדָחַק וְחָתַךְ לְמַטָּה, כְּחוֹתֵךְ צְנוֹן אוֹ קִשּׁוּת, עַד שֶׁחָתַךְ הַסִּימָנִין - הֲרֵי זוֹ פְּסוּלָה.

18) שדוחק את הסכין בכוח ופוסק. 19) שלא עשה לא זו ולא זו, שאילו הוליך ולא הביא או הביא ולא הוליך, שחיטתו כשרה.

יב. הַגְּרָמָה כֵּיצַד? זֶה הַשּׁוֹחֵט בַּקָּנֶה לְמַעְלָה[20] בְּמָקוֹם שֶׁאֵינוֹ רָאוּי לִשְׁחִיטָה. וּכְמוֹ שְׁנֵי חִטִּים יֵשׁ בְּסוֹף הַקָּנֶה[21] לְמַעְלָה בְּטַבַּעַת גְּדוֹלָה. שָׁחַט בְּתוֹךְ הַחִטִּים: אִם שִׁיֵּר מֵהֶן כָּל שֶׁהוּא לְמַעְלָה[22] - הֲרֵי זוֹ כְּשֵׁרָה; שֶׁהֲרֵי שָׁחַט מִשְּׁפוּי כּוֹבַע[23] וּלְמַטָּה[24], וְהוּא מִן הַמָּקוֹם הָרָאוּי לִשְׁחִיטָה; וְאִם לֹא שִׁיֵּר מֵהֶן כְּלוּם, אֶלָּא שָׁחַט לְמַעְלָה מֵהֶן - הֲרֵי זוֹ מֻגְרֶמֶת וּפְסוּלָה.

20) במקום שאינו ראוי לשחיטה. 21) דע שהקנה הוא טבעות טבעות והטבעת העליונה היא שלימה אבל האחרות אינן שלימות ורצועה של בשר מסבבת אותן ומחברת את שתי קצות הטבעות. ובראש הקנה, על הטבעת העליונה יש כמין כובע של בשר והוא משופע ומחודד ומשם הקול יוצא. ובסוף שיפוי כובע זה יש כמין שני גרעינים של בשר והם נקראין חיטים. 22) לצד הראש. 23) אין זה אותו בשר קטן שנופל על פי הקנה לעכב את הקול, אלא כמין כובע ממש הוא עשוי ומאמצעיתו ולמעלה הולך וכלה ונעשה חדוד כמין קולמוס, ואותו שיפוי נקרא שיפוי כובע.
24) קודם שיתחיל הכובע לשפע ולעלות.

יג. שָׁחַט רֹב הָאֶחָד[25] אוֹ רֹב הַשְּׁנַיִם[26], וְהִשְׁלִים הַשְּׁחִיטָה בִּדְרָסָה אוֹ בְּהַגְּרָמָה - הֲרֵי זוֹ כְּשֵׁרָה[27]; שֶׁהֲרֵי נִשְׁחַט הַשִּׁעוּר כָּרָאוּי. הִגְרִים בַּתְּחִלָּה שְׁלִישׁ, וְשָׁחַט שְׁנֵי שְׁלִישִׁים - הֲרֵי זוֹ כְּשֵׁרָה[28]. שָׁחַט שְׁלִישׁ,

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

וְהִגְרִים שְׁלִישׁ, וְחָזַר וְשָׁחַט שְׁלִישׁ הָאַחֲרוֹן - כְּשֵׁרָה[29]. הִגְרִים שְׁלִישׁ, וְשָׁחַט שְׁלִישׁ, וְחָזַר וְהִגְרִים שְׁלִישׁ הָאַחֲרוֹן - הֲרֵי זוֹ פְּסוּלָה[30]. וְאִם דָּרַס אוֹ הֶחֱלִיד, בֵּין בַּשְּׁלִישׁ הָרִאשׁוֹן בֵּין בַּשְּׁלִישׁ הָאֶמְצָעִי - הֲרֵי זוֹ פְּסוּלָה.

25) בעוף. 26) של שני הסימנים בבהמה. 27) למד רבינו משהייה, שאם שהה אחרי שחיטת רוב סימן אחד בעוף או שניים בבהמה, כשרה משום שנשחט השיעור כראוי, והוא הדין בהגרמה ודרסה, שכשר אחרי שחיטת הרוב. והוא הדין גם בחלדה. ויש פוסקים הסוברים, ששהייה ודרסה וחלדה במיעוט האחרון ספק נבלה ורק הגרמה אם נעשית אחרי שנשחט הרוב, כשרה. וטעמו של דבר, משום ששהייה ודרסה וכן חלדה הם במקום שחיטה, ומכיון שמעשה השחיטה נעשית קצתה בפסול, הרי היא ספק נבלה, מה שאין כן בהגרמה שאינה במקום שחיטה והרי הוא כאילו מחתך בידה או ברגלה, וזה מותר אחרי שנשחט השיעור כראוי. 28) שהרי סוף סוף שחט הרוב כדרכו במקום שחיטה. במה דברים אמורים? בקנה, אבל בוושט פסול. 29) שאין צריך רוב רצוף ובבת אחת, אלא מכיון שיש רוב שחוט בהיקפם של הסימנים, הרי היא שחיטה כשרה. 30) שאין כאן רוב בשחיטה.

יד. עִקּוּר כֵּיצַד? כְּגוֹן שֶׁנַּעֲקָרָה הַגַּרְגֶּרֶת[31], וְהִיא הַקָּנָה, אוֹ הַוֵּשֶׁט, וְנִשְׁמַט אֶחָד מֵהֶן[32] אוֹ שְׁנֵיהֶן קֹדֶם גְּמַר שְׁחִיטָה. אֲבָל אִם שָׁחַט אֶחָד בְּעוֹף[33] אוֹ רֻבּוֹ, וְאַחַר כָּךְ נִשְׁמַט הַסִּימָן הַשֵּׁנִי - שְׁחִיטָתוֹ כְּשֵׁרָה[34].

31) שנתדלדלו הסימנים כולם או רובם. 32) ממקומו. והלכה למשה מסיני, שאם יקרה הדבר כן בשעת שחיטה, השחיטה פסולה, הואיל שנשמט באותה שעה אי אפשר לשחוט בהכשר, שמחמת העיקור מתנדנדים הסימנים. 33) שגם בעוף עיקור סימנים פוסל. 34) שכבר נשחט שיעורו כראוי והשימוט שלאחר השחיטה אינו פוסל.

טו. נִשְׁמַט אֶחָד מֵהֶן וְאַחַר כָּךְ שָׁחַט אֶת הַשֵּׁנִי - שְׁחִיטָתוֹ פְּסוּלָה[35]. שָׁחַט אֶחָד מֵהֶן וְנִמְצָא הַשֵּׁנִי שָׁמוּט, וְאֵין יָדוּעַ אִם קֹדֶם שְׁחִיטָה נִשְׁמַט אוֹ אַחַר שְׁחִיטָה - הֲרֵי זוֹ סְפֵק נְבֵלָה.

35) הואיל וקודם השחיטה נשמט, אף על פי ששחט את הסימן האחר ולא את הנשמט.

טז. נִמְצָא הַסִּימָן הַשָּׁחוּט שָׁמוּט[36] - הֲרֵי זוֹ כְּשֵׁרָה[37]. שֶׁוַּדַּאי אַחַר שְׁחִיטָה נֶעֱקַר; שֶׁאִלּוּ נֶעֱקַר קֹדֶם שְׁחִיטָה - הָיָה מִתְדַּלְדֵּל וְלֹא נִשְׁחָט.

36) בסוף ההלכה הקודמת מדובר, כשנשמט הסימן שלא נשחט. 37) כרב, האומר: "אי אפשר לשמוטה שתיעשה שחוטה", שאם נשמט הסימן לפני השחיטה היה יורד למטה ולא היה נשחט.

יז. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים[38]? שֶׁלֹּא תָּפַס הַסִּימָנִין בְּיָדוֹ כְּשֶׁשָּׁחַט; אֲבָל אִם תְּפָסָן וְשָׁחַט - אֶפְשָׁר שֶׁתִּשָּׁחֵט אַחַר הָעִקּוּר. וּלְפִיכָךְ, אִם נִמְצֵאת[39] שְׁמוּטָה וּשְׁחוּטָה - הֲרֵי זוֹ סְפֵק נְבֵלָה.

38) שאין שמוטה נעשית שחוטה. 39) לאחר זמן ואינו יודע אם תפס הסימנים בידו ונשמטו קודם שחיטה או לא תפס, ואחר השחיטה נשמטו.

יח. כָּל מָקוֹם שֶׁאָמַרְנוּ בִּשְׁחִיטָה 'פְּסוּלָה' - הֲרֵי זוֹ נְבֵלָה[40], וְאִם אָכַל מִמֶּנָּה כְּזַיִת - לוֹקֶה מִשּׁוּם אוֹכֵל נְבֵלָה. שֶׁאֵין מוֹצִיא מִידֵי נְבֵלָה אֶלָּא שְׁחִיטָה כְּשֵׁרָה, כַּאֲשֶׁר צִוָּה מֹשֶׁה רַבֵּנוּ עָלָיו הַשָּׁלוֹם, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ. וְכָל סָפֵק בִּשְׁחִיטָה - הֲרֵי הוּא סְפֵק נְבֵלָה, וְהָאוֹכֵל מִמֶּנָּה - מַכִּין אוֹתוֹ מַכַּת מַרְדּוּת[41].

40) כל שנפסלה בשחיטתה נבלה. 41) ככל העובר על ספק של תורה קל וחומר מהעובר על דברי סופרים.

יט. בְּהֵמָה שֶׁנִּטַּל יָרֵךְ שֶׁלָּהּ וַחֲלָלָהּ עִמָּהּ, עַד שֶׁתְּרָאֶה חֲסֵרָה כְּשֶׁתִּרְבַּץ[42] - הֲרֵי זוֹ נְבֵלָה, כְּמוֹ שֶׁנֶּחְתַּךְ[43] חֲצִיָּהּ וְנֶחְלְקָה לִשְׁנֵי גּוּפוֹת, וְאֵין הַשְּׁחִיטָה מוֹעֶלֶת בָּהּ. וְכֵן אִם נִשְׁבְּרָה מַפְרֵקְתָּהּ וְרֹב בָּשָׂר עִמָּהּ[44], אוֹ שֶׁנִּקְרְעָה מְגֻבָּהּ כְּדָג, אוֹ שֶׁנִּפְסַק רֹב הַקָּנָה, אוֹ שֶׁנִּקַּב הַוֵּשֶׁט בְּכָל שֶׁהוּא בְּמָקוֹם הָרָאוּי לִשְׁחִיטָה[45] - הֲרֵי זוֹ נְבֵלָה מֵחַיִּים[46], וְאֵין הַשְּׁחִיטָה מוֹעֶלֶת בָּהּ. וְאֶחָד הַבְּהֵמָה וְאֶחָד הָעוֹף[47] בְּכָל הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה.

42) כך מפרש רבא את המימרא של ר' אלעזר ופירש רש"י: דרך הבהמה לרבוץ על יריכה ומתכסה יריכה ברביצתה וזו ניכר חסרונה כשהיא רבוצה. 43) כלומר, דין ניטל הירך שווה לדין נחתכה חצייה, שתיהן נבלה, אבל לא נתכוון רבינו לומר, שניטל הירך זהה עם נחתך חצייה. 44) נפסק עמה רוב בשר שאחורי הצוואר. 45) אבל נקב בתורבץ הוושט הרי היא טריפה ולא נבילה. 46) בשאר הדברים, אבל לא בפסוקת הגרגרת ונקובת הוושט שאינה מטמאה בחיים. 47) תני לוי, טרפות שמנו חכמים בבהמה, כנגדן בעוף (גם כן טריפה).

כ. שְׁנֵי עוֹרוֹת יֵשׁ לוֹ לַוֵּשֶׁט: הַחִיצוֹן אָדֹם, וְהַפְּנִימִי לָבָן. נִקַּב הָאֶחָד מֵהֶן בִּלְבַד - כְּשֵׁרָה[48]; נִקְּבוּ שְׁנֵיהֶן בְּכָל שֶׁהוּא בְּמָקוֹם הָרָאוּי לִשְׁחִיטָה - הֲרֵי זוֹ נְבֵלָה. וּבֵין שֶׁנִּשְׁחֲטָה בִּמְקוֹם הַנֶּקֶב[49] בֵּין שֶׁנִּשְׁחֲטָה בְּמָקוֹם אַחֵר - אֵין הַשְּׁחִיטָה מוֹעֶלֶת בָּהּ. נִקְּבוּ שְׁנֵיהֶם זֶה שֶׁלֹּא כְּנֶגֶד זֶה - נְבֵלָה[50].

48) זה בלא זה כשר, שהשני שלא ניקב מגין. 49) שמא במקום נקב קא שחיט. 50) ואף על פי שבאיברים אחרים בעלי שני עורות, כגון מוח, ריאה וכו', כשרה כשניקבו שניהם זה שלא כנגד זה, כאן - בוושט שדרכו להתפשט ולהתכווץ תכופות, חוששים פן יזדמנו שני הנקבים זה כנגד זה ולא יהיה עור מגין.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

כא. נִקַּב הַוֵּשֶׁט וְעָלָה בּוֹ קְרוּם וּסְתָמוֹ - אֵין הַקְּרוּם כְּלוּם[51], וַהֲרֵי הוּא נָקוּב כְּשֶׁהָיָה. נִמְצָא קוֹץ עוֹמֵד[52] בַּוֵּשֶׁט - הֲרֵי זוֹ סְפֵק נְבֵלָה; שֶׁמָּא נִקַּב הַוֵּשֶׁט וְעָלָה קְרוּם[53] בִּמְקוֹם הַנֶּקֶב וְאֵינוֹ נִרְאֶה. אֲבָל אִם נִמְצָא הַקּוֹץ לְאָרְכּוֹ[54] בַּוֵּשֶׁט - אֵין חוֹשְׁשִׁין לוֹ; שֶׁרֹב הַבְּהֵמוֹת הַמִּדְבָּרִיּוֹת אוֹכְלוֹת הַקּוֹצִים תָּמִיד.

~ נקודות משיחות קודש ~

"נִקַּב הַוֵּשֶׁט וְעָלָה בּוֹ קְרוּם וּסְתָמוֹ - אֵין הַקְּרוּם כְּלוּם כו'".

מכאן משמע קצת שלדעת הרמב"ם "טריפה חוזרת להכשירה", שהרי הסיבה שנחשבת טריפה היא מפני ש"אין הקרום כלום", אבל אם היה סותמה יפה אזי לכאורה חוזרת להכשירה.

(הנ"ל, הוא אחד מתוך למעלה משלושים מראי מקומות המובאים במכתב להגאון הרגצו'בי משנת תרפ"ה ובו מוכיח משלל מראי מקומות בש"ס חולין וזבחים, 'יד החזקה', מורה נבוכים, פירוש המשניות ועוד, שטריפה חוזרת להכשירה).

(לקוטי שיחות חלק כז עמוד 308
מתוך רמב"ם "פרדס המלך")

51) אם ניקב ונסתם אפילו סתימה עבה אינה מתקיימת. 52) כלומר תחוב (רדב"ז בכת"י). בגמרא שם: ישב לו קוץ בוושט, ופירש רש"י כגון שאכלה קוץ ונתחב לתוך הוושט ואינו נראה נקיבתו מבחוץ. 53) אפילו אין קורט דם בוושט. שלא כעולא שם, שאומר אין חוששין שמא הבריא, שמא היה נקוב והבריא שעלה קרום מחמת מכה. וברש"י שם עוד פירוש ל"שמא הבריא": שמא ניקב, מלשון וברא אותהן בחרבותם. 54) ואינו תחוב בוושט.

כב. וֵשֶׁט - אֵין לוֹ בְּדִיקָה מִבַּחוּץ[55], אֶלָּא מִבִּפְנִים[56]. כֵּיצַד? הוֹפְכוֹ וּבוֹדֵק. אִם נִמְצָא עָלָיו טִפַּת דָּם - בְּיָדוּעַ שֶׁהָיָה נָקוּב.

55) העור החיצון אדום ואין טיפת דם קטנה ניכרת בו, בין לעניין דרוסה בצוואר כנגד הסימנים שאינה טריפה עד שיאדימו הסימנים עצמם. 56) העור הפנימי שלו לבן וניכרת בו אדמימות כלשהו.

כג. גַּרְגֶּרֶת שֶׁנִּפְסַק רֹב חֻלְּיָה[57] בְּמָקוֹם הָרָאוּי לִשְׁחִיטָה[58] - הֲרֵי זוֹ נְבֵלָה[59]. וְכֵן אִם נִקְּבָה כְּאִסָּר[60]. נִקְּבָה נְקָבִים קְטַנִּים[61]: אִם נְקָבִים שֶׁאֵין בָּהֶן חִסָּרוֹן הֵם - מִצְטָרְפִין לְרֻבָּהּ[62]; וְאִם נְקָבִים שֶׁיֵּשׁ בָּהֶם חִסָּרוֹן - מִצְטָרְפִין לִכְאִסָּר. וְכֵן אִם נִטְּלָה מִמֶּנָּה רְצוּעָה[63] - מִצְטָרֶפֶת לִכְאִסָּר[64]. וּבָעוֹף[65] - כֹּל שֶׁאֵלּוּ מְקַפֵּל הָרְצוּעָה אוֹ הַנְּקָבִים שֶׁיֵּשׁ בָּהֶן חִסָּרוֹן[66] וּמַנִּיחָן עַל פִּי הַקָּנֶה: אִם חוֹפֶה אֶת רֻבּוֹ[67] - נְבֵלָה, וְאִם לַאו - כְּשֵׁרָה.

57) הגרגרת עשוייה טבעות טבעות מעצם רך, וכל הטבעות כולן, חוץ מהטבעת הגדולה שהיא העליונה הסמוכה לשיפוי כובע, אין העצם הרך מקיף כל הגרגרת, ורצועה של בשר המסובבת את כל הגרגרת (הקנה) מחברת את קצות הטבעות. ואותה רצועה סמוכה למפרקת והעצם הרך סמוך לעור, ונמצא הקנה עב מלמעלה בצד הסמוך לעור ודק בצידו השני. ועובי הגרגרת הוא מן העור ולצוואר, ולרוחב הצוואר הוא רוחב הגרגרת, וכשנפסקה הגרגרת מצד העור עם שליש החלל, נפסק רובה, מפני שדופן הגרגרת עב מלמעלה מצד העור, ולצד הצוואר אינו אלא קרום דק, וסתמא כשנפסקה הגרגרת בכיוון מעור למפרקת היא נפסקת, ואם כן עובי העצם הרך משלים לרוב, ובמיעוט התחתון נשאר חצי החלל או רובו. וקא משמע לן שאינה נבלה עד שייפסק רוב החלל, ועובי העצם הרך (תנוך) אינו משלים לרוב. 58) אבל במקום שאינו ראוי לשחיטה, כגון מראש כנף הריאה ולמטה הרי היא טריפה. 59) כבר כתב רבינו כמה פעמים שפסוקת הגרגרת נבלה, ולא בא לחדש זה אלא להורות הלכה כמה הוא שיעור הפסיקה. ופסק כרבה בר בר חנה שם, שמשערים ברוב חללה ולא ברוב עובייה. 60) האיטלקי. וכנראה רבינו אינו מטריף בנקובת הקנה משום נקובה, אלא אם ניקבה כאיסר זהו כבר כפסוקה והיא נקראת נבלה. רבינו פוסק, שאפילו כאיסר מצומצם נבלה ואין צריך יתר מכאיסר. 61) ניקבה כנפה. 62) שזהו פסיקה, הואיל ואינו חסר כלום - ופסוקת הגרגרת ברובה. ובפירוש המשנה לרבינו: "אם לא חסר מגופה שום דבר כמי שנוקב מחט בעור כל אותם נקבים מצטרפין אם יש בכולם שיעור רוב גרגרת טריפה". מה שכתב "טריפה" נתכוון לומר שאסורה, וסמך על מה שכתב בכמה מקומות וגם בסוף הלכה זו, שפסוקת הגרגרת נבילה. מימרא של רב שם: נקבים שיש בהם חיסרון מצטרפין לכאיסר ושאין בהם חיסרון מצטרפין לרובה. 63) לאורכה ויש בה חיסרון. 64) אם כשמעגלים אותה יהיה כשיעור איסר, היא נבלה. 65) שאין מקום לשיעור כאיסר מפני שבכל גרגרת העוף אין כאיסר. 66) בניקבה נקבים קטנים שגם בהם השיעור בבהמה כאיסר. 67) רוב חללו. ושיעור רוב הקנה בעוף הוא לפי גודלו וקטנו.

כד. נִקְּבָה הַגַּרְגֶּרֶת נֶקֶב מְפֻלָּשׁ מִשְּׁנֵי צְדָדֶיהָ[68] כְּדֵי שֶׁיִּכָּנֵס אִסָּר לְרָחְבּוֹ[69] - נְבֵלָה. נִסְדְּקָה לְאָרְכָּהּ[70], אֲפִלּוּ לֹא נִשְׁתַּיֵּר מִן הַמָּקוֹם הָרָאוּי בָּהּ לִשְׁחִיטָה[71] אֶלָּא מַשֶּׁהוּ לְמַעְלָה וּמַשֶּׁהוּ לְמַטָּה - כְּשֵׁרָה.

68) בגמרא שם גרסינן: "נפחתה" ופירש הרי"ף, כגון שניקבה נקב מפולש שיש בו חיסרון. 69) [בטור יורה דעה סימן לד, פירש כוונת רבינו שהשיעור הוא כעובי (דינר) [איסר], אם אפשר להכניס בשני הנקבים איסר לכל רחבו - נבילה.]. ונראה שהלכה זו מדברת בבהמה ולא בעוף. 70) והוא יותר קל. אם נפסקה לרוחבה מתוך שהריאה מושכת למטה והצוואר מושך למעלה ניתק לגמרי ואינו חוזר ומחלים, אבל נסדקה לאורכה, כל כמה שהצוואר נמשך הוא סוגר והולך וחוזר ומחלים. 71) באותה הבהמה או העוף.

מוקדשת להדפסה ושימוש אישי בלבד

כה. גַּרְגֶּרֶת שֶׁנִּקְּבָה, וְאֵין יָדוּעַ אִם קֹדֶם שְׁחִיטָה נִקְּבָה אוֹ אַחַר שְׁחִיטָה נִקְּבָה - נוֹקְבִין אוֹתָהּ עַתָּה בְּמָקוֹם אַחֵר, וּמְדַמִּין הַנֶּקֶב לַנֶּקֶב[72]. אִם נִדְמֶה לוֹ - מֻתֶּרֶת[73]. וְאֵין מְדַמִּין אֶלָּא מֵחֲלִיָּא גְּדוֹלָה[74] לְחֲלִיָּא גְּדוֹלָה אוֹ מִקְּטַנָּה לִקְטַנָּה, אֲבָל לֹא מִקְּטַנָּה לִגְדוֹלָה. שֶׁכָּל הַקָּנֶה חֲלִיּוֹת חֲלִיּוֹת הוּא, וּבֵין כָּל חֲלִיָּא וְחֲלִיָּא חֲלִיָּא אַחַת קְטַנָּה מִשְּׁתֵּיהֶן וְרַכָּה[75].

72) "מקיפין בקנה". והוא הדין אם נמצאת פסוקה או קדורה כאיסור ואין אנו יודעים אם זה נעשה קודם שחיטה או לאחר שחיטה. 73) שאין הנקבים שקודם השחיטה דומים במראיהם לנקבים בבשר שנעשו אחר השחיטה, ובוודאי גם נקב זה נעשה אחר שחיטה. 74) ולפירוש רבינו חוליא היא טבעת. אבל רש"י שם, פירש, חוליא - שלוש טבעות. 75) פירוש: העור שבין הטבעות. בלשון הגמרא: "בר חוליא".

שיעורי רמב"ם - ספר המצוות

~ יום ראשון ב' אדר-א' ~

מצות עשה קצז. מצות לא תעשה רלד.

הַמִּצְוָה הַקצ"ז — הַצִּוּוּי שֶׁנִּצְטַוִּינוּ לְהַלּוֹת לֶעָנִי, כְּדֵי לְהַרְחִיב לוֹ וּלְהָקֵל עַל עִנְיָנָיו. וּמִצְוָה זוֹ יוֹתֵר חוֹבָה וְיוֹתֵר חֲמוּרָה מִמִּצְוַת צְדָקָה; כִּי מִי שֶׁנִּצְרָךְ וְנִתְבַּזָּה וּמְגַלֶּה פָּנָיו לְבַקֵּשׁ מִבְּנֵי־אָדָם, אֵין מְצוּקָתוֹ וְצַעֲרוֹ בְּדָבָר זֶה (בפשיטת ידו לצדקה) כְּמוֹ זֶה שֶׁעֲדַיִן לֹא גִּלָּה פָּנָיו, וְהוּא זָקוּק לְעֶזְרָה כְּדֵי שֶׁלֹּא יִתְגַּלֶּה מַצָּבוֹ וְלֹא יְהֵא נִצְרָךְ (ומצוקתו היא גם נפשית ולא רק כלכלית). הַצִּוּוּי בְּמִצְוָה זוֹ הוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "אִם־כֶּסֶף תַּלְוֶה אֶת־עַמִּי אֶת־הֶעָנִי עִמָּךְ" (שמות כב, כד). וּלְשׁוֹן הַמְּכִלְתָּא (פרשת משפטים שם): "כָּל־אִם וָאִם שֶׁבַּתּוֹרָה רְשׁוּת, חוּץ מִשְּׁלֹשָׁה, הָאֶחָד: אִם־כֶּסֶף תַּלְוֶה אֶת־עַמִּי". אָמְרוּ: אִם־כֶּסֶף תַּלְוֶה — חוֹבָה. אַתָּה אוֹמֵר חוֹבָה, אוֹ אֵינוֹ אֶלָּא רְשׁוּת? תַּלְמוּד לוֹמַר: הַעֲבֵט תַּעֲבִיטֶנּוּ דֵּי מַחְסֹרוֹ (דברים טו, ח) — חוֹבָה וְלֹא רְשׁוּת". וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ גַּם דִּינֵי מִצְוָה זוֹ בְּכַמָּה מְקוֹמוֹת בִּכְתֻבוֹת (מח.) וּב(בבא) בַּתְרָא (ח.).

הַמִּצְוָה הָרל"ד — הָאַזְהָרָה שֶׁהֻזְהַרְנוּ מִלְּתָבוֹעַ הַמַּלְוֶה אֶת־הַלּוֶה אִם יֵדַע שֶׁאֵינוֹ יָכוֹל לְפָרוֹעַ חוֹבוֹ, וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "לֹא־תִהְיֶה לוֹ כְּנֹשֶׁה" (שמות כג, כד). וּבְגְמָרָא בָּבָא מְצִיעָא (עה:) אָמְרוּ: "מְנַיִן לְנוֹשֶׁה בַּחֲבֵרוֹ מָנֶה וְיוֹדֵעַ בּוֹ שֶׁאֵין לוֹ, שֶׁאָסוּר לַעֲבוֹר לְפָנָיו (לפני הלוה כדי שלא יזכירו חובותיו)? תַּלְמוּד לוֹמַר: "לֹא־תִהְיֶה לוֹ כְּנֹשֶׁה". וּבַמְּכִלְתָּא (פרשת שופטים שם): "לֹא־תִהְיֶה לוֹ כְּנֹשֶׁה — שֶׁלֹּא תֵרָאֶה לוֹ בְּכָל־זְמַן". וְדַע שֶׁלָּאו זֶה כּוֹלֵל גַּם אֶת הַתּוֹבֵעַ חוֹב הָרְבִּית, וּלְפִיכָךְ אָמְרוּ, שֶׁהַמַּלְוֶה בְּרִבִּית עוֹבֵר גַּם עַל אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "לֹא־תִהְיֶה לוֹ כְּנֹשֶׁה", כְּמוֹ שֶׁאֲבָאֵר לְקַמָּן.

~ יום שני ג' אדר-א' ~

מצות עשה קמב.

הַמִּצְוָה הַקמ"ב — הַצִּוּוּי שֶׁנִּצְטַוִּינוּ לִגְנוֹשׁ אֶת־הַנָּכְרִי וְלִלְחוֹץ עָלָיו בִּתְבִיעַת הַחוֹבוֹת, כְּדֶרֶךְ שֶׁנִּצְטַוִּינוּ לַחְמוֹל עַל יִשְׂרָאֵל וְהֻזְהַרְנוּ מִלְּגָנְשׁוֹ, וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "אֶת־הַנָּכְרִי תִּגֹּשׁ" (דברים טו, ג). וּלְשׁוֹן סִפְרֵי (פרשת ראה): "אֶת־הַנָּכְרִי תִּגֹּשׁ — זוֹ מִצְוַת עֲשֵׂה".

~ יום שלישי ד' אדר-א' ~

מצות לא תעשה רלט.

הַמִּצְוָה הָרל"ט — הָאַזְהָרָה שֶׁהֻזְהַרְנוּ מִלְּמַשְׁכֵּן אֶת־הַחַיָּב, בְּמוֹ יָדֵינוּ, אֶלָּא בִּפְקֻדַּת הַדַּיָּן וְעַל־יְדֵי שְׁלוּחוֹ, וְלֹא שֶׁנִּכְנַס אֲנַחְנוּ לְבֵית הַחַיָּב בְּעַל כָּרְחוֹ וּנְמַשְׁכְּנֶנּוּ. וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "לֹא־תָבֹא אֶל־בֵּיתוֹ לַעֲבֹט עֲבֹטוֹ" (דברים כד, י). וּלְשׁוֹן הַמִּשְׁנָה (בבא מציעא פרק ט משנה יג): "הַמַּלְוֶה אֶת־חֲבֵרוֹ לֹא יִמַּשְׁכְּנֶנּוּ אֶלָּא בְּבֵית דִּין וְלֹא יִכָּנֵס לְבֵיתוֹ לִטּוֹל אֶת־מַשְׁכּוֹנוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר: "בַּחוּץ תַּעֲמֹד" (שם, יא). וְלָאו זֶה נִתַּק לַעֲשֵׂה, וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "הָשֵׁב תָּשִׁיב לוֹ אֶת־הָעֲבוֹט" (שם, יג), וְכָךְ נִתְבָּאֵר בְּפֶרֶק אַחֲרוֹן בִּגְמָרָא מַכּוֹת (טז.). וְדַע שֶׁאִם לֹא הֶחֱזִירוֹ וְלֹא קִיֵּם עֲשֵׂה שֶׁבָּהּ — חַיָּב מַלְקוּת וּמְשַׁלֵּם דְּמֵי הַמַּשְׁכּוֹן, כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר בְּאַחֲרוֹן דְּמַכּוֹת (טז.) וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ דִּינֵי מִצְוָה זוֹ בְּפֶרֶק ט' מִבָּבָא מְצִיעָא (קיג.).

~ יום רביעי ה' אדר-א' ~

מצות עשה קצט. מצות לא תעשה רמ.

הַמִּצְוָה הַקצ"ט — הַצִּוּוּי שֶׁנִּצְטַוִּינוּ לְהַחֲזִיר אֶת־הַמַּשְׁכּוֹן לִבְעָלָיו הַיִּשְׂרְאֵלִי בְּעֵת שֶׁהוּא צָרִיךְ לוֹ. אִם

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

הַמַּשְׁכּוֹן מִמַּה־שֶּׁנִּזְקָקִים לוֹ בַּיּוֹם, כְּגוֹן: כְּלֵי עֲבוֹדָתוֹ וּמְלַאכְתּוֹ — יַחֲזִירֵם לוֹ בַּיּוֹם וִימַשְׁכְּנֵם בַּלַּיְלָה: וְאִם הוּא מִמַּה־שֶּׁנִּזְקָקִים לוֹ בַּלַּיְלָה — כְּגוֹן מַצָּעוֹת וּכְסָתוֹת (שמיכות, וצרכי לילה) שֶׁהוּא יָשֵׁן בָּהֶן — יַחֲזִירֵם בַּלַּיְלָה וִימַשְׁכְּנֵם בַּיּוֹם. וּלְשׁוֹן הַמְּכִלְתָּא (פרשת משפטים): "עַד־בֹּא הַשֶּׁמֶשׁ תְּשִׁיבֶנּוּ לוֹ" (שמות כב, כה) — זוֹ כְּסוּת יוֹם שֶׁאַתָּה מַחֲזִיר לוֹ כָּל־הַיּוֹם; וּכְסוּת לַיְלָה שֶׁאַתָּה מַחֲזִיר לוֹ כָּל־הַלַּיְלָה מִנַּיִן? תַּלְמוּד לוֹמַר: הָשֵׁב תָּשִׁיב לוֹ אֶת־הָעֲבוֹט (המשכון) כְּבוֹא הַשֶּׁמֶשׁ (דברים כד, יג) מִכָּאן אָמְרוּ: מִמַּשְׁכְּנִין כְּסוּת יוֹם בַּלַּיְלָה וּכְסוּת לַיְלָה בַּיּוֹם וּמַחֲזִירִין כְּסוּת יוֹם בַּיּוֹם וּכְסוּת לַיְלָה בַּלַּיְלָה. וּכְבָר נִתְבָּאֵר בִּגְמָרָא מַכּוֹת (טז.) שֶׁאָמְרוּ: "לֹא־תָבֹא אֶל־בֵּיתוֹ לַעֲבֹט עֲבֹטוֹ" (שם, י) — הוּא לָאו שֶׁנִּתַּק לַעֲשֵׂה (המקיים את ה"עשה", מנתק ומבטל את הלאו), וְשֶׁהָעֲשֵׂה הוּא אָמְרוֹ: "הָשֵׁב תָּשִׁיב לוֹ אֶת־הָעֲבוֹט". וּלְשׁוֹן סִפְרֵי (פרשת כי־תצא שם): "הָשֵׁב תָּשִׁיב — מְלַמֵּד שֶׁמַּחֲזִיר לוֹ כְּלֵי יוֹם בַּיּוֹם, וּכְלֵי לַיְלָה בַּלַּיְלָה: סָגוֹס (שמיכת צמר) בַּלַּיְלָה, וּמַחֲרֵשָׁה בַּיּוֹם". וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ דִּינֵי מִצְוָה זוֹ בְּפֶרֶק ט' מ(בבא) מְצִיעָא (קיג.).

הַמִּצְוָה הַמַּשְׁלִימָה מָאתַיִם וְאַרְבָּעִים — הָאַזְהָרָה שֶׁהֻזְהַרְנוּ מִלְּמָנוֹעַ הַמַּשְׁכּוֹן מִבְּעָלָיו בְּשָׁעָה שֶׁהוּא צָרִיךְ לוֹ, אֶלָּא נַחֲזִיר לוֹ כְּלֵי־יוֹם בַּיּוֹם וּכְלֵי־לַיְלָה בַּלַּיְלָה, כְּמוֹ שֶׁאָמְרָה הַמִּשְׁנָה (בבא מציעא פרק ט משנה יג): "מַחֲזִיר אֶת־הַכַּר בַּלַּיְלָה וְאֶת־הַמַּחֲרֵשָׁה בַּיּוֹם". וְהַלָּאו שֶׁבָּא בְּעִנְיָן זֶה הוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "לֹא תִשְׁכַּב בַּעֲבֹטוֹ" (שם, יב). וּלְשׁוֹן סִפְרֵי (פרשת כי תצא שם): "לֹא תִשְׁכַּב וַעֲבוֹטוֹ עִמְּךָ". אֶלָּא מַחֲזִיר לוֹ מַה־שֶּׁאִי אֶפְשָׁר לוֹ בִּלְעָדָיו (אין לו תחליף לשימוש) מְחֲמַת עָנְיוֹ, כְּמוֹ שֶׁבֵּאֵר וְאָמַר: "כִּי הִוא כְּסוּתֹה לְבַדָּהּ הִוא שִׂמְלָתוֹ לְעֹרוֹ" (שמות כב, כו), וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ דִּינֵי מִצְוָה זוֹ בְּפֶרֶק ט' מִבָּבָא מְצִיעָא (שם).

~ יום חמישי ו' אדר־א' ~

מצות לא תעשה רמא. רמב.

הַמִּצְוָה הָרִמ"א — הָאַזְהָרָה שֶׁהֻזְהַרְנוּ מִלְּמַשְׁכֵּן אַלְמָנָה בֵּין עֲנִיָּה בֵּין עֲשִׁירָה, וְהוּא אָמְרוֹ: "וְלֹא תַחֲבֹל בֶּגֶד אַלְמָנָה" (דברים כד, יז). וּלְשׁוֹן הַמִּשְׁנָה (בבא מציעא פרק ט משנה יג): "אַלְמָנָה בֵּין שֶׁהִיא עֲנִיָּה בֵּין שֶׁהִיא עֲשִׁירָה אֵין מְמַשְׁכְּנִין אוֹתָהּ, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְלֹא תַחֲבֹל בֶּגֶד אַלְמָנָה". וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ דִּינֵי מִצְוָה זוֹ בְּפֶרֶק ט' מִבָּבָא מְצִיעָא (שם).

הַמִּצְוָה הָרִמ"ב — הָאַזְהָרָה שֶׁהֻזְהַרְנוּ מִלְּמַשְׁכֵּן כֵּלִים שֶׁמִּשְׁתַּמְּשִׁים בָּהֶם בְּנֵי אָדָם בַּהֲכָנַת מְזוֹנוֹתֵיהֶם, כְּגוֹן כְּלֵי הַטְּחִינָה וּכְלֵי הַלִּישָׁה וּכְלֵי הַבִּשּׁוּל וּכְלֵי שְׁחִיטַת בַּעֲלֵי הַחַיִּים וְזוּלָתָם מִמַּה־שֶּׁכּוֹלְלוֹ שֵׁם דָּבָר שֶׁעוֹשִׂים בּוֹ אֹכֶל נֶפֶשׁ, וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "לֹא־יַחֲבֹל רֵחַיִם וָרָכֶב (החלק העליון — ה"רוכב" — של הרחיים) כִּי־נֶפֶשׁ הוּא חֹבֵל" (שם, ו). וּלְשׁוֹן הַמִּשְׁנָה (שם): "לֹא רֵחַיִם וָרָכֶב בִּלְבָד, אֶלָּא כָּל־דָּבָר שֶׁעוֹשִׂין בּוֹ אֹכֶל נֶפֶשׁ, שֶׁנֶּאֱמַר: כִּי־נֶפֶשׁ הוּא חֹבֵל". וְנִשְׁאַר שֶׁנְּבָאֵר לְךָ כָּאן אָמְרָם: "וְחַיָּב מִשּׁוּם שְׁנֵי כֵּלִים, שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא־יַחֲבֹל רֵחַיִם וָרָכֶב", שֶׁאֶפְשָׁר לַחְשׁוֹב עַל־פִּי זֶה שֶׁהֵן שְׁתֵּי מִצְוֹת, וְכָל־שֶׁכֵּן בְּאָמְרָם (בבא מציעא קטז.): "וְחַיָּב עַל הָרֵחַיִם בִּפְנֵי עַצְמָן וְעַל הָרֶכֶב בִּפְנֵי עַצְמוֹ". וְעִנְיַן דָּבָר זֶה, שֶׁכָּל־הַמְמַשְׁכֵּן כְּלִי שֶׁעוֹשִׂין בּוֹ אֹכֶל נֶפֶשׁ — הֲרֵי זֶה עוֹבֵר עַל מִצְוַת לֹא־תַעֲשֶׂה, כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר; וְאִם מִשְׁכֵּן כֵּלִים רַבִּים שֶׁכָּל־אֶחָד מֵהֶם עוֹשִׂין בּוֹ אֹכֶל נֶפֶשׁ — חַיָּב עַל כָּל־כְּלִי וּכְלִי, כְּגוֹן שֶׁמִּשְׁכֵּן כְּלִי טְחִינָה וּכְלִי אֲפִיָּה וּכְלִי לִישָׁה. וְזֶה מִמַּה־שֶּׁאֵין צָרִיךְ לְבָאֲרוֹ, לְפִי שֶׁהוּא דּוֹמֶה לְמִי שֶׁחָבַל בֶּגֶד אַלְמָנַת רְאוּבֵן וּבֶגֶד אַלְמָנַת שִׁמְעוֹן וּבֶגֶד אַלְמָנַת לֵוִי שֶׁהוּא עוֹבֵר עַל כָּל־בֶּגֶד וּבֶגֶד. אֲבָל עִנְיַן הַדָּבָר בְּמִי שֶׁחָבַל שְׁנֵי כֵּלִים, שֶׁבִּשְׁנֵיהֶם יַחַד נַעֲשֶׂה אֹכֶל נֶפֶשׁ וְאֵין אֶחָד מֵהֶם מַסְפִּיק לַעֲשׂוֹת אֹכֶל נֶפֶשׁ בִּלְעֲדֵי הָאַחֵר, הֲאִם נֹאמַר כֵּיוָן שֶׁאֵין הָאֹכֶל נַעֲשֶׂה אֶלָּא בִּשְׁנֵיהֶם יַחַד הֲרֵי הֵם כִּכְלִי אֶחָד וְיִהְיֶה חַיָּב מִשּׁוּם כְּלִי אֶחָד; אוֹ כֵּיוָן שֶׁהֵם שְׁנֵי כֵּלִים — חַיָּב עַל כָּל־אֶחָד וְאֶחָד לְבַדּוֹ. לְפִיכָךְ בֵּאֲרוּ לָנוּ שֶׁהוּא חַיָּב עֲלֵיהֶם מִשּׁוּם שְׁנֵי כֵּלִים, אַף־עַל־פִּי שֶׁבִּשְׁנֵיהֶם יַחַד נַעֲשֵׂית הַמְּלָאכָה כְּמוֹ רֵחַיִם וָרָכֶב, שֶׁאֵין טוֹחֲנִים בְּאֶחָד מֵהֶם בִּלְעֲדֵי הָאַחֵר, שֶׁאִם חָבַל רֵחַיִם וָרָכֶב יִהְיֶה כְּמִי שֶׁחָבַל עֲרֵבַת הַלִּישָׁה וְסַכִּין הַשְּׁחִיטָה שֶׁהֵם שְׁנֵי כֵּלִים שֶׁכָּל־אֶחָד מֵהֶם מְיֻחָד לְמְלַאכְתּוֹ, וְזֶהוּ עִנְיַן אָמְרָם: וְחַיָּב מִשּׁוּם שְׁנֵי כֵּלִים, לֹא שֶׁהֵן שְׁתֵּי מִצְוֹת. וְזֶה לְשׁוֹן סִפְרֵי (פרשת כי תצא) בְּעִנְיַן זֶה שֶׁבֵּאַרְתִּי לְךָ, אָמְרוּ: "מָה רֵחַיִם וָרֶכֶב מְיֻחָדִין שְׁנֵי כֵּלִים וּמְשַׁמְּשִׁין מְלָאכָה אַחַת וְחַיָּבִין עַל זֶה בִּפְנֵי עַצְמוֹ וְעַל זֶה בִּפְנֵי עַצְמוֹ, כָּךְ כָּל־שְׁנֵי כֵּלִים שֶׁמִּשַׁמְּשִׁין מְלָאכָה אַחַת חַיָּב עַל זֶה בִּפְנֵי עַצְמוֹ וְעַל זֶה בִּפְנֵי עַצְמוֹ". עִנְיַן הַדָּבָר וּבֵאוּרוֹ: אַף־עַל־פִּי שֶׁמִּשַׁמְּשִׁין מְלָאכָה אַחַת חַיָּב עַל זֶה בִּפְנֵי עַצְמוֹ וְעַל זֶה בִּפְנֵי עַצְמוֹ. וְאִם עָבַר וּמִשְׁכֵּן — מוֹצִיאִים מִיָּדוֹ וְיוּשַׁב לְבַעְלָיו, וְאִם אָבַד אוֹ נִשְׂרַף קֹדֶם שֶׁיַּחֲזִירֶנּוּ — לוֹקֶה. וְכָךְ הַדִּין בְּבֶגֶד אַלְמָנָה וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ דִּינֵי מִצְוָה זוֹ בְּפֶרֶק ט' מִבָּבָא מְצִיעָא.

~ יום שישי ז' אדר־א' ~

מצות לא תעשה רלה.

הַמִּצְוָה הָרל"ה — הָאַזְהָרָה שֶׁהֻזְהַרְנוּ מִלְּהַלְוֹת בְּרִבִּית, וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "אֶת־כַּסְפְּךָ לֹא־תִתֵּן לוֹ בְּנֶשֶׁךְ (בצורה כזו הנושכת גם ממון שלא היה בכלל החוב) וּבְמַרְבִּית (שהפירות מתרבים ומתווספת כמות שלא היתה

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

בכלל החוב) לֹא־תִתֵּן אָכְלֶךָ" (ויקרא כה, לז). וּשְׁנֵי לָאוִין אֵלּוּ בָּאוּ בְּעִנְיָן אֶחָד (ונאמרו) לְחִזּוּק (ליתר תוקף), שֶׁהַמַּלְוֶה בְּרִבִּית יִהְיֶה עוֹבֵר בִּשְׁנֵי לָאוִין. לֹא שֶׁהֵם שְׁנֵי עִנְיָנִים (אף שבפשטות הכתובים מדובר בשני ענינים: 'נשך' — ריבית ממון ו'תרבית' — ריבית האוכל —), לְפִי שֶׁהַנֶּשֶׁךְ הוּא הָרִבִּית וְהָרִבִּית הוּא הַנֶּשֶׁךְ. וּבִגְמָרָא בָּבָא מְצִיעָא (ס:) אָמְרוּ: (אף שהמקובל להשתמש לגבי ממון במילת "נשך" ובאוכל "תרבית" בכל זאת) אִי אַתָּה מוֹצֵא נֶשֶׁךְ בְּלֹא תַרְבִּית וְלֹא תַרְבִּית בְּלֹא נֶשֶׁךְ (כי במציאות הדברים שייכים בשני סוגי הריבית), וְלָמָּה חֲלָקוֹ הַכָּתוּב? לַעֲבוֹר עָלָיו בִּשְׁנֵי לָאוִין. וְשָׁם אָמְרוּ "דְּאוֹרַיְתָא נֶשֶׁךְ וְתַרְבִּית חָדָא מִלְּתָא נִנְהוּ (דבר אחד הם)". וְעוֹד אָמְרוּ שָׁם: הַשְּׁתָּא דִּכְתִיב, אֶת־כַּסְפְּךָ לֹא־תִתֵּן לוֹ בְּנֶשֶׁךְ וּבְמַרְבִּית — קְרֵי בֵּהּ (המילים "נשך ומרבית" נקראים מלעיל ומלרע): אֶת־כַּסְפְּךָ לֹא־תִתֵּן לוֹ בְּנֶשֶׁךְ וּבְמַרְבִּית, וּבְנֶשֶׁךְ וּבְמַרְבִּית לֹא־תִתֵּן אָכְלֶךָ", וְיִהְיֶה כָּל־הַמַּלְוֶה בְּרִבִּית כֶּסֶף אוֹ פֵּרוֹת עוֹבֵר עַל שְׁנֵי לָאוִין, נוֹסֵף עַל שְׁאָר לָאוִין שֶׁבָּאוּ גַּם כֵּן בַּמַּלְוֶה, לְחִזּוּק, לְפִי שֶׁכְּבָר נִכְפַּל לָאו זֶה בְּלָשׁוֹן אַחֵר וְאָמַר: "אַל־תִּקַּח מֵאִתּוֹ נֶשֶׁךְ וְתַרְבִּית" (שם, לו) וְנִתְבָּאֵר בִּגְמָרָא בָּבָא מְצִיעָא (סא.), שֶׁגַּם לָאו זֶה לַמַּלְוֶה הוּא, אֶלָּא שֶׁכָּל־אֵלּוּ לָאוִי יַתִּירֵי, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ בַּכְּלָל הַתְּשִׁיעִי, לְפִי שֶׁכֻּלָּם בְּעִנְיָן אֶחָד נִכְפְּלוּ, וְהוּא שֶׁהַזְהַר הַמַּלְוֶה מִלְّהַלּוֹת בְּרִבִּית. וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ דִּינֵי מִצְוָה זוֹ בְּפֶרֶק ה' מִבָּבָא מְצִיעָא.

~ שבת קודש ח' אדר־א' ~

מצות לא תעשה רלו.

הַמִּצְוָה הָרל"ו — הָאַזְהָרָה שֶׁהַזְהַר גַּם הַלּוֶה מִלְּוֹת בְּרִבִּית. לְפִי שֶׁאִלּוּ לֹא בָּא לָאו לַלּוֶה מִלְּוֹת בְּרִבִּית הָיָה אֶפְשָׁר לִסְבֹּר שֶׁיְּהֵא הַמַּלְוֶה עוֹבֵר מִפְּנֵי שֶׁהוּא חוֹמֵס וְאֵין הַלּוֶה עוֹבֵר, כִּי הוּא רַק הִסְכִּים לִהְיוֹת נֶחְמָס, וְהָיָה זֶה דּוֹמֶה לְאוֹנָאָה שֶׁעוֹבֵר הַמְאַנֶּה, לֹא הַמִּתְאַנֶּה. לְפִיכָךְ בָּא הַלָּאו גַּם לַלּוֶה שֶׁלֹּא יִלְוֶה בְּרִבִּית, וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "לֹא־תַשִּׁיךְ לְאָחִיךָ נֶשֶׁךְ כֶּסֶף נֶשֶׁךְ אֹכֶל" (דברים כג, כ), וּבָא הַפֵּרוּשׁ: לֹא תִּנְשֹׁךְ לְאָחִיךָ. וּבְפֵרוּשׁ אָמְרוּ בִּגְמָרָא בָּבָא מְצִיעָא (עה:): "לְוֶה עוֹבֵר מִשּׁוּם לֹא־תַשִּׁיךְ וּמִשּׁוּם וְלִפְנֵי עִוֵּר לֹא תִתֵּן מִכְשֹׁל" (ויקרא יט, יד), כְּמוֹ שֶׁנְּבָאֵר כְּשֶׁנַּזְכִּיר אוֹתָהּ מִצְוָה (לא תעשה רצט).

המשך ביאור למס' בבא קמא ליום שישי עמ' א

'השביע עליו' ו'בפני בית דין' לִצְדָדִין קָתָנֵי – אינן עוסקות באופן אחד, אלא כל אחת עוסקת באופן אחר, כלומר, אם הִשְׁבִּיעַ עָלָיו, כלומר חייבוהו בית דין להשבע, ונשבע חוּץ לְבֵית דִּין. וְכן אם השביעו המפקיד 'בְּבֵית דִּין', אך לא שחייבוהו שבועה אלא קָפַץ המפקיד והשביעו, באופנים אלו חייב השומר חומש ואשם על כל שבועה ושבועה, כיון שאם היה מודה היה חייב, ואילו רב אמר את דינו באופן שחייבוהו בית דין, ונשבע בפניהם.

הגמרא מוסיפה להקשות על רב: מָתִיב רָבָא, שנינו בברייתא, בַּעַל הַבַּיִת – שומר, שֶׁטָּעַן טַעֲנַת גְּנֵב בִּפְקָדוֹן שהיה בידו, וְנִשְׁבַּע שנגנב, וחזר וְהוֹדָה שהוא עצמו גנבו, ובנוסף להודאתו גם בָּאוּ עֵדִים והעידו שהוא עצמו גנבו, הדין הוא כך, אם עַד שֶׁלֹּא [–קודם] שבָּאוּ הָעֵדִים הוֹדָה, מְשַׁלֵּם קֶרֶן וְחוֹמֶשׁ וְאָשָׁם, וְאִם מִשֶּׁבָּאוּ [–אחרי שבאו] הָעֵדִים הוֹדָה, מְשַׁלֵּם תַּשְׁלוּמֵי כֶּפֶל, ומביא אָשָׁם, אך פטור מחומש, כיון שחיוב חומש הוא רק כשהאדם מתחייב על פי הודאתו, וכאן כבר חייבוהו העדים. וְהרי הָכָא, בברייתא זו, לתרץ שנשבע חוּץ לְבֵית דִּין, וְלתרץ שקָפַץ ונשבע, לֹא מָצֵית אָמַרְתָּ – אינך יכול לומר, שהרי חיוב כֶּפֶל קָתָנֵי בה, וחיוב כפל של טוען טענת גנב הוא רק אם חייבוהו בית דין להשבע ונשבע בפניהם, ואם כן מוכח שאף אחרי שנשבע לשקר אם הודה מעצמו חייב לשלם את הקרן.

מחמת קושיא זו מבאר רבא שרב לא אמר את דינו בכל אופן: אֶלָּא אָמַר רָבָא, בכָל אופן שהוֹדָה השומר, לֹא שָׁנָא – בין אם הוא טוֹעֵן טַעֲנַת 'אָבַד', וְלֹא שָׁנָא טוֹעֵן טַעֲנַת 'גְּנֵב' (נמי), באופנים אלו לֹא אָמַר רַב את דינו, ששבועתו פוטרתו, דְּהָא כְּתִיב לשון 'וְהִתְוַדָּה' (במדבר ה ז) לגבי גזלן שנשבע לשקר והודה, ולימדה בזה התורה דְּבאופן שהודה כְּעֵי שַׁלּוּמֵי – הוא צריך לשלם קֶרֶן וְחוֹמֶשׁ, כמפורש בפסוק שחייב לשלם קרן, ובודאי לא על זה אמר רב שקנה את הפקדון בשבועתו ואינו חייב לשלמו. וכן אם השומר טוֹעֵן טַעֲנַת גְּנֵב ונשבע, וּבָאוּ עֵדִים ששיקר, נַמִי – גם בזה לֹא אָמַר רַב שקנה השומר את הפקדון ופטור מלהשיבו, דְּהָא כְּתִיב שחייב השומר תַּשְׁלוּמֵי כֶּפֶל, שנאמר (שמות כב ו) 'אם יִמָּצֵא הַגַּנָּב יְשַׁלֵּם שְׁנָיִם', ולהלן (ע"ב) יבואר שהפסוק עוסק בשומר הטוען טענת גנב, וחיוב כפל בא רק כתוספת על הקרן שהוא משלם, ומוכח שהוא חייב להשיב את גוף הפקדון. מסיים רבא את דבריו, כִּי קָאָמַר רב שהשומר קונה את הפקדון, כְּגוֹן שֶׁטּוֹעֵן השומר טַעֲנַת 'אָבַד', וְנִשְׁבַּע שאבד, וְלֹא הוֹדָה מעצמו, וּבָאוּ עֵדִים שלא אבד הפקדון אלא הוא ברשותו, שבאופן זה קנה השומר את הפקדון בשבועתו, ואינו חייב להשיבו. ולפי זה מיושבת גם קושית רב המנונא לעיל מהמשנה בשבועות, ואין צורך לדחוק ולבארה 'לצדדין', כיון שחיובו חמש פעמים הוא מחמת שיכל לחזור ולהודות אחרי כל שבועה, ובאופן שהוא עצמו מודה, אף לדברי רב חייב לשלם. וכן לא קשה מהברייתא שהביא רבא, שאם טען טענת גנב והודה או באו עדים חייב לשלם את הקרן, כיון שאף לדברי רב אם טען טענת גניבה אינו נפטר בשבועתו, אף אם באו עדים, ורק אם נשבע שאבד הפקדון והעידו עדים שהוא בידו, סובר רב שקנה את הפקדון.

הגמרא מביאה דיון בין האמוראים בענין חידושו של רב: אֲזַל [–הלך] רַב גַּמְדָא, וְאָמְרָה לִשְׁמַעְתָּא קַמֵּיהּ דְּרַב אַשֵּׁי – אמר את סברתו של רבא לפני רב אשי. אָמַר לֵיהּ רב אשי, הַשְׁתָּא – עתה, וּמָה רַב הַמְנוּנָא שהוא תַּלְמִידֵיהּ דְּרַב, וּבודאי יָדַע דְּאָמַר רַב את דינו אף באופן שהוֹדָה השומר מעצמו, וְלכן קָמוֹתִיב – הקשה מהמשנה בשבועות שהוֹדָה השומר, וְאַתְּ אָמַרְתְּ – ואתה אומר בשם רבא שאם הוֹדָה השומר לֹא אָמַר רַב שקנה את הפקדון בשבועתו, והרי לא מסתבר שרב המנונא תלמידו של רב לא ידע באיזה אופן אמר רב את דינו. מתרצת הגמרא: אָמַר לֵיהּ רַב אַחָא סָבָא לְרַב אַשֵּׁי, באמת כולם סוברים כרבא שחידושו של רב לא נאמר באופן שהודה, וְרַב הַמְנוּנָא שהקשה מהמשנה בשבועות, הָכִי קָא קַשְׁיָא לֵיהּ – כך הוקשה לו,

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

נביאים

יחזקאל פרק־מד ח־טז

ח וְלֹא שְׁמַרְתֶּם מִשְׁמֶרֶת קָדָשַׁי וַתְּשִׂימוּן לְשֹׁמְרֵי מִשְׁמַרְתִּי בְּמִקְדָּשִׁי לָכֶם: (ס) ט כֹּה־אָמַר אֲדֹנָי יֱהוִה
כָּל־בֶּן־נֵכָר עֲרֵל לֵב וְעֲרֵל בָּשָׂר לֹא יָבוֹא אֶל־מִקְדָּשִׁי לְכָל־בֶּן־נֵכָר אֲשֶׁר בְּתוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל: י כִּי
אִם־הַלְוִיִּם אֲשֶׁר רָחֲקוּ מֵעָלַי בִּתְעוֹת יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר תָּעוּ מֵעָלַי אַחֲרֵי גִלּוּלֵיהֶם וְנָשְׂאוּ עֲוֹנָם: יא וְהָיוּ
בְּמִקְדָּשִׁי מְשָׁרְתִים פְּקֻדוֹת אֶל־שַׁעֲרֵי הַבַּיִת וּמְשָׁרְתִים אֶת־הַבַּיִת הֵמָּה יִשְׁחֲטוּ אֶת־הָעֹלָה וְאֶת־הַזֶּבַח
לָעָם וְהֵמָּה יַעַמְדוּ לִפְנֵיהֶם לְשָׁרְתָם: יב יַעַן אֲשֶׁר יְשָׁרְתוּ אוֹתָם לִפְנֵי גִלּוּלֵיהֶם וְהָיוּ לְבֵית־יִשְׂרָאֵל
לְמִכְשׁוֹל עָוֹן עַל־כֵּן נָשָׂאתִי יָדִי עֲלֵיהֶם נְאֻם אֲדֹנָי יֱהוִה וְנָשְׂאוּ עֲוֹנָם: יג וְלֹא־יִגְּשׁוּ אֵלַי לְכַהֵן לִי וְלָגֶשֶׁת
עַל־כָּל־קָדָשַׁי אֶל־קֹדֶשׁ הַקֳּדָשִׁים וְנָשְׂאוּ כְּלִמָּתָם וְתוֹעֲבוֹתָם אֲשֶׁר עָשׂוּ: יד וְנָתַתִּי אוֹתָם שֹׁמְרֵי מִשְׁמֶרֶת
הַבַּיִת לְכֹל עֲבֹדָתוֹ וּלְכֹל אֲשֶׁר יֵעָשֶׂה בּוֹ: (פ) טו וְהַכֹּהֲנִים הַלְוִיִּם בְּנֵי צָדוֹק אֲשֶׁר שָׁמְרוּ אֶת־מִשְׁמֶרֶת
מִקְדָּשִׁי בִּתְעוֹת בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל מֵעָלַי הֵמָּה יִקְרְבוּ אֵלַי לְשָׁרְתֵנִי וְעָמְדוּ לְפָנַי לְהַקְרִיב לִי חֵלֶב וָדָם נְאֻם
אֲדֹנָי יֱהוִה: טז הֵמָּה יָבֹאוּ אֶל־מִקְדָּשִׁי וְהֵמָּה יִקְרְבוּ אֶל־שֻׁלְחָנִי לְשָׁרְתֵנִי וְשָׁמְרוּ אֶת־מִשְׁמַרְתִּי:

רש"י

(ח) ותשימון לשומרי משמרתי, במקדשי לכם. תשימון לכם לדעתכם במקדשי אנשים רוצחים שאינם ראויין להיות שומרי משמרתי: **(י) כי אם הלוים אשר רחקו** וגו'. כי אם כה תעשו להם הלוים אשר רחקו מעלי (ונעשו כומרים) ועכשיו חזרו בהם: **ונשאו עונם.** מגשת עוד אל מזבחי אל פקודות של שערי הבית, פקודות קומנדישא"ש בלע"ז שומרים ושוטרים יהיו: **(יא) המה ישחטו את העולה.** עבודה הכשרה בזרים ובעבדים ובנשים: **(יב)** למכשול עון. כומרים לעכו"ם להמשיכם לכך: **(טו) והכהנים הלוים.** משבט לוי: **בני צדוק.** לפי שהיה כ"ג ששימש ראשון במקדש בימי שלמה נקראו על שמו: **בתעות.** קנאינשר"ר בלע"ז:

מצודת דוד

(ח) ולא שמרתם. להימנות כהנים כשרים לעשות קדשי: **ותשימון לשומרי.** שמתם להיות שומרי משמרתי במקדשי אנשים שהיו לכם ר"ל שומרים לכם לפני עכו"ם: **(ט) בן נכר** וגו'. ר"ל בין שלבו אטום מלדעת את ה' ובין מי שלא נמול על כי מתו אחיו מחמת מילה: **לכל בן נכר.** בזה יפרש לומר מה שאסרתי בן נכר אין הכוונה על איש מגויי הארצות כי הכוונה היא על כל מי שנתנכרו מעשיו לאביו שבשמים אשר הוא בתוך בני ישראל ועשה עבודתם לעכו"ם: **(י) כי אם הלוים** וגו'. ר"ל כי אם בבוא אל המקדש הלוים אשר רחקו מעלי בדבר התעות של ישראל אשר תעו מעלי ללכת אחרי גלוליהם אז בעת בואם אל המקדש יסבלו גמול עוונם לבל עשות שמה עבודת המזבח: **(יא) והיו במקדשי.** ורק יהיו במקדשי משרתים בדבר המינוי על שערי הבית וגם יהיו משרתים את הבית בדבר הצריך בו: **המה ישחטו** וגו'. הואיל והשחיטה כשרה בזר יכולים גם המה לעשותה: **לפניהם.** לפני מביאי הקרבנות יעמדו לשרתם בדבר הקרבנות: **(יב) יען.** בעבור שעשו עבודת העם לפני הגילולים והכשילו את ישראל בעון עכו"ם: **נשאתי ידי.** הוא ענין שבועה בהרמ' הידים למעלה וכן אשר נשאתי את ידי (שמו' ו): **ונשאו עוונם.** את זה יסבלו בעבו' עוונ': **(יג) לכהן לי.** לשרת לי בדבר עבודת המזבח: **ולגשת** וגו'. ר"ל לא יגשו אל כל הקדשים נוסף על קדשי הקדשים, כלומר לא לבד אסורים הם בעבודת קדשי הקדשים כי אסורים המה אף בעבודת קדשים קלים: **ונשאו.** יסבלו כלימה הראויה להם וגמול תועבותם אשר עשו: **(יד) ונתתי אותם.** רק אתן אותם להיות שומרי משמרת הבית על כל העבודה הצריך אל הבית ועל כל הדבר הנעשה בו זולת עבודת המזבח: **(טו) והכהנים הלוים.** אבל הכהנים מבני לוי מזרע צדוק ששימש בימי שלמה: **אשר שמרו.** ולא זזו מעבודת המקום בזמן שתעו בני ישראל: **(טז) אל שולחני לשרתני.** זהו סדור לחם הפנים שעל השלחן: **ושמרו** וכו'. בכל דבר העבודה:

מצודת ציון

(ח) ותשימון. ענין עשיה: **(י) הלוים.** ר"ל הכהנים בני לוי: **בתעות.** מלשון תועה, והושאל מהתועה מדרך הישר ללכת דרך אחר: **(יא) פקודות.** ענין מינוי וגזברות כמו להיות פקידים בית ה' (שם כ"ט): **(יג) לכהן.** ענין שירות ועבודה:

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

כתובים

דברי הימים ב פרק־ח יז־יח

יז אָז הָלַךְ שְׁלֹמֹה לְעֶצְיוֹן־גֶּבֶר וְאֶל־אֵילוֹת עַל־שְׂפַת הַיָּם בְּאֶרֶץ אֱדוֹם: יח וַיִּשְׁלַח־לוֹ חוּרָם בְּיַד־עֲבָדָיו (אוניות) אֳנִיּוֹת וַעֲבָדִים יֹדְעֵי יָם וַיָּבֹאוּ עִם־עַבְדֵי שְׁלֹמֹה אוֹפִירָה וַיִּקְחוּ מִשָּׁם אַרְבַּע־מֵאוֹת וַחֲמִשִּׁים כִּכַּר זָהָב וַיָּבִיאוּ אֶל־הַמֶּלֶךְ שְׁלֹמֹה: (פ)

דברי הימים ב פרק־ט א־ה

א וּמַלְכַּת־שְׁבָא שָׁמְעָה אֶת־שֵׁמַע שְׁלֹמֹה וַתָּבוֹא לְנַסּוֹת אֶת־שְׁלֹמֹה בְּחִידוֹת בִּירוּשָׁלַם בְּחַיִל כָּבֵד מְאֹד וּגְמַלִּים נֹשְׂאִים בְּשָׂמִים וְזָהָב לָרֹב וְאֶבֶן יְקָרָה וַתָּבוֹא אֶל־שְׁלֹמֹה וַתְּדַבֵּר עִמּוֹ אֵת כָּל־אֲשֶׁר הָיָה עִם־לְבָבָהּ: ב וַיַּגֵּד־לָהּ שְׁלֹמֹה אֶת־כָּל־דְּבָרֶיהָ וְלֹא־נֶעְלַם דָּבָר מִשְּׁלֹמֹה אֲשֶׁר לֹא הִגִּיד לָהּ: ג וַתֵּרֶא מַלְכַּת־שְׁבָא אֵת חָכְמַת שְׁלֹמֹה וְהַבַּיִת אֲשֶׁר בָּנָה: ד וּמַאֲכַל שֻׁלְחָנוֹ וּמוֹשַׁב עֲבָדָיו וּמַעֲמַד מְשָׁרְתָיו וּמַלְבּוּשֵׁיהֶם וּמַשְׁקָיו וּמַלְבּוּשֵׁיהֶם וַעֲלִיָּתוֹ אֲשֶׁר יַעֲלֶה בֵּית יְהוָה וְלֹא־הָיָה עוֹד בָּהּ רוּחַ: ה וַתֹּאמֶר אֶל־הַמֶּלֶךְ אֱמֶת הַדָּבָר אֲשֶׁר שָׁמַעְתִּי בְּאַרְצִי עַל־דְּבָרֶיךָ וְעַל־חָכְמָתֶךָ:

רש"י

(א) לנסות את שלמה. אם אמת מה ששמעה מחכמתו ובאה לנסותו: **בחידות.** כמו (שופטים יד) אחודה נא לכם חידה דשמשון: **(ב) ולא נעלם דבר.** כיון שראתה שהגיד לה הכל לא נעלם דבר ממה ששאלה אשר הגיד לה אז הודתה על השמועה כי אמת שמעה, ובתרגום מגלת אסתר שם כתובים קצת מן החידות אשר שאלתו: **(ד) ומאכל שלחנו.** ברבורים ומיני מעדנים העולים על שלחנו לרוב: **ומושב עבדיו.** שכל אחד ואחד היה מכיר את מקומו כשהיו יושבים על השולחן ורואי פני המלך תדיר לא היה א' רשאי לישב במקום חבירו כל ימי חייו: **ומעמד משרתיו.** כל אחד ואחד היה מחזיק במעמד שלו ובשירות שלו ולא היה משנה למחר: **ומלבושיהם.** לא כמלבושיהם שהם לבושים היום לובשים למחר: **ומשקיו.** רוב משקיו: **ועליתו.** מסלות עליותיו אשר יעלה עליהם מביתו לבית ה': **ולא היה עוד בה רוח.** שהיתה סבורה שאין חכמה בכל המלכיות כי אם בארצה וכמו חכמיה כי ארצה במזרח ולפיכך הם חכמים ביותר לפי שמסתכלין במזלות כדאיתא בפרק קמא דראש השנה לדידן מכסי סיהרא י"ח שעו' דארץ ישראל במערב בבל וזהו שכתוב ותרב חכמת שלמה מכל חכמת בני קדם שהם היו במזרח כדכתיב ויהי בנסע' מקדם (בראשית י"א) ומכל חכמת מצרים שהיו מכשפים חרטומים ואשפים וחכם היה בטיי"ר כך כתיב בפסיקתא טייר הוא ל' ערבי ובויקרא רבה בפ' בן המצרי כי עוף השמים יוליך את הקול (קהלת) זה עורב וחכמת טויארי:

מצודת דוד

(יז) אז. אחר כלות הבנין הלך למלחמה על עציון גבר וגו' וכבשם: **(יח) יודעי ים.** יודעי דרך הים ללכת בה בספינות: **אופירה.** היא מקום עפרות הזהב:

(א) לנסות. לשאלו דברים סתומים קשה הידיעה לבחון חכמתו אם יוכל להגידם: **עם לבבה.** אשר הסתירה מכל אדם ושמרה בלבבה ולא גילתה מאז לחשוש שיהיה הדבר נשמע לשלמה: **(ב) את כל דבריה.** אשר שאלה אותו: **אשר לא הגיד לה.** אשר לא יוכל להגיד לה: **(ד) ומושב עבדיו.** כל אחד במקום הראוי לו וכן היה מעמד משרתיו כל אחד במקום הראוי לשירותו: **ומלבושיהם.** הראוי לכל אחד לפי מה שהוא: **ומשקיו.** המשרתים להשקות המסובין: **ועליתו.** דרך עליתו לבית ה': **ולא היה וכו'.** אמרה בלשון גוזמא לרוב התמהון:

מצודת ציון

(יח) אניות. ספינות:

(א) לנסות. מלשון נסיון: **בחידות.** דברים סתומים קשה ההבנה: **ובחיל.** ענין עושר ורכוש כמו חילך וכל אוצרותיך (ירמיה יז): **כבד.** ענין ריבוי: **יקרה.** תשובה:

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

משניות מסכת כתובות

ג מָכְרָה כְּתֻבָּתָהּ, אוֹ מִקְצָתָהּ; מִשְׁכְּנָה כְּתֻבָּתָהּ, אוֹ מִקְצָתָהּ; נָתְנָה כְּתֻבָּתָהּ לְאַחֵר, אוֹ מִקְצָתָהּ — לֹא תִמְכֹּר אֶת הַשְּׁאָר אֶלָּא בְּבֵית דִּין. וַחֲכָמִים אוֹמְרִים: מוֹכֶרֶת הִיא אֲפִלּוּ אַרְבָּעָה וַחֲמִשָּׁה פְּעָמִים. וּמוֹכֶרֶת לְמְזוֹנוֹת שֶׁלֹּא בְּבֵית דִּין, וְכוֹתֶבֶת: לְמְזוֹנוֹת מָכַרְתִּי. וּגְרוּשָׁה לֹא תִמְכֹּר אֶלָּא בְּבֵית דִּין.

ד אַלְמָנָה שֶׁהָיְתָה כְּתֻבָּתָהּ מָאתַיִם, וּמָכְרָה שָׁוֶה מָנֶה בְּמָאתַיִם, אוֹ שָׁוֶה מָאתַיִם בְּמָנֶה — נִתְקַבְּלָה כְּתֻבָּתָהּ. הָיְתָה כְּתֻבָּתָהּ מָנֶה, וּמָכְרָה שָׁוֶה מָנֶה וְדִינָר בְּמָנֶה — מִכְרָהּ בָּטֵל. אֲפִלּוּ הִיא אוֹמֶרֶת: אַחֲזִיר דִּינָר לַיּוֹרְשִׁין — מִכְרָהּ בָּטֵל. רַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל אוֹמֵר: לְעוֹלָם מִכְרָהּ קַיָּם, עַד שֶׁתְּהֵא שָׁם כְּדֵי שֶׁתְּשַׁיֵּר בַּשָּׂדֶה בַּת תִּשְׁעָה

פירוש ברטנורא

ג מכרה כתובתה. מנה מאתים: **לא תמכור את השאר.** התוספת, אלא בבית דין. ומתניתין ר"ש היא דאמר אין מוכרת שלא בב"ד אלא למזונות, וזו הואיל וגבתה מקצת כתובתה אין לה מזונות: **וחכמים אומרים מוכרת היא.** לכתובה, אפילו לפרקים. ואף על פי כן מוכרת היא בינתים למזונות, שלא איבדה מזונותיה ואף על פי שגבתה קצת כתובתה: **וכותבת.** בשטר המכירה, למזונות מכרתי: **וגרושה לא תמכור.** לכתובה, אלא בב"ד. דטעמא מאי אמור רבנן אלמנה בין מן האירוסין מן הנשואין מוכרת שלא בב"ד לפי שאין אדם רוצה שתתבזה אשתו בב"ד, וזו הואיל וגרושה היא לא אכפת ליה. והלכה כחכמים שאשה מוכרת בין לכתובה בין למזונות שלא בב"ד מומחים, ואפילו התקבלה מקצת כתובתה מוכרת למזונות עד שתתקבל כל כתובתה. וכשמוכרת, בין לכתובה בין למזונות צריכה שבועה ואינה צריכה הכרזה:

ד שוה מאתים במנה נתקבלה כתובתה. דאמרינן לה את אפסדת. ושוה מנה במאתים אף על גב דהיא הרויחה לא מצית למימר אנא ארווחי, שהשולח שלוחו לשוק לסחורה ולקח בזול הכל לבעל המעות. ולא שמעינן מהכא אלא בדבר שאין לו קצבה כגון קרקע שדרכו להמכר באומד זה בפחות וזה ביתר, אבל דבר שיש לו קצבה וקנה השליח בפחות לא איתברירא לן דינא מהכא. וחזינא לרבוותא דאפליגו בה. ומסקנא לפום מאי דחזי לן, שחולקין השליח והמשלח: **מכרה בטל.** שאותו דינר אין לה רשות למכור, נמצא שכל המכר טעות, שהרי בבת אחת היה: **לעולם מכרה קיים.** והיא תחזיר את הדינר

משניות מבוארות – קהתי

~ יום ראשון ~

באור משנה ג

משנתנו היא המשך המשנה הקודמת, והיא דנה באלמנה שגבתה מקצת כתובתה, כיצד היא מוכרת מנכסי הירושה לגביית שאר הכתובה. ואף בזה נחלקו רבי שמעון וחכמים, שלדעת רבי שמעון אינה מוכרת אלא בבית דין, ולדעת חכמים יכולה היא למכור שלא בבית דין.

מָכְרָה כְּתֻבָּתָהּ – מכרה האלמנה את עיקר כתובתה, היינו מנה ומאתיים, ויש לה עוד לגבות תוספת כתובה (**תוספות**), **אוֹ מִקְצָתָהּ** – או שמכרה מקצת כתובתה, ויש לה עוד לגבות את השאר; **מִשְׁכְּנָה כְּתֻבָּתָהּ, אוֹ מִקְצָתָהּ** – או שנתנה כתובתה או מקצתה כמשכון; **נָתְנָה כְּתֻבָּתָהּ לְאַחֵר, אוֹ מִקְצָתָהּ** – או שנתנה כתובתה או מקצתה לאחר במתנה, **לֹא תִמְכֹּר אֶת הַשְּׁאָר אֶלָּא בְּבֵית דִּין** – לא תמכור האלמנה מנכסי הירושה לגביית שאר הכתובה, היינו תוספת הכתובה או מה שנשאר לה מעיקר הכתובה, אלא בבית דין. זו דעת רבי שמעון, שכן סובר הוא, שאלמנה שגבתה מקצת כתובתה אין לה מזונות, וכל שאין לה מזונות לא תמכור אלא בבית דין, כמו ששנינו במשנה הקודמת. **וַחֲכָמִים אוֹמְרִים: מוֹכֶרֶת הִיא אֲפִלּוּ אַרְבָּעָה וַחֲמִשָּׁה פְּעָמִים** – כלומר רשאית האלמנה למכור מנכסי הירושה כמה שהיא רוצה, אף קמעא קמעא, ולגבות כל פעם מקצת כתובתה. **וּמוֹכֶרֶת לְמְזוֹנוֹת שֶׁלֹּא בְּבֵית דִּין** – ועד שלא תגבה את כל כתובתה, רשאית היא בינתיים למכור מנכסי הירושה בשביל מזונותיה שלא בבית דין, שסוברים חכמים, שאף על פי שגבתה מקצת כתובתה, מכל מקום יש לה מזונות, ולכן היא מוכרת שלא בבית דין; **וְכוֹתֶבֶת** – בשטר המכירה: **לְמְזוֹנוֹת מָכַרְתִּי** – בגמרא מבואר: עצה טובה היא לאלמנה, שתכתוב: "אלו למזונות מכרתי ואלו לכתובה מכרתי", כדי שלא יחשבו, שהיא מוכרת כל הקרקעות למזונות, ויצא עליה שם רעבתנית, ושוב אין אדם נושאה. **וּגְרוּשָׁה לֹא תִמְכֹּר** – לגביית כתובתה, **אֶלָּא בְּבֵית דִּין** – שכן מה שאמרו חכמים (במשנה הקודמת): "אלמנה בין מן האירוסין בין מן הנישואין מוכרת שלא בבית דין", ונמצא שלדעתם רשאית האשה למכור שלא בבית דין אפילו לגביית כתובתה, היינו דווקא באלמנה, מהטעם שבארנו שם, שאין אדם רוצה שתתבזה אשתו בבית דין, אבל בגרושה מודים הם שלא תמכור אלא בבית דין, שהואיל וגירשה אינו חס על כבודה ולא איכפת לו שגרושתו תתבזה בבית דין.

באור משנה ד

לאחר שלמדנו במשנה הקודמת, שאלמנה מוכרת מנכסי הירושה, שלא בבית דין, לגביית כתובתה, באה משנה זו ללמדנו שדין האלמנה המוכרת בנכסי הירושה כדין שליח היתומים.

אַלְמָנָה שֶׁהָיְתָה כְּתֻבָּתָהּ מָאתַיִם, וּמָכְרָה – מנכסי הירושה לגביית כתובתה, **שָׁוֶה מָנֶה בְּמָאתַיִם, אוֹ שָׁוֶה מָאתַיִם בְּמָנֶה** – שדה ששווה מאה דינר מכרה במאתיים, או שדה ששווה מאתיים מכרה במאה דינר, **נִתְקַבְּלָה כְּתֻבָּתָהּ** – שאם מכרה שווה מנה במאתיים, המנה שהרוויחה במכירתה הרוויחה ליתומים, ונמצא שקיבלה מהם את כל כתובתה; ואם מכרה שווה מאתיים במנה, המנה שהפסידה במכירתה הפסידה לעצמה, ומאחר שקיבלה מהיתומים שדה ששווייה מאתיים דינר, הרי נתקבלה כתובתה. ואמנם היתומים יכולים לבטל את מכירתה בטענת אונאה, הואיל ודינה כדין שליח שלהם (ואף על פי שאין אונאה לקרקעות, מכל מקום הדין הוא, שאם שליח מכר נכסי משלחו בפחות משוויים, ואפילו בקרקעות, יכול המשלח לבטל את מכירתו בטענת אונאה). אבל הואיל והיתומים אינם באים לבטל את מכירתה, משום שאינם מפסידים כאן, לפיכך המכר קיים (**עיין "תוספות יום טוב"**). **הָיְתָה כְּתֻבָּתָהּ מָנֶה** – "מנה" לאו דווקא, אלא כגון שהיתה כתובתה מנה, **וּמָכְרָה שָׁוֶה מָנֶה וְדִינָר בְּמָנֶה** – שדה ששווה מאה ואחד דינר מכרה במאה דינר, **מִכְרָהּ בָּטֵל** – שאין לה רשות למכור אלא כנגד סכום כתובתה בלבד, וזו מכרה שדה ששווייה בדינר יתיר על סכום כתובתה, ויש ליתומים טענת אונאה, הלכך מכרה

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

קַבִּים, וּבַגִּנָּה בַּת חֲצִי קַב, וּכְדִבְרֵי רַבִּי עֲקִיבָא, בֵּית רֹבַע. הָיְתָה כְּתֻבָּתָהּ אַרְבַּע מֵאוֹת זוּז, וּמָכְרָה לָזֶה בְּמָנֶה, וְלָזֶה בְּמָנֶה, וְלָאַחֲרוֹן יָפֶה מָנֶה וְדִינָר בְּמָנֶה, שֶׁל אַחֲרוֹן — בָּטֵל, וְשֶׁל כֻּלָּן — מִכְרָן קַיָּם.

ה שׁוּם הַדַּיָּנִין שֶׁפָּחֲתוּ שְׁתוּת אוֹ הוֹסִיפוּ שְׁתוּת — מִכְרָן בָּטֵל. רַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל אוֹמֵר: מִכְרָן קַיָּם; אִם כֵּן, מַה כֹּחַ בֵּית דִּין יָפֶה? אֲבָל אִם עָשׂוּ אִגֶּרֶת בִּקֹּרֶת, אֲפִלּוּ מָכְרוּ שָׁוֶה מָנֶה בְּמָאתַיִם, אוֹ שָׁוֶה מָאתַיִם בְּמָנֶה — מִכְרָן קַיָּם.

ו הַמְמָאֶנֶת, הַשְּׁנִיָּה, וְהָאֵילוֹנִית — אֵין לָהֶם כְּתֻבָּה, וְלֹא פֵּרוֹת, וְלֹא מְזוֹנוֹת, וְלֹא בְּלָאוֹת. וְאִם מִתְּחִלָּה נִשְׂאָהּ

פירוש ברטנורא

ליורשין, דמה הפסידתן. עד שיהא באונאה כדי שאילו לא היתה האונאה היה משתייר שדה בת תשעה קבין, שהוא שיעור שדה: **ובגינה בת חצי קב.** שהוא שיעור גינה. ואין הלכה כרבן שמעון בן גמליאל:

ה אגרת בקורת. הכרזה. שעל ידי ההכרזה בני אדם מבקרים בה. ובהא מודה תנא קמא לרבן שמעון בן גמליאל. והלכה כתנא קמא:

ו השניה. שניות לעריות, שהן מדברי סופרים: **אין להם כתובה.** מנה מאתיים. ממאנת, משום דמעצמה יוצאה. שניה, קנסוה רבנן מפני שהיא מרגילתו לנשאה שאינה נפסדת כלום בנשואין שהרי אינה נפסלת בהן וולדה כשר. אילונית, משום דמקח טעות הוא: **ולא פירות.** הפירות שאכל הבעל אין מוציאין ממנו: **ולא מזונות.** כגון אם לותה ואכלה בעודה תחתיו ואחר כך מיאנה, אין הבעל חייב לשלם. אבל חייב במזונותיה בעודה תחתיו. והשניה והאילונית אין להם מזונות בעודן תחתיו, וכל שכן אם לוו ואכלו שאין הבעל חייב לשלם: **ולא בלאות.** שנאבדו ובלו לגמרי. בין מנכסי מלוג בין מנכסי צאן ברזל אין הממאנת יכולה להוציא מיד בעלה. אבל בלאותיה הקיימים נוטלת לעולם, בין הממאנת בין השניה בין האילונית ואפילו זנתה לא הפסידה בלאותיה

משניות מבוארות – קהתי

כולו בטל. **אֲפִלּוּ הִיא אוֹמֶרֶת: אַחֲזִיר דִּינָר לַיּוֹרְשִׁין** – דינר שהפסידו היורשים במכירתי אחזיר להם, **מִכְרָהּ בָּטֵל** – כשהיורשים אינם רוצים בקיום המכר. **רַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל אוֹמֵר: לְעוֹלָם מִכְרָהּ קַיָּם** – ותחזיר את הדינר ליורשים, **עַד שֶׁתְּהֵא שָׁם כְּדֵי שֶׁתְּשַׁיֵּר בַּשָּׂדֶה בַּת תִּשְׁעָה קַבִּים** – אלא אם כן היתה שם אונאה כזו, שאילולא האונאה היה משתייר מן השדה ברשות היורשים שטח שמידתו כדי זריעת תשעה קבים (3750 אמות מרובעות), שהוא שיעור שדה, **וּבַגִּנָּה** – בגינת ירק, כדי שתשייר **בַּת חֲצִי קַב** – שטח שמידתו כדי זריעת חצי קב זרעים (208 אמות מרובעות) שהוא שיעור גינה, **וּכְדִבְרֵי רַבִּי עֲקִיבָא, כדי שתשייר בֵּית רֹבַע** – שטח שמידתו כדי זריעת רובע הקב זרעים ($104^1/_6$ אמות מרובעות), שבכגון זה מכרה בטל; אבל אם אין באונאה כדי הפסד שדה או גינה ליתומים, לעולם מכרה קיים. ואין הלכה כרבן שמעון בן גמליאל. **הָיְתָה כְּתֻבָּתָהּ אַרְבַּע מֵאוֹת זוּז** – כגון כתובת כהנים (עיין א, ה), **וּמָכְרָהּ** – מנכסי הירושה, **לָזֶה בְּמָנֶה, וְלָזֶה בְּמָנֶה** – כלומר שמכרה לשלושה אנשים שווה מנה במנה, **וְלָאַחֲרוֹן יָפֶה מָנֶה וְדִינָר בְּמָנֶה** – ולרביעי מכרה שדה ששווה מאה ודינר במאה, **שֶׁל אַחֲרוֹן, בָּטֵל** – מה שמכרה לאחרון, מכרה בטל, כדעת תנא קמא לעיל במשנתנו, **וְשֶׁל כֻּלָּן, מִכְרָן קַיָּם** – שכל מכירה היא מכירה בפני עצמה, וכל זמן שאין טענת אונאה ליתומים, המכר קיים.

~ יום שני ~

באור משנה ה

בית דין רשאי למכור בנכסי הירושה שביד היתומים, כגון למזונות האלמנה ולכתובתה, לפירעון חובותיו של המת וכיוצא בזה. מכירה זו נעשית על ידי הכרזה, שנכסים אלו עומדים להימכר על ידי בית הדין, ומתוך כך באים אנשים לבקרם ולשומם כערכם. מכאן, כתב ההכרזה של מכירת קרקעות על ידי בית־דין נקרא "אגרת בקורת". ויש נכסים שבית דין מוכרים בלא הכרזה, והם עבדים, מיטלטלים ושטרות; וכן יש מכירות שנעשות בלא הכרזה, כגון להוצאות מזונות וקבורה; ויש מקומות שבית דין מוכרים שם בלא הכרזה כלל (עיין גמרא כתובות קז, ב). – לאחר שלמדנו במשנה הקודמת דין אונאה במכירת נכסי הירושה על ידי האלמנה, באה משנתנו ללמד דין אונאה במכירת נכסי היתומים על ידי בית הדין.

שׁוּם הַדַּיָּנִין – שומת נכסי היתומים על ידי בית הדין, כדי למכרם ולשלם לאלמנה את כתובתה או לבעל חוב את חובו, **שֶׁפָּחֲתוּ שְׁתוּת** – שטעו בשומתם ומכרו את הנכסים בשישית פחות משוויים, **אוֹ הוֹסִיפוּ שְׁתוּת** – או שמכרום בשישית יותר משוויים, **מִכְרָן בָּטֵל** – מדין אונאה. אבל אם טעו בפחות משתות, מכרם קיים, שכן יפה כוח בית דין המוכרים בנכסי היתומים מכוח שליח ואלמנה, שאלה שיעור אונאתם דינר, כמו שלמדנו במשנה הקודמת, ויש מפרשים (שם), שדינר לאו דווקא, אלא אפילו פחות מדינר (עיין **"תוספות יום טוב"**), ואילו שיעור אונאת בית דין הוא שתות. בגמרא מבואר, שמדובר כאן בדברים, או בשעה, או במקום, שאין בהם הכרזת בית דין. **רַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל אוֹמֵר: מִכְרָן קַיָּם** – אפילו טעו בשתות ויותר; **אִם כֵּן** – שאם כן, כלומר אם נאמר שמחמת טעותם בשתות מכרם בטל, **מַה כֹּחַ בֵּית דִּין יָפֶה** – במה גדול כוח בית דין?! **אֲבָל אִם עָשׂוּ אִגֶּרֶת בִּקֹּרֶת** – אם מכרו בית דין על ידי כתב הכרזה, כמו שבארנו בהקדמה למשנתנו, **אֲפִלּוּ מָכְרוּ שָׁוֶה מָנֶה בְּמָאתַיִם, אוֹ שָׁוֶה מָאתַיִם בְּמָנֶה** – שטעו במחצה, **מִכְרָן קַיָּם** – אף לדעת תנא קמא, שהואיל והמכירה היתה בהכרזה, אין כאן דין אונאה.

באור משנה ו

הַמְמָאֶנֶת – קטנה יתומה מאביה, שהשיאוה אמה או אחיה, ויצאה ממנו במיאון, שכן לפי תקנת חכמים הרשות בידה, בעודה קטנה, למאן בבעלה, והיא יוצאת ממנו בלא גט (**עיין יבמות יג, א-ב**), **הַשְּׁנִיָּה** – אשה שהיא אסורה לבעלה מדין "שניות לעריות", כגון אם אמו, אם אביו, כלת בנו, כלת בתו וכו' (**עיין רמב"ם הל' אישות א, ו**), שגזרו עליהן חכמים, כדי להרחיק את האדם מאיסור ערווה שבתורה, והוסיפו אותן על העריות האסורות מן התורה, **וְהָאֵילוֹנִית** – אשה שאינה מסוגלת ללדת מטבע ברייתה, והיא מכונה כך מלשון "איל" (זכר), לפי שאין לה סימני אשה; ומדובר כאן בכגון שבעלה לא הכיר בה שהיא איילונית, **אֵין לָהֶם כְּתֻבָּה** – הממאנת אין לה כתובה, לפי שלא נתגרשה על ידי בעלה אלא יצאה מאליה; השניה – לפי שקנסוה חכמים, כדי לעשות חיזוק לדבריהם (**עיין ברטנורא שמפרש טעם אחר; ועיין "תוספות יום טוב"**); והאיילונית – לפי שמקחו מקח טעות, הואיל ולא הכיר בה שהיא איילונית; בגמרא מבואר, שדווקא מנה מאתיים אין להן, אבל תוספת כתובה יש להן, שאינה אלא מתנה בלבד משום חיבה. **וְלֹא פֵּרוֹת** – שאין הבעל משלם להן בעד הפירות שאכל מנכסיהן; **וְלֹא מְזוֹנוֹת** – שאינו חייב במזונותיהן; בגמרא מבואר: כיצד אמרו בממאנת אין לה מזונות? והלא בעודה עמו חייב הוא במזונותיה; אלא כגון שהלך בעלה למדינת הים ולוותה ואכלה ועמדה ומיאנה, אינו חייב לשלם (**כתובות קז, ב**); ברם, שנייה ואיילונית אינו חייב במזונותיהן כלל (**רמב"ם**). **וְלֹא בְּלָאוֹת** – אם השתמש הבעל

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

לְשֵׁם אֵילוֹנִית — יֵשׁ לָהּ כְּתֻבָּה. אַלְמָנָה לְכֹהֵן גָּדוֹל, גְּרוּשָׁה וַחֲלוּצָה לְכֹהֵן הֶדְיוֹט, מַמְזֶרֶת וּנְתִינָה לְיִשְׂרָאֵל, בַּת יִשְׂרָאֵל לְנָתִין וּלְמַמְזֵר — יֵשׁ לָהֶן כְּתֻבָּה.

פרק שנים עשר

א הַנּוֹשֵׂא אֶת הָאִשָּׁה, וּפָסְקָה עִמּוֹ כְּדֵי שֶׁיָּזוּן אֶת בִּתָּהּ חָמֵשׁ שָׁנִים — חַיָּב לְזוּנָהּ חָמֵשׁ שָׁנִים. נִשֵּׂאת לְאַחֵר, וּפָסְקָה עִמּוֹ כְּדֵי שֶׁיָּזוּן אֶת בִּתָּהּ חָמֵשׁ שָׁנִים — חַיָּב לְזוּנָהּ חָמֵשׁ שָׁנִים. לֹא יֹאמַר הָרִאשׁוֹן: לִכְשֶׁתָּבֹא אֶצְלִי, אֲזוּנָהּ; אֶלָּא מוֹלִיךְ לָהּ מְזוֹנוֹתֶיהָ לִמְקוֹם שֶׁהִיא אִמָּהּ. וְכֵן לֹא יֹאמְרוּ שְׁנֵיהֶם: הֲרֵי אָנוּ זָנִין אוֹתָהּ כְּאֶחָד, אֶלָּא אֶחָד זָנָה, וְאֶחָד נוֹתֵן לָהּ דְּמֵי מְזוֹנוֹת.

ב נִשֵּׂאת — הַבַּעַל נוֹתֵן לָהּ מְזוֹנוֹת, וְהֵן נוֹתְנִין לָהּ דְּמֵי מְזוֹנוֹת. מֵתוּ — בְּנוֹתֵיהֶן נִזּוֹנוֹת מִנְּכָסִים בְּנֵי חֹרִין, וְהִיא

פירוש ברטנורא

הקיימים. והשניה אין לה בלאות של נכסי מלוג, אבל בלאות של נכסי צאן ברזל יש לה:

יב א הנושא את האשה ופסקה עמו. בשטר וקנין, או שאמר לעדים אתם עדי שאני מחייב עצמי לזון את בתה שיש לה מאיש אחר: **לכשתבוא אצלי.** כלומר אם הייתי מקיים את אמה הייתי זנה: **מוליך לה מזונותיה למקום שאמה שם.** דקיי"ל בת אצל אמה בין גדולה בין קטנה כל זמן שהאם רוצה, והבן עד שש שנים אצל אמו וחייב האב לפרנסו והוא אצל אמו אם האם רוצה:

ב בנותיהן ניזונות מנכסים בני חורין. ולא ממשועבדים, שאין מוציאים למזון האשה והבנות מנכסים משועבדים, מפני תיקון העולם, שאין הלקוחות יודעים כמה יעלו המזונות כי היכי דליזהרו להניח להם מקום לגבות: **והיא ניזונת.** אותה הבת: **שהיא כבעלת חוב.** שיש לה עליהן שטר מזונות: **כל זמן**

משניות מבוארות – קהתי

בנכסיהן עד שבלו, אינו חייב לשלם להן את דמיהם. בגמרא מבואר, שדין בלאות אינו שווה בשלשתן, שכן הממאנת – אין לה בלאות לא מנכסי מלוג ולא מנכסי צאן ברזל, היינו שאין הבעל חייב לשלם לה בעד נכסיה שבלו אצלו תוך שימושו בהם; ושנייה – אין לה בלאות מנכסי מלוג, אבל מנכסי צאן ברזל יש לה (**רמב"ם; המאירי**); ואיילונית – אין לה בלאות מנכסי צאן ברזל, אבל מנכסי מלוג יש לה (לפי הנ"ל). ויש סוברים, שאיילונית דינה כממאנת שאין לה בלאות לא מנכסי מלוג ולא מנכסי צאן ברזל (**הר"ן; ועיין "תוספות יום טוב"**). ברם, כל מה שקיים מנכסיהן בעין, נוטלות הן עמהן, בין הממאנת בין השנייה ובין האיילונית. **וְאִם מִתְחַלָּה נְשָׂאָהּ לְשֵׁם אֵילוֹנִית** – שהכיר בה, ואין כאן מקח טעות, **יֵשׁ לָהּ כְּתֻבָּה** – וכן פירות ומזונות ובלאות. **אַלְמָנָה לְכֹהֵן גָּדוֹל** – כהן גדול שעבר ונשא אלמנה, **גְּרוּשָׁה וַחֲלוּצָה לְכֹהֵן הֶדְיוֹט** – וכן כהן הדיוט שנשא בעבירה גרושה או חלוצה, **מַמְזֶרֶת וּנְתִינָה לְיִשְׂרָאֵל** – וישראל שנשא בעבירה ממזרת או נתינה (מן הגבעונים), **בַּת יִשְׂרָאֵל** שנישאה בעבירה **לְנָתִין וּלְמַמְזֵר** – לנתין או לממזר, **יֵשׁ לָהֶן כְּתֻבָּה** – וכן פירות ומזונות ובלאות, שלא כדין "שנייה" שאין לה כתובה וכל השאר, לפי שאלו איסורם מן התורה, ודברי תורה אינם צריכים חיזוק, אבל "שניות לעריות" איסורן מדברי סופרים, ודברי סופרים צריכים חיזוק, לפיכך קנסו אותן חכמים, כמו שבארנו לעיל. ואף על פי שחלוצה לכהן הדיוט אף היא אינה אסורה אלא מדברי סופרים, מכל מקום עשאוה כדין גרושה לענין זה. ויש סוברים, שאמנם חלוצה לכהן דינה כדין שנייה, אלא שדרכו של התנא לנקוט חלוצה יחד עם גרושה (**עיין "תוספות יום טוב"**).

~ יום שלישי ~

באור משנה א

משנתנו עוסקת בדין התחייבות הבעל לתת מזונות לבת אשתו, שיש לה מבעל אחר.

הַנּוֹשֵׂא אֶת הָאִשָּׁה – ויש לה בת מבעל אחר, שנתאלמנה או נתגרשה ממנו, **וּפָסְקָה עִמּוֹ כְּדֵי שֶׁיָּזוּן אֶת בִּתָּהּ חָמֵשׁ שָׁנִים** – והתנתה עם בעלה, שיתן מזונות לבתה במשך חמש שנים, **חַיָּב לְזוּנָהּ חָמֵשׁ שָׁנִים** – כפי התנאי. בגמרא מבואר, שהבעל התחייב על כך בשעת הנישואין בפני עדים, ובאה המשנה להשמיענו, שהוא חייב לקיים את התנאי, לפי ש"הן הן הדברים הנקנים באמירה". כלומר שכל תנאי ממון שמתנים ביניהם בעל ואשה בשעת הנישואים, אינו זקוק לשטר או לקניין, ודיה היא האמירה בלבד בפני שני עדים. ויש שהעדים כותבים בשטר את דברי התנאי וחותמים עליו; שטר כזה נקרא: "שטר פסיקתא"; ומכל מקום אין צורך בקניין (**רש"י**). אבל אם פסקה עם בעלה לאחר הנישואים, אין התנאי מחייב אלא אם כן נעשה בשטר ובקניין. יש מבארים (**על פי הירושלמי**), שאף על פי שהתנה סתם ולא פירש מאימתי הוא צריך לתת לה מזונות, חייב הוא לזונה משעת הנישואין, חמש שנים הראשונות (**הרשב"א; המאירי**).

נִשֵּׂאת לְאַחֵר – אם גירשה זה קודם שעברו אותן חמש השנים, והלכה ונישאה לאחר, **וּפָסְקָה עִמּוֹ** – גם עם בעלה האחר, **כְּדֵי שֶׁיָּזוּן אֶת בִּתָּהּ חָמֵשׁ שָׁנִים** – כדרך שפסקה עם בעלה הקודם, **חַיָּב לְזוּנָהּ חָמֵשׁ שָׁנִים** – כלומר לא נפקע בכך חיובו של בעלה הקודם, אלא עדיין חייב הוא להמשיך במתן מזונות לבתה עד לגמר חמש השנים שפסקה עמו (**המאירי**). **לֹא יֹאמַר הָרִאשׁוֹן** – בעלה הקודם: **לִכְשֶׁתָּבֹא אֶצְלִי, אֲזוּנָהּ** – אם תבוא הבת לביתי אתן לה מזונות; ויש מפרשים: "כלומר אם הייתי מקיים את אמה הייתי זנה" (**רש"י; ברטנורא**), **אֶלָּא מוֹלִיךְ לָהּ מְזוֹנוֹתֶיהָ לִמְקוֹם שֶׁהִיא אִמָּהּ** – למקום שאמה שם, כלומר לבית הבעל שהיא נשואה לו, שכך מנהג העולם שהבת נמצאת אצל אמה; ולא מזונותיה ממש אלא דמי מזונות, כמו שיתבאר לקמן. **וְכֵן לֹא יֹאמְרוּ שְׁנֵיהֶם: הֲרֵי אָנוּ זָנִין אוֹתָהּ כְּאֶחָד** – ניתן לה מזונות בשותפות, היינו שכל אחד יתן לה מחצית מזונותיה, **אֶלָּא אֶחָד זָנָה** – הבעל שאמה נשואה לו נותן לה מזונות, **וְאֶחָד נוֹתֵן לָהּ דְּמֵי מְזוֹנוֹת** – וזה שאמה נתגרשה ממנו נותן לה דמי מזונות (**המאירי**), שהואיל ויש לה מזונות מאחד, רשאית היא לתבוע מהאחר מעות תמורת מזונות, והרי מסתבר שנוח לה לקבל מזונות מזה שאמה נשואה לו, מאחר שנמצאת בביתו.

באור משנה ב

משנה זו היא המשך המשנה הקודמת, והיא מוסיפה לדון באשה שפסקה עם בעלה לזון את בתה חמש שנים, וקודם שעברו אותן חמש השנים נתגרשה ממנו, ונישאה לאחר ופסקה גם עמו כדרך שפסקה עם בעלה הקודם.

נִשֵּׂאת – אם נישאה הבת בתוך הזמן שנתחייבו בעליה של אמה לתת לה מזונות, **הַבַּעַל נוֹתֵן לָהּ מְזוֹנוֹת** – בעלה של הבת נותן לה מזונות כחובת בעל לאשתו, **וְהֵן** – בעליה של אמה, **נוֹתְנִין לָהּ דְּמֵי מְזוֹנוֹת** – כל אחד מהם חייב ליתן לה דמי כל מזונותיה. **מֵתוּ**

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

נִזּוֹנֶת מִנְּכָסִים מְשֻׁעְבָּדִים, מִפְּנֵי שֶׁהִיא כְּבַעֲלַת חוֹב. הַפִּקְחִים הָיוּ כּוֹתְבִים: עַל מְנָת שֶׁאָזוּן אֶת בִּתֵּךְ חָמֵשׁ שָׁנִים, כָּל זְמַן שֶׁאַתְּ עִמִּי.

ג אַלְמָנָה שֶׁאָמְרָה: אִי אֶפְשִׁי לָזוּז מִבֵּית בַּעֲלִי — אֵין הַיּוֹרְשִׁין יְכוֹלִין לוֹמַר לָהּ: לְכִי לְבֵית אָבִיךְ וְאָנוּ זָנִין אוֹתָךְ; אֶלָּא זָנִין אוֹתָהּ בְּבֵית בַּעֲלָהּ, וְנוֹתְנִין לָהּ מָדוֹר לְפִי כְבוֹדָהּ. אָמְרָה: אִי אֶפְשִׁי לָזוּז מִבֵּית אַבָּא — יְכוֹלִים הַיּוֹרְשִׁים לוֹמַר לָהּ: אִם אַתְּ אֶצְלֵנוּ יֵשׁ לִיךְ מְזוֹנוֹת; וְאִם אֵין אַתְּ אֶצְלֵנוּ, אֵין לִיךְ מְזוֹנוֹת. אִם הָיְתָה טוֹעֶנֶת: מִפְּנֵי שֶׁהִיא יַלְדָּה וְהֵן יְלָדִים — זָנִין אוֹתָהּ וְהִיא בְּבֵית אָבִיהָ.

ד כָּל זְמַן שֶׁהִיא בְּבֵית אָבִיהָ — גּוֹבָה כְּתֻבָּתָהּ לְעוֹלָם; כָּל זְמַן שֶׁהִיא בְּבֵית בַּעֲלָהּ — גּוֹבָה כְּתֻבָּתָהּ עַד עֶשְׂרִים וְחָמֵשׁ שָׁנִים, שֵׁשׁ בְּעֶשְׂרִים וְחָמֵשׁ שָׁנִים שֶׁתַּעֲשֶׂה טוֹבָה כְּנֶגֶד כְּתֻבָּתָהּ; דִּבְרֵי רַבִּי מֵאִיר שֶׁאָמַר מִשּׁוּם רַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל. וַחֲכָמִים אוֹמְרִים: כָּל זְמַן שֶׁהִיא בְּבֵית בַּעֲלָהּ — גּוֹבָה כְּתֻבָּתָהּ לְעוֹלָם; כָּל זְמַן שֶׁהִיא בְּבֵית

פירוש ברטנורא

שאת עמי. ולא אם אמות או תמותי או אגרשך:

ג ונותנין לה מדור. וכן כלי תשמיש ועבדים ושפחות שהיתה משתמשת בהם בחיי בעלה. ואם נפל הבית אין חייבים לבנות לה בית אחר, דאת תהא יתבא בביתי תנן. ואפילו רצתה לבנותו מממונה אין שומעין לה: **אם את אצלנו יש ליך מזונות.** שברכת הבית ברובה:

ד כל זמן שהיא בבית אביה. והיורשים נתנו לה מזונותיה שם: **גובה כתובתה.** כשתרצה: **שתעשה טובה.** מנכסי יתומים, נותנת לחם ומלח לשכנותיה כדי כתובתה: **וחכמים אומרים.** לא הוזכרו חמש ועשרים שנה להפסידה כתובתה בשביל הטובה שתעשה מנכסי היתומים, אלא לענין המחילה הוזכרו,

משניות מבוארות – קהתי

– הבעלים של אמה, **בְּנוֹתֵיהֶן** – שהן מקבלות מזונות מתנאי הכתובה, כמו ששנינו (ד, יא), **נִזּוֹנוֹת מִנְּכָסִים בְּנֵי חֹרִין** – מהנכסים שביד היורשים, ולא מהנכסים שהבעלים מכרום, והם ביד הלקוחות, כמו ששנו (גיטין ה, ג): "אין מוציאין למזון האשה והבנות מנכסים משועבדים", **וְהֵיא** – הבת החורגת שפסקו לה מזונות חמש שנים, **נִזּוֹנֶת מִנְּכָסִים מְשֻׁעְבָּדִים** – אם אין נכסים ביד היורשים, מוציאים למזונותיה מהנכסים שביד הלקוחות, **מִפְּנֵי שֶׁהִיא כְּבַעֲלַת חוֹב** – שדינה כבעל חוב הגובה מנכסים משועבדים. ברם, אינה כבעלת חוב ממש, שהרי אם מתה פטורים מלשלם ליורשיה, אלא שלגבי עצמה דינה כבעל חוב, שהיא מוציאה את המזונות אף מנכסיהם המשועבדים עד סוף הזמן שפסקו. יש מפרשים, שאין דין זה נוהג אלא כשהתחייבו הבעלים למזונותיה בשטר ובקניין. **הַפִּקְחִים** – כשהיו נושאים אשה שיש לה בת מבעל אחר, והיו מתחייבים לתת לה מזונות, **הָיוּ כּוֹתְבִים** – לאשה: **עַל מְנָת שֶׁאָזוּן אֶת בִּתֵּךְ חָמֵשׁ שָׁנִים, כָּל זְמַן שֶׁאַתְּ עִמִּי** – ומשמע מלשון זה, שאם תוך חמש השנים יגרשנה או ימות הוא או תמות היא, לא יהא חייב להמשיך במתן מזונות לבת.

~ יום רביעי ~

באור משנה ג

לאחר שלמדנו בשתי המשניות הקודמות דיני מזונות הבת על פי תנאי שפסקה אשה עם בעלה, באה משנתנו ללמד דיני מזונות האלמנה מנכסי בעלה המת על פי תנאי הכתובה.

אַלְמָנָה שֶׁאָמְרָה – ליורשי בעלה: **אִי אֶפְשִׁי לָזוּז מִבֵּית בַּעֲלִי** – אין רצוני לצאת מבית בעלי, **אֵין הַיּוֹרְשִׁין יְכוֹלִין לוֹמַר לָהּ: לְכִי לְבֵית אָבִיךְ וְאָנוּ זָנִין אוֹתָךְ** – וניתן לך לשם את כל מזונותיך, **אֶלָּא זָנִין אוֹתָהּ בְּבֵית בַּעֲלָהּ** – נותנים לה מזונותיה בבית בעלה, כרצונה, **וְנוֹתְנִין לָהּ מָדוֹר** – מקום לדור, **לְפִי כְבוֹדָהּ** – שמתנאי הכתובה הוא, שתהא האלמנה יושבת בבית בעלת המת, וניזונת מנכסיו כל ימי משך אלמנותה; ובברייתא בגמרא מובא, שאף משתמשת היא בעבדים ובשפחות, בכרים ובכסתות, בכלי כסף ובכלי זהב כדרך שהיתה משתמשת בהם בחיי בעלה. **אָמְרָה** – האלמנה: **אִי אֶפְשִׁי לָזוּז מִבֵּית אַבָּא** – אין רצוני לצאת מבית אבי, כלומר שהאלמנה מעדיפה להיות בבית אביה, והיא רוצה שהיורשים יעלו לה לשם את צרכי מזונותיה, **יְכוֹלִים הַיּוֹרְשִׁים לוֹמַר לָהּ: אִם אַתְּ אֶצְלֵנוּ יֵשׁ לִיךְ מְזוֹנוֹת** – אם את אתנו בבית אבינו יש לך מזונות, **וְאִם אֵין אַתְּ אֶצְלֵנוּ, אֵין לִיךְ מְזוֹנוֹת.** בגמרא מבואר הטעם: "שברכת הבית ברובה", כלומר שהברכה שורה בריבוי בני אדם בבית, שעוזרים זה לזה ומשתכרים, ומזלם של הרבים עדיף (**רש"י**). **והרמב"ם** גורס: "שברכת הבית מרובה", והוא מפרש: כגון "חמישה שהיה מזונות כל אחד מהן קב כשיאכל לבדו, אם היו חמשתן בבית אחד ואוכלים בעירוב, מספיק להם ארבעה קבים; והוא הדין לשאר צרכי הבית" (**הל' אישות יח, ד**); לפיכך אם האלמנה עוזבת את בית בעלה והולכת לבית אביה, יכולים היתומים לומר לה: "אם אין את אצלנו אין ליך מזונות", כלומר לא ניתן לך מזונות אלא לפי ברכת הבית, היינו כשיעור הוצאות מזונותיה אילו היתה אתם בביתם. **אִם הָיְתָה טוֹעֶנֶת: מִפְּנֵי שֶׁהִיא יַלְדָּה** – שהיא רוצה להיות בבית אביה ולא בבית בעלה, מפני שהיא צעירה, **וְהֵן יְלָדִים** – והיתומים שאינם בניה צעירים הם, ואין רצונה להיות אתם, שלא יוציאו עליה הבריות שם רע, **זָנִין אוֹתָהּ וְהִיא בְּבֵית אָבִיהָ** – נותנים לה כל צרכי מזונותיה, והיא דרה בבית אביה.

באור משנה ד

במשנה הקודמת למדנו שיש הבדל בדין האלמנה הניזונת מנכסי היתומים, אם היא יושבת בבית בעלה המת, או שחזרה לבית אביה. משנה זו מוסיפה ללמדנו, שאף לגבי זמן גביית כתובתה יש הבדל אם היא יושבת בבית בעלה או בבית אביה.

כָּל זְמַן שֶׁהִיא בְּבֵית אָבִיהָ – כשהאלמנה יושבת בבית אביה, והיורשים נותנים לה מזונותיה שם, הואיל ואינה נהנית מנכסיהם חוץ ממזונותיה כלום, **גּוֹבָה כְּתֻבָּתָהּ לְעוֹלָם** – לכשתרצה, אפילו לאחר הרבה שנים; **כָּל זְמַן שֶׁהִיא בְּבֵית בַּעֲלָהּ** – וכשהיא יושבת בבית בעלה, והיא יכולה להשתמש בנכסי הירושה, **גּוֹבָה כְּתֻבָּתָהּ עַד עֶשְׂרִים וְחָמֵשׁ שָׁנִים** – משעה שמת בעלה, **שֵׁשׁ בְּעֶשְׂרִים וְחָמֵשׁ שָׁנִים שֶׁתַּעֲשֶׂה טוֹבָה כְּנֶגֶד כְּתֻבָּתָהּ** – שרגילה אשה לעשות טובה לשכנותיה ולתת להם צרכי מזונות, ובזמן של עשרים וחמש שנים מצטרפות המתנות הללו, שנתנה האלמנה מנכסי היתומים, כדי סכום כתובתה, ונמצא שכבר נתקבלה כתובתה; **דִּבְרֵי רַבִּי מֵאִיר שֶׁאָמַר מִשּׁוּם רַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל** – כך אמר רבי מאיר בשם רבן שמעון בן גמליאל. **וַחֲכָמִים אוֹמְרִים: כָּל זְמַן שֶׁהִיא בְּבֵית בַּעֲלָהּ, גּוֹבָה כְּתֻבָּתָהּ לְעוֹלָם** – חכמים סוברים, שלא אמרו שהאלמנה מפסידה כתובתה לאחר עשרים וחמש שנים מפני הטובה שעשתה לשכנותיה מנכסי היתומים אלא משום שתיקתה שהיא

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

אָבִיהָ — גּוֹבָה כִּתֻּבָּתָהּ עַד עֶשְׂרִים וְחָמֵשׁ שָׁנִים. מֵתָה — יוֹרְשֶׁיהָ מַזְכִּירִין כִּתֻּבָּתָהּ עַד עֶשְׂרִים וְחָמֵשׁ שָׁנִים.

פרק שלושה עשר

א שְׁנֵי דַּיָּנֵי גְזֵרוֹת הָיוּ בִּירוּשָׁלַיִם: אַדְמוֹן, וְחָנָן בֶּן אֲבִישָׁלוֹם. חָנָן אוֹמֵר שְׁנֵי דְבָרִים, אַדְמוֹן אוֹמֵר שִׁבְעָה. מִי שֶׁהָלַךְ לִמְדִינַת הַיָּם, וְאִשְׁתּוֹ תּוֹבַעַת מְזוֹנוֹת — חָנָן אוֹמֵר: תִּשָּׁבַע בַּסּוֹף וְלֹא תִּשָּׁבַע בַּתְּחִלָּה. נֶחְלְקוּ עָלָיו בְּנֵי כֹּהֲנִים גְּדוֹלִים, וְאָמְרוּ: תִּשָּׁבַע בַּתְּחִלָּה וּבַסּוֹף. אָמַר רַבִּי דּוֹסָא בֶּן הַרְכִּינַס כְּדִבְרֵיהֶם. אָמַר רַבָּן יוֹחָנָן בֶּן זַכַּאי: יָפֶה אָמַר חָנָן, לֹא תִּשָּׁבַע אֶלָּא בַּסּוֹף.

ב מִי שֶׁהָלַךְ לִמְדִינַת הַיָּם, וְעָמַד אֶחָד וּפִרְנֵס אֶת אִשְׁתּוֹ — חָנָן אוֹמֵר: אִבֵּד אֶת מְעוֹתָיו. נֶחְלְקוּ עָלָיו בְּנֵי כֹּהֲנִים גְּדוֹלִים, וְאָמְרוּ: יִשָּׁבַע כַּמָּה הוֹצִיא וְיִטֹּל. אָמַר רַבִּי דּוֹסָא בֶּן הַרְכִּינַס כְּדִבְרֵיהֶם. אָמַר רַבָּן יוֹחָנָן בֶּן זַכַּאי: יָפֶה אָמַר חָנָן, הִנִּיחַ מְעוֹתָיו עַל קֶרֶן הַצְּבִי.

פירוש ברטנורא

דהואיל ושתקה ולא תבעה כל השנים הללו מחלה, הלכך כל זמן שהיא בבית בעלה אין שתיקתה מחילה שמפני שמכבדים אותה היא בושה לתבוע כתובתה, אבל בבית אביה משששתקה כ"ה שנים מחילה היא: **מתה יורשיה מזכירין כתובתה.** כלומר צריכין לתבוע כתובתה בתוך כ"ה שנה. ודוקא כשנשבעה על כתובתה קודם שמתה הוא דיורשיה יכולים לתבוע כתובתה. אבל אם לא נשבעה על כתובתה, אין יורשיה יורשים מכתובתה כלום, שאין אדם מוריש שבועה לבניו:

יג א שני דייני גזילות. שהיו גוזרין גזירות על הגזלנים וקונסים עליגן קנסות: **שני דברים.** שאין חכמים מודים לו: **תשבע בסוף.** כשישמעו בו שמת ותבוא לגבות כתובתה, תשבע שלא עיכבה בידה משל בעלה כלום: **ולא תשבע בתחלה.** בשעת גביית מזונות. ורמב"ם פירש, תשבע בסוף, כשיבא בעלה ויכחישנה ויאמר הנחתי לך מזונות, תשבע שלא הניח לה כלום: **רבן יוחנן בן זכאי אומר.** והלכה כמותו. ודוקא אחר שלשה חדשים ליציאת הבעל פוסקין מזונות לאשה אם תבעה מזונות, אבל קודם זמן זה לא, שחזקה אין אדם מניח ביתו ריקן ויוצא:

ב איבד את מעותיו. דאמר, לא אמרתי לך הלויני ואני אפרע. אבל אם הלוה את האשה מעות למזונותיה על מנת שתשלם לו, הוא תובעה והיא תובעת את הבעל וישלם. ואם הבעל טוען הנחתי לה מזונות, והיא אומרת לא הניח ורוצה להוציא ממנו, נשבע הבעל שבועת היסת ונפטר, ויהיו המעות חוב עליה לכשתתאלמן או תתגרש. ובהא מתניתין נמי הלכה כרבן יוחנן בן זכאי:

משניות מבוארות – קהתי

כמחילה, שמאחר ששתקה כל השנים הללו ולא תבעה כתובתה, הרי אנו אומרים, שודאי מחלה ליורשים את כתובתה; לפיכך כל זמן שהיא בבית בעלה גובה כתובתה לעולם – לפי שאין שתיקתה מוכיחה על מחילת הכתובה, שהואיל והיא דרה אצל היורשים, והם מכבדים אותה, הרי היא בושה לתבוע כתובתה. אבל **כָּל זְמַן שֶׁהִיא בְּבֵית אָבִיהָ, גּוֹבָה כִּתֻּבָּתָהּ עַד עֶשְׂרִים וְחָמֵשׁ שָׁנִים** – שכיון שהיא בבית אביה, אינה בושה לתבוע כתובתה, ואם עברו עשרים וחמש שנים ולא תבעה אותה, שתיקתה כמחילה. **מֵתָה** – האלמנה, **יוֹרְשֶׁיהָ מַזְכִּירִין** – תובעים – **כִּתֻּבָּתָהּ עַד עֶשְׂרִים וְחָמֵשׁ שָׁנִים** – משעת מיתתה (**"מלאכת שלמה", טור אבן העזר קי"א**); ויש מפרשים: משעת מיתת בעלה (**המאירי**). יש מפרשים: מזכירין – כלומר צריכים להודיע ליתומים פעם אחת בתוך עשרים וחמש שנים שאין מוחלים את הכתובה (**רש"י; שיטה מקובצת**). וכבר הזכרנו, שאין יורשיה יכולים לתבוע כתובתה אלא אם כן נשבעה האלמנה על כתובתה קודם שמתה. אבל אם לא נשבעה על כתובתה, אין יורשיה מקבלים מכתובתה כלום, שאין אדם מוריש שבועה לבניו.

~ יום חמישי ~

באור משנה א

בין שאר בתי הדין שהיו בירושלים בימי הבית השני, היו בתי דין מיוחדים, "שהיו גוזרים גזירות על גזילות" (גמרא), כלומר שהיו גוזרים גזירות על הגזלנים ומטילים עליהם קנסות; בתי דין אלו היו חשובים, והיו קבועים לדון דיני קנסות בדברים שבממון, והדיינים שישבו בבתי דין אלה היו נוטלים שכרם מתרומת הלשכה שבבית המקדש (גמרא). – פרקנו עוסק ברובו בהלכות שנאמרו על ידי שני דייני גזירות (ויש קוראים להם: "דייני גזילות") שהיו בירושלים: אדמון וחנן בן אבישלום, שכן אחדות מן ההלכות האלו הן מענין מסכתנו.

שְׁנֵי דַּיָּנֵי גְזֵרוֹת הָיוּ בִּירוּשָׁלַיִם: אַדְמוֹן, וְחָנָן בֶּן אֲבִישָׁלוֹם – כמו שבארנו לעיל. **חָנָן אוֹמֵר שְׁנֵי דְבָרִים** – שבהם נחלקו עליו בני כהנים גדולים, כמפורש להלן, **אַדְמוֹן אוֹמֵר שִׁבְעָה** – דברים, שלא היו חכמים מודים לו, כמפורש בהמשך פרקנו. ואלה הם דברי חנן בן אבישלום: **מִי שֶׁהָלַךְ לִמְדִינַת הַיָּם** – ועזב את אשתו, **וְאִשְׁתּוֹ תּוֹבַעַת מְזוֹנוֹת** – בבית דין; והלכה היא שבית דין יורדים לנכסי הבעל ופוסקים לה מזונות, אלא שנחלקו כאן, אם מחייבים אותה שבועה שבעלה לא השאיר לה כלום לצרכי מזונותיה. **חָנָן אוֹמֵר: תִּשָּׁבַע בַּסּוֹף** – כשתבוא לגבות כתובתה, לאחר שיוודע שמת בעלה, תישבע שלא עיכבה בידה משל בעלה כלום (**רש"י**), או כשיבוא בעלה ויאמר שהשאיר לה מזונות, תישבע שלא השאיר לה כלום (**רמב"ם**), **וְלֹא תִּשָּׁבַע בַּתְּחִלָּה** – בשעה שהיא באה לגבות מזונות. **נֶחְלְקוּ עָלָיו בְּנֵי כֹּהֲנִים גְּדוֹלִים** – הכוונה, כנראה, לחברי בית דין של כהנים (עיין א, ה), **וְאָמְרוּ: תִּשָּׁבַע בַּתְּחִלָּה וּבַסּוֹף** – שאף בשעה שהיא תובעת מזונות, אינה יכולה לגבותם על ידי בית דין אלא בשבועה שבעלה לא הניח לה כלום. **אָמַר רַבִּי דּוֹסָא בֶּן הַרְכִּינַס כְּדִבְרֵיהֶם** – של בני כהנים גדולים. **אָמַר רַבָּן יוֹחָנָן בֶּן זַכַּאי: יָפֶה אָמַר חָנָן, לֹא תִּשָּׁבַע אֶלָּא בַּסּוֹף** – אבל כשהיא באה עכשיו לתבוע מזונות אינה חייבת שבועה. וכן הלכה. ברם בגמרא מבואר, שאין בית דין פוסקים לה מזונות קודם שעברו שלושה חדשים משעה שהלך בעלה למדינת הים, שחזקה אין אדם מניח ביתו ריקן ויוצא.

באור משנה ב

משנתנו עוסקת בהלכה השנייה שאמר חנן בן אבישלום.

מִי שֶׁהָלַךְ לִמְדִינַת הַיָּם – ועזב את אשתו בלא פרנסה, **וְעָמַד אֶחָד וּפִרְנֵס אֶת אִשְׁתּוֹ** – על דעת עצמו, שלא נתבקש על כך מאת בעלה, ואף האשה לא בתורת הלואה קיבלה את פרנסתה ממנו, **חָנָן אוֹמֵר: אִבֵּד אֶת מְעוֹתָיו** – שלא הבעל ולא האשה חייבים לשלם לו דמי פרנסתה. ברם, אם לוותה ממנו האשה מעות למזונותיה על מנת שתשלם לו, הרי בעלה חייב לשלם את חובותיה. **נֶחְלְקוּ עָלָיו בְּנֵי כֹּהֲנִים גְּדוֹלִים, וְאָמְרוּ: יִשָּׁבַע** – המפרנס, **כַּמָּה הוֹצִיא** – על פרנסתה, **וְיִטֹּל** – את ההוצאות מבעלה, שלא בתורת מתנה פירנסה אלא בתורת הלואה. **אָמַר רַבִּי דּוֹסָא בֶּן הַרְכִּינַס כְּדִבְרֵיהֶם** – של בני כהנים גדולים. **אָמַר רַבָּן יוֹחָנָן בֶּן זַכַּאי: יָפֶה אָמַר חָנָן, הִנִּיחַ מְעוֹתָיו עַל קֶרֶן הַצְּבִי** – דומה הוא

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

ג אַדְמוֹן אוֹמֵר שִׁבְעָה: מִי שֶׁמֵּת וְהִנִּיחַ בָּנִים וּבָנוֹת, בִּזְמַן שֶׁהַנְּכָסִים מְרֻבִּין — הַבָּנִים יוֹרְשִׁים וְהַבָּנוֹת נִזּוֹנוֹת; וּבִנְכָסִים מְעָטִים — הַבָּנוֹת יִזּוֹנוּ, וְהַבָּנִים יְחַזְּרוּ עַל הַפְּתָחִים. אַדְמוֹן אוֹמֵר: בִּשְׁבִיל שֶׁאֲנִי זָכָר הִפְסַדְתִּי? אָמַר רַבָּן גַּמְלִיאֵל: רוֹאֶה אֲנִי אֶת דִּבְרֵי אַדְמוֹן.

ד הַטּוֹעֵן אֶת חֲבֵרוֹ כְּדֵי שֶׁמֶן, וְהוֹדָה בְּקַנְקַנִּים — אַדְמוֹן אוֹמֵר: הוֹאִיל וְהוֹדָה בְּמִקְצָת הַטַּעֲנָה — יְשַׁבֵּעַ; וַחֲכָמִים אוֹמְרִים: אֵין זוֹ הוֹדָאָה מִמִּין הַטַּעֲנָה. אָמַר רַבָּן גַּמְלִיאֵל: רוֹאֶה אֲנִי אֶת דִּבְרֵי אַדְמוֹן.

ה הַפּוֹסֵק מָעוֹת לַחֲתָנוֹ, וּפָשַׁט לוֹ אֶת הָרֶגֶל — תֵּשֵׁב עַד שֶׁיַּלְבִּין רֹאשָׁהּ. אַדְמוֹן אוֹמֵר: יְכוֹלָה הִיא שֶׁתֹּאמַר:

פירוש ברטנורא

ג ובנכסים מועטים. שאין בהם פרנסה שנים עשר חודש לזכרים ולנקבות. ורמב"ם פירש, כל שאין בהם לפרנס הבנים והבנות עד שיבגרו הבנות, קרוי נכסים מועטים: **בשביל שאני זכר הפסדתי.** כלומר, בשביל שאני זכר וראוי לירש בנכסים מרובים הפסדתי בנכסים מועטים. ואין הלכה כאדמון:

ד והודה בקנקנים. ריקים בלא שמן. וכגון שטענו חבירו עשרה כדי שמן יש לי אצלך: **אדמון אומר.** יש במשמעות טענה זו שמן וכדים, וכשהודה לו בכדים ריקים הוי הודאה במקצת וחייב שבועה: **וחכמים אומרים.** אין במשמעות טענה זו אלא שמן בלבד שיעור עשרה כדים, וכשהודה לו בכדים ריקים, מה שטענו לא הודה לו ומה שהודה לו לא טענו, ואין כאן הודאה במקצת ממין הטענה ואינו חייב שבועה. והלכה כאדמון:

ה ופשט לו את הרגל. לשון בזיון, כלומר טול טיט ואבק שתחת רגלי. פירוש אחר, תלה אותי ברגלי על העץ, שאין לי מה ליתן לך. ורמב"ם פירש ופשט

משניות מבוארות – קהתי

המפרנס לאדם שהניח מעותיו על קרן הצבי, שהצבי קל לרוץ וקשה לתפסו, ומי שמניח מעותיו על קרן הצבי הרי הוא מפקירן, וכך איבד מפרנס זה את מעותיו. וכן הלכה.

~ יום ששי ~

באור משנה ג

המשניות ג-ט שבפרקנו עוסקות בהלכות שנאמרו על ידי אדמון. משנתנו דנה בתביעותיהם של בנים ובנות, לאחר מות אביהם, לגבי נכסי הירושה, שכן הבנים באים לזכות בירושה מדין תורה, והבנות תובעות מזונות מתנאי הכתובה (עיין לעיל ד, יא).

אַדְמוֹן אוֹמֵר שִׁבְעָה – דברים, הנשנים בפרקנו, ממשנה זו ואילך: **מִי שֶׁמֵּת וְהִנִּיחַ בָּנִים וּבָנוֹת** – ובאים הבנים לחלוק בנכסי הירושה, והבנות תובעות מזונות, כמו שבארנו בהקדמה למשנתנו, **בִּזְמַן שֶׁהַנְּכָסִים מְרֻבִּין** – שנכסי הירושה שנפלו להם מאביהם מרובים הם, **הַבָּנִים יוֹרְשִׁים וְהַבָּנוֹת נִזּוֹנוֹת** – כפי שהם זכאים בנכסי אביהם. משנתנו שנויה גם במסכת בבא בתרא (ט, א), ובגמרא שם (קלט, ב) שואלים: "וכמה מרובין?" ומסיקים: "כל שייזונו מהן אלו ואלו עד שיבגרו", כלומר שמרובים הם נכסים המספיקים כדי מזונות הבנות והבנים עד שיבגרו הבנות. מכאן, שלא באה משנתנו ללמד בנכסים מרובים שיש בהם כדי מזון לבנות וירושה לבנים, שהבנים יירשו והבנות ייזונו, שהרי הלכה זו ידועה היא, שהבנים יורשים מדין התורה, והבנות ניזונות מתנאי הכתובה על פי תקנת חכמים, כמו ששנינו כבר (לעיל ד, יא), אלא המשנה באה להשמיענו: בזמן שהנכסים מרובים – היינו שמספיקים הם כדי מזונות הבנות והבנים עד שיבגרו הבנות, הבנים יורשים – את כל הנכסים, כלומר שכל נכסי הירושה עוברים לרשות הבנים, והבנות ניזונות – על ידי אחיהן, עד שיבגרו או עד שיתארסו. ואין הבנות יכולות לומר לבנים: תנו לנו מהנכסים כדי מזונותינו עד שנבגור, והשאר יהא שלכם, אלא כל הנכסים עומדים ברשות הבנים, והם נותנים מזונות לבנות. **וּבִנְכָסִים מְעָטִים** – ובזמן שנכסי הירושה שנפלו להם מאביהם מועטים הם, היינו שאין בהם כדי מזונות הבנות והבנים עד שיבגרו הבנות (והרב מברטנורא מפרש לפי דעה אחרת שבגמרא: ובנכסים מועטים – שאין בהם כדי פרנסת שנים עשר חודש לבנים ולבנות; ונקט לשון "פרנסה", כדי לכלול גם צרכי כלכלה אחרים בענין "מזונות" שבמשנתנו. – **ועיין "תוספות יום טוב"**), **הַבָּנוֹת יִזּוֹנוּ, וְהַבָּנִים יְחַזְּרוּ עַל הַפְּתָחִים** – כלומר שמוציאים מנכסי הירושה כדי מזון הבנות עד שיבגרו, והשאר נותנים לבנים, ולאחר שאכלו הבנים את השאר שקיבלו, יחזרו על הפתחים לקבץ להם מזונות. וכן אם אין בנכסי הירושה אלא כדי מזון הבנות בלבד, הבנות ניזונות מהם עד שיבגרו או עד שיתארסו, והבנים יחזרו על הפתחים (עיין רמב"ם הל' אישות יט, יז). **אַדְמוֹן אוֹמֵר: בִּשְׁבִיל שֶׁאֲנִי זָכָר הִפְסַדְתִּי?** – כלומר הלוא כוחו של הבן יפה מכוחה של הבת, שהבן יורש והבת אינה יורשת, ומדוע כאן תהא ידו של הבן על התחתונה? האם בשביל שהוא בן וראוי לירש בנכסים מרובים, עליו להפסיד את ירושתו בנכסים מועטים? אלא כולם ניזונים כאחד (רש"י). **אָמַר רַבָּן גַּמְלִיאֵל: רוֹאֶה אֲנִי אֶת דִּבְרֵי אַדְמוֹן** – כלומר נראים לי דברי אדמון.

בתוספות מפרשים, שאדמון אינו חולק על חכמים, אלא בא להביע דברי תמיהה בלבד על התקנה שתיקנו חכמים בנכסים מועטים. ואף רבן גמליאל שאמר: "רואה אני את דברי אדמון", לא התכוון אלא לדברי תמיהתו. אבל יש כותבים, שאין פירוש התוספות נכון, שכן על דברי תמיהה בלבד לא היה רבן גמליאל אומר: "רואה אני את דברי אדמון", אלא ודאי אדמון חולק על חכמים (שיטה מקובצת בשם הריטב"א). וכך אמנם בארנו (כרוב מפרשי המשנה), שאדמון סובר, שבנכסים מועטים ניזונים הבנים והבנות כאחד. – מכל מקום אין הלכה כאדמון (כמו שמוכח אמנם בתוספות – כתובות קח, ב).

באור משנה ד

הלכה היא, שהמודה במקצת הטענה חייב שבועה מן התורה; במה דברים אמורים? כשההודאה היא ממין הטענה של התובע, כגון האומר לחברו: מנה לי בידך. והלה אומר לו: אין לך בידי אלא חמישים, הריהו חייב שבועה. אבל אם אין ההודאה ממין הטענה, כגון שאחד תובע מחברו כור חיטים, והלה אומר, שאינו חייב לו אלא כור שעורים, הריהו פטור משבועה (משנה שבועות ו, ג). משנתנו, הממשיכה בדברי אדמון, דנה בתובע מחברו כדי שמן, והוא מודה לו בקנקנים.

הַטּוֹעֵן אֶת חֲבֵרוֹ כְּדֵי שֶׁמֶן – התובע מחברו כדי שמן, כגון שאמר לו: "עשרה כדי שמן יש לי בידך", **וְהוֹדָה** – לו חברו – **בְּקַנְקַנִּים** – שאינו חייב לו אלא כדים ריקים, **אַדְמוֹן אוֹמֵר: הוֹאִיל וְהוֹדָה בְּמִקְצָת הַטַּעֲנָה, יְשַׁבֵּעַ** – שסובר אדמון, הואיל ותבע ממנו "כדי שמן", יש במשמעות תביעתו שמן וכדים, וכשהודה לו הנתבע בכדים ריקים, הרי זו הודאה במקצת ממין הטענה, ולכן חייב שבועה; **וַחֲכָמִים אוֹמְרִים: אֵין זוֹ הוֹדָאָה מִמִּין הַטַּעֲנָה** – חכמים סוברים, שאין במשמעות "כדי שמן" אלא שמן בלבד כמלוא מידת הכד, וכשהודה לו בקנקנים, נמצא שאין הודאתו ממין הטענה, שזה טענו שמן והלה הודה לו בקנקנים, והרי זה כמי שטענו חיטים והודה לו בשעורים, ולפיכך פטור משבועה. **אָמַר רַבָּן גַּמְלִיאֵל: רוֹאֶה אֲנִי אֶת דִּבְרֵי אַדְמוֹן** – נראים לי דברי אדמון. וכן הלכה.

~ שבת קודש ~

באור משנה ה

כבר שנינו במסכתנו ענין "הפוסק מעות לחתנו" (לעיל ו, ב), ושם בארנו, שמצוה

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

אִלּוּ אֲנִי פָּסַקְתִּי לְעַצְמִי, אֵשֵׁב עַד שֶׁיַּלְבִּין רֹאשִׁי; עַכְשָׁיו שֶׁאַבָּא פָּסַק עָלַי, מָה אֲנִי יְכוֹלָה לַעֲשׂוֹת? אוֹ כְּנֹס אוֹ פְּטֹר! אָמַר רַבָּן גַּמְלִיאֵל: רוֹאֶה אֲנִי אֶת דִּבְרֵי אַדְמוֹן.

וְ הָעוֹרֵר עַל הַשָּׂדֶה וְהוּא חָתוּם עָלֶיהָ בְּעֵד — אַדְמוֹן אוֹמֵר: יָכוֹל הוּא שֶׁיֹּאמַר: הַשֵּׁנִי נוֹחַ לִי, וְהָרִאשׁוֹן קָשֶׁה הֵימֶנּוּ; וַחֲכָמִים אוֹמְרִים: אִבֵּד אֶת זְכוּתוֹ. עֲשָׂאָהּ סִימָן לְאַחֵר — אִבֵּד אֶת זְכוּתוֹ.

פירוש ברטנורא

לו את הרגל, שהלך בדרך מרחוק: **עד שתלבין ראשה.** עד שתזקין. ואין כופין אותו לא לכנוס ולא לפטור: **אדמון אומר כו'.** והלכה כאדמון:
ו העורר על השדה וכו'. ראובן מערער על השדה שביד שמעון ואומר לו, לוי שמכר לך גולה ממני, והוא חתום על שטר המכירה שכתב לוי לשמעון שמכר לו: **אדמון אומר יכול הוא שיאמר.** מה שלא ערערתי בשעה שלקחת שדה זו מלוי וחתמתי עד בתוך השטר, לפי שלוי אדם חזק וקשה להוציאה מידו ונוח לי שתהא בידך שאוציאנה ממך בדין: **איבד את זכותו.** דהואיל וחתם הודה שאין לו עסק בה. ואין הלכה כאדמון. ודוקא כשחתם בה בעד הוא דפליגי אדמון וחכמים, אבל אם הוא חתום בדיין לקיים את השטר, הכל מודים שלא איבד את זכותו, מפני שיכול לומר לא הייתי יודע מה שכתוב בשטר, שהדיין החותם על ההנפק לקיים את השטר אין צריך שידע מה שכתוב בשטר אלא שיכיר חתימת העדים בלבד:

משניות מבוארות – קהתי

על האב לפסוק נדוניה יפה לבתו, כדי שיימצאו עליה קופצים. כן הזכרנו (לעיל יב, א), מה שאמרו בגמרא (כתובות קב, ב): "הן הן הדברים הנקנים באמירה", כלומר שהדברים שפוסק אבי הכלה לחתנו בשעת הקידושין או בשעת הנישואין, אינם צריכים לא שטר ולא קניין, אלא אמירתו בלבד מחייבת אותו, ויכול החתן לתבוע בדין מאבי הכלה מה שפסק לו. – משנתנו דנה במי שפסק מעות לחתנו ולא קיים את דבריו.

הַפּוֹסֵק מָעוֹת – בנדוניה, **לַחֲתָנוֹ** – בשעת הקידושין, כמו שבארנו לעיל, **וּפָשַׁט לוֹ אֶת הָרֶגֶל** – לפני הנישואין, ואינו משלם לו את הנדוניה שפסק לו; הלשון "פשט לו את הרגל" מבואר **ברש"י**, שאומר לחתנו דרך בזיון: "טול טיט ואבק שעל גבי רגלי", או: "תלה אותי ברגלי, שאין לי מה ליתן". ויש מפרשים, שהוא כינוי לבריחה, כלומר שהלך האב לארץ רחוקה, **תֵּשֵׁב** – הארוסה בבית אביה, **עַד שֶׁיַּלְבִּין רֹאשָׁהּ** – עד שתזקין, כלומר שיכול הארוס לעכב את הנישואין, עד שיקבל את הנדוניה שאביה פסק לו, ואין כופים אותו לא לכנסה ולא לגרשה. בירושלמי מבואר, כגון שפסק האב לחתנו במעמד בתו הכלה; ויש מוסיפים ומפרשים, שעשה האב בדרך רמאות, ואף בתו הרגישה בכך, ולכן סוברים חכמים: האב עשה שלא כהוגן, אף אנחנו עושים לו שלא כהוגן (**המאירי**). **אַדְמוֹן אוֹמֵר: יָכוֹלָה הִיא שֶׁתֹּאמַר** – יכולה הארוסה לטעון כנגד הארוס שלה: **אִלּוּ אֲנִי פָּסַקְתִּי לְעַצְמִי** – את הנדוניה, ולא הייתי מקיימת דברי, היה מן הדין, כי **אֵשֵׁב עַד שֶׁיַּלְבִּין רֹאשִׁי** – הואיל ואני בעצמי התחייבתי לך, **עַכְשָׁיו שֶׁאַבָּא פָּסַק עָלַי** – והוא שפשט לך את הרגל, **מָה אֲנִי יְכוֹלָה לַעֲשׂוֹת** – האם חייבת אני לשלם לך מה שפסק לך אבא? לפיכך, **אוֹ כְּנֹס** – אותי, **אוֹ פְּטֹר!** – או תן לי גט פיטורין! **אָמַר רַבָּן גַּמְלִיאֵל: רוֹאֶה אֲנִי אֶת דִּבְרֵי אַדְמוֹן** – כמו שבארנו במשנה הקודמת. והלכה כאדמון (**רמב"ם הל' אישות כג, טז**).

באור משנה ו

שמעמידים ממון בחזקת בעלים, והמוציא מחברו עליו הראיה. ויש בזה הבדל בין מיטלטלים לקרקעות, שכן במיטלטלים המוחזק הוא האדם שהמיטלטלים הם תחת ידו, ואילו בקרקעות המוחזק הוא זה שחזקת בעלותו קודמת, כלומר שאם בא אדם ומערער על שדה הנמצאת בידי אחרים, והוא טוען: שדה זו שלי היא, וגזולה היא בידכם – אם המערער ידוע כבעליה הקודמים של שדה זו, כגון שיש לו עדים על כך, הרי הוא נחשב למוחזק, ועל האחרים להביא ראיה, כדי לקיים את זכותם על השדה שבידם.

הָעוֹרֵר עַל הַשָּׂדֶה – המערער על השדה שביד חברו, כגון שערער ראובן על השדה שביד שמעון, ויש לשמעון שטר מכירה, שקנה את השדה מלוי, וטוען ראובן: שדה זו שלי היא, ולוי גזל אותה ממני, ואתה מיד לוי הגזלן קנית את שדי, **וְהוּא חָתוּם עָלֶיהָ בְּעֵד** – והמערער עצמו, ראובן, חתום כעד על שטר המכירה שביד שמעון, **אַדְמוֹן אוֹמֵר:** חתימתו של ראובן על השטר אינה מבטלת את ערעורו, שכן **יָכוֹל הוּא שֶׁיֹּאמַר** – יכול ראובן ליתן אמתלה לדבריו ולומר: **הַשֵּׁנִי נוֹחַ לִי, וְהָרִאשׁוֹן קָשֶׁה הֵימֶנּוּ** – הראשון, היינו לוי הגזלן, שהשדה היתה בידו תחילה, הוא אדם תקיף, וקשה היה לי להוציאה ממנו בדין, ואילו השני, היינו שמעון, שקנה את השדה מידו של לוי, נוח לי שתהא השדה בידו, שאוכל להוציאה ממנו בדין, הלכך חתמתי על שטר המכירה. **וַחֲכָמִים אוֹמְרִים: אִבֵּד אֶת זְכוּתוֹ** – הפסיד ראובן את זכותו על השדה, ואין תוקף לערעורו, שכן בחתימתו על שטר המכירה הודה, שאין השדה שלו. והלכה כחכמים (**רמב"ם הל' טוען ונטען טז, א**). **עֲשָׂאָהּ סִימָן לְאַחֵר** – אם המערער, ראובן, מכר שדה הסמוכה לזו שהוא מערער עליה, ובסימון מצריה בשטר המכירה כתב, שהיא גובלת בשדה זו שהיא של שמעון (**תוספות**), **אִבֵּד אֶת זְכוּתוֹ** – אף לדברי אדמון, שהרי כאן אין ראובן יכול לומר: "השני נוח לי", ונמצא שהוא הודה, שהשדה היא של שמעון. ובירושלמי אמרו: אף אם אחר עשה שדה זו סימן לאחר, והמערער חתום כעד בשטר המכירה, איבד המערער את זכותו.

המשך ביאור למס' בבא קמא ליום חמישי עמ' א

לחבית וּבֵין זְמוֹרָה אחת לַחֲבִירָתָהּ. ומשמע, דְּטַעֲמָא שהזמורות חוצצות הוא כיון דְּמָרַח, הָא לֹא מָרַח, לֹא – אין זו חציצה, ואם נאמר שדי בסתימת חצי הנקב, אַמַּאי אין זו חציצה, וְתֵיהֱוֵי – תהיה הסתימה של הזמורות לבדן כִּי אֲנַף חֲצִיָּהּ – כמו שסתם את חצי הנקב, ומכך שנתינת הטיט מעכבת מוכח שאין סתימת חצי הנקב מועילה.

דוחה הגמרא: אָמְרִי, הָכִי הַשְׁתָּא – וכי יש לדמותם זה לזה, והרי הָתָם, לגבי הסותם את הנקב בזמורות ללא טיט, החסרון הוא בכך דאִי לֹא מָרַח, לֹא קָאֵי – אין הזמורות עומדות, וכיון שסופן ליפול אינן נחשבות כסתימה כלל, אך ספיקו של רבא באֲנַף חֲצִיָּהּ – שסתם חצי הנקב, הוא באופן דבְּמִידֵי דְּקָאֵי, קָאֵי – באותו חלק שסתם, תעמוד הסתימה היטב. וספיקו זה של רבא לא נפשט בגמרא.

הגמרא שבה לעסוק בעניני השבת גזילה, ומביאה ספק נוסף שהסתפק רבא: וְאָמַר רָבָא, הֲרֵי אָמְרוּ במשנה (צו:), אדם שגָּזַל חָמֵץ, וְעָבַר עָלָיו הַפֶּסַח, אף שנאסר החמץ בהנאה יכול הגזלן להשיבו לנגזל, וואוֹמֵר לוֹ 'הֲרֵי שֶׁלְּךָ לְפָנֶיךָ', ונפטר מחיובו. בָּעֵי רָבָא, אם לאחר שעבר הפסח ונאסר החמץ בהנאה

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

עין יעקב - מסכת ברכות

ביאור עם "שפה ברורה - עוז והדר"

דף יט עמוד א. הגמרא מביאה שבדורות הראשונים היו מעולים יותר משום שמסרו נפשם על קידוש השם: **אָמַר לֵיהּ רַב פַּפָּא לְאַבַּיֵי, מַאי שְׁנָא רִאשׁוֹנִים דְּאִתְרַחִישׁ לְהוּ נִיסָּא** – במה שונים הדורות הראשונים שהתרחשו להם ניסים, **וּמַאי שְׁנָא אֲנַן דְּלָא מִתְרַחִישׁ לָן נִיסָּא** – ומה שונים אנחנו שלא מתרחשים לנו ניסים. **אִי מִשּׁוּם תַּנּוּיֵי** – אם משום שהיו הראשונים גדולים בלימודם, הרי **בִּשְׁנֵי דְּרַב יְהוּדָה כּוּלֵּי תַּנּוּיֵי בִּנְזִיקִין הֲוָה** – בשנותיו של רב יהודה כל לימודם היה בסדר נזיקין [בבא קמא בבא מציעא ובבא בתרא], ולא היו בקיאים בכל הגמרא של ארבע סדרים, **וַאֲנַן קָא מְתַנֵּינַן שִׁיתָּא סִדְרֵי** – ואילו אנו שונים את כל הששה סדרים. **וְעוֹד, שהרי כִּי הֲוָה מָטֵי רַב יְהוּדָה בְּעוֹקָצִין** – כשהיה רב יהודה מגיע ללמוד דיני עוקצין, והיה שונה 'הָאִשָּׁה שֶׁכּוֹבֶשֶׁת יָרָק בַּקְּדֵרָה', **וְאָמְרִי לַהּ** – ויש אומרים שהגיע למשנה זו (עוקצין פ"ב מ"א), 'זֵיתִים שֶׁכְּבָשָׁן בְּמַרְפֵּיהֶן [־עם העלין שלהן] טְהוֹרִים', **אֲמַר** – היה אומר, כשלא ידע מה הטעם שהם טהורים, **הַוָּיוֹת דְּרַב וּשְׁמוּאֵל קָא חָזֵינָא הָכָא** – אני רואה כאן סוגיות חמורות כסוגיות שהיו עוסקים בהם רב ושמואל, כלומר, טעם משניות אלו קשה עלי ככל המשניות שהיו רב ושמואל רבותי מתקשים בהם בכל הגמרא, **וַאֲנַן קָא מְתַנֵּינַן בְּעוֹקָצִין תְּלֵיסַר מִתִּיבָתָא** – ואילו אנו שונים מסכת עוקצין בשלש עשרה פנים ובקיאים בה היטב, ואם כן עדיפים אנו בלימוד מהדורות הראשונים. **וְאִילּוּ רַב יְהוּדָה כִּי הֲוָה שָׁלֵיף חַד מְסָאנֵיהּ** – ואף על פי כן כשהיה רב יהודה חולץ נעל אחת משום עינוי, **אָתֵי מִטְּרָא** – מיד היו יורדים גשמים קודם שהספיק לחלוץ את הנעל האחרת, **וַאֲנַן קָא מְצַעֲרִינַן נַפְשִׁין** – ואנו מצערים עצמנו, **וּמְצָוְחִ קָא צַוְחִינַן** – וצווחים בתפילה, **וְלֵית דְּמַשְׁגַּח בָּן** – ואין מי שמשגיח בנו לקבל את תפילתנו.

אֲמַר לֵיהּ אביי לרב פפא, **קַמָּאֵי הֲווּ קָא מָסְרִי נַפְשַׁיְיהוּ אַקְּדוּשַׁת הַשֵּׁם** – דורות הראשונים היו מוסרים נפשם על קידוש השם, **אֲנַן לָא מַסְרִינַן נַפְשִׁין אַקְּדוּשַׁת הַשֵּׁם** – ואילו אנו אין אנו מוסרים נפשנו על קידוש השם, ולכך אין אנו זוכים שיעשו לנו ניסים כמו שנעשו להם. **כִּי הָא** – כמו המעשה **דְּרַב אַדָּא בַּר אַהֲבָה חַזְיֵיהּ לְהַהִיא כּוּתִית דַּהֲוָת לְבִישָׁא כַּרְבַּלְתָּא בְּשׁוּקָא** – שראה כותית אחת שהיתה לובשת בגד חשוב בשוק, וטעה **וְסָבַר דְּבַת יִשְׂרָאֵל הִיא, וְקָם קַרְעֵיהּ מִינַּהּ** – קם וקרע את הבגד מעליה, **אִגְּלַאי מִילְּתָא דְּכוּתִית הִיא** – ולבסוף נתגלה הדבר שכותית היא, **שַׁיְּימוּהָ** – ושמו את דמי בשתה **בְּאַרְבַּע מְאָה זוּזֵי. אֲמַר לַהּ** רב אדא בר אהבה **מָה שְׁמָךְ, אָמְרָה לֵיהּ** אותה כותית, **מָתוּן. אֲמַר לַהּ** רב אדא בר אהבה, **מָתוּן מָתוּן אַרְבַּע מְאָה זוּזֵי שַׁוְיָא** – מתון ועוד מתון שוה ארבע מאות זוז, כלומר השם שלה גרם לי לשלם שתי פעמים מאתים זוז, ש'מתון' הוא לשון מאתים.

רש"י

הויות דרב ושמואל קא חזינא הכא. כלומר טעם המשניות הללו קשה עלי ככל הקושיות שהיו שני רבותי מתקשין בהן בכל הגמ': **בתליסר מתיבתא.** בי"ג פנים יש בינינו משנה וברייתא של ששה סדרים ומסכת עוקצין גם היא בי"ג פנים כגון משנת רבי ור' חייא ומשנת בר קפרא ולוי ותנא דבי שמואל והכי אמרינן במסכת נדרים (דף מא.) רבי מתני הלכתא בי"ג פנים: **כרבלתא.** שם לבוש חשוב כמו פטשיהון וכרבלתהון (דניאל ג): **מתון מתון.** לשון מאתן: **ד' מאות.** ב' פעמים ב' מאות כלומר השם גרם לי. לשון אחר מתון מתון לשון המתנה אם המתנתי הייתי משתכר ד' מאות זוז:

ה"אלף" של תורה הוא ה"יוד" שממעל, ה"יוד" שמתחת, עם קו האמונה שמחברם

היום יום ח' אדר א'

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

כַּפְּרָא דּוּדֵי – קינח את היורה בצמר. כלומר, שצבע את הצמר בשיירי הצבע, שבאופן זה צביעת הצמר נראית כעורה.

הגמרא מביאה ברייתא שנחלקו בה רבי מאיר ורבי יהודה, כעין מחלוקתם במשנתינו לגבי צבע: **תָּנוּ רַבָּנַן, הַנּוֹתֵן עֵצִים לְחָרֶשׁ** – נגר, **לַעֲשׂוֹת מֵהֶן כִּסֵּא, וְעָשָׂה מֵהֶן סַפְסָל**, וכן להיפך, **סַפְסָל וְעָשָׂה מֵהֶן כִּסֵּא, רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר, נוֹתֵן לוֹ** החרש לבעל הבית **דְּמֵי עֲצִיו** בלבד, והכסא או הספסל שייכים לחרש, כדין גזלן הקונה בשינוי, ואינו משלם אלא כשעת הגזילה. שכיון ששינה מדעת בעל הבית, ועשה שינוי בגוף החפץ, נעשה גזלן עליו.

רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר, קנסוהו חכמים לחרש על כך ששינה מדעת הבעל הבית, שלא יהנה מן השבח, אלא חייב הוא להחזיר את הכסא או הספסל, ואין חייב הבעל הבית לשלם לו אלא או את ההוצאות או את השבח, **שֶׁאִם הַשֶּׁבַח יָתֵר עַל הַיְּצִיאָה** – אם השבח שנשתבחו העצים מכמות שהיו, הרידוו יותר מן ההוצאות שהוציא החרש, באופן זה **נוֹתֵן לוֹ אֶת הַיְּצִיאָה** – משלם לו הבעל הבית את ההוצאות. **וְאִם הַיְּצִיאָה יְתֵרָה עַל הַשֶּׁבַח** – אמנם אם ההוצאות הינם יותר מן השבח שהשביחו העצים, באופן זה **נוֹתֵן לוֹ אֶת הַשֶּׁבַח**.

הברייתא מביאה אופן שבו מודה רבי מאיר לרבי יהודה: **וּמוֹדֶה רַבִּי מֵאִיר לְרַבִּי יְהוּדָה, שֶׁאִם נָתַן עֵצִים לְחָרֶשׁ, לַעֲשׂוֹת מֵהֶן כִּסֵּא נָאֶה, וְעָשָׂה מֵהֶן כִּסֵּא כָּעוּר**. וכן לעשות מהן **סַפְסָל נָאֶה, וְעָשָׂה סַפְסָל כָּעוּר**, שבאופן זה אינו קונה בשינוי אלא צריך לתת את הכסא או הספסל לבעל הבית, ולא יקבל את כל שכרו, אלא **אִם הַשֶּׁבַח יָתֵר עַל הַיְּצִיאָה, נוֹתֵן לוֹ דְּמֵי הַיְּצִיאָה, וְאִם הַיְּצִיאָה יְתֵרָה עַל הַשֶּׁבַח, נוֹתֵן לוֹ דְּמֵי הַשֶּׁבַח**, וכמו שנתבאר במשנתינו (לעיל ק:) לענין צבע, שאם צבעו כעור, ידו על התחתונה לדעת כולם.

הגמרא עוברת לדון בדין צביעת צמר לענין גזלן: **אִיבַּעְיָא לְהוּ**, צמר שצבעו על ידי סמנין, **יֵשׁ שֶׁבַח סַמָּנִין עַל הַצֶּמֶר** – האם נחשב ששבח הסממנים הינו בעין על גבי הצמר, **אוֹ אֵין שֶׁבַח סַמָּנִין עַל הַצֶּמֶר** – או שמא אינו נחשב בעין על גבי הצמר. כלומר, האם בכך שמראה הצבע נראה על גבי הצמר, נחשב שממשות הצבע עדיין בעין, או שמא אין זה נחשב בעין, אלא מראה בעלמא.

הגמרא מבררת באיזה אופן נוגעת שאלה זו לדינא: **הֵיכִי דָּמֵי** – באיזה אופן יש להסתפק כן, **אִילֵימָא דְּגָזַל סַמָּנִין וְדִקְּנִינְהוּ וּתְרַנְהוּ וְצָבַע בָּהֶן** – שגזל מאדם אחד סממנים, ושחק אותם ושרה אותם במים כדרך הכנת הצבע, וצבע בהן את בגדו, והספק הוא האם נחשב שהסממנים בעין, וחייב להשיבם לבעליהם, או שכבר אינם נחשבים בעין, ואינו חייב להשיבם. דוחה הגמרא, שאין להעמיד כן את הספק, שהרי אף אם אין נחשבים הסממנים בעין, **תֵּיפּוּק לֵיהּ מִשּׁוּם דְּקַנְּינְהוּ בְּשִׁינּוּי** – יש לחייבו לשלם עבורם, שהרי משעה ששחק את הסממנים כבר קנה אותם בשינוי, ומיד נתחייב לשלם תחתיהם מעות.

מבארת הגמרא, **לֹא צְרִיכָא** אלא באופן **דְּגָזַל סַמָּנִין שְׁרוּיִין, וְצָבַע בָּהוּ** – שגזל אדם מחבירו סממנים שרויים, המוכנים לצביעה, וצבע בהן את צמרו, **מַאי** – באופן זה יש להסתפק, האם **יֵשׁ שֶׁבַח סַמָּנִין עַל גַּבֵּי צֶמֶר, דְּאָמַר לֵיהּ הַב לִי סַמָּנַאי דִּשְׁקַלְתִּינְהוּ** – וממילא תובע הנגזל את הגזלן להשיב לו את הסממנים המצויים ברשותו, **אוֹ דִּלְמָא אֵין שֶׁבַח סַמָּנִין עַל גַּבֵּי הַצֶּמֶר, דְּאָמַר לֵיהּ** – ויכול הגזלן לטעון לנגזל, **לֵית לָךְ גַּבַּאי וְלֹא מִידִי** – אין לך ברשותי ולא כלום, ואיני חייב לשלם.

הגמרא דוחה שאין להסתפק כן: **אָמְרִי, וְאִי אֵין שֶׁבַח סַמָּנִין עַל גַּבֵּי צֶמֶר** – אף אם אכן אין נחשבים הסממנים בעין, מכל מקום **מִי מָצֵי אָמַר לֵיהּ לֵית לָךְ גַּבַּאי וְלֹא מִידִי** – וכי יכול הגזלן להיפטר בטענה זו, שאין לך ברשותי כלום, אדרבה, **נִימָא לֵיהּ הַב לִי סַמָּנַאי דְּאַפְסַדְתִּינְהוּ** – יאמר לו הנגזל, השב לי את הסממנים שגזלת ממני, והפסדת אותם, וכיון שלא יוכל להשיבם, הרי דינו לשלם דמים. ואם כן מהו הצד בספק לומר שאין צריך לשלם עבור הסממנים.

הגמרא מבארת שאכן צדדי הספק הם בהיפך ממה שסברנו: **אֶלָּא לְהַךְ גִּיסָא** – אלא יש להסתפק לצד השני, דהיינו, האם נאמר שאין **שֶׁבַח סַמָּנִין עַל גַּבֵּי הַצֶּמֶר, וּלְכַךְ כְּעֵי שַׁלּוּמֵי לֵיהּ** – צריך הגזלן לשלם לנגזל את דמיהם כיון שאין בידו להשיב את הסממנים עצמם. **אוֹ דִּלְמָא, יֵשׁ שֶׁבַח סַמָּנִין עַל גַּבֵּי צֶמֶר, וְמִמֵּילָא אָמַר לֵיהּ** הגזלן לנגזל, **הָא מְנִחֵי קַמְּךָ** – הרי הסממנים מונחים לפניך בעין על גבי הצמר, **שַׁקְּלִינְהוּ** – קחם משם, וממילא אינו מחויב לשלם דמיהם, כיון שנחשב שעדין הגזילה בעין.

הגמרא דוחה שאף לצד זה אין להסתפק. תמהה הגמרא: **שַׁקְּלִינְהוּ** – וכי יכול לומר הגזלן לנגזל, שיטול את הסממנים מאחר ונחשבים בעין, וכי **בְּמַאי שַׁקְּלֵיהּ** – במה יכול הוא ליטלם, **בְּצִפּוֹן** – בבורית, והלא **צִפּוֹן עֲבוּרֵי מִיעַבַּר** – הבורית בכוחה רק להסיר את הצבע מעל הצמר, אך **הֲשָׁבָה לֹא עָבִיד** – אין בכחה להשיב את הסממנים לקדמותם, וממילא עדיין לא קיים בכך הגזלן את דין השבת הגזילה, וחייב הוא לשלם לו את דמיהם.

הגמרא מעמידה את הספק באופן אחר: **אֶלָּא הָכָא בְּמַאי עַסְקִינָן, כְּגוֹן דְּגָזַל צֶמֶר וְסַמָּנִין דְּחַד** – שגזל אדם צמר וסממנין של אדם אחד, **וְצִבְעֵיהּ לְהַהוּא צֶמֶר בְּהָנָךְ סַמָּנִין** – וצבע הגזלן את אותו הצמר באותם סממנים שגזל, **וְקָא מַהְדַּר לֵיהּ נִיהֲלֵיהּ לְצֶמֶר** – וכעת משיב את הצמר הצבוע לנגזל, והספק הוא האם **יֵשׁ שֶׁבַח סַמָּנִין עַל גַּבֵּי הַצֶּמֶר, וְקָא מַהְדַּר לֵיהּ סַמָּנִין וְצֶמֶר** – וממילא הרי השיב לו בין את הסממנים ובין את הצמר שגזל, ונפטר בכך. **אוֹ דִּלְמָא אֵין שֶׁבַח סַמָּנִין עַל גַּבֵּי צֶמֶר, וְצֶמֶר מַהְדַּר לֵיהּ, סַמָּנִין לֹא מַהְדַּר לֵיהּ** – ואם כן נמצא שהשיב לו את הצמר בלבד ללא הסממנים, ועליו לשלם לנגזל מלבד הצמר את דמי הסממנים.

הגמרא מקשה שעדיין אין נפקא מינה לדינא בספק זה: **אָמְרִי**, אף לצד שאין שבח סממנים על גבי צמר, **תֵּיפּוּק לֵיהּ** – מטעם אחר יש לך לפטור את הגזלן מלשלם את דמי הסממנים, כיון **דְּאִיתַיְיקַר לֵיהּ נִיהֲלֵיהּ בִּדְמֵי** – שהרי מכל מקום הושבח הצמר על ידי צביעתו, ונמצא שבכך שמשיב לו את הצמר הצבוע שהתייקרו דמיו, אף שילם לו את דמי הסממנים.

מתרצת הגמרא: **לֹא צְרִיכָא** אלא באופן **דְּזַל צִיבְעָא** – שהוזל דמי הצמר הצבוע בעולם, וכעת אין שיווי השבח שהשביח הצמר הצבוע אפילו כדמי הסממנים. ולכן רק אם יש שבח סממנים על גבי הצמר, בשמשיב הגזלן את הצמר נחשב שהשיב גם את הסממנים שהרי הם בעין, אבל אם אין שבח סממנים על גבי הצמר, נמצא שלא השיב את הסממנים, ואף לא את שווים, כיון שלא הושבח הצמר כעת, אפילו כפי שווי הסממנים בשעת הגזילה.

וְאִיבַּעְיָא אֵימָא יש לומר באופן נוסף שלא התייקר החפץ שצבע אפילו כדמי הסממנים, **וּכְגוֹן שֶׁצָּבַע בְּהוּ קוֹפָא** – שצבע בהם קוף. כלומר, שגזל קוף וסממנין מאדם אחד, וצבע בהן את הקוף, ואין דמי הקוף מתייקרים מחמת צביעתו, ולכן לצד שאין שבח סממנים על גבי הצמר חייב הגזלן להשיב מלבד הקוף גם את דמי הסממנין שגזל.

הגמרא מעמידה את הספק באופן נוסף: **רְבִינָא אָמַר, הָכָא בְּמַאי עַסְקִינָן כְּגוֹן דְּצֶמֶר דְּחַד וְסַמָּנִין דְּחַד** – שהיה הצמר שייך לאדם אחד, והסממנים שייכים לאדם אחר, **וְקָאתֵי קוֹף וְצִבְעֵיהּ לְהַהוּא צֶמֶר בְּהָנָךְ סַמָּנִין** – ובא קוף, וצבע את הצמר של זה בסממנים של זה, ובאופן זה יש להסתפק האם **יֵשׁ שֶׁבַח סַמָּנִין עַל גַּבֵּי צֶמֶר, דְּאָמַר לֵיהּ הַב לִי סַמָּנַאי דְּנַכְּדָךְ נִינְהוּ** – וממילא יכול בעל הסממנים לתבוע מבעל הצמר שישיב לו את סממניו המצויים אצלו, ומאחר שלא ניתן להשיבם בעצמם יתחייב ליתן את דמיהן, **אוֹ דִּלְמָא אֵין שֶׁבַח**

המשך בעמוד 48

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

רש"י

כפרא דודי. קינַח בו אֶת הַיּוֹרָה כְּלוֹמַר בִּשְׁיָרֵי צֶבַע שֶׁנִּשְׁתַּיְּרוּ בַּיּוֹרָה צְבָעוֹ כּוּפְּרָא לְשׁוֹן קִינּוּחַ כְּמוֹ בְּלִיתָא דִּפַרְסָא לְמִכְפַּרְיָה בְּהַכֹּל שׁוֹחֲטִין (חולין דף ח:). נוֹתֵן לוֹ דְּמֵי עֵצֶיו. דִּקְנִינְהוּ בְּשִׁינּוּי אֲבָל נָתַן עֵצִים כּוּ׳ דְּלֹא שִׁינָּה וְלֹא קָנֵי יָדוֹ עַל הַתַּחְתּוֹנָה: יֵשׁ שַׁבָּח כּוּ׳. כְּלוֹמַר חֲזוּתָא מִילְתָא הִיא אוֹ לָאו מִילְתָא: וּתְרַנְהוּ. שְׁרָאן בְּמַיִם כִּדְרַכּוֹ: **וְצָבַע** בָּהֶן. צָמֶר שֶׁלּוֹ מִבְּעֵיָא לָן יֵשׁ שַׁבָּח סַמְּנִין עַל הַצֶּמֶר דַּחֲזוּתָא הִיא וְאָמַר לֵיהּ הַב לִי סַמְּנַאי דִּשְׁקַלְתִּינְהוּ כּוּ׳ כִּדְבַעְיָא לְמִימַר קַמָּן: **אֲמַרֵי וְאִי אֵין שַׁבָּח כּוּ׳ מִי מְצֵי אָמַר** לֵיהּ לֵית לָךְ **נַבְּאִי וְלֹא מִיַּדֵּי.** בְּתַמְיָה נְהִי נַמִּי דַּחֲזוּתָא לָאו מִילְתָא הִיא לֵימָא לֵיהּ הַב לִי סַמְּנַאי דְּאַפְסַדְתִּינְהוּ: **צָפוֹן.** שׁוּרָן: **וְקָא מְהַדַּר לֵיהּ.** לְצֶמֶר כְּשֶׁהוּא צְבוּעַ מֵאִי: **יֵשׁ שַׁבָּח סַמָּנִים עַל גַּבֵּי צֶמֶר.** דַּחֲזוּתָא מִילְתָא הִיא וְקָמְהַדַּר לֵיהּ צֶמֶר וְקָמְהַדַּר לֵיהּ סַמָּנִים כְּלוֹמַר בְּדַרְךְ הַשָּׁבָה דְּצֶמֶר קָמְהַדַּר : דְּזוּל **צִיבְעָא.** צֶמֶר צְבוּעַ הוּזַל בְּעוֹלָם וְאֵין מַגִּיעִין שֵׁבַח לְדָמָיו סַמָּנִים וְאָמַר לֵיהּ נִגְזָל אֲנִי הָיִיתִי מוֹכֵר סַמָּנִים אוֹ הָיִיתִי צוֹבֵעַ בֶּגֶד וְעַכְשָׁיו הִפְסַדְתִּנִי דְּהָא לֹא הִשְׁבִּיחוּ בְּצֶמֶר: **א"נ דְּצַבַּע** בָּהוּ **קוֹפָא.** גֶּזֶל קוֹף וְסַמָּנִים וְצָבַע אֶת הַקּוֹף וּמַחֲזִירוּ לוֹ דְּלֹא אַיְּיקֵר לֵיהּ וְאָמְרֵי לָהּ קוּפָּה שֶׁל נְצָרִים: כְּגוֹן דְּצֶמֶר דְּחַד **וְסַמָּנִין דְּחַד כּוּ׳.** וְלֵאו לְעִנְיָן גֶּזֶל קָבְעֵי לָהּ דְּאִין כָּאן גֶּזֶל: **בְּקִלִּיפֵי עֲרֵלָה.** קְלִיפֵי אֲגוֹזִים אוֹ שְׁאָר פֵּירוֹת אֲבָל קְלִיפַת הָעֵץ לֹא דְּאִין עֲרֵלָה אֶלָּא בְּפֵרוֹת: **הַנְּרָאֶה** לָעֵינַיִם. מַרְאֶה בְּעֵלְמָא אע"פ שֶׁאִין בּוֹ מִמֵּשׁ כְּגוֹן נֵר וְצֶבַע: **שְׁבִיעִית.** אָסוּר לַעֲשׂוֹת סְחוֹרָה בְּפֵרוֹתֶיהָ וּקְלִיפֵי פֵּרוֹת קָאָמַר וְלֹא קְלִיפֵי עֵצִים דְּעֵצִים אֵין שְׁבִיעִית חָלָה עֲלֵיהֶן כְּדִלְקָמָן דִּסְתָם עֵצִים לְהַסָּקָה נִיתְּנוּ: רבינ"ו

תוספות

הָא מִנְּחֵי קָמָךְ שֶׁקְּלִינְהוּ. וּמ"מ אַגְּרָא בְּעֵי לְמֵיתַב לְמִישְׁקַל לְהוּ דְּכֵיוָן דְּאִתֵּי לִידֵיהּ בְּעֵי לְמֵיעֲבַד הַשָּׁבָה בִּדְאָמַר לְעֵיל (דף צח.). גַּבֵּי זוֹרֵק מִטְבֵּעַ לַיָּם: **דְּזָל** צִיבְעָא. אֲיֵירֵי דְּגָזֵל סַמָּנִים שְׁרוּיִין דְּאִי דִּקְנִינְהוּ וּשְׁרַנְהוּ בְּשִׁינּוּי: **דְּצַבַּע** בְּהוּ קוֹפָא. פֵּירֵשׁ בְּקוּנְטְרֵס שֶׁגָּזַל קוֹף וְסַמָּנִים שְׁרוּיִין דְּאַם כֵּן אַפְסָדֵיהּ בְּיָדַיִם וּכְהָ"ג הֵיזֵק נִיכָּר הוּא וּמַחֲיֵיב וְנִרְאֶה לְפָרֵשׁ דְּצַבַּע בְּהוּ קוֹפָא כְּלוֹמַר בְּגֵרִיעוּת וּבְכִיעוּר כְּעֵין קוֹף שֶׁהוּא מְכוֹעָר: **אוֹ** דִּלְמָא אֵין שֵׁבַח שֶׁל סַמָּנִין עַל גַּבֵּי צֶמֶר. תִּימְהָ הֲרֵי נְהֶנָּה שֶׁצִּמְרוֹ מְעוּלָה בְּדָמִים יוֹתֵר וְיִשְׁלַם מַה שֶׁנְּהֶנָּה כְּמוֹ אָבְלָה מְצִידֵי רְחֻבָה דף"ב (דף יט:) וְדָרְדָה לְגִינָּה דְּהַכּוֹנֵס (לעיל דף נה:) וּבְפֶרֶק אֵלּוּ נְעָרוֹת (כתובות דף ל: ושם) אָמַר תָּחֵב לוֹ חֲבֵירוֹ מִשְׁקֶה שֶׁל אֲחֵרִים בְּבֵית הַבְּלִיעָה דִּמְשַׁלֵּם מַה שֶׁנְּהֶנָּה וְיֵשׁ לְחַלֵּק דְּהֶנְאָה דְּהָכָא אֵין בָּאָה ע"י מַעֲשֶׂיהָ וְלֹא ע"י מַעֲשֶׂה בְּהֶמְתּוֹ וּבְתָחֵב לוֹ חֲבֵירוֹ אע"פ שֶׁאֵין זֶה ע"י מַעֲשָׂיו מִכָּל מָקוֹם נֶהֱנָה גּוּפוֹ אי נַמִּי הֶנְאָה דְּהָכָא לֹא חֲשִׁיבָא הֶנְאָה שֶׁאֵין אֶלָּא נוֹי בְּעֵלְמָא יוֹתֵר: **מַנִּין** שֶׁלֹּא יֵהָנֶה מִמֶּנּוּ. בְּפֶרֶק כָּל שֶׁעָה (פסחים דף כב: ושם ד"ה מנין) פָּרִיךְ אַמַּאי לֹא נַפְקָא לָן אִיסּוּר הֶנְאָה מִלֹּא יֹאכַל: **וְלֹא** יִצְבַּע בּוֹ וְלֹא יַדְלִיק בּוֹ הַנֵּר. אע"ג דְּאָסַר שְׁאָר הֲנָאוֹת אוֹתְּטְרִיךְ לְרַבּוּיֵי צְבִיעָה וְהַדְלָקָה צְבִיעָה מִשּׁוּם דְּחֲזוּתָא בְּעֵלְמָא הוּא וְהַדְלָקָה מִשּׁוּם שֶׁכָּלָה הָאִישׁוֹן בְּשֵׁעַת הַדְלָקָה וְאִם תֹּאמַר וְהָא בְּפֶרֶק כָּל שָׁעָה (שם דף כז:) שְׁרִינָן עֵצִים לְהַדְלָקָה לְמַאן דְּאָמַר אֵין שֵׁבַח עֵצִים בְּפַת וְלֹא מִשְּׁבְחֵי עֵצִים דְּאִישׁוֹרָא אֶלָּא כְּעֵין כָּסָא וְשַׁרְשִׁיפָא וְיֵשׁ לוֹמַר דְּשַׁמָּן הַוֵּי בְּעֵין בָּשָׂעָה שֶׁהוּא דּוֹלֵק אֲבָל עֵצִים נַעֲשִׂים פַּחֶלֶת וְהַשְּׁלֶהֶבֶת אֵין בָּאָה אֶלָּא מִן הַגַּחֶלֶת וְאִם תֹּאמַר וּמ"ש דְּהָכָא מִצְרִיכִין קְרָא לְהַדְלָקָה וְגַבֵּי תְּרוּמָה טְמֵאָה מִצְרִיכִין קְרָא לְהַתִּיר כַּדַּרְשִׁינָן שֶׁלֹּא תִּהֵא לְהַסִּיקָה תַּחַת תַּבְשִׁילָךְ וי"ל מִשּׁוּם דְּס"ד דְּנִילַף תְּרוּמָה מִמַּעֲשֵׂר הַקֵּל דְּאָמְרָה תּוֹרָה לֹא בַּעֲרַתִּי מִמֶּנּוּ בְּטֻמְאָה כַּדְּאָמַר בְּבַמָּה מְדַלְּיִקִין (שבת דף כה.) וְר"ת מְפָרֵשׁ דְּאִיצְטְרִיךְ קְרָא הָכָא לֶאֱסוֹר צְבִיעָה וְהַדְלָקָה שֶׁלֹּא בְּדֶרֶךְ הַנְּאָתוֹ כְּגוֹן צְבִיעָה דְּתֵאנִים וְרִמּוֹנִים וּדְבָרִים דְּלֹאו אוֹרְחַיְיהוּ וְהַדְלָקָה אִיצְטְרִיךְ לְשַׁמָּן שֶׁאֵין עוֹמֵד לְהַדְלָקָה בְּכֹל וְהַהוּא דְּפֶרֶק כָּל שָׁעָה (פסחים דף כה:) דַּהֲוָה שַׁיְיךְ לְבַרְתֵּיהּ בְּגוּהַרְקֵי דְּעֲרֵלָה וְקָאָמַר מִידֵּי דֶּרֶךְ הֶנְאָה קָעֲבִידָא הָתָם לֹא הַוָּה דֶּרֶךְ הֶנְאָה בְּכֹל וְקָשֶׁה לְפִי דְּהָא בְּעֵי לְמִפְשַׁט מֵהָכָא דַּחֲזוּתָא מִילְתָא הִיא וְדְחֵי דְּשֵׁאנִי הָכָא דְּגִלֵּי קְרָא מִשְּׁמַע דְּלֹא אִתָּא קְרָא לְמֵיסַר שֶׁלֹּא בְּדֶרֶךְ הֶנְאָה אֶלָּא לְמֵיסַר אע"ג דְּלֵיבָא אֶלָּא חֲזוּתָא בְּעֵלְמָא וא"ת אִם כֵּן תִּיפְשׁוֹט לְאִידָךְ גִּיסָא מִדְּאִיצְטְרִיךְ לְמֵיסַר

הָא מִנְּחֵי קָמָךְ שֶׁקְּלִינְהוּ. וּמ"מ אַגְּרָא בְּעֵי לְמֵיתַב לְמִישְׁקַל לְהוּ דְּכֵיוָן דְּאִתֵּי לִידֵיהּ בְּעֵי לְמֵיעֲבַד הַשָּׁבָה בִּדְאָמַר לְעֵיל (דף צח.). גַּבֵּי זוֹרֵק מִטְבֵּעַ לַיָּם: **דְּזָל** צִיבְעָא. אֲיֵירֵי דְּגָזֵל סַמָּנִים שְׁרוּיִין דְּאִי דִּקְנִינְהוּ וּשְׁרַנְהוּ בְּשִׁינּוּי: **דְּצַבַּע** בְּהוּ קוֹפָא. פֵּירֵשׁ בְּקוּנְטְרֵס שֶׁגָּזַל קוֹף וְסַמָּנִים שְׁרוּיִין דְּאִם כֵּן אַפְסָדֵיהּ בְּיָדַיִם וּכְהָ"ג הֵיזֵק נִיכָּר הוּא וּמַחֲיֵיב וְנִרְאֶה לְפָרֵשׁ דְּצַבַּע בְּהוּ קוֹפָא כְּלוֹמַר בְּגֵרִיעוּת וּבְכִיעוּר כְּעֵין קוֹף שֶׁהוּא מְכוֹעָר:

אוֹ דִּלְמָא אֵין שֵׁבַח שֶׁל סַמָּנִין עַל גַּבֵּי צֶמֶר. תִּימְהָ הֲרֵי נְהֶנָּה שֶׁצִּמְרוֹ מְעוּלָה בְּדָמִים יוֹתֵר וְיִשְׁלַם מַה שֶׁנְּהֶנָּה כְּמוֹ אָבְלָה מְצִידֵי רְחֻבָה דף"ב (דף יט:) וְדָרְדָה לְגִינָּה דְּהַכּוֹנֵס (לעיל דף נה:) וּבְפֶרֶק אֵלּוּ נְעָרוֹת (כתובות דף ל: ושם) אָמַר תָּחֵב לוֹ חֲבֵירוֹ מִשְׁקֶה שֶׁל אֲחֵרִים בְּבֵית הַבְּלִיעָה דִּמְשַׁלֵּם מַה שֶׁנְּהֶנָּה וְיֵשׁ לְחַלֵּק דְּהֶנְאָה דְּהָכָא אֵין בָּאָה ע"י מַעֲשֶׂיהָ וְלֹא ע"י מַעֲשֵׂה בְּהֶמְתּוֹ וּבְתָחֵב לוֹ חֲבֵירוֹ אע"פ שֶׁאֵין זֶה ע"י מַעֲשָׂיו מִכָּל מָקוֹם נֶהֱנָה גּוּפוֹ אי נַמִּי הֶנְאָה דְּהָכָא לֹא חֲשִׁיבָא הֶנְאָה שֶׁאֵין אֶלָּא נוֹי בְּעֵלְמָא יוֹתֵר:

מַנִּין שֶׁלֹּא יֵהָנֶה מִמֶּנּוּ. בְּפֶרֶק כָּל שָׁעָה (פסחים דף כב: ושם ד"ה מנין) פָּרִיךְ אַמַּאי לֹא נַפְקָא לָן אִיסּוּר הֶנְאָה מִלֹּא יֹאכַל:

וְלֹא יִצְבַּע בּוֹ וְלֹא יַדְלִיק בּוֹ הַנֵּר. אע"ג דְּאָסַר שְׁאָר הֲנָאוֹת אוֹתְּטְרִיךְ לְרַבּוּיֵי צְבִיעָה וְהַדְלָקָה צְבִיעָה מִשּׁוּם דְּחֲזוּתָא בְּעֵלְמָא הוּא וְהַדְלָקָה מִשּׁוּם שֶׁכָּלָה הָאִישׁוֹן בְּשֵׁעַת הַדְלָקָה וְאִם תֹּאמַר וְהָא בְּפֶרֶק כָּל שָׁעָה (שם דף כז:) שְׁרִינָן עֵצִים לְהַדְלָקָה לְמַאן דְּאָמַר אֵין שֵׁבַח עֵצִים בְּפַת וְלֹא מִשְּׁבְחֵי עֵצִים דְּאִישׁוֹרָא אֶלָּא כְּעֵין כָּסָא וְשַׁרְשִׁיפָא וְיֵשׁ לוֹמַר דְּשַׁמָּן הַוֵּי בְּעֵין בָּשָׂעָה שֶׁהוּא דּוֹלֵק אֲבָל עֵצִים נַעֲשִׂים פַּחֶלֶת וְהַשְּׁלֶהֶבֶת אֵין בָּאָה אֶלָּא מִן הַגַּחֶלֶת וְאִם תֹּאמַר וּמ"ש דְּהָכָא מִצְרִיכִין קְרָא לְהַדְלָקָה וְגַבֵּי תְּרוּמָה טְמֵאָה מִצְרִיכִין קְרָא לְהַתִּיר כַּדַּרְשִׁינָן שֶׁלֹּא תִּהֵא לְהַסִּיקָה תַּחַת תַּבְשִׁילָךְ וי"ל מִשּׁוּם דְּס"ד דְּנִילַף תְּרוּמָה מִמַּעֲשֵׂר הַקֵּל דְּאָמְרָה תּוֹרָה לֹא בַּעֲרַתִּי מִמֶּנּוּ בְּטֻמְאָה כַּדְּאָמַר בְּבַמָּה מְדַלְּיִקִין (שבת דף כה.) וְר"ת מְפָרֵשׁ דְּאִיצְטְרִיךְ קְרָא הָכָא לֶאֱסוֹר צְבִיעָה וְהַדְלָקָה שֶׁלֹּא בְּדֶרֶךְ הַנְּאָתוֹ כְּגוֹן צְבִיעָה דְּתֵאנִים וְרִמּוֹנִים וּדְבָרִים דְּלֹאו אוֹרְחַיְיהוּ וְהַדְלָקָה אִיצְטְרִיךְ לְשַׁמָּן שֶׁאֵין עוֹמֵד לְהַדְלָקָה בְּכֹל וְהַהוּא דְּפֶרֶק כָּל שָׁעָה (פסחים דף כה:) דַּהֲוָה שַׁיְיךְ לְבַרְתֵּיהּ בְּגוּהַרְקֵי דְּעֲרֵלָה וְקָאָמַר מִידֵּי דֶּרֶךְ הֶנְאָה קָעֲבִידָא הָתָם לֹא הַוָּה דֶּרֶךְ הֶנְאָה בְּכֹל וְקָשֶׁה לְפִי דְּהָא בְּעֵי לְמִפְשַׁט מֵהָכָא דַּחֲזוּתָא מִילְתָא הִיא וְדְחֵי דְּשֵׁאנִי הָכָא דְּגִלֵּי קְרָא מִשְּׁמַע דְּלֹא אִתָּא קְרָא לְמֵיסַר שֶׁלֹּא בְּדֶרֶךְ הֶנְאָה אֶלָּא לְמֵיסַר אע"ג דְּלֵיבָא אֶלָּא חֲזוּתָא בְּעֵלְמָא וא"ת אִם כֵּן תִּיפְשׁוֹט לְאִידָךְ גִּיסָא מִדְּאִיצְטְרִיךְ לְמֵיסַר

כַּפְּרָא דּוּדֵי: תָּנוּ רַבָּנָן הַנּוֹתֵן עֵצִים לְחָרָשׁ לַעֲשׂוֹת מֵהֶן כִּסֵּא וְעָשָׂה מֵהֶן סַפְסָל סַפְסָל וְעָשָׂה מֵהֶן כִּסֵּא ר' מֵאִיר אוֹמֵר נוֹתֵן לוֹ דְּמֵי עֵצָיו רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר אִם הַשֵּׁבַח יֶתֶר עַל הַיְּצִיאָה נוֹתֵן לוֹ אֶת הַיְּצִיאָה וְאִם הַיְּצִיאָה יְתֵירָה עַל הַשֵּׁבַח נוֹתֵן לוֹ אֶת הַשֵּׁבַח וּמוֹדֶה רַבִּי מֵאִיר אִם נָתַן עֵצִים לְחָרָשׁ לַעֲשׂוֹת מֵהֶן כִּסֵּא נָאֶה וְעָשָׂה מֵהֶן כִּסֵּא כָּעוּר סַפְסָל נָאֶה וְעָשָׂה סַפְסָל כָּעוּר אִם הַשֵּׁבַח יֶתֶר עַל הַיְּצִיאָה נוֹתֵן לוֹ דְּמֵי הַיְּצִיאָה וְאִם הַיְּצִיאָה יְתֵירָה עַל הַשֵּׁבַח נוֹתֵן לוֹ דְּמֵי הַשֵּׁבַח: אִיבָּעְיָא לְהוּ יֵשׁ שֵׁבַח סַמָּנִין עַל הַצֶּמֶר אוֹ אֵין שֵׁבַח סַמָּנִין עַל הַצֶּמֶר הֵיכִי דָּמֵי אִילֵימָא דְּגָזַל סַמָּנִין וְדַקְּנִינְהוּ וּתְרַנְהוּ וְצָבַע בָּהֶן תֵּיפּוּק לֵיהּ מִשּׁוּם דְּקִנְיָנְהוּ בְּשִׁינּוּי לֵא צְרִיכָא דְּגָזַל סַמָּנִין שְׁרוּיִין וְצָבַע בְּהוּ מַאי יֵשׁ שֵׁבַח סַמָּנִין עַל גַּבֵּי צֶמֶר דְּאָמַר לֵיהּ הַב לִי סַמָּנַאי דִּשְׁקַלְתִּינְהוּ אוֹ דִּלְמָא אֵין שֵׁבַח סַמָּנִין עַל גַּבֵּי צֶמֶר דְּא"ל לֵית לָךְ נַבְּאִי וְלֹא מִידֵּי אַמְרֵי וְאִי אֵין שֵׁבַח סַמָּנִין עַל גַּבֵּי צֶמֶר מִי מְצֵי אָמַר לֵיהּ הַב לִי סַמָּנַאי לֵית לָךְ נַבְּאִי וְלֹא מִידֵּי נִימָא לֵיהּ הַב לִי סַמָּנַאי דְּאִפְסַדְתִּינְהוּ אֶלָּא לְהַךְ גִּיסָא אֵין שֵׁבַח סַמָּנִין עַל גַּבֵּי הַצֶּמֶר וּבְעֵי שְׁלוּמֵי לֵיהּ אוֹ דִּלְמָא יֵשׁ שֵׁבַח סַמָּנִין עַל גַּבֵּי צֶמֶר וְצֶמֶר וְצֶמֶר מְהַדַּר לֵיהּ סַמָּנִין לֹא מְהַדַּר לֵיהּ אֲמְרֵי תֵּיפּוּק לֵיהּ דְּאַיְּיקַר לֵיהּ בְּדָמֵי לֵא צְרִיכָא דְּזָל צִיבְעָא וְאִיבָּעְיָא אִימָא כְּגוֹן שֶׁצָּבַע בְּהוּ קוֹפָא רַבִּינָא אָמַר הָכָא בְּמַאי עַסְקִינָן כְּגוֹן דְּצֶמֶר דְּחַד וְסַמָּנִין דְּחַד וְקָאָתֵי קוֹף וְצַבְעֵיהּ לְהַהוּא צֶמֶר בְּהַנָּךְ סַמָּנִין יֵשׁ שֵׁבַח סַמָּנִין עַל גַּבֵּי צֶמֶר דְּאָמַר לֵיהּ הַב לִי סַמָּנַאי דְּגַנְבָּךְ נִיגְרוּ אוֹ דִּלְמָא אֵין שֵׁבַח סַמָּנִין עַל גַּבֵּי צֶמֶר וְאָמַר לֵיהּ לֵית לָךְ נַבְּאִי כְּלוּם תָּא שְׁמַע בֶּגֶד שֶׁצָּבְעוֹ בְּקִלִּיפֵי עֲרֵלָה יְדֵלֶק אַלְמָא חֲזוּתָא מִילְתָא הִיא אָמַר רָבָא הַנָּאָה הַנִּרְאֶה לָעֵינַיִם אָסְרָה תּוֹרָה דְּתַנְיָא עֲרֵלִים לֹא יֵאָכֵל אֵין לִי אֶלָּא אִיסּוּר אֲכִילָה מַנַּיִן שֶׁלֹּא יֵהָנֶה מִמֶּנּוּ וְלֹא יִצְבַּע [בּוֹ] וְלֹא יַדְלִיק בּוֹ אֶת הַנֵּר תַּלְמוּד לוֹמַר וַעֲרַלְתֶּם עָרְלָתוֹ אֶת פִּרְיוֹ עֲרֵלִים לֹא יֵאָכֵל לְרַבּוֹת אֶת כּוּלָּם תָּא שְׁמַע בֶּגֶד שֶׁצָּבְעוֹ בְּקִלִּיפֵי שְׁבִיעִית יִדְלֵק שַׁאנִי הָתָם דְּאָמַר קְרָא תִּהְיֶה בַּהֲוָיָתָהּ תִּהֵא

רבא

גַּבֵּי צֶמֶר וא"ל הָא מַנְּחֵי קָמָךְ שֶׁקְּלִינְהוּ שֶׁקְּלִינְהוּ בְּמַאי שֶׁקְּלִיהּ בְּצָפוֹן עֲבוּרֵי מִיעְבַּר הֲשָׁבָה לֹא עָבִיד אֶלָּא הַב"ע כְּגוֹן דְּגָזַל צֶמֶר וְסַמָּנִין דְּחַד וְצַבְעֵיהּ לְהַהוּא צֶמֶר בְּהַנָּךְ סַמָּנִין וְקָא מְהַדַּר לֵיהּ נִיהֲלֵיהּ לַצֶּמֶר יֵשׁ שֵׁבַח סַמָּנִין ע"ג הַצֶּמֶר וְקָא מְהַדַּר לֵיהּ סַמָּנִין וְצֶמֶר אוֹ דִּלְמָא אֵין שֵׁבַח סַמָּנִין עַל גַּבֵּי צֶמֶר וְצֶמֶר מְהַדַּר לֵיהּ סַמָּנִין לֹא מְהַדַּר לֵיהּ אֲמְרֵי תֵּיפּוּק לֵיהּ דְּאַיְּיקַר לֵיהּ בְּדָמֵי לֵא צְרִיכָא דְּזָל צִיבְעָא וְאִיבָּעְיָא אִימָא כְּגוֹן שֶׁצָּבַע בְּהוּ קוֹפָא רַבִּינָא אָמַר הָכָא בְּמַאי עַסְקִינָן כְּגוֹן דְּצֶמֶר דְּחַד וְסַמָּנִין דְּחַד וְקָאָתֵי קוֹף וְצַבְעֵיהּ לְהַהוּא צֶמֶר בְּהַנָּךְ סַמָּנִין יֵשׁ שֵׁבַח סַמָּנִין עַל גַּבֵּי צֶמֶר דְּאָמַר לֵיהּ הַב לִי סַמָּנַאי דְּגַנְבָּךְ נִיגְרוּ אוֹ דִּלְמָא אֵין שֵׁבַח סַמָּנִין עַל גַּבֵּי צֶמֶר וְאָמַר לֵיהּ לֵית לָךְ נַבְּאִי כְּלוּם תָּא שְׁמַע בֶּגֶד שֶׁצָּבְעוֹ בְּקִלִּיפֵי עֲרֵלָה יְדֵלֶק אַלְמָא חֲזוּתָא מִילְתָא הִיא אָמַר רָבָא הַנָּאָה הַנִּרְאֶה לָעֵינַיִם אָסְרָה תּוֹרָה דְּתַנְיָא עֲרֵלִים לֹא יֵאָכֵל אֵין לִי אֶלָּא אִיסּוּר אֲכִילָה מַנַּיִן שֶׁלֹּא יֵהָנֶה מִמֶּנּוּ וְלֹא יִצְבַּע [בּוֹ] וְלֹא יַדְלִיק בּוֹ אֶת הַנֵּר תַּלְמוּד לוֹמַר וַעֲרַלְתֶּם עָרְלָתוֹ אֶת פִּרְיוֹ עֲרֵלִים לֹא יֵאָכֵל לְרַבּוֹת אֶת כּוּלָּם תָּא שְׁמַע בֶּגֶד שֶׁצָּבְעוֹ בְּקִלִּיפֵי שְׁבִיעִית יִדְלֵק שַׁאנִי הָתָם דְּאָמַר קְרָא תִּהְיֶה בַּהֲוָיָתָהּ תִּהֵא

רבא

שְׁמַע מִינָּהּ דַּחֲזוּתָא לָאו מִילְתָא הִיא וְיֵשׁ לוֹמַר דְּאִיבָּא לְמֵילַף מֵהָכָא דְּחִשִּׁיב כְּאִילּוּ הוּא בְּעֵין וְתִימְהָ לְרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ דְּגָמַר בְּעֲרֵלָה פְּרִי מִפְּרִי מִבְּכוּרִים בְּפֶרֶק הָעוֹר וְהָרוֹטֶב (חולין דף קכ: ושם) וְקָבַר דְּאֵין סוֹפְּגִין אֶת הָאֲרֻבָּעִים עַל הָעֲרֵלָה אֶלָּא עַל הַיּוֹצֵא מִן הַזֵּיתִים וּמִן הָעֲנָבִים אֲבָל הַיּוֹצֵא מִשְּׁאָר פֵּירוֹת מוּתָּר הֵיאַךְ יֵאָסֵר לְצִבּוּעַ בְּמִשְׁקֵיהֶן מִן הַתּוֹרָה וְכָל שֶׁכֵּן בְּמִים שֶׁנִּשְׁוֹרוּ בָּהֶם הַקְּלִיפִּין וְיֵשׁ לוֹמַר דְּלֹא אִיצְטְרִיךְ קְרָא אֶלָּא שֶׁלֹּא יִצְבַּע בְּזֵיתִים וַעֲנָבִים וּבְיוֹצֵא מֵהֶם אוֹ בְּמַמְּשׁוּת שֶׁל עִפְּרוּרִית הַקְּלִיפִּין הַנִּטְחָנִין וּמִיהוּ לֹא יִצְבַּע דִּקְתָנֵי בְּבַרְיְיתָא מְיֵרֵי שַׁפִּיר בְּכָל עִנְיְנֵי צְבִיעָה דְּעֲרֵלָה וּמִשְּׁקֵיהֶן בְּכָל עִנְיָן וּמִדְּהָכָא וּמִיהוּ קְרָא לֹא אִתְּיָא אֶלָּא כְּדִפְרִישִׁית אִי נַמִּי יֵשׁ לוֹמַר דִּפְרֵי דְּעֲרֵלָה דְּוַקָּא גְּמַר פְּרִי מִפְּרִי דְּבִיכּוּרִים וּלְהָכֵי אִינְּמְעוּט מִשְּׁקֶה דִּידְהוּ אֲבָל שׁוֹמֵר לְפְרִי דְּאִיתְרְבוּ מֵאַת פְּרִיוֹ אֶת הַטִּפָּל לְפְרִיוֹ לֹא אִמְעִיט מִשְּׁקֶה דִּידְהוּ וְלִיבָּא לְמֵעוּטֵי מִפְּרִי דְּבִיכּוּרִים לִיתְנְהוּ בְּשׁוֹמֵר לְפְרִי כְּלָל וְאע"ג דְּהַנֵּי הַשְׁתָּא טָפֵל חָמוּר מִן הָעִיקָּר יֵשׁ לִיתֵּן טַעַם שֶׁלֹּא יִקָּשֶׁה מִזֶּה עַל שְׁמַעְתָּא דְּרֵישׁ אֵיזֶהוּ מְקוֹמָן (זבחים דף מח:) אֲבָל אֵין לוֹמַר דְּאַף עַל גַּב דְּלֵיבָא מִלְּקוֹת בְּיוֹצֵא מִשְּׁאָר פֵּירוֹת עֲשֵׂה דַּעֲרֵלָתָם עֲרֵלָתוֹ אִיבָּא דְּהָא אֲבָל מֵאי דִּכְתִיב וַעֲרֵלְתֶּם קָאֵי לֹא יֵאָכֵל דִּכְתִיב בְּתַר הָכֵי וְעוֹד אִם הָיָה בְּמִשְׁקֶה דִּשְׁאָר פֵּירוֹת דְּעֲרֵלָה אִיסּוּר עֲשֵׂה אִם כֵּן מְנָא לֵיהּ שֶׁלֹּא יִצְבַּע בּוֹ הָא אִיצְטְרִיךְ לְאָסוּר הַמִּשְׁקֶה וּבְהָנָאָה כְּשֶׁהֵן בְּעֵין וְאֵין לְהַקְשׁוֹת כֵּיוָן דְּאִיתְרְבֵי שׁוֹמֵר לְפְרִי דְּלֹא חָזֵי לְאָכִילָה אִם כֵּן עַל בְּרְחָךְ מִיתְסְרָא עֲרֵלָה בְּהֶנְאָה וּלְמֵאי אִיצְטְרִיךְ קְרָא שֶׁלֹּא יִצְבַּע בּוֹ שׁוֹמְרִין טוּבָא דְּחָזוּ לְאָכִילָה:

רבא

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

תוספות

רָבָא רָמֵי תְּנַן בֶּגֶד שֶׁצָּבְעוּ בְּקִלִּיפֵי עֲרֶלָה כו׳. תֵּימַהּ דְּהָא רָבָא שָׁנֵי לְעִיל שֹׁאנֵי עֲרֶלָה דִּכְתִיב קְרָאֵי וּמֹהֲתָם לֹא יַלְפִינָן וְאִם כֵּן מַאי פְּרִיךְ מֵעֲרֶלָה אִטּוּמְאָה וְנִרְאֶה בַּסִּפְרִים דְּגַרְ״ לְעִיל רַבָּה וְאִי פְּרֵס רָבָא יֵשׁ לוֹמַר דְּדִיחוּי הוּא: **רוֹאִין** אִם מִתְכַּבֶּסֶת הַכְּסוּת וְיוֹצֵא מִמֶּנָּה רְבִיעִית דָּם. פִּירֹשׁ בְּקוּנְטְרֵס שֶׁאִם יִתְּנוּ מַיִם בְּמִדָּה יִמְּצֵא רְבִיעִית יוֹתֵר וְקָשֶׁה לְפִי״ אֲפִילּוּ אִם לֹא יִמְּצָאוּ רְבִיעִית אַמַּאי טְהוֹרָה דְּאִי אֲפִשַׁר לְעוֹלָם אִם לֹא יִשְׁתַּיֵּיר בְּבֶגֶד מִן הַמַּיִם אֶלָּא י״ל כִּדְאָמַר בְּתוֹסְפְתָּא בְּפ׳ ד׳ דְּאָהֳלוֹת רְבִיעִית דָּם שֶׁנִּבְלְעָה בִּכְסוּת כְּיצַד מְשַׁעֲרִין אוֹתָהּ מְבִיא מַיִם בְּמִדָּה וּמְכַבֵּס בָּהּ וּמְבִיא מַיִם אֲחֵרִים וְנוֹתֵן לְתוֹכָן רְבִיעִית דָּם אִם הָיָה מַרְאֵיהֶן שָׁוֶה טְמֵאָה וְאִם לָאו טְהוֹרָה וְהַשְׁתָּא אֵין מַזִּיק כְּלוּם מַה שֶּׁפּוּשְׁתַּיֵּיר מִן הַמַּיִם בַּבֶּגֶד דְּכֹשֶׁם שֶׁנִּשְׁתַּיֵּיר מִן הַמַּיִם כַּךְ נִשְׁתַּיֵּיר מִן הַדָּם שֶׁמֹּכּ״מ הָיָה הַכֹּל מְעוֹרָב יַחַד מַה שֶּׁיָּצָא וּמַה שֶּׁנִּשְׁתַּיֵּיר וּמַרְאֶה אֶחָד הֵן כְּאִילּוּ יָצָא הַכֹּל וּטְהוֹרָה וּטְמֵאָה דְּקָתָנֵי הַיְינוּ לְעִנְיָן אִם הַבִּית שֶׁתְּנָתָן בּוֹ אֲבָל כְּסוּת עַצְמָהּ טְמֵאָה הִיא שֶׁנִּבְלַע בָּהּ רְבִיעִית דָּם מִתְּחִילָּה כִּדְפִי׳ בְּקוּנְטְרֵס וּמִיהוּ קָשֶׁה דְּאִין סְבָרָא שֶׁיִּסְּיֵיע הַדָּם שֶׁמִּשְׁתַּיֵּיר בַּבֶּגֶד כֵּיוָן שֶׁאֵין יָכוֹל לָצֵאת בְּכִיבּוּס זֶה וּמִיהוּ אֵין לְחוּשׁ כָּל כַּךְ אִם תּוֹלִין הַדָּבָר לְהַחֲמִיר וְעוֹד קָשֶׁה דְּמַאי מְצִינוּ לְפָרֵשׁ שֶׁאוֹמְרִין כַּמָּה נִשְׁתַּיֵּיר מִן הַמַּיִם הָרִאשׁוֹנִים בְּבֶגֶד וּמְבִיא מַיִם אֲחֵרִים כְּמִדָּה הָרִאשׁוֹן רַק שֶׁיְּחַסֵּר מֵהֶן כְּשִׁעוּר שֶׁנִּבְלַע מֵהֶן בְּבֶגֶד אֲבָל יֵשׁ תֵּימַהּ דְּמִי יָכוֹל לְכַוֵּן זֶה וְעוֹד קָשֶׁה דְּמַאי צָרִיךְ לְמִדִּידַת מַיִם הָרִאשׁוֹנִים בְּלֹא מְדִידַת מַיִם הָרִאשׁוֹנִים יָכוֹל הוּא לָדַעַת אִם יֵשׁ רְבִיעִית דָּם בְּמַה שֶׁיָּצָא ע״י כִּיבּוּס שֶׁיְּסוֹחוֹט לְתוֹךְ כְּלִי כָּל מַה שֶׁיָּצָא מִן הַכְּסוּת וְיִמְדוֹד כַּמָּה נִשְׁתַּיֵּיר מִן הַמַּיִם הָרִאשׁוֹנִים שֶׁהֵא בֵּין מַיִם וּבֵין דָּם כְּשִׁעוּר מַיִם וְדָם שֶׁיָּצְאוּ מִן הַכְּסוּת וְאִם מַרְאֵיהֶן שָׁוֶה טְמֵאָה וְנִרְאֶה לְפָרֵשׁ דְּלֹא נָקֵט מַיִם בְּמִדָּה אֶלָּא מִשּׁוּם שֶׁאִם יִמְצְאוּ יוֹתֵר מִן הַמִּדָּה שֶׁנִּתְּנוּ רְבִיעִית שֶׁלֹּא יִצְטָרְכוּ לְהָבִיא מַיִם אֲחֵרִים דְּוַדַּאי יָצָא מִן הַכְּסוּת רְבִיעִית דָּם אֲבָל אם אין רְבִיעִית דָּם יוֹתֵר אוּ יָבִיא רְבִיעִית דָּם וּמוֹסִיף עָלָיו מַיִם עַד שֶׁיֵּהֵא בֵּין מַיִם וְדָם כְּמִדַּת הָרִאשׁוֹנָה אַחַר שֶׁתְּכַבֵּס בָּהּ הַכְּסוּת וְאִם מַרְאֵיהֶן שָׁוֶה טְמֵאָה וְאִם לָאו טְהוֹרָה וּמִיהוּ קָשֶׁה דְּהָא קָתָנֵי וּנוֹתֵן לְתוֹכוֹ רְבִיעִית דָּם: **וְאִם** לָאו טְהוֹרָה. אע״פ שֶׁעַל יְדֵי הַדְּחָק הָיָה יוֹצֵא מֵהֶן רְבִיעִית דָּם בְּגוּן עַל יְדֵי הֶיסֵּק הַתַּנּוּר אוֹ עַל יְדֵי צִפּוּן כֵּיוָן דְּכִבְסָתָם כִּיבּוּס אֵין יָכוֹל לָצֵאת רְבִיעִית דָּם טְהוֹרָה לְר״ל מִשּׁוּם דְּדָם תְּבוּסָה דִּרְבָנָן וּלְר׳ יוֹחָנָן מִשּׁוּם שֶׁאֵין דֶּרֶךְ לְהַקְפִּיד עֲלֵיהּ כְּשֶׁאֵין יָכוֹל לָצֵאת בְּכִיבּוּס סְתָם כַּךְ צ״ל בְּמִסֶּכֶת נִדָּה בְּפֶרֶק הָאִשָּׁה (דף סב: ושם) מְתוֹךְ הַסּוּגְיָא וְאֵין צָרִיךְ לְהַבִּיאָהּ כָּאן:

מִקּוּלֵּי רְבִיעִיּוֹת שָׁנוּ כָּאן. הַךְ סוּגְיָא מַסִּיק רַב כַּהֲנָא בְּנִדָּה אַלִּיבָא דְּר״ל וְהִ״נ דַּוְקָא לְר״ל צָרִיךְ הַאי שִׁינּוּיָא דְּלֹא קָשֶׁה מִידֵּי מַעֲרֶלָה אִטּוּמְאָה דְּלִדִּידֵיהּ בְּקִפּוּדֵי תַּלְיָא מִילְּתָא וּמ״מ צְבָעוּ בְּקִלִּיפֵי עֲרֶלָה יְדֵלֶק דְּלֹא שַׁיְיָךְ לְהַתִּירוּ מִטַּעַם דְּאֵין מַקְפִּיד דְּנָהֲנֶה הוּא בְּצֶבַע וְנִיחָא לֵיהּ: **סְפִיחֵי** סְתָם וְקוֹצָה. מַה שֶּׁפִּי׳ בְּקוּנְטְרֵס כָּאן מִשּׁוּם דְּבִשְׁבִיעִית אֵין זוֹרְעִין וְאֵין בָּהּ אֶלָּא סְפִיחִים אֵין מִיּוּשָׁב הַהִיא טַעְמָא אֶלָּא הָכָא אֲבָל גַּבֵּי מַעֲשֵׂר וּפֵאָה דְּקָאָמַר כָּל שֶׁהוּא אוֹכֵל לְמַעוּטֵי סְפִיחֵי סְתָם וְקוֹצָה אֵין מִיּוּשָׁב לְמָה נָקֵט סְפִיחִים ע״כ נִרְאֶה כְּמוֹ שֶׁפִּי׳ בַּסְּפָרִים (דף נא: ושם) דְּלִדְבְרֵי נָקֵט סְפִיחִים לְפִי שֶׁאֵין דֶּרֶךְ לְלַקְּטָן בְּשָׁנָה שְׁנוּרָעִים אֶלָּא לְבִסּוּף ד׳ אוֹ ה׳ שָׁנִים שֶׁהַשָּׁרָשִׁים מִתְפַּשְּׁטִים בָּאָרֶץ וּמִשְּׁבִיחִין וְשׁוֹרֵשׁ שֶׁלָּהֶן עִיקָּר: **מִמִּין** הַצּוּבְעִין. רִישָׁא דְּמַתְנִיתִין הָכֵי אִיתָא בְּמַסֶּ׳ שְׁבִיעִית (פ״ז מ״א) כְּלָל גָּדוֹל אָמְרוּ כָּל שֶׁהוּא מְאֻכָּל אָדָם וּמְאֻכָּל בְּהֵמָה וּמִמִּין הַצּוּבְעִין כו׳: **וְלִדְמֵיהֶן** בִּיעוּר. כְּגוֹן שֶׁלְּקָט מִתְּחִילָּה לְאֲכִילָה דְּיָכוֹל לְמוֹכְרָן וְיֵשׁ לְשָׁנֵיהֶם בִּיעוּר לְהֶן וּלְדִמֵיהֶן דִּפְרֵי עַצְמוֹ לְעוֹלָם אָסוּר כְּדִבְנָפְקָא לָן מִקּוֹדֶשׁ תִּהְיֶה לָכֶם (בע״ז דף נד:):

שֶׁהֲנָאָתָן אַחַר בִּיעוּרָן. כְּשֶׁנַּעֲשֹׂת גַּחֶלֶת אע״ג דְּזִימְנִין הֲנָאָתָן וּבִיעוּרָן שָׁוֶה בְּגוֹן לְהִתְחַמֵּם בְּנֶגְדּוֹ אוֹ לְבַשֵּׁל מִכּ״מ עִיקָּרוֹ לֹא קַיְּימָא לְהָכֵי אֶלָּא לְאַחַר שֶׁנַּעֲשֹׂת גַּחֶלֶת בְּגוֹן לְהַסִּיק תַּנּוּר לְאֲפוֹת אֲבָל צֶבַע הֲנָאָתָן וּבִיעוּרָן שָׁוֶה דְּהֲנָאָתָן בְּשֶׁלּוּבְשָׁן וְאָז הוּא כְּלָה וּמִתְבַּעֵר הַצֶּבַע מִיּוֹם אֶל יוֹם וּבְקוּנְטְרֵס פִּי׳ דִּבְשִׁבְעָה רִתְיַחֵת הַיּוֹרֶה כְּלָה הַשּׁוֹרֵשׁ וְקוֹלֵט הַצֶּבַע וְאֵין נִרְאֶה דְּהָא אָמְרָן דִּלְעִנְיַן שְׁבִיעִית חֲזִוּתָא מִילְּתָא הִיא וְלֹא הָוֵי בִּיעוּרוֹ בְּקִלִּישַׁת הַצֶּבַע: **וְהָאִיכָּא** עֵצִים דְּמִשְׁתָּרֵץ עֵצִים לְהַסְקָה נִיתְּנוּ כְּגוֹן בְּמִדּוֹרָה שֶׁתַּחַת הַיּוֹרֶה אוֹ שֶׁבְּיעִית מִשּׁוּם דְּהֲנָאָתוֹ וּבִיעוּרוֹ שָׁוֶה שֶׁרָאוּי לְבַבֵּד בּוֹ הַבַּיִת וְלֹא אָמַר דְּבָטֵל לְגַבֵּי שְׁאָר עֵצִים וְה״נ עֵצִים דְּמִשְׁתָּרֵץ אֶלָּא צ״ל דִּסְתָם עֵצִים דְּמִשְׁתָּרֵץ נָמֵי לְהַסְקָה הֵן עוֹמְדִין וְלֹא דָּמֵי לְלוּלָב דִּסְתָמוֹ עוֹמֵד לְכַבֵּד בּוֹ אֶת הַבַּיִת וְרַ״ח פִּרֵשׁ וְהָא אִיכָּא עֵצִים דְּמִשְׁתָּרֵץ שֶׁמִּתְחַמְּמִין בּוֹ בְּגוֹן בְּמִדּוֹרָה שֶׁעֲשׂוּיָה לְהִתְחַמֵּם דְּהֲנָאָתָן וּבִיעוּרָן שָׁוֶה דִּבְשֵׁעַת מִתְחַמֵּם כְּנֶגְדָּן פִּי׳ מִשְּׁתָּרֵץ כְּמוֹ תְּמִרֵי מִשְּׁתָּרֵץ כְּתוּבוֹת (דף י:) וְכֵן טְלוּלָה אוֹ שְׁחוּנָה בְּיוֹמָא (דף נג:) וּמִשֶּׁנֵּי רָבָא סְתָם עֵצִים לְהַסְקָה נִיתְּנוּ פִּי׳ לְהַסְקָה נִיתְּנוּ דְּהָוֵי הֲנָאָתָן אַחַר בִּיעוּרָן הַלְכָּךְ אֲפִילּוּ לְהִתְחַמֵּם מוּתָּר דְּלֹא חַל עֲלֵיהֶם שֵׁם שְׁבִיעִית וְאע״ג דְּחִשּׁוּב הָכָא עֵצִים דְּמִשְׁתָּרֵץ הֲנָאָתָן וּבִיעוּרָן שָׁוֶה מִכּ״מ לְעִנְיַן עֲצֵי אִיסּוּר לֹא הָיוּ אוֹסְרִין רַבָּנָן אֲפִילּוּ לְהִתְחַמֵּם כְּנֶגְדָּן אוֹ לְהָאִיר בָּהֶן אֶלָּא דִּוְקָא בְּשֶׁרְשִׁיפָא כְּדִדְרֹשִׁינָן בְּפֶרֶק כָּל שָׁעָה (פסחים דף כז: ושם) דְּהֲנָאָה מִיהָא אִינָהּ מִתְחַלֶּת עַד לְאַחַר שֶׁמִּתְחִיל הָאִיסּוּר לִהְיוֹת כְּלָה הַלְכָּךְ לֹא אִסְרִי רַבָּנָן אֶלָּא בְּשֶׁרְשִׁיפָא אֲבָל הֲנָאָתוֹ וּבִיעוּרוֹ שָׁוֶה קְרִינָן בֵּיהּ דַּעֲדַיִין הָאִיסּוּר קַיָּים כְּשֶׁנֶּהֱנֶה מִמֶּנּוּ וְא״ת בְּפ״ק דְּנִדָּה (דף ח. ושם) דְּקָאָמַר אי קְטָפָא פֵּירָא הָוֵי אית בֵּיהּ שְׁבִיעִית וְאִי לֹא פֵּירֵי הָוֵי לֵית בֵּיהּ שְׁבִיעִית וְאַמַּאי אי הֲנָאָתוֹ וּבִיעוּרוֹ שָׁוֶה הֲלֹא אֲפִילּוּ לֹא הָוֵי פֵּירָא יְהֵא אָסוּר בִּשְׁבִיעִית וְאִי אֵין הֲנָאָה וּבִיעוּרוֹ שָׁוֶה אֲפִילּוּ הָוֵי פֵּירָא יְהֵא מוּתָּר וְתוּ אַמַּאי קְמַפְלְגֵי בֵּין קְטָפָא דְּפֵירָא לְקִטְפָא דְּזוּוּזָא וְנִרְאֶה דְּדַאי קְטָפָא הָוֵי הֲנָאָתוֹ וּבִיעוּרוֹ שָׁוֶה וְאֲפִילּוּ הָכֵי אִי לֹא הָוֵי פֵּירָא בְּטִיל לְגַבֵּי עֵץ וְהָכֵי הוּא כְּאִילּוּ הוּא בְּתוֹךְ הָעֵלִין וְלֹא יָצָא לְחוּץ אֲבָל אִי הָוֵי פֵּירָא חָשִׁיב בְּאַפֵּי נַפְשֵׁיהּ וְלֹא בְּטִיל לְגַבֵּי עֵץ וְאית בֵּיהּ קְדוּשַׁת שְׁבִיעִית:

ה״ג

רש״י

רָבָא רָמֵי תְּנַן בֶּגֶד שֶׁצָּבְעוּ בְּקִלִּיפֵי עֲרֶלָה יְדֵלֶק אֵלִּמָּא חֲזִוּתָא מִילְּתָא הִיא וּרְמִינְהִי רְבִיעִית דָּם שֶׁנִּבְלְעָה בְּבֵית הַבַּיִת טָמֵא וְאָמְרֵי לָהּ הַבַּיִת טָהוֹר וְלֹא פְּלִיגִי הָא בְּכֵלִים דַּהֲווּ מֵעִיקָּרָא הָא בְּכֵלִים דְּאָתוּ לְבִסּוּף נִבְלְעָה בִּכְסוּת רוֹאִין אִם מִתְכַּבֶּסֶת הַכְּסוּת וְיוֹצֵא מִמֶּנָּה רְבִיעִית דָּם טְמֵאָה וְאִם לָאו טְהוֹרָה אָמַר רַב כַּהֲנָא מִקּוּלֵּי רְבִיעִיּוֹת שָׁנוּ כַּאן בְּדַם תְּבוּסָה דְּרַבָּנָן: רָבָא רָמֵי תְּנַן מִמִּין הַצּוֹבְעִין סְפִיחֵי סְתָם וְקוֹצָה יֵשׁ לָהֶן שְׁבִיעִית וְלִדְמֵיהֶן שְׁבִיעִית יֵשׁ לָהֶן בִּיעוּר וְלִדְמֵיהֶן בִּיעוּר אֵלִּמָּא עֵצִים יֵשׁ בָּהֶן מִשּׁוּם קְדוּשַׁת שְׁבִיעִית וּרְמִינְהִי עֲלֵי קָנִים וַעֲלֵי גְּפָנִים שֶׁגִּיבְּבָן בַּחֲבָא עַל פְּנֵי הַשָּׂדֶה לְקָטָן לַאֲכִילָה יֵשׁ בָּהֶן מִשּׁוּם קְדוּשַׁת שְׁבִיעִית לְעֵצִים אֵין בָּהֶן מִשּׁוּם קְדוּשַׁת שְׁבִיעִית וּמְשַׁנֵּי אָמַר קְרָא לְאָכְלָה בְּמִי שֶׁהֲנָאָתוֹ וּבִיעוּרוֹ שָׁוֶין יָצְאוּ עֵצִים שֶׁהֲנָאָתָן אַחַר בִּיעוּרָן וְהָא אִיכָּא עֵצִים דְּמִשְׁתָּרֵץ דַּהֲנָאָתָן וּבִיעוּרָן שָׁוֶין אָמַר רָבָא סתם

שֶׁבְּיתִדָּה וְהֵנִי סְפִיחֵי עֵץ בְּעִלְּמָא וְנִינְהוּ: **בַּחֲבָא.** לַעֲשׂוֹת מֵהֶן מַחֲבוֹא אוֹצָר לִימוֹת הַחַוָּרְף: **אֵין בָּהֶן מִשּׁוּם קְדוּשַׁת שְׁבִיעִית.** וְדֶהָנָה מֵהֶן אף לְאַחַר זְמַן הַבִּיעוּר: **שֶׁהֲנָאָתָן וּבִיעוּרָן שָׁוֶה.** דָּבָר שֶׁבִּשְׁעַת הֲנָאָתוֹ כָּלָה מִן הָעוֹלָם: **יָצְאוּ עֵצִים.** שֶׁלְּאַחַר בִּיעוּרָן שֶׁנַּעֲשׂוּ גְּחָלִים הוּא דְּהַוְיָא עִיקָּר הֲנָאָתָן אֲבָל מִינֵי צְבָעִים בְּשֶׁעַת רְתִיחַת הַיּוֹרֶה כְּלָה הַשּׁוֹרֵשׁ וְקוֹלֵט הַצֶּבַע נִמְצָאוּ הֲנָאָתָן וּבִיעוּרָן שָׁוֶה הֹלְכָּךְ חַיְּילָא עֲלֵיהוּ שְׁבִיעִית: **וְהָא איכָּא עֵצִים דְּמִשְׁתָּרֵץ.** שֶׁמְּאִירִין בָּנֵר אֲבוּקָה לְנוֹשְׁקָן בְּיָדוֹ וְהֲנָאָתָן וּבִיעוּרָן שָׁוֶה תְּחִילּוֹת עֲלֵיהוּ שְׁבִיעִית: סתם

רְבִיעִית דָּם. מִטְּמְאָה בְּאֹהֶל דִּכְתִיב עַל כָּל נֶפֶשׁוֹת מֵת לֹא יָבֹא (ויקרא כא) וְדָם הוּא הַנֶּפֶשׁ וְקִים לְהוּ לְרַבָּנָן דִּבְרִבְעִיעִית דָּם חַי: **נִבְלְעָה בְּקַרְקַע הַבַּיִת טָמֵא.** כֵּלִים שֶׁבַּבַּיִת דִּבְרִיעִית לֹא מִקַּבֵּל טוּמְאָה דְּקַרְקַע הִיא: **בְּכֵלִים.** דְּהַווּ בַּבַּיִת קוֹדֶם הַכְּסוּת וְיוֹצֵא מִמֶּנָּה עָלָיהָ וְעַל הַכֵּלִים וְנִטְמְאוּ: **לְבִסּוּף.** לְאַחַר שֶׁנִּבְלְעָה: **אם מִתְכַּבֶּסֶת הַכְּסוּת וְיוֹצֵא הִיסָּנָּה [רְבִיעִית דָּם].** שֶׁבְּתְחִילָּה נִבְלְעָה בּוֹ יוֹתֵר מִרְבִיעִית וְהִכְנִיס הַכְּסוּת לְבֵית הַבַּיִת טְמֵאָה: **וְיוֹצֵא הִיסָּנָּה רְבִיעִית דָּם.** שֶׁאם יִתְּנוּ מַיִם בְּמִדָּה יִמְּצְאוּ רְבִיעִית יוֹתֵר: **וְאם לָאו טָהוֹר.** הַבַּיִת שֶׁלֹּא הָאֹהֶל עַל רְבִיעִית שֶׁבְּבֵר חָסֵר בְּהִבָּלְעוֹ בִּכְסוּת אֲבָל הַכְּסוּת טְמֵאָה שֶׁתְּחִלַּת נְגִיעָה בִּרְבִיעִית מְרוּמְעָם נִטְמְאָה וְקָתָנֵי מִיהַת וְאִם לָאו טָהוֹר אע״ג דְּחִזּוּתָא דִּרְבִיעִית אִיבָּא שֶׁהַדָּם שֶׁנִּשְׁאַר בְּבֶגֶד שֹׁאנֵי אֲפִשַׁר לְסוֹחֲטוֹ נִרְאֶה לָנוּ בְּבֶגֶד אֶלִּמָּא חֲזִוּתָא לָאו מִילְּתָא הִיא: **מִקּוּלֵּי רְבִיעִיּוֹת.** שֶׁל דָּם קַל כְּגוֹן דָּם תְּבוּסָה שֹׁאנֵינוּ מִטְּמֵא בְּאֹהֶל אֶלָּא מִדְּרַבָּנָן: **דָּם תְּבוּסָה.** הָרוּג שֶׁיָּצָא מִמֶּנּוּ רְבִיעִית דָּם בְּחַיָּיו וּבְמוֹתוֹ סָפֵק כּוּלָּהּ בְּחַיָּיו סָפֵק כּוּלָּהּ בְּמוֹתוֹ בְּפ׳ תִּינוֹקֶת (נדה דף עא.): **סְפִיחֵי סְתָם וְקוֹצָה.** סְתָם קְרוּג״א בְּלַע״ז כְּרְכּוֹם קוֹצָה גוּדּ״א בְּלַע״ז לְהָבֵי נָקֵט סְפִיחֵי דִּבְשְׁבִיעִית לֵיפָא אֶלָּא סְפִיחִים: **יֵשׁ לָהֶן וּלְדִמֵּיהֶן שְׁבִיעִית.** שֹׁאנֵי עוֹשֵׂין מֵהֶן חֲבוֹא לְאָכְלָה וְלֹא לְסִחוֹרָה וְאָסוּר לְצַבּוֹעַ בָּהֶן וְהַיְינוּ סִחוֹרָה אֲבָל מוּתָּרִים הֵן לְהִסִּיקָן קוֹדֶם זְמַן הַבִּיעוּר דְּהַיְינוּ דּוּמְיָא דִּלְאָכְלָה: **יֵשׁ לָהֶן בִּיעוּר.** כְּשֶׁמַּגִּיעַ זְמַן הַבִּיעוּר חַיָּיב לְבָעֲרָן כִּדְכְתִיב וְלִבְהֵמְתְּךָ וְלַחַיָּה וגו׳ (ויקרא כה) כָּלָה לְחַיָּה מִן הַשָּׂדֶה כְּלֵה לְבְהֵמְתְּךָ

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

כהמשך לנידון הגמרא האם ׳חזותא מילתא היא׳, מקשה רבא שמצינו סתירה בדין זה בין המשניות: **רָבָא** רָמֵי סתירה בין המשניות, **תְּנַן** במשנה (ערלה פ״ג מ״א), **בֶּגֶד שֶׁצִּבְעוֹ בִּקְלִיפֵי עָרְלָה** – בגד שצבעוהו בקליפות של פירות ערלה, האסורים בהנאה, **יְדֵלֵק** – צריך לשרפו. מדייקת הגמרא, **אַלְמָא חֲזוּתָא מִילְּתָא הִיא** – הרי שמראה הצבע נחשב כדבר בעין, שאם לא כן, מפני מה אסור הבגד בהנאה, הרי אין זה נחשב כנהנה מפירות ערלה.

וּרְמִינְהִי, – והרי זה סותר למה ששנינו לענין טומאת מת, **רְבִיעִית דָּם** היוצאת מן המת, שדינה לטמא את כל הנמצא עמה באוהל, **שֶׁנִּבְלְעָה בְּקַרְקַע הַבַּיִת, הַבַּיִת טָמֵא,** כלומר, כל הכלים הנמצאים בבית טמאים. **וְאָמְרֵי לָהּ** – ויש ששנו בדין זה **שֶׁהַבַּיִת טָהוֹר,** כלומר, כל הכלים הנמצאים בבית טהורים. מבארת הגמרא, **וְלֹא פְּלִיגִי,** אלא **הָא** – השונים שהבית טמא, מדברים **בְּכֵלִים דַּהֲווּ מֵעִיקָּרָא** – בכלים שהיו בבית עוד קודם שנבלע הדם בקרקע, ונטמאו על ידי הרביעית דם. **וְהָא** – והשונים שהבית טהור, **בְּכֵלִים דְּאָתוּ לְבַסּוֹף** – בכלים שבאו לבית אחר שנבלע הדם, ושוב אינו מטמא, כיון שכבר אינו בעין. ובסיפא של אותה משנה שנינו, ואם **נִבְלְעָה** הרביעית דם **בְּכִסּוּת** – בבגד, והכניס את הבגד הבלוע בדם לבית שיש בו כלים, **רוֹאִין, אִם מִתְכַּבֶּסֶת הַכִּסּוּת, וְיוֹצֵא מִמֶּנָּה רְבִיעִית דָּם** – אם על ידי כיבוס הבגד, יצא ממנו רביעית דם, וכגון שמתחילה נבלע בו יותר מרביעית, **טְמֵאָה** – טמאים הכלים שהיו בבית עם הבגד, כיון שהבית מאהיל על רביעית דם. **וְאִם לַאו** – ואם אין יוצא מן הבגד רביעית דם, **טְהוֹרָה** – הכלים המצויים בבית טהורים, והיינו משום שהדם הבלוע בבגד שאינו יכול לצאת בכיבוס אינו נחשב בעין, נמצא שהבית אינו מאהיל על רביעית דם. והרי זה סתירה למשנה בערלה, שהרי אם חזותא מילתא היא, אם כן אף הדם שאינו יוצא בכיבוס נחשב בעין לטמא באוהל, שהרי נראה הוא על גבי הבגד.

מתרצת הגמרא, **אָמַר רַב כַּהֲנָא, מִקּוּלֵי רְבִיעִיּוֹת שָׁנוּ כָּאן** – משנה זו עוסקת ברביעית דם שטומאתה קלה, כלומר, שאינו מטמא באוהל אלא מדרבנן, והיינו **בְּדַם תְּבוּסָה דְּרַבָּנַן** – בהרוג שיצא ממנו רביעית דם, וספק לנו אם יצא כל הרביעית בחייו והדם טהור, או שיצא כל הרביעית לאחר מותו והרי זה דם טמא, ומן התורה אינו מטמא מספק אלא רבנן גזרו בו שיטמא, וכיון שרביעית זו אינה מטמאה אלא מדרבנן, הקילו בה שדם הבלוע יחשב כאינו בעין על אף שנראה על גבי הבגד:

אגב שהביאה הגמרא סתירה שהקשה רבא, מביאה הגמרא סתירה נוספת שהקשה רבא בענייני שביעית: **רָבָא רָמֵי** סתירה בין משנה לברייתא, **תְּנַן** במשנה (שביעית פ״ז מ״א) שקדושת שביעית נוהגת בגידולי קרקע העומדים לאכילת אדם או בהמה, או הראוים לעשות מהם צבע. ומבארת המשנה, **מִמִּין הַצּוֹבְעִין** – ואלו הם המינים הראוים לצביעה, שנוהגים בהן כל דיני שביעית, **סָפִיחֵי סָטִים** – כרכום, **וְקוֹצָה** – מין עשב שעושים ממנו צבע, שלמינים אלו **יֵשׁ לָהֶן** - לספיחים עצמם קדושת **שְׁבִיעִית,** שאסור לעשות בהם סחורה, **וְכֵן יֵשׁ לִדְמֵיהֶן** קדושת **שְׁבִיעִית,** שאם מכר אותם ספיחים, אסור לעשות סחורה עם הדמים שקיבל תמורתם. וכן **יֵשׁ לָהֶן** – לספיחים **בִּיעוּר,** שבעת שכלה מין זה מן השדה, חייבים לבערם מן הבית, וקודם לזמן הביעור הרידהו יכול להסיקם בתנורו, **וְלִדְמֵיהֶן בִּיעוּר,** שאם מכר אותם ספיחים, חייב לבער את דמיהם בזמן הביעור. **אַלְמָא** – הרי מפורש במשנה זו שאף **עֵצִים יֵשׁ בָּהֶן מִשּׁוּם קְדוּשַּׁת שְׁבִיעִית** ולא רק בפירות העומדים לאכילה, שהרי ספיחים אלו אינם אלא עצים.

וּרְמִינְהִי – והרי זה סותר לדברי הברייתא ששנינו (סוכה מ.), **עֲלֵי קָנִים וַעֲלֵי גְּפָנִים שֶׁגִּיבְּבָן כַּחֲבָא עַל פְּנֵי הַשָּׂדֶה** – שליקט אותם אדם מן השדה, על מנת להניחם באוצר [–מחסן] לימות החורף. מכיון שפעמים משתמשים בהם לאכילה ופעמים להסקת התנור, הרי דין קדושת שביעית שלהם תלוי, שאם **לִקְּטָן לַאֲכִילָה, יֵשׁ בָּהֶן מִשּׁוּם קְדוּשַּׁת שְׁבִיעִית,** כשאר פירות העומדים לאכילה, אמנם אם ליקט אותם **לְעֵצִים** המשמשים להסקה, **אֵין בָּהֶן מִשּׁוּם קְדוּשַּׁת שְׁבִיעִית.** הרי מבואר מדברי הברייתא שאין קדושת שביעית בעצים, אלא רק בפירות העומדים לאכילה, ושלא כדברי המשנה, שספיחי הסטים והקוצה קדושים בקדושת שביעית.

הגמרא מביאה את תירוצו של רבא לקושיתו: **וּמְשַׁנֵּי** – ותירץ רבא, אכן אין הכלל שרק פירות העומדים לאכילה קדושים בקדושת שביעית, אלא כלל אחר יש בדבר, ולמדודהו חכמים מתוך **דְּאָמַר קְרָא** (ויקרא כה ו) ׳**וְהָיְתָה שַׁבַּת הָאָרֶץ לָכֶם לְאָכְלָה**׳, והיינו, שאין קדושת שביעית נוהגת אלא **בְּמִי שֶׁהֲנָאָתוֹ וּבִיעוּרוֹ שָׁוִין,** כלומר, בגידולי קרקע כאלו שדרך השימוש וההנאה מהם הוא בו בזמן שהדבר מתכלה ומתבער מן העולם, כמו גידולי קרקע הראויים לאכילה שההנאה והביעור מן העולם באים ביחד, וממילא **יָצְאוּ עֵצִים שֶׁהֲנָאָתָן אַחַר בִּיעוּרָן** – נתמעטו עצים שבסתם הרידם עומדים להסקת התנור, שאין עיקר ההנאה באה מהם אלא לאחר שנתבערו, שמשנעשו גחלים אופין בהן, ובכך מבואר מפני מה חל קדושת שביעית על ספיחי סטים וקוצה, שהרי אלו עומדין לצבע והנאתן וביעורן שוה, שבו בזמן שרותחת היורה עם הסממנין, מתכלה השורש ונקלט הצבע בבגד.

הגמרא מקשה על הכלל שביאר רבא, במה חל קדושת שביעית. מקשה הגמרא: **וְהָא אִיכָּא עֵצִים דְּמִשְׁחָן** – והרי יש עצי שמן, שמדליקים אותם ונושאים אותם ביד להאיר כאבוקה, **דַּהֲנָאָתָן וּבִיעוּרָן שָׁוִין,** שהרי בו בזמן שנהנה מן האור, מתכלה העץ, ואם כן מפני מה אין עצים אלו קדושים בקדושת שביעית.

מתרצת הגמרא: **אָמַר רָבָא,**

המשך ביאור למס׳ בבא קמא ליום רביעי עמ׳ ב

הבן בקרן, אך פטרתו התורה מחומש. מקשה הגמרא: אם הודה הבן, מדוע אמרה הברייתא שאם נשבעו שניהם פטור הבן מחומש, **וְהָרֵי** אף שאינו חייב על שבועת אביו, מכל מקום **נְחַיֵּב בְּנוֹ חוֹמֶשׁ אַשְׁבּוּעָה דִּידֵיהּ** – על שבועת עצמו. מתרצת הגמרא: **אָמְרֵי,** הברייתא עוסקת **בְּשֶׁאֵין הַגְּזֵילָה קַיֶּמֶת** בעולם כשמת האב, ובאופן כזה מבואר להלן (קיא:) שהבן פטור מלשלם את גזל אביו, וכיון שאף ללא שבועתו היה הבן פטור מהקרן, אף שנשבע אינו חייב בחומש, כיון שחיוב חומש הוא רק על שבועה שפטרה מקרן, ולא בכל שבועת שקר. מקשה הגמרא: **אי** מדובר **בְּאופן שֶׁאֵין הַגְּזֵילָה קַיֶּמֶת** כשמת הגזלן, אם כן **אֲפִילּוּ** קֶרֶן **נַמִּי לֹא מְשַׁלֵּם** הבן, כמבואר במשנה (שם), ואילו משמעות הברייתא שמשלם קרן. מתרצת הגמרא: **לֹא צְרִיכָא** – לא הוצרך התנא בברייתא לומר את דינו אלא באופן **דְּאִיכָּא ׳אַחֲרָיוּת נְכָסִים׳**, כלומר שהוריש הגזלן קרקעות, ואף שבשעת מיתת האב לא היתה הגזילה קיימת, חייב הבן לשלמה, כמבואר במשנה (שם). מקשה הגמרא: **וְכִי אִיכָּא ׳אַחֲרָיוּת נְכָסִים׳, מַאי הָוֵי** – מה בכך, והרי חיוב הקרן של הגזלן ׳**מְלֻוֶּה עַל פֶּה׳ הִיא** – חוב שאינו כתוב בשטר, **וּמְלֻוֶּה עַל פֶּה אֵינוֹ גּוֹבֶה לֹא מִן הַיּוֹרְשִׁין** של הלוה, אם מת קודם שפרע, **וְלֹא מִן הַלָּקוֹחוֹת** של הלוה, ואם כן אין היורש חייב אפילו את הקרן, ואילו בברייתא מבואר שמשלם את הקרן. מתרצת הגמרא, **אָמְרֵי,** שהברייתא עוסקת

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

סְתָם עֲצִים ואפילו עצים דמשחן, **לְהַסָּקָה הֵן עוֹמְדִין,** ולא להאיר בהם כאבוקה, ולכך מלכתחילה, משעת גדילתן בעץ לא חל עליהם קדושת שביעית, וכמו שנתבאר לעיל (קא:) שבהסקה אין ההנאה אלא לאחר הביעור, מה שאין כן ספיחי סטים וקוצה סתמן עומדים הם לצביעה, ולכך חל עליהם קדושת שביעית. ועלי קנים ועלי גפנים, שיש שמשתמשים בהם לאכילה, ויש שמשתמשים בהם להסקה, לכך נקבע דינם לפי מחשבת המלקט.

הגמרא מביאה שאכן דין קדושת שביעית בעצים 'דמשחן' אינו מוסכם, אלא שנוי במחלוקת תנאים: **אָמַר רַב כַּהֲנָא, וְעֲצִים לְהַסָּקָה,** כלומר, כלל זה שאמר רבא, שמאחר וסתם עצים להסקה הן עומדין, ממילא אף אם ליקטם להאיר לא חל עליהם קדושת שביעית, **תַּנָּאֵי הִיא** – הרי זה שנוי במחלוקת תנאים. **דְּתַנְיָא, אֵין מוֹסְרִין פֵּירוֹת שְׁבִיעִית** – אין משתמשים ביין של שביעית, **לֹא לְמִשְׁרָה** – לשרות בתוכו פשתן, **וְלֹא לִכְבוּסָה** – לכבס בו בגדים. **וְרַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר, נוֹתְנִין פֵּירוֹת שְׁבִיעִית,** כגון יין, **לְתוֹךְ הַמִּשְׁרָה, וּלְתוֹךְ הַכִּבּוּסָה.**

הגמרא מבררת את סברת מחלוקתם: **מַאי טַעְמָא דְּרַבָּנַן** – מה הטעם של רבנן, הסוברים שאסור לכבס ולשרות ביין של שביעית. מבארת הגמרא, משום **דְּאָמַר קְרָא** (ויקרא כה ו) **וְהָיְתָה שַׁבַּת הָאָרֶץ לָכֶם לְאָכְלָה', ומשמע שפירות שביעית 'לְאָכְלָה' בלבד ניתנו **וְלֹא לְמִשְׁרָה,** וכן 'לְאָכְלָה' ניתנו **וְלֹא לִכְבוּסָה.** מבארת הגמרא את טעמו של רבי יוסי, **וְרַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר, אָמַר קְרָא** – הרי באותו פסוק נאמר **'וְהָיְתָה שַׁבַּת הָאָרֶץ לָכֶם',** ו'לכם' משמע **לְכָל צָרְכֵיכֶם,** ואפילו למשרה ולכבוסה.

הגמרא מבארת מה ישיב כל אחד מן התנאים, על דיוקו של חבירו. שואלת הגמרא: **וְרַבָּנַן נַמִּי הָכְתִיב 'לָכֶם'** – ולדעת רבנן, מה כוונת התורה בלשון 'לכם', שמשמעו לכל צרכיכם.

משיבה הגמרא: אכן כוונת התורה לרבות בלשון **'לָכֶם'** שימושים נוספים, אך רק כאלו שהם **דּוֹמֶיָא דְּ'לְאָכְלָה'** – דומים לאכילה, והיינו **כְּמִי שֶׁהֲנָאָתוֹ וּכִיעוּרוֹ שָׁוִין** – שימוש שההנאה ממנו באה בזמן שמתבער הדבר מן העולם, כאכילה, וממילא **יָצְאוּ מִשְׁרָה וּכְבוּסָה** שאסורים כיון **שֶׁהֲנָאָתָן אַחַר כִּיעוּרָן,** שהרי מיד בשעת שריית הפשתן או נתינת הבגד לכיבוס ביין, נתקלקל היין, ואין ההנאה באה אלא לאחר שלשה או ארבעה ימים שהם נתונים ביין.

שואלת הגמרא: **וְרַבִּי יוֹסֵי נַמִּי הָכְתִיב 'לְאָכְלָה'** – לדעת רבי יוסי מה כוונת התורה בתיבת 'לאכלה'. משיבה הגמרא, **אָמַר לָךְ** רבי יוסי, **הַהוּא מִיבַּעֵי לֵיהּ לְכִדְתַנְיָא** – תיבת 'לאכלה' נצרכת למעט שימושים שונים, שלא הותרו בפירות שביעית, כמו ששנינו בברייתא. **דְּתַנְיָא, 'לְאָכְלָה'** ניתנו פירות שביעית, **וְלֹא לְמִלּוּגְמָא** – לרפואה. מבארת הברייתא מדוע מיעטה מהפסוק דוקא רפואה ולא כביסה, **אַתָּה אוֹמֵר 'לְאָכְלָה' וְלֹא לְמִלּוּגְמָא, אוֹ אֵינוֹ** – שמא אין הפסוק בא למעט **אֶלָּא 'לְאָכְלָה' וְלֹא לִכְבוּסָה.** מבארת הברייתא, **כְּשֶׁהוּא אוֹמֵר 'לָכֶם' הֲרֵי כְּבוּסָה אָמוּר** – הרי כשאמרה התורה 'לכם' ריבתה התורה שמותר לכבס, **הָא מָה אֲנִי מְקַיֵּים 'לְאָכְלָה'** – אם כן מה באה התורה למעט בתיבת 'לאכלה', על כרחך לומר **'לְאָכְלָה' וְלֹא לְמִלּוּגְמָא.** ממשיכה הברייתא לבאר, **וּמָה רָאִיתָ לְרַבּוֹת הַכְּבוּסָה, וּלְהוֹצִיא אֶת הַמִּלּוּגְמָא,** שמא כוונת התורה בהיפך, להתיר רפואה ולאסור כיבוס. תשובתך, **מְרֻבֶּה אֲנִי אֶת הַכְּבוּסָה שֶׁשָּׁוֶה בְּכָל אָדָם** – מסתבר שכוונת התורה לרבות כיבוס להיתר, שהריהו שימוש השייך בכל אדם, שכולם נצרכים לכך, **וּמוֹצִיא אֲנִי אֶת הַמִּלּוּגְמָא שֶׁאֵינוֹ שָׁוֶה בְּכָל אָדָם** – שאין שימוש זה נצרך לכל אדם, אלא לחולים.

הרי שכלל זה שאמר רבא, ש'סתם עצים להסקה עומדין' ולכך לא חל עליהם קדושת שביעית אף אם נלקטו להאיר, שנוי הוא במחלוקת רבנן ורבי יוסי. שהרי נחלקו בברייתא בפירות העומדים לאכילה שהנאתן וביעורן שוה, וליקטם לשימוש אחר כגון משרה וכבוסה שאין הנאתן וביעורן שוה, האם מכל מקום חל על הפירות קדושת שביעית, כיון שסתמן לאכילה הן עומדין. שדעת רבנן שחל עליהם קדושה ולכך אסורים בשימושים אלו, וממילא הוא הדין אף להיפך לגבי עצים דמשחן, שסתמן עומדים להסקה שאין הנאתן ובעורן שוה, שאף אם ליקטם להאיר שהנאתן וביעורם שוה, לא יחול עליהם קדושת שביעית, שהרי הולכין אחר השימוש המצוי. מה שאין כן לדעת רבי יוסי שמתיר לשרות ולכבס ביין, והיינו משום שלדעתו כיון שליקט פירות אלו לצורך משרה וכבוסה, ממילא לא חל עליהם קדושת שביעית, ולכך מותר להשתמש בהם לשימושים אלו, על אף שאין הנאתן וביעורן שוה כאכילה, וממילא אף להיפך, בעצים דמשחן שליקטם להאיר, דעת המלקט תגרום שיחול עליהם קדושת שביעית, כיון שליקטם לצורך הנאה הבאה בשעת הביעור.

הגמרא מביאה ברייתא נוספת הסוברת כדעת רבי יוסי. מבררת הגמרא: **כְּמַאן אִזְלָא הָא דְּתַנְיָא** – כדעת איזה תנא הולכת ברייתא זו ששנינו בה, **'לְאָכְלָה'** ניתנו פירות שביעית **וְלֹא לְמִלּוּגְמָא** – לרפואה, **'לְאָכְלָה'** ניתנו **וְלֹא לְזִילּוּף** – לזלף יין בבית לריח טוב, **'לְאָכְלָה'** ניתנו **וְלֹא לַעֲשׂוֹת מִמֶּנָּה אַפִּיקְטוּיְזִין** – משקה ששותין ממנו על מנת להקיא [שפעמים שאדם אוכל יותר מדאי ורוצה להקיא מה שאכל]. מסיקה הגמרא, **כְּמַאן** – כמי, **כְּרַבִּי יוֹסֵי** שהובא בברייתא לעיל, הסובר שלא אסרה תורה אלא שימושים שאינם שווים בכל, וכגון רפואה, וכן זילוף שאין עושים אותו אלא אנשים מעוגנים, וכן אפיקטויזין שאין משתמשים בו אלא הצריכים להקיא, **דְּאִי כְּרַבָּנַן** – שהרי אילו היתה סוברת ברייתא זו כרבנן, **אִיבָּא נַמִּי מִשְׁרָה וּכְבוּסָה** - היה לה למעט מ'לאכלה' גם משרה וכבוסה שאסורים בפירות שביעית.

שנינו במשנה, **רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר אִם הַשָּׁבָח כּוֹ'** יתר על היציאה, נותן לו את היציאה, ואם היציאה יתירה על השבח, נותן לו את השבח :

(**סִימָן 'סבן'** – הגמרא נותנת סימן לשמות האמוראים המוזכרים להלן, רב יוסף, רבי אבא, ורב הונא, ונוקטת מכל שם אות אחת).

הגמרא מביאה מעשה, ממנו נלמד שהלכה כרבי יהודה. מספרת הגמרא: **יָתִיב רַב יוֹסֵף אֲחוֹרֵי דְּרַבִּי אַבָּא** – ישב רב יוסף מאחורי רבי אבא, **קַמֵּיהּ דְּרַב הוּנָא** – ושתיהם ישבו לפני רב הונא. **וְיָתִיב רַב הוּנָא וְקָאָמַר** – וישב רב הונא ואמר, **הֲלָכָה כְּרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן קָרְחָה** שנחלק על חכמים, **וְהֲלָכָה כְּרַבִּי יְהוּדָה** החולק על רבי מאיר במשנתינו. **אַהַדְרִינְהוּ רַב יוֹסֵף לְאַפֵּיהּ** – רב יוסף סיבב את פניו לאות כעס, שאין נוחה דעתו מדברי רב הונא, **וְאָמַר, בִּשְׁלָמָא** לומר שהלכה **כְּרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן קָרְחָה** לגבי חכמים, **אִצְטְרִיךְ** – הוצרך רב הונא לומר כן, כיון **דְּסַלְקָא דַּעְתָּךְ אֲמִינָא** - דיינו סבורים לומר שהלכה כחכמים, משום שכלל הוא **שִׁיחִיד וְרַבִּים הֲלָכָה כְּרַבִּים,** ולכך **קָא מַשְׁמַע לָן** רב הונא שכאן **הֲלָכָה כְּיָחִיד** – כרבי יהושע בן קרחה.

וקודם שהגמרא מסיימת את תמיהת רב יוסף על רב הונא, הגמרא עוברת לבאר כלפי איזה מחלוקת רבי יהושע בן קרחה וחכמים דיבר רב הונא. מבררת הגמרא: **רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן קָרְחָה, מַאי הִיא** – כלפי איזה דין הדברים אמורים. משיבה הגמרא, **דְּתַנְיָא** בברייתא, בענין מה ששנינו במשנה בעבודה זרה (ב.) שישראל שנושה חובו בגוי, אסור לו ליפרע מן הגוי שלשה ימים לפני יום אידם, כיון שהגוי שמח בכך שפרע את החוב המוטל עליו, וילך ויודה על כך לעבודת כוכבים שלו ביום אידו. ודעת חכמים שאין חילוק בין מלוה בעל פה למלוה בשטר לענין זה. אמנם דעת רבי יהושע בן קרחה שיש חילוק, שכך שנינו בברייתא, **רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן קָרְחָה**

המשך בעמוד 40

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

רש"י

סְתָם עֵצִים לְהַסָּקָה נִיתְּנוּ. וְלֹא לְהָאִיר הִלְכָּךְ עֵצִים נִיתְּנוּ וּמַעִיקָּרָא לֹא חַל עֲלֵיהוּ שְׁבִיעִית אֲבָל סִפְרֵי סְטִים סְתָמָן לְצִבִיעָה הִלְכָּךְ חַל עֲלֵיהוּ קְדוּשָׁה וְאִסְּרֵי לְאַחַר הַבִּיעוּר אַף לְהֶיסֵּק וְעֲלֵי קָנִים וּגְפָנִים יֵשׁ שֶׁאוֹכְלִין אוֹתָן הִלְכָּךְ בְּתַר מִחְשֶׁבֶת לְקִיטָה אַזְלִינָן: **תְּנַאי הָיָא.** אוּכָּא לְמַאן דְּאָמַר סְתָם עֵצִים לְהַסָּקָה נִיתְּנוּ וְלֹא חַיְּילָא שְׁבִיעִית אֲפִילּוּ אַעֲצִים דְּמִשְׁחָן וְאוּכָּא לְמַאן דְּלֵית לֵיהּ וְאַעֲצִים דְּמִשְׁחָן מִיהָא חַיְּילָא: לְתוֹךְ הַמִּשְׁרָה. אֵין שׁוֹרֵשׁ פִּשְׁתָּן בְּיֵין שֶׁל שְׁבִיעִית וְכֵן אֵין מְכַבְּסִין בְּגָדִים דְּהַוֵי סְחוֹרָה: מִי שֶׁהֲנָאתוֹ וּבִיעוּרוֹ שָׁוֶה. הֲנָאָה שֶׁהִיא בְּשָׁעָה שֶׁהוּא כָּלָה מִן הָעוֹלָם אֹתָהּ יְכוֹל לֵיהָנוֹת מִפֵּרוֹת שְׁבִיעִית קוֹדֶם זְמַן הַבִּיעוּר: **יָצְאוּ מִשְׁרָה וּכְבוּסָה.** שֶׁמִּשָּׁעָה שֶׁמְּטִילִין פִּשְׁתָּן אוֹ בָּגֶד בְּיֵין נִתְקַלְקֵל וְנִבְעַר וְהַנָּאתוֹ אֵינוֹ אֶלָּא עַד שְׁלֹשָׁה יָמִים וְעַד שֶׁיַּהֵא הַפִּשְׁתָּן שָׁרוּי וְכֵן הַבֶּגֶד וְהַיַּיִן תְּנַאי דְּרַבָּנָן סַבְרֵי סְתָם פֵּרוֹת לְאַכִּילָה וְחַיְּילָא עֲלֵיהוּ קְדוּשַׁת שְׁבִיעִית כְּדַאֲמָרַן לְעֵיל דְּבָר שֶׁהֲנָאתוֹ וּבִיעוּרוֹ שָׁוֶה חַיְּילָא הִלְכָּךְ אֲפִילּוּ לְקִטָן לְמִשְׁרָה וּכְבִיסָה לֹא מְהַנְּיָא מְחִשְׁבָה לְאַפְקוּעֵי אִיסּוּרָן לְמֵיהַוֵי כַּעֲלֵי קָנִים שֶׁלְּקָטָן לְעֵצִים דְּמִשְׁתְּרוּ דְּהָתָם סְתָמֵיהוּ לְהָכִי הָלְכֵי אֲבָל פֵּרוֹת סְתָמָן לַאֲכִילָה וּמִשְּׁעַת יְצִירָתָן חַיְּיל קְדוּשָׁתָן וְתוּ לֹא מְהַנֵּי מַחְשָׁבָה לְאַפְקוּעֵי וְאֲסוּרִין לְמִשְׁרָה וּכְבִיסָה דְּאִין נֶהֱנִין בְּקְדוּשַׁת שְׁבִיעִית אֶלָּא הַנָּאָה הַדּוֹמָה לַאֲכִילָה וְגַבֵּי עֵצִים נַמִּי סְתָם עֵצִים לְהַסָּקָה נִיתְּנוּ וְלֹא חַיְּילָא אֲפִילּוּ אַעֲצִים דְּמִשְׁחָן וְר' יוֹסֵי סָבַר לֹא אֲמַרִינָן סְתָם פֵּרוֹת לַאֲכִילָה נִיתְּנוּ וּמְהַנְּיָא בְּהוּ מַחְשָׁבָה כְּעֲלֵי קָנִים וּגְפָנִים דְּהַיְּיבָא דְּלִיקְטָן לְמִשְׁרָה הַוֵי דָּבָר שֶׁהֲנָאתוֹ אַחַר בִּיעוּרוֹ וְלֹא חַל עֲלֵיהוּ שְׁבִיעִית כַּךְ מָצָאתִי וְיֵשׁ לְשׁוֹנוֹת אֲחֵרִים וְזוּ שָׁמַעְתִּי וְהָגוּן: **לְמִלּוּגְמָא.** אלנפשט"ר: **אֵינָהּ שָׁוָה בְּכָל אָדָם.** אֵינָהּ צְרִיכָה אֶלָּא לְחוֹלִים: **לְזִלָּפָּ.** שֶׁמְּזַלְּפִין יַיִן בְּבֵית וְהָאי נַמִּי אֵין שָׁוֶה בְּכָל אָדָם שֶׁא"צ זִילּוּף אֶלָּא אָדָם מְעוּנָּג וּמְעוּדָּן: **אַפִּיקְטוֹיְזִין.** וושי"ט לְהָקִיא: **אִיכָּא נַמִּי מִשְׁרָה וּכְבִיסָה.** וְהָכָא לֹא נָקֵט אֶלָּא דָּבָר שֶׁאֵין שָׁוֶה בְּכָל אָדָם: **מְלֵוֶה בִּשְׁטָר אֵין נִפְרָעִין מֵהֶן.** לְפִנֵּי אֵידֵיהֶן מִפְּנֵי שֶׁשִּׂמְחָה הִיא לוֹ וְאֶזֵּל וּמוֹדֶה לְעִבּוּר"ם בְּיוֹם חַגָּם וְרַבָּנָן סַבְרֵי אָסוּר לְפוֹרְעָן וְלִיפָּרַע מֵהֶן בְּכָל: **וְאִיבָּעֵית אֵימָא.** הַךְ סְתָמָא וְדַאי עִיקַּר הוּא דְּקָתָנֵי לָהּ הָתָם בְּב"מ (עו.) גַּבֵּי הִלְכְתָא פְּסִיקְתָּא דְּהָא לֹא שַׁיְּיכָא הָתָם וְלֹא תָּנֵי אֶלָּא מִשּׁוּם פִּיסּוּק הֲלָכָה שֶׁפְּסָקָהּ הַתָּנָא עִם כָּל הַחוֹזֵר בּוֹ שֶׁלֹּא נְחֻלַּק אָדָם עֲלֵיהֶן: ליקח

תוספות

ה"ג בְּקוּנְטְרֵס בְּמַסֶּ' סוּכָּה (דף מ. ושם) אָמַר רַב כַּהֲנָא וְעֵצִים דְּהַסָּקָה תְּנַאי הִיא כו' וְכֵן עִיקַּר פֵּ' כָּל עֵצִים בִּשְׁבִיעִית הוּרְיָא פְּלוּגְתָּא דְּתַנָּאֵי אִי אִית בְּהוּ קְדוּשַׁת שְׁבִיעִית דְּכֵיוָן דִּטְעָמָא דְּשָׁרִינָא לְהוּ הַיְּינוּ מִשּׁוּם דְּהַנָּאָתָן אַחַר בִּיעוּרָן אִם כֵּן לְרַבִּי יוֹסֵי דְּלֵית לֵיהּ דְּרִשָׁה דְּהַנָּאָתוֹ וּבִיעוּרוֹ שָׁוֶה לְעִנְיָן פֵּירוֹת שְׁבִיעִית ה"נ לא דָּרִישׁ לֵהּ לְעִנְיָן דְּלָא לְחוֹשׁ קְדוּשַׁת שְׁבִיעִית וְאִם תֹּאמַר לְר' יוֹסֵי הֵיאַךְ מוּתָּרִין עֵצִים בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל לְהַסִּיק בָּהֶן תַּנּוּר וְהָלֵא יֵשׁ בָּהֶן אִיסּוּר שְׁבִיעִית לְאַחַר הַבִּיעוּר וְי"ל דִּבְטֵלֵי בְּשִׁאֵר עֵצִים דְּשִׁאֵר שָׁנִים וְעוֹד י"ל לְפִי גִּירְסַת הַסְּפָרִים וְעֵצִים דְּהַסָּקָה תְּנַאי הִיא פֵּירוּשׁ עֵצִים שֶׁיֵּשׁ בָּהֶם קְדוּשַׁת שְׁבִיעִית כְּגוֹן לוּלָב דְּהַנָּאָתוֹ וּבִיעוּרוֹ שָׁוֶה דְּסָתְמֵיהּ קָאֵי לְכַבֵּד בּוֹ אֶת הַבַּיִת אִם מוּתָּר לְהַסִּיקוֹ דְּהַוֵי הֲנָאָה לְאַחַר בִּיעוּרוֹ אוֹ לֹא דְּתַנָּיָא אֵין מוֹכְרִין פֵּירוֹת שְׁבִיעִית כו' הָרֵי לְרַבָּנָן אָסוּר לְהַסִּיקוֹ מִידֵי דְּהַוֵי אַמַּשְׁרָה וּבְכִיסָה וּלְר' יוֹסֵי מוּתָּר אֲבָל שְׁאָר עֵצִים לְדִבְרֵי הַכֹּל אֵין בָּהֶן קְדוּשַׁת שְׁבִיעִית אֲבָל הַטַּעַם אֵין מִיּוֹשֶׁב דְּכִי הַיְּיבִי דְּר' יוֹסֵי דָּרִישׁ לָכֶם לְכָל לְכָל צְרָכֵיכֶם אַפֵּירוֹת שְׁבִיעִית וְלֹא בָּעֵי לָכֶם דּוּמְיָא דִּלְאָכְלָה הָכִי נַמִּי לְעִנְיָן לְחוֹל קְדוּשַׁת שְׁבִיעִית עַל כָּל דָּבָר שֶׁהוּא לָכֶם דְּמ"ש דְּהָא כּוּלֵּיהּ חַד קֶרֶא הוּא וְהָיְתָה שַׁבַּת הָאָרֶץ לָכֶם לְאָכְלָה וְגו': **אֵין** סֵדֶר לְמִשְׁנָה. דִּפְעָמִים הָיָה שׁוֹנֶה שֶׁלֹּא עַל הַסֵּדֶר וְשָׁמַע תְּחִילָּה שָׁנָה ב"מ וְאַחַר כַּךְ ב"ק אֲבָל וַדַּאי אח"כ סִדְּרָן רַבִּי עַל הַסֵּדֶר כְּדִדְּיֵיק בְּרִישׁ (פְּרָק) שְׁבוּעוֹת (דף ב:) מִכְּדֵי תַּנָּא מִמַּכּוֹת קָסָלִיק כו':

גַּבֵּי הִלְכְתָא פְּסִיקְתָּא. תִּימַה אַמַּאי קָרֵי לָהּ הִלְכְתָא פְּסִיקְתָּא דְּהַהִיא דְּכָל הַחוֹזֵר בּוֹ יָדוּ עַל הַתַּחְתּוֹנָה הָא בְּפֶרֶק הָאוּמְּנִין (ב"מ דף עז:) מוֹקְמִינָן לֵהּ כִּיחִידָאִה כְּרַבִּי דּוֹסָא וְרַבָּנָן פְּלִיגֵי עֲלֵיהּ וּמוּכָח הָתָם דְּרַב לֵא סָבַר לֵהּ כְּרַבִּי דּוֹסָא בְּהַהוּא דְּכָל הַחוֹזֵר בּוֹ וְי"ל דְּהָכָא סָבַר כְּאִיבָּעֵית אֵימָא דְּהָתָם דְּאָמַר כָּל הַחוֹזֵר בּוֹ יָדוּ עַל הַתַּחְתּוֹנָה לְאַתּוּיֵי כַּדְקָתָנֵי וְי"מ דְּקָתָנֵי לֵהּ בְּלִשּׁוֹן הִלְכְתָא פְּסִיקְתָּא דְּלִישְׁנָא דְּכָל הַחוֹזֵר וְכָל הַמִּשְׁנָה מִשְׁמַע לְפִסּוֹק הִלְכְתָא: **הַנּוֹתֵן** מְעוֹת לְשָׁלּוּחוֹ. נְרָאֶה דְּמַיְּירֵי שֶׁנּוֹתֵן לְמַחֲצִית שֵׁכָר אִם פָּחֲתוּ לוֹ וְאִם הוֹתִירוּ הוֹתִירוּ לְאֶמְצַע מִכֹּאן יֵשׁ לְהָבִיא רְאִיָּה אִם אָדָם נוֹתֵן מְעוֹת לְחֲבֵירוֹ לְמַחֲצִית שֵׁכָר וְאָמַר ע"מ שֶׁלֹּא תֵּלוּם אֶלָּא עַל מִשְׁכּוֹנוֹת שֶׁל כֶּסֶף וְזָהָב וּתְשַׁמְּרֵם בַּקַּרְקַע וְאִם תִּשְׁנֶה יְהֵא בְּרִשּׁוּתְךָ לְחַיֵּיב בְּכָל דָּבָר וְאִם פָּחֲתוּ פָּחֲתוּ לְךָ שֶׁאֵין זֶה רִבִּית דְּהָא הָכָא אִם שִׁנָּה מִדַּעְתּוֹ אָמַר אִם פָּחֲתוּ פָּחֲתוּ לוֹ אפ"ה אִם הוֹתִירוּ הוֹתִירוּ לְאֶמְצַע וְלֹא הָוֵי רִבִּית כֵּיוָן דְּאִם לֹא הָיָה מִשְׁנֶה דַּעְתּוֹ לֹא הָיוּ בּוֹלְן בְּרִשּׁוּתוֹ אֶלָּא הַשֵּׁכָר וְהַהֶפְסֵד לְאֶמְצַע כְּדֵין פֵּלֶגָא מִלְוֶה וּפֵלֶגָא פִּקָּדוֹן: הא

1 סְתָם עֵצִים לְהַסָּקָה הֵן עוֹמְדִין אָמַר רַב כַּהֲנָא וְעֵצִים
2 לְהַסָּקָה תַּנָּאֵי הִיא דְּתַנְיָא אֵין מוֹסְרִין פֵּירוֹת שְׁבִיעִית
3 לֹא לְמִשְׁרָה וְלֹא לִכְבוּסָה וְר' יוֹסֵי אוֹמֵר נוֹתְנִין
4 פֵּירוֹת שְׁבִיעִית לְתוֹךְ הַמִּשְׁרָה וּלְתוֹךְ הַכִּבּוּסָה מַאי
5 טַעְמָא דְּרַבָּנָן אָמַר קְרָא לְאָכְלָה וְלֹא לְמִשְׁרָה לְאָכְלָה
6 וְלֹא לְכִבּוּסָה וְרַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר אָמַר קְרָא לָכֶם לְכָל
7 צָרְכֵיכֶם וְרַבָּנָן נַמִּי הָכְתִיב לָכֶם לָכֶם דּוּמְיָא דִּלְאָכְלָה
8 בְּמִי שֶׁהֲנָאָתוֹ וּבִיעוּרוֹ שָׁוִין יָצְאוּ מִשְׁרָה וּכְבוּסָה
9 שֶׁהֲנָאָתָן אַחַר בִּיעוּרָן וְר"י נַמִּי הָכְתִיב לְאָכְלָה אָמַר
10 לָךְ הַהוּא מִיבְּעֵי לֵיהּ לְכִדְתַנְיָא דְּתַנְיָא לְאָכְלָה וְלֹא
11 לְמִלּוּגְמָא אַתָּה אוֹמֵר לְאָכְלָה וְלֹא לְמִלּוּגְמָא אוֹ אֵינוֹ
12 אֶלָּא לְאָכְלָה וְלֹא לִכְבוּסָה כְּשֶׁהוּא אוֹמֵר לָכֶם הֲרֵי
13 כְּבוּסָה אָמוּר הָא מָה אֲנִי מְקַיֵּים לְאָכְלָה לְאָכְלָה וְלֹא
14 לְמִלּוּגְמָא וּמָה רָאִיתָ לְרַבּוֹת הַכְּבוּסָה וּלְהוֹצִיא אֶת
15 הַמִּלּוּגְמָא מְרַבֶּה אֲנִי אֶת הַכְּבוּסָה שֶׁשָּׁוֶה בְּכָל אָדָם
16 וּמוֹצִיא אֲנִי אֶת הַמִּלּוּגְמָא שֶׁאֵינוֹ שָׁוֶה בְּכָל אָדָם
17 כְּמַאן אֲזָלָא הָא דְּתַנְיָא לְאָכְלָה וְלֹא לְמִלּוּגְמָא לְאָכְלָה
18 וְלֹא לְזִילּוּף לְאָכְלָה וְלֹא לַעֲשׂוֹת מִמֶּנָּה אַפִּיקְטוֹיְזִין
19 כְּמַאן כְּר' יוֹסֵי דְּאִי כְּרַבָּנָן אֵיכָא נַמִּי מִשְׁרָה וּכְבוּסָה:
20 רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר אִם הַשְּׁבָח כו': (סִימָן סבן) יָתִיב
21 רַב יוֹסֵף אֲחוֹרֵי דְּרַבִּי אַבָּא קַמֵּיהּ דְּרַב הוּנָא וְיָתִיב רַב
22 הוּנָא וְקָאָמַר הֲלָכָה כְּרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן קָרְחָה וַהֲלָכָה
23 כְּרַבִּי יְהוּדָה אַהֲדְרִינְהוּ רַב יוֹסֵף לְאַפֵּיהּ אָמַר בִּשְׁלָמָא
24 רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן קָרְחָה אִצְטְרִיךְ סְלָקָא דַּעְתָּךְ אֲמִינָא
25 יָחִיד וְרַבִּים הֲלָכָה כְּרַבִּים קְמַ"ל הֲלָכָה כְּיָחִיד ר'
26 יְהוֹשֻׁעַ בֶּן קָרְחָה מַאי הִיא דְּתַנְיָא רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן
27 קָרְחָה אוֹמֵר מִלְוֶה בִּשְׁטָר אֵין נִפְרָעִין מֵהֶן מִלְוֶה עַל
28 פֶּה נִפְרָעִין מֵהֶן מִפְּנֵי שֶׁהוּא כְּמַצִּיל מִיָּדָם אֶלָּא הֲלָכָה
29 כְּר' יְהוּדָה לָמָּה לִי מַחְלוֹקֶת וְאַחַר כַּךְ סְתָם הִיא
30 וּמַחְלוֹקֶת וְאח"כ סְתָם הֲלָכָה כִּסְתָם מַחְלוֹקֶת בְּבָבָא
31 קַמָּא לְצִבּוּעַ לוֹ אָדוֹם וְצִבְעוֹ שָׁחוֹר שָׁחוֹר וְצִבְעוֹ
32 אָדוֹם רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר נוֹתֵן לוֹ דְּמֵי צַמְּרוֹ רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר אִם הַשְּׁבָח יָתֵר עַל הַיְּצִיאָה
33 נוֹתֵן לוֹ אֶת הַיְּצִיאָה וְאִם הַיְּצִיאָה יְתֵירָה עַל הַשְּׁבָח נוֹתֵן לוֹ אֶת הַשְּׁבָח וּסְתָם בְּבָבָא
34 מְצִיעָא דְּתְנַן כָּל הַמִּשְׁנָה יָדוֹ עַל הַתַּחְתּוֹנָה וְכָל הַחוֹזֵר בּוֹ יָדוֹ עַל הַתַּחְתּוֹנָה וְרַב הוּנָא
35 אִצְטְרִיךְ סְלָקָא דַּעְתָּךְ אֲמִינָא אֵין סֵדֶר לַמִּשְׁנָה וּסְתָם וְאַחַר כַּךְ מַחְלוֹקֶת הִיא וְרַב יוֹסֵף
36 אִי הָכִי כָּל מַחְלוֹקֶת וְאח"כ סְתָמָא נַיְמָא אֵין סֵדֶר לַמִּשְׁנָה וּסְתָם וְאח"כ מַחְלוֹקֶת הִיא וְרַב הוּנָא כִּי לֹא אָמְרִינָן אֵין סֵדֶר
37 לַמִּשְׁנָה בְּחָדָא מַסֶּכְתָּא אֲבָל בִּתְרֵי מַסֶּכְתּוֹת אָמְרִינָן וְרַב יוֹסֵף כּוּלָּהּ נְזִיקִין חָדָא מַסֶּכְתָּא הִיא וְאִיבָּעֵית אֵימָא מִשּׁוּם דְּקָתָנֵי
38 לָהּ גַּבֵּי הִלְכְתָא פְּסִיקְתָּא כָּל הַמִּשְׁנָה יָדוֹ עַל הַתַּחְתּוֹנָה וְכָל הַחוֹזֵר בּוֹ יָדוֹ עַל הַתַּחְתּוֹנָה: תְּנוּ רַבָּנָן הַנּוֹתֵן מָעוֹת לְשִׁלּוּחוֹ ליקח

להרחיב ארגון נשי ובנות חב"ד, בשיתוף פעולה עם שאר מוסדות חב"ד אשר בארץ הקודש ת"ו, ויהיה זה מתוך מנוחה ושמחה וטוב לבב

ממכתב ה' אדר, תש"כ

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

תוספות

הָא רבי יְהוּדָה דְּאָמַר שִׁינּוּי אֵין קוֹנֶה. הִלְכָּךְ אִם הוֹתִירוּ לְאֶמְצַע שֶׁכַּח נוֹתֵן לוֹ לְמַחֲצִית שֶׁכָּר וְאִם פָּחֲתוּ פָּחֲתוּ לוֹ דְּמָצֵי אָמַר לֵיהּ לֹא הָיְתָה לָךְ לְשַׁנּוֹת מִדַּעְתִּי וְאַתְּ הוּא דִּפְשַׁעְתָּ: **מִי** הוֹדִיעוּ לְבַעַל חִטִּין שֶׁיְּקַנֶּה חִטִּין לְבַעַל מָעוֹת. אם נִפְרַשׁ דְּמַהֵאי טַעְמָא אֵין קוֹנֶה אוֹתוֹ הַמְשֻׁלָּח אֲבָל לוֹקֵחַ דְּהַיְינוּ שְׁלִיחַ קָנָה לְהוּ אֵיכָא לְמִפְרַךְ נַמִּי לְר׳ אֶלְעָזָר אַמֵּאי לֹא אוֹקֵי נַמִּי הָא וְהָא דְּרַבִּי יְהוּדָה כְּאן לְאַכִּילָה כְּאן לִסְחוֹרָה הַהִיא דִּקְתָנֵי אִם פָּחֲתוּ פָּחֲתוּ לוֹ וְאִם הוֹתִירוּ הוֹתִירוּ לוֹ הַיְינוּ לְאַכִּילָה דְּקָפִיד וְלֹא שְׁלִיחוּתֵיהּ קָעֲבִיד הִלְכָּךְ לֹא קָנֵי לְהוּ בַּעַל הַמְּעוֹת וְאִם הוֹתִירוּ הוֹתִירוּ לְאֶמְצַע וּמִיהוּ אִם פָּחֲתוּ פָּחֲתוּ לוֹ דְּאָמַר לֵיהּ לְתַקּוּנֵי שַׁדַּרְתִּיךְ וְלֹא לְעִוּתֵי וּמִיהוּ אֵין קוּשְׁיָא כ״כ לְר״א כְּמוֹ לְר׳ יוֹחָנָן הִלְכָּךְ לֹא פָּרִיךְ אֶלָּא לְר׳ יוֹחָנָן וְאִם נִפְרַשׁ מִי הוֹדִיעוּ לְבַעַל חִטִּין שֶׁיְּקַנֶּה חִטִּין לְבַעַל מָעוֹת הָרֵי בַּעַל מָעוֹת לֹא קָנֶה וְשָׁלִיחַ נַמִּי לֹא קָנֶה שֶׁלֹּא נִתְכַּוֵּן לִקְנוֹת לְעַצְמוֹ וְחוֹזֵר הַמָּקָח כְּמוֹ מָקָח טָעוּת אֲז לֵיכָא לְמִפְרַךְ לְר׳ אֶלְעָזָר דְּלֹא מְצֵי לְאוֹקְמֵי תַּרְוַיְיהוּ בְּרַבִּי יְהוּדָה דְּבֵינָן דְּשִׁינּוּי לֹא קָנֵי לְרַבִּי יְהוּדָה אִם כֵּן אַמַּאי אִם פָּחֲתוּ פָּחֲתוּ לוֹ אֲפִילּוּ לַאֲכִילָה הָא כֵּיוָן דְּקָמְקַפִּיד וְלֹא שְׁלִיחוּתֵיהּ קָעֲבִיד וְאֵיכָא לְמִימַר מִי הוֹדִיעוּ לְבַעַל חִטִּין שֶׁיְּקַנֶּה חִטִּין לְבַעַל מָעוֹת אם כֵּן חוֹזֵר הַמָּקָח וְאִם כֵּן אַמַּאי אִם פָּחֲתוּ פָּחֲתוּ לוֹ וְאִם הוֹתִירוּ הוֹתִירוּ לוֹ דְּמַשְׁמַע שֶׁקּוֹנֶה אוֹתוֹ הַשְּׁלִיחַ:

שַׁאנִי חִטִּין וְחִטִּין דִּשְׁלִיחוּתֵיהּ קָעֲבִיד תֹּדַע דִּתְנַן כו׳. תֵּימָה אַמַּאי אִיצְטְרִיךְ לְאַתּוּיֵי מֵהָא דִּתְנַן וְהָלֹא מְגוּפָא דְּבָרַיְיתָא מַשְׁמַע הָכִי דְּדִוְקָא נָמֵי לִיקַּח בֶּהֶן חִטִּין וְלֹקַח בֶּהֶן שְׂעוֹרִים הָא חִטִּין וְחִטִּין מַשְׁמַע דִּפְשִׁיטָא דְּאִם הוֹתִירוּ הוֹתִירוּ לְאֶמְצַע וְדִ״נ מַשְׁמַע דְּתִּירוּצָא דְּרַבִּי אֶלְעָזָר דְּמִתְּרֵץ כְּאן לִסְחוֹרָה מַשְׁמַע מִשּׁוּם דְּלֹסְחוֹרָה לֹא קָפִיד וְהָנֵי כְּחִטִּין וְחִטִּין וְהוֹתִירוּ הוֹתִירוּ לְאֶמְצַע וְי״ל דְּבָרַיְיתָא מְצִינָן לְאוֹקְמֵי כְּגוֹן שֶׁהוֹדִיעוּ שֶׁהוּא קוֹנֶה לְבַעַל הַמְּעוֹת וְהָא דְּפָרִיךְ מִי הוֹדִיעוּ בְּעֵי לְמִימַר דְּמִסְתָּמָא מַיְירֵי הַבְּרַיְיתָא בְּכָל עִנְיָן אֲפִילּוּ לֹא הוֹדִיעוּ וְאֲהָא פָּרִיךְ רַב שְׁמוּאֵל אִי הָכִי אֲפִילּוּ חִטִּין וְחִטִּין נַמִּי אִי מַיְירֵי שֶׁלֹּא הוֹדִיעוּ אֶלָּא ע״כ מַיְירֵי כְּשֶׁהוֹדִיעוּ וּמִשְּׁנֵי שֶׁאנִי חִטִּין וְחִטִּין דִּשְׁלִיחוּתֵיהּ קָעֲבִיד דִּתְנַן כו׳ וְהַשְׁתָּא וְדַאי צָרִיךְ לְהָבִיא מֵהָא דִּתְנַן דְּמִגּוּפָא דְּבָרַיְיתָא לֵיכָא לְמִשְׁמַע מִידֵּי דְּאֵיכָא לְאוֹקְמֵי כְּשֶׁהוֹדִיעוּ וְא״ת מַאי מוּכַח טְפֵי מֵהָא דִּתְנַן הָא אֵיכָא לְאוֹקְמָא נַמִּי כְּשֶׁהוֹדִיעוּ לְצִבְעָא דְּהַאי עֻבְדָּא דְּאִשְׁתּוֹ הִיא וְגָרְאָה דְּלֹא דָּמֵי דִּלְעֵיל וְדַאי אֵיכָא לְמִימַר הוּא מוֹדִיעַ כְּדֵי שֶׁיְּקַנֶּה לְבַעַל הַמְּעוֹת אֲבָל הָכָא לְמָה יֵשׁ לְהוֹדִיעוּ הָלֹא דַּעְתּוֹ לְיתֵּן לְאַחַר כַּךְ וּמִן הַהִקְדֵּשׁ לֹא מַסִּיק אַדַּעְתֵּיהּ: **מִי** הוֹדִיעוּ לְצִבְעָא שֶׁיְּקַנֶּה צִבְעָא לְאִשָּׁה. תֵּימָה מַאי פָּרִיךְ תִּינַח אִם יֵשׁ שִׁבְחָא סַמְמָנִין עַל גַּבֵּי צֶמֶר אֲבָל אִם אֵין שִׁבְחָא סַמְמָנִין עַל גַּבֵּי הַצֶּמֶר מַה לָּנוּ לְחוּשׁ אִם אֵין הַצִּבְעָא מְקַנֶּה צִבְעוֹ לְאִשָּׁה וי״ל דְּהָכִי פָּרִיךְ כֵּיוָן דְּאֵין הַצִּבְעָא מְקַנֶּה צִבְעוֹ לְאִשָּׁה וַיְכוֹל הַצִּבְעָא לְתִבּוֹעַ שִׁבְחָא מִן הָאִשָּׁה דְּאִע״ג דְּאֵין שִׁבְחָא סַמְמָנִים ע״ג הַצֶּמֶר מ״מ הָיָא נֶהֱנֵית מִמַּעֲשֵׂה יָדָיו וּצְרִיכָה לִיתֵּן לוֹ שָׂכָר וְכֵיוָן דְּיָכוֹל לִיקַּח שָׂכָר מֵאִשָּׁה א״כ מָעוֹת שֶׁקִּיבֵּל מִבַּעַל הָאִשָּׁה הֵן הֶקְדֵּשׁ דְּאֵינָן שְׁכִירוּת כֵּיוָן שֶׁהָאִשָּׁה חַיֶּיבֶת שְׁכִירוּת וּלְפִי מַה שֶּׁפֵּרַשְׁתִּי לְעֵיל דְּכֵיוָן דְּלֹא הוֹדִיעוּ לְבַעַל חִטִּין שֶׁיְּקַנֶּה חִטִּין לְבַעַל הַמְּעוֹת חוֹזֵר הַמָּקָח ע״כ לֹא פָּרִיךְ הָכָא אֶלָּא מִמָּעוֹת שֶׁקִּיבֵּל הַצִּבְעָא אֲפִילּוּ אִם יֵשׁ שִׁבְחָא סַמְמָנִין עַל גַּבֵּי הַצֶּמֶר לֹא קָנָתָה הָאִשָּׁה וְהַצִּבְעָא לְצִבְעָא בְּכ״מ שֶׁהוּא וְאֵין לוֹ לְהֶקְדֵּשׁ בְּצִבְעָא כְּלוּם אֶלָּא הַמָּעוֹת שֶׁקִּיבֵּל הַצִּבְעָא כֵּיוָן שֶׁחוֹזְרִין לְבַעַל יְהוּ הֶקְדֵּשׁ וְהַצִּבְעָא יַחֲזוֹר וְיִתְבַּע הַשְׁכִּירוּת מִן הָאִשָּׁה וְאַמַּאי קָתָנֵי אֵין לוֹ לְבַעַל בְּכִסּוּת אִשְׁתּוֹ. הִלְכָּךְ אֵין דַּעְתּוֹ שֶׁל אָדָם עַל כִּסּוּת אִשְׁתּוֹ. וְיִתְבַּע מִן הָאִשָּׁה וּלְפִי דַּאי טַעְמָא הָוָה לֵיהּ לְמִפְרַךְ תִּינַח הֶקְדֵּשׁ דְּתָלוּי בְּדַעְתּוֹ וְכֵיוָן שֶׁאֵין רוֹצֶה לְהֶקְדֵּשׁ לֹא הָוֵי הֶקְדֵּשׁ אֶלָּא עֶרְכִּין כֵּיוָן שֶׁהֶעֱרִיךְ עַצְמוֹ מַה מוֹעִיל שֶׁאֵין דַּעְתּוֹ עֲלֵיהֶם מ״מ בְּע״כ נֶעֱרָךְ מִכֹּל מַה שֶׁיֵּשׁ לוֹ אֶלָּא מִשּׁוּם דְּאִית לֵיהּ פִּירְכָא אַחֲרִיתִי לֹא חָשׁ לְמִפְרַךְ:

רש״י

לִיקַּח בָּהֶן חִטִּין. לְמַחֲצִית שָׂכָר: [**הָא ר״מ**]. קַמַּיְיתָא ר״מ וְדַאֲמַר] שִׁינּוּי קוֹנֶה בְּתַרְיֵיתָא ר׳ יְהוּדָה וְדַאֲמַר] שִׁינּוּי אֵינוֹ קוֹנֶה וּמִיהוּ אִם פָּחֲתוּ פָּחֲתוּ לוֹ דְּלֹא לְעִוּתוּתֵיהּ שַׁדְּרִיהּ: **לְנוּפֵיהּ.** צֶמֶר לִלְבּוֹשׁ וְסִפֶּל לְהִשְׁתַּמֵּשׁ: **אֲבָל לְסְחוֹרָה.** בְּכָל מִידֵּי דְּאִיכָּא רְוָוחָא נַיְיחָא לֵיהּ וְכִי הוֹתִירוּ לָאו שִׁינּוּי הוּא: **מִי הוֹדִיעוּ.** לְמוֹכֵר הַחִטִּין שֶׁלְּצוֹרְךְ בַּעַל הַמְּעוֹת הֵן שֶׁיְּקַנֶּה לוֹ דְּקָתָנֵי הוֹתִירוּ לְאֶמְצַע בִּשְׁלִיחָא דִּלְמָא לֵר׳ אֶלְעָזָר מִשְׁנָה הוּא שִׁינּוּי לֹא קָנֵי לְהוּ בַּעַל מָעוֹת וּמִיהוּ שִׁינּוּי לֹא קָנֵי קַשְׁיָא דְּמִמַּאן קָבְעֵי לְמִקְנֵי הָא לֹא קָנְנוּהוּ בַּעַל מָעוֹת מֵעוֹלָם: **אֵין לוֹ.** לְגִזְבֹּר לֹא בִּכְסוּת אִשְׁתּוֹ לְמִשְׁכְּנוֹ בִּשְׁבִיל הָעֶרֶךְ וְכֵן לְגַבֵּי מִקְדַּשׁ לֹא הָווּ בִּכְלָל נְכָסִים לְהִקְדִּישׁוּ: **לְשָׁמָן.** דְּאִשְׁתּוֹ וּבְנָיו: **חֲדָשִׁים.** רְבוּתָא נָקֵט: **מַעֲלִין לוֹ תְּפִילִין.** וְלִזְמָן הַמְּעוֹת וְיִתֵּן בִּשְׁבִילָם לְהִקְדֵּשׁ: **מַעֲלִין.** שֶׁמִּין: **אֲמַר לֵיהּ אַבַּיֵי אֵין.** וְדַאי דַּעְתּוֹ שֶׁל אָדָם עַל תְּפִילִין לְהַקְדִּישָׁן דִּסְבַר הַאי נַמִּי מִצְוָה קָעֲבִידָא דְּיַדְהִיבְנָא לְהֶקְדֵּשׁ: **וַהֲלֹא חַיָּיבֵי עֲרָכִין שָׁנוּ כָּאן.** דְּקָתָנֵי הַמַּעֲרִיךְ אֶת עַצְמוֹ: **מְמַשְׁכְּנִין.** בְּעֵל בְּרָחוֹ אַלְמָא לֵאו מִשּׁוּם דַּעְתּוֹ הוּא: **הַלּוֹקֵחַ שָׂדֶה מֵחֲבֵירוֹ בְּשֵׁם רֵישׁ גָּלוּתָא.** שֶׁאָמַר לוֹ לְמוֹכֵר לְצוֹרְךְ רֵישׁ גָּלוּתָא אֲנִי לוֹקֵחַ וְנִתְכַּוֵּון לְהַטִּיל אֵימָה שֶׁלֹּא יַצְאוּ עָלֶיהָ עַסִּיקִין וְכָתַב הַמּוֹכֵר שֶׁטַּר הַמְּכִירָה בְּשֵׁם רֵישׁ גָּלוּתָא: **אֵין כּוֹפִין רֵישׁ גָּלוּתָא.** לְחַזֵּר וְלִכְתּוֹב שֶׁטַּר מְכִירָה שֶׁהוּא מַכְרָה לְלוֹקֵחַ וְאִם אוֹמֵר לוֹ לוֹקֵחַ לְמוֹכֵר עַל מְנָת שֶׁיִּכְתּוֹב לִי רֵישׁ גָּלוּתָא בִּשְׁמוֹ לְשַׁמֵּשׁ שֶׁטַּר אַחֵר כּוֹפִין רֵישׁ גָּלוּתָא לְמוֹכֵר: **לֹא.** שֶׁעֲשִׂיתֶם אוֹתִי רֹאשׁ לְהַטִּיל אֵימָה: **וְלֹא זִילוּתֵיכוּ.** שֶׁאַתֶּם בָּאִים לַעֲשׂוֹת אוֹתִי לְמוֹכֵר שָׁדוֹת: הֵיכִי קָאָמַר הַלּוֹקֵחַ שָׂדֶה בְּשֵׁם חֲבֵירוֹ רֵישׁ גָּלוּתָא אֵין

1 **לִיקַּח לוֹ חִטִּין וְלָקַח מֵהֶם שְׂעוֹרִין שְׂעוֹרִין וְלָקַח מֵהֶם**
2 **חִטִּין תַּנְיָא חָדָא אִם פָּחֲתוּ פָּחֲתוּ לוֹ וְאִם הוֹתִירוּ**
3 **הוֹתִירוּ לוֹ וְתָנֵי חָדָא אִם פָּחֲתוּ פָּחֲתוּ לוֹ וְאִם הוֹתִירוּ**
4 **הוֹתִירוּ לְאֶמְצַע אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן לֹא קַשְׁיָא הָא ר״מ וְהָא**
5 **רַבִּי יְהוּדָה הָא ר״מ דְּאָמַר שִׁינּוּי קוֹנֶה וְהָא רַבִּי יְהוּדָה**
6 **דְּאָמַר שִׁינּוּי אֵינוֹ קוֹנֶה מַתְקִיף לָהּ ר׳ אֶלְעָזָר מִמַּאי**
7 **דִּלְמָא עַד כַּאן לֹא קָאָמַר ר״מ אֶלָּא בְּמִידֵּי דְּחָזֵי לֵיהּ**
8 **לְגוּפֵיהּ אֲבָל לִסְחוֹרָה לֹא אָמַר אֶלָּא א״ר אֶלְעָזָר הָא**
9 **וְהָא ר׳ מֵאִיר וְלֹא קַשְׁיָא כַּאן לַאֲכִילָה כַּאן לִסְחוֹרָה**
10 **מַהֲכוּ עֲלֵהּ בְּמַעֲרָבָא לְר׳ יוֹחָנָן אַלִּיבָּא דְּר׳ יְהוּדָה וְכִי**
11 **מִי הוֹדִיעוּ לְבַעַל חִטִּין שֶׁיְּקַנֶּה חִטִּין לְבַעַל מָעוֹת מַתְקִיף**
12 **לָהּ רַב שְׁמוּאֵל בַּר סֶסְרְטִי אִי הָכֵי אֲפִילּוּ חִטִּין וְחִטִּין**
13 **נַמִּי לֹא אָמַר רַבִּי אֲבָהוּ שַׁאנִי חִטִּין וְחִטִּין דִּשְׁלִיחוּתֵיהּ**
14 **קָא עָבִיד וְכִי בַּעַל הַבַּיִת דָּמֵי תֵּדַע דִּתְנַן אֶחָד הַמַּקְדִּישׁ**
15 **נְכָסָיו וְאֶחָד הַמַּעֲרִיךְ אֶת עַצְמוֹ אֵין לוֹ בִּכְסוּת אִשְׁתּוֹ**
16 **וְלֹא בִּכְסוּת בָּנָיו וְלֹא בְּצֶבַע שֶׁצָּבַע לְשָׁמָן וְלֹא בְּסַנְדָּלִים**
17 **חֲדָשִׁים שֶׁלָּקְחָן לְשָׁמָן וְאַמַּאי לֵימָא הָכָא נַמִּי מִי הוֹדִיעוּ**
18 **לְצַבָּע שֶׁיְּקַנֶּה צִבְעוֹ לְאִשָּׁה אֶלָּא לָאו מִשּׁוּם דְּאַמְרִינָן**
19 **[דְּשִׁלִּיחוּתֵיהּ קָא עָבִיד וּכְיַד אִשְׁתּוֹ דָּמֵי הָכָא נַמִּי]**
20 **שְׁלִיחוּתֵיהּ קָא עָבִיד וּכְיַד בְּעָה״ב דָּמֵי א״ר אַבָּא לֹא**
21 **כָּל הַמַּקְדִּישׁ נְכָסָיו אֵין דַּעְתּוֹ עַל כִּסּוּת אִשְׁתּוֹ וּבָנָיו**
22 **מַתְקִיף לָהּ רַבִּי זֵירָא וְכִי דַּעְתּוֹ שֶׁל אָדָם עַל תְּפִילָּיו**
23 **וּתְנַן הַמַּקְדִּישׁ נְכָסָיו מַעֲלִין לוֹ תְּפִילִין א״ל אַבַּיֵי אֵין**
24 **דַּעְתּוֹ שֶׁל אָדָם עַל תְּפִילִין הַמַּקְדִּישׁ נְכָסָיו סָבַר מִצְוָה קָא עָבִידְנָא וְאֵין דַּעְתּוֹ שֶׁל אָדָם עַל**
25 **כִּסּוּת אִשְׁתּוֹ וּבָנָיו מִשּׁוּם אֵיבָה מַתְקִיף לָהּ רַב אוֹשַׁעְיָא וַהֲלֹא חַיָּיבֵי עֲרָכִין שָׁנוּ כָּאן וּתְנַן חַיָּיבֵי**
26 **עֲרָכִין מְמַשְׁכְּנִין אוֹתָן וְכִי דַּעְתּוֹ שֶׁל אָדָם עַל עַצְמוֹ לְמַשְׁכְּנוֹ אֶלָּא אָמַר רַבִּי אַבָּא כָּל הַמַּקְדִּישׁ**
27 **נְכָסָיו נַעֲשָׂה כְּמִי שֶׁהִקְנָה לָהֶן כִּסּוּת אִשְׁתּוֹ וּבָנָיו מֵעִיקָּרָא תָּנוּ רַבָּנָן הַלּוֹקֵחַ שָׂדֶה בְּשֵׁם חֲבֵירוֹ**
28 **אֵין כּוֹפִין אוֹתוֹ לְמוֹכֵר וְאִם אָמַר לוֹ עַל מְנָת כּוֹפִין אוֹתוֹ לְמוֹכֵר מַאי קָאָמַר אָמַר רַב שֵׁשֶׁת ה״ק**
29 **הַלּוֹקֵחַ שָׂדֶה מֵחֲבֵירוֹ בְּשֵׁם רֵישׁ גָּלוּתָא אֵין כּוֹפִין אוֹתוֹ רֵישׁ גָּלוּתָא לְמוֹכֵר וְאִם אָמַר עַל מְנָת**
30 **כּוֹפִין אֶת רֵישׁ גָּלוּתָא לְמוֹכֵר אָמַר מַר הַלּוֹקֵחַ שָׂדֶה בְּשֵׁם רֵישׁ גָּלוּתָא אֵין כּוֹפִין אוֹתוֹ רֵישׁ**
31 **גָּלוּתָא לְמוֹכֵר מִכְּלַל דְּמִקְּנָא קָנֵיא לֵיהּ לֵימָא פְּלִיגָא דְּבַנֵּי מַעֲרָבָא דְּאַמְרֵי וְכִי מִי הוֹדִיעוּ לְבַעַל**
32 **חִטִּין שֶׁיְּקַנֶּה חִטִּין לְבַעַל הַבַּיִת אִי מִשּׁוּם הָא לֹא קַשְׁיָא כְּגוֹן דְּאוֹרְעֵיהּ לְבַעַל שָׂדֶה וְאוֹדְעֵינְהוּ**
33 **לְסַהֲדֵי אֶלָּא אֵימָא סֵיפָא עַל מְנָת כּוֹפִין אוֹתוֹ רֵישׁ גָּלוּתָא לְמוֹכֵר אַמַּאי וְלֵימָא רֵישׁ גָּלוּתָא לֹא**
34 **יִקְרְיֵיכוּ בְּעֵינָא וְלֹא זִילוּתֵיכוּ בְּעֵינָא אֶלָּא אֲמַר אַבַּיֵי ה״ק הַלּוֹקֵחַ שָׂדֶה בְּשֵׁם חֲבֵירוֹ (רֵישׁ גָּלוּתָא)**
אֵין

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

לִיקַּח לוֹ חִטִּין – לקנות עבורו חיטים, וסיכם עימו שהרווח או ההפסד שיהיו בקנית החיטין יהיו לשניהם בשווה, ושינה השליח מציוויו **וְלָקַח מֵהֶם שְׂעוֹרִין**. או ששלחו לקנות **שְׂעוֹרִין, וְלָקַח מֵהֶם חִטִּין**. נחלקו הברייתות בדין זה, **תַּנְיָא חָדָא, שאם פָּחֲתוּ** – הוזלו דמי המקח ושווים פחות מהדמים ששילם עבורם, **פָּחֲתוּ לוֹ** ההפסד כולו של השליח, **וְכן אם הוֹתִירוּ** - התייקרו דמי המקח ושווים יותר מהדמים ששילם עבורם, **הוֹתִירוּ לוֹ** הרווח כולו של השליח. **וְתַנְיָא חָדָא, שאם פָּחֲתוּ, פָּחֲתוּ לוֹ** – לשליח, **וְאִם הוֹתִירוּ, הוֹתִירוּ לָאֶמְצַע** – הרווח מתחלק בין בעל המעות לשליח.

הגמרא מיישבת את סתירת הברייתות: **אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, לֹא קַשְׁיָא,** שיש לומר **דְּהָא רַבִּי מֵאִיר, וְהָא רַבִּי יְהוּדָה.** כלומר, **הָא** – הברייתא הראשונה הסוברת שבין ההפסד ובין הרווח כולו של השליח, **רַבִּי מֵאִיר** היא, **דְּאָמַר** במשנתינו (ק:) לענין אומן שאמר לו בעל הבית לצבוע לו צמרו אדום וצבעו שחור, **שִׁינּוּי קוֹנֶה**, שסובר רבי מאיר שכל המשנה מדעת בעל הבית הרי הוא גזלן, וממילא קונה הוא את הצמר בשינוי ואינו חייב לבעל הבית אלא דמיו, אם כן הוא הדין בנותן מעות לשלוחו ושינה מדעת בעל הבית, הרי הוא נעשה גזלן על המעות ומעתה אינו עוד שלוחו של בעל הבית, ודינו כגזלן שגזל מעות וקנה בהם שהרווח וההפסד כולו שלו, וחייב לשלם כעין שגזל. **וְהָא** – הברייתא השניה, **רַבִּי יְהוּדָה** היא, **דְּאָמַר** במשנתינו **שִׁינּוּי אֵינוֹ קוֹנֶה**, והמשנה מדעת בעל הבית אינו גזלן, ולכך האומן אינו קונה את הצמר, והוא הדין בנותן מעות לשלוחו, אינו נעשה גזלן על המעות אלא עדיין שלוחו של בעל הבית הוא, ומה שקנה בהם קנה לבעל הבית, ולכך אם הותירו הותירו לאמצע. אלא שאם פיחתו פיחתו לשליח, משום שיכול בעל המעות לומר לשליח 'לתקוני שדרתיך ולא לעוותי'. כלומר, לתועלתי שלחתיך ולא לקלקל, ובמה שאירע הפסד אינך שלוחי אלא קנית על דעתך ולכך כל ההפסד שלך הוא.

רבי אלעזר דוחה את יישובו של רבי יוחנן: **מַתְקִיף לֵהּ רַבִּי אֶלְעָזָר, מִמַּאי** – מנין לנו לדמות דין שליח שנתן לו בעל הבית מעות לקנות בהם, לדין אומן שנתן לו בעל הבית לצבוע לו צמר, **דִּלְמָא** – שמא **עַד כָּאן לֹא קָאָמַר רַבִּי מֵאִיר** במשנתינו שהוא נחשב משנה מדעת בעל הבית והרי הוא גזלן **אֶלָּא בְּמִידֵי דַּחֲזִי לֵיהּ לְגוּפֵיהּ** – בדבר הראוי לשימוש הבעל הבית עצמו, כמו צמר שהוא דבר שראוי לו ללבישה, שבזה ודאי הוא מקפיד שיצבע כמו שאמר לו, **אֲבָל** בנותן מעות לשלוחו שיקנה לו חיטין, שאינו צריך בהם לגופו אלא **לִסְחוֹרָה, לֹא אָמַר** רבי מאיר שאם קנה בהם שעורים הרי זה נחשב משנה מדעת בעל הבית ודינו כגזלן, אלא בכל דבר שיהיה בו רווח הוא מתרצה, וכיון שלבסוף הותירו השעורים אין זה משנה מדעת בעל הבית וצריך להיות הרווח לאמצע לרבי מאיר כמו לרבי יהודה. ואם כן הברייתא שאמרה שהותירו לשליח, אינה לא כרבי מאיר ולא כרבי יהודה.

רבי אלעזר מיישב באופן אחר את סתירת הברייתות: **אֶלָּא אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר, הָא וְהָא רַבִּי מֵאִיר** – שתי הברייתות רבי מאיר אמרן, **וּמכל מקום לֹא קַשְׁיָא,** משום **שכָּאן לַאֲכִילָה** – הברייתא הראשונה מדברת שציוהו בעל המעות לקנות לצורך אכילתו, ולכך מקפיד הוא שיקנה אותו המין שציוהו, ואם שינה מדעת בעל הבית, בין אם פיחתו ובין אם הותירו הכל שלו. **וכָּאן לִסְחוֹרָה** – הברייתא השניה מדברת שציוהו לקנות לשם סחורה, ואינו מקפיד אלא שיקנה דבר שיש בו רווח, ולכך אם הותירו אין זה משנה מדעת בעל הבית והותירו לאמצע, ואם פיחתו פיחתו לשליח משום שאומר לו 'לתקוני שדרתיך ולא לעוותי'.

הגמרא מביאה שבארץ ישראל הקשו על תירוצו של רבי יוחנן באופן אחר: **מַחֲכוּ עָלֵהּ בְּמַעֲרָבָא** – בארץ ישראל צחקו על תירוצו של רבי יוחנן, ותמהו, **לְרַבִּי יוֹחָנָן אַלִּיבָּא דְּרַבִּי יְהוּדָה** – לדעת רבי יוחנן שביאר שהברייתא השניה הסוברת שאם הותירו הותירו לאמצע, סוברת כדעת רבי יהודה שעל אף ששינה מדעת בעל הבית, אינו נחשב גזלן ולכך זכה בעל המעות בחיטין, עדין יש לתמוה, **וְכִי מִי הוֹדִיעוֹ לְבַעַל חִטִּין, שֶׁיִּקְנֶה חִטִּין לְבַעַל מָעוֹת,** הלוא סבור הוא שהשליח קונה אותם עבור עצמו, ואם כן אפילו שאין השליח נחשב כגזלן מכל מקום איך יזכה בעל המעות בחיטים בלא כוונת המקנה.

רב שמואל מקשה על תמיהת על בני מערבא: **מַתְקִיף לֵהּ רַב שְׁמוּאֵל בַּר סַסְרַטִי, אִי הָכִי** שדעת בעל החיטין להקנות החיטין לשליח ולא לבעל המעות, **אֲפִילּוּ חִטִּין וְחִטִּין נַמִּי לֹא** – אף אם ציוהו לשליח לקנות חיטין וקנה חיטין גם לא יקנה בעל המעות את החיטין מחמת טענה זו שהרי מי הודיעו להקנות החיטין לבעל המעות.

רבי אבהו מבאר את תמיהת בני מערבא: **אָמַר רַבִּי אַבָּהוּ, שַׁאנִי חִטִּין וְחִטִּין** – שונה הוא הדין היכן שציוהו לקנות חיטין וקנה חיטין **דִּשְׁלִיחוּתֵיהּ קָא עָבִיד וְכִי בַּעַל הַבַּיִת דָּמֵי** – שכיון שעשה את שליחותו הרי ידו כיד בעל הבית עצמו, שהרי כלל הוא בידינו ש'שלוחו של אדם כמותו', ובאשר מתכוין בעל החיטין להקנות לשליח ממילא זוכה בעל המעות מכוח שלוחו, אבל כשציוהו לקנות שעורין וקנה חיטין שוב אינו שלוחו עוד, לכך הקשו בני מערבא שצריך שבעל החיטין יקנה לבעל המעות.

רבי אבהו מביא ראיה ממשנה ליסוד דבריו: **תֵּדַע** – וראיה לדברינו, שכאשר השליח מקיים שליחותו, ממילא זוכה הבעל הבית בחפץ, **דִּתְנַן** (ערכין כד.), **אֶחָד הַמַּקְדִּישׁ נְכָסָיו** – בין אדם שהקדיש את נכסיו, **וְאֶחָד הַמַּעֲרִיךְ אֶת עַצְמוֹ** – ובין אדם שהעריך את עצמו ואמר 'ערכי עלי', שמחויב הוא לשלם את הסכום הקצוב בתורה להקדש, **אֵין לוֹ** לגזבר הבא למשכנו בשביל ערכו **בִּכְסוּת אִשְׁתּוֹ, וְלֹא בִּכְסוּת בָּנָיו.** וכן לגבי המקדיש, לא חל ההקדש על כסות אשתו ובניו. **וְלֹא בְּצֶבַע שֶׁצָּבַע לִשְׁמָן** – ואף לא בשבח שהשביח הבגד שנתן לצבע לצבוע עבור אשתו ובניו, **וְלֹא בְּסַנְדָּלִים חֲדָשִׁים שֶׁלְּקָחָן לִשְׁמָן** – ולא בסנדלים, ואפילו שעדיין לא השתמשו בהם אלא שקנה אותן לשמן.

רבי אבהו מסיים את ראייתו, הלא הטעם מפני מה אין חל ההקדש ואין יכול הגזבר לגבות מהצבע, הוא משום שכבר זכו בהם האשה והבנים מאחר שהבעל והאב נתנו אותם לצבע לצבוע עבור אשתו ובניו, **וְאַמַּאי** – מדוע זכו בהן האשה והבנים, **לֵימָא הָכָא נַמִּי** – נאמר גם כאן **מִי הוֹדִיעוֹ לַצַּבָּע שֶׁיִּקְנֶה צִבְעוֹ לָאִשָּׁה** – מי אמר לאומן שצובע את הבגד שיתכוין להקנות את הצבע עבור אשתו של בעל הצמר, **אֶלָּא לַאו מִשּׁוּם דְּאַמְרִינַן [דִּשְׁלִיחוּתֵיהּ קָא עָבִיד, וּכְיַד אִשְׁתּוֹ דָּמֵי** – אלא על כרחך טעם הדבר הוא, שכיון שקונה הבעל את הדבר עבורה בשליחותה, הרי ידו כידה, וממילא זוכה היא בחפץ, **הָכָא נַמִּי] שְׁלִיחוּתֵיהּ קָא עָבִיד וּכְיַד בַּעַל הַבַּיִת דָּמֵי** וקנה בעל המעות את החיטין.

רבי אבא דוחה את ראייתו של רבי אבהו מן המשנה: **אָמַר רַבִּי אַבָּא, לֹא** – אין להוכיח שיכול השליח לזכות עבור משלחו אפילו בלא כוונת המקנה, מכך שלא חל ההקדש על הצבע והסנדלים, אלא יש לומר שטעם המשנה הוא משום **שכָּל הַמַּקְדִּישׁ נְכָסָיו, אֵין דַּעְתּוֹ עַל כְּסוּת אִשְׁתּוֹ וּבָנָיו** להקדישם, אף שלא זכו בהם עדיין, ולכן אין ההקדש חל על הצבע והסנדלים חדשים שקנה עבורן.

מקשה הגמרא: **מַתְקִיף לֵהּ רַבִּי זֵירָא** לרבי אבא, אין לומר שטעם המשנה שלא הוקדשו הצבע והסנדלים כיון שאין דעתו של אדם עליהם, שהרי **וְכִי דַּעְתּוֹ שֶׁל אָדָם** המקדיש נכסיו **עַל תְּפִילִּין** להקדישם בכלל שאר נכסיו, ודאי שאין דעתו עליהם, ואפילו שכן **תְּנַן** בערכין (כג:), **הַמַּקְדִּישׁ** את **נְכָסָיו, מַעֲלִין לוֹ תְּפִילִּין** – שמין את שיווי התפילין שלו, ולווה המקדיש כסף כשיווי התפילין ונותן

המשך בעמוד 253

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

אֵין כּוֹפִין אֶת הַמּוֹכֵר לִמְכּוֹר זִימְנָא אַחֲרִיתִי – אין כופים את המוכר לחזור ולכתוב ללוקח שטר נוסף על שמו, שיהיה בידו לראיה נגד יורשי הריש גלותא שלא יטענו שירשוה מאביהם, שהרי לא התנה עמו כן מתחילה. וְאִם אָמַר לוֹ הלוקח, הריני קונה את השדה עַל מְנָת שתכתוב לי שני שטרות, אחד על שם הריש גלותא, שאם יבואו מערערים לערער על השדה, אראה להם שהשדה שייכת לריש גלותא, ואם יבואו יורשי הריש גלותא, אראה להם ששדה זו שלי היא, כּוֹפִין אֶת הַמּוֹכֵר לִמְכּוֹר – לכתוב לו שטר אחר על שמו, שהרי כך התנה עמו.

הגמרא מבארת את החידוש בדברי הברייתא לשיטת אביי: אָמַר מַר, הַלּוֹקֵחַ שֶׁהָה בְּשֵׁם חֲבֵירוֹ אֵין כּוֹפִין אֶת הַמּוֹכֵר לִמְכּוֹר זִימְנָא אַחֲרִיתִי.

מקשה הגמרא: פְּשִׁיטָא, וכי משום מה נכפהו על כך. מתרצת הגמרא: מַהוּ דְּתִימָּא, מָצֵי אָמַר לֵיהּ הלוקח, מִידַּע יָדַעְתְּ דַּאֲנָא לְנַפְשַׁאי שָׁקִילְנָא – הרי ידעת שאני קונה את השדה לעצמי, וּפַנְחָיָא בְּעָלְמָא הוּא דְּקָבְעִינָא – ומה שבקשתי לכתוב את השטר על שם הריש גלותא אינו אלא להציל את השדה מידי המערערים, וְזוּזֵי כִּכְדֵי לָא שָׁדֵינָא – ואף זה יודע אתה שלא התכוונתי להשליך את כספי בחינם, שלא תהיה לי הוכחה כלל על בעלותי בשדה, אֶלָּא אַדַּעְתָּא דְּכָתַב לֵיהּ שְׁטָרָא אַחֲרִינָא – אלא הרי זה כאילו התניתי עמך בפירוש שתכתוב לי שטר נוסף על שמי, ואם כן נחייב את המוכר לכתוב לו, קָא מַשְׁמַע לָן הברייתא, שאינו מחויב לכתוב לו, דְּאָמַר לֵיהּ המוכר, סבור הייתי דְּעָנֵינָא עָבְדֵי לָךְ בַּהֲדֵי הַהוּא דְּזִבְנַתְּ לֵיהּ בִּשְׁמֵיהּ – תנאי עשית לך עם הריש גלותא שקנית את השדה על שמו שהוא יכתוב לך שטר על שמך, וְיִכְתּוֹב לָךְ שְׁטָרָא אַחֲרִינָא – ואם כן יכתוב לך הוא שטר אחר, ואין זה נחשב כאילו התנית עימי על כך.

הגמרא מבארת את החידוש בסיפא של הברייתא, לשיטת אביי: בסיפא של הברייתא שנינו, וְאִם אָמַר לוֹ הלוקח למוכר, הריני קונה את השדה עַל מְנָת שתכתוב לי שני שטרות, כּוֹפִין אֶת הַמּוֹכֵר לִמְכּוֹר – לכתוב לו שטר נוסף.

מקשה הגמרא: פְּשִׁיטָא, שהרי כך התנה עמו בפירוש. מתרצת הגמרא: לָא צְרִיכָא – אכן אין דברי הברייתא אמורים באופן שהתנה עמו בפירוש, אלא מדובר דְּאָמַר לְהוּ לְסַהֲדֵי קַמֵּיהּ דִּידֵיהּ – שאמר לעדים בפני המוכר, חֲווּ דִּשְׁטָרָא אַחֲרִינָא קָא בְּעֵינָא – דעו לכם שחפץ אני בשטר נוסף, על שמי. מַהוּ דְּתִימָּא, מָצֵי אָמַר לֵיהּ – שיכול לומר המוכר ללוקח, אֲמִינָא – הייתי סבור, שְׁטָרָא מַהֵיאךְ דְּקָא שָׁקְלַתְּ בִּשְׁמֵיהּ קָאָמְרַתְּ – שכוונתך שהינך רוצה שטר אחר מהריש גלותא שקנית את הקרקע על שמו ולא ממני, קָא מַשְׁמַע לָן הברייתא, דְּאָמַר לֵיהּ הלוקח למוכר, לְהָכִי טָרְחִי וְאָמְרִי לְהוּ לְעֵדִים קַמָּךְ – לכך טרחתי לומר כן לפני העדים דוקא בפניך, משום דְּמִינָּךְ הוּא דְּקָא בְּעֵינָא – שממך אני רוצה שטר נוסף, והרי זה כאילו התניתי עמך כן בפירוש.

הגמרא מביאה נידון נוסף השייך למחלוקת רבי יוחנן ובני מערבא לעיל (קב:) האם יש מקום לטענת 'מי הודיעו לבעל חיטין שיקנה חיטין לבעל מעות':

רַב כַּהֲנָא יָהֵב זוּזָא אַכִּיתָּנָא – רב כהנא קנה פשתן ושילם עליו מעות, אלא שהשאירו ברשות המוכר, לְסוֹף אַיְיקַר כִּיתָּנָא – ולבסוף נתייקר הפשתן, זַבְנֵיהּ מָרְיוּתֵיהּ דְּכִיתָּנָא – הלך המוכר, ומכר את הפשתן של רב כהנא לאדם אחר לפי שער היוקר, על מנת לתת את המעות לרב כהנא. אָתָא לְקַמֵּיהּ דְּרַב, אָמַר לֵיהּ מָה אַעֲבִיד – בא רב כהנא לפני רב ושאלו, מה אעשה, אֵיזִיל אִישָׁקִיל זוּזֵאי – האם אלך ואקח את המעות ששילמו הלקוחות, אף על פי שארוויח בכך, שהרי הם שילמו יותר ביוקר, או שמא נראה הדבר כריבית ואסור מדרבנן. אָמַר לֵיהּ רב, אִי כִּי קָא זַבְנֵי אָמְרֵי הַאי כִּיתָּנָא דְּכַהֲנָא הוּא – אם בעת מכירת הפשתן אמרו ללקוחות שפשתן זה שייך לרב כהנא, זִיל שְׁקוֹל – לך קח את המעות, שהרי שלך הם. וְאִי לָא אמרו להם כן, וסברו הלקוחות ששלהם הוא, לָא תִּשְׁקוֹל – אל תקח את כל המעות שהם שילמו כשער היוקר, אלא רק כשיעור המעות ששילמת אתה על הפשתן, שכיון שלא זכית במעות הרי זה נראה כריבית אם תטול יותר ממה שנתת למוכר מתחילה.

הגמרא תמהה על פסק דינו של רב. מקשה הגמרא: כְּמַאן – כמי סובר רב, שפסק שאם לא ידעו הלקוחות שהפשתן שייך לרב כהנא לא זכה במעות, האם סובר הוא כְּבְנֵי מַעֲרְבָא, דְּאָמְרֵי לעיל (קב:) מִי הוֹדִיעוֹ לְבַעַל חִטִּין שֶׁיִּקְנֶה חִטִּין לְבַעַל מָעוֹת, וכשם שאין כוונת בעל החיטין להקנות החיטין לבעל המעות אלא ללוקח שלפניו, כך גם אין כוונת לוקחי הפשתן להקנות המעות לבעל הפשתן אלא למוכר שלפניהם, ולכן לא זכה רב כהנא במעות. הגמרא דוחה אפשרות זו, שהרי אֲטוּ מִי יָהֵיב רַב כַּהֲנָא אַרְבַּע וְשָׁקֵיל תַּמְנֵי - וכי מתחילה נתן רב כהנא את המעות על מנת להיפרע אחר כך מעות, שנאמר שכיון שנתן ארבע ועתה נוטל שמונה הרי זה דומה לריבית, הרי לא כך היה המעשה, אלא רב כהנא נתן מעותיו עבור הפשתן שלקח, ומעתה הפשתן הרי הוא שלו בכל מקום שהוא, וכִּיתָּנָא מְמֵילָא הוּא דְּאַיְיקַר – וכשנתייקר הפשתן הרי הוא נתייקר לו, ובעלי הפשתן שמכרוהו לאחרים מִיגַּזַּל גַּזְלוּהָ – גזלו בכך את הפשתן מרב כהנא, וּתְנַן במשנה (צג:) כָּל הַגַּזְלָנִין מְשַׁלְּמִין כְּשַׁעַת הַגְּזֵלָה, וכיון שבעלי הפשתן מכרוהו משנתייקר, עליהם לשלם לרב כהנא כפי מה שהיה שווה בשעת המכירה שהיא שעת הגזילה. ואם כן לא שייכת כאן טענת בני מערבא, שהרי אין אנו צריכים שיקנו הלקוחות את המעות שנאמר 'מי הודיען שיקנו המעות לרב כהנא', אלא יש לו לרב כהנא ליטול את מעותיו כדין תשלומי גזילה שמשלמין כשעת הגזילה, ואם כן מה טעמו של רב.

הגמרא מבארת שהמעשה היה באופן אחר, ובכך מבואר פסקו של רב: אָמְרֵי, הָתָם במעשה דרב כהנא, אֲמָנָה הֲוָאי, וְלָא מַשְׁכֵּיהּ רַב כַּהֲנָא לְכִיתָּנָא – לא קנה עדיין רב כהנא את הפשתן בקנין משיכה [כיון שלא היה הפשתן עדיין כלל ביד המוכר] אלא רק בתורת 'אמנה', שהאמין למוכר ונתן לו מעות על סמך שיתן לו לאחר זמן את הפשתן. וְרַב לְטַעְמֵיהּ – וטעמו של רב שפסק שלא יטול את המעות כפי מה שנתייקרו, כשיטתו במקום אחר, דְּאָמַר רַב (ב"מ סג.) עוֹשִׁין אֲמָנָה בְּפֵירוֹת – מותר אדם לתת מעות לחבירו באמנה, ולפסוק עימו שיתן לו את הפירות לאחר זמן לפי השער הזול של עכשיו אפילו אם יתייקרו לאחר מכן, אבל רק אם נותן לו לבסוף את הפירות, וְאֵין עוֹשִׁין אֲמָנָה בְּדָמִים – אך אין עושין כן בדמים, שיתן לו המוכר לבסוף דמים כשיווי הפירות בשער היוקר, כיון שנראה הדבר כריבית, שנתן לו הלוקח ארבע זוז ועתה נוטל שמונה. לכך פסק רב שאם כשמכרו את הפשתן לא אמרו שהוא של רב כהנא, לא יטול רב כהנא את הדמים.

כל מי שהתחייב ממון לחבירו וכפר, ונשבע לשקר, חייב לשלם מלבד הקרן עצמה עוד חומש מהקרן, וכן להביא 'אשם גזילות'. במשנתינו יבואר שנוסף עליו גם חיוב להוליך את הגזילה אחרי הנגזל אף למקום רחוק, ואף להוציא הוצאות על כך.

משנה

הַגּוֹזֵל אֶת חֲבֵירוֹ ממון הַשָּׁוֶה פְּרוּטָה, וְנִשְׁבַּע לוֹ בשקר שלא גזלו, וחזר והודה שגזלו, יוֹלִיכֶנּוּ הגזלן אַחֲרָיו אפילו לְאֶרֶץ רחוקה כְּמַדַּי, שנאמר (ויקרא ה כד) 'לַאֲשֶׁר הוּא לוֹ יִתֶּנֶנּוּ בְּיוֹם אַשְׁמָתוֹ', ועד שיחזירנה לנגזל עצמו אין לו כפרה, ואינו יכול להביא את אשמו. וכיון שכך, לֹא יִתֵּן את הגזילה לֹא לִבְנוֹ של הנגזל, וְלֹא לְשָׁלוּחוֹ של

המשך בעמוד 87

מוקדש להדפסה ושימוש אישי בלבד

רש"י

אין כופין את המוכר. לחזור ולכתוב שטר מכירה אחר לולוקח שהיה לו להתנות ולהודיעו כתוב שטרי בשם ריש גלותא שאם יצאו עסיקין אראה להם שהוא של ריש גלותא וכתוב לי שטר אחר בשמי שלא יבאו המיום או למחר יורשי ראש גולה לתובעה ממני: **ופנחיא בעלמא הוא דבעינא.** כלומר להצלה נתכוונתי פנחיא לשון חוזק וחבירו בהאשה [שלום] (דף קטו:) לפנחיא שבקיה גבי מצא כלי וכתוב עליו קו"ף קרבן מ"ם מעשר תי"ו תרומה: **ענינא.** תנאי: **דאמר** לחו לולוקח חבירי קמי מוכר חזו כו'. ובהדי מוכר גופיה לא אתני: **אמינא שבקיה אחריא** מהאי כו'. אני הייתי סובר שאתה אומר לעדים בענא דנכתוב לי שטרא אחריא ריש גלותא: **ובגיה מרווחא דכיתנא.** על מנת ליתן דמיהן שהן לוקחין לרב כהנא: **לא** תשקול. משום רבית: **כמאן כבני מערבא.** בתמיה כלומר דאמרין מי הודיען לוקחין שיקנו מעותיהן לרב כהנא לפיכך לא זכה בהן: **אטו.** מאי איכפת לן בהקנאתן וכי רב כהנא עתיד ליטול מעות היה ויטול רבית שנתן לו ד' ויטול ח' והלא פשתנו היה נוטל וכל מקום שהיה שם שלו היה ואלו שמברורתו מיגיה ומשלמים כל דמיו ביוקר כשעת הגזילה ובשעת הגזילה כבר הוקר: **אמנה היאי.** שנתן להם מעות באמנה ולא היה להם פשתן כשקבלו דמים והתנו עמו כשיעא הזול ליתן לו כל השנה בשער זה דתנן ב"מ (דף עב:) יצא השער פוסקין אע"פ שאין לזה יש לזה: **ורב.** דאסר ליה למשקל זוזי: **למעמיה דא"ר.** באיזהו נשך (ב"מ סג.) עושין אמנה ליתן מעות על השער של זול של עכשיו: **בפירות.** לקבל פירות בשער היוקר: **ואין עושין אמנה בדמים.** כשבא לשער היוקר לקבל פירותיו אסור ליתן לו מוכר דמים של עכשיו דמיחזי כרבית דהיכא ליה תרתי סלעים ושקיל ארבע: **מתני'** ונשבע לו. על שקר והודה: יוליכנו אחריו אפילו למדי. דאין לו כפרה עד שיחזיר לנגזל עצמו דכתיב לאשר הוא לו וגו' (ויקרא ה) וגבי נשבע לשקר כתיב: **לא יתן לא לבנו.** של נגזל להוליכו לנגזל שאם יאנסוהו חייב להחזיר דלא הוי השבה עד דמטי ליד הנגזל מפני תקנת השבים ש"ר. תקנתא הוא דעבוד רבנן בהוצאת הדרך: **ואם מת.** נגזל יחזיר גזלן ליורשיו דנגזל: **ולא נתן לו את החומש.** או שמחל לו נגזל על הקרן לאחר שהודה לו ולא מחל לו על החומש. או שמחל לו על זה ועל זה כו': **נתן לו את הקרן.** לאחר שנשבע והודה ונתחייב קרן וחומש נשבע לו שבועה שניה על החומש שנתנו לו והודה: הרי

כגון דאודעינהו לדידיה ואודעינהו נמי לסהדי. תימה אם בן אמאי צריך לדחוק את ריש גלותא שיכתוב לו שטר יכתבו לו עדים כיון שיודעין שהוא קונה לעצמו וי"ל כגון דלא בעו עדים למיכתב ליה שטרא אחריא: **יהב** זוזי אבדיתנא. השתא ס"דר דאיירי דמשך נמי ופקדון בעלמא הוא דהוי גביה: **כמאן** כבני מערבא דאמרי מי הודיעו לבעל חטין כו'. כלומר והשאם לא אמרי שטרא אחריא מהאי כו'. אני הייתי סובר שאתה אומר לעדים בענא דנכתוב לי שטרא ריש גלותא: **ובגיה** מרווחא דכיתנא. על מנת ליתן דמיהן שהן לוקחין לרב כהנא: **לא** תשקול. משום רבית: **כמאן** כבני מערבא. בתמיה כלומר דאמרין מי הודיען לוקחין שיקנו מעותיהן לרב כהנא לפיכך לא זכה בהן: **אטו.** מאי איכפת לן בהקנאתן וכי רב כהנא עתיד ליטול מעות היה ויטול רבית שנתן לו ד' ויטול ח' והלא פשתנו היה נוטל וכל מקום שהיה שם שלו היה ואלו שמברורתו מיגיה ומשלמים כל דמיו ביוקר כשעת הגזילה ובשעת הגזילה כבר הוקר: **אמנה היאי.** שנתן להם מעות באמנה ולא היה להם פשתן כשקבלו דמים והתנו עמו כשיעא הזול ליתן לו כל השנה בשער זה דתנן ב"מ (דף עב:) יצא השער פוסקין אע"פ שאין לזה יש לזה: **ורב.** דאסר ליה למשקל זוזי: **למעמיה דא"ר.** באיזהו נשך (ב"מ סג.) עושין אמנה ליתן מעות על השער של זול של עכשיו: **בפירות.** לקבל פירות בשער היוקר: **ואין עושין אמנה בדמים.** כשבא לשער היוקר לקבל פירותיו אסור ליתן לו מוכר דמים של עכשיו דמיחזי כרבית דהיכא ליה תרתי סלעים ושקיל ארבע: **מתני'** ונשבע לו. על שקר והודה: יוליכנו אחריו אפילו למדי. דאין לו כפרה עד שיחזיר לנגזל עצמו דכתיב לאשר הוא לו וגו' (ויקרא ה) וגבי נשבע לשקר כתיב: **לא יתן לא לבנו.** של נגזל להוליכו לנגזל שאם יאנסוהו חייב להחזיר דלא הוי השבה עד דמטי ליד הנגזל מפני תקנת השבים ש"ר. תקנתא הוא דעבוד רבנן בהוצאת הדרך: **ואם מת.** נגזל יחזיר גזלן ליורשיו דנגזל: **ולא נתן לו את החומש.** או שמחל לו נגזל על הקרן לאחר שהודה לו ולא מחל לו על החומש. או שמחל לו על זה ועל זה כו': **נתן לו את הקרן.** לאחר שנשבע והודה ונתחייב קרן וחומש נשבע לו שבועה שניה על החומש שנתנו לו והודה: הרי

תוספות

אין כופין את המוכר לחזור ולכתוב שטר מכירה אחר לולוקח שהיה לו להתנות ולהודיעו כתוב שטרי בשם ריש גלותא שאם יצאו עסיקין אראה להם שהוא של ריש גלותא וכתוב לי שטר אחר בשמי שלא יבאו המיום או למחר יורשי ראש גולה לתובעה ממני: **ופנחיא בעלמא הוא דבעינא.** כלומר להצלה נתכוונתי פנחיא לשון חוזק וחבירו בהאשה [שלום] (דף קטו:) לפנחיא שבקיה גבי מצא כלי וכתוב עליו קו"ף קרבן מ"ם מעשר תי"ו תרומה: **ענינא.** תנאי: **דאמר** לחו לולוקח חזו כו'. ובהדי מוכר גופיה לא אתני: **אמינא שבקיה אחריא** מהאי כו'. אני הייתי סובר שאתה אומר לעדים בענא דנכתוב לי שטרא ריש גלותא: **ובגיה** מרווחא דכיתנא. על מנת ליתן דמיהן שהן לוקחין לרב כהנא: **לא** תשקול. משום רבית: **כמאן** כבני מערבא. בתמיה כלומר דאמרין מי הודיען לוקחין שיקנו מעותיהן לרב כהנא לפיכך לא זכה בהן: **אטו.** מאי איכפת לן בהקנאתן וכי רב כהנא עתיד ליטול מעות היה ויטול רבית שנתן לו ד' ויטול ח' והלא פשתנו היה נוטל וכל מקום שהיה שם שלו היה ואלו שמברורתו מיגיה ומשלמים כל דמיו ביוקר כשעת הגזילה ובשעת הגזילה כבר הוקר: **אמנה היאי.** שנתן להם מעות באמנה ולא היה להם פשתן כשקבלו דמים והתנו עמו כשיעא הזול ליתן לו כל השנה בשער זה דתנן ב"מ (דף עב:) יצא השער פוסקין אע"פ שאין לזה יש לזה: **ורב.** דאסר ליה למשקל זוזי: **למעמיה דא"ר.** באיזהו נשך (ב"מ סג.) עושין אמנה ליתן מעות על השער של זול של עכשיו: **בפירות.** לקבל פירות בשער היוקר: **ואין עושין אמנה בדמים.** כשבא לשער היוקר לקבל פירותיו אסור ליתן לו מוכר דמים של עכשיו דמיחזי כרבית דהיכא ליה תרתי סלעים ושקיל ארבע: **מתני'** ונשבע לו. על שקר והודה: יוליכנו אחריו אפילו למדי. דאין לו כפרה עד שיחזיר לנגזל עצמו דכתיב לאשר הוא לו וגו' (ויקרא ה) וגבי נשבע לשקר כתיב: **לא יתן לא לבנו.** של נגזל להוליכו לנגזל שאם יאנסוהו חייב להחזיר דלא הוי השבה עד דמטי ליד הנגזל מפני תקנת השבים ש"ר. תקנתא הוא דעבוד רבנן בהוצאת הדרך: **ואם מת.** נגזל יחזיר גזלן ליורשיו דנגזל: **ולא נתן לו את החומש.** או שמחל לו נגזל על הקרן לאחר שהודה לו ולא מחל לו על החומש. או שמחל לו על זה ועל זה כו': **נתן לו את הקרן.** לאחר שנשבע והודה ונתחייב קרן וחומש נשבע לו שבועה שניה על החומש שנתנו לו והודה: הרי

אין כופין את המוכר למכור זימנא אחריתי ואם אמר לו על מנת כופין את המוכר למכור אמר מר הלוקח שדה בשם חבירו אין כופין את המוכר למכור זימנא אחריתי פשיטא שקילנו ופנחיא בעלמא הוא דקבעינא דאנא לנפשאי שקילנו ופנחיא בעלמא הוא דקבעינא וזוזי בכרי לא שדינא אלא אדעתא דכתב ליה שטרא אחריא קא משמע לן דאמר ליה ענינא עבדי לך בהדי דהוא דזבנת ליה בשמיה וכתוב לך שטרא אחריא ואם אמר לו על מנת כופין את המוכר למכור פשיטא לא צריכא דאמר להו לסהדי קמיה דידיה חזו דשטרא אחריא קא בעינא מהו דתימא מצי א"ל אמינא שטרא מהיאך דכתיב ליה שדינא לך דאמר ליה ענינא עבדי לך בהדי דהוא דזבנת ליה בשמיה וכתוב לך שטרא אחריא קא משמע לן דאמר ליה לחבי טרחי ואמרי לחו לעדים קמך דמינך הוא דקא בעינא רב כהנא יהב זוזא אביתנא לסוף אייקר כיתנא מרווחתיה דכיתנא אתא לקמיה דרב א"ל מה אעביד איזיל איזקשל זוזא א"ל אי כי קא זבני אמרי האי כיתנא דהכהנא הוא זיל שקול ואי לא לא תשקול כמאן כבני מערבא דאמרי מי הודיעו לבעל חטין שיקנה חטין לבעל מעות אטו מי יהיב רב כהנא ארבע ושקיל תמני כיתנא ממילא הוא דאייקר מיגזל גזלוה ותנן כל הגזלנין משלמין כשעת הגזלה אמרי תמנה אמנה הוא ולא משכיה רב כהנא ליתנא ורב לטעמיה דאמר רב עושין אמנה בפירות ואין עושין אמנה בדמים: מתני' הגוזל את חבירו שוה פרוטה ונשבע לו יוליכנו אחריו למדי לא יתן לא לבנו לא לשלוחו אבל נותן לשליח בית דין ואם מת יחזיר ליורשיו נתן לו את הקרן ולא נתן לו את החומש מחל לו על הקרן ולא מחל לו על החומש מחל לו על זה ועל מפחות שוה פרוטה בקרן אינו צריך ליתן לו אחריו נתן לו את החומש ולא נתן לו את הקרן מחל לו על החומש ולא מחל לו על הקרן מחל לו על זה ועל זה חוץ משוה פרוטה בקרן צריך ליתן לו אחריו נתן לו את הקרן ונשבע לו על החומש

הרי

ל"ש עשאו גזלן להוליך לנגזל ועוד אמאי קאמר בגמ' דלא מיתוקמא מתני' כר' טרפון והא בפרק המפקיד (ב"מ דף לז: ושם) פריך אמילתא דר' טרפון ושקלי ליה כולהו ואזלי ומשני תני ויניח וע"כ ביד בית דין קאמר כי הא דר' אלעזר בר צדוק דמסיק אליבא דר' טרפון ועוד בגמ' אמאי איצטריך לאתויי דרבי אלעזר במתניתין ה"מ לאתויי ע"כ נראה דמתני' איירי לענין אחריות הדרך דמיפטר בשייתן לשליח ב"ד ויש לו כפרה מיד ואין צריך לו להמתין עד שיגיע ליד הנגזל כיון שקבלו לשליח ב"ד אבל בתקנתא זו לא איירי מתניתין בלל:

ואם מת יחזיר לבניו. נראה דאתא לאשמועינן דאפילו ליורשים יוליך למדי א"נ אתא למימר דאין חילוק בין שהנגזל קיים בין היכי דיש חילוק בגזלן בין הוא לבניו דבניו אין משלמין חומש על גזל אביהם קמ"ל דלענין נגזל אין חילוק:

מניח

תכלית ארגון נשי ובנות חב"ד היא לקרב נשי ובנות ישראל מכל החוגים ובאופן דמוסיף והולך
ממכתב ה' אדר, תש"כ

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

תוספות

מַנִּיחַ גְּזֵילָה בֵּינֵיהֶם וּמִסְתַּלֵּק. בְּפֶרֶק הַמַּפְקִיד (ב"מ לז:) מוֹקֵי לָהּ דְּלָאו דַּוְקָא בֵּינֵיהֶם דְּשִׁלְקוּ לְהוּ בּוּלְהוּ וְאַזְלֵי אֶלָּא יָנִיחַ עַד שֶׁיִּתְבָּרֵר הַדָּבָר מִי הֵם הַבְּעָלִים: **דִּבְרֵי** רַבִּי טַרְפוֹן. וְאֲפִילּוּ לְרַב הוּנָא וּלְרַב יְהוּדָה דְּאַמְרֵי בְּהַגּוּזָל בְּתְרָא (לקמן דף קיח.) גַּבֵּי מְנָה לִי בְּיָדְךָ וְהִלָּה אוֹמֵר אֵינִי יוֹדֵעַ חַיָּיב דְּשַׁמָּא וּבְרֵי בְּרֵי עָדִיף וּמִפִּקְּינָן מִמּוּנָא הָכָא מוֹדוּ דְּאִין צָרִיךְ לְשַׁלֵּם לְכָל אֶחָד דְּהָא לְדִידֵיהּ נַמִּי בְּרֵי שֶׁאַרְבָּעָה מִשְּׁקָרִין שֶׁבְּוַדַּאי לֹא גָּזַל אֶלָּא הָאֶחָד הִלְכָּךְ בְּרֵי דִּידֵהוּ לֹא חָשֵׁיב לְגַבֵּי שָׁמָא דִּידֵיהּ לְאַפּוּקֵי מִמּוּנָא וְאֲפִילּוּ רַב נַחְמָן וְרַבִּי יוֹחָנָן דְּאַמְרֵי הָתָם פְּטוּר דְּלָאו בְּרֵי עָדִיף אֶלָּא מוֹקְמִינָן מִמּוּנָא בְּחֲזָקַת מְרִיחָה מְצוּ סְבְרֵי הָכָא אֲפִילּוּ בְּרֵבִי עֲקִיבָא דְּאָמַר עַד שֶׁיְּשַׁלֵּם גְּזֵילָה לְכָל אֶחָד וְאֶחָד דְּהָכָא מִיהָא מְנָה מוֹדֶה דְּאִית לֵיהּ לִשְׁלוּמֵי אֲבָל הָתָם לֹא מוֹדֵי מִידִּי: **לְעוֹלָם** ר"ע. מִשּׁוּם הָכֵי מוֹקֵי פְּלוּגְתַּיְיהוּ בְּנִשְׁבַּע וּבְר"ע וְלֹא מוֹקֵי לָהּ בְּשֶׁלֹּא נִשְׁבַּע וְתִיתֵי כְּר' טַרְפוֹן מִשּׁוּם דְּבָכָל דּוּכְתָּא מְחַדְּרֵי לְאוֹקְמֵי מַתְנִי' כְּר' עֲקִיבָא כְּדַאשְׁכַּחַן בְּסוֹף הַשּׁוֹכֵר אֶת הָאוּמָּנִין (ב"מ דף פב.) דְּפָרִיךְ אִי הָכֵי קָמָה לָהּ מַתְנִי' דְּלֹא כְּרַבִּי עֲקִיבָא:

וְרַבִּי טַרְפוֹן אע"ג דְּנִשְׁבַּע עֲבוּד רַבָּנָן תַּקַּנְתָּא כו'. תִּימָה דְּמִשְּׁמַע הָא אֵין הוֹצָאַת הַדֶּרֶךְ יְתֵירָה מוֹלִיכָהּ אַחֲרֶיהָ לְמָדֵי וְהָאַמְאִי הָאָמַר ר' טַרְפוֹן מַנִּיחַ גְּזֵילָה בֵּינֵיהֶם וּמִסְתַּלֵּק וְכ"ת ה' בְּנֵי אָדָם הַיְיֵנוּ הוֹצָאָה מְרוּבָּה עַל הַקֶּרֶן הָא בִּשְׁנַיִם נַמִּי קָתָנֵי לְקַמָּן בְּבַרְיְיתָא דְּחַסִּיד וְשָׁמָא הַשְׁתָּא אִבַּתִּי לֹא שְׁמִיעַ לֵיהּ וּמִיהוּ תִּימָה כֵּיוָן דְּמוֹדֶה ר"א הֵיכָא דְּאִין הוֹצָאָה יְתֵירָה אַמַּאי קָאָמַר ר"ע הֵיא כְּר' טַרְפוֹן נַמִּי אַתְיָא דְּאֲפִילּוּ לְמַאן דְּמוֹקֵי לָהּ כְּר"ע לֹא מִיתוֹקְמָא מַתְנִיתִין אֶלָּא בְּאֵין הוֹצָאָה יְתֵירָה וְי"ל דְּמִתְנִי' אֵיירֵי אֲפִילּוּ בְּהוֹצָאָה יְתֵירָה שֶׁצָּרִיךְ לְהוֹלִיךְ עַד מָדֵי כְּשֶׁאֵינוֹ מוֹצֵא ב"ד עַד מָדֵי אע"ג דְּלֹא שְׁכִיחַ וְלֹא נָקֵט מַתְנִיתִין מָדֵי אֶלָּא לְפָרוּשֵׁי דְּאֲפִילּוּ בְּהוֹצָאָה יְתֵירָה אֵיירֵי וְצָרִיךְ לְהוֹלִיךְ עַד מָדֵי אוֹ עַד מָקוֹם ב"ד אם יֵשׁ קָרוֹב יוֹתֵר אע"ג דְּהוֹצָאָה יְתֵירָה עַד שָׁם ומש"ה מתוֹקְמָא כְּר"ע וְלֹא כְּר' טַרְפוֹן דְּלֹר' טַרְפוֹן אֲפִילּוּ כִּי אֵין מוֹצֵא ב"ד לְעוֹלָם אֵין צָרִיךְ לַעֲשׂוֹת הוֹצָאָה יְתֵירָה עַל הַקֶּרֶן אֶלָּא מְנִיחַ בְּיָדוֹ עַד שֶׁמּוֹצֵא ב"ד בְּמָקוֹם קָרוֹב וְא"ת מָנְלָן דְּס"ל הָכֵי לְר' טַרְפוֹן דִּלְמָא כְּשֵׁאֵין ב"ד מוֹדֶה וְי"ל דִּסְבְרָא הוּא דְּאִי הָוָה מַצְרִיךְ הוֹצָלָה לְמָדֵי כְּשֵׁאֵין ב"ד כ"ש בְּגָזֵל אֶחָד מֵחַמְשָׁה דְּלֹא הֲוֵי סַגִּי בְּמִסִּירָה לב"ד כֵּיוָן דְּלֹא הָדַר מִמּוּנָא לְמָרֵיהּ אֶלָּא עַד שֶׁיְּשַׁלֵּם לְכָל אֶחָד וְאֶחָד וְהָוָה בֶּן צָדוֹק לְאִשְׁמוּעִינָן רְבוּתָא שֶׁאִם הוֹצָאָה יְתֵירָה עַד ב"ד דְּמַנִּיחַ בְּיָדוֹ אֶלָּא אִתָּא לְאִשְׁמוּעִינָן כְּשֶׁב"ד קָרוֹב טוֹב יוֹתֵר לְהָנִיחַ בְּיָדָם וְעוֹד י"ל דְּוַדַּאי מִדְּלֹא תָנֵי תַּקַּנְתָּא בְּמַתְנִי' שָׁמַע מִינָּה דְּלֵיכָּא תַּקַּנְתָּא בְּלָל בְּנִשְׁבַּע הִלְכָּךְ דַּוְקָא מוֹקֵי לָהּ כְּר"ע וְלֹא כְּר' טַרְפוֹן דְּאִית לֵיהּ תַּקַּנְתָּא וְר"ע לֵית לֵיהּ תַּקַּנְתָּא אֲפִילּוּ בְּגָזֵל מֵאָחֵר הֵיכָא דְּנִשְׁבַּע וְהָא דְּקָאָמַר ר"ע כִּי עֲבוּד רַבָּנָן תַּקַּנְתָּא הֵיכָא דִּידַע כו' לְדִבְרֵי דַּר' טַרְפוֹן קָאָמַר כְּלוֹמַר לְדִידֵיהּ לֵית לֵיהּ תַּקַּנְתָּא בְּלָל בְּנִשְׁבַּע אֶלָּא אֲפִילּוּ לְדִידֵיהּ וְאִית לָךְ דְּרַבִּי אֶלְעָזָר בְּר' צָדוֹק אֲפִילּוּ בְּנִשְׁבַּע אַכַּתִּי אֵיכָא לְמִימַר הָנֵי מִילֵּי הֵיכָא דִּידַע לֵיהּ הוֹדֶה. וְכֵיוָן שֶׁהוֹדֶה מִסְתָּמָא בָּא לְצֵאת יָדֵי שָׁמַיִם כֵּיוָן שֶׁלֹּא תְּבִעוּהוּ וְה"נ צָרִיךְ לְהוֹלִיכוֹ לְמָדֵי כִּי הֵיכִי דְּצָרִיךְ לִיתֵּן מְנָה לְכָל אֶחָד וְאֶחָד:

שכבר

רש"י

הָרֵי זֶה מְשַׁלֵּם חוֹמֶשׁ עַל חוֹמֶשׁ עַד שֶׁיִּתְמַעֵט הַקֶּרֶן מִשֶּׁוָּה פְּרוּטָה וְכֵן בִּפְקָדוֹן שֶׁנֶּאֱמַר אוֹ בִּפְקָדוֹן אוֹ בְּתְשׂוּמֶת יָד אוֹ בְּגָזֵל אוֹ עָשַׁק אֶת עֲמִיתוֹ אוֹ מָצָא אֲבֵידָה וְכִחֵשׁ בָּהּ וְנִשְׁבַּע עַל שָׁקֶר הֲרֵי זֶה מְשַׁלֵּם קֶרֶן וְחוֹמֶשׁ וְאָשָׁם: **גמ'** נִשְׁבַּע לוֹ אֵין לֹא נִשְׁבַּע לוֹ לֹא מַנִּי לֹא רַבִּי טַרְפוֹן וְלֹא רַבִּי עֲקִיבָא דְּתַנְיָא גָּזַל אֶחָד מֵחַמְשָׁה וְאֵינוֹ יוֹדֵעַ אֵיזֶה מֵהֶן וְכָל אֶחָד אוֹמֵר אוֹתִי גָּזַל מַנִּיחַ גְּזֵילָה בֵּינֵיהֶם וּמִסְתַּלֵּק דִּבְרֵי רַבִּי טַרְפוֹן ר"ע אוֹמֵר לֹא זוּ דֶּרֶךְ מוֹצִיאָתוֹ מִידֵי עֲבֵירָה עַד שֶׁיְּשַׁלֵּם גְּזֵילָה לְכָל אֶחָד [וְאֶחָד] מַנִּי אִי ר"ט אע"ג דְּאִישְׁתַּבַּע אָמַר מַנִּיחַ גְּזֵילָה בֵּינֵיהֶם וּמִסְתַּלֵּק אִי רַבִּי עֲקִיבָא אע"ג דְּלֹא אִישְׁתַּבַּע אָמַר עַד שֶׁיְּשַׁלֵּם גְּזֵילָה לְכָל אֶחָד וְאֶחָד לְעוֹלָם רַבִּי עֲקִיבָא הִיא וְכִי קָאָמַר רַבִּי עֲקִיבָא עַד שֶׁיְּשַׁלֵּם גְּזֵילָה לְכָל אֶחָד וְאֶחָד הֵיכָא דְּאִישְׁתַּבַּע הוּא דְּקָאָמַר מַאי טַעְמָא דְּאָמַר קְרָא לַאֲשֶׁר הוּא לוֹ יִתְּנֶנּוּ בְּיוֹם אַשְׁמָתוֹ וְרַבִּי טַרְפוֹן אע"ג דְּאִישְׁתַּבַּע עֲבוּד רַבָּנָן תַּקַּנְתָּא דְּתַנְיָא ר' אֶלְעָזָר בְּרַבִּי צָדוֹק אוֹמֵר תַּקָּנָה גְּדוֹלָה הִתְקִינוּ שֶׁאִם הָיְתָה הוֹצָאָה יְתֵירָה עַל הַקֶּרֶן מְשַׁלֵּם קֶרֶן וְחוֹמֶשׁ לְבֵית דִּין וּמֵבִיא אֲשָׁמוֹ וּמִתְכַּפֵּר לוֹ וְר' עֲקִיבָא כִּי עֲבוּד רַבָּנָן תַּקַּנְתָּא הֵיכָא דִּידַע לְמַאן גַּזְלֵיהּ דְּקָא מְהַדַּר לֵיהּ מְמוּנָא לְמָרֵיהּ גָּזַל אֶחָד מֵחַמְשָׁה דְּלֹא יָדַע לְמַאן גַּזְלֵיהּ דְּלֹא הָדַר מְמוּנָא לְמָרֵיהּ לֹא עֲבוּד רַבָּנָן תַּקַּנְתָּא מַתִּיב רַב הוּנָא בַּר יְהוּדָה א"ר שִׁמְעוֹן בֶּן אֶלְעָזָר לֹא נֶחְלְקוּ רַבִּי טַרְפוֹן וְרַבִּי עֲקִיבָא עַל שֶׁלָּקַח אֶחָד מֵחַמְשָׁה וְאֵינוֹ יוֹדֵעַ מֵאֵיזֶה מֵהֶן לָקַח שֶׁמֵּנֵּיהֶם דְּמֵי מָקָח בֵּינֵיהֶם וּמִסְתַּלֵּק עַל מַה נֶּחְלְקוּ שֶׁגָּזַל אֶחָד מֵחַמְשָׁה בְּנֵי אָדָם וְאֵינוֹ יוֹדֵעַ מֵאֵיזֶה מֵהֶן גָּזַל שֶׁר' טַרְפוֹן אוֹמֵר מַנִּיחַ דְּמֵי גְּזֵילָה בֵּינֵיהֶם וּמִסְתַּלֵּק וְרַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר אֵין לוֹ תַּקָּנָה עַד שֶׁיְּשַׁלֵּם גְּזֵילָה לְכָל אֶחָד וְאֶחָד וְאִי סַלְקָא דַּעְתָּךְ דְּאִישְׁתַּבַּע מַה לִּי לָקַח מַה לִּי גָּזַל וְעוֹד מַתִּיב רָבָא מַעֲשֶׂה בְּחָסִיד אֶחָד שֶׁלָּקַח מִשְּׁנֵי בְּנֵי אָדָם וְלֹא הָיָה יוֹדֵעַ מֵאֵיזֶה מֵהֶן לָקַח וּבָא לִפְנֵי רַבִּי טַרְפוֹן אָמַר לוֹ הַנַּח דְּמֵי מָקָחְךָ בֵּינֵיהֶם וְהִסְתַּלֵּק בָּא לִפְנֵי רַבִּי עֲקִיבָא אָמַר לוֹ אֵין לְךָ תַּקָּנָה עַד שֶׁתְּשַׁלֵּם לְכָל אֶחָד וְאֶחָד וְאִי סַלְקָא דַּעְתָּךְ דְּמִישְׁתַּבַּע חָסִיד מִי מִישְׁתַּבַּע בִּשְׁקָרָא וְכִי תֵּימָא דְּמִישְׁתַּבַּע וְהָדַר חָיֵי חָסִיד וְהָא כָּל הֵיכָא דְּאַמְרִינָן מַעֲשֶׂה בְּחָסִיד אֶחָד אוֹ רַבִּי יְהוּדָה בֶּן בָּבָא אוֹ רַבִּי יְהוּדָה בְּרַבִּי אִילְעַאי וְרַבִּי יְהוּדָה בֶּן בָּבָא וְרַבִּי יְהוּדָה בְּרַבִּי אִילְעַאי חֲסִידִים דְּמֵעִיקָּרָא הֲווּ אֶלָּא לְעוֹלָם ר' טַרְפוֹן הִיא וּמוֹדֶה ר' טַרְפוֹן הֵיכָא דְּאִישְׁתַּבַּע מַאי טַעְמָא דְּאָמַר קְרָא לַאֲשֶׁר הוּא לוֹ יִתְּנֶנּוּ בְּיוֹם אַשְׁמָתוֹ וְרַבִּי עֲקִיבָא (דְּאָמַר) אע"ג דְּלֹא מִישְׁתַּבַּע קָנִים וְר' טַרְפוֹן מִכֹּחַ הֵיכָא דְּמִישְׁתַּבַּע לֹא סַגֵּיא דְּלֹא הוֹדֶה מַאי אִירְיָא וְנִשְׁבַּע אֲפִילּוּ בְּלֹא שְׁבוּעָה נַמִּי דְּתַנְיָא מוֹדֶה רַבִּי טַרְפוֹן בְּאוֹמֵר לְשָׁנִים גָּזַלְתִּי אֶחָד מִכֶּם מָנֶה וְאֵינִי יוֹדֵעַ אֵיזֶה מִכֶּם נוֹתֵן לְזֶה מָנֶה וּלְזֶה מָנֶה

שכבר

מוקדשת להדפסה ושימוש אישי בלבד

חֲרֵי זֶה מְשַׁלֵּם חוֹמֶשׁ נוסף עַל הַחוֹמֶשׁ הראשון, כיון שאותו חומש נעשה כ'קרן', שהרי התחייב לשלמו וכפר בו, ודינו ככל מחויב ממון שכפר בו ונשבע לשקר, שמשלם עליו חומש, וכן אם נתן לו את החומש הראשון ונשבע לשקר על החומש השני והודה, חייב להוסיף חומש על החומש השני [שנעשה כקרן], וכן לעולם, עַד שֶׁיִּתְמַעֵט הַ'קֶּרֶן' – החומש שכופר בו הגזלן ודינו עתה כקרן מְשֻׁוֶּה פְּרוּטָה, כיון שאין חיוב חומש בנשבע לשקר על כפירת פחות משוה פרוטה. מבארת המשנה שדינים אלו שייכים בחיובי ממון נוספים, וְכֵן בְּפִקָּדוֹן שכפר בו השומר ונשבע לשקר, שֶׁנֶּאֱמַר (ויקרא ה כא), 'נֶפֶשׁ כִּי תֶחֱטָא וּמָעְלָה מַעַל בַּה' וְכִחֵשׁ בַּעֲמִיתוֹ (או) בְּפִקָּדוֹן, אוֹ בִּתְשׂוּמֶת יָד – הלואה, אוֹ בְגָזֵל, אוֹ עָשַׁק אֶת עֲמִיתוֹ – שכר שכיר, אוֹ מָצָא אֲבֵדָה וְכִחֵשׁ בָּהּ וְנִשְׁבַּע עַל שָׁקֶר', בכל אלו, חֲרֵי זֶה מְשַׁלֵּם קֶרֶן וְחוֹמֶשׁ, ומביא קרבן אָשָׁם.

גמרא

שנינו במשנה: הגוזל את חבירו שוה פרוטה ונשבע לו, יוליכנו אחריו אפילו למדי. מדייקת הגמרא: אם נִשְׁבַּע לוֹ, אֵין – כן, חייב להוליכה למדי, אך אם לֹא נִשְׁבַּע לוֹ, לֹא, אלא תהא בידו עד שיבוא ליטלה ממנו. וסברה הגמרא שחיוב ההולכה למדי אינו מחמת השבועה, אלא מדין השבת הגזילה, ולכך מקשה הגמרא, מַנִּי – מי הוא התנא של משנתינו, המחייב להוליך למדי רק כשנשבע לשקר, והרי אין זה לֹא רַבִּי טַרְפוֹן, וְלֹא רַבִּי עֲקִיבָא, (דתניא) [דְּתָנֵן] ביבמות (קיח:), מִי שֶׁגָּזַל אֶחָד מֵחֲמִשָּׁה בְּנֵי אָדָם, וְאֵינוֹ יוֹדֵעַ אֵיזֶה מֵהֶן גָּזַל, וְכָל אֶחָד מהחמשה אוֹמֵר 'אוֹתִי גָּזַל', הדין הוא שהגולן מַנִּיחַ את הַגְּזֵלָה בֵּינֵיהֶם – בין כל החמשה, שהרי אחד מהם הוא הנגזל, וּמִסְתַּלֵּק בכך מן הדין, דִּבְרֵי רַבִּי טַרְפוֹן. רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר, לֹא זוֹ הַדֶּרֶךְ שמוֹצִיאָתוֹ מִידֵי עֲבֵירָה של גזל, ואינו נפטר מחיובו עַד שֶׁיְּשַׁלֵּם את דמי הַגְּזֵלָה לְכָל אֶחָד [וְאֶחָד] מהחמשה. והבינה הגמרא שמחלוקתם היא האם חייבה התורה את הגולן להשיב את הגזילה ליד הנגזל ממש, או שדי בכך שאינו מעכבה בידו, ומסיימת הגמרא את קושייתה, מַנִּי – כדעת מי סוברת משנתינו, אִי רַבִּי טַרְפוֹן, הלא אַף עַל גַּב דְּאִישְׁתַּבַּע לשקר אָמַר שמַנִּיחַ הגזלן את הַגְּזֵלָה בֵּינֵיהֶם וּמִסְתַּלֵּק, ואילו במשנתינו מבואר שבנשבע לשקר חייב להוליכה אחריו למדי. וְאִי רַבִּי עֲקִיבָא, הלא אַף עַל גַּב דְּלֹא אִישְׁתַּבַּע לשקר אָמַר שאינו נפטר עַד שֶׁיְּשַׁלֵּם גְּזֵלָה לְכָל אֶחָד וְאֶחָד, כדי שיהיה ברור שבאה הגזילה ליד הנגזל, ואילו במשנתינו משמע שאם לא נשבע אינו חייב להוליכה אחריו למדי. הגמרא מבארת את מחלוקתם באופן אחר, ולפי זה תבואר משנתינו. מתרצת הגמרא: לְעוֹלָם משנתינו כְּרַבִּי עֲקִיבָא הִיא, וְכִי קָאָמַר רַבִּי עֲקִיבָא שאינו נפטר עַד שֶׁיְּשַׁלֵּם גְּזֵלָה לְכָל אֶחָד וְאֶחָד, רק הֵיכָא דְּאִישְׁתַּבַּע לשקר הוּא דְּקָאָמַר כן, וכמבואר במשנתינו שהחיוב להוליך את הגזילה למדי הוא רק כשנשבע לשקר, ובאמת אם לא נשבע לשקר מניח את הגזילה ומסתלק. וּמַאי מַעְמָא, משום דְּאָמַר קְרָא רק לגבי הנשבע לשקר (ויקרא ה כד) לַאֲשֶׁר הוּא לוֹ יִתְּנֶנּוּ בְּיוֹם אַשְׁמָתוֹ', כלומר שאינו נפטר עד שישיב ליד הנגזל, אבל כשלא נשבע לא חייבתו תורה בכך, ואינו חייב להשיב לכל החמשה, וכן אינו צריך ללכת אחריו למדי. מבארת הגמרא לפי זה את סברת רבי טרפון, וְרַבִּי טַרְפוֹן סובר דאַף עַל גַּב דְּאִישְׁתַּבַּע לשקר ומעיקר הדין חל עליו חיוב השבה ליד הנגזל, מכל מקום מניח גזילה ביניהם ומסתלק, כיון דַּעֲבוּד רַבָּנָן תַּקָּנְתָּא – עשו חכמים תקנה שיפטר בהנחת הגזילה, כדי שלא ימנע הגולן מלעשות תשובה. וכמו דְּתַנְיָא בברייתא לגבי גזלן שנשבע לשקר, והלך הנגזל למקום רחוק, רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בְּרִבִּי צָדוֹק אוֹמֵר, תַּקָּנָה גְּדוֹלָה הִתְקִינוּ חכמים, שֶׁאִם הָיְתָה ההוֹצָאָה של הולכת הגזילה לנגזל יְתֵירָה עַל שווי הַקֶּרֶן, אינו צריך להוליכה אחריו, אלא מְשַׁלֵּם – נותן קֶרֶן וְחוֹמֶשׁ לְבֵית דִּין שיהא בידם עד שיבוא הנגזל, וּמֵבִיא את אֲשָׁמוֹ מיד, וּמִתְכַּפֵּר לוֹ, אף שעדיין לא באה הגזילה ליד הנגזל. וסובר רבי טרפון שכשם שתקנו חכמים שאינו צריך להוליך את הגזילה למדי, כך כשגזל אחד מחמשה ואינו יודע מאיזה מהם, די שיניחנה ביניהם ואינו צריך להשיב לכל אחד. חוזרת הגמרא ומבארת את דעת רבי עקיבא: וְרַבִּי עֲקִיבָא, אף הוא סובר שתיקנו כן לגבי הולכה למדי, אך לדעתו לא תיקנו כן בגוזל אחד מחמשה, משום דכִּי עֲבוּד רַבָּנָן תַּקָּנְתָּא שיתן את הגזילה לבית דין, היינו הֵיכָא דִּידַע לְמַאן גַּזְלֵיהּ – באופן שהגזלן יודע ממי גזל, אלא שאינו במקומו שישיב לו, דְּקָא מַהְדַּר לֵיהּ מְמוֹנָא לְמָרֵיהּ – שהרי הממון יחזור לבעליו, כשיחזור הנגזל למקומו לאחר זמן, אך בְּגָזַל אֶחָד מֵחֲמִשָּׁה, דְּלֹא יָדַע הגזלן לְמַאן גַּזְלֵיהּ, דְּאם יניח את הגזילה בבית דין לֹא הָדַר מְמוֹנָא לְמָרֵיהּ – לא יחזור הממון לבעליו, לֹא עֲבוּד רַבָּנָן תַּקָּנְתָּא, אלא חייב להשיבה ליד הנגזל, ומשלם לכל אחד ואחד. הגמרא דוחה אוקימתא זו, שמחלוקת רבי עקיבא ורבי טרפון היא רק כשנשבע לשקר. מקשה הגמרא: מָתִיב רַב הוּנָא בַּר יְהוּדָה, שנינו בברייתא, אָמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן אֶלְעָזָר, לֹא נֶחְלְקוּ רַבִּי טַרְפוֹן וְרַבִּי עֲקִיבָא עַל אדם שֶׁלָּקַח – קנה חפץ מאֶחָד מֵחֲמִשָּׁה, וְאֵינוֹ יוֹדֵעַ מֵאֵיזֶה מֵהֶן לָקַח, שֶׁלדברי הכל מַנִּיחַ את דְּמֵי הַמֶּקַח בֵּינֵיהֶם וּמִסְתַּלֵּק, כיון שלא עשה איסור בכך, והפסוק 'לַאֲשֶׁר הוּא לוֹ יִתְּנֶנּוּ בְּיוֹם אַשְׁמָתוֹ' המחייב להשיב לידי הנגזל נאמר רק במקום שחטא וצריך כפרה, עַל מַה נֶּחְלְקוּ, על אדם שֶׁגָּזַל מֵאֶחָד מֵחֲמִשָּׁה בְּנֵי אָדָם, וְאֵינוֹ יוֹדֵעַ מֵאֵיזֶה מֵהֶן גָּזַל, שֶׁרַבִּי טַרְפוֹן אוֹמֵר מַנִּיחַ דְּמֵי גְּזֵלָה בֵּינֵיהֶם וּמִסְתַּלֵּק, וְרַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר כיון שעבר איסור, אֵין לוֹ תַּקָּנָה להפטר, עַד שֶׁיְּשַׁלֵּם גְּזֵלָה לְכָל אֶחָד וְאֶחָד. מסיים רב הונא את קושייתו, וְאִי סַלְקָא דַּעְתָּךְ לומר שנחלקו רק באופן דְּאִישְׁתַּבַּע לשקר, אם כן מַה לִּי לָקַח, מַה לִּי גָּזַל, והרי השבועה היא המחייבתו, וכמו שחייבה התורה בנשבע לשקר על שכר שכיר, אף שבא הממון לידו בהיתר, כך יש לחייבו בשבועת שקר על מקח, אף שבא הממון לידו בהיתר.

וְעוֹד מָתִיב רָבָא, אף לסוברים שנחלקו רבי עקיבא ורבי טרפון גם במקח, מברייתא ששנינו, מַעֲשֶׂה בְּחָסִיד אֶחָד שֶׁלָּקַח חפץ מאחד מִשְּׁנֵי בְּנֵי אָדָם, וְלֹא הָיָה יוֹדֵעַ מֵאֵיזֶה מֵהֶן לָקַח, וכל אחד מהם טען שלקח ממנו, וּבָא לִפְנֵי רַבִּי טַרְפוֹן, אָמַר לוֹ רבי טרפון הַנַּח את דְּמֵי מְקָחְךָ בֵּינֵיהֶם וְהִסְתַּלֵּק. חזר אותו חסיד וּבָא לִפְנֵי רַבִּי עֲקִיבָא, אָמַר לוֹ רבי עקיבא אֵין לְךָ תַּקָּנָה להפטר עַד שֶׁתְּשַׁלֵּם את דמי המקח לְכָל אֶחָד וְאֶחָד. מסיים רבא את קושייתו, וְאִי סַלְקָא דַּעְתָּךְ שנחלקו רק באופן דְּמִישְׁתַּבַּע לשקר, 'חָסִיד' מִי מִישְׁתַּבַּע בְּשִׁיקְרָא – וכי יתכן שאדם המכונה בברייתא כ'חסיד' ישבע לשקר. וְכִי תֵּימָא דְּבתחילה לא היה חסיד, אלא מִישְׁתַּבַּע לשקר, וַהֲדַר – ואחר כך חָזֵי חָסִיד, וְהָא כלל הוא בידינו, דְּכָל הֵיכָא דְּאַמְרִינַן 'מַעֲשֶׂה בְּחָסִיד אֶחָד', הרי זה אוֹ רַבִּי יְהוּדָה בֶּן בָּבָא, אוֹ רַבִּי יְהוּדָה בְּרִבִּי אִילְעַאי, וְהרי גם רַבִּי יְהוּדָה בֶּן בָּבָא וגם רַבִּי יְהוּדָה בְּרִבִּי אִילְעַאי חֲסִידִים דְּמֵעִיקָּרָא הֲווּ – חסידים מתחילתם היו, ובודאי לא נשבעו מעולם לשקר. ומברייתות אלו מוכח שמחלוקת רבי טרפון ורבי עקיבא היא באופן שלא נשבע לשקר.

הגמרא חוזרת בה, ומעמידה את מחלוקתם באופן אחר, ולפי זה תבואר משנתינו. מתרצת הגמרא: אֶלָּא, לְעוֹלָם משנתינו כְּרַבִּי טַרְפוֹן הִיא, הסובר בגזל מאחד מחמשה בני אדם שמניח גזילה ומסתלק, ומדובר באופן שלא נשבע לשקר, וּמוֹדֶה רַבִּי טַרְפוֹן הֵיכָא דְּאִישְׁתַּבַּע לשקר, שחייב לשלם לכל אחד ואחד, ולכן במשנתינו שנשבע לשקר חייב להוליכה אחריו למדי, אך בלא נשבע לשקר אינו חייב בכך. מבררת הגמרא, מַאי מַעְמָא, דְּאָמַר קְרָא לגבי נשבע

המשך בעמוד 50

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

שֶׁכְּבָר הוֹדָה מִפִּי עַצְמוֹ ובא לצאת ידי שמים, וגם לדעת רבי טרפון אינו יוצא ידי שמים עד שישלם לכל אחד ואחד, אף שלא נשבע. ואם כן אף לגבי הולכה למדי אינו יוצא ידי שמים עד שיוליכנו אחריו, ומדוע נקטה משנתינו שרק כשנשבע חייב להוליכה אחריו למדי.

הגמרא חוזרת בה מהבנתה הראשונה שיש שייכות בין החיוב לשלם לכל החמשה, לבין החיוב להוליך את הגזילה למדי. מתרצת הגמרא: אֶלָּא אָמַר רָבָא, לעולם משנתינו כדברי הכל, ומחלוקת רבי טרפון ורבי עקיבא לגבי גוזל אחד מחמשה היא בין כשנשבע לשקר ובין כשלא נשבע לשקר, שלרבי עקיבא מעיקר הדין חייב לשלם לכל אחד מהחמשה, ולרבי טרפון מעיקר הדין מניח ביניהם ונפטר, ורק אם בא לצאת ידי שמים משלם לכולם. ואף על פי כן משנתינו מחייבת להוליך את הגזילה למדי רק כשנשבע לשקר, כיון דְּשַׁאנִי מַתְנִיתִין, דְּכֵיוָן דְּיָדַע הגזלן לְמַאן גַּזְלֵיהּ – ממי הוא גזל, וְאוֹדֵי לֵיהּ – והודה לו שהוא חייב, אלא שאינו במקומו, כֵּיוָן דְּאִפְּשַׁר לְאַהְדּוּרֵי מְמוֹנָא לְמָרֵיהּ – כיון שהגזלן מזומן להשיב את הגזילה, הָוֶה לֵיהּ כְּמַאן דְּאָמַר לֵיהּ – הרי זה כאילו אמר הנגזל לגזלן 'יְהִיוּ לִי המעות כפקדון בְּיָדְךָ עד שאבוא ליטלם', והרי זה כאילו כבר השיב לנגזל את הגזילה. הִלְכָּךְ – לכן, אם נִשְׁבַּע הגזלן לשקר, אַף עַל גַּב דְּקָאָמַר לֵיהּ הנגזל 'יְהִיוּ לִי בְּיָדְךָ', מכל מקום כֵּיוָן דְּכַעֵי [–שהוא צריך] כַּפָּרָה על שבועתו, לֹא סַגִּי – לא די לו בכך, ואינו מתכפר עַד דְּמָטֵי לִידֵיהּ – שתבוא הגזילה ליד הנגזל, הָא – אבל אם לֹא אִישְׁתַּבַּע לשקר, הָוֵי נַבִּיהּ – הרי זה אצלו פִּקָּדוֹן, עַד דְּאָתֵי וְשָׁקֵיל לֵיהּ – עד שיבוא הנגזל ויטלנו, ואינו חייב להוליכה אחריו למדי אף בכדי לצאת ידי שמים. מה שאין כן בגזל מאחד מחמשה, כיון שאינו יודע ממי גזל ואינו עומד להשיב את הגזילה, אין היא כפקדון בידו, ובזה נחלקו רבי טרפון ורבי עקיבא האם חייב לשלם לכל אחד ואחד מעיקר הדין או רק כדי לצאת ידי שמים:

שנינו במשנה: הגוזל את חבירו שוה פרוטה ונשבע לו, יוליכנו אחריו אפילו למדי, לֹא יִתֵּן לֹא לִבְנוֹ וְלֹא לְשָׁלוּחוֹ:

הגמרא מבררת את דינו של המפקיד מעות אצל חבירו, ושלח שליח שיקח את המעות מיד השומר ויביאם לו, האם נפטר השומר מאחריות במסירת המעות ליד השליח, ולפי זה תבואר משנתינו. אִיתְּמַר בבית המדרש, שָׁלִיחַ, שֶׁעָשָׂאוּ – מינהו המשלח בִּפְנֵי עֵדִים להביא לו מעות מיד חבירו, שהם אצלו בפקדון או בהלואה, רַב חִסְדָּא אָמַר, הָוֵי שָׁלִיחַ – דינו כשליח של בעל המעות, וכשקיבל את המעות מהשומר הרי זה כאילו הגיעו ליד בעליהם, ונפטר השומר מאחריותם אם נאנסו בדרך. וְרַבָּה אָמַר, לֹא הָוֵי שָׁלִיחַ של בעל המעות, אלא המעות עדיין באחריות השומר עד שיגיעו ליד הבעלים. מבארת הגמרא את טעמיהם: רַב חִסְדָּא אָמַר, הָוֵי שָׁלִיחַ, מפני שזו היא כוונת המשלח, דִּלְהָכִי טָרְחֵי וְאוֹקְמֵיהּ בִּעֵדִים – לצורך כך טרח ומינה את השליח בפני עדים, כדי דְּלֵיקוּ בִּרְשׁוּתֵיהּ – שיעמדו המעות ברשותו מיד כשיקבלם השליח, ויפטר השומר מאחריותם. וְרַבָּה אָמַר, לֹא הָוֵי שָׁלִיחַ, כיון דַּהְכִי קָאָמַר – כך כוונת המשלח לומר לשומר, שליח זה אִינִישׁ מְהֵימְנָא הוּא – אדם נאמן הוא, אִי סָמֵכְתְּ סְמוֹךְ – אם רצונך בכך יכול אתה לסמוך עליו, אִי כָּעֵית לְשַׁדּוּרֵיהּ בְּיָדֵיהּ שָׁדַר בְּיָדֵיהּ – אם רצונך לשלוח לי את מעותי על ידו, יכול אתה לשולחם כשלוחך, אך אין אני ממנהו כשלוחי, וממילא אינו נפטר מאחריות במסירתם לשליח זה.

מקשה הגמרא על דברי רב חסדא: תָּנֵן במשנה (ב"מ צח:), הַשּׁוֹאֵל – אדם שביקש לשאול מחבירו אֶת הַפָּרָה, וְהמשאיל שִׁילְּחָהּ אליו בְּיַד בְּנוֹ, בְּיַד עַבְדּוֹ או בְּיַד שְׁלוּחוֹ של המשאיל, אוֹ ששילחה המשאיל בְּיַד בְּנוֹ, בְּיַד עַבְדּוֹ או בְּיַד שְׁלוּחוֹ שֶׁל הַשּׁוֹאֵל, וּמֵתָה בדרך, פָּטוּר, כיון שעדיין לא באה לרשותו ואין דינו כשואל. מבררת הגמרא, הַאי 'שְׁלוּחוֹ' של שואל' הֵיכִי דָּמֵי, אִי דְּלֹא עֲשָׂהּ אותו השואל שליח בִּפְנֵי עֵדִים, מְנָא יַדְעִינָן – מנין לנו שהוא שלוחו, שמכנה אותו המשנה כ'שלוחו', אֶלָּא ודאי מדובר דְּעֲשָׂהּ אותו שליח בִּעֵדִים, וְאף על פי כן קָתָנֵי דְּאִם מתה בדרך פָּטוּר, ומוכח ששליח שעשאו בעדים אינו נחשב כשליח, וקַשְׁיָא לְרַב חִסְדָּא הסובר ששליח שעשאו בעדים הוי שליח. מתרצת הגמרא: יש לבאר את המשנה כִּדְאָמַר רַב חִסְדָּא להלן בביאור משנתינו, שמדובר בְּשִׁכִּירוּ – אדם ששכרו לעבוד עימו, וּלְקִיטוּ – או ששכרו ללקוט את תבואתו, וְהָכָא נַמִּי יש לבאר ש'שלוחו של שואל' היינו בְּשִׁכִּירוּ וּלְקִיטוּ, ולא בשליח שמינהו בפירוש לשליחות זו.

ממשיכה הגמרא ומקשה על רב חיסדא: תָּנֵן במשנתינו (קג.), לֹא יִתֵּן הגזלן את הגזילה לֹא לִבְנוֹ וְלֹא לְשָׁלוּחוֹ של הנגזל. מבררת הגמרא, הַאי 'שְׁלוּחוֹ' של הנגזל' הֵיכִי דָּמֵי, אִי דְּלֹא עֲשָׂאוּ בִּפְנֵי עֵדִים, מְנָא יַדְעִינָן שהוא שלוחו של הנגזל, שהתמשנה מכנה אותו כ'שלוחו', אֶלָּא לֵאו מדובר באופן דַּעֲשָׂאוּ שליח בִּפְנֵי עֵדִים, ומכל מקום אינו יכול לתת לו את הגזילה, וקשה על רב חיסדא הסובר ששליח שהתמנה בעדים הוי שליח. מתרצת הגמרא: תִּרְגְּמָא – פירש רַב חִסְדָּא את משנתינו והעמידה בְּשִׁכִּירוּ וּלְקִיטוּ של הנגזל, שלא התמנו בפירוש לשליחות זו, ולכן אין הגזלן יכול לתת להם את הגזילה ולהפטר.

מקשה הגמרא על תירוצו של רב חסדא: לדבריך משנתינו עוסקת בשכירו ולקיטו, אֲבָל אם נתן את הגזילה ליד שָׁלִיחַ שֶׁעֲשָׂאוּ הנגזל בְּעֵדִים, מַאי – מה יהיה הדין, האם הָכִי נַמִּי דְּהָוֵי שָׁלִיחַ של הנגזל ויפטר הגזלן בנתינה לידו, אם כן קשה, אַדְּתָנֵי – עד ששנה התנא בסֵיפָא 'אֲבָל נוֹתֵן הוּא את הגזילה לְשָׁלִיחַ בֵּית דִּין' ונפטר, לְפָלוֹג וְלִיתְנֵי בְּרֵישֵׁיהּ – היה לתנא לחלק בדין 'שלוחו של הנגזל' עצמו, ולומר שרק נתינה ליד שכירו ולקיטו אינה פוטרתו, אך שָׁלִיחַ שֶׁעֲשָׂאוּ בְּעֵדִים, הָכִי נַמִּי דְּהָוֵי שָׁלִיחַ, ויכול לתת לידו ולהפטר. מתרצת הגמרא: אָמְרֵי, הטעם שלא נקט התנא אופן של מינוי שליח בעדים, משום דהלכה זו לֹא פְּסִיקָא לֵיהּ – אינה פסוקה לו ואינו יכול לשנותה בקצרה [כמו שיבואר להלן], שהרי לגבי שָׁלִיחַ בֵּית דִּין, לֹא שָׁנָא – אין חילוק אם עֲשָׂאוּ הנגזל, וְלֹא שָׁנָא אם עֲשָׂאוּ הַגַּזְלָן, הָוֵי שָׁלִיחַ ויכול הגזלן לתת לו את הגזילה, וּפְסִיקָא לֵיהּ – הלכה זו פסוקה לו, ויכול לשנותה בדרך קצרה. אך שָׁלִיחַ שֶׁעֲשָׂאוּ בְּעֵדִים, דְּכִי – שרק אם עֲשָׂאוּ הנגזל הוּא דְּהָוֵי שָׁלִיחַ, ונפטר הגזלן במסירה לידו, אבל אם עֲשָׂאוּ הַגַּזְלָן לֹא הָוֵי שָׁלִיחַ הפוטרו, לֹא פְּסִיקָא לֵיהּ – אין הלכה זו פסוקה לו, ולכן לא שנה התנא את הדין של שליח שעשאו בעדים אלא את הדין של שליח בית דין. מוסיפה הגמרא ומבארת: וּלְאַפּוּקֵי מֵהַאי תַּנָּא – משנתינו שהעמדנוה ששליח בית דין מועיל אף אם עשאו הגזלן, באה להוציא ולחלוק על תנא אחר ששנה בברייתא לא כך, דְּתַנְיָא, רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן אֶלְעָזָר אוֹמֵר, שָׁלִיחַ בֵּית דִּין שֶׁעֲשָׂאוּ גַּזְלָן וְלֹא עֲשָׂאוּ גַּזְלָן, אוֹ שֶׁעֲשָׂאוּ גַּזְלָן וְשָׁלַח הַלָּה – הנגזל, שליח אחר, וְנָטַל שליח הנגזל אֶת שֶׁלּוֹ מִיָּדוֹ של שליח הגזלן, פָּטוּר הגזלן, ומבואר בזה שאין הגזלן יכול לעשות שליח בית דין ולהפטר, אלא רק כשבאה הגזילה ליד שליח הנגזל נפטר בכך, ולא כמו שהעמדנו את משנתינו ששליח בית דין פוטר אף כשעשאו הגזלן.

מביאה הגמרא דעת אמוראים נוספים בדין שליח שעשאו בעדים: רַבִּי יוֹחָנָן וְרַבִּי אֶלְעָזָר דְּאָמְרֵי תַּרְוַיְיהוּ – אמרו שניהם, שָׁלִיחַ שֶׁעֲשָׂאוּ בעל הממון בִּפְנֵי עֵדִים, הָוֵי שָׁלִיחַ, ומשהגיע הממון ליד השליח הרי הוא באחריותו. וְאִם תֹּאמַר – ואם תקשה על דין זה מִמִּשְׁנָתֵנוּ ששנינו שלא יתן הגזלן את הגזילה לבנו או שלוחו של הנגזל, ומשמע שידוע על פי עדים שהוא שלוחו, יש לומר שמשנתינו אינה עוסקת בשליח שמינהו בעדים, אלא בְּ'מַמְצִיא לוֹ שָׁלִיחַ', דְּאָמַר לֵיהּ הנגזל לשליח, אית לִי זוּזֵי גַּבֵּי פְּלָנְיָא – יש לי מעות אצל אדם פלוני וְלֹא קָא מְשַׁדַּר לְהוּ – ואינו שולחם אלי, אִיתְּחֲזֵי לֵיהּ – התראה לפניו ושאל אותו אם רצונו לשלוח עמך עבורי דבר, דְּלְמָא רצונו לשולחם, אלא דַּאינִישׁ הוּא דְּלֹא מַשְׁכַּח לְשַׁדּוּרֵי לֵיהּ – אינו מוצא אדם לשלוח אותם עימו. וכיון שלא מינהו שיהא שלוחו, אין הגזלן נפטר בנתינת המעות לידי אותו השליח. ובעוד דרך יש ליישב את משנתינו: אִי נַמִּי, כִּדְרַב חִסְדָּא, שמשנתינו עוסקת בְּשִׁכִּירוּ וּלְקִיטוּ של הנגזל, שכיון שלא מינם הנגזל לשליחות זו, אין הגזלן נפטר במסירה לידם.

הגמרא מביאה דין נוסף בדיני שליחת מעות על ידי שליח: אָמַר רַבִּי יְהוּדָה, אָמַר שְׁמוּאֵל,

מוקדשת להדפסה ושימוש אישי בלבד

רש"י

שֶׁכְּבָר הוֹדָה מִפִּי עַצְמוֹ. וּבָא לְצֵאת יְדֵי שָׁמַיִם וְאע"ג דְּבֵי דִינָא לֹא מְצוּ מְחַיְּבֵי לֵיהּ אֶלָּא מַגִּיחַ לְפָנֵיהֶם מִידוֹ יְדֵי עוֹנֶשׁ אֵין יוֹצֵא עַד שֶׁיְּשַׁלֵּם לְשָׁנֵיהֶם דְּהָא לָאו לְבַעֲלִים אַהַדְרֵיהּ אַמֵּאי אָמַר לֵיהּ רַבִּי טַרְפוֹן הַנַּח דָּמֵי מְקַחֲךָ בֵּינֵיהֶם הָא כֵּיוָן דְּחִסִּיד הֲוָה מִסְתָּמָא הָיְה בָּא לְצֵאת יְדֵי שָׁמַיִם וְי"ל דִּלְכַתְּחִילָּה בָּא עִמּוֹ לָדִין אִם הוּא מְחַיֵּיב מִן הַדִּין וְשוּב מַה שֶׁעָשָׂה עֲשָׂה א"נ אֲפִילּוּ לְצֵאת יְדֵי שָׁמַיִם אֵין חַיָּיב לֹר' טַרְפוֹן אֶלָּא בְּגֵזֶל אֲבָל בְּפִקָּדוֹן וּמִקֶּח דִּלְא עֲשָׂה איסוּרָא לֹא וְכֵן מִשְׁמַע בְּהַמַּפְקִיד (שם דף לז: ושם) דְּבֵי רַמִּי הָתָם גֵּזֶל אַגֵּזֶל מִשֵּׁנִי הָכָא בְּבָא לְצֵאת יְדֵי שָׁמַיִם וּלְעִיל מִינֵּיהּ כִּי רַמִּי פִּקָּדוֹן אפִקָּדוֹן לֹא בְּעֵי לְשַׁנּוּיֵי הָכֵי וְאֵין לְהַאֲרִיךְ כֹּאן בְּסוּגְיָא דְּהָתָם:

אָמַר רְבָא שֶׁאנִי מִתְנִי' כו'. לְפִי הַסְּפָרִים דִּל"ג אֶלָּא מִשְׁמַע דְּאִתָּא רְבָא לְתַרוּצִי פִּירְכָא דְּפַרְכִינַן לֹר' טַרְפוֹן וּלְעוֹלָם רַבִּי טַרְפוֹן הִיא וְקָאָמַר כֵּיוָן דְּאוֹדֵי לֵיהּ כְּמ"ד יְהֵא בְּיָדָךְ דְּמֵי א"כ מִסְתָּמָא מִיָּירֵי כְּשֶׁהוֹדָה בְּפָנָיו דְּאִם לֹא כֵּן אַמַּאי הֲוֵי כְּמ"ד יְהֵא בְּיָדָךְ וְכֵיוָן דְּבְהוֹדָאָה מִיָּירֵי מִתְנִיתִין אִבַּתִּי תִּקְשֶׁה אַמַּאי לֹא מוֹקֵי מִתְנִי' נַמִּי כְּר"ע וְאע"ג דְּקָנֵיס ר"ע אֲפִילּוּ הֵיכָא דְּלֹא נִשְׁבַּע ה"מ דְּלֹא הָדַר מְמוֹנָא לְמָרֵיהּ אֲבָל בְּמִתְנִי' הֵיכָא דְּלֹא נִשְׁבַּע וְהוֹדָה לוֹ בְּפָנָיו הָדַר מְמוֹנָא לְמָרֵיהּ דְּכֵיוָן דְּהוֹדָה לוֹ בְּפָנָיו מַה לִּי הוֹפֵס בְּיָדוֹ מ"ל נָתַן בְּיָד ב"ד הֵלְכָּך לֹא יְקָנוֹס ר"ע וְי"ל דְּסִבְרַת גְּמָרָא הָיְה כֵּיוָן דְּקָנֵיס ר"ע בְּכָל מְקוֹם קָנֵיס כֵּיוָן דְּעֵבֶד אִיסוּרָא וְלֹא יְחַלֵּק וּמִיהוּ אֵין נְרָאֶה דְּמִיָּירֵי הָכָא בְּשֶׁהוֹדָה בְּפָנָיו דְּא"כ אֲפִילּוּ נִשְׁבַּע נַמִּי אֵין צָרִיךְ לְהוֹלִיכוֹ אַחֲרָיו לְמָדִי וְיָכוֹל לְהָבִיא כַּפָּרָה דְּכֵיוָן דְּהוֹדָה לוֹ בְּפָנָיו וְהֵנִיחוּ בְּיָדוֹ וְהָלַךְ הֲרֵי הוּא בְּהִקָּפִידוֹ בְּיָדוֹ וְאַמַּאי יְהֵא צָרִיךְ לְהוֹלִיכוֹ אַחֲרָיו אֶלָּא וַדַּאי מִיָּירֵי כְּשֶׁהוֹדָה שֶׁלֹּא בְּפָנָיו אֶלָּא בְּפְנֵי עֵדִים וְהִשְׁתִּא א"ש דִּלְא מְחוֹקְמָא מִתְנִי' כְּר"ע דִּלְא מְהַדַּר מְמוֹנָא לְמָרֵיהּ כֵּיוָן שֶׁלֹּא נָתַן בְּיָד ב"ד וּלְפִי מַה שֶּׁפִּי' בְּקוּנְטְרֵס אֶלָּא אָמַר רְבָא א"ש דְּרְבָא לֹא בָּא לְתַרֵץ פִּירְכָא אֶלָּא טַעְמָא דְּמִתְנִי' מְפָרֵשׁ בְּבָה"ג דְּמִצִּי לְאוֹקְמֵי בֵּין כְּר"ע בֵּין כְּרַבִּי טַרְפוֹן:

שָׁלִיחַ שֶׁעָשָׂאוּ כו'. לְכַאוֹרָה נִרְאֶה דְּאִיירֵי כְּגוֹן דִּלְא אָמַר לוֹ שְׁלַח לִי עַל יָדוֹ רַק עֵדִים מְעִידִים שֶׁעָשָׂאוּ שְׁלִיחַ שֶׁלִּיחַ אֲבָל אִם הָיְה אוֹמֵר שְׁלַח לִי עַל יָדוֹ פַּשִׁיטָא דְּהֲוֵי שְׁלִיחַ דְּהָא תָּנֵן בְּהַשּׁוֹאֵל (ב"מ דף צז: ושם) אָמַר לֵיהּ הַשּׁוֹאֵל שְׁלַח לִי בְּיַד בְּנִי בְּיַד עַבְדִּי בְּיַד שְׁלוּחִי אוֹ בְּיַד בַּנְּךָ אוֹ בְּיַד עַבְדְּךָ אוֹ בְּיַד שְׁלוּחֲךָ חַיָּיב וּמ"ל אֵין לוֹ אֶלָּא בְּפָנָיו שְׁלַח בְּפָנָיו שְׁלַח לֵיהּ שְׁלַח בְּפָנָיו שְׁלַח וּמִיהוּ לְקַמָּן לֹא מְשַׁמַע הָכֵי דְּבָעֵי לְשַׁמּוּאֵל מֵאי

1 שֶׁכְּבָר הוֹדָה מִפִּי עַצְמוֹ אֶלָּא אָמַר רָבָא שַׁאנִי מַתְנִי'
2 דְּכֵיוָן דְּיָדַע לְמַאן גַּזְלֵיהּ וְאוֹדֵי לֵיהּ כֵּיוָן דְּאֶפְשָׁר
3 לְאַהֲדוּרֵי מְמוֹנָא לְמָרֵיהּ הָוָה לֵיהּ כְּמַאן דְּאָמַר לֵיהּ
4 יְהִיוּ לִי בְּיָדְךָ הִלְכָּךְ נִשְׁבַּע אע"ג דְּקָאָמַר לֵיהּ יְהִיוּ לִי
5 בְּיָדְךָ כֵּיוָן דְּבָעֵי כַּפָּרָה לֹא סַגִּי עַד דְּמָטֵי לְיָדֵיהּ הָא
6 לֹא אִשְׁתַּבַּע הֲוֵי גַּבֵּיהּ פִּקָּדוֹן עַד דְּאָתֵי וְשָׁקִיל לֵיהּ:
7 לֹא יִתֵּן לֹא לִבְנוֹ וְלֹא לְשָׁלוּחוֹ: אִיתְּמַר שָׁלִיחַ שֶׁעָשָׂאוּ
8 בְּעֵדִים רַב חִסְדָּא אָמַר הֲוֵי שָׁלִיחַ רַבָּה אָמַר לֹא הֲוֵי
9 שָׁלִיחַ רַב חִסְדָּא אָמַר הֲוֵי שָׁלִיחַ לְהָכִי טָרְחִי וְאוֹקְמֵיהּ
10 בְּעֵדִים דְּלֵיקוּ בִּרְשׁוּתֵיהּ רַבָּה אָמַר לֹא הֲוֵי שָׁלִיחַ ה"ק
11 אֵינִישׁ מְהֵימְנָא הוּא אִי סַמְכַת סְמוֹךְ אִי בָּעֵית
12 לִשְׁדּוּרֵיהּ בְּיָדֵיהּ שְׁדַר בְּיָדֵיהּ תְּנַן הַשּׁוֹאֵל אֶת הַפָּרָה
13 וְשִׁילְּחָהּ בְּיַד בְּנוֹ בְּיַד עַבְדּוֹ בְּיַד שְׁלוּחוֹ אוֹ בְּיַד בְּנוֹ
14 בְּיַד עַבְדּוֹ בְּיַד שְׁלוּחוֹ שֶׁל שׁוֹאֵל וּמֵתָה פָּטוּר הַאי
15 שְׁלוּחוֹ הֵיכִי דָּמֵי אִי דְּלֹא עָשָׂה בְּעֵדִים מְנָא יַדְעִינָן
16 אֶלָּא דְּעָשָׂה בְּעֵדִים וְקָתָנֵי דְּפָטוּר קַשְׁיָא לְרַב חִסְדָּא
17 כְּדְאָמַר רַב חִסְדָּא בִּשְׁכִירוּ וּלְקִיטוּ הָכָא נַמִּי בִּשְׁכִירוּ
18 וּלְקִיטוּ תְּנַן לֹא יִתֵּן לֹא לִבְנוֹ וְלֹא לְשָׁלוּחוֹ הַאי שְׁלוּחוֹ
19 הֵיכִי דָּמֵי אִי דְּלֹא עָשָׂאוּ בְּעֵדִים מְנָא יַדְעִינָן אֶלָּא לָאו
20 דְּעָשָׂאוּ בְּעֵדִים תִּרְגְּמָא רַב חִסְדָּא בִּשְׁכִירוּ וּלְקִיטוּ אֲבָל
21 שָׁלִיחַ שֶׁעָשָׂאוּ בְּעֵדִים מַאי הֲכִי נַמִּי דַּהֲוֵי שָׁלִיחַ אַדְּתָנֵי
22 סֵיפָא אֲבָל נוֹתֵן הוּא לִשְׁלִיחַ בֵּית דִּין לִפְלוּג וְלִיתְנֵי
23 בְּדִידֵיהּ שָׁלִיחַ שֶׁעָשָׂאוּ בְּעֵדִים הָכֵי נַמִּי דַּהֲוֵי שָׁלִיחַ

תוספות

1 הוֹדָה מִפִּי עַצְמוֹ. מֵהַאי לִישְׁנָא דְּיַיִּן בְּהַמַּפְקִיד (ב"מ דף לז:) וְגַם מֵחֲמַת פִּירְכָא
2 אַחֲרִיתִי מוֹקֵי לָהּ בְּבָא לְצֵאת יְדֵי שָׁמַיִם וְתִימֵהּ א"כ הַהוּא מַעֲשֶׂה דְּחִסִּיד אֶחָד
3 אַמַּאי אָמַר לֵיהּ רַבִּי טַרְפוֹן הַנַּח דָּמֵי מְקַחֲךָ בֵּינֵיהֶם הָא כֵּיוָן דְּחִסִּיד הֲוָה מִסְתָּמָא הָיְה בָּא
4 לְצֵאת יְדֵי שָׁמַיִם וְי"ל דִּלְכַתְּחִילָּה בָּא עִמּוֹ לָדִין אִם הוּא מְחַיֵּיב מִן הַדִּין וְשוּב מַה שֶׁעָשָׂה
5 עֲשָׂה א"נ אֲפִילּוּ לְצֵאת יְדֵי שָׁמַיִם אֵין חַיָּיב לֹר'
6 טַרְפוֹן אֶלָּא בְּגֵזֶל אֲבָל בְּפִקָּדוֹן וּמִקֶּח דִּלְא עֲשָׂה
7 איסוּרָא לֹא וְכֵן מִשְׁמַע בְּהַמַּפְקִיד (שם דף לז: ושם)
8 דְּבֵי רַמִּי הָתָם גֵּזֶל אַגֵּזֶל מִשֵּׁנִי הָכָא בְּבָא לְצֵאת
9 יְדֵי שָׁמַיִם וּלְעִיל מִינֵּיהּ כִּי רַמִּי פִּקָּדוֹן אפִקָּדוֹן לֹא
10 בְּעֵי לְשַׁנּוּיֵי הָכֵי וְאֵין לְהַאֲרִיךְ כֹּאן בְּסוּגְיָא דְּהָתָם:
11 אָמַר רְבָא שֶׁאנִי מִתְנִי' כו'. לְפִי הַסְּפָרִים דִּל"ג
12 אֶלָּא מִשְׁמַע דְּאִתָּא רְבָא לְתַרוּצִי פִּירְכָא דְּפַרְכִינַן
13 לֹר' טַרְפוֹן וּלְעוֹלָם רַבִּי טַרְפוֹן הִיא וְקָאָמַר כֵּיוָן
14 דְּאוֹדֵי לֵיהּ כְּמ"ד יְהֵא בְּיָדָךְ דְּמֵי א"כ מִסְתָּמָא
15 מִיָּירֵי כְּשֶׁהוֹדָה בְּפָנָיו דְּאִם לֹא כֵּן אַמַּאי הֲוֵי כְּמ"ד
16 יְהֵא בְּיָדָךְ וְכֵיוָן דְּבְהוֹדָאָה מִיָּירֵי מַתְנִיתִין אִבַּתִּי
17 תִּקְשֶׁה אַמַּאי לֹא מוֹקֵי מִתְנִי' נַמִּי כְּר"ע וְאע"ג
18 דְּקָנֵיס ר"ע אֲפִילּוּ הֵיכָא דְּלֹא נִשְׁבַּע ה"מ דְּלֹא
19 הָדַר מְמוֹנָא לְמָרֵיהּ אֲבָל בְּמִתְנִי' הֵיכָא דְּלֹא
20 נִשְׁבַּע וְהוֹדָה לוֹ בְּפָנָיו הָדַר מְמוֹנָא לְמָרֵיהּ דְּכֵיוָן
21 דְּהוֹדָה לוֹ בְּפָנָיו מַה לִּי הוֹפֵס בְּיָדוֹ מ"ל נָתַן בְּיָד
22 ב"ד הֵלְכָּך לֹא יְקָנוֹס ר"ע וְי"ל דְּסִבְרַת גְּמָרָא הָיְה
23 כֵּיוָן דְּקָנֵיס ר"ע בְּכָל מְקוֹם קָנֵיס כֵּיוָן דְּעֵבֶד
24 איסוּרָא וְלֹא יְחַלֵּק וּמִיהוּ אֵין נְרָאֶה דְּמִיָּירֵי הָכָא
25 בְּשֶׁהוֹדָה בְּפָנָיו דְּא"כ אֲפִילּוּ נִשְׁבַּע נַמִּי אֵין צָרִיךְ
26 לְהוֹלִיכוֹ אַחֲרָיו לְמָדִי וְיָכוֹל לְהָבִיא כַּפָּרָה כֵּיוָן
27 דְּהוֹדָה לוֹ בְּפָנָיו וְהֵנִיחוּ בְּיָדוֹ וְהָלַךְ הֲרֵי הוּא
28 בְּהִקָּפִידוֹ בְּיָדוֹ וְאַמַּאי יְהֵא צָרִיךְ לְהוֹלִיכוֹ אַחֲרָיו
29 אֶלָּא וַדַּאי מִיָּירֵי כְּשֶׁהוֹדָה שֶׁלֹּא בְּפָנָיו אֶלָּא בְּפְנֵי
30 עֵדִים וְהִשְׁתִּא א"ש דִּלְא מְחוֹקְמָא מִתְנִי' כְּר"ע
31 דִּלְא מְהַדַּר מְמוֹנָא לְמָרֵיהּ כֵּיוָן שֶׁלֹּא נָתַן בְּיָד ב"ד
32 וּלְפִי מַה שֶּׁפִּי' בְּקוּנְטְרֵס אֶלָּא אָמַר רָבָא א"ש
33 דְּרָבָא לֹא בָּא לְתַרֵץ פִּירְכָא אֶלָּא טַעְמָא דְּמִתְנִי'
34 מְפָרֵשׁ בְּבָה"ג דְּמִצִּי לְאוֹקְמֵי בֵּין כְּר"ע בֵּין כְּרַבִּי
35 טַרְפוֹן:
36 שָׁלִיחַ שֶׁעָשָׂאוּ כו'. לְכַאוֹרָה נִרְאֶה דְּאִיירֵי כְּגוֹן
37 דִּלְא אָמַר לוֹ שְׁלַח לִי עַל יָדוֹ רַק עֵדִים
38 מְעִידִים שֶׁעָשָׂאוּ שְׁלִיחַ שֶׁלִּיחַ אֲבָל אִם הָיְה אוֹמֵר שְׁלַח
39 לִי עַל יָדוֹ פַּשִׁיטָא דְּהֲוֵי שְׁלִיחַ דְּהָא תָּנֵן בְּהַשּׁוֹאֵל
40 (ב"מ דף צז: ושם) אָמַר לֵיהּ הַשּׁוֹאֵל שְׁלַח לִי בְּיַד
41 בְּנִי בְּיַד עַבְדִּי בְּיַד שְׁלוּחִי אוֹ בְּיַד בַּנְּךָ אוֹ בְּיַד
42 עַבְדְּךָ אוֹ בְּיַד שְׁלוּחֲךָ חַיָּיב וּמ"ל אֵין לוֹ
43 בְּפָנָיו שְׁלַח בְּפָנָיו שְׁלַח לֵיהּ שְׁלַח בְּפָנָיו שְׁלַח
44 וּמִיהוּ לְקַמָּן לֹא מְשַׁמַע הָכֵי דְּבָעֵי לְשַׁמּוּאֵל מֵאי
45 תַּקָּנְתֵּיהּ הוּל"ל שֶׁשָּׁלַח לֵיהּ שְׁלַח לֵיהּ שְׁלַח לְכַר צ"ל דִּבְכָל עִנְיָן שְׁלַח בְּפָנָיו לֹא הֲוֵי שָׁלִיחַ עַד שֶׁיֹּאמַר לוֹ בְּפָנָיו שְׁלַח לִי עַל יָדוֹ כְּהַהִיא דְּהַשּׁוֹאֵל דְּאִיירֵי בְּפָנָיו וְכֵן מוֹכִיחַ
46 מִתּוֹךְ הַקּוּנְטְרֵס: **רַבָּה** אָמַר לֹא הֲוֵי שָׁלִיחַ. יֵשׁ מְקַשִּׁים דְּרַבָּה אַדְּרַבָּה דְּהָכָא קָאָמַר רַבָּה דְּתָנֵי' אֶלָּא בְּפִי' הַמִּשְׁנָה (ב"ב דף פז:) אַמְרִינָן רַבָּה וְרַב יוֹסֵף דְּאָמְרֵי תְּרוַיְיהוּ הָכָא בְּחָנְוָנִי
47 מוֹכֵר צְלוּחִין עִסְקִינָן וְאוֹדֶה ר' יְהוּדָה לְטַעְמֵיהּ דְּאָמַר לְאַתּוּיֵי שֶׁדְּרִיהּ הָרֵי לְרָבָא אֲלִיבָּא דְּר' יְהוּדָה הֲוֵי שָׁלִיחַ וְי"ל דְּשַׁאנִי הָתָם דְּכֵיוָן שֶׁנָּתַן לוֹ פּוּנְדְּיוֹן וְצוָה לוֹ לְהָבִיא בְּאִיסָּר שֶׁמָּן הֲוֵי
48 בְּאִילּוּ א"ל בְּחָדְיָא שְׁלַח לִי עַל יָדוֹ וּפָטוּר וּלְפִי מַה שֶּׁפִּירֵשׁתִּי דְּדִרְקָא שֶׁאָמַר לֵיהּ בְּפָנָיו אית לָן לְמִימַר דְּכֵיוָן דְּנָתַן הַפּוּנְדְּיוֹן הֲוֵי כְּאִילּוּ אָמַר לֵיהּ בְּפָנָיו שְׁלַח הֵלְכָּך אָמַר לֹר' יְהוּדָה לְאַתּוּיֵי
49 שֶׁדְּרֵיהּ: **הָכִי** קא"ל אֵינִישׁ מְהֵימְנָא הוּא. תִּימַהּ אַמַּאי חַיָּיב הוּא מִן הַדִּין בְּאַחֲרָיוּת אוֹנֹס הַדֶּרֶךְ וְהָא אֵין יָכוֹל לוֹמַר אֵין רְצוֹנִי שֶׁיְּהָא פִּקְדוֹנִי בְּיַד אַחֵר כֵּיוָן דְּתָפֵיס לֵיהּ בְּאֵינִישׁ מְהֵימְנָא וְי"ל
50 דְּנִרְאֶה דְּאֲפִילּוּ הוּא עַצְמוֹ הֲבִיאוֹ בְּדֶרֶךְ וְנָאֱנַס חַיָּיב דְּתָפֵיס בְּמָקוֹם פְּלוּגֵי שַׁיָּיךְ בּוֹ סְכָנָה וּבְע"כ חַיָּיב לְשַׁמּוֹר עַד שֶׁיַּחֲזִירֶנּוּ לוֹ בְּיִשּׁוּב בְּמָקוֹם שֶׁהִפְקִידוֹ אֲצָלוֹ כְּדְאָמְרִינָן
51 לְקַמָּן (דף קיח.) (ו) בְּהַמַּפְקִיד אֲצָל חֲבֵרוֹ בְּיִשּׁוּב לֹא יַחֲזִיר לוֹ בְּמִדְבָּר מִשְׁמַע דִּבְעֵל קַרְחוֹ חַיָּיב לְשַׁמּוֹר עַד שֶׁיַּחֲזִירֶנּוּ בְּיִשּׁוּב בְּמָקוֹם שֶׁהִפְקִידוֹ וְלָאו כָּל כְּמִינֵּיהּ לְהַחֲזִיר לוֹ בְּמִדְבָּר בְּמָקוֹם
52 סַכָּנָה:
53 **אי** דְּלֹא עָשָׂאוּ בְּעֵדִים מְנָא יַדְעִינָן. כְּלוֹמַר הֵיכִי מָסַר לוֹ מִשְּׁאֵיל כֵּיוָן דְּלֹא יָדַע אִי הַאי שְׁלִיחַ שֶׁל שׁוֹאֵל הוּא: **בִּשְׁכִירוּ** וּלְקִיטוּ. תִּימַהּ אַמַּאי לֹא אָמַר רַב חִסְדָּא נַמִּי אִתָּא וְעוֹד תִּימַהּ אַמַּאי
54 לֹא פְּרִיךְ לֵיהּ מַעִיקָּרָא מִמַּתְנִי' וְהָדֵר הֲוָה לֵיהּ לְמִפְרַךְ מֵהַהִיא דְּפ' הַשּׁוֹאֵל:

אין

גודל ערך וחשיבות השתתפות נשי ובנות ישראל, הרי מודגש הוא גם-כן בעניין דימי הפורים הבאים עלינו לטובה שהיה נס על-ידי אסתר המלכה ומרדכי היהודי

ממכתב ה' אדר, תש"כ

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

תוספות

אין מְשַׁלְּחִין מָעוֹת בְּדִיוּקְנֵי אֲפִילּוּ עֲדִים חֲתוּמִים עָלֶיהָ. פי׳ אם אָמַר לִסּוֹפֵר כְּתוֹב לְפְלוֹנִי שֶׁיִּשְׁלַח לִי מָעוֹת ע״י פְּלוֹנִי וְאַחַר כָּךְ חָתַם בְּדִיוּקְנֵי שֶׁלּוֹ וְאֲפִילּוּ עֲדִים חֲתוּמִים עָלֶיהָ שֶׁהִיא דִּיוּקְנֵי שֶׁלּוֹ אֵינוֹ מוֹעִיל אֲבָל אִם הָיוּ חֲתוּמִים עַל זֶה שֶׁאָמַר לֵיהּ לִשְׁלוֹחַ עַל יָדוֹ אֹז הָוֵי שְׁלִיחַ אי נַמִי אִם כָּתַב בִּכְתַב יָדוֹ שֶׁלֹּא עַל יַד פְּלוֹנִי וא״ת וְאַמַּאי לֹא מְהַנֵּי דִּיוּקְנֵי דִּידֵיהּ וְהָא אַמְרִינָן בְּהֶיזֵּקֵי (גיטין דף ו׳.) וּבְהַמְגָרֵשׁ (שם דף פז:) דְּמַר חָתִים כְּוִוּרָא וּמַר חָתִים מִכּוֹתָא ו״ל דְּהַנֵּי מִילֵּי בִּשְׁמוֹת חֲכָמִים דְּפִקִּיעֵי אֲבָל אִינִישׁ אַחֲרִינָא לֹא וּלְפִי מַאי שֶׁפִּירַשְׁנוּ לְעֵיל אֲפִילּוּ כְּתֹב בִּכְתַב יָדוֹ וְחָתַם בְּדִיוּקְנֵי אֵין מוֹעִיל כָּל זְמַן שֶׁלֹּא אָמַר לֵיהּ בְּפָנָיו:

וְרַבִּי יוֹחָנָן אָמַר אִם עֲדִים חֲתוּמִים עָלָיו שׁוֹלְחִין. וְה״ה לְרַבִּי יוֹחָנָן בְּלֹא דִּיוּקְנֵי בְּשֶׁלִּיחַ שֶׁעָשָׂאוּ בְּעֵדִים כְּדַאֲמַר רַבִּי יוֹחָנָן לְעֵיל דְּהָוֵי שְׁלִיחַ וְהָכָא אֶתָא לְאַשְׁמוּעִינָן דְּדִיוּקְנֵי בְּלֹא עֵדִים לֹא מְהַנֵּי וְלֹא מִידֵּי וְנִרְאֶה דְּהִלְכְתָא כְּרַב חִסְדָּא דְּשָׁלִיחַ שֶׁעָשָׂאוּ בְּעֵדִים הָוֵי שְׁלִיחַ דְּהָא ר׳ יוֹחָנָן וְר׳ אֶלְעָזָר קַיְימֵי כְּוָוּתֵיהּ וְאע״ג דְּשְׁמוּאֵל קָאֵי כְּרִבְּה קי״ל דְּרַב וְר׳ יוֹחָנָן הֲלָכָה כְּר׳ יוֹחָנָן וְה״ה דְּלְגַבֵּי שְׁמוּאֵל הֲלָכָה כְּר׳ יוֹחָנָן: **אַגַּב** אסיפָא דְּבִיתֵיהּ. וּמִה שֶׁכּוֹתְבִין בְּהַרְשָׁאָה וְהִקְנִיתִי לוֹ ד׳ אַמּוֹת בְּחַצְרֵי לָאו דַּוְקָא דְּהָא אַמְרִינָן בְּפ״ק דְּקִדּוּשִׁין (דף כו: ושם) דְּקַרְקַע כָּל שֶׁהוּ חַיָּיב בִּפְאָה וּמִה שֶׁכּוֹתְבִין עִמָּה נְכָסִים שֶׁאֵין לָהֶם אַחֲרָיוּת וּמִה הַרְשָׁאָה אֲפִילּוּ אוֹתָם שֶׁאֵין לָהֶם קַרְקַע י״מ מִשּׁוּם דְּהוֹרָאַת בַּעַל דִּין כְּמֵאָה עֵדִים דְּמִי וְקָשֶׁה בְּדִבְּפָרָק חֲזָקַת הַבָּתִּים (ב״ב דף מד: ושם) דְּפָרִיךְ וְלֵיחוּשׁ דִּילְמָא אַקְנֵי לֵיהּ מִטְּלְטְלֵי אגב מִקַּרְקְעֵי וּמִשֶּׁנֵּי לֹא צְרִיכָא דְּאָמְרֵי עֵדִים יָדְעִנָא בֵּיהּ בְּהַאי גַּבְרָא דְּלֵא הָוָה לֵיהּ אַרְעָא מֵעוֹלָם וּבְפָרָק מִי שֶׁמֵּת (שם דף קמט.) גַּבֵּי עוּבְדָּא דְּאִיסּוּר גִּיּוּרָא דְּקָאָמַר בְּמִאי לִיקְנֵי רַב מָרִי בְּרֵיהּ לְהַנְהוּ זוּזֵי אי דִּילְקְנֵי לֵיהּ אִיסּוּר גִּיּוּרָא אגב קַרְקַע לֵית לֵיהּ קַרְקַע וְי״ל דְּהַהוּא דְּאִיסּוּר גִּיּוּרָא מֵעִיקָּרָא וְדַאי לֹא אִסִּיק אַדַּעְתֵּיהּ טַעְמָא דְּהוֹדָאָה אֲבָל בְּמִסְקָנָא קָאָמַר אַדְּהָכֵי נָפַק אוֹדִיתָא מִבֵּי אִיסּוּר וְהַהִיא דְּח״ה כֵּיוָן שֶׁאֵין אֶלָּא חֲשָׁשָׁא בְּעִלְמָא דִּילְמָא אַקְנֵי לֵיהּ כֵּיוָן דְּלֵית לֵיהּ אַרְעָא לֹא חַיְישִׁינָן וְהַהִיא דְּפ׳ הַזָּהָב (ב״מ דף מו. ושם) גַּבֵּי הָיְתָה עוֹמֶדֶת בְּגוֹרָן דְּפָרִיךְ וְלֵיקְנֵי לֵיהּ אגב אַרְעָא וּמִשֶּׁנֵּי דְּלֵית לֵיהּ אַרְעָא הָתָם מִדְּאוֹרַיְיתָא בְּעִינָן דְּאִית לֵיהּ אַרְעָא דְּאִי לֵית לֵיהּ אַרְעָא לֹא הָיוּ קְרוּיִן מְעוֹתָיו מִדְּאוֹרַיְיתָא שֶׁיּוּכַל לְפַדּוֹת בָּהֶן פֵּירוֹת מַעֲשַׂר שֵׁנִי אֲבָל לְעִנְיַן לִגְבּוֹת כֵּיוָן שֶׁהוֹדָה שֶׁיֵּשׁ לוֹ וְהִקְנָה לוֹ אגב קַרְקַע לְמָה לֹא יִגְבֶּה: [עי׳ תוס׳ כתובות נד: ד״ה אע״פ וב״ב מד: ד״ה דלא.]:

חוץ מִפְּרוּטוֹת שֶׁזֶּה פְּרוּטָה בְּקֶרֶן. תִּימַה אַמַּאי אִיצְטְרִיךְ לְמִיתְנֵי הָא כֵּיוָן דְּבְרִישָׁא תְּנֵן שֶׁזֶּה פְּרוּטָה מִשְּׁמַע אֲבָל פְּרוּטוֹת לא: **נָתַן** לוֹ אֶת הַקֶּרֶן וְנִשְׁבַּע לוֹ עַל הַחוֹמֶשׁ. הוּא הַדִּין אִם לֹא נָתַן לוֹ אֶת הַקֶּרֶן וְנִשְׁבַּע אַתְּרֵיוֵיהוּ אֶקֶּרֶן וְאַחוֹמֶשׁ הָיָה מוֹסִיף חוֹמֶשׁ עַל חוֹמֶשׁ אֶלָּא אוֹרְחָא דְּמִילְתָא נָקֵט דְּאֶקֶּרֶן אֵין נִשְׁבָּעִין שְׁנֵי פְּעָמִים וְהוּא הַדִּין אִם נִשְׁבַּע עַל הַחוֹמֶשׁ דְּיוֹלִיכְנוּ אַחֲרֵיו לְמָדֵי דְּכֵיוָן שֶׁנִּשְׁבַּע עָלָיו נֶעֱשָׂה כְּגוּלָּן: **יֵשׁ** תַּלְמוּד קָאַמִּינָא וּמַרִיבוּיָא דְּקָרֵאי. תִּימַה אַמַּאי אִיצְטְרִיךְ קְרָא לְקֶרֶן דְּאַמַּאי לֹא יִשְׁלֹם קֶרֶן כֵּיוָן דְּאִיבָּא אַחֲרֵיוּת נְכָסִים וְעָמַד בְּדִין דְּבַהְכֵי מוֹקְמִינָן לָהּ בְּסָמוּךְ: **מִלְּוָה** עַל פֶּה הִיא וְאֵין גּוֹבֶה לא מִן הַיּוֹרְשִׁים וְלֹא מִן הַלְּקוּחוֹת. לְמ״ד שִׁיעְבּוּדָא לָאו דְּאוֹרַיְיתָא פָּרִיךְ דְּהָכָא מִשְּׁמַע דְּמִדְּאוֹרַיְיתָא גּוֹבֶה מִיּוֹרְשִׁין וּמַהֵדְּהִיא בְּרַיְיתָא דְּדַהֲגוּזֵל וּמַאֲכִיל (לקמן דף קיא:) אם הַנִּיחַ לָהֶם אֲבִיהֶם נְכָסִים חַיָּיבִים לְשַׁלֵּם לֵיקֵּא לְמִפְרַךְ לֵיהּ מִידֵּי דְּאִיתוּ מוֹקֵי לֵיהּ מִדְּרַבָּנָן כְּדֵי שֶׁלֹּא תִּנְעוֹל דֶּלֶת בְּפְנֵי לוין כְּדִפְסִיק רַב פָּפָּא בְּפֶרֶק גֵּט פְּשׁוּט (ב״ב דף קעו. ושם) וּמִיהוּ לְרַב וּשְׁמוּאֵל דְּאָמְרֵי מִלְּוָה ע״פ אֵין גּוֹבֶה לא מִן הַיּוֹרְשִׁין וְלֹא מִן הַלְּקוּחוֹת וְאֲפִילּוּ מִדְּרַבָּנָן כְּדִמּוּכַח בְּח״ה (שם דף מב.) דְּבִסּוֹף מִי שֶׁמֵּת (שם דף קנו.) אִיבָּא לְאַקְשׁוּיֵי מַהֵדְּהִיא בְּרַיְיתָא דְּלִקְמָן וְאִיבָּא לְמִימַר דְּאִינְהוּ מוֹקְמֵי לָהּ בְּשֶׁעְמַד בְּדִין וּמִה שֶׁהִקְשָׁה בְּקוּנְטְרֵס דְּהָכָא הַעֲמָדָה בְּדִין מַאי מְהַנֵּי הָרֵי כֶּפֶר וְנִשְׁבַּע דְּהָא אוֹקִימְנָא לְעֵיל בְּשֶׁלֹּא הוֹדָה בְּנוֹ ר״ל בְּעָמַד בְּדִין לְאַחַר שֶׁבּוֹעָה ע״י עֵדִים מִיחַיֵּיב הָאב חוֹמֶשׁ בְּדִתְנִיתִין דְּהָכָא דְּאִיבָּא עֵדִים לא מִיחַיֵּיב חוֹמֶשׁ:

אמר

בְּדִיוּקְנֵי. מֶסֶר לוֹ בַּעַל הַפִּקָּדוֹן לְשָׁלִיחַ סִימָנִין וְכָתַב לוֹ חוֹתְמוֹ בְּאִגֶּרֶת וּמְסָרָהּ לוֹ וְאָמַר לוֹ לֵךְ וְהִתְרָאֶה לְפְלוֹנִי וְיִתֵּן לְךָ מָעוֹת שֶׁיֵּשׁ לִי בְּיָדוֹ: **אי כתב לָךְ.** ר׳ אַבָּא: הִתְקַבַּלְתִּי. מָעוֹתַי בְּקַבָּלָתוֹ שֶׁל רַב סַפְרָא: **אַדְּאָתִית.** בְּעוֹד שֶׁתִּהְיֶה בַּדֶּרֶךְ בְּשׁוּבְךָ אֶצְלֵנוּ: **שָׁכִיב רַבִּי אַבָּא.** דְּזָקֵן הוּא וּכְבָר בָּטֵל שְׁלִיחוּתוֹ קוֹדֶם שֶׁהִקְבַּלְתָּם וְאִי הָווּ אֲנִסֵי לְהוּ מִיגַּר בְּאוֹרְחָא תִּבְעֵי לָן יִתְמֵי: **נַקְנִינְהוּ נִיהֵלֵךְ אַגַּב אַרְעָא.** יְהִיוּ שֶׁלְּךָ בְּכָל מְקוֹם שֶׁהַנִּי דְּקַיְימָא לָן קִדּוּשִׁין (דף כו.) נְכָסִים שֶׁאֵין לָהֶם אַחֲרָיוּת נְקַנְיָן עִם נְכָסִים שֶׁיֵּשׁ לָהֶן אַחֲרָיוּת: **אסיפא דְּבִיתֵיהּ.** מִפְּתַן בֵּיתוֹ דְּמִחוּבָּר לְקַרְקַע הוּא וּכְקַרְקַע הוּא כָּךְ שְׁמַעְתִּי ל״א סֵיפָא דְּבִיתֵיהּ סוֹף בֵּית הַקְנָיָה לוֹ זְוִית אַחַת: **נָפַק לְאַפּיה עַד תְּיוּוּךְ.** הָלַךְ לְקָרְאתוֹ עַד תְּיוּוּן שֵׁם מְקוֹם שֶׁהָיָה שָׁמֵחַ שֶׁהֵבִיא לוֹ מְעוֹתָיו: **אלְמָא חוּמְשָׁא מְמוֹנָא הוּא.** מִדְּאִיצְטְרִיךְ לֵיהּ לְמִתְנֵי א״צ לֵילֵךְ אַחֲרָיו אלְמָא מְמוֹנָא הוּא גַּבְיָה: **וְאִי מַיְיתִי.** גְּזֵלָן מִשְּׁלֹמֵי יוֹרְשִׁין וְעוֹד מִדְּקָתָנֵי הָרֵי זֶה מוֹסִיף חוֹמֶשׁ עַל חוֹמֶשׁ ש״מ מְמוֹנָא בְּפִרְיוּהּ: **וּפְטוּרִין מִן הָאֶשֶׁם.** דְּהָא מַתּוּ בְּעָלָיו דְּאִם הִפְרִישׁוֹ א״צ לְלִיל אַחֲרָיו אלְמָא מְמוֹנָא הוּא גַּבְיָה: **וְכִי לא הִפְרִישׁוֹ** פְּטוּרִין דְּאֵשֶׁם בִּפְרָה הוּא וְלֹא מְמוֹנָא וְאֵין בִּפְרָה לְמִתּוֹת: **עֲדַיִין אֲנִי אוֹמֵר.** רִישָׁא בְּתוֹרַת כֹּהֲנִים אֲשֶׁר גָּזַל עַל גְּזֵלוֹ הוּא מוֹסִיף חוֹמֶשׁ וְלֹא עַל גְּזֵילַת אֲבִיהּ: **כֵּאן שֶׁהוֹדָה.** אֲבִיהּ בְּחַיָּיו אַחַר שֶׁנִּשְׁבַּע וְנִתְחַיֵּיב לוֹ חוּמְשָׁא מֵשְׁלֹמֵי יוֹרְשִׁין וּבְרֵיְיתָא בַּת״כ בְּשֶׁלֹּא הוֹדָה וְסק״ד הַשְׁתָּא בְּלֹא הוֹדָה לא אב וְלא בן: ה״ג וְיָתִיב רב הוּנָא: **יֵשׁ תַּלְמוּד קָאָמַר מַר.** וְתִנָּא מִקְּרָא מַיְיתֵי לֵהּ מִדִּכְתִיב כָּל הַנִּי רִיבּוּיָא הוּא שֶׁהֵבֵן חַיָּיב לְשַׁלֵּם אוֹ יִשְׁתַּלְמוּ קָאָמַר מַר וּמִסְבְּרָא הוּא מִשְׁלָם וְלֹא מִקְּרָאֵי: **לא הוֹדָה אֲבִיו וְהוֹדָה בְּנוֹ.** קָרֵן מְשֻׁלָּם אֲבָל חוֹמֶשׁ לא דְּמִנַּיְיהוּ קָרֵא מֵחוֹמֶשׁ עַל גְּזֵל אֲבִיו: **וּנְחַיֵּיב חוֹמֶשׁ אִשְׁבּוּעָתָא דִּידֵיהּ.** דִּקְתָנֵי נִשְׁבַּע הוּא וְאֲבִיו לְפִטּוּרָא דְּכֵיוָן דְּבֵן נִשְׁבַּע וְהוֹדָה אַמַּאי פְּטוּר: **בְּשֶׁאֵין גְּזֵילָה קַיְימָת.** דְּלֹא עֲלֵיהּ רַמְיָא לְשַׁלּוּמֵי דִּתְנַן (לקמן דף קיא:) הַגּוֹזֵל וּמַאֲכִיל אֶת בָּנָיו פְּטוּרִים מִלְּשַׁלֵּם הִלְכָּךְ אי כְּפֹר כְּפִירַת דְּבָרִים בְּעִלְמָא הִיא וּשְׁבוּעַת בְּטוּי הוּא דְּלֵיכָּא חוֹמֶשׁ: **לא צְרִיכָא דְּאִיבָּא אַחֲרָיוּת נְכָסִים.** וְאַמְרִינָן לְקַמָּן (שם) דְּאִם הִנִּיחַ אֲבִיהֶן אַחֲרָיוּת נְכָסִים קַרְקָעוֹת חַיָּיבִים לְהַחֲזִיר מִפְּנֵי כְּבוֹד אֲבִיהֶן: **וְכִי אִיבָּא אַחֲרָיוּת נְכָסִים מַאי הָוֵי כוּ׳.** ל״ג חָדָא דְּהָא תְּנֵי הָתָם דְּמִשּׁוּם כְּבוֹד אֲבִיהֶם חַיָּיבִים לְהַחֲזִיר ועוד

רש״י

אֵין מְשַׁלְּחִין מָעוֹת בְּדִיוּקְנֵי וַאֲפִילּוּ עֲדִים חֲתוּמִים עָלֶיהָ וְרַבִּי יוֹחָנָן אָמַר אִם עֲדִים חֲתוּמִים עָלֶיהָ מְשַׁלְּחִין אַמְרֵי לִשְׁמוּאֵל מַאי תַּקְּנָתָא כִּי הָא דְּרַבִּי אַבָּא הָוֵי מַסִּיק זוּזֵי בִּדְרַב יוֹסֵף בַּר חָמָא א״ל לְרַב סַפְרָא בַּהֲדֵי דְּאָתִית אֵיתִיתְנְהוּ נִיהְלֵי כִּי אָזַל לְהָתָם אָמַר לֵיהּ רָבָא בְּרֵיהּ מִי כָּתַב לָךְ הִתְקַבַּלְתִּי א״ל לֹא אִי הָכֵי זִיל בְּרִישָׁא וְיִכְתּוֹב לָךְ הִתְקַבַּלְתִּי לְסוֹף אָמַר לֵיהּ אִי כָּתַב לָךְ נַמִּי הִתְקַבַּלְתִּי לַאו כְּלוּם הוּא דִּלְמָא אִדְּאָתִית שָׁכִיב רַבִּי אַבָּא לַאו כְּלוּם הוּא א״ל וְאֶלָּא מַאי וְהִתְקַבַּלְתִּי דְּרַבִּי אַבָּא לַאו כְּלוּם הוּא א״ל וְאֶלָּא מַאי תַּקְּנָתָא זִיל נַקְנִינְהוּ לָךְ אַגַּב אַרְעָא וְתָא אַתְּ כְּתוֹב לָן הִתְקַבַּלְתִּי כִּי הָא דְּרַב פָּפָּא הָוָה מַסִּיק תְּרֵיסַר אַלְפֵי זוּזֵי בֵּי חוֹזָאֵי אַקְנִינְהוּ נִיהֲלֵיהּ לְרַב שְׁמוּאֵל בַּר אַבָּא אַגַּב אַסִּיפָא דְּבֵיתֵיהּ כִּי אָתָא נָפַק לְאַפֵּיהּ עַד תְּיוּאדְ: תָּנֵאדְ נָתַן לוֹ אֶת הַקֶּרֶן וְכוּ׳: אַלְמָא חוֹמֶשׁ מְמוֹנָא הוּא וְאִם מַיְיתִי מְשַׁלְּמֵי לֵיהּ יוֹרְשִׁין וּתְנַן נַמִּי נָתַן אֶת הַקֶּרֶן וְנִשְׁבַּע עַל הַחוֹמֶשׁ הָרֵי מוֹסִיף חוֹמֶשׁ עַל חוֹמֶשׁ אַלְמָא חוּמְשָׁא מְמוֹנָא הוּא וְתַנְיָא נַמִּי הָכֵי הַגּוֹזֵל אֶת חֲבֵרוֹ וְנִשְׁבַּע לוֹ וּמֵת יוֹרְשִׁין מְשַׁלְּמִים קֶרֶן וְחוֹמֶשׁ וּפְטוּרִין מִן הָאָשָׁם וְיוֹרְשִׁין בְּנֵי שְׁלֹמֵי חוּמְשָׁא דַּאֲבוּהוֹן הָווּ (אַלְמָא חוֹמֶשׁ מְמוֹנָא הוּא וּבְעֵי שְׁלוּמֵי יוֹרְשִׁין) וּרְמִינְהוּ עֲדַיִין אֲנִי אוֹמֵר אֵימָתַי אֵינוֹ מְשַׁלֵּם חוֹמֶשׁ עַל גֵּזֶל אָבִיו בִּזְמַן שֶׁלֹּא נִשְׁבַּע לֹא הוּא וְלֹא אָבִיו הוּא וְלֹא אָבִיו אָבִיו וְלֹא הוּא הוּא וְאָבִיו מִנַּיִן ת״ל אֲשֶׁר גָּזָל וַאֲשֶׁר עָשָׁק וְהוּא לֹא גָּזַל וְלֹא עָשָׁק אָמַר רַב נַחְמָן לֹא קַשְׁיָא כָּאן שֶׁהוֹדָה כָּאן שֶׁלֹּא הוֹדָה אִי לֹא הוֹדָה קֶרֶן נַמִּי לֹא מְשַׁלֵּם וְכִי תֵימָא הָכֵי נַמִּי דְּלֹא מְשַׁלֵּם וְהָא מִדְּקָא מְהַדַּר אַחוֹמֶשׁ לְמֵימְרָא דְּקֶרֶן מְשַׁלֵּם עָדוֹד תַּנְיָא אֲנִי אוֹמֵר מֵאֵימָתַי הוּא מְשַׁלֵּם קֶרֶן עַל גֵּזֶל אָבִיו בִּזְמַן שֶׁנִּשְׁבַּע הוּא וְאָבִיו אָבִיו הוּא הוּא וְלֹא אָבִיו לֹא הוּא וְלֹא אָבִיו מִנַּיִן תַּלְמוּד קָאָמַר מַר וְיָתִיב רַב הוּנָא וְקָאָמַר לְהָא שְׁמַעְתָּא א״ל רַבָּה בְּרֵיהּ יֵשׁ תַּלְמוּד קָאָמַר מַר א״ל יֵשׁ תַּלְמוּד קָאָמִינָא וּמַרִיבוּיָא דִּקְרָאֵי אֲמָרֵי אֶלָּא מַאי לֹא הוֹדָה לֹא הוֹדָה אָבִיו וְהוֹדָה בְּנוֹ וּנְחַיֵּיב בְּנוֹ חוֹמֶשׁ אִשְׁבּוּעָה דִּידֵיהּ אֲמָרֵי בְּשֶׁאֵין גְּזֵילָה קַיְימֶת אִי בְּשֶׁאֵין גְּזֵילָה קַיְימֶת אֲפִילּוּ קֶרֶן נַמִּי לֹא מְשַׁלֵּם לֹא צְרִיכָא דְּאִיבָּא אַחֲרָיוּת וְכִי אִיבָּא אַחֲרָיוּת נְכָסִים מַאי הָוֵי מִלְּוָה עַל פֶּה הִיא וּמִלְּוָה עַל פֶּה אֵינוֹ גּוֹבֶה לֹא מִן הַיּוֹרְשִׁין וְלֹא מִן הַלְּקוּחוֹת אֲמָרֵי בשעמד

מוקדש להדפסה ושימוש אישי בלבד

אֵין מְשַׁלְּחִין – אין שומר צריך לשלוח מָעוֹת שהופקדו בידו, בִּ'דְיוֹקְנִי' – ביד שליח המביא סימן או חתימה מהמפקיד כראיה שהוא שלחו, וַאֲפִילּוּ אם עֵדִים חֲתוּמִים עָלֶיהָ – על הדיוקני, כעדות שאכן זו דיוקני של המפקיד (אך אינם מעידים על השליחות עצמה), וכיון שאף אם ישלחם ישארו באחריותו עד שיגיעו ליד המפקיד, אינו חייב לשולחם. והטעם שהם נשארים באחריותו, כיון שמכך שלא מינהו המפקיד כשליח בפני עדים אלא רק מסר בידו סימן מוכח שלא התכוין שיהיה שלוחו, אלא רק שימציא את עצמו לפני השומר, שאם ירצה יוכל לשלוח את המעות על ידו, אך ישארו באחריות השומר עד שיגיעו לידו. וְרַבִּי יוֹחָנָן אָמַר, אִם עֵדִים חֲתוּמִים עָלֶיהָ, מְשַׁלְּחִין – צריך השומר לשולחם, כיון שבנתינתם לשליח הוא נפטר מאחריותו, והטעם לכך, שמכך שטרח המפקיד והחתים עדים על הדיוקני מוכח שכוונתו למנותו כשלוחו.

הגמרא מבררת באיזה אופן משלחים מעות ביד שליח ללא חשש. שואלת הגמרא: אָמְרֵי, לִשְׁמוּאֵל שאין השומר צריך לשולח את המעות אפילו אם עדים חתומים על הדיוקני, מַאי תַּקַּנְתָּא – מה תקנתו של המפקיד הרוצה שיתן השומר את מעותיו לשלוחו. משיבה הגמרא על פי מעשה שהיה: כִּי הָא – כמו מעשה שהיה, דְּרַבִּי אַבָּא הֲוֵי מַסִּיק זוּזֵי – היה נושה מעות בִּדְרַב יוֹסֵף בַּר חָמָא, כלומר, רב יוסף היה חייב מעות לרבי אבא, אָמַר לֵיהּ רבי אבא לְרַב סַפְּרָא שהיה עתיד לעבור במקומו של רב יוסף, בַּהֲדֵי דְּאָתֵית, אַיְיתִינְהוּ נִיהֲלִי – יחד עם בואך לכאן, הבא לי את המעות מרב יוסף. כִּי אֲזַל רב ספרא לְהָתָם, אָמַר לֵיהּ רָבָא בְּרֵיהּ דרב יוסף, מִי – האם כָּתַב לָךְ רבי אבא בשטר 'הִתְקַבַּלְתִּי מעותי בקבלתו של רב ספרא', כלומר שקבלת המעות על ידך תחשב כאילו קיבלם רבי אבא, ויפטר רב יוסף מיד. אָמַר לֵיהּ, לָא. אמר לו רבא, אִי הָכִי, אין רב יוסף צריך לתת לך, כיון שאם יאנסו המעות בדרכך תהיה אחריותם עליו ויפסיד, אלא זִיל בְּרֵישָׁא – לך תחילה לרבי אבא וְיִכְתּוֹב לָךְ 'הִתְקַבַּלְתִּי', ותוכל לגבותם מרב יוסף. לְסוֹף, אָמַר לֵיהּ רבא, אִי כָּתַב לָךְ נַמִּי – גם אם יכתוב לך רבי אבא 'הִתְקַבַּלְתִּי', לַאו כְּלוּם הוּא, והטעם לכך, דִּלְמָא אַדְּאָתִית – שמא עד שתבוא לכאן, שָׁכִיב רַבִּי אַבָּא – ימות רבי אבא, שכבר היה זקן, וְנָפְלוּ זוּזֵי קָמֵי יַתְמֵי – ויפלו המעות בירושה לפני יתומיו, וְנִמְצָא ש'הִתְקַבַּלְתִּי' דִּכְתַב רַבִּי אַבָּא, לַאו כְּלוּם הוּא, שהרי כשמת בטלה שליחותו, ואם יאנסו המעות בדרך יתחייב רב יוסף לשלם שוב ליורשי רבי אבא. אָמַר לֵיהּ רב ספרא, וְאֶלָּא מַאי תַּקַּנְתָּא – מה תקנתו של רבי אבא, שיוכל לגבות את חובו על ידי. השיב לו רבא, זִיל נַקְנִינְהוּ לָךְ אַנַּב אַרְעָא – לך לרבי אבא ויקנה לך את המעות שביד רב יוסף בקנין 'אגב קרקע', וְאחר כך תָּא אַתְּ – תבוא אתה, כְּתוֹב לָן 'הִתְקַבַּלְתִּי' – קיבלתי את המעות, וניתנם לך. וכיון שבאופן זה המעות קנויות לרב חיסדא, הרי כשיפרע לו רב יוסף יפטר מחובו אף אם בינתיים מת רבי אבא.

מביאה הגמרא מעשה בנידון דומה: כִּי הָא, דְּרַב פָּפָא הֲוָה מַסִּיק – היה נושה תְּרֵיסַר אַלְפֵי זוּזֵי – שנים עשר אלף זוז, בבני אדם שגרו במקום הנקרא 'בֵּי חוּזָאי', אַקְנִינְהוּ נִיהֲלִיהּ – הקנה אותם רב פפא לְרַב שְׁמוּאֵל בַּר אַבָּא, אַנַּב אַסִּיפָא דְּבֵיתֵיהּ – אגב קרקע שבסוף ביתו, וכך גבאם רב שמואל עבורו. כִּי אֲתָא – כשבא רב שמואל, שמח רב פפא שהביא לו את מעותיו, וְנָפַק לְאַפֵּיהּ – יצא לקבל את פניו עַד מקום הנקרא 'תָּוָאךְ':

שנינו במשנה: נָתַן לוֹ אֶת הַקֶּרֶן וְכוּ' ולא נתן לו את החומש, וכו' אינו צריך לילך אחריו:

הגמרא מבררת את גדרו של חיוב 'חומש'. מדייקת הגמרא: מהאמור במשנה שאין הגזלן חייב להוליך את החומש למדי, אַלְּמָא – מוכח שתשלום חוֹמֶשׁ 'מְמוֹנָא' הוּא ולא 'כפרה', שהרי אם החומש בא לכפרה, היה פשוט שאינו מעכב את הבאת האשם, ולא היתה המשנה צריכה להשמיענו זאת. ויש ללמוד מכאן, שאם מֵיתַת – אם ימות הגזלן קודם שישלם חומש, מְשַׁלְּמֵי לֵיהּ יוֹרְשִׁין – ישלמו זאת יורשיו, אך אם היה זה כפרה היו היורשים פטורים, שאין כפרה למתים. מוכיחה זאת הגמרא: וּתְנַן נַמִּי במשנתינו, נָתַן הגזלן אֶת הַקֶּרֶן, וְנִשְׁבַּע לשקר עַל הַחוֹמֶשׁ, הֲרֵי דינו כגזלן על החומש, ומוֹסִיף חוֹמֶשׁ אחר עַל הַחוֹמֶשׁ שנשבע עליו, אַלְּמָא, חוֹמֶשָׁא 'מְמוֹנָא' הוּא, שהרי חומש בא רק על כפירת חיוב ממון, ולא על כפירת חיוב כפרה. מוכיחה זאת הגמרא גם מברייתא: וְתַנְיָא נַמִּי הָכִי בברייתא, הַגּוֹזֵל אֶת חֲבֵירוֹ, וְנִשְׁבַּע לוֹ לשקר שלא גזלו, וּמֵת הגזלן, הַיּוֹרְשִׁין מְשַׁלְּמִים קֶרֶן וְחוֹמֶשׁ, והיינו כיון שהחומש הוא חיוב ממוני, וּפְטוּרִין מִן הָאָשָׁם, כיון שהוא בא לכפרה, ואין כפרה למתים.

הגמרא מבררת את חיוב החומש של היורשים. מקשה הגמרא: וְכִי הַיּוֹרְשִׁין בְּנֵי שַׁלּוּמֵי חוֹמְשָׁא דַּאֲבוּהוֹן הָווּ – חייבים לשלם את חיוב החומש של אביהם (אלמא חומש ממונא הוא ובעי שלומי יורשין), וּרְמִינְהוּ – קשה על כך ממה ששנינו בברייתא, לגבי הדין שאין היורש משלם חומש על גזל אביו, עֲדַיִין אֲנִי אוֹמֵר – יכול לומר, אֵימָתַי אֵינוֹ מְשַׁלֵּם חוֹמֶשׁ עַל גֵּזֶל אָבִיו, בִּזְמַן שֶׁלֹּא נִשְׁבַּע לשקר לֹא הוּא וְלֹא אָבִיו, או שהוא נשבע וְלֹא אָבִיו, או אָבִיו וְלֹא הוּא, אבל אם גם הוּא וְגם אָבִיו נשבעו לשקר, מִנַּיִן שאין הבן חייב חומש, תַּלְמוּד לוֹמַר (ויקרא ה כג) לענין חיוב חומש 'וְהֵשִׁיב אֶת הַגְּזֵלָה אֲשֶׁר גָּזָל וְאֶת הָעֹשֶׁק אֲשֶׁר עָשָׁק', וְהרי הוּא – הבן לֹא גָּזַל וְלֹא עָשַׁק, ואין לחייבו חומש. והיינו שלא כמו שהוכיחה הגמרא מהמבואר בברייתא הקודמת וממשמעות משנתינו, שהיורשים חייבים בחומש.

מתרצת הגמרא: אָמַר רַב נַחְמָן, לֹא קַשְׁיָא, כָּאן – בברייתא הראשונה מדובר באופן שֶׁכבר הוֹדָה האב שנשבע לשקר, וכיון שהתחייב חומש, אף בניו חייבים בו, וְכָאן – בברייתא השניה, מדובר שֶׁלֹּא הוֹדָה האב ולא התחייב חומש, והתחדש בברייתא שאף היורשים פטורים. וסברה עתה הגמרא שאף הבן לא הודה שאביו נשבע לשקר.

מקשה הגמרא: אִי לֹא הוֹדָה האב ולא הבן, אם כן קֶרֶן נַמִּי לֹא מְשַׁלֵּם הבן, שהרי לא ידוע לנו כלל שאביו גזל. וְכִי תֵּימָא, הָכִי נַמִּי – אכן כוונת הברייתא דְּלֹא מְשַׁלֵּם הבן את הקרן, וְהָא מִדְּקָא מְהַדַּר אַחוֹמֶשׁ – והרי מכך שהתנא מחזור אחרי פסוק הפותר את הבן מחומש, לְמִימְרָא – ניתן ללמוד מכך דְּקֶרֶן מְשַׁלֵּם הבן. מוסיפה הגמרא להוכיח שהבן משלם את הקרן: וְעוֹד תַּנְיָא בהמשך ברייתא זו, וַעֲדַיִין אֲנִי אוֹמֵר, אֵימָתַי הוּא מְשַׁלֵּם קֶרֶן עַל גֵּזֶל אָבִיו, בִּזְמַן שֶׁנִּשְׁבַּע גם הוּא וְגם אָבִיו, אך אם נשבע אָבִיו וְלֹא הוּא, או הוּא וְלֹא אָבִיו, או לֹא הוּא וְלֹא אָבִיו, מִנַּיִן שהבן משלם קרן, תַּלְמוּד לוֹמַר בפסוק (שם) כל אלו המקרים, גֵּזֵלָה, וְעוֹשֶׁק, אֲבֵידָה, וּפִקָּדוֹן, 'יֵשׁ תַּלְמוּד'. מבארת הגמרא את הלשון 'יש תלמוד', וְיָתִיב [–וישב] רַב הוּנָא, וְקָאָמַר לְהָא שְׁמַעְתָּא – ברייתא זו, אָמַר לֵיהּ רַבָּה בְּרֵיהּ [–בנו], האם 'יֵשׁ תַּלְמוּד' קָאָמַר מַר, כלומר שהלימוד הוא מייתור הלשון, שכתבה התורה את כל האופנים האלו כדי ללמד שהיורש חייב לשלם קרן על גזל אביו, אוֹ 'יִשְׁתַּלְּמוּ' קָאָמַר מַר, והיינו שמסברא חייב הבן לשלם את הקרן. אָמַר לֵיהּ רב הונא, 'יֵשׁ תַּלְמוּד' קָאֲמִינָא, וּמֵרִיבּוּיָא דִּקְרָאֵי אָמְרֵי – ומריבוי הפסוק אמרתי שלומדים דין זה. ועל כל פנים מוכח מהברייתא שבן הגזלן משלם קרן, והתמעט רק מחיוב חומש, ובודאי מדובר כשהודה אחד מהם ולכן התחייב הבן קרן, וחוזרת קושיית הגמרא כיצד אמר רב נחמן שמדובר כשלא הודה.

מתרצת הגמרא: אֶלָּא מַאי 'לֹא הוֹדָה' שאמר רב נחמן בביאור הברייתא, שֶׁלֹּא הוֹדָה אָבִיו – הגזלן עצמו, וְהוֹדָה בְּנוֹ, ולכן חייב

המשך בעמוד 197

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

בְּאוּפֶן שֶׁעָמַד הַגְּזֵלָן בַּדִּין קוֹדֵם שִׁמְתָּ, וּמִמֵּנּוּ שֶׁחַיָּבוּ בֵּית דִּין דִּינוֹ כְּמַלּוּהּ בְּשֹׁטֶר וְגוּבֶה מֵהֵיוּרְשִׁים.

מִקְשָׁה הַגְּמָרָא: אִי בְּשֶׁעָמַד בַּדִּין וְהוֹרִיש לְבָנָיו קַרְקָעוֹת, אֲפִילּוּ חוֹמֶשׁ נַמִּי מְשַׁלֵּם הַבֵּן, כֵּיוָן שֶׁכִּפֵּר וְנִשְׁבַּע עַל מָמוֹן שֶׁהִיא חַיָּב בּוֹ. מִתַּרְצַת הַגְּמָרָא: אָמַר רַב הוּנָא בְּרֵיהּ דְּרַב יְהוֹשֻׁעַ, הַטַּעַם שֶׁהַבֵּן פָּטוּר מֵחוֹמֶשׁ, לְפִי שֶׁאֵין מְשַׁלְּמִין חוֹמֶשׁ עַל כְּפִירַת שְׁעֲבוּד קַרְקָעוֹת, כֵּיוָן שֶׁמִּן הַתּוֹרָה אֵין נִשְׁבָּעִין עַל קַרְקַע, וּמִמֵּילָא אַף כְּפִירַת בָּהּ אֵינָהּ מְחַיֶּבֶת חוֹמֶשׁ, וְכֵיוָן שֶׁחִיּוּב הַבֵּן הוּא לְשַׁלֵּם מֵהַקַּרְקַע שִׁירֵשׁ, הֲרֵי הוּא כְּנִשְׁבַּע עַל הַקַּרְקַע, שֶׁפְּטוּר מֵחוֹמֶשׁ.

מְבִיאָה הַגְּמָרָא אוֹפֶן נוֹסֵף בְּבֵיאוּר הַבְּרַיְיתָא: רָבָא אָמַר, הָכָא בְּמַאי עַסְקִינָן, כְּגוֹן שֶׁהִיתָה הַגְּזֵלָה קַיֶּמֶת כְּשֶׁנִּשְׁבַּע הַבֵּן, וְהָיְתָה דִּיסְקִינְיָא – מִין שֵׁק שֶׁל אָבִיו שֶׁהַגְּזֵלָה מוּנַחַת בָּהּ מוּפְקֶדֶת בְּיַד אֲחֵרִים, וְלֹא יָדַע זֹאת הַבֵּן, וְלֹכֵן אֶת הַקֶּרֶן מְשַׁלֵּם, דְּהָא אִיתֵיהּ – שֶׁהֲרֵי הַגְּזֵלָה קַיֶּמֶת וְחַיָּב לְהַשִּׁיבָהּ, אַךְ אֶת הַחוֹמֶשׁ לֹא מְשַׁלֵּם, כֵּיוָן דְּכִי אִשְׁתַּבַּע – כְּשֶׁנִּשְׁבַּע הַבֵּן שֶׁאֵינוֹ חַיָּב, בְּקוּשְׁטָא אִשְׁתַּבַּע – בְּאֱמֶת נִשְׁבַּע, דְּהָא לֹא הֲוָה יָדַע – שֶׁהֲרֵי לֹא יָדַע שֶׁהַגְּזֵלָה קַיֶּמֶת: שִׁנְּיוֹ בְּמִשְׁנָה: מִחַל לוֹ עַל הַקֶּרֶן וְלֹא מִחַל לוֹ עַל הַחוֹמֶשׁ, מִחַל לוֹ עַל זֶה וְעַל זֶה חוּץ מִפְּחוֹת שָׁוֶה פְּרוּטָה כַּקֶּרֶן כּוּ' אֵינוֹ צָרִיךְ לִילֵךְ אַחֲרָיו: אָמַר רַב פַּפָּא, לֹא שָׁנוּ דִּין זֶה שֶׁמִּחִילַת הַנִּגְזָל עַל הַקֶּרֶן חוּץ מִפְּחוֹת מִשָּׁוָה פְּרוּטָה, פּוֹטֶרֶת אֶת הַגַּזְלָן מֵהוֹלֶכֶת הַגְּזֵלָה לְמִדֵּי, אֶלָּא בְּאוֹפֶן שֶׁאֵין הַגְּזֵלָה עַצְמָהּ קַיֶּמֶת, אֲבָל אִם הַגְּזֵלָה קַיֶּמֶת, אַף שֶׁאֵינָהּ שָׁוָה פְּרוּטָה צָרִיךְ לֵילֵךְ אַחֲרָיו אֲפִילּוּ לְמִדֵּי, כֵּיוָן דְּחַיְּישִׁינָן שֶׁמָּא תְּיַיְּקֵר: שְׁמָא תְּתַיְּקֵר הַגְּזֵלָה, וְתִהְיֶה שָׁוָה פְּרוּטָה. מְבִיאָה הַגְּמָרָא לְשׁוֹן הַפּוֹכֶה בְּדִבְרֵי רַב פַּפָּא: אִיכָּא דְּאָמְרֵי – יֵשׁ שֶׁאָמְרוּ כָּךְ, אָמַר רַב פַּפָּא, לֹא שָׁנָא גְּזֵלָה קַיֶּמֶת, וְלֹא שָׁנָא שֶׁאֵין גְּזֵלָה קַיֶּמֶת, אִם לֹא נִשְׁאַר בְּקַרְן שָׁוָה פְּרוּטָה אֵינוֹ צָרִיךְ לֵילֵךְ אַחֲרָיו, כֵּיוָן שֶׁלְּשֶׁמָּא תְּיַיְּקֵר לֹא חַיְּישִׁינָן – אֵין חֲרוּשִׁים שֶׁתִּתְיַיְּקֵר הַגְּזֵלָה.

הַגְּמָרָא מְבִיאָה דִּין נוֹסֵף בְּעִנְיַן גְּזֵלָה שֶׁאֵינָהּ שָׁוָה פְּרוּטָה: אָמַר רָבָא, אָדָם שֶׁגָּזַל שָׁלֹשׁ אֲגוּדוֹת שֶׁל יֶרֶק בְּשָׁוֵי שָׁלֹשׁ פְּרוּטוֹת, דַּהֲיֵינוּ, שֶׁכָּל אֲגוּדָה הָיְתָה שָׁוָה פְּרוּטָה, וְהוּזְּלוּ הָאֲגוּדוֹת לִפְנֵי שֶׁהֶחֱזִירָם וְעָמְדוּ עַל שְׁתַּיִם, כְּלוֹמַר שֶׁשְּׁלֹשֶׁת הָאֲגוּדוֹת שָׁווֹת שְׁתֵּי פְּרוּטוֹת, וְנִמְצָא שֶׁכָּל אֲגוּדָה שָׁוָה פָּחוֹת מִפְּרוּטָה, אִם הֶחֱזִיר לוֹ הַגַּזְלָן שְׁתַּיִם מִתּוֹכָם, חַיָּב לְהַחֲזִיר לוֹ גַּם אֶת הָאַחֲרֶת – הַשְּׁלִישִׁית, אַף שֶׁכְּעַת אֵינָהּ שָׁוָה פְּרוּטָה. מוֹכִיחָה זֹאת הַגְּמָרָא: וְתָנָא תּוּנָא – שְׁנֵה הַתַּנָּא בְּמִשְׁנָתֵינוּ (צוּ:) דִּין הַמְסַיֵּעַ לְרַבָּא, אָדָם שֶׁגָּזַל חָמֵץ לִפְנֵי פֶּסַח, וְעָבַר עָלָיו הַפֶּסַח וּנְאַסַּר בְּהַנָּאָה, יָכוֹל הַגַּזְלָן לְהַחֲזִיר אֶת הַחָמֵץ עַצְמוֹ וְאוֹמֵר לוֹ 'הֲרֵי שֶׁלְּךָ לְפָנֶיךָ', וּנְפָטַר. וּמֵהַלְּשׁוֹן 'הֲרֵי שֶׁלְּךָ לְפָנֶיךָ' מִשְׁמַע דְּטַעְמָא שֶׁנִּפְטַר בְּהַשְׁבָּתוֹ אַף שֶׁאֵינוֹ שָׁוֶה כְּלוּם, כֵּיוָן דְּאִיתֵיהּ בְּעֵינֵיהּ – שֶׁהַחָמֵץ קַיָּם בָּעוֹלָם, הָא לֵיתֵיהּ בְּעֵינֵיהּ – אֲבָל אִם אֵין הַחָמֵץ שֶׁגָּזַל קַיָּם בָּעוֹלָם, חַיָּב לְהַשִּׁיב לוֹ אֶת שְׁוִוי הַחָמֵץ כְּפִי שֶׁהִיתָה קוֹדֶם הַפֶּסַח, וּמוּכָח דְּאַף עַל גַּב דְּהַשְׁתָּא לֵאו מָמוֹנָא – אֵין הַחָמֵץ שָׁוֶה מָמוֹן, מִכָּל מָקוֹם כֵּיוָן דְּמַעִיקָּרָא – שֶׁבַּתְּחִילָּה, כְּשֶׁגָּזְלוֹ מָמוֹנָא הוּא, בָּעֵי שַׁלּוּמֵי – עָלָיו לְשַׁלֵּם אֶת שְׁוִוּיוֹ, הָכָא נַמִּי לְגַבֵּי הַגַּזְלָן שֶׁל שְׁלֹשֶׁת אֲגוּדוֹת, אַף עַל גַּב דְּהַשְׁתָּא הָאֲגוּדָה הַשְּׁלִישִׁית לֹא שָׁוָה פְּרוּטָה, מִכָּל מָקוֹם [כֵּיוָן דְּמַעִיקָּרָא הֲוֵי שָׁוָה פְּרוּטָה], בָּעֵי שַׁלּוּמֵי – חַיָּב לְשַׁלֵּם אֶת שְׁוִוּיהּ בְּעֵת הַגְּזֵלָה.

הַגְּמָרָא דָּנָה בְּעִנְיַן הַשֶּׁבֶת גְּזֵלָה שֶׁאֵינָהּ שָׁוָה פְּרוּטָה. מִסְתַּפְּקֶת הַגְּמָרָא: כְּעֵי רָבָא, אָדָם שֶׁגָּזַל שְׁתֵּי אֲגוּדוֹת שֶׁשְּׁתֵּיהֶן יַחַד נִמְכָּרוֹת בִּפְרוּטָה, וְהֶחֱזִיר לוֹ רַק אַחַת מֵהֶן, מַהוּ, הָאִם הוּא חַיָּב לְהַשִּׁיב גַּם אֶת הַשְּׁנִיָּה. וְצִדְדֵי הַסְּפֵק הֵם, מִי אַמְרִינַן שֶׁפְּטוּר מִלְּהַשִּׁיבָהּ כֵּיוָן דְּהַשְׁתָּא – עַתָּה, שֶׁהֵשִׁיב אֶת הָרִאשׁוֹנָה, לֵיכָּא גְּזֵלָה – אֵין בְּיָדוֹ גְּזֵלָה הַשָּׁוָה פְּרוּטָה. אוֹ דִּלְמָא שֶׁחַיָּב לְהַשִּׁיבָהּ, כֵּיוָן שֶׁאִם לֹא יִשִּׁיבֶנָּה, הָא לֹא חָדַר גְּזֵלָה דַּהֲוַאי גַּבֵּיהּ – הֲרֵי לֹא הֶחֱזִיר אֶת כָּל הַגְּזֵלָה שֶׁהִיתָה בְּיָדוֹ, וְלֹא קַיְּמִים מְצוּת הַשֶּׁבֶת. חָדַר פַּשְׁטֵהּ – חָזַר רַבָּא וּפָשַׁט אֶת סְפֵקוֹ, וְאָמַר 'גְּזֵלָה' – מִמָּמוֹן גָּזוּל אֵין כָּאן – בִּיד הַגַּזְלָן, שֶׁהֲרֵי הָאֲגוּדָה שֶׁבִּידוֹ לֹא שָׁוָה פְּרוּטָה, ו'הֲשָׁבָה' שֶׁל הַגְּזֵלָה אֵין כָּאן. מִקְשָׁה הַגְּמָרָא: אִי גְּזֵלָה אֵין כָּאן, בּוֹדְאֵי הֲשָׁבָה יֵשׁ כָּאן, שֶׁאִם לֹא כֵּן אֵיךְ נִפְטַר מֵחִיּוּב הַהֲשָׁבָה. מִתַּרְצַת הַגְּמָרָא: הָכִי קָאָמַר רַבָּא, אַף עַל פִּי שֶׁגְּזֵלָה אֵין כָּאן כֵּיוָן שֶׁאִין הָאֲגוּדָה שֶׁבִּידוֹ שָׁוָה פְּרוּטָה, וְאֵין הַשְּׁבָתָהּ מְעַכֶּבֶת אֶת הַבְּאַת הָאֵשֶׁם, מִכֹּל מָקוֹם גַּם מִצְוַת הֲשָׁבָה אֵין כָּאן, כֵּיוָן שֶׁחֶלֶק מֵהַגְּזֵלָה עֲדַיִן בִּידוֹ, וּמוּטָל עָלָיו לְהַשִּׁיבָהּ.

הַגְּמָרָא מְבִיאָה סְפֵיקוֹת נוֹסְפִים שֶׁנִּסְתַּפֵּק רַבָּא, מֵעֵין סֵפֶק זֶה: וְאָמַר רָבָא, חֲרֵי אָמְרוּ בְּמִשְׁנָה (נִגְעִים פִּי"ד מ"ד), נָזִיר שֶׁנִּטְמָא אוֹ שֶׁסִּיֵּם אֶת יְמֵי נְזִירוּתוֹ, שֶׁהוּא חַיָּב לְגַלַּח אֶת כָּל שְׂעָרוֹ, שֶׁגִּילַּח אֶת שְׂעָרוֹ וְשֵׁיֵּר שְׁתֵּי שְׂעָרוֹת, לֹא עָשָׂה וְלֹא כְּלוּם – הֲרֵי זֶה כְּאִילּוּ לֹא גִּילַּח כְּלָל. כְּעֵי רָבָא, אִם לְאַחַר שֶׁהִשְׁאִיר שְׁתֵּי שְׂעָרוֹת, גִּילַּח שְׂעָרָה אַחַת, וְנִשְׁאֲרָה מֵעַצְמָהּ שְׂעָרָה אַחַת, מַהוּ – הָאִם קַיָּם בְּכָךְ מִצְוַת גִּילּוּחַ. דּוֹחֶה הַגְּמָרָא: אָמַר לֵיהּ רַב אַחָא מִדִּיפְתִּי לְרָבִינָא, לֹא יִתְכַּן שֶׁבְּכָךְ הִסְתַּפֵּק רַבָּא, וְכִי נָזִיר שֶׁגִּילַּח 'אַחַת' 'אַחַת' קָא מִבַּעְיָא לֵיהּ לְרָבָא – וְכִי סְפֵקוֹ שֶׁל רַבָּא הוּא בְּנָזִיר שֶׁגִּילַּח כָּל שְׂעָרָה בְּפְנֵי עַצְמָהּ, הֲרֵי וַדַּאי שֶׁקַּיָּם בְּכָךְ מִצְוַת תְּגַלְּחַת, וּמִמֵּילָא כְּשֶׁנִּשְׁאֲרוּ לוֹ שְׁתֵּי שְׂעָרוֹת וְגִילַּח אַחַת מֵהֶם, קַיָּם אֶת מִצְוָתוֹ.

מְבָאֵרֶת הַגְּמָרָא אֶת סְפֵקוֹ שֶׁל רַבָּא: אָמַר לֵיהּ רִבִּינָא, לֹא צְרִיכָא – לֹא הוֹצְרַךְ רַבָּא לְהִסְתַּפֵּק, אֶלָּא כְּגוֹן (שֶׁנִּשַּׁר) [שֶׁהִשְׁאִיר שְׁתֵּי שְׂעָרוֹת, וְנִשְׁאֲרָה] אַחַת מֵהֶן תְּחִילָּה, וְאַחַר כָּךְ גִּילַּח אֶת הָאַחַת הָאַחֲרוֹנָה, מִי אַמְרִינַן שֶׁקַּיָּם מִצְוָתוֹ, כֵּיוָן דְּהַשְׁתָּא מִיהַת הָא לֵיכָּא שִׁיעוּר – עַתָּה מִכֹּל מָקוֹם לֹא נִשְׁאֲרוּ שְׁתֵּי שְׂעָרוֹת, אוֹ דִּלְמָא שֶׁלֹּא קַיָּם מִצְוָתוֹ, כֵּיוָן דְּהָא לַאו 'גִּילּוּחַ' הוּא שֶׁצִּיּוּתוֹתָהּ הַתּוֹרָה, דְּמַעִיקָּרָא – שֶׁהֲרֵי בַּתְּחִילָּה כְּשֶׁגִּילַּח אֶת כָּל רִאשׁוֹ הָא שֵׁיֵּר שְׁתֵּי שְׂעָרוֹת, וְהַשְׁתָּא, כִּי גִּילַּח אֶת הָאַחֲרוֹנָה, הֲרֵי לֹא הָוֵי שְׁתֵּי שְׂעָרוֹת שֶׁזֹּהוּ שִׁיעוּר גִּילּוּחַ, וְלֹא צִיּוּתָהּ הַתּוֹרָה לְגַלַּח שְׂעָרָה אַחַת. חָדַר פַּשְׁטֵהּ – חָזַר רַבָּא וּפָשַׁט אֶת סְפֵקוֹ, וְאָמַר 'שֵׂעָר' אֵין כָּאן, ו'גִּילּוּחַ' אֵין כָּאן. מִקְשָׁה הַגְּמָרָא: אִי 'שֵׂעָר' אֵין כָּאן, נִמְצָא שֶׁהִתְגַּלַּח, וְאִם כֵּן 'גִּילּוּחַ' יֵשׁ כָּאן. מִתַּרְצַת הַגְּמָרָא: הָכִי קָאָמַר, אַף עַל פִּי שֶׁשֵּׂעָר אֵין כָּאן, שֶׁהֲרֵי לֹא נוֹתְרוּ שְׁתֵּי שְׂעָרוֹת, מִכֹּל מָקוֹם גַּם קִיּוּם מִצְוַת גִּילּוּחַ אֵין כָּאן, כֵּיוָן שֶׁאֵין מִצְוַת גִּילּוּחַ בְּשַׂעֲרָה אַחַת, וְעָלָיו לְהַמְתִּין שִׁיגְדַּל שֵׂעָר שׁוּב, וּלְגַלְּחוֹ.

מְבִיאָה הַגְּמָרָא סֵפֶק נוֹסֵף שֶׁנִּסְתַּפֵּק רַבָּא:

בֵּית שִׁישׁ בּוֹ מֵת, כָּל הַכֵּלִים וְהָאֲנָשִׁים הַנִּמְצָאִים בְּבֵית נִטְמָאִים, וְאִם יֵשׁ פֶּתַח הַמְחַבֵּר בֵּין הַבַּיִת לַעֲלִיָּיה שֶׁעַל גַּבָּיו, אַף הַנִّמְצָאִים בַּעֲלִיָּיה נִטְמָאִים, אַךְ אִם יֵשׁ הַפְרָדָה וַחֲצִיצָה בֵּין הַבַּיִת לַעֲלִיָּיה בְּדָבָר שֶׁאֵינוֹ מְקַבֵּל טֻמְאָה, אֵין הַטֻּמְאָה עוֹבֶרֶת לַעֲלִיָּיה.

וְאָמַר רָבָא, חֲרֵי אָמְרוּ בְּמִשְׁנָה (כֵּלִים פִּ"י מ"ו), אִם הִנִּיחוּ בְּאַרּוּבָה בֵּין הַבַּיִת לַעֲלִיָּיה חָבִית, שֶׁנִּיְּקְבָה – שֶׁנַּעֲשָׂה בָּהּ נֶקֶב בְּשִׁיעוּר הַמֵּבִיא אֶת הַטֻּמְאָה לְתוֹךְ הַכֵּלִי, וְכֵיוָן שֶׁהִיא טֻמְאָה שׁוּב אֵינָהּ חוֹצֶצֶת בְּפְנֵי הַטֻּמְאָה, וּסְתָמוּהָ שְׁמָרִים – נִסְתַּם הַנֶּקֶב שֶׁהִיא בָּהּ עַל יְדֵי שְׁמָרִים, הִצִּילוּהָ – הִצִּילוּ הַשְּׁמָרִים בְּסְתִימָה זוֹ אֶת הָעֲלִיָּיה כֵּיוָן שֶׁאֵין הַחָבִית מְקַבֶּלֶת טֻמְאָה, וְהִיא חוֹצֶצֶת בְּפְנֵי הַטֻּמְאָה. כְּעֵי רָבָא, אִם אֲנַף חֲצִיצָהּ – סְתַם בְּטִיט רַק חֲצִי מֵהַנֶּקֶב, וְנִשְׁאַר חֲצִיו פָּתוּחַ, מַהוּ, הָאִם כֵּיוָן שֶׁאֵין כָּאן נֶקֶב בְּשִׁיעוּר שֶׁלָּם אֵין הַכֵּלִי מְקַבֵּל טֻמְאָה, וַהֲרֵי הוּא חוֹצֵץ בְּפְנֵי הַטֻּמְאָה, אוֹ שֶׁכָּל זְמַן שֶׁלֹּא סְתַם אֶת כָּל הַנֶּקֶב, עֲדַיִן מְקַבֵּל הַכֵּלִי טֻמְאָה.

מְנַסֶּה הַגְּמָרָא לְפָשֵׁט אֶת הַסְּפֵק: אָמַר לֵיהּ רַב יִמַּר לְרַב אַשִּׁי, לָאו מִשְּׁנָתֵנוּ הִיא זוֹ – הָאִם דִּין זֶה אֵינוֹ מְבוֹאָר בְּמִשְׁנָה הַאֲמוּרָה לְעִיל בְּדִבְרֵי רַבָּא, דִּתְנַן (שָׁם), חָבִית שֶׁנִּיְּקְבָה וּסְתָמוּהָ שְׁמָרִים, הִצִּילוּהָ. וְאִם פְּקָקָהּ בְּזִמּוֹרָה – סְתַם אֶת הַנֶּקֶב בְּעָנָף של גֶּפֶן, אֵין הַחָבִית חוֹצֶצֶת בְּפְנֵי הַטֻּמְאָה עַד שֶׁיְּמָרֵחַ – יִתֵּן טִיט בְּרוּחַ שֶׁבֵּין הַזְּמוֹרָה לַחָבִית, כְּדֵי לְסוֹתְמָהּ הֵיטֵב. וְאִם הָיוּ בָהּ שְׁתַּיִם – הִנִּיחַ בְּנֶקֶב שְׁתֵּי זְמוֹרוֹת, אֵינָהּ חוֹצֶצֶת עַד שֶׁיְּמָרֵחַ גַּם מִן הַצְּדָדִים שֶׁבֵּין הַזְּמוֹרוֹת

המשך בעמוד 192

מוגבלת הרשות להדפסה ושימוש אישי בלבד

רש"י

ועוד דְּקָמְשַׁנֵּי לֵיהּ כְּשֶׁעָמַד בְּדִין קוֹדֶם מִיתָתוֹ וְהַך הַעֲמָדָה מֵאי מְהַנֵּי הָרֵי כֶּסֶף וְנִשְׁבַּע וְלֹא הוֹדָה דְּהָא אוֹקְמִינָן דְּלֵא הוֹדָה בְּנוֹ וְעוֹד דְּקָמְשַׁנֵּי כְּשֶׁעָמַד בְּדִין מִכְּלַל דְּעַד הַשְׁתָּא בְּשֶׁלֹּא עָמַד בְּדִין וְהָא נִשְׁבַּע הוּא וְאַבְיוּ קְתָנֵי מִכְּלַל דְּבֵר"ד הָוָה הִלְכָּךְ ל"ג לֵיהּ וה"ג אי הָכִי חוֹמֵשׁ נַמִּי מְשַׁלֵּם א"ר הונא כו' אי הָכִי מְמוֹן גָּמוּר הוּא וְחוֹמֵשׁ נַמִּי לְשַׁלֵּם:

לְפִי שֶׁאֵין מְשַׁלְּמִין חוֹמֵשׁ עַל כְּפִירַת שֶׁעְבּוּד קַרְקָעוֹת. דְּחוֹמֵשׁ אַמֹּאי קָאָתֵי אִשְׁבּוּעָתָא לְאוֹ שְׁבוּעָה הִיא דְּקִי"ל שְׁבוּעוֹת (דף מב:) אֵין נִשְׁבָּעִין עַל הַקַּרְקָעוֹת וְהַאי בֵּן כִּי אִשְׁתַּבַּע כְּפַר לֵהּ שְׁעִבּוּד הַקַּרְקָעוֹת דְּאִי לְאוֹ מִשּׁוּם אַחֲרִיּוּת נְכָסִים לְאוֹ עֲלֵיהּ רַמְיָא לִשְׁלוּמֵי: **רָבָא אָמַר.** לְעוֹלָם בְּגִזֵּילָה קַיֵּימַת וּדְקָשְׁיָא לָךְ וּלְחַיֵּיב הַבֵּן חוֹמֵשׁ עַל שְׁבוּעַת עַצְמוֹ כֵּיוָן דְּחוֹדֶה הָכָא כְּשֶׁהֶחֱזִירָהּ דִּסְקִיָּא שֶׁמְּמוֹן אֲבִיו נָתוּן בָּהּ מוּפְקֶדֶת בְּיַד אֲחֵרִים וּגְזֵילָה זוּ בְּתוֹכָהּ דְּכִי אִשְׁתַּבַּע הַאי בְּקוֹשְׁטָא אִשְׁתַּבַּע (וְלֹא תִּימָא בְּשִׁיקְרָא אִשְׁתַּבַּע כְּדִסְבְרַת לְעֵיל) וּתְנַן בְּמַסֶּ' שְׁבוּעוֹת (דף לו:) וְחַיָּיבִים עַל זְדוֹן הַשְּׁבוּעָה וְעַל שְׁגִגָּתָהּ עִם זְדוֹן הַפִּקָּדוֹן וְאֵין חַיָּיבִין עַל שְׁגִגָּתָהּ גְּרִידְתָּא כִּי הָכָא דְּלִיבֵּיהּ אַנַּסֵיהּ: **לֹא שְׁנוּ אֶלָּא שֶׁאֵין.** אוֹתָהּ חֲצִי פְּרוּטָה קַיֵּימַת מִן הַגְּזֵילָה עַצְמָהּ וַחֲצִי פְּרוּטָה הוּא דְּמִחַיֵּיב לֵיהּ וְלֵאו מְמוֹנָא אִיכָּא אֲבָל אִם קַיֵּימַת תְּיַיקֵּר. וְתַעֲמוֹד עַל הַפְּרוּטָה: **חַיָּיב** לְהַחֲזִיר לוֹ. אֲגוּדָה אַחֶרֶת וְאוּ"פ דְּהִשְׁתָּא לֵא שַׁיְיָא פְּרוּטָה כֵּיוָן דְּבִשְׁעַת גְּזֵילָה הָוֵי שָׁוֶה פְּרוּטָה בְּעֵי לְאַהֲדוּרֵיהּ וּלְהוֹלִיכָהּ אַחֲרָיו: **וְתַנָּא תּוּנָא.** תִּנָּא דִּידַן סֵיְיעֶתוּ: **שְׁנַיְלֵּה.** אַחַת מִהֶשְׁתַּיִם שֶׁשִּׁיֵּיר: **וְנִשְׁרָה הַשְׁנִיָּה מַהוּ.** הָוֵי גִּילּוּחַ אוֹ לֹא: **אָמַר לֵיהּ רַב אֲחָא לְרַבִינָא** גְּזוּר שְׁנַיְלֵּה. כָּל הַשְּׁעָרוֹת אַחַת אַחַת קָמַבַּעְיָא לֵיהּ בְּתִמְיָהּ כְּלוֹמַר הָא וַדַּאי גִּילּוּחַ הָוֵי כֵּיוָן שֶׁבְּשָׁעָה שֶׁבָּא לְגַלֵּחַ הַאי שִׁיעוּר הָוָה בֵּיהּ שִׁיעוּר גִּילּוּחַ וְגִילַּחַ אַחַת וְאוּ"פ דְּנִשְׁרָה שְׁנִיָּה גִּילּוּחַ הוּא: **שְׁנַיְלֵּה אַחַת.** שֶׁכְּשֶׁבָּא לְגַלֵּחַ אֵין כָּאן שִׁיעוּר גִּילּוּחַ: ה"ג מִי אַמְרִינָן הַשְׁתָּא מִיהָא לֵיכָּא שִׁיעוּר: **חֲבִית שֶׁנִּיקְּבָה וְסָתְמוּהָ שְׁמָרִים.** וְנָתְנוּהָ ע"פ אַרוּבָּה וּמִמְּרַחַת יָפָה סְבִיבוֹתֶיהָ וּטוּמְאָה בְּבֵית מַצָּלַת עַל הָעֲלִיָּיה בּוּלָּה מִלְּבָא בָּהּ שׁוּם טוּמְאָה דִּסְתִימַת שְׁמָרִים סְתִימָה הִיא וְלֹא שְׁלָטָה בֵּיהּ טוּמְאָה בְּמַסֶּכֶת כֵּלִים בְּפֶרֶק וְאֵלּוּ מַצִּילִין: **אֲגַף.** לְשׁוֹן מְגוּפָּה אֲגוּף חָצִיָּהּ הָיָה בָּהּ תַּחְתֶּיהָ שִׁיעוּר נָקָב לְטַמֵּא וּכְלֵי הַמְּקַבֵּל טוּמְאָה אֵינוֹ חוֹצֵץ בְּפְנֵי הַטּוּמְאָה וְאֲגַף בְּטִיט חָצִיָּהּ מַהוּ מִי אַמְרִינָן הַשְׁתָּא מִיהָא לֵיכָּא שִׁיעוּר נָקָב אוֹ דִּלְמָא הָא לֹא סָתְמָה שִׁיעוּר סְתִימָה: **פְּקָקָהּ בִּזְמוֹרָה.** וְאֵין שָׁם שְׁמָרִים: **עַד שֶׁיִּמְרַח.** בְּטִיט מִן הַצְּדָדִין שֶׁל זְמוֹרָה לְסוֹתְמוֹ הַיְטֵב:

נשבע

תוספות

אָמַר רָבָא גְּזֵל שֶׁלֹּשׁ אֲגוּדוֹת בְּג' פְּרוּטוֹת וְהוּזְלוּ וְעָמְדוּ עַל שְׁתַּיִם חַיָּיב לְהַחֲזִיר לוֹ אַחֶרֶת. פי' אם שִׁנָּה בְּעַיִן מַחֲזִיר אוֹתָהּ וְאִם לֹאו מְשַׁלֵּם לֵיהּ שָׁוֶה פְּרוּטָה כְּמוֹ שֶׁהֶחֱזִיקָה שָׁוֶה בִּשְׁעַת הַגְּזֵילָה וְהוּא הַדִּין בְּאַחַת שֶׁנְּזֵלָהּ וְהוּזְלָה שֶׁמַּחֲזִיר לוֹ אֲגוּדָה אוֹ דָּמֶיהָ אֶלָּא רְבוֹתָא נָקֵט דַּאֲפִילּוּ בִּשְׁלִשָׁה דְּקַיְּים מִצְוַת הַשָּׁבָה בְּתַרְתֵּי אַמ"ה חַיָּיב לְהַחֲזִיר לוֹ אַחַת אע"ג דְּמַהֵאי וְתַנָּא תּוּנָא דְּמַיְיתִי לֹא מְשַׁמֵּע מִינָּהּ אֶלָּא הָכִי הָא דְּגָזַל אַחַת וְהוּזְלָה דְּהַהִיא דָּמֶיָא לְגָזַל חָמֵץ וְעָבַר עָלָיו הַפֶּסַח הַהִיא רְבוֹתָא דִּ"ג קָאָמַר רָבָא מִסְבְּרָא וּמִדְּנָקֵט וְהוּזְלוּ מִשְׁמַע דִּפְשִׁיטָא לֵיהּ דְּאִם גָּזַל ג' אֲגוּדוֹת שְׁוּוֹת שְׁתֵּי פְּרוּטוֹת וְהֶחֱזִיר לוֹ ב' מֵהֶן דְּלֵא מִיחַיֵּיב לְהַחֲזִיר לוֹ שְׁלִישִׁית כֵּיוָן דְּמַעִיקָּרָא בִּשְׁעַת גְּזֵלָה לֵא הֲוֵי מְמוֹנָא וּלְשִׁמְעָא תְּיַיקֵּר לֵא חַיְישִׁינָן:

ה"ג בְּעֵי רָבָא גָּזַל ב' אֲגוּדוֹת בְּפְרוּטָה וְהֶחֱזִיר אַחַת מֵהֶן מַהוּ מִאי אֲמְרִי' הַשְׁתָּא מִיהָא לֵיכָּא גְּזֵילָה גַּבֵּיהּ אוֹ דִּלְמָא הָא לֵא אַהֲדַר גְּזֵילָה וְל"ג וְל"ג הָא דְּגָרַס בְּסִפְרִים הוּזְקְרוּ וְעָמְדָה כו': **מְצוּיָה** הַשָּׁבָה אֵין כָּאן. נְרָאֶה דְּלֵא בְּעֵי לְמִיפְשַׁט אֶלָּא דְּלֵא מֵעֲבַר מִצְוַת הַשָּׁבָה וּמִצְוַת הַשָּׁבָה מִיהָא לֵא קַיְּים: **מְצוּיָה** גִּילּוּחַ אֵין כָּאן. וּמֵעֲבַר מִלְּשְׁתּוֹת יַיִן וּמִלְּטַמֵּא לְמֵתִים כְּאִילּוּ לֵא גִּילַּח כְּלוֹמַר בְּמַ"ד גִּילּוּחַ מֵעֲבַר דְּאַחַר יִשְׁתֶּה הַנָּזִיר יַיִן אַחַר כּוּלָּם א"נ לְעִנְיַן מִצְוָה קָאָמַר דְּלֵא קַיְּים מִצְוַת גִּילּוּחַ וְאַלִּיבָּא דְּב"ע דִּפְלוּגְתָּא הִיא בְּנָזִיר בְּפ' ג' מִינִין (דף מו.): **הָרֵי** אָמְרוּ חֲבִית שֶׁנִּקְּבָה וְסָתְמוּהָ שְׁמָרִים כו'. מָה שֶׁפִּירֵשׁ בְּקוּנְטְרֵס חֲבִית שֶׁתְּנָה ע"פ אַרוּבָּה וּמִצָּלַת עַל הָעֲלִיָּיה אֵין נְרָאֶה דְּהַהִיא מִשְׁנָה דְּמַיְיתֵי בְּסָמוּךְ חֲבִית שֶׁנִּקְּבָה הִיא בְּמַסֶּ' כֵּלִים בְּפ"י (מ"ז) דְּמִשְׁמַע דְּמִיירֵי לְהַצִּיל מַה שֶּׁבְּתוֹכָהּ אִם הִיא בְּאֹהֶל הַמֵּת דְּאִי הֲוָה מִיירֵי ע"פ אַרוּבָּה הָיָה לוֹ לְשַׁנּוֹתָהּ בְּמַסֶּ' אָהֳלוֹת וְעוֹד דְּלִשְׁוֹן הַצָּלָה לֹא הֲוָה מִשְׁמַע הָכֵי דְּה"ל לְמֵימַר חוֹצֶצֶת וְנִרְאֶה לְפָרֵשׁ דְּאִיירֵי בְּחֲבִית הַמּוּקֶפֶת צָמִיד פָּתִיל שֶׁאִין טוּמְאָה נִכְנֶסֶת בָּהּ בְּאֹהֶל הַמֵּת וְנִקְּבָה בְּכוֹנֵס מִשְׁקֶה דְּהָכֵי הַוְיָא שִׁיעוּרָא כְּדַאֲמַר בְּמַסֶּ' כֵּלִים (פ"ט מ"ח) וְסָתְמוּהָ שְׁמָרִים מִצָּלַת עַל כָּל מַה שֶּׁבְּתוֹכָהּ וְהָא דְּאָמַר בְּסוֹף הַמַּצְנִיעַ (שבת דף צו.) וּלְעִנְיַן צָמִיד פָּתִיל עַד שֶׁיִּפְחֹת רוּבוֹ הַיְינוּ בִּסְתוּמָה שֶׁאִם נִקְּבָה וּסְתָמָהּ הָיוּ שָׁם כְּלֵי עָלֶיהָ עַד שֶׁיִּפְחֹתוּ רוּבָהּ דְּאָז לֹא מְהַנֵּי לָהּ סְתִימָה דְּהָנֵי כְּאוֹכְלִים שֶׁגִּיבְּלָן בְּטִיט כֵּיוָן דְּאִין שָׁם כְּלֵי עָלֶיהָ וְלֹא כְּמוֹ שִׁפּוּי בְּקוּנְטְרֵס בְּהַמַּצְנִיעַ וּלְעִנְיַן צָמִיד פָּתִיל עַד שֶׁיִּפְחֹת רוּבוֹ דִּכְלֵי חֶרֶס הַמּוּקָף צָמִיד פָּתִיל אֵין טוּמְאָה נִכְנֶסֶת דֶּרֶךְ נְקָבָיו עַד שֶׁיִּפְחֹת רוּבוֹ כְּדִמּוּכַח בְּמַסֶּכֶת כֵּלִים בְּפֶרֶק שְׁלֹשָׁה דְּשִׁעוּרוֹ בְּכוֹנֵס מִשְׁקֶה וְכֵן מִשְׁמַע בְּהַהִיא שֶׁמַּבִּיא הַתָּם בְּקוּנְטְרֵס נִתְנָהּ קְדֵירָה ע"פ אַרוּבָּה דְּאָמַר ב"ש הַכֹּל טְמֵאִים בְּכוֹנֵס מִשְׁקֶה וְאַפִּילּוּ ב"ה לֹא מִטַּהֲרֵי אֶלָּא עֲלֵיהָ אֲבָל קְדֵירָה טְמֵאָה אֲלַמָּא טוּמְאָה נִכְנֶסֶת בְּתוֹכוֹ בְּכוֹנֵס מִשְׁקֶה: **אֲגַף** חָצִיָּהּ. תִּימָה הֵיכִי דְּמַיְיָא הַך בְּעִיָּא לְהַנָּךְ בְּעִיּוֹת דִּלְעֵיל דְּכֵיוָן דְּגַף אֵין נָקָב וְקִמָּה לֹא תּוֹעִיל הַסְתִּימָה דְּמ"ל אִם לֹא נִקְּבָה מֵעוֹלָם אֶלָּא כַּךְ וּמ"ל שְׁאֲגַף חָצִיָּהּ [וְעוֹד] תִּימָה דְּהָכָא אָמַר בְּסָתְמוּהָ שְׁמָרִים שֶׁמָּה סְתִימָה וּבְסַפ"ק דְּיָבְמוֹת (דף טו:) אָמְרִינָן חֲבִית שֶׁל זֵיתִים מְגוּלְגָּלִים ב"ש אוֹמְרִים אֵין צְרִיכָה לִינָּקֵב וּמוֹדִים שֶׁאִם נִקְּבָה וְסָתְמוּהָ שְׁמָרִים שֶׁהִיא טְהוֹרָה וְי"ל דְּהָתָם וַדַּאי לְעִנְיַן הֶכְשֵׁר מִסְתָּמָא לֵא נִיחָא לְהוּ לְבַעֲלִים בְּמֵה שֶׁיּוֹצֵא מִמֶּנָּה כֵּיוָן שֶׁנִּקְּבָה אַף עַל פִּי שֶׁסְּתָמוּהָ שְׁמָרִים לֵאו לְרָב יֵימַר לְרָב אַשִׁי לֵאו מִשְׁנָתֵנוּ הִיא זוּ דִּתְנַן חֲבִית שֶׁנִּיקְּבָה וְסָתְמוּהָ שְׁמָרִים הִצִּילוּהָ פְּקָקָהּ בִּזְמוֹרָה עַד שֶׁיִּמְרַח הָיוּ בָּהּ שְׁתַּיִם עַד שֶׁיִּמְרַח מִן הַצְּדָדִים וּבֵין זְמוֹרָה לַחֲבִיתָהּ טַעֲמָא דְּמָרַח הָא לֹא מָרַח לֹא אַמַּאי וְתֶיהֱוֵי כִּי אֲגַף חָצִיָּהּ אַמְרֵי הֵכִי הַשְׁתָּא הָתָם אִי לֹא מָרַח לֹא קָאֵי אֲגַף חָצִיָּהּ בְּמִידֵי דְּקָאֵי קָאֵי וְאָמַר רָבָא הָרֵי אָמְרוּ גָּזַל חָמֵץ וְעָבַר עָלָיו הַפֶּסַח אוֹמֵר לוֹ הָרֵי שֶׁלְּךָ לְפָנֶיךָ בְּעֵי רָבָא

נשבע

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

תוספות

וּשְׁמוּאֵל אָמַר לְחִיּוּב. תֵּימָהּ הֵיכִי מ"ל לְחִיּוּב דְּאִם כֵּן הַוְיָא בְּרַיְיתָא זוּ וְאֵין צ"ל זוּ: **מַאי** לָאו עוֹנֶשׁ דְּמָמוֹן. תֵּימָהּ בְּמָמוֹן מַה שַּׁיָּיךְ לוֹמַר לֹא עָנֵשׁ אֶלָּא א"כ הַזְהִיר דְּבִשְׁלָמָא בְּעוֹנֶשׁ שְׁבוּעָה דְּהַיְינוּ קָרְבָּן שַׁיָּיךְ דְּבַפֶּסַח וּמִילָה לֵיכָּא קָרְבָּן מִשּׁוּם דְּלֵית בְּהוּ לָאו אע"ג דְּאִיכָּא כָּרֵת:

כָּאן שֶׁהוֹדָה כָּאן שֶׁבָּאוּ עֵדִים. וְאִיצְטְרִיךְ שֶׁתְּיוּ אַזְהָרוֹת מִשּׁוּם דְּעוֹנְשָׁן אֵין שָׁוִין דִּבְהוֹדָה שֶׁיָּיךְ חוֹמֶשׁ וְאָשָׁם וּבְעֵדִים לֹא שַׁיָּיךְ אֶלָּא חִיּוּב עוֹנְשִׁין וּמִיהוּ תֵּימָהּ אַמַּאי קָאָמַר בְּרִישָׁא מִדְּחַשׁ עוֹנֶשׁ שְׁמָעֵנוּ וּבְסֵיפָא אוֹמֵר מִנִּשְׁבַּע עַל שֶׁקֶר דְּכֵיוָן דְּלָא מַיְירֵי אֶלָּא לְאַחַר שְׁבוּעָה תַּרְוַיְיהוּ ה"ל לְמֵימַר מִנִּשְׁבַּע עַל שֶׁקֶר:

אֶחָד שְׁבוּעַת הָעֵדוּת וְאֶחָד שְׁבוּעַת הַפִּקָּדוֹן. וְא"ת אַמַּאי לֹא חָשִׁיב שְׁבוּעַת מִלְוָה רִ"ל מִשּׁוּם דְּשְׁבוּעָה בְּמִלְוָה לֹא כְּתִיב אֶלָּא מִפִּקָּדוֹן אַתְיָא:

איתיביה

1 **נִשְׁבַּע עָלָיו מַהוּ מִי אָמְרִינָן כֵּיוָן דְּאִי מִינְּנַב בָּעֵי שְׁלוּמֵי**
2 **לֵיהּ מָמוֹנָא קָא כָּפַר לֵיהּ אוֹ דִּלְמָא הַשְׁתָּא מִיהַת**
3 **הָא מָנַח וְעַפְרָא בְּעַלְמָא הוּא וְלֹא כָּפַר לֵיהּ מָמוֹנָא**
4 **מִילְּתָא דְּאִינְּיָיעָא לֵיהּ לְרָבָא פְּשִׁיטָא לֵיהּ לְרַבָּה דְּאָמַר**
5 **רַבָּה שׁוֹרִי נְגַבְתָּ וְהוּא אוֹמֵר לֹא נְגַבְתִּי מַה טִּיבוֹ**
6 **אֶצְלְךָ שׁוֹמֵר חִנָּם אֲנִי עָלַיו חַיָּיב שֶׁהֲרֵי כַּפֶּטֶר עַצְמוֹ**
7 **מִגְּנֵיבָה וַאֲבֵידָה שׁוֹמֵר שָׂכָר אֲנִי עָלַיו חַיָּיב שֶׁהֲרֵי כַּפֶּטֶר**
8 **עַצְמוֹ מִשְּׁבוּרָה וּמֵאֵתָה שׁוֹאֵל אֲנִי עָלַיו חַיָּיב שֶׁהֲרֵי**
9 **כַּפֶּטֶר עַצְמוֹ מִמֵּאֵתָה מֵחֲמַת מְלָאכָה אַלְמָא אע"ג דְּהָא**
10 **קָאִים כֵּיוָן דְּאִי מִינְּנַב מָמוֹנָא קָא כָּפַר הַשְׁתָּא נַמִּי מָמוֹנָא קָא כָּפַר הָכָא נַמִּי אַף עַל גַּב**
11 **דְּעַפְרָא בְּעַלְמָא הוּא כֵּיוָן דְּאִי מִינְּנַב בָּעֵי שְׁלוּמֵי לֵיהּ מָמוֹנָא הַשְׁתָּא נַמִּי מָמוֹנָא**
12 **קָא כָּפַר לֵיהּ יָתִיב רָבָא וְקָאָמַר לְהָא שְׁמַעְתָּא אֵיתִיבֵיהּ רַב עַמְרָם לְרָבָא וְכִחֵשׁ בָּהּ פְּרָט**
13 **לְמוֹדֶה בְּעִיקָּר כֵּיצַד שׁוֹרִי גְּנַבְתָּ וְהוּא אוֹמֵר לֹא גְּנַבְתִּי מַה טִּיבוֹ אֶצְלְךָ אַתָּה מְכַרְתּוֹ לִי**
14 **אַתָּה נְתַתּוֹ לִי בְּמַתָּנָה אָבִיךָ מָכְרוֹ לִי אָבִיךָ נְתָנוֹ לִי בְּמַתָּנָה אַחַר פָּרָתִי רָץ מֵאֵלָיו בָּא אֶצְלִי**
15 **תּוֹעֶה בַּדֶּרֶךְ מְצָאתִיו שׁוֹמֵר חִנָּם אֲנִי עָלַיו שׁוֹמֵר שָׂכָר אֲנִי עָלַיו שׁוֹאֵל אֲנִי עָלַיו וְנִשְׁבַּע**
16 **וְהוֹדָה יָכוֹל יֵהָא חַיָּיב תַּלְמוּד לוֹמַר וְכִחֵשׁ בָּהּ פְּרָט לְמוֹדֶה בְּעִיקָּר א"ל תִּדּוּרָא כִּי תַּנְיָא**
17 **הַהִיא דְּקָאָמַר לֵיהּ הֵילָךְ כִּי קָאָמְינָא דְּקַיְימָא בַּאֲגַם אַתָּה מְכַרְתּוֹ לִי מַאי מוֹדֶה בְּעִיקָּר אִיכָּא**
18 **לֹא צְרִיכָא דְּא"ל לֹא נְתַתִּי לְךָ דָּמֵי שְׁקִיל תּוֹרְךָ וְזִיל אַתָּה נְתַתּוֹ לִי אָבִיךָ נְתָנוֹ לִי מַאי**
19 **מוֹדֶה בְּעִיקָּר אִיכָּא דְּאָמַר לֵיהּ עַל מְנָת דְּעַבְדִּינָא לְךָ נַיָּיח דְּנַפְשָׁא וְלֹא עַבְדִּי לְךָ שְׁקִיל**
20 **תּוֹרְךָ וְזִיל תּוֹעֶה בַּדֶּרֶךְ מְצָאתִיו לֵימָא אִיבְּעֵי לְךָ לְאַהֲדוּרֵיהּ לִי אָמַר אֲבוּהּ דִּשְׁמוּאֵל בְּאוֹמֵר**
21 **שֶׁבּוּעָה אֲבֵידָה מְצָאתִי וְלֹא הָיִיתִי יוֹדֵעַ שֶׁהִיא שֶׁלְּךָ שֶׁאַחֲזִירֶנָּה לְךָ תַּנְיָא אָמַר בֶּן עַזַּאי ג'**
22 **שְׁבוּעוֹת הֵן הִכִּיר בָּהּ וְלֹא בְּמוֹצְאָהּ בְּמוֹצְאָהּ וְלֹא בָּהּ לֹא בָּהּ וְלֹא בְּמוֹצְאָהּ לֹא בָּהּ וְלֹא**
23 **בְּמוֹצְאָהּ קוּשְׁטָא אִשְׁתַּבַּע אֵימָא בָּהּ וּבְמוֹצְאָהּ לְמַאי הִלְכְתָּא רַב אַמֵּי אָמַר רַבִּי חֲנִינָא לְפִטּוּר**
24 **וּשְׁמוּאֵל אָמַר לְחִיּוּב וּבִפְלוּגְתָּא דְּרַבִּי תַּנַּאי דְּתַנְיָא הַמַּשְׁבִּיעַ עַד אֶחָד פָּטוּר וְרַבִּי אֶלְעָזָר**
25 **בְּר' שִׁמְעוֹן מְחַיֵּיב בְּמַאי קָא מִיפְּלְגֵי מַר סָבַר דָּבָר הַגּוֹרֵם לְמָמוֹן כְּמָמוֹן דָּמֵי וּמַר סָבַר לָאו**
26 **כְּמָמוֹן דָּמֵי אָמַר רַב שֵׁשֶׁת הַכּוֹפֵר בְּפִקָּדוֹן נַעֲשָׂה עָלָיו גַּזְלָן וְחַיָּיב בְּאוֹנְסִין וְתַנָּא תּוּנָא וְכִחֵשׁ**
27 **בָּהּ לְמַדְנוּ עוֹנֶשׁ אַזְהָרָה מִנַּיִן תַּלְמוּד לוֹמַר לֹא תְכַחֲשׁוּ מַאי לָאו לְעוֹנֶשׁ מָמוֹן לֹא לְעוֹנֶשׁ**
28 **שְׁבוּעָה הָא מִדְּקָתָנֵי סֵיפָא וְאִישְׁתַּבַּע מִכְּלַל דְּרִישָׁא דִּלְא אִישְׁתַּבַּע דְּקָתָנֵי סֵיפָא וְנִשְׁבַּע עַל**
29 **שֶׁקֶר לְמַדְנוּ עוֹנֶשׁ אַזְהָרָה מִנַּיִן ת"ל לֹא תְּשַׁקְּרוּ וּמְדְּסֵיפָא דְּאִישְׁתַּבַּע רֵישָׁא דִּלְא אִישְׁתַּבַּע**
30 **אַמְרֵי אִידֵי וְאִידֵי דְּאִישְׁתַּבַּע כַּאן שֶׁהוֹדָה כַּאן שֶׁבָּאוּ עֵדִים אֹתוֹ עֵדִים חַיָּיב בְּאוֹנְסִין אוֹדוּיֵי**
31 **אוֹדֵי חַיָּיב בְּקֶרֶן וְחוֹמֶשׁ וְאָשָׁם: מֵתִיב רָמֵי בַּר חָמָא וְשֶׁכְּנֶגְדּוֹ חָשׁוּד עַל הַשְּׁבוּעָה כֵּיצַד**
32 **אֶחָד שְׁבוּעַת הָעֵדוּת וְאֶחָד שְׁבוּעַת הַפִּקָּדוֹן וַאֲפִילּוּ שְׁבוּעַת שָׁוְא וְאִם אִיתָא בִּכְפִירָה הוּא**
33 **דְּאִיפְּסִיל לֵיהּ אַמְרֵי הָכָא בְּמַאי עַסְקִינָן דְּקָאֵי בַּאֲגַם דְּלָאו בִּכְפִירָה הוּא דְּסָבַר אִשְׁתַּמִּיטְנָא**
34 **לֵיהּ אַדְּאָזִילְנָא וּמַיְיתִינָא לֵיהּ תֵּדַע דְּאָמַר רַב אִידֵי בַּר אָבִין הַכּוֹפֵר בְּמִלְוֶה כָּשֵׁר לְעֵדוּת**

בפקדון

רש"י

1 **נִשְׁבַּע עָלָיו.** לְאַחַר שֶׁנֶּאֱסַר נִשְׁבַּע שֶׁאֵין אֶצְלוֹ וְלֹא גָּזַלוֹ מִמֶּנּוּ: **מַהוּ.** מִי אֲמַרִינָן הָא מָנַח
2 וְיָכוֹל לִפְטוֹר בּוֹ אֶת עַצְמוֹ וְאִשְׁתְּבַח דְּלֹאו מִידֵּי אַנְיָא דְּמָמוֹן: **שׁוֹמֵר חִנָּם אֲנִי עָלָיו.** וְנִשְׁבַּע וְהוֹדָה:
3 **חַיָּיב.** קָרְבַּן שְׁבוּעָה אע"פ שֶׁהוֹדָה קוֹדֶם שְׁבוּעָה בְּגוּף הַמָּמוֹן: **שֶׁהֲרֵי פָּטַר עַצְמוֹ.** בִּשְׁבוּעָה:
4 **מִגְּנֵיבָה וַאֲבֵידָה.** שֶׁאִם הָיָה נִגְנַב מִמֶּנּוּ וְאֵילֵךְ הָיָה נִפְטָר בְּדִבְרֵי שֶׁקֶר שֶׁהֲרֵי הוּא
5 עַצְמוֹ גָּנְבוֹ וְחַיָּיב בְּכָל אוֹנְסִין עַד שֶׁיַּחֲזִירֶנּוּ: **שׁוֹאֵל**
6 **פָּטוּר** בְּמִתָּה מֵחֲמַת מְלָאכָה וּמִכְּחֹשׁ בָּשָׂר מֵחֲמַת
7 מְלָאכָה דְּלְמֶעֱבַד מְלָאכָה שַׁיְּילִיהּ וְלָאו לְאוֹקְמֵהּ
8 בְּכִילְתָּא: **אע"ג דְּהָא קָאֵי.** וּמוֹדֶה לֵיהּ בְּגִירָה
9 וְהִשְׁתָּא אִידוּ לֹא כָּפַר מִידֵּי אפ"ה כֵּיוָן דְּשָׁמְעָא
10 סוֹף הַשְּׁבוּעָה לְבָא לִידֵי בִּפִירָת מָמוֹן חַיָּיב: **הָכָא**
11 **נַמִּי.** אע"ג דִּכְפִירָה דְּחַמְעַ כְּהוֹדָאָה הוּא דְּהָא
12 עַפְרָא בְּעַלְמָא הוּא כֵּיוָן דְּשָׁמְעָא יֹאבַד וְיִתְחַיֵּיב לוֹ
13 מָמוֹן וְנִמְצָא שֶׁהוֹעִיל לוֹ שְׁבוּעָה זוּ לְהַפְטֵר חַיָּיב:
14 **אַתָּה מְכַרְתּוֹ.** לְקִנְיָן פְּרִיחַ מֵאי מוֹדֶה בְּעִיקָּר
15 אֵיכָא: **תּוֹעֶה בַּדֶּרֶךְ מְצָאתִיו.** וְהַבִּיאוֹתִיו לְבֵיתִי:
16 **תִּדּוּרָא.** אֵין לִבּוֹ: **הֵילָךְ.** וְלִיקָּא לְמֵימַר אֵילוּ
17 מִיגְּנִיב דְּהָא קַמְיֵה קָאֵי וְשָׁקִיל לֵיהּ: **אִיבְּעֵיָא לְךָ**
18 **לְאַהֲדוּרֵיהּ נִיחָלֵי.** כְּשֶׁמְּצָאתוֹ לֹא הָיָה לְךָ לְאוֹסְפוֹ
19 אֶל בֵּיתְךָ שֶׁהֲרֵי מַכִּיר הָיִיתָ בּוֹ וְאֵין לְךָ גֵּנֶב גָּדוֹל
20 מִזֶּה: **שָׁלֹשׁ שְׁבוּעוֹת הֵן.** בְּעֵדוּת אֲבֵידָה שֶׁהִשְׁבִּיעַ
21 אֶת הָעֵד אִם רְאִיתָ אֶת אֲבֵידָתִי וְאָמַר לָאו
22 וְאח"כ הוֹדָה: **הִכִּיר בָּהּ וְלֹא בְּמוֹצְאָהּ.** הָאֲבֵידָה
23 שֶׁאָמַר שֶׁרָאָה אוֹתָהּ מְהַלֶּכֶת בִּרְשׁוּת אַחֶרֶת
24 וְאֵינוֹ יוֹדֵעַ מִי הוּא אוֹ הוֹדָה שֶׁהִכִּיר בְּמוֹצְאָהּ
25 וְלֹא בָּהּ וְהָיָה לוֹ לוֹמַר אִישׁ פְּלוֹנִי מְצָא אֲבֵידָה
26 וְאֵינִי יוֹדֵעַ אִם שֶׁלְּךָ הוּא וּבְעֵד אֶחָד קָמְיֵרֵי:
27 **לְפִטּוּר.** עַל כּוֹלָּן פְּטוּר הָעֵד: **הַמַּשְׁבִּיעַ עַד אֶחָד.**
28 וְכַפֵּר וְאָמַר שְׁבוּעָה שֶׁאֵינִי יוֹדֵעַ לְךָ עֵדוּת: **פָּטוּר.**
29 הָעֵד מִקָּרְבַּן שְׁבוּעַת הָעֵדוּת דְּהָא אִי הָוָה מִסְהִיד
30 לֵיהּ לֹא הָוָה מְחַיֵּיב לְהֵיאַךְ אֶלָּא שְׁבוּעָה וְאע"ג
31 דְּאִיכָּא לְמֵימַר דִּלְמָא לֹא מִשְׁתַּבַּע גּוֹרֵם לְמָמוֹן
32 פָּטוּר וְהָנֵי נַמִּי גּוֹרֵם לְמָמוֹן נִינְהוּ: **בָּהּ וְלֹא**
33 **בְּמוֹצְאָהּ.** אִי הָוָה מִסְהִיד לֵיהּ רְאִיתִיהָ שֶׁנִּמְצָא
34 בְּזִוִּית פְּלוֹנִי וְאֵינִי יוֹדֵעַ מִי מְצָאָהּ הָיָה מְחַזֵּר
35 בְּאוֹתָהּ שְׁכוּנָה עַד שֶׁיּוֹדִיעוּהוּ וְכ"ש בְּמוֹצְאָהּ
36 וְלֹא בָּהּ וּמִיהוּ מָמוֹן מִמָּשׁ לֹא מַפְסִדוּ דְּאִי נַמִּי
37 אַסְהִידוּ לֵיהּ רְאִינוּ שֶׁמְּצָא פְּלוֹנִי זֶה הָיָה יָכוֹל
38 לוֹמַר נָאנְסָה מִמֶּנִּי וּפוֹטֵר עַצְמוֹ מִשְּׁבוּעָה:
39 **הַכּוֹפֵר בִּפִקָּדוֹן.** וּבָאוּ עֵדִים: **נַעֲשָׂה עָלָיו גַּזְלָן.**
40 מִשְּׁעַת כְּפִירָה וְאע"פ שֶׁלֹּא נִשְׁבַּע וּמִכָּאן וְאֵילֵךְ
41 אֵין לוֹ דִּין דְּשׁוֹמֵר חִנָּם אֶלָּא חַיָּיב בְּאוֹנְסִים אם
42 יָאנֵס: **וְכִחֵשׁ בָּהּ לְמַדְנוּ לְעוֹנֶשׁ.** דִּכְתִיב בְּתַרְיְיהוּ
43 וְהִשִּׁיב אֶת הַגְּזֵילָה אַלְמָא קָמָה לֵיהּ בִּרְשׁוּתֵיהּ
44 מִשְּׁעַת וְכִחֵשׁ עַד דְּעָבִיד הַשָּׁבָה וְזָדוֹן עוֹנְשָׁהּ: ה"ג
45 **מַאי לָאו עוֹנֶשׁ כִּפִּירָה.** כְּלוֹמַר עוֹנֶשׁ דְּמַאי לָאו
46 דְּאִיעֲנֵישׁ אִכִּפִּירָה אַף עַל גַּב דְּלֹא אִשְׁתַּבַּע: **לֹא**
47 **עוֹנֶשׁ שְׁבוּעָה.** הָאי עוֹנֶשׁ דְּעָנְשֵׁיהּ קָרֵא לְהַתְחַיֵּיב
48 בְּאוֹנְסִין מִשּׁוּם שְׁבוּעַת שֶׁקֶר הִיא אֲבָל אִי לֹא
49 אִשְׁתַּבַּע לֹא: **וְנִשְׁבַּע עַל שֶׁקֶר לְמַדְנוּ לְעוֹנֶשׁ.**
50 דִּכְתִיב בְּתַרְיְיהוּ חוֹמֶשׁ וְאָשָׁם: **ת"ל לֹא תְשַׁקְּרוּ.**

51 דְּהַיְינוּ אַזְהָרַת שְׁבוּעַת שֶׁקֶר דְּסָמִיךְ לֵיהּ לֹא תִּשְׁבְּעוּ בִּשְׁמִי לַשֶּׁקֶר וּמִלֹּא תִּשְׁקְרוּ נִפְקָא לָן דְּבִשְׁבוּעַת כְּפִירַת מָמוֹן מִשְּׁתֵּי כְּדִכְתִיב אִישׁ בַּעֲמִיתוֹ כְּמוֹ וְכִחֵשׁ בַּעֲמִיתוֹ בִּפִקָּדוֹן: **כָּאן שֶׁהוֹדָה.**
52 בְּסִיפָא בְּשֶׁהוֹדָה שֵׁיֵּשׁ חוֹמֶשׁ וְאָשָׁם: וְשֶׁכְּנֶגְדּוֹ חָשׁוּד. בְּמַסֶּכֶת שְׁבוּעוֹת (דף מד:) גַּבֵּי וְאֵלּוּ נִשְׁבָּעִין וְנוֹטְלִין דָּוָה אֶחָד מֵהֶן מִי שֶׁהָיָה לוֹ חֲבֵירוֹ חַיָּיב שְׁבוּעָה וְהוּא חָשׁוּד עַל הַשְּׁבוּעָה שֶׁנִּמְצָא
53 שֶׁקֶרֶן בְּשִׁבּוּעָתוֹ שֶׁכְּנֶגְדּוֹ נִשְׁבָּע וְנוֹטֵל: **אֶחָד.** שֶׁנִּחְשַׁד עַל שְׁבוּעַת הָעֵדוּת: **וְאֶחָד.** שֶׁנִּשְׁבַּע עַל שְׁבוּעַת הַפִּקָּדוֹן שֶׁראינוּהוּ שֶׁנִּשְׁבַּע לְשֶׁקֶר וַאֲפִילּוּ לֹא נִחְשַׁד אֶלָּא לִשְׁבוּעַת שָׁוְא שֶׁאֵין בָּהּ
54 בִּפִירַת מָמוֹן וְרַע לְשָׁמַיִם הוּא וְלֹא רַע לְבְרִיּוֹת נִפְסָל לִשְׁבוּעַת מָמוֹן: **וְאִם אִיתָא.** לְדַרַב שֵׁשֶׁת דְּמִשְּׁעַת בִּפִירָתוֹ נַעֲשָׂה גַּזְלָן קָמָה לִי לְמִתְנְיֵיהּ גַּבֵּי הָנָּךְ דְּמִשְּׁמַע דְּלֹא אִפְסִיל עַד שֶׁעַת
55 שְׁבוּעָה כִּי הָנָּךְ הָא מִשְּׁעַת בִּפִירָה אִפְסִיל לֵיהּ מִשּׁוּם דְּדַיְנֵי גַּזְלָן: **דְּקָאֵי בַּאֲגַם.** וְכִי אָמַר רַב שֵׁשֶׁת כְּגוֹן דְּאַמְרֵי סְהָדֵי דְּכִי כָּפַר לֵיהּ בְּיָדֵיהּ נָקֵט לֵיהּ (תדע) דְּהַיְינוּ דְּמִיעֵט לְאִשְׁתַּמִּוטֵי
56 אִיכְּוִין עַד דְּמַיְיתֵי לֵיהּ לֹא מִפְסִיל בְּלֹא שְׁבוּעָה: **דְּאָמַר רַב אִידֵי הַכּוֹפֵר בְּמִלְוֶה.** וְלֹא נִשְׁבַּע וּבָאוּ עֵדִים כָּשֵׁר לְעֵדוּת דְּמִלְוֶה לְהוֹצָאָה נִיתְּנָה וְאֵינָהּ עַכְשָׁיו בְּיָדוֹ וְרוֹצֶה לְדַחוֹתוֹ עַד שֶׁתִּשֵּׂיג
57 יָדוֹ:

בפקדון

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

נִשְׁבַּע עָלָיו הַגּוֹזֵל לִשְׁקֹר, שֶׁלֹּא גָּזַל, מַהוּ, הָאִם הוּא חַיָּיב קָרְבָּן שְׁבוּעָה, מִי אֲמַרִינַן, כֵּיוָן דְּאִי מִינְגַּב בָּעֵי שַׁלּוּמֵי לֵיהּ – כֵּיוָן שֶׁאִם תִּיגָּנֵב מִמֶּנּוּ עַתָּה הַגְּזֵילָה, יִתְחַיֵּיב הַגּוֹזֵל לְשַׁלֵּם מִמּוֹן כְּפִי שְׁווּי הַחָמֵץ קוֹדֶם הַפֶּסַח, נִמְצָא שֶׁבִּשְׁבוּעָתוֹ עַתָּה מְמוֹנָא קָא כָּפַר לֵיהּ – הוּא כּוֹפֵר בְּמִמּוֹן, וְחַיָּיב קָרְבָּן. אוֹ דִּלְמָא שֶׁאֵין זוֹ כְּפִירַת מָמוֹן, כֵּיוָן דְּהַשְׁתָּא מִיהַת הָא מַנַּח – עַתָּה קַיֶּמֶת וּמוּנַּחַת הַגְּזֵילָה בְּיַד הַגּוֹזֵל, וִיכוֹל לְהַשִּׁיבָהּ וּלְהִפָּטֵר, וְכֵיוָן שֶׁהִיא אֲסוּרָה בְּהַנָּאָה עֲפָרָא בְּעָלְמָא הוּא – כֶּעָפָר בְּלֵבֶד הִיא, וְלֹא כָּפַר לֵיהּ מְמוֹנָא, וּפָטוּר מִקָּרְבָּן.

מְבִיאָה הַגְּמָרָא אֶת דַּעַת רַבָּה. אוֹמֶרֶת הַגְּמָרָא: מִילְּתָא דְּאִיבַּעְיָא לֵיהּ לְרַבָּא – דִּין זֶה שֶׁהִסְתַּפֵּק בּוֹ רַבָּא, פְּשִׁיטָא לֵיהּ – הָיָה פָּשׁוּט לוֹ לְרַבָּה. דְּאָמַר רַבָּה, אָדָם שֶׁתָּבַע אֶת חֲבֵירוֹ וְאָמַר לוֹ 'שׁוֹרִי גְּנַבְתָּ', וְהוּא – הִנְתְּבַע אוֹמֵר 'לֹא גְּנַבְתִּי'. שֶׁאֹל אוֹתוֹ הִתְּוַבַּע, אִם אֵכֶן לֹא גְּנַבְתּוֹ, 'מַה טִּיבוֹ אֶצְלְךָ' – מִדּוּעַ הוּא נִמְצָא בִּרְשׁוּתְךָ, הַשִּׁיב לוֹ הִנְתְּבַע 'שׁוֹמֵר חִנָּם אֲנִי עָלָיו' – מִסְרוּ לִי לִשְׁמִירָה, וְנִשְׁבַּע עַל כָּךְ, וְאַחַר כָּךְ הוֹדָה שֶׁגָּזַל, חַיָּיב הַגּוֹזֵל קָרְבָּן שְׁבוּעָה, וְאַף שֶׁבִּכְפִירָתוֹ לֹא טָעַן שֶׁהִשְׁוֹר שֶׁלּוֹ, אֶלָּא שֶׁהוּא שׁוֹמֵר עָלָיו וְגַם לְדִבְרֵיהוּ הִיא חַיָּיב לְהַחֲזִירוֹ, מִכֹּל מָקוֹם יֵשׁ בִּטְעָנָתוֹ כְּפִירַת מָמוֹן, שֶׁהֲרֵי פָּטַר עַצְמוֹ מִגְּנֵיבָה וַאֲבֵידָה – שֶׁהֲרֵי לְפִי טְעָנָתוֹ הָיָה פָּטוּר מִגְּנֵיבָה וְאֲבֵידָה, כְּדֵין שׁוֹמֵר חִנָּם, וּלְפִי הָאֱמֶת הוּא גּוֹזֵל הַחַיָּיב בְּגְנֵיבָה וְאֲבֵידָה. וְכֵן אִם טָעַן הַגּוֹזֵל שׁוֹמֵר שָׂכָר אֲנִי עָלָיו, וְנִשְׁבַּע, וְהוֹדָה שֶׁגָּזַל, גַּם בְּזֹאת חַיָּיב קָרְבָּן, שֶׁהֲרֵי פָּטַר הַגּוֹזֵל אֶת עַצְמוֹ בִּטְעָנָתוֹ מִשְּׁבוּרָה וּמִתָּה – שֶׁלֹּא יִתְחַיֵּיב אִם תִּשְׁבֹּר אוֹ תָּמוּת הַבְּהֵמָה בְּאוֹנֹס, כְּדֵין שׁוֹמֵר שָׂכָר שֶׁפָּטוּר, וּלְפִי הָאֱמֶת הוּא גּוֹזֵל הַחַיָּיב אַף בְּאוֹנֹסִין. וְכֵן אִם טָעַן שׁוֹאֵל אֲנִי עָלָיו, וְנִשְׁבַּע, וְהוֹדָה שֶׁגָּזַל, חַיָּיב קָרְבָּן, שֶׁהֲרֵי פָּטַר הַגּוֹזֵל אֶת עַצְמוֹ מִמִּתָּה מֵחֲמַת מְלָאכָה' – שֶׁלֹּא יִתְחַיֵּיב אִם תָּמוּת הַבְּהֵמָה מֵחֲמַת טוּרַח מְלָאכְתָּהּ, וּלְפִי הָאֱמֶת הוּא גּוֹזֵל שֶׁחַיָּיב בְּזֹאת.

הַגְּמָרָא, אַלְמָא – מוּכָח מִדִּינוֹ שֶׁל רַבָּה, שֶׁאַף עַל גַּב דְּהָא קָאֵים – אַף שֶׁהַבְּהֵמָה קַיֶּמֶת, וְהַגּוֹזֵל מוּדֶה שֶׁהִיא שֶׁל הַבְּעָלִים, מִכֹּל מָקוֹם כֵּיוָן דְּאִי מִינְגַּב, מְמוֹנָא קָא כָּפַר – כֵּיוָן שֶׁאִם תִּיגָּנֵב הַבְּהֵמָה יִתְבַּרֵר שֶׁכִּפַּר בְּמָמוֹן, הַשְׁתָּא נַמִּי – גַּם עַתָּה שֶׁעֲדַיִּין לֹא נִגְנְבָה הַבְּהֵמָה הֲרֵי הוּא כְּמִי שֶׁמְּמוֹנָא קָא כָּפַר, וְחַיָּיב קָרְבָּן, וּמִמֵּילָא הָכָא נַמִּי – גַּם כָּאן, בְּסִפֵּיקוֹ שֶׁל רַבָּא, שֶׁכָּפַר וְנִשְׁבַּע עַל חָמֵץ שֶׁעָבַר עָלָיו הַפֶּסַח, אַף עַל גַּב דְּעַתָּה שֶׁהַגְּזֵילָה קַיֶּמֶת, כַּעֲפָרָא בְּעָלְמָא הוּא, מִכֹּל מָקוֹם כֵּיוָן דְּאִי מִינְגַּב, בָּעֵי שַׁלּוּמֵי לֵיהּ מְמוֹנָא מֵעֵלְיָא – כֵּיוָן שֶׁאִם יִגָּנֵב הַחָמֵץ יִתְחַיֵּיב הַגּוֹזֵל לְשַׁלֵּם מִמּוֹן גָּמוּר, הַשְׁתָּא נַמִּי – גַּם עַתָּה נֶחְשַׁב הַדָּבָר כְּאִילּוּ מְמוֹנָא קָא כָּפַר לֵיהּ, וְחַיָּיב קָרְבָּן.

מְבִיאָה הַגְּמָרָא קוּשְׁיָא עַל רַבָּה: יָתֵיב – יָשַׁב (רבא) [רַבָּה], וְקָאָמַר לְהָא שְׁמַעְתָּא – וְאָמַר הֲלָכָה זוֹ, שֶׁגִّזֵּל שֶׁנִּשְׁבַּע שֶׁהוּא שׁוֹמֵר אוֹ שׁוֹאֵל, חַיָּיב אָשָׁם. אֵיתִיבֵיהּ רַב עַמְרָם (לרבא) [לְרַבָּה], שְׁנֵינוּ בְּבְרַיְיתָא, כְּתוּב בְּתוֹרָה (וַיִּקְרָא ה כב) לְגַבֵּי הַנִּשְׁבָּע לְשַׁקֵּר עַל מָמוֹן חֲבֵירוֹ 'וְכִחֵשׁ בָּהּ וְנִשְׁבַּע עַל שָׁקֶר', וּמִשְּׁמַע שֶׁחִיּוּבוֹ הוּא רַק אִם כָּחַשׁ לְגַמְרֵי, פָּרַט לְמוֹדֶה בָּעִיקָּר – שְׁמוּדָה לְעִיקַּר הַתְּבִיעָה שֶׁאֵין הַחֹפֵץ שֶׁלּוֹ, וּמִכְחִישׁ רַק אֶת פְּרָטֵי הַמַּעֲשֶׂה, שֶׁפָּטוּר מִקָّרְבָּן. מִבְּרֵרַת הַבְּרַיְיתָא, כַּיָּצֵא, כְּגוֹן אָדָם שֶׁתָּבַע אֶת חֲבֵירוֹ וְאָמַר לוֹ 'שׁוֹרִי גְּנַבְתָּ', וְהוּא אוֹמֵר 'לֹא גְּנַבְתִּי'. שֶׁאֹל הִתְּוַבַּע, אִם כֵּן 'מַה טִּיבוֹ אֶצְלְךָ', וְהַשִּׁיב לוֹ הִנְתְּבַע אַחַת מֵהַטְּעָנוֹת הָאֵלּוּ, אַתָּה מְכָרְתּוֹ לִי, אַתָּה נְתַתּוֹ לִי בְּמַתָּנָה, אָבִיךָ מְכָרוֹ לִי, אָבִיךָ נְתָנוֹ לִי בְּמַתָּנָה, אַחַר פְּרָעְתִּי רֶיוָן וּבָא לִרְשׁוּתִי, מֵאֵלָּיו בָּא אֶצְלִי, תּוֹעֶה בַּדֶּרֶךְ מְצָאתִיו וְהִבְאַתִּיו לִרְשׁוּתִי, שׁוֹמֵר חִנָּם אֲנִי עָלָיו, שׁוֹמֵר שָׂכָר אֲנִי עָלָיו, שׁוֹאֵל אֲנִי עָלָיו, וְנִשְׁבַּע עַל טְעָנָתוֹ, וְחוֹדֶה שֶׁנִּשְׁבַּע לְשַׁקֵּר וְאֹכֶן גָּזַל, הֵיתִי יָכוֹל לוֹמַר שֶׁהִא חַיָּיב חוּמֵשׁ וְאֹשֶׁן, תַּלְמוּד לוֹמַר – לְכַךְ אָמְרָה הַתּוֹרָה 'וְכִחֵשׁ בָּהּ', פָּרָט לְמוֹדֶה בָּעִיקָּר, שֶׁכֵּיוָן שְׁמוּדָה שֶׁהַחֹפֶץ אֵינוֹ שֶׁלּוֹ, פָּטוּר מֵחוּמֵשׁ וְאֹשֶׁן. וּמְבוֹאָר בְּבְרַיְיתָא שֶׁאַף כְּשִׁטְעוֹן שֶׁהוּא שׁוֹמֵר עַל הַגְּזֵילָה הוּא פָּטוּר, וְהֵיאַךְ שֶׁלֹּא כְּדִבְרֵי רַבָּה הַסּוֹבֵר שֶׁאֹם מֵחֲמַת כְּפִירָתוֹ נִפְטַר מֵחִיּוּבֵי גְּנֵיבָה וַאֲבֵידָה, אוֹ אוֹנֹס, חַיָּיב קָרְבָּן.

מִתַּרְצֶת הַגְּמָרָא: אָמַר לֵיהּ רַבָּה, 'תְּדוּרָא' – מֵחוֹסֶר לֵב, כִּי תַּנְיָא הַהִיא – בְּרַיְיתָא זוֹ נִשְׁנְתָה בְּאֹפֶן דְּהַגְּזֵילָה מוּנַּחַת לְפָנָיו, וְקָאָמַר לֵיהּ הַגּוֹזֵל 'הֵילְךָ' – טוֹל אֶת הַגְּזֵילָה מִיָּד, וְכֵיוָן שֶׁלֹּא יִתְכַּן שֶׁתִּיגָּנֵב עַתָּה אוֹ תִּיאָנֵס וִיפְטַר מֵחֲמַת כְּפִירָתוֹ, אֵין זוֹ כְּפִירַת מָמוֹן. וּכִי קָאָמִינָא – וּמַה שֶּׁאֲנִי אָמַרְתִּי שֶׁאִם הַגּוֹזֵל נִשְׁבַּע שֶׁהוּא שׁוֹמֵר הֲרֵי זוֹ כְּפִירַת מָמוֹן, הוּא בְּאֹפֶן דְּקַיְיָמָא בַּאֲנַס – שֶׁעוּמְדֶת הַבְּהֵמָה בְּמָקוֹם מְרֻעָה, וְכֵיוָן שֶׁיִּתְכַּן שֶׁבִּינְתַּיִּים תִּיגָּנֵב אוֹ תִּיאָנֵס, וְנִמְצָא שֶׁהַגּוֹזֵל נִפְטַר מֵחֲמַת כְּפִירָתוֹ, דִּינוֹ כְּכוֹפֵר מָמוֹן וְחַיָּיב חוּמֵשׁ וְאֹשֶׁן.

הַגְּמָרָא מְבַרֶּרֶת אֶת אוֹפְנֵי הַכְּפִירָה שֶׁהוּבְאוּ בְּבְרַיְיתָא. שׁוֹאֶלֶת הַגְּמָרָא: הַתְּבֵאר בְּבְרַיְיתָא שֶׁרַק הַמּוֹדֶה בְּעִיקַּר הַתְּבִיעָה פָּטוּר מֵחוּמֵשׁ וְאֹשֶׁן, וְהֵרִי בְּאֹפֶן שֶׁאָמַר הַגּוֹזֵל 'אַתָּה מְכַרְתּוֹ לִי' מַאי מוֹדֶה בָּעִיקָּר אִיכָּא – מִדּוּעַ הוּא נֶחְשָׁב כְּמוֹדֶה בְּעִיקָּר, וְהֵרִי הוּא כּוֹפֵר בְּכֹל וְטוֹעֵן שֶׁקְּנָאוֹ. מְשִׁיבָה הַגְּמָרָא: לֹא צְרִיכָא – לֹא נֶאֱמַר דִּין זֶה שֶׁבְּבְרַיְיתָא, אֶלָּא בְּאֹפֶן דְּאָמַר לֵיהּ הַגּוֹזֵל קְנִיתִי מִמְּךָ אֶת הַשּׁוֹר, אַךְ עֲדַיִּין לֹא נָתַתִּי לְךָ אֶת דְּמֵי הַשּׁוֹר, וּבְמָקוֹם לְשַׁלֵּם אֶת דְּמֵי שָׁקִיל תּוֹרְךָ וְזִיל – קַח אֶת שׁוֹרְךָ וְלֵךְ, וְנִמְצָא שֶׁהוּא מוֹדֶה שֶׁעַתָּה אֵין הַשּׁוֹר צָרִיךְ לְהַשְׁאֵר אֶצְלוֹ אֶלָּא לְחַזֵּר לְנַגֵּל, וּכְפִירָתוֹ הִיא רַק בְּכָךְ שֶׁלֹּא גָּזַל.

מִמְּשִׁיבָה הַגְּמָרָא וְשׁוֹאֶלֶת: בְּאֹפֶן שֶׁאָמַר הַגּוֹזֵל אַתָּה נְתַתּוֹ לִי, אוֹ אֲבִיךָ נְתָנוֹ לִי, מַאי מוֹדֶה בָּעִיקָּר אִיכָּא, וְהֵרִי הוּא כּוֹפֵר בְּכֹל וְטוֹעֵן שֶׁהַשּׁוֹר שֶׁלּוֹ. מְשִׁיבָה הַגְּמָרָא: מִדּוּבָּר דְּאָמַר לֵיהּ הַגּוֹזֵל, נִתַּן לִי אֶת הַשּׁוֹר עַל מְנָת דְּעָבֵידְנָא לָךְ נַיְיחָ דְּנַפְשָׁא – בְּתַנַּאי שֶׁאֶעֱשֶׂה לְךָ קוּרַת רוּחַ, וְלֹא עָבְדֵי לָךְ – וְלֹא עָשִׂיתִי זֹאת, וְלָכֵן שָׁקִיל תּוֹרְךָ וְזִיל, וְנִמְצָא שֶׁאֵינוֹ כּוֹפֵר בְּעִיקַּר הַמָּמוֹן. מִמְּשִׁיבָה הַגְּמָרָא וְשׁוֹאֶלֶת: בְּאֹפֶן שֶׁאָמַר הַגּוֹזֵל תּוֹעֶה בַּדֶּרֶךְ מְצָאתִיו, מִדּוּעַ הוּא נֶחְשָׁב כְּמוֹדֶה בְּעִיקָּר, וְהֵרִי לֵימָא, כֵּיוָן שֶׁהַכֹּל מוֹדֶה לְךָ לְהַחֲזִירוֹ לִי – הָיָה לְךָ לְהַחֲזִירוֹ לִי, וְנִטַּלְתָּ לִרְשׁוּתְךָ הִיא גְּזֵילָה, וְנִמְצָא שֶׁהַגּוֹזֵל מוֹדֶה בְּגְזֵילָתוֹ. מְשִׁיבָה הַגְּמָרָא: אָמַר אֲבוּהּ [–אֲבִיוֹ] דִּשְׁמוּאֵל, מִדּוּבָּר בְּאוֹמֵר, שֶׁבּוּעָה שֶׁאֲבֵידָה מָצָאתִי, וְלֹא הָיִיתִי יוֹדֵעַ שֶׁהִיא שֶׁלְּךָ כְּדֵי שֶׁאֶחֱזִירֶנָּה לְךָ, וְהֵרִי הוּא כּוֹפֵר וְאוֹמֵר שֶׁלֹּא גָּזַלְתָּ. אֲגַב שֶׁהוּזְכַּר בַּגְּמָרָא עִנְיַן הַשָּׁבַת אֲבֵידָה, שֶׁטּוֹעֵן הַגּוֹזֵל שֶׁלֹּא יָדַע מִי הוּא בַּעַל הָאֲבֵידָה, מְבִיאָה הַגְּמָרָא אֶת דִּינוֹ שֶׁל עֶד שֶׁרָאָה אָדָם הַמּוֹצֵא אֲבֵידָה, וְנִשְׁבַּע לְבַעַל הָאֲבֵדָה שֶׁאֵינוֹ יוֹדֵעַ לוֹ עֵדוּת, וְהַדִּין הוּא שֶׁאָדָם הַיּוֹדֵעַ עֵדוּת לְטוֹבַת חֲבֵרוֹ בְּעִנְיַן הַנּוֹגֵעַ לְמָמוֹן, וְנִשְׁבַּע שֶׁאֵינוֹ יוֹדֵעַ לוֹ עֵדוּת, חַיָּיב לְהַבִּיא קָרְבָּן אָשָׁם עַל שְׁבוּעָתוֹ.

תַּנְיָא בְּבְרַיְיתָא, אָמַר בֶּן עַזַּאי, שָׁלֹשׁ דִּינֵי שְׁבוּעוֹת הֵן בְּעֵד שֶׁנִּשְׁבַּע שֶׁאֵינוֹ יוֹדֵעַ עֵדוּת עַל אֲבֵידָה. א. הִכִּיר בָּהּ הֵעֵד שֶׁהִיא אֲבֵידָה שֶׁל הָאָדָם שֶׁהִשְׁבִּיעוֹ, וְכֹגֵן שֶׁרָאָה אֶת בְּהֶמְתּוֹ מְהַלֶּכֶת בְּחֹצֵר שֶׁל אַחֵר, וְלֹא הִכִּיר בְּמוֹצְאָהּ - לֹא יָדַע מִי הוּא בַּעַל אוֹתָהּ חָצֵר. ב. הִכִּיר הֵעֵד בְּמוֹצְאָהּ שֶׁל הָאֲבֵידָה, וְלֹא בָּהּ – בַּאֲבֵידָה, כְּלוֹמַר שֶׁלֹּא יָדַע שֶׁזּוֹ אֲבִידָתוֹ שֶׁל הָאָדָם שֶׁהִשְׁבִּיעוֹ. וְשִׁבּוּעָתוֹ שֶׁאֵינוֹ יוֹדֵעַ לוֹ עֵדוּת הִיא שְׁבוּעַת שֶׁקֶר, לְפִי שֶׁהִיא לוֹ לוֹמַר רְאִיתִי שֶׁאָדָם פְּלוֹנִי מָצָא אֲבֵידָה, וְאֵינִי יוֹדֵעַ אִם הִיא אֲבִידָתְךָ, אוֹ רְאִיתִי אֶת אֲבִידָתְךָ בְּחֹצֵר פְּלוֹנִית, וְאֵינִי יוֹדֵעַ מִי בַּעַל הַחָצֵר. ג. כְּשֶׁלֹּא הִכִּיר בָּהּ וְלֹא בְּמוֹצְאָהּ. מְקַשֶּׁה הַגְּמָרָא עַל הָאֹפֶן הַשְּׁלִישִׁי: אִם לֹא הִכִּיר בָּהּ וְלֹא בְּמוֹצְאָהּ, מִדּוּעַ נֶחְשַׁב הֵעֵד כְּנִשְׁבָּע לְשַׁקֵּר, הֲרֵי קוֹשְׁטָא אִשְׁתַּבַּע – נִשְׁבַּע בֶּאֱמֶת שֶׁאֵינוֹ יוֹדֵעַ לוֹ עֵדוּת. מִתַּרְצֶת הַגְּמָרָא: אֵימָא – אֵכֶן יֵשׁ לְגָרוֹס שֶׁהִכִּיר הֵעֵד 'בָּהּ וּבְמוֹצְאָהּ', שֶׁיָּדַע שֶׁהִיא אֲבִידָתוֹ, וְגַם מִי מְצָאָהּ.

הַגְּמָרָא מְבִיאָה מַחְלוֹקֶת אֲמוֹרָאִים בְּבֵיאוּר דִּבְרֵי בֶּן עַזַּאי. מְבַרֶּרֶת הַגְּמָרָא: לְמַאי הִלְכְּתָא – לְגַבֵּי אֵיזוֹ הֲלָכָה נִמְנוּ שְׁבוּעוֹת אֵלּוּ, לְחַיּוֹב אוֹ לְפָטוּר. מְבֹאָרֶת הַגְּמָרָא: רַב אַמִּי אָמַר בְּשֵׁם רַבִּי חֲנִינָא, לְפָטוּר – שֶׁבִּשְׁלֹשֶׁת הָאוֹפָנִים הֵלּוּ פָּטוּר הֵעֵד מִקָּרְבָּן, כֵּיוָן שֶׁאֵין עֵדוּתוֹ נוֹגַעַת לְמָמוֹן, שֶׁהֲרֵי עַד אֶחָד לֹא מְחַיֵּיב מָמוֹן. וּשְׁמוּאֵל אָמַר, לְחִיּוּב – בְּאֹפָנִים אֵלּוּ חַיָּיב הֵעֵד קָרְבָּן, כֵּיוָן שֶׁעֵדוּתוֹ הַיְתָה מְחַיֶּבֶת אֶת

המשך בעמוד 222

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

אך הכופר **בְּפִקָּדוֹן**, והתברר בעדים שבשעה שכפר היה הפקדון בביתו, **פָּטוּל לְעֵדוּת**, כיון שדינו כגזלן, וכדברי רב ששת.

מקשה הגמרא על רב ששת: **וְהָאמַר אִילְּפָא** 'שְׁבוּעָה קוֹנָה', ולכאורה כוונתו ששבועת השומר שאין הפקדון בידו קונה לו את הפקדון להתחייב באונסיו, ויש לדייק, **שְׁבוּעָה הִיא דְּקַנְיָא** – רק שבועה קונה לחייב באונסים, **אֲבָל כְּפִירָה** לבדה **לֹא קַנְיָא**, ושלא כדברי רב ששת שהכופר בפקדון נעשה עליו גזלן. מתרצת הגמרא: **הָכָא נַמִּי דְּקַיְימָא בַּאנַס** – גם דברי אילפא נאמרו באופן שהבהמה המופקדת נמצאת במקום המרעה, והשומר התכוין רק להשתמט בכפירתו ולא לגזול, ולכן אם לא נשבע לשקר, אינו נחשב כגזלן ולא התחייב באונסיה. אומרת הגמרא תירוץ נוסף: **וְאִיבָּעֵית אֵימָא, מַאי** כוונת אילפא ש'שְׁבוּעָה קוֹנָה', לא לענין חיוב אונסים, אלא **כִּדְרַב הוּנָא, דְּאָמַר רַב הוּנָא אָמַר רַב**, האומר לחבירו 'מָנֶה לִי בְּיָדְךָ', וְהִלָּה אוֹמֵר 'אֵין לְךָ בְּיָדִי כְּלוּם', **וְנִשְׁבַּע** הנתבע שלא הופקד אצלו המנה, **וְאַחַר כָּךְ בָּאוּ עֵדִים** שהפקיד בידו מנה, **פָּטוּר** השומר מהשבת המנה, **שֶׁנֶּאֱמַר** לגבי שומר החייב שבועה (שמות כב י) 'וְלָקַח בְּעָלָיו וְלֹא יְשַׁלֵּם', ויש לדרוש שכְּיָון שֶׁקִּבְּלוּ **הַבְּעָלִים** של הפקדון **שְׁבוּעָה** מהשומר, והיינו 'וְלָקַח בְּעָלָיו', **שׁוּב אֵין** השומר **מְשַׁלֵּם מָמוֹן**, אף אם יתברר שגזל את הפקדון.

הגמרא מביאה את דינו של רב הונא ודנה בדבריו: **גּוּפָא, אָמַר רַב הוּנָא, אָמַר רַב**, התובע את חבירו ואומר לו **מָנֶה לִי בְּיָדְךָ**, **וְהַלָּה אוֹמֵר** לו **אֵין לְךָ בְּיָדִי כְּלוּם**, **וְנִשְׁבַּע** הנתבע, **וּבָאוּ עֵדִים** שיש בידו מנה, **פָּטוּר** השומר מלהשיבו, **שֶׁנֶּאֱמַר** (שמות כב י) 'וְלָקַח בְּעָלָיו וְלֹא יְשַׁלֵּם', ויש לדרוש, שכְּיָון שֶׁקִּבְּלוּ **הַבְּעָלִים שְׁבוּעָה** מהשומר, **שׁוּב אֵין מְשַׁלֵּמִין** – אין השומר משלם **מָמוֹן**, אף אם התברר שנשבע לשקר.

אָמַר רָבָא, מִסְתְּבְרָא מִילְּתֵיהּ דְּרַב – מסברא היה נראה לומר שדינו של רב אמורה רק **בְּמִלְוֶה** – בהלואה, שאם נשבע בשקר שהוא פטור ממנה, אינו חייב להשיבה, כיון **דְּלְהוֹצָאָה נִיתְּנָה** – מעות ההלואה ניתנו ללוה כדי שישתמש בהם, ויש עליו רק שעבוד לשלם משלו תמורת מעות ההלואה, ועל זה אמרה התורה 'וְלֹא יְשַׁלֵּם'. **אֲבָל** בנשבע על **פִּקָּדוֹן**, לא מסתבר לומר כן, שהרי הלשון 'וְלֹא יְשַׁלֵּם' אינה שייכת בפקדון, כיון שהוא **בִּרְשׁוּתֵיהּ דְּמָרֵיהּ קָאֵי** – עומד ברשות בעליו, ואין על השומר חיוב תשלומים אלא חיוב השבת החפץ עצמו. אמנם אומר רבא **וְהָאֱלֹהִים** [–לשון שבועה] **אָמַר רַב** את דינו **אֲפִילּוּ בְּפִקָּדוֹן**, והמקור לכך, **דְּכִי כְּתִיב קְרָא** – שהרי הפסוק 'וְלָקַח בְּעָלָיו וְלֹא יְשַׁלֵּם' שממנו דרש רב את דינו, **בְּפִקָּדוֹן כְּתִיב.**

מקשה הגמרא על דברי רב: **יָתִיב רַב נַחְמָן וְקָאָמַר לְהָא שְׁמַעְתָּא** – ישב רב נחמן ואמר דין זה, שהנשבע לשקר על פקדון קנאו ופטור מלהשיבו, **אֵיתִיבֵיהּ רַב אַחָא בַּר מַנְיוּמִי לְרַב נַחְמָן**, שנינו במשנה (שבועות מט.), בעל הבית שאמר לשומר חנם **הֵיכָן פִּקְדוֹנִי, אָמַר לֵיהּ** השומר **אָבַד**, אמר לו המפקיד **מַשְׁבִּיעֲךָ אֲנִי** שאבד הפקדון, כדין שומר חינם שנשבע ונפטר, **וְאָמַר** השומר 'אָמֵן', שזו לשון קבלת שבועה, **וְהָעֵדִים מְעִידִים אוֹתוֹ** [–על השומר] **שֶׁאָכָלוֹ, מְשַׁלֵּם** השומר רק **אֶת הַקֶּרֶן**. אך אם **הוֹדָה** השומר **מֵעַצְמוֹ** שנשבע לשקר, **מְשַׁלֵּם** קֶרֶן ומוסיף **חוֹמֶשׁ וְאָשָׁם**. ומוכח מהרישא שאף אחר שנשבע השומר, אם באו עדים חייב להחזירו, ושלא כדברי רב. מתרצת הגמרא: **אָמַר לֵיהּ רַב נַחְמָן**, מה שאמר רב ששבועת השומר פוטרתו, היינו כשנשבע כדינו בבית דין, ואילו **הָכָא** – במשנה זו **בְּמַאי עָסְקִינָן, כְּגוֹן דְּנִשְׁבַּע** השומר **חוּץ לְבֵית דִּין**, שכיון שאינו מקיים בכך את חיובו, אינו קונה את הפקדון.

דוחה הגמרא: **אָמַר לֵיהּ** רב אחא בר מניומי, **אִי הָכִי, אֵימָא סֵיפָא** של המשנה שם, אמר לו המפקיד **הֵיכָן פִּקְדוֹנִי, אָמַר לוֹ** השומר **גְּנֻבָה**, אמר לו המפקיד **מַשְׁבִּיעֲךָ אֲנִי** שנגנב הפקדון, כדין שומר חינם שנשבע ונפטר, **וְאָמַר אָמֵן, וְהָעֵדִים מְעִידִים אוֹתוֹ שֶׁגְּנָבוֹ, מְשַׁלֵּם** השומר **תַּשְׁלוּמֵי כֶּפֶל**, כדין שומר הטוען טענת גנב שחייב כפל, ואם **הוֹדָה מֵעַצְמוֹ** שגנבו, אינו משלם כפל אלא **מְשַׁלֵּם קֶרֶן, וְחוֹמֶשׁ וְאָשָׁם. וְאִי סַלְקָא דַּעְתָּךְ** שמדובר כשנשבע **חוּץ לְבֵית דִּין, מִי אִיכָּא כֶּפֶל** – וכי יש חיוב כפל, והרי רק הנשבע בבית דין חייב כפל, ומסתבר שגם הרישא עוסקת באופן זה שנשבע בבית דין, ומוכח שאף שנשבע בבית דין לא קנה את הפקדון.

מתרצת הגמרא: **אָמַר לֵיהּ** רב נחמן, **יָכִילְנָא לְשַׁנּוּיֵי לְךָ** – יכולתי לתרץ לך שבאמת **הַרִישָׁא** עוסקת בנשבע **חוּץ לְבֵית דִּין, וְאִילּוּ הַסֵּיפָא** עוסקת בנשבע **בְּבֵית דִּין, מִיהוּ שִׁינּוּיָא דְּחִיקָא לֹא מְשַׁנִּינָן לָךְ** – אבל איני רוצה לתרץ לך תירוץ דחוק, שהרישא והסיפא לא עוסקים באותו אופן. אלא אתרץ לך כך, **אִידִי וְאִידִי** [–זו וזו] הרישא והסיפא, עוסקות בנשבע **בְּבֵית דִּין, וְלֹא קַשְׁיָא** מהרישא על דברי רב, כיון **שְׁבָאן** – ברישא, מדובר אמנם שנשבע בבית דין, כמו בסיפא, אך לא השביעוהו בית דין אלא מדובר **בְּאופן שקָפַץ** המפקיד והשביע את השומר מעצמו, ואף שנשבע בפני בית דין, שבועה כזו אינה מקנה לו את הפקדון, **וּבָאן** – בדברי רב מדובר **בְּשֶׁלֹּא קָפַץ**, אלא בית דין השביעוהו, ובאופן כזה הוא קונה את הפקדון.

אָמַר לֵיהּ **רָמִי בַּר חָמָא לְרַב נַחְמָן, מִכְּדֵי** – הרי כדינו **דְּרַב לֹא סְבִירָא לָךְ** – אינך סובר, ולדבריך שומר שנשבע אינו קונה את הפקדון, ואם כן **מַשְׁכּוּנֵי נַפְשָׁךְ אַדְּרַב לָמָּה לָךְ** – מדוע אתה 'ממשכן את נפשך' להכנס תחת רב וליישב את הקושיא עליו. **אָמַר** לֵיהּ, רצוני **לְפָרוּשָׁהּ לְדְרַב** – לפרש את המשנה לדעת רב, **דְּרַב, הָכִי מְתַרֵּץ לָהּ לְמַתְנִיתִין** – שכך יתרץ רב את המשנה.

הגמרא מבררת איך ניתן לחלוק על חידושו של רב. מקשה הגמרא: **וְהָא רַב**, **קְרָא קָאָמַר** – הרי רב למד את דינו מהפסוק 'וְלָקַח בְּעָלָיו וְלֹא יְשַׁלֵּם', וכיצד חולק עליו רב נחמן. מתרצת הגמרא: **אָמְרֵי**, יש לומר **דִּקְרָא** – שפסוק זה לְלמד את הדין שכָּל **הַנִּשְׁבָּעִין שֶׁבַּתּוֹרָה נִשְׁבָּעִין וְלֹא מְשַׁלְּמִין, הוּא דְּאָתָא** – הוא בא, כלומר שבכל חיובי השבועה שבתורה הנתבע הוא שנשבע, והוא דורש כך, 'וְלָקַח בְּעָלָיו' של הפקדון את השבועה, 'וְלֹא יְשַׁלֵּם' השומר, ויש ללמוד מכאן שבכל מקום מִי שֶׁעָלָיו לְשַׁלֵּם, כמו השומר, **הוּא נִשְׁבַּע** ונפטר מחיובו, ולא שישבע התובע ויטול.

ממשיכה הגמרא ומקשה על רב: **מָתִיב רַב הַמְנוּנָא**, שנינו במשנה (שבועות לו:) לגבי שומר שכפר בפקדון שבידו, **הִשְׁבִּיעַ עָלָיו** הבעלים **חֲמִשָּׁה פְּעָמִים** שאין פקדונו בידו, **בֵּין** אם השביעו **בִּפְנֵי בֵּית דִּין, וּבֵין שֶׁלֹּא בִּפְנֵי בֵּית דִּין, וְכָפַר עָלָיו** השומר בכל אותם פעמים, ולאחר מיכן הודה שכפר בשקר, **חַיָּיב** השומר להוסיף חומש ואשם **עַל כָּל אַחַת וְאַחַת** משבועותיו. **וְאָמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן, מַה הַטַּעַם** שהוא חייב בכך, והרי אחרי הכפירה הראשונה כבר נפטר, והכפירות הבאות אינן כפירות ממון ואינן מחייבת חומש ואשם, אלא חיובו הוא **הוֹאִיל וְיָכוֹל** השומר **לַחֲזוֹר וּלְהוֹדוֹת** אחרי כל שבועה ושבועה, והיה מתחייב לשלם, ובכך שכפר ונשבע ולא הודה הרי הוא ככופר שוב בממון. ומוכח שאם היה מודה אחרי שבועתו הראשונה היה חייב לשלם, ושלא כדברי רב ששבועתו מקנה לו את הפקדון. ומוסיף רב המנונא שאי אפשר ליישב זאת על פי התירוצים שנאמרו לעיל, **וְהָכָא** – והרי כאן, במשנה זו, 'קָפַץ' **לֹא מָצִית אָמְרַתְּ** – אינך יכול לומר שמדובר באופן שקפץ המפקיד והשביעו, ולכן לא קנה את הפקדון בשבועתו, שהרי 'הִשְׁבִּיעַ עָלָיו' קָתָנֵי, ומשמע שהשביעוהו בית דין. וכן שנשבע **חוּץ לְבֵית דִּין, לֹא מָצִית אָמְרַתְּ**, שהרי **בִּפְנֵי בֵּית** דִּין קָתָנֵי, ומוכח שאף שחייבוהו בית דין, ונשבע בפניהם, אינו קונה את הפקדון, ושלא כרב.

מתרצת הגמרא: **הוּא מוֹתִיב לָהּ, וְהוּא מְפָרֵק לָהּ** – רב המנונא עצמו שהקשה קושיא זו, הוא מתרצה, ומבאר שלשונות המשנה

המשך בעמוד 183

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

רש"י

בְּפִקְדוֹן פָּסוּל לְעֵדוּת. וּמוֹקְמִינָן לָהּ בְּרֵישׁ שְׁנַיִם אוֹחֲזִין כְּגוֹן דְּאָמְרֵי סְהֲדֵי דְּהַהִיא שְׁעָתָא דְּכָפַר לֵיהּ נָקִיט בְּיָדֵיהּ וּמִפְסֵיל אַף ע"ג דְּלֵא אִשְׁתַּבַּע דְּאִי אִשְׁתַּבַּע מַה לִּי מִלְּוֶה מַה לִּי פִּקָּדוֹן. קס"ד לְהִתְחַיֵּב בְּאוֹנְסִים מִשְּׁעָה שֶׁנִּשְׁבַּע לְשֶׁקֶר קָאָמַר: **וְאִיבְּעֵית אֵימָא שְׁבוּעָה קוֹנָה.** דְּקָאָמַר אֵילְפָא לְגַמְרֵי קָאָמַר דְּרִתּוּ לֹא מְשַׁלֵּם כְּדַרְב הוּנָא: **דְּלְהוֹצָאָה נִיתְּנָה.**

**בְּפִקְדוֹן פָּסוּל לְעֵדוּת וְהָאָמַר אִילְפָא שְׁבוּעָה קוֹנָה שְׁבוּעָה הִיא דְּקַנְיָא אֶבֶל בְּפִירָה לֹא קַנְיָא הָכָא נַמִּי דְּקַיְימָא בַּאֲגַם וְאִיבְּעֵית אֵימָא מַאי שְׁבוּעָה קוֹנָה כִּדְרַב הוּנָא דְּאָמַר רַב הוּנָא אָמַר רַב מָנֶה לִי בְּיָדְךָ וְהָלָה אוֹמֵר אֵין לְךָ בְּיָדִי וְנִשְׁבַּע וּבָאוּ עֵדִים פָּטוּר שֶׁנֶּאֱמַר וְלָקַח בְּעָלָיו וְלֹא יְשַׁלֵּם כֵּיוָן שֶׁקִּבְּלוּ הַבְּעָלִים שְׁבוּעָה שׁוּב אֵין מְשַׁלֵּם מָמוֹן גּוּפָא אָמַר רַב הוּנָא אָמַר רַב מָנֶה לִי בְּיָדְךָ וְהָלָה אוֹמֵר אֵין לְךָ בְּיָדִי כְּלוּם וְנִשְׁבַּע וּבָאוּ עֵדִים פָּטוּר שֶׁנֶּאֱמַר וְלָקַח בְּעָלָיו וְלֹא יְשַׁלֵּם כֵּיוָן שֶׁקִּבְּלוּ בְּעָלִים שְׁבוּעָה שׁוּב אֵין מְשַׁלְּמִין מָמוֹן אָמַר רָבָא מִסְתַּבְּרָא מִילְּתֵיהּ דְּרַב בְּמִלְוֶה דְּלְהוֹצָאָה נִיתְּנָה אֲבָל פִּקָּדוֹן בְּרִשׁוּתֵיהּ דְּמָרֵיהּ קָאֵי וְהָאֱלֹהִים אָמַר רַב אֲפִילּוּ בְּפִקָּדוֹן דְּכִי כְּתִיב קְרָא בְּפִקָּדוֹן כְּתִיב יָתִיב רַב נַחְמָן וְקָאָמַר לְהָא שְׁמַעְתָּא אִיתִיבֵיהּ רַב אַחָא בַּר מְנִיוּמִי לְרַב נַחְמָן הֵיכָן פִּקְדוֹנִי א"ל אָבַד מְשַׁבִּיעֲךָ אֲנִי וְאָמַר אָמֵן וְהָעֵדִים מְעִידִים אוֹתוֹ שֶׁאָכְלוֹ מְשַׁלֵּם אֶת הַקֶּרֶן הוֹדָה מֵעַצְמוֹ מְשַׁלֵּם קֶרֶן וְחוֹמֶשׁ וְאָשָׁם א"ל רַב נַחְמָן הָכָא בְּמַאי עַסְקִינָן דְּגוֹן דְּנִשְׁבַּע חוּץ לְב"ד א"ל אִי הָכֵי אֵימָא סֵיפָא הֵיכָן פִּקְדוֹנִי אָמַר לוֹ נִגְנַב מִשְׁבִּיעֲךָ אֲנִי וְאָמַר אָמֵן וְהָעֵדִים מְעִידִים אוֹתוֹ שֶׁגְּנָבוֹ מְשַׁלֵּם תַּשְׁלוּמֵי כֶּפֶל הוֹדָה מֵעַצְמוֹ מְשַׁלֵּם קֶרֶן וְחוֹמֶשׁ וְאָשָׁם וְאִי סַלְקָא דַּעְתָּךְ חוּץ לְב"ד מִי אִיכָּא כֶּפֶל א"ל יָכִילְנָא לִשְׁנוּיֵי לָךְ רֵישָׁא חוּץ לְבֵית דִּין וְסֵיפָא בְּבֵית דִּין מִיהוּ שִׁינּוּיָא דְּחִיקָא לֹא מְשַׁנֵּנָן לָךְ אִידֵי וְאִידֵי בְּבֵית דִּין וְלֹא קַשְׁיָא כָּאן בְּקָפַץ כָּאן בְּשֶׁלֹּא קָפַץ א"ל רָמִי בַּר חָמָא לְרַב נַחְמָן מִכְּדֵי דְּרַב לֹא סְבִירָא לָךְ מַשְׁבּוּעֵי נַפְשָׁךְ אַדְּרַב לָמָּה לָךְ אָמַר לֵיהּ לְפִרוּשָׁהּ לְדְרַב דְּרַב הָכֵי מִתַּרֵץ לָהּ לְמַתְנִיתִין וְהָא רַב קְרָא קָאָמַר אַמְרֵי קְרָא לְכָל הַנִּשְׁבָּעִין שֶׁבַּתּוֹרָה נִשְׁבָּעִין וְלֹא מְשַׁלְּמִין הוּא דְּאָתָא וְלָקַח בְּעָלָיו וְלֹא יְשַׁלֵּם מִי שֶׁעָלָיו לְשַׁלֵּם הוּא נִשְׁבָּע מֵתִיב רַב הַמְנוּנָא הִשְׁבִּיעַ עָלָיו חֲמִשָּׁה פְּעָמִים בֵּין בִּפְנֵי ב"ד וּבֵין שֶׁלֹּא בִּפְנֵי בֵּית דִּין וְכָפַר עָלָיו חַיָּיב עַל כָּל אַחַת וְאַחַת וְאָמַר ר' שִׁמְעוֹן מַה טַּעַם הוֹאִיל וְיָכוֹל לַחֲזוֹר וּלְהוֹדוֹת וְהָכָא קָפַץ לֹא מָצִית אַמְרַת הִשְׁבִּיעַ עָלָיו קָתָנֵי חוּץ לְב"ד לֹא מָצִית אַמְרַת בִּפְנֵי ב"ד קָתָנֵי הוּא מוֹתִיב לָהּ וְהוּא מְפָרֵק לָהּ לְצַדְדִין קָתָנֵי הִשְׁבִּיעַ עָלָיו חוּץ לְבֵית דִּין וּבְב"ד קָפַץ מֵתִיב רָבָא בַּעַל הַבַּיִת שֶׁטָּעַן טַעֲנַת גַּנָּב בִּפְקָדוֹן וְנִשְׁבַּע וְהוֹדָה וּבָאוּ עֵדִים אִם עַד שֶׁלֹּא בָּאוּ עֵדִים הוֹדָה מְשַׁלֵּם קֶרֶן וְחוֹמֶשׁ וְאָשָׁם וְאִם מִשֶּׁבָּאוּ עֵדִים הוֹדָה מְשַׁלֵּם תַּשְׁלוּמֵי כֶּפֶל וְאָשָׁם וְהָכָא חוּץ לְב"ד וְקָפַץ לֹא מָצִית אַמְרַת בִּכְפָל קָתָנֵי אֶלָּא אָמַר רָבָא כָּל הוֹדָה לֹא שְׁנָא טוֹעֵן טַעֲנַת אָבֵד וְלֹא שְׁנָא טוֹעֵן טַעֲנַת גַּנָּב (נַמִּי) לֹא אָמַר רַב דְּהָא כְּתִיב וְהִתְוַדָּה דְּבָעֵי שְׁלוּמֵי קֶרֶן וְחוֹמֶשׁ טוֹעֵן טַעֲנַת גַּנָּב וּבָאוּ עֵדִים נַמִּי לֹא אָמַר רַב דְּהָא כְּתִיב תַּשְׁלוּמֵי כֶּפֶל כִּי קָאָמַר כְּגוֹן שֶׁטּוֹעֵן טַעֲנַת אָבֵד וְנִשְׁבַּע וְלֹא הוֹדָה וּבָאוּ עֵדִים אָזַל רַב גַּמְדָּא וְאָמְרָהּ לִשְׁמַעְתָּא קַמֵּיהּ דְּרַב אַשֵּׁי אָמַר לֵיהּ הַשְׁתָּא וּמָה רַב הַמְנוּנָא תַּלְמִידֵיהּ דְּרַב וְיָדַע דְּאָמַר רַב הוֹדָה וְקָמוֹתִיב הוֹדָה וְאִתְּ אָמְרַת הוֹדָה לֹא אָמַר רַב אָמַר לֵיהּ רַב אַחָא סָבָא לְרַב אַשֵּׁי רַב הַמְנוּנָא הָכֵי קָא קַשְׁיָא לֵיהּ

תוספות

אֵיתִיבֵיהּ רַב אַחָא בַּר מְנִיוּמִי. פֵּי' בְּקוּנְטֵ' דְּלֵא פָּרִיךְ אֶלָּא מַרֵישָׁא וְהָעֵדִים מְעִידִין כו' וְלֹא מַסֵּיקָא וְאִין נִרְאֶה דְּהָא רָבָא מְקַשֶּׁה לְקַמָּן בְּהַדְיָא מֵהוֹדָה דְּאַבַּתִּי לֹא מְחַלֵּק בֵּין הוֹדָה לְעֵדוּת עַד דְּמִתְרַץ לְקַמָּן הָכֵי וְא"ת א"כ אַמַּאי לֹא פָּרִיךְ נַמִּי מַסֵּיקָא וְנִרְאֶה דְּהָא וַדַּאי פְּשִׁיטָא דְּלֵא אָמַר בְּטוֹעֵן טַעֲנַת גַּנָּב וְנִשְׁבַּע וּבָאוּ עֵדִים שֶׁיְּהֵא פָּטוּר דְּא"כ לֹא מַשְׁכַּחַת כֶּפֶל דִּכְתִיב בְּאוֹרַיְיתָא אֲבָל בְּהוֹדָה ס"ד דְּרַב פּוֹטֵר וְאע"ג דְּבִשְׁבוּעָה וְהוֹדָאָה כְּתִיב חוֹמֶשׁ רַב הָוָה מוֹקֵי לְקְרָא בְּקָפַץ וְנִשְׁבַּע דְּחוֹמֶשׁ וְאָשָׁם מַחַיֵּיב אַף אַשֵּׁבוּעוֹת עִצְמוֹ אֲבָל בְּנִשְׁבַּע ע"פ ב"ד וְהוֹדָה בְּעֵי לְמִימַר רַב דְּפָטוּר דְּאִשְׁבּוּעַת ב"ד כְּתִיב וְלָקַח בְּעָלָיו וְלֹא יְשַׁלֵּם:

כָּאן שֶׁקָּפַץ. תֵּימַהּ אִם כֵּן אַמַּאי נָקֵט בְּרֵישָׁא טוֹעֵן טַעֲנַת אָבֵד אֲפִי' בְּטוֹעֵן טַעֲנַת גַּנָּב ה"מ לְמִנְקַט דְּלֹא מַחַיֵּיב כֶּפֶל בֵּיוָן שֶׁקָּפַץ:

קָפַץ לֹא מְצִית אַמְרַת דְּהִשְׁבִּיעַ עָלָיו קָתָנֵי. וְתֵימַהּ דְּלֵעֵיל קָתָנֵי מִשְׁבַּעְיָיךְ אֲנִי וּמוֹקֵי לָהּ בְּקָפַץ וְיֵשׁ לוֹמַר דְּהִשְׁבִּיעַ עָלָיו מִשְׁמַע ע"י ב"ד אֲבָל מִשְׁבִּיעֲךָ אֲנִי מִשְׁמַע שֶׁקָּפַץ וְהִשְׁבִּיעוֹ: ולישני

לימוד תורת החסידות בתקופתנו זו ביחוד הכרח השעה היא, ועניין המוסיף חיות בכל ענייני איש ואשה הישראליים, חיות, טוב אמיתי ואור

ממכתב ה' אדר, תש"כ

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

תוספות

וְלִישָׁנֵי ליהּ כּגון שֶׁעָמַד בְּדִין וְאָמְרוּ לֵיהּ צָא תֵּן לוֹ. וְהַשְׁתָּא צָרִיךְ לְהוֹסִיף עַל הַבְּרַיְיתָא וּלְפָרֵשׁ לְהוֹסִיף בְּדוֹחֵק נִיחָא לֵיהּ לְגַמְרָא לוֹ דּוֹחֵק יוֹתֵר:

אֲבָל אָכְלוּ בְּשִׁבּוּעָא גָּדוֹל מֵאי הָכֵי נַמִּי דְּמִשְׁלַם כּוּ׳. מִשֶּׁמַּע אִם נִשְׁבַּע וּבָאוּ עֵדִים שֶׁאָכְלוּ מְשֻׁלָּם תְּשִׁלּוּמֵי כֶּפֶל וְתִימְהָא אֲמֹאֵי בְּעֵי שְׁבוּעָה מֵעִיקָּרָא כְּשֶׁאָמַר נִגְנַב יְהֵא נָאֱמָן בְּמִגּוֹ דְּאִי בְּעֵי אָמַר הַחֲזַרְתִּיו לְךָ כְּשֶׁהֶיְיתִי קָטָן יְהֵא נַמִּי נָאֱמָן לוֹמַר נִגְנַב בְּלֹא שְׁבוּעָה וְ״ל דְּהָכָא מַיְירֵי שֶׁטּוֹעֵן זֶה הַקָּטָן כְּשֶׁהִגְדִּיל נָתַתִּי לְךָ פִּקְדּוֹן כְּשֶׁהֶיְיתִי קָטָן וְיוֹדֵעַ אֲנִי שֶׁיֵּשׁ בְּיָדְךָ עַכְשָׁיו דְּהַשְׁתָּא לֹא שַׁיָּךְ לְמִימַר מִגּוֹ דְּהֶאֱכַלְתִּיו כְּשֶׁהָיָה קָטָן דְּא״כ הָוֶה כֹּפֵר בְּמֵה שֶׁאָמַר לֵיהּ עֲדַיִין יְשֵׁנָה בְּיָדְךָ וְאֵין זֶה מִגּוֹ כְּדְאָמַר לְקַמָּן דְּאֵין מַעִיז פָּנָיו לוֹמַר לְהַדֵּ״ם:

הָא לא אָתֵי מִכֹּחַ בֶּן דַּעַת. וְאַלִּיבָּא דְּרַב אַשִּׁי דְּאָמַר אֵין יָכוֹל לְהַשְׁבִּיעַ בְּקֹל כָּל מַה שֶׁהִפְקִידוּ בְּקַטְנוּתוֹ אֲפִילּוּ הַפִּקָּדוֹן בְּעִין אֲבָל לְשִׁינוּיָא קַמָּא יָכוֹל לְהַשְׁבִּיעוֹ כְּשֶׁהוּא בְּעִין: עירוב

**אִי אֲמֶרֶת בִּשְׁלָמָא אִי אָתוּ עֵדִים מִיחַיֵּיב אֲמִטּוּ לְהָכֵי מְחַיְּיבִינָן לֵיהּ קָרְבָּן אַשְׁבוּעָה בַּתְרַיְיתָא הוֹאִיל וְיָכוֹל לַחֲזוֹר וּלְהוֹדוֹת אֶלָּא אִי אֲמֶרֶת כִּי אָתוּ עֵדִים פָּטוּר מִי אִיכָּא מִידֵּי דְּאִילּוּ אָתֵי סַהֲדֵי וּמַסְהֲדֵי בֵּיהּ פָּטוּר וַאֲנַן נִיקוּ נִיחַיְּיבֵיהּ קָרְבָּן אַשְׁבוּעָה הוֹאִיל וְיָכוֹל לַחֲזוֹר וּלְהוֹדוֹת הַשְׁתָּא מִיהַת לֹא אוֹדֵי: אָמַר רַבִּי חִיָּיא בַּר אַבָּא א״ר יוֹחָנָן הַטּוֹעֵן טַעֲנַת גַּנָּב בְּפִקָּדוֹן מְשַׁלֵּם תַּשְׁלוּמֵי כֶּפֶל טָבָח וּמְכַר מְשַׁלֵּם תַּשְׁלוּמֵי אַרְבָּעָה וַחֲמִשָּׁה הוֹאִיל וְגַנָּב מְשַׁלֵּם תַּשְׁלוּמֵי כֶּפֶל וְטוֹעֵן טַעֲנַת גַּנָּב מְשַׁלֵּם תַּשְׁלוּמֵי כֶּפֶל מַה גַּנָּב שֶׁהוּא מְשַׁלֵּם כֶּפֶל טָבָח וּמְכַר מְשַׁלֵּם תַּשְׁלוּמֵי אַרְבָּעָה וַחֲמִשָּׁה אַף טוֹעֵן טַעֲנַת גַּנָּב בְּפִקָּדוֹן כְּשֶׁהוּא מְשַׁלֵּם תַּשְׁלוּמֵי כֶּפֶל טָבָח וּמְכַר מְשַׁלֵּם תַּשְׁלוּמֵי אַרְבָּעָה וַחֲמִשָּׁה מַה לְּגַנָּב שֶׁכֵּן מְשַׁלֵּם תַּשְׁלוּמֵי כֶּפֶל שֶׁלֹּא בִּשְׁבוּעָה תֹּאמַר בְּטוֹעֵן טַעֲנַת גַּנָּב שֶׁאֵין מְשַׁלֵּם תַּשְׁלוּמֵי כֶּפֶל אֶלָּא בִּשְׁבוּעָה אֲמָרֵי הֵיקִישָׁא הִיא וְאֵין מְשִׁיבִין עַל הֵיקִישָׁא הָנִיחָא לְמ״ד חַד בְּגַנָּב וְחַד בְּטוֹעֵן טַעֲנַת גַּנָּב שַׁפִּיר אֶלָּא לְמ״ד הַאי אִם יִמָּצֵא הַגַּנָּב וְאִם לֹא יִמָּצֵא תְּרַוַיְיהוּ בְּטוֹעֵן טַעֲנַת גַּנָּב מַאי אִיכָּא לְמֵימַר אֲמָרֵי גַּנָּב הַגַּנָּב אֵיתִיבֵיהּ רַבִּי חִיָּיא בַּר אַבָּא לְר׳ יוֹחָנָן הֵיכָן שׁוֹרֵי נִגְנַב מַשְׁבִּיעֲךָ אֲנִי וְאָמַר אָמֵן וְהָעֵדִים מְעִידִים אוֹתוֹ שֶׁאָכְלוֹ מְשֻׁלָּם תַּשְׁלוּמֵי כֶּפֶל וְהָא הָכָא דְּאִי אֲמַר לְכִזִּית בָּשָׂר בְּלֹא שְׁחִיטָה וְקָתָנֵי מְשֻׁלָּם תַּשְׁלוּמֵי כֶּפֶל תַּשְׁלוּמֵי כֶּפֶל אֵין תַּשְׁלוּמֵי ד׳ וְה׳ לֹא הָכָא בְּמַאי עַסְקִינָן כְּגוֹן שֶׁאָכְלוֹ גְּבֵילָה וְלִישָׁנֵי לֵיהּ כְּגוֹן שֶׁאָכְלוֹ טְרֵיפָה כִּר״מ דְּאָמַר שְׁחִיטָה שֶׁאֵינָהּ רְאוּיָה שְׁמָהּ שְׁחִיטָה וְלִישָׁנֵי לֵיהּ בֶּן פְּקוּעָה כִּר״מ דְּאָמַר בֶּן פְּקוּעָה טָעוּן שְׁחִיטָה וְלִישָׁנֵי לֵיהּ כְּגוֹן שֶׁעָמַד בְּדִין וְאָמְרוּ לוֹ צֵא תֵּן לוֹ דְּהָא אָמַר רָבָא צֵא תֵּן לוֹ טָבָח וּמְכַר פָּטוּר מַאי טַעְמָא כֵּיוָן דְּפַסְקִיהּ לְמִילְּתֵיהּ וְטָבָח וּמְכַר הַיְינוּ גַּזְלָן וְגַזְלָן לֹא מְשַׁלֵּם תַּשְׁלוּמֵי אַרְבָּעָה וַחֲמִשָּׁה חַיָּיב אַתָּה לִיתֵּן לוֹ וְטָבָח וּמְכַר חַיָּיב מַאי טַעְמָא כָּל כַּמָּה דְּלֹא פְּסִיקָא לֵיהּ מִילְּתָא אַסַּתִּי גַּנָּב הוּא אֲמָרֵי וְלִיטַעְמֵיךְ לִישָׁנֵי לֵיהּ בֶּן אַבָּא בְּשׁוּתָּף שֶׁטָּבַח שֶׁלֹּא מִדַּעַת חֲבֵירוֹ אֶלָּא חָדָא מִתְּרֵי וּתְלָתָא נָקֵט וְאָמַר רַבִּי חִיָּיא בַּר אַבָּא א״ר יוֹחָנָן הַטּוֹעֵן טַעֲנַת גַּנָּב בַּאֲבֵידָה מְשַׁלֵּם תַּשְׁלוּמֵי כֶּפֶל מַאי טַעְמָא דִּכְתִיב עַל כָּל אֲבֵדָה אֲשֶׁר יֹאמַר אֵיתִיבֵיהּ רַבִּי אַבָּא בַּר מַמָּל לְרַבִּי חִיָּיא בַּר אַבָּא כִּי יִתֵּן אִישׁ אֵין נְתִינַת קָטָן כְּלוּם וְאֵין לִי אֶלָּא שֶׁנְּתָנוֹ כְּשֶׁהוּא קָטָן וְתָבְעוֹ כְּשֶׁהוּא קָטָן נְתָנוֹ כְּשֶׁהוּא קָטָן וְתָבְעוֹ כְּשֶׁהוּא גָּדוֹל מִנַּיִן ת״ל עַד הָאֱלֹהִים יָבֹא דִּבַּר שְׁנֵיהֶם עַד שֶׁתְּהֵא נְתִינָה וּתְבִיעָה שָׁוִין כְּאֶחָד וְאִם אִיתָא תֶּיהֱוֵי נַמִּי כַּאֲבֵידָה א״ל הָכָא בְּמַאי עַסְקִינָן כְּגוֹן שֶׁאָכְלוֹ כְּשֶׁהוּא קָטָן אֲבָל כְּשֶׁהוּא גָּדוֹל מַאי הָכֵי נַמִּי דְּמִשְׁלַם אִי הָכֵי אַדְּתָנָא עַד שֶׁתְּהֵא נְתִינָה וּתְבִיעָה שָׁוִין כְּאֶחָד לִיתְנֵי עַד שֶׁתְּהֵא אֲבֵילָה וּתְבִיעָה שָׁוִין כְּאֶחָד א״ל תְּנֵי עַד שֶׁתְּהֵא אֲבֵילָה וּתְבִיעָה שָׁוִין כְּאֶחָד רַב אַשִּׁי אָמַר לֹא דָּמֵי אֲבֵידָה קָא אַתְיָא מִכֹּחַ בֶּן דַּעַת וְהָא לֹא אַתְיָא מִכֹּחַ בֶּן דַּעַת וְאָמַר ר׳ חִיָּיא בַּר אַבָּא א״ר יוֹחָנָן הַטּוֹעֵן טַעֲנַת גַּנָּב בְּפִקָּדוֹן אֵינוֹ חַיָּיב עַד שֶׁיְּכַפֵּר בְּמִקְצָת וְיוֹדֶה בְּמִקְצָת מַאי טַעְמָא דְּאָמַר קְרָא כִּי הוּא זֶה וּפְלִיגָא דְּר׳ חִיָּיא בַּר יוֹסֵף דְּאָמַר ר׳ חִיָּיא בַּר יוֹסֵף עירוב

אִי אֲמֶרֶת בִּשְׁלָמָא אִי אָתוּ עֵדִים. אַחַר שְׁבוּעָה קַמְיַיתָא מִחַיֵּיב לְשִׁלּוּמֵי קֶרֶן אִשְׁתַּכַּח דְּאַבְּתִּי מְמוֹנָא הוּא גַּבֵּיהּ וְאַמּוּטוּ לְהָכֵי מְחַיְּיבִינָן לֵיהּ קָרְבָּן שְׁבוּעָה אַשְׁבוּעָה שְׁנִיָּה דְּמִשּׁוּם דְּאִין שְׁבוּעָה חָלָה עַל שְׁבוּעָה לֹא תִּפְטְרֵיהּ דְּהוֹאִיל לְחַזּוֹר וְיָכוֹל לְהוֹדוֹת בֵּין זוּ לְזוּ נִמְצָא דְּכָל אַחַת שְׁבוּעַת כְּפִירָה בְּפִנּוּי עַצְמָהּ הִיא: **הַשְׁתָּא מִיהַת הָא לֹא אוֹדֵי.** בֵּין זוּ לְזוּ וְאִשְׁתַּכַּח דִּכְפִירַת דְּבָרִים בְּעֶלְמָא הוּא וְלֵאו מְמוֹנָא הוּא גַּבֵּיהּ שֶׁהָיָה יָכוֹל לְהוֹצִיאוֹ בְּעֵדִים: טוֹעֵן טַעֲנַת גַּנָּב אֵינוֹ מְשַׁלֵּם כֶּפֶל עַד שֶׁיִּשָּׁבַע וְאַחַר כָּךְ יְבָאוּ עֵדִים כְּדִלְפִנַּן בְּמִרוּבָּה: **הֵיקִישָׁא הוּא.** דְּאִיתְקִשׁ גַּנָּב וְטוֹעֵן טַעֲנַת גַּנָּב דְּסִמְיְכֵי קְרָאֵי אַהֲדָדֵי אִם יִמָּצֵא הַגַּנָּב הַרֵי גַּנָּב וְאִם לֹא יִמָּצֵא הַגַּנָּב כְּמוֹ שֶׁאָמַר אֶלָּא הוּא עַצְמוֹ גַּנָּבוֹ הַיְינוּ טוֹעֵן טַעֲנַת גַּנָּב וְנִמְצָא שֶׁהוּא גַּנָּבוֹ: **אֶלָּא לְמַאן דְּאָמַר.** בְּפֶרֶק מְרוּבָּה (דף סג.): **תַּרְוַיְיהוּ בְּטוֹעֵן טַעֲנַת גַּנָּב.** דְּגַנָּב עַצְמוֹ נַפְקָא לָן מֵאִם הִמָּצֵא בְּיָדוֹ. דִּכְתִיב בְּפֶרֶשׁ אַחֲרֵיתִי הֵיכִי אִיתְקוּשׁ: **גַּנָּב הַגַּנָּב.** מְרַבּוּיָיא דְּה״א דְּאִתְרַבְּאִי בְּטוֹעֵן טַעֲנַת גַּנָּב (וַיִלְפִנַּן לֵהּ כָּל דִּינֵי גַּנִּיבָה לְרַבּוֹת) תַּשְׁלוּמֵי [כֶּפֶל] וְד״ה: **מְשַׁלֵּם תַּשְׁלוּמֵי כֶּפֶל.** דְּטוֹעֵן טַעֲנַת גַּנָּב: **וְלִישָׁנֵי לֵיהּ כְּגוֹן שֶׁאָכְלוֹ טְרֵיפָה.** דְּאִיכָּא ר״ש דְּפָטַר בְּהִשּׁוֹחֵט וְנִמְצֵאת טְרֵיפָה מִתַּשְׁלוּמֵי ד׳ וְה׳ לְעֵיל (דף ע.) וּמִשֵּׁנִי רַבִּי יוֹחָנָן בְּר״מ ס״ל דְּאָמַר שְׁחִיטָה שֶׁאֵינָהּ רְאוּיָה לְאֲכִילָה הוֹאִיל וְנִשְׁחֲטָה כְּדִלְכָתָהּ שְׁמָהּ שְׁחִיטָה: **וְלִישָׁנֵי לֵיהּ כְּגוֹנֵב בֶּן פְּקוּעָה.** שֶׁנִּמְצָא בְּמַעֵי אִמּוֹ וּפְקֻעָה לְאַחַר שְׁחִיטָה וְהוֹצִיאוּהוּ דְּאִיכָּא לְמַאן דְּמַכְשֵׁר לֵיהּ בְּלֹא שְׁחִיטָה בְּפ׳ בְּהֵמָה הַמַּקְשָׁה (חולין דף עד:) דְּתָנֵן ר״ש שְׁזוּרֵי אוֹמֶר אֲפִילּוּ הוּא בֶּן חָמֵשׁ שָׁנִים וְחוֹרֵשׁ בְּשָׂדֶה שְׁחִיטַת אִמּוֹ מִטַּהֲרָתוֹ: **כִּר״מ.** בְּשְׁחִיטַת חוּלִין דְּתָנֵן הַשּׁוֹחֵט אֶת הַבְּהֵמָה וּמְצָאָהּ בָּהּ בֶּן ט׳ יְדֵי כוּ׳: **וְלִישָׁנֵי לֵיהּ כְּגוֹן שֶׁעָמַד בְּדִין.** קוֹדֶם לָכֵן וְאָמַר נִגְנַב וְנִשְׁבַּע וּבָאוּ עֵדִים שֶׁנִּגְנַבוּ הוּא עַצְמוֹ וְחִיְּיבוּהוּ ב״ד וְאָמְרוּ צֵא תֵּן לוֹ קֶרֶן וְכַפֵּל וְאח״כ שְׁחָטוֹ וְאָכְלוֹ (וְחָזַר וְנִשְׁבַּע עָלָיו) דְּמְשַׁלֵּם כֶּפֶל אַשְׁבוּעָה קַמְיַיתָא וּפָטוּר מִטְּבִיחָה כְּדִרְבָא כוּ׳: **בְּשׁוּתָּף שֶׁטָּבַח.** שׁוּתָּפִין שֶׁגְּנָבוּ וְטָבְחוּ הָאֶחָד שֶׁלֹּא מִדַּעַת חֲבֵירוֹ אֲמָרִינָן בְּפֶרֶק מְרוּבָּה (לעיל ד׳ עח:) שֶׁפָּטוּר מִד׳ וְה׳ דְּחַמְשָׁה בָּקָר אָמַר רַחֲמָנָא וְלֹא חֲמִשָּׁה חֲצָאי בָּקָר וְהָכָא לֹא קָרֵיקָא וּטְבָחוּ כּוּלּוֹ בְּחִיּוּבָא דְּעַל הַחֲצִי שֶׁל חֲבֵירוֹ הָוֶה טוֹבֵחַ וּמוֹכֵר אַחַר הַגְּנֵבָה דְּפָטוּר אֲבָל לְדַעַת חֲבֵירוֹ מְשַׁלְּמִין שְׁנֵיהֶם דִּשְׁלוּחוֹ הוּא וְאָמְרִינָן תַּחַת לְרַבּוֹת אֶת הַשְּׁלִיחַ: **עַל כָּל אֲבֵדָה.** וְגוֹ׳ יִשְׁלַם שְׁנַיִם: **אֵין נְתִינַת קָטָן כְּלוּם.** דִּכְתִיב אִישׁ פְּרָט לְקָטָן דְּאֵין נִשְׁבָּעִין עַל טַעֲנַת גַּנָּב נְתִינָתוֹ וְאֵין בְּאֵין לִידֵי כֶּפֶל עַל יָדוֹ דְּהָכָא בְּכֶפֶל כְּתִיב: **אֵין לִי אֶלָּא כְּשֶׁנְּתָנוֹ כְּשֶׁהוּא קָטָן וְתָבְעוֹ כְּשֶׁהוּא קָטָן.** דְּאִיכָּא לְמֵימַר דְּהַאי אִישׁ אַהֲשְׁתָּא קָאֵי וְה״ק כִּי יִתֵּן מִי שֶׁהוּא עַכְשָׁיו אִישׁ בִּשְׁעַת טַעֲנַת פֶּרֶט לְנִתִּינַת מִי שֶׁהוּא עֲדַיִין קָטָן אֲבָל אִי הָוֵי עַכְשָׁיו אִישׁ לֹא מִמַּעֵט לֵיהּ: **נְתָנוֹ כְּשֶׁהוּא קָטָן וְתָבְעוֹ כְּשֶׁהוּא גָּדוֹל מִנַּיִן.** דְּפָטוּר: **ת״ל יָבֹא דְּבַר שְׁנֵיהֶם.** אִיתְקוּשׁ נְתִינָה וְהַעֲמָדָה בְּדִין לְהַדְדֵי דְּבְתַרְוַיְיהוּ בְּעִינָן אִישׁ: **תֶּיהֱוֵי נַמִּי כַּאֲבֵידָה.** דְּלִיבָּא נְתִינָה וְהָוֵי טַעֲנָה לְהִשְׁבִּיעַ וּלְהִתְחַיֵּיב כֶּפֶל וְכִי תְּבְעוֹ כְּשֶׁהוּא גָּדוֹל לִיחַיְּיבֵיהּ לְהַאיך שְׁבוּעָה וּכְפֶלֶא אע״ג דִּנְתִינָה וּכְפֶלֶא: **שֶׁאָכְלוֹ.** בְּעַל הַבַּיִת לְפִקָּדוֹן בְּעוֹד שֶׁהַמִּפְקִיד קָטָן דְּלֹא יָרַד פִּקָּדוֹן זֶה לְתוֹרֹת טַעֲנָה מֵעוֹלָם אֲבָל אֲבֵידָה מִכִּי מָטָא לְיָדֵיהּ דְּהַאי אִיחַיֵּיב לֵיהּ שֶׁהָרֵי יֵשׁ לָהּ בְּעָלִים בְּנֵי טַעֲנָתָא: **הָכֵי נַמִּי דְּמִשְׁלַם.** דְּמִשֶּׁהִגְדִּיל קָטָן וְנַעֲשָׂה בַּר טַעֲנָה נִתְחַיֵּיב זֶה לְבַד עִמּוֹ לְדִין וְאע״ג דִּנְתִינָה לֵיכָּא: **דְּאָמַר קְרָא כִּי הוּא זֶה.** הַיְינוּ הוֹדָה בְּמִקְצָת וּבְפֶרֶשׁ טוֹעֵן טַעֲנַת גַּנָּב כְּתִיב:

עירוב

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

אי אָמְרַתְּ בִּשְׁלָמָא שאחרי שנִשְׁבַּע לשקר וכפר בפקדון, כִּי אָתוּ עֵדִים והעידו שהפקיד אצלו, מִיחַיַּיב לשלם קרן, ושלא כדעת רב, אַמְטוּ לְהָכִי – משום כך מְחַיְּיבִינָן לֵיהּ קְרָבָן אַשְׁבּוּעָה כַּתְרֵיְיתָא – אפשר לחייבו קרבן על השבועה השניה, כיון שאף אחרי השבועה הראשונה עדיין הוא יכול להתחייב ממון באופן שיבואו עדים, והרי זו כפירת ממון. וכן אין לפוטרו משום שכבר נשבע פעם אחת ואין שבועה חלה על שבועה, הוֹאִיל וְאחרי כל אחת מהשבועות היה יָכוֹל לַחֲזוֹר וּלְהוֹדוֹת ולהתחייב, וכיון שהוא חוזר ונשבע לשקר חייבה אותו התורה חומש ואשם על כל שבועה ושבועה. אֶלָּא אִי אָמְרַתְּ כדברי רב, דכִי אָתוּ עֵדִים ומעידים שהפקיד אצלו, פָּטוּר השומר, אם כן מדוע הוא חייב על כל שבועה ושבועה, מִי אִיכָּא מִידִי – וכי יש דבר, דְּאִילּוּ אָתֵי סַהֲדֵי וּמַסְהֲדֵי בֵּיהּ – שאם יבואו עדים ויעידו שהפקיד אצלו, פָּטוּר מלשלם, וַאֲנַן נַיְיקוּ נַיְיחַיְּיבֵיהּ – ואנחנו נקום ונחייבו קָרְבָּן אַשְׁבּוּעָה, רק הוֹאִיל וְיָכוֹל לַחֲזוֹר וּלְהוֹדוֹת, והרי הַשְׁתָּא מִיהַת לֵא אוֹדֵי – עתה מכל מקום לא הודה, וכפירתו אינה כפירת ממון אלא כפירת דברים בלבד, שהרי העדים אינם יכולים לחייבו והוא עצמו לא הודה:

הגמרא דנה עתה האם שומר הטוען טענת גנב, חייב אף על טביחה ומכירה: אָמַר רַבִּי חִיָּיא בַּר אַבָּא, אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, שומר הַטּוֹעֵן טַעֲנַת גַּנָּב בִּפְקָדוֹן, ונשבע על כך ונפטר, ובאו עדים שהוא עצמו גנבו, דינו מפורש בתורה (שמות כב ז) שמְשַׁלֵּם תַּשְׁלוּמֵי כֶּפֶל, ומחדש רבי יוחנן, שאם הפקדון היה שור או שה והשומר טָבַח וּמָכַר – או מכר אותו, מְשַׁלֵּם השומר תַּשְׁלוּמֵי אַרְבָּעָה וַחֲמִשָּׁה, ולומד זאת כך, הוֹאִיל וְהדין הוא שגַּנָּב מְשַׁלֵּם תַּשְׁלוּמֵי כֶּפֶל, וכן ששומר הטּוֹעֵן טַעֲנַת גַּנָּב מְשַׁלֵּם תַּשְׁלוּמֵי כֶּפֶל, מוכח שדינם שוה, ויש ללמוד גם דין זה, מַה גַּנָּב שֶׁהוּא מְשַׁלֵּם כֶּפֶל, אם טָבַח וּמָכַר מְשַׁלֵּם תַּשְׁלוּמֵי אַרְבָּעָה וַחֲמִשָּׁה, אַף שומר הטּוֹעֵן טַעֲנַת גַּנָּב בִּפְקָדוֹן (כשהוא) [שֶׁהוּא] מְשַׁלֵּם תַּשְׁלוּמֵי כֶּפֶל, אם טָבַח וּמָכַר מְשַׁלֵּם תַּשְׁלוּמֵי אַרְבָּעָה וַחֲמִשָּׁה.

מקשה הגמרא: מַה לְּגַנָּב, שדינו חמור, שֶׁכֵּן מְשַׁלֵּם תַּשְׁלוּמֵי כֶּפֶל אף שֶׁלֹּא בִּשְׁבוּעָה, ויתכן שלכן החמירה בו התורה גם לחייבו ארבעה וחמשה, האם תֹּאמַר דין זה גם בטּוֹעֵן טַעֲנַת גַּנָּב שהקילה בו תורה שֶׁאֵין מְשַׁלֵּם תַּשְׁלוּמֵי כֶּפֶל אֶלָּא בִּשְׁבוּעָה, והיינו כשנשבע תחילה שנגנב ממנו הפקדון, כמבואר לעיל (סג:), והרי יתכן שלא חייבתו התורה בארבעה וחמשה. מתרצת הגמרא: אָמְרֵי, מה שדימה רבי יוחנן את הגנב לטוען טענת גנב, אין זה מסברא, אלא הֶיקֵּישָׁא הִיא – מהיקש הוא למד זאת, שהסמיכה התורה את פרשת גנב לפרשת טוען טענת גנב, וְאֵין מְשִׁיבִין עַל הֶיקֵּישָׁא – לא ניתן לדחות היקש מכח קושיא, כיון שכל 'היקש' הוא קבלה איש מפי איש עד למשה רבינו שקיבלה מסיני.

מקשה הגמרא על תירוץ זה: הָנִיחָא לְמַאן דְּאָמַר לעיל (סג:) שאכן הפרשיות של גנב וטוען טענת גנב סמוכות זו לזו, כיון שהוא מפרש את הפסוקים (שמות כב ו–ז), חַד – פסוק אחד, דהיינו 'אם יִמָּצֵא הַגַּנָּב יְשַׁלֵּם שְׁנָיִם', בְּגַנָּב רגיל שמשלם כפל, וְחַד, 'אִם לֹא יִמָּצֵא הַגַּנָּב וְנִקְרַב בַּעַל הַבַּיִת אֶל הָאֱלֹהִים', בְּטּוֹעֵן טַעֲנַת גַּנָּב, שַׁפִּיר – מובן התירוץ שניתן להקישם זה לזה. אֶלָּא לְמַאן דְּאָמַר דַּהֲאי – גם הפסוק 'אִם יִמָּצֵא הַגַּנָּב' וְגם הפסוק 'אִם לֹא יִמָּצֵא הַגַּנָּב' תַּרְוַיְיהוּ – שניהם עוסקים בְּטּוֹעֵן טַעֲנַת גַּנָּב, מַאי אִיכָּא לְמֵימַר – מה ניתן לומר ביישוב הקושיא, והרי אין היקש לדמותם, וגם מסברא אין להשוותם. מתרצת הגמרא: אָמְרֵי, יש לדרוש דין זה מייתור האות ה"א, שיכלה התורה לכתוב 'אִם יִמָּצֵא גַּנָּב', והוסיפה התורה וכתבה 'הַגַّנָּב', לרבות שהטוען טענת גנב דינו כגנב, ומשלם ארבעה וחמשה.

הגמרא מקשה על רבי יוחנן המחייב טוען טענת גנב בארבעה וחמשה. מקשה הגמרא: אֵיתִיבֵיהּ רַבִּי חִיָּיא בַּר אַבָּא לְרַבִּי יוֹחָנָן, שנינו בברייתא, המפקיד שור אצל חבירו, ואמר לשומר הֵיכָן שׁוֹר', השיב לו השומר 'גְּנַבְתָּ', אמר לו המפקיד מַשְׁכִּיעֲךָ אֲנִי שנגנב, וְאָמַר אָמֵן, שזו קבלת שבועה, וְהֶעֱדִים מְעִידִים אוֹתוֹ [–את השומר] שֶׁאֲכָלוֹ, מְשַׁלֵּם השומר תַּשְׁלוּמֵי כֶּפֶל כדין גנב. וְהָא הָכָא, דְּאִי אִפְשַׁר לְאכילת בְּזִיַּת בָּשָׂר מהשור הגנוב בְּלָא שְׁחִיטָה, וכיון שהעידו שאכלו בודאי טבחו קודם, וְקָתָנֵי בברייתא שמְשַׁלֵּם תַּשְׁלוּמֵי כֶּפֶל, ומשמע, תַּשְׁלוּמֵי כֶּפֶל, אִין – כן, חייב בהם, ואילו תַּשְׁלוּמֵי ד' וְה', לֹא משלם, ומוכח ששומר שטען טענת גנב וטבח את השור, פטור מארבעה וחמשה. מתרצת הגמרא: הָכָא – בברייתא בְּמַאי עַסְקִינָן, בְּגוֹן שֶׁאֲכָלוֹ ללא שחיטה אלא כשהוא נְבֵילָה, ולכן אינו חייב ארבעה וחמשה.

הגמרא מבררת מדוע לא תירץ רבי יוחנן את הברייתא באופנים אחרים. שואלת הגמרא: וְלִישַׁנֵּי לֵיהּ – מדוע לא תירץ רבי יוחנן שמדובר בברייתא בְּגוֹן שֶׁאֲכָלוֹ טְרֵיפָה, כלומר, שבאמת טבחה הגנב, אך נמצאה טריפה, וכדעת רבי שמעון הסובר (חולין פה.) ששחיטה שלא התירה את הבהמה באכילה אינה נחשבת שחיטה, ולכן פטור מארבעה וחמשה. משיבה הגמרא: רבי יוחנן סובר כְּרַבִּי מֵאִיר, דְּאָמַר שאף שְׁחִיטָה שֶׁאֵינָהּ רְאוּיָה – שאינה מתירה את הבהמה באכילה, שְׁמָהּ שְׁחִיטָה, ולכן אף אם נמצא השור טריפה חייב הגנב בארבעה וחמשה, ולכן אמר רבי יוחנן שמדובר שלא שחטו כלל אלא אכלו נבילה.

שואלת הגמרא: וְלִישַׁנֵּי לֵיהּ, שמדובר בברייתא בְּ'בֶן פְּקוּעָה' – בהמה שנמצאה במעי אמה לאחר שנשחטה האם, שלדעת רבי שמעון (חולין עד:) מותר לאוכלה ללא שחיטה, וממילא יתכן שאכלו, ומכל מקום לא טבחו, ולכן פטור מארבעה וחמשה. משיבה הגמרא: רבי יוחנן סובר כְּרַבִּי מֵאִיר, דְּאָמַר בֶּן פְּקוּעָה טָעוּן שְׁחִיטָה, ולכן הוצרך לומר שמדובר בשאכלו נבילה.

שואלת הגמרא: וְלִישַׁנֵּי לֵיהּ שמדובר בברייתא כְּגוֹן שֶׁעָמַד השומר בְּדִין אחרי שטען שנגנבה, והעידו עדים שהוא גנבה, וְאָמְרוּ לוֹ בית דין צֵא תֵּן לוֹ, ואחר כך טבחו ואכלו, דְּהָא אָמַר רָבָא, אם אמרו לו 'צֵא תֵּן לוֹ' ואחר כך טָבַח וּמָכַר, פָּטוּר מארבעה וחמשה. ומבאר רבא מַאי טַעְמָא, כֵּיוָן דְּפַסְקֵיהּ לְמִילְּתֵיהּ – שנפסק דינו לגמרי שחייב לשלם, הסתיימה הגניבה הראשונה, ואם אחר כך טָבַח וּמָכַר הָוֵי גַּזְלָן – הרי זו גזילה, וְגַזְלָן לֵא מְשַׁלֵּם תַּשְׁלוּמֵי אַרְבָּעָה וַחֲמִשָּׁה. אבל אם אמרו לו רק 'חַיָּיב אַתָּה לִיתֵּן לוֹ', ואחר כך טָבַח וּמָכַר, חַיָּיב ארבעה וחמשה, מַאי טַעְמָא, כיון שכָּל כַּמָּה דְּלֵא פְּסִיקָא לֵיהּ מִילְּתָא – כל זמן שלא נפסק דינו לגמרי להשיב את הגניבה אַכַּתִּי – עדיין גַּנָּב הוּא, ואם טבח או מכר חייב בארבעה וחמשה. ואם כן אפשר להעמיד את הברייתא באופן שאמרו לו 'צא תן לו', וכדברי רבא שאף אם טבח או מכר אינו חייב ארבעה וחמשה. משיבה הגמרא: אָמְרֵי, וְלִיטַעְמֵיךְ – לפי דבריך, הרי קשה עוד, לִישַׁנֵּי לֵיהּ שמדובר בְּשׁוּתָּף שֶׁטָּבַח שֶׁלֹּא מִדַּעַת חֲבֵירוֹ – בשניים שגנבו בשותפות, ואחד השותפים שחט את הבהמה שלא מדעת חבירו, שפטור מארבעה וחמשה. אֶלָּא בוודאי צריך לומר שרבי יוחנן חָדָא מִתְּרֵי וּתְלָתָא נָקֵט – אמר תירוץ אחד מתוך שנים או שלשה תירוצים שיכל לומר, ואין להקשות מדוע לא תירץ באופן אחר.

הגמרא מבררת את חיובי 'שומר אבידה' שטען טענת גנב: וְאָמַר רַבִּי חִיָּיא בַּר אַבָּא, אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, הַטּוֹעֵן טַעֲנַת גַּנָּב בַּאֲבֵידָה שמצא, שהוא חייב בשמירתה, ונשבע שגנבה ונפטר, ובאו עדים שהוא עצמו גנבה, מְשַׁלֵּם תַּשְׁלוּמֵי כֶּפֶל. מַאי טַעְמָא, דִּכְתִיב לגבי שומר הטוען טענת גנב (שמות כב ח) 'עַל כָּל אֲבֵדָה אֲשֶׁר יֹאמַר כִּי הוּא זֶה וגו' יְשַׁלֵּם שְׁנַיִם לְרֵעֵהוּ', הרי שאף באבידה יש חיוב כפל.

מקשה הגמרא על רבי יוחנן: אֵיתִיבֵיהּ רַבִּי אַבָּא בַּר מַמָּל לְרַבִּי חִיָּיא בַּר אַבָּא, שנינו בברייתא, נאמר בפרשת שומרים (שמות כב ו) 'כִּי

המשך בעמוד 75

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

'עִירוּב פָּרְשִׁיּוֹת' כְּתוּב כָּאן, כלומר, בפרשה זו העוסקת בהלכות שומרים התערב פסוק מפרשה אחרת, וְכִי כְּתִיב בפרשת שומרים הפסוק 'כִּי הוּא זֶה', המלמד שחיוב שבועה הוא על ידי הודאה במקצת, רק אַמִּלְּוֶה הוּא דִּכְתִיב, אבל שומר חייב שבועה אף אם הוא כופר בכל הפקדון.

שואלת הגמרא: וּמַאי שְׁנָא מִלְּוֶה – במה שונה הלואה מפקדון, שמחמת כן מסתבר להצריך בה הודאה במקצת, ולפטור את הכופר בכל, ומחמת כן אנו אומרים שעירוב פרשיות כתוב כאן. משיבה הגמרא: החילוק הוא כִּדְרִבָּה, דְּאָמַר רַבָּה, מִפְּנֵי מָה אָמְרָה תּוֹרָה דין זה, שמוֹדֶה בְּמִקְצָת הַטַּעֲנָה [–התביעה] יִשְׁבַּע, והרי הנתבע היה יכול לכפור בכל התביעה ולהפטר משבועה, והרי הוא כאדם המשיב אבידה לבעליה שאף אם הוא מודה רק במקצת תביעת המאבד אינו חייב שבועה, מחמת שהיה בידו לכפור בכולה, כמבואר בגיטין (מח:). וביאר רבה, חֲזָקָה [–סברא ברורה היא] שאֵין אָדָם מֵעִיז פָּנָיו לשקר כְּפְנֵי בַּעַל חוֹבוֹ – המלוה, כיון שעשה לו טובה והלוה לו מעות, וְבאמת הַאי – לוה זה בְּכוּלֵּי בָּעֵי דְּנִכְפְּרֵיהּ – היה רוצה לכפור בכל ההלואה, וְהַאי דְּלָא כַּפְרֵיהּ – והטעם שלא כפר בכל אלא הודה במקצת אינו מחמת שהוא דובר אמת, אלא מִשּׁוּם דְּאֵין אָדָם מֵעִיז פָּנָיו לכפור בחיובו בפני בעל חובו, ולכן אינו נחשב כ'משיב אבידה' וחייב שבועה. ממשיך רבה ומבאר, ואף שאנו חושדים בו שהוא משקר בכפירתו, אפשר להשביעו, ואין לחוש שכשם שהוא חשוד לגזול ממון כך יש לחשדו שמא ישבע לשקר, וְהטעם לכך, כיון שבאמת אין כוונתו לגזול את החוב, אלא בְּכוּלֵּי בָּעֵי דְּלוֹדֵי לֵיהּ – רצונו להודות בכל החוב, וְהַאי דְּכָפַר לֵיהּ – והטעם שהוא כופר בְּמִקְצָת החוב, משום דְּסָבַר הלוה, אִי מוֹדִינָא לֵיהּ בְּכוּלֵּיהּ, תָּבַע לִי בְּכוּלֵּיהּ – אם אודה בכל החוב יתבעני המלוה שאשלם לו מיד, וכיון שאין לי עתה את כל המעות, אִישְׁתְּמִיט לִי מִיהָא הַשְׁתָּא – אשתמט עתה מלהודות בכל החוב, אַדְּהָווּ לִי זוּזֵי וּפָרַעְנָא – עד שיהיה לי ממון לשלם לו, ואז אפרענו. הֵילְכָּךְ – מחמת כן שכוונתו להשתמט מלהודות בכל החוב, רָמָא רַחֲמָנָא שְׁבוּעָה עֲלֵיהּ – הטילה עליו התורה חיוב שבועה, כִּי הֵיכִי דְּלוֹדֵי לֵיהּ בְּכוּלֵּיהּ – כדי שיחשוש מלהשבע לשקר, ומחמת כן יודה בכל החוב.

מבארת עתה הגמרא לפי זה את טעמו של רבי חייא בר יוסף: וְגַבֵּי מִלְּוֶה, הוּא דְּאִיכָּא לְמֵימַר הָכִי – רק לגבי לוה הכופר בהלואה אפשר לומר סברא זו, שמחמת שהיטיב עמו המלוה אינו מעיז לכפור בכל, ולכן אם הוא כופר בכל בודאי דבריו אמיתיים ואין סברא להשביעו, אֲבָל גַּבֵּי פִּקָּדוֹן שלא עשה לו המפקיד טובה, הרי הוא מֵעֵיז וּמֵעֵיז לכפור בכל, וממילא אף אם הוא כופר בכל אין לנו ראיה שהוא דובר אמת, ויש סברא להשביעו, וזו סברת רבי חייא לומר שהפסוק 'כי הוא זה' האומר שחיוב שבועה הוא רק כשהנתבע מודה במקצת, אינו שייך לפרשת שומרים אלא לפרשת הלואה, ששם יש סברא לפטור משבועה את הכופר בכל. מביאה הגמרא בריית בנידון זה: תָּנֵי רָמִי בַּר חָמָא בברייתא שלו, אַרְבָּעָה שׁוֹמְרִין שנאמרו בתורה,

אגרות קודש

ב"ה, ט"ו שבט, תשט"ו
ברוקלין.

מחות' הוו"ח אי"א נו"נ בנש"ק מוה"ר
שמואל אבא שי'

שלום וברכה!

לאחרי שתיקתו הארוכה נעם לי לקבל מכתבו, ובפרט שדאגתי גם למצב בריאותו.

ות"ח על בשורתו הטובה שכבר הוטבה, ויה"ר דמכאן ולהבא יבשר אך טוב תכה"י.

בהתענינות קראתי את המאמר ס"ת של ירושה שצירף למכתבו. ובודאי ידוע לו עד כמה התענין כ"ק מו"ח אדמו"ר זצוקללה"ה נבג"מ זי"ע ברשימת זכרונות ימים שעברו, אשר לפעמים תכופות מעוררים ומחיים - באלעבען - בהנוגע גם לחיי היום יומים, ובטח נמצאים עם כבודו רשימות עוד זכרונות, ובפרט בהנוגע להאי שושילתא דדהבא מהרה"צ ר"פ מקאריץ ועד האחים דסלאוויטא. ומה טוב אם גם הם היו מוצאים לאור, ומי כדורנו נבוך זה - הנזקק לדוגמא מתאימה למסירת נפש לכל הקדוש לישראל סבא יסוד ועיקר קיומנו.

מוסג"פ שהו"ל בקשר עם היום - ההילולא - עם הוספות - שבטח יענין את כבודו.

בברכה לבריאות ולבשו"ט ובכבוד,

מ. שניאורסאהן

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

רש"י

עירוב פַּרְשִׁיּוֹת. פָּסוּק שֶׁהוּא מְפֹרָשָׁה אַחֶרֶת נִתְעָרֵב בְּזוּ שֶׁאֵינוֹ מְקוֹמוֹ דְּהַאי כִּי הוּא זֶה בְּאֹם כֶּסֶף תִּלְוֶה הָוֶה לֵיהּ לְמִכְתְּבֵיהּ דְּהָתָם קָאֵי דְּאִילּוּ בְּהַהּ פַּרְשָׁתָא דִּפְקֻדּוֹן בְּלָא הוֹדָאָה בְּמִקְצַת מַחֲיַיב: **וּמַאי שְׁנָא מִלְּוֶה.** דְּעַכְּרִינָן לְקָרָא מִדְּוּכְתֵּיהּ וּמוֹקְמִינָן לֵיהּ עֲלֵהּ: **כִּדְרַבָּה דְּאָמַר רַבָּה.** אֵין אָדָם מֵעִיז פָּנָיו בְּפְנֵי זֶה שֶׁעוֹשֶׂה לוֹ טוֹבָה הִלְכָּךְ הֵיכָא דְּכָפַר הַכֹּל פָּטוּר מִשֶּׁהוֹעִילָה דְּאִי לָאו קוֹשְׁטָא בְּהֲדֵיהּ לֹא הָוָה מָצֵי לְמִכְפַּר בֵּיהּ וְהֵיכָא דְּמוֹדֶה בְּמִקְצַת בְּכוּלָּהּ בָּעֵי לְמִכְפַּר מִשּׁוּם דְּאֵין אָדָם מֵעִיז: **אֲבָל בִּפְקֻדּוֹן.** דְּאֵין כָּאן טוֹבָה: **מֵעִיז וּמֵעִיז.** הִלְכָּךְ אֲפִי' כָּפַר בְּכוּלֵּיהּ רַמְיָא רַחֲמָנָא שְׁבוּעָה עֲלֵיהּ:

צריכין

עירוב פַּרְשִׁיּוֹת כָּתוּב כָּאן וְכִי כְּתִיב כִּי הוּא זֶה אַמְלֻוָה הוּא דִּכְתִיב. פִּי' בְּקוּנְטֹ' דְּפָסוּק זֶה דִּכִי הוּא זֶה מְפֹרָשָׁה אַחֶרֶת דְּבוּאוֹם כֶּסֶף תִּלְוֶה אֶת עַמִּי הָוָה לֵיהּ לְמִיכְתַּב דְּהָתָם קָאֵי דְּאִי בְּהַהּ פַּרְשָׁתָא דִּפְקֻדּוֹן בְּלָא הוֹדָאָה בְּמִקְצַת נַמִּי מַחֲיַיב וְטַעְמָא דְּעַכְּרִינָן לֵיהּ מִדּוּכְתֵּיהּ כִּדְמַסִּיק וּמ"מ מְלֻוָה כְּדְרַבָּה דְּאֵין אָדָם מֵעִיז פָּנָיו לָכֵן כּוֹפֵר הַכֹּל פָּטוּר אֲבָל בְּפִקְדּוֹן שֶׁלֹּא עָשָׂה לוֹ טוֹבָה מֵעִיז וּמֵעִיז הִלְכָּךְ אֲפִי' כּוֹפֵר הַכֹּל חַיָּיב וְקָשֶׁה דִּבְרֵישׁ סַנְהֶדְרִין (דף ב: ושם) מִשְּׁמַע דְּאַפִּילּוּ לְמ"ד עֵירוּב פַּרְשִׁיּוֹת כְּתוּב כָּאן לֹא עַכְּרִינָן לֵיהּ לְגִמְרֵי מִפִּקְדּוֹן לְעִנְיַן שְׁלִשָׁה וּמוּמְחִין וּמֵיהוּ יֵשׁ לְדִחוֹת דְּלְעִנְיַן מוֹדֶה מִקְצָת דְּאִיכָּא טַעְמָא עַכְּרִינָן לֵיהּ מִפִּקְדּוֹן לְגִמְרֵי אֲבָל לְעִנְיַן שְׁלִשָׁה וּמוּמְחִין דְּלֵיכָא טַעְמָא קָאֵי אַתַּרְוַיְיהוּ אֲבָל קָשֶׁה דִּבְפֶרֶק הַשּׁוֹאֵל (ב"מ דף צז:) גַּבֵּי הָא דְּמוֹכֵי מְתָנְיַתִּין דְּהָתָם כְּשֵׁשׁ עֶסֶק שְׁבוּעָה בֵּינַיְיהֶם וּמוֹכֵי רִישָׁא בְּתַרְתֵּי וְסִיפָא בְּתַלְתָּא מִשְּׁמַע דְּלֹא מַחֲיַיב שְׁבוּעָה אֶלָּא א"כ יֵשׁ חָדָא דְּקָמוֹדֶה וְהָתָם כְּרַבִּי חִיָּיא בַּר יוֹסֵף מִדְּקָאָמַר בְּתַר הָכֵי וּלְרַמִּי בַּר חָמָא אַלְמָא דְּלֹא מַחֲיַיב רַבִּי חִיָּיא בַּר יוֹסֵף בְּלָא הוֹדָאָה מִקְצָת אַלְמָא לֹא עָקַר לְגִמְרֵי כִּי הוּא זֶה מִפִּקְדּוֹן וְעוֹד דִּבְכַמָּה מִשְׁנַיּוֹת מַשְּׁמַע דְּלֹא מִתְחַיֵּיב בְּפִקְדּוֹן אֶלָּא בְּמוֹדֶה מִקְצָת כִּי הַהִיא דְּשִׁבּוּעוֹת (דף מג.) דְּסֶלַע הַלְוִיתַנִי עָלַיו וְשִׁתִּים הָיָה שָׁוֶה וְכֵן הַהִיא דְּמַנּוֹרָה בֵּת עֲשָׂרָה לִיטְרִין (שם) וְהַהִיא דְּעֶשֶׂר גְּפָנוֹת טְעוּנוֹת מְסַרְתִּי לָךְ (שם דף מב:) וּבְהַנִּיזָּקִין (גיטין דף נא. ושם) גַּבֵּי שְׁנֵי כִּיסִין קְשׁוּרִים מָצָאתָ לִי דְּמַחְיְיבִינָן מוֹדֶה מִקְצָת וּפִטְרִינָן כּוֹפֵר הַכֹּל אע"ג שֶׁלֹּא עָשָׂה לוֹ שׁוּם טוֹבָה וּבְפֶרֶק שְׁנֵי דִּכְתוּבוֹת (דף יח. ושם) וּבִשְׁבוּעַת הַדַּיָּנִים (שבועות דף מב.) פַּטְרִינָן מָנֶה לְאָבִיךָ בְּיָדִי וְהָאֲכַלְתִּיו פָּרֵס בְּמִגּוֹ דְּאִי בָּעֵי כּוֹפֵר הַכֹּל מִשּׁוּם דְּבִבְנוֹ מֵעִיז וּלְפֵרוּשׁ הַקּוּנְטְרֵס אַדְּרַבָּה כּוֹפֵר הַכֹּל ה"ל לְחַיּוּבֵי הָתָם וְכֵן בְּפ"ק דְּב"מ (דף ד:) בְּשִׁמְעַתָּא דְּהֵילֵךְ גַּבֵּי סְלָעִים דְּנָרִין וּמְפַרֵשׁ ר"ת דְּדֵה"ק דְּכִי כְּתִיב כִּי הוּא זֶה אַמְלֻוָה נַמִּי הוּא דְּכִתִיב דְּבָעִינָן הוֹדָאָה בְּהַדֵּי שְׁבוּעָה דְּכְפִירָה וְהָכֵי נַמִּי בְּעִינָן הוֹדָאָה בְּהַדֵּי שְׁבוּעָה דְּנָאנְסוּ אֲבָל בְּכִפִּירָה לֹא בְּעִינָן בְּהַהִיא דְּנָאנְסוּ וּבְאוֹתוֹ עִנְיָן דְּקָאֵי כִּי הוּא זֶה אַמְלֻוָה חָמָא אִפִּקְדּוֹן וְכִי הֵיכִי דְּמַלְוָה מַחֲיַיב אִשְׁתֵּי פְּרוֹת לְחוּד הָכָא דְּהוֹדָאָה וְכִפִּירָה מַחֲיַיב נַמִּי אִפִּקְדּוֹן אִשְׁתֵּי פְּרוֹת חָדָא דְּהוֹדָאָה וְחָדָא דְּנָאנְסוּ אֲבָל רַבִּי חִיָּיא בַּר אַבָּא וְרַמִּי בַּר חָמָא בְּעוּ שֶׁלֹּשׁ פְּרוֹת חָדָא דְּהוֹדָאָה וְחָדָא דְּכִפִּירָה וְחָדָא דְּנָאנְסוּ דְּכִי הוּא זֶה אִפִּקְדּוֹן דְּוַקָּא כְּתִיב וְלֹא אַמְלֻוָה וְהָא דְּבַעְיָא כְּפִירָה וְהוֹדָאָה בְּמַלְוָה שָׁמָא בְּמֵה מְצִינוּ יְלִיפִנָן מִפִּקְדּוֹן אע"ג דְּלִעְנְיַן שְׁלִשָׁה וּמוּמְחִין לֹא יְלִיפִנָן מִלְּוָה מִפִּקְדּוֹן בְּמַסֶּכֶת סַנְהֶדְרִין (דף ב: ושם) לְמַאן דְּלֵית לֵיהּ עֵירוּב פַּרְשִׁיּוֹת לְעִנְיַן מוֹדֶה מִקְצָת מִסְתַּבֵּר לְמִילַּף טְפֵי וְהוּא הַדִּין דְּבִפְקֻדּוֹן מַחֲיַיב בִּכְפִירָה וְהוֹדָאָה לְחוּד בְּלָא נָאנְסוּ אֲבָל בְּנָאנְסוּ בְּלָא כִּי הוּא זֶה לֹא מַחֲיַיב דְּהָכֵי מַשְׁמַע לֵיהּ פְּשִׁיטָה דְּקָרָא לְאַצְרוּכֵי כִּי הוּא זֶה בְּהַדֵּי נָאנְסוּ וְלֹא נָאנְסוּ בְּהַדֵּי כִּי הוּא זֶה אֲבָל כּוֹפֵר הַכֹּל פָּטוּר לְכ"ע בְּכָל מָקוֹם אֲפִילּוּ בְּמָקוֹם שֶׁיְּכוֹל לְהֵעִיז דְּגְזֵירַת הַכָּתוּב הוּא כִּי הוּא זֶה וְדָקָא וְלֹא כּוֹפֵר הַכֹּל וְהָא דְּקָאָמַר מ"ש מִלְּוָה מְפֹרָשׁ ר"ת מֵאי טַעְמָא דְּמִלְּוָה מִקְצָת חַיָּיב וְלֹא מְהֵימְנִן דְּמִגּוֹ דְּאִי בָּעֵי כָּפַר הַכֹּל וְהָנֵי כִּי הַהוּא דְּסוּף כָּל הַנִּשְׁבָּעִין (שבועות דף מח:) גַּבֵּי נִשְׁבָּעִין שֶׁלֹּא בְּטַעֲנָה דְּקָאָמַר מֵאי שְׁנָא הָנֵי וּפִירוּשׁ מֵאי טַעְמָא דְּהָנֵי הָכָא דְּאִיכָּא לְמֵימַר הָכֵי אֲבָל בְּפִקְדּוֹן מֵעִיז וּמֵעִיז לֹא פָּרִיס לֵיהּ רַבִּינוּ תַּם וּבִסְפָרִים יְשָׁנִים לֵיתָא וְהָא דְּאָמַר בְּסוּף הַמּוֹכֵר אֶת הַבַּיִת (ב"ב דף ע:) גַּבֵּי הַמַּפְקִיד אֵצֶל חֲבֵירוֹ בְּשִׁבְּר אִילּוּ אָמַר נָאנְסוּ לָאו שְׁבוּעָה בְּעֵי דְּמִשְׁמַע דְּנָאנְסוּ לְחוּד בְּלָא הוֹדָאָה כְּלָל מִחַיֵּיב שְׁבוּעָה דְּרַבָּנָן שַׁנְתְּקָנָה קוֹדֶם שְׁבוּעַת הַיֶּסֶת כִּי הַנְּהוּ דְּפָרֵק הַכּוֹתֵב (כתובות דף פז:) הַפּוּגְמֶת כְּתוּבָּתָהּ וְאִינָּהּ דְּסָבַר רַמִּי בַּר חָמָא שְׁבוּעָה דְּאוֹרַיְיתָא וּמִסֵּיק אֶלָּא מִדְּרַבָּנָן וְהָא דְּתָנֵן בְּפֶרֶק הַשּׁוֹאֵל (ב"מ דף צז:) זֶה אוֹמֵר שְׁאוּלָה וְזֶה אוֹמֵר שְׁכוּרָה יִשְׁבַּע וּפְרִיעַ בְּגְמָרָא וְאַמַּאי מַה שֶּׁטָּעָנוּ לֹא הוֹדָה לוֹ וְהַהִיא פִּירְכָא לֵיתָא אֶלִּיבָּא דְּרַב נַחְמָן דְּמוֹקְמָא הָתָם מַתְנִי' אֶלִּיבֵיהּ בְּשֵׁשׁ עֶסֶק שְׁבוּעָה בֵּינַיְיהֶם וְרִישָׁא בְּתַרְתֵּי וְסִיפָא בְּתַלְתָּא וְיֵשׁ כָּאן מַה שֶּׁטָּעָנוּ הוֹדָה לוֹ אֶלָּא לְרַב הוּנָא וְרַב יְהוּדָה פָּרִיךְ דְּלֵיכָא אֶלָּא הָךְ דִּשְׁאֵלָה וּשְׁכִירוּת וּמִשְּׁנֵי ע"י גִּלְגּוּל דְּכִדְרַכְּהּ מַתָּה הַהִיא שְׁבוּעָה נַמִּי מִדְּרַבָּנָן דְּמִדְּאוֹרַיְיתָא לֹא מַחֲיַיב כֵּיוָן כָּאן הוֹדָאָה וּמֵיהוּ בֵּין לְפ"ה וּבֵין לְפֵי' ר"ת קָשֶׁה מַהָא דְּאָמְרִינָן בְּפ' כָּל הַנִּשְׁבָּעִין (שבועות דף מה: ושם) דְּאִם שֶׁכְּרוּ בְּלָא עֵדִים מְתוֹךְ שֶׁיְּכוֹל לוֹמַר לֹא שֶׁכַּרְתִּיךָ מֵעוֹלָם יְכוֹל לוֹמַר שֶׁכַּרְתִּיךָ וְנָתַתִּי לְךָ שְׁכָרְךָ וּפְרִיעַ אֶלָּא שְׁבוּעַת שׁוֹמְרִים דְּחַיֵּיב רַחֲמָנָא הֵיכִי מַשְׁכַּחַת לָהּ מִתּוֹךְ שֶׁיְּכוֹל לוֹמַר לַחֲדֵ"ם יְכוֹל לוֹמַר נָאנְסוּ וְהַשְׁתָּא לְפִירוּשׁ ר"ת אַהֵייא קָאֵי אי אַהֲהִיא דְּהוֹדָאָה קָאֵי אי אַמְּרִי לֹא הָיוּ דְּבָרִים מֵעוֹלָם א"כ הָיָה כּוֹפֵר הַכֹּל וְאֵין זֶה מִגּוֹ דְּאל"כ לִיפְרוֹךְ אכ"ל מוֹדֶה מִקְצָת דְּלִיפְטַר בְּמִגּוֹ דְּאִי בָּעֵי כּוֹפֵר הַכֹּל וְאִי אַהֲהִיא דְּנָאנְסוּ קָאֵי כִּי מָאמַר נַמִּי לַחֲדֵ"ם מַחֲיַיב שְׁבוּעָה כֵּיוָן דְּאִיכָּא בְּפִירָה וְהוֹדָאָה וּלְפֵי' הַקּוּנְטְרֵס נַמִּי דְּלֵיכָא הוֹדָאָה כִּי אָמַר אַהֲהִיא דְּנָאנְסוּ נַמִּי לַחֲדֵ"ם בָּעֵי שְׁבוּעָה דְּהָא אָמְרִינָן דְּלִרְבִּי יוֹחָנָן וּלְרַמִּי בַּר חָמָא לֹא מַחֲיַיב אִפִּקְדּוֹן אִבְּפִירָה וְהוֹדָאָה בְּלָא נָאנְסוּ וְהָוָה נִיחָא דְּפָרִיךְ לָהּ הָתָם אֲבָל לֹא יִתְכַּן כְּלָל דע"כ עַל כְּפִירָה וְהוֹדָאָה לְחוּד מַחֲיַיב אִפִּילּוּ אִפִּקְדּוֹן דְּמוּכַח בְּמִשְׁנַיּוֹת טוּבָא בְּהַהִיא דְּסֶלַע הַלְוִיתָנִי וּמְנוֹרָה וְעֶשֶׂר גְּפָנִים וְאע"ג דְּמוֹקְמִינָן מִתְנִיתִין דְּהַשּׁוֹאֵל בְּכַמָּה פְּרוֹת אע"ג דְּלֹא מִסְתַּבֵּר לְאוֹקְמֵי הָכֵי וְכֵן בְּהַלְוָאָה דִּילְפִינָן מִפִּקְדּוֹן גַּבֵּי סְלָעִים דְּנָרִים וּבִשְׁבוּעוֹת גַּבֵּי סֶלַע הַלְוִיתִיךָ וְנִרְאֶה כְּפִירוּשׁ ריב"א דְּמִפְּרֵשׁ כִּי כְּתִיב כִּי הוּא זֶה אַמְלֻוָה הוּא דִּכְתִיב וְהִלְכָּךְ בְּפִקְדּוֹן נַמִּי לֹא מוֹקְמִינָן לֵיהּ אֶלָּא בְּטַעֲנָה דְּשַׁיְיכָא בְּמַלְוָה דְּהַיְינוּ בְּכִפִּירָה וְהוֹדָאָה אֲבָל טַעֲנַת נָאנְסוּ לֹא וְהָכֵי קָאָמַר מֵאי שְׁנָא טַעֲנָה דְּשַׁיְיכָא בְּמַלְוָה מִשְּׁטַעֲנַת נָאנְסוּ וּמִסֵּיק דְּכִדְרַבָּה וְגַבֵּי מַלְוָה הוּא דְּאִיכָּא לְמֵימַר הָכֵי כְּלוֹמַר בְּטַעֲנָה הַשַּׁיְיכָא בְּמַלְוָה כְּגוֹן כְּפִירָה וְהוֹדָאָה דְּאִין מֵעִיז פָּנָיו לְכַפּוֹר בְּמִידֵי דְּיָדַע בֵּהּ חֲבֵרֵיהּ אֲבָל בְּפִקְדּוֹן כְּגוֹן נָאנְסוּ דְּלֹא יָדַע בֵּיהּ חֲבֵרֵיהּ מֵעִיז וּמֵעִיז וּמְחַיֵּיב בְּלָא הוֹדָאָה דְּאִם כּוֹפֵר הַכֹּל הָיָה פָּטוּר בְּמִקְצָת נַמִּי יִפְטַר בְּמִגּוֹ דְּאִי בָּעֵי כּוֹפֵר הַכֹּל וּמֵיהוּ בְּטַעֲנוֹת כְּפִירָה אֲפִילּוּ בְּמָקוֹם שֶׁיְּכוֹל לְהֵעִיז פָּטוּר דְּגְזֵירַת הַכָּתוּב הִיא וְהַשְׁתָּא נִיחָא הַהִיא דְּכָל הַנִּשְׁבָּעִין דְּקָאָמַר מִתּוֹךְ שֶׁיְּכוֹל לוֹמַר לַחֲדֵ"ם יְכוֹל לוֹמַר נָאנְסוּ אע"ג דְּאִין זֶה מִגּוֹ דְּאִי בָּעֵי כּוֹפֵר הַכֹּל וְהָא דְּאָמַר מִכָּל מָקוֹם מְדַמֶּה לֵיהּ לְמִגּוֹ דְּלֵעֵיל דְּהַהוּא נַמִּי לָאו מִגּוֹ הוּא דְּנִיחָא לֵיהּ לְמֵימַר טְפֵי שְׁכָרְתִּיךָ וְנָתַתִּי לְךָ שְׁכָרְךָ מֵעוֹלָם לֹא שְׁכַרְתִּיךָ לְמֵימַר טְפֵי שְׁכָרְתִּיךָ וְנָתַתִּי לְךָ שְׁכָרְךָ וּבְפ"ב דְּכִתוּבוֹת (דף *יח) גַּבֵּי שָׂדֶה זֶה שֶׁל אָבִיךָ הָיָה וּלְקַחְתִּיו מִמֶּנּוּ דְּאֲפִילּוּ טָעֲנוּ הַבֵּן שֶׁהִיְּתָה שֶׁל אָבִיו אֶלָּא שֶׁאֵין לוֹ עֵדִים מְהֵימְנִן לוֹמַר לְקַחְתִּיו בְּמִגּוֹ שֶׁיְּכוֹל לוֹמַר לֹא הָיָה שֶׁל אָבִיךָ מֵעוֹלָם אע"ג דְּבֵהַאי לֹא יָדַע וּבְהַאי לֹא יָדַע לֹא דְּמִי לְמִידֵי דְּכִפּוּר וּדְאִי אֵינוּ מֵעִיז בְּמִידֵי דְּיָדַע בֵּיהּ חֲבֵרֵיהּ וְנִיחָא וּמֵיהוּ הַהִיא דְּהַשּׁוֹאֵל קָשֶׁה לְפֵירוּשׁוֹ דְּמִשְׁמַע דְּר' חִיָּיא ב"ר יוֹסֵף נַמִּי בְּעֵי הוֹדָאָה בְּהַדֵּי נָאנְסוּ דְּמוֹקֵי רִישָׁא בְּתַרְתֵּי וְסִיפָא בְּתַלְתָּא הָתָם לֹא כַּר' חִיָּיא בַּר אַבָּא וְלֹא כַּר' חִיָּיא ב"ר יוֹסֵף וְא"ל לְמַאן דְּבָעֵי שֶׁלֹּשׁ פְּרוֹת לִיפְטַרֵיהּ בְּמִגּוֹ דְּאִי בָּעֵי אָמַר נָאנְסוּ אַהֲהִיא דְּכִפִּירָה וְי"ל כְּגוֹן דְּהַהִיא דְּכִפִּירָה קָמָן וְא"ת דְּלִיפְטַרֵיהּ בְּמִגּוֹ דְּאִי בָּעֵי מוֹדֶה בָּהּ וְאַהֲהִיא דְּטָעֵן דְּמִתָּה בְּפַשִּׁיעָה יְכַפּוֹר וּבְאֵידֵיהּ נָאנְסוּ דְּהַשְׁתָּא ה"ל בְּהַהִיא דְּמוֹדֶה בָּהּ הֵילֵךְ וּפָטוּר מִשְּׁבוּעָה לָאו פִּירְכָא הִיא דְּאִם הֵילֵךְ הוּא א"כ ה"ל כּוֹפֵר הַכֹּל וְאֵין אָדָם מֵעִיז אי נַמִּי כְּגוֹן דְּהַהִיא דְּקַיְיָמָא קָמָן שְׁדִיפָא וְאֵין רוֹצֶה לְהוֹדוֹת בָּהּ וְאֵין לְהַקְשׁוֹת יֵהָא נָאנְסוּ בְּמִגּוֹ דְּאִי בָּעֵי אָמַר לְחֲדֵ"ם נַמִּי אַהֲהִיא דְּנָאנְסוּ דְּבְרֵישׁ כָּל הַנִּשְׁבָּעִים (שבועות דף מה:) מְשַׁנֵּי לֵהּ דְּאַפִּקְיַיד לֵיהּ בְּשִׁטָּר: **חֲזָקָה** אֵין אָדָם מֵעִיז. הַכֹּל מְפוֹרָשׁ בְּבַמָּא מְקוּמוֹת:

עד

תוספות

עֵירוּב פַּרְשִׁיּוֹת כָּתוּב כָּאן וְכִי כְּתִיב כִּי הוּא זֶה אַמְלֻוָה הוּא דִּכְתִיב וּמַאי שְׁנָא מִלְּוֶה כִּדְרַבָּה דְּאָמַר רַבָּה מִפְּנֵי מָה אָמְרָה תּוֹרָה מוֹדֶה בְּמִקְצַת הַמַּעֲנֶה יִשְׁבַּע חֲזָקָה אֵין אָדָם מֵעִיז פָּנָיו בִּפְנֵי בַּעַל חוֹבוֹ וְהָאי בְּכוּלֵּי בָּעֵי דְּנִכְפְּרֵיהּ וְהָאי דְּלֹא כַּפְרֵיהּ מִשּׁוּם דְּאֵין אָדָם מֵעִיז פָּנָיו וּבְכוּלֵּי בָּעֵי דִּלְוֹדֵי לֵיהּ וְהָאי דְּכָפַר לֵיהּ בְּמִקְצַת סָבַר אִי מוֹדִינָא לֵיהּ בְּכוּלֵּיהּ תָּבַע לִי בְּכוּלֵּיהּ אִישְׁתַּמִּיט לִי מֵיהָא הַשְׁתָּא אַדְּהָווּ לִי זוּזֵי וּפְרַעְנָא הִלְכָּךְ רָמָא רַחֲמָנָא שְׁבוּעָה עֲלוֹהֵיהּ כִּי הֵיכִי דְּלוֹדֵי לֵיהּ בְּכוּלֵּיהּ וְגַבֵּי מְלֻוָה הוּא דְּאִיכָּא לְמֵימַר הָכֵי אֲבָל גַּבֵּי פִּקְדּוֹן מֵעִיז וּמֵעִיז תְּנֵי רָמִי בַּר חָמָא אַרְבָּעָה שׁוֹמְרִין

צריכין

כִּי הוּא זֶה מִפִּקְדּוֹן וְעוֹד דִּבְכַמָּה מִשְׁנַיּוֹת מַשְּׁמַע דְּלֹא מִתְחַיֵּיב בְּפִקְדּוֹן אֶלָּא בְּמוֹדֶה מִקְצָת כִּי הַהִיא דְּשִׁבּוּעוֹת (דף מג.) דְּסֶלַע הַלְוִיתָנִי עָלַיו וְשִׁתִּים הָיָה שָׁוֶה וְכֵן הַהִיא דְּמַנּוֹרָה בֵּת עֲשָׂרָה לִיטְרִין (שם) וְהַהִיא דְּעֶשֶׂר גְּפָנוֹת טְעוּנוֹת מְסַרְתִּי לָךְ (שם דף מב:) וּבְהַנִּיזָּקִין (גיטין דף נא. ושם) גַּבֵּי שְׁנֵי כִּיסִין קְשׁוּרִים מָצָאתָ לִי דְּמַחְיְיבִינָן מוֹדֶה מִקְצָת וּפִטְרִינָן כּוֹפֵר הַכֹּל אע"ג שֶׁלֹּא עָשָׂה לוֹ שׁוּם טוֹבָה וּבְפֶרֶק הַדַּיָּנִים (שבועות דף מב.) פַּטְרִינָן מָנֶה לְאָבִיךָ בְּיָדִי וְהָאֲכַלְתִּיו פָּרֵס בְּמִגּוֹ דְּאִי בָּעֵי כּוֹפֵר הַכֹּל מִשּׁוּם דְּבִבְנוֹ מֵעִיז וּלְפֵרוּשׁ הַקּוּנְטְרֵס אַדְּרַבָּה כּוֹפֵר הַכֹּל ה"ל לְחַיּוּבֵי הָתָם וְכֵן בְּפ"ק דְּב"מ (דף ד:) בְּשִׁמְעַתָּא דְּהֵילֵךְ גַּבֵּי סְלָעִים דְּנָרִין וּמְפַרֵשׁ ר"ת דְּדֵה"ק דְּכִי כְּתִיב כִּי הוּא זֶה אַמְלֻוָה נַמִּי הוּא דְּכִתִיב דְּבָעִינָן הוֹדָאָה בְּהַדֵּי שְׁבוּעָה דְּכְפִירָה וְהָכֵי נַמִּי בְּעִינָן הוֹדָאָה בְּהַדֵּי שְׁבוּעָה דְּנָאנְסוּ אֲבָל בְּכִפִּירָה לֹא בְּעִינָן בְּהַהִיא דְּנָאנְסוּ וּבְאוֹתוֹ עִנְיָן דְּקָאֵי כִּי הוּא זֶה אַמְלֻוָה חָמָא אִפִּקְדּוֹן וְכִי הֵיכִי דְּמַלְוָה מַחֲיַיב אִשְׁתֵּי פְּרוֹת לְחוּד הָכָא דְּהוֹדָאָה וְכִפִּירָה מַחֲיַיב נַמִּי אִפִּקְדּוֹן אִשְׁתֵּי פְּרוֹת חָדָא דְּהוֹדָאָה וְחָדָא דְּנָאנְסוּ אֲבָל רַבִּי חִיָּיא בַּר אַבָּא וְרַמִּי בַּר חָמָא בְּעוּ שֶׁלֹּשׁ פְּרוֹת חָדָא דְּהוֹדָאָה וְחָדָא דְּכִפִּירָה וְחָדָא דְּנָאנְסוּ דְּכִי הוּא זֶה אִפִּקְדּוֹן דְּוַקָּא כְּתִיב וְלֹא אַמְלֻוָה וְהָא דְּבַעְיָא כְּפִירָה וְהוֹדָאָה בְּמַלְוָה שָׁמָא בְּמֵה מְצִינוּ יְלִיפִנָן מִפִּקְדּוֹן אע"ג דְּלִעְנְיַן שְׁלִשָׁה וּמוּמְחִין לֹא יְלִיפִנָן מִלְּוָה מִפִּקְדּוֹן בְּמַסֶּכֶת סַנְהֶדְרִין (דף ב: ושם) לְמַאן דְּלֵית לֵיהּ עֵירוּב פַּרְשִׁיּוֹת לְעִנְיַן מוֹדֶה מִקְצָת מִסְתַּבֵּר לְמִילַּף טְפֵי וְהוּא הַדִּין דְּבִפִּקְדּוֹן מַחֲיַיב בִּכְפִירָה וְהוֹדָאָה לְחוּד בְּלָא נָאנְסוּ אֲבָל בְּנָאנְסוּ בְּלָא כִּי הוּא זֶה לֹא מַחֲיַיב דְּהָכֵי מַשְׁמַע לֵיהּ פְּשִׁיטָה דְּקָרָא לְאַצְרוּכֵי כִּי הוּא זֶה בְּהַדֵּי נָאנְסוּ וְלֹא נָאנְסוּ בְּהַדֵּי כִּי הוּא זֶה אֲבָל כּוֹפֵר הַכֹּל פָּטוּר לְכ"ע בְּכָל מָקוֹם אֲפִילּוּ בְּמָקוֹם שֶׁיְּכוֹל לְהֵעִיז דְּגְזֵירַת הַכָּתוּב הוּא כִּי הוּא זֶה וְדָקָא וְלֹא כּוֹפֵר הַכֹּל וְהָא דְּקָאָמַר מ"ש מִלְּוָה מְפֹרָשׁ ר"ת מֵאי טַעְמָא דְּמִלְּוָה מִקְצָת חַיָּיב וְלֹא מְהֵימְנִן דְּמִגּוֹ דְּאִי בָּעֵי כָּפַר הַכֹּל וְהָנֵי כִּי הַהוּא דְּסוּף כָּל הַנִּשְׁבָּעִין (שבועות דף מח:) גַּבֵּי נִשְׁבָּעִין שֶׁלֹּא בְּטַעֲנָה דְּקָאָמַר מֵאי שְׁנָא הָנֵי וּפִירוּשׁ מֵאי טַעְמָא דְּהָנֵי הָכָא דְּאִיכָּא לְמֵימַר הָכֵי אֲבָל בְּפִקְדּוֹן מֵעִיז וּמֵעִיז לֹא פָּרִיס לֵיהּ רַבִּינוּ תַּם וּבִסְפָרִים יְשָׁנִים לֵיתָא וְהָא דְּאָמַר בְּסוּף הַמּוֹכֵר אֶת הַבַּיִת (ב"ב דף ע:) גַּבֵּי הַמַּפְקִיד אֵצֶל חֲבֵירוֹ בְּשִׁבְּר אִילּוּ אָמַר נָאנְסוּ לָאו שְׁבוּעָה בְּעֵי דְּמִשְׁמַע דְּנָאנְסוּ לְחוּד בְּלָא הוֹדָאָה כְּלָל מִחַיֵּיב שְׁבוּעָה דְּרַבָּנָן שַׁנְתְּקָנָה קוֹדֶם שְׁבוּעַת הַיֶּסֶת כִּי הַנְּהוּ דְּפָרֵק הַכּוֹתֵב (כתובות דף פז:) הַפּוּגְמֶת כְּתוּבָּתָהּ וְאִינָּהּ דְּסָבַר רַמִּי בַּר חָמָא שְׁבוּעָה דְּאוֹרַיְיתָא וּמִסֵּיק אֶלָּא מִדְּרַבָּנָן וְהָא דְּתָנֵן בְּפֶרֶק הַשּׁוֹאֵל (ב"מ דף צז:) זֶה אוֹמֵר שְׁאוּלָה וְזֶה אוֹמֵר שְׁכוּרָה יִשְׁבַּע וּפְרִיעַ בְּגְמָרָא וְאַמַּאי מַה שֶּׁטָּעָנוּ לֹא הוֹדָה לוֹ וְהַהִיא פִּירְכָא לֵיתָא אֶלִּיבָּא דְּרַב נַחְמָן דְּמוֹקְמָא הָתָם מַתְנִי' אֶלִּיבֵיהּ בְּשֵׁשׁ עֶסֶק שְׁבוּעָה בֵּינַיְיהֶם וְרִישָׁא בְּתַרְתֵּי וְסִיפָא בְּתַלְתָּא וְיֵשׁ כָּאן מַה שֶּׁטָּעָנוּ הוֹדָה לוֹ אֶלָּא לְרַב הוּנָא וְרַב יְהוּדָה פָּרִיךְ דְּלֵיכָא אֶלָּא הָךְ דִּשְׁאֵלָה וּשְׁכִירוּת וּמִשְּׁנֵי ע"י גִּלְגּוּל דְּכִדְרַכְּהּ מַתָּה הַהִיא שְׁבוּעָה נַמִּי מִדְּרַבָּנָן דְּמִדְּאוֹרַיְיתָא לֹא מַחֲיַיב כֵּיוָן כָּאן הוֹדָאָה וּמֵיהוּ בֵּין לְפ"ה וּבֵין לְפֵי' ר"ת קָשֶׁה מַהָא דְּאָמְרִינָן בְּפ' כָּל הַנִּשְׁבָּעִין (שבועות דף מה: ושם) דְּאִם שֶׁכְּרוּ בְּלָא עֵדִים מְתוֹךְ שֶׁיְּכוֹל לוֹמַר לֹא שֶׁכַּרְתִּיךָ מֵעוֹלָם יְכוֹל לוֹמַר שֶׁכַּרְתִּיךָ וְנָתַתִּי לְךָ שְׁכָרְךָ וּפְרִיעַ אֶלָּא שְׁבוּעַת שׁוֹמְרִים דְּחַיֵּיב רַחֲמָנָא הֵיכִי מַשְׁכַּחַת לָהּ מִתּוֹךְ שֶׁיְּכוֹל לוֹמַר לַחֲדֵ"ם יְכוֹל לוֹמַר נָאנְסוּ וְהַשְׁתָּא לְפִירוּשׁ ר"ת אַהֵייא קָאֵי אי אַהֲהִיא דְּהוֹדָאָה קָאֵי אי אַמְּרִי לֹא הָיוּ דְּבָרִים מֵעוֹלָם א"כ הָיָה כּוֹפֵר הַכֹּל וְאֵין זֶה מִגּוֹ דְּאל"כ לִיפְרוֹךְ אכ"ל מוֹדֶה מִקְצָת דְּלִיפְטַר בְּמִגּוֹ דְּאִי בָּעֵי כּוֹפֵר הַכֹּל וְאִי אַהֲהִיא דְּנָאנְסוּ קָאֵי כִּי מָאמַר נַמִּי לַחֲדֵ"ם מַחֲיַיב שְׁבוּעָה כֵּיוָן דְּאִיכָּא בְּפִירָה וְהוֹדָאָה וּלְפֵי' הַקּוּנְטְרֵס נַמִּי דְּלֵיכָא הוֹדָאָה כִּי אָמַר אַהֲהִיא דְּנָאנְסוּ נַמִּי לַחֲדֵ"ם בָּעֵי שְׁבוּעָה דְּהָא אָמְרִינָן דְּלִרְבִּי יוֹחָנָן וּלְרַמִּי בַּר חָמָא לֹא מַחֲיַיב אִפִּקְדּוֹן אִבְּפִירָה וְהוֹדָאָה בְּלָא נָאנְסוּ וְהָוָה נִיחָא דְּפָרִיךְ לָהּ הָתָם אֲבָל לֹא יִתְכַּן כְּלָל דע"כ עַל כְּפִירָה וְהוֹדָאָה לְחוּד מַחֲיַיב אִפִּילּוּ אִפִּקְדּוֹן דְּמוּכַח בְּמִשְׁנַיּוֹת טוּבָא בְּהַהִיא דְּסֶלַע הַלְוִיתָנִי וּמְנוֹרָה וְעֶשֶׂר גְּפָנִים וְאע"ג דְּמוֹקְמִינָן מִתְנִיתִין דְּהַשּׁוֹאֵל בְּכַמָּה פְּרוֹת אע"ג דְּלֹא מִסְתַּבֵּר לְאוֹקְמֵי הָכֵי וְכֵן בְּהַלְוָאָה דִּילְפִינָן מִפִּקְדּוֹן גַּבֵּי סְלָעִים דְּנָרִים וּבִשְׁבוּעוֹת גַּבֵּי סֶלַע הַלְוִיתִיךָ וְנִרְאֶה כְּפִירוּשׁ ריב"א דְּמִפְּרֵשׁ כִּי כְּתִיב כִּי הוּא זֶה אַמְלֻוָה הוּא דִּכְתִיב וְהִלְכָּךְ בְּפִקְדּוֹן נַמִּי לֹא מוֹקְמִינָן לֵיהּ אֶלָּא בְּטַעֲנָה דְּשַׁיְ

תוספות

עד שֶׁיִּשָּׁלַח בּוֹ יַד. וְהָא דִּקְתָנֵי לְעִיל (דף קו.) וְהָעֵדִים מְעִידִים אוֹתוֹ שֶׁנִּגְּבוּ מְשֻׁלָּם תַּשְׁלוּמֵי כֶּפֶל הֵיינוּ שֶׁשָּׁלַח בּוֹ יַד:

הוֹאִיל וְיָצָא יְדֵי בְּעָלִים בְּשִׁבּוּעָה רִאשׁוֹנָה. דְּאִע"ג שֶׁהוֹדָה שֶׁלְּשֶׁקֶר נִשְׁבַּע אֵין חַיָּיב מִן הַדִּין לִישָׁבַע פַּעַם שְׁנִיָּה שֶׁנִּגְנַב כְּמוֹ שֶׁחוֹזֵר וְטוֹעֵן אֶלָּא נָאֶמְנוּ שֶׁלֹּא בְּשִׁבּוּעָה לוֹמַר שֶׁנִּגְנַב בְּמִגּוֹ דְּאִי אֲמַר בֶּאֱמֶת נִשְׁבַּעְתִּי וְהָיָה שָׁקוּל וְהָא קְמִ"ל אִע"ג שֶׁמּוּשְׁבָּע מִפִּי ב"ד כְּגוֹן שֶׁקָּעֲנוּ בִּפְנֵי ב"ד אַחֵר שֶׁלֹּא הָיוּ יוֹדְעִים שֶׁנִּשְׁבַּע כְּבָר קוֹדֶם וְהִשְׁבִּיעוּהוּ עַתָּה דְּפָטוּר כֵּיוָן שֶׁמִּן הַדִּין לֹא הָיָה לוֹ לִישָׁבַע: **וְשָׁלַח** בּוֹ יַד פָּטוּר. וְהָא דְּאֲמַר לְעִיל וְהָעֵדִים מְעִידִים אוֹתוֹ שֶׁאָכְלוּ מְשֻׁלָּם תַּשְׁלוּמֵי כֶּפֶל צ"ל כְּגוֹן שֶׁאָכְלוּ לְאַחַר שִׁבּוּעָה וְנִרְאֶה דְּדִוְקָא קָאָמַר וְשָׁלַח דְּגַזֵּירַת הַכָּתוּב הִיא כְּדִקְאָמַר אִם לֹא שָׁלַח הָא שָׁלַח פָּטוּר אֲבָל כּוֹפֵר בְּפִקָּדוֹן אע"ג דְּאָמַר רב שֵׁשֶׁת לְעִיל הַכּוֹפֵר בְּפִקָּדוֹן נַעֲשָׂה עָלָיו גּוֹזֵן כֶּפֶל מִיהָא מַחַיֵּיב דְּהָקָאָמַר נַעֲשָׂה גּוֹזֵן הַיְינוּ לְהִתְחַיֵּיב בְּאוֹנְסִין: **וַהֲלֹא** שֵׁלֹשׁ שְׁבוּעוֹת מְשַׁבִּיעִין אוֹתוֹ. וְצָרִיךְ כּוּלְּהוּ דְּאִי נִשְׁבַּע שֶׁלֹּא פָּשַׁעְתִּי אֲבַתִּי חַיִּישִׁינַן שֶׁמָּא בְּרִשׁוּתוֹ הוּא וּבְאֻמָּת נִשְׁבַּע וּכְשֶׁנִּשְׁבַּע שֶׁאִינָהּ בְּרִשׁוּתוֹ אֵיכָא לְמִימַר שֶׁמָּא שָׁלַח בָּהּ יַד וּמִתְחַיֵּיב אע"פ שֶׁלֹּא פָּשַׁע וְאֵינָהּ בְּרִשׁוּתוֹ: **מַאי** לָאו שֶׁלֹּא שְׁלָחְתִּי בוֹ. ה"נ ה"מ לְאוֹתוּבֵי לְרִבִּי חִיָּיא ב"ר יוֹסֵף וְלֵימָא מַאי לָאו (שֶׁלֹּא) שְׁלָחְתִּי דּוּמְיָא דְּלֹא פָּשַׁעְתִּי וְלִשְׁנוּיֵי לֹא דּוּמְיָא דְּאֵין בְּרִשׁוּתוֹ:

מַה שֶׁבּוֹעֵה שֶׁלֹּא פָּשַׁעְתִּי בָּהּ כִּי מִגַּלְיָא מִילְתָא דְּפָשַׁע בָּהּ פָּטוּר. דְּהָא מַהֲכָא דְּרִשְׁנָן טוֹעֵן טַעֲנַת גְּנֵבָה וְזֶה שֶׁפָּשַׁע בָּהּ לֹא נִגְּבוּ: **כְּגוֹן** שֶׁטּוֹעֵן טַעֲנַת גְּנֵבָה וְחָזַר וְטָעַן טַעֲנַת אֲבֵדָה. וְאִיפְּכָא לֹא מָצֵי לְמִימַר דְּאִם כֵּן לֹא מִיתְחַיֵּיב כֶּפֶל דִּדְאָמַר לְעִיל שֶׁהֶבֵּר יָצָא יְדֵי בְּעָלִים בְּשִׁבּוּעָה רִאשׁוֹנָה וְהָכֵי פִּירוּשוֹ וְחָזַר וְטָעַן טַעֲנַת אֲבֵדָה וְאוֹמֵר מַה שֶׁנִּשְׁבַּעְתִּי שֶׁנִּגְנַב לֹא כִּי אֶלָּא אֲבֵדָה וְהָיָה לִי לִישְׁבַּע שֶׁאֲבֵדָה אֲבָל אֵין לְפָרֵשׁ שֶׁאָמַר אַחַר שֶׁבּוֹעֵה אֲבֵדָה שֶׁא"כ לֹא ה"מ לְמִפְטַר נַפְשֵׁיהּ בְּאֲבֵדָה כֵּיוָן שֶׁהִיא בְּרִשׁוּתוֹ בְּשָׁעָה דְּאַהֲהִיא שָׁעָה שֶׁנִּשְׁבַּע לְשֶׁקֶר מִתְחַיֵּיב בְּאוֹנְסִין וְלֹא מִחַיֵּיב אַהֲדָדֵי שְׁבוּעָה חוֹמֶשׁ וְאָשָׁם דְּלֹא הַוְיָא כְּפִירַת מָמוֹן אֶלָּא כְּשֶׁבּוּעַת בִּיטּוּי בְּעַלְמָא:

ובאו

צְרִיכִין כְּפִירָה בְּמִקְצָת וְהוֹדָאָה בְּמִקְצָת. קוֹדֶם שֶׁיִּתְחַיְּבוּ שְׁבוּעָה וְאִם נִשְׁבְּעוּ בְּלֹא כְּפִירָה וְהוֹדָאָה אֵין שְׁבוּעָתוֹ שֶׁל ש"ח כְּלוּם וְלֹא מִתְחַיְּבוּתוֹ כְּפֶל דִּדְרָמֵי בַּר חָמָא פְּלִיג אַדְּרִבִּי חִיָּיא בַּר יוֹסֵף: פַּרְשָׁה רִאשׁוֹנָה נָאֶמְרָה בְּש"ח וּשְׁנִיָּה בְּשׁוֹמֵר שָׂכָר: **שׁוֹכֵר.** פְּלוּגְתָּא דְּר"מ וְרִבִּי יְהוּדָה לְעִיל (דף נז:): **אֵינוֹ חַיָּיב.** כְּפֶל: **עַד שֶׁיִּשָּׁלַח בָּהּ יַד.** קוֹדֶם שְׁבוּעָה כְּגוֹן שֶׁעָשָׂה בָּהּ מְלָאכָה: ה"ג דְּאָמַר קְרָא וְנִקְרַב בַּעַל הַבַּיִת אֶל הָאֱלֹהִים אם לא שָׁלַח: **לְמִיפְרָא.** דְּהָאי דִּכְתִיב בְּתַרְיֵיהּ אֲשֶׁר יִרְשִׁיעוּן אֱלֹהִים וגו': **כְּשֶׁשָּׁלַח בָּהּ יַד עַכְשָׁוְ.** דְּנִמְצָא רָשָׁע בְּכַך שֶׁנִּשְׁבַּע לְשֶׁקֶר שֶׁהֲרֵי שָׁלַח בָּהּ יַד: **בְּעוֹמֶדֶת עַל אֲבוּסָהּ.** שֶׁלֹּא שָׁלַח בָּהּ יַד שָׁנוּ דְּחִיָּיב כֶּפֶל: **אֲבָל שָׁלַח בָּהּ יַד.** קוֹדֶם שְׁבוּעָה קָנְאָה בְּתוֹרַת גְּזֵילָה וְשׁוֹמֵר חִנָּם אֵינוֹ נַעֲשֶׂה גַּנָּב אֶלָּא בְּטַעֲנַת גְּנֵבָה וְזֶה קוֹדֶם שֶׁפָּשַׁע טַעֲנַת גְּנֵבָה קָנְאָה וְקָמָה לֵיהּ בְּרִשׁוּתֵיהּ שֶׁאִם מֵתָה יְשַׁלְּמֶנָּה וְאִשְׁתַּכַּח דְּכִי כֶּפֶר דִּידֵיהּ קָא כָּפֵר: **אוֹ דִּלְמָא אֲפִילּוּ עוֹמֶדֶת עַל אֲבוּסָהּ קָאָמַר.** וְכָל שֶׁכֵּן כִּי שָׁלַח בָּהּ יַד דִּבְהֵכִי קָאֵי קְרָא כְּדִאָמַר ר' חִיָּיא בַּר יוֹסֵף: **הַטּוֹעֵן טַעֲנַת אֲבֵידָה וְנִשְׁבַּע.** ל"ג וְהוֹדָה: **פָּטוּר.** מִן הַכֶּפֶל: **מ"ט לָאו מִשּׁוּם דְּקָנָה בִּשְׁבוּעָה רִאשׁוֹנָה.** לְהִתְחַיֵּיב בְּאוֹנְסִין כְּדַרְב שֵׁשֶׁת דְּאָמַר לְעִיל הַכּוֹפֵר בְּפִקָּדוֹן נַעֲשָׂה עָלָיו גּוֹזֵן כֶּפֶל וְהַיְינוּ הָכָא דְּאִשְׁתְּבַע כָּל שֶׁכֵּן דְּכ"ע מוֹדוּ אִלְמָא כֵּיוָן דְּקָנָה לֵיהּ בְּרִשׁוּתֵיהּ כִּי כֶּפֶר דִּידֵיהּ קָא כָּפֵר וְלֹא מִיתְחַיֵּיב לֵיהּ כֶּפֶל וְהָ"ד לְשֻׁלַּח בָּהּ יַד כֵּיוָן דְּפִשֵּׁיטָא לָן בְּפִ' הַמַּפְקִיד (ב"מ מא:) דְּקָנָה לֵיהּ בְּרִשׁוּתֵיהּ תּוּ לֹא מִיתְחַיֵּיב עָלֶיהָ כֶּפֶל: **לֹא.** הָתָם לָאו מִשּׁוּם דְּקָנָה לֵיהּ בְּרִשׁוּתֵיהּ הוּא אֶלָּא הוֹאִיל וְיָצָא שׁוֹמֵר זֶה יְדֵי בְּעָלִים בְּשִׁבּוּעָה רִאשׁוֹנָה שֶׁמִּבֵּית דִּין רִאשׁוֹן נִסְתַּלֵּק מִיָּדָם וּשְׁבוּעָה אַחֲרוֹנָה זוֹ לָאו שְׁבוּעַת הַדַּיָּנִים הוּא לְהִתְחַיְּבוּ כֶּפֶל דְּבִיוָן דְּנִשְׁבַּע בְּתִחִילָּה שׁוּב לֹא הָיָה מְחוּיָּב שְׁבוּעָה לְבַעֲלִים: כֵּיוָן שֶׁשָּׁלַח בָּהּ יַד. קוֹדֶם שְׁבוּעָה: ה"ק **אם לֹא שָׁלַח.** וְנִקְרַב בַּעַל הַבַּיִת וְקַיְּימָא לָן בְּהַמַּפְקִיד (שם) דְּהָאי וְנִקְרַב לִשְׁבוּעָה הוּא וּכְתִיב בְּתַרְיֵיהּ יִשָּׁלֵם שְׁנַיִם אם נִמְצָא רָשָׁע: **הָא שָׁלַח יַד פָּטוּר.** מִכָּל הַדִּין הַזֶּה: **שֵׁלֹשׁ שְׁבוּעוֹת מַשְׁבִּיעִין.** אֶת שׁוֹמֵר חִנָּם הָאוֹמֵר נִגְנְבָה: **שְׁבוּעָה שֶׁלֹּא פָּשַׁעְתִּי.** בִּשְׁמִירָתוֹ כְּשֶׁנִּגְנְבָה דְּאִי פָּשַׁע בָּהּ חַיָּיב כְּתִיבִי עַל כָּל דָּבָר פֶּשַׁע: **שְׁבוּעָה שֶׁלֹּא שָׁלַחְתִּי בָּהּ יַד.** לֵיהָנוֹת בָּהּ קוֹדֶם לְכַן דְּאִם שָׁלַח בָּהּ יַד קָנָה לֵיהּ בְּרִשׁוּתֵיהּ דְּנַעֲשָׂה גּוֹזֵן עָלֶיהָ וּמִיתְחַיֵּיב בְּאוֹנְסִין וְכ"ש בְּגַנֵּיבָה וְאֲבֵידָה: **כִּי מְגַלְּיָא מִילְתָא דְּאִיתֵיהּ בְּרִשׁוּתֵיהּ.** וְהוּא גְּנַב עָלֶיהָ מִחַיֵּיב כֶּפֶל דְּהַיְינוּ טוֹעֵן טַעֲנַת גְּנֵבָה: **אַף שְׁבוּעָה שֶׁלֹּא שָׁלַחְתִּי בָּהּ יַד.** כִּי מִשְׁתַּכַּח שֶׁקָּרָן נְמִי מְחַיֵּיב כֶּפֶל מִשּׁוּם שְׁבוּעָה שֶׁאֵין בְּרִשׁוּתוֹ: **כִּי מְגַלְּיָא מִילְתָא דְּפָשַׁע בָּהּ.** וְנִגְנְבָה: **פָּטוּר מִכֶּפֶל.** דְּהָא אֵינוֹ גָּנַב עָלֶיהָ: **אַף שְׁבוּעָה דְּשָׁלַח בָּהּ יַד כִּי מְגַלְּיָא מִילְתָא דְּשָׁלַח בָּהּ יַד פָּטוּר מִכֶּפֶל.** אֲפִילּוּ עֲדַיִן הִיא אֶצְלוֹ: **בְּעֵי רִמִי בַּר חָמָא.** דְּקַיְּימָא לָן בְּפֶרֶק מְרוּבָּה (לעיל דף סה:) מָמוֹן שֶׁאֵין מִשְׁתַּלֵּם בְּרֹאשׁ דְּאִיבָּא בְּכֶפֶל בְּהַדֵּיהּ אֵין מוֹסִיף חוֹמֶשׁ וּלְעִיל (דף

1 צְרִיכִין כְּפִירָה בְּמִקְצָת וְהוֹדָאָה בְּמִקְצָת וְאִלּוּ הֵן שׁוֹמֵר
2 חִנָּם וְהַשּׁוֹאֵל נוֹשֵׂא שָׂכָר וְהַשּׁוֹכֵר אָמַר רָבָא מַאי
3 טַעֲמָא דְּרִמִי בַּר חָמָא שׁוֹמֵר חִנָּם בְּהֶדְיָא כְּתִיב בֵּיהּ
4 כִּי הוּא זֶה שׁוֹמֵר שָׂכָר יָלִיף נְתִינָה נְתִינָה מִשּׁוֹמֵר חִנָּם
5 שׁוֹאֵל וְכִי יִשְׁאַל וְי"ו מוֹסִיף עַל עִנְיָן רִאשׁוֹן שׁוֹכֵר אִי
6 לְמ"ד כְּשׁוֹמֵר שָׂכָר הַיְינוּ שׁוֹמֵר שָׂכָר אִי לְמ"ד כְּשׁוֹמֵר
7 חִנָּם הַיְינוּ שׁוֹמֵר חִנָּם וא"ר חִיָּיא בַּר יוֹסֵף הַטּוֹעֵן
8 טַעֲנַת גְּנֵבָה בְּפִקָּדוֹן אֵינוֹ חַיָּיב עַד שֶׁיִּשָּׁלַח בּוֹ יַד מַאי
9 טַעֲמָא וְנִקְרַב בַּעַל הַבַּיִת אֶל הָאֱלֹהִים אִם לֹא שָׁלַח
10 יָדוֹ בִּמְלֶאכֶת רֵעֵהוּ מִכְּלַל דְּאִי שָׁלַח בָּהּ יַד מִיתְחַיֵּיב
11 לְמֵימְרָא דִּבְשָׁלַח בָּהּ יַד עַסְקִינָן אָמַר לְהוּ ר' חִיָּיא בַּר
12 אַבָּא הָכֵי א"ר יוֹחָנָן בְּעוֹמֶדֶת עַל אֲבוּסָהּ שָׁנוּ א"ל
13 ר' זֵירָא לְר' חִיָּיא בַּר אַבָּא דְּוַקָּא בְּעוֹמֶדֶת עַל אֲבוּסָהּ
14 קָאָמַר אֲבָל שָׁלַח בָּהּ יַד קָנָה וּשְׁבוּעָה לֹא מְהַנְּיָא
15 בֵּיהּ כְּלוּם אוֹ דִּלְמָא אֲפִי' עוֹמֶדֶת עַל אֲבוּסָהּ קָאָמַר
16 א"ל זוּ לֹא שְׁמַעְתִּי כֵּיוָצֵא בָהּ שָׁמַעְתִּי דְּא"ר אַסִּי
17 א"ר יוֹחָנָן הַטּוֹעֵן טַעֲנַת אָבֵד וְנִשְׁבַּע וְחָזַר וְטָעַן טַעֲנַת
18 גְּנֵבָה וְנִשְׁבַּע וּבָאוּ עֵדִים פָּטוּר מ"ט לָאו מִשּׁוּם דְּקָנָה
19 בִּשְׁבוּעָה רִאשׁוֹנָה א"ל לֹא הוֹאִיל וְיָצָא יְדֵי בְּעָלִים
20 בִּשְׁבוּעָה רִאשׁוֹנָה אִיתְּמַר נַמִּי א"ר אָבִין א"ר אֵילְעָא
21 א"ר יוֹחָנָן הַטּוֹעֵן טַעֲנַת אֲבֵידָה בְּפִקָּדוֹן וְנִשְׁבַּע וְחָזַר
22 וְטָעַן טַעֲנַת גְּנֵיבָה וְנִשְׁבַּע וּבָאוּ עֵדִים פָּטוּר הוֹאִיל
23 וְיָצָא יְדֵי בְּעָלִים בִּשְׁבוּעָה רִאשׁוֹנָה אָמַר רַב שֵׁשֶׁת
24 הַטּוֹעֵן טַעֲנַת גְּנֵבָה בְּפִקָּדוֹן כֵּיוָן שֶׁשָּׁלַח בּוֹ יַד פָּטוּר
25 מַאי טַעֲמָא הָכֵי קָאָמַר רַחְמָנָא וְנִקְרַב בַּעַל הַבַּיִת אֶל
26 הָאֱלֹהִים אִם לֹא שָׁלַח יָדוֹ וְגו' הָא שָׁלַח יָדוֹ פָּטוּר
27 אָמַר לֵיהּ רַב נַחְמָן וַהֲלֹא שֵׁלֹשׁ שְׁבוּעוֹת מַשְׁבִּיעִין
28 אוֹתוֹ שְׁבוּעָה שֶׁלֹּא פָּשַׁעְתִּי בָּהּ שְׁבוּעָה שֶׁלֹּא שָׁלַחְתִּי
29 בָּהּ יַד שְׁבוּעָה שֶׁאֵינָהּ בִּרְשׁוּתִי מַאי לָאו שְׁבוּעָה שֶׁלֹּא שָׁלַחְתִּי בָּהּ יַד דּוּמְיָא דְּשְׁבוּעָה שֶׁאֵינָהּ
30 בִּרְשׁוּתִי מַה שְׁבוּעָה שֶׁאֵינָהּ בִּרְשׁוּתִי כִּי מִיגַּלְיָא מִילְתָא דְּאִיתֵיהּ בִּרְשׁוּתֵיהּ חַיָּיב אַף שְׁבוּעָה
31 שֶׁלֹּא שָׁלַחְתִּי בָּהּ יַד כִּי מִיגַּלְיָא מִילְתָא דְּשָׁלַח בָּהּ יַד חַיָּיב אָמַר לֵיהּ לֹא שְׁבוּעָה שֶׁלֹּא שָׁלַחְתִּי
32 בָּהּ יַד דּוּמְיָא דְּשֶׁלֹּא פָּשַׁעְתִּי בָּהּ מַה שְׁבוּעָה שֶׁלֹּא פָּשַׁעְתִּי בָּהּ כִּי מִיגַּלְיָא מִילְתָא דְּפָשַׁע בָּהּ
33 פָּטוּר מִכֶּפֶל אַף שְׁבוּעָה שֶׁלֹּא שָׁלַחְתִּי בָּהּ יַד כִּי מִיגַּלְיָא מִילְתָא דְּשָׁלַח בָּהּ יַד פָּטוּר מִכֶּפֶל
34 בְּעֵי רִמִי בַּר חָמָא מָמוֹן הַמְּחַיְּיבוֹ כֶּפֶל פּוֹטְרוֹ מִן הַחוֹמֶשׁ אוֹ דִּלְמָא שְׁבוּעָה הַמְּחַיֶּיבְתּוֹ כֶּפֶל
35 פּוֹטַרְתּוֹ מִן הַחוֹמֶשׁ הֵיכִי דָּמֵי כְּגוֹן שֶׁטָּעַן טַעֲנַת גְּנֵבָה וְחָזַר וְטָעַן טַעֲנַת אָבֵד וְנִשְׁבַּע

ובאו

קו.) נַמִּי תְּנִינָן לָהּ אם מִשְּׁבָּאוּ עֵדִים הוֹדָה מְשֻׁלָּם תַּשְׁלוּמֵי כֶּפֶל וְאֵשֶׁם אֲבָל חוֹמֵשׁ לֹא מַאן פָּטַר לֵיהּ מֵחוּמְשָׁא מָמוֹנָא אוֹ שְׁבוּעָה: וְהֵיכִי דָּמֵי. כְּלוֹמַר לְמַאי נ"מ כְּגוֹן שֶׁטָּעַן גְּנֵבָה כו': ובאו

בטח יודע הוא משלושת השיעורים השווים לכל נפש בחומש תהלים
ותניא בכל יום, וישמור עליהם מכאן ולהבא
ממכתב ראש-חודש אדר, תש"כ

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

צְרִיכִין לטעון שלשה סוגי טענות כדי להתחייב שבועה, טענת כְּפִירָה גמורה בְּמִקְצָת הפקדון, כלומר שלא הופקד בידם או שהחזירוהו. וְטענת הוֹדָאָה בְּמִקְצָת הפקדון, שהם חייבים להחזירו. מלבד הטענה השלישית שהם טוענים על חלק מהפקדון שהם פטורים מלשלם מחמת שנאנס או נגנב, ונשבעים על טענה זו. וְאֵלּוּ הֵן ארבעת השומרים, שׁוֹמֵר חִנָּם החייב רק אם פשע בשמירה, וְהַשּׂוֹאֵל החייב אפילו באונסים. נוֹשֵׂא שָׂכָר – שומר שכר, החייב בגניבה ואבידה ופטור באונס, וְהַשּׂוֹכֵר, שנחלקו לעיל (נז:) אם דינו כשומר חנם או כשומר שכר. ומבואר בברייתא שאין אומרים 'עירוב פרשיות' בפרשה זו, אלא הפסוק 'כי הוא זה' המלמד על חיוב הודאה במקצת נדרש במקומו, בפרשת שומרים.

מבארת הגמרא: אָמַר רָבָא, מַאי טַעְמָא דְּרָמִי בַּר חָמָא שכל השומרים חייבים שבועה רק אם הודו במקצת. מבאר רבא: שׁוֹמֵר חִנָּם, בְּהֶדְיָא [–בפירוש] כְּתִיב בֵּיהּ הפסוק (שם כב ח) 'כִּי הוּא זֶה', המלמד שרק הודאה במקצת מחייבת שבועה. שׁוֹמֵר שָׂכָר, לֵיתֵיהּ [–יש ללומדו] בגזירה שוה 'נִתִּינָה' 'נִתִּינָה' מִשּׁוֹמֵר חִנָּם, שבשניהם נכתבה לשון נתינה. שׁוֹאֵל, יש ללמוד, שהרי פרשת שואל נכתבה מיד אחרי פרשת שומר שכר, והיא פותחת בלשון 'וְכִי יִשְׁאַל' (שם כב יג), ויש לדרוש, וי"ו מוֹסִיף עַל עִנְיַן רִאשׁוֹן – האות וי"ו בתחילת הפסוק מחברת את פרשת שואל לפרשת שומר שכר הקודמת לו, ללמד שדין שואל כדין שומר שכר שמתחייב רק בהודאה במקצת. שׂוֹכֵר, אף דינו כן, וממה נפשך, אִי לְמַאן דְּאָמַר (לעיל נז:) שדינו כְּשׁוֹמֵר שָׂכָר, הֵיינוּ שׁוֹמֵר שָׂכָר שנשבע רק בהודאה במקצת, אִי לְמַאן דְּאָמַר (שם) שדינו כְּשׁוֹמֵר חִנָּם, הֵיינוּ שׁוֹמֵר חִנָּם, שדינו כן.

הגמרא מביאה מחלוקת מתי יש חיוב בכפל בשומר הטוען טענת גנב: וְאָמַר רַבִּי חִיָּא בַּר יוֹסֵף, שומר חינם הַטּוֹעֵן טַעֲנַת 'גַּנָּב' בְּפִקָּדוֹן – טוען שנגנב ממנו הפקדון, ונשבע על כך, והעידו עדים שהפקדון אצלו, אֵינוֹ חַיָּיב כפל עַד שֶׁיְּשַׁלַּח בּוֹ יָד – שיעידו עדים שלפני שנשבע לשקר השתמש בפקדון לצורך עצמו. מַאי טַעְמָא, שנאמר לגבי שומר הטוען טענת גנב (שמות כב ז) 'וְנִקְרַב בַּעַל הַבַּיִת אֶל הָאֱלֹהִים אִם לֹא שָׁלַח יָדוֹ בְּמְלֶאכֶת רֵעֵהוּ', ומכך שהוא חייב להשבע שלא שלח יד בפקדון, מִכְּלָל – משמע דְּאִי שָׁלַח בָּהּ יָד, מִיחַיַּיב בכפל – מתחייב בפסוק שאחריו נאמר (שם כב ח) 'אֲשֶׁר יַרְשִׁיעֻן אֱלֹהִים יְשַׁלֵּם שְׁנַיִם לְרֵעֵהוּ'. מסיימת הגמרא, לְמֵימְרָא – ללמדנו, דְּהפסוק המחייב כפל, בְּשָׁלַח בָּהּ יָד עַכְּקִינָן, שנשבע שלא שלח יד ונמצא ששיקר. מביאה הגמרא את דעת החולק: אָמַר לְהוּ רַבִּי חִיָּא בַּר אַבָּא לבני הישיבה, הָכִי – כך אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, דין זה שטוען טענת גנב חייב כפל, לא נאמר דווקא כששלח בו יד, אלא אפילו בְּאופן שהפרה שהופקדה בידו עוֹמֶדֶת עַל אֵבוּסָהּ [–מקום אכילתה] שָׁנוּ – נאמר, ושלא כדברי רבי חייא בר יוסף.

מבררת הגמרא את דעת רבי יוחנן: אָמַר לֵיהּ רַבִּי זֵירָא לְרַבִּי חִיָּא בַּר אַבָּא, רבי יוחנן שאמר דין זה, האם דַּוְקָא בְּעוֹמֶדֶת עַל אֵבוּסָהּ קָאָמַר שחייב השומר כפל, אֲבָל אם שָׁלַח בָּהּ יָד אינו חייב כפל, כיון שדינו בגזלן, וקָנָה אותה להתחייב באונסיה והרי היא בשלו, וממילא הַשְּׁבוּעָה שנשבע אחר כך שנגנבה ממנו לֹא מְהַנְיָא בֵּיהּ כְּלוּם – אינה מועילה לחייבו כלום, כיון שחיוב כפל נאמר בשומר, ולא בגזלן. אוֹ דִּלְמָא, אֲפִילּוּ עוֹמֶדֶת עַל אֵבוּסָהּ קָאָמַר רבי יוחנן שחייב כפל, וכל שכן שאם גם שלח בה יד יתחייב כפל, וכטעמו של רבי חייא בר יוסף שהפסוק עוסק באופן ששלח בה יד, ורבי יוחנן רק מוסיף שגם אם לא שלח בה יד יש לחייבו כפל. אָמַר לֵיהּ רבי חייא בר אבא, הלכה זוֹ ששאלת, לֹא שָׁמַעְתִּי מרבי יוחנן, אבל הלכה כַּיּוֹצֵא בָהּ – דומה לה, שָׁמַעְתִּי, דְּאָמַר רַבִּי אַסִּי אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, שומר הַטּוֹעֵן טַעֲנַת 'אָבַד' על פקדון, וְנִשְׁבַּע לשקר שאבד, וְחָזַר וְטָעַן טַעֲנַת 'גַּנָּב' על הפקדון, וְנִשְׁבַּע לשקר שנגנב, וּבָאוּ עֵדִים שהפקדון ברשותו והתברר שנשבע לשקר, פָּטוּר מכפל. מסיים רבי חייא בר אבא את ראייתו, מַאי טַעְמָא שפטור השומר מכפל אף שטען טענת גנב ונשבע לשקר, האם לַאו מִשּׁוּם דְּקָנָה את הפקדון להתחייב באונסיו בִּשְׁבוּעָה רִאשׁוֹנָה שנשבע שאבד, וממילא כשחזר וטען שנגנב אין דינו כשומר הטוען טענת גניבה אלא כמי שטוען זאת על חפץ שלו, שפטור מכפל, והוא הדין בשולח יד בפקדון, שכיון שקנאו להתחייב באונסין, אף אם טען אחר כך טענת גנב ונשבע לשקר, פטור מכפל. ובהכרח שדברי רבי יוחנן 'בעומדת על אבוסה שנו' מתפרשים בעומדת על אבוסה דווקא.

דוחה הגמרא: אָמַר לֵיהּ רבי זירא, לֹא – אין טעם הפטור בדינו של רבי יוחנן מחמת שקנה את הפקדון כשנשבע שאבד, אלא הוֹאִיל וְיָצָא השומר יְדֵי חובתו לִבְעָלִים בִּשְׁבוּעָה הִרְאשׁוֹנָה, וכשחזר וטען שנגנב לא היה חייב להשבע על כך, ושומר שנשבע שבועה שאינו חייב בה, לא מתחייב כפל. אך לא מוכח מכאן שאם היה מתחייב באונסי הפקדון ואחר כך נשבע, גם כן היה פטור מכפל, ואין ראיה לספיקו של רבי זירא, האם רבי יוחנן מחייב כפל בשולח יד בפקדון שנשבע לשקר.

מביאה הגמרא סיוע לדברי רבי זירא: אִיתְּמַר נַמִּי כדברי רבי זירא בביאור דברי רבי יוחנן, אָמַר רַבִּי אָבִין, אָמַר רַבִּי אִילְעָא, אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, שומר הַטּוֹעֵן טַעֲנַת 'אֲבִידָה' בְּפִקָּדוֹן, וְנִשְׁבַּע שאבד, וְחָזַר וְטָעַן על הפקדון טַעֲנַת גְּנֵיבָה, וְנִשְׁבַּע שנגנב, וּבָאוּ עֵדִים שהיה ברשותו ולא אבד ולא נגנב, פָּטוּר מכפל, הוֹאִיל וְיָצָא יְדֵי חובתו לִבְעָלִים בִּשְׁבוּעָה רִאשׁוֹנָה שנשבע שאבד הפקדון, ומוכח שטעמו של רבי יוחנן הוא משום שנפטר בשבועה הראשונה, ולא משום שקנאו בה.

הגמרא מביאה דעה נוספת מתי שומר הטוען טענת גנב חייב כפל: אָמַר רַב שֵׁשֶׁת, שומר הַטּוֹעֵן טַעֲנַת 'גַּנָּב' בְּפִקָּדוֹן, כֵּיוָן שֶׁשָּׁלַח בּוֹ יָד קודם שנשבע לשקר, פָּטוּר מכפל, ורק אם לא שלח בו יד חייב כפל, והיינו בהיפך מדברי רבי חייא בר יוסף. מַאי טַעְמָא ששליחות יד פוטרת מכפל, דְּהָכִי קָאָמַר רַחֲמָנָא, (שמות כב ז, ח) 'וְנִקְרַב בַּעַל הַבַּיִת אֶל הָאֱלֹהִים אִם לֹא שָׁלַח יָדוֹ וְגוּ' בִּמְלֶאכֶת רֵעֵהוּ', ורק על אופן זה שלא שלח ידו נאמר 'יְשַׁלֵּם שְׁנַיִם לְרֵעֵהוּ', והיינו חיוב כפל, הָא – אבל אם שָׁלַח יָדוֹ בפקדון ואחר כך טען טענת גנב ונשבע, פָּטוּר מכפל.

מקשה הגמרא על רב ששת: אָמַר לֵיהּ רַב נַחְמָן, וַהֲלֹא הדין הוא שֶׁשָּׁלֹשׁ שְׁבוּעוֹת מַשְׁבִּיעִין אוֹתוֹ – את השומר חנם הטוען טענת גנב, שְׁבוּעָה שֶׁלֹּא נגנבה הבהמה מחמת שִׁפְּשַׁעְתִּי בָּהּ, שְׁבוּעָה שֶׁלֹּא שָׁלַחְתִּי בָּהּ יָד ליהנות ממנה, וּשְׁבוּעָה שֶׁאֵינָהּ בִּרְשׁוּתִי אלא נגנבה, שזו עיקר טענתו, ורק אחרי שלש שבועות אלו נפטר השומר. מבאר רב נחמן את קושייתו, מַאי לַאו, דִּשְׁבוּעָה שֶׁלֹּא שָׁלַחְתִּי בָּהּ יָד, היא דּוּמְיָא [–דומה] דִּשְׁבוּעָה שֶׁאֵינָהּ בִּרְשׁוּתִי, מַה לְגַבֵּי שְׁבוּעָה שֶׁאֵינָהּ בִּרְשׁוּתִי הדין הוא דִּכְּי מִינַּלְיָא מִילְּתָא דְּאִיתֵיהּ בִּרְשׁוּתֵיהּ – כלומר, מַה שְׁבוּעָה שֶׁלֹּא פָּשַׁעְתִּי בָּהּ, כִּי מִינַּלְיָא מִילְּתָא דְּפָשַׁע בָּהּ ונגנבה פָּטוּר מִכֶּפֶל, שהרי לא נעשה גנב עליה, ומשלם רק את הקרן ככל שומר שפשע, אַף שְׁבוּעָה שֶׁלֹּא שָׁלַחְתִּי בָּהּ יָד, כִּי מִינַּלְיָא מִילְּתָא דְּשָׁלַח בָּהּ יָד, פָּטוּר מִכֶּפֶל, אף אם טען טענת גנב ונשבע לשקר, וכרב ששת.

התבאר בברייתא לעיל (קו.) ששומר הטוען טענת גנב, ובאו עדים, חייב כפל. אם הודה מעצמו, חייב חומש ואשם. אמנם אם גם באו

המשך בעמוד 50

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

המשך ביאור למס' בבא קמא ליום חמישי עמ' ב

הנתבע שבועה. מביאה הגמרא שכבר נחלקו בזה תנאים: **וּבִפְלוּגְתָּא דְּהָנֵי תַּנָּאֵי** – רבי חנינא ושמואל נחלקו במחלוקת תנאים אלו, **דְּתַנְיָא** בברייתא, **הַמַּשְׁבִּיעַ עַד אֶחָד** שיעיד עבורו, ונשבע העד לשקר שאינו יודע לו עדות, **פָּטוּר** העד מקרבן. **וְרַבִּי אֶלְעָזָר בְּרִבִּי שִׁמְעוֹן מְחַיֵּיב.**

הגמרא מבארת את טעם המחלוקת. מבררת הגמרא: **בְּמַאי קָא מִיפַּלְגֵי** – באיזו סברא נחלקו תנאים ואמוראים אלו. מבארת הגמרא: **מַר סָבַר** – רבי אלעזר ברבי שמעון ושמואל המחייבים את העד, סוברים **שִׁדְּכָר הַגּוֹרֵם לְמָמוֹן, כְּמָמוֹן דָּמֵי** – נחשב כממון, והשבועה שהעד מחייב נחשבת כ'גורם לממון', שהרי אם לא ישבע המוצא, יתחייב לשלם, והרי היא כעדות על ממון, ושבועתו מחייבת קרבן. ואף בשני האופנים הראשונים שמנה בן עזאי, שהכיר רק באבידה או רק במוצאה, נחשבת עדותו כ'גורם לממון', כיון שעדותו על מקום האבידה היתה מסייעת לבעל האבידה לחפש את אבידתו באותה שכונה, עד מציאתה, וכן עדותו על המוצא היתה מסייעת לבעל האבידה לשואלו האם את אבידתו מצא. **וּמַר סָבַר** – ותנא קמא ורבי חנינא סוברים, שדבר הגורם לממון **לַאו כְּמָמוֹן דָּמֵי** – אינו נחשב כממון, ולכך עד אחד שאינו אלא גורם לממון, פטור מקרבן שבועה.

הגמרא חוזרת לענין הכופר בפקדון: **אָמַר רַב שֵׁשֶׁת,** שומר **הַכּוֹפֵר בְּפִקָּדוֹן** – מכחיש שהוא בידו, והעידו עדים שראוהו ברשותו, אף שלא נשבע לשקר, **נַעֲשָׂה עָלָיו** – על הפקדון **גַּזְלָן, וְדִינוֹ** ככל גזלן **שֶׁחַיָּיב כְּאוֹנְסִין.** מוכיח זאת רב ששת: **וְתָנָא תּוּנָא** – התנא בברייתא מסייע לדין זה, שכך שנינו בברייתא, נאמר בתורה בפרשת שבועת שקר (ויקרא ה כב, כג) 'אוֹ מָצָא אֲבֵדָה וְכִחֵשׁ בָּהּ וְנִשְׁבַּע עַל שָׁקֶר וגו', וְהֵשִׁיב אֶת הַגְּזֵלָה אֲשֶׁר גָּזָל', **לָמַדְנוּ** מפסוק זה את **עוֹנֶשׁ** הגזלן, שהגזילה באחריותו וחייב באונסיה, אך **'אַזְהָרָה'** מִנַּיִן – היכן הזהירה התורה שלא יכחש אדם בממון אחרים שברשותו, שהרי בכל מקום שהענישה התורה את האדם על מעשה מסוים, כתבה התורה גם 'אזהרה' שלא לעשות כן, **תַּלְמוּד לוֹמַר** (שם יט יא) **'וְלֹא תְכַחֲשׁוּ'.** מסיים רב ששת את הוכחתו, **מַאי לַאו** – האם אין כוונת הברייתא **לְעוֹנֶשׁ** שבא מחמת הכפירה בממון, שמיד בכפירתו הוא מתחייב באונסים, אף שלא נשבע לשקר. דוחה הגמרא: **לֹא,** כוונת הברייתא **לְעוֹנֶשׁ** הבא מחמת **שְׁבוּעָה,** שאם נשבע לשקר מתחייב באונסי הפקדון, אך הכפירה לבדה אינה מחייבתו באונסים.

חוזר רב ששת ומוכיח שכוונת הברייתא לחייב באונסים את הכופר, אף ללא שבועה. מדייק רב ששת: **הָא** מִדְּקָתָנֵי התנא **בִּסְיָפָא 'וְאִישְׁתַּבַּע'** – שמדובר שהגזלן נשבע, **מִכְּלָל** [–משמע] **דְּרֵישָׁא** עוסקת באופן **דְּלֹא אִישְׁתַּבַּע,** ואם כן מוכח שה'עונש' הוא על הכפירה, ולא על השבועה. מביא רב ששת את הסיפא: **דְּקָתָנֵי בִּסְיָפָא,** על הפסוק (שם ה כב–כה) 'אוֹ מָצָא אֲבֵדָה וְכִחֵשׁ בָּהּ וְנִשְׁבַּע עַל שָׁקֶר וגו', וְשִׁלַּם אֹתוֹ בְּרֹאשׁוֹ וַחֲמִשָּׁתָיו יֹסֵף עָלָיו וגו', וְאֶת אֲשָׁמוֹ יָבִיא לַה'', **לָמַדְנוּ** את **עוֹנֶשׁ** הנשבע לשקר שמוסיף חומש ואשם, **אַזְהָרָה** שלא להשבע לשקר **מִנַּיִן, תַּלְמוּד לוֹמַר** (שם יט יא) **'לֹא תִשָּׁקְרוּ** אִישׁ בַּעֲמִיתוֹ'. **וּמִדְּסִיפָא** עוסקת באופן **דְּאִישְׁתַּבַּע,** וחייב חומש ואשם, יש לדייק שהרֵישָׁא שלא מבואר בה שחייב חומש ואשם, עוסקת באופן **דְּלֹא אִישְׁתַּבַּע,** שעונשו הוא רק חיוב באונסים, והיינו כדברי רב ששת שהכופר חייב באונסים אף אם לא נשבע.

דוחה הגמרא: **אָמְרֵי,** יש לומר **דְּאִידִי וְאִידִי** – זו וזו, הרישא והסיפא, עוסקות באופן **דְּאִישְׁתַּבַּע,** והטעם שברישא אינו חייב חומש ואשם, הוא כיון **שֶׁכָּאן** – בסיפא מדובר **שֶׁהוֹדָה** מעצמו, **וְכָאן** – ברישא, מדובר באופן **שֶׁבָּאוּ עֵדִים** שגזל, וממילא, ברישא **דְּאָתוּ** [–שבאו] **עֵדִים, חַיָּיב כְּאוֹנְסִין** כדין גזלן, אך פטור מחומש ואשם כיון שלא חייבה אותם תורה אלא כשמודה מעצמו, ובסיפא **דְּאוֹדוּיֵי אוֹדֵי** – שהודה מעצמו, **חַיָּיב בְּקֶרֶן** ככל גזלן, **וְנוסף** עליו חיוב **חוֹמֶשׁ וְאָשָׁם.** אך אין ראיה מהברייתא לדברי רב ששת, שבאופן שלא נשבע הוא חייב באונסים.

מקשה הגמרא על רב ששת: **מָתִיב** – מקשה **רָמִי בַּר חָמָא,** שנינו במשנה (שבועות מד:) שבכמה מקרים תיקנו חכמים שהתובע ישבע ויטול, **וְאחד** מהם הוא אם **'שֶׁכְּנֶגְדּוֹ'** – האדם שנגד, כלומר הנתבע, התחייב שבועה דאורייתא כדי להפטר, ואינו יכול להשבע כיון שהוא **חָשׁוּד עַל הַשְּׁבוּעָה,** מחמת שכבר נשבע פעם אחת לשקר, הדין הוא שישבע התובע שהאמת כדבריו ויטול את הממון. מבארת המשנה, **כֵּיצַד** נעשה אדם חשוד על השבועה, **אֶחָד** – בין אם נמצא שקרן **בִּשְׁבוּעַת הָעֵדוּת** – שנשבע בשקר שאינו יודע עדות, **וְאֶחָד** הנמצא שקרן **בִּשְׁבוּעַת הַפִּקָּדוֹן** – שאין הפקדון ברשותו **וַאֲפִילּוּ** אם נמצא שקרן **בִּשְׁבוּעַת שָׁוְא,** כגון שנשבע על עמוד של אבן שהוא של זהב, שאין בשבועתו הפסד ממון לאדם אחר. מסיים רמי בר חמא את קושייתו, משמע מהמשנה שרק אם נשבע שבועת הפקדון נעשה 'חשוד', **וְאִם אִיתָא** – אם אכן הדין כדברי רב ששת שהכופר בפקדון נחשב כגזלן, הרי **בְּכָפְרָה** בפקדון ללא שבועה **הוּא דְּאִיפְּסִיל לֵיהּ** – הוא כבר נפסל, כיון שנעשה גזלן, וגזלן פסול לשבועה.

מתרצת הגמרא: **אָמְרֵי, הָכָא בְּמַאי עָסְקִינָן, דְּקָאֵי בְּאָנֵס** – שהבהמה המופקדת עומדת במרעה, שבזה אף רב ששת מודה **דְּלֵאו כְּפִירָה הוּא** – שאין זו כפירה הנחשבת כגזילה, כיון שאינו מתכוון לגזולה אלא **דְּסָבַר** – חושב השומר, **אִשְׁתַּמִּיטְנָא לֵיהּ** – אשתמט ממנו, ואדחה אותו בינתיים, **אַדְּאָזִילְנָא וּמַיְיתִינְנָא לֵיהּ** – עד שאלך ואביאנה לו ממקום המרעה, וכיון שכך אין דינו כגזלן בכפירה לבד, עד שישבע לשקר. ואילו רב ששת אמר את דינו באופן שהתברר שהגזילה היתה בידו בשעה שכפר בה, ולכן דינו כגזלן. מוכיחה הגמרא כדברי רב ששת: **תֵּדַע** שכך הוא הדין, **דְּאָמַר רַב אִידִי בַּר אָבִין,** לוה **הַכּוֹפֵר בְּמִלְוֶה,** והתברר ששיקר, הרי הוא נשאר **כָּשֵׁר לְעֵדוּת,** כיון שאנו תולים שלא התכוין לגזול, אלא להשתמט מהמלוה עד שיהיו לו מעות לפרוע את חובו,

במה שכתב עצה לביטול זמן – ילמוד בעל-פה כל הסעיף הראשון בשולחן-ערוך אורח-חיים סימן א. ומזמן לזמן יחזור עליו, כן יהיה בקי בעל-פה איזה פרקים משניות ועל-כל-פנים פרק אחד תניא. ויתייעץ עם המשפיע איזה פרקים

ממכתב ראש-חודש אדר, תש"כ

מוקדשת להדפסה ושימוש אישי בלבד

מתורת רבותינו נשיאי חב"ד

א.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שניאור זלמן אדמו"ר הזקן - בעל התניא והשו"ע

~ שולחן ערוך עם הערות וציונים - הלכות שבת ~

יד זֶה הַכְּלָל בִּטְלִטּוּל עַל יְדֵי דָּבָר אַחֵר[סח]: כָּל שְׁנֵי דְּבָרִים, אֶחָד אָסוּר לְטַלְטְלוֹ וְאֶחָד מֻתָּר לְטַלְטְלוֹ, וְהֵם סְמוּכִים זֶה לָזֶה[סט] אוֹ זֶה בָּזֶה[ע] אוֹ זֶה עַל זֶה, וְהוּא בְּעִנְיָן שֶׁלֹּא נַעֲשָׂה הַהֶתֵּר בָּסִים לָאִסּוּר עַל דֶּרֶךְ שֶׁנִּתְבָּאֵר בְּסִימָן ש"ט, וּבִזְמַן שֶׁמְּטַלְטֵל אֶחָד מֵהֶם מִטַּלְטֵל עִמּוֹ הַשֵּׁנִי, אִם מְטַלְטֵל הָאִסּוּר בְּיָדוֹ וְהַהֶתֵּר מִטַּלְטֵל עִמּוֹ - לֹא הִתִּירוּהוּ בְּשׁוּם עִנְיָן אֶלָּא בְּמֵת בִּלְבַד.

וַאֲפִלּוּ אִם מְטַלְטֵל הַהֶתֵּר בְּיָדָיו וְהָאִסּוּר מִטַּלְטֵל עִמּוֹ, אִם הוּא מִתְכַּוֵּן בִּטְלִטּוּל זֶה לְצֹרֶךְ הָאִסּוּר, אֵין צָרִיךְ לוֹמַר אִם מְטַלְטֵל לְצֹרֶךְ הָאִסּוּר עַצְמוֹ כְּדֵי לְשָׁמְרוֹ מֵאֵיזֶה קִלְקוּל וְהֶפְסֵד, אוֹ כְּדֵי לְהַצְנִיעוֹ, אוֹ אֵיזֶה עִנְיָן אַחֵר, אֶלָּא אֲפִלּוּ אִם מְטַלְטֵל מִפְּנֵי שֶׁצָּרִיךְ לוֹ הָאִסּוּר לְהִשְׁתַּמֵּשׁ בּוֹ אֵיזֶה תַּשְׁמִישׁ הַמֻּתָּר, כְּגוֹן לֵישֵׁב אוֹ לִשְׁכַּב עָלָיו, שֶׁזֶּהוּ מֻתָּר, כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר בְּסִימָן ש"ח, אוֹ כְּגוֹן נֵר לְהִשְׁתַּמֵּשׁ לְאוֹרוֹ בְּמָקוֹם אַחֵר וְכָל כַּיּוֹצֵא בָזֶה, הוֹאִיל וּמִטַּלְטֵל בִּשְׁבִיל הָאִסּוּר - אָסוּר[עא].

אֲבָל אִם אֵינוֹ צָרִיךְ כְּלָל לְגוּף הָאִסּוּר, וְאֵינוֹ מְטַלְטְלוֹ עַל יְדֵי הַהֶתֵּר אֶלָּא בִּשְׁבִיל דָּבָר הַמֻּתָּר, כְּגוֹן לְפַנּוֹת מְקוֹמוֹ - זֶהוּ טִלְטּוּל מִן הַצַּד שֶׁהִתִּירוּ חֲכָמִים, עַל דֶּרֶךְ שֶׁנִּתְבָּאֵר בְּסִימָן ש"ט בְּאָבֶן שֶׁעַל פִּי הֶחָבִית וּמָעוֹת שֶׁעַל הַכַּר.

וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר אִם אֵינוֹ מִתְכַּוֵּן כְּלָל לְטִלְטּוּל הָאִסּוּר, שֶׁאֵינוֹ צָרִיךְ לוֹ כְּלָל רַק טִלְטּוּל הַהֶתֵּר בִּלְבַד, אֶלָּא שֶׁאִי אֶפְשָׁר לוֹ לְטַלְטֵל הַהֶתֵּר אֶלָּא אִם כֵּן יְטַלְטֵל הָאִסּוּר עַל יָדוֹ, כְּגוֹן צְנוֹן תָּלוּשׁ הַטָּמוּן בָּאָרֶץ[עב] וּמִקְצָת עָלָיו מְגֻלִּין - נוֹטְלוֹ בָּהֶם וּמוֹצִיאוֹ, אַף עַל פִּי שֶׁבִּנְטִילָתוֹ מַזִּיז עָפָר מִמְּקוֹמוֹ. וְהוּא שֶׁלֹּא הִשְׁרִישׁ, שֶׁאָז אֵין בּוֹ מִשּׁוּם תּוֹלֵשׁ אַף אִם נִתְכַּוֵּן לִזְרִיעָה כְּשֶׁטָּמְנוֹ שָׁם, כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר בְּסִימָן ש"י. וְאַף אִם הוֹסִיף מֵחֲמַת לַחוּת הַקַּרְקַע - אֵין בְּכָךְ כְּלוּם כָּל שֶׁלֹּא הִשְׁרִישׁ. וְהַצְּנוֹן לֹא נַעֲשָׂה בָּסִים לְהֶעָפָר שֶׁעָלָיו, אַף אִם הָיָה בְּדַעְתּוֹ שֶׁיִּשָּׁאֵר מֶנָּח שָׁם כָּל הַשַּׁבָּת, מִפְּנֵי שֶׁלֹּא הָיְתָה כַּוָּנָתוֹ שֶׁיְּהֵא הַצְּנוֹן מְשַׁמֵּשׁ לְהֶעָפָר, אֶלָּא שֶׁיְּהֵא הֶעָפָר מְשַׁמֵּשׁ לְהַצְּנוֹן. וְכֵן בְּכָל כַּיּוֹצֵא בָזֶה[עג].

ביאורי הלכה

סח] דבר אחר – דיני טלטול על ידי דבר אחר הקשורים לדין 'בסיס' ו'ניעור' נתבארו בסימן שט, וכאן נתבארו דיני טלטול על ידי דבר אחר השייכים לדין טלטול מן הצד[63].

סט] סמוכים זה לזה – נסמכים אחד על השני. כך שבטלטול האחד יטלטל גם השני.

ע] זה בזה – מחוברים זה לזה.

עא] אסור – אם עיקר כוונתו בטלטול לצורך ההיתר ואגב כך חפץ גם בטלטול דבר האסור – מותר, ואין צריך לנער את הדבר האסור[64].

עב] הטמון בארץ – כדי שיישמר לזמן ארוך, או למטרת זריעה.

עג] כיוצא בזה – העפר מוסיף לחות בצנון ומשמר אותו[65].

ציונים והוספות

63) גדר 'צריך' ו'מתכוין' לדבר המותר, דין 'אוחז בדבר המותר' ודין טלטול מת.

64) ראה לעיל סי' רעז ס"ו שמותר לטלטל שולחן עם הנר הדולק עליו אם רוצה שהנר יישאר עליו ויאיר במקום בו יהיה, ונחשב כ"אינו יכול לנער" (עיין תהל"ד סי' רעז ס"ק ה, וראה שש"כ פ"כ אות קצד).

65) בדוגמת הטמנה המוסיפה חום בקדירה דלעיל סי' רנט ס"ג, משא"כ אבן המכסה את החבית כמבואר לעיל על סי' שט הערה מו.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

וְאִם אֵין מִקְצָת עָלָיו מְגֻלִּין - יֵשׁ מַתִּירִין לִתְחוֹב כּוּשׁ [עד] אוֹ סַכִּין לְתוֹךְ הַצִּנּוֹן וּלְהוֹצִיאוֹ בָּהֶם, וְהֶעָפָר שֶׁעַל גַּבָּיו נִנְעָר מֵאֵלָיו. וְאַף שֶׁבִּתְחִלַּת הַגְּבָהָתוֹ אֶת הַצִּנּוֹן מַגְּבִיהַּ גַּם הֶעָפָר שֶׁעָלָיו - אֵין בְּכָךְ כְּלוּם, כֵּיוָן שֶׁבִּשְׁבִיל דָּבָר הַמֻּתָּר הוּא. וְיֵשׁ אוֹסְרִין לִתְחוֹב בֶּעָפָר [עה], מִפְּנֵי שֶׁנִּרְאֶה כְּעוֹשֶׂה גוּמָא. וּלְעִנְיַן הֲלָכָה, בְּדִבְרֵי סוֹפְרִים - הַלֵּךְ אַחַר הַמִּקֵּל [עו].

אֲבָל פֵּרוֹת הַטְּמוּנִים בְּקַשׁ אוֹ תֶּבֶן [עז] הַמְּקֻצִּים לְהַסָּקָה - מֻתָּר לְדִבְרֵי הַכֹּל לִתְחוֹב כּוּשׁ אוֹ סַכִּין לְתוֹךְ הַפֵּרוֹת וּלְהוֹצִיאָם, שֶׁאֵין אִסּוּר גּוּמָא שַׁיָּךְ אֶלָּא בְּעָפָר וְכֵיוֹצֵא בּוֹ, כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר בְּסִימָן תק"ו. וְאִם יְחֵד הַקַּשׁ וְהַתֶּבֶן לְהַטְמִין בָּהֶם הַפֵּרוֹת - יָצְאוּ מִתּוֹרַת מֻקְצֶה וּמֻתָּרִים בְּטִלְטוּל. וְכֵן הַדִּין בְּעָפָר שֶׁיִּחֲדוֹ לְכָךְ, כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר:

חלק ב סימן שיא, דִּין מֵת בְּשַׁבָּת וּשְׁאָר טִלְטוּל מִן הַצַּד, סָעִיף יד:

ביאורי הלכה

עד] כוש – עץ ארוך דק שבו טוות הנשים, והוא הפלך[66].

עה] לתחוב בעפר – המכסה את הצנון.

עו] אחר המיקל – בדברי סופרים הולכים אחר המיקל אף אם שתי הדיעות שקולות ואין הכרעה ביניהם[67].

עז] בקש או תבן – תבן הוא הקנה הנקצר עם השיבולת, וקש הוא מה שנשאר בשדה אחר הקצירה[68].

ציונים והוספות

66) מאירי, שבת קכב ע"ב.

67) ראה קו"א סי' רנד ס"ק ב, סי' רעו ס"ק ה ועוד; וראה חידושי צמח־צדק (יט, ג): דקיי"ל כר' שמעון דליכא החשש משום גומא, ומצד הטלטול קיי"ל כר"א בן תדאי וכ"פ אאזמ"ו הגאון נ"ע סס"י שי"א; ועד"ז בפסקי־דינים צמח־צדק (שנח, ג): ואאזמו"ר הגאון נ"ע סס' שי"א הביא ב' הדעות וכ' שלענין הלכה כיון שהפלוגתא הוא באיסור דרבנן יש להקל כהתוספות ומשמעות הירושלמי.

68) משנ"ב ס"ק לה.

~ שולחן ערוך רבנו הזקן לפי לוח "רב יומי" - הלכות ראש־השנה ~

~ יום ראשון ~

חלק ד סימן תקצז אם מותר להתענות בראש השנה:

ג המתענה בראש השנה צריך ללמוד כל היום או לומר תחינות שהרי כל יו"ט צריך לחלק חציו לה' וחציו לכם כדי לקיים שני פסוקים שבאחד כתוב לה' ובאחד כתוב לכם וזה שהוא מתענה ואינו מקיים המקרא שנאמר בו לכם צריך לעשות כולו לה' כדי לקיים המקרא שנאמר בו לה' ולא נאמר בו לכם ומשמע שכל היום יהיה לה' לבדו:

ד המתענה בראש השנה או בשאר יו"ט אסור לו לבשל או לעשות שאר מלאכות אוכל נפש לצורך אחרים כמ"ש בסי' תקכ"ז עיין שם הטעם:

ה יש אומרים שקבלה בידם שהמתענה פעם אחת בראש השנה תענית חלום אם היה ביום ראשון של ראש השנה צריך להתענות שני הימים של ראש השנה כל ימיו אפילו כשחל בשבת הואיל והראו לו סימן רע פעם אחת בהתחלת ראש השנה בלילה הראשון רמזו לו שתעניתו חביב לפני הקב"ה בראש השנה לפיכך יעשה רצונו ויתענה כל שני ימים של ראש השנה שהן כיום אחד ארוך כמ"ש בסי' ת"ר אבל אסור להתענות בלילות של ראש השנה כמו בשאר יו"ט שאף בחלומו לא רמזו לו אלא להתענות ביום כדרך כל תענית חלום שאין מתענין אלא ביום:

ו ואם הראו לו החלום ביום שני של ראש השנה יתענה כל ימיו יום שני בלבד ולא יום ראשון ומכל מקום מי שאינו ירא לנפשו אינו צריך לחוש לקבלה זו ואינו צריך להתענות כל ימיו כלל לא ביום ראשון ולא ביום שני אף שהיה החלום ביום ראשון:

ז המתענה בראש השנה תענית חלום אינו צריך לישב בחול תענית על תעניתו כמו המתענה בשבתות ובימים טובים וכמ"ש בסי' רפ"ח שהרי יש אומרים שמצוה להתענות בראש השנה ואע"פ שאין הלכה כן מכל מקום כדאי הם לסמוך עליהם לענין שלא נחזיק תענית זו לעבירה שיצטרך להתענות בחול בשביל כך:

~ יום שני ~

ח אע"פ שמי שקיבל עליו להתענות בשבת או ביו"ט אין קבלתו כלום ומותר לאכול בלא התרה כמ"ש בסימן תק"ע מכל מקום מי שקיבל עליו להתענות בראש השנה אף

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

על פי שלא הוציאו בלשון נדר אלא בלשון קבלת תענית בעלמא שאמר הרי עלי להתענות בראש השנה צריך התרה מאחר דיש אומרים דמצוה להתענות אין זה כמקבל עליו לעבור עבירה שאין קבלתו כלום.

ט והנוהגין להתענות בראש השנה לא יאמרו ענינו כמו שאין אומרים ענינו ביום הכיפורים מפני שהן ימי דין ואין שייך לומר ביום צום תעניתנו:

חלק ד סימן תקצח דין צו"צ בראש השנה:

א אע"פ ששאר יו"ט שחל בשבת אין אומרים צדקתך במנחה אבל בראש השנה שחל בשבת אומרים לפי שהוא יום דין וראוי לומר צדוק הדין ביום דין וכך נוהגין בספרד אבל יש אומרים שאף בראש השנה שחל בשבת אין אומרים אותו מפני שכתוב בו משפטיך תהום רבה ואין לעורר הדין ביום דין ועוד שהיום ראש חודש ואין אומרים צדקתך בראש חודש כמו שנתבאר בסימן רצ"ב וכסברא זו נוהגין במדינות אלו:

חלק ד סימן תקצט:

א ליל שני של ראש השנה שחל להיות במוצאי שבת אומרים ותודיענו קודם ותתן לנו כמו בשאר יו"ט שחל במוצאי שבת ואף על פי שמזכירין בו חגיגת הרגל וראש השנה אינו לא חג ולא רגל אין בכך כלום משום דאין הכוונה שהיום הוא רגל אלא הוא מונה סדר התיקון המתנות שנתן לנו הקב"ה קדושת שבת וכבוד מועד וחגיגת הרגל וכו'.

ומקדשין יקנה"ז כבשאר יו"ט שחל במוצאי שבת:

~ יום שלישי ~

חלק ד סימן תר ביצה שנולדה בראש השנה וסדר הקידוש:

א אף בני ארץ ישראל עושין שני ימים ראש השנה לפי שמה שהן אין עושין שאר מועדות אלא יום אחד הטעם משום שאנו בקיאין בחשבון קביעות החדשים ואנו יודעים יום שראוי לקבוע החודש ולמנות ממנו המועדות ואף בני גולה אין עושין שני ימים אלא משום שהם צריכין לקיים מנהג אבותיהם שהיו עושים שני ימים בזמן שהיו מקדשין על פי הראיה שאין הדבר תלוי בחשבון כלל אלא בראיית הלבנה ולא היו בני גולה יודעין יום שהוקבע בו החודש בירושלים והיו עושין שני ימים מספק אבל בני ארץ ישראל הקרובים לירושלים לא היו עושין המועדות אלא יום אחד לפי שהבית דין שבירושלים היו שולחים שלוחים להודיע להם יום שנקבע בו החודש בניסן (ובסיון) ובתשרי ובכל המקומות הקרובים שהיו השלוחין מגיעין אליהם קודם יו"ט לא היו עושין אלא יום אחד ולפיכך אף בניהם אחריהם עכשיו אינן צריכין לעשות שני ימים כיון שאנו בקיאים בחשבון ויודעים יום שראוי לקבוע בו החודש ולמנות ממנו החודש.

וזה הטעם לא שייך אלא בשאר מועדות חוץ מראש השנה אבל בראש השנה אף בני ארץ ישראל צריכים לקיים מנהג אבותיהם שהיו עושין שני ימים בזמן שהיו מקדשין על פי הראיה שלא היה הדבר תלוי בידיעת החשבון אלא בקביעות הבית דין שבירושלים על פי ראיית (העדים את) הלבנה ואף על פי שהבית דין היו משלחין שלוחים להודיע לכל מכל מקום בראש השנה שהוא יו"ט אין השלוחים יכולים לצאת חוץ לתחום:

ב ואף בגולה ראש השנה הוא חלוק משאר מועדות ששאר מועדות אף אבותיהם לא היו עושין שני ימים אלא מחמת הספק שלא היו יודעים יום שהוקבע בו החודש בארץ ישראל וביצה שנולדה ביום ראשון מותרת ביום שני שאם היום קודש למחר הוא חול ואין בו איסור מוקצה ונולד ואם למחר קדש היום חול וכבר הוכנה הביצה מערב יו"ט ולפיכך אף בניהם אחריהם היודעים בקביעות החודש ויודעים שיום ראשון הוא עיקר יו"ט ויום שני הוא ג"כ יו"ט מדברי סופרים אעפ"כ אין דין ביצה זו כדין ביצה שנולדה בשני ימים טובים הסמוכים זה לזה כגון שבת ויו"ט שאם נולדה בזה אסורה בזה כמ"ש בסי' תקי"ג דכיון שהן אין עושין שני ימים אלא מחמת מנהג אבותיהם אין צריך להחמיר יותר מאבותיהם שהיה מותר להם מטעם שנתבאר:

~ יום רביעי ~

ג אבל בשני ימים טובים של ראש השנה אינו כן אלא הן נחשבים כיום אחד ארוך וקדושה אחת הן אף לבני ארץ ישראל וביצה שנולדה בראשון או דבר שנתלש מן המחובר בראשון או דבר שניצד בראשון כשם שאסור בו ביום משום מוקצה ונולד כך אסור ביום שני שהם כיום אחד ארוך חוץ מלענין מת ביום שני כמ"ש בסי' תקכ"ו:

ד ולמה הן נחשבין כיום אחד והרי אנו בקיאין בקביעות החודש ואנו יודעין שראשון עיקר משום דאף הבית דין עצמן שהיו מקדשין על פי הראייה היו עושין לפעמים שני ימים כיצד בראשונה כשהגיע יום ל' באלול היו כל ישראל והבית דין נוהגין איסור מלאכה וקדושת היום מבערב דשמא יבואו עדים למחר ויאמרו שראו הלבנה בלילה זו ויהיה היום ראש חודש תשרי והוא ראש השנה ונמצא שהלילה הוא יו"ט וביום היו הבית דין יושבין ומצפים לביאת עדים רואי הלבנה אולי יבואו וכל שעה שיבואו ביום עד שתחשך היו מקדשין את החודש אותו היום והיה ראש השנה בו ביום ומאותו יום והלאה מונין ליום הכיפורים ולסוכות והיו תמיד רגילין לבוא קודם זמן מנחה דהיינו זמן הקרבת תמיד של בין הערבים פעם אחת נשתהו העדים מלבוא עד אחר המנחה והקריבו התמיד ונתקלקלו הלוים בשיר ואמרו שיר

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

של חול שהיו סבורים שלא יבואו העדים עוד היום וכשבאו נמצא היום למפרע קודש ומאותו היום והלאה התקינו חכמים שלא יהיו הבית דין מקבלין את העדים אלא עד המנחה וכשיבואו לאחר המנחה יהיה אותו היום מן חודש העבר למנות אותו יום ל' של אלול ולמנות ליום הכיפורים ולסוכות מיום המחרת שיש כח ביד בית דין לעשות דבר זה שנאמר אלה מועדי ה' אשר תקראו אותם אתם כתיב בלא וא"ו אתם אפילו מזידין.

~ יום חמישי ~

ומכל מקום אע"פ שאין מונין למועדות מיום זה וכחול הוא חשוב ויו"ט יהיה למחר אעפ"כ לא היו מזלזלים בו והיו גומרים אותו באיסורו בקדושת יו"ט עד הלילה מדברי סופרים כיון שמן הדין היה הוא ראוי להיות יו"ט מן התורה אלא שניתן רשות לבית דין לדחות ולמחר עושין יו"ט וראש השנה של תורה ואלו שני הימים הן קדושה אחת וכיום אחד ארוך ושניהם נקראים יום טוב של ראש השנה יום ראשון מדברי סופרים ויום שני מדברי תורה.

והמקומות שהן חוץ לתחום של ירושלים היו צריכין לעשות שני ימים ראש השנה בכל שנה ושנה דשמא יבואו עדים אחר המנחה ונמצא ששני הימים הן קודש וכיום אחד הן חשובים שהרי קדושה אחת עליהם דהיינו קדושת ראש השנה ואחר יו"ט כשהיו השלוחין יוצאין והיו מודיעים לכל בני ארץ ישראל יום שהוקבע בו החודש והיו הכל מונין ממנו ליום הכיפורים ולסוכות.

וכך היה הדבר נוהג תמיד עד שבטלו סנהדרין ובטל קידוש החודש על פי הראיה והתחילו לקבוע החדשים על פי החשבון ולפיכך הכל מונין מיום ראשון של ראש השנה ליום הכיפורים ולסוכות לפי שעל פי החשבון אלול לעולם חסר ואעפ"כ צריכין הן לקיים מנהג אבותיהם שהיו בזמן קידוש החודש על פי הראיה והיו עושין שני ימים טובים של ראש השנה אף בארץ ישראל והיו עושין אותו כיום אחד ארוך וקדושה אחת עליהן וביצה שנולדה בזה אסורה בזה מטעם שנתבאר שמא באו עדים אחר המנחה לפיכך אף שאין טעם זה שייך לזמן שקובעין חדשים על פי החשבון ולעולם יום ראשון הוא עיקר והוא יו"ט של תורה מכל מקום אין לזלזל ביום שני ולהקל בו מה שלא היו מקילין בו אבותינו:

~ יום שישי ~

ה אף על פי שבכל יום טוב שני של גליות אומרים זמן בקידוש כיון שעושין אותו מחמת הספק שהיה לאבותינו (בזמן שהיו מקדשין על פי הראיה) שמא היום קודש ואתמול חול אם כן לא נפטר בזמן של אתמול אבל בליל שני של ראש השנה יש אומרים שאין אומרים זמן כיון ששני הימים הן קדושה אחת וכיום אחד הן חשובין א"כ נפטר בזמן של אתמול שהוא תחילת קדושת היום ולמה יחזור לומר זמן באמצע וכן ביום שני על השופר אין לומר זמן שכבר נפטר בזמן שאמר אתמול על השופר.

אבל יש אומרים שצריך לומר זמן בין בקידוש ליל שני בין על השופר משום שמה שהן נחשבין כיום אחד ארוך אינו אלא מחמת מנהג אבותינו שהיו בזמן קידוש החודש על פי הראיה והיו חוששין שמא באו עדים אחר המנחה ונמצא ששני הימים הן יו"ט אחד וקדושה אחת עליהם וכיון שאבותינו היו מברכין זמן ביום שני אף שהיו עושין אותן קדושה אחת וכיום אחד שהרי אם באו עדים אחר המנחה עיקר היו"ט של תורה הוא למחר ויום ראשון אינו אלא מדברי סופרים וכחול הוא חשוב לגבי יום שני שבו הוקבע החודש לפיכך גם לנו יש לברך זמן בליל שני (אף בארץ ישראל) כמו שמברכין בכל יו"ט שני של גליות כדי שלא לשנות ממנהג אבותינו:

ו והלכה כסברא האחרונה מכל מקום לכתחלה טוב שיוציא אדם את עצמו מידי ספק ברכה וילבוש מלבוש חדש בענין שצריך לברך עליו שהחיינו בשעת הלבישה כמ"ש בסי' רכ"ג או יקח פרי חדש ויניחנו לפניו בעת הקידוש ויברך שהחיינו ויהא דעתו גם על המלבוש או על הפרי ואם יש לו תירוש חדש לא יקדש עליו כדי לברך עליו שהחיינו דמצוה מן המובחר לקדש על יין ישן כמ"ש בסי' רע"ב אלא יקדש על הישן ויניח התירוש לפניו וכשיגיע לשהחיינו יקח הכוס של תירוש בידו או יתן עיניו בו ויברך שהחיינו וישתה הכוס של יין ישן.

ואם אין לו בגד חדש ופרי חדש עם כל זה יברך שהחיינו שהעיקר כסברא האחרונה:

~ שבת קודש ~

ז וכן בתקיעת שופר של יום שני לכתחלה ילבש התוקע בגד חדש ויהיה עליו בשעת ברכת שהחיינו (ומנהג ספרד שלא לברך שהחיינו).

ואם חל יום ראשון בשבת שלא תקעו בשופר אינו צריך ללבוש בגד חדש בשעת תקיעות יום שני כיון שלא ביארך עדיין שהחיינו על השופר:

חלק ד סימן תרא סדר יום שני של ראש השנה:

א ביום שני מתפללין שחרית ומוסף כמו ביום ראשון.

וקורין מוהאלהים נסה את אברהם עד סוף הסדר כדי להזכיר עקידת יצחק ומפטיר קורא בתורה כמו אתמול ומפטיר בירמיה כה אמר וגו' עד הבן יקיר וגו' מפני שחובת היום להזכיר זכרונות ובאותו ענין נאמר זכור אזכרנו עוד על כן המו מעי וגו':

ב ובמוצאי ראש השנה מבדילין בין בתפלה בין על הכוס כמו במוצאי שבת אלא שאין מברכין על הבשמים ועל האש כמו בשאר מוצאי יום טוב כמו שנתבאר בסי' תצ"א ע"ש:

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

חלק ד סימן תרב סדר עשרת ימי תשובה:

א מתענין למחרת ראש השנה והוא תענית ציבור כמ"ש בסי' תקמ"ט וכל הלכותיו נתבאר בסי' תק"נ ע"ש:

ב וכל הימים שבין ראש השנה ליום הכיפורים מרבים בתפלה ותחנונים ונוהגים לומר אבינו מלכנו כו' ערב ובוקר מלבד בשבת וכן בערב שבת אחר מנחה אין אומרים אותו כמו שנתבאר בסי' (תקצ"ב) [תקפ"ד]:

ג ואומרים בכל יום חוץ משבת ג' פעמים ווידוי קודם עלות השחר מלבד בערב יום הכיפורים שאין אומרים אותו אלא פעם אחת:

ד אם אירע מילה בין ראש השנה ליום הכיפורים אין אומרים תחנון ולא והוא רחום כו' אבל אומרים אבינו מלכנו (ואל ארך אפים ולמנצח):

~ 'תורה אור' פרשת תרומה - הפרשה החסידית ~

מִי יִתֶּנְךָ כְּאָח לִי[1]

"מִי יִתֶּנְךָ כְּאָח לִי וגו'"[2]:

זֶהוּ בַּקָּשַׁת כְּנֶסֶת־יִשְׂרָאֵל לְהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ־הוּא[3] עַל זְמַן הַגָּלוּת. שֶׁבִּזְמַן שֶׁבֵּית־הַמִּקְדָּשׁ הָיָה קַיָּם נִקְרְאוּ יִשְׂרָאֵל "אַחִים לַמָּקוֹם", כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב (תְּהִלִּים קכב, ח): "לְמַעַן אַחַי וְרֵעָי כו'"[4], וּכְתִיב אַחַר כָּךְ (שָׁם, ט): "לְמַעַן בֵּית ה' אֱלֹקֵינוּ". כְּלוֹמַר, אֵימָתַי נִקְרְאוּ אַחִים? בִּזְמַן שֶׁבֵּית־הַמִּקְדָּשׁ קַיָּם. וּלְפִיכָךְ מְבַקֶּשֶׁת עַכְשָׁיו: "מִי יִתֶּנְךָ כְּאָח לִי כו'"[5].

וְהָעִנְיָן: דִּהְנֵּה בַּכְּרוּבִים שֶׁהָיוּ בְּבֵית־הַמִּקְדָּשׁ כְּתִיב (פָּרָשַׁת־תְּנוּ כה, כ): "וּפְנֵיהֶם אִישׁ אֶל אָחִיו". וְהִנֵּה כְּתִיב (שָׁם, יח־יט): "וְעָשִׂיתָ שְׁנַיִם כְּרוּבִים כו', כְּרוּב אֶחָד מִקָּצָה מִזֶּה כו'". וְעִנְיַן הַכְּרוּבִים יוּבָן עַל פִּי מַה שֶׁאָמְרוּ רַז"ל[6] (חֲגִיגָה י"ג, ב): "הַיְינוּ "פְּנֵי כְרוּב" הַיְינוּ "פְּנֵי אָדָם"[7] – אַפֵּי רַבְרְבֵי וְאַפֵּי זוּטְרֵי"[8].

דִּהְנֵּה כְּתִיב (יֶחֱזְקֵאל א, כו): "וְעַל דְּמוּת הַכִּסֵּא דְּמוּת כְּמַרְאֵה אָדָם"[9], וְצָרִיךְ לְהָבִין, שֶׁהֲרֵי "אֵין לוֹ דְּמוּת הַגּוּף"[10]?

אַךְ הָעִנְיָן שֶׁהַתּוֹרָה נִקְרֵאת "אָדָם", כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב (חֻקַּת יט, יד): "זֹאת הַתּוֹרָה אָדָם" וּכְתִיב (שְׁמוּאֵל־ב ז, יט): "וְזֹאת תּוֹרַת הָאָדָם". וְהַפֵּירוּשׁ הוּא: כִּי הִנֵּה אָמְרוּ רַז"ל[11]: "כָּל הַתּוֹרָה כּוּלָּהּ שְׁמוֹתָיו שֶׁל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ־הוּא", וּבַזֹּהַר[12] נִקְרְאוּ הָעֶשֶׂר סְפִירוֹת "רָזָא דִּשְׁמָא קַדִּישָׁא".

וְהָעִנְיָן, שֶׁהוּא עַל דֶּרֶךְ מָשָׁל: כְּמוֹ שֵׁם הָאָדָם שֶׁנִּקְרָא אַבְרָהָם אוֹ יַעֲקֹב עַל דֶּרֶךְ מָשָׁל, הֲרֵי אֵין זֶה נוֹגֵעַ לְמָהוּתוֹ וְעַצְמוּתוֹ, שֶׁעַצְמוּתוֹ וּמָהוּתוֹ שֶׁל הָאָדָם הוּא הַשֵּׂכֶל וּמִדּוֹת שֶׁלּוֹ, שֶׁהֵן שַׁיָּכִים בּוֹ גַּם כְּשֶׁהוּא בִּפְנֵי עַצְמוֹ. מַה שֶּׁאֵין כֵּן שְׁמוֹ אֵינוֹ צָרִיךְ לוֹ כְּשֶׁהוּא לְעַצְמוֹ, וְאֵינוֹ אֶלָּא בְּחִינַת חִיצוֹנִיּוֹת שֶׁלּוֹ, שֶׁעַל יְדֵי זֶה פּוֹנֶה לְקוֹרְאוֹ בִּשְׁמוֹ;

כָּךְ לְגַבֵּי אֵין־סוֹף בָּרוּךְ־הוּא, אֲפִילּוּ הֶחָכְמָה־עֵילָּאָה, וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר הַמִּדּוֹת עֶלְיוֹנוֹת, אֵינָן עֵרֶךְ כְּלָל לְמָהוּתוֹ

---

1) (דִּבּוּר הַמַּתְחִיל מִי יִתֶּנְךָ כְּאָח לִי וּבִיאוּרוֹ: לִקּוּטֵי תּוֹרָה שִׁיר הַשִּׁירִים דִּבּוּר הַמַּתְחִיל "מִי יִתֶּנְךָ" [מד, ב]. אוֹר הַתּוֹרָה דִּבּוּר הַמַּתְחִיל "הַנָּהוֹת עַל פָּסוּק מִי יִתֶּנְךָ" [שְׁמוֹת כֶּרֶךְ ה עַמּוּד א'תנה]. – צִיּוּן כְּבוֹד קָדוֹשׁ אַדְמוֹ"ר.

נָאֱמַר שַׁבָּת פָּרָשַׁת תְּרוּמָה, ב אֲדָר תקע"א. נוֹסַח הַמַּאֲמָר שֶׁלְּפָנֵינוּ הוּא עַל פִּי הַנָּחַת הַצֶּמַח צֶדֶק. נוֹסַח ב – הַנָּחַת הַמַּהֲרִי"ל (?) – תְּחִילָּתָהּ (פְּרָקִים א"ב וּתְחִילַּת פֶּרֶק ג) נִמְצֵאת בִּכְתַב יָד קֹדֶשׁ. הַעֲתָקַת הַצֶּמַח צֶדֶק מִמֶּנָּה בְּשִׁילּוּב קְטָעִים מִכְּתַב יָד קֹדֶשׁ אַדְמוֹ"ר הַזָּקֵן שֶׁנִּדְפַּס לְקַמָּן פא, ב – נִדְפְּסָה בְּמַאֲמָרֵי אַדְמוֹ"ר הַזָּקֵן תקע"א עַמּוּד עז. נוֹסַח ג – הַנָּחַת אַדְמוֹ"ר הָאֶמְצָעִי – נִדְפַּס שָׁם עַמּוּד צג.

הַנָּהוֹת וּבֵיאוּר נִדְפְּסוּ בְּאוֹר הַתּוֹרָה תְּרוּמָה (שְׁמוֹת כֶּרֶךְ ה) עַמּוּד א'תנה.

הַשַּׁיָּכוּת לְפָרָשַׁת תְּרוּמָה הוּא עִנְיַן הַכְּרוּבִים – דִּבּוּר הַמַּתְחִיל "מִי יִתֶּנְךָ" תשמ"ו).

2) ("יוֹנַק שַׁדֵּי אִמִּי אֶמְצָאֲךָ בַחוּץ אֶשָּׁקְךָ וגו'". שִׁיר הַשִּׁירִים ח, א).

3) (רְאֵה אוֹר הַתּוֹרָה שִׁיר הַשִּׁירִים כֶּרֶךְ ב עַמּוּד תרלד).

4) ("הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא – קָדוֹשׁ בְּנָא"ו, וְיִשְׂרָאֵל עַל יְדֵי עֵסֶק הַתּוֹרָה וּמִצְוֹת נִקְרָאִים "וְאַנְשֵׁי קוֹדֶשׁ תִּהְיוּן לִי", שֶׁמְּקַבְּלִים וּמַמְשִׁיכִים מִבְּחִינַת קוֹדֶשׁ הָעֶלְיוֹן, לָכֵן נִקְרָאִים "אַחִים" לְהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא עַל שֵׁם לְמַעַן אַחַי וְרֵעָי". – אוֹר הַתּוֹרָה שִׁיר הַשִּׁירִים כֶּרֶךְ ב עַמּוּד תרעח).

5) ("וְעִנְיַן מַה שֶׁאָמַר עַל זֶה הַתַּרְגּוּם דְּקָאֵי עַל מְשִׁיחַ". – אוֹר הַתּוֹרָה שִׁיר הַשִּׁירִים כֶּרֶךְ ב עַמּוּד תרלד).

6) (עַל הַפָּסוּק (יְחֶזְקֵאל י, יד): "פְּנֵי הָאֶחָד פְּנֵי הַכְּרוּב וּפְנֵי הַשֵּׁנִי פְּנֵי אָדָם". פֵּירוּשׁ הַגְּמָרָא – אוֹר הַתּוֹרָה תְּרוּמָה עַמּוּד א'תנא).

7) (הַיְינוּ פְּנֵי כְּרוּב הַיְינוּ פְּנֵי אָדָם: מַה הֵן פְּנֵי כְּרוּב מַה הֵן פְּנֵי אָדָם וְכִי לֹא אֶחָד הֵן? רַש"י).

8) (אַפֵּי רַבְרְבֵי וְאַפֵּי זוּטְרֵי: הָאֶחָד פְּנֵי גָּדוֹל וְהָאֶחָד פְּנֵי קָטָן. רַש"י).

9) ("וְהוּא אַפֵּי רַבְרְבֵי". – כְּתַב יָד קֹדֶשׁ הַצֶּמַח צֶדֶק).

10) (פִּיּוּט "יִגְדַּל": אֵין לוֹ דְּמוּת הַגּוּף וְאֵינוֹ גּוּף).

11) (זֹהַר חֵלֶק ב כקד, א. רַמְבַּ"ן עַל הַתּוֹרָה בַּהַקְדָּמָה).

12) ("עַיֵּן פָּרָשַׁת וַיֵּלֶךְ דַּף רפה, א עַל פָּסוּק כִּי שֵׁם ה' אֶקְרָא, וּמַה שֶׁכָּתַב עַל זֶה הַשֵּׁלָּ"ה בַּהַקְדָּמָה דַּף ד' עַמּוּד א בְּפֵירוּשׁ "כּוּלָּא סָלְקִין וְאִתְקַשְּׁרָן בְּחַד". וּבַזֹּהַר וַיִּקְרָא דַּף י' עַמּוּד ב וְדַף י"א עַמּוּד א". – אוֹר הַתּוֹרָה וְאָתְחַנַּן עַמּוּד קכא).

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

וְעַצְמוּתוֹ יִתְבָּרֵךְ. שֶׁמָּהוּתוֹ וְעַצְמוּתוֹ יִתְבָּרֵךְ מְרוֹמָם וּמִתְנַשֵּׂא מִגֶּדֶר בְּחִינַת חָכְמָה, וְהִתְהַוּוּת עֶשֶׂר סְפִירוֹת נִקְרָא "רָזָא דִּשְׁמָא קַדִּישָׁא", שֶׁהוּא רַק בְּחִינַת הֶאָרָה בְּעָלְמָא, שֶׁאֵינוֹ נוֹגֵעַ לְהָעַצְמוּת[13].

וְהִנֵּה כְּתִיב (מִשְׁלֵי ג, יט): "הֲוָיָ"ה בְּחָכְמָה", הַיְינוּ שֶׁגִּילּוּי הֶאָרָה זוֹ, שֶׁהוּא בְּחִינַת שֵׁם הֲוָיָ"ה, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב (יְשַׁעְיָה מב, ח): "אֲנִי הֲוָיָ"ה הוּא שְׁמִי", הוּא בִּבְחִינַת חָכְמָה, וְעַל יְדֵי הַחָכְמָה נִמְשָׁךְ אוֹר אֵין־סוֹף בָּרוּךְ־הוּא בְּכָל הַט' סְפִירוֹת[14].

וְלָכֵן נִקְרָא הַחָכְמָה "אָדָם", וְנִקְרָא "אָדָם הָרִאשׁוֹן", וּבַזֹּהַר[15] נִקְרָא "אָדָם קַדְמָאָה":

כִּי "רֵאשִׁית חָכְמָה" (תְּהִלִּים קיא, י) כְּתִיב[16]. כִּי הוּא כְּמוֹ עַל דֶּרֶךְ מָשָׁל בְּהִתְפַּשְּׁטוּת וְהַמְשָׁכַת אוֹר וְחַיּוּת מֵהַנְּשָׁמָה בַּגּוּף, שֶׁגִּילּוּי כְּלָלוּת הַחַיּוּת הַנִּמְשָׁךְ מֵהַנְּשָׁמָה מֵאִיר וּמִתְלַבֵּשׁ בַּמּוֹחִין שֶׁבְּרֹאשׁ, וְעַל יְדֵי הַמּוֹחִין נִמְשָׁךְ אַחַר כָּךְ הֶאָרָה לְכָל אֵבֶר כְּפִי מִזְגּוֹ וּתְכוּנָתוֹ הַשַּׁיָּךְ לוֹ[17], נִמְצָא הַמּוֹחִין הֵם כְּלָלוּת הַחַיּוּת שֶׁל הָאָדָם;

כָּךְ הוּא עַל דֶּרֶךְ מָשָׁל לְמַעְלָה, שֶׁגִּילּוּי כְּלָלוּת הָאוֹר מֵאֵין־סוֹף בָּרוּךְ־הוּא נִמְשָׁךְ וּמִתְלַבֵּשׁ בְּחָכְמָה, וְעַל יְדֵי הַחָכְמָה נִמְשָׁךְ וּמִתְלַבֵּשׁ הָאוֹר בְּכָל הַט' סְפִירוֹת[18]. וְעַל כֵּן אוֹרַיְיתָא דְּמִחָכְמָה נָפְקַת[19] נִקְרֵאת אָדָם[20]. וְזֶהוּ "אוֹרַיְיתָא מִתְקַשְּׁרָאָה בְּקוּדְשָׁא בְּרִיךְ־הוּא"[21].

וְהִנֵּה בְּחִינַת אָדָם זֶה נִקְרָא "אָדָם הַגָּדוֹל" וְ"אַפֵּי רַבְרְבֵי", כִּי חָכְמָה־עִלָּאָה הוּא בְּחִינַת אֵין־סוֹף, וּכְמוֹ שֶׁכָּתוּב[22]: "וְלִתְבוּנָתוֹ אֵין חֵקֶר", שֶׁ"הוּא[23] הַיּוֹדֵעַ וְהוּא הַדֵּעָה כו'"[24]. :

אַךְ זֶהוּ הַתּוֹרָה כְּמוֹ שֶׁהִיא לְמַעְלָה. וּכְדֵי לִהְיוֹת הַמְשָׁכָה מִבְּחִינַת חָכְמָה־עִלָּאָה לְהִתְלַבֵּשׁ בַּתּוֹרָה דִּבְרִיאָה (שֶׁהִיא הַתּוֹרָה שֶׁלְּפָנֵינוּ, כִּי "תַּלְמוּד בִּבְרִיאָה כו'"[25]), צָרִיךְ לִהְיוֹת עַל יְדֵי צִמְצוּם.

וְזֶהוּ שֶׁאָמְרוּ רַז"ל[26]: "צִמְצֵם שְׁכִינָתוֹ בֵּין בַּדֵּי אָרוֹן", כִּי מִפְּנֵי שֶׁמִּשָּׁם "הַקּוֹל מְדַבֵּר" לְמֹשֶׁה[27] – הוּא עַל יְדֵי שֶׁצִּמְצֵם כו'. וּבְחִינָה זוֹ נִקְרֵאת "כְּרוּב", "אַפֵּי זוּטְרֵי", בְּחִינַת אָדָם הַקָּטָן, כִּמְשַׁל הַקָּטָן שֶׁהַגִּילּוּי בְּמוֹחִין שֶׁלּוֹ מְצוּמְצָם יוֹתֵר מִבָּאָדָם הַגָּדוֹל.

וְזֶהוּ "כְּרוּב אֶחָד מִקָּצָה מִזֶּה" – שֶׁהוּא הַמְשָׁכָה מִלְּמַעְלָה־לְמַטָּה[28] לִהְיוֹת מָקוֹר וְשֹׁרֶשׁ לְהַמְשָׁכַת הָאוֹר בְּבִנְיָ"ע. "וּכְרוּב אֶחָד מִקָּצָה מִזֶּה" הוּא: כְּדֵי לִהְיוֹת יְרִידָה זוֹ, הוּא עַל יְדֵי אִתְעָרוּתָא־דִּלְתַתָּא בִּקְרִיאַת־שְׁמַע לִמְסוֹר נַפְשׁוֹ בְּ"אֶחָד" – וְאָהַבְתָּ" (וָאֶתְחַנַּן ו, ד־ה).

וְהַיְינוּ עַל יְדֵי "שְׁמַע יִשְׂרָאֵל" (וָאֶתְחַנַּן ו, ד), לְהִתְבּוֹנֵן אֵיךְ "הֲוָיָ"ה אֶחָד" (שָׁם) – "אֲנִי הֲוָיָ"ה לֹא שָׁנִיתִי" (מַלְאָכִי ג, ו). רַק "שֶׁאָמַר וְהָיָה הָעוֹלָם"[29], "כִּי הוּא צִוָּה וְנִבְרָאוּ כו'" (תְּהִלִּים קמח, ה), וְ"כוֹלָא קַמֵּיהּ כְּלָא חָשִׁיב"[30]. וְלָכֵן עַל יְדֵי הִתְבּוֹנְנוּת זוֹ יָבֹא לִמְסוֹר נַפְשׁוֹ, לִהְיוֹת "וְעָמְדָ לֹא חָפַצְתִּי" (תְּהִלִּים עג, כה). וְלָכֵן נִקְרֵאת כְּנֶסֶת־יִשְׂרָאֵל "כַּלָּה" – לְשׁוֹן כְּלוֹת הַנֶּפֶשׁ[31] מִמַּטָּה־לְמַעְלָה.

וְזֶהוּ בְּחִינַת הַ"כְּרוּב מִקָּצָה מִזֶּה" – לַעֲלוֹת מִבְּי"עַ

---

13) ("וְנוֹדָע בְּפֵירוּשׁ לְשׁוֹן הֶאָרָה – שֶׁהִיא מַה שֶׁאֵינָהּ עָרוּךְ כְּלָל לְגַבֵּי מְקוֹרָהּ כו', וְהִיא הַנִּקְרֵאת גַּם כֵּן "שְׁמוֹ הַגָּדוֹל" כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר בְּמָקוֹם אַחֵר. וְרֵאשִׁית גִּילּוּי הֶאָרָה זוֹ הוּא בְּחָכְמָה". – כְּתַב יָד קֹדֶשׁ הַצֶּמַח צֶדֶק).

14) וּכְמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר הַטַּעַם בַּתַּנְיָא (פֶּרֶק ל"ה בַּהַגָּהָה).

15) (תִּקּוּנֵי זֹהַר תִּקּוּן ע (קכ, א). זֹהַר בְּרֵאשִׁית לא, ב. לד, א).

16) (וּכְמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר לְעֵיל פָּרָשַׁת יִתְרוֹ בְּדִבּוּר הַמַּתְחִיל "לְהָבִין עִנְיָן הָאָבוֹת" (לְעֵיל עב, ד)).

17) וְכַמְבוֹאָר בַּתַּנְיָא (פֶּרֶק נ"א).

18) (וּמִזֶּה יוּבָן מַה שֶׁנִּתְבָּאֵר לְעֵיל (עא, א) פָּרָשַׁת יִתְרוֹ בְּדִבּוּר הַמַּתְחִיל "זָכוֹר", דְּ"אִיהוּ וְחֵילֹוהִי חָד" קָאֵי עַל הִתְלַבְּשׁוּת אוֹר אֵין־סוֹף בִּבְחִינַת חָכְמָה, מַה שֶׁאֵין כֵּן הִתְלַבְּשׁוּתָן בַּמִּדּוֹת נִקְרָא "אִיהוּ וְגַרְמוֹהִי חָד").

19) (זֹהַר חֵלֶק ב סב, א. וְעוֹד).

20) (וְעַיֵּן מַה שֶׁנִּתְבָּאֵר עַל הַזֹּהַר רֵישׁ פָּרָשַׁת תּוֹלְדוֹת (קל"ד, ב') (בְּאוֹרֵי הַזֹּהַר לג, ג). וּבְסֵפֶר "הַדְּרַת מֶלֶךְ" (דַּף ע"ט, ב').

וּרְמַ"ח מִצְוֹת־עֲשֵׂה הֵם רְמַ"ח הָאֵבָרִים, וְשַׁסַּ"ה לֹא־תַעֲשֶׂה – שַׁסַּ"ה גִּידִים. וְ"גָדוֹל תַּלְמוּד שֶׁמֵּבִיא לִידֵי מַעֲשֶׂה" (קִדּוּשִׁין מ, ב) – כִּי מֵהַמּוֹחִין נִמְשָׁךְ הָאוֹר לְכָל אֵבֶר כַּנַּ"ל).

21) (זֹהַר חֵלֶק ג עג, א).

22) (יְשַׁעְיָה מ, כח: "אֵין חֵקֶר לִתְבוּנָתוֹ").

23) (רַמְבַּ"ם הִלְכוֹת יְסוֹדֵי הַתּוֹרָה פֶּרֶק ב הֲלָכָה י).

24) (וְעַיֵּן בְּ"רֵאשִׁית חָכְמָה" פֶּרֶק א' מִשַּׁעַר הַיִּרְאָה, דְּ"גָדוֹל" מוֹרֶה עַל גֹּדֶל הִתְפַּשְּׁטוּת הָאוֹר בִּבְחִינַת אֵין־סוֹף כו').

25) (רְאֵה לְעֵיל סט, ב. נִסְמָן לְעֵיל יז, א).

26) (תַּנְחוּמָא וַיַּקְהֵל עַל פָּסוּק וַיַּעַשׂ בְּצַלְאֵל". שִׁיר הַשִּׁירִים רַבָּה א, יד עַל פָּסוּק אֶשְׁכּוֹל הַכֹּפֶר. רְאֵה בְּרֵאשִׁית רַבָּה פָּרָשָׁה ה, ז. וַיִּקְרָא רַבָּה פָּרָשָׁה י, ט. רְאֵה לִקּוּטֵי תּוֹרָה אֱמוֹר לד, ב. בָּלָק עג, ד. סֵפֶר הַמַּאֲמָרִים תרל"ה עַמּוּד מו).

27) (נָשֹׂא ז, פט: "וּבְבֹא מֹשֶׁה אֶל אֹהֶל מוֹעֵד לְדַבֵּר אִתּוֹ, וַיִּשְׁמַע אֶת הַקּוֹל מִדַּבֵּר אֵלָיו מֵעַל הַכַּפֹּרֶת אֲשֶׁר עַל אֲרֹן הָעֵדֻת מִבֵּין שְׁנֵי הַכְּרֻבִים וַיְדַבֵּר אֵלָיו").

28) (וּכְמוֹ שֶׁכָּתוּב (תְּהִלִּים יט, ז): "מִקְצֵה הַשָּׁמַיִם מוֹצָאוֹ כו'", וְשֶׁמָּשָׁם הַיְינוּ בְּחִינַת תּוֹרָה. עַיֵּן בְּזֹהַר תְּרוּמָה) (קל"ז).

29) (נוֹסַח בְּרִכַּת "בָּרוּךְ שֶׁאָמַר").

30) ("לְפָנָיו כֵּן לֵב הָאָדָם לָאָדָם". מִשְׁלֵי כז, יט).

31) (רְאֵה לִקּוּטֵי תּוֹרָה שִׁיר הַשִּׁירִים א, א. הַמּוּבָא לְקַמָּן בַּמַּאֲמָר).

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

לִיכָּלֵל בְּאוֹר אֵין־סוֹף, "לְאִסְתַּכָּלָא בִּיקָרָא דְּמַלְכָּא"[32]. וְזֶהוּ "עֵינֵינוּ נְשׂוּאוֹת אֶל ה'"[33]. וְעַל יְדֵי זֶה – "כַּמַּיִם הַפָּנִים" – נִמְשָׁךְ מִלְּמַעְלָה גַּם כֵּן "עֵינֵי ה' אֱלֹקֶיךָ בָּהּ כו'" (עֵקֶב יא, יב).

וְזֶהוּ "וְעָשִׂיתָ שְׁנַיִם כְּרֻבִים כו'"[34], מִן הַכַּפֹּרֶת תַּעֲשׂוּ אֶת הַכְּרֻבִים" (תְּרוּמָה כה, יח־יט), הוּא בְּחִינַת "סוֹבֵב כָּל עָלְמִין" – שֶׁמַּקִּיף לִשְׁנֵיהֶם בְּשָׁוֶה.

(וּכְמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר לְעֵיל, שֶׁאוֹר אֵין־סוֹף בָּרוּךְ־הוּא – לְמַעְלָה מַעְלָה אֲפִילּוּ מִבְּחִינַת חָכְמָה־עִילָּאָה, וְכָל שֶׁכֵּן מִבְּחִינַת כְּרוּבִים וְ"אַפֵּי זוּטְרֵי".

וְעַיֵּן מַה שֶׁנִּתְבָּאֵר עַל פָּסוּק (יְשַׁעְיָה ד, ה) "כִּי עַל [כָּל] כָּבוֹד חוּפָּה" (לִקּוּטֵי תּוֹרָה שִׁיר הַשִּׁירִים מז, ב), עִנְיָן ב' בְּחִינוֹת: כָּבוֹד, וְהַחוּפָּה וּמַקִּיף שֶׁעֲלֵיהֶם. וְזֶהוּ עִנְיָן ב' הַכְּרוּבִים וְהַכַּפֹּרֶת). :

וְהִנֵּה כְּתִיב (פָּרָשָׁתֵנוּ כה, כ): "וְהָיוּ הַכְּרֻבִים פֹּרְשֵׂי כְנָפַיִם לְמַעְלָה כו'". וְאִיתָא בַּזֹּהַר פָּרָשַׁת אַחֲרֵי (דַּף נ"ט, עַמּוּד א')[35], וּבְוִיחִי (דַּף רכ"ח, סוֹף עַמּוּד ב')[36]: תְּלָת זִימְנִין בְּיוֹמָא כו', אִינּוּן מִגַּרְמַיְיהוּ סָלְקִין גַּדְפַּיְיהוּ כו'".

וּפֵירֵשׁ הָרַמַ"ז שָׁם, דְּהַיְינוּ בִּשְׁעַת ג' תְּפִלּוֹת שֶׁבְּכָל יוֹם. דְּהַיְינוּ שֶׁבְּכָל עֵת הַתְּפִלָּה מִג' תְּפִלּוֹת הַנַּ"ל הֵם עוֹלִים מִבִּי"ע לְמַעְלָה בַּאֲצִילוּת. וְזֶהוּ "סָלְקִין גַּדְפַּיְיהוּ", שֶׁהוּא עַל יְדֵי הִתְעוֹרְרוּת הָאַהֲבָה־וְיִרְאָה שֶׁבְּיִשְׂרָאֵל, שֶׁאַהֲבָה־וְיִרְאָה נִקְרָא "גַּדְפִּין" וּ"פָּרְחָא"[37] לְעֵילָא"[38]. וְאָז נִקְרָאִים "אָדָם הַגָּדוֹל" וְ"אַפֵּי רַבְרֵבֵי" כֵּיוָן שֶׁעוֹלִים לַאֲצִילוּת אֲשֶׁר "אִיהוּ וְחַיּוֹהִי וְגַרְמוֹהִי חָד בְּהוֹן".

וְלָכֵן תְּפִלָּה הוּא לְשׁוֹן חִבּוּר, כְּמוֹ (וַיֵּצֵא ל, ח): "נַפְתּוּלֵי [..] נִפְתַּלְתִּי"[39]. וּבִלְשׁוֹן הַמִּשְׁנָה[40]: "הַתּוֹלֵעַ כְּלִי חֶרֶס" – שֶׁמִּתְחַבְּרִים בִּמְקוֹרָם שֶׁבְּעוֹלָם הָאֲצִילוּת. וְכֵן בְּעֲבוֹדַת ה' – הִיא הִתְקַשְּׁרוּת וּדְבֵקוּת הַנֶּפֶשׁ בְּשָׁרְשָׁהּ[41]. וְלָכֵן יֵשׁ לְהַכְּרוּבִים כְּנָפַיִם – לְעוֹפֵף לְמַעְלָה לַאֲצִילוּת כו'.

וְעַל יְדֵי זֶה "פְּנֵיהֶם אִישׁ אֶל אָחִיו" – שֶׁשָּׁם הֵם מְיוּחָדִים "פָּנִים בְּפָנִים", וּכְמוֹ בְּמִתַּן־תּוֹרָה דִּכְתִיב (וְאֶתְחַנַּן ה, ד): "פָּנִים בְּפָנִים דִּבֶּר ה'"[42].

וְלָכֵן נִקְרָאִים "אַחִים". וְזֶהוּ "לְמַעַן אַחַי וְרֵעָי אֲדַבְּרָה נָּא שָׁלוֹם" – "שָׁלוֹם" הַיְינוּ חִבּוּר וְהִתְקַשְּׁרוּת ב' הַכְּרוּבִים כו'[43].

---

32) (לִרְאוֹת (לְהִתְבּוֹנֵן) בִּכְבוֹד הַמֶּלֶךְ. רְאֵה זֹהַר חֵלֶק א לח, א־ב. קצט, א. חֵלֶק ב רמז, ב).

33) ("עֵינֵינוּ אֶל ה'" – תְּהִלִּים קכג, ב. וּבְפִיּוּט בִּסְלִיחוֹת: "אֵלֶיךָ נְשׂוּאוֹת עֵינֵינוּ").

(וְנִקְרָא "שָׁמוֹר – לְנוּקְבָא". עַיֵּן מַה שֶׁנִּתְבָּאֵר לְעֵיל (סט, ג) בְּדִבּוּר הַמַּתְחִיל "זָכוֹר אֶת יוֹם כו'").

34) (וְעַיֵּן מַה שֶׁנִּתְבָּאֵר עַל פָּסוּק "שִׁיר הַשִּׁירִים" מַעֲנְיָן פֵּירוּשׁ חָתָן וְכַלָּה (לִקּוּטֵי תּוֹרָה שִׁיר הַשִּׁירִים א, א וְאִילְךָ). וְעַל פָּסוּק "לִבַּבְתִּנִי" (שָׁם כח, ג). וְעַיֵּן בַּזֹּהַר פָּרָשַׁת בָּלָק, דַּף קפ"ז, עִנְיָן "דְּאִזְעִירַת גַּרְמָהּ כו'").

35) (וְשָׁם: "ג' זִמְנִין בְּיוֹמָא אִתְרְחִישׁ נִיסָא בְּגַדְפַּיְיהוּ. בְּשַׁעְתָּא דְּאִתְגְּלֵי עֲלֵיהוּ קְדוּשָׁה דְּמַלְכָּא, אִינּוּן מִגַּרְמַיְיהוּ סָלְקִין גַּדְפַּיְיהוּ, וּפַרְסִין לוֹן, וְחַפְּיָין עַל כַּפּוֹרְתָּא . . כְּמָה דְּאַתְּ אָמַר (שְׁמוֹת כה, כ): "וְהָיוּ הַכְּרוּבִים פּוֹרְשֵׂי כְנָפַיִם לְמַעְלָה", "פּוֹרְשֵׂי" וְלָא פְּרוּשֵׂי. "סוֹכְכִים" וְלָא סְכוּכִים. דָּא בָּאָת (סְפָרִים אֲחֵרִים: בּוֹאוֹת) הָווֹ קַיְימֵי וְחַדָּאן בִּשְׁכִינְתָּא").

תַּרְגּוּם: שָׁלֹשׁ פְּעָמִים בַּיּוֹם הִתְרַחֵשׁ נֵס בְּכְנָפֵיהֶם. בְּשָׁעָה שֶׁהִתְגַּלְּתָה עֲלֵיהֶם קְדֻשַּׁת הַמֶּלֶךְ, הֵם מֵעַצְמָם הָיוּ מַעֲלִים כְּנָפֵיהֶם וּפוֹרְשִׂים אוֹתָם וּמְכַסִּים עַל הַכַּפֹּרֶת . . כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר: "וְהָיוּ הַכְּרֻבִים פֹּרְשֵׂי כְנָפַיִם לְמַעְלָה". "פֹּרְשֵׂי" וְלֹא פְּרוּשֵׂי. "סֹכְכִים" וְלֹא סְכוּכִים. זֶה בָּאוֹת (בּוֹאוֹת) הָיוּ עוֹמְדִים וּשְׂמֵחִים עִם הַשְּׁכִינָה).

36) (וְשָׁם: "כִּי הַכְּרוּבִים פּוֹרְשֵׂי כְנָפַיִם אֶל מְקוֹם הָאָרוֹן וְגו'" (מְלָכִים־א ח, ז). תָּא חֲזֵי, כְּרוּבִים בָּאָת וּבְנִיסָא הָווּ קַיְימֵי, תְּלַת זִמְנִין בְּיוֹמָא הָווּ פָּרְשֵׂי גַּדְפַּיְיהוֹן, וְסָכְכֵי עַל אֲרוֹנָא לְתַתָּא, דִּכְתִיב: "פּוֹרְשֵׂי כְנָפַיִם", פְּרוּשֵׂי לָא כְּתִיב, אֶלָּא "פּוֹרְשֵׂי".

תַּרְגּוּם: "כִּי הַכְּרוּבִים פֹּרְשִׂים כְּנָפַיִם אֶל מְקוֹם הָאָרוֹן וְגו'". בּא רְאֵה, הַכְּרוּבִים בָּאוֹת וּבְנֵס הָיוּ עוֹמְדִים, שָׁלֹשׁ פְּעָמִים בְּיוֹם הָיוּ פוֹרְשִׂים כַּנְפֵיהֶם וְסוֹכְכִים עַל הָאָרוֹן לְמַטָּה, שֶׁכָּתוּב: "פֹּרְשֵׂי כְנָפַיִם". פְּרוּשֵׂי כְנָפַיִם לֹא כָתוּב, אֶלָּא "פֹּרְשֵׂי").

37) (כְּנָפַיִם וּפוֹרְחִים לְמַעְלָה. רְאֵה תַּנְיָא פֶּרֶק מז).

38) (וְעַיֵּן מַה שֶׁכָּתַב הָרַמַ"ז פָּרָשַׁת אַחֲרֵי שָׁם, מֵעִנְיָן "בִּכְנָפֵיהֶם" (הוּבָא בְּאוֹר הַתּוֹרָה קֹרַח עַמּוּד תשיג. נִתְבָּאֵר בַּהֲמְשֵׁךְ "יוֹנָתִי" – סֵפֶר הַמַּאֲמָרִים תר"ם פֶּרֶק ב עַמּוּד תצ). וְעַיֵּן בַּזֹּהַר פָּרָשַׁת בָּלָק (דַּף ר"ד, עַמּוּד ב'): "נְהוֹרָא קַדְמָאָה כו' כְּנָפַיִם עִלָּאִין". וּ"נְהוֹרָא קַדְמָאָה" הוּא "רַב חֶסֶד". וּבַעֲבוֹדַת ה' הִיא הָאַהֲבָה־רַבָּה שֶׁלְּמַעְלָה מֵהַשֵּׂכֶל.

וְעַיֵּן מַה שֶׁנִּתְבָּאֵר לְעֵיל פָּרָשַׁת יִתְרוֹ (עב, ד וְאִילְךָ) בְּעִנְיָן "הָאָבוֹת הֵן הַן הַמֶּרְכָּבָה". וְזֶהוּ עִנְיָן שֶׁהַכְּרוּבִים "סוֹכְכִים בְּכַנְפֵיהֶם עַל הַכַּפֹּרֶת" (פָּרָשָׁתֵנוּ כה, כ) שֶׁבּוֹ הַלּוּחוֹת וְהַתּוֹרָה).

(רְאֵה אוֹר הַתּוֹרָה כָּאן א'תנו שֶׁהוּא מִלְּשׁוֹן סֵכֶךְ וּמַקִּיף. עַיֵּן שָׁם וּבְאוֹר הַתּוֹרָה שִׁיר הַשִּׁירִים עַמּוּד שיב).

39) (רְאֵה אוֹר הַתּוֹרָה וַיֵּשֶׁב (בְּרֵאשִׁית פֶּרֶק ה) תתסח, א. סֵפֶר הַמַּאֲמָרִים תרל"ד עַמּוּד קנד).

40) (כֵּלִים ג, ה. וּרְאֵה תִּקּוּנֵי זֹהַר תִּקּוּן מט: "אִית טָפֵל בְּטִ' וְאִית תָּפֵל בְּת'". וּרְאֵה רַש"י בְּרֵאשִׁית ל, ח. וּרְאֵה סֵפֶר הַמַּאֲמָרִים תש"ט עַמּוד 79 בְּהֶעָרָה. לִקּוּטֵי שִׂיחוֹת חֵלֶק כד עַמּוּד 29. 315. סה"מ תקע"א ע' פ בהערה.

41) (וּכְמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר בְּדִבּוּר הַמַּתְחִיל "יוֹנָתִי" (לִקּוּטֵי תּוֹרָה שִׁיר הַשִּׁירִים מז, ג וְאִילְךָ)).

42) (עַיֵּן עִנְיָן זֶה בְּדִבּוּר הַמַּתְחִיל "וְאַהֲבָה אֲצִלוֹ אָמוֹן" (לִקּוּטֵי תּוֹרָה בַּמִּדְבָּר יח, ב וְאִילְךָ)).

43) (וְעַיֵּן מַה שֶׁכָּתַב הָרַמַ"ז פָּרָשַׁת אַחֲרֵי עַל הַזֹּהַר (דַּף נ"ט, עַמּוּד ב'): וְהִנֵּה נִקְרָאִים אַחִים [כַּאֲשֶׁר הֵם שָׁווּן בְּקוֹמָתָן, שֶׁמַּלְכוּת נִבְנֵית עַל יְדֵי אַבָּא וְאִימָא וְלֹא עַל יְדֵי זְעֵיר כו', וְהֵם מַשְׁגִּיחִים אַפִּין בְּאַפִּין, אָז הוּא תַּכְלִית הַהַצְלָחָה" – אוֹר הַתּוֹרָה שְׁלַח עַמּוּד תקא] כו', דְּהַיְינוּ שֶׁכְּנֶסֶת־יִשְׂרָאֵל מְקַבֶּלֶת מוֹחִין מֵהַכְּמָה־וּבִינָה עִלָּאִין, שֶׁהֵם בְּחִינַת "אָדָם הַגָּדוֹל" כַּנַּ"ל, שֶׁלֹּא עַל יְדֵי הִתְלַבְּשׁוּת בִּבְחִינַת כְּרוּב וְזְעֵיר־אַנְפִּין כו'.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

וְלָכֵן הָיוּ אָז חֲכָמִים גְּדוֹלִים, וּנְבוּאָה וְרוּחַ הַקֹּדֶשׁ בְּיִשְׂרָאֵל)[44]. :

אֲבָל מִשֶּׁחָרַב בֵּית־הַמִּקְדָּשׁ וְנִגְנְזוּ הַכְּרוּבִים (שֶׁנִּסְתַּלְּקָה בְּחִינַת הַהֶאָרָה מֵאֲצִילוּת הַנִּקְרָאת "אַפֵּי זוּטְרֵי" שֶׁהָיָה מֵאִיר לְמַטָּה מַמָּשׁ בַּעֲשִׂיָּה, לְשָׁרְשׁוֹ וּמְקוֹרוֹ בַּאֲצִילוּת)[45]. וְזֶהוּ שֶׁכָּתוּב בַּגְּמָרָא (רֹאשׁ הַשָּׁנָה דַּף ל"א): "וּמִכְּרוּב לִכְרוּב כו'"[46].

וְלָכֵן זֹאת הִיא בַּקָּשַׁת כְּנֶסֶת־יִשְׂרָאֵל: "מִי יִתֶּנְךָ כְּאָח לִי" – כְּמוֹ שֶׁהָיָה בִּזְמַן בֵּית־הַמִּקְדָּשׁ שֶׁהָיוּ בִּבְחִינַת "אַחִים" וְגַם "פְּנֵיהֶם אִישׁ אֶל אָחִיו". וְהַיְינוּ עַל יְדֵי עֵסֶק הַתּוֹרָה (וּכְמַאֲמַר[47] רַז"ל[48]: "מִשֶּׁחָרַב בֵּית־הַמִּקְדָּשׁ אֵין לוֹ לְהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ־הוּא אֶלָּא ד' אַמּוֹת שֶׁל הֲלָכָה"[49]).

וְזֶהוּ "יוֹנֵק שְׁדֵי אִמִּי" (שִׁיר הַשִּׁירִים ח, א), שֶׁהוּא בִּחְינַת תּוֹרָה שֶׁבְּעַל־פֶּה, שֶׁהוּא בִּחְינַת גִּילוּי חָכְמָתוֹ וּרְצוֹנוֹ יִתְבָּרֵךְ מַמָּשׁ.

(וְהֲרֵי אִם כֵּן, הָאָדָם הַמַּשִּׂיג הַהֲלָכָה תּוֹפֵס וּמַשִּׂיג חָכְמָתוֹ יִתְבָּרֵךְ מַמָּשׁ, אֲשֶׁר "הוּא הַיּוֹדֵעַ וְהוּא הַדַּעָה כו'", לָכֵן נִקְרָאִים עַל יְדֵי זֶה בִּחְינַת "אַחִים", שֶׁמְּקַבְּלִים שְׁנֵיהֶם מִמָּקוֹר אֶחָד שֶׁהוּא מִבְּחִינַת חָכְמָה־וּבִינָה עִלָּאִין. דִּכְמוֹ שֶׁנָּ"א מְקַבֵּל מוֹחִין מֵאַבָּא־וְאִימָא, כָּךְ הָעוֹסֵק בַּתּוֹרָה מַשִּׂיג בִּחְינַת חָכְמָתוֹ וּבִינָתוֹ יִתְבָּרֵךְ).

וְזֶהוּ שֶׁנִּקְרֵאת הַתּוֹרָה "חָלָב", כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב (יְשַׁעְיָה נה, א): "לְכוּ שִׁבְרוּ כו' יַיִן וְחָלָב":

כְּמוֹ[50] שֶׁעַל דֶּרֶךְ מָשָׁל הַיָּוֹלֶד, בְּלֵידָתוֹ הוּא בְּתַכְלִית הַקַּטְנוּת, וְעַל יְדֵי יְנִיקָתוֹ חֲלֵב הָאֵם מִתְגַּדְּלִים אֵבָרָיו, וְגַם נִשְׁלְמוּ בוֹ מוֹחִין דִּינִיקָה, שֶׁלָּכֵן מַתְחִיל לְדַבֵּר וְלֵילֵךְ כו';

וְכָךְ הַנְּשָׁמוֹת, קוֹדֶם בּוֹאָן לָעוֹלָם־הַזֶּה הָיוּ תְּחִלָּה בִּבְחִינַת עִבּוּר[51] בִּבְחִינַת מַלְכוּת, "אִימָא תַּתָּאָה"[52]; וְזֶהוּ "חַי ה' אֲשֶׁר עָמַדְתִּי לְפָנָיו" (מְלָכִים־ב ה, טז). וִירִידַת הַנְּשָׁמָה מִשָּׁם בְּבִי"ע לְהִתְלַבֵּשׁ בַּגּוּף נִקְרָא בְּשֵׁם לֵידָה; וְזֶהוּ "אֲנִי הַיּוֹם יְלִדְתִּיךָ" (תְּהִלִּים ב, ז). וְהַתּוֹרָה שֶׁלּוֹמֵד בָּעוֹלָם־הַזֶּה נִקְרֵאת חָלָב – שֶׁמַּגְדִּיל בְּחִינַת רְמַ"ח אֵבְרֵי הַנְּשָׁמָה, שֶׁהֵם ט' סְפִירוֹת – ט' פְּעָמִים ט'[53] כו'[54].

וְלָכֵן אָמְרוּ רַז"ל[55]: "אַשְׁרֵי מִי שֶׁבָּא לְכָאן וְתַלְמוּדוֹ בְּיָדוֹ", שֶׁעַל יְדֵי זֶה נַעֲשֵׂית הַנְּשָׁמָה בִּבְחִינַת גִּידּוּל, יוֹתֵר בְּמַעֲלָה הַרְבֵּה מִכְּמוֹ שֶׁהָיְתָה תְּחִלָּה בִּירִידָתָהּ שֶׁנִּקְרֵאת בְּשֵׁם "לֵידָה" – שֶׁעַל יְדֵי שֶׁינֵּק מִ"שְׁדֵי אִמּוֹ", הוּא בִּחְינַת "וְתַלְמוּדוֹ בְּיָדוֹ" – נַעֲשֶׂה בָּהּ הַגְדָּלָה הַרְבֵּה כו'[56]. :

אַךְ לְהָבִין אֵיךְ שַׁיָּךְ לְמַעְלָה בְּהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ־הוּא לִהְיוֹת "כְּאָח" – "יוֹנֵק" כִּבְיָכוֹל מִבְּחִינַת עֵסֶק הַתּוֹרָה שֶׁל הָאָדָם לְמַטָּה?

אַךְ הָעִנְיָן, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב (תְּהִלִּים פ, ב): "רוֹעֵה יִשְׂרָאֵל". וּכְתִיב (שִׁיר הַשִּׁירִים ה, ב): "אֲחוֹתִי רַעְיָתִי" – פֵּירוּשׁ: "פַּרְנָסָתִי" – "יִשְׂרָאֵל מְפַרְנְסִין לַאֲבִיהֶם שֶׁבַּשָּׁמַיִם"[57]. דִּכְמוֹ שֶׁהַלֶּחֶם פְּעוּלָתוֹ לְחַבֵּר הַנְּשָׁמָה עִם הַגּוּף, כָּךְ עִנְיַן פַּרְנָסָה לְמַעְלָה – לְהַמְשִׁיךְ גִּלּוּי אוֹר אֵין־סוֹף בָּרוּךְ־הוּא בְּתוֹךְ עֶשֶׂר סְפִירוֹת דַּאֲצִילוּת, שֶׁנִּקְרָאִים בְּשֵׁם "גּוּפִין"; שֶׁאֲפִילּוּ חָכְמָה־עִלָּאָה אֵין עֲרוּךְ כְּלָל לְאֵין־סוֹף בָּרוּךְ־הוּא, וְשֶׁיִּהְיֶה נִמְשָׁךְ וּמִתְלַבֵּשׁ בָּהֶם, הוּא עַל יְדֵי עֵסֶק הַתּוֹרָה לְמַטָּה.

וְזֶהוּ שֶׁכָּתוּב (יְשַׁעְיָה כה, ט): "הִנֵּה אֱלֹקֵינוּ זֶה, קִוִּינוּ לוֹ" – פֵּירוּשׁ: שֶׁאָנוּ הִמְשַׁכְנוּ אוֹתוֹ בִּבְחִינַת קַוִּין. דְּהַיְינוּ הִתְלַבְּשׁוּת הָאוֹר בְּעֶשֶׂר סְפִירוֹת הַנֶּחְלָקִים לְג' קַוִּין: "חֶסֶד – דְּרוֹעָא יְמִינָא כו'"[58], וּכְנֶגְדָּם ג' בְּחִינוֹת: תּוֹרָה וַעֲבוֹדָה וּגְמִילוּת־חֲסָדִים. וּלְעָתִיד יִתְגַּלֶּה כָּל הַהַמְשָׁכוֹת, לָכֵן "וְאָמַר בַּיּוֹם הַהוּא הִנֵּה כו'" (יְשַׁעְיָה שָׁם).

וְעַיֵּן בְּ"עֵץ חַיִּים" שַׁעַר ל"ה [בַּדְּפוּסִים שֶׁלְּפָנֵינוּ שַׁעַר ל"ו], פֶּרֶק ב': הַמַּדְרֵגָה הַשִּׁשִּׁית כו'.

44) (הַחִצִּי עִיגּוּל לִכְאוֹרָה שֶׁלֹּא בִּמְקוֹמוֹ – הֶעָרַת כְּבוֹד קְדוּשַׁת אַדְמוּ"ר).

45) (סִיּוּם הַסּוֹגְרִים כָּאן בִּמְקוֹם לְהַלָּן לְאַחַר תֵּיבַת כו' – עַל פִּי הַגָּהַת אַדְמוּ"ר מוֹהַרַשׁ"ב נִשְׁמָתוֹ עֵדֶן).

46) ("עֶשֶׂר מַסָּעוֹת נָסְעָה שְׁכִינָה . . וּמִכְּרוּב לִכְרוּב כו'").

47) (הַסּוֹגְרִים כָּאן עַל פִּי הַגָּהַת אַדְמוּ"ר מוֹהַרַשׁ"ב נִשְׁמָתוֹ עֵדֶן).

48) (בְּרָכוֹת ח, א).

49) (עַיֵּן תַּנְיָא פֶּרֶק נ"ג. וְעִנְיַן מַה שֶּׁנִּתְבָּאֵר לְעֵיל (לו, א) בְּדִבּוּר הַמַּתְחִיל "רָנִי וְשִׂמְחִי" מַעֲנִין פֵּירוּשׁ "לֹא זָז מִחֲבִבָהּ עַד שֶׁקְּרָאָהּ אַחוֹתִי").

50) (כְּמוֹ: צָרִיךְ לִהְיוֹת: (כְּמוֹ – הַגָּהַת אַדְמוּ"ר מוֹהַרַשׁ"ב נִשְׁמָתוֹ עֵדֶן).

51) (רְאֵה עֲבוֹדָה זָרָה ה, א וּבְרַשׁ"י וְתוֹסְפוֹת שָׁם).

52) (רְאֵה תַּנְיָא רֵישׁ פֶּרֶק נב. אִגֶּרֶת הַקֹּדֶשׁ סִימָן כה (קלט, א). הַנִּסְמָן בְּלִקּוּטֵי תּוֹרָה שִׁיר הַשִּׁירִים יח, ב).

53) (כִּי ט' פְּעָמִים ט' הֵם פ"א. וְג' פְּעָמִים פ"א – שֶׁבְּכָל סְפִירָה יֵשׁ ג' כֵּלִים: פְּנִימִי, חִיצוֹן, תִּיכוֹן – הֵם רמ"ג. וְה' חֲסָדִים (דְּאִימָא) הַמַּגְדִּילִים – הֵם רמ"ח – "עֵץ חַיִּים". הוּבָא לְעֵיל לו, ד. וְעוֹד).

54) (כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר עַל פָּסוּק "חַכְלִילִי כו'" (לְעֵיל וַיְחִי מז, א וְאִילַךְ)).

55) (פְּסָחִים נ, א. הַשִּׁיָּכוּת לְכָאן נִתְבָּאֵר בְּסֵפֶר הַמַּאֲמָרִים תקע"א עַמּוּד צט).

56) (וְעַיֵּן מַה שֶּׁנִּתְבָּאֵר עַל פָּרָשַׁת "בְּהַר סִינַי" מַעֲנִין פֵּירוּשׁ "וְתַלְמוּדוֹ בְּיָדוֹ" (לִקּוּטֵי תּוֹרָה בְּהַר, מ, ב־ג)).

57) (שִׁיר הַשִּׁירִים רַבָּה א עַל פָּסוּק "לְסוּסָתִי". זֹהַר חֵלֶק ג ז, ב. וּרְאֵה יַלְקוּט שִׁמְעוֹנִי פְּקוּדֵי רֶמֶז תיח. רְאֵה לְעֵיל לג, ד. לִקּוּטֵי תּוֹרָה הַאֲזִינוּ עו, ב).

58) (תִּקּוּנֵי זֹהַר בַּהַקְדָּמָה, יז, א).

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

אַךְ מַה שֶּׁנֶּאֱמַר (שיר השירים ח, א) "יוֹנֵק שְׁדֵי אִמִּי" דַּוְקָא, שֶׁהוּא בְּחִינַת תּוֹרָה שֶׁבְּעַל־פֶּה –

כִּי הִנֵּה תּוֹרָה־שֶׁבִּכְתָב[59] נִקְרֵאת (מִשְׁלֵי א, ח) "מוּסַר אָבִיךָ", וְתוֹרָה שֶׁבְּעַל־פֶּה נִקְרֵאת (שָׁם) "תּוֹרַת אִמֶּךָ"[60] – כִּי בַּתּוֹרָה־שֶׁבִּכְתָב הַכֹּל בְּרֶמֶז בְּעָלְמָא. וּכְמוֹ שֶׁהָאָב מַזְרִיעַ טִפָּה כוּ' וְעִיקַּר גִּידּוּל הַוָּלָד הוּא בְּבֶטֶן הָאֵם, כָּךְ גִּילּוּי פִּרְטֵי הֲהֲלָכוֹת עַל בּוּרְיָין הוּא בַּתּוֹרָה שֶׁבְּעַל־פֶּה.

וְהַיְינוּ דְּ"אוֹרַיְיתָא – תּוֹרָה־שֶׁבִּכְתָב – מֵחָכְמָה נָפְקַת" הַנִּקְרָא אַבָּא, וְתוֹרָה שֶׁבְּעַל־פֶּה הוּא בְּחִינַת בִּינָה הַנִּקְרָא אִמָּא.

וְהִנֵּה עִיקַּר הִתְגַּלּוּת הַתַּעֲנוּג מֵהַשֵּׂכֶל הוּא בְּבִינָה, כְּשֶׁמֵּבִין הַדָּבָר עַל בּוּרְיוֹ. וּכְמוֹ שֶׁכָּתוּב בַּזֹּהַר[61] עַל פָּסוּק (קֹרַח יח, כג) "וְעֲבַד הַלֵּוִי הוּא"[62] – "דָּא עַתִּיקָא כוּ'". וְזֶהוּ שֶׁנֶּאֱמַר "יוֹנֵק שְׁדֵי אִמִּי" דַּוְקָא (שֶׁהֶחָלֵב הוּא מְשַׁעֲשֵׁעַ הַוָּלָד וּמְעַנְּגוֹ).

וְעַל יְדֵי זֶה נִמְשָׁךְ מִמֶּנּוּ יִתְבָּרֵךְ גִּילּוּי הַתַּעֲנוּג בְּגַן־עֵדֶן לִהְיוֹת "נֶהֱנִים מִזִּיו כוּ'"[63], וְ"קוּדְשָׁא בְּרִיךְ־הוּא אָתָא לְאֶשְׁתַּעֲשָׁע עִם צַדִּיקַיָּיא בְּגַן־עֵדֶן"[64]. וְהַכֹּל עַל יְדֵי עֵסֶק הַתּוֹרָה, וּכְמַאֲמַר רַז"ל[65]: "כָּל הַשּׁוֹנֶה הֲלָכוֹת בְּכָל יוֹם מוּבְטָח לוֹ שֶׁהוּא בֶּן עוֹלָם־הַבָּא"[66]. :

"אֶמְצָאֲךָ בַחוּץ" (שיר השירים ח, א): קָאֵי עַל בַּעֲלֵי עֲסָקִים[67]. אַף עַל פִּי שֶׁאִי אֶפְשָׁר לָהֶם לַעֲסוֹק בַּתּוֹרָה תָּמִיד, שֶׁיִּהְיוּ בִּבְחִינַת "יוֹנֵק שְׁדֵי אִמִּי" עַל יְדֵי "ד' אַמּוֹת שֶׁל הֲלָכָה", מִכָּל מָקוֹם עֲלֵיהֶם נֶאֱמַר דְּמִכָּל מָקוֹם "אֶמְצָאֲךָ בַחוּץ" גַּם כֵּן[68] (לִהְיוֹת גַּם כֵּן בִּבְחִינַת "כְּאָח לִי" כוּ', כִּדְלִקַּמָּן).

וְהָעִנְיָן: דְּהִנֵּה מָצִינוּ בְּהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ־הוּא נֶאֱמַר גַּם כֵּן לְשׁוֹן "קוֹנֵה", כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב (לֶךְ לֶךָ יד, יט): "קוֹנֵה שָׁמַיִם וָאָרֶץ", וְאָמְרוּ רַז"ל[69]: "חֲמִשָּׁה קִנְיָנִים קָנָה הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ־הוּא".

דְּהִנֵּה כְּתִיב (תְּשָׁא לא, יז): "שֵׁשֶׁת יָמִים עָשָׂה ה' אֶת הַשָּׁמַיִם וְאֶת הָאָרֶץ וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי שָׁבַת", וְכָל שַׁבָּת נִקְרָא (יִתְרוֹ כ, ט): "יוֹם הַשְּׁבִיעִי שַׁבָּת לַהֲוָיָ"ה". וְלִכְאוֹרָה אֵיךְ שַׁיָּיךְ לִקְרוֹת שַׁבָּתוֹת דְּעַכְשָׁיו "יוֹם הַשְּׁבִיעִי" – שֶׁהֲרֵי כְּבָר עָבְרוּ רִבְבוֹת יָמִים מִיּוֹם בְּרִיאַת הָעוֹלָם עַד שַׁבָּתוֹת אֵלּוּ, וְאֵיךְ יִקָּרֵא הַשַּׁבָּת "יוֹם הַשְּׁבִיעִי"?

אַךְ כִּי "שֵׁשֶׁת יָמִים" (יִתְרוֹ כ, י) הֵם שִׁשָּׁה מִדּוֹת עֶלְיוֹנוֹת שֶׁבָּהֶם וְעַל יָדָן הָיוּ הִתְהַוּוּת הָעוֹלָמוֹת: יוֹם רִאשׁוֹן – "יְהִי אוֹר" (בְּרֵאשִׁית א, ג) – בְּחִינַת הַחֶסֶד כוּ'. וְאַחַר כָּךְ בְּיוֹם הַשַּׁבָּת הוּא עֲלִיּוֹתָם לְשָׁרְשָׁם וּמְקוֹרָם לְמַעְלָה מַעְלָה. וְכָךְ הוּא גַּם כֵּן בְּכָל שַׁבָּת וְשַׁבָּת – שֶׁבְּשֵׁשֶׁת יְמֵי הַמַּעֲשֶׂה הוּא יְרִידַת הַמִּדּוֹת בְּבִי"ע לְבָרֵר כוּ'. וְאַחַר כָּךְ בְּיוֹם הַשַּׁבָּת הוּא עֲלִיּוֹתָם וַעֲלִיּוֹת הָעוֹלָמוֹת[70], שֶׁהֲעֲלִיָּה דַּוְקָא בְּיוֹם וּמִדָּה הַשְּׁבִיעִית, שֶׁהִיא בְּחִינַת הַמַּלְכוּת (עַיֵּן "פְּרִי עֵץ חַיִּים" שַׁעַר א' פֶּרֶק ז').

כִּי הֲעֲלִיָּה צָרִיךְ לִהְיוֹת הַתְּחָלָה מִלְּמַטָּה, כְּמוֹ שֶׁמַּגְבִּיהִים הַבִּנְיָן, שֶׁמַּגְבִּיהִים מִלְּמַטָּה וְעַל יְדֵי זֶה מִמֵּילָא מִתְעַלֶּה כוּלּוֹ כוּ'.

וְעוֹד, כִּי "נָעוּץ סוֹפָן בִּתְחִלָּתָן"[71] – "אֲנִי רִאשׁוֹן וַאֲנִי אַחֲרוֹן כוּ'" (יְשַׁעְיָה מד, ו).

וְזֶהוּ "וַיְכֻלּוּ הַשָּׁמַיִם כוּ'" (בְּרֵאשִׁית ב, א), לְשׁוֹן "כָּלְתָה נַפְשִׁי"[72], "לְכָה דּוֹדִי לִקְרַאת כַּלָּה כוּ', בּוֹאִי כַלָּה כוּ'"[73].

וְלָכֵן אוֹמְרִים בִּבְרָכָה דְּ"מֵעֵין שֶׁבַע" דְּמַעֲלֵי שַׁבָּתָא

---

59) (תּוֹרָה־שֶׁבִּכְתָב . . אָבִיךָ וְתוֹרָה שֶׁבְּעַל־פֶּה . . אִמֶּךָ: הוּבָא בְּאַגֶּרֶת הַקֹּדֶשׁ סִימָן כט. רְאֵה הַנִּסְמָן בְּסֵפֶר הַמַּאֲמָרִים תקע"א עַמּוּד פא).

60) (כַּמְבוֹאָר בְּדִבּוּר הַמַּתְחִיל "בַּיּוֹם הַשְּׁמִינִי עֲצֶרֶת" (לִקּוּטֵי תּוֹרָה שְׁמִינִי עֲצֶרֶת פה, א. וּרְאֵה יַהֵל אוֹר עַמּוּד תרמא)).

61) (חֵלֶק ג קעח, ב).

62) (וּבְ"עֵץ חַיִּים" (רְאֵה שַׁעַר תִּקּוּן נוּקְבָא פֶּרֶק ב): שֶׁהִתְגַּלּוּת עַתִּיק הוּא בְּבִינָה.

וְעַיֵּן מַה שֶּׁנִּתְבָּאֵר: פָּרָשַׁת "לֶךְ לְךָ" נַבִּי ה' דְּאַבְרָהָם (לְעֵיל יא, ב). וּבְפָרָשַׁת וָאֵרָא עַל פָּסוּק "לָכֵן אֱמֹר" (לְעֵיל נז, ב וְאִילְךָ)).

63) ("הַשְּׁכִינָה". בְּרָכוֹת יז, א).

64) (וְהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא בָּא לְהִשְׁתַּעֲשֵׁעַ עִם הַצַּדִּיקִים. זֹהַר חֵלֶק ג סז, ב. וְעוֹד. וּרְאֵה סֵפֶר הַמַּאֲמָרִים תרס"ה עַמּוּד עה – ב' פֵּירוּשִׁים).

65) (סוֹף בְּרָכוֹת).

66) וְכַמְבוֹאָר בַּאֲרִיכוּת בְּ"אַגֶּרֶת הַקֹּדֶשׁ" (סִימָן כט) בְּדִבּוּר הַמַּתְחִיל "אֵשֶׁת חַיִל עֲטֶרֶת בַּעְלָהּ".

67) (רְאֵה לִקּוּטֵי תּוֹרָה שִׁיר הַשִּׁירִים מד, ד. בְּלִקּוּטֵי שִׂיחוֹת חֵלֶק כ: "וְעַל פִּי הַמּוּבָן [כָּאן] . . צְרִיכִים בַּעֲלֵי עֲסָקִים לְהִתְעַסֵּק בְּדֶא"ח – תּוֹרַת הַחֲסִידוּת – בִּקְבִיעוּת בְּיוֹתֵר").

68) ("דְּגַם בַּעֲלֵי עֲסָקִים הַנִּמְצָאִים בַּחוּץ, שֶׁהֵם יוֹצְאִים אֶל הַחוּץ, הִנֵּה גַּם בָּהֶם צָרִיךְ לִהְיוֹת "אֶמְצָאֲךָ". דְּאַף שֶׁנִּמְצָאִים בַּחוּץ וְלָכֵן צָרִיךְ לִהְיוֹת אֶצְלָם עִנְיָן שֶׁל חִיפּוּשׂ, אַף עַל פִּי כֵן הַבַּקָּשָׁה הִיא שֶׁיִּהְיֶה "אֶמְצָאֲךָ בַחוּץ", שֶׁגַּם שָׁם יִמְצְאוּ אֶת הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא". – "מִי יִתְּנֶךָ" תשמ"ו. וּרְאֵה סֵפֶר הַמַּאֲמָרִים תש"ט עַמּוּד רכז שֶׁהַגִּילּוּי אֲלֵקוּת בָּהֶם הוּא עַל יְדֵי בְּחִינַת חוּץ).

69) (אָבוֹת ו, י).

70) (רְאֵה דִּבּוּר הַמַּתְחִיל "אֶת שַׁבְּתוֹתַי" – לִקּוּטֵי תּוֹרָה בְּהַר מא, א).

71) (סֵפֶר יְצִירָה פֶּרֶק א מִשְׁנָה ז).

72) (תְּהִלִּים פד, ג. רְאֵה לְעֵיל נג, ד. לְקַמָּן קו, א. לִקּוּטֵי תּוֹרָה בְּהַר מב, ד. שִׁיר הַשִּׁירִים א, א).

73) (פִּיּוּט "לְכָה דּוֹדִי" בְּקַבָּלַת שַׁבָּת).

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

"קוֹנֵה שָׁמַיִם וָאָרֶץ"[74]: כִּי הִנֵּה עֲלִיּוֹת הָעוֹלָמוֹת בְּשַׁבָּת, וְכָל מַה שֶּׁנִּתְבָּרֵר בְּשִׁשֶּׁת יְמֵי הַמַּעֲשֶׂה עוֹלֶה לִיכָּלֵל לְמַעְלָה בְּשַׁבָּת, זֶהוּ כִּמְשַׁל הַקָּנְיָן – שֶׁהַלּוֹקֵחַ נוֹתֵן תְּחִלָּה כֶּסֶף לְהַמּוֹכֵר, וְעַל יְדֵי זֶה מְקַבֵּל אַחַר כָּךְ הַחֵפֶץ שֶׁקּוֹנֶה לִרְשׁוּתוֹ. כָּךְ עַל יְדֵי יְרִידַת הַמִּדּוֹת עֶלְיוֹנוֹת בְּשִׁשֶּׁת יְמֵי הַמַּעֲשֶׂה לְבָרֵר נִיצוֹצִים, עַל יְדֵי זֶה נַעֲשֶׂה הַמְשָׁכַת וְהַעֲלָיָה בְּשַׁבָּת מ"טּוּרֵי דְּפַרוּדָא"[75] לִרְשׁוּת־הַיָּחִיד – "יְחִידוֹ[76] שֶׁל עוֹלָם"[77], וְזֶהוּ עִנְיַן הַקִּנְיָן שֶׁל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ־הוּא.

וְעַל דֶּרֶךְ זֶה גַּם כֵּן עִנְיַן גָּלוּת יִשְׂרָאֵל בְּמִצְרַיִם וּבָבֶל הוּא גַּם כֵּן שֶׁעַל יְדֵי זֶה מִתְעַלִּים הַנִּצוֹצוֹת שֶׁנָּפְלוּ שָׁמָּה, וְהֵן הֵן נִשְׁמוֹת רַבִּי עֲקִיבָא[78], רַבִּי מֵאִיר[79], עוֹבַדְיָה[80].

וְעַל דֶּרֶךְ זֶה נֶאֱמַר בִּקְרִיאַת־שְׁמַע (עֵקֶב יא, יד): "וְאָסַפְתָּ דְּגָנֶךָ כו'" – לְאָסְפָם לִבְחִינַת "אֶחָד – וְאָהַבְתָּ". דְּהַיְינוּ שֶׁעוֹסֵק בְּמַשָּׂא וּמַתָּן לְפָרְנֵס אֶת עַצְמוֹ וּבֵיתוֹ שֶׁזֶּהוּ יְרִידָה, אַךְ עַל יְדֵי זֶה נַעֲשֶׂה אַחַר כָּךְ עֲלִיָּה כְּשֶׁמִּתְפַּלֵּל בְּכֹחַ הָאֲכִילָה וְאוֹמֵר "אֶחָד – וְאָהַבְתָּ", וְלִמְסוֹר נַפְשׁוֹ בְּ"אֶחָד"[81]. וְלָכֵן נִקְרָא הַתְּפִלָּה "עוֹלַת תָּמִיד" (פִּנְחָס כח, ו) – עֲלִיַּת הַנִּצוֹצוֹת לְמַעְלָה[82] כו'. וְכָל תְּפִלּוֹת הַחוֹל מִתְעַלִּים בִּתְפִלַּת הַשַּׁבָּת[83]. :

וְזֶהוּ שֶׁנֶּאֱמַר "אֶמְצָאֲךָ בַחוּץ", שֶׁגַּם הַבַּעֲלֵי עֲסָקִים יִמְצָאוּהוּ בַּחוּץ, כֵּיוָן שֶׁעַל יְדֵי עִסְקֵיהֶם מִתְעַלִּים הַנִּצוֹצוֹת בְּ"אֶחָד". וְכָל יִשְׂרָאֵל מְקַיְּמִים זֶה, שֶׁהֲרֵי דִּינָא דִּגְמָרָא[84] הוּא שֶׁפָּרָשָׁה רִאשׁוֹנָה דִּקְרִיאַת־שְׁמַע צְרִיכָה כַּוָּונָה, וּלְדִבְרֵי הַכֹּל פָּסוּק רִאשׁוֹן צָרִיךְ כַּוָּונָה, וְהוּא עִנְיַן לְמִסּוֹר נַפְשׁוֹ בְּ"אֶחָד".

וּבְכָל יִשְׂרָאֵל יֵשׁ בְּחִינָה זוֹ, שֶׁאַף שֶׁאֵין לוֹ מְסִירַת־נֶפֶשׁ בְּפוֹעֵל, יֵשׁ בּוֹ מְסִירַת־נֶפֶשׁ בְּכֹחַ, שֶׁאֲפִילוּ כָּל שֶׁבְּקַלִּים יָכוֹל לִמְסוֹר נַפְשׁוֹ כו', וְעַל יְדֵי זֶה מִתְעַלִּים כָּל עֲסָקָיו לַה' אֶחָד, אִם כֵּן, הֲרֵי מַשָּׂא־וּמַתָּן וְעֵסֶק זֶה הוּא מֵעֵין וְעַל דֶּרֶךְ שֶׁהוּא יִתְבָּרֵךְ נִקְרָא "קוֹנֵה שָׁמַיִם וָאָרֶץ".

(וְלָכֵן הוּא בִּבְחִינַת "כְּאָח לִי"[85]).

וְהִנֵּה אַדְרַבָּה, בָּהֶם נֶאֱמַר (שִׁיר הַשִּׁירִים ח, א) "אֶשָּׁקְךָ" – בְּחִינַת נְשִׁיקִין, הוּא "אִתְדַּבְּקוּת רוּחָא בְּרוּחָא"[86]; עַל יְדֵי תְּפִלּוֹת הַבַּעַל־עֵסֶק, שֶׁהוּא בְּחִינַת אִתְכַּפְיָא וְיִתְרוֹן הָאוֹר מֵהַחֹשֶׁךְ[87], הוּא מְעוֹרֵר וּמַמְשִׁיךְ מִמָּקוֹם גָּבוֹהַּ מְאֹד[88]. אֲשֶׁר גִּילוּי בְּחִינָה זוֹ אֵינוֹ אֶלָּא בִּבְחִינַת נְשִׁיקִין. כִּמְשַׁל הַנְּשִׁיקִין שֶׁהוּא מֵחֲמַת עוֹצֶם הָאַהֲבָה, שֶׁלֹּא יוּכַל לְפָרֵשׁ בְּדִבּוּר[89], הִיא מִתְלַבֶּשֶׁת בְּהֶבֶל הַנְּשִׁיקִין כו'[90].

וְהָעִנְיָן:

כִּי בְּחִינַת "כְּאָח לִי" שֶׁעַל יְדֵי יוֹנֵק "שְׁדֵי אִמִּי", הַיְינוּ שֶׁינִּיקוֹתָם מִשֹּׁרֶשׁ אֶחָד, הַיְינוּ מֵהַתּוֹרָה שֶׁהִיא בְּחִינַת חָכְמָה־וּבִינָה כו', שֶׁנִּקְרָאִים אַבָּא־וְאִימָא.

אָמְנָם עַל יְדֵי אִתְכַּפְיָא וּבִטּוּל־הַיֵּשׁ לָאַיִן דְּבַעֲלֵי עֲסָקִים, "אִסְתַּלַּק יְקָרָא דְּקוּדְשָׁא בְּרִיךְ־הוּא לְעֵילָא"[91], שֶׁנִּמְשָׁךְ הָאוֹר מִבְּחִינַת אַיִן, שֶׁהוּא מְקוֹר הַתּוֹרָה, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב (אִיּוֹב כח, יב): "וְהַחָכְמָה מֵאַיִן תִּמָּצֵא כו'", וְנִמְשָׁךְ הִתְגַּלּוּת זוֹ בְּנָ"א כו'. וְאִם כֵּן הֵם בִּבְחִינַת "כְּאָח לִי" – שֶׁמְּקַבְּלִים שְׁנֵיהֶם מִשֹּׁרֶשׁ אֶחָד, אֲשֶׁר הַשֹּׁרֶשׁ הַהוּא גְּבוֹהַּ מִבְּחִינַת "שְׁדֵי אִמּוֹ" כו', הוּא בְּחִינַת

---

74) (לֶךְ לְךָ יד, יט. רְאֵה לִקּוּטֵי תּוֹרָה עֵקֶב טז, ג. וְסִידּוּר שַׁעַר בְּרִכַּת הַמָּזוֹן קיא, ב. וְשָׁם נִסְמָן).

75) (הֲרֵי הַנִּפְרָדִים. רְאֵה זֹהַר חֵלֶק א בְּרֵאשִׁית כט, ב. וַיֵּצֵא קנח, א. חֵלֶק ב פְּקוּדֵי רלד, סוֹף עַמּוּד א. וּרְאֵה לְקַמָּן קטז, ד).

76) (לְשׁוֹן הַמִּדְרָשׁ בְּרֵאשִׁית רַבָּה פָּרָשָׁה כה, ה. וּבְכַמָּה מְקוֹמוֹת).

77) (רְאֵה תַּנְיָא סוֹף פֶּרֶק לג. וּבְכַמָּה מְקוֹמוֹת).

78) (הָיָה בֶּן גֵּרִים. רְאֵה "סֵדֶר הַדּוֹרוֹת" בְּעֶרְכּוֹ).

79) (הָיָה בֶּן גֵּרִים. גִּיטִּין נו, א).

80) ("עוֹבַדְיָה [הַנָּבִיא] גֵּר אֱדוֹמִי הָיָה. וְהַיְינוּ דְּאָמְרִי אִינְשֵׁי: מִינֵּיהּ וּבֵיהּ אַבָּא נַיְזִיל בֵּיהּ גַּרְגָּא". סַנְהֶדְרִין לט, ב).

(וְעַיֵּן מַה שֶּׁנִּתְבָּאֵר לְעֵיל (בְּשַׁלַּח סא, א) בְּפָסוּק "בְּשַׁלַּח פַּרְעֹה").

81) (רְאֵה סֵפֶר הָעֲרָכִים חַב"ד עֶרְךְ אֶחָד – לִמְסוֹר נַפְשׁוֹ בְּאֶחָד חֵלֶק ח עַמּוּד שצג).

82) (רְאֵה לְעֵיל מִשְׁפָּטִים עו, א).

83) ("כִּי הַתְּפִלָּה נִקְרָא "עוֹלַת תָּמִיד" עַל שֵׁם עֲלִיּוֹת הָעוֹלָמוֹת שֶׁעוֹלִים לְמַעְלָה מַעְלָה בִּזְמַן הַתְּפִלָּה (עַיֵּן בַּזֹּהַר פָּרָשַׁת פִּנְחָס דַּף רמז עַמּוּד ב וּפָרָשַׁת פְּקוּדֵי דַף רס סוֹף עַמּוּד ב) כְּמוֹ שֶׁהַשַּׁבָּת נִקְרָא "עֹלַת שַׁבָּת" (פִּנְחָס כח, י) עַל שֵׁם עֲלִיּוֹת הָעוֹלָמוֹת שֶׁבְּשַׁבָּת. וְאַחַר כָּךְ הַתְּפִלּוֹת שֶׁל כָּל יְמֵי הַחוֹל עִם כָּל הַתּוֹרָה וּמַעֲשִׂים טוֹבִים שֶׁנִּכְלְלוּ בָּהֶן נִכְלָלִים בְּשַׁבָּת מַמָּשׁ". – לִקּוּטֵי תּוֹרָה בְּהַר שָׁם עַיֵּן שָׁם. וּרְאֵה סֵפֶר הַמַּאֲמָרִים תרכ"ט עַמּוּד קיג).

84) (בְּרָכוֹת יג, ב).

85) (וְעַיֵּן מַה שֶּׁנִּתְבָּאֵר עַל פָּסוּק "וַיִּשַּׁב יַעֲקֹב" בְּפֵירוּשׁ (וְאֶתְחַנַּן ד, כט) "וּבְקַשְׁתֶּם מִשָּׁם כו' וּמְצָאתָ כו'" (לְעֵיל כו, א).

86) (רְאֵה תַּנְיָא פֶּרֶק מה).

87) (קֹהֶלֶת ב, יג: "כִּיתְרוֹן הָאוֹר מִן הַחֹשֶׁךְ").

88) (עַיֵּן מַה שֶּׁנִּתְבָּאֵר בְּפָרָשַׁת נֹחַ בְּדִבּוּר הַמַּתְחִיל "מַיִם רַבִּים כו'" (לְעֵיל טז, ג וְאֵילָךְ)).

89) (רְאֵה בַּאוּרֵי הַזֹּהַר ח, א דִּכְלִי הַפֶּה אֵינוֹ מַסְתִּיר עַל הֶבֶל הַלֵּב. וּרְאֵה דִּבּוּר הַמַּתְחִיל וַה' אָמַר תער"ב).

90) (עַיֵּן מַה שֶּׁנִּתְבָּאֵר בְּדִבּוּר הַמַּתְחִיל "שִׁיר הַשִּׁירִים" פֵּירוּשׁ "יַשְּׁקֵנִי כו'" (לִקּוּטֵי תּוֹרָה שִׁיר הַשִּׁירִים א, ד).

91) (רְאֵה זֹהַר חֵלֶק ב קכח, ב. וְאֵילָךְ).

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

כֶּתֶר שֶׁלְּמַעְלָה מֵהַחָכְמָה וּבִינָה. וְזֶהוּ עִנְיָן שֶׁזְּבוּלוּן קוֹדֶם לְיִשָּׂשְׂכָר[92].

וְהִנֵּה כְּתִיב: וַיְנַשֵּׁק לָבָן לְבָנָיו[93] – שֶׁהֵם הַשְּׁבָטִים, שֶׁנִּקְרָאִים גַּם כֵּן בָּנִים לַ"לּוֹבֶן הָעֶלְיוֹן"[94], כִּי "בְּנֵי בָנִים הֲרֵי הֵם כְּבָנִים כו'"[95], כָּךְ יִתָּכֵן בְּחִינַת "כֹּאַח לִי" בְּקַבָּלָתָם מִבְּחִינַת אַיִן – מָקוֹר דְּחָכְמָה־וּבִינָה הַנִּקְרָאִים אַבָּא־וְאִימָא כו'[96].

"אֶנְהָגְךָ אֲבִיאֲךָ אֶל בֵּית אִמִּי" (שיר השירים ח, ב) הוּא בְּחִינַת תּוֹרָה. כִּי גַּם הַבַּעַל־עֵסֶק צָרִיךְ לִקְבּוֹעַ עִתִּים לַתּוֹרָה. כִּי הֲגַם שֶׁעִיקַּר עֲבוֹדָתָם הוּא עַל יְדֵי מַעֲשֶׂה, בִּבְחִינַת אִתְכַּפְיָיא וּבְמַעֲשֵׂה הַצְּדָקָה, מִכָּל מָקוֹם הַהַמְשָׁכָה צָרִיךְ לִהְיוֹת כְּסֵדֶר – שֶׁמִּתְלַבֶּשֶׁת תְּחִלָּה בְּמַחֲשָׁבָה וְדִבּוּר וְאַחַר כָּךְ בְּמַעֲשֶׂה. וּמַחֲשָׁבָה וְדִבּוּר זֶהוּ בְּחִינַת קְבִיעַת עִתִּים לַתּוֹרָה שֶׁל הַבַּעֲלֵי עֵסֶק (וְעִיקַּר גִּלּוּי "נְשִׁיקִין" הוּא עַל יְדֵי קְבִיעַת עִתִּים לַתּוֹרָה[97]).

וְלָכֵן בְּבַעֲלֵי תּוֹרָה נֶאֱמַר "יוֹנֵק שְׁדֵי אִמִּי", שֶׁהוּא לְשׁוֹן תְּמִידִי, כִּי "וְהָגִיתָ בּוֹ יוֹמָם וָלַיְלָה"[98] כְּתִיב. וּבְבַעֲלֵי עֵסֶקִים שֶׁהוּא רַק קְבִיעוּת עִתִּים נֶאֱמַר "אֶנְהָגְךָ אֲבִיאֲךָ אֶל בֵּית אִמִּי".

(וְעוֹד יֵשׁ לוֹמַר פֵּירוּשׁ "אֶנְהָגְךָ" בְּעִנְיָן אַחֵר: דִּלְפִי שֶׁשֹּׁרֶשׁ הַמְשָׁכָתָם – מִבְּחִינָה שֶׁלְּמַעְלָה מֵחָכְמָה וּבִינָה כַּנַּ"ל, עַל כֵּן אוֹמֵר "אֶנְהָגְךָ כו' אֶל כו'", שֶׁמַּמְשִׁיךְ מִבְּחִינָה עֶלְיוֹנָה לִבְחִינַת "אִמִּי" כו').

וְזֶהוּ "תְּלַמְּדֵנִי" (שיר השירים שם), שֶׁמִּבְּחִינַת מָקוֹם גָּבוֹהַּ כָּזֶה אִי אֶפְשָׁר לִהְיוֹת רַק בְּחִינַת מְקַבֵּל, וּכְעִנְיַן "וּדְבָרַי אֲשֶׁר שַׂמְתִּי בְּפִיךָ כו'" (יְשַׁעְיָה נט, כא)).

"אַשְׁקְךָ מִיַּיִן הָרֶקַח"[99] (שיר השירים ח, ב): הִנֵּה הַיַּיִן "מְשֻׁמָּח אֲלָקִים" (שופטים ט, יג). וְיַיִן הוּא בְּחִינַת "יֵינָהּ שֶׁל תּוֹרָה"[100], וְהוּא בְּחִינַת בִּינָה, בְּחִינַת תּוֹרָה־שֶׁבְּעַל־פֶּה. וְהֵיוֹתוֹ "מְשֻׁמָּח אֲלָקִים", הַיְינוּ כִּי "אֲלָקִים" הוּא מִדַּת הַצִּמְצוּם לִהְיוֹת הֶעְלֵם וְהֶסְתֵּר, וְעַל יְדֵי שֶׁמַּמְשִׁיךְ מִבְּחִינַת בִּינָה שֶׁהוּא בְּחִינַת שִׂמְחָה, גּוֹרֵם גִּילּוּי הַהֶעְלֵם כו', שֶׁלֹּא יַסְתִּיר וַיַּעְלִים. וְזֶהוּ "אַשְׁקְךָ מִיַּיִן".

אַךְ "יַיִן הָרֶקַח"[101] הַיְינוּ שֶׁיֵּשׁ בּוֹ רֵיחַ הַטּוֹב. כִּי הָרֵיחַ שָׁרְשׁוֹ מִמָּקוֹם גָּבוֹהַּ שֶׁהוּא בְּחִינַת מַקִּיף, וְהוּא לְמַעְלָה מִבְּחִינַת מָזוֹן. שֶׁהַמָּזוֹן הוּא לַגּוּף, אֲבָל הָרֵיחַ אָמְרוּ רַז"ל[102] שֶׁ"הַנְּשָׁמָה נֶהֱנֵית מִמֶּנּוּ וְלֹא הַגּוּף", וְהַיְינוּ לְפִי שֶׁהוּא בְּחִינַת תַּעֲנוּג הָעֶלְיוֹן, שֶׁאֵינוֹ נִתְפָּס וּמִתְלַבֵּשׁ בְּכֵלִים.

וְהִנֵּה זֶהוּ יִתְרוֹן מַעֲלַת קְבִיעוּת עִתִּים לַתּוֹרָה שֶׁל הַבַּעַל־עֵסֶק, שֶׁהוּא בְּחִינַת אִתְכַּפְיָיא יוֹתֵר מִבְּיוֹשְׁבֵי אוֹהָלִים, עַל כֵּן נִקְרָא עֵסֶק תּוֹרָתָם "יַיִן הָרֶקַח", שֶׁהָרֵיחַ הוּא דָּבוּק מִדָּבָר חָרִיף וְקִיּוּהָא כו'[103]. שֶׁיַּיִן זֶה עִם הֶיוֹתוֹ מַשְׁקֶה, שֶׁהוּא בְּחִינָה פְּנִימִית, יֵשׁ בּוֹ גַּם כֵּן רֵיחַ וּבְחִינַת מַקִּיף כו'.

וּמִי שֶׁאֵינוֹ יָכוֹל לִלְמוֹד כְּלָל וְלִקְבּוֹעַ עִתִּים לַתּוֹרָה, עָלָיו נֶאֱמַר גַּם כֵּן (שיר השירים ח, ב): "מֵעֲסִיס רִמּוֹנִי". עַל דֶּרֶךְ מַאֲמַר רַז"ל[104] עַל פָּסוּק (שיר השירים ד, ג) "כְּפֶלַח הָרִמּוֹן רַקָּתֵךְ", שֶׁ"אֲפִילּוּ רֵיקָנִין שֶׁבָּךְ מְלֵאִים מִצְוֹת כְּרִמּוֹן". כִּי "רֵיקָנִים" אֵין פֵּירוּשׁוֹ פּוֹשְׁעִים וּמוֹרְדִים חַס־וְשָׁלוֹם, רַק שֶׁאֵין בָּהֶם תּוֹרָה, אֲבָל מְלֵאִים מִצְוֹת וְדֶרֶךְ אֶרֶץ. וַהֲרֵי הַמִּצְוֹת מְעוֹרְרִים גַּם כֵּן גִּילּוּי תַּעֲנוּג הָעֶלְיוֹן. וְכַנּוֹדָע מֵעִנְיַן "רֵיחָא דִּלְבוּשַׁיְיכוּ כו'"[105], כִּי "נָעוּץ תְּחִלָּתָן בְּסוֹפָן". וְלָכֵן נִקְרָא "עֲסִיס רִמּוֹנִי" שֶׁהוּא גַּם כֵּן מֵשִׁיב אֶת הַנֶּפֶשׁ[106]. :

---

92) (בְּרָכָה לג, יח וּבְפֵירוּשׁ רַשַׁ"י).

93) (וַיֵּצֵא לב, א: "וַיַּשְׁכֵּם לָבָן בַּבֹּקֶר וַיְנַשֵּׁק לְבָנָיו וְלִבְנוֹתָיו").

94) (רְאֵה לְעֵיל וַיֵּצֵא כב, ד).

95) (יְבָמוֹת סב, ב).

96) (וְעַיֵּן בְּהַאי גַּוְונָא בַּ"פַּרְדֵּס" שַׁעַר הַחֲמִישִׁי, פֶּרֶק ג' בְּשֵׁם הַ"בֵּית יוֹסֵף": וּמִלְּכוּת נָפִיק כו' [מִכֶּתֶר, וְאַבְרָהָם מִן חָכְמָה, הָווּ כְּאִלּוּ נָפְקוּ תַּרְוַוּיְיהוּ מֵאֲתַר חַד], וּמִשּׁוּם הָכִי קָאָמַר אַבְרָהָם [עֲלֵהּ (בְּרֵאשִׁית כ, יב): וְגַם אָמְנָה אֲחוֹתִי בַּת אָבִי הִיא אַךְ לֹא בַת אִמִּי] כו').

וְעַיֵּן מַה שֶּׁנִּתְבָּאֵר לְעֵיל בְּבֵיאוּר עִנְיַן "יוֹדוּךָ אַחֶיךָ כו'" וְעִנְיַן "בְּנֵי אָבִיךָ כו'" (לְעֵיל וַיְחִי מה, א וְאֵילָךְ. מו, ד)).

97) עַיֵּן בַּתַּנְיָא פֶּרֶק מ"ה.

98) (יְהוֹשֻׁעַ א, ח. רְאֵה אוֹר הַתּוֹרָה נַ"דְ פֶּרֶק ב עַמּוּד תשלז).

99) (יַיִן הָרֶקַח: נִתְבָּאֵר בְּאוֹר הַתּוֹרָה שִׁיר הַשִּׁירִים פֶּרֶק ב עַמּוּד תרסז. תשיב).

100) (רְאֵה פְּסִיקְתָא זוֹטְרָא וַיְחִי מט, יא).

101) (הָרֶקַח – עִנְיַן תַּעֲרוֹבוֹת בְּשָׂמִים, כְּמוֹ (תְּשָׁא ל, כה): 'רוֹקַח מִרְקַחַת'. מְצוּדַת צִיּוֹן).

102) (בְּרָכוֹת מג, ב).

103) (וְעַיֵּן מֵעִנְיַן רֵיחַ – עַל פָּסוּק "רְאֵה רֵיחַ בְּנִי" (לְעֵיל כ, ג־ד)).

104) (עֵירוּבִין יט, א. וְהַר חֵלֶק ב ק, א. רְאֵה אוֹר הַתּוֹרָה בְּרֵאשִׁית כֶּרֶךְ ג תפד, ב. לִקּוּטֵי תּוֹרָה לְנ' פָּרָשִׁיוֹת בְּרֵאשִׁית כג, ב. לִקּוּטֵי שִׂיחוֹת חֵלֶק טז עַמּוּד 437 הֶעָרָה 25).

105) (רֵיחַ הַלְּבוּשִׁים שֶׁלָּכֶם. וְהַר חֵלֶק ג קפו, א. רְאֵה לְעֵיל נב, ב).

106) (וְלָכֵן בְּמַעֲלַת הָיוּ תְּלוּיִים רִמּוֹנִים, כִּי הַמַּעֲלַת הוּא בְּחִינַת "מְעוּל צְדָקָה כו'" (יְשַׁעְיָה סא, י). וּכְמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר בְּמָקוֹם אַחֵר עַל פָּסוּק "שׂוֹשׂ אָשִׂישׂ כו' מְעוּל צְדָקָה יְעָטָנִי" (לִקּוּטֵי תּוֹרָה נִצָּבִים מח, ג), וְעַיֵּן שָׁם).

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

ב.
הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא דובער - אדמו"ר האמצעי

~ תורת חיים ~

ויהי כל הארץ שפה אחת

(ז) **וזהו** שא' מי כמוך באלים הוי"ה כו'. דלכאורה זהו פלא גדול מאד וכי יש אלקי' זולת שם הוי"ה ח"ו שא' מי כמוך באלים ה' כו' והלא אמר ואין עוד אלקים מבלעדי כו'. אלא הענין הוא משום דגם בשאר שמות דאל ואלקי' וצבאות ושדי וכה"ג הן בבחי' אלקות ממש כנ"ל (ואדרבה בתחלה עלה במח' לברוא במדה"ד שהוא שם אלקי' כמ"ש בראשית ברא אלקי' וכל מע"ב הוא בשם אלקי' דוקא כמו ויאמר אלקים ואח"כ שתף מדה"ר כו') וע"כ אינן נמחקי' כנ"ל עכ"ז א' מי כמוך באלים הוי"ה משום דשם הוי"ה שבמדת הת"ת שהוא קו האמצעי בכלל הוא העליון מכול' ושרש ומקור לכל בחי' שם הוי"ה שבכל ספי' ומדה וע"כ או' ה' אלקינו היינו שם הוי"ה הכללי שהוא מקור לכל שם הוי"ה שבפרט בע"ס דאצילות הוא הוי"ה אחד ממש בבחי' אח"פ שבעצמות אא"ס שהכל נכללים בו מטעם הנ"ל וד"ל. (אך מ"ש מי כמו' באלי' כו' משמ' ששם הוי"ה גדול מכל השמו' בין באורות בין בכלים דהגם שיש שם הוי"ה בפרט בכל המדות וספי' בפנימי' שלהם גדול שם הוי"ה שבת"ת מכולם להיותו כולל כל ההויות כולם וגם בבחי' הכלים המגבילי' את האור גדול הוא שם הוי"ה משם אל ואלקי' כו' לפי שגם בבחי' הכלי שלו שהוא בבחי' אלקי' שבו מאיר האור דא"ס כמו באור הפנימית וכמ"ש ה' אלקיו עמו וכן א' בכמה מקומות הוי"ה הוא האלקי' דכולא חד ממש כו' וד"ל). (ומ"ש עוד מי כמוך נאדר בקדש כו' דקאי אל שם הוי"ה דסמיך לי' שהוא נאדר בקדש היינו שמבחי' מ"ה דאור אבא שנק' קדש העליון כידוע שקדש מלה בגרמי' כמ"ש בזוהר שהוא בבחי' אין דכתר שלמעלה מהתפשטות בהשגה דבינה וכמ"ש והחכ' מאין תמצא הוא שמתלבש בשם מ"ה דהוי"ה בבחי' הת"ת דוקא כמ"ש מה שמו ומה שם בנו שהוא בחי' פנימי' דאור אבא שבו"א כידוע וזהו נאדר בקדש בתוקף אור הקדושה שבפנימי' החכ' דכתר שנק' ח"ם כו' שאעפ"י שגם ב' המדות דחו"ג שרשם בח"ם דא"א אבל אין זה רק מחיצוניות שבו כי אין בהן שלימות דעצמות אור החכ' מאחר שהן בבחי' קו א' לימין או לשמאל ואין בכל א' שלימות מצד המנגדו שסותרו שמדת החסד סותר למדת הדין ומדת הדין סותר למדת החסד וכך הוא בשרשם בח"ם כח שכל המשכיל לחסד סותר לכח השכל המשכיל כלפי דין ואין זה נק' אמת אבל מדת הת"ת שכלול מדבר והיפוכו חסד ודין כאחד שהוא ההכרעה שבאה ממקור העליון משני הדיעות דחו"ג דהיינו בבחי' כתר שבחכ' וכמו קו המשקולת שמכריע לימין או לשמאל הרי זהו הנק' מדת אמת דוקא וע"כ פנימית החכ' דתורה נק' אמת והיא מדתו של יעקב בבחי' הת"ת שנא' תתן אמת ליעקב וז"ש ונתתם לי אות אמת כמ"ש בזוהר וד"ל):

ג.
הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא מנחם מענדל - אדמו"ר ה'צמח צדק'

~ דרך מצותיך ~

מאמרי אדמו"ר הצמח צדק - ואולם חי אני

ז. (**וביאור** הענין כי הנה המרגלים טענו שני טענות א' על הארץ עצמה והוא מ"ש ארץ אוכלת יושביה היא, הב' על יושבי הארץ שהם גבורים מאד כי חזק הוא ממנו אפי' בעה"ב אינו יכול להוציא כליו ח"ו. ולכאורה שני טענות אלו קצת כסותרות זא"ז כמ"ש בשל"ה. אך באמת המכוון הכל א' שהם לא רצו בעבודה זאת לירד לעסוק במצות מעשיות התלוים בארץ דוקא שכמעט כל המצות תלוי' בארץ והמכוון הכל להעלות ניצוצי קדושה שנפלו בשבה"כ כנ"ל בענין את כל הארץ. וכן ע"י כל אכילה ושתיה וכו', ולכן טענו ע"ז כי זה דבר הקשה מאד להשפיל א"ע

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

כ"כ ולהעלות שהרי אפי' בעה"ב א"י כו' כי חזק הוא ממנו, שבחי' הכבוד נתלבש בתוכם כהתלבשות הנשמה בגוף ושייך לומר כי חזק וכו', ואי לזאת ארץ אוכלת יושביה היא ופי' הה"מ ז"ל שאמרו שהנמשך אחר העשי' בגשמיות ומתענגים בתענוגי עה"ז, וזהו יושביה שמתעכב שם, מוצאים מקום לפרוש מהקב"ה וכו', ולכן לא רצו כלל העסק במצות מעשיות רק ברוחניות בדו"ר וכמו שהיו במדבר אוכלי המן כו'. וא"כ דבתם הי' על בחי' כבוד תתאה המתלבש בבי"ע ורצו שיהי' העסק בתומ"צ רוחני' כמו שהוא עדיין בבחי' כבוד עילאה שמשם הי' שרשם מבחי' כבוד מלכותו ל' נסתר ולא מבחי' כבוד מלכותך שהיא כבוד תתאה, לכן מיד וכבוד ה' נראה כו' כי בבחי' זו פגמו ובאמת שגו ברואה מטעם הנ"ל (דכבודי לאחר לא אתן רק מבחי' שערות יונקים, עמ"ש ע"פ אגדתא דר' בנאה הוה מציין מערתא, שבקדושה הוא בחי' התלבשות והשתלשלות עו"ע מבחי' למד כלים דמל' דאצי' שנעשי' נשמה לבי"ע משא"כ השאר אין יונקים רק מבחי' שערות כו' והנה אף שזהו טעם מספיק אלמעלה אבל מ"מ הנה"א מלובשת בנה"ב אך באמת ע"ז אמרו אלמלא עזרו וכו' וע' בענין דרוש דנחש ועה"ד ההפרש בין פנימי למקיף. ועי"ל דגם באדם בחי' יחידה אינה מתלבשת בסוד ומכלב יחידתי, וע"ז נאמר ג"כ וכבודי וכו' שהנשמה נק' כבוד. והנה פי' ואולם חי אני י"ל דה"פ דכמו שמהו"ע אינו מתלבש בשום נברא אפי' מהספי' כי למת"ב כך כבודי אינו מתלבש בהסט"א ח"ו ואי לזאת וימלא כבוד כו'). ולא זו אלא דדוקא ע"י העלא' זו דגשמיות יומשך גלוי רב יותר דהיינו שימלא כבוד ה' שהוא בחי' גלוי מקור הכבוד הנק' מקומו ונק' ג"כ חופה שלמעלה גם מבחי' כבוד עילאה שיתגלה דוקא ע"י עסק העלא' אותיות דשבה"כ הנ"ל כי שרש בחי' כבוד תתאה גבוה מאד נעלה בסוד אחע"ב וזהו שמלך שמחל על כבודו אין כבודו מחול משא"כ חכם שמחל על כבודו כבודו מחול שבחי' המל' שרשה למעלה מהחכמה וע"ז נאמר גלה כבוד מלכותך והוא בביאת המשיח שיהי' נק' מלך אך הוא מלך עילאה שלמעלה גם מהחכמה כו' ומלך תתאה שרשו ממלך עילאה כו' ולכן משרע"ה שהי' למעלה מעלה משרש המרגלים שהי' מבחי' ח"ע אעפ"כ ביקש מאד ליכנס לארץ. ומה שלא אמר בשכמל"ו נ' משום שאז קודם שנכנס לארץ לא היה אפשר להמשיך בחי' זו וכמ"ש במ"א בענין שתיקן רק ברכת הזן ולא ברכת הארץ כו' יעו"ש דשייך לזה, כי ברכת הארץ ובשכמל"ו ענין א' הוא. וענין הראיני את כבודך שביקש משרע"ה הוא בחי' גילוי איה מקום כבודו וכו' והושב ושמתיך בנקרת הצור וכו' וכמ"ש במ"א ענין הצור מהו, בעזר הצור ב"ה, והנה פי' וימלא כבודי היינו שיתגלה בחי' איה מקום כבודו שע"ז נאמר גלה כבוד מלכותך כמ"ש בביאור ע"פ עד הגל כו' ע"ש):

מהו וימלא כבוד וכן בשכמל"ו הלא מכה"כ. ומהו בכה"מ ואיה מקום כבודו כיון שמכה"כ. פי' כי לא מחשבותי כו' כי ע"י מחשבת אנא אמלוך נתהוו כל העולמות בראשית נמי מאמר הוא ואמירה בלב אך עלמין דאתגליין נמשכו ע"י הדבור:

ומחשבה זו נק' כבוד לכבודי בראתיו וכו' וזהו ירידה גדולה ע"כ צריך ברכה והמשכה וזהו בכה"מ פי' ממקומו כח המחשבה, ברכות והודאות למלך וכו' וזהו עד שלא נה"ע הי' הוא ושמו שהי' מחשבה בכחו ומיוחדת עמו: (**וזהו** בב"ש יחיד מלך וכו' שמבחי' יחיד נמשך להיות מחשבת אנא אמלוך, ובישתבח העלא' מלך נכלל בבחי' יחיד כמו שהי' הוא ושמו כו' אך להיות המשכת מלך הוא ע"י צמצומי' זכר רב טובך וכו'. ג"פ קק"ק אח"כ מכה"כ, ולכן המלאכים שואלים איה מקום כבודו אף דמכה"כ אבל מקום כבודו הוא בחי' איה היה הוא ושמו וכו'. (לפמ"ש ע"פ כי על כל כבוד מובן דיש כבוד תתא' וכבוד עילא' מל' וחכמה, גם י"ל דכבוד עילא' נק' מל' דתבונה ע' סידור כבוד מלכותך כבוד מלכותו וחופה שעליהם מקום כבודו הנ"ל וזהו כבוד אלקי' וכבוד מלכים כו'):

והמשכת הכבוד ע"י אתעדל"ת מס"נ באחד מסירת הרצון מיש לאין וממשיך מאין ליש ואספת דגנך העלא' אותיות וזהו וימלא כבודי את כל הארץ:

ועליי' זו ע"י יעקב תתן אמת ליעקב והחיות נושאות וכו' ויעקב נחלה בלי מצרים רחמנות וע"י העלא' אותיות מים תחתונים בוכים נתעורר רחמנות כבן המלך שיצא משביה ובא אצל אביו שנתעורר הרחמנות משא"כ בעודו רחוק ממנו, וזהו תתן אמת א' פלא עליון נמשך עד תיו סופא דכל דרגין, רננו צדיקים כי ברחמנות זה כלול ג"כ שמחה:

וזהו ואולם חי אני כי המרגלים טעו לאמר כי חזק הוא ממנו כיון שמלכותך מכ"ע שגם ע' שרים מקבלים חיות מבחי' כבוד מלכותו וסברו שחיותם הוא ג"כ בבחי' התלבשות בתוכם ממש וכו' ובאמת טעו כי כבודי לאחר לא אתן כתיב וחיותם אינו אלא בבחי' מקיף עליהם מלמעלה בבחי' צל וזהו ואולם חי אני עצמותו ומהותו ית' ע"י וימלא כבודי את כל הארץ כנ"ל ועי"ז סר צלם והיו כלא היו וכו' וזהו רננו צדיקים צ"ע וצ"ת לישרים נאוה תהלה בחי' יושר שמומ"ט שוין כו':

המרגלים רצו שיהי' תומ"צ ברוחניות כבוד עילאה ולא כבוד תתאה ובאמת זה אינו כי נעוץ סופן וכו':

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

ד.
הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שמואל - אדמו"ר מוהר"ש

~ תורת שמואל תרל"ג ~

חייב אינש לבסומי

ולהבין ענין אין השם שלם, הענין הוא דהיינו שאין מאיר בחי' י"ה בו"ה, והנה מתחלה י"ל ענין ו"ה של שם הוי' דהנה ו' הוא בחי' ששה מדות לך ה' הגדולה והגבורה כו', והנה מדת החסד נק' בשם גדולה לפי שהוא בחי' התפשטות גדולתו ית' וכמ"ש גדול הוי' ומהולל מאד ולגדולתו אין חקר, לפי שהוא בבחי' התפשטות גדולתו למעלה עד אין קץ ולמטה עד אין תכלית, והנה למטה נק' גדולה בחי' אהבה, ולכאו' אינו מובן איך שייך לומר שאהבה נק' בשם גדולה, בשלמא למעלה שייך לומר גדולה ע"ש התפשטו' גדולתו למעלה עד אין קץ ולמטה עד אין תכלית, משא"כ למטה איך נק' אהבה בשם גדולה, אך הענין הוא דהנה כתי' ונתתי לך מהלכים בין העומדים האלה, דהנה מלאכים נק' בשם עומדים אף שיש להם אהבה ותשוקה בכלות הנפש ממש מ"מ נקראים עומדים, שעומדים תמיד במדרגה אחת ואין להם שום תום' וגרעון באהבה זו, משא"כ נשמות שנק' מהלכים ע"ש שהולכים תמיד בעלי' מדרגא לדרגא והאהבה נגדלת אצלם עד שנעשה אהבה בכל מאדך בלי גבול ממש, וע"כ נק' אהבה זו בשם גדולה ע"ש שנגדלת תמיד עד בלי גבול כו'. וזהו כמו ענין מ"ש גדילים תעשה לך על ארבע כנפות כסותך שהציצית נק' גדילים והיינו לפי שד' ציצית הם כנגד ד' חיות המרכבה שהן בבחי' גדולה וכמ"ש רז"ל על ר"י בן זכאי לא הניח דבר גדול ודבר קטן, דבר גדול מעשה מרכבה, וזהו שאומרי' בשעת לבישת הטלית ה' אלקי גדלת מאד כו' וע"כ נק' גדילים, והנה עי"ז נמשך מלמעלה ג"כ בחי' גדולה וכמ"ש הבו גודל לאלקינו שהוא המשכת הגדולה מבחי' ה' אלקי גדלת מאד, ולגדולתו אין חקר כו'.

והנה אהבה היא מרחוק דהיינו כשמתבונן איך שהוא רחוק מה' בתכלית עי"ז נעשה לו אהבה ותשוקה לאוא"ם כו', משא"כ יראה היא מקרוב דוקא כשמתבונן איך שמלא כל הארץ כבודו הארץ הלזו הגשמי' עי"ז תפול עליו אימה ופחד כו', והנה יראה היא בגימ' גבורה כי שרש היראה הוא מבחי' גבורה, והיינו לפי שהיראה צריך שיהי' בבחי' גבורה להתגבר על נה"ב ולאהפכא אותו מחשוכא לנהורא שזהו ע"י גבורה, וכן למעלה כתי' אתה גבור לעולם אד', והיינו כי עולם הוא מלשון העלם שמעלים ומכסה על בחי' גילוי אוא"ם לפי שעולם הוא בחי' שם אלקי' וכמ"ש בראשית ברא אלקי' ואלקים בגימ' הטבע שמעלים ומסתיר כו', אך אתה גבור לעולם אד' היינו שהוא מתגבר על הטבע ולהיות היפוך הטבע כמו קרי"ם וכדומה שהוא היפוך הטבע, וזהו אתה גבור לעולם שהוא ע"י גבורה בחי' התגברות וכמ"ש כי גבר עלינו חסדו שהוא בחי' התגברות החסד, וכך יראה היא בחי' גבורה שהוא בחי' התגברות על הנה"ב וכמ"ש איזהו גבור הכובש את יצרו כי ע"י יראה נדחה הרע יותר מע"י האהבה כי יראה היא שרש לשם"ה מל"ת לדחות את הרע.

והנה שני מדות אלו הוא בחי' שמאל דוחה וימין מקרבת כי יראה הוא בחי' שמאל דוחה שמדחה א"ע איך שהוא שפל ונבזה והוא רחוק מה' בתכלית, והנה מבחי' זו יכול ח"ו ליפול לגמרי, וזהו ענין מדת הת"ת שהוא בחי' רחמים שמעורר ר"ר על נפשו אמת שהוא רחוק מצד נפש הבהמית מ"מ מצד נפש האלקי' שהיא חלק אלק' ממעל וירדה למטה כ"כ וא"כ הרחמנות גדולה עלי' וע"י התעוררות רחמים על נפשו עי"ז נעשה ואימתך אל תבעתני שלא ליפול מזה מבחי' שמאל דוחה כו'. והנה שלשה מדות אלו הם כפולים ונעשים וא"ו וכמ"ש ובגפן שלשה שריגים שהוא מלשון מטה מסורגת דהיינו כפולים כו' שזהו בחי' נה"י שבהשתלשלות המדות עד סוף המעשה יש ג"כ בחי' אלו והם תורה ועבודה וגמ"ח, וזהו שארז"ל על שלשה דברים העולם עומד על התו' ועל העבודה ועל גמ"ח. והנה כל הג' קוין אלו צריך שיהי' בשמחה ובטוב לבב דוקא, וכמ"ש תחת אשר לא עבדת את ה' אלקיך בשמחה ובטוב לבב וכן בצדקה כתי' אל ירע לבבך בתתך לו כו', וכן בת"ת ארז"ל וכן לדבר הלכה, שצריך להיות כולם בשמחה דוקא, וזהו ענין נה"י כו'.

וכל זה הוא בחי' וא"ו של שם הוי', והה"א של ש' הוי' ז"ע מחדו"מ, דהנה תמונת הה"א הוא ששני קוין הם מחוברים והקו השלישי הוא נפסק, והיינו ששני קוין מח' ודבור הם מחוברים שיש להם התחברות זע"ז כו' כי מה שהוא חושב הוא מדבר, משא"כ בחי' מעשה הוא נפסק וכמ"ש לכבודי בראתיו יצרתיו אף עשיתיו הפסיק הענין כו', אך מ"מ בבחי' רגל הקצר יש פתח קטן וז"ע פיה פתחה בחכ', דהיינו שלמטה בבחי' עשי' נמשך דוקא מבחי' חכ', וכמ"ש כולם בחכ' עשית, ה' בחכ' יסד ארץ, וזהו ו"ה כו'.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

ה.
הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שלום דובער - אדמו"ר מוהרש"ב

~ המשך תער"ב ~

את ה' האמרת היום, שבת פרשת תבוא, תער"ג

את ה' האמרת היום להיות לך לאלקים כו', ולשמור חוקיו ומצותיו כו', וה' האמירך היום להיות לו לעם סגולה ולשמור כל מצותיו כו', הנה האמרת והאמירך הן ל' שבח והוא שבח נש"י להקב"ה ושבח הקב"ה לנש"י כו'. והקשה באוה"ח מהו אומרו לשמור כל מצותיו בשבח הקב"ה לישראל כו', דהנה בשבח ישראל להקב"ה ניחא או' ולשמור חוקיו ומצותיו דהיינו שמקבלים עליהם עומ"ש ותומ"צ כו', אבל בשבח הקב"ה לישראל מהו"ע ולשמור כו'. והנה רז"ל בגמ' דברכות אמרו אתם עשיתוני חטיבה אחת בעולם אף אני אעשה אתכם חטיבה א' בעולם, אתם עשיתוני חטיבה כו' שמע ישראל כו' ה' אחד, אף אני אעשה חטיבה כו' ומי כעמך כישראל גוי אחד כו', וצ"ל שייכות הענינים דה' אחד וגוי אחד זל"ז כו'. ולהבין זה ילה"ק משנת"ל במ"ש ה' אלקי אתה ארוממך דג' תי' ה' אלקי אתה כולל כל ההשתל' דע"ס דאצי', ה' הוא חכ' דהוי' בחכ' אלקי בינה אתה חסד ומל', ופי' ארוממך לרומם כללו' ההשתל' בבחי' רוממות הכתר ע"י המס"נ דק"ש למסור נפשו באחד ואה' דבכל מאדך כו', ועי"ז נמשך גילוי אור חדש מבחי' רוממות הכתר בכדי לבטל בחי' מל' דנוגה שעז"א ושמת מעיר לגל כו', דבכדי שתהי' ההמשכה זהו ע"י העלאה בתחלה שמרומם בחי' ההשתל' ברוממות הכתר עי"ז נמשך גילוי האור חדש כו', וזהו אודה שמך שהוא בחי' המשכת האור בבחי' שמך בחי' המל' בכדי שיהי' הגילוי בבי"ע להיות הנס בפו"מ בבחי' ביטול הנוגה כו'. קפז) **ואחר** זה או' כי עשית פלא עצות מרחוק כו', ופי' בזהר כסוייא ולבושא לאתלבשא נהורא סתימא עמיקא וטמירא בכסוייא דנהורא אחרא כו', והיינו דפלא הוא בחי' כיסוי ולבוש לנהורא סתימא כו', וזהו כמ"ש בזהר בלק דר"ד ע"ב גבי נהורא קדמאה כו' דלא הוה יכלין עלמא למסבלי' מה עביד קוב"ה עבד נהורא לנהורי' לאתלבשא דא בדא כו'. והענין הוא כמ"ש הפרד"ם שער ס' האצי' פ"ד בענין השתל' הספי' מהכתר אל החכ' ומחכ' לבינה כו', שכ"ז הוא בכדי שיתגלם האור בכדי שיהי' בבחי' מציאו' כו', דהאורות כמו שהן ה"ה בבחי' פשיטו' ואין העולמות יכולים לקבל אור כזה כו', וע"י ס' ההשתל' מהכתר אל החכ' ומחכ' לבינה כו' מתגלם האור שנעשה בבחי' מציאו' אור שביכולת העולמו' לקבלו כו'. ובשער טעם האצי' פ"ו כ' שבסדר האצי' מתרחק האור משרשו ומקורו וע"ז הוא שנעשה מדרי' פרטי' כו', וכן כל מדרי' מתחלקת לפרטים כו', דהאור כמו שהוא כלול במקורו אינו ניכר המדרי' פרטי' שבו (וכמשנת"ל פי"ט ופכ"א בענין ע"ס הגנוזות) וכל מדרי' הוא בבחי' כללית כו', וע"י שנתרחק האור ממקורו (דגם התגלו' הראשונה היא ריחוק ממקורו, והיינו מפני שכל התגלות הוא ע"י הצמצום דקודם הצמצום הי' הכל כלול בעצמותו ית', וע"י הצמצום הוא היציאה והתגלות חוץ לעצמותו כבי', וזהו דגילוי הקו בראשית המשכתו היא בבחי' ריחוק ממקורו (הגם שנוגע ודבוק במקורו ה"ז ע"י הפסק הצמצום כו'). ולבד זאת הנה כל התגלות אפי' בחי' גילוי מההעלם ה"ז בחי' ריחוק ממקורו, וכמו בענין אצי' דהתגלות האור מאוא"ס המאציל ה"ז בחי' ירידה, וכמ"ש בתו"א ד"ה פתח אלי' בענין וירדתי ואצלתי מהרוח אשר עליך אוריד ואמשיך בחי' שלך למטה ממדריגתך, הרי דאצי' רוחו של משה הוא בחי' ירידה בהאור לגבי שהי' כלול ברוחו של משה כו', דכמו"כ הוא בענין האצי' דהאור כמו שכלול במקורו באוא"ס המאציל הוא במעלה עליונה יותר וההתגלות הוא בחי' ירידה בהאור, והוא דבעצם מעלתו אינו כמו במקורו, וגם שנעשה בבחי' מציאות אור כו' (ועמשנת"ל פכ"ט). והנה בע"ח שער הנקודים פ"ב דהצמצום הוא בשביל האצי', והיינו דאור האצי' הוא שבא ע"י הצמצום כו', וכ"ה בתו"א ד"ה הנ"ל, ומ"מ במדרי' פרטיות הרי אצי' הוא בחי' גילוי ההעלם, וכן הקו בכלל הוא בבחי' גילוי ההעלם ממקורו, וכמשנת"ל פי"ח דבשרשי האורות הצמצום הוא בבחי' מיעוט לבד כו' וההתגלות היא בחי' ירידה לגבי מקורו כו', וכל מה שיורד ונמשך ה"ה מתרחק יותר ממקורו ועמ"ש בסי' בד"ה להבין ענין כד אנת תסתלק) עי"ז ניכר כל מדרי' פרטי' שבאור וכל מדרי' בא בבחי' התחלקו' כו'. וה"ז כמ"ש בע"ח שע"י הקו נעשה מעומ"ט כו', דלהיות שבקצהו העליון נוגע ודבוק באוא"ס ובקצהו התחתון אינו נוגע ודבוק כו', לכן כל מה שמתרחק ממקורו ה"ז בבחי' מטה לגבי המעלה כו' ועי"ז נעשה ההתחלקות למדרי' פרטי' כו' (ועמש"ל פל"א דהקו הוא בבחי' נקודות פרטי' כו'), וע"כ כל מדרי' כשמלבשת המדרי' העליונה ממנה ה"ז נעשה לבוש והעלם לאור העליון כו', ואין הכוונה בבחי' לבוש המעלים ח"ו, כ"א מה שבא האור באופן אחר מכמו שהוא במדרי' העליונה כו'. דז"ע

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

ההתלבשו' דכאשר המדרי' העליונה מתלבשת בהמדרי' התחתונה ה"ה נעשית כמהות המדרי' התחתונה כו', וכמ"ש בע"ח בענין מעבר והתלבשו' כו'. והגם דבהתלבשו' הוא שהמדרי' המתלבשת באה בהתגלו' בהמדרי' התחתונה כו', הנה אדרבה דוקא ע"י שבאה בהתגלו' בההתלבשו' עי"ז דוקא היא נעשית כמהות המדרי' התחתונה כו'. וגם זאת הוא בהתלבשו' שהמדרי' תחתונה מתעלה במדרי' ע"י שמתלבש בה המדרי' העליונה כו', ומ"מ המדרי' העליונה היא כמהות המדרי' התחתונה כו' וכמ"ש במ"א. דכמו"כ הוא גם בענין השתל' הכתרים זמ"ז דע"ה דשם אינו שיך בחי' התלבשו' (אדרבה שם הוא בבחי' התכללו' שהעליון מעולה כו', והעיגול תחתון כלול בהעליון שהוא מה שנכלל ובטל להעליון כו'), מ"מ ע"י שמתרחק ממקורו מתמעט האור, וז"ע הכתרים הפרטים כמו כתר דאצי' וכתר דברי' כו' (ובאצי' גופא כתר דז"א וכתר דנוק') דע"ה שכ"ז הוא בחי' כתר (היינו שאין בזה התחלקו' בעצם המהות כמו המעומ"ט דבחי' או"פ שהוא שמחולקים בעצם מהותן כו', משא"כ בהאו"מ דהמעומ"ט הוא בבחי' מיעוט לבד כו' וכמשנת"ל פרק פ'), מ"מ הם במדרי' פרטי' כו', וכמשנת"ל מפס"ד עד פע"ח בענין המקיפים פרטי' דאבי"ע כו'. ועד"ז יובן כאן מ"ש בזהר כסוייא ולבושא לאתלבשא כו' שזהו בכדי שיהי' אפ"ל הגילוי כו' (וכאן הוא בבחי' או"פ רק שזהו בבחי' עצמו' האור כו', וע"כ סדר ההתלבשו' בזה אינו בבחי' התלבשו' ממש (וקרוב יותר לענין השתל' הכתרים כו'), כ"א הוא מה שהעצם נעתק ונמשך ממדרי' למדרי' כו' (וזה למע' במדרי' גם מכענין השתל' הכתרים כו'), וכמו בחי' האין העצמי דכתר כשנמצא בין הנאצלי' הוא בבחי' אצי' (והיינו בחי' הפנימי' והעצמי' דאצי' כו'), וכמ"ש מזה בדרוש יו"ט של ר"ה רס"ו, וכמשי"ת).

קיצור. ואו' כי עשית פלא, ופי' בזהר כסויא ולבושא לאתלבשה נהורא סתימא כו', דפלא הוא בחי' לבוש לנהורא סתימא, דהנה השתל' הספי' הוא בכדי שיהי' האור בבחי' מציאות, דכמו שכלול במקורו הוא לא במציאות ובבחי' אחדות, ובהתגלות יורד ממדריגתו ובפרט שההתגלות היא ע"י הצמצום, נעשה בבחי' מציאות ובהתחלקות מדרי', וכל מדרי' היא לבוש למדרי' העליונה, דהתלבשות הוא בחי' התגלות פנימי בהמדרי' שלמטה ועי"ז נעשה כמהותה, דכן הוא גם בהשתל' הכתרים זמ"ז, וכמו"כ הוא בהמשכת האור דעצמות אוא"ס (רק שבזה ההמשכה היא העצם שנעתק ונמשך).

ו.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא יוסף יצחק - אדמו"ר מוהריי"צ

~ ספר המאמרים תרפ"ט ~

אר"א צדקת פזרונו - ש"פ משפטים תרפ""ט

ד) **אך** הענין הוא, דהנה כתיב לך הוי' הגדולה והגבורה והתפארת והנצח וההוד כו', וארז"ל (ברכות דנ"ח ע"א) לך ה' הגדולה זו מעשה בראשית, וכן הוא אומר עושה גדולות עד אין חקר, והגבורה זו יציאת מצרים שנאמר וירא ישראל את היד הגדולה כו' כן דרש ר' שילא, ובמתניתא תני משמי' דר' עקיבא כו' והתפארת זו מתן תורה, והנצח זו ירושלים, וההוד זו בנין בית המקדש, וצ"ל מה שייך בנין ירושלים לספירת הנצח דוקא, והנה פירוש לך ה' הגדולה זו מעשה בראשית, דהנה מע"ב הוא בחי' גדולה שנתהוו ריבוי רבבות עולמות עד אין קץ ושיעור וריבוי מלאכים כמ"ש אלף אלפים ישמשוני' וריבוי רבבן קדמוהי יקומון, וכל זה הוא גדוד אחד ולגדודיו אין מספר, וכן הוא בהנבראים שנתהוו ריבוי רבבות נבראים עד אין קץ וכמ"ש מה רבו מעשיך הוי' כו' שיש ריבוי נבראים עד אין שיעור למטה בעוה"ז הגשמי, שיש ד' מינים דצח"מ ובכל מין ומין בפרט יש כמה וכמה מינים ממינים שונים, דיש כמה מינים בדומם אבנים פשוטים ואבנים טובות המאירות ויש אבנים כאלו שיש בהם סגולות שונות אבני חן ואבני הצלחה, וכן בצומח כמה מיני אילנות, וריבוי מיני עשבים וריבוי מיני תבואות ופרי הארץ מתוקים ומרים, ובהם כמה רפואות וסגולות שונות וכן כמה מינים בעלי חיים דחיות בהמות עופות ורמשים שונים, ובכל מין יש ריבוי פרטים משונים אלו מאלו בתוארם בטבעם ובענינם, וגם במין המדבר יש כמה מינים שהם חלוקים זה מזה בתכונתם ומזגם שאין דעותיהם שוות, וזהו מה רבו מעשיך הוי' שהם בריבוי גדול עד אין שיעור, ובאמת הנה מ"ש מה רבו מעשיך הוי' כו', אין הכוונה על הריבוי בלבד, אלא שבזה נכללו גם הנבראים הגדולים ונבראים העליונים, כי רבה הוא מלשון גדולה וכמו נבקעו מעינות תהום רבה, וזהו מה רבו

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

מעשיך ה' דקאי גם על גדולי הנבראים שנבראו וכמו השמים השמש הירח והכוכבים שהם מהנבראים הגדולים, דכל כדור הארץ הוא כגרגר חרדל לגבי השמים, ויש כוכבים שהם גדולים מן הארץ, וזהו והגדולה זו מע"ב דכל ההתהוות הוא מבחינת הגדולה כמ"ש גדול הוי' ומהולל מאד בעיר אלקינו הר קדשו, וארז"ל אימתי הוא גדול כשהוא בעיר אלקינו, דעיר אלקינו הוא בחינת מלכות שהם צירופי אותיות הדבור וכשם שהבית הוא נעשה מהרבה אבנים ובהקבץ הרבה בתים יחד נעשה עיר, הנה כן שתי אותיות בונות ב' בתים, אב בא, ומריבוי אותיות נעשה הריבוי צירופים דכללות עולם הדבור שהוא בחי' עיר אלקינו וזהו לך ה' הגדולה והגבורה, דמעשה בראשית שהיא בחי' גדולה וכן יציאת מצרים שהוא בחי' גבורה הוא לך שהכל טפל ובטל לך, דבאמת הנה בריאת העולמות הוא רק מהארה בעלמא שאינו תופס מקום לגבי' ית' כלל, וכן יצי"מ דהגם שהיו נסים שיוצאים מדרכי הטבע והי' גילוי אלקותו יתברך בעולם, מכל מקום הנה הכל טפל ובטל לך, דכולא קמי' כל"ח, והוא רק מה שנתאווה הקב"ה להיות לו ית' דירה בתחתונים על ידי העבודה דנשמות ישראל בלימוד התורה וקיום המצות, דהנה ארז"ל על שלשה דברים העולם עומד על התורה ועל העבודה ועל גמ"ח, שהם ג' קוים, דגמ"ח הוא קו הימיני קיום המצות, ועבודה קו השמאל שהם קרבנות ותפלה כנגד תמידין תקנו, ותורה הוא קו האמצעי תפארת, דקו האמצעי יורד עד למטה מטה, ועולה עד למעלה מעלה דזהו ענין התורה שהיא חכמתו ורצונו ית' ויורדת למטה מטה לברר בירורים גם להבדיל בין הטמא והטהור ולחצוץ בין קדש לחול, ולכן הנה הג' דברים דתורה עבודה וגמ"ח צריכים להיות בעבודה, דענין העבודה הוא ביגיעה דוקא וכמו בגשמי' הרי העושה איזה מלאכה הוא בעמל רב וביגיעת נפש ויגיעת בשר ולפעמים גם מסכן נפשו בחפירות עמוקות בעמקי האדמה, או שעולה במקומות גבוהים ביותר דכל זה בא לו בקושי גדול וביגיעה עצומה, וכן הוא בעבודת ה' בתורה ותפלה וקיום המצות שהם יגיעה דוקא.

קיצור. לך ה' הגדולה מע"ב הגבורה יצי"מ התפארת מ"ת הנצח בנין ירושלים, דמעשה בראשית נק' גדולה שנתהוו ריבוי עולמות עד אין שיעור, כללות הדצח"ם בריבוי מאד, וגם גדולי הנבראים כמו השמש וירח וכתי' גדול כו' בעיר אלקינו, והכל בטל וטפל לך דכולא קמי' כל"ח, ותפארת מתן תורה שהוא קו האמצעי', והג' קוין הוא ע"י עבודה דוקא שהוא ענין היגיעה.

~ לקוטי דיבורים – בלה"ק ~

שמיני עצרת ושמחת תורה, תרצ"ה

ט. הסבא אומר שאפילו צדיק גמור המתבטל מתלמוד תורה מחמת חלישות הגוף, צריך לעשות תשובה שלימה מעומק הלב.

מאמר זה אומר הסבא לפני עשרות מנינים אורחים בעלי בתים, ומאות חסידים, רבנים, שוחטים, בני תורה, בעלי בתים וחסידים פשוטים חוזרים עליו, ועל כולם משפיעה אימרה קצרה וחריפה זו תנועה של תשובה, בכל אחד בהתאם לערכו.

ראיה ומופת חי על כך הוא המכתב שקבלתי עכשיו, זה חמשים וארבע שנים שהלז שמע את המאמר, ועדיין השפעת המאמר נמשכת, בהתעוררות כזו עם "בכן", שגם צדיק גמור צריך לעשות תשובה ומכל־שכן יהודי פשוט.

זהו ברוך־השם כוחה של תורת החסידות, שכל מאמר וכל מלה יש בהם כוח מיוחד להחיות ולעורר.

מלים ספורות אלו של הסבא עוררו והחיו מאות לבבות והביאו אותם לדרגות הנעלות ביותר.

מי שניחון בשכל הישר ובכוח ציור בריא ויקח זמן מסויים – כפי שהרבי אומר, שעה גדולה – ויצייר במחשבתו את מהלך הנפש של צדיק גמור, רגשותיו בטוב של אלקות ואיזו שאיפה והשתוקקות לאלקות יש לצדיק עד שהוא מתעלף בהתעלפות של כלות הנפש – הנה התבוננות זו כשלעצמה היא עמוד אש ועמוד אור שיש בכוחה לשנות כל מהותו של המתבונן, שיתעלה לשעה בדרגא שבאין־ערוך.

אכן, העליה של המתבונן היא לשעה בלבד, אין זו הדרגא שלו, אין הוא שייך עדיין לדרגא זו, אך אותם רגעים ספורים שבהם חי בהרגש של הציור שצייר לעצמו, יש בהם משום הופעת אור עליון המשאיר את רישומו וגורם להשתוקקות.

י. הגמרא ביומא[5] דנה אם מדה טובה מרובה ממדת פורענות, או ח"ו מדת פורענות מרובה ממדה טובה, ובאה לידי מסקנה שמדה טובה מרובה ממדת פורענות. במבול

5) עו, א.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

כתוב[6] "וארובות השמים נפתחו", ובנתינת המן כתוב[7] "ודלתי שמים פתח". הגמרא בסוטה[8] אומרת הלכה פסוקה: "ולעולם מדה טובה מרובה ממדת פורענות".

בציור שאדם מצייר במחשבתו דבר מה, ומתעמק בו בהרהור חזק, עד שהוא מרגיש בדבר שהוא מהרהר בו, ישנם שני סוגי הרהורים וציורים: ציור טוב וציור רע.

מיותר להסביר זאת, ובמיוחד להסביר את הציור הרע שלדאבוננו זו היא הפינה החשוכה בחלק מסויים של אנשים הסובלים לא־עלינו מהרהורים רעים ומציורים רעים מסויימים, ובמיוחד בשנים הצעירות. מר מאד לדבר על כך, ורחמנות מרה יותר לשתוק.

החושים והכוחות של ציור והרהור הם מתנה מיוחדת שמעניק השי"ת לאדם, הרי זה המתווך האמיתי המעלה את האדם למדריגה עליונה, מוציא אותו מחיי החולין, מציל אותו מהמהומה והרתיחה השוררות ברשות הרבים ומעמיד אותו ברשות היחיד.

אך, כל האמור הוא כאשר הוא מנצל את הציור וההרהור בדבר טוב, אז זה מעמיד את האדם במדריגה עילאית. על ידי ציור והרהור, יכול האדם להגיע לרגשות כאלה, בטוב נפשי אמיתי וטהור, שבאמצעות השכל לא יגיע אליהם אף פעם.

השכל הוא מתווך בלבד כדי להבין כל דבר היטב ובאופן יסודי. ואילו הציור וההרהור מעניקים רגש במה שהוא מבין. הרגש שבא בציור והרהור נעלה יותר, בפרטים מסויימים, מאשר הרגש הבא על ידי העמקת הדעת.

יא. הרגש של העמקת הדעת הוא נעלה מאד. אלה שעוסקים במושכלות יודעים את ההבדל שבין השכלה והשגה לבין העמקת הדעת. השכלה והשגה הן הבנה ברורה וטהורה, והעמקת הדעת היא הרגש. פעם כבר דיברנו על ההבדל שבין הבנת שכל לבין הרגשת שכל, ואשר חכם אמיתי אינו זז מהשכלה עד שהוא מרגיש אותה, שכן זוהי האמת של ידיעה. מתי נקרא שאדם מבין את ההשכלה בהשגה אמיתית – הרי זה כשהוא מרגיש את ההשכלה.

אך כל זה הוא בעולם ההשכלה, כלומר בזמן שהוא שקוע במושכלות, הרי כל הרגש בהשכלה משאיר רושם מסויים למשך כל היום, בהנהגה היום יומית ניכר שהוא עוסק במושכלות.

הרושם של ציור והרהור הוא יותר באופן של חקיקה, הוא ביתר טעם השייך לגופניות מאשר הרושם של העמקת הדעת, שכן הרושם של העמקת הדעת הוא יותר מובדל מן העולם.

שני הרושמים האמורים, גם הרושם של העמקת הדעת וגם הרושם של ציור והרהור, הם שניהם תולדות, וכל תולדה דומה לטבע המולידה.

הטבע של העמקת הדעת הוא קר ומנותק מן העולם, וככל שההעמקה גדולה יותר – הקרירות וההתנתקות מן העולם ומן הגוף גדולות יותר. ואילו הטבע של ציור והרהור הוא חם, גופני וקרוב לעולם.

ממילא גם הרושמים של ציור והרהור ושל העמקת הדעת, דומים בטבעם למקור מוצאם. הרושם של העמקת הדעת יוצר קרירות לעניני העולם ההופכת לאדישות. ואילו הרושם של ציור והרהור הוא חם, אינו יכול להיות אדיש בטבעו והופך לטינה מסויימת לדברים הלא טובים שישנם בעניני העולם.

טעמו של דבר הוא, שכן השכלה, השגה ודעת רחוקות מעניני עולם. מצד עצם מהות טבעה, אין להשכלה שום מגע ושום השפעה על העולם ועניניו, ולעולם ועניניו אין שום מגע ושום השפעה על השכלה. זה ההפרש בין השכלה לעבודה.

אך, הציור וההרהור קשורים במדה ידועה עם הגופניות והעולם, ואין הם יכולים להיות אדישים לעניני עולם. הרושם של ציור והרהור הוא חם, ממילא זה מורגש באדם בשתי תנועות: תנועה של השתוקקות לרגש הקודם, וגישה מסויימת לרגש העולם.

הגישה לרגש העולם תלויה בנושא הציור וההרהור, אם הציור וההרהור הם בדבר רע הרי גישתו לעולם היא למלא תאוות גופו בכל מיני רע ועניני תורה ועבודה אינם חודרים למוחו. לא עוזרים כאן לא משפיע ומשגיח טובים ולא ראש ישיבה טוב. ואילו אם ההרהור והציור הם בדבר טוב – הגישה שלו לעולם היא לעסוק בתורה ומצוות ובעבודה שבלב, והדבר מעורר בו סלידה כלפי הענינים הלא טובים שבעולם.

6) בראשית ז, יא.
7) תהלים עח, כג.
8) יא, א.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

~ רשימת המאסר ~

הרבי הריי"צ

מִשְׁנַת תרמ"ז עַד תרמ"ט לֹא רָאִיתִי אֶת הוֹרַי, כִּי נָסְעוּ לְחוּ"ל לְמַעְיָנוֹת שׁוֹנִים, וְהִתְעַכְּבוּ שָׁם כָּל מֶשֶׁךְ זְמַן זֶה מִסִּבּוֹת שׁוֹנוֹת, מִצַּד הַבְּרִיאוּת וּבְיוֹתֵר מִסִּבּוֹת בֵּיתִיּוֹת. וְרַק לִפְעָמִים בָּאוּ עַל יָמִים אֲחָדִים. וּתְנָאֵי חַיַּי בְּמֶשֶׁךְ שְׁתֵּי הַשָּׁנִים הִשְׁבִּיתוּ מִלִּבִּי זִכָּרוֹן אַבָּא מִקֶּדֶם.

אָמְנָם הַקָּרוֹב הַגָּדוֹל אֲשֶׁר קֵרְבַנִי אַבָּא מִקֵּץ תרמ"ט[156] וָהָלְאָה, עָקְרוּ מִלִּבִּי כֹּל כִּתְמֵי הַיִּסּוּרִים אֲשֶׁר נִהְיוּ לְרַגְלֵי נְדוּדַי וְרֹעַ חַיַּי בִּשְׁנוֹת תרמ"ז מ"ט, וְשׁוּב נִזְכַּרְתִּי עַל כָּל אֲשֶׁר רָאִיתִי וְשָׁמַעְתִּי עַד תרמ"ז.

פַּעַם בָּאתִי לְבֵית הַכְּנֶסֶת, וְהִנֵּה אֵין אִישׁ, רַק אַבָּא עוֹמֵד פָּנָיו אֶל הַכֹּתֶל וּמִתְפַּלֵּל, מִתְחַנֵּן הוּא אֶל הָאֱלֹקִים, מְבַקֵּשׁ רַחֲמִים הוּא, אַךְ בְּשׁוּם אֹפֶן לֹא יָכוֹלְתִּי לְהָבִין מִפְּנֵי מָה הוּא מִתְחַנֵּן יוֹתֵר מִכָּל שְׁאָר הַמִּתְפַּלְּלִים, וּמַדּוּעַ הוּא צָרִיךְ לְרַחֲמִים יוֹתֵר מִשְּׁאָרֵי בְּנֵי הָאָדָם.

פִּתְאוֹם הִתְחִיל אַבָּא לִבְכּוֹת בֶּכִי רַב, לִבִּי נָפַל בְּקִרְבִּי — אַבָּא בּוֹכֶה! אִישׁ אֵין בְּבֵית אֱלֹקִים, וְאַבָּא בּוֹכֶה! וָאַטֶּה אָזְנַי וָאֶשְׁמַע כִּי אוֹמֵר הוּא שְׁמַע יִשְׂרָאֵל וּבוֹכֶה, ד' אֱלֹקֵינוּ וּבוֹכֶה, וְנִשְׁתַּתֵּק. וְאַחֲרֵי כֵן שׁוּב קוֹל גָּדוֹל יוֹצֵא מֵעֹמֶק לֵב, ד' אֶחָד בִּבְכִיָּה גְּדוֹלָה וּבְקוֹל מְאֻיָּם.

הַפַּעַם לֹא יָכוֹלְתִּי לְהִתְאַפֵּק, וָאֵלֵךְ אֶל כְּבוֹד אִמִּי מוֹרָתִי תִּי' לְאֹרֶךְ יָמִים טוֹבִים, וָאֶבְכֶּה מַדּוּעַ אַבָּא מַאֲרִיךְ בִּתְפִלָּתוֹ יוֹתֵר מִכָּל הַמִּתְפַּלְּלִים. דּוֹדִי רז"א אוֹמֵר כִּי אַבָּא אֵינוֹ יָכוֹל לְהַגִּיד הָאוֹתִיּוֹת בִּמְהִירוּת, וּמַדּוּעַ אֵינוֹ יָכוֹל אַבָּא לְהַגִּיד עִבְרִי בִּמְהִירוּת כָּרָאוּי, וְהַיּוֹם רָאִיתִי וְשָׁמַעְתִּי אֲשֶׁר אַבָּא בּוֹכֶה, בּוֹאִי עִמִּי אִמִּי וְאַרְאֵךְ כִּי אַבָּא בּוֹכֶה.

"מָה אוּכַל לַעֲשׂוֹת" — עוֹנָה אִמִּי מוֹרָתִי הָרַבָּנִית תִּי' לְאֹרֶךְ יָמִים טוֹבִים[157] — "הַאִם אָנֹכִי יְכוֹלָה לָתֵת אוֹתוֹ לִלְמוֹד? לֵךְ אֶל אִמְּךָ זְקֵנְתְּךָ וּשְׁאַל אוֹתָהּ, אֶפְשָׁר תּוּכַל לְתַקֵּן מָה בְּזֶה".

אָנֹכִי מִהַרְתִּי לְקַיֵּם עֲצַת אִמָּא, וְהָלַכְתִּי לִכְבוֹד אִמִּי זְקֵנְתִּי הָרַבָּנִית הַצִּדְקָנִית ז"ל[158], וָאֶשְׁאַל אוֹתָהּ בִּשְׁאֵלַת תָּם. כְּבוֹד אִמִּי זְקֵנְתִּי אָמְרָה לִי, "אָבִיךָ חָסִיד גָּדוֹל וְצַדִּיק, וְכָל מִלָּה וְתֵבָה שֶׁהוּא מוֹצִיא מִפִּיו, חוֹשֵׁב תְּחִלָּה פֵּרוּשָׁהּ שֶׁל הַתֵּבָה מַה שֶּׁהוּא מְדַבֵּר".

זוֹכֵר הִנְנִי אֲשֶׁר בָּהּ בַּשָּׁעָה הִרְגִּיעָה אֶת רוּחִי, וּמִנִּי אָז נִשְׁתַּנָּה יִחוּסִי אֶל אַבָּא, כִּי יָדַעְתִּי אֲשֶׁר אַבָּא מֻפְלָא הוּא מִשְּׁאָר אֲנָשִׁים, וְעַל כָּל צַעַד וְצַעַד רָאִיתִי כִּי אַבָּא, אַבָּא הוּא. אַבָּא עוֹמֵד בַּבֹּקֶר וְלוֹבֵשׁ תְּפִלִּין וְקוֹרֵא שְׁמַע, וְאַחֲרֵי כֵן הוֹלֵךְ הוּא לְהַגִּישׁ כּוֹס חַמִּין לְאִמּוֹ. גַּם אָנֹכִי חָפַצְתִּי לַעֲשׂוֹת כֵּן, אֲבָל מוֹנְעִים אוֹתִי בְּאָמְרָם עָלַי כִּי אֶנָּזֵק בְּהַמַּיִם הָרוֹתְחִין.

אַבָּא נוֹטֵל יָדָיו לִסְעוּדָה לֹא כְּמוֹ שְׁאָר הָאֲנָשִׁים[159]. כָּל הָאֲנָשִׁים נוֹטְלִים יְדֵיהֶם רַק שְׁתֵּי פְּעָמִים, וְאַבָּא לוֹקֵחַ הַכַּד בְּיָדוֹ הַיְמָנִית וְנוֹתְנוֹ בְּיָדוֹ הַשְּׂמָאלִית וְשׁוֹפֵךְ ג' פְּעָמִים רְצוּפִים עַל יָדוֹ הַיְמָנִית,

156) להעיר משיחת י"ג תמוז תש"ט סעיף יז: מיין חסיד'ישער חינוך הפרטי ביי הוד כ"ק אאמו"ר הרה"ק, האָט זיך אָנגעפאַנגען אין יאָהר תרמ"ט. וראה גם ספר השיחות תרפ"ז ע' 41.

157) [הרבנית הצדקנית מרת שטערנא שרה. - ראה אודותה ספר השיחות תרפ"ז ע' 13 הערה 12.

158) [אשת כ"ק אדמו"ר מהר"ש. - ראה אודותיה ספר התולדות אדמו"ר מהר"ש [קה"ת, תש"ז] ע' 12].

159) ראה ספר השיחות תרצ"ו - חורף ה'ש"ת ע' 98. וש"נ.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

וְאַחֲרֵי כֵן לוֹקֵחַ עוֹד כַּד מַיִם וְעַל יְדֵי הָאֲלוּנְטִית לוֹקְחוֹ בְּיָדוֹ הַיְמָנִית וְשׁוֹפֵךְ ג׳ פְּעָמִים עַל יָדוֹ הַשְּׂמָאלִית.

אַבָּא הוֹלֵךְ בְּכָל יוֹם קֹדֶם תְּפִלַּת מִנְחָה לְהַגִּישׁ כּוֹס חַמִּין – טֵיי – לְאִמּוֹ, וְיוֹשֵׁב שָׁם כְּשָׁעָה. הַכֹּל מְדַבְּרִים, מְדַבְּרִים בִּרְתִיחָה, וְאַבָּא עַל הָרֹב שׁוֹתֵק, וְלִפְעָמִים מְדַבֵּר, מְדַבֵּר בִּלְחִישָׁה.

* * *

פַּעַם יָשְׁבָה כְּבוֹד אִמִּי זְקֵנְתִּי[160], דּוֹדִי רז״א, דּוֹדִי רמ״מ, דּוֹדָתִי דְּבוֹרָה לֵאָה, דּוֹדָתִי – אֲחוֹת אִמִּי זְקֵנְתִּי – גִּיטִיל[161], וּבֶן אֲחוֹת אִמִּי זְקֵנְתִּי, זַלְמָן פְּרַאדְקִין[162], וּמְחַכִּים עַל טֵיי, הַכּוֹסוֹת וְהַנֹּפֶת עֲרוּכִים וְהַמֵּחַם טֶרֶם הֻגַּשׁ.

אָנֹכִי שִׂחַקְתִּי אָז עִם בֶּן דּוֹדָתִי אַהֲרֹן יוֹסֵף[163], בְּהַקֶּרֶן זָוִית הַמַּעֲרָבִי אֵצֶל מִגְדּוֹל הָאֹכֶל – בּוּפֶּעט – אֲשֶׁר זֶה לֹא כְּבָר הוֹבִיאוּ אוֹתוֹ מֵעִיר גְּדוֹלָה, לֹא אֶזְכּוֹר אִם מִוִּיטֶבְסְק אוֹ אֶפְשָׁר גַּם מִמָּאסְקְבָא, צַעֲצוּעָיו הַחֲטוּבִים מִנִּיהּ וּבֵיהּ הָיוּ מְעַנְיְנִים אוֹתָנוּ, וּפִתְאוֹם שָׁמַעְנוּ כִּי כָּל הַכִּסְאוֹת הִשְׁמִיעוּ קוֹל, וָאֶרְאֶה כִּי אַבָּא נִכְנַס, וְכֻלָּם עָמְדוּ מִמְּקוֹמָם לִכְבוֹדוֹ.

״אָבִיךָ בָּא״ – אוֹמֵר לִי בֶּן דּוֹדָתִי – ״הִזָּהֵר שֶׁלֹּא יְיַסְּרֶךָ. אֲנִי אֶמְסוֹר עָלֶיךָ אֲשֶׁר אָכַלְתָּ בְּלֹא בְּרָכָה אֶת הַנֹּפֶת – צוּקֶעְרְקֶע – אֲשֶׁר נָתְנָה לְךָ אִמִּי״.

״הֲלֹא אָנֹכִי בֵּרַכְתִּי״ – עָנִיתִי לוֹ – ״אַתָּה לֹא בֵּרַכְתָּ! אָנֹכִי בֵּרַכְתִּי! גַּם יוֹסֵף מָרְדְּכַי[164] שָׁמַע״ – הוּא מְשָׁרֵת זָקֵן בְּבֵית כְּבוֹד אִמִּי זְקֵנְתִּי – ״וְעָנָה אָמֵן, וְאַתָּה לֹא חָפַצְתָּ לְבָרֵךְ, וְאִם תִּמְסוֹר עָלַי לִפְנֵי אַבָּא תִּהְיֶה מָסוּר וְשַׁקְרָן״.

– ״אֲבָל כְּשֶׁאֲסַפֵּר לְדוֹדִי אֲשֶׁר לֹא בֵּרַכְתָּ, יַאֲמִין לִי וִיסַּר אוֹתְךָ, וְגַם אֶשָּׁבַע לוֹ עַל יַחֲדוּתִי אֲשֶׁר אָכַלְתָּ בְּלֹא בְּרָכָה, וְיַאֲמִין לִי״.

כְּרֶגַע לֹא יָדַעְתִּי מַה לַּעֲשׂוֹת. יָרֵאתִי מֵאַבָּא, הִצְטַעַרְתִּי מֵעֶלְבּוֹנוֹ שֶׁל אַבָּא, אֲשֶׁר בְּנוֹ יְחִידוֹ אוֹכֵל בְּלֹא בְּרָכָה.

״אַבָּא״ – הִנְנִי אוֹמֵר לוֹ – ״הוּא חָסִיד, אַבָּא הוּא צַדִּיק, אַבָּא יוֹדֵעַ אֶת הָאֱמֶת אֲשֶׁר בֵּרַכְתִּי״, וְעוֹד טֶרֶם כִּלִּיתִי לְדַבֵּר, בָּרַחְתִּי לְהִתְלוֹנֵן בְּסִתְרוֹ שֶׁל יוֹסֵף מָרְדְּכַי, לְהִוָּדַע אֶצְלוֹ אִם זוֹכֵר הוּא אֲשֶׁר עָנָה אָמֵן עַל בִּרְכָתִי.

מַה מְּאֵשֶׁר הָיִיתִי בְּשָׁמְעִי מִפּוֹרָשׁ יוֹצֵא מִפִּי יוֹסֵף מָרְדְּכַי הַזָּקֵן אֲשֶׁר בֵּרַכְתִּי שֶׁהַכֹּל וְעָנָה אָמֵן.

160) אשת כ״ק אדמו״ר מהר״ש. - ראה אודותה ספר התולדות אדמו״ר מהר״ש [קה״ת, תש״ז] ע׳ 12].

161) מרת ברכה צבי׳ גיטל. שם בעלה: זאב וואלף לעמפערט. ראה סיפורי מעשיות שסיפרה בספר השיחות תורת שלום סוף עמוד 205 ואילך.

162) בן מורנו הרב דובער פראדקין מטשעריי ומרת שטערנא [אחות הרבנית הצדקנית מרת רבקה, זקנתו של רבנו] בת* הרב הקדוש ר׳ אהרן אלכסנדראוו משקלאוו והרבנית מרת חי׳ שרה בת כ״ק אדמו״ר האמצעי (ראה ״אגרת יוחסין למשפחת אלכסנדראוו״ - אודיסה, תרנ״ב - סימן ה).

163) בן הרב החסיד ר׳ משה ארי׳ ליב והרבנית מרת דבורה לאה גינזבורג.

164) ראה אודותיו ספר השיחות תש״ד ע׳ 12. ספר התולדות אדמו״ר מהר״ש [קה״ת, תש״ז. תשנ״ז] ע׳ 70.

*) להעיר שבאגרות־קודש חלק ב ע׳ כו אינה נזכרת בין בנות הרב הקדוש ר׳ אהרן אלכסנדראוו והרבנית מרת חי׳ שרה.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

"הָאֱמֶת אִתִּי"! — הִנְנִי רָץ לְבַשֵּׂר אֶת בֶּן דּוֹדָתִי אַהֲרֹן יוֹסֵף — "הָאֱמֶת אִתִּי! יוֹסֵף מָרְדְּכַי עָנָה אָמֵן עַל בִּרְכָתִי! עַתָּה אֵינֶנִּי יָרֵא אוֹתְךָ. אַבָּא חָסִיד, אַבָּא צַדִּיק, וְגַם צַדִּיק הִנֵּנִי, צַדִּיק בֶּן צַדִּיק. וְאַתָּה מָה? הֲלֹא אַתָּה גָּדוֹל מִמֶּנִּי שְׁתֵּי שָׁנִים, אַתָּה לֹא בֵּרַכְתָּ וְאָכַלְתָּ כְּגוֹי, וְאָנֹכִי בֵּרַכְתִּי, בֵּרַכְתִּי בְּקוֹל, וְגַם יוֹסֵף מָרְדְּכַי עָנָה אָמֵן".

* * *

בְּקַיִץ תרמ"ט בְּחֹדֶשׁ אֶחָד נִהְיֵיתִי לְיֶלֶד אַחֵר. אַבָּא קֵרְבַנִי בְּקֵרוּב גָּדוֹל כָּזֶה, אֲשֶׁר הִרְגַּשְׁתִּי כָּל חֵמוֹ שֶׁל אַבָּא, כָּל אַהֲבָתוֹ שֶׁל אָב רַחֲמָן, הִנְנִי הוֹלֵךְ לִישׁוֹן בְּמַחְשָׁבָה: גַּם לִי יֵשׁ אָב וָאֵם לְמִי לְהַגִּיד לַיְלָה טָבָא, וּבְמֶשֶׁךְ הַשְּׁתֵּי שָׁנִים הַלָּלוּ כְּבָר שָׁכַחְתִּי תְּנָאֵי הַחַיִּים הַמָּרִים הַקּוֹדְמִים.

בְּמֶשֶׁךְ הַשְּׁתֵּי שָׁנִים הַלָּלוּ, כְּבָר עָמַדְתִּי עַל דּוּגְמָא שֶׁל הֲבָנָה, כְּבָר הִנְנִי מֵבִין הַהֶבְדֵּל הַגָּדוֹל בֵּין אַבָּא לְאֶחָיו, כְּלוֹמַר בֵּין שְׁאִיפָתוֹ שֶׁל אַבָּא לִשְׁאִיפוֹתֵיהֶם שֶׁל דּוֹדַי, זֶה שָׁנָה וְיוֹתֵר אֲשֶׁר הִנְנִי שׁוֹמֵעַ חֲסִידוּת, זֶה שָׁנָה שֶׁהִנְנִי עוֹמֵד מֵאַחוֹרֵי אַבָּא בְּשָׁעָה שֶׁהוּא אוֹמֵר חֲסִידוּת. אַבָּא אוֹמֵר חֲסִידוּת וְאָנֹכִי שׁוֹמֵעַ.

בַּשְּׁתֵּי שָׁנִים הַלָּלוּ הָיוּ הַשַּׁבָּתִים הַמּוֹעֲדִים, שַׁבָּתִים קְדוֹשִׁים, וּמוֹעֲדִים לַעֲבוֹדָה וְשִׂמְחָה. בְּכָל שַׁבָּת קֹדֶשׁ הָיִיתִי שׁוֹמֵעַ קְרִיאַת הַתּוֹרָה מִתּוֹךְ הַחֻמָּשׁ, וּבְמֶשֶׁךְ הַשַּׁבָּת הִנְנִי לוֹמֵד גַּם פֵּרוּשׁ רַשִׁ"י. רֹאשׁ הַשָּׁנָה תר"ן הָיָה רֹאשׁ הַשָּׁנָה הָרִאשׁוֹן אֲשֶׁר עָשִׂיתִי הַכֹּל כְּגָדוֹל. בְּעֶרֶב רֹאשׁ הַשָּׁנָה הָיִיתִי בַּמִּקְוֶה, וְהָיִיתִי בְּאֹהֶל הוֹד כ"ק אאזמו"ר, וּבָעֶרֶב שָׁמַעְתִּי תְּפִלַּת אַבָּא. בַּבֹּקֶר הָלַכְתִּי לְהִתְפַּלֵּל, וְהִתְפַּלַּלְתִּי כָּל הַתְּפִלָּה בִּמְתִינוּת, הִגַּדְתִּי הַמַּחְזוֹר, שָׁמַעְתִּי תְּקִיעוֹת, אָמַרְתִּי תְּהִלִּים, שָׁמַעְתִּי חֲסִידוּת, הִתְפַּלַּלְתִּי עַרְבִית, וְכֵן בַּיּוֹם הַשֵּׁנִי, וּמֵאָז וָהָלְאָה לְגָדוֹל נִהְיֵיתִי.

~ אגרות קודש - אדמו"ר הריי"צ ~

ב"ה, כ' אד"ש, תש"ח

ברוקלין

ידידי וו"ח אי"א מוה"ר בנציון שי'

שלום וברכה!

במענה על כתבו מי"ג לחד"ז, התענגתי לקרא כל אשר כותב במעלותיו של נכד ידידנו הרה"ח רמ"צ ריבקין ע"ה ממאנטשעסטער, אשר הוא בעל כשרון ונושא חן בעיני הבריות וביחוד אשר ידידינו אנ"ש, ה' עליהם יחיו, מחבבים ומייקרים אותו, ובשמחה קראתי את מכתבו אלי והנני כותב לו בקירוב הדעת בהתעוררות ומברכו בהסתדרות טובה ומבקשו להכניס עצמו לעבודה בעניני חינוך ובודאי ימלא את בקשתי.

ידידי כותב לי על דבר עבודתו של הדיין הד"ר גרינפעלד, חבל שלא יצא דבר מסודר והשמאליים מתגברים וכובשים ועושים שמות בחינוך הילדים, לא יאבה ה' סלוח להם עד אשר יסדרו עבודה רצוי' ע"פ התורה.

ידידו הדו"ש ומברכו בעבודה מוצלחה בגשמיות וברוחניות

יוסף יצחק

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

נְקֻדָּה מְשִׂיחַת קֹדֶשׁ

כְּאֶרֶז בַּלְּבָנוֹן יִשְׂגֶּה

בְּפָרָשַׁת תְּרוּמָה הָעוֹסֶקֶת בִּבְנִיַּת הַמִּשְׁכָּן מְסֻפָּר עַל עֲצֵי הַשִּׁטִּים. עֵצִים אֵלּוּ שִׁמְּשׁוּ הֵן לִבְנִיַּת הַמִּשְׁכָּן עַצְמוֹ וְהֵן לִבְנִיַּת הַכֵּלִים - הָאָרוֹן, הַשֻּׁלְחָן וְהַמִּזְבֵּחַ.

וּמֵאֵיפֹה הָיוּ לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל עֲצֵי שִׁטִּים - אֲרָזִים - בְּאֶמְצַע הַמִּדְבָּר?

רַשִׁ"י מֵבִיא פֵּרוּשׁ מְעַנְיֵן:

"פֵּרֵשׁ רַבִּי תַּנְחוּמָא, יַעֲקֹב אָבִינוּ צָפָה בְּרוּחַ הַקֹּדֶשׁ שֶׁעֲתִידִין יִשְׂרָאֵל לִבְנוֹת מִשְׁכָּן בַּמִּדְבָּר, וְהֵבִיא אֲרָזִים לְמִצְרַיִם וּנְטָעָם, וְצִוָּה לְבָנָיו לִטְּלָם עִמָּהֶם כְּשֶׁיֵּצְאוּ מִמִּצְרַיִם".

יוֹצֵא שֶׁיַּעֲקֹב אָבִינוּ הָיָה צָרִיךְ לִסְחֹב עִמּוֹ אֲרָזִים לְמִצְרַיִם יוֹתֵר מִמָּאתַיִם שָׁנִים קֹדֶם לָכֵן, לִנְטֹעַ אוֹתָם, וּבַהֶמְשֵׁךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל כָּרְתוּ אוֹתָם וְסָחֲבוּ עִמָּם בַּמִּדְבָּר... לְשֵׁם מָה כָּל הַטִּרְחָה הַזּוֹ?

מַזְכִּיר רַשִׁ"י: "פֵּרֵשׁ רַבִּי תַּנְחוּמָא". תַּנְחוּמָא מִלְּשׁוֹן נֶחָמָה לְעַם יִשְׂרָאֵל.

בְּמֶשֶׁךְ כָּל הַתְּקוּפָה שֶׁל הַסֵּבֶל הַנּוֹרָא וְהַשִּׁעְבּוּד בְּמִצְרַיִם, הָיָה לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל בְּמָה לְהִתְנַחֵם. הֵם הָיוּ מִסְתַּכְּלִים עַל אוֹתָם אֲרָזִים שֶׁהִגִּיעוּ מֵאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל וְיָדְעוּ שֶׁיֵּשׁ לָהֶם הַבְטָחָה שֶׁהִנֵּה - עוֹד מְעַט - יוֹצְאִים מִמִּצְרַיִם וְזוֹכִים לִבְנוֹת אֶת הַמִּשְׁכָּן. דָּבָר זֶה נִחֵם אוֹתָם וְנָתַן לָהֶם אֶת הַכּוֹחַ לִסְבֹּל אֶת הַגָּלוּת, עַד הָרֶגַע בּוֹ הֵם זָכוּ לְהִגָּאֵל מִמֶּנָּה.

הַגָּלוּת שֶׁל עַם יִשְׂרָאֵל בְּמֶשֶׁךְ הַדּוֹרוֹת, נִמְשֶׁלֶת לַזְּמַן בּוֹ הָלְכוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בַּמִּדְבָּר. כְּמוֹ שֶׁאָז הָיְתָה לָהֶם מִשִּׁימָה לְהָקִים מִשְׁכָּן בַּמִּדְבָּר, כָּךְ גַּם בִּזְמַן הַגָּלוּת יֵשׁ לָנוּ מִשִּׁימָה לַהֲפֹךְ אֶת הַמִּדְבָּר - מָקוֹם בּוֹ חֲסֵרָה קְדֻשָּׁה - לְמִשְׁכָּן וְדִירָה לְהַשֵּׁם. מִשִּׁימָה שֶׁבְּסוֹפָהּ אָנוּ זוֹכִים לְבִנְיַן בֵּית הַמִּקְדָּשׁ הַשְּׁלִישִׁי.

וּמִי נוֹתֵן לָנוּ אֶת הַכּוֹחַ לְבַצֵּעַ אֶת הַמִּשִּׁימָה הַזּוֹ? כְּמוֹ שֶׁאָז דָּאַג לָהֶם יַעֲקֹב אָבִינוּ לַאֲרָזִים מֵהֶם הֵם יִבְנוּ אֶת הַמִּשְׁכָּן, כָּךְ גַּם כַּיּוֹם. הָאֲרָזִים הֵם הַצַּדִּיקִים עֲלֵיהֶם נֶאֱמַר "צַדִּיק כַּתָּמָר יִפְרָח כְּאֶרֶז בַּלְּבָנוֹן יִשְׂגֶּה", וּבִפְרָט הַנָּשִׂיא שֶׁבְּכָל דּוֹר.

אוֹתָם צַדִּיקִים מוֹרִים לָנוּ אֶת הַדֶּרֶךְ וּמְסַיְּעִים לָנוּ לְהִתְגַּבֵּר עַל חֹשֶׁךְ הַגָּלוּת וְלַעֲשׂוֹת אֶת עֲבוֹדָתֵנוּ - לְהָקִים מִשְׁכָּן לְהַשֵּׁם, עַד שֶׁנִּזְכֶּה לַגְּאֻלָּה הָאֲמִתִּית וְהַשְּׁלֵמָה.

(מעובד ע"פ לקו"ש חלק לא עמוד 142. מתוך 'נשמתא דאורייתא')

הרבנים ובעלי תורה נקראים עיני העדה וראשי אלפי ישראל,
וכשהראש הוא בריא אזי גם הגוף בריא
היום יום כג אדר א

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

חומש לקריאה בציבור

פרשת תרומה

כה א וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר: ב דַּבֵּר
אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְיִקְחוּ־לִי תְּרוּמָה מֵאֵת כָּל־אִישׁ
אֲשֶׁר יִדְּבֶנּוּ לִבּוֹ תִּקְחוּ אֶת־תְּרוּמָתִי: ג וְזֹאת
הַתְּרוּמָה אֲשֶׁר תִּקְחוּ מֵאִתָּם זָהָב וָכֶסֶף וּנְחֹשֶׁת:
ד וּתְכֵלֶת וְאַרְגָּמָן וְתוֹלַעַת שָׁנִי וְשֵׁשׁ וְעִזִּים:
ה וְעֹרֹת אֵילִם מְאָדָּמִים וְעֹרֹת תְּחָשִׁים וַעֲצֵי
שִׁטִּים: (לוי) ו שֶׁמֶן לַמָּאֹר בְּשָׂמִים לְשֶׁמֶן הַמִּשְׁחָה
וְלִקְטֹרֶת הַסַּמִּים: ז אַבְנֵי־שֹׁהַם וְאַבְנֵי מִלֻּאִים
לָאֵפֹד וְלַחֹשֶׁן: ח וְעָשׂוּ לִי מִקְדָּשׁ וְשָׁכַנְתִּי
בְּתוֹכָם: ט כְּכֹל אֲשֶׁר אֲנִי מַרְאֶה אֹתְךָ אֶת
תַּבְנִית הַמִּשְׁכָּן וְאֶת תַּבְנִית כָּל־כֵּלָיו וְכֵן
תַּעֲשׂוּ: **ס** (ישראל) י וְעָשׂוּ אָרוֹן עֲצֵי שִׁטִּים אַמָּתַיִם
וָחֵצִי אָרְכּוֹ וְאַמָּה וָחֵצִי רָחְבּוֹ וְאַמָּה וָחֵצִי קֹמָתוֹ:
יא וְצִפִּיתָ אֹתוֹ זָהָב טָהוֹר מִבַּית וּמִחוּץ תְּצַפֶּנּוּ
וְעָשִׂיתָ עָלָיו זֵר זָהָב סָבִיב: יב וְיָצַקְתָּ לּוֹ אַרְבַּע
טַבְּעֹת זָהָב וְנָתַתָּה עַל אַרְבַּע פַּעֲמֹתָיו וּשְׁתֵּי
טַבָּעֹת עַל־צַלְעוֹ הָאֶחָת וּשְׁתֵּי טַבָּעֹת עַל־צַלְעוֹ
הַשֵּׁנִית: יג וְעָשִׂיתָ בַדֵּי עֲצֵי שִׁטִּים וְצִפִּיתָ אֹתָם
זָהָב: יד וְהֵבֵאתָ אֶת־הַבַּדִּים בַּטַּבָּעֹת עַל צַלְעֹת
הָאָרֹן לָשֵׂאת אֶת־הָאָרֹן בָּהֵם: טו בְּטַבְּעֹת הָאָרֹן
יִהְיוּ הַבַּדִּים לֹא יָסֵרוּ מִמֶּנּוּ: טז וְנָתַתָּ אֶל־הָאָרֹן
אֶת הָעֵדֻת אֲשֶׁר אֶתֵּן אֵלֶיךָ:

~ נקודות משיחות קודש ~

וְיִקְחוּ לִי תְּרוּמָה (כה, ב)

יֵשׁ לִשְׁאֹל, לָמָּה נֶאֱמַר "וְיִקְחוּ לִי", שֶׁהַלְּקִיחָה תִּהְיֶה "לִשְׁמִי", וְלֹא "וְיִתְּנוּ לִי", שֶׁהַנְּתִינָה תִּהְיֶה "לִשְׁמִי". אֶלָּא רֶמֶז יֵשׁ כָּאן, שֶׁעָנִי צָרִיךְ לְקַבֵּל צְדָקָה "לִשְׁמִי", לְשֵׁם מִלּוּי הַכַּוָּנָה הָעֶלְיוֹנָה, שֶׁרָצָה הַקָּבָּ"ה שֶׁיִּהְיוּ בָּעוֹלָם עֲשִׁירִים וַעֲנִיִּים כְּדֵי שֶׁתִּהְיֶה בּוֹ הַשְׁפָּעַת צְדָקָה וָחֶסֶד. שֶׁכֵּן, כָּל דָּבָר שֶׁיְּהוּדִי עוֹשֶׂה, בְּלִי שׁוּם הֶבְדֵּל, צָרִיךְ לִהְיוֹת חָדוּר בִּקְדֻשָּׁה, לְשֵׁם ה'. כַּכָּתוּב: "בְּכָל דְּרָכֶיךָ - דָּעֵהוּ".

(לקוטי שיחות, כרך ג' עמ' 909)

שני יח וְעָשִׂיתָ כַּפֹּרֶת זָהָב טָהוֹר אַמָּתַיִם וָחֵצִי אָרְכָּהּ
וְאַמָּה וָחֵצִי רָחְבָּהּ: יח וְעָשִׂיתָ שְׁנַיִם כְּרֻבִים זָהָב
מִקְשָׁה תַּעֲשֶׂה אֹתָם מִשְּׁנֵי קְצוֹת הַכַּפֹּרֶת:
יט וַעֲשֵׂה כְרוּב אֶחָד מִקָּצָה וּכְרוּב־אֶחָד
מִקָּצָה מִזֶּה מִן־הַכַּפֹּרֶת תַּעֲשׂוּ אֶת־הַכְּרֻבִים עַל־
שְׁנֵי קְצוֹתָיו: כ וְהָיוּ הַכְּרֻבִים פֹּרְשֵׂי כְנָפַיִם לְמַעְלָה
סֹכְכִים בְּכַנְפֵיהֶם עַל־הַכַּפֹּרֶת וּפְנֵיהֶם אִישׁ אֶל־
אָחִיו אֶל־הַכַּפֹּרֶת יִהְיוּ פְּנֵי הַכְּרֻבִים: כא וְנָתַתָּ
אֶת־הַכַּפֹּרֶת עַל־הָאָרֹן מִלְּמַעְלָה וְאֶל־הָאָרֹן תִּתֵּן
אֶת־הָעֵדֻת אֲשֶׁר אֶתֵּן אֵלֶיךָ: כב וְנוֹעַדְתִּי לְךָ שָׁם
וְדִבַּרְתִּי אִתְּךָ מֵעַל הַכַּפֹּרֶת מִבֵּין שְׁנֵי הַכְּרֻבִים
אֲשֶׁר עַל־אֲרוֹן הָעֵדֻת אֵת כָּל־אֲשֶׁר אֲצַוֶּה אוֹתְךָ
אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל: **פ** כג וְעָשִׂיתָ שֻׁלְחָן עֲצֵי שִׁטִּים
אַמָּתַיִם אָרְכּוֹ וְאַמָּה רָחְבּוֹ וְאַמָּה וָחֵצִי קֹמָתוֹ:
כד וְצִפִּיתָ אֹתוֹ זָהָב טָהוֹר וְעָשִׂיתָ לּוֹ זֵר זָהָב סָבִיב:
כה וְעָשִׂיתָ לּוֹ מִסְגֶּרֶת טֹפַח סָבִיב וְעָשִׂיתָ זֵר־זָהָב
לְמִסְגַּרְתּוֹ סָבִיב: כו וְעָשִׂיתָ לּוֹ אַרְבַּע טַבְּעֹת זָהָב
וְנָתַתָּ אֶת־הַטַּבָּעֹת עַל אַרְבַּע הַפֵּאֹת אֲשֶׁר
לְאַרְבַּע רַגְלָיו: כז לְעֻמַּת הַמִּסְגֶּרֶת תִּהְיֶיךָ הַטַּבָּעֹת
לְבָתִּים לְבַדִּים לָשֵׂאת אֶת־הַשֻّלְחָן: כח וְעָשִׂיתָ
אֶת־הַבַּדִּים עֲצֵי שִׁטִּים וְצִפִּיתָ אֹתָם זָהָב וְנִשָּׂא־
בָם אֶת־הַשֻّלְחָן: כט וְעָשִׂיתָ קְעָרֹתָיו וְכַפֹּתָיו
וּקְשׂוֹתָיו וּמְנַקִּיֹּתָיו אֲשֶׁר יֻסַּךְ בָּהֵן זָהָב טָהוֹר
תַּעֲשֶׂה אֹתָם: ל וְנָתַתָּ עַל־הַשֻّלְחָן לֶחֶם פָּנִים
לְפָנַי תָּמִיד: **פ**

~ נקודות משיחות קודש ~

וְעָשׂוּ אָרוֹן (כה, י)

הָאָרוֹן הוּא סִימָן לַתּוֹרָה, כַּכָּתוּב (מ"א ח, ט) "אֵין בָּאָרוֹן רַק שְׁנֵי לוּחוֹת הָאֲבָנִים". וְהִנֵּה, בָּאָרוֹן אֵין שׁוּם עֲבוֹדָה, כְּמוֹ בִּשְׁאָר כְּלֵי הַמִּשְׁכָּן, וְהוּא רַק כְּלִי לַגִּלּוּי מִלְּמַעְלָה - "וְנוֹעַדְתִּי לְךָ שָׁם" (פסוק כב). הֲרֵי לָנוּ רֶמֶז, אֵפוֹא, לְלִמּוּד הַתּוֹרָה

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

בְּתַכְלִית הַבִּטּוּל, "שֶׁאֵין הַדִּבּוּר בָּא מִצַּד עַצְמוֹ כְּלָל, אֶלָּא נִדְבַּר בּוֹ דְּבַר ה' . . מְמֵילָא וּמֵאֵלָיו", בִּבְחִינַת "תַּעַן לְשׁוֹנִי אִמְרָתֶךָ", כְּעוֹנֶה אַחַר הַקּוֹרֵא.

(לקוטי שיחות, כרך ד' עמ' 1346)

שלישי לא וְעָשִׂיתָ מְנֹרַת זָהָב טָהוֹר מִקְשָׁה תֵּיעָשֶׂה
הַמְּנוֹרָה יְרֵכָהּ וְקָנָהּ גְּבִיעֶיהָ כַּפְתֹּרֶיהָ וּפְרָחֶיהָ
מִמֶּנָּה יִהְיוּ: לב וְשִׁשָּׁה קָנִים יֹצְאִים מִצִּדֶּיהָ
שְׁלֹשָׁה | קְנֵי מְנֹרָה מִצִּדָּהּ הָאֶחָד וּשְׁלֹשָׁה קְנֵי
מְנֹרָה מִצִּדָּהּ הַשֵּׁנִי: לג שְׁלֹשָׁה גְּבִעִים מְשֻׁקָּדִים
בַּקָּנֶה הָאֶחָד כַּפְתֹּר וָפָרַח וּשְׁלֹשָׁה גְבִעִים
מְשֻׁקָּדִים בַּקָּנֶה הָאֶחָד כַּפְתֹּר וָפָרַח כֵּן לְשִׁשָּׁת
הַקָּנִים הַיֹּצְאִים מִן־הַמְּנֹרָה: לד וּבַמְּנֹרָה אַרְבָּעָה
גְבִעִים מְשֻׁקָּדִים כַּפְתֹּרֶיהָ וּפְרָחֶיהָ: לה וְכַפְתֹּר
תַּחַת שְׁנֵי הַקָּנִים מִמֶּנָּה וְכַפְתֹּר תַּחַת שְׁנֵי הַקָּנִים
מִמֶּנָּה וְכַפְתֹּר תַּחַת־שְׁנֵי הַקָּנִים מִמֶּנָּה לְשִׁשָּׁת
הַקָּנִים הַיֹּצְאִים מִן־הַמְּנֹרָה: לו כַּפְתֹּרֵיהֶם וּקְנֹתָם
מִמֶּנָּה יִהְיוּ כֻּלָּהּ מִקְשָׁה אַחַת זָהָב טָהוֹר:
לז וְעָשִׂיתָ אֶת־נֵרֹתֶיהָ שִׁבְעָה וְהֶעֱלָה אֶת־נֵרֹתֶיהָ
וְהֵאִיר עַל־עֵבֶר פָּנֶיהָ: לח וּמַלְקָחֶיהָ וּמַחְתֹּתֶיהָ
זָהָב טָהוֹר: לט כִּכַּר זָהָב טָהוֹר יַעֲשֶׂה אֹתָהּ אֶת
כָּל־הַכֵּלִים הָאֵלֶּה: מ וּרְאֵה וַעֲשֵׂה בְּתַבְנִיתָם
אֲשֶׁר־אַתָּה מָרְאֶה בָּהָר: **ס כו** א וְאֶת־הַמִּשְׁכָּן
תַּעֲשֶׂה עֶשֶׂר יְרִיעֹת שֵׁשׁ מָשְׁזָר וּתְכֵלֶת וְאַרְגָּמָן
וְתוֹלַעַת שָׁנִי כְּרֻבִים מַעֲשֵׂה חֹשֶׁב תַּעֲשֶׂה אֹתָם:
ב אֹרֶךְ | הַיְרִיעָה הָאַחַת שְׁמֹנֶה וְעֶשְׂרִים בָּאַמָּה
וְרֹחַב אַרְבַּע בָּאַמָּה הַיְרִיעָה הָאֶחָת מִדָּה אַחַת
לְכָל־הַיְרִיעֹת: ג חֻמַּשׁ הַיְרִיעֹת תִּהְיֶיךָן חֹבְרֹת
אִשָּׁה אֶל־אֲחֹתָהּ וְחֻמַּשׁ יְרִיעֹת חֹבְרֹת אִשָּׁה
אֶל־אֲחֹתָהּ: ד וְעָשִׂיתָ לֻלְאֹת תְּכֵלֶת עַל שְׂפַת
הַיְרִיעָה הָאֶחָת מִקָּצָה בַּחֹבָרֶת וְכֵן תַּעֲשֶׂה
בִּשְׂפַת הַיְרִיעָה הַקִּיצוֹנָה בַּמַּחְבֶּרֶת הַשֵּׁנִית:
ה חֲמִשִּׁים לֻלְאֹת תַּעֲשֶׂה בַּיְרִיעָה הָאֶחָת
וַחֲמִשִּׁים לֻלְאֹת תַּעֲשֶׂה בִּקְצֵה הַיְרִיעָה אֲשֶׁר
בַּמַּחְבֶּרֶת הַשֵּׁנִית מַקְבִּילֹת הַלֻּלָאֹת אִשָּׁה אֶל־
אֲחֹתָהּ: ו וְעָשִׂיתָ חֲמִשִּׁים קַרְסֵי זָהָב וְחִבַּרְתָּ
אֶת־הַיְרִיעֹת אִשָּׁה אֶל־אֲחֹתָהּ בַּקְּרָסִים וְהָיָה
הַמִּשְׁכָּן אֶחָד: ז וְעָשִׂיתָ יְרִיעֹת עִזִּים לְאֹהֶל עַל־
הַמִّשְׁכָּן עַשְׁתֵּי־עֶשְׂרֵה יְרִיעֹת תַּעֲשֶׂה אֹתָם:
ח אֹרֶךְ | הַיְרִיעָה הָאַחַת שְׁלֹשִׁים בָּאַמָּה וְרֹחַב
אַרְבַּע בָּאַמָּה הַיְרִיעָה הָאֶחָת מִדָּה אַחַת לְעַשְׁתֵּי
עֶשְׂרֵה יְרִיעֹת: ט וְחִבַּרְתָּ אֶת־חֲמֵשׁ הַיְרִיעֹת לְבָד
וְאֶת־שֵׁשׁ הַיְרִיעֹת לְבָד וְכָפַלְתָּ אֶת־הַיְרִיעָה
הַשִּׁשִּׁית אֶל־מוּל פְּנֵי הָאֹהֶל: י וְעָשִׂיתָ חֲמִשִּׁים
לֻלְאֹת עַל שְׂפַת הַיְרִיעָה הָאֶחָת הַקִּיצֹנָה
בַּחֹבָרֶת וַחֲמִשִּׁים לֻלְאֹת עַל שְׂפַת הַיְרִיעָה
הַחֹבֶרֶת הַשֵּׁנִית: יא וְעָשִׂיתָ קַרְסֵי נְחֹשֶׁת חֲמִשִּׁים
וְהֵבֵאתָ אֶת־הַקְּרָסִים בַּלֻּלָאֹת וְחִבַּרְתָּ אֶת־
הָאֹהֶל וְהָיָה אֶחָד: יב וְסָרַח הָעֹדֵף בִּיְרִיעֹת
הָאֹהֶל חֲצִי הַיְרִיעָה הָעֹדֶפֶת תִּסְרַח עַל אֲחֹרֵי
הַמִּשְׁכָּן: יג וְהָאַמָּה מִזֶּה וְהָאַמָּה מִזֶּה בָּעֹדֵף
בְּאֹרֶךְ יְרִיעֹת הָאֹהֶל יִהְיֶה סָרוּחַ עַל־צִדֵּי הַמִּשְׁכָּן
מִזֶּה וּמִזֶּה לְכַסֹּתוֹ: יד וְעָשִׂיתָ מִכְסֶה לָאֹהֶל עֹרֹת
אֵילִם מְאָדָּמִים וּמִכְסֵה עֹרֹת תְּחָשִׁים
מִלְּמָעְלָה: פ

~ נקודות משיחות קודש ~

תֵּעָשֶׂה הַמְּנוֹרָה (כה, לא)

שֶׁהָיָה מֹשֶׁה מִתְקַשֶּׁה בָּהּ (רש"י)

לְמֹשֶׁה הָיָה קָשֶׁה: אֵיךְ אֶפְשָׁר לַעֲשׂוֹת מִדְּבָרִים גַּשְׁמִיִּים מִשְׁכָּן וּמִקְדָּשׁ לַהקָּבָּ"ה? וְהַשְּׁאֵלָה נִשְׁאֶלֶת בִּמְיֻחָד לְגַבֵּי הַמְּנוֹרָה, שֶׁהָיְתָה "עֵדוּת לְבָאֵי עוֹלָם שֶׁהַשְּׁכִינָה שׁוֹרָה בְּיִשְׂרָאֵל" (שבת כב, ב). אָמַר לוֹ הַקָּבָּ"ה: דָּבָר זֶה, אָכֵן, אֵינוֹ בְּכֹחוֹ שֶׁל אָדָם, אֶלָּא בְּכֹחוֹ שֶׁל הַבּוֹרֵא; הַשְׁלֵךְ אֶת הַכֶּסֶף לָאוּר וְהִיא נַעֲשֵׂית מֵאֵלֶיהָ.

(לקוטי שיחות, כרך א' עמ' 172)

רביעי ט וְעָשִׂיתָ אֶת־הַקְּרָשִׁים לַמִּשְׁכָּן עֲצֵי שִׁטִּים
עֹמְדִים: ט עֶשֶׂר אַמּוֹת אֹרֶךְ הַקָּרֶשׁ וְאַמָּה וַחֲצִי
הָאַמָּה רֹחַב הַקֶּרֶשׁ הָאֶחָד: י שְׁתֵּי יָדוֹת לַקֶּרֶשׁ

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

הָאֶחָד מִשֶּׁלְּבֹת אִשָּׁה אֶל־אֲחֹתָהּ כֵּן תַּעֲשֶׂה
לְכָל קַרְשֵׁי הַמִּשְׁכָּן: יח וְעָשִׂיתָ אֶת־הַקְּרָשִׁים
לַמִּשְׁכָּן עֶשְׂרִים קֶרֶשׁ לִפְאַת נֶגְבָּה תֵּימָנָה:
יט וְאַרְבָּעִים אַדְנֵי־כֶסֶף תַּעֲשֶׂה תַּחַת עֶשְׂרִים
הַקֶּרֶשׁ שְׁנֵי אֲדָנִים תַּחַת־הַקֶּרֶשׁ הָאֶחָד לִשְׁתֵּי
יְדֹתָיו וּשְׁנֵי אֲדָנִים תַּחַת־הַקֶּרֶשׁ הָאֶחָד לִשְׁתֵּי
יְדֹתָיו: כ וּלְצֵלַע הַמִּשְׁכָּן הַשֵּׁנִית לִפְאַת צָפוֹן
עֶשְׂרִים קָרֶשׁ: כא וְאַרְבָּעִים אַדְנֵיהֶם כֶּסֶף שְׁנֵי
אֲדָנִים תַּחַת הַקֶּרֶשׁ הָאֶחָד וּשְׁנֵי אֲדָנִים תַּחַת
הַקֶּרֶשׁ הָאֶחָד: כב וּלְיַרְכְּתֵי הַמִּשְׁכָּן יָמָּה תַּעֲשֶׂה
שִׁשָּׁה קְרָשִׁים: כג וּשְׁנֵי קְרָשִׁים תַּעֲשֶׂה לִמְקֻצֹעֹת
הַמִּשְׁכָּן בַּיַּרְכָתָיִם: כד וְיִהְיוּ תֹאֲמִם מִלְּמַטָּה וְיַחְדָּו
יִהְיוּ תַמִּים עַל־רֹאשׁוֹ אֶל־הַטַּבַּעַת הָאֶחָת כֵּן
יִהְיֶה לִשְׁנֵיהֶם לִשְׁנֵי הַמִּקְצֹעֹת יִהְיוּ: כה וְהָיוּ
שְׁמֹנֶה קְרָשִׁים וְאַדְנֵיהֶם כֶּסֶף שִׁשָּׁה עָשָׂר
אֲדָנִים שְׁנֵי אֲדָנִים תַּחַת הַקֶּרֶשׁ הָאֶחָד וּשְׁנֵי
אֲדָנִים תַּחַת הַקֶּרֶשׁ הָאֶחָד: כו וְעָשִׂיתָ בְרִיחִם
עֲצֵי שִׁטִּים חֲמִשָּׁה לְקַרְשֵׁי צֶלַע־הַמִּשְׁכָּן הָאֶחָד:
כז וַחֲמִשָּׁה בְרִיחִם לְקַרְשֵׁי צֶלַע־הַמִּשְׁכָּן הַשֵּׁנִית
וַחֲמִשָּׁה בְרִיחִם לְקַרְשֵׁי צֶלַע הַמִּשְׁכָּן לַיַּרְכָתַיִם
יָמָּה: כח וְהַבְּרִיחַ הַתִּיכֹן בְּתוֹךְ הַקְּרָשִׁים מִבְרַח
מִן־הַקָּצֶה אֶל־הַקָּצֶה: כט וְאֶת־הַקְּרָשִׁים תְּצַפֶּה
זָהָב וְאֶת־טַבְּעֹתֵיהֶם תַּעֲשֶׂה זָהָב בָּתִּים
לַבְּרִיחִם וְצִפִּיתָ אֶת־הַבְּרִיחִם זָהָב: ל וַהֲקֵמֹתָ
אֶת־הַמִּשְׁכָּן כְּמִשְׁפָּטוֹ אֲשֶׁר הָרְאִיתָ בָּהָר: ס

~ נקודות משיחות קודש ~

אַדְנֵי כֶסֶף (כו, יט)

כָּל כְּלֵי הַמִּשְׁכָּן הָיוּ מְצֻפִּים זָהָב אוֹ עֲשׂוּיִים מִזָּהָב (מִלְּבַד הַכִּיּוֹר וּמִזְבַּח הַנְּחֹשֶׁת, שֶׁהָיוּ בֶּחָצֵר), וְרַק הָאֲדָנִים הָיוּ מִכֶּסֶף. וְיֵשׁ לְבָאֵר עַל־פִּי מַה שֶּׁאָמְרוּ רַז״ל ״לֹא הָיָה הָעוֹלָם רָאוּי לְהִשְׁתַּמֵּשׁ בְּזָהָב, וְלָמָּה נִבְרָא, בִּשְׁבִיל בֵּית הַמִּקְדָּשׁ״, וְאִלּוּ עַל כֶּסֶף לֹא נֶאֱמַר כֵּן, כִּי הוּא שַׁיָּךְ לָעוֹלָם. מוּבָן, אִפּוֹא, שֶׁהָאֲדָנִים, שֶׁעָמְדוּ עַל הַקַּרְקַע וְחִבְּרוּ אֶת קֹדֶשֶׁת הַמִּשְׁכָּן לָעוֹלָם, נַעֲשׂוּ מִכֶּסֶף דַּוְקָא, לֹא מִזָּהָב.

(רשימות, חוברת קלה)

חמישי לא וְעָשִׂיתָ פָּרֹכֶת תְּכֵלֶת וְאַרְגָּמָן וְתוֹלַעַת
שָׁנִי וְשֵׁשׁ מָשְׁזָר מַעֲשֵׂה חֹשֵׁב יַעֲשֶׂה אֹתָהּ
כְּרֻבִים: לב וְנָתַתָּה אֹתָהּ עַל־אַרְבָּעָה עַמּוּדֵי
שִׁטִּים מְצֻפִּים זָהָב וָוֵיהֶם זָהָב עַל־אַרְבָּעָה
אַדְנֵי־כָסֶף: לג וְנָתַתָּה אֶת־הַפָּרֹכֶת תַּחַת
הַקְּרָסִים וְהֵבֵאתָ שָׁמָּה מִבֵּית לַפָּרֹכֶת אֶת אֲרוֹן
הָעֵדֻת וְהִבְדִּילָה הַפָּרֹכֶת לָכֶם בֵּין הַקֹּדֶשׁ וּבֵין
קֹדֶשׁ הַקָּדָשִׁים: לד וְנָתַתָּ אֶת־הַכַּפֹּרֶת עַל אֲרוֹן
הָעֵדֻת בְּקֹדֶשׁ הַקָּדָשִׁים: לה וְשַׁמְתָּ אֶת־הַשֻּׁלְחָן
מִחוּץ לַפָּרֹכֶת וְאֶת־הַמְּנֹרָה נֹכַח הַשֻּׁלְחָן עַל
צֶלַע הַמִּשְׁכָּן תֵּימָנָה וְהַשֻּׁלְחָן תִּתֵּן עַל־צֶלַע
צָפוֹן: לו וְעָשִׂיתָ מָסָךְ לְפֶתַח הָאֹהֶל תְּכֵלֶת
וְאַרְגָּמָן וְתוֹלַעַת שָׁנִי וְשֵׁשׁ מָשְׁזָר מַעֲשֵׂה רֹקֵם:
לז וְעָשִׂיתָ לַמָּסָךְ חֲמִשָּׁה עַמּוּדֵי שִׁטִּים וְצִפִּיתָ
אֹתָם זָהָב וָוֵיהֶם זָהָב וְיָצַקְתָּ לָהֶם חֲמִשָּׁה אַדְנֵי
נְחֹשֶׁת: ס

~ נקודות משיחות קודש ~

וְשַׁמְתָּ אֶת הַשֻּׁלְחָן מִחוּץ לַפָּרֹכֶת וְאֶת הַמְּנוֹרָה נֹכַח הַשֻּׁלְחָן (כו, לה)

וּמִזְבַּח הַזָּהָב . . מָשׁוּךְ קְמָעָא כְּלַפֵּי הַמִּזְרָח (רש״י)

וְהַיְנוּ, שֶׁמִּי שֶׁנִּכְנַס לַהֵיכָל נִתְקַל בַּמִּזְבֵּחַ תְּחִלָּה, לִפְנֵי הַשֻּׁלְחָן וְהַמְּנוֹרָה. וְיֵשׁ לְבָאֵר, דְּהִנֵּה מִזְבֵּחַ רוֹמֵז לַתְּפִלָּה, כַּכָּתוּב ״תִּכּוֹן תְּפִלָּתִי קְטֹרֶת לְפָנֶיךָ״, שֶׁהִיא הַתְּחָלַת עֲבוֹדַת הַיּוֹם. וְרַק לְאַחַר הַתְּפִלָּה נִתָּן לַעֲסֹק בַּמְּנוֹרָה — עֲבוֹדָה רוּחָנִית, לִמּוּד הַתּוֹרָה וְכַדּוֹמֶה, אוֹ בַּשֻּׁלְחָן — עֲבוֹדָה גַּשְׁמִית, כְּגוֹן אֲכִילָה לְשֵׁם שָׁמַיִם.

(רשימות, חוברת קח)

שישי **כז** א וְעָשִׂיתָ אֶת־הַמִּזְבֵּחַ עֲצֵי שִׁטִּים חָמֵשׁ
אַמּוֹת אֹרֶךְ וְחָמֵשׁ אַמּוֹת רֹחַב רָבוּעַ יִהְיֶה
הַמִּזְבֵּחַ וְשָׁלֹשׁ אַמּוֹת קֹמָתוֹ: ב וְעָשִׂיתָ קַרְנֹתָיו
עַל אַרְבַּע פִּנֹּתָיו מִמֶּנּוּ תִּהְיֶיךָ קַרְנֹתָיו וְצִפִּיתָ
אֹתוֹ נְחֹשֶׁת: ג וְעָשִׂיתָ סִּירֹתָיו לְדַשְּׁנוֹ וְיָעוֹ
וּמִזְרְקֹתָיו וּמִזְלְגֹתָיו וּמַחְתֹּתָיו לְכָל־כֵּלָיו תַּעֲשֶׂה
נְחֹשֶׁת: ד וְעָשִׂיתָ לוֹ מִכְבָּר מַעֲשֵׂה רֶשֶׁת נְחֹשֶׁת
וְעָשִׂיתָ עַל־הָרֶשֶׁת אַרְבַּע טַבְּעֹת נְחֹשֶׁת עַל

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

אַרְבַּע קְצוֹתָיו: ה וְנָתַתָּה אֹתָהּ תַּחַת כַּרְכֹּב
הַמִּזְבֵּחַ מִלְּמַטָּה וְהָיְתָה הָרֶשֶׁת עַד חֲצִי
הַמִּזְבֵּחַ: ו וְעָשִׂיתָ בַדִּים לַמִּזְבֵּחַ בַּדֵּי עֲצֵי שִׁטִּים
וְצִפִּיתָ אֹתָם נְחֹשֶׁת: ז וְהוּבָא אֶת־בַּדָּיו בַּטַּבָּעֹת
וְהָיוּ הַבַּדִּים עַל־שְׁתֵּי צַלְעֹת הַמִּזְבֵּחַ בִּשְׂאֵת
אֹתוֹ: ח נְבוּב לֻחֹת תַּעֲשֶׂה אֹתוֹ כַּאֲשֶׁר הֳרְאָה
אֹתְךָ בָּהָר כֵּן יַעֲשׂוּ: ס

~ נקודות משיחות קודש ~

וְעָשִׂיתָ אֶת הַמִּזְבֵּחַ (כז, א)

מִזְבֵּחַ - מֵזִיחַ וּמֵזִין, מְחַבֵּב וּמְכַפֵּר (כתובות י, ב)

לְפָנֵינוּ שָׁלֹשׁ פְּעֻלּוֹת. א. הַמִּזְבֵּחַ מַשְׁפִּיעַ מָזוֹן (מֵזִין). ב. הוּא מְבַטֵּל דְּבָרִים שְׁלִילִיִּים (מֵזִיחַ גְּזֵרוֹת רָעוֹת וּמְכַפֵּר עֲוֹנוֹת). ג. וְהוּא מְחַבֵּב אֶת יִשְׂרָאֵל עַל אֲבִיהֶם שֶׁבַּשָּׁמַיִם. וְיֵשׁ לוֹמַר: מֵזִין – שְׁלָמִים. כְּשֵׁם שֶׁהַבְּעָלִים זוֹכִים בַּאֲכִילָתוֹ, כָּךְ בִּזְכוּת הַקָּרְבָּנוֹת הָעוֹלָם נִזּוֹן. מֵזִיחַ – חַטָּאת וְאָשָׁם, שֶׁבָּאִים לְכַפָּרָה. מְחַבֵּב – עוֹלָה, שֶׁהִיא כָּלִיל לַה׳ ו״לִכְבוֹד הַקָּבָּ״ה בִּלְבַד״ (מדרש תדשא).

(לקוטי שיחות, כרך ל׳ עמ׳ 39)

שביעי ט וְעָשִׂיתָ אֵת חֲצַר הַמִּשְׁכָּן לִפְאַת נֶגֶב־
תֵּימָנָה קְלָעִים לֶחָצֵר שֵׁשׁ מָשְׁזָר מֵאָה בָאַמָּה
אֹרֶךְ לַפֵּאָה הָאֶחָת: י וְעַמֻּדָיו עֶשְׂרִים וַאֲדָנֵיהֶם
עֶשְׂרִים נְחֹשֶׁת וָוֵי הָעַמֻּדִים וַחֲשֻׁקֵיהֶם כָּסֶף:
יא וְכֵן לִפְאַת צָפוֹן בָּאֹרֶךְ קְלָעִים מֵאָה אֹרֶךְ
כתיב ועמדו קרי וַעַמּוּדָיו עֶשְׂרִים וַאֲדָנֵיהֶם עֶשְׂרִים
נְחֹשֶׁת וָוֵי הָעַמֻּדִים וַחֲשֻׁקֵיהֶם כָּסֶף: יב וְרֹחַב
הֶחָצֵר לִפְאַת־יָם קְלָעִים חֲמִשִּׁים אַמָּה עַמֻּדֵיהֶם
עֲשָׂרָה וַאֲדָנֵיהֶם עֲשָׂרָה: יג וְרֹחַב הֶחָצֵר לִפְאַת
קֵדְמָה מִזְרָחָה חֲמִשִּׁים אַמָּה: יד וַחֲמֵשׁ עֶשְׂרֵה
אַמָּה קְלָעִים לַכָּתֵף עַמֻּדֵיהֶם שְׁלֹשָׁה וַאֲדָנֵיהֶם
שְׁלֹשָׁה: טו וְלַכָּתֵף הַשֵּׁנִית חֲמֵשׁ עֶשְׂרֵה קְלָעִים
עַמֻּדֵיהֶם שְׁלֹשָׁה וַאֲדָנֵיהֶם שְׁלֹשָׁה: טו וּלְשַׁעַר
הֶחָצֵר מָסָךְ | עֶשְׂרִים אַמָּה תְּכֵלֶת וְאַרְגָּמָן
וְתוֹלַעַת שָׁנִי וְשֵׁשׁ מָשְׁזָר מַעֲשֵׂה רֹקֵם עַמֻּדֵיהֶם
אַרְבָּעָה וַאֲדָנֵיהֶם אַרְבָּעָה: יז כָּל־עַמּוּדֵי הֶחָצֵר
סָבִיב מְחֻשָּׁקִים כֶּסֶף וָוֵיהֶם כֶּסֶף וַאֲדָנֵיהֶם
נְחֹשֶׁת: יח אֹרֶךְ הֶחָצֵר מֵאָה בָאַמָּה וְרֹחַב |
חֲמִשִּׁים בַּחֲמִשִּׁים וְקֹמָה חָמֵשׁ אַמּוֹת שֵׁשׁ
מָשְׁזָר וַאֲדָנֵיהֶם נְחֹשֶׁת: יט לְכֹל כְּלֵי הַמִּשְׁכָּן
בְּכָל עֲבֹדָתוֹ וְכָל־יְתֵדֹתָיו וְכָל־יִתְדֹּת הֶחָצֵר
נְחֹשֶׁת: ססס

צ״ו פסוקים, יע״ו סימן.

✦ ✦ ✦

חצי קדיש

יִתְגַּדַּל וְיִתְקַדַּשׁ שְׁמֵהּ רַבָּא. אמן בְּעָלְמָא דִּי בְרָא כִרְעוּתֵהּ וְיַמְלִיךְ מַלְכוּתֵהּ, וְיַצְמַח פּוּרְקָנֵהּ וִיקָרֵב מְשִׁיחֵהּ. אמן בְּחַיֵּיכוֹן וּבְיוֹמֵיכוֹן וּבְחַיֵּי דְכָל בֵּית יִשְׂרָאֵל, בַּעֲגָלָא וּבִזְמַן קָרִיב וְאִמְרוּ אָמֵן: אמן יהא שמה רבא מברך לעלם ולעלמי עלמיא. יתברך: יְהֵא שְׁמֵהּ רַבָּא מְבָרַךְ לְעָלַם וּלְעָלְמֵי עָלְמַיָּא. יִתְבָּרַךְ, וְיִשְׁתַּבַּח, וְיִתְפָּאַר, וְיִתְרוֹמַם, וְיִתְנַשֵּׂא, וְיִתְהַדַּר, וְיִתְעַלֶּה, וְיִתְהַלָּל, שְׁמֵהּ דְּקֻדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא. אמן לְעֵלָּא מִן כָּל בִּרְכָתָא וְשִׁירָתָא, תֻּשְׁבְּחָתָא וְנֶחֱמָתָא, דַּאֲמִירָן בְּעָלְמָא, וְאִמְרוּ אָמֵן: אמן

✦ ✦ ✦

~ נקודות משיחות קודש ~

שֵׁשׁ מָשְׁזָר (כז, יח)

פִּשְׁתָּן נִקְרָא ׳בַּד׳ מִשּׁוּם ש״צוֹמֵחַ בַּד בְּבַד״ - קָנָה יְחִידִי מִכָּל גַּרְעִין (זבחים יח, ב). לָכֵן נַעֲשׂוּ הַקְּלָעִים מִפִּשְׁתָּן, שֶׁכֵּן הֵם הִבְדִּילוּ בֵּין הַמִּשְׁכָּן לָעוֹלָם, וְהֵגֵנּוּ עַל הַנִּמְצָא בּוֹ מִפְּנֵי הַשִּׁפְעַת הָעוֹלָם; וְהָאֱמוּנָה בְּאַחְדוּת הַבּוֹרֵא, ״ה׳ אֶחָד״ – הִיא הַמַּבְדִּילָה בֵּין בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לָעוֹלָם, וְהִיא הַמְּגִנָּה עֲלֵיהֶם מִפְּנֵי הַשִּׁפְעָתוֹ הַשְּׁלִילִית.

(רשימות, חוברת קז)

מפטיר יז כָּל־עַמּוּדֵי הֶחָצֵר סָבִיב מְחֻשָּׁקִים כֶּסֶף
וָוֵיהֶם כֶּסֶף וַאֲדָנֵיהֶם נְחֹשֶׁת: יח אֹרֶךְ הֶחָצֵר
מֵאָה בָאַמָּה וְרֹחַב | חֲמִשִּׁים בַּחֲמִשִּׁים וְקֹמָה
חָמֵשׁ אַמּוֹת שֵׁשׁ מָשְׁזָר וַאֲדָנֵיהֶם נְחֹשֶׁת: יט לְכֹל
כְּלֵי הַמִּשְׁכָּן בְּכָל עֲבֹדָתוֹ וְכָל־יְתֵדֹתָיו וְכָל־
יִתְדֹּת הֶחָצֵר נְחֹשֶׁת: ססס

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

בעת הגבהת הספר תורה ואמירת וזאת התורה – אין מנהגנו להראות באצבע. * מנהגנו: מגביה הספר תורה ולאחרי שמראה אותה לקהל חוזר ומניחה על הבימה וגוללה בעצמו. ואז יושב על הספסל ואחר כורך המפה (= חוגר באבנט ועוטף במעיל). * כשמגביהין הספר תורה להראות הכתב לעם, כל אדם ישתדל לקרב עצמו לבימה כדי שיוכל לקרא מה שכתוב בספר תורה בעת הגבהת הספר תורה, ויאמר:

וְזֹאת הַתּוֹרָה, אֲשֶׁר־שָׂם מֹשֶׁה לִפְנֵי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל:

עֵץ־חַיִּים הִיא לַמַּחֲזִיקִים בָּהּ, וְתֹמְכֶיהָ מְאֻשָּׁר. דְּרָכֶיהָ דַרְכֵי־נֹעַם, וְכָל־נְתִיבֹתֶיהָ שָׁלוֹם. אֹרֶךְ יָמִים בִּימִינָהּ, בִּשְׂמֹאלָהּ עֹשֶׁר וְכָבוֹד. יְיָ חָפֵץ לְמַעַן צִדְקוֹ, יַגְדִּיל תּוֹרָה וְיַאְדִּיר:

מדייקים לגלול הספר תורה נגד התפר, שמקום התפר יהיה באמצע הספר תורה מבחוץ. * האבנט חוגרים בתחילת שליש התחתון של הספר תורה.

לא יתחיל המפטיר להפטיר עד שיגמור הגולל לגלול הספר תורה, כדי שגם הגולל יוכל להבין ולשמוע ממנו, שחובה היא על הכל לשמוע ההפטרה כמו הפרשה שבספר תורה.

ברכת ההפטרה לפניה

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם אֲשֶׁר בָּחַר בִּנְבִיאִים טוֹבִים וְרָצָה בְדִבְרֵיהֶם הַנֶּאֱמָרִים בֶּאֱמֶת בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ הַבּוֹחֵר בַּתּוֹרָה וּבְמֹשֶׁה עַבְדּוֹ וּבְיִשְׂרָאֵל עַמּוֹ וּבִנְבִיאֵי הָאֱמֶת וָצֶדֶק:

חובה הוא על הכל לשמוע ההפטרה כמו הפרשה שבספר תורה. לפיכך, לא יקראו שנים ההפטרה כאחד בקול רם ששני קולות אין נשמעים, ויש נוהגים מטעם הידוע להם, שלא לסמוך על שמיעה בלבדה, אלא הם בעצמם קורין ההפטרה ושומעין הברכות מפי המפטיר. ומכל מקום, צריכים ליזהר שלא יקראו בקול רם אלא בנחת (מלה במלה עם המפטיר).

שולחן ערוך אדמו"ר הזקן, חלק ב סימן רפד סעיף יא

הפטרה לפרשת תרומה לקריאה בציבור

ולשמו"ת במלכים א פרק ה

ה כו וַיהוָה נָתַן חָכְמָה לִשְׁלֹמֹה כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר־לוֹ וַיְהִי שָׁלוֹם בֵּין חִירָם וּבֵין שְׁלֹמֹה וַיִּכְרְתוּ בְרִית שְׁנֵיהֶם: כז וַיַּעַל הַמֶּלֶךְ שְׁלֹמֹה מַס מִכָּל־יִשְׂרָאֵל וַיְהִי הַמַּס שְׁלֹשִׁים אֶלֶף אִישׁ:

כח וַיִּשְׁלָחֵם לְבָנוֹנָה עֲשֶׂרֶת אֲלָפִים בַּחֹדֶשׁ חֲלִיפוֹת חֹדֶשׁ יִהְיוּ בַלְּבָנוֹן שְׁנַיִם חֳדָשִׁים בְּבֵיתוֹ וַאֲדֹנִירָם עַל־הַמַּס: כט וַיְהִי לִשְׁלֹמֹה שִׁבְעִים אֶלֶף נֹשֵׂא סֵבֶל וּשְׁמֹנִים אֶלֶף חֹצֵב בָּהָר:

עטרת מרים

כו וַיהוָה נָתַן חָכְמָה לִשְׁלֹמֹה כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר־לוֹ וַיְהִי שָׁלוֹם בֵּין חִירָם וּבֵין שְׁלֹמֹה כִּי מִפְּנֵי חָכְמָתוֹ אָהַב אוֹתוֹ חִירָם וַיִּכְרְתוּ בְרִית שְׁנֵיהֶם: כז וַיַּעַל הַמֶּלֶךְ שְׁלֹמֹה מַס מִכָּל־יִשְׂרָאֵל וַיְהִי הַמַּס שְׁנֵתְנוּ שְׁלֹשִׁים אֶלֶף אִישׁ לְלֶכֶת הַלְּבָנוֹן לִכְרוֹת הָעֵצִים עִם עַבְדֵי חִירָם: כח וַיִּשְׁלָחֵם לְבָנוֹנָה עֲשֶׂרֶת אֲלָפִים בַּחֹדֶשׁ בְּכָל חוֹדֶשׁ לֹא עָבְדוּ כִּי־אִם עֲשֶׂרֶת אֲלָפִים חֲלִיפוֹת הָיוּ מִתְחַלְּפִים חֹדֶשׁ יִהְיוּ בַלְּבָנוֹן שְׁנַיִם חֳדָשִׁים בְּבֵיתוֹ וַאֲדֹנִירָם עַל־הַמַּס לְהַכְרִיחַ לְכָל אֶחָד לְלֶכֶת בְּחָדְשׁוֹ: כט וַיְהִי לִשְׁלֹמֹה שִׁבְעִים אֶלֶף נֹשֵׂא סֵבֶל לְהָבִיא הָאֲבָנִים מִן הָהָר לְעִיר וּשְׁמֹנִים אֶלֶף חֹצֵב

שי למורא

כז) שְׁלֹשִׁים אֶלֶף אִישׁ, וְהֵם הָיוּ בַּעֲלֵי אֻמָּנוּת לִכְרִיתַת עֵצִים וּשְׁלֹחָם לַלְּבָנוֹן. כח) עֲשֶׂרֶת אֲלָפִים בַּחֹדֶשׁ חֲלִיפוֹת, מִתּוֹךְ שְׁלֹשִׁים הָאֶלֶף הָיוּ עוֹבְדִים בְּכָל חֹדֶשׁ רַק עֲשֶׂרֶת אֲלָפִים, וְהָיוּ מִתְחַלְּפִים בֵּינֵיהֶם. עַל הַמַּס, לְהַכְרִיחַ כָּל אֶחָד שֶׁיֵּלֵךְ בַּחֹדֶשׁ שֶׁנִּקְבַּע לוֹ. כט) נֹשֵׂא סֵבֶל, לָשֵׂאת אֶת הָאֲבָנִים מִן הָהָר לָעִיר. וְהַסַּבָּלִים וְהַחוֹצְבִים הָיוּ גֵּרִים, וְיִתָּכֵן שֶׁהָיוּ

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

שי למורא

מֵהַגִּבְעוֹנִים. ל) **מִשָּׂרֵי הַנִּצָּבִים,** הַמְמֻנִּים וְעוֹמְדִים אֵצֶל עוֹשֵׂי הַמְּלָאכָה. **הָרוֹדִים בָּעָם,** הַנּוֹגְשִׂים אֶת הָעָם עוֹשֵׂי הַמְּלָאכָה. **לא) וַיִּסְּעוּ,** עָקְרוּ אוֹתָן מִן הָהָר. **אֲבָנִים יְקָרוֹת,** אֲבָנִים כְּבֵדוֹת (בְּמִשְׁקָלָם הַסְּגֻלִּי) וְקָשׁוֹת. **וְהַגִּבְלִים,** אַנְשֵׁי גְּבָל, שֶׁהָיוּ בְּקִיאִים לְסַתֵּת אֲבָנִים וְלִבְנוֹת. **א) בְּחֹדֶשׁ** זִו, בְּחֹדֶשׁ אִיָּר, שֶׁיֵּשׁ בּוֹ זִיו לְאִילָנוֹת. **הַחֹדֶשׁ הַשֵּׁנִי,** כְּלוֹמַר, חֹדֶשׁ זִו הוּא הַחֹדֶשׁ הַשֵּׁנִי מִנִּיסָן. **לִמְלֹךְ שְׁלֹמֹה,** זֶה מוּסָב עַל "בַּשָּׁנָה הָרְבִיעִית". **וַיָּכֶן הַבַּיִת,** הִתְחִיל לִבְנוֹת אֶת הַבַּיִת. **ב) שִׁשִּׁים אַמָּה אָרְכּוֹ,** הַהֵיכָל עִם בֵּית קֹדֶשׁ הַקָּדָשִׁים, מִמִּזְרָח לְמַעֲרָב. **ג) עַל פְּנֵי הֵיכַל הַבַּיִת,** לְמִזְרָחוֹ שֶׁל הַהֵיכָל. **עַל פְּנֵי רֹחַב הַבַּיִת,** מִצָּפוֹן לְדָרוֹם. **עַל פְּנֵי הַבַּיִת,** לְצַד מִזְרָח לְצַד חוּץ. **ד) שְׁקֻפִּים אֲטֻמִים,** שְׁקוּפִים מִבַּחוּץ וַאֲטוּמִים מִבִּפְנִים, כְּלוֹמַר, שֶׁבְּצַד הַפְּנִימִי שֶׁל עֲבִי הַקִּיר הָיָה כָּל חַלּוֹן קָצָר, וּמִבַּחוּץ הָיָה הוֹלֵךְ וּמִתְרַחֵב. שֶׁלֹּא כְּדֶרֶךְ שְׁאָר חַלּוֹנוֹת הָעֲשׂוּיוֹת לְמָאוֹר. לְהַרְאוֹת שֶׁאֵינוֹ צָרִיךְ לְאוֹרָה. פֵּרוּשׁ אַחֵר, אֲטוּמִים בְּמִחְצָה שְׁקוּפָה וּבְהִירָה, כְּמוֹ זְכוּכִית וְכִיּוֹצֵא בָּזֶה. **ה) יָצִיעַ סָבִיב,** מִקִּירוֹת הַבַּיִת בָּלְטוּ יְצִיעִים כְּעֵין גְּזוּזְטְרָאוֹת, מְסָבִיב לַהֵיכָל וְלַדְּבִיר שֶׁהוּא קֹדֶשׁ הַקָּדָשִׁים. (לפי פירוש הרמב"ם במשניות וב"משנה תורה"). **וַיַּעַשׂ צְלָעוֹת סָבִיב,** אוֹתָם יְצִיעִים שֶׁבָּלְטוּ מֵהַקִּירוֹת הָיוּ כְּעֵין צְלָעוֹת סָבִיב לַבִּנְיָן. **ו) חָמֵשׁ בָּאַמָּה רָחְבָּהּ,** לְאֹרֶךְ הַקִּיר הָיָה הַיָּצִיעַ בּוֹלֵט חָמֵשׁ אַמּוֹת רֹחַב. **וְהַתִּיכֹנָה,** הַיָّצִיעַ הָאֶמְצָעִי. **שֵׁשׁ בָּאַמָּה רָחְבָּהּ,** הָיְתָה בְּלִיטָתָהּ מִן הַקִּיר שֵׁשׁ אַמּוֹת רֹחַב עַל פְּנֵי אֹרֶךְ

עטרת מרים

בָּהֶר הַחוֹצְבִים אוֹתָם בָּהָר (ע' ד"ה ב (ב טז)): **ל הַמִּסְפָּר הַזֶּה הָיָה לְבַד** מִשָּׂרֵי הַנִּצָּבִים לִשְׁלֹמֹה אֲשֶׁר הָיוּ מְמוּנִים עַל־הַמְּלָאכָה שֶׁהָיוּ שְׁלֹשֶׁת אֲלָפִים וּשְׁלֹשׁ מֵאוֹת הָרֹדִים וְנוֹגְשִׂים **בָּעָם הָעֹשִׂים** בַּמְּלָאכָה: **לא וַיְצַו הַמֶּלֶךְ** צִוָּה לְהַסִּיעַ **אֲבָנִים גְּדֹלוֹת** בְּכֹמוּת וּכְבֵדוֹת **אֲבָנִים יְקָרוֹת** בְּאֵיכוּת לְיַסֵּד הַבַּיִת אַבְנֵי גָזִית מְסֻתָּתוֹת בְּיוֹשֶׁר: **לב וַיְפַסְּלוּ** בֶּהָרִים **בֹּנֵי** שְׁלֹמֹה וּבֹנֵי וְאוּמְנֵי בִּנְיָן שֶׁל חִירוֹם **וְהַגִּבְלִים** אַנְשֵׁי גְבָל, וּבְקִיאִים לְסַתֵּת אֲבָנִים וְלִבְנוֹת (יחזקאל כז ט) **וַיָּכִינוּ** הָעֵצִים **וְהָאֲבָנִים** לִבְנוֹת הַבַּיִת שֶׁלֹּא הָיָה צָרִיךְ לַעֲשׂוֹת בָּהֶם דָּבָר, רַק לְהַנִּיחָם בִּמְקוֹמָם: **א וַיְהִי בִשְׁמוֹנִים** שָׁנָה וְאַרְבַּע מֵאוֹת שָׁנָה לְצֵאת בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל מֵאֶרֶץ־מִצְרַיִם בַּשָּׁנָה הָרְבִיעִית בְּחֹדֶשׁ זִו הוּא הַחֹדֶשׁ הַשֵּׁנִי לִמְלֹךְ שְׁלֹמֹה עַל־יִשְׂרָאֵל וַיִּבֶן הַבַּיִת לַיהוָה: **ב** וְהַבַּיִת אֲשֶׁר בָּנָה הַמֶּלֶךְ שְׁלֹמֹה לַיהוָה שִׁשִּׁים־אַמָּה אָרְכּוֹ וְעֶשְׂרִים רָחְבּוֹ וּשְׁלֹשִׁים אַמָּה קוֹמָתוֹ: **ג** וְהָאוּלָם עַל־פְּנֵי הֵיכַל הַבַּיִת עֶשְׂרִים אַמָּה אָרְכּוֹ עַל־פְּנֵי רֹחַב הַבַּיִת עֶשֶׂר בָּאַמָּה רָחְבּוֹ עַל־פְּנֵי הַבָּיִת: **ד** וַיַּעַשׂ לַבָּיִת חַלּוֹנֵי שְׁקֻפִים אֲטֻמִים: **ה** וַיִּבֶן עַל־קִיר הַבַּיִת יָצִיעַ סָבִיב אֶת־קִירוֹת הַבַּיִת סָבִיב לַהֵיכָל וְלַדְּבִיר וַיַּעַשׂ צְלָעוֹת סָבִיב: **ו** הַיָּצִיעַ הַתַּחְתֹּנָה חָמֵשׁ בָּאַמָּה רָחְבָּהּ וְהַתִּיכֹנָה שֵׁשׁ בָּאַמָּה רָחְבָּהּ וְהַשְּׁלִישִׁית שֶׁבַע בָּאַמָּה

ל לְבַד מִשָּׂרֵי הַנִּצָּבִים לִשְׁלֹמֹה אֲשֶׁר עַל־הַמְּלָאכָה שְׁלֹשֶׁת אֲלָפִים וּשְׁלֹשׁ מֵאוֹת הָרֹדִים בָּעָם הָעֹשִׂים בַּמְּלָאכָה: לא וַיְצַו הַמֶּלֶךְ וַיַּסִּעוּ אֲבָנִים גְּדֹלוֹת אֲבָנִים יְקָרוֹת לְיַסֵּד הַבַּיִת אַבְנֵי גָזִית: לב וַיְפַסְּלוּ בֹּנֵי שְׁלֹמֹה וּבֹנֵי חִירוֹם וְהַגִּבְלִים וַיָּכִינוּ הָעֵצִים וְהָאֲבָנִים לִבְנוֹת הַבָּיִת: ו א וַיְהִי בִשְׁמוֹנִים שָׁנָה וְאַרְבַּע מֵאוֹת שָׁנָה לְצֵאת בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל מֵאֶרֶץ־מִצְרַיִם בַּשָּׁנָה הָרְבִיעִית בְּחֹדֶשׁ זִו הוּא הַחֹדֶשׁ הַשֵּׁנִי לִמְלֹךְ שְׁלֹמֹה עַל־יִשְׂרָאֵל וַיִּבֶן הַבַּיִת לַיהוָה: ב וְהַבַּיִת אֲשֶׁר בָּנָה הַמֶּלֶךְ שְׁלֹמֹה לַיהוָה שִׁשִּׁים־אַמָּה אָרְכּוֹ וְעֶשְׂרִים רָחְבּוֹ וּשְׁלֹשִׁים אַמָּה קוֹמָתוֹ: ג וְהָאוּלָם עַל־פְּנֵי הֵיכַל הַבַּיִת עֶשְׂרִים אַמָּה אָרְכּוֹ עַל־פְּנֵי רֹחַב הַבַּיִת עֶשֶׂר בָּאַמָּה רָחְבּוֹ עַל־פְּנֵי הַבָּיִת: ד וַיַּעַשׂ לַבָּיִת חַלּוֹנֵי שְׁקֻפִים אֲטֻמִים: ה וַיִּבֶן עַל־קִיר הַבַּיִת יָצִיעַ סָבִיב אֶת־קִירוֹת הַבַּיִת סָבִיב לַהֵיכָל וְלַדְּבִיר וַיַּעַשׂ צְלָעוֹת סָבִיב: ו הַיָּצִיעַ הַתַּחְתֹּנָה חָמֵשׁ בָּאַמָּה רָחְבָּהּ וְהַתִּיכֹנָה שֵׁשׁ בָּאַמָּה רָחְבָּהּ וְהַשְּׁלִישִׁית שֶׁבַע בָּאַמָּה

מִבַּחוּץ יָצִיעַ חֶדֶר צָנוּעַ - וְנִקְרָא גַּם תֵּא וְצֵלַע - בַּעַל שֵׁשׁ קִירוֹת וְהַקִּיר הָרְבִיעִי הָיָה קִיר הַבַּיִת **סָבִיב אֶת־קִירוֹת הַבַּיִת** שֶׁבְּנֶגֶד הַהֵיכָל וְקָדְשֵׁי הַקָּדָשִׁים **סָבִיב לַהֵיכָל** מִצָּפוֹן וּמִדָּרוֹם וּלְמַעֲרָב **וְלַדְּבִיר** הַמְּחִיצָה הַמַּפְסֶקֶת בֵּין הֵיכָל וְקָדְשֵׁי הַקָּדָשִׁים **וַיַּעַשׂ** אֵלֵּיהֶם סְמוּךְ מַעֲשֶׂה **צְלָעוֹת** חֲדָרִים מֵעֵץ **סָבִיב** הַהֵיכָל וְהַדְּבִיר: **ו הַיָּצִיעַ** בְּסַךְ הַכֹּל הָיוּ ל"ח תְּאִים (מדות ד ג) ט"ו בַּדָּרוֹם וְט"ו בַּצָּפוֹן (ג' קוֹמוֹת וְח' לְכָל קוֹמָה, כִּי הָיוּ מְשׁוּלָּשִׁים, תַּחְתִּים וּשְׁנִים וּשְׁלִישִׁים,) **הַתַּחְתֹּנָה חָמֵשׁ**

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

עטרת מרים

בָּאַמָּה רָחְבָּהּ וְהַתִּיכֹנָהּ הָאֶמְצָעִית **שֵׁשׁ בָּאַמָּה רָחְבָּהּ וְהַשְּׁלִישִׁית** הָעֶלְיוֹנָה **שֶׁבַע בָּאַמָּה רָחְבָּהּ כִּי מִגְרָעוֹת נָתַן לַבַּיִת סָבִיב** חוּצָה הָיָה מְגֻרָע מֵעֵבֶי הַכּוֹתֶל מוּל כְּלוֹת גְּבֹהֵי כָּל שׁוּרָה מִשּׁוּרוֹת הַיְצִיעִים אַמָּה **לְבִלְתִּי אֲחֹז בְּקִירוֹת הַבַּיִת** לְבַל עֲשׂוֹת חוֹרִים וּנְקָבִים בַּבִּנְיָן, לְהַכְנִיס בּוֹ קוֹרוֹת תִּקְרַת הַתָּאִים, וְעַל כְּנִיסַת הָאַמָּה הַהִיא, הַנִּיחוּ קוֹרוֹת תִּקְרַת הַתַּחְתִּיִּים, שֶׁהֵם רִצְפַּת הַשֵּׁנִים: **ז וְהַבַּיִת בְּהִבָּנֹתוֹ אֶבֶן שְׁלֵמָה מַסָּע נִבְנָה** כְּמוֹ שֶׁהִסִּיעָם וֶהֱבִיאָם מֵהָהָר בִּשְׁלֵימוּתָהּ וּבְמִדָּה הַגְּרָצִית, לָכֵן **וּמַקָּבוֹת וְהַגַּרְזֶן כָּל־כְּלִי בַרְזֶל לֹא־נִשְׁמַע בַּבַּיִת בְּהִבָּנֹתוֹ** כִּי לֹא נַעֲשָׂה שָׁם דָּבָר, כִּי־אִם הַנָּחָה לְבַדָּהּ: **ח פֶּתַח הַצֵּלָע הַתִּיכֹנָה** הַתַּחְתּוֹנָה (רש"י) **אֶל־כֶּתֶף הַבַּיִת הַיְמָנִית** וְשָׁם נִכְנְסוּ מִחוּץ לְפָנִים **וּבְלוּלִים** עֲמוּדִים חֲלוּלִים, וּבְחָלָל מַעֲלוֹת סָבִיב סָבִיב, וְהָעוֹלֶה בּוֹ מַקִּיפוֹ סָבִיב **יַעֲלוּ עַל־הַתִּיכֹנָה וּמִן־הַתִּיכֹנָה אֶל־הַשְּׁלִישִׁים: ט וַיִּבֶן אֶת־הַבַּיִת** הַחִיצוֹנִי שֶׁהוּא הַבִּנְיָן שֶׁל הָאֲבָנִים **וַיְכַלֵּהוּ וַיִּסְפֹּן אֶת־הַבַּיִת גֹּבִים** כִּסָּה אֶת הַבַּיִת בְּתִקְרָה חֲקוּקָה וּמְצֻיֶּרֶת וּגְסָרִים אֲרוּגִים נָאִים כְּמִין צוּרָה, וּמִמַּעַל לָהּ עָשָׂה עוֹד **וּשְׁדֵרֹת בָּאֲרָזִים** תִּקְרָה מֵאֲרָזִים סְדוּרוֹת: **י וַיִּבֶן אֶת־הַיָּצִיעַ** הַתָּאִים **עַל־כָּל** אוֹרֶךְ **־הַבַּיִת** נִשְׁעָן אֵלֶיהָ בְּכָל שֵׁשׁ הָרוּחוֹת **חָמֵשׁ אַמּוֹת קוֹמָתוֹ** שֶׁל כָּל אֶחָד וְאֶחָד **וַיֶּאֱחֹז אֶת־הַבַּיִת** הַיְצִיעִים הָהֵם אָחֹז עִם הַבַּיִת **בַּעֲצֵי אֲרָזִים** הֵם קוֹרוֹת הַתִּקְרוֹת אֲשֶׁר הֻנְּחוּ עַל הַמִּגְרָעוֹת: **יא** בְּעֵת שֶׁנִּמַּר תִּקְרַת הַיָּצִיעַ **וַיְהִי דְבַר־יְהוָה אֶל־שְׁלֹמֹה לֵאמֹר** כִּי אִז בְּצַד אֶחָד נִגְמַר בִּנְיַן הַבַּיִת שֶׁהוּא הַבִּנְיָן הַחִיצוֹנִי שֶׁנִּבְנָה מֵאֲבָנִים וְקוֹרוֹת, וּבְצַד אֶחָד הָיָה צָרִיךְ לְהַתְחִיל הַבִּנְיָן הַשֵּׁנִי שֶׁנִּבְנָה בִּפְנִים מֵעֵצִים: **יב הַבַּיִת הַזֶּה אֲשֶׁר־אַתָּה בֹנֶה** אֵינוֹ הָעִיקָּר, הוּא רַק הַצִּיּוּר אֶל שֶׁיִּתְאַחֲדוּ שָׁם יִשְׂרָאֵל שְׁכֶם אֶחָד לַעֲבוֹד אֶת ה', מִכָּל־מָקוֹם לֹא אֲשֶׁרָה בּוֹ שְׁכִינָתִי, רַק **אִם־תֵּלֵךְ בְּחֻקֹּתַי וְאֶת־מִשְׁפָּטַי תַּעֲשֶׂה וְשָׁמַרְתָּ אֶת־כָּל־מִצְוֹתַי לָלֶכֶת בָּהֶם** וְזֶה תַּכְלִית הַבַּיִת **וַהֲקִמֹתִי אֶת־דְּבָרִי אִתָּךְ אֲשֶׁר דִּבַּרְתִּי אֶל־דָּוִד אָבִיךָ:** יג **וְשָׁכַנְתִּי בְתוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְלֹא אֶעֱזֹב אֶת־עַמִּי יִשְׂרָאֵל:**

שי למורא

הַקִּיר. **וְהַשְּׁלִישִׁית,** הַיְצִיעַ הָעֶלְיוֹנָה. **שֶׁבַע בָּאַמָּה רָחְבָּהּ,** הָיְתָה בְּלִיטָתָהּ מִן הַקִּיר שֶׁבַע אַמּוֹת רֹחַב עַל פְּנֵי אֹרֶךְ הַקִּיר. **כִּי מִגְרָעוֹת נָתַן לַבַּיִת,** כִּי הַצְּלָעוֹת הָיוּ מְגֻרָעוֹת מִלְּמַעְלָה לְמַטָּה, שֶׁהַיְצִיעַ הַתִּיכוֹנָה הָיְתָה מְגֻרַעַת מִן הָעֶלְיוֹנָה אַמָּה אַחַת, וְכֵן הַתַּחְתּוֹנָה הָיְתָה מְגֻרַעַת אַמָּה מִן הַתִּיכוֹנָה. **סָבִיב חוּצָה,** סָבִיב לַקִּירוֹת מִבַּחוּץ. **לְבִלְתִּי אֲחֹז בְּקִירוֹת הַבַּיִת,** כְּדֵי שֶׁלֹּא יִטָּפְסוּ וְלֹא יִשָּׁעֲנוּ אֲנָשִׁים בְּקִירוֹת הַבַּיִת וְיִהְיוּ מוֹעֲלִים בְּהִשְׁתַּמְּשָׁם בַּהֶקְדֵּשׁ שֶׁל הַמִּקְדָּשׁ, שֶׁהַיְצִיעִים הָעֲשׂוּיִים בְּאֹפֶן זֶה לֹא נִתְּנוּ לָאֲנָשִׁים לְהִתְקָרֵב לְקִירוֹת הַבַּיִת. ז) **אֶבֶן שְׁלֵמָה מַסָּע,** כְּמוֹ שֶׁהִסִּיעוּ אֶת הָאֲבָנִים מִן הָהָר עַל יְדֵי הַשָּׁמִיר, כָּכָה שָׁמוּ אוֹתָן בְּחוֹמַת הַבִּנְיָן, וְלֹא סִתְּתוּ בְּכְלֵי בַרְזֶל בְּהַר הַבַּיִת. **וּמַקָּבוֹת,** מִינֵי פַּטִּישִׁים לְסִתּוּת. ח) **פֶּתַח הַצֵּלָע הַתִּיכֹנָה,** פֶּתַח הָיָה בְּצַד הַבַּיִת, לִכְנִיסָה אֶל הַתָּאִים שֶׁהָיוּ בֵּין הַקִּירוֹת. **אֶל כֶּתֶף הַבַּיִת הַיְמָנִית,** בְּצַד הַדְּרוֹמִי שֶׁל הַבַּיִת. **וּבְלוּלִים,** בְּמַדְרֵגוֹת לוּלְיָנִיּוֹת, וְהוּא בִּנְיָן עָמוּד אֲבָנִים עֲשׂוּי מַעֲלוֹת מַעֲלוֹת. **אֶל הַשְּׁלִישִׁים,** שֶׁהַתָּאִים שֶׁהָיוּ בֵּין הַקִּירוֹת הָיוּ שָׁלֹשׁ קוֹמוֹת. **וַיְכַלֵּהוּ,** הִשְׁלִים אוֹתוֹ. **ט) וַיִּסְפֹּן אֶת הַבַּיִת גֹּבִים,** כִּסָּה אֶת הַבַּיִת בְּתִקְרָה חֲקוּקָה וּמְצֻיֶּרֶת "גֹּבִים" (כְּעֵין גֻּמּוֹת וּבוֹרוֹת), לְנוֹי וּפְאֵר. **וּשְׁדֵרֹת בָּאֲרָזִים,** מִמַּעַל לַתִּקְרָה הַמְצֻיֶּרֶת עָשָׂה תִּקְרָה מִלּוּחוֹת עֲצֵי אֲרָזִים סְדוּרִים. י) **וַיִּבֶן אֶת הַיָּצִיעַ עַל כָּל הַבַּיִת חָמֵשׁ אַמּוֹת קוֹמָתוֹ,** הַיְצִיעִים שֶׁהֵם הַצְּלָעוֹת שֶׁעָשָׂה מִסָּבִיב לַבַּיִת, הָיָה גֹּבַהּ כָּל יָצִיעַ חָמֵשׁ אַמּוֹת לְמַעְלָה מִשֶּׁלְּפָנָיו. **וַיֶּאֱחֹז אֶת הַבַּיִת בַּעֲצֵי אֲרָזִים,** לְכִסּוּי הַגַּג הָעֶלְיוֹן.

רָחְבָּהּ כִּי מִגְרָעוֹת נָתַן לַבַּיִת סָבִיב חוּצָה לְבִלְתִּי אֲחֹז בְּקִירוֹת הַבַּיִת: ז וְהַבַּיִת בְּהִבָּנֹתוֹ אֶבֶן שְׁלֵמָה מַסָּע נִבְנָה וּמַקָּבוֹת וְהַגַּרְזֶן כָּל־כְּלִי בַרְזֶל לֹא־נִשְׁמַע בַּבַּיִת בְּהִבָּנֹתוֹ: ח פֶּתַח הַצֵּלָע הַתִּיכֹנָה אֶל־כֶּתֶף הַבַּיִת הַיְמָנִית וּבְלוּלִים יַעֲלוּ עַל־הַתִּיכֹנָה וּמִן־הַתִּיכֹנָה אֶל־הַשְּׁלִישִׁים: ט וַיִּבֶן אֶת־הַבַּיִת וַיְכַלֵּהוּ וַיִּסְפֹּן אֶת־הַבַּיִת גֹּבִים וּשְׁדֵרֹת בָּאֲרָזִים: י וַיִּבֶן אֶת־הַיָּצִיעַ עַל־כָּל־הַבַּיִת חָמֵשׁ אַמּוֹת קוֹמָתוֹ וַיֶּאֱחֹז אֶת־הַבַּיִת בַּעֲצֵי אֲרָזִים: יא וַיְהִי דְבַר־יְהוָה אֶל־שְׁלֹמֹה לֵאמֹר: יב הַבַּיִת הַזֶּה אֲשֶׁר־אַתָּה בֹנֶה אִם־תֵּלֵךְ בְּחֻקֹּתַי וְאֶת־מִשְׁפָּטַי תַּעֲשֶׂה וְשָׁמַרְתָּ אֶת־כָּל־מִצְוֹתַי לָלֶכֶת בָּהֶם וַהֲקִמֹתִי אֶת־דְּבָרִי אִתָּךְ אֲשֶׁר דִּבַּרְתִּי אֶל־דָּוִד אָבִיךָ: יג וְשָׁכַנְתִּי בְתוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְלֹא אֶעֱזֹב אֶת־עַמִּי יִשְׂרָאֵל:

לאחר שמסיים ההפטרה יאמר המפטיר ברכות אלו

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, צוּר כָּל הָעוֹלָמִים, צַדִּיק בְּכָל הַדּוֹרוֹת,

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

הָאֵל הַנֶּאֱמָן הָאוֹמֵר וְעוֹשֶׂה, הַמְדַבֵּר וּמְקַיֵּם, שֶׁכָּל דְּבָרָיו אֱמֶת וָצֶדֶק: נֶאֱמָן, אַתָּה הוּא יְיָ אֱלֹהֵינוּ וְנֶאֱמָנִים דְּבָרֶיךָ, וְדָבָר אֶחָד מִדְּבָרֶיךָ אָחוֹר לֹא יָשׁוּב רֵיקָם, כִּי אֵל מֶלֶךְ נֶאֱמָן וְרַחֲמָן אָתָּה. בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, הָאֵל הַנֶּאֱמָן בְּכָל דְּבָרָיו:

רַחֵם, עַל צִיּוֹן כִּי הִיא בֵּית חַיֵּינוּ, וְלַעֲלוּבַת נֶפֶשׁ תּוֹשִׁיעַ וּתְשַׂמֵּחַ בִּמְהֵרָה בְיָמֵינוּ. בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ. מְשַׂמֵּחַ צִיּוֹן בְּבָנֶיהָ:

שַׂמְּחֵנוּ, יְיָ אֱלֹהֵינוּ, בְּאֵלִיָּהוּ הַנָּבִיא עַבְדֶּךָ, וּבְמַלְכוּת בֵּית דָּוִד מְשִׁיחֶךָ, בִּמְהֵרָה יָבוֹא וְיָגֵל לִבֵּנוּ, עַל כִּסְאוֹ לֹא יֵשֵׁב זָר, וְלֹא יִנְחֲלוּ עוֹד אֲחֵרִים אֶת כְּבוֹדוֹ. כִּי בְשֵׁם קָדְשְׁךָ נִשְׁבַּעְתָּ לוֹ, שֶׁלֹּא יִכְבֶּה נֵרוֹ לְעוֹלָם וָעֶד: בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, מָגֵן דָּוִד:

עַל הַתּוֹרָה, וְעַל הָעֲבוֹדָה וְעַל הַנְּבִיאִים וְעַל יוֹם הַשַּׁבָּת הַזֶּה, שֶׁנָּתַתָּ לָנוּ יְיָ אֱלֹהֵינוּ לִקְדֻשָּׁה וְלִמְנוּחָה, לְכָבוֹד וּלְתִפְאָרֶת. עַל הַכֹּל, יְיָ אֱלֹהֵינוּ אֲנַחְנוּ מוֹדִים לָךְ, וּמְבָרְכִים אוֹתָךְ. יִתְבָּרַךְ שִׁמְךָ בְּפִי כָּל חַי תָּמִיד לְעוֹלָם וָעֶד: בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, מְקַדֵּשׁ הַשַּׁבָּת:

קריאת התורה למנחת שבת קודש

כז כ וְאַתָּה תְּצַוֶּה | אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְיִקְחוּ אֵלֶיךָ שֶׁמֶן זַיִת זָךְ כָּתִית לַמָּאוֹר לְהַעֲלֹת נֵר תָּמִיד: כא בְּאֹהֶל מוֹעֵד מִחוּץ לַפָּרֹכֶת אֲשֶׁר עַל־הָעֵדֻת יַעֲרֹךְ אֹתוֹ אַהֲרֹן וּבָנָיו מֵעֶרֶב עַד־בֹּקֶר לִפְנֵי יְהוָה חֻקַּת עוֹלָם לְדֹרֹתָם מֵאֵת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל: **ס כח** א וְאַתָּה הַקְרֵב אֵלֶיךָ אֶת־אַהֲרֹן אָחִיךָ וְאֶת־בָּנָיו אִתּוֹ מִתּוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לְכַהֲנוֹ־לִי אַהֲרֹן נָדָב וַאֲבִיהוּא אֶלְעָזָר וְאִיתָמָר בְּנֵי אַהֲרֹן: ב וְעָשִׂיתָ בִגְדֵי־קֹדֶשׁ לְאַהֲרֹן אָחִיךָ לְכָבוֹד וּלְתִפְאָרֶת: ג וְאַתָּה תְּדַבֵּר אֶל־כָּל־חַכְמֵי־לֵב אֲשֶׁר מִלֵּאתִיו רוּחַ חָכְמָה וְעָשׂוּ אֶת־בִּגְדֵי אַהֲרֹן לְקַדְּשׁוֹ לְכַהֲנוֹ־לִי: ד וְאֵלֶּה הַבְּגָדִים אֲשֶׁר יַעֲשׂוּ חֹשֶׁן וְאֵפוֹד וּמְעִיל וּכְתֹנֶת תַּשְׁבֵּץ מִצְנֶפֶת וְאַבְנֵט וְעָשׂוּ בִגְדֵי־קֹדֶשׁ לְאַהֲרֹן אָחִיךָ וּלְבָנָיו לְכַהֲנוֹ־לִי: ה וְהֵם יִקְחוּ אֶת־הַזָּהָב וְאֶת־הַתְּכֵלֶת וְאֶת־הָאַרְגָּמָן וְאֶת־תּוֹלַעַת הַשָּׁנִי וְאֶת־הַשֵּׁשׁ: (לוי) פ ו וְעָשׂוּ אֶת־הָאֵפֹד זָהָב תְּכֵלֶת וְאַרְגָּמָן תּוֹלַעַת שָׁנִי וְשֵׁשׁ מָשְׁזָר מַעֲשֵׂה חֹשֵׁב: ז שְׁתֵּי כְתֵפֹת חֹבְרֹת יִהְיֶה־לּוֹ אֶל־שְׁנֵי קְצוֹתָיו וְחֻבָּר: ח וְחֵשֶׁב אֲפֻדָּתוֹ אֲשֶׁר עָלָיו כְּמַעֲשֵׂהוּ מִמֶּנּוּ יִהְיֶה זָהָב תְּכֵלֶת וְאַרְגָּמָן וְתוֹלַעַת שָׁנִי וְשֵׁשׁ מָשְׁזָר: ט וְלָקַחְתָּ אֶת־שְׁתֵּי אַבְנֵי־שֹׁהַם וּפִתַּחְתָּ עֲלֵיהֶם שְׁמוֹת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל: (ישראל) י שִׁשָּׁה מִשְּׁמֹתָם עַל הָאֶבֶן הָאֶחָת וְאֶת־שְׁמוֹת הַשִּׁשָּׁה הַנּוֹתָרִים עַל־הָאֶבֶן הַשֵּׁנִית כְּתוֹלְדֹתָם:

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

יא מַעֲשֵׂה חָרָשׁ אֶבֶן פִּתּוּחֵי חֹתָם תְּפַתַּח אֶת־שְׁתֵּי הָאֲבָנִים עַל־שְׁמֹת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מְסֻבֹּת מִשְׁבְּצֹת זָהָב תַּעֲשֶׂה אֹתָם: יב וְשַׂמְתָּ אֶת־שְׁתֵּי הָאֲבָנִים עַל כִּתְפֹת הָאֵפֹד אַבְנֵי זִכָּרֹן לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל וְנָשָׂא אַהֲרֹן אֶת־שְׁמוֹתָם לִפְנֵי יְהוָה עַל־שְׁתֵּי כְתֵפָיו לְזִכָּרֹן: ס

המשך ביאור למס' בבא קמא ליום שני עמ' ב

אותם להקדש תמורת התפילין שלו. הרי שחל ההקדש על התפילין אפילו שאין דעתו עליהם להקדישם, ואם כן אף צריך לחול ההקדש על הצבע והסנדלים של אשתו ובניו, אלא על כרחך שטעם המשנה הוא כדברי רבי אבהו מפני שידו כידם, וכבר זכו בהם אשתו ובניו.

מתרצת הגמרא: **אָמַר** לֵיהּ **אַבָּיֵי** לרבי זירא, אכן כדברי רבי אבא שכל המקדיש נכסיו אין דעתו על כסות אשתו ובניו, ומה שתמהת 'וכי דעתו של אדם על תפיליו', **אֵין** - אכן כן, **דַּעְתּוֹ שֶׁל אָדָם עַל תְּפִילִּין** להקדישם, כיון שה**מַּקְדִּישׁ נְכָסָיו סָבַר מִצְוָה קָא עָבִידְנָא** - מצוה אני עושה בהקדישי את נכסי, וסבור הוא שמקיים מצוה אף בהקדישו את תפיליו, **וְאֵין דַּעְתּוֹ שֶׁל אָדָם עַל כְּסוּת אִשְׁתּוֹ וּבָנָיו** להקדישם, אף שהוא סבור לעשות מצוה, **מִשּׁוּם אֵיבָה** - כדי שלא יבואו לשנאותו.

רב אושעיא שב ומקשה על דברי רבי אבא באופן אחר: **מַתְקִיף לֵהּ רַב אוֹשַׁעְיָא**, כיצד ניתן לומר שטעם המשנה הוא משום שאין דעת אדם על כסות אשתו ובניו, **וְהָלָא חַיָּבֵי עֲרָכִין שָׁנוּ כָּאן** - הרי שנינו באותה משנה אף את דין המעריך שאמר 'ערכי עלי' שאין לוקחין ממנו כסות אשתו ובניו, **וּתְנַן** - ושנינו במשנה בערכין (כא.), **חַיָּבֵי עֲרָכִין מְמַשְּׁכְּנִין אוֹתָן** - אדם החייב להקדש דמי ערכין, הגזבר נכנס לביתו, ולוקח חפציו בעל כרחו. ואם כדברי רבי אבא שתלוי הדבר בדעת המעריך, **וְכִי דַּעְתּוֹ שֶׁל אָדָם עַל עַצְמוֹ לְמַשְּׁכְּנוֹ** בעל כרחו, אלא ודאי כיון שנתחייב להקדש את דמי הערך, שוב אין תלוי הדבר ברצונו, ובעל כרחך שמה ששנינו במשנה שאין הגזבר נוטל מהצבע והסנדלים של אשתו ובניו הוא משום שכבר זכו בהם אשתו ובניו, וכדברי רבי אבהו.

רבי אבא חוזר ומתקן את דבריו בביאור המשנה: **אֶלָּא אָמַר רַבִּי אַבָּא, כָּל הַמַּקְדִּישׁ נְכָסָיו, נַעֲשָׂה כְּמִי שֶׁהִקְנָה לָהֶן כְּסוּת אִשְׁתּוֹ וּבָנָיו מֵעַיָּקָרָא** - הרי הוא כאילו הקנה לאשתו ובניו את כסותם מתחילה קודם שהקדיש נכסיו, ולכך אין חל ההקדש עליהם, ואין יכול הגזבר לגבותם בדמי הערכין. ולעולם אין הטעם כרבי אבהו שכיון שהבעל עושה שליחותם ידו כידם וזוכה להם מאותה שעה שקנה וצבע עבורם, אלא הרי הם עדיין של הבעל עד שעה אחת קודם שמקדיש נכסיו, ורק אז הם זוכים בדברים הראויים להם כדי שלא יחול ההקדש עליהם.

הגמרא מביאה ברייתא, וסבורה להוכיח ממנה שלא כדעת בני מערבא: **תָּנוּ רַבָּנַן, הַלּוֹקֵחַ שָׂדֶה בְּשֵׁם חֲבֵירוֹ, אֵין כּוֹפִין אוֹתוֹ לִמְכּוֹר. וְאִם אָמַר לוֹ עַל מְנָת, כּוֹפִין אוֹתוֹ לִמְכּוֹר.**

מבררת הגמרא: **מַאי קָאָמַר. אָמַר רַב שֵׁשֶׁת, הָכִי קָאָמַר, הַלּוֹקֵחַ שָׂדֶה מֵחֲבֵירוֹ בְּשֵׁם רֵישׁ גָּלוּתָא** - אדם שקנה קרקע לעצמו, אלא שלמוכר הוא אמר שהוא קונה אותה עבור הריש גלותא כדי שלא יצאו עליה עוררין, וכתב כן המוכר בשטר שהקונה הוא הריש גלותא, **אֵין כּוֹפִין אוֹתוֹ רֵישׁ גָּלוּתָא לִמְכּוֹר** - אין בידינו לכפות את הריש גלותא לחזור ולכתוב שטר מכירה ללוקח, כדי שיהיה ללוקח שטר שהקרקע אכן שלו. **וְאִם אָמַר** הלוקח למוכר, שהוא קונה את הקרקע **עַל מְנָת** שיחזור ויכתוב לו הריש גלותא שטר מכירה, **כּוֹפִין אֶת הָרֵישׁ גָּלוּתָא לִמְכּוֹר** - לכתוב לו שטר מכירה.

הגמרא מבארת את טעם הדין לפי ביאורו של רב ששת, ומוכיחה שלא כדעת בני מערבא: **אָמַר מַר, הַלּוֹקֵחַ שָׂדֶה בְּשֵׁם רֵישׁ גָּלוּתָא, אֵין כּוֹפִין אוֹתוֹ רֵישׁ גָּלוּתָא לִמְכּוֹר.** מדייקת הגמרא, **מִכְּלָל** - מדברי הברייתא משמע, **דְּמִקְּנָא קָנֵיא לֵיהּ** - שאת הקרקע קנה הלוקח אף שהמוכר סבור היה שהלוקח הוא הריש גלותא, ומשמיעה לנו הברייתא שאין בידינו לכפות את הריש גלותא לכתוב לו שטר כאילו הוא מכרה לו. ואם כן **לֵימָא פְּלִינָא דְּבֵי מַעַרְבָא** - שמא נאמר שתנא של ברייתא זו חולק על בני מערבא, **דְּאָמְרֵי** לענין הנותן מעות לשלוחו שיקנה לו שעורין וקנה לו חיטין, **וְכִי מִי הוֹדִיעוֹ לְבַעַל חִטִּין שֶׁיִּקְנֶה חִטִּין לְבַעַל הַבַּיִת,** ולא קנה בעל הבית את החיטין, כיון שכוונת המוכר להקנות ללוקח שלפניו ולא לבעל המעות, ואם כן לדעתם אף כאן צריך להיות הדין שאין הלוקח קונה את הקרקע אפילו שהוא בעל המעות אלא הריש גלותא יקנה את הקרקע, שהרי הלוקח אמר לו שהוא קונה עבור הריש גלותא. אלא תנא זה סובר שלעולם דעת המוכר להקנות לבעל המעות ואין השליח צריך להודיעו שיקנה חיטין לבעל הבית, ולכן אף כאן הלוקח קונה את הקרקע אף שהוא אמר למוכר שהוא קונה אותה עבור הריש גלותא, כיון שהלוקח הוא בעל המעות, ולעולם דעת המוכר להקנות למי שהוא בעל המעות.

דוחה הגמרא: **אִי מִשּׁוּם הָא לָא קַשְׁיָא** - אם משום כן קשה לך על דברי רב ששת, אין זו קושיא, משום שיש להעמיד את הברייתא שמדובר **בְּגוֹן דְּאוֹדְעֵיהּ לְבַעַל שָׂדֶה וְאוֹדְעֵינְהוּ לְסַהֲדֵי** - שהודיע הלוקח למוכר ולעדים שכוונתו לקנות לעצמו, ואינו רוצה שיכתבו את השטר בשם ריש גלותא אלא בכדי שלא יצאו עליה עוררין, ולכך גם לפי בני מערבא קונה אותה הלוקח כיון שהודיע למוכר שהוא הלוקח.

הגמרא מקשה על ביאורו של רב ששת מהסיפא של הברייתא: **אֶלָּא אֵימָא סֵיפָא** - יש להקשות ממה ששנינו בסיפא, שאם אמר למוכר שקונה את השדה **עַל מְנָת** שיכתוב לו הריש גלותא שטר, **כּוֹפִין אוֹתוֹ רֵישׁ גָּלוּתָא לִמְכּוֹר.** מקשה הגמרא, **אַמַּאי** - מפני מה נכפהו על כך, **וְלֵימָא** רֵישׁ גָּלוּתָא - יאמר להם הריש גלותא, **לָא יְקָרְיֵיכוּ בְּעֵינָא** - איני צריך את כבודכם שעשיתם אותי שר וחשוב להטיל אימתי על בני אדם, **וְלָא זִילוּתֵיכוּ בְּעֵינָא** - ואיני צריך את זלזולכם שאתם עושים כעת אותי למוכר שדות. כלומר, איני חפץ לכתוב שטר ללוקח כאילו אני מוכר שדותי, ומדוע ניתן לכפותו על כך.

אביי מבאר את דברי הברייתא באופן אחר: **אֶלָּא אָמַר אַבָּיֵי, הָכִי קָאָמַר** - כך הוא ביאור דברי הברייתא, **הַלּוֹקֵחַ שָׂדֶה בְּשֵׁם חֲבֵירוֹ (רֵישׁ גָּלוּתָא)** - אדם שקנה קרקע לצורך עצמו, אלא שאמר למוכר שקונה הוא עבור הריש גלותא, כדי שלא יצאו עליה עוררין, וכן כתבו בשטר שהלוקח הוא הריש גלותא,

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

לוח זמנים לשבוע פרשת תרומה - בערים שונות בעולם

זמני יום ראשון ויום שבת

(ח) = שעון חורף (ק) = שעון קיץ

מדינה ועיר	זריחה		סוף זמן קריאת שמע				סוף זמן תפילה		מנחה גדולה		שקיעה		צאת הכוכבים		כניסת שבת	יציאת שבת
			מג"א		אדמו"ז											
	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש		
באר שבע (ח)	06:26	06:21	08:34	08:32	09:09	09:06	10:06	10:04	12:25	12:25	17:24	17:29	17:51	17:56	17:08	18:06
חיפה (ח)	06:28	06:22	08:34	08:31	09:09	09:06	10:06	10:03	12:24	12:24	17:24	17:30	17:48	17:53	16:56	18:04
ירושלים (ח)	06:25	06:20	08:33	08:30	09:07	09:05	10:04	10:02	12:23	12:23	17:27	17:32	17:48	17:53	16:51	18:04
תל אביב (ח)	06:28	06:22	08:35	08:32	09:09	09:07	10:06	10:04	12:25	12:25	17:23	17:28	17:50	17:55	17:05	18:05
אוסטריה, וינה (ח)	07:09	06:59	08:52	08:48	09:37	09:32	10:29	10:26	12:39	12:39	17:09	17:19	17:44	17:53	16:59	18:06
אוסטרליה, מלבורן (ק)	06:44	06:51	09:26	09:31	10:07	10:10	11:17	11:20	14:09	14:08	20:25	20:18	20:54	20:46	20:00	20:58
אוקראינה, אודסה (ח)	07:08	06:59	08:54	08:50	09:38	09:33	10:30	10:27	12:41	12:41	17:15	17:24	17:49	17:57	17:05	18:10
אוקראינה, דונייצק (ח)	06:43	06:33	08:26	08:22	09:11	09:06	10:03	10:00	12:13	12:13	16:44	16:53	17:18	17:27	16:34	17:40
אוקראינה, דנייפרופטרובסק (ח)	06:55	06:45	08:38	08:33	09:23	09:18	10:15	10:11	12:24	12:24	16:54	17:03	17:29	17:38	16:44	17:51
אוקראינה, ז'יטומיר (ח)	07:25	07:14	09:03	08:58	09:50	09:45	10:42	10:38	12:50	12:49	17:15	17:26	17:51	18:01	17:06	18:15
אוקראינה, קייב (ח)	07:18	07:07	08:56	08:51	09:43	09:38	10:34	10:31	12:42	12:42	17:07	17:18	17:44	17:53	16:58	18:07
איחוד אמירויות, אבו דאבי (ח)	06:59	06:55	09:14	09:12	09:46	09:44	10:44	10:43	13:07	13:07	18:14	18:18	18:39	18:43	17:57	18:52
איטליה, מילאנו (ח)	07:32	07:23	09:20	09:16	10:03	09:58	10:56	10:53	13:07	13:07	17:46	17:55	18:16	18:25	17:33	18:37
אקוואדור, קיטו (ח)	06:25	06:24	08:55	08:55	09:24	09:24	10:27	10:27	12:59	12:58	18:32	18:32	18:55	18:54	18:14	19:03
ארגנטינה, בואנוס איירס (ח)	06:24	06:30	09:05	09:09	09:44	09:46	10:53	10:55	13:42	13:41	19:53	19:46	20:20	20:13	19:28	20:24
ארגנטינה, ברילוצ'ה (ח)	07:04	07:12	09:46	09:51	10:30	10:33	11:41	11:43	14:34	14:33	20:54	20:46	21:26	21:17	20:30	21:30
ארה"ב, בולטימור (ח)	07:04	06:56	09:02	08:59	09:40	09:36	10:35	10:33	12:51	12:50	17:38	17:45	18:08	18:14	17:26	18:26
ארה"ב, ברוקלין (ח)	06:55	06:48	08:52	08:48	09:31	09:27	10:25	10:23	12:40	12:40	17:25	17:33	17:55	18:02	17:13	18:14
ארה"ב, ג'רסי סיטי (ח)	06:56	06:48	08:52	08:49	09:31	09:27	10:26	10:23	12:40	12:40	17:26	17:33	17:56	18:03	17:14	18:14
ארה"ב, דטרויט (ח)	07:35	07:26	09:28	09:25	10:09	10:04	11:03	11:00	13:16	13:16	17:59	18:07	18:30	18:37	17:47	18:49
ארה"ב, האוסטון (ח)	07:05	07:00	09:14	09:12	09:48	09:46	10:45	10:44	13:06	13:05	18:08	18:12	18:33	18:38	17:53	18:48
ארה"ב, לוס אנג'לס (ח)	06:41	06:35	08:46	08:43	09:22	09:18	10:18	10:16	12:36	12:36	17:32	17:38	18:00	18:05	17:19	18:15
ארה"ב, מיאמי (ח)	06:59	06:55	09:13	09:11	09:45	09:43	10:43	10:42	13:05	13:05	18:12	18:15	18:37	18:40	17:57	18:50
ארה"ב, ניו הייבן (ח)	06:52	06:44	08:48	08:44	09:27	09:23	10:22	10:19	12:36	12:36	17:20	17:28	17:51	17:58	17:08	18:09
ארה"ב, פיטסבורג (ח)	07:19	07:11	09:16	09:12	09:55	09:51	10:49	10:47	13:04	13:04	17:50	17:57	18:20	18:27	17:38	18:38
ארה"ב, שיקגו (ח)	06:52	06:44	08:47	08:43	09:26	09:22	10:21	10:18	12:35	12:35	17:18	17:26	17:49	17:56	17:06	18:08
בוליביה, לה-פס (ח)	06:26	06:28	09:03	09:05	09:34	09:35	10:40	10:40	13:18	13:18	19:07	19:04	19:31	19:28	18:47	19:37
בלגיה, אנטוורפן (ח)	08:04	07:53	09:40	09:35	10:28	10:23	11:19	11:15	13:27	13:26	17:50	18:01	18:27	18:37	17:41	18:51
בלגיה, בריסל (ח)	08:03	07:52	09:41	09:36	10:28	10:23	11:19	11:15	13:27	13:27	17:51	18:02	18:28	18:38	17:42	18:52
ברזיל, סאן פאולו (ח)	05:52	05:55	08:31	08:33	09:04	09:06	10:11	10:12	12:53	12:53	18:54	18:50	19:15	19:10	18:28	19:20
ברזיל, ריו דה-ז'נירו (ח)	05:41	05:44	08:20	08:22	08:53	08:54	09:59	10:00	12:41	12:41	18:37	18:33	19:02	18:57	18:15	19:07
בריטניה, לונדון (ח)	07:23	07:11	08:59	08:53	09:47	09:41	10:38	10:34	12:45	12:44	17:09	17:20	17:44	17:55	17:01	18:09
בריטניה, מנצ'סטר (ח)	07:37	07:24	09:07	09:02	09:58	09:52	10:48	10:44	12:53	12:53	17:10	17:22	17:50	18:01	17:05	18:15
גרמניה, ברלין (ח)	07:32	07:20	09:05	09:00	09:54	09:48	10:45	10:41	12:51	12:51	17:12	17:23	17:49	18:00	17:02	18:14
גרמניה, פרנקפורט (ח)	07:44	07:34	09:23	09:18	10:10	10:05	11:01	10:58	13:10	13:09	17:36	17:46	18:12	18:21	17:26	18:35
דרום אפריקה, יוהנסבורג (ח)	05:49	05:53	08:29	08:31	09:03	09:05	10:10	10:12	12:54	12:54	19:00	18:56	19:19	19:15	18:32	19:25
הודו, מומבאי (ח)	07:09	07:06	09:28	09:27	09:59	09:57	10:58	10:57	13:23	13:23	18:36	18:39	19:00	19:03	18:21	19:12
הודו, פונה (ח)	07:05	07:02	09:24	09:23	09:55	09:53	10:54	10:53	13:19	13:19	18:33	18:36	18:57	18:59	18:17	19:09
הונגריה, בודפשט (ח)	06:57	06:47	08:41	08:37	09:25	09:20	10:18	10:14	12:28	12:28	17:00	17:09	17:34	17:43	16:50	17:56

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

לוח זמנים לשבוע פרשת תרומה - בערים שונות בעולם

זמני יום ראשון ויום שבת

(ח) = שעון חורף (ק) = שעון קיץ

מדינה ועיר	זריחה		סוף זמן קריאת שמע				סוף זמן תפילה		מנחה גדולה		שקיעה		צאת הכוכבים		כניסת שבת	יציאת שבת
			מג"א		אדמוה"ז											
	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש		
טורקיה, איסטנבול (ח)	07:01	06:53	08:57	08:53	09:36	09:32	10:30	10:27	12:45	12:44	17:29	17:36	17:59	18:06	17:17	18:18
יוון, אתונה (ח)	07:20	07:14	09:21	09:17	09:58	09:54	10:53	10:51	13:09	13:09	17:59	18:05	18:28	18:34	17:46	18:45
מולדובה, קישינב (ח)	07:17	07:07	09:02	08:58	09:46	09:41	10:38	10:35	12:49	12:49	17:22	17:31	17:56	18:04	17:11	18:17
מקסיקו, מקסיקו סיטי (ח)	07:07	07:03	09:25	09:24	09:56	09:55	10:56	10:54	13:20	13:20	18:34	18:36	18:58	19:00	18:18	19:09
ניו-זילנד, קרייסטצ'רץ' (ח)	05:49	05:57	08:27	08:32	09:14	09:18	10:25	10:27	13:18	13:17	19:37	19:27	20:11	20:00	19:11	20:14
נפאל, קטמנדו (ח)	06:45	06:40	08:56	08:54	09:29	09:27	10:27	10:25	12:48	12:48	17:51	17:56	18:17	18:21	17:37	18:31
סין, בייג'ין (ח)	07:13	07:06	09:10	09:07	09:49	09:45	10:43	10:41	12:58	12:58	17:44	17:51	18:14	18:21	17:30	18:32
סינגפור, סינגפור (ח)	07:17	07:16	09:46	09:46	10:16	10:15	11:18	11:18	13:49	13:49	19:21	19:21	19:44	19:43	19:03	19:52
פולין, ורשא (ח)	07:00	06:49	08:34	08:29	09:24	09:18	10:14	10:10	12:20	12:20	16:41	16:52	17:19	17:29	16:32	17:44
פרו, לימה (ח)	06:07	06:08	08:42	08:43	09:12	09:13	10:17	10:18	12:54	12:53	18:38	18:36	19:01	18:59	18:18	19:08
צרפת, ליאון (ח)	07:50	07:41	09:38	09:34	10:21	10:16	11:13	11:10	13:25	13:25	18:00	18:09	18:33	18:42	17:50	18:54
צרפת, פריז (ח)	08:07	07:56	09:48	09:44	10:34	10:29	11:26	11:22	13:35	13:35	18:05	18:15	18:39	18:48	17:54	19:02
קולומביה, בוגוטה (ח)	06:12	06:11	08:40	08:40	09:09	09:09	10:11	10:11	12:41	12:40	18:09	18:10	18:32	18:32	17:52	18:41
קנדה, טורונטו (ח)	07:22	07:14	09:14	09:10	09:55	09:51	10:49	10:46	13:02	13:02	17:44	17:53	18:13	18:21	17:31	18:33
קנדה, מונטריאול (ח)	07:03	06:54	08:51	08:47	09:34	09:29	10:27	10:24	12:38	12:38	17:16	17:25	17:48	17:56	17:04	18:08
קפריסין, לרנקה (ח)	06:36	06:30	08:40	08:37	09:16	09:13	10:12	10:10	12:30	12:29	17:24	17:29	17:51	17:57	17:11	18:08
רוסיה, ליובאוויטש (ח)	08:28	08:15	09:55	09:49	10:47	10:41	11:37	11:32	13:40	13:40	17:53	18:06	18:34	18:46	17:46	19:01
רוסיה, מוסקבה (ח)	08:04	07:51	09:28	09:22	10:22	10:16	11:11	11:06	13:14	13:14	17:27	17:40	18:06	18:18	17:17	18:33
רוסיה, רוסטוב על-הדון (ח)	07:34	07:24	09:19	09:14	10:03	09:58	10:55	10:52	13:05	13:05	17:38	17:47	18:12	18:21	17:28	18:33
שוויץ, ציריך (ח)	07:38	07:29	09:23	09:19	10:07	10:02	11:00	10:56	13:10	13:10	17:47	17:56	18:16	18:25	17:32	18:38
תאילנד, בנגקוק (ח)	06:43	06:41	09:06	09:05	09:36	09:35	10:36	10:35	13:02	13:02	18:22	18:24	18:45	18:47	18:05	18:56

*) הזמנים נערכו על־פי תוכנת 'חזון שמים'.

סדר מצות הדלקת נרות לערב שבת קודש

מצוה זו שייכת גם לבנות ישראל, ועד לילדה קטנה ... אפילו אם היא בת שנה וכבר מתחילה לדבר ויכולה להדליק ולברך ... ביחד עם אחיותי', ועל אחת כמה וכמה אמה שמדליקה לאחריהן, כדי שתוכל לעזור להן בהדלקת הנר.

תורת מנחם תשמ"ט חלק ד' עמ' 378

ויש להשפיע גם על בנות קטנות שהגיעו לחינוך, שגם הן תדלקנה נרות שבת וחג, כמדובר כמה פעמים. ואפילו אם הדבר מוטל בספק, אם היא כבר הגיעה לחינוך או לא - גם אז כדאי שיאיר מזלה שבוע קודם או כמה ימים קודם!

משיחת י"ג תשרי תשד"מ סכ"ח - התוועדויות תשד"מ ח"א עמ' 162

זמן הדלקת הנרות הוא כפי המתפרסם בכל מקום ומקום על ידי הגורמים המוסמכים - אסור בשום אופן להדליק לאחר זמן זה. מנהגן הטוב של בנות ישראל ... להפריש לצדקה לפני הדלקת הנרות - כמובן כאשר הדלקת הנרות היא ביום חול. אסור לטלטל ח"ו את קופת הצדקה לאחרי ההדלקה ולכן צריכים להניחה לכתחילה [=לפני כניסת השבת ולפני ההדלקה] במקום שתישאר שם עד לאחרי הבדלה.

מדליקים את הנרות ואחרי כן מברכים:

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ לְהַדְלִיק נֵר שֶׁל שַׁבָּת קֹדֶשׁ:

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

תפילת הדרך

צריך לאומרה כשהחזיק בדרך חוץ לעיר ביום ראשון כשנוסע מביתו, וטוב לומר מעומד אם אפשר בקל. ובשאר הימים שמתעכב בדרך עד שובו לביתו יאמר אותה בכל בוקר אפילו במלון ויחתום ברוך אתה שומע תפלה בלי הזכרת שם:

יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ יְיָ אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ, שֶׁתּוֹלִיכֵנוּ לְשָׁלוֹם וְתַצְעִדֵנוּ לְשָׁלוֹם וְתַדְרִיכֵנוּ לְשָׁלוֹם וְתִסְמְכֵנוּ לְשָׁלוֹם, וְתַגִּיעֵנוּ לִמְחוֹז חֶפְצֵנוּ לְחַיִּים וּלְשִׂמְחָה וּלְשָׁלוֹם, (ואם דעתו לחזור מיד אומר וְתַחֲזִירֵנוּ לְשָׁלוֹם), וְתַצִּילֵנוּ מִכַּף כָּל־אוֹיֵב וְאוֹרֵב וְלִסְטִים וְחַיּוֹת רָעוֹת בַּדֶּרֶךְ וּמִכָּל־פּוּרְעָנִיּוֹת הַמִּתְרַגְּשׁוֹת וּבָאוֹת לָעוֹלָם. וְתִשְׁלַח בְּרָכָה בְּכָל־מַעֲשֵׂה יָדֵינוּ, וְתִתְּנֵנִי לְחֵן וּלְחֶסֶד וּלְרַחֲמִים בְּעֵינֶיךָ וּבְעֵינֵי כָּל־רוֹאֵינוּ, וְתִגְמְלֵנוּ חֲסָדִים טוֹבִים וְתִשְׁמַע קוֹל תְּפִלָּתֵנוּ כִּי אַתָּה שׁוֹמֵעַ תְּפִלַּת כָּל־פֶּה: בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, שׁוֹמֵעַ תְּפִלָּה:

לזכות

לוי שי' **הלוי** בן חנה וזוגתו **אולגה שרה** בת תמר

ויוצאי חלציהם

צבי' ובעלה **דוד הלוי אליעזרוב**

שלום יצחק הלוי ומשפחתו

רות ובעלה **אפרים הלוי יליזרוב**

זבולון הלוי וזוגתו **רות**

חגית ובעלה **גבריאל סופייב**

שמעי' הלוי וזוגתו **מוריאל**

אילת ובעלה **גדעון יעקובסון**

יהושע הלוי וזוגתו **מעיין חנה**

אור אבנר הלוי שיחיו

לבייב

●

לעילוי נשמת הרה"ח ר' **טובי'** ב"ר **יעקב** ע"ה

הרשמה כמנויים לדבר מלכות

03-9601001

DvarMalchus.org

חפשו 'דבר מלכות' בעמדות נדרים פלוס

לבקשות ושינויים: Israel@DvarMalchus.org

בארה"ב וקנדה: USA@DvarMalchus.org

הערות ותיקונים ניתן לשלוח ל: Office@Chazak.co.il

ללימוד שיחות קודש ומאמרים:

Biurim.co.il | Otzar770.com | Chasidut.tv | Lahak.org

P.P.
שולם
1949
תל אביב

2304-3377